ACTA ERUDITORUM. (LAT.) - LIPSIAE, CHRIST. GÜNTHER 1682-1779

Digitized by Google

*31.K.30

*31.K.30

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ACTA ERUDITORUM

ANNO M DC LXXXVII

publicata,

ac

SERENISSIMO PRINCIPI

ac DOMINO

DN. JOHANNI GEORGIO IV

Electoratus Saxonici Hæredi, &c. &c.

DICATA,

Cum S. Cæsareæ Majestatis & Potentissimi Electoris Saxoniæ Privilegiis.

LIPSIÆ.

Prostant apud J. GROSSIUM & J. F. GLEDITSCHIUM.

Typis CHRISTOPHORI GUNTHERI.

Anno M DC LXXXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

SERENISSIMO PRINCIPI

AC DOMINO

DN. JOHANNI GEORGIO IV,

Electoratus Saxonici Hæredi,

Duci Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ & Montium, Landgravio Thuringiæ, Marchioni Miſniæ, Superioris item ac Inferioris Luſatiæ, Comiti Principali Hennebergico, Comiti Marcæ, Ravensbergi & Barbiæ, Dynaſtæ in Ravenſtein &c.

DOMINO NOSTRO CLEMENTISSIMO.

KAISERLICHE KÖNIGLICHE HOFBIBLIOTHEK WIEN

Digitized by Google

NOn miraberis, *Serenissime Princeps*, sextum Actorum, quæ Eruditus Orbis subministrat, annum Tuo uniuscelsissimo Nomini nunc inscribi; cum annorum quinque priorum volumina *Serenissimo* etiam *Fratri* Tuo dedicaverimus. Præterquam enim, quod *Germanum* illum Tuum *Celsissimum* peregre abesse jam contingat, alio Sole calentes terras exemplo Tuo, pari etiam, ut vovemus, cum fructu & successu perlustrantem: causa nuper non levis oblata nobis est, Te solum compellandi; ipsa sic exigente a nobis pietate, ut de negotio, ex quo & *Serenissimæ Celsitudinis Tuæ*, & universæ Saxoniæ nostræ salus pendet, felicissime confecto, publice Tibi gratularemur. Dici enim profecto non potest, quanto cumulati gaudio cum universis ditionum harum incolis & nos fuerimus, quando non obscuris jam rumusculis, sed certo nuncio cognovimus, quæsitum esse *Celsitudini Tuæ* inventumque, Providentia Divina duce atque comite, augustum dignissimumque fastigio Tuo matrimonium; hoc est, Regiam Virginem *Sophiam Hedvvigem*, Potentissimi Danorum Norvagorumque Monarchæ, *Christiani V* Filiam, felicissimis auspiciis Tibi desponsatam. Nam quantæ prosperitatis spes ab Indulgentissimo Numine per novũ

hoc

hoc Oldenburgo-Danicæ Saxonicæque Domus connubiam, miscendumque in hoc Celsissimo Pari denuo VVitichindeum sanguinem, nobis omnibus ostenditur? Quis enim est qui ignoret, quam fortunata terris his acciderint celebrata pridem nuperque Augustas inter Gentes hasce, quarum utraque abs VVitichindo Magno non temere originem repetit, conjugia? Quorum exempla præ oculis, Serenissime Domine, dubio procul habuisti, cum non aliunde quam ex Dania, eaque Domo Augusta, quæ Electorali Paternæ tot sanctioris necessitudinis vinculis nexa est, Conjugem Tibi dulcissimam, nobis ac provinciis hisce Matrem exoptatissimam, legendam petendamque judicares. Utique nunquam ex memoria civium fidelium delebitur Anna, quam hodieque nemo temere alio, quam Matris nomine per excellentiam appellat, sanctissimi Danorum Regis Christiani III filia, Augusti Serenissimi Electoris Conjux, Christiani I Mater, Atavia Tua; non Celsissimi tantum Mariti sui, sed universi etiam Electoratus Saxonici Delicium dulceque Decus; viduarum vero inprimis, orphanorum, egenorumque aliorum perpetuum Præsidium ac Solatium. Nec minori etiamdum laude Hedvvigis celebratur, Friderico II, Daniæ item ac Norvagiæ

Rege Inclyto progenita, Christiano II Electori Saxoniæ Serenissimo nupta; hoc uno forte nomine infelix, quod fœcunditatis expers senserit conjugium, sed quæ & vivo Marito, & post Ejusdem fata per triginta, quot Illi superstes fuit annos, Principalium virtutum radios latissime de se sparsit, nec Aulæ soli, sed universis atq; singulis, & pietatis, & prudentiæ, & magnanimitatis atque benignitatis exemplo egregie præluxit. De Regia vero Matre Tua Anna Sophia, Potentissimi Regis Friderici III filia, Heroina sine pari, quid dicemus? Equidem quantum in Ea nobis Depositum Divini Numinis benignitas, Cælo non nisi post seros reddendum annos, indulserit, id devoto omnes pectore agnoscimus, justis vero panegyricis, quando suspicioni adulationis nullus erit locus, grata prædicabit posteritas. Utique si non alia re Heroina hæc profuisset Saxoniæ nostræ (profuit vero & etiamnum prodest innumeris) æternam tamen sui memoriam relictura aliquando vel ex eo est, quod ex Potentissimo Parente Tuo, Johanne Georgio III, Domino nostro Clementissimo, Principe supra laudes nostras posito, Te, Serenissime Princeps, Divinum Munus, in spem omnium publicam progenuit, & quod majus est, una cum Fratre Serenissimo, omni virtutum genere,

Ex Officina Typographica Johannis Andreæ Endteri & Wolfgangi Junioris.

tuari, quibus vota noſtra ſubjectiſſima finiamus,)
& bene Tibi erit. Uxor Tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Filii tui, ſicut novellæ olivarum in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum. Benedicat Tibi Dominus ex Sion, & videas bona Jeruſalem omnibus diebus vitæ tuæ, & videas filios filiorum tuorum, pacem ſuper Iſrael.

Dabamus Lipſiæ Calendis Dec. A. 1687.

SERENISSIMÆ CELSITUDINI
VESTRÆ

Devotiſſimi

ACTORUM COLLECTORES.

Digitized by Google

N. I.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Januarii, Anno M DC LXXXVII.

JOURNAL DU VOYAGE DU CHEVALIER Chardin, en Perse & aux Indes Orientales par la Mer noire & par la Colchide : sive

Johannis Chardini, Equitis, Diarium itineris in Persiam ac Indiam Orientalem per Pontum Euxinum & Colchidem. Pars Prima.

Londini, apud Moyson Pitt, 1686, in fol. & prostat Lipsiæ apud Gleditschium.

PRima solum, ceu rubrica monet, itineris a Chardino descripti pars nunc in publicum prodit, confecta nempe tempore inter autumnum anni 1671, & æstatem anni 1673 interjecto. Reliquos operis tomos, quorum tres adhuc expectare nos jubet, præsenti haudquaquam minores, prælo jam quidem committere noluit, forte quod nondum satis elaboratos atque expolitos putaret; contentus interim indicato breviter argumento eorum prægustum dedisse. Videlicet Tomus *secundus* complectetur gesta reliquæ partis ejusdem anni 1673, ac præterea descriptionem generalem Persarum Imperii, legum, regiminis, consuetudinum, scientiarum atque artium, ut & specialem urbis Ispahan delineationem. *Tertius*, figuris compluscu-lis non minus ac secundus collustrandus, diarium dabit anni 1674, ac inter alia explicationem amplam ruderum Persepoleos, tanquam egregiarum splendidæ antiquitatis reliquiarum; ut & relationem de Persarum religione, haustam cum ex cultu eorum publico, tum ex ipsorum libris vernaculis. Tomus denique *quartus* præter ephemerides annorum 1675, & 1676, argumento novo ac Europæ nostræ hactenus incognito, communicabit compendium historiæ Persicæ, ex

 ipsis-

Digitized by Google

ipſismet gentis hujus autoribus collectum. Operis quam nunc præ manibus habemus, portio ipſa de ſua loquitur præſtantia, noſtroque adeo elogio non indiget; maxime cum talem habeat autorem, qui non induſtria ſaltem & ingenio pollet, ſed & propria multorum annorum experientia inſtructus eſt; peragratis etiam longe lateque Perſarum finibus tantam ejus gentis atque linguæ notitiam nactus, ut, prout de ſe teſtatur, æquali facilitate Perſice ac Gallice loquatur, & metropolin iſtius regni Iſpahan, perreptatis omnibus ejus angulis notiorem multo ſibi fecerit, ac patriam Lutetiam. Ac certe ſedulo cavit autor, ne cruda nimis & non ſatis digeſta, ut quidem multi faciunt, lectori ſuo propinaret ea, quæ in ſuis itineribus cognoviſſet: unde etiam ex primo ſuo ad orientales iſtas regiones itinere, ab anno 1665 ad 1669 confecto redux, nihil dum ſcribere ſuſtinuit, præter exiguum tractatum, quo Solymanni coronationem, cui ipſe præſens interfuerat, deſcripſit. Quin & de Indiæ rebus, quam tamen non ſecus ac Perſiam perluſtravit, vel ideo literis quid conſignare noluit, quod tametſi vulgares linguas, Indicam puta ac Perſicam ſciret, idiomatis Brachmanici, (utpote absque cujus ope in cognitionem eruditionis & antiquitatis Indicæ vix ac ne vix quidem penetrare datur,) non ſatis gnarus eſſet. Quo vero de Autoris itinere terrisque hoc volumine deſcriptis lectori quadantenus conſtare queat, breviſſimam viæ ab ipſo peractæ ſciagraphiam hic dare haud gravabimur. Pariſiis menſe Auguſto medio anni 1671 profectus autor, amore partim orientales oras penitius perluſtrandi, partim ut fortunæ ſuæ, (quam in patria non minus ac conſcientiæ libertatem ob religionis reformatæ profeſſionem preſſum iri metuebat,) quodammodo conſuleret ope mercaturæ, quam antehac haud absque ſucceſſu exercuerat, dignus quippe habitus, quem noviſſime defunctus Perſiæ Rex anno 1666, Mercatorem ſuum patentibus literis declararet: ſic per Italiæ quædam loca, Mediolanum puta, Venetias, Florentiam tranſiens, Portum Liburnum petiit, indeque ſolvens præternavigatis Meſſina, Zazyntho, Mycone aliisque archipelagi inſulis, Smyrnam tandem ſub Martii initium anno 1672 appulit. Urbem hanc ipſam quidem deſcribere noluit, cum in itinerariis Sponii aliorumq; id jam abunde factum exiſtimet; occaſionem tamen hic ſumſit diſcurrendi de Societate Mercatoria Smyrnenſi, Londini ante ſeculum fere ſub Eliſabethæ Regno erecta ac privilegiis ornata, negotiationes terrarum Orientalium

lium moderante. Trecentis jam circiter mercatoribus eam conſtare perhibet, nec ab ullo capite regi, ſed formam habere Democraticam plane, ubi cuncta per votorum pluralitatem expediantur, in tantum ut tenuiſſimæ ſortis mercator ſuffragio nequaquam cedat alii, qui plurima thalerorum millia huic commercio impendit: alia denique ſpecialia de ſtatutis & commodis Societatis hujus ediſſerit, quæ huc afferre ſuperſedemus, perinde ac ea, quæ de Hollandorum, Gallorum, Venetorum, Genuenſium his in terris negotiationibus enarrat. Paucis Smyrnæ diebus transactis Conſtantinopolin perrexit, ibique unum alterumque menſem ſub Legati Gallici Domini *de Nointel* protectione & comitatu tranſegit, Adrianopoli quoque interim in ejus conſortio ſalutata. Pluribus hac occaſione data de Gallorum in aula Turcica negotiis tractat, ac ſpeciatim rationem reddere nititur, quare eorundem res ibidem ſub tribus noſtri temporis legatis, Dominis nempe *de la Haye*, patre & filio, ac Domino *de Nointel*, tam ſiniſtros aliquo tempore ſucceſſus habere viſæ ſint: cujus præcipuam cauſam fuiſſe ait odium privatum *Kupirlii*, Magni tum Veſirii, ex protracto diutius dono ipſi ex conſueto more faciendo, in legatum primo conceptum, indeque in univerſam Gallorum nationem transfuſum. Pariter quæ inter Turcas & Polonos, Venetos item in aula Ottomannica his annis fuerint actitata, perſequitur, ſigillatim una edocens, quanti Turcis conſtiterit Candiæ expugnatio, & quibus ea tandem adminiculis tuerit procurata. Boſphorum item Thracicum, cui Conſtantinopolis adjacet, deſcribit ejusque amœniſſimum ſitum mire deprædicat, ob quem etiam eum diebus æſtivis tanto naviculaſum numero animi cauſa frequentari perhibet, ut aliquando unius diei horis pomeridianis earum præternavigantium usque ad 1300 fuerint numeratæ. Conſilium inde cepit Autor, ut citius in Perſiam veniret, quo nempe iter ejus primario tendebat, transmiſſo Ponto Euxino, Caffam, celebrem Tartariæ Crimenſis portum petendi, ſpretis maris hujus, naufragiis celeberrimi periculis, haud parum adauctis inſcitia Turcarum in arte nautica, utpote quos vix aliud niſi littora legere edoctos, nec mappas hydrographicas adhibere, nec acus nauticæ uſum callere ait, indeque fieri ſcribit, ut e 1500 navigiis, quæ communiter mare hoc tenere ſoleant, quotannis fere centum aquis mergi compertum ſit. Caffa ulterius in Colchidem, quæ nunc Mingrelia vocatur, perrexit, ejusq; regione peragrata, circa finem anni 1672, per Caucaſum

æternis obtectum nivibus, iter habuit: ubi ſandalia deſcribit transcurrendis nivoſis viis a peregrinantibus adhiberi ſolita, reticulis, quibus pila ludentes utuntur, ſi manubrium demas, non multum abſimilia. Hinc Georgiæ regnum Armeniamque tranſiit Autor, tandemque plurimis incommodis, periculis atque moleſtiis feliciter ſuperatis Perſiam, ipſamque ejus metropolin Iſpahan menſe Junio ſequentis anni intravit. Atque hucuſque, uti dictum, primæ hujus partis argumentum pertingit. Singula vero loca, quæ tetigit, ſolicite, tam quoad ſitum & figuram, quam quoad hiſtoriam cujusque deſcribere ſategit: quin & potiores urbes earumque proſpectum tabulis æri inciſis delineavit. Regiones quoque Mingreliæ conterminas, puta principatum Guriel & regnum Imirettanum (non adeo quidem magnum, cujus tamen rex titulo Regis regum ſuperbit) in tranſitu deſcribens. Mores etiam populorum, quibuscum in itinere converſari neceſſum habuit, curioſe depinxit, ac tot præterea res notabiles paſſim inſeruit, ut fere dicere audeamus, ſingularum diſciplinarum ſtudioſos in lectione hujus libri reperturos, quod ipſos delectare, aut eorum curioſitatem paſcere valeat. Sic v. g. ſacris ſtudiis addictus non absque ſtupore leget, quæ de religione Mingreliorum, qui tamen & ipſi titulum Chriſtianorum ſibi tribuunt, Autor cum ex propria experientia, tum maxime ex manuſcripto quodam, *a Joſepho Maria Zampy*, Mantuano ac Theatinorum religioſorum in Mingrelia præfecto, ſibi communicata perhibet. Videlicet clerum profundiſſima ſacrorum ignorantia merſum, vix literarum elementa callere: plebem vero omni fere numinis notitia deſtitutam, cæca ſolum & ſtupida veneratione imagines proſequi, ita quidem, ut non numen aliquod ſub harum forma repræſentatum, ſed imagines ipſas juvandi nocendique vim habere, ſibi perſuadeant: ſacram cœnam absque ulla devotione aut reverentia peragi: baptiſmum vero infantibus non impertiri, niſi parentibus ſuppetat, unde convivium poſt inſtruere valeant, tum vero non ſacerdotem, ſed propatrem totum infantis corpus aqua abluere, unguentoque conſecrato perfricare, ſacerdote interim aliquot paginas e libro quodam recitante, absque ulla attentione: diebus dominicis neminem feriari, niſi in feſto Paſchatis & Nativitatis dominicæ: ſacrificia quoque apud eos adhuc Judæorum & gentilium ritu in uſu eſſe. Ac tametſi ad homines melius informandos jam anno 1627 Theatini monachi ad eas oras a Pontifice miſſi fuerint, tamen vix quicquam

eos

Digitized by Google

eos efficere potuiſſe narrat Autor, nec alio fere nomine tolerari, niſi quod medicinam & chirurgiam una exerceant, quibus adminiculis alioqui fere carerent Mingrelienſes: cæterum horum ſacra ſummo in deſpectu ab incolis haberi, in tantum, ut ipſos vix pro Chriſtianis agnoſcere dignentur, ac licet alias imagines mirum in modum vereantur, eas tamen, quas Romano-Catholici habeant apud ſe, nil quicquam curent. Ut adeo nil fere Theatini hi in Mingrelia negotii habeant, niſi quod infantes aut non, aut perverſo ritu baptizatos, ſecundum leges Romanæ Eccleſiæ baptizent, & quidem plerumque non aperte, ſed furtim ac tanquam aliud agendo; dum nempe infantum ad ſe adductorum, ægrotorum quidem frontem digitis aquæ immerſis tingunt, quaſi morbi ſignum ita capturi; ſanorum vero caput veluti per jocum aliquot aquæ guttis perſpergunt, muſſitantes inſimul intra dentes verba baptiſmi. Quæ de Mingreliis modo dicta ſunt, eadem & ad Georgianorum religionem maximam partem quadrare Autor adſtruit, niſi quod jejunia ſtrictius ſervent, ac templa majori in veneratione habeant. Perſuaſum quoque iis eſſe, quantumcunque peccatum admiſſum expiari poſſe, dummodo quis templum aliquod, utut exiguum, exſtruat: indeque plurima iſtiusmodi ſacella paſſim in altiſſimis etiam & inacceſſis montibus exſtructa comparere, quorum quædam vix decennio ſemel aperiantur: loca vero adeo incommoda ideo eligi, quo ſumtibus, ad eorum templorum exornationem alioqui, ſi magis frequentarentur, requiſitis parcant. Epiſcopos ac Patriarcham, qui *Catholicus* ibi vocatur, a Principe, utut Mahometano creari, eumque cognatos plerumque ſuos ad eas dignitates promovere, utpote cujus etiam frater hodie Patriarchatus munere fungatur. Id prope ridiculum eſt, quod ipſe Patriarcha haud ita pridem adſeruiſſe fertur, eum pro Chriſtiano non habendum, ſed excommunicandum eſſe, qui feſto Nativitatis atque Paſchatis vinum non ad mentis uſque alienationem biberet. Si quem etiam religioſarum reliquiarum notitia juvaret, earum varias haud vulgares apud Mingreliæ Principem, qui ex Davidis ſtirpe ſe oriundum jactat, aſſervatas e libro hoc addiſcere poſſet, quos inter præcipuum locum tenent induſium B. Virginis, coloris ſubflavi ac floribus acupictis variegatum, faſciæ Servatoris infantiles, funis ad ipſius flagellationem adhibitus, ut & pili de ejus barba, ſi credere fas eſt. De

locis insuper sacris varia hic habentur, ac speciatim pluribus edisserit Autor, quando & qua ratione sepulchri sancti custodiam Franciscanis Græci eripuerint, & quantum laboris atque sumptuum isti impenderint huic recuperandæ, licet frustraneo hactenus conatu. Prope *Savam* quoque Persiæ oppidum Samuelis Prophetæ, quem illi *Echmouil* vocitent, sepulchrum ostendi narratur, miraculis non minus celebre, ac peregrinationibus devotis frequentatum: ut & prope aliud ejus regni oppidum *Irivan* locus monstrari, ubi primam Noachus vineam plantavisse, ac duodecim abhinc milliaribus mons Macis, in quo arca ejus post diluvium quievisse dicitur, de quo Armenii fabulantur, eum nunc per miraculum plane inaccessum factum esse, arcamque in illo hodienum integram adservari.

Jurisprudentiæ deditus itinerarium hoc perlegens admirabitur procul dubio, qua ratione apud Abcassios, Circassios, Mingrelienses, Georgianos, passim jura gentium atque naturæ in tantum obliterari potuerint, ut atrocissima etiam crimina non impunita solum, sed tantum non pro laudabilibus factis habeantur. Sic in specie horrendum lectu est, quod de Mingreliis refertur, eos pro opere charitatis reputare, si quis infantes recens natos aut ægrotos occidat, si ipsis aut alendis, aut a morbo sanandis semet sufficere haud posse metuat. Homicidium & assassinium inter egregia facinora; concubinatum, adulterium, bigamiam, incestum inter virtutes ibidem numerari. Quod si tamen contingat, uxorem cum adultero a marito deprehendi, tum jus esse marito, extorquendi ab adultero porcum, quem deinde mactatum tres isti una convivantes comedant, omni ulteriori vindicatione cessante. Non indigna quoque notatu sunt, quæ de jure connubiorum apud Persas aliosq;, qui sectam Haly sequuntur, Mahomedanos traduntur. Matrimonia nempe trium generum ibi frequentari, cum legitimis puta uxoribus, cum fœminis mercede ad hoc conductis, & cum mulieribus denique servilis conditionis. Liberorum inde genitorum intuitu nullam esse inter omnes differentiam, cum natus ex serva filio uxoris ingenuæ ac legitimæ nulla in re cedat: ratione numeri tamen diversitatem obtinere, cum legitimarum uxorum unus non ultra quatuor, reliquorum vero generum tot sibi sumere queat, quot alere potest. Mediam speciem omnium frequentissimam esse, inter homines præsertim mediæ conditionis aut peregrinos, asserit Autor, tanquam omnium commodissimam, cum minores sumtus tales fœminæ requirant, quam legitimæ, & quocunque tem-

tempore dimitti poſſint, etiam termino locationis nondum elapſo, dummodo integra merces ſolvatur: narratque in urbe Iſpahan mulieres tales juventa atque forma conſpicuas pro 450 libris annuis, ſeu 150 thaleris locandas proſtare. Denique & id annotandum, quod in Mingrelia hodienum in contractu emtionis pecunia non faciat mercium æſtimationem, ſed ipſa inter merces reputetur; quodque adoptio a fœminis etiam frequentiſſime fiat, hoc quidem ritu ſolenni, ut adoptans mulier mammillam ſugendam porrigat filio adoptivo, ut ut adulto.

Medicæ artis ſtudioſus porro, ne nullas ſui partes hoc in libro eſſe putet, examinabit catalogum variorum remediorum ſpecificorum, a vetula quadam medica in urbe Georgiæ Tifflis cum ſucceſſu adhibitorum, quem ſibi communicatum Autor exhibet *pag. 244. ſeq.* Nec ſine jucunditate forte leget, mirum febres frigidas curandi modum, ibidem locorum haud infrequentem, quo ægrotus tempore horroris febrilis in ſtagnum aquæ frigidæ intruditur. De cætero rerum naturalium curioſus varia hinc enotabit, alibi haud facile obvia: v.g. vites Mingreliæ tam craſſas, ut utriusque brachii amplexum quandoque excedant, itemque aliud vitium genus in regionibus Caucaſi, tam alte ad arbores excreſcentium, ut ſæpius uvæ præ nimia altitudine colligi nequeant: frumenti ſpeciem *Gom* dictam, cujus pulte in menſis ſuis Colchi quotidie panis loco veſcuntur; tantæ fertilitatis, ut unum granum plus quam trecenta producat; ſal prope oppidum *Dousla* ad paludem Mæotidem, naturæ ſponte ex aqua marina copioſiſſime productum excoctumque, absque ulla hominum induſtria: aerem Mingreliæ inſalubrem, non advenis ſolum ſumme noxium, ſed indigenis quoque vitæ terminum accelerantem, in tantum, ut rarum ibi ſit, annum ætatis ſexageſimum attingere: promiſcuam apud Georgiæ incolas formæ elegantiam, ut de quibus Autor ſancte teſtatur, ſe ex utroque ſexu neminem deformem, plures vero tantum non angelica pulchritudine vidiſſe; fœminas inprimis, tametſi hæ communiter faciem fuco corrumpant, cum fucus ibi, haud ſecus ac alibi veſtes ac monilia, pro ornamento reputetur: vaſa denique fictilia, in urbe *Com* fabricari ſolita, aquas infuſas mediante continua quadam transpiratione, mirum in modum refrigerantia, inprimis dum recentia ſunt, adeo ut prima vice infuſæ aquæ quarta pars ſpatio ſex horarum tranſpiraſſe deprehendatur; aliaque complura hujus generis.

Hu-

Digitized by Google

Humanioribus quoque literis addictus hic non minus inveniet, quod curioſitatem ſuam ſatiare aliqua ex parte queat; videbit v. g. hic notatos errores Plinii, Curtii aliorumque ſcriptorum, circa montis Caucaſi ſitum commiſſos: percipiet, quid de Amazonum gente, fabulis adeo decantata ſentiendum; eſſe nimirum certum genus Scytharum errantium, Turcomannis & Arabibus non abſimile, qui ſummam poteſtatem fœmineo ſexui, perinde ac Achinenſes, deferre ſoleant, quorumque adeo reginæ non niſi fœmineo famulitio ſtipentur, eas quaquaverſum comitante. Mirabitur Colchidis regionem, Argonautica quondam expeditione celebrem, hodie faciem adeo mutaſſe, ut ex antiquiorum autorum deſcriptione nil fere amplius nunc ad eam quadret, præter phaſianorum copiam, quæ jam quoque adhuc ibidem reperiatur: rivis etiam auro fœcundis, quos olim aurei velleris fabulæ originem dediſſe putant, nunc penitus apud incolas, in miſerrima utplurimum paupertate vitam tolerantes, ignoratis. Diſcet quoque varia, ad ſtylum ſcriptionis Perſicæ cognoſcendum ſpectantia, uti quod Dei aut Principis nomen non niſi in ſumma paginæ ora ſcribi debeat, relicta dein in ſubjectis lineis lacuna iis locis, ubi id alias inſeri contextus exigeret: quodque ſtylo hujus gentis familiare ſit, glorioſam aliquam Principis actionem de ſervis ſaltem ejus prædicari, per reverentiam ſcilicet, quaſi ea, quanta demum ſit, adhuc dignitate ejus ſit inferior; quorſum Autor referendum autumat, quando in Alcorano dicuntur angeli mundum condidiſſe. Nec minus denique genium poeſeos Perſicæ, monſtroſis allegoriis atque hyperbolis paſſim ridicule tumidæ, perſpiciet ex aliquot hymnis in laudem Haly, famoſi ejus gentis ſancti, confectis a quodam *Haſan Cazy*, ob eruditionem apud Perſas claro, & ab Autore noſtro in Gallicum ſermonem translatis, quos parieti inſcriptos reperit in celebri quodam ſacello, in urbe *Com* extructo, quod ſepulcra continét magnifica ultimorum duorum Perſiæ regum Abas II, & Sefy I, una cum cenotaphio Fathmæ, filiæ Mouſa-Cazem, unius ex 12 illis Caliphis, legitimis Mahomedis poſt ejus generum Haly ſucceſſoribus, quam ipſam Perſæ, non ſecus ac Romano-Catholici B. Virginem, una cum corpore in cœlum raptam ſomniant, devotiſſimoque eapropter cultu venerantur; quæ an eadem ſit cum Fathma iſta, cujus alibi mentionem facit Autor, Mahomedis filiam eandem nominans, e cujus ſola progenie oriundos Mahomedani pro nobilibus reputent, ambigimus. Alia quamplurima, ad

Hiſto-

Hiſtoriam, Geographiam, aliasque diſciplinas ſpectantia, e libro hoc allegare conſulto omittimus, veriti ne jamjam gratæ brevitatis limites quadantenus ſimus transgreſſi. Quod reliquum eſt, non poſſumus non indicare, Autorem præter reſiduas itinerarii ſui partes, aliud adhuc opus nobis promittere magna jam ex parte elaboratum; notas videlicet in loca quamplurima Scripturæ ſacræ, quorum ſenſus dependet ex cognitione terrarum orientalium, ob cujus defectum paſſim in iis explicandis hallucinatos ait interpretes, quos proinde ex propria experientia & autopſia corrigere geſtit; confidens, ſe tanto tutius exinde argumentum capere poſſe, quo certius ſit, mores iſtorum locorum non tot ſubinde mutationibus eſſe obnoxios, quot noſtri; ſed eosdem propemodum hodieque deprehendi, quales vel ante duo annorum millia fuiſſe ab autoribus feruntur. Tametſi vero opus hoc omnium ultimo inter ſuos labores reliquos luci publicæ deſtinet: haud tamen diſſimulat, fieri poſſe ut ejus editionem acceleret, ſi quidem publico id gratum fore inaudiat: cujus arbitrio etiam committit, num tertiam & quartam itinerarii ſui partem ante ſecundam typis evulgatam malit, ſi forte hæc non ita cito parari poſſet, aut iſtarum argumentum curioſo lectori magis ad palatum eſſet. Optime dubio procul faciet nobiliſſimus autor, ſi omnia atque ſingula, quam citiſſime id fieri poterit, prelo jubebit ſubjici, nec eruditi orbis deſiderium, ex præguſtu præſentis libri enatum, diutius fruſtrabitur.

REFLESSIONI GEOGRAFICHE CIRCA le Terre incognite dal P. D. Vitale Terra Roſſa de Parma.

Reflexiones Geographicæ circa Terram incognitam, auctore Vitale Terra Roſſa, Parmenſi, Philoſophiæ & Theologiæ Doctore, &c.

Paduæ, 1686, in 4.

IPſe clariſſimus auctor tres libri ſui partes in fronte conſtituit. I. vult probare, incognitas terras primum omnium a Venetis patriciis detectas

ctas esse: II. expetere exactiorem Antiquæ & Novæ Geographiæ conciliationem: III. defendere contra recentem Geographum M. A. Baudrandum non ficta esse, quæ a Venetis circa incognitas terras manifestata fuerint. In primo & ultimo operosus est, medium uno fere capite absolvit. Etsi vero paradoxa proponere videtur, tamen ita eadem disputando explanavit, ut facile inveniat, qui nihil ab eo traditum esse, quod præter fidem sit, existiment. Etenim notionis diversitate præmissa, qua nunc latius *incognita Terra*, nunc arctius intelligatur; primum aggreditur Septentrionalem Americam, quam ab Antonio Zeni, Nobili Veneto, jussu regis Frislandiæ in oceanum A. 1390, atque ita ante Columbi navigationem, emisso, conspectam & invasam fuisse, & quidem ex parte, quæ *Estotilant* vocetur, non modo Ramusii, sed inprimis etiam Domini de la Motte le Vayer, qui præceptor Regis Galliarum fuit, testimonio probat. Addit ex Sylva Petri Messiæ, aut annexis ejus, Columbum inveniſſe Venetis descriptionem hujus Zeni, eaque usum fuisse in navigationibus, quibus novum dicatur orbem aperuisse. Deinde ostendit, Asiæ maximam partem Europæis vere incognitam, a Marco Paulo Veneto, ejusque patre ac patruo, fuisse detectam atque descriptam, & quidem seculo Christiano XIII. Hos autem non tantum Tartariæ regiones & Chinense regnum manifestasse, sed filium etiam Paulum Africæ australis partes quæ in illud usque tempus ignotæ fuerant, pervagatum, ex itinere tabulam domum attulisse, qua insulas Zanzibar, Madagascar, & Caput Bonæ Spei (sine tamen hujus nomine) delineaverit, quæ tabula adhuc in templo S. Michaelis de Murano adservetur, & cum Lusitanorum posteriori descriptione apprime conveniat. Occidentalis Africæ litora etiam quadraginta annis ante Vasci de Gama famosam navigationem ab Alluisio Mosto, itidem Veneto, A. 1455 usque ad Rio Grande circa undecimum & dimidium gradum ultra Æquatorem perlustrata esse, nec Portugallos, qui idem tentassent antea, ultra sextum gradum perveniſſe; etiam Mostum longius processurum fuisse demonstrat, si inveniſſet, quo interprete cum barbaris locuturus uteretur. Hæc duobus primis Capitibus fuse copioseque proposuit. Capite IV. examinat Petri Petruccii universalem Tabulam A. 1640 vulgatam, in qua sub Polo Arctico magnas insulas locari, etiam Meridianum Circulum per montem, ignotum ceteris, perduci, & alia nova

ac-

ac inaudita proponi, citra approbationem edocet. Capite V. occasionem enarrat, qua Magellanus auſtralem terram invenerit, laudatque Mercurium Geographicum, qui jam Romæ excudatur augeaturque, in quo multæ terræ auſtrales, a Sanſone relictæ ſuis nominibus illuſtrentur. Hæc & ſimilia per aliquot Capita usque ad XII demonſtravit. Ibi vero quaſi alteram operis ſui partem (nam de conciliatione brevis eſt) hoc eſt, confutationem Baudrandi ſuſcipere inſtituit, qui Marci Pauli promontorium *Beach* & inſulam *Javam Minorem*, ac Nicolai Zeni *Friſlandiam* & alia in Indicem fictorum, quem Geographiæ ſuæ ſubjunxit, abjecerit. Primum generaliter ex naturali hiſtoria reſpondet, progreſſu temporum regiones, maritimas præſertim, ac inſulas varie mutari, & harum aliquas novas oriri, veteres diminui, aut intercurſu aquarum in plures dividi, aut plane abſorberi, ut non ſtatim neganda ſint, quæ veteres quodammodo aliter ſcripſerunt, quam hodie inveniuntur. His usque ad XXIII Caput exemplorum multitudine probatis, ad ea quæ objiciebantur, ſingulatim reſpondet, & quidem non ficta eſſe, quæ a Paulo Veneto prodantur, ſed *Beach*, *Locach* & *Maletur* nunc poſſe aliis nominibus inſigniri: *Javam* autem *Minorem* ad incognita ſub Auſtro pertinere, quæ cum rarius noſtra ætate adeantur, fieri, ut ſola Major, in qua Hollandi ſedem Indicarum negotiationum poſuerunt, ſimpliciter *Japhe* nomine ſignificetur. Operoſius autem probare nititur, inſulas ſeptentrionales *Friſlandiam*, *Porlandiam*, *Grislandiam*, a Zeno deſcriptas, non eſſe ſeparatas inſulas, ſed partes Islandiæ noſtræ, quod Capite XXIV potiſſimum, hiſtoriam Zeni perſequendo, videtur ſatis perſpicuum facere. Hæc præcipua ſunt, quæ in libro hoc continentur: cetera quæ ad extollendam Nobilium Venetorum gloriam ubique larga manu inſperguntur, noſtrum non eſt attingere, qui id ſolum nunc conquirimus, quod ad literaturæ laudem pertinet.

AN ANSVVER TO CERTAIN QUÆres by the D. of B. and to the Conſiderations of an unknovvn Autor, concerning Toleration: hoc eſt.

Reſponſio ad Quæſtiones quasdam propoſitas a D. de B. ut & ad Conſiderationes incerti autoris, de Toleratione religionum.

Londini, apud Sam. Smith, 1685, in 4.

REſpicit tractatus hic alium quendam breviorem, a Georgio Duce Buckinghamiæ (quem & literæ initiales in rubrica præſentis innuunt) conſcriptum aliquo abhinc tempore, ac eodem, quem diximus anno tertia vice Londini recuſum, cui Titulus: *A ſhort Diſcourſe upon the Reaſonableneſs of mens having a Religion*, ſive Diſcurſus brevis de ductu rationis in hominibus religionem habentibus. Tentavit in eo Celſiſſimus Autor eorum temeritatem convincere, qui religionem nihili facere, ingenioſum facinus autumant. Placuit vero ipſi, quo tædium, quod pleraque hujus generis ſcripta comitari ſolet, melius evitaret, novam quodammodo hac in re viam inire, omiſiſque demonſtrationibus, (quas hic a plurimis in vanum jactari exiſtimat, cum in materiis fidei creditu potius, quam ſcitu opus ſit) per argumenta ſaltem a probabili petita incedere, hominemque adeo per ſolas rationis vires ad amplectendam religionem Deique cultum inducere, ſepoſita in tantum Scripturæ autoritate, cum hæc ab hominibus nulla religione imbutis non agnoſcatur & ſic fruſtra allegetur. Succinctis ergo ratiociniis ordine oſtendit, verosimilius eſſe, mundum hunc ab ente quodam naturæ perfectioris ac magis intelligentis in tempore conditum, quam ex ſeipſo ab æterno fuiſſe; porro, ens illud ſeu Deum majorem de humano genere, quam de aliis animantibus curam gerere; eſſe in homine quid divinæ quadantenus naturæ cognatum; illud immortale eſſe & arbitrii aliquam libertatem habere: Deum eſſe ſumme juſtum, indeque nos ob actiones a voluntate noſtra pendentes in altera vita præmiis ac pœnis afficere; beatitatis tamen gradus aut ſuppliciorum durationem per conjecturas ejusmodi determinari non poſſe. Denique eam noſtri partem, quæ ad Deum propius accedat, unice ducem nobis ac directricem eſſe debere in eligenda melioris cultus via; eam vero dubio procul fore illam, quæ perfectiones divinæ naturæ congruas, virtutesque quam maxime commendet, religionem nempe Chriſtianam, ac inter hujus quidem varias ſectas illam,

illam, quæ pariter virtutem probitatisque ſtudium præ aliis inculcet: quænam autem illa ſit, cuique proprio ſtudio inveſtigandum relinquit, cum pro ſe quiſque rationem Deo reddere ſit obſtrictus. Cæterum intrinſecum illum inſtinctum, cum ex particula illa divinæ naturæ cognata dependeat, nullatenus cogi debere, ac proinde ei contrariari eſſe ſpeciem peccati in Spiritum Sanctum. Concludit itaque nil magis ſenſui ac rationi adverſum eſſe, quam moleſtias creare illis, qui Chriſtianismi quidem conſortes, non tamen in omnibus cultum divinum ſpectantibus exacte nobiſcum conſentiant: cumque Angliæ ſuæ quietem ex maturiori hujus rei deliberatione dependere exiſtimet, tres ſub finem ſcripti quæſtiones proponit ſuis conterraneis expendendas, ad commendandam ipſis diverſarum religionum tolerationem tendentes.

Atque hæ ipſæ ſunt quæſtiones illæ, ad quas reſpondere voluit præſentis tractatus Autor, comprehenſis ſimul Conſiderationibus illis, quas ignoti nominis ſcriptor, Ducis exemplo ſtimulatus, ad ulteriorem in negocio hoc tolerationis perſuaſionem ediderat. Scilicet cum utrumque illud ſcriptum haud parum ad ſubruenda regni Anglicani ſtatuta, extraneas omnes religiones vetantia facere videretur, vel ideo tacendum ſibi non putavit Autor, ne leges iſtæ gubernationem Eccleſiæ ac ſtatus concernentes injuſtitiæ aut tyrannidis incuſarentur, aut nude ſolum ſanctionis primitivæ autoritati favorive præſentis regiminis inniti dicerentur, ſi nihil ad ratiocinia iſta, in ſe quidem non adeo firma, prima tamen fronte ſatis ſpecioſa regereretur. Præmittit autem, quam inconveniens ſit variarum ſectarum tolerationem uno in regno ſuadere, cum hac ratione nec idololatræ, nec Mahometani, nec ipſi athei excludendi venirent, dum ſinguli horum conſcientiæ libertatem ſibi expoſcant: & licet ad ſolos Chriſtianos aſſertio reſtringenda dicatur, tam diſſonas tamen inter hos ſectas dari, ut una alteram multo minus tolerari poſſe clamet, quam ipſiſſimam paganorum ſuperſtitionem: nec adeo determinari poſſe, quænam altera tolerabilior ſit, cum & hic *pereant per mutua vulnera fratres.* Quam periculoſa etiam ſit ea doctrina, monſtrat exemplo diverſarum ſectarum, v. g. Quakerorum, itemque polygamiæ patronorum, quarum principia non poſſint non quietem bene ordinati regiminis convellere, ſi ſingulis conſcientiæ libertas indulgenda dicatur.

Ordine hinc adgreditur quæſtiones a Duce Bukingamiæ ad ex-
„pendendum propoſitas, quarum *prima* hæc eſt : Num quid dari
„queat magis directe oppoſitum doctrinæ ac praxi Salvatoris, quam
„ulla ratione in negotio religionis homini vim inferre, & conſequen-
„ter, numne hoc facientes juſte pro Antichriſtianis ſint reputandi?
„*Secunda* : An quid magis inhumanum, barbarum aut ridicu-
„lum eſſe queat, quam judicium hominis aliter, ac per ſanam ratio-
„nem convincere velle? *Tertia*: Numne praxis talismodi ſemper rui-
„nam ac deſtructionem regionibus, ubi recepta, attulerit, ſive Mo-
„narchiæ fuerint, ſive liberæ Reſpubl. & annon experientia docuerit
„praxin contrariam utrisque proficuam extitiſſe?

Tametſi vero longum nimis foret, omnia illa argumenta, quibus Noſter contra propoſitiones iſtas utitur, ſigillatim adducere; potiora tamen eorum capita paucis indicare haud gravabimur. Ad *primam* ergo illam quæſtionem reſpondet, multa quidem dari, quæ doctrinæ ac praxi Salvatoris magis adverſentur; puta crimina pleraque, utpote per expreſſum in ſcripturis interdicta, cum e diverſo nullibi diſertis verbis compulſio talis prohibita legatur. Cæterum Chriſti exemplum, externam nemini vim inferentis, cum regnum ejus non eſſet de hoc mundo, non obſtare quo minus magiſtratus ex officii ratione ad coercendos aut ejiciendos perverſos vim adhibere queat. Proteſtatur vero, ſe hac ratione portam inquiſitioni apertam nolle, quin potius certo ſtatuere, ne peſſimam quidem hæreſin ultimo ſupplicio juſte puniri poſſe. Quod vero illi pro Antichriſtianis habendi dicantur, qui ullam in fidei cauſa coactionem admittant, id vel maxime ad eos quadrare, in quorum favorem Toleratio tam ſpecioſe defendatur: notum enim eſſe, quid Romano-Catholici hac in parte ſentiant: & quam duras leges ſecta Independentium in Nova Anglia, ubi ſcilicet primariam fixere ſedem, hac in re receperit, ex adductis variis eorum ſtatutis confirmat, gravem mulctam & quandoque mortem irrogantibus iis, qui ab unitate religionis ibi ſtabilitæ deflectere audeant; dum v. g. hæreſis banno aut morte plecti jubetur; comprehenſis etiam ſub hoc nomine variis punctis, multæ adhuc diſceptationi obnoxiis: Muggletoni aut Rævii ſcripta legens 10 libris mulctatur: Quakero ibi hoſpitium præbens 40 Shillingis mulctatur: Quakerus vero ipſe bannitur, revertens fuſtigatur, inuſto etiam ſtigmate, denuo rediens morte mulctatur. Ad *ſecundam* quæſtionem regerit Autor, externam compulſionem

rem ac leges pœnales non eo tendere, ut convincant homines perverſos aut præfractos, per viam quandam demonſtrationis, ſed ſaltem, ut obſtructiones amoveant, quæ alioqui aditum ad ſanam eorum rationem occluderent: in his enim non tam convictione judicii, quam correctione mentis ac morum opus eſſe, perinde ac in pueris petulantibus, ubi Orbilii ferula plerumque plus, quam prolixi & graves diſcurſus habeat ponderis: obſtinatos nempe ſic afflictos ad converſionem ſenſim diſponi ac ad penſitandam maturius illam religionem, quam alias proterve, utut nunquam cognitam, ſpreviſſent. Ad quæſtionis *tertiæ* prius membrum reſpondet per inſtantias contrarias regnorum Daniæ, Sueciæ, Angliæ item ſub Eliſabethæ regimine, ubi appareat religionis unitatem regni felicitati nec quidquam aut nocere aut nocuiſſe: Judæorum quoque priſtinam rempublicam allegat hoc nomine, cujus nempe proſperitas hoc ipſo medio, ſub regibus etiam ac ceſſante ſenſim Theocratia, quam maxime promota fuerit. Quod vero unum alterumve regnum, Catholicæ religioni addictum, hoc ex capite detrimentum ſenſiſſe perhibeatur, id non adeo imputandum eſſe excluſioni diverſarum religionum, quam judicio ſummi Numinis, reſiſtentiam nimis crudeliter veritati factam ſic punientis. Quoad alterum quæſtionis membrum præmonet, haud facile exempla ejus rei ſuppetere, cum vix ullibi promiſcua religionum ac indiſtincta toleratio ſtabilita reperiatur: cæterum quam triſtes ea effectus habere ſoleat, ſatis in Angliæ regno apparuiſſe temporibus uſurpati regiminis, ſeu Interregni, ubi omnibus ſectis porta fuerat aperta. Ad inſtantiam a fœderato Belgio petitam fuſius reſpondet; monſtrans, quomodo tolleratio ibi non tam arbitrii, quam neceſſitatis fuerit ſub initium ſtabilitæ illius Reipublicæ, cum primitus ex variarum religionum hominibus, quæ pro ea in bellis pugnaverant, coaluiſſet: quod vero indiſtincta ſectis licentia ibi poſtmodum indulta non fuerit, evincit exemplo Socinianorum & Arminianorum, ſatis graviter iſtis in regionibus aliquando afflictorum. Præterea monet, non tam grave inde Belgio, quam quidem Angliæ periculum impendere, ob diverſam reipublicæ, judicatorum ac regiminis formam, naturalis quoque temperamenti ſeu genii diſcrepantiam. Multum tamen ibi quoque diſcriminis ex variarum ſectarum receptione ſtatui obverſari, cum ſemper metuendum ſit, ne tales ſectarii ingruente domeſtico tumultu aut externa irruptione hoſtium

ſtium factioni ſtudeant. Denique poſtquam ita ad quæſtiones reſpondit Autor, rationem monſtrat, quomodo plerumque illi, in quorum gratiam leges regni, toleratione adverſantes, & conformitatem fidei ſaltem in externo cultu expoſcentes, maxime impugnari ſoleant, puta Papiſtæ, Presbyteriani, Independentes, Anabaptiſtæ, Quakeri conformare ſe legibus iſtis valeant, etiam ex propriis cujusvis harum ſectarum principiis, & quomodo vi horum neutiquam opus habeant, ut ſua ſingulis conventicula concedantur, cum absque ulla conſcientia coactione illis carere valeant. Cæterum ſingulis illis quæſtionibus Auctor interſerit Conſiderationes, quas ab ignoto autore adjectas ſupra diximus, quæque decem in univerſum ſunt, iisque una opera reſpondet, oſtendens, quomodo rationes non concludentes, ſimilia incongrua, loca denique Scripturæ parum aut nihil ad rem facientia pro ſtabiliendo ſuo aſſerto iſte paſſim adhibuerit.

MARCELLI MALPIGHII, PHILOSOPHI & Medici Bononienſis, e Regia Societate, Opera Omnia, Figuris elegantiſſimis in æs inciſis illuſtrata, Tomis duobus comprehenſa.

Londini, apud Rob. Scott & Georg. VVells. anno 1686, in fol.

INduſtrios inter rerum naturalium ſcrutatores, quibus ævum hoc ipſum præ aliis coruſcat, ceu primæ magnitudinis ſtellam ingenioſiſſimum enitere *Malpighium*, Opuſcula politiſſima temporibus diverſis, diverſisque in locis hactenus in lucem ab Ipſo emiſſa ſatis deprædicant; utpote quæ tanto avidius ſemper ab indefeſſis naturæ cultoribus arrepta fuere, quanto certiq conſtitit, nec quicquam ibi, quod non ex abſtruſiſſimis adeoque intimis Naturæ receſſibus ſingulari prorſus ac felici Viri prælaudati dexteritate erutum ſit atque detectum, iri deprehenſum. Quamobrem in proclivi nobis erit augurari, Volumen præſens quo univerſa Autoris celebratiſſimi opuſcula junctim in duos tomos diſtributa, nitidisq; perquam literis exſcripta exhibentur, omnibus Malphigianum nomen venerantibus fore acceptiſſimum. Complectitur Tomus primus cum primam Plantarum Anatomes partem, prout Londini anno 1675, repetitis de ovo incubato obſervationibus, ac epi-

ac epiſtolis quibuſdam circa idem argumentum, Oldenburgium inter at Malpighium reciprocatis, aucta prodiit: tum literas binas (vel ſi mavis, epiſtolam unam) ad *Jacobum Sponium* anno 1681 exaratas, ac ungularum & glandularum non minus texturam, quam ſtructuram uteri exponentes, primum in Transactionibus Philoſophicis Anglicanis anno 1684, num. 159. & 160; hinc in Bibliotheca quoque Anatomica Genevæ A. 1685 impreſſa evulgatas. Altero vero tomo ſecunda Plantarum Anatomiæ pars anno 1680 itidem Londini edita, neq; non Diſſertationes Epiſtolicæ varii argumenti, v. g. de bombyce, de formatione pulli in ovo, de cerebro, de lingua, de externo tactus organo, de omento, pinguedine ac ductibus adipoſis, de viſcerum ſtructura, de polypo denique cordis atque pulmonibus, typis haud unius loci antehac exſcriptæ, comprehenduntur, quibus operoſius tamen hic recenſendis, cum eruditorum vix ullum lateant, non eſt cur noſtram addicere velimus operam; unice tantummodo dolentes, a Bibliopola vel quocunque alio, qui operum edendorum geſſit curam, additionem figurarum ad cerebrum, linguam & pulmones ſpectantium, item Epiſtolæ ad Oldenburgium quondam de reticulari pulmonum atque lienis muſculo conſcriptæ, & Transactionibus Philoſophicis Anglicanis anno 1671, num. 71 inſertæ, in eo ad minimum exemplari, ad noſtras quod pervenit manus, fuiſſe neglectam.

TRAITE' DE L' ACTION DE L' ORATEUR, ou de la Prononciation & du Geſte. Tres-neceſſaire &c. Par Mr. CONRART &c.

Tractatus de Actione Oratoris, ſive de Pronuntiatione & Geſtu, perquam neceſſarius omnibus, quibus publice habendus ſermo eſt.

Autore Dn. CONRARTO.

Ad Exemplar Pariſ. M DC LXXXVI. in 12.

QUod a Marco quodam Regulo publice olim exprobratum ſibi Secundus meminit Plinius, *ſeculi ſui eloquentiæ ſe non eſſe contentum*, id verendum ne in Nobiliſſimum *Conrartum* jactaturi ſint, qui elo-

quentiæ artem, aut ejus saltem, quam vocant, theoriam eo fastigii, seculo nostro adspiraſſe putant, ut quo progrediatur, non habeat. Istud vero quemadmodum sibi laudi probrum duxit Plinius; ita nec sua defraudandus laude doctissimus Autor, qui non ingeniosam magis, quam utilem in formanda Orationis voce ac gestu operam posuit. Quæ etsi postrema vulgo Rhetoricæ pars numeretur; Demosthenis tamen judicio, priorum trium vim omnem atque gratiam aut continet aut supergreditur. Ac sane hodie, ut quisque λαμπροφωνότατος, aut saltem μεγαλοφωνότατος, præsertim si manus, quas Cicero loquaces, Gellius argutas vocat, aptare rebus noverit; ita vel doctissimo Oratori ipse cetera indoctior multo, dubiam facit palmam aut præripit. Quam in rem plura veteris ac recentis ævi exempla Autor primo inseruit capiti. Ubi exposita Actionis dignitate omnibus peræque necessaria, Cap. secundo illis cum D. Chrysostomo dicam scribit, qui ab Homiliis sacris cultum ejus exquisitiorem abesse volunt: allegato pro sententia sua Apostolorum etiam exemplo, quos eodem usos, triplici hoc (elegantiori quidem forte, quam firmiori) probat argumento. (1) quod Jacobus & Johannes a Christo vocentur filii tonitrui: (2) quod Apostolus in Actis testetur, se cum lacrymis suos exhortatum: (3) quod una cum reliquis artibus hanc quoque Divino munere ipsos accepisse verisimile sit. Hinc ipsa Artis præcepta 12 omnino Capitibus subjungit, accersitis undecunque vocis formandæ, corrigendæ, flectendæq; subsidiis generalibus, haud passim obviis: detectis etiam rejectisq; vitiis adversantibus, inter alia (c. 6.) salse ridet, quod in aliquo e suis Concionatore observavit, qui præcipua sermonis sacri capita tussi distincturus, ne qua oblivisceretur istius elegantiæ, singulis intervallis, in autographo, typis post obitum ejus expresso, adscripserat voculas tussientium sono respondentes: hem, hem, hem! Inde ad medentia his aliisve specialia magis Autor descendit subsidia, quæ vel rei sive materiæ tractandæ (cap. 6.) vel adfectuum (c. 8.) vel certæ partis orationis (c. 9.) vel figuræ (c. 10.) vel periodi denique ac singulæ in ea vocis (c. 11.) ratio suggerere ac flagitare possit. Gestuum denique decus omne sequenti gemino c. 12. & 13. persecutus, de usu genuino præceptorum suorum postremo c. 14. disserit. Qui etsi amplior haud dubie civibus suis futurus est, quorum indolem, mores ac institutum passim sequitur; non contemnendus tamen & nostris superforet, si, qui Gallice nesciunt, Latine redditum acciperent libellum.

Con-

CONCORDIA TRA LA FATICA e la Quiete nell' Orazione &c. da Paolo Segneri. i. e.

Concordia laboris & quietis in oratione, a Paulo Segnerio, ex Soc. Jesu, in responso ad religiosum quendam descripta.

Bononiæ, apud J. Recaldinum, 1681. in 12.

QUid in hoc libello, quo nuper admodum potiti sumus, per *orationem*, ejusque *laborem* & *quietem* intelligatur, ex *Mysticorum*, quos vocant, Theologorum nomenclatura discitur. De *oratione* autem loquentes, non tam precum vocalium formulas & recitationem, quam *actum mentis de Deo cogitantis, & ab eo aliquid desiderantis, aut eum contemplantis* intelligunt, ideoque in duas partes cultum hunc Dei distinguunt, nempe in *Meditationem* & *Contemplationem*. Posteriorem pro perfectissimo Christiani & religiosi hominis opere habent; simul tamen rarissimam & pro singulari Dei dono æstimandam esse agnoscunt. Quanquam vero neminem, qui Christianam religionem profitetur, latere possit & debeat, preces omnes non nisi elevata in Deum mente, digne & pie fieri posse, adeoque verborum strepitum & copiam, distractis ad alia cogitationibus, non solum nihil proficere, sed & ob abusum rei sanctissimæ, & ob irreverentiam erga Divini Numinis omniscientiam & omnipræsentiam, vitiosam esse, ut proinde ad pias preces necessario requiratur attentio, sive, ut dici solet, *devotio*: majus tamen & sublimius aliquid sub *orationis mentalis* titulo, ejusque primario apoteleśmate, i. e. in *contemplatione* inveniisse sibi visi sunt, a multis seculis, sive Patres quidam, quos vocamus, Ecclesiæ, Gnosticorum impiæ jactationi veram & salutarem γνῶσιν opposituri, sive Anachoretæ & Monachi, ex quibus, qui labore manuum vacabant, omne otium suum in studio isto vel meditandi, vel contemplandi transigebant. Et primus quidem, qui vel rem ipsam, vel artem & disciplinam tradidit, *Dionysius* quidam celebratur, quem olim crediderunt Athenienśem illum senatorem, sive Areopagitam esse, qui ex D. Pauli concione Act. XVII. 34. ad Christi fidem pervenit. Secuti sunt post-

modum ejus methodum alii, fuitque quædam inter Theologos ſuperiorum ſeculorum æmulatio, ut alii dogmatum ſubtilitatem, alii meditationis & contemplationis ſanctitatem ſectarentur; illi *Scholaſticorum*, hi *Myſticorum* cognomine inſigniti. Verum poſt Reformationem religionis, ante annos hos centum & ſeptuaginta, quemadmodum de aliis multis circa fidem & cultū capitibus, ita & de Theologia illa Myſtica, in ſententiarum itum eſt divergia, & in Eccleſiis, quas vocarunt, Proteſtantium commendata illa tantopere, & in artem quandam redacta a religioſis & monachis contemplatio, ſuſpecta haberi cœpit: ſive quod deprehenderent Reformatores, falſo antiquitatis titulo illam niti, & *Dionyſium* iſtum non Areopagitam, ſed alium longe juniorem Apoſtolicis temporibus eſſe; ſive quod illuſioni gloriationem de abſtracto mentis cum Deo commercio periculoſiſſime expoſitam eſſe crederent; ſive denique, quod ſingularis prærogativæ & meriti in alios Chriſtianos redundantis affectatione, ab ordine monaſtico excogitatam arbitrarentur. E contrario, qui veteribus inſtitutis ſub autoritate Romanæ Hierarchiæ inſtiterunt, tanto magis niti voluerunt, ut myſticum illud, quod vocabant, exercitium meditationis & contemplationis, magis magisq; excolerent: eamq; operam non viri tantum magno numero, ut ex libris conſtat, impenderunt, ſed eorum induſtriam aut ſanctimoniam fœminæ etiam æmulatæ ſunt, inter quas maximum nomen & ſanctitatis characterem, decreto Pontificio, ſuperiori ſeculo adepta eſt *Tereſia*, ordinis *Carmelitici*, qui dicitur, reformatrix. Fuerunt & ex Proteſtantium partium Theologis, qui ex Myſticorum libris ſeligenda & imitanda eſſe exiſtimarunt, abſque ſuperſtitionis & illuſionis periculo, non pauca, & Lutherum præviſſe ſibi hactenus indicarunt, qui aliquot Myſticorum libros, cum Scholaſticorum ariditate ſcilicet comparatos, pietatis nomine elogiis ſuis dignatus eſt, inter quos fuit, ut notum eſt, *Taulerus*, & Autor libelli, qui *Theologia Germanica* nomen præfert. Alii ultra limites ſobriæ Theologiæ evagati, in Enthuſiaſtarum errorem lapſi ſunt, ut in Misnia noſtra *Valentinus VVeigelius*, nonnullique alii recentiores, quos hic percenſere non eſt opus. Egregiam de origine *Myſticæ* Theologiæ, ejusque uſu & abuſu informationem, ex noſtratibus præſtitit Vir Clariſſimus, noſtræque Academiæ, dum viveret, decus ſingulare, *Jacobus Thomaſius*, edito anno 1665 *Schediaſmate hiſtorico, de Philoſophia Gentili, Gnoſticorum ha-*

hæreſi, & Theologia myſtica, libello profecto aureolo, dignoque qui recuſus in plurium manibus verſetur. Multum etiam lucis afferent, quæ *libro* de *Chriſtianiſmo*, Germanice edito, & in Actis noſtris anno 1685, p. 343 commendato tradidit, graviſſimis non in litteras minus, quam Rempublicam meritis illuſtris Dn. *Seckendorfius* lib. III. c. VIII. §. 7. & in Additionibus. Exculta vero, ut dicere cœpimus, in Eccleſia Romana ex inſtituto ſuo magis magisque, (ut ex librorum, variis linguis, præſertim in Gallia editorum copia judicare licet) Myſtica illa, ſive contemplativa vel doctrina vel praxis, annis proxime præteritis diſſenſum peperit, de quo ex diurnis vel hebdomaticis rerum novellarum relationibus aliquid inaudivimus, indicato quodam D. *Michaele de Molinos*, qui ob errores in hac ipſa myſtica Theologia cenſuram Pontificiam incurrerit. Sed nonniſi paucos ante menſes Molinæi vel Molinoſii iſtius liber nobis allatus eſt, Italica lingua, (quanquam Hiſpanica prius ſcriptus eſſe perhibetur) ſub titulo, *Guida Spirituale*, ſive *Manuductio animæ ſolutæ vel extricatæ per viam interiorem, ad acquirendam contemplationis perfectionem, divitemque internæ pacis theſaurum.* Nacti autem ſumus duas editiones, quarum prior Romæ prodiit anno 1681, quæ quarta dicitur, & a typographo *Michaele Hercule*, Cardinali *Carpegnio* dedicata eſt; altera Venetiis anno 1685 recuſa. Prolixæ & honorificæ commendationes libro in Romana inprimis editione præfixæ ſunt; *Martini* nempe *Ibannez*, Archiepiſcopi Rhegii Calabriæ; *Franciſci Mariæ de Bononia*, Generalis Ordinis S. Franciſci; *Dominici a S. Trinitate*, Generalis olim Carmelitarum; *Martini de Eſparza* e Soc. Jeſu, Theologi in Congregatione Romana rituum & inquiſitionis; *Franciſci Gerez*, Capuccini, ordinis ſui Definitoris Generalis, omnes etiam Majo & Junio anno 1675 datæ: tum *Jacobi* Archiepiſcopi Panormitani in Sicilia menſe Jun. 1681. Acceſſere etiam approbationes ordinariæ Magiſtri Palatii, ejusque Vices gerentis, & præfatio a quodam *Carmelitarum*, ut videtur, *Provinciali*, *Johanne de S. Maria.* Hæc præſidia tamen omnia (ut intelleximus) a cenſura tutum non præſtiterunt Autorem.

Oppoſitus autem huic Molinæi libro eſt, quem referendum hic ſuſcepimus, tractatus *Pauli Segneri*, eadem lingua facunde & ſubtiliter ſcriptus; præmiſſa itidem conceſſione Generalis Jeſuitarum Præpoſiti

ſiti *Joh. Pauli Olivæ*, & Vicarii Archiepiſcopi Bononienſis. Controverſiæ cardo in hoc vertitur, quænam ex duabus, quas *directores conſcientiarum, & Patres confeſſionarii* commendare ſolent, methodis viæ Spiritualis, *meditatione* nempe & *contemplatione*, alteri præferenda ſit. De hoc diſputari in utramvis partem licuiſſe, non erat forte quod dubitaretur; ſed Molinæus iſte ita defendiſſe viſus eſt *contemplationem*, ut *meditationi* plus juſto detraheret, talibusque vel rationibus vel phraſibus uteretur, quibus non tantum ab adverſario hoc refutari, ſed & Romæ condemnari tandem, ut fertur, meruerit. Ignotum tamen nobis eſt, an illi ob hunc ſolum, quem indicavimus, libellum (cui & alius de *quotidiana communionis utilitate* adjectus eſt,) an ob alia vel ſcripta, vel facta cenſura incubuerit. Annotabimus interim aliqua, quæ in Molinæi doctrina Segnerius rejicit.

Conveniunt ſic ſatis in definitione & diſtinctione meditationis, & contemplationis. Molinæus in allegati libelli præfatione *Meditationem* eſſe ait, *cum intellectus myſteria fidei attente conſiderat, ut veritatem eorum agnoſcat, ideoque de ſingulis eorum partibus diſſerit, ad movendos voluntatis affectus. Contemplationem* autem vocat, *quando anima veritatem, ſive per habitum ex diſcurſu acquiſitum, ſive per divinum lumen cognovit, oculosque fixos in ea tenet, illamque jam ſincere in quiete & ſilentio intuetur, ita ut amplius ei opus non ſit conſideratione, diſcurſu aut alia probatione, qua voluntatem ad amorem convincat, ſed veritatem admiratur, & in ea pendet.* Hæc, ait, eſt *oratio fidei, oratio quietis, recollectio interior, ſive contemplatio.* Dein differentiam inter *acquiſitam* & *infuſam* operoſius explicat, & hanc verbis Tereſiæ deſcribit, effectumque ejus ex Hugone Cardinale notat eſſe *ſubjectionem voluntatis noſtræ ſub voluntatem divinam*, ſive *pacem & quietem voluntatis noſtræ, ejusque conformitatem cum divina.* Segnerius hæc fere tranſiens, reprehendit proœmium Molinæi, in quo illos tantum contradicturos, damnaturosque eſſe doctrinam ſuam pronuntiat, qui eam aut non intelligant, aut non ſint experti. *Sic aſylum ſibi ſemper*, ait, *apertum tenent, in quod rationibus victi, ſeſe recipiant:* quæ annotatio adverſus alios quoque, myſteria, neſcio quæ nobis obtrudentes, & eodem gladio ancipiti commenta ſua defendentes, uſui eſſe poteſt. Monſtrat inde ab initio Autor extrema, ſive abuſus, tam meditationis, quam contemplationis. Et in illa quidem

per

per defectum aberrare eos, & minus juſte facere oſtendit, qui finem in ipſa meditatione quærunt, nec per eam tandem ad quietem, ſive fruitionem Dei, qualis in hac vita poſſibilis eſt, aſcendunt. In altero extremo per exceſſum peccari ab iis, qui tranſilire quaſi gradus meditationis velint, & ſtatim cum Moſe in apicem montis, in caliginem in qua eſt Deus, i. e. in contemplationem penetrare. Et quoniam hanc methodum extollit commendatque Molinæus, Dionyſii illius myſtici dicto quodam innitens, alio ſenſu hunc explicat Segnerius cap. 2, mediam vero ipſe viam cap. 3. indicat: nempe, ſi Deus meditantibus quietem illam in contemplatione concedit, ut illa dilato meditandi labore utantur: ſi non concedat, ad laborem illum redeant; ariditatem itaque & inertiam tolerent quidem, ſed non foveant, aut magni faciant, ut docet Molinæus, ſemper quaſi per ſaltum & neglectis mediis lectionis, meditationis, & precum, ſoli contemplationi inhærere ſuadens. Præcipua inde argumenta iſtius perſequitur Segnerius, & quia ille ex regula Apoſtolica, *manendum cuiq; eſſe in vocatione ſua*, ratiocinatus, *contemplantem* negat *ad meditationem debere redire, quia a ſtatu in ſtatum* non eſt tranſeundum; oſtendit hic, non fieri talem transitionem, ſed tantum *ab actu in actum*. Improbat igitur effatum Molinæi: *quod qui ad contemplationem vocatus eſt, ſive acquiſitam, ſive infuſam, demittere ſe denuo non debeat ad meditationem, ſub prætextu humilitatis: habere enim mille humiliandi ſe occaſiones, etſi non exeat ex ſtatu ſuo, licet ariditſimam & deſolatiſſimam eam eſſe deprehendat.* Improbat etiam regulas ab illo propoſitas, per quas ad contemplationis apicem perveniri poſſit; quia quæ ex mera gratia Dei conceduntur, legibus ejusmodi conſtringi non poſſint. Hæc fere *parte prima* habentur. *Parte ſecunda* refutat Molinæi dogma, quod Deus tantum in *abſtractiſſimo conceptu* objectum ſit contemplationis, præteritis nempe attributis ejus eſſentialibus, negatque *Thomam Aquinatem* ita ſentire; minime vero omnium excludi debere Chriſti humanam naturam: ſic enim renovari hæreticorum quorundam errorem, quem refert ex *Alvaro Pelagio* de planctu Eccleſ. lib. II. c. 52. his verbis: *Aſſerebant quod eſſet imperfectionis eisdem, ſi a puritate & altitudine ſua contemplationis tantum deſcenderent, quod circa paſſionem humanitatis Chriſti aliqua cogitarent.* Impugnat etiam ob impoſſibilitatem aliasque rationes aliam Molinæi legem, quod *contemplantes deponere neceſſario aut ſopire ſaltem*

tem debeant, omnes imagines, omnes intelligentias, omnes affectus, negatque Thomam ita ſenſiſſe. Speciatim inventum noviter vocabulum *Intuitus fixi (guardo fiſſo)* repudiat & incantationi cuidam æquiparat, Bernardum citans, qui contemplationem definit *elevationem mentis in Deum ſuſpenſæ*, nempe per ſingularem Dei gratiam, non *ſeipſam ſuſpendentis*. Reprobat etiam inventum iſtud, ob abſurdum quod continere dicit, quaſi in actu contemplationis homo nihil amplius agere debeat, ſed ſolum agentem Deum pati; cum tamen gratiæ teneatur cooperari, neque ſuperbiæ attribuenda ſit illa cooperatio, ſed obedientiæ. *Tereſiæ* phraſes & dogma, etſi fœminæ, doctoribus his novis præfert, monetque quam ſubjecta ſit illuſioni tanta de *figendo intuitu noſtro* præſumtio, quamque convenientior omnium facultatum noſtrarum obſequioſa applicatio. *Ita fiet*, ait, *ut quod non aſſequitur imaginatio, aſſequatur intellectus, & denique ſuavis affectus amoris*. Subjungit Thomæ ſententiam, qui ſcripſit: *motus corporales exteriores opponuntur quieti contemplationis &c. ſed motus intelligibilium operationum ad ipſam quietem contemplationis pertinent*. Vanitatis itaque accuſat & pro ecſtaticis habet excelſa vocabula, *denudationis voluntariæ actuum noſtrorum, divulſionis, expropriationis, exſpoliationis, evacuationis*, regulamque Thomæ laudat, qui inſipientiam & tentationem Dei vocat, *expectare ſubſidia, in quibus ſe aliquis poſſit per propriam actionem juvare, cum bonitas divina ſit, ut non omnia immediate faciat, ſed alia moveat ad proprias actiones*. C. 7. cavere jubet eos, qui imaginationis actum a contemplatione removere volunt, ne in Eccleſiæ inſtitutum impingant, ſacrarum imaginum uſu humanæ devotioni ſuccurrere intendentis. Cap. 8. & 9. concurſum intellectus & voluntatis ad contemplationem defendit, & autoritate & exemplo ſanctorum. Moderatur poſtea c. 10. rigorem, quo ſtatuitur, ad perfectionem Chriſtianam, & ad finem orationi propoſitum perveniri non poſſe, niſi per contemplationem: addit vitæ activæ elogium, dubiumque eſſe fatetur, hæc ne an illa majora ſanctitatis exempla in Eccleſia dederit; denique perfectius cum *Thoma* mixtum vitæ utriusque genus eſſe pronunciat, dictum Chriſti de Maria & Martha eo trahens, adſcripto loco ex *Cajetani* Commentario in Thom. II. 2. q. 181. a. 1. & 2. *non dixit Dominus de Maria, quod optimum ſibi elegit, ſed quod optimam partem; melior enim eſt pars contemplativa, quam activa: ſed utra-*

utraque parte melius eſt totum, i. e. ea vita, quæ & activa eſt, & contemplativa. Meditationem porro ab exemplo Sanctorum (quos vocant) *Philippi Nerii*, & *Caroli Borromæi*, commendans, calamum ſtringit c. 11. in adverſarii dicta duriora, v. g. cum ſcripſit, quod *vulgus Chriſtianorum non audeat ad puritatem illam fidei contemplativam aſſurgere, & quod Theologi jugum tot orationum vocalium, meditationum, oblationum ſui ipſius, ad nauſeam usque, Chriſtianis impoſuerint.* Maxime vero c. 12. invehitur in audaciam ſcribentis: *quid opus eſt continuo paſci nos myſteriis, miraculis, verbis Jeſu Chriſti? alimenta quidem illa ſunt animarum, ſed non vita.* Opponit Chriſti dictum: *verba mea ſunt ſpiritus & vita.* Joh. VI. 6. Perſequitur & alia, quæ in eundem ſenſum, & adverſus *importunas*, ut locutus eſt, *inciviles atque inutiles oblationes per preces quotidianas* Molinæus effudit, quaſi *præſenti & omniſcio Deo ea omnia fruſtra & inepte ingerantur.* Adſcribit locum Auguſtini: *Ideo per intervalla horarum & temporum verbis rogare nos Deum, ut illis rerum ſignis nos ipſos admoneamus &c.* Modum etiam ex Thoma commendat, docente: *tantum durare debere orationem, quantum utile ſit ad excitandum interioris deſiderii fervorem; cum vero hanc menſuram excedit, ita ut ſine tædio durare non poſſit, non eſſe ulterius protendendam.* Colloquia etiam orantis & meditantis cum Deo irriſerat improbaveratque Molinæus, quaſi impudentia & audacia, & ad convincendum Deum tendentia. Refutat hoc c. 14. *Parte* demum *tertia* ad quæſitum ab amico propius accedit, *utrum* nempe *patres ſpirituales, animas ſibi concreditas rectius ad meditationem, an ad contemplationem deducant?* Summa reſponſi eſt, *neminem ad contemplationem infuſam poſſe aut debere duci, quia ſit purum donum Dei*, quæ ſecundum illud Cantic. II. 4. *Rex introducit ſponſam in cellaria ſua.* Ad meditationem vero, ut & deniq; ad contemplationem acquiſitam, quæ perfectio veluti eſt meditationis, ſecure & per gradus admoveri poſſe filios ſpirituales. Docet etiam, quomodo tractandi veniant, qui infuſa jam potiti ſint: ita ſcilicet, ut ab oratione non abſtrahantur, nec in elationem mentis incidant. Quam rarum ſit hoc donum, adducto loco *Bernardi Serm. 23. in Cant.* probat, & contraria jactantes ſuperbiæ & falſæ perſuaſionis inſimulat, cum præpoſtere & præcipitanter metam petant, neglecto quod percurrendum eſt ſtadio. Servandas poſtea cap. 2. eſſe tradit regulas a monaſticæ vitæ auctoribus præſcriptas, intra libertatis ſpiritualis modum, de meditatione in

certa capita distinguenda, & refellit objecta a Molinæo. Cap. 3. refutat, quod meditatio tantum dicatur *tyronum opus*, quodque sit *via exterior, per sensus*; *non interior, per contemplationem.* Rejicit autem hanc distinctionem ut novam & periculosam; statuitque meditationem quoque ad viam internam pertinere, allegans architectam meditationis & contemplationis Teresiam, quæ per similitudinem *castelli interioris* cor hominis meditantis descripsit. Monstrat etiam, quid sensus, externi licet, quos acerbi illi contemplationis magistri excluso velint, conferant ad meditationem. Propugnat cultum externum, & inter Calvini hæreses refert, autore Maldonato, si dicatur, dictum Christi, de adorando Deo *in spiritu & veritate*, intelligi debere de *adoratione per solam fidem*: laudat Thomæ sententiam, qui Dominum loqui tradit *de eo, quod est principale in cultu divino, & per se intentum*, i. e. non excluso externo ritu: suspectam itaque habet formulam novorum mysticorum, qui *puram fidem* ad orationem & cultum adhibendam semper crepent, si ab illa separari posse aut debere putent alios virtutum spiritualium actus. *Caput V.* & ultimum occupatur in demonstratione utilitatis, quæ per externum cultum ad internum paratur, sive, *quid sensibilia conducant ad spiritualia.* Exemplum adfert de pœnitentia & disciplina Ascetica, item de imaginum usu. Concedit in sensibilibus non consistere veram devotionem, facere tamen illa ad eam promovendam: damnandum esse, qui in sensibilibus hæret, laudandum qui iis recte utatur. Negat itaque veram esse Thesin, *omnia sensibilia removenda esse ab eo, qui in via interiori ambulare cœperit.* Opponit Ecclesiæ, omniumque conciliorum, canonum & doctorum autoritatem. Additur succincta & accurata recapitulatio libri, cum professione humilis obsequii, quod censuræ sanctæ Ecclesiæ Autor defert.

EPISTOLA JOH. BROVVN, CHIRURGI NOsocomii D. Thomæ in Southvvark, ad unum e Secretariis Societatis Regiæ, de Hepate quodam manifeste & ad oculum glanduloso; scripta Londini, d. 15. Dec. 1685.

Ex Transact. Philos. Angl. M. Decemb. 1685, n. 178. p. 1266.

Figu-

FIguram hic tibi transmitto hepatis viri cujusdam, qui ex hydrope in nosocomio nostro occubuit, delineatam accurato studio *Dn. Faithornii*: quam cum ob curiositatem, dignam judicarem, quæ in Societatis Regiæ veniret notitiam, tibi eapropter communicatam volui. Homo fuit ætatis annorum 25 circiter, militia hoc in oppido functus inter chiliades Regias: morbum contraxerat ex multo aquæ potu, cum officii necessitas ipsum divagari haud sineret; ex frigore quoque male affectus, dum noctu excubias agendas habuerat. Fuit per aliquod tempus sub manu nostrorum Medicorum, ex quorum cura etiam tumores ipsius quandoque remiserant; veruntamen postea observatum est, methodum in aliis cum fructu adhibitam, hic quidem haud similem habere successum, tumoribus penes eum ut antea revertentibus, adeo ut nil fere consilii supereset, quam ut paracenthesis fieret. Quam operationem etsi valde periculosam fore judicaremus, cum ob anni tempestatem, tum quod ægrotus perquam emaciatus esset: tamen ut eandem institueremus, ipse nos sæpissime & maximo studio sollicitabat, dum ob nimiam inflationem ne in lecto quidem jacere absque molestia posset. Regulam itaque Hippocratis secuti, quæ vult in casu ancipiti præstare remedium anceps, quam nullum; satius duximus curam tentare, quæ nude saltem possibilis esset, quam ipsum certæ mortis expectationi relinquere. Consensu itaque ac directione Medicorum adhibitis, paracenthesis a me facta est die 14. Novembris nuper elapsi, cujus ope ab ægroto eduximus tres circiter sextarios seu pintas liquoris salsi, ac præterea intra quatriduum proximum tantundem: ast mane diei sequentis mortem obiit, cujus occasio, uti post dissectionem apparuit, ex parte fuerat mortificatio, quæ scrotum ejus ac penem occupaverat. Cæterum operatio ipsa peracta fuerat ad mentem ac placitum medicorum atque chirurgorum, qui ei adstiterant; levaminis quoque aliquid exinde tum quidem senserat ægrotus. Aperto cadavere opinor me 24. circiter aquæ mensuras (*quarts*) extraxisse. Largam in peritonæo habebat inflammationem: reliquæ omnes ejus partes intrinsecæ non multum alteratæ apparebant, hepate excepto, quod ipsum nunc describere adgredior.

Magnitudo ejus extraordinarii nihil habebat, quin potius solito minor videbatur: verum quod notatu maxime dignum fuit, (cujusque similem casum vix unquam ab ullo autore observatum existimo) haud

parum quoque faciens ad confirmandam doctiſſimi Malpighii opinionem, hoc eſt: conſiſtebat epar in concavis, convexis ac intrinſecis ſui partibus e glandulis, quæ una cum vaſis totam ejus ſubſtantiam abſolvebant: his continebatur ichor ſubflavus, quaſi tot eſſent puſtulæ, iisque, ut arbitror, pars humoris bilioſi inſederat, tametſi alias jecur inter glandulas conſuetum ſuum ac rubicundum haberet colorem. Intra veſiculam fellis reperimus calculum mollem ac friabilem: præter hæc vero cæteroqui nihil hac in parte conſideratione dignum offendimus. Sectio hæc hepatis facta eſt coram Medicis noſocomii noſtri, *D. Dawkins* ac *D. Briggs*, ut & *D. Tyſon*, aliisque qui ex curioſitate ſpectatores aderant, quos inter etiam adſtabat *Dn. Faithorn*, a quo tum figura quam una nunc offero, delineata fuit. Ut adeo, cum hæc teſtimonio tam egregiorum judicum fulciantur, ulterius nihil addendum mihi ſit, quam quod caſus hic ab omnibus illis dignus fuerit judicatus, qui illuſtri Veſtræ Societati repræſentaretur; quod proinde ex voto ipſorum facere conatus ſum, ſperans hanc meam audaciam favorabiliter exceptum iri, &c.

Tab. I. Fig. 2.

Explicatio *Figuræ I.*

AAA deſcribit glandulas in parte concava minoris lobi epatis.

BBB. Deſignat glandulas in concava parte majoris lobi: quæ utut variæ eſſent magnitudinis, in genere tamen minores multo offendebantur in minori, quam quidem in majori lobo.

CCCC. Delineat intrinſecam partem majoris lobi in epate, prout diſſectum fuit.

DDDDD. Sunt diverſæ maculæ nigræ, quæ inſertæ apparuerunt inter haſce glandulas, ortæ probabiliter ex vaſorum divaricationibus, diviſis dum lobus his adapertus fuerat.

E. Veſicula fellis, colorem habens ſubviridem.

F. Vena Porta præligata cum Ductu Biliario.

G. Particularis glandularum congeries ſeu faſciculus, ſitus inter hanc & Venam Cavam.

H. Vena cava.

I. Pars Ligamenti Suſpenſorii.

Non

Non exhibeo hic convexam hepatis partem, ut quæ, quantum ad glandulas modo deſcriptas, omnino eadem eſt cum concava utriusque lobi parte.

GIORNALE DE' LETTERATI DELL' anno 1686.

i. e.

Ephemerides Eruditorum, anni 1686.

Parmæ, apud Joſephum Dall' Oglio & Hippolytum Roſati, 1686, in 4.

CUm *Romæ* non minus ac *Venetiis* Ephemerides Eruditorum Italicas non amplius continuari, doleret Orbis literarius, non defuerunt ſuperiori anno Clariſſimi Viri, qui *Parmæ* eas felicibus auſpiciis pertexere aggreſſi ſunt. Recenſent ii, præter libros recens editos, quicquid obſervationum rariorum aut ipſimet habuerunt, aut in Diariis legerunt Pariſienſibus, Londinenſibus, Belgicis, Brixienſibus, noſtris. Speciminis loco excerpere ex iis, & Latine reddita hic exhibere lubet, quæ de *Anaglypho* quodam æneo, in quo *Ælii Hadriani* vultum non obſcuris indiciis ſeſe opinantur deprehendiſſe, erudite commentantur. Dabit id anſam celeberrimo Antiquitatis Interpreti, regiæque in Gallia ſupellectilis nummariæ cuſtodi *Rainſantio*, qui *Vitam Hadriani* ex nummis, marmoribus, aliisque id genus monumentis illuſtratam meditari fertur, ut ſui de eo judicii copiam ſuo tempore Eruditis lubenter faciat.

RELATIONE DI UN BASSO-RILIEVO antico nuovamente ritrovato. i. e.

Relatio de Anaglypho Antiquo recens invento.

CUm *nuper* Illuſtriſſimus Dominus Boſcoli, *extructione palatii ſui inductus, urbis noſtræ plateam, quam* Borgo Riolo *vulgo dicunt, quæque non procul a Via Æmilia diſtat, ſuffodiendam curaret, incidebant cementarii in fundamentum antiquæ ſtructuræ, quo perrupto, e-*

geſtaque ruinarum, quas fecerant, materia, reperiebant Anaglyphum *ex ære fuſum, cujus partes ſolidæ extantiores, tertia parte craſſiores erant depreſſioribus. Referebat illud dimidiam partem anteriorem equi, cui inſidet ſignum viri togati & laureati, cujus ſinuata toga per ſiniſtrum humerum eamque, quæ ei reſpondet, equi partem defluere cernitur. Operis antiquitatem ubi agnoviſſet, cujus modo meminimus,* Vir Nobiliſſimus, *muſeo id ſuo inſtructiſſimo intulit, & ut illis quoque ſatisfieret, qui pulcherrimo venerandæ antiquitatis ſtudio ducuntur, benigne nobis illud conceſſit, quo in* Diarium *hoc noſtrum referretur, cui ipſam figuram*
Tab. I. *ari inciſam majoris lucis ergo junximus.*
Fig. II. *Deſtituitur equus crure dextro, jampridem defracto, quantum ex fracturæ loco conjicitur; nec illud uſpiam reperiri potuit. Ipſum quoque brachium, quod toga exertum manum ſupinam atque explicatam porrigit, recentem ſine dubio fracturam ſubiit, factam nempe a cæmentariis murum diffringentibus; unde plaga in hanc potiſſimum partem redundavit, quæ omnium facillime avelli potuit, cum leviter cætero operi affixa fuerit.*

Evidenter autem cognoſcere licet, majoris operis has eſſe reliquias, conſtantis ex variis Anaglyphis firmiter affixis fundo ligneo vel potius æneo, uti patet ex fragmento clavi hærente in reſidua cruris dextri parte, itemque ex foramine, quod in ventre equi hujus deprehenditur. Occupabat is tabulæ quadratæ latus, ad hujus extremum quippe marginem poſitus, unde poſterior equi equitisq; pars contecta quaſi concipi debebat. Hinc ſupponi poteſt, figuram hanc habuiſſe alias, quæ illam præceſſerint, aut comitatæ ſint, aut honorifice quaſi deduxerint, quamvis difficulter determinari queat, quale Actionis genus repræſentatum fuerit.

Obſervari meretur

1. Frenum *ſeu* frontale equi, *conſtans duabus ligulis a maxillis ad os protenſis, itemque alia a medio frontis, ad naſum deſcendente, & vinculis ſuis cum ſupradictis ſupra oculos & circa os connexa, nequicquam tamen ſupra aures adſtricta, cui quidem ſimile non unum videre eſt in* Columna Trajani, *juxta effigiem abs* Roſſo *Romæ æri inciſam, & ſpeciatim quidem fol. 34. 66. 67. 74. 76. 83. quemadmodum alias ibidem ſpectare licet freni genus cum ligula illa media f. 83. Unde videtur concludi poſſe, apud veteres Romanos variam diverſamque freni vel* frontalis *formam fuiſſe.*

2. Fi-

Digitized by Google

2. *Figura viri* togati *equo insidentis; cui simile vel versatissimis in hoc studio vix reperire licebit, sive in nummis, sive in marmoribus, ubi si quæ figura equo insidens habetur, paludamento semper, aut chlamyde aliave militari veste induta est. Hinc rarissimum est illud numisma, cujus paragrapho ultimo mentionem faciemus.*

3. Ornamentum *aliquod, quo eques tarsum pedis sandalio antiquo calceati cinxit, quod illuc collocatum videtur, ut pedem a sordibus defenderet, aut ob aliam ejusmodi causam; neque tamen adhuc observatum est ab eo, qui* de calceis antiquorum *scripsit.*

4. *Cum Veterum equi phalerati ornamentum pectorale habere soleant, quod communiter ante pectus pependit, illud heic non comparet. Supponi tamen potest, constitisse illud materia perditu faciliori, uti* habenæ, *quarum nulla apparent vestigia; exemplum tamen equi pariter pectorali destituti suppetit in* Columna Trajani, *fol. 28.*

Cæterum cum actio exhibita in hoc Anaglypho (in quo tamen corona Impetatoria *Imperatoris effigiem indubie arguit) referri queat nec ad* profectionem, *neque ad* adventum, *neque ad* decursionem, (*quales scilicet actus a togatis fuisse celebratos, non est verosimile,*) *neque ad* triumphum, *in quo triumphator semper curru vehi solebat, uti* Bulengerus, Panvinius, *cæterique, qui de* Triumphis *scripserunt, ostendunt; Eruditis considerandum proponitur, numne ad* adlocutionem *referre liceat, quod suadet sinistra quædam elevatio, qualis in manu* Getæ *deprehenditur in numismate illo, quo* Adlocutio *hujus Imperatoris exprimitur. Et quanquam talis actio plerumque ex* suggestu *edi soleverit, notum tamen est, interdum eam ab Imperatore in equo peractam, prout observat* Orelius, *occasione numi cujusdam* Hadriani, *in quo ex equo ad cohortes concionatur. Nec obstat porro, Imperatorem in ejusmodi occupationibus semper pene chlamydatum conspici. Neque enim deest exemplum togæ in* adlocutionibus *militaribus usitatæ, ut ex numo* Caligulæ *liquet, in quo togatus ex suggestu Legionem fulminatricem adloquitur.*

Referre quodammodo videtur vultum Hadriani, *quamvis rem certo nolimus affirmare, eorum judicio eam relinquentes, quos magis occupatos habet Antiquitatis studium. Facit tamen hoc ad revocandum in memoriam equum illius Imperatoris* Borysthenem *dictum, quo in venatione utebatur, potuitque ad alia quoque uti, quemque adeo amavit,*

vit, ut, quantum de illius morte doleret, monſtrare voluerit, dum monumentum ſtatuit, & epigramma in eum condidit; quod a Dione *L. 69. his verbis refertur:* τὸ δὲ περὶ τὰς θήρας σπουδῆς αὐτοῦ καὶ ὁ Βορυσθένης ὁ ἵππος, ᾧ μάλιστα θηρῶν ἠείσκετο, σημεῖόν ἐστιν. ἀποθανόντι γὰρ αὐτῷ καὶ τάφον κατεσκεύασε, καὶ στήλην ἔστησε, καὶ ἐπιγράμματα ἐπέγραψεν. *Quæ ex verſione* Leunclavii *Latine ita ſonant:* Magno autem argumento eſt, eum ſtudio venandi delectatum fuiſſe, quod Boryſtheni equo, quo libenter in venationibus utebatur, mortuo monumentum ædificavit, erexitque columnam (*alii*, pilam, στήλην,) inſcripto epigrammate.

Ultra modo dicta non poſſumus non obſervare cum Ezechiele Spanhemio, *de Præſt. & uſu numiſm. Diſſ. 9. inſignia quædam* Hadriani *numiſmata, præter illud quod ex* Oiſelio *adduximus, fidem facere, Imperatorem hunc diverſos exercitus ex equo adlocutum eſſe; illud vero cumprimis, cujus ectypon affert, in quo legitur* EXERCITUS CAPPADOCICUS, *cernituruque Imperator* togatus, equoque vectus *exercitum illum* adloqui. *Id quod ſuperius dicta mirifice comprobare videtur.*

BIBLIOTHEQUE UNIVERSELLE & Hiſtorique de l' année M. DC LXXXVI. i. e.

Bibliotheca Univerſalis Hiſtorica, Anni 1686.

Amſtelodami, apud Waesbergium, Boomium & Van Someren, 1686, in 12.

NOvis Eruditorum Ephemeridibus *Parmenſibus* novas ſubnectimus *Amſtelodamenſes*, eodem anno parique inſtituto adornari cœptas. Triennium prope elapſum eſt, ex quo *Roterodami* in Hollandia evulgari cœperunt, autore Viro Clariſſimo *Petro Belio* Hiſtoriarum & Philoſophiæ Profeſſore, EXCERPTA REIPUBLICÆ LITERARIÆ. Sic enim operis ſui titulum Gallicum: *Nouvelles de la Republique des Lettres*, Latine vertendum eſſe, ipſemet docuit in *Epiſtola ad Theod. Janſonium ab Almeloveen*, calci *Conjecturarum Joh. Deckherri de Scriptis Adeſpotis*, Amſtelod. 1686 tertium editarum, adjecta. Ne vero princeps totius Belgii emporium, *Amſtelodamum*, com-

commercio ſibi litterario ab æmula dudum urbe palmam præreptam doleret, fuerunt anno ſuperiori *Viri* quidam *eruditiſſimi*, qui Amſtelodami novum genus Ephemeridum Literatorum exorſi ſunt, nomineque BIBLIOTHECÆ UNIVERSALIS HISTORICÆ, ab aliis in *Italia*, *Gallia*, *Anglia*, *Germania* publicari ſolitis diſtinxerunt. *Univerſalem* vocant, quod libros, quotquot comparari poterunt, & quacunque lingua recens editos complecti ea conſtituerint. *Hiſtoricam* autem, quod librorum ſummam atque argumentum, absque ullis cenſuris aut præconiis, more Hiſtoricis a partium ſtudio alienis recepto, recenſeant. Tametſi vero Bibliothecæ hujus Auctoribus non minus, quam Parmenſis Diarii conditoribus nomina ſua reticere viſum fuit, publica tamen fama ex illorum numero eſſe perhibetur Vir literatiſſimus, *Johannes Clericus*, Ebræarum literarum inter Remonſtrantes Amſtelodamenſes Profeſſor, cujus, cum *Davidis Stephanique Clericorum* opuſcula cum annotationibus, itemque *Judicia Theologorum Hollandiæ de Rich. Simonis Critica Veteris Teſtamenti* ediditſet, mentionem fecimus pag. 232. Actorum 1685, & p. 432. 440. Act. 1686 : *Judiciorum* etiam adverſus Prioris Bollevillani reſponſum *Defenſionem* latius commemoraturi, quam primum *R. Simonis Replicam*, quam ſub prælo gemere, nuperæ Amicorum literæ retulerunt, videre nobis contigerit. Ut vero & hujus novi operis nonnullum Lectori Benevolo ſpecimen præbeamus, ea hic, quæ *Bibliothecæ* Tomo I. menſe Febr. num. XV. a pag. 218. ad 236. de *Coccejanorum dogmatibus* ex libro Belgico ſuperiore anno recuſo, & Coccejanæ Theologiæ Syſtema complexo, recenſentur, quæque & noſtris ex *P. Allingæ*, Cocceji ſectatore, A. 1682. p. 163, 313, & ex ejusdem adverſario, *M. Leydeckero*, A. 1683, pag. 47. excerptis, lucem aliquam fœnerari poterunt, Latine verſa non dubitamus ſubjungere.

LEERE DER VVAARHEID
Die na de Godzaligheid
is, &c. i, e.

Doctrina Veritatis, quæ eſt ſecundum Pietatem, digeſta ordine naturali conformique revelationi Scripturæ Sacræ, a G. BODAAN Miniſtro S. Evangelii Amſtelodamenſi.

Pars I. & II. in 4. Anno 1686.

Amſtelodami, apud Petrum & Abrahamum Van Someren.

QUotquot exterorum de Coccejo nonnihil ejusque diſcipulis audiverunt, rogant ſæpius, quænam vera ſit ſcholæ ejus ſententia. Gallica quidem lingua ſcriptum, quo ea exponatur, nondum videre contigit: præſtare vero hoc Bibliotheca noſtra poterit, quia complures harum provinciarum theologi, Cocceji vel olim auditores, vel ſectatores hodie, libros Belgice de ea aut Latine perſcribunt. Hinc nos methodi, qua iſti theologiam explicant, quoddam edituri ſpecimen, beati Domini Bodaani opera ſelegimus, eo quod, præterquam quod autor magnæ vir exiſtimationis, ac Amſtelodami verbi miniſter fuit, liber hic ſatis clarum copioſumque eſt theologiæ ſyſtema; tametſi morte interceptus autor, perficere opus non potuit. Speramus tamen fore, ut occaſionem brevi nanciſcamur ea proponendi argumenta, quæ hic quidem a Bodaano tractata non ſunt.

Expoſita generatim ſtudiorum ſuorum ratione, ſpecialius perſequitur Autor, quomodo ſibi theologiæ juſtam ideam comparaverit. Diſtinguit initio teſtamentum a fœdere. Teſtamentum ipſius ſententia eſt *voluntas Dei libera & immutabilis, qua certis hominibus certa bona dare in hæreditatem ſtatuit.* Fœdus *Dei cum homine contractus* eſt, *quo ex mera bonitate homini ſe devinxit ad benefaciendum ſummeque beatum eum reddendum, certis conditionibus, adjectis minis ſeveriſſimis, ſi qui eas violaverint.* Hasque conditiones Scriptura legem vocat teſtamenti & fœderis.

Deus, ut modo ageret ſuis perfectionibus congruo, eum quidem creando homini inſpirare animum debuit, qui poſſet ipſum cognoſcere, eamque voluntatem, quæ amare eum valeret: attamen eundem relinquere liberum, ut rationalis hæc creatura electionis amore eum diligens, eumque finitis bonis omnibus præferens, jus haberet peten-

petendi ſummi boni, ſibi ex fide juſtitiaque Dei contrahentis debiti. Hoc eſt, quod Scriptura vocat *legem* & *fœdus operum*, quo contrahentes veluti partes ſunt Deus, ſpectatus ut creator legislatorque, & homo, in quantum liber illuminatusque perfecte eſt in rebus æternam felicitatem concernentibus. Conditiones ſunt amor Dei & proximi, *Matt. XXII, 37. 39:* promiſſa, vita & beatitudo, *Rom. X. 5:* minæ, mors & maledictio, *Gal. III, 10. 12.* Aſt poſtquam in peccatum prolapſus fuiſſet homo, fœdusque adeo operum, vitam nonniſi ſervata perfecte obedientia promittens infregiſſet, æternum illud bonum rebus ſic habentibus adipiſci nullatenus potuit. Elucet vero iſta hominis ex operum lege ſalvandi ἀδυναμία ex quinque capitibus. I. jure excidit exposcendi vitam, tanquam debitum; violatis quippe iis conditionibus, ſub quibus promiſſa fuerat, *Rom. III, 10. Gal. II, 16.* II. peccatum & concupiſcentiæ ſenſuum, cor hominis ejusque affectus, ac univerſas animæ facultates magis magisque ſuo imperio ſubjecerunt, adeoque *Rom. VII.* obnoxium reddiderunt omnibus maledictionib9 quas fœdifragis Lex minatur. III. ut intelligeretur, quam longe remoti eſſent homines a perfecta juſtitia, & a ſpe ſalutis ex fœdere operum; voluit Deus, ut ii, quibus favebat præcipue, mortis ſeſe reos quotidie declararent infinitis ſacrificiis ac ritibus, *Col. II. 14.* IV. morte punivit omnes homines, *Rom. VIII, 10.* V. verbo: ſtatus, quo verſatur hodie genus mortalium, perfectæ cum Deo unioni adeo adverſus eſt, ut eos, quos beatos vult reddere, neceſſe habeat reſuſcitare, iisdemq; dare corpus incorruptibile, ſpirituale, cibo amplius & potu, vel ulla ſenſuum voluptate, haudquaquam indigum. Hic eſt ultimus gradus abrogationis legis operum, & quæ ſequuntur eam.

Verum enim vero etſi homo reus mortem meruerat ſubitam, quam interminatus erat Deus, ſimulac pactum frangeret, *Gen. II, 17:* maluit tamen Ens hoc ſumme bonum terminum quaſi protrahere, aperire portam pœnitentiæ, novumq; æternæ vitæ jus concedere. Iſta vero mora novumque jus, novum ſimul fœdus clariſſime ſupponunt; fœdus nempe gratiæ, quod cum primo patre noſtro poſt lapſum Deus pepigit, *Gen. III, 15.* quodque ſequentibus ſeculis clarius clariusque revelavit indies. Contrahentium partes ſuſtinuere Deus, ut miſericors & ſalvandi potentiſſimus: ac homo, ut reus & ſervus peccati, nec liber amplius & innocens. Conditio fides eſt per charita-

tem operosa, vel fiducia, qua Deum credimus potentissimum esse salvandi eos, qui appropinquant ei & obediunt, *Hebr. XI.* Bona promissa sunt 1. liberatio a peccato & maledictione legis, 2. jus ad vitam æternam, 3. sanctificationis spiritus, 4 spes gloriæ, 5. salus & perfecta cum Deo post mortem resurrectionemque unio. *Joh. III, 36. 1. Joh. V, 11. 12. Rom. V, 1. 2. 16. 18.* Comminationes non credentibus factæ, mors sunt & condemnatio. *Joh. III, 18. 36.*

At enim vero Deus, ipsissima illa justitia, sontem insontem non reputat, *Exod. XX.* summisque suis perfectionibus communionem habere cum maligno & peccatore prohibetur, *Habac. I, 13.* nisi ad minimum 1. ab aliquo ex amore in Deum & proximum sufferatur legis maledictio, 2 Creatoris renovetur imago in homine, & 3 nisi is inposterum perfectam præstet obedientiam. Ut ergo oscularentur sese invicem pax & justitia, mediatore opus erat inter Deum & homines. Ac adeo fœdus gratiæ necessario supponit aliud, illud nempe *Consilium pacis inter Dominum exercituum & Virum, cujus nomen Germen est, Zach. VI, 12. 13.* inter Patrem & Filium, quo huic ille regnum testamento quasi tradidit, *Luc. XXII, 29*: gentes dedit hæreditatem ei, & possessionem terminos terræ, *Ps. II, 8.* & promisit ei posteritatem numerosam, regnum diuturnum atque felicissimum, & benedictionem cœli super labores ejus, *Es. LIII, 10*: hac lege, ut portaret maledictionem legis, *animamque suam daret antilytron pro multis.* Acceptavit has conditiones Filius, dicens sub ingressum in orbem: *ecce, venio, Deus, facturus voluntatem tuam, Ps. XL, 8. 9. Hebr. X, 5. 8.* Hinc *se exinanivit ipse, factusque est obediens, usque ad mortem crucis, Phil. II, 7. 8.*

Etsi autem bona a Jesu Christo populo suo acquisita, omnibus temporibus quoad essentiam eadem sunt; observatur nihilominus, Deum ea dispensasse diversimode, secundum varias vitæ fidelium ætates. Patriarchas ante Mosen tam tranquille vixisse advertimus, & adeo Deum confidenter accessisse, ac si facta jam esset peccatorum expiatio: fideles contra, a Mose usque ad Jesum Christum, jugo observationum, abstinentiarum, purificationum, sacrificiorum &c. intolerabili gravatos, constrictosque fuisse inspectione magistrorum & rectorum severiorum, ad quos respicere cogebantur in omnibus, quæ legem hanc, carnaliaque hæc præcepta attinebant. Tandem vero cum fideles ad-

ad-

adventu Salvatoris mundi, cerimoniarum farcina, magiſtrorumque ſervitio eſſent liberati, cœleſtem hunc doctorem e ſingulis gentibus veniſſe auditum, adoratumque eum in ſpiritu & veritate deprehendimus.

Hæ ſunt diverſæ illæ œconomiæ, quas Scriptura Vetus & Novum Teſtamentum appellitat. Vulgo creditur, vetus teſtamentum fœdus eſſe operum, & novum gratiæ; ſed ea præconcepta eſt opinio, noſtri Autoris ſequentiumque eadem hypotheſes theologorum judicio. Vetus Teſtamentum inſtitutum fuit in Sinai, *Gal. IV, 24*: at fœdus operum multo eſt antiquius, quippe quod jam in terreſtri cœpit paradiſo; quandoquidē Deus nonniſi propter ſe creare hominem poterat, neq; ſummi ei bonum promittere, niſi ſub lege perfectæ obedientiæ. Nequaquā hoc eſt illud fœdus, quod in monte Sinai renovatum fuit; quoniam id homini peccatori jam prævaricato, & a demandata perfectione longe alieno ſalutem procurare non poterat. Apparet alias, quod Deus fœdus cū Abrahamo, cui Chaldæa exire juſſo, terram Canaan ſe poſteritati ejus hæreditatem daturum promiſerat, *Gen. XII, 1-3.* pepigerit: quod confirmavit etiam circumciſionis ſigillo, ſe mundi hæredem fide eum redditurum ſimul pollicitus, *Rom. IV, 13.* omnibusque terræ nationibus benedicturū in ſemine ejus, Chriſto, e lumbis ejus prodituro, *Gen. XVII, 1-14.* & *Gal. III, 16.* Quod ipſum fœdus innovatum fuit in Sinai, cum elapſis annis CCCCXXX in eo eſſet, ut primam ejus impleret promiſſionem. Vetus ergo teſtamentum *voluntas* erat *Dei immutabilis, qua ſe obligavit ad dandam poſteritati Abrahæ terram Canaan in hæreditatem, ad adventum usque Meſſiæ ibi permanſuræ.* Codicilli inſtar, erat, quo velut auctarium his, qui jam gratiæ fœdere comprehenſi erant, ditionem Deus dabat divitem commodamque, & cuncta beneficiorum temporalium promittebat genera, ſi obediverint legibus; ſin minus, ejecturum ſe iſtos fertili hac regione, totiusque mundi execrationem redditurum comminabatur, *Lev. XXVI, 2-39.* Hoc, inquam, verum erat Teſtamentum, ſimulque Vetus Teſtamentum, quoniam mors Meſſiæ abolere illud debebat, *Hebr. VIII, 13.*

Cæterum ſine dubio quis quæſiverit, quid hi doctores legem cæremonialem fuiſſe putent. Tantum abeſt, inquiunt, ut ea fœdus ſit, ut potius caſtigatio ſit infracti fœderis, ac pœna peccati vitulo aureo confecto ab Iſraelitis admiſſi. Cujus ſententiæ veritatem ſibi perſuaſuris,

Digitized by Google

vel id unum, ut illi volunt, considerandum est, quam longe aliter Deus erga hunc populū gesserit sese ante, quam postquā hoc in crimen incidit. Acquiescebat prius Deus publicata lege morali, ceu sanctitatis regula, ad quam consortibus fœderis gratiæ aspirandum erat: non vero, ceu rigida lege fœderis operum indulgentis nihil, vitamque non promittentis, nisi eam exacte promerentibus. Videmus potius promisisse Deum Israelitis in decalogo, velle se Deum eorum esse, hoc est, faventem iis, & se timentibus præbiturum misericordiam. Hæc ergo lex eo fine lata fuerat, non ut eos in desperationem ageret, sed ut officii admoneret, cui obnoxii sunt intraturi in fœdus gratiæ. *Dederat illis sua sabbata in signum, quod esset Deus & sanctificator eorum. Ez. XX, 12.* Præscripserat fabricam tabernaculi, & quæ eo spectabant, unctionem Aaronis filiorumq; ad exercendum sacerdotium, testaturus, velle se esse Dominum Deum eorum, in medio eorum permanere, eosque solari typis istis & amoris sui pignoribus, *Exod. XXIX, 42-46.* usque dum Messias expectatus, Dominusque quem quærebant, veniret ad templum suum, *Malach. III, 1.* Postquam vero Israelitæ fœdus hoc idololatria violassent, *Jer. XXXI, 32.* etsi Deus Mosis precibus id dederat, ne deleret eos funditus: nihilo secius punivit crimen illud severissime. *Dedit illis præcepta non bona, & judicia in quibus non vivent, Ezech. XX, 25.*, eo quod consisterent omnia in externis, quæ etsi servatu erant necessaria, non tamen sanctificabant animam, nec tranquillabant conscientiam. Deinde dejiciendi eorum fastus causa, Judices *Deorum* constituit titulo, *Exod. XXII, Ps. 82.* quos consulere necesse erat, quotiescunque dubium circa observationes istas oriretur, quique jure gaudebant prævaricatores puniendi.

En hoc, secundum eos, proprie est vetus testamentum a Christo abolitum, ut aliud excellentiora promissa complectens institueret, *Hebr. VIII, 6.* Hoc Nov. T. definit autor *voluntatem Dei immutabilem dandi velut auctarium, hæredibus fœderis gratiæ, a Christi ascensione ad finem usque mundi viventibus, bona & beneficia spiritualia, loco temporalium & terræ Canaan.* Contrahentes sunt ab una parte æternum illud Numen, verissimum atque fidelissimum; ab altera parte, electi ex omni gente, omnes nempe in Christum Jesum credituri, Judæi & Græci. Conditio his promissionibus annexa non est amplius fides generalis in Dei misericordiam, & promissum illum redemtorem, sine

distin-

distincta ejus notitia : sed *fides determinata* in Jesum filium Mariæ & Dei, natum Bethlehemi, mortuum, resuscitatum, verum illum Jesum, Salvatorem perfectum, unicum nunc regem, pontificem, supremumque doctorem ecclesiæ, exclusis omnibus diis nuncupatis, magistris scilicet istis & prisci populi doctoribus, utpote qui sunt principatus illi ac potestates, quas autoritate sua exspoliavit in cruce. *Col. II, 15.*

Comprehenduntur vero bona novo testamento propria illo Dei promisso *Jer. XXXI, 33. 34.* Ad primam quidem loci hujus lectionem fatetur Autor credidisse sese, quod non magis ad Christianæ Ecclesiæ, quam Judaicæ fideles bona ea pertineant. Enimvero addit, considerata pressius duorum testamentorum natura, nec non vi vocum prophetiæ hujus, secundum expositionem Apostoli ad Hebræos pensitata, facile deprehensum iri, quam eminenter novæ œconomiæ hæredibus ea competant. I est: *dabo legem meam in medio eorum.* Durante œconomia Mosis, spissa ceremoniarum nube involuta erant salutis mysteria, promissaq; obscuro velo velut facies Mosis obtecta, sed tempore Evangelii Jesus Christus, ærumnæ ejus, mors, justitia & merita clare sunt proposita; idemipse in medio nostri est suo spiritu. *2. Cor. III, 8. 1. Thess. V, 5.* II: *scribam legem meam in corde eorum.* Confirmaverat Deus vetus testamẽtum, dat. Israelitis lege tabulis inscripta lapideis, sed lex hæc & infinita in ipsorum gratiam facta miracula, eos non converterant, *Deut. XXIX, 23. 24.* Parum adeo urgebantur promissiones divinæ de Messia & remissione peccatorum, quæ solæ ingens istud opus efficere possunt, ut potius eæ proponerentur ænigmatica ratione, qua cor movere non poterant: cum contra legis operum comminationes implerent aures. Sed postquam nunc Jesus Christus peccatoribus est propositus, ut ἱλαστήριον per fidem in suo sanguine, amor iste Dei, qui dedit nobis proprium filium, cor penetrat, suavique violentia mentem ad reddendum Deo amorem attrahit, Bodaano loci hujus expositionem confirmante ex *2. Cor. III, 4. 5. 6.* III: *Ero eis in Deum, & ipsi mihi erunt in populum,* hoc est, secundum autorem nostrum: *ego benedicam illis, & reapse ostendam, complendis meis promissionibus ipsaque veritate post figuras exhibenda, me esse Deum illum, qui fœdus cum eis pepigit.* Huc refert *Gen. XVII, 8. Levit XXVI, 12.* Ita ergo, subjicit autor, phrasis hæc sese habet, ut illa, qua dicit Deus, non se nomine JEHOVA patriarchis tuisse cognitum, siquidem designatur eo proprie ens potens atque

fidele

fidele ad ſervanda promiſſa, neque dum tamen data poſtea itaſi eorum de poſſeſſione terræ Canaan fides, fuerat impleta. Ita Deus aſciſcit titulum Dei Chriſtianorum & eos peculiari ratione *ſuum* appellitat populum, quia ſub novo teſtamento demum prophetarum vaticinia miſſo in mundum Meſſia complemento comprobavit. Peculiari adhuc reſpectu, ſecundum Cocceji diſcipulos, hæc ipſa gaudet formula. Judæos regebant LXX Seniores, inter quos Moſis diviſus erat ſpiritus. Hi tutores erant veteris populi, *usque ad præfinitum tempus a Patre, Gal. IV, 2.* Vocabantur *Dei*, quoniam *ad hos ſermo Dei erat factus, Ioh. X. 35.* & *oracula pronunciabant ſuper terrã, Hebr. XII, 25.* Sed cum veniſſet Jeſus Chriſtus, *Deus manifeſtatus in carne*, regnum eorum, qui deorum gerebant nomen, finivit, mortuique ſunt, ut reliqui homines, *Pſ. LXXXII, 6. 7.* confer locum *Pſ. XCVII, 7.* allegatum ab apoſtolo ad *Hebr. I, 6.* ubi Elohim, hoc eſt, Judæorum magiſtratus adorare primogenitum jubet Deus. Videſis etiam Eſ. IX, 3. 6. Ac proinde formula: *ero eis in Deum*, id efficit, regnaturũ Dominũ ſub evangelio per ſemetipſum, Jeſum Chriſtum regem eccleſiæ non habiturũ ſocium, nec fore ſive in cœlo ſive in terra Deum alium præter Patrem, aut Dominum alium, præter Jeſum Chriſtum, 1. Cor. VIII, 5. 6. IV: *& non docebit ultra vir proximum ſuum, dicendo, cognoſcite Dominum. Nam omnes ipſi cognoſcent me a minimo usque ad maximum.* Succeſſores Moſis *clavem* tenebant *cognitionis*, ſedebant in illius cathedra, hos adire oportebat, ſi qui illuſtrari ſenſum legis intelligereque cupiebant, quid vellent ſibi tot umbræ & figuræ, *Deut. XVII, 8. Mal. II, 7.* Verum enim vero ut filii Dei paſſiones & gloria clavis ſunt omnium prophetiarum, *Luc. XXIV, 25-32.* minimi jam fidelium N. T. divina hac clave gaudent, poſtquam ſciunt omnes, Jeſum Chriſtum eſſe *conceptum a S. Spiritu, eſſe natum ex Maria virgine* &c. Hic eſt ille Spiritus, quem Deus promiſit velle ſe effundere in ſervos ſervasque ſine ætatis alteriusque conditionis diſcrimine, *Joel II, 29.* Dum ergo S. Spiritus unctionem fideles accepere omnes, omnesque cognoverunt omnia, nempe veritates ad ſalutem neceſſarias, *1. Joh. II, 20-27.* verbumque evangelii prope ipſis eſt *in ore & corde Rom. X, 4-8*; tantum abeſt, ut pædagogo opus habeant, ut potius tyrannica agendi ratio, omnes deciſiones ſuas ſub pœna anathematis credi poſtulans, antichriſti ſit character *1. Joh. II, 18. 19.* V beneficium eſt *remiſſio peccatorum.* Dum Autor propriam

priam fidelibus Nov. Teſt. facit hanc gratiam, non negat, ſanctos ante Meſſiæ adventum fuiſſe ſalvatos, vel ſimulac ſunt defuncti, æternâ beatitudinem adeptos. Jeſus Chriſtus idem eſt heri, hodie & in ſecula, ejusque redemtio infiniti valoris eſt; ſed non ſemper æque clare ea fuit cognita, neq; etiam tanta vi operata eſt in animos hominum. Jam tum vidimus, quod ob idololatriam vitulo aureo perpetratam, ceremoniarum onus Deus veteri teſtamento addiderit: Apoſtolo diſerte iſtud affirmante *Gal. III, 16.* legemque hanc appellante *miniſterium condemnationis 2. Cor. III, 9.* Cum enim ſancita fuerit ad puniendos ob grande crimen Iſraelitas, neq; tamen purificare poſſet conſcientiam ſanguis taurorum hircorumve; univerſus ille ſacrificiorum apparatus nil iſtis proderat, niſi ut meruiſſe ſe Dei iram, & nondum (quoniam novis quotidie opus erat oblationibus) expiata peccata eſſe recolerent. Hinc Bodaan hanc promiſſionem ita παρεφράζει: *remittam iniquitates illorum*, hoc eſt, *liberabo eos gravi ceremoniarum jugo cum legis maledictionibus conjunctarum, impoſito iis in Sinai propter rebellionem, & ut meminerint, non factam eſſe expiationem peccatorum eorum.* Hoc fundamento nititur celebris illa diſtinctio inter ἄφεσιν & πάρεσιν. Ἄφεσις ex mente theologorum hypotheſes autoris ſequentium, *remiſſionem* notat *abſolutam* integrumque lytrum ſupponit; cum contra πάρεσις dicatur de indulgentia, qua in debitorem utimur, dum rebus eum ſuis tranquillum gaudere permittimus, quaſi ſolviſſet, modo bona fide confiteatur debitum, creditoremque grati animi cultu veneretur.

*D*emonſtrato poſtea uſu hujus ſyſtematis in intelligenda rectius Scriptura, dataque eum in finem epiſtolarum ad Ebræos, Romanos & Galatas Analyſi, nonnulla conſilia tractandi ſtudii theologici ſubjicit, damnato ſimpliciter uſu philoſophiæ ſcholaſticæ, quæ, ejus judicio, nonniſi vocabula habet nihil ſignificantia, neminiq; utilis eſt, niſi qui monachorũ ac Romanæ Eccleſiæ doctorũ ſcripta volent legere. Non idem de philoſophia cenſet Carteſii, quam credit excolendo ingenio idoneam; cavendum tamen eſſe monens, ne duces ſumantur *Pſeudocarteſiani*, quibus bene cum Hobbeſio & Spinoſa convenit, religionemq; omnem deſtruere decretũ eſt; renunciari potius oportere omnibus ſpeculationibus metaphyſicis, quatenus Chriſtianis veritatibus adverſæ ſunt. Ut adeo optimum ſit conſilium, cognoſcendo ſtylo & ſermoni Scripturæ Sacræ, illique, quo Deus ibi agit cum hominibus, modo incumbere ſolicite.

Ut prodeſſet eccleſiæ Amſtelodamenſi, Bodaanus hunc ſuſceperat laborem. Initio nonniſi homilia erat de profeſſione fidei, quam quotannis die Jovis ante paſcha Belgicæ faciunt eccleſiæ : ſed crevit præter opinionem ſciagraphia iſta, & ſi vita autori fuiſſet prorogata, amplum inde efformaſſet theologiæ corpus ; ſiquidem, quanquam nihil fere niſi initium nos habemus, ultra octoginta tamen plagulas conficiunt partes duæ & præfationes. Agitur parte prima de Deo, Scriptura, SS. Trinitate, attributis Dei ac decretis, quæ quidem ordine eo autor mente concepit, quo Scriptura revelavit ; facit itaque a creatione initium, finem in ſignis, quæ primum ſecundumq; Chriſti adventum præcedere voluit. Parte ſecunda ordine oſtendere executionem horum decretorum ſtatuerat : ſed ultra doctrinam de Mediatore non proceſſerat, cum mors pias haſce occupationes interrupit. Ejusdem tamen amici ſecundam hanc quantumlibet imperfectam partem curarunt imprimi, & ſane utraque pars excepta applauſu tanto fuit, ut brevi temporis intervallo hic liber bis editus fuerit. Eodem volumine tres ejusdem autoris habentur ſermones, primus de reſurrectione duorum illorum teſtium, Apoc. XI, 11. reliqui de officiis miniſtrorum evangelii, ſuper Ezech. XLIV, 23. 24. & 1. Petr. IV, 11.

BARTHOLOMÆI CRASSI NEAPOLITANI de Planuræ Dominis Elogia & Carmina.

Neapoli, apud Salvatorem Caſtaldum, 1684, in 4.

QUemadmodum illuſtris Autoris hujusce Parens, cum juvenilem adhuc dum ætatem ageret, Muſas amœniores colebat fervide, ita & ipſe genium non degenerem indeptus, paterna veſtigia preſſe legit hactenus, eruditæque adoleſcentiæ egregia edidit ſpecimina, Elogia ſcilicet, ſeu, ut alias appellari ſolent, Inſcriptiones, argutum ſcribendi genus, & Carmina, ab ipſo veluti Apolline dictitata. Fuit autem unice, hoc quidem in opuſculo, occupatus in celebrandis Heroibus, Regibus nempe ac magnanimis Ducibus, iisque qua mortuis, qua adhuc ſuperſtitibus, qui invicta animi fortitudine, armorumque felicitate per totum orbem inclaruerunt. Exhibentur itaque primo loco *Chriſtiani Orbis Tropbæa* ſeu *Vienna Triumphans*, ubi Johannes

III.

III Poloniæ Rex, tanquam Viennæ a Turcis obſeſſæ liberator, & Innocentius XI Pontif. Max. quem nummos ſine numero in bellum Anti-Turcicum impendiſſe autor dicit, elogiis; elegidiis vero præter Regem Poloniæ jam laudatum, primogenitus ejus Princepsque Sereniſſimus, Jacobus Sobieskus; Erneſtus Comes de Starenberg, tanquam præſtantiſſimus Viennæ defenſor; Carolus Lotharingiæ Dux, tanquam Cæſarei Exercitus contra Turcas ſupremus moderator, &, cui hoc ipſum quoque opusculum dedicatum eſt, Leopoldus Cæſar Auguſtus tanquam triumphator, exornantur. Sequuntur *Bellica præſtantiſſimorum Ducum*, & quidem tam barbarorum, quam Chriſtianorum, *monumenta* & *elogia*; & tertio denique loco *carmina diverſa*, qua ſacra, qua profana, ſeu epigrammata, vividum ubique felixque Autoris ingenium oſtentantia, quibus & epigramma Joſephi Barbezii in laudem Autoris annectitur.

TRAITE' DU CORPS ET DU SANG DU Seigneur, &c. i. e.

De Corpore & Sanguine Domini Liber, Latine conſcriptus ante octingentos annos a Ratramno ſeu Bertramo Presbytero, Monacho Abbatiæ Corbejenſis; Gallice verſus, cum Notis.

Pariſ. apud Viduam Edm. Martini & Joh. Boudotium 1686, in 12.

DIverſiſſima nuper apud Pontificios fata habuerunt *Ratrammus* & *Prædeſtinatus*. Hunc enim, cum orthodoxus huc usque, apud Jeſuitas præſertim, audiviſſet, eoque nomine in Bibliothecæ PP. (Lugduni a. 1672 editæ) Tomo XXVII locum ſortitus eſſet, orthodoxorum albo expungendum eſſe, peculiari ſcripto (prolixius impoſterum memorando) cenſuit *Seraphinus Piccinardus*. Illum contra ab heterodoxiæ infamia, qua apud tranſubſtantiationis patronos hactenus laboraverat, magno molimine vindicavit operis hujus editor, *Jacobus Boileau*, Facult. Theol. Pariſ. Doctor & Socius Sorbonicus, nec non Metropolitanæ Eccleſiæ Senonenſis Decanus, cujus & in Actis

1682, pag. 331. A. 1684. pag, 172. & A. 1685. pag. 259. 367. mentionem injecimus.

Equidem *Ratramni de corpore & ſanguine Domini librum, juſſu Caroli Calvi Imperatoris ſeculo nono conſcriptum*, Sigebertus Gemblacenſis & Johannes Trithemius ceu placitis Eccleſiæ Catholicæ convenientiſſimum laudaverant. Imo anno adhuc 1526 Johannes Fiſcherus Epiſcopus Roffenſis, cum Johanni Oecolampadio ſuos *de Sacramento Euchariſtiæ* libros opponeret, inter ὁμοψήφους *Paſchaſii Ratberti*, (quem Transſubſtantiationis parentem eſſe, communis Reformatorum ſententia eſt,) Ratramnum recenſuerat. At, cum anno 1532 Coloniæ typis fuiſſet exſcriptus, qui uſque dum ſolius calami beneficio ſuperſtes fuerat, editionemque curaſſent Proteſtantes, ac in ſuis contra Transſubſtantiationem diſputationibus creberrime teſtem illum vocarent, ſuſpicio Pontificiis ſubnata fuit, *abortum* hunc eſſe *Oecolampadii*, qui ſub illuſtri Ratramni nomine virus ſuum, quo occultius, eo pernicioſius ſpargere voluiſſet. Hinc a Cenſoribus Tridentinis inter libros prohibitos relatus, & a Sixto Senenſi, Claudio Eſpençæo, Claudio de Saintes, Clemente VIII. R. P. Bellarmino, Quiroga, Sandovallio, Alano Cardinalibus, pro ſuppoſititio ac *pernicioſo* agnitus fuit.

Longe mitius de eo ſenſerunt anno 1571 Doctores Lovanienſes, quos *Theologos Duacenſes* vulgo dicunt, quique tum Indicem expurgatorium conficiebant. Tolerandum quippe decreverunt, modo duriores quædam illius phraſes *corrigerentur*; non ſcalpello ſcilicet, ſed clariori interpretatione, prout quidem mentem illorum, poſt Jacobum Gretſerum, exponit Autor noſter. Horumque ſententiam certatim ſuam fecerunt Gregorius de Valentia, Jacobus Gretſerus, Antonius Poſſevinus, Nicolaus Roméus.

Poſtquam vero ex non uno Codice Manuſcripto abunde conſtitit, opuſculum hoc ætatem nequaquam mentiri, nondum tamen autori illius æquiori fortuna uti licuit. Neque enim Cardinalis Perronius ipſum Ratramnum cum hoc ſuo fœtu hæreſeos poſtulare veritus eſt; quemadmodum jam dudum Genebrardus in Chronico Ratramnum inter hæreticos ſeculi noni, (nec minus tamen ad annum 1215 inter Transſubſtantiationis hyperaspiſtas,) retulerat. Idem judicium fuit Anonymi illius, quem Cellotius Jeſuita a. 1655 cum notis

tis vulgavit, dum *Ratramnum contra Paſchaſium Ratbertum ſcripſiſſe*, autor eſt. Id quod tamen impune non tulit. Boileau enim indignum fuiſſe pronuntiat, qui tot tantisque commentariis ſtipatus publicæ luci datus fuerit.

Alii famæ Ratramni parcendum rati, hunc de *corpore & ſanguine Domini* librum, non a Calvinianis quidem, a priſcis tamen, quos Pontificii putant, hæreſiarchis Ratramno ſuppoſitum fuiſſe conjecerunt. Nimirum Petrus de Marca, (Epiſtola Kalendis Januariis anno 1657 data ad Lucam Dacherium, frontiq; tomi II *Spicilegii* præfixa,) contendit, a coætaneo Ratramni, *Johanne Scoto Erigena* compilatum, meritoque damnatum in Concilio Vercellenſi ſub Leone IX, & combuſtum in Concilio Romano, Nicolao II Pontifice, cum a Berengarii ſequacibus ſub Scoti nomine allegaretur. Duobus autem ſeculis recentiorem eſſe, authoremque habuiſſe Berengarium hujusve aſſeclas, opinatus eſt *Pater Pariſienſis*, Canonicus Regul. S. Auguſt. & Profeſſor Theologus Abbatiæ S. Genovevæ.

Authoritatem tantorum virorum fraudi fuiſſe cæteris Pontificiorum Theologis, ut cæco impetu in libri hujus condemnationem conſentirent, obſervat Boileau, qui poſt Dominum de Sainteboeuve, Johannemq; Mabillonium, & *genuinum Ratramni fœtum*, & *Eccleſiæ Romanæ dogmatibus non adverſum* eſſe, perſuaſiſſimus videri cupit. Cum ergo non dubitaret, multum ad odium, quo ſuæ communionis homines in opuſculum illud flagrarunt, contuliſſe Verſiones Gallicas annis 1558, 1600, & 1672, editas, in quibus (ſi Autori noſtro fides,) a Calvinianis editoribus ſana mentis ſuæ ſenſa Calvinianis formulis eloqui coactus fuit Ratramnus; operæ ſe pretium facturum credidit, ſi novam & magis fidam verſionem vernaculam adornaret, publicique juris faceret, una cum ipſo Latino archetypo, correcto ad apographum cum cura & fide exſcriptum a Joh. Mabillonio ex codice manuſcripto Abbatiæ Lobienſis, quem octingentorum annorum eſſe doctiſſimus ille Benedictinus judicaverat, *Præfat. P. II. Sec. IV. Actorum Benedictinorum pag. 45. §. 83.* Varias Lectiones editionum veterum in marginem rejecit; totumque opusculum in Paragraphos CII diſtinxit.

Præmittitur præfatio, ſubjiciuntur annotationes. Utrobique Editor ſcopum & mentem Patris hujus clariorem reddere ſtudet, aſſeritque

Paſchaſium & Ratramnum non inter ſe invicem, nec contra eosdem, ſed contra plane diverſos pugnaſſe in ſuis, quos ſinguli ediderunt, *de corpore & ſanguine Domini* libris. Illum habuiſſe adverſarios, *qui nil præter figuras*; hunc, qui *nullas prorſus figuras* in Euchariſtia dari, ſtatuerint. Ideoque, quum Ratramnus ex profeſſo refutet dicentes, *nulla ſub figura, nulla ſub obvelatione Sacramentum fieri*, contra vero affirmet, *non in veritate, ſed in myſterio corpus Domini in S. Cœna tradi*; ex locis parallelis tum ipſiusmet, tum Paſchaſii aliorumque Scriptorum, qui apertius Transſubſtantiationi favent, contendit, Ratramno *veritatem* dici non præſentiam realem, ſed manifeſtationem ſubſtantiæ ſenſibilem; *velum* autem vel *figuram* eidem nihil aliud eſſe, quam accidentia panis transſubſtantiati, ſub quibus lateat corpus Chriſti, nec ſine illo velo ore accipi queat.

Cæterum, quum ſingulis fere paginis ſumma illa concordia Paſchaſii & Ratramni obſervanda proponatur, non poſſumus non meminiſſe, hujus *de Nativitate Chriſti* librum a Paſchaſio fuiſſe impugnatum, qua de re fuſius egit (quem *Anno 1682. pag. 213.* produximus,) F. Natalis Alexander, *Selectorum hiſtoria Eccleſiaſtica capitum Seculo IX, & X. Diſſ. XIII.* ubi & Ratramni opera recenſet, e quibus ad noſtras oras vix alia allata ſunt, quam libri duo *de Prædeſtinatione* a Mauguino anno 1651 publicati, & libri quatuor *de Refutatione Græcorum*, quorum editionem Lucæ Dacherio debemus.

Id denique adjicere liceat, haberi inter Codices Bibliothecæ noſtræ Academiæ manuſcriptos, *Ratramni Epiſtolam ad Rimbertum Presbyterum de Cynocephalis, an ex ſtirpe Adæ ſint progeniti, an animas beſtiarum habeant*, clariſſimo Fellero noſtro memoratam *Catalogi* pag. 125.

DIALOGUES ENTRE PHOTIN ET Irenée ſur le deſſein de la Reunion des Religions &c.

id eſt:

id eſt:

Dialogi inter Photinum & Irenæum de negotio Reunionis Religionum, & de quæſtione: An liceat pœnis aut præmiis uti ad convertendos hæreticos. Pars prima & ſecunda.

Moguntiæ, 1685, in 12.

QUemadmodum belli tempore pacis conſilia non plane abjicienda ſunt, ita non defuerunt, qui de pace Eccleſiis Chriſtianis acriter inter ſe concertantibus reddenda fuerunt ſolliciti. Nolumus nunc catalogum texere omnium ac ſingulorum hoc nomine ſuſceptorum congreſſuum, nec recenſere illos, qui bellorum quaſi pertæſi, poſitis tantiſper armis, Chriſtiano orbi pacem eamque veram ac certam polliceri non dubitarunt. Omnis videlicet ſuperioris non minus ac præſentis ſeculi hiſtoria, plena eſt conſiliorum de pace reſtituenda. Nec dubium eſt, quin ſucceſſus fortitura ſint exoptatos, dummodo eadem omnibus, quotquot diſſident, luberet agere pietate dicam an dexteritate. Certe *Johannes le Sueur* optime rei Chriſtianæ conſulit, quando *Hiſtoriæ Eccleſiaſtico-Civili*, Gallico concinnatæ idiomate, ad tempora Nicæni Concilii protractæ, Epitomen doctrinæ Chriſtianæ ſubjungit, quæ ad illam usque ætatem viguerit recepta. Hac propoſita oſtendit breviſſimis, quam longe Eccleſia Romana hodierna ab avita illa Chriſtiana receſſerit. Dehinc concludit, cum tanta fidei & morum ætatis utriusque difformitas vera ac unica diſſidiorum Chriſtianos inter exortorum fuerit cauſa, non aliud ſuperare pacis redintegrandæ medium, quam ſi Eccleſia univerſa eandem induat faciem, qua primitiva illa ſe nobis ſiſtit conſpiciendam. Ita neminem habiturum, quod de injuſtitia juſte conqueratur. Nos litem hanc noſtram facere haud immerito veremur, non tamen ingratum fore lectori arbitramur, ſi quæ Dialogiſtæ præſentes de nova Religionum unione publicæ expoſuerunt luci tametſi ſerius paulo, & poſtquam conſilia illa pacifica in atrocem perſecutionem in Gallia deſierunt, paucis recenſeamus. Occaſionem ſcripti haud difficulter conjicit unusquisque, quia neminem, quæ de hac cauſa in Galliis annis

ab

abhinc bene multis gesta sunt, fugere possunt. Partes Dialogorum sunt duæ, quarum utraque sex absolvitur Dialogis.

Dialogo I. Irenæus pacem suadet cen rationem Ecclesias Gallorum Reformatas ab interitu imminente (nondum enim prodeunte hoc scripto gravissimæ cœperant persecutiones) salvas præstandi ac incolumes, allegata hanc in sententiam formula pacis incundæ, per omnes provincias sparsa. Contradicit Photinus, & natalibus schismatum excussis, cum Paulo veritatem esse sequendam & caritatem, h. e. caritatem veritati non adversam pronunciat, & ad hanc regulam pacem a Gallis hactenus propinatam examinans, pie desiderari unionem legitimam sed frustra expectari contendit.

Dialogo II. probat Photinus, fœdus a Papistis oblatum suspectum esse debere, cum pacem exhibentes adversarii, fidem hæreticis datam, licet juramento fuerit firmata, juste rescindi posse publice profiteantur, & medias inter pacis consultationes flammas vomant ac ignes, nec persequi Ecclesias Protestantium destiterint unquam, nisi coacti. Rationes Irenæi contrarias refellit Photinus, & exemplis domesticis ex Francicis Annalibus depromtis demonstrat, non aliud pacis prætextu Pontificios quærere, quam ut Reformati juribus omnibus volentes excidant, quibus postmodum destituti vel nolentes cœtui Papistarum aggregentur.

Dial. III. imposibilem esse Religionum unionem declarat & imprimis ex Francicarum & Germanicarum rerum monumentis idipsum evincere nititur. Hoc insuper urget, non potuisse hactenus Lutheranos, Reformatos & Arminianos fœdere jungi sociali, qui tamen, ipso judice, conveniant in omnibus, quæ ad fidem, aut ad mores, si essentiam spectes & fundamentum, pertineant, licet cœtus unus altero sit purior. Differit de colloquiis ad pacem revocandam inter Lutheranos & Reformatos, inter hos & Remonstrantes habitis, at successu plane nullo. In quo cum historia ipsi suffragetur, nos contradicentes non habet. Sed negamus, culpa nostratium accidisse, quod huc usque vivamns discordes. Æqui certe rerum arbitri aliter pronunciabunt. Dicit porro de colloquiis variis, & hunc modum insufficientem plane deprehendi ad pacem in Ecclesias reducendam affirmat. Nec Protestantium Ministros monere prætermittit, ut rerum suarum satagant, & Colloquia hujusmodi periculi pleniſſima devi-

devitent. Exemplum omni quaſi exceptione majus allegat colloquium Dn. Claudii cum Epiſcopo Meldenſi, & Miniſtri cujusdam meminit, qui interrogatus, cur ipſe & ſocii cum Epiſcopis de Religionis unione colloqui renuerent, reſponderit: *quia hæc colloquia fruſtranea fore non ignoramus. Rex vobis Catholicis (decreto peculiari, ad quod non ſemel a Collocutoribus provocatur) interdixit, ne Religionem amplectamini noſtram. Quod ſi ergo veſtros convicerimus Epiſcopos, neque vobis neque illis liberum erit ſecundum conſcientiæ præſcriptum agere. Tollantur hujusmodi interdicta, neque nos vobis colloquium petentibus ſententiis adverſos.*

Dial. IV. pluribus de Colloquiis verba facit, & de colloquiis generalibus mentem ſuam exponit, oſtendendo, infauſta eadem extitiſſe ſemper iis, qui eodem quamvis jure, non tamen viribus congreſſi fuerint paribus. Nec majoribus feliciores fore poſteros, recentiorum temporum comprobat eventibus, trinis præterea allegatis rationibus, quæ omnem Colloquii liberi expectationem animis ejiciant, *auctoritate Papæ, zelo Regis pro Religione Romana, & judicio fidei ac controverſiarum, quod Epiſcopi ſibi arrogent.*

Dial. V. de Conciliis agit, eorumque fata æque infelicia eſſe ad componenda in Eccleſiis diſſidia, multis evincit. Conciliorum brevem conficit enumerationem, ita tamen ut potiorum ſaltim meminisſe juvet, quæ in Eccleſia Chriſtiana olim, vel non ita pridem fuerunt celebrata, videlicet Hieroſolymitani, Nicæni, Conſtantinopolitani I, Epheſini, Chalcedonenſis, Conſtantinopolitani II & III, Tyrii, Antiocheni, Ariminenſis, Epheſini II & III, Conſtantinopol. IV, Nicæni II, Francofurtenſis, Lugdunenſis, Ferrarienſis, Baſileenſis, Piſani, Tridentini, & Synodi, quam vocant, Dordracenæ.

Dial. VI. easdem cauſas memorat, Concilium liberum, vel nationale, vel œcumenicum impedientes, quas Dial. IV. colloquio ab Irenæo propoſito oppoſuerat, non omiſſis difficultatibus aliis negotio huic obſtantibus. Examinat quoque Episcopi Tinenſis conſilia pacis per omnem Germaniam nuper diſſeminata, & ſtaudem non unam ſat prudenter ab ipſo celatam detegit. Et quamvis Irenæus allaboret conatu magno, ut Concilii formam præſcribat, quod neutri diſſidentium obeſſe poſſit, ſubſcribere tamen ſententiæ ejus

veretur Photinus, quod innumera ubivis optatum ſpei hujus exitum remoratura ſint obſtacula.

Dial. VII. qui Partis ſecundæ primus eſt, argumentum colloquendi ut ſuppetat uberius, Irenæus bina producit ſcripta, alterum: *Epiſtolam quorundam Proteſtantium Paciſicorum de negotio Reunionis Religionum ad Congregationem Cleri Gallicani &c.* alterum: Diſcurſum ſuccinctum *Dn. Jurieu*, præmiſſum Præjudiciis legitimis contra Papismum (enarratis a nobis anno 1685 M. Novembri) cui titulus: *Conſilium ad Proteſtantes Europæ, tum Auguſtanæ tum Helveticæ Confeſſioni addictos.* Cumque de iis dixiſſent erudite, ad priores regrediuntur operas, & modos unionis quatuor examini ſubjiciunt. Primus eſt *tolerantiæ mutuæ*, quam Deiſtæ (les Eſpris fors) ſuadent; alter *expoſitionis*, cujus dux & auctor primarius reputatur Epiſcopus Meldenſis Boſſuetus, quem ſequuntur pacificatores, ut audiunt, reliqui; tertius *relaxationis*, quam eligunt novi Reformatores, de jure ſuo remittendum aliquid eſſe hortantes, quos inter eminere creditur Auctor libri hoc inſigniti titulo: *Media certa & honeſta pro converſione omnium hæreticorum* &c. (a nobis recenſiti M. Octobr. 1682, pag. 310;) quartus denique *converſionis*, cui applaudunt converſores, quibus Papiſtarum plerique annumerari debent, ductoribus gaudentes Archiepiſcopo Pariſienſi, P. la Chaiſe, & Dn. Peliſſon. Inter has pacificandi rationes primam & ultimam ad concordiam recuperandam nequaquam conducere, rem ipſam ediſſerere affirmat Photinus.

Dial. VIII. prolixius de religionum *tolerantia* loquitur, nunquam a Romano-Catholicis expectanda, & male a Reformatis nonnullis propugnata. Ex multis nominat quendam *Duiſſeau* Miniſtrum Salmurienſem, qui libro, *de Reunione Chriſtianismi*, probare auſus ſit, omnes Chriſtianos eadem communione frui debere, non obſtante ſententiarū diverſitate, & alios quosdam, quibꝰ tamen maſcule contradicit. Poſtea quæſtionem decidit: *an Concilium Tridentinum in Gallia ſit receptum?* adſtruens, venerari omnino Gallos Concilium Tridentinum, ceu univerſalem fidei normam ac regulam, etſi, ad diſciplinam Eccleſiaſticam quod attinet, in aliquibus ab eo recedant. Progreditur ad detegenda quamplurima, quibus ſcatet Pontificiorum Religio, tam deteſtanda, ut a Reformatis plane nequeant tolerari.

Dial.

Dial. IX. adverſus Meldenſem pugnat Epiſcopum, qui *expoſitionem* ſuadet, ut videlicet, quemadmodum ipſe prætendit, diſſipentur ideæ falſæ Religionis Romanæ, quæ a Miniſtris Reformatarum Eccleſiarum depingi ſoleant. Sed alias latere cauſas, easque longe veriores Photinus ſubodoratur: ſtudere nimirum Pontificios expoſitione malefida perſuadere, partim aliam plane doctrinæ Catholico-Romanæ eſſe faciem, quam quæ vulgo mentibus impreſſa hæreat, ut eo facilius ſocietati ipſorum inſeri ſe patiantur Reformati; partim ſuperſtitiones atque errores Eccleſiæ Romanæ corrigere, & nullo ſentiente reformare.

Dial. X. de *relaxatione* quædam profert. Hanc diſtinguit in *condeſcenſum* & *reformationem*. Neutram harum ſpecierum ad promovendum reunionis negotium quicquam conducere poſſe evincit. Præſertim reformationem rejicit, utpote ſibi ſuisque Eccleſiis minus neceſſariam, Romano-Catholicis vero impoſſibilem. Neque ſolam Gallicanam Eccleſiam reformationi talismodi ſufficere, quæ pacem generet firmam atque ſalutarem, abunde demonſtrat. Finem dicendi facturus Epiſtolam Proteſtantium Pacificorum cenſuræ ſubmittit.

Dial. XI. de *converſione* diſſerit, quæ etſi non maximam, potiſſimam tamen, ſi vel ſolum inſpiciamus titulum, hujus ſcripti abſolvit partem. Duo obſervanda docet Converſuris, prius, ne decipiantur ipſi, de Religione, qua imbuere laborant alios, ſententiam laturi; alterum, ut mediis non niſi legitimis, doctrina & perſuaſione, ad avocandos ab erroribus homines utantur. His poſitis de quæſtione diſquiritur, inter B. Auctorem Novorum Reip. literariæ, & A. de L. R. Auctorem Ephemeridum Eruditorum Pariſiis publicatarum diſceptata: *an pœnis aut præmiis uti liceat ad convertendos hæreticos?* Aſſentitur Photinus B. qui irregularem dixerat converſionem Regis Norwegiæ Olai, de qua dubitetur merito, an vere paganiſmum ex animis ejecerit, quamvis A. de L. R. rationibus non paucis contra ipſum dimicaverit. Ne vero nulla ratione motus ad caſtra B. tranſiiſſe credatur, exemplis Chriſti, Apoſtolorum & doctorum primitivæ Eccleſiæ, aſſertis univerſorum ac ſingulorum perſpicuis, & argumentis ex ratione & æquitate depromtis idem it probatum.

Dial. XII. objectiones amolitur, & cum alias inter Auguſtini auctoritate fuiſſet pugnatum, Donatiſtarum Annales paucis contexit, in-

juſtitiæ Papiſtas Reformatorum in Gallia perſecutores accuſat, & cenſuram libri *Media certa* &c, cujus mentionem jamtum fecimus, ſubjungit.

Relatio de inſignibus novi cujusdam ſpeculi uſtorii effectibus, Communicata a D. T. in Litteris ad N.

DE ſpeculo uſtorio, quod non ita pridem hic in Luſatia confici curavi, ſequentia accipe.

I. Ejus ſimile hactenus confectum non eſt. Nam & magnitudine ingens illud, quod Pariſiis certo ære ſpectandum exponitur, cujusque menſuram inde mecum huc tuli, tribus pene octavis ulnæ Lipſicæ exſuperat. Harum fere tres continet arcus ſpeculi mei maximus; & ex lamina cuprea conſtat vix duplo craſſiori, dorſo cultro communis, indeque facile de loco in locum transferri, uſibusque ſuis diſponi poteſt; cum cætera (quæ quidem mihi videre contigit) grandiora & producendis inſignioribus effectibus idonea, ex maſſa diverſorum metallorum fuſa, mole ſua & gravitate minus ſint tractabilia. Ipſa ſpeculi conſtructio, quæ circa alia ejus magnitudinis immenſi foret & incredibilis laboris, ob artificia ſingularia a me inventa, unius hominis opera facilime brevique temporis ſpatio abſolvi poteſt.

II. Adeo exactæ eſt polituræ, ut quævis objecta accuratiſſime, & pro diverſo ſitu ſuo, horizontali, perpendiculari &c. mire transformata inſolitaque magnitudine referat: ex. c. puſionem, ingentis viri, caput aliudve membrum monſtroſæ magnitudinis ſpecie. Oculo propius ipſi ſpeculo admoto, quam eſt foci ab hoc diſtantia, objecta omnia intra ſpeculum tanquam remotiſſima, erecto ſitu conſpiciuntur; at eodem ultra foci diſtantiam a ſpeculo remoto, eadem omnia extra ſpeculum inverſa apparent: & quia focus duabus ulnis a ſpeculo diſtat, non ſine voluptate videre eſt objecta diſtinctiſſime velut in aere penſilia: ita ut ſtrictum verſus ſpeculum gladium, ludibriorum hujusmodi opticorum ignarus ſpectator, ſibi in faciem improviſo impingentem, ſubito ſed vano terrore experiatur.

III. Vis ſpeculi hujus cauſtica ejus potentiæ eſt, ut vel Chymicis, quibus tamen præcipue cognitæ ſunt ignis vires, niſi propriis oculis, experimentum capiant, vix effectuum horum fidem facturus ſis. Nam

 ſi admo-

1. admotum foco ſpeculi lignum momento flammam concipit, quam ne ventus quidem valentior facile extinguat.

2. aqua intra vaſculum figlinum ei applicatum extemplo efferveſcit, ut ova injecta ſtatim fiant edulia: retento ibidem parumper vaſculo, aqua omnis evaporat.

3 maſſa ſtanni plumbive, tres pollices craſſa, ſimulac foco admovetur, guttatim liqueſcere, pauloque ibi detenta continue fluere incipit, donec ſpatio 2 aut 3 minutorum plane perterebretur.

4 lamina ferrea aut chalybea foco admota, in a verſa a ſpeculo ſuperficie, qua parte focum contingit, illico candeſcere conſpicitur, pauloque poſt in foramina dehiſcit: quorum tria intra ſex minuta horaria memini me laminæ inuſſiſſe. Nec minus

5 cuprum, argentum &c. foco admota colliqueſcunt, cujus experiendi cauſa diverſæ ſpeciei monetas adhibui; ex quibus unciali (Reichsthaler) Saxonico idem, quod laminæ ſupra memoratæ, intra quinque aut ſex minuta contigit.

6 quæ liquefactioni obnoxia non ſunt, ut lapides, lateres &c. brevi inſtar ferri igniti candefiunt.

7 ardoſia e veſtigio candeſcit, & intra pauca minuta in vitrum nigrum non inelegans transmutatur: cujus ſi pars aliqua candeſcens forcipula prehenſa detrahatur, in fila vitrea ſimul diducitur.

8 tegulæ, intenſiſſimum ignis æſtum alias perpeſſæ, exigui temporis lapſu in vitrum flavum deliqueſcunt; quemadmodum &

9 teſtæ ex ollis non ſolum probe percoctis, ſed multo etiam ignis admoti uſu duratis, in vitrum nigro-flavum.

10 pumex, montium, ut volunt, ignivomorum in officinis uſtus ſolari hoc igne in vitrum candidum & pellucidum funditur.

11 crucibuli ſolidiſſimi pars foco appoſita, intra 8 minuta in vitrum conflata eſt. Sunt etiam mihi

12 oſſa in vitrum aliquod opacum; & gleba ex terra exciſa in flavum aut ſubviride vitrum mutata.

Notabis vero, hæc omnia experimenta exeunte Auguſto & Septembri a me tentata & perfecta fuiſſe: quo tempore notum eſt, Solem non ejus energiæ eſſe, atque cum circa cardinem æſtivum altiſſimus nobis incedit; quo tempore mihi longe adhuc præſtantiores effectus polliceor: quanquam ex his etiam liquido conſtet, non alium ejusdem virtutis & efficaciæ ignem nobis ſuppetere. Eſſent

Eſſent adhuc alia hujus argumenti in promtu, commemoratu non indigna; e quibus hoc unum ſubjungo: tentatum etiam a me effectum concentratorum hoc ſpeculo radiorum lunæ plenæ, in maxima ſua altitudine exiſtentis; at nihil quicquam caloris, lucis tamen non exiguum augmentum deprehenſum.

EMANUELIS KÖNIG, PHILOS. ET MED. Baſil. Regnum Minerale, &c.

Baſileæ, ſumptibus & typis Eman. & Joh. Georgii König, 1686, in 4.

QUam laudem ex editione Regni animalis menſe Aug. 1683. in Actis noſtris recenſiti, conſecutus Clar. Auctor eſt, eam non minori jure ex præſentis libri evulgatione tuebitur. Magna enim rerum varietate gravis eſt, ita ut quicquid ſingularium virium ex regno minerali peti in medicamina ſolet, id hic indigitatum curioſus Lector inveniat. Liber autem ipſe in IV ſectiones, hæque in diverſa capita dividuntur. Sectio I. agit de regni mineralis nomine, differentiis, ortu, nutritione, vita & partibus. Quinque iſtis, quibus conſtat, capitibus denominationis rationem, tum metallorum generationem, quam per analogiam cum vegetabili & animali regno, mediante ovo quodam imperfecto contingere autumat, fuſius perquirit. Hinc augmentationem, ut continuatam generationem proſequitur, ac mineralibus organa ſive partes analogice tales ad nutritionem neceſſarias attribuit, radicem nempe, corticem, ſubſtantiam ipſam, ac vaſa. Quibus præmiſſis ſectionem II. aggreditur, ubi de metallis veris 6. capita proponens, Solem, Lunam, Martem, Venerem, Jovem & Saturnum juxta particularum pororumque configurationem, differentias, & nobiliora inde præparata perveſtigat. Mercurium vero numero verorum metallorum eximit, quod hic nec ductilis ſit, nec fluat in igne, ſed in halitum abeat. Nihilominus hunc, ut & antimonium, tanquam metalla ſpuria, attentius conſiderat, quibus affine corpus cinnabarim ſtatim ſubjungit, ac ultimo capite de bismutho, auripigmento, arſenico, cadmia, ſandaracha & zinco eodem reſpectu agit, eandem methodum, qua in metallorum verorum deſcriptione uſus eſt, & hic, & in ſequenti Sect. III obſervans,

tans, ubi de lapidibus, eorumque natura, ortu, generatione, differentiis, tribus prioribus capitibus tractat. Hinc lapidum pretiosorum minorum sive gemmarum examen instituit, & a revelato modo, quo gemmæ artis ope parantur, declarare nititur productionem earundem naturalem. Sistit vero adamantem, rubinum, granatum, hyacinthum, saphirum, smaragdum, chrysolitum, topazium, turcoidem, bufonium, opalum, oculum mundi, oculumque cati, de quo ultimo memorat, quod Indi ipsum maxime æstiment, persuasione ducti, ejus qui hanc gemmam possideat, non posse facultates imminui, sed indies incrementum sumere. Porro lapides pretiosos majores crystallum, jaspidem, heliotropium, malachitem, prasium, nephriticum, achatem, onycha, calcedonium, carneolum, phengitem, amethystum, juxta colores potissimum & vires describit; ac mox lapides minus pretiosos minores, magnetem, hæmatitem, smiridem, schistum, lazuli lapidem, Armenum lipim, astroitem, lapidem Judaicum, belemnitem, morochtum, ætitem, ostracitem pari ratione exponit. Inde autem procedit ad majores lapides ignobiles, tum duros, saxum, silicem, pyritem, cotem, marmor: tum molliores, saxum calcarium, gypsum, lapidem Bononiensem, pumicem, tophum, asium, stalactitem, osteocollam, cornu fossile sive lithomargam albam, amianthum, lapidem specularem, & talcum. His omnibus corallia subnectit (utut in regno suo vegetabili inter plantas relata) quod duritie insigni prædita sint, atque ob sulphur nobile cum omnibus fere lapidibus virtute certent. Cæterum sectione IV mineralia media propositurus, ea dividit in salia, sulphura & terras, adeoque III partes constituit, easque in diversa iterum capita dispescit. Præmissis vero generalibus de ortu & mixtione eorum, salia primo loco profert, eorumque insignem differentiam, quoad diacrisin non tantum insinuat, sed & requisita diversa velut menstrua, in quibus liquentur, & cum quibus ratione texturæ & compositionis conveniant, enumerat. Hinc de sale communi, sale gemmæ, nitro, borrace, vitriolo, alumine & sale armoniaco specialiter agit, ac parte II sulphura simili ratione explanat, considerando sulphur in specie, hinc succinum, asphaltum, gagatem, petroleum, carbonem fossilem, ambram gryseam & camphoram. Tandem parte III terras varias medicas explicat, albas ut Samiam, lac Lunæ, terram

ram Melitenſem, bolum album & Lignicenſem, terram ſigillatam Lemniam; mox rubras, ut terram Lemniam rubram, bolum Armenum, bolum Toccavienſem: inde luteas, ut terram Sileſiacam ſigillatam, ochramque e variis Europæ mineris metallicis erutam. Poſtea terras artificum enucleat, argillam, cretam, rubricam fabrilem, umbram & tripolim, appendicis loco acidularum & thermarum deſcriptionem curatam addens. Sic ſuſpenſo ſaltem pede percurrimus doctiſſimum tractatum, quem perlegiſſe curioſum Lectorem nunquam poterit pœnitere.

LIBRI NOVI.

FRanciſci VVillougbeji de Hiſtoria Piſcium libri IV. Oxon. 1686, in fol.

S. Clementis Epiſtolæ duæ ad Corinthios. Paulus Colomeſius recenſuit & notarum ſpicilegium adjecit. Accedunt Thomæ Brunonis Diſſertatio de Therapeutis Philonis, & Epiſtolæ aliquot ſingulares. Londini 1687, in 8.

Noviſſima idea de Febribus & earundem cura, mechanicis rationibus ſuffulta, Aut. Jacobo Sylvio. Dublini 1686, in 8.

De ipſa Natura, ſive libera in receptam Naturæ notionem Diſquiſitio; auctore Roberto Boyle. Londini 1687, in 12.

De NievvHervormde Anatomie, door Steph. Blanckaerd. t' Amſterdam, 1686, in 8.

De Gereformeerde Geneeskonſt, door H. Overkamp. t' Amſterdam 1686, in 4.

Rolandi Mareſii Epiſtolarum Philologicarum libri II. Lipſiæ 1687, in 12.

Johannis Schmidii Commentarius in Prophetas Minores. Lipſiæ 1687, in 4.

Joh. Henr. Heideggeri in Viam Concordiæ Proteſtantium Eccleſiaſticæ Manuductio. Amſtelod. 1687, in 8.

Reflexions on Mr. Varillas's Hiſtory of the Revolutions that have happned in Europe in matters of Religion; by G. Burnet. Amſterdam 1686, in 12.

Critique du Neuvieme livre de l' Hiſtoire de Mr. Varillas &c. Traduite de l' Anglois de Mr. Burnet. a Amſterdam. 1686, in 12.

Medicina Mentis, ſive Tentamen genuinæ Logicæ, in qua differitur de Methodo detegendi incognitas Veritates: Medicina corporis, ſeu Cogitationes admodum probabiles de conſervanda ſanitate. Amſtel. 1687, in 4.

Errata.

In Actis a. 1686, pag. 386. l. 20. lege *Cozzandus*, pag. 578. l. 16. lege Job. III, 22. pag. 579. l. 1. lege Pſ. LVIII. 5. l. 2. lege Hoſ. VI. 8.

Præterea monendus es, Lector Benevole, figuras quas in Malphigii Operibus neglectas in noſtro ad minimum exemplari, ſupra pag. 17. innuimus, reperiri integras in exemplaribus, quæ paucos ante dies, cum typis jam exſcripta eſſet noſtra illa de Operibus Malphigianis relatio, ad nos pervenerunt, adeoq; in hac omnium Malphigii operum editione plane nihil deſiderari.

Digitized by Google

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Februarii, Anno M DC LXXXVII.

JOHANNIS SCHMIDII IN PROPHETAS MINORES Commentarius.

Lipſiæ, ſumptibus Hæredum Friderici Lanckisch, 1687, in 4.

PErbene nuper de Eccleſia orthodoxa non minus, ac beatis *Johannis Schmidii*, Theologi quondam Argentoratenſis Conventusque Eccleſiaſtici Præſidis graviſſimi, Manibus meritus eſt *Balthaſar Fridericus Saltzmannus*, SS. Theol. Doctor & Eccleſiaſtes Argentoratenſis, dum poſthumum hunc Proſoceri ſui in Prophetas Minores commentarium publici fecit juris. Cum enim Noſtrates toto XXVIII annorum intervallo (ex quo is ad meliorem vitam tranſiit) editionem operis hujus, quod in illius ſchedis adhuc dum ſupereſſe inaudiverant, enixe quidem, fruſtra tamen hactenus expetiiſſent; hoc demum anno Admodum Reverendi *Saltzmanni* beneficio, voti ſui ſunt damnati. Neq; etiam monumentum melius, injuriisve temporis minus obnoxium memoriæ meritiſſimi Viri parari poterat, cum, Hebræorum proverbio, *Juſtorum verba* monumentorum perpetuorum vices omnium optime ſuppleant.

Methodum, qua Noſter uſus eſt, commodam procul dubio ac facilem experientur Exegeſeos ſacræ cupidi. Præmiſſis namque tum in univerſos, tum in ſingulos Prophetas *Prolegomenis*, exponit ante omnia *Argumentum* & *Partitionem* cujusvis capitis. Eruit dein ex *συναφείᾳ* textus, locis parallelis fideique analogia, *ſenſum vocum* tantum non omnium. Quia hic vero ſuccinctæ brevitati ſtuduit, prolixius deinceps proponendas & cum cura ventilandas duxit *quæſtiones*, quas circa Prophetarum verba Philologi aut controverſiarum Theologicarum

logicarum casuumve conscientiæ Scriptores movere consueverunt. Subjunguntur tandem *Loci morales & doctrinæ*, ubi quicquid e Textu Sacro ad didascaliam, aut elenchum, aut epanorthosin, aut pædiam applicari potest, brevibus & perspicuis thesibus exhibetur.

Et hoc quidem filo commentarium in universum XII Prophetarum volumen Auctor pertexuisset, nisi hanc laborum telam cum vitæ staminibus immatura fata abrupissent. Cum igitur *Haggæus, Zacharias & Malachias* Schmidium interpretem non haberent, visum fuit Editori, commentaria *Friderici Balduini* Theologi quondam Wittebergensis celeberrimi in isthanc divinorum Vatum trigam, recusa succenturiare Schmidianis. Calcem Voluminis quadruplex index occupat, *Quæstionum* puta, *Locorum Scripturæ*, *Vocum Hebræarum*, *Rerumque memorabilium*. Cætera Theologi cordatissimi opera dudum typis Argentoratensibus aut Francofurtensibus exscripta, longa hic serie recensere animus esset, nisi otium nobis feciset *M. Henningus VVitten*, qui Decadi Nonæ *Memoriarum Theologorum nostri seculi* p. 1276. seq. eorundem Catalogum locupletissimum inseruit.

HISTOIRE DE LA REFORMATION DE l' Eglise d' Angleterre. Seconde Partie, i. e.

D. Gilberti Burneti Historiæ Reformationis Ecclesiasticæ in Anglia Pars Secunda, Gallice versa a Dn. de Rosemund.

Londini, apud Richardum Chisvvell. 1685, in 4.

NActi tandem excerpturique diu desideratam continuationem versionis Gallicæ celeberrimi operis Burnetiani, (quod Anglice Londini jam anno 1680, iterumque anno 1683, pulcherrimis typis *in folio*, duobus tomis excusum prodiit) non opus esse putamus multa præfatione. In recensu enim primæ partis, anni 1684. mense Augusto p. Actor. 383. & seqq. quantum sufficere credimus, & de Autore, & de interprete dictum est. Eorum uterq; in secunda etiam parte eruditionis & industriæ suæ insigne dedit documentum, ut æqui Lectores sine dubio

dubio agnoſcent. Diviſus eſt alter hic tomus in libros tres. *Primus* exponit geſta ſub *Eduardo* VI Henrici octavi filio, qui puer decennis patri anno 1547 ſucceſſit, & immatura morte anno 1553 ſublatus, ob incredibiles ingenii dotes, magnum civibus ſui deſiderium, & immortalem memoriam etiam exteris reliquit. Hic non modo tutorum ſuorum judicium, ſed & ſuum, quod in tenera illa ætate ad ſenilis prudentiæ perfectionem provectum oſtendit, ſecutus, reformationem a patre cœptam ita promovit, ut jam non in mores aut opes Cleri, ſed in dogmatum emendationem opera impenderetur. Non tamen adeo quietum aut fauſtum ei fuit imperium, quin non ſolum repugnantes haberet ex clero & populo, qui veteri ſacrorum conſuetudini tenaciter inhærebant; ſed & procerum æmulatione agitatus, variisque criminibus offenſus, ſeveris animadverſionibus, fuſoque illuſtri ſibique cognato ſanguine, tueri autoritatem regiam coactus fuerit. *Libro ſecundo* regnum Mariæ, quam Henricus VIII. ex Catharina Arragonia progenuit, deſcribitur, a morte Eduardi ad An. 1558. Quam cruentum id fuerit, poſtquam Maria, oppreſſa ſtatim, quam ei procerum factio oppoſuerat, *Johanna Graja Semeria*, miræ alioqui virtutis & regii ſanguinis matrona, Philippo Caroli V filio, Hiſpaniarum poſtea Regi, nupſit, & Romana ſacra reducere ſummo cum rigore annixa eſt, ex plurimis ſcriptoribus dudum innotuit, diviſis tamen in partes, & pro ſuo affectu geſta illius extollentibus aut deprimentibus. Autor noſter, etſi religioni, quam Maria ferro & igne perſequebatur, addictus, ita tamen hanc partem operis omnium fortaſſis difficilimam tractaſſe videtur, ut neque illis, qui Reginæ conſilia regebant, *Reginaldo Polo* Cardinali, (inter omnes quidem modeſtiſſimo) ſeverioribusque aliis, laudes ſuas detrahat. Sicuti nec ab omnibus defectibus immunes ſiſtit, qui ſub hoc regno pro religione reformata mortem paſſi ſunt, inter quos primarius fuit celeberrimus ille *Thomas Cranmerus* Archiepiſcopus Cantuarienſis, qui ſub Henrico VIII inter multas diſſimulationes, variaque fortuna, ſub Eduardo aperte, mutationem in ſacris promovit, & tandem regnante Maria vivicomburium reſumto animo ſubiit, cum paulo ante infirmitati ſuccumbens, ſententiam ſuam de religione revocaſſet. *Libro III.* læta Proteſtantibus mutatio breviter refertur, quam mortua absque liberis Maria, ſuccedens altera Henrici Octavi ex infelici illa *Anna Bullena* filia *Eliſabetha*, procuravit, & ad

Digitized by Google

finem usque regni & vitæ per multos annos adversus odia & vim summorum in Europa Principum tenuit: fœmina sane, sed quæ regnandi arte exemplum, quod viri difficulter assequantur, proposuit.

Quamquam vero multa in memorabili hac (si quæ ulla alia est,) historia ab Autore producta sint, neglecta aliis, vel aliter tradita, neque nobis molestum esset, multa ex iis annotare, prolixitas tamen vitanda fuit, & utilitati legentium melius consulturos nos esse putavimus, si de documentis, quæ Burnetus utrique operis sui tomo magna copia adjecit, aliquid afferamus. Constituunt enim illa plus quam tertiam operis partem, nec ab interprete Gallo, quod sciamus, translata fuerunt. Unde singula nactus fuerit Autor, vel in opere ipso retulit, vel in margine annotavit, ut de fide illorum nemo, ut existimat, dubitandi causam habeat. Indicem omnium exhibere non possumus, quippe quod nimis longum, nec utile fortassis fuerit. Aliqua tamen præ cæteris notatu digna, interque ea, quæ Latina sunt, indigitabimus. *Parte I. sub Num.* I. adjecta est formula juramenti, quo etiam ante Henrici VIII tempora Episcopi Anglicani Regibus obstringebantur, stricta profecto, in hoc præsertim regno, in quod Pontificatus Romanus singulare sibi jus arrogaverat. Jurabant autem inter alia his verbis ad stylum illius seculi compositis: *Ero* (Regi & hæredibus ejus) *verus ligens, & fidelitatem in ligentia mea pure & sincere servabo, fideleque & verum obsequium, secundum optimum posse meum, faciam & impendam, contra quascunque personas, cujuscunque status, gradus, præeminentiæ aut conditionis existant.* Speciatim inde promittunt, se Regi fidele consilium, si vocentur, daturos, ejusque secreta nemini revelaturos, tum si quæ habeat negotia Romæ, diligenter curaturos esse. Addunt denique, *servitia & homagia pro temporalibus Episcopatus, quæ recognoscere & tenere a Rege, ut supremo domino suo profitentur, fideliter præstituros*, ut appareat, priora illa capita ad ipsorum personas pertinuisse. Inter documenta ad *num. usque* 47. pleraque ad causam illam famosam divortis Henrici VIII a Catharina uxore pertinent, & ex iis, quæ Anglica fere lingua a Rege ad legatos & procuratores suos Romam, & ab his ad Regem scripta sunt, arcana aulæ & Pontificiæ & Regiæ non pauca patescunt. N. 34. extant sententiæ Theologorum *Parisiensium, Aurelianensium, Andegavensium, Bituricensium & Tholosanorum*, qui omnes unanimiter contra dispensationem Pontificiam, quæ Henrico viduam.

viduam fratris ducenti data erat, pronuntiant. Mirum magis quod & *Bononienſes* idem ſonferunt, quorum hæc ſunt verba: *non poteſt ſanctiſſimus Papa (qui tamen fere omnia poteſt) cui collatæ ſunt a Chriſto claves regni cælorum, non inquam poteſt ſuper hujusmodi contrahendo matrimonio quenquam diſpenſare.* *Patavini* addunt rationem, *cum illa quæ ſunt jure divino prohibita, non ſubſint ejus poteſtati, nec in illa gerit vicem Dei, ſed ſolum ſuper ea, quæ ſunt commiſſa jurisdictioni hominum.* In hoc quidem conſentientes habuere Lutherum & Collegas, ad quos anno 1530 Henricus legatos miſerat, ſententiam eorum rogantes; ſed permoveri ſe non ſunt paſſi, ut contractum & conſummatum matrimonium reſcindi poſſe decernerent; repulſæ tamen obtegendæ cauſa, petierunt, ut ulterius cogitandi ſpatium Rex non ægre concederet. Integrum eorum reſponſum extat N. 35. collaudatum a Burneto, quod libertatem & bonam fidem, & conſcientiam Apoſtolici temporis ſimplicitate dignam oſtenderint, iniquiſſimo licet Proteſtantium rebus tempore, quo Regi blandiri pro prudentia haberi potuiſſet. Sententia pro divortio a Thoma Cranmero Archiepiſcopo Cantuarienſi pronuntiata inſerta eſt N. 47.

Lib. II. adduntur plurima edicta aliaque documenta, ex quibus prolixe apparent, quæ Henricus in aſſertione ſupremi juris Eccleſiaſtici, & purgandis quibuſdam abuſibus in ritu & dogmatibus, tum adverſus mores cleri, aut ad facultates Monachorum imminuendas egit. *N. 9. Bulla* extat Pontificia in Henricum regem, anno 1538 ſummo cum rigore verborum vibrata: N. 19. Sententia *Thomæ Archiepiſcopi Cantuarienſis* & totius cleri, ad eam rem convocati, qua irritum pronuntiant matrimonium regis cum *Anna Clivenſi*. Acceſſere huic libro II poſt collectanea, ſub *Additionum* titulo alia, inter quæ eſt (N. 6.) prolixa Melanchthonis ad Henricum epiſtola, Francofurti anno 1539 data, in qua Regem hortatur, ut in cœpta reformatione progrediatur, indicatis quæ maxime mutari debeant. Hæc non reperitur in volumine Epiſtolarum Melanchthonis Londini A. 1642. recuſo. N. 7. ſcriptum extat, quod Legati Electoris Saxonici & Landgravii Haſſiæ, *Franciſcus Burcardus* & *Georgius a Boyneburg*, itemque *Fridericus Myconius* Eccleſiaſtes (ita ſcripſit) *Gothanus*, Regi d. 5. Auguſti anno 1538 exhibuerunt, in quo multis agunt de continuanda a Rege reformatione in tribus præſertim capitibus, in permittenda nempe populo *communione*

ſub utraq; abolitione *Miſſæ privatæ*, & concedendo Clericis *conjugio*. Adjunctum etiam eſt N. 8 reſponſum Regium humaniſſimum quidem & elegans, multisque laudibus Principum & legatorum refertum, ſed addita ſimul refutatione eorum, quæ Legati in tribus illis capitulis propoſuerant, ita tamen ut Rex ad uberiorē deliberationem rem differret. Clauſit reſponſum his verbis: *quæ vero Chriſti puram atque ſinceram doctrinam promovere, quæ Chriſti Evangelium dilatare, quæ ad repurganda Eccleſiæ Anglicanæ vitia tendere, quæ ad extirpandos abuſus atque errores omnes ſpectare, quæ denique Eccleſiæ candorem exornare poſſe videbuntur, ea totis viribus ſectabimur, his ſtudebimus, his Deo volente in perpetuum incumbemus. De articulis vero, quos jam diſſeruimus, maturius cum Theologis noſtris, quam primum vacabit, agemus, atq; ea demum ſtatuemus, quæ ad Chriſti gloriam Eccleſiæq; ſponſæ ejus decorem conducere exiſtimabimus. Vobis autem, præſtantiſſimi Oratores, qui tot labores terra marique perpeſſi eſtis, ut nos inviſeretis, qui cum Theologis noſtris tam diu contuliſtis, qui ob Evangelii negotium a Patria abfuiſtis multis menſibus, immenſas atque innumeras habemus gratias; nec miramur, ſi dulcis amor patriæ, poſt diuturnam abſentiam veſtram, ad reditum vos invitat. Itaque poſt expleta Principum veſtrorum mandata, poſt abſoluta in totum negotia veſtra, ſi non gravabimini nos inviſere, veſter ad nos acceſſus admodum gratus erit, vosque in patriam non modo libenter dimittemus cum bona venia, ſed ad Principes etiam veſtros literas dabimus, ſummæ diligentiæ veſtræ in exequenda legatione teſtimonium perhibentes.*

Secunda pars non minorem copiam documentorum adjunctam habet. Inter quæ primum & maxime memorabile eſt Diarium Eduardi VI Regis, ab anno regni ſui primo ad quintum usque, in quo pleraque notatu digna, a ſe Rege, aut ſe regnante geſta ſua manu Anglice conſignavit; ſimplici, & ea quæ regem decet, narratione. Servata etiam alia quædam ex autographis ejus producuntur a fol. 68 ad 88, inter quæ eſt deſignatio quædam abuſuum in eccleſia & politia, de quorum remedio cum Statibus regni acturus erat; item reformatio ordinis periſcelidis, ab ipſo rege Latine verſa. N. 8. extat formula precum publicarum ante reformationem uſitatarum, in quibus primo omnium Pontifex, omnesque Cleri ordines ad monachos usque, & poſt illos omnes, Rex & magiſtratus Deo com-

Digitized by Google

commendantur. N. 19. *Martini Buceri* epiſtola ad *Joh. Gropperum* celebrem in Germania Theologum Pontificiarum partium, qui tamen ad concordiam inclinare videbatur, quod ex hac ipſa epiſtola apparet, in quo propoſito eum Bucerus fraterna quadam fiducia cohortatur. N. 26. indiculus indulgentiarum a Pontificibus ab aliquot ſeculis conceſſarum, inter quas ſunt, quæ ad centena annorum millia porriguntur: aliusque N. 29. precatiuncularum ad ſanctos, interque eos ad *S. Georgium*, *Chriſtophorum*, *undecim mille virgines*, Pariſiis anno 1520 & 1526 impreſſi. N. 34. Lutheri epiſtola ad Bucerum refertur, ſine die & anno, per quam media aliqua via in controverſia ſacramentaria proponitur, ut nempe *ex parte Reformatorum concedatur*, *Chriſtum vere adeſſe; Lutherani viciſſim concedant, panem ſolum manducari*; de quo documento judicium aliis relinquimus. Quoniam vero in Buceri mentionem hic incidimus, non ingratum putamus futurum Lectoribus, ſi Eduardi Regis verba, ex diario ejus latine verſa huc tranſcribamus, quibus mortem & exequias ejus annotavit, ad d. 28. Febr. fol. 22. *Bucerus*, inquit, *vir doctus*, *mortuus eſt Cantabrigiæ*; *biduo poſt ſepultus in templo S. Mariæ. Tota Univerſitas cum tota civitate ad trium millium numerum funus comitata eſt. Elegantiſſimam parentationem habuit M. Haddon*, *aliam* (hic nomen *Parkeri* quod Regi exciderat, ſuppletur in margine,) *tertiam M. Redmainus. Hæ tres orationes mire ad lamenta moverunt populum. Tandem omnes docti, totaque Academia epicedia in ejus laudem ſcripſerunt, & ſepulchro ejus appoſuerunt.* N. 35. ſententia Archiepiſcopi Cantuarienſis legitur, qua fœminam quandã, ob Anabaptiſticos errores, & pertinaciter negatam divinitatem & incarnationem Chriſti, hæreſeos condemnavit, & magiſtratui puniendam tradidit. Rex factum his verbis retulit ad d. 2. Maji 1549. fol. 12. *Johanna Bucheria, alias de Kent dicta, combuſta eſt, quod ſtatuerat, Chriſtum non eſſe incarnatum ex virgine Maria: condemnata anno ſuperiori in cuſtodia habita fuit ſpe converſionis, & 30. April. Epiſcopi Londinenſis & Elienſis perſuadere eam conati ſunt; ſed reſtitit illis, & ad mortem usque prædicatores convitiata eſt.* N. 51. diploma Regis habetur, quo Germanis aliisque peregrinis, ob religionem exulantibus, templum Auguſtinianorũ Londini conceſſit, permittens ut Superintendentem conſtituerent, & quatuor miniſtros: Superintendens autem eorum factus eſt *Johannes de Laſco*, Polonus. N. 55. exhibentur articuli fidei, ut E-

duardi

duardi tempore ab Epiſcopis lingua Anglica compoſiti fuerunt, & margini additum eſt, quid in iis Eliſabetha poſtea mutaverit. Inter eos articulus XXIX de S. Cœna, regnante Eduardo ita conceptus fuit, ut præſentia realis aperte negaretur, addita ratione de aſcenſu Chriſti in cœlos, & quod corpus non poſſit ſimul eſſe in duobus locis. Sed omitti hæc fecit Eliſabetha & ſubſtitui : *Corpus Chriſti datur, accipitur, & editur in S. Cœna, ſolummodo cœleſti & ſpirituali modo, & medium, quo accipitur & editur corpus Chriſti in cœna, eſt fides.*

Libro II. adjecta ſunt edicta Mariæ ſeveriſſima adverſus Reformatos, & Acta Epiſcoporum quorundam, *Eduardi* in primis *Bonneri* Londinenſis, qui Reginæ mandata promptiſſime exequebatur. N. 18. literæ Reginæ afferuntur, per quas oratoribus procuratoribusq; ſuis Romæ negotium dat, ut *Cardinalem Polum*, ad vacantem morte Pauli III Pontificatum commendarent. N. 35. apponitur diploma vetus, quo Henrici Archiepiſcopi Cantuarienſis appellatio a Pontifice ad concilium continetur an. 1427. *Libro* denique *III* pauca addita ſunt ad Eliſabethæ tempora pertinentia, v. g. mandata Reginæ, quibus eccleſiarum viſitationem fieri juſſit : Acta cum *Matthæo Parkero*, ut Archiepiſcopatum Cantuarienſem acceptaret, quod ægre ab eo impetratum fuit: formula ceremoniarum conſecrationis dicti Arhiepiſcopi, Latine conſcripta; Bulla etiam Pontificis, qua Eliſabetham regno indignam pronuntiavit.

Paucis monemus, *ſecunda* huic parti operis præmiſſam eſſe in Anglicana editione prolixam & graviſſimam præfationem, quam cur non verterit interpres Gallus, ignotum nobis eſt. In hac denuo multos laudat D. Burnetus, & proceres & literatos, a quibus in continuatione laboris ſui adjutus fuerit, ingenue etiam profitetur ſe a *Fulmanno* quodam, viro docto & hiſtoriæ patriæ perito, monitum, errores quosdam circa tempora aliaque ejusmodi correxiſſe, & paratum ſe dicit, id ſemper facere, & veritati palmam porrigere. Dein ad præcipuas objectiones adverſus Reformationem fieri ſolitas reſpondet, neque tamen negat ſupereſſe, quæ perfectiorem emendationem Eccleſiæ admittant. Inter quæ habet reſtitutionem diſciplinæ, ad primitivæ Eccleſiæ exemplum; officium paſtorum, ad majus emolumentum auditorum & diligentiorem animarum curam applicandum; porro, ſuſtentationem eorum commodius ordinandam. Celebrat *Jacobi Regis*

& filii

& filii ejus *Caroli I.* curam in *Scotia* adhibitam, qua factum ſit, ut paſtoribus ſingulis ad minimum *quinquaginta librarum Sterlinenſium* i. e. plusquam ducentorum imperialium annuus reditus fuerit aſſignatus in fundis aut decimis, optatq; ut in *Anglia* pari providentiæ locus fuiſſet. Addit inde notabilia quædam de regimine Epiſcopali, quale in Anglia retentum eſt, & Presbyteriali ad exemplum Helveticarum Eccleſiarũ a quibusdam deſiderato, & quid hujus differentiæ occaſione Eliſabethæ Reginæ tempore agi cœptum ſit memorat; unde motus & ſeparationes poſtea ſecutæ fuerint. Salutaria etiam monet de correctione morum, qua neglecta reformationis fructus corrumpitur: ſubjungit querimonias de incrementis *Deiſmi* & *Atheſmi*.

CRITIQUE DU NEUVIEME LIVRE de l' Hiſtoire de M. Varillas. Traduite de l' Anglois de M. Burnet. i. e.

Animadverſiones in Librum Nonum Hiſtoriarum Antonii Varillaſii, de Mutationibus, quæ circa religionem in Anglia contigerunt; ex Anglico Gilberti Burneti Doctoris Theologi Gallice verſæ.

Amſtelodami, apud Petrum Savouret, 1686, in 12.

Libellum hunc commode ſubjungi poſſe exiſtimavimus *Hiſtoriæ*, quam nunc retulimus, *Anglicanæ*. Ejus enim defendendæ cauſa, & ad errores novi in Gallia Hiſtoriographi *Antonii Varillaſii* demonſtrandos, ab autore *Anglice* conſcriptus, & a docto interprete Gallice verſus eſt. *Varillaſii Hiſtoriam* de *Hæreſibus* nuper recenſuimus *menſe Octobri anni præteriti* pag. 506. ita quidem, ut commonitione aliqua opus eſſe etiam nobis viſum fuerit, ad cavenda quæ illi exciderant, cum manifeſta rerum veritate pugnantia: ſed nos intra terminos annotationis pro ſcopo noſtro ſubſtitimus; nec Scriptori laudem eloquentiæ & induſtriæ, cum alios ejus libros memorandi occaſio fuit, invidimus. Cauſæ autem fuerunt *D. Burneto*, ut ſtrictius illum aggrederetur, nec ſolum librum, qua res Anglicas tractavit, examinaret, ſed & in ingenium

& mores cenſuram ſtringeret ; quam malumus in ipſo tractatu, qui brevis eſt, quam hic relatam legi; ſicut nec ea neceſſe eſſe duximus excerpere, quæ in *Maimburgium* nuper defunctum, ejusq; occaſione etiam in Societatem, cui is addictus fuit, acriter dicta ſunt. Sane ſi non de factis (quæ judicanda hic non ſumimus) ſed de jure & honeſtate quæratur, nullus ſatis gravis critices rigor eſſe poteſt, quem non mereantur, qui ſub hiſtoricæ veritatis ſpecie, non affectus ſolum ſed et figmenta ſua producunt, majoris etiam impudentiæ rei, cum ad libros & documenta, tanquam ſibi viſa & lecta, falſo provocantes, ruptis bonæ fidei, & naturalis, nedum Chriſtianæ probitatis vinculis, orbi illudunt. Neque excuſari iſta protervia religionis zelo poteſt. Inter veræ enim religionis regulas maxima eſt, veritati ſtudere, nec vel ob bonam cauſam fraude & mendaciis uti, ut graviter adverſus aliquod *Varillaſii* dictum Auctor commentatur pag. 24. & 126. Novum autem hiſtoriæ ſcribendæ genus, quod ad fabularum dulcedinem corruptum ſit, *Maimburgii* quidem prodigioſæ inventioni tribuit *Burnetus*: ſed ita, ut ſe judice, *Varillaſius* ut ſtylo potior aut amœnior, ita fingendi libertate minus circumſpectus magiſtrum ſuperaverit. Confirmat eadem Interpres Gallus in præfatione erudita, & inter alia notat monſtratque, ut Varillaſius in hiſtoria *VVicleſitica*, quam antea ſuppreſſo nomine ſuo editam, *Hiſtoriæ de Hæreſibus* inſeruit, loca quædam, (inter alia de Huſi morientis conſtantia) per quæ ingenuitatis encomium ex prima editione meruit, (*vid. Acta noſtra anno 1683. pag. 506.*) jam imitationi *Maimburgii*, aut Patronorum obſequio intentior, expunxerit & mutaverit. Præter iſta & alia quæ generatim opponuntur, ad mores aut ſectam ſpectantia; ad objectum ſibi a *Varillaſio* partium Proteſtantium, & laudandi *Cranmeri Archiepiſcopi* Cantuarienſis ſtudium ita reſpondet *Burnetus*, ut ex aliquibus argumentis colligat, ſuam hiſtoriam ne lectam quidem *Varillaſio* fuiſſe; neque enim, ſi legiſſet, poſſibile futurum fuiſſe, ut vel dubitaret de ejus veritate, vel tot falſa libro *ſuo Nono de rebus Anglicanis* inſereret. Narrat inde pag. 27. & ſeqq. ut Lutetiæ cum Abbate quodam docto & ſincero, in ipſa Bibliotheca Regia, aſſiſtentibus celeberrimis viris *Thevenotio* & *Azoxto*, in colloquium venerit, & dubitationes aliquas adverſus hiſtoriam ſuam Anglicanam propoſitas ita removerit, ut Abbas non contentus ſolum eſſet, ſed & plura documenta ſibi ſuppeditaturum ſe eſſe promitteret. De *Cranmero* vero nihil niſi verum & probatum attu-

attuliſſe ſe aſſeverat; dein alio loco pag. 203. & ſeqq. quæ adverſus illum ex malevolis autoribus aut ſuo judicio protulit Varillaſius, refellit. Negat inter alia, unquam illum in Annæ Bullenæ aut ejus familiæ miniſterio fuiſſe, neque ob defenſam *Henrici* Regis adverſus *Catharinam Arragoniam* cauſam, ſed ob eruditionem & morum ſimplicitatem, ab omni etiam ambitione alieniſſimum, ad *Archiepiſcopatum Cantuarienſem*, invitum quidem & reluctantem evectum fuiſſe, cum privatus viveret Cantabrigiæ, & jam antea Regis divortium ſuffragio ſuo probaſſet; accesſiſſe *Capituli* electionem & Bullam Pontificiam. Neque verum eſſe, quod ſubdole & clanculum proteſtatus ſit, dum juramentum Pontifici, ut moris erat, præſtaret, ſe id coactum facere; ſed publice ad ſummum altare in templo bis teſtatum eſſe, ſe nolle illo juramento obligari, quo minus legem Dei & privilegia regis ac regni, & reformandæ in melius fidei & diſciplinæ opus vinculo illi præferret. Repulſa autem adverſarii de qua diximus ſuggillatione, ad indicandos ex *libro ejus nono* errores ſpeciales a pag. 39. ad finem usque libelli progreditur, & ultra quinquaginta eruit, quosdam ex ingenio, ut ait, autoris effictos, plerosque vero ex *Sandero* depromptos; quem non ſectetur ſolum, ſed & judicandi & conjectandi licentia vincat. Longum foret hos enumerare. Duos in præfatione tetigit verſionis Gallicæ autor, ſcilicet quod de iis, qui conjugium *Mariæ*, Henrici filiæ, vivo adhuc patre appetebant, loquens, ex *Carolo Cæſare & Rege Hiſpaniæ* duos fecerit: dein quod diſpenſationem *a Julio II* ad nuptias Henrici cum vidua fratris, ideo indultam fuiſſe refert, ne Rex conjugem ex hæretica quadam familia quæreret; cum tamen illa diſpenſatio anno 1503 facta ſit, diu ante ſchiſma & hæreticorum illa nomina. Sed anachroniſmi & imperitiæ hiſtoriarum, ut & maledicentiæ multis aliis locis accuſatur Varillaſius, v. g. cum Catharinæ Arragoniæ quinque liberos aſſignat, quæ nonniſi tres habuit: cum gubernatorem Eduardi Regis pueri non *Sommerſetum*, ſed *Northumbrium* facit: cum inter hiſtoricos Anglos *Mortonum* refert, qualis nullus fuit: cum Henricum *Mariæ* Scotiæ reginæ maritum ex inferiori nobilitate (*ſimple Gentilhomme*) fuiſſe ſcribit, qui ex familia *Stuartorum*, & Comitis Lenoxii filius primogenitus, (*Lords*) procerum titulo jam generis ſui prærogativa ornatus, imo materno ex genere proximus poſt Mariam Regni hæres erat: dum Henrici VIII ex proavo paterno genus, ut ignobile

bile taxat, cum tamen Theodori (*Tudors*) ex antiqua & primaria inter Cambros nobilitate, & Regiæ Gallorum genti affinitate conjuncti fuerint: dum *Sanderum* ob librum ſuum pulſum a Proteſtantibus, in Anglia occubuiſſe tradit, quod tamen in Hibernia factum ſit, rebellionis, non libri cauſa, quippe qui demum poſt mortem ejus prodierit: cum *Cajetanum* juſſu Pontificis de cauſa divortii judicium ſuum aperuiſſe, librisque ſuis inſeruiſſe narrat, qui tamen diu ante litem inter Regem & uxorem ſcripſerit: cum decretum, quo Epiſcopi regni Henrico obſequium detulerunt, *Cranmero Cantuarienſi* & *Léo Eboracenſi* Archiepiſcopo imputat, cum id factum ſit biennio ante quam Cranmerus ad dignitatem illam perveniſſet, ſub *Warhamo Archiepiſcopo Cantuarienſi*, & repugnante *Léo*; conſentientibus vero aliis omnibus, etiam *Fiſchero Roffenſi*, qui tamen unus a cæteris in cauſa divortii diſſentiebat. Ubi iterum taxatur *Varillaſius*, quod non omnes aut plurimos, ſed obnoxios tantum quosdam Regis cauſam probaſſe refert. Reliqua ex ipſo tractatu, & collatione ejus cum libro Varillaſii rectius intelligentur.

AN ESSAY OF THE GREAT EFFECTS OF even languid an unheeded Motion, vvhereunto is annexed an Experimental Discourſe of ſome little obſerved cauſes of the Inſalubrity and Salubrity of the Air and its Effects, by the Honourable Robert Boyle, Fellovv of the Royal Society. i. e.

Tentamen magnorum effectuum languidi etiam & inobſervati Motus, cui annectitur Diſcurſus Experimentalis de cauſis quibusdam ſalubritatis & inſalubritatis aeris, ejusque effectuum, parum obſervatis. Autore Roberto Boyleo, Nobili Anglo & Societatis Regiæ Socio.

Londini, apud Richardum Davis, 1685, in 8.

Etiamſi

ETiamſi ætate hac noſtra in motus localis natura legibusque explanandis, Mathematicorum æque ac Phyſicorum varii deſudarint feliciſſime, tantum tamen abeſt, ut ab his Autor noſter ingenioſiſſimus omnem eam exhauſtam exiſtimet doctrinam, ut potius multa etiamnum ibi ſupereſſe perſcrutanda, Tentamine præſenti, in gratiam Qualitatum occultarum facilius enodandarum alias conſcripto, expreſſe doceat. Ante vero quam ipſam motus languidi efficaciam demonſtret, concedi ſibi id, quod alibi jamdum, forſan *Tr. de Origine Formarum & Qualitatum* prodit annotatum, poſtulat: corpora videlicet non veluti totidem materiæ portiones ſive maſſas, magnitudine ſolummodo ac figura invicem differentes, ſed potius tanquam corpora texturam peculiarem, eamque internam non ſecus ac figuram externam obtinentia eſſe reſpicienda, adeoque propter ſtructuram hanc eorum pleraque tanquam ejusmodi machinas conſideranda, quæ ita & formatæ, & alia inter corpora locatæ ſint, ut quandoque agentia cæteroquin debilia, notabiles in easdem exerere queant operationes. Hinc pro magnis motus localis, quem vel minus evidentem, vel languidum cenſent, effectibus detegendis *octo* pandit *Obſervationes*, ſingulas, cur motuum talium virtus negligi vulgo ſoleat, aperientes. Scilicet *primo* magnam celeritatis efficaciam in minutis etiam corporibus, præſertim ſi hæc per exiguum ſaltem moveantur ſpatium, plerumque minus attendi obſervatur; cum ingentem nihilominus vim rapidiori motu corpori communicatam, non tantum glandes plumbeæ e machinis bellicis evibratæ, ſed metalla quoque varia celerem inter tornationis motum ita incaleſcentia, ut fragmentula inde projecta manifeſto ſæpius calore palpebras & manus lædant artificis; item chalybis ſilice facta concuſſio, mox ſcintillulas ceu veras lapidis particulas motus vehementia vitrificatas & ignitas producens, ad ſenſum præter alia exempla adducta evincant. Neque ipſa fluida hic corpora, tametſi exigua prædita mole, a potentia inſignes in ſolida impreſſiones exercendi, modo magna celeritate gaudeant, removenda eſſe, radiorum ſolarium ſpeculo uſtorio collectorum, flammæ lampadis, atque aeris excellenti ſclopeto pneumatico incluſi exemplis oſtenditur. *Secundo* equidem ſatis nos proclives eſſe indigitamur corporibus fluidis propter mollitiem horum ac motum inſenſibilem, omnem in ſolida

effectum ſenſibilem denegandi ; aſt quo jure, mirandis aliquot ſoni operationibus, in ſolida corpora & ad diſtantiam notabilem editis, haud obſcure coarguit Autor, v. g. tormenta bellica explosa, præterquam quod e longinquo audiantur, ac vel absque vento manifesto feneſtras domorum multo intervallo diſtantium concutiant, ſæpiusque penitus, ſi præſertim ſono directe objiciantur, diffringant, in ipſis nonnunquam ægris evidentem moleſtiæ procreare ſenſum ; item a machina quadam parva, cujus exterius navibus applicitæ auxilio artifex quidam has demergere novit, tantã dum agit circumcirca excitari tempeſtatem, ut naves aliæ aliquo ab eo ſpatio diſſitæ perquam violenter inde commoveantur. *Hinc* motiones corporum, ob ſummam ſui exilitatem ſenſibus haud patentium juſto minus æſtimari, eorum non obſtante numero, quo turmatim agere valeant, movetur querela ; effluvia quandoquidem corporum talia concipi debere, quæ intuitu exilitatis & quandoque figuræ, intimos aliorum corporum receſſus promte ſubire, ibique, quia multa & celerrime agitentur, magnam in particulas, ex quibus itidem ſolida corpora coagmentantur, vel quieſcentes, vel lente perquam motas, edere vim poſſint. Veritatis hujus illuſtrandæ gratia plures ſuggeruntur inſtantiæ, v. g. licet cum ſacchari, tum ſuccini portio ſimul aquæ vel cereviſiæ immittantur, ſuccinumque tanquam levius fundum vaſis tardius petat, unice tamen ſaccharum a particulis liquidi ſubito penetrari, totumque brevi temporis momento diſſolvi; ſic Mercurium repetita olei vitrioli abſtractione fixatum, ab aqua limpida affuſa exteriusque commota confeſtim pariter permeari, manifeſteque ita alterari, ut colorem modo album cum citrino nunc commutet ; ſic tenuem cupri laminam a ſpiritus vini accenſi flamma paucioribus minutis adeo penetrari, ut incaleſcentia ſenſibilis, minimas ejus moleculas a particulis igneis varie ac vehementer agitari, ſatis indicio ſit ; item particulas aqueas frigidas in glaciem concreſcentes, quamvis tardius moveantur, quia magnus tamen earum numerus, tanta ſæpius vi expanſivum exerere motum, ut vel ipſa vaſa e metallo confecta probeque obturata diſrumpantur. *Tum* de incuria, qua minus accurate adverti ſolet, quomodo motus localis per diverſa quoque media & corpora ſolida propagari poſſit, diſſerit Illuſtris Autor, quatuor potiſſimum occaſiones, quarum intuitu motus communicatio difficilior longe reipſa concipiatur, partim annotando,

do, partim contrarium aliquot exemplis declarando. Et quamvis *porro* de effectibus plerumque, quos invisibilis fluidorum motus determinatus in dispositis animalium corporibus valet producere, vix cogitari observetur, manifestæ tamen ejusmodi operationes, quæ a durantibus sonis similibusque aeris aliorumve fluidorum agitationibus continuis, solida in corpora interdum non sine stupore proficiscuntur, qualesque plures, e.g. a strepitu liquidi per epistomium decurrentis non neminem ad urinam reddendam stimulari, item fœminæ cuidam a certo Musicæ tono lacrymas etiam invitæ extorqueri &c. una hic recensentur, eo minorem in Autore nostro pariunt admirationem, quo exactius hic ictuum multitudinem a fluidorum particulis in momento quasi corpori consistenti & prædispositio illatorum expendit. Ast in corpora ipsa inorganica magnam pariter invisibili fluidorum motui competere potentiam, respectu saltem ad determinatam quandam convenientiam sive relationem, inter peculiarem texturam unius, & peculiarem modificationem motus alterius habito, instantiis aliquot petitis v.g. a chordarum unisonarum sympathia, a vitris ad distinctum saltem instrumenti musici sonum trementibus, item a certo tantum tono sub arcu resonante &c. *Observatio sexta* vindicat. *Inde* corpora diversa, etiamsi violento in statu tensionis vel compressionis revera tunc detineantur, falso nihilominus respici solere, tanquam partibus absolute quiescentibus prædita, innuitur; sic v. g. ferrum vel argentum malleo probe percussum, quoad intestinas commoveri particulas, nullo equidem discerni oculo, tactu tamen accedente ex calore, vel saliva adsperſa e strepitu manifesto idem deprehendi; sic vitra, quæ optime videntur confecta, sæpius aliquo tempore post, quam ab igne remota sunt, sponte sua agere rimas, plerumque non nisi ob validam, sed inæqualem, partium vitri contractionem; item strictures cupri excandefacti, nec non mixtorum nonnullorum fragilitatem, de simili quadam partium contractione palam attestari. *Tandem* ratio palmaria & ultima, cur motus ejusmodi languidi prætermittantur, similiter in nos rejicitur, qui hærentes tantummodo circa solidorum corporum motus, ubi eorum unum ab altero toto dispellitur, vel ad minimum sensibiliter ad alterum impingit, vix eos effectus, quorum ortus motibus intestinis ab agente externo in partibus ejusdem corporis excitatis debetur, observemus; ac ne gratis videatur prolata, largum produc-

ducitur epiſtomium æneum, cujus clavis ſi hinc inde in cavitate contigua vertatur, brevi temporis ſpatio partes contiguas mutua iſta attritione adeo incaleſcendo intumeſcere, ut clavis inſtar cunei infixi prorſus reſtitet immobilis, nec prius, quam partes refrigeratæ ſeſe contraxerint, circumverti denuo queat. Eundem in finem inſtrumenta quoque ferrea acuta, nimis incaleſcendo temperiem deperdentia, item vitra optica inter poliendum dehiſcentia, neque non corpora varia vim electricam motu attritionis acquirentia, ſimiliaque exempla allegantur. Ex quibus obſervationibus cunctis haud fruſtra colligitur, motus ejusmodi, qui plerumque aut penitus non obſervantur, aut obſervatu indigni judicantur, inſignes in corporibus prædiſpoſitis edere poſſe operationes, adeoque ad diverſa difficilia naturæ phænomena producenda multum momenti conferre.

Experimentalis autem, qui adjungitur, diſcurſus aerem ſalubrem & inſalubrem, quatenus uterque effluviis ſubterraneis adſcribendus veniat, *quatuor* illuſtrat *Propoſitionibus*. *Primo* ſiquidem diverſis in locis ſalubrem non minus ac inſalubrem aeris conſtitutionem, in genere conſideratam, multum expirationibus ſubterraneis, ac ſpeciatim iis, quæ emiſſiones ordinariæ Nobiliſſimo Autori ſalutantur, deberi probabiliter ex eo infertur, quod in locis quibusdam, ubi aer magis propitius deprehenditur, quam qui a qualitatibus manifeſtis expectari talis poſſit, cauſa cui aeris habitudo iſta adſignari valeat, præter ſuavia miaſmata e terra exhalantia, appareat nulla, utpote quæ vel tranſpirationem promovendo, vel fermentorum morbificorum productionem impediendo, aut activitatem ſaltem cohibendo, vel particulas noxias deſtruendo, aliisve viis corpora regulari in ſtatu, ſanitatis nomine indigitato, conſervent. Effluvia equidem mineralia plerumque nociva reputari & vegetabilibus & hominibus, eſſe tamen poſſe præterea, quæ cum utrisque amice conſpirent, fodinis quibusdam ſtanni in occidentali Angliæ parte ſitis, ubi arbores ſupra mineras æque vireſcunt, ac metalli foſſores ſanam longamque vitam degunt; item Hungariæ exemplo, in qua aer fodinis Cinabaris mineræque Rothgülden-Erts, vulgo dictæ incumbens, ſanitati præprimis deprehenditur / conveniens &c. declaratur: quin imo cum foſſilia quædam analyſi chymicæ

ſub-

ſubjecta multum præbeant ſalis volatilis virtute medica vix deſtituti, haud fruſtra ſupponitur, particulas ejusmodi e ſolo aerem petentes ſalutari hujus quam maxime conducere diſpoſitioni. Quod vero aer pernicioſus quoque reſpectu effluviorum ſubterraneorum exiſtat, minus videbitur dubium iis, qui non ſolum multitudinem mineralium exitioſorum præ ſalutaribus majorem, ſed & vim horum nocendi longe efficaciorem, exemplo Auripigmenti, Sandarachæ & Arſenici, expirationibus ſuis ſubitaneas noxas inferentium, conſiderant, itemque Marcaſitas acri ſale vitriolico præditas, multoque, quam vulgo quidem conſtat, frequentiores contemplantur. Aſt quemadmodum *ſecundo* in diverſis locis morbos endemicos, ita *tertio* epidemicos pariter quosdam ex parte ad minimum ab effluviis ſubterraneis deſcendere conjicitur: endemicos quidem, quod ſæpius nulla horum cauſa manifeſta cernatur, e diverſo e corporibus ſubterraneis miaſmata penetrantia copioſius emitti, ipſumque corpus humanum ratione cutis poroſæ una pervium eſſe, exemplis oſtendatur: epidemicos autem, quod partim ipſa aeris intemperies calida vel frigida, humida vel ſicca, quibus iſtorum multi alias adſcribuntur, ab exhalationibus ejusmodi corporum ſubterraneorum, quorum natura nos penitus adhuc latet, oriri poſſit; partim etiam, quod phænomena peſtis, de cujus productione ac curatione multa diſſeruntur, hanc ab effluviis quandoque ſubterraneis provenire, aut ſaltem per eadem propagari, probabile reddant. *Quarto* denique plures morbos, qui novi ſalutantur Medicis, ab halitibus ſubterraneis, tanquam cauſa vel primaria, vel ſocia exſurgere, eo minus dubitatur, quo magis tum aliæ cauſæ, v. g. aſtrorum influxus, intemperies aeris quæcunque manifeſta, procreandis iisdem inſufficientes demonſtrantur, tum globus terraqueus diverſis mineralibus nocivis, quorum multa noſtram quoq; fugiant notitiam, turgidus aſſeveratur. Quæ cunctæ propoſitiones hactenus veriſimiliter aſſertæ, quo majori ſuffulciantur fide, aliquot Autor Nobiliſſimus ſubnectit Experimenta Chymica, ipſa metalla perfecta exhalationum ſpecie in aerem elevari poſſe, quod minus forſan probabile videretur, detegentia; v. g. tenues cupri laminas, cum æquali vel duplo interdum Mercurii ſublimati pondere deſtillationi expoſitas, caput mortuũ reliquiſſe de reſinoſa natura, inſtar ceræ Hiſpanicæ fluente ac in flammabili participans, hoc groſſius pulveriſatum ac aeri libero primum reli-

ctum, hinc ſpiritu ſalis ſæpius affuſo perfecte ſaturatum, ſpeciem quandam viridis æris exhibuiſſe, quod rurſus cum tripoli aliove additamento fixo & inſipido mixtum & deſtillatum, multum liquoris ſuppeditarit, omni quidem colore inſtar aquæ communis deſtituti, mox tamen ab affuſo ſpiritu cornu cervi, vel ſalis ammoniaci colorem obſcure atque eleganter viridem adſciſcentis, adeoque corpuſculorum cupri præſentiam commonſtrantis.

ROLANDI MARESII EPISTOLARUM Philologicarum libri II. cum aliquot amicorum ad eum, nec non aliorum Cl. virorum ad alios, non diſſimilis argumenti epiſtolis; curante L. A. Rechenberg.

Lipſiæ, ſumptibus Joh. Caſp. Meyeri, anno 1686. in 12.

IN tanta epiſtolarum clarorum ac illuſtrium virorum copia, ſupervacaneum videri poterat, novas ſeculo imprimis tam erudito in lucem emittere publicam; cum pauci reperiantur, qui veterum doctiſſimas licet epiſtolas debita evolvant induſtria. Enimvero ſi quis *Mareſii* haſce cum illis antiquorum contendere inſtituat, aut affectu in eum fallimur, aut majorem iſtis hæ ſtudioſæ juventuti ac ſcholis afferent utilitatem. Cum enim *tria* ſint epiſtolarum *genera*; *unum*, cujus cauſa res ipſa eſt, ut certiores faciamus abſentes, ſi quid eſt, quod ſcire aut noſtra, aut ipſorum interſit, nimirum quo privata negotia tractantur; cujus generis proventus ſuperiori & hoc noſtro ſeculo decurrente fuit maximus; *alterum* familiare & jocoſum, nonniſi inter conjunctiſſimos amicos receptum: *tertium* ſerium & grave, quod vel ad rempublicam, vel ad ſtudia literarum pertinet: hoc poſtremum *Mareſius*, vir exquiſitæ doctrinæ & judicii, cum Plinio Juniore heic elegit; & quidem quod ſtudia, rationem ſtudendi, ſcribendi, ſcripta emendandi, explicandi, judicandi de ſcriptoribus tum antiquioribus, tum recentioribus (ſed vita functis) attinet. De his ergo & univerſa re litteraria, ſine fuco, & abſque convitio in epiſtolis ſuis ad amicos & celeberrimos viros exaratis, ſententiam ſuam aperit. V. g. l. 1. Epiſt. 2. *de ratione ſcribendi veterum*

rum atque exterorum : 3. de *veteribus ac bonis libris legendis* 7. de *ſtyli vitiis atque virtutibus* agit. Ep. 8. *Tacitum & Lucanum ob graves crebrasque ſententias* laudat. Ep. 9. *doctos etiam paucorum librorum lectione atque attenta meditatione fieri* : 10. *publicas bibliothecas parum prodeſſe ſtudiis, quibus libri non commodantur* : 26. *adoleſcentibus ſchola egreſſis non Apulejum aut Barclajum, ſed Ciceronem maxime ſequendum* demonſtrat. Ep. 32. *de comœdiis priſcis ac noſtris* : 33. de ἐγκυκλοπαιδείᾳ *cuique, ut eruditus habeatur, neceſſaria* : 34. de *privatis bibliothecis & de habendo librorum delectu* : 35. de *conventibus prudentum ac doctorum virorum in bibliothecis, ac de eorum utilitate* : 40. de *ratione legendi interpretes juris* agit. Ep. 46. *non omnia antiqua, ſed tantum neceſſaria ac utilia examinanda & ediſcenda eſſe*, monet. Ep. 49. de *antiquariis, & de Ciceronis, Athenæi Lipſiique dialogis* tractat.

Lib. II. Epiſt. 4. de *Ciceronianis & de coactis in poeſi argumentis*, quæ improbat : 5. de *vitarum Scriptoribus, quales eſſe debeant* : 6. de *Plauti & Terentii, ut & Propertii & Tibulli comparatione* : 7. de *duobus Criticæ generibus* : 8. de *linguæ Græcæ cognitione & neceſſitate* : 9. de *cauſis, cur hac ætate plurimi docti, ſed pauci elegantes ſcriptores inveniantur* diſſerit. Ep. 12. *quibus ſcientiis ornatum eſſe conveniat Theologum*, oſtendit. Ep. 14. dicit *raro nunc contingere, ut aliquis ſimul ſit in philoſophia & philologia egregius : quod tamen apud antiques fuerit vulgare*. Ep. 16. *fructum præcipuum doctrinæ, utilitatem publicam eſſe* ait. Ep. 18. de *litium multitudine, quæ ubique, ſed præcipue in Gallia viget*, queritur, *quam magna ex parte Juri Romano acceptam* refert. Ep. 20. de *malis hodiernis ſcriptoribus & eorum vitiis* agit : 21. de *monumentis antiquitatis, & præcipue de nummis*; qua occaſione *Triſtanum* laudat. Reliquarum argumenta ſimiliter erudita ac plane utilia, & initio libri & epiſtolis ſingulis præmittuntur.

Sub finem Mareſianarum, quoq; epiſtolæ amicorum ad ipſum exaratæ, ſed non minus elegantes annexæ ſunt : ut *Nicolai Heinſii, Dionyſii Petavii, Joh. Fred. Gronovii & Franciſci Ogerii*. His propter argumenti ſimilitudinem, *Editor harum* clariſſimus ſubjunxit *Rudolphi Agricolæ* epiſtolam *ad Jacobum Barbirianum* de formando ſtudio, *Rogeri Aſchami Angli* Epiſtolæ *ad Joh. Sturmium* partem, quæ de *imitatione* agit, & *libr. 1. Famil. Epiſt. pag. 6.* laudati Aſchami legitur. His

succedunt selectæ aliquot epistolæ Galli doctissimi *Johannis Ludovici Balzaci* de peregrinis vocibus & citatione alienis in orationibus; de spuria dictione ex vernacula & pluribus linguis aliis consarcinata; de styli dotibus, vel vituperiis; de optimo dicendi genere; de jocis innoxiis & titulorum inanibus, et Apologia pro Plutarcho : item *Jacobi Thomasii* de ritu coronandi Poetas, & *Thomæ Reinesii* ad laudatum Thomasium de lauru poetica, & hujus ad *Gottfridum Guilielmum Leibnizium* de dissensu Aristotelis a Cartesio & philosophis novis. Tandem duæ Epistolæ *Benedicti Hopferi* de viris eruditis, quos in Gallia, Anglia, Batavia, inferiori Saxonia, Dania & Suecia salutavit, appendicem hanc eruditis & historiæ litterariæ studiosis forte non ingratam finiunt.

NOVUM GENUS HYGROMETRI, Minutissimas aeris mutationes duplici modo ostendens, inventum a M. Gothofredo Teubero, Ciza-Misnico.

TAB. II. HYgroscopia vulgaria, quæ hactenus videre nobis licuit, hac ratione sunt constructa, ut, vel unica revolutione, vel certa tantum arcus parte, vel prorsus incerta graduum distinctione absolvantur. Hinc, quia neque instituto satisfacere, neque mutationi aeris exacte respondere viderentur, nobis de perfectiori structura sollicitis, motus spiralis & cochlealis in mentem venit; qui etiam ex voto cessit.

Fecimus enim *primo* simplex quoddam, hoc est, ex unico asserculo abietino constans hygrometrum, indice helicem seu lineam spiralem describente, præditum, quod insensibilem alias aeris mutationem per aliquot annos nobis exactissime monstravit. Formam ejus repræsentat *Fig. I.* Hoc simplicioris structuræ Hygrometrum, nupera meditatione non infeliciter monstrandi virtute adhuc augere aggressi sumus. Nam unius loco sumendi sunt quatuor asserculi abietini, paratisque subscudibus sulcatis *ab*, *cd*, *ef*, *gh*, ut exhibet Fig. II, in crenas *a b & c.* decenter inserantur tam capaces, ut occupante humiditate poros asserculorum *i k l m*, libera tamen sui motione sursum deorsum gaudeant. Primus asserculorum / Fig. VI, in suprema parte *n* firmiter infigatur, ut humiditate crescente incrementum

mentum exinde proveniens inferiorem verſus partem *o* detrudat, cui ſcapus volubilis *p q* Fig. II. additus ex altera parte *r*, elevabit aſſerculum *m* ſecundum, qui, dum ſupra infixum ſcapum *f* elevat, alterum hujus crus *s* tertium aſſerculum *k* deprimet, & iterum huic adjunctus ſcapus *u x*, dum deſcendit parte *u*, ex altera ſui parte *x* quartum aſſerculum *i* in altum protrudet, cui affixa firmiter regula dentata *y z* in ſuperiorem ciſtulam *CDEF* porrecta, dentibus ſuis circumvolvit rotulam *γ*, quæ grandiorem ſibi vicinam *δ* habet, grandior *δ* circumducit aliam ſuperiorem *ε*, cum concavo cylindro ſuo *ζ*, circa alium immobilem cylindrum *ι*, concavo *ζ* inditum, mobili, ut *Fig.* III & IV. docet. Exterior autem cylindrus *ζ* in anteriore parte ſexangulari *κ* inciſus eſt, ad dimidiam fere ſui craſſitiem, ut interioris immobilis cylindri *ι* dentes *λ*, appoſiti, interque duas lamellas *μν* (ſulcum *ξ*, quanta eſt latitudo & craſſities indicis *o*, habentes) concluſi indicis *o*, congruentes inciſuras *πϱ* comprehendere, & ita vi cylindri mobilis *ζ*, & laminarum *μ ν*, cochleis ✣ *Δ* combinatarum circumductum, mox longiori, mox breviori diſtantia a centro propellant, & ſic ductos illos ſpirales Fig. I. exhibeant. Cum enim index *o* loco moveri nequeat, & tamen circumvolvatur, neceſſario immobilis cylindri *ι* dentes *λ* comprehendent nunc hos, mox alios indicis *o* dentes *πϱ*, & ita leni motu intra ſulcos *ξ* huc illuc trahent. In quo etiam totum conſiſtit artificium, cum alias motus circularis ſimplex unica revolutione omnia monſtrare debeat, plures enim, dum idem principium repetit, diſtincte animadvertere non licet. Sic igitur gyratione indicis *o*, viciſſitudines aeris qua humiditatem ſiccitatemque patefiunt. Nota, quo facillimo negotio ex hujus indicis ſtructura, circinus, ad deſcribendas lineas ſpirales ſeu helices, aptus efformari poſſit, non eſt, quod prolixius hic deſcribamus.

Accedit & alia meditatio, aliusque modus explorandi aſcenſione deſcenſioneve, ut *Fig.* V & VI monſtrat. Nempe rotula illa *γ* innexa lineæ dentatæ *y z*, ex altera quoque parte annexam habet vicinam rotulam *σ* coronatam (vulgo Kronrad,) quæ ſecum circumvolvit rotulam *ψ*, foramen quadratum *A* habentem, in quo linea eſt oblonga, quadrata *Gv* facile in eo foramine *A* mobilis, ſuperiore parte X cochleata, inque matrice ſua B congruente diſpoſita. Quando ergo circumvolvitur rotula *ψ*, ſecum neceſſario circumducit lineam hanc

quadratam *G v*, illa autem a matrice ſua *B* pro ratione motus, mox in altum, mox profundum trahetur: huic igitur, ſi orbiculum ω impoſueris, ut *Fig.* V monſtrat, collocaverisque homunculum φ indice, digito vel virga, circumductio ejus in vitro I L H K gradus convenientes in linea ſpirali monſtrabit, quæ diſtantiam H K vel I L a ſemet eam ſervabit, quæ eſt inter cochleæ X ductus. Poterunt autem ad tegendum artificium, tum infra *o r*, tum ſuperius α ζ & M N apponi aſſerculi alii, ut ciſtulæ M N *o r* oblongæ figuram totum Hygrometrum referat, uti *Fig.* VI monſtrat. Sic vel leviſſimas aeris mutationes patefactum iri non immerito, experientia hactenus edocti, putamus.

CHRISTIANI VVEISII INSTITUTIONES Oratoriæ ad Praxin hodierni Seculi accommodatæ. &c.

Lipſiæ, apud Jacobum Gerdeſium, 1687, in 8.

MUſis miſcendas nunquam non eſſe Gratias, hoc eſt, ſapientiæ & eloquentiæ ſtudia indivulſo conjungenda nexu, uſitata illa Græcis pariter, ac Romanis olim phrontiſteriorum inſignia, Mercurii videlicet & Minervæ ſtatuæ uni inſiſtentes fulcro cum hoc lemmate, HERMATHENA TE DELECTET, non obſcure monuerunt. Tametſi vero nihil cum Deaſtrorum ſimulachris commercii poſſit eſſe Chriſtianorum gymnaſiis, minus erraturum tamen opinamur, qui limatum hoc Syſtema Inſtitutionum officinam dixerit, effingendis affabre Hermathenis utiliſſimam æque ac inſtructiſſimam. Omnem ſiquidem in illo operam, omnes ingenii nervos eo intendit Autor meritis in rem literariam, & juventutis ſtudia clariſſimus, ut ἡδίστη illa συζυγία, & copioſe loquens ſapientia, quam priſcum ævum Hermathenis ſuis adumbratam voluit, certis immotisque fundamentis nixa, in optimis ingeniis mature accendatur, exercitatione indefeſſa foveatur, augeatur, ornetur, atque perficiatur.

Non itaque proprio ſolum exemplo in Præfatione docet, quibus mediis facultatem Oratoriam excoluerit ipſe, ſed in univerſo etiam opere, quæ cum ad Inventionem, tum ad Diſpoſitionem, tum ad Elocu-

Elocutionem, et ſi quæ ſunt alia Rhetorum officia, ulla poſſunt ratione facere ſummo ſtudio, methodo perſpicua gravique conſilio eſt complexus. Et primum quidem in eo locum Libro dedit *PRÆPARATORIO*: Generali parti medium: poſtremum vero Speciali. Iſte Progymnaſmata: illa & Inventionis, & Elocutionis doctrinam: hæc Eloquentiam Scholaſticam, Politicam, & Eccleſiaſticam Lectorum oculis proponit. A Diſpoſitione autem, quam ab Inventione, initium ducere maluit, quod uſus demonſtret informationem hoc ſervato ordine longe felicius ſuccedere; dummodo Præceptor contingat a rerum copia inſtructior, qui inventionis defectum certis ſuppeditatis argumentis expleat. Integram ergo Diſpoſitionis doctrinam, pro diſcentium quidem captu, in Libro Progymnasmatis tributo ſic explicandam duxit, ut initio quibus parari adminiculis *verborum* poſſit *copia* oſtendat. Et ſane quæ de permutatione, adjectione, & variatione, velut præcipuis copiæ fontibus hic proferuntur, non parum confirmandis iis proderunt, quæ eodem de argumento ſummi in hoc genere artifices, Eraſmus, J. Camerarius *in Elementis Rhetoricæ p. 37. & 138.* A. Buchnerus *de Commutata ratione dicendi*, C. Arnoldus *in L. L. ornatu*, Jac. Thomaſius noſter *in ſuis de Copia verborum Tabulis*, nervoſe præceperunt.

Hinc de *Verborum Connexione*, ſeu de Periodo diſſeritur. Quæ cum nihil aliud ſit, quam enunciatio Logica, cujus ſubjectum & prædicatum verborum vel rerum adjectionibus illuſtratur: cumque adjectiones iſtæ nunc meris commatibus diſtinguantur, nunc præter commata unum vel alterum accedat colon, aut ſemicolon, in tribus maxime dilucidandis hic Autoris opera verſatur: videlicet quid ſubjectum ſit & prædicatum, quæ verborum & rerum ſit adjectio, quæ denique commatis, coli, ſemicoli, & puncti differentia. Reales adjectiones docet fieri jam per formulas judicantes de connexionis, quæ ſubjecto cum prædicato intercedit, veritate, vel etiam bonitate: jam per circumſtantias, ubi primi quaſi fontes amplificationum aperiuntur: jam per alluſionem, quæ *τὴν τῦ ὁμόιυ θεωρίαν*, commendatam etiam I. Top. XIII. XVII. & XIIX. ab Ariſtotele, hoc eſt, ſimile, comparatum, exemplum, teſtimonium & hujus generis alia reſpicit: jam per conceſſionem, adhibitis Grammaticorum particulis conceſſivis:

vis: jamper conditionem, quæ præcipuam habeat particulam conditionalem *ſi*, in ſenſu poſitivo, vel in ſenſu dubio exaudiendam.

Tertium inter Progymnaſmata locum *Periodorum* aſſignavit *connexioni*, explicans quomodo iſta primo *per Chriam*, ſecundo per antecedens & conſequens, tertio per theſin & hypotheſin inſtitui haberique in Oratione poſſit. Chriæ quatuor aſſignantur partes: protaſis, quæ theſin habeat primariam, cujus explicatio ſuſcipienda eſt: ætiologia, quæ rationem afferat, cur theſis hæc ſit vera: amplificatio, quæ variis illuſtramentis id agat, ut ætiologia commendetur: & concluſio, quæ protaſin, annexa nonnunquam facili conſequentia exinde fluente meditatione, repetat. Porro amplificationum tres conſtituuntur claſſes, vulgaribus a dialecticis, & his a ſingularibus diremtis. *Vulgares* capi notat a contrario, quo & amplificationem ab objectione videas referri; a ſimili, ab exemplo, a teſtimonio: his accenſentur comparata, emblemata, monetæ, inſcriptiones, & apophthegmata: *Dialecticas* topicis e locis, notatione, definitione, genere & ſpecie, toto et partibus, cauſa efficiente, finali, materia, forma, effectu, circumſtantiis, & adjunctis. *Singulares* e tribus derivantur fontibus: interpretatione ſeu paraphraſi, eaque rurſus vel grammatica, quæ ſenſum; vel politica, quæ fundamenta; vel hiſtorica, quæ occaſionem, vel eventum dicti afferat: inſinuatione, quam nunc a perſona loquentis nunc ab audientis, nunc a circumſtantiis argumenti ſumere oporteat: meditatione denique ſeu conſectariis, quibus vel doctrina, ad diſciplinam aliquam realem; vel adhortatio ad vitam & mores; vel conſolatio ad fortunam perferendam ſpectans contineatur. Atque hæc amplificationum genera ut frequentiſſimo uſui ſint Theologis, ſic novam iis gratiam afferre aliquando Rhetorum figuras, Sermocinationem, Proſopopœiam, & Apoſtrophen.

Artificium porro connectendi periodos *per antecedens & conſequens* expoſiturus Autor, obſervat primo ab ætiologia oratorem hic ad protaſin procedere, eoque per inverſam chriam: ſecundo diſpoſitionis fundamentum in enthymemate latere Logico: tertio, connexionis hujus uſum in gratulatione nuptiali, in formula ſolandi alicujus luctum, in voto propemptico, in objurgandi formula, & cæteris honeſtamentorum generibus; præterea in epiſtolis maxime deprehendi; nec poſſe ullum in vita humana caſum emergere, qui diſpoſitionem

talem

talem non admittat. Connexionem denique *per theſin & hyporheſin* conſiderans, formam initio & diſpoſitionem, partesque in ea occurrentes perſequitur; deinde materiam & applicationem triplicem; utpote facilem, generis puta ad ſpeciem, totius ad partem, cauſæ ad effectum, regulæ ad exemplum, exempli ad exemplum: mediam, ſimilium, æqualium, & inæqualium, diſſimilium: & difficilem, inſtituendam per allegoriam; quæ primo in liberam & adſtrictam, porro in primam & ſecundam, rurſus in ſimplicem & compoſitam diſpeſcitur. Enucleato artificio, monſtratur qua ratione theſis & hypotheſis, antecedens & conſequens junctim orationē integram conſtituant: quodq; major propoſitio & minor in ſyllogismo non aliter quam theſis & hypotheſis: præmiſſæ vero & concluſio plane ut antecedens & conſequens ſibi invicem reſpondeant. Id quod confirmari putes doctrina etiam Ariſtotelis, juxta quam everſa concluſione, præmiſſarum aliquam everti conſtat, perinde ut deſtructo conſequente, antecedens omnino contingit deſtrui.

A periodorum, ad ipſarum *Chriarum*, e quibus totum orationis corpus formatur, *connexionem* progreſſus, de rhetoricis orationis partibus ſic ſentit, ut duas, propoſitionem & tractationem, pro neceſſariis: duas rurſus, exordium & concluſionem, pro acceſſoriis habeat, narratione relata ad exordium, confutatione ad tractationem ipſam. Poſtquam igitur de *Exordii* cum inventione, tum amplificatione præcepit, ſuum de fine & decoro in exordiis ſervando, nec non de exordio generali, ſpeciali, & ſpecialiſſimo judicium interponit. *Narrationem* in naturalem & artificialem diſtribuit. In *Propoſitione* utut brevitatem & perſpicuitatem commendat, exploſas tamen plane allegoricas & ænigmaticas propoſitiones noluit. *Tractationem* componi totidem e chriis ſtatuit, quot habet illa partes, eoque in elaboratione dandam eſſe operam, ut protaſes ſint in promptu, ſuis ætiologiis poſtmodum & amplificationibus explicandæ. Atque in re laudanda protaſes ab honeſto, ab utili, a jucundo, a facili, a neceſſario deſumi: viciſſim in vituperanda a turpi, a damnoſo, a moleſto, a difficili, a fuga neceſſaria: neque diſſentire adeo has partes Topicis a Locis, ut non reſolvi facillimo negotio in eosdem queant. In *Confutatione* adverſariorum argumenta ſic initio exponenda monet, ne aliquam forte falſitatis opinionem inſtillet auditori ſtylus ad ſatyram compoſitus: poſtea reſpon-

dendum tot esse modis, quot a Logica, ubi de solvendis objectionibus tractat, præscribuntur: hic per concessionem limitatam, illic per retorsionem similitudinis, per simplicem negationem alibi, irrisionibus vero uti, rejectionibus, sophisticisque digressionibus, nil aliud esse pronunciat, quam auditorem decipere. *Conclusione* denique vel membra tractationis repeti, ut denuo auditor docilis reddatur; vel affectus moveri eo fine, ut idem sit vel oratori, vel themati benevolus.

Ultimum in Progymnasmatum classe locum *periodorum exercitia* occupant. Duo eorum ponit genera: *adstricta*, quæ aliorum orationes studeant imitari; & libera, quæ proprium dispositionis & elocutionis arbitrium sequantur. Et quoniam in oratoria docente magnus imitationum usus est, ipsoque Buchnero judice, plurimum imitationis & artis habere debet eloquentia; ad cujuslibet autoris lectionem, ejus cumprimis qui ad praxin destinatur, interpretationem dispositionem, & imitationem requirit. Interpretatio ex Autoris nostri mente sensum eruit, ut loquentis scopus rite intelligatur: dispositio vel integram orationem, cujus periodi certo artificio conjunguntur, spectat, vel periodos etiam singulas, quæ suam structuram habent, suumque antecedens & consequens: Imitationem probat autor triplicem, nudarum phrasium, solius dispositionis, & denique adjectionum in periodo. Primum imitationis genus orationem ipsam propositam aliis, ut ait, verbis exprimere conatur: alterum, dum novam eligit protasin, pari modo de novis ætiologiis & amplificationibus cogitat: tertium genus exemplis e Mureti oratione de Doctoris officio petitis, sic autor illustrat, ut quamlibet dictæ orationis periodum in propositionem planam & simplicissimam resolvat, artificium in ea adhibitum demonstret, ipsamque imitationem verbis conceptam propriis subjungat. Exercitia periodorum *libera* quomodo instituenda sint, & quomodo facienda periodorum connexio, inter alia exemplo orationis ostenditur, de officiorum promtitudine, quantum ea conciliandis Promotoribus conducat, agentis. Hæc utcunque summa eorum est, quæ docentur in libro harum Institutionum Præparatorio.

Reliquum, ut dispiciamus de ipsis earundem partibus. Et *GENERALIS* quidem duobus libris absolvitur, quorum *unus Inventionis*, alter Elocutionis artificium contemplatur. Sub finem tamen primi, liber de

de Inventione ſingularis inſeritur, qui Juris naturalis, unde peti principia honeſti ſolent, compendium continet. Poſtquam enim naturam & uſum inventionis, quod alia thematis, alia propoſitionis, & alia rurſus probationis ſit ſeu argumentationis, expoſuiſſet, reales inventiones ab inſtrumentalibus ſecernit: illas diſciplina realis, ad quam thema quodque pertinet, vel experientia etiam oratori ſuppeditare dicitur: Inſtrumentales Dialectica partim, partim Rhetorica pollicetur. Argumenta dialectica ex ſubjecti & prædicati convenientia ducit eruenda; nec improbat tamen ingenii luſum, Caſparo Knittelio familiarem, de quo *in Actis anni 1682. fol. 366.* Rhetorica trium ſunt ipſi generum: perſuadentia, quæ ab honeſto, utili, jucundo, facili, neceſſario, vel abs horum quoque contrariis petuntur: conciliantia, ubi mores dicentis examinantur, & doctrina inſinuationis proponitur uberius: commoventia, quæ naturam, varietatem, uſum, & motum affectuum expendunt. Bonitati quæ vocari communiter honeſta ſolet, normam dedit legem Dei, cui quicquid convenit, dicatur pium: dictamen rationis rectæ, unde quid vocetur honeſtum: leges Civiles, unde quid appelletur juſtum: conſuetudinem, unde quid habeatur decorum: & opinionem meliorum hominum, unde quid æſtimetur glorioſum.

Singularis de Inventione libellus, quem hoc loco inſertum conſpicis, *honeſti principia* inveſtigat. Quæ non juxta doctrinam revelatam ſolum, verum & juxta dictamen rationis rectæ, ejusdemque ſcintillas, ex unico AMORIS fonte perſpicua admodum & nervoſa ratione deducit Vir ſui nominis. Initio enim Amoris ſpecimina ſeu officia (qualia ſunt prævia perſonæ amandæ cognitio, & veniens ab ea cognitione deſiderium: quod ipſum ſibi proponit ſemper, ut perſonæ amatæ placeat, ut eidem inſerviat, & ut ipſa fruatur tandem) explicat generatim: poſtea ad Deum ſpecimina ſingula, ad nosmet ipſos, ad proximum, &, quia proximorum perfectiſſima ſocietas in Rep. conſpicitur, ad Remp. diſtinctis capitibus applicat. Inde quam vim & efficaciam principia ſemel conſtituta in commendandis virtutibus, & evellendis animo vitiis habeant, evincit. Et tandem enumeratione nonnullarum virtutum ſpecialium, obedientiæ v. g. diligentiæ, conſtantiæ in eligendo vitæ genere, hoſpitalitatis, taciturnitatis, rem omnem ſic illuſtrat, ut qua ratione non in vita ſolũ, ſed in eloquen-

tiæ maxime ſtudio, transferri doctrina hæc ad uſum poſſit, luculenter appareat. Priores Compendii theſes dilucide habes expoſitas parte ſequenti, ubi didaſcalicarum orationum exempla proferuntur, pag. 597. ſeqq.

Secundus liber partis generalis in explicando *elocutionis* artificio occupatur. Nam naturam elocutionis primo, deinde ſtyli, qui e diverſo elocutionis artificio naſcitur, conſtitutionem aperit & varietatem ex effectu, a cauſa, ingenii nempe diverſitate, ab exemplis Mureti & Curtii, ſingulari artificio probatam. Poſtmodum ut ſua orationi conſtet dignitas, de præcipuis, ad ſtylum exornandum quæ requiruntur, adminiculis diſſerit: nimirum de elegantiis realibus, quas cum fno, tum celeberrimi Boſii judicio, verbalibus contradiſtinguit: de dictione arguta: de dictione ſententioſa: de dictione amœna: de tropis denique, & figuris Rhetoricis. Amœnæ dictionis exempla commendantur in orationibus Illuſtris Seckendorfii: pro amœnitatum Poeticarum exemplo carmen additur, in Balbini Hiſtoriam Boleslavienſem, & Miſcellaneorum Bohemicorum priores Tomos, ab Autore noſtro compoſitum.

Partem denique Inſtitutionum *SPECIALEM* tribus libris diſtinctam dedit. Pro varietate namque thematis, quod ſupra in Scholaſticum, Politicum, Eccleſiaſticum, & Mixtum dividitur, ipſa nunc oratio ſpecies ſuas nacta eſt. *Primus* liber itaque de orationibus agit *Scholaſticis*, ad cathedram cum Scholaſticam, tum Academicam pertinentibus. Cujus generis declamationes ſunt diſcentium, & orationes docentium, ſive ſint proluſiones, hoc eſt, orationes quæ haberi in Lectionum, vel Diſputationum auſpiciis ſolent, ſive allocutiones, ſive diſciplinarum interpretationes didaſcalicæ. Huc referuntur etiam Panegyricæ, ut & Panegyrica Carmina.

Medius liber de orationibus *Politicis*, quæ in congreſſibus hominum civilibus requiruntur, tractat hoc conſtituto ſervatoque ordine: Primo Politicarum orationum indoles & natura evolvitur, probaturve quod aliquid heroici, aliquid Politici, & aliquid oratorii requirant. Cumque aliæ extemporaneæ ſint, aliæ præmeditatæ: nonnullæ ad præſentem dicantur, ad abſentem ſcribantur aliæ; extemporaneæ rurſus vel liberæ ſint, vel ab aliis conſcriptæ; actum hic porro legas ex profeſſo de conſcribendis epiſtolis, ſubjectumque adeo doctrinæ epiſtolicæ compendium: de orationibus extemporaneis, ita quidem ut liberæ e

Novel-

Novellis ordinariis (ubi venuſta immiſcentur de exercitio Novellarum oratorio;) ab aliis vero conſcriptæ & propoſitæ ad imitandum, ex Vincentii Fabricii, Reip. Gedanenſis quondam Syndici & Conſulis operibus petantur: poſtremo de orationibus politicis præmeditatis. quo quantum confuſa miſcellanea, & Loci Communes adjumentum afferant, ſimul exprimitur.

Tertius librorum idemque ultimus (mixto enim orationum generi peculiarem & proprium non dedit librum, quod quid earum nomine intelligatur, quemque præſtent uſum, ex pag. 214. 222. & 560. ſeqq. ſatis appareat) de oratoria *Eccleſiaſtica*, quæ exigitur in Concionatore, præcipit. Facit autor eam duplicem: Academicam, quæ realibus intenta Theologiam exegeticam, dogmaticam, moralem, paracleticam ita proponat, ut quid ex his ad concionatorem pertineat, in tempore cognoſcatur: & ſcholaſticam, quæ de inſtrumentalibus, hoc eſt, de connectendi, amplificandi, & eloquendi artificio cogitet. Amplificationi docet paraphraſin cum naturalem, tum artificialem, ut & conſectaria inſervire plurimum. Quot vocabula ſint in textu occurrentia, tot formari poſſe ſubjecta, quibus e reliquo contextu prædicata aſſignentur, evidentibus admodum declaratur exemplis. Libri denique finem regulæ afferunt, in ſtudio ſacro Homiletico, & acquirenda concionandi facultate uſum certiſſimum habituræ.

LA MORALE DE TACITE, DE LA Flaterie, par le Sieur Amelot de la Houſſaie. i. e.

Ethica Taciti de Adulatione. Autore Dn. Ameloto de la Houſſaie.

Pariſ. 1686, in 8.

ADulationem, magnæ ſemper fortunæ comitem, *Velleji* verbo, malarumque peſtem perpetuam, delineaturus Autor, Taciti poniſſimum coloribus eam depingit, collectisque ea fini ex Hiſtoricorum principe *tribus ac centum* hujus argumenti *locis*, ſuam ac Ablancurtii (quam ſubinde perſtringit, v. num. 1. 5. 16. &c.) interpretationem

Gallicam, & Diſcurſum deinceps moralem, ejusdem Cornelii ac Paterculi ſententiis paſſim refertum ſubjungit, quo & loca ea illuſtrat, & vitii deformitatem variis ex eventis ſequioribus luculentius exponit.

Ipſi Tractationi *Diſcurſum*, quem vocat, *Criticum* præmiſit, quo (*nonnullos*) Taciti (1) Commentatores (2) Interpretes & Paraphraſtas (3) Encomiaſtas recenſet ac judicat. E quibus primos illos non pigrabimur huc accerſere, ut, quæ ab Ameloto tulerunt judicia, aliorum viciſſim judiciis exponantur. Primo loco ſiſtitur

Philippus Cavriana Italus,

Caroli IX & Henrici III Galliæ Regum, eorumque Matris, Catharinæ Mediceæ Archiater, ad priores 5. Annalium libros, vernaculo ſermone redditos, commentatus. Diſcurſum ejus atque exempla, *ait Autor*, præceptis Medicis, ipſisque præcipue Hippocratis Aphoriſmis, ſæpe accommodari: inſtituto tamen non illaudabili, nec aliis Politicis, ipſique cumprimis Tacito adeo infrequenti. Ceterum verſionem ejus Italicam ipſo Commentario potiorem habet, quippe quo politicum Taciti ſenſum ac civilis doctrinæ vim rariſſime aſſecutus, ſaltim allegatis uno vel duobus exemplis ſimilibus rem confectam putarit. In eo potiſſimum laudandus, quod Galliæ Regum ſupra dictorum mores ac geſta, ipſe *αὐτόπτης* paſſim ibidem ac veriſime omnium adſcripſerit.

2. Marchio Virgilius Malvezzi.

Commentarius ejus in 1. Annalium Librum, multum eruditionis oſtendere dicitur *Autori*, ſed gemino corruptus inſtituto, tum quod Scripturam ſacram Patresque ſæpius citet, cum Tacito rebusque modernis politicis parum omnino congruenter; tum quod pedanticis, ut vocat, diſtinctionibus ſæpe uſus, oſtendendæ in his ſtudiis eruditionis cauſa, philoſophum potius, quam politicum agat, niſi forte & genium guſtumque patriæ ſecutus.

3. Trajanus Boccalini.

Hujus Notas, antequam ederentur, ſcriptas ſe legiſſe aliquando perhibet Autor, ſed tam ſteriles bonæ frugis, ut impreſſas quo relegeret, animum inducere necdum potuerit. Veritus ſcilicet operæ ac tem-

poris

temporis jacturam, quum Oratorem potius, quam Politicum ibi deprehenſum Boccalinum meminerit, & qui pauca multis dicat, quum Tacitus contra plurima paucis ediſſerat.

4. Chriſtophorus Forſtnerus.

De hoc ipſa Autoris verba, pauca quippe, ſubjungere placet, ne verſioni forte noſtræ, cenſuræ aſperitas dicam, an injuria? imputetur:

Ses Notes ſur Tacite ne ſont proprement, que des lieux-communs, avec des exemples tres-ſouvent mal enchaſſez; & par conſequent ſon livre n'eſt d'aucune utilité pour aprendre la Politique.

Notæ ipſius ad Tacitum, proprie loquendo, non niſi loci quidam communes ſunt, cum exemplis perperam ſæpiſſime inſertis. Unde conſequitur, librum ejus ad diſcendam politicam nulli prorſus uſui eſſe.

5. Johannes Freinshemius.

Ejus Specimen Paraphraſeos Cornelianæ ad 4. priores Annaliam libros utiliſſimum illis perhibet, qui ſine interprete Tacitum legere non poſſint, quippe ex ſeptem collatis inter ſe verſionibus adornatum.

6. Dux de la Rochefoucault.

Hujus Reſolutiones de diſſidiis Gallorum circa imperium, poſt mortem Ludovici XIII, deque bello Civili Pariſienſi, Commentario Corneliano æquiparandas ſtatuit, quod pleraque Taciti verbis & ſententiis expreſſa ſint; quarum aliquibus inde adductis, fidem dum facit, verendum, ne imitatorem potius, quam commentatorem eum arguat.

7. Amelot de la Houſſaie.

Denique de ſe ipſo Autor, deque Commentario ſuo, cui titulum *Tiberii* fecit, impreſſo Bruxellis in 4to & Pariſiis in 8vo anno 1684, modeſte addit: *adhuc ſub judice lis eſt.* Eſſe vero omnino ſub judice litem, certo certius eſt, poſtquam, ut in *Novis Reip. Litterariæ Roterodamenſibus* menſe Decembri ſuperioris anni videre eſt, ſurrexit jam quidam Ablancurtii vindex, qui verſionem Gallicam Taciti ab eo adornatam, ſummoq; hactenus in pretio habitam, ſugillari indignatus, calamum adverſus Amelotum ſtrinxit, edito libello hoc titulo: *Monſieur Perrot d'Ablancourt vengé, ou Amelot de la Houſſaie convaincu de ne pas parler François, & d'expliquer mal le Latin.* De quo dicturi fortaſſe plura ſumus, quam primum ad nos perlatus fuerit.

ספר חסד לאברהם חברו הכינוי
גם חקרו האלוף מוהר"ר אברהם בן כהר"ה
מרדכי מאזולאי זלה"ה מקריית ארבע
הוא חברון

LIBER, INSCRIPTUS *BENIGNITAS ABRAHAMI*, *Autore Excellentissimo Doctore R. Abrahamo, Mardochæi filio, ex gente Asulæa, p. m. Incola Kirjath-Arba, quæ & Hebron dicitur.*

Solisbaci, sumtibus Mosis Blach, anno 445, i. e. Christi 1685, in 4.

QUanto studio abstrusissima Judæorum mysteria retexerit *Vir Perillustris*, qui *Kabbalam denudatam* publicæ luci exposuit, omnes norunt, quotquot aut ipsum illud opus, aut, quæ de eo in Actis anni 1684 (pag. 309. s.) more nostro, i. e. historice, censuraque ac judicio Lectori relicto, disseruimus, inspexere. Nec alio fine castigatissimam *Libri Sohar* editionem eodem anno 1684 curavit, in Acta anni sequentis 1685. (pag. 359. s.) a nobis relatam. Cæterum cum tria summorum Artis Kabbalisticæ mystarum opera manuscripta multo sibi ære comparasset, nec illorum usum literario orbi voluit invidere; quin spem eorum aliquando edendorum in præfatione tomo II Kabbalæ Denudatæ præmissa §. 13. 14. liberalissime fecit. Sunt ea *Etz Chajim*, seu absolutissimum Kabbalæ Systema R. *Jsaaci Lorienſis*; porro *Jalkut Reubeni*; denique Sepher *Cheſed Abraham*. Ex quo vero *Jalkut Reubeni* anno jam 1681. *VVilmersdorfii* typis exscriptum fuisse, vel ex Actis nostris anno 1684. pag. 8. s. patuit, non illubenter illum acc episse putamus, magna curarum parte se jampridem levatum esse. Sed & immensa *Lorienſis ſyſtematis* moles eidem forsan impedimento hactenus fuit, quo minus, præter excerpta quædam Latina, *Librum* nempe *primum Druſchim*, *commentarium in librum Zeniutha*, *tractatum* item *de revolutionibus animarum*, Kabbalæ Denudatæ insertos, quicquam illius publici juris faceret. Tertiam autem (quamvis editionis autor nomen non adscripserit) non sine Viri supra laudati

laudati auſpiciis evulgatum eſſe, facili conjectura Lectores aſſequentur.

Ignotus is hucuſque fuerat orbis Europæi eruditis, eo quod *Baxterſium*, *Plantavitium*, *Bartoloccium* ipſum illius nomen fugerat, quodque *R. Abraham Ruben Ben R. Hoſchke* in Jalkut Reubeni, *R. Schabbtai* in Siphté Jeſchenim, ipſe denique *Perilluſtris* Kabbalæ denudatæ *Autor* ſolum nomen absque ulteriori aut Rabbini hiſtoria, aut libri argumento commemoraverant. Lubet ergo nonnulla de utroque commentari, unde Bibliothecarum Rabbinicarum lacunæ quodammodo ſuppleri poterunt.

Eſt illi nomen *Abrahamo*. Patrem habuit *R. Mardochaum*; Avum *Aſulaum* quendam a beneficentia, modeſtia & ſuavitate canticorum Nepoti laudatum; Patriam ונה *Phas*, h. e. urbem illam Colchidos ſive Mengreliæ celeberrimam, quæ iſto nomine non a Judæis modo, ſed & Arabibus, præſertim *Geographo Nubienſi* 89. 3. 11. vocitatur; Latinis & Græcis *Phaſis*, Italis *Fazzo* dici ſuevit. Sita fuit ad fluvium cognominem, quem Turcis *Facbs*, indigenis *Rione* appellari, autor eſt nuperrimus Itinerarii Perſici conditor, *Johannes Chardinus*, ex quo & hoc novimus, veſtigia urbis illius, non minus ac *Sebaſtopoleos* injuria temporis ac bellorum penitus fere intercidiſſe. Et ſane conqueritur Noſter, iratum Numen patriam ſuam evertiſſe, ſeque adeo lares ſuos omnesque fortunas linquere coactum fuiſſe, unde apud ſe conſtituerit ex profanis illis regionibus in terram Sanctam commigrare. Devenit igitur *Kirjath-Arbam*, quæ & *Hebron*, ſedemque ibi fixit. Cumque in patria olim urbe Sapientum cœtibus immixtus, quicquid ſapientiæ ex traditione aut ſpeculatione haberi poſſe credunt Judæi, impiger imbibiſſet, vaſtum hoc in *Sohar* commentarium concinnavit, quem *Sepher Kirjath Arba* appellarum voluit. At cum anno 379 i.e. Chriſti 1619 oppidum illud diriſſima peſte corriperetur, fuga ſuæ ſuorumque ſaluti conſulendum ratus, Hieroſolymam petiit. Verum & illam eodem malo laborare compertus, iter remenſus eſt in Hebronis viciniam, ubi votum conceptis verbis fecit, hoc, in quo recenſendo nunc occupamur, opus conſcribendi, ſi præſentiſſimum illud capitis periculum incolumis evaſiſſet. Pervenit tandem Gazam, quæ quondam ad tribum Judæ referebatur, (Joſ. XV, 46.) Illic votum exſolvit, *omniaque Fidei Judaicæ capi-*

capita non ex Scripturæ dictis, nec Talmudiſtarum allegoriis, multo minus rationibus Philoſophorum, ſed ex mera Kabbala ſeu Theologia myſtica in *Sohar* præſertim latente, commodo ordine, ſtyloque, ut res ferunt facili, explicare aggreſſus eſt.

Docuit hæc in præfatione, quam אבן שתיה *Lapidem fundamentalem* inſcripſit, unde dehinc (ad Zach. III. 9. alludens,) שבעה עינים *Septem fontes*, (h. e. libros) deducit, quorum quilibet in bene multos *fluvios*, (ſeu capita) diffunditur. Singulis *fontibus* ex Biblicis locis, (ubi עין ipſi *fontem* perpetuo notat, quamvis incongrue quandoque & præter mentem Authorum ſacrorum, quo ſaltem ad Allegoriam ſuam loca illa quadrarent,) nomina petit. *Primus* ei dicitur עין כל (Ex. X. 15.) *Fons omnium*, agitque de Dei providentia ac præſentia gratioſa. Alter עין הקוראי *fons invocantis* (Jud. XV. 19) de cœli & terræ machina, divinæ item legis quidditate, excellentia, ſtudio nocturno, atq; renovatione futura, credenda ſuggerit, adjectis variis diverſorum præceptorum Moſaicorum rationibus. *Tertius* עין הארץ *Fons terræ* (Num. XXII. 5.) in terræ Iſraeliticæ prærogativis proferendis totus eſt. *Quartus* עין יעקב *Fons Jacobi* (Deut. XXXIII. 28.) exponit, quantum cætera animalia homo, hominem Iſraelita, Iſraelitam, quid? ipſos Angelos, Juſtus antecellat. Porro quid ſit peccatum, quid pœnitentia, confeſſio, timor Dei, mors denique juſtorum, ſtatusque animæ ſeparatæ. Sed hæc poſteriora largius haurire licebit ex fonte *quinto*, cui (ex Gen. XIV. 7.) עין משפט *Fons judicii*, nomen eſt; ſcatet is obſervationibus de defunctorum præmiis & pœna, de Paradiſo & Gehenna, de revolutionibus animarum. Succedit *ſextus* עין גנים *Fons Hortorum* (Joſ. XV. 34.) de LXX Angelis præſidibus gentium, de præeminentia, qua una gens magis quam altera gratioſam Dei præſentiam mereatur, item de LXX linguis. *Septimus*, idemque ultimus eſt עין גדי *Fons Hœdi* (Joſ. XV. 62. Cant. I. 14.) ac conſideranda exhibet putamina, concupiſcentiam bonam & malam, diabolos, hujusque furfuris alia. Fluenta iſthæc omnia confluunt in ברכת אברהם *piſcinam Abrahami*, (phraſi deſumpta ex Gen. XXVIII. 4. ubi tamen, ne nomen illud ab allegoria alienum eſſet, neglectis vocalibus *Berechath* Piſcinam, pro *Bircath* benedictionem, legiſſe videtur,) ſive conſtituunt hoc Abrahami Mardochaidis opus, quod novendecim omnino plagulis abſolvitur, & in fronte

fronte titulum ex Mich. VII. 20. adſcriptum præfert חסד לאברהם CHESED LE ABRAHAM, *Benignitas Abrahami*; ſenſu duplici, ut ſcilicet innuatur tum *benignitas* divina, quam *Abrahamus* noſter luis peſtiferæ tempore expertus eſt, tum propria *benignitas Abrahami*, qui magnifice de fœtu hoc ſuo ſentit, magnumque eo ipſo *beneficium* apud gentem ſuam poſuiſſe ſe, confidit. Ut vero ſuum cuiq; tribuat, annotat ad ſingulorum capitum finem, num obſervationes inibi contentas ex proprio ingenio, an ex *R. Iſaaco Lorienſi* aut *R. Moſe Gorduero*, aut *manuſcripto* quodam *anonymo*, deprompſerit.

MICHAELIS SIRICII D. OSTENSIO fundamentalis abominationum Papatus, circa religioſum creaturarum cultum: Tribus diſtincta libris; cum præfatione & ſupplemento D. Val. Alberti.

Güſtrovii & Roſtochii, apud Joach. Wild, anno 1687, in 4.

DE hoc fœtu poſthumo Parentis optimi ſententiam ſuam dixerunt publice Facultas Theologica Lipſienſis, & Wittebergenſis, per Literas, quæ huic Scripto integræ ſunt præmiſſæ. Nos igitur, quod noſtratum partium eſt, eo brevius exequimur, quo certius de pretio doctiſſimi hujus laboris per tantos teſtes jam conſtat. Ex occaſione vero privati cujusdam colloquii, B. Autor diſcurſum extemporaneum de nonnullis abominationibus Papatus idololatricis, in chartam conjecerat, fretus autoritate ac mandato Sereniſſimi Ducis Megapolitani, Domini ſui Clementiſſimi; cujus etiam indulgentia copia hujus ſcripti Baroni, Erlencampio, novitio Papiſtæ, facta eſt; & cum ab hoc Doctoribus quibusdam Pontificiis illud communicatum fuiſſet, duo ex his anonymi Scriptores ſuas ſuper eo cenſuras in aulam Illuſtriſſimam laudatiſſimi Principis miſerunt; quibus B. Autor duas mox Apologias oppoſuit; altera tamen ad umbilicum non perducta, cum filum hujus operæ operisque non minus ac ipſius vitæ, mors immatura, eheu! abrupiſſet. Hinc opus fuit ſupplemento, poſtquam juſſu Inclutiſſimi

Ducis Megapolitani hæc omnia ἀμοιβαῖα ſcripta in lucem publicam emittenda eſſent; quod etiam una cum præfatione, prompte adjecit D. Val. Alberti, Collega noſter celeberrimus. Totum autem Scriptum in Tres diſtinguitur Libros, quorum primus complectitur 1. Præfationem D. Alberti; 2. Judicium Facult. Theolog. Lipſienſis; 3. Cenſuram Facult. Theol. Wittebergenſis; 4. Ipſum diſcurſum extemporaneum B. D. Siricii; & 5. Literas Baronis d' Erlenkamp de hoc conflictu: ſecundus conſtat Antilogia & Apologia prima: tertius Antilogia & Apologia ſecunda, una cum ſupplemento D. Alberti, in quo etiam dicteria e literis Baronis Erlenkampii excerpta modeſte declinantur. His omnibus Indices tam Autorum, quam Rerum utiliter ſubjunguntur: nobis, poſtquam ſcriptum eruditiſſimum breviſſimis delineavimus, prolixiſſimo affectu lugentibus obitum B. Siricii Theologi de Eccleſia meritiſſimi; quem in Succeſſore Aulæ & Academiæ Megapolitanæ propediem ex gratia reddat Deus!

MISCELLANEA, AUTORE THOMA Smith Eccleſiæ Anglicanæ Presbytero.

Londini, impenſis Samuelis Smith, 1686, in 8.

CUm Autor communionem infantum apud Græcos ſub ſola vini ſpecie antehac profeſſus, poſtea a *Dodwello* meliora doctus, eandem in iterata epiſtolæ ſuæ de hodierno Eccleſiæ Græcæ ſtatu editione pernegaſſet, *Boſſuetus* id partium ſtudio factum arguit, ut Pontificiis Scriptoribus, pro communione ſub una militantibus, quæſitum a Græcis præſidium eriperetur. Hinc natum primum Miſcellaneorum caput, ſeu *præmonitio ad lectorem de infantum communione apud Græcos*, in qua ſe omni levitate procul habita, poſt diligentius examen, argumentorum pondere victum, priorem ſententiam mutaſſe, per conſcientiam, & Deum ſupremum conſcientiæ arbitrum teſtatur, & apud Græcos communionem infantum ſub ſola vini ſpecie, tanta confidentia a Pontificiis Scriptoribus aſſertam, minime vigere breviter oſtendit.

Alterum Miſcellaneorum caput, opponitur Autori libri de fide & ritibus Orientalium Domino *de Moni*, ſub quo nomine *Richardum Simo-*

Simonium deliteſcere in Actis noſtris 1684. menſe Novembri, pag. 490 non vano conjecimus augurio. Dixerat Smithus in ſua de hodierno eccleſiæ Græcæ ſtatu epiſtola, *Gabrielem Severum* Philadelphiæ Archiepiſcopum, hominem nullius aut imbecillis ingenii, Scholaſticorum tricis deditiſſimum, & fortaſſe, dum Patavii & Venetiis ageret, a Romanenſibus circumventum, vel primum, vel ſaltem inter primos fuiſſe, a quo vox *μετουσίωσις*, exprimendo transſubſtantiationis figmento perquam idonea, fuerit efficta. Negat id Simonius, & producit Autorem plus quam centum annis Gabriele antiquiorem. Is eſt *Georgius Scholarius*, qui capta a Turcis Conſtantinopoli, in Patriarchale ſolium evectus, ab eo tempore *Gennadius* audire maluit. Reſpondet Smithus, locum e Gennadio productum eſſe ſuſpectum, & a *Meletio Syrigo* Græculo tenebrione, Romanis partibus addictiſſimo, Gennadio doloſe ſupponi; in Gennadii ſcriptis editis & ineditis nihil tale deprehendi, nec ſine jactantia triumphaturos fuiſſe *Allatium* & *Poſſevinum*, ſi Gennadium bella hac *μετουσιώσεως* voce, cauſæ ſuæ quodammodo annuentem reperiſſent; mirum præterea videri, cur tot Autores, qui poſt Gennadium ſcripſerunt, etiam ubi de induſtria de ſacramentis agunt, vocabulo iſto tanquam inauſpicato abſtinuerint, ſi illud Patriarcha Gennadius autoritate ſua muniviſſet; ignotum eſſe illum terminum *Hieremiæ Patriarchæ* in deceſſoris ſui ſcriptis non mediocriter verſato, & Simonium fruſtra objicere, quod Jeremias ob ſtyli elegantiam a barbara iſta voce abhorrens, æquipollentem adhibuerit. Nec enim Jeremiam ſtyli delicias tantopere ſectari, nec idem eſſe *μεταβολὴν* & *μετουσίωσιν*, cum illa vox qualemcunque panis & vini conſecrati mutationem, hæc vero ſubſtantialem elementorum in carnem & ſanguinem Chriſti converſionem innuat. Ex his aliisque argumentis concludit, *ὑποβολιμαῖον* eſſe Gennadium a Meletio Syrigo, & inde a Simonio productum. Qua occaſione etiam *Monachum* quendam *Benedictinum Anglum* breviter perſtringit, qui vocis controverſæ originem jam inde a tempore primi concilii Niceni intoleranda audacia arceſſat. Dixerat porro Smithus, Gabrielis *καινοφωνίαν*, qua tantopere ſibi placuit, paucis arriſiſſe. Nec dicti ipſum pœnitet. Nihil moratur objectos ab Hiſtorico Critico novitios Græculos, qui poſt editam Cyrilli confeſſionem, linguas ſuas Romanis auribus attemperaverint, plerosque nullius apud exteros famæ, nullius apud ſuos autoritatis. Nihili

æſtimat *Gregorium Hieromonachum*, ejusque ſynopſin dogmatum eccleſiæ Græcæ anno 1635 Venetiis excuſam, de quo libro ſe, cum Conſtantinopoli ageret, ne fando quidem unquam audiviſſe teſtatur; nihili Gregorii hujus paraſtatam & mutuum encomiaſten, *Georgium Coreſium*, ex Medico μεγάλης ἐκκλησίας Θεόλογον, & ex acerrimo eccleſiæ Græcæ defenſore Curiæ Romanæ paraſitum, qui a Patriarcha Conſtantinopolitano ſacris interdictus, cum a nemine ad colloquium & familiarem congreſſum admitteretur, forte ex animi impotentia, ut hanc infamiam vindicaret, Romanenſium gratiam aucupatus fuerit. Ejusdem pretii eſſe cenſet *Meletium Syrigum*, *Michaelem Corracium* Cretem, & *Agapetum* Montis Sancti incolam; ſufficere ratus, ſi his infenſiſſimis Cyrilli hoſtibus, *Gerganum Artenſem* & *Metrophanem Critopulum*, qui Cyrilli ſuſceperunt patrocinium, opponat. Denique ſi vel maxime privati homines voce iſta, quæ transſubſtantiationem Græce exprimit, uſi fuerint, publica tamen autoritate firmatam & ſtabilitam eſſe negat, aſſerens ne duabus quidem ſynodis Cplitanis, ſub *Cyrillo Berrhæenſi* & *Parthenio* hoc ſolo nomine coactis, ut Cyrillus Lucaris ejusque confeſſio anathema ſubiret, μετουσίωσιν aſſertam, cum utraque nulla vocis iſtius mentione injecta, tantum ex elementis per ſacerdotis benedictionem, & Spiritus ſancti adventum, corpus & ſanguinem Chriſti fieri ſtatuat. Quod aſſertum contra Simonium id negantem maſcule defendit. Dixerat porro Smithus, in ea quam ſupra memoravimus epiſtola, vocem μετουσιώσεως Patribus incognitam, nec in Liturgiis & ſymbolis admiſſam. Fatetur id Simonius, ejusque rei cauſas hinc arceſſit, quod ante Berengariana certamina ejusmodi vocabulis opus minime fuerit; interim tamen rem ipſam voce ea ſignatam, primitivæ Græciæ ignotam fuiſſe negat. Verum Smithus in hac epiſtolæ ſuæ apologia, argumentum ſuum negativum non vocem ſolam ſed rem ipſam ſpectaſſe, & adductam omiſſæ per tot ſecula vocis rationem omni fundamento deſtitui reſpondet. Tandem cum Simonius Autori noſtro imperitiam Theologiæ Græcorum ex eo objiciat, quod ſymbola conſecrata eodem tempore, quo ipſummet corpus & ſanguis Chriſti, dicuntur a Græcis τὰ ἀντίτυπα τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος a Græcis appellari dixerit, ſententiam ſuam e liturgia *S. Baſilii* aliisque Græcorum teſtimoniis depromtam eſſe docet.

Cæte-

Cæterum cum Simonius, occaſione hujus controverſiæ, *Cyrilli Lucaris vitam* breviter exponat, & autor noſter narrationem illam ex *Allatio*, aliisque Cyrilliani nominis hoſtibus, & incertis rumuſculis corraſam arguat, aliam Cyrilli Lucaris hiſtoriam eamque ſatis prolixam, quæ tertium horum Miſcellaneorum caput conſtituit, concinnat, ſeu potius jam ante quinquennium Anglicano idiomate concinnatam, in Simonii aliorumque gratiam, Latine repetit. In ea narrat, Cyrillum patria Cretenſem Venetiis *Maximum Margunium* præceptorem habuiſſe; peragrata Italia, cæteras quoque Europæ regiones perluſtraſſe; e converſatione cum Reformatis eorundemque libris, Romanarum traditionum odium imbibiſſe; ad Græcos reverſum, a *Meletio Pega*, cujus laudes & ſcripta obiter recenſentur, in ordine ſacerdotali conſtitutum, & poſtea Archimandritam factum; in ſynodo anni 1596 Beſtæ habita, ab eorum partibus ſtetiſſe, qui unioni cum Romanis renunciandum cenſuerunt. Anno 1600 prædictus Meletius Alexandrinus Patriarcha, a Sigismundo Poloniæ Rege rogatus, ut Romanum Pontificem ſupremum eccleſiæ caput agnoſceret, reſponſorias literas Cyrilli, quem ſedis ſuæ Exarchum conſtituerat, curæ ac fidei commiſit. Verum cum Cyrillus omnibus exteris, cum Romana eccleſia non unitis, graviſſimum in Polonia periculum impendere exemplo *Nicephori* Cplitanæ ſedis Exarchi didiciſſet, ne easdem pœnas capite lueret, literas Meletii ſuppreſſit, & menſe Januar. anno 1601 apud Archiepiſcopum Leopolienſem confeſſionem Romanis principiis conformem edidit; niſi forte *Scarga* Jeſuita, ex cujus unius fide hæc referuntur, conflandæ infamiæ cauſa, hanc Cyrillo inconſtantiam affinxit, quod Autor noſter in dubio relinquit, minime dubius, dignum fuiſſe Cyrillum, qui non modo poſt Meletii obitum Alexandrinæ eccleſiæ, cujus clavum per 19 annos tenuit, præeſſet, verum etiam Timotheo fatis functo, quod anno 1621 contigit, in ipſum Cplitanæ ſedis thronum eveheretur. Quæ autem Allatius de Timotheo, a Cyrillo ejusque fautoribus, ope Apollonii Chii medici mille aureis conducti, & Ioſaphati Andrii Archimandritæ, in menſa Oratoris Batavi feralibus veneficiis ſublato retulit, ea cum omni veri ſpecie careant, putidiſſimis calumniis annumeranda cenſet. Hinc quibus inſidiis Cyrillus ab adverſariis, ac imprimis a Ieſuitis Gallici Oratoris præſidio ſuffultis, aliquoties

quoties ſede patriarchali dejectus fuerit, alternante fortuna toties reſtitutus, ex chartis *Thomæ Rowæi*, Equitis aurati & Britannici Regis ad Portam Ottomannicam Oratoris ordinarii, Autor noſter memorat, cætera quæ poſt Rovvæi in patriam reditum contigerunt, ex *Cornelii de Haga* Batavi Oratoris literis, aliorumque ſchedis & collectaneis pertexens. Longa eſt injuria, longæ ambages, nec ſingula referre nobis integrum. Summa tantum faſtigia ſequemur. Primum de *Gregorio Amaſeno*, quod is ſupremam P. R. poteſtatem agnoſceret, in Cyrilli ſubmovendi locum promovendo conſilia agitata ſunt, quæ cum in fumum abiiſſent, coram Vizirio muneribus corrupto, Cyrillus læſæ majeſtatis poſtulatus, & ſuccumbente coram iniquiſſimo judice innocentia, Rhodum deportatus eſt. Dignitatem venalem, quam Gregorius pecunia deſtitutus, ultra decem ſeptimanas tueri non poterat, a Turcicis exactoribus redimit *Anthimus* epiſcopus Hadrianopolitanus, ſed mox conſcientiæ ſtimulis agitatus, Cyrillo jam CPlin reverſo locum ultro cedit, reliquum vitæ tempus in monaſterio S. Athanaſii transacturus. Cyrillo igitur jam reſtituto, ne pax illa diuturna foret, anno 1623 Roma monachus quidam Conſtantinopolin appellit, cui anno 1624 tres emiſſarii ſuccedunt, cum Cyrillo varia acturi, quibus poſtquam res e voto non ſucceſsiſſet, Antipatriarcha licet ſolo ſuffraganei apoſtolici titulo ornatus, adjuncto Quæſtore ad Cyrillum ſede ſua deturbandum mittitur; verum is, antequam Cplin veniſſet, præcipiti fuga Turcicos ſatellites vix evaſit, epiſcopis, quos titulo tenus creaverat, in carcerem conjectis. Neque tamen a novis turbarum occaſionibus aucupandis, Cyrilli adverſarii deterriti fuerunt. Cum enim anno 1627 Calogerus quidam ſeu monachus, *Nicodemus Metaxa*, prela, typos & reliquum artis typographicæ apparatum Cplin advehi curaſſet, cui Cyrillus libellum ſuum de fide & doctrina eccleſiæ imprimendum dedit, Ieſuitæ a nova hac typographia religioni ſuæ apud Græcos non exiguum detrimentum metuentes, ut eam funditus everterent, omnem lapidem moverunt, eoque conſilio alium quendam Cyrilli librum apud Anglos pridem editum, in quo Divinitatem Chriſti contra Iudæos & Mahumedanos aſſeruerat, Vizirio obtulerunt, & Alcorani religionem, & Græcorum obſequium, a typographicis iſtis machinis periclitari, perſuaſum ipſi cupientes. Quibus calumniis non difficulter effectum, ut nobiliſſima illa typographica ſupellex a Ianizariis direpta jactu-

jacturam irreparabilem ſubiret, quamvis Ieſuitæ & Græculus ille, cujus miniſterio apud Vizirium uſi fuerant, impune id minime tulerint, poſt detectam Cyrilli innocentiam in carcerem conjecti, & laqueo deſtinati, quem vix effugiſſent, niſi Anglici Oratoris interceſſio impetraſſet, ut mitigata damnationis ſententia, turbatores illi publicæ pacis imperio Turcico expellerentur. Etſi vero typographicam officinam in ſuburbio Conſtantinopolitano, cui Galatæ nomen, Metaxæ miniſterio non ſine maximis difficultatibus paratam Ieſuitæ perdidiſſent, Cyrilli tamen confeſſionem abolere minime potuerunt, quæ cum anno 1629 Latine tantum prodiiſſet, & multis parum veriſimile videretur Græcum Latine ſcribere, poſtea ab Autore Græce converſa a. 1633 Genevæ lucem publicam aſpexit. Hanc fidei confeſſionem, cui *Matthæus Caryophilus* cenſuram perfidiæ Calvinianæ ſub Cyrilli nomine latentis oppoſuit, vere a Cyrillo ſcriptam, & ad extremum uſque halitum defenſam Autor noſter aſſerit. Negat, quod *Grotio* viſum, pretio inductum Cyrillum hanc confeſſionem edidiſſe; exprobat *Arnaldo*, quod Allatii veſtigia legens, Cyrillum nihil tale meritum amarulentis conviciis proſcindat, ipſique deteſtandæ diſſimulationis crimen impingat; refellit *Bethleemiticæ ſynodi* aſſeſſores, ſeu potius libelli, qui illorum decretis præfigitur autorem, qui tradit, Cyrillum neque in ulla ſynodo, neque in eccleſia, nec in privatis cujusquam orthodoxi ædibus ea docuiſſe, quæ ſub ejus nomine circumferantur, imo ſpiſſum volumen Cyrilli propria manu ſcriptum ſupereſſe, quo contraria contineantur. Quæ a vero abeſſe ex eo convincit, quod Cyrillum confeſſionis ſuæ adeo non puduerit, ut potius ejus cauſa tot odia & inimicitias cordatiſſime pertulerit. Fatetur aliquam veri ſpeciem habere, quod a pluribus objectum fuerit, neque epiſcopos, neque reliquum clerum, capitula illa aut noviſſe, aut manu ſubſcripta approbaſſe; verum his *Cornelii de Hagæ* autoritatem opponit, aſſerentis inter Metropolitas & epiſcopos, qui Conſtantinopoli frequentes affuerint, vix ullum iſto tempore reperiri potuiſſe, quin pro Cyrillo ejusque fidei confeſſione fortunas, vitam, & ſi quid vita carius, prodigere paratus fuerit. Confeſſione Cyrilli vindicata, ad reliquum vitæ curriculum progreſſus, quid duo Græci antiſtites transfugæ, & poſtea anno 1633 *Cyrillus Contarius Berrhœenſis* epiſcopus contra Cyrillum moliti fuerint, exponit. Ab his pergit ad *Athanaſium Patellarium* Theſſalonicenſem Archiepiſco-

pum, qui anno 1634 quinquaginta mille thaleris patriarchalem dignitatem, qua vix per menſem frui licuit, a Turcis mercatus effecit, ut Cyrillus Tenedum relegaretur; unde menſe Iunio reverſus, amicis adjuvantibus & argento pondus addente, priſtinam dignitatem recuperavit, qua ipſum a. 1636 *Cyrillus Berrhœenſis* altera jam vice ad hoc faſtigium aſpirans, iterum depulit, poſt ſeſquiannum a Cyrillo Lucario tertia jam vice reſtituto paria perpeſſus. Tandem qua ratione Cyrillus anno 1638 adverſariorum calumniis oppreſſus, juſſu Turcici Imperatoris captus, in lembum truſus, & poſt colaphos aliasque contumelias, gutture chorda eliſo ſuffocatus, exanime vero corpus in mare projectum, a piſcatoribus inventum, ab amicis tumulatum, ab hoſtibus exhumatum, & iterum in mare projectum, poſtea iterum ex aquis receptum, in quapiam inſula clam omni turba ſepultum, & poſtremo *Parthenio* Patriarcha procurante Conſtantinopolin allatum, poſt ſolennes in patriarchali templo exequias, decenti pompa in templum apud Ortakui deductum & terræ mandatum fuerit, non tam ex Nathanaelis Conopii Protoſyncelli relatione, quam ex ore *D. Pocockii*, qui iſtoc tempore Conſtantinopoli verſatus eſt, breviter exponit, & ſe Cyrillum, quicquid Arnaldo videatur, pro ſancto & martyre habiturum profitetur.

Sequitur quartum Miſcellaneorum caput, quod *hymnum Græcorum matutinum*, ex codice antiquiſſimo Alexandrino deſcriptum, & cum aliis editis & manuſcriptis exemplaribus collatum comprehendit, cujus initium eſt: δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία, αἰνοῦμεν σε, εὐλογοῦμεν σε &c. Hunc hymnum, qui in noſtris quoque eccleſiis latine decantari ſolet, a quotidiano apud Græcos uſu matutinum, a natalitio angelorum hymno, qui ſtatim in frontiſpicio occurrit, angelicum, communiſſime autem μεγάλην δοξολογίαν a Græcis appellari, & hoc nomine a minori doxologia, cujus poſt ſingulas fere Pſalmorum ſectiones & alias in ſacro officio frequens uſus eſt, diſtingui Autor animadvertit, ejusque venerandam antiquitatem maximopere commendat, non dubitans, Chriſtianos, cum juxta *Plinium* ſtato die ante lucem carmen Chriſto quaſi Deo dicere conſueverint, hunc hymnum Davidicis annectere ſolitos, merito in eorum numerum referendum, quos *Euſebius* ἀπ' ἀρχῆς, ſeu a primis Chriſtianiſmi initiis, a Chriſtianis Chriſti divinitatem

tatem celebrantibus decantatos memorat. Adducit quoque autoritatem *Athanasii*, qui hunc ipsum hymnum virginibus commendat, & suspicatur, hunc ipsum hymnum esse ᾠδὴν illam πολυώνυμον, quam *Lucianus* in Philopatride suggillat. Hymno huic matutino ejusque latinæ interpretationi, ex *S. Notkeri* antiphonario depromptæ, subjungit non modo versiculos quosdam e variis psalmis collectos, quos una cum hymno matutino a Græcis recitatos ex prædicto Alexandrino codice colligit, verum etiam hymnum vespertinum, quem *Basilius* in libro de Spiritu S. ad Amphilochium Εὐχαριστίαν Φιλύχνιον appellat. Falli autem observat eos, qui hymnum illum ad *Athenogenem* autorem referunt, cum Basilius M. hymnum Athenogenis a vespertino hoc hymno clare distinguat; nec minus falli Græcos, qui hymnum hunc *Sophronio* Hierosolymitano ascribunt, cum longe antiquior Sophronio videatur. Notat quoque *Usserium*, qui Φιλύχνιον Εὐχαριστίαν cum Φιλυχνίῳ ψαλμῷ confuderit.

Postremo loco comparet in his Miscellaneis *Henoticum*, sive de causis remediisque dissidiorum, quæ orbem Christianorum hodie affligunt, exercitatio Theologica, in qua post gravissimas de Christianorũ inter se disidiis querimonias, primam & præcipuam eorũ originem esse statuit, quod a primæva fidei simplicitate immane quantum recedatur; alteram quod dogmata, quæ salvo fidei fundamento ignorari possunt, longe pluris, quam par est, æstimentur; tertiam quod Romanus Pontifex supremum & in reliquos episcopos, & in universam ecclesiam imperium sibi vendicet, & effrenem in omne jus divinum humanumque grassandi licentiam sibi sumat; & quartam denique, quod pietatis studium refrixerit. Quibus morbis quæ remedia opponat, non difficili conjectura cuilibet assequi licebit. Quamobrem iis enarrandis immorari superfluum arbitramur.

JOH. LUDOVICI PRASCHII ASSERTIO Reipublicæ Achaicæ, ejusdemque cum Germanica comparatio.

Ratisponæ, typis Joh. Georg. Hofmann, 1686, in 4.

Ediderat Vir clariſſimus *J. Georg. Kulpis* tractatū *de unitate Reipublicæ in S. Romano Imperio*, & in capite illius III, in quo argumenta autorum unitatem Reip. Germanicæ impugnantium recenſentur & refelluntur, præter *Jacobum Gothofredum* & *Herman. Conringium*, etiam Virum clariſſimum *Joh. Ludovicum Praſchium*, quanquam non ſine præconio, notaverat, quod in libello *de ICto vero & perſonato*, Germaniam noſtram Achajam, ſed vetere illuſtriorem appellaſſet, & in cæteris quoque de Statuum provinciis tanquam ſingulis civitatibus diſſeruiſſet. Praſchius itaque, cum præter meritum ſententiæ tam peſtilentis, ut vocat, videret ſe argui, mox ad Virum inclytum *Joh. Philippum Schefferum*, qui legendum ſibi tractatum illum Kulpiſii ſubjecerat, *epiſtolam* perſcripſit, eamque *Apologeticam de unitate Reip. in S. Rom. Imperio*, quæ anno ſuperiore Reginoburgi d. 30. Julii data, ibique edita eſt; & quia Kulpiſius perſuaſum habuerat, Achajam non fuiſſe Rempublicam unam, ſed complures fœdere junctas, eandemque & Praſchii eſſe ſententiam, Praſchius longe aliud quid ex Juſtino docet, ut qui perſpicue dicat lib. 34. c 1. *Achæi, licet per civitates veluti per membra diviſi ſint, unum tamen corpus, & unum imperium habent, ſingularumque urbium pericula mutuis viribus propulſant* &c. Firmat etiam hanc ſententiam Polybii ac Livii teſtimoniis; cumque adeo crediderit Praſchius, credatque etiamnum, unam Rempublicam fuiſſe Achajam, adſcribi illis ſe miratur, qui Rempublicam Germanorum diſtrahunt; contendit etiam in eodem libello non ſemel ſignificaſſe ſe, Germaniam uno jure vinculoque legum contineri, quod nihil aliud ſit, quam unam dicere rempublicam; jus publicum etiam ſe definiviſſe, complexū legum civilium de ſtatu Reipublicæ, & mox Germanicæ accommodaſſe. Non inficiatur equidem Praſchius, ſe alicubi ſingulos ordines vocaſſe civitates, respublicas, aut ſi quid ſimile, ſed laxius & κατ' ἀναλογίαν ſic dixiſſe, cum minime ignoret, ſingulos ſubeſſe Imperatori & Imperio; nec ullum præterea eſſe ſimile, quin aliquid etiam habeat diſſimilitudinis; animum præterea ſibi non fuiſſe, plenum ibi accuratumque judicium de Imperio noſtro, per quod Rempublicam κατ' ἐξοχὴν inteligi vult, expromere. Teſtatur etiam in eadem epiſtola publice, ſe a ſententia illa, quæ Imperium Germanicum non ſtatuit unam eſſe Rempublicam, toto pectore abhorrere, eamque neque veritati, neque utilitati publicæ conſentaneam credere; adſtipulari potius Inſtrumento pa-

to pacis Cæſ. Suec.. in quo artic. VIII. §. *Habeantur*, Imperium noſtrum Reſpublica diſerte dicatur.

Hac epiſtola accepta *Cl. Kulpiſius*, Argentorato tum in aulam Stutgardienſem evocatus, literas reſponſorias ad eundem Virum ampliſſimum *Joh. Philippum Schefferum* ICtum direxit, easque Stutgardiæ d. 17. Septembr. anno 1686 exaratas. In hiſce minime id in epiſtola jam recenſita concoquere ſe poſſe profitetur, quod de injuria ſibi a Kulpiſio facta conqueratur Praſchius; ſe enim potius de injuria ſibi illata poſſe conqueri, cum animum injuriandi habuerit nunquam, nec niſi cum laude quadam Praſchium ſemper allegarit.. De cætero quamvis non abnuat, ſe eandem Praſchio ac Gothofredo ſententiam attribuiſſe (ſiquidem & Praſchius Germaniam noſtram in loco dicto aperte Achajam nominaverit) errorem tamen a Praſchio imputari ſibi non ſuſtinet; quin minime errare ſe contendit, ſi corpus Achaicum, prout ante diſſolutionem Romanis artibus procuratam ſeſe proxime exhibuit, pro ſyſtemate civitatum non unius majeſtatis ſpiritu, ſed vinculo fœderis connexo compoſitoque habeat. Nec obſtare locum Juſtini contra ſe allegatum (cum quodlibet rerumpublicarum corpus, *unum corpus* ſit, & *unum Imperium* habere dici queat, quatenus ex lege conventionis in communi concilio exerceatur, uti Belgium Fœderatum) multo minus Polybii & Livii. Allegat etiam pro ſe Martinum Schookium de Republica Achæorum, Ubbonem Emmium de Rebuspublicis Græcorum, & Antonium Thyſium in Memorabilibus celebriorum veterum Rerumpublicarum, ut qui ex Polybio, Plutarcho, Pauſania & Livio hoc ipſum operoſe docuerint, facta ſubinde ad Fœderati Belgii ſtatum applicatione. Diſcuſſo hoc errore ſibi attributo, ſub finem ſuam de tota hac re exponit ſententiã Kulpiſius, ſubinnuitque non obſcure, ſtatuere quidem nunc Praſchium, unam eſſe in Imperio Romano Rempublicam, imo & regularem, vel ſaltem ex Monarchia & Ariſtocratia mixtam, poſt editas adverſus Philoſophiam Monzambanianam *literas ſecretiores*; fieri tamen potuiſſe, ut tum, cum *de JCto vero & perſonato* fuiſſet commentatus, paulo liberalius, ſed innoxio prorſus conſilio, Achajam reſpexerit; ſed poſteaquam ſententiæ hujus pericula applicationisque inſecutos abuſus advertiſſet, non deſeruiſſe ſolum illam, ſed & palam falſitatis arguere ac damnare; quanquam his cogitationibus ſe Praſchium haud urgere velle ſubjicit.

Quid ad literas haſce CL. *Praſchius?* Is calamo iterum arrepto, anno eodem 1686 non *Aſſertionem* tantum *Reipublicæ Achaicæ*, ſed & *ejusdem cum Germanica Comparationem* ſcripſit atque evulgavit. Aſſerit autem primum, Achajam eo tempore, quo pollebat, unam omnino, non ex pluribus Rebuspublicis conſtantem ſocietatem, quæ *Kulpiſii* ſententia ſit, fuiſſe Rempublicam. Quamvis enim ſingulis civitatibus tantum juris commodique remanſerit, ut videri poſſent liberæ Respublicæ, imperium tamen non penes ſingulas ſtetiſſe (quippe quæ ſe habuerint velut membra ad corpus) ſed penes univerſos, ſeu penes concilium Achajæ commune, quod ſynedrium Pauſanias appellavit; plane ſicut Civitates Imperii noſtri dicantur liberæ, & Principes noſtri ſuperioritatem ſibi vendicent, licet Imperatori & Imperio ſubſint, & cum eo unam efficiant Rempublicam. Aſſertum hoc ſuum probat Praſchius illuſtri loco Polybii, hiſtorici non tantum oculatiſſimi, ſed & Achæi principis, ex quo clare pateat, non ſolum *συμμαχικὴν καὶ Φιλικὴν κοινωνίαν πραγμάτων* fuiſſe inter Achæos, ſed & communionem legum, magiſtratuum & omnium omnino reliquorum, atque adeo unam fuiſſe civitatem ac rempublicam, cui nihil ad unitatem defuerit, quam mœnia, & externa facies. Deinde, ut clariora reddat omnia, imperiũ ſummum in partes ſecat, & de juribus Majeſtatis, ut vocantur, ſeparatim cognoſcit, & ex Ubbone Emmio (quem ſequendum Praſchio propoſuerat Kulpiſius) oſtendit, jus legum civiliũ non penes ſingulas civitates, ſed penes ſynedriũ Achaicũ reſediſſe. Quamvis enim primo penes ſingulas civitates id fuerit, poſtea tamen quam in easdem leges mutuo conſpirarint, jus *αὐτονομίας* in univerſos transiiſſe, ut ſingulæ neq; abdicare leges illas, neq; condere alias potuerint. Nec aliter ſe habuiſſe jus magiſtratuum, ſiquidem receptum ſemel imperandi modum abjicere poſtmodo aut polluere non licuerit. Declarat id non ex Emmio tantum jam dicto, ſed & ex Pauſania, Polybio, Livio, ac Strabone; ubi illud quoque vel maxime urget, quod ſingulis civitatibus etiam jus legationis fuiſſet imminutum. Summam quippe poteſtatem penes Concilium fuiſſe, quin plane ita habuiſſe in Achaja, prout dixerit Thyſius a Kulpiſio contra Praſchium allegatus. Ita autem ille: *Summa*, inquit, *poteſtas penes concilium erat, ex cujus decreto bella ſuſcipiebantur, fœdera percutiebantur, omnes graviores cauſæ decidebantur.* Utut enim regeſſerit Kulpiſius, quodlibet Rerum-

rumpublicarum corpus *unum corpus* esse, & *unum imperium habere* dici posse, quatenus ex lege conventionis in communi concilio exerceatur, dubitat tamen Praschius, an ullus scriptor Respublicas socias *unum corpus* vocet, atque *unum imperium habentes*. Nec illud officere ait, quod ex lege conventionis socii ad communionem imperii asciti fuerint. Tametsi enim singulæ civitates in communi concilio exerceant imperium, exercere tamen ex parte tantum, sed ex parte reliquorum sociorum voluntati se subjicere, ac unius corporis civilis membra fieri. Ambabus itaque manibus accipit, quod confitetur Kulpisius, imperium exerceri in communi concilio; sic enim non tam pactum sociale, quam civile id dicendum esse, in quo transigatur de Imperio. Exemplo Fœderati Belgii, & Helveticorum Pagorum, quæ adduxerat Kulpisius, probare dicit dubium per dubium, ac veluti τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν; nec nihil responsi etiam reliquis Kulpisii objectionibus reponit. Sed ea prætervecti mox alteram hujus tractatuli partem, h. e. *Comparationem Reipubl. Achaicæ cum Germanica* recensendam sumimus.

In hac illud fundamenti loco præstruit *CL. Praschius*, initio Achæis non minus, ac Imperio nostro, unam citra dubium fuisse Rempublicam; ac primum quidem eos imperio regio usos a Tisameno usque a Ogygum, sed quia filii hujus insolentius se gessissent, in popularem statum rempublicam abiisse. Invalescente Macedonum potentia, discordiam ab illis inter Achæos fuisse seminatã, sed quia multo propius se quam unquam junxerint, formidabiles fuisse factos. Concordiam hanc assecutos illos esse 1. pietate in Jovem Homorium, 2. prudentia cum humanitate, benevolentia, justitia, fide studioque concordiæ conjuncta, 3 incorrupta Principum Ducumque bonitate. Jam omnia hæc accommodat ad Imperium Germanicum Praschius, dumque id agit, non inconvenienter insimul docet, qui & dissidia, quæ Macedones hujus temporis ferunt, præcavenda, & arctior concordia sit stabilienda. Pietatem etiam & εὐβουλίαν commendat maxime, sed lites ob πρεσβείαν enascentes graviter improbat. Deinde, ut comparationem semel cœptam continuet, dicit Achæos, licet per civitates veluti per membra divisi fuerint, suaque possederint territoria, unum tamen corpus habuisse, & commune concilium, cujus præcipua pars fuerit prætor, a quo convocati fuerint, proximi synarchontes, principes inde reliqui. Nec aliam hodieque rei Germanicæ

manicæ eſſe faciem. Nam & ſingulis Imperii ordinibus ſuas eſſe arces, urbes, pagos, limites, æraria, adminiſtros; magni tamen imperii partes eſſe, eique tum religione ſacramenti, tum propria utilitate obſtringente ſubjici. Eſſe huic quoque commune concilium, idque illuſtrius Achaico, cujus caput ſit Cæſar. Achæorum concilia non fuiſſe olim perpetua; ſed quotannis bis eos coiviſſe, vel potius quoties neceſſitas poſtularit. Nobis Comitia olim rara fuiſſe, quæ annua eſſe & crebra, ſecundum Receſſus duos Imperii, qui allegantur, deberent; quod quidem diuturnitate temporis nunc compenſetur; quanquam & legem extare optat Praſchius, quæ negotia cujuscunque temporis brevioribus includeret ſpatiis, quo temporis, ſumtuum, laborisque fieri poſſet compendium. Porro, in ſingulis civitatibus Achæorum Democraticam apparuiſſe ſpeciem affirmat. Sed hoc Imperio noſtro neque per leges, neque per alias rationes convenire; non male tamen facturos Principes ac Senatores, ſi autoritatem clementia attemperando tale quid legis ſibi dixerint. Denique, Achæis omnibus leges fuiſſe easdem, eosdemque magiſtratus; nobis, quia nec eadem ubique imperii ſit facies, easdem plane eſſe haud poſſe, nec eosdem legum cuſtodes; jus interim Romanum, quod propterea & commune dicatur, paſſim vigere quadantenus, ſummisq; in tribunalibus ſententiã dicere. Quod leges Achæorũ attinet, recipi a nobis illã non obſcure optat Praſchius, (niſi rationes aliæ obſtarent) quæ ſingulas civitates legatos mittere absque concilii conſenſu vetuit; ut & illam qua id, quod Achæi rite decreverant, ſaxo aut columnæ incidebant, & jurejurando interdum obfirmabant; nec non iſtam, qua vetitum erat, ne quis, ſive privatæ conditionis ſive magiſtratum gerens, ullam ob cauſam dona a rege aliquo caperet; ut & illam Achæorum florentium conſuetudinem, qua ad delicta non connivebant, ſed pœnas ſevere exigebant, & bene merita honoribus afficiebant. De legibus Achæorum dum diſſerit, rem monetariam quoque illorum tangit, ejusque communem penes illos rationem fuiſſe ait. Id ipſum Imperio ob ingentem juris monetalis abuſum optabile eſſe innuit; nec difficilem fore, ſi animi concordes forent, ponderum ac menſurarum ſimilitudinem. Evolvit tandem cauſas, cur Respublica Achæorum ſit collapſa, dicitque excidium enatum eſſe tum ex perfidia Achæorum quorundam, Callicratis inprimis, aliorumque honores ac opes aucupantium, tum ex diſſidiis

inter

inter Achæos a legatis Romanorum ſparſis. Nec diſſimile quid hactenus Germaniam fuiſſe paſſam ſubjicit; nam & exteros navaſſe operam, ut corpus Germanorum diſſolverent. Sed notaſſe ſe ſibi, conſilia iſta erupiſſe tandem in nervum, atque in contrarium vertiſſe; & ſperare ſe, fore ut ob gliſcentem hoſtium violentiam, in arctiorem concordiam ad Imperium vel ulciſcendum vel tutandum coeatur; quanquam perfecta & ſtabilis ſperari vix poſſit, ob animorum varietatem, & vel ob vaticinium, quod lutum miſceri ferro negat, ante caſum ingentis illius lapidis, qui utrumque & omnia comminuet.

HISTORIÆ PLANTARUM TOMUS I.
Autore Johanne Rajo.

Londini, apud H. Faithorne 1686, in fol.

QUandoquidem ſtudium Botanices ampliſſimum circa infinitas verſatur ſpecies, integrum omnino requirit hominem, ac talem, qui cunctis poſthabitis univerſam vitam impendat meditationibus profundis, lectionibus & conciliationibus diſſentientium Auctorum, ſed maxime peregrinationibus ac viſitationibus diverſorum hortorum, pratorum, montium, ſylvarumq;, & ſi quæ alia ſunt loca vegetabilibus exornata. Majorem proinde laudem Rajus, nec minorem admirationem Hiſtoria Plantarum præſens meretur; ſiquidem ille non ex profeſſo Medicus, ſed gravioribus negotiis deſtinatus, horis ſolum ſucciſivis rem aggreſſus eſt: in opere tamen hoc egregio nihil eſt quod deſiderari queat, niſi forte, quod typographi minus promte feſtinanti Auctoris calamo reſpondere queant, in addendo Tomo altero. Quem vero non mirari ſubeat, virum pene ſexagenarium Hiſtoriam hanc plantarum propria exaraſſe manu? Et quanquam non unus ſit, cujus vel ſcripta vel obſervationes communicatas hinc inde adhibeat, nemo attamen eſt, quem ſocium laboris voluerit Auctor, quippe cujus patientia, judicio innixa firmo, nec curioſitate in inquirendo, nec ingenuitate in referendo deſtituitur. Qua vero methodo utatur, ipſe jam antehac expoſuit peculiari ſcripto, relato a nobis in Actis Erudit. menſis Maji a. 1683. p. 184. Quemadmodum

autem tum temporis saltem hujus novæ methodi fundamentum & compendium, ita nunc historiam universam ei accommodatam tradere non dubitavit, mutatis interdum nonnullis, ampliatis omnibus. Præmittit igitur in libro primo ea, quæ de Plantis in genere moneri poterant, circa partes earundem, nutritionem, propagationem, staturam, ætatem, vires &c. Inter alia curiosior est cap. 5 in via succi nutritii plantarum investiganda, varioque instituto tentamine clare monstrat, succum non tantum per corticem, sed omnem plantæ substantiam ascendere & descendere, vasaque illa succifera inter se communicare, ita ut læsa quadam trunci parte, nutrimentum ex integro latere affundatur. Jucunda sunt similiter, quæ cap. 12. & seqq. disserit de plantarum quarundam fœcunditate, de seminum variante magnitudine ac duratione, de plantula seminali &c. Nec displicent observationes circa plantarum transmutationem; præterquam enim quod triticum in lolium, rapum in raphanum, ocymum in serpillum &c. mutari vulgo credatur, sæpius accidisse asserit, ut e brassicæ floridæ semine enata fuerit capitata, ex apii dulcis, quod Itali vocant Celeri, semine paludapium vulgare ingratum, item e fœniculo dulci post iteratam per aliquot annos sationem fœniculum omnino commune. Confer lib. 1. cap. 21. & lib. 9. cap. 6. & 15. Nimirum in universum, ubi specialius de herbis singulatim spectatis agit, præter ea quæ proprie ad cognitionem botanicam requiruntur, non infrequenter superaddit curiosa physica, vel medica, vel etiam mechanica. Semen sinapeos tritum cum vino multas centurias scorbuticorum in obsidione Rupellensi restituisse, vide lib. 16. cap. 15. Alias cochlearia hunc in finem usitatissima est, communiter cum vino aut lacte exhibita; satius tamen arbitratur Auctor per experientiam edoctus, si recens cerevisiæ infundatur pro potu ordinario. Gutta Cambodia, lachryma esulæ cujusdam Indicæ vomitoria est; hanc vero præparare docet affuso aceto acerrimo, digerendo per octiduum in radiis solaribus iterumque post colaturam inspissando, cujus grana 12 ad scrupulum unum sine molestia sufficienter & copiose purgant. Glasti præparationem ad artis tinctoriæ usum qui desiderat, juxta legitimam Anglorum methodum, adeat lib. 16. cap. 19. Porro ocymi noxa unde sit, quæ ratio Plantarum sensitivarum, & similia plura recen-

sere

ſere, cum nimis prolixum foret, inſtitutum noſtrum nec poſtulare, nedum admittere videtur.

RELATION DE L' AMBASSADE DE Monſ. le Chevalier de Chaumont a la Cour du Roy de Siam. i. e.

Hiſtoria Legationis ab Equite de Chaumont in Aula Regis Siamenſis adminiſtratæ.

Amſtelod. apud P. Mortier, 1686, in 12.

PRodiit anno 1684 Gallico idiomate Pariſiis, auctore *Domino de l' Isle*, Hiſtorica de regno Siamenſi Relatio, ex variis cum antiquis, tum recentioribus ſcriptoribus, quorum catalogus operi ipſi præfixus eſt, collecta ac compoſita. Conſtitueramus etiam, Excerpta ex eadem nonnulla, tametſi liber novitatis gratiam jam exuiſſet, in Acta noſtra transferre; quod perſuaſum haberemus, deſiderari a multis accuratam illius gentis notitiam, qua cum arctiori fœdere jungi, glorioſum ſibi & proficuum ducere Rex Galliarum Potentiſſimus proximis annis fuit viſus. Quotusquisque enim eſt, qui ignoret, miſſum anno 1685 a Rege Gallo in aulam Siamenſem oratorem fuiſſe Equitem de Chaumont : & viciſſim a Siamenſi Rege tres in Galliam legatos ſuperiore anno veniſſe, exceptos magnifice, & per magnam Galliæ partem ſummo cum honore deductos, nuperque in patriam cum ampliſimis ad Siami Regem donis dimiſſos. In eo vero dum eſſemus, incidit in manus noſtras libellus alius, ab ipſo Galliæ Regis ad Siamenſem legato Chaumontio conſcriptus, ex quo eo lubentius nonnulla jam commemorabimus, quod *Iſlii* quidem Hiſtoria nonniſi ex Auctoribus aliis, qui dudum innotuerunt, doctisque lecti ſunt, compilata ſit ; in hoc vero Chaumontii Itinerario ea recenſeantur, quæ vel ipſe Auctor oculis ſuis uſurpavit, aut, ab hominibus fide dignis accepiſſe ſe profitetur.

Solvit Eques Chaumontius Breſtia die 30 Martii anno 1685: ad Promontorium Bonæ Spei d. 31 Maji appulit: exeunte demum Septembri Regnum Siamenſe, & urbem ejus principem Juthiam ingreſſus. In quo itinere enarrando, inter alia Promontorii dicti fertilitatem deprædicat, narratumque ſibi ait, tanto ibi cum fœnore ſemen item a terra agricolis reddi, ut aliquando centum & ſexaginta ſpicas ex uno calamo prodeuntes viderit: cervorum, ubi de animalibus agit, eam ibidem copiam deprehendi refert, ut in planis camporum viginti eorum millia (niſi forte ſphalma hic typographicum irrepſit) quandoque ſimul conſpiciantur: hortum commendat, Societatis Indiæ Orientalis Belgicæ ſumptibus adornatum, & in quatuor areas ſic diviſum, ut una Africanas, Aſiaticas alteras, tertia Americanas, & quarta Europæas arbores plantasque complectatur. Notat etiam obiter eorum, qui tabulas Geographicas ediderunt, errorem, quod inſulam *Moni* prope nimis *Javæ* admoverint, unde tamen centum & quinquaginta milliarium ſpatio dirempta ſit; ſita nempe ſub decimo gradu & novendecim minutis latitudinis Auſtralis, & circiter ſub centeſimo vigeſimo gradu & 41 minutis longitudinis.

Memorat inde, quanto honore, cum Regni Siamenſis fines contigiſſet, exceptus a miniſtris regiis fuerit, & adverſo fluvio Menan, ad urbem regni primariam Juthiam comitatus: quanto cultu & reverentia habitæ fuerint Galliarum Regis ad Siamenſem litteræ, quas qui ad excipiendum miſſi erant, primariæ nobilitatis & dignitatis viri, (Manderinos vocant) auſi non fuerint contingere, niſi poſtquam ter toto corpore in terram proſtrati, oculis dejectis manibusque ſupra frontem junctis eas velut adoraſſent: quibus ceremoniis ad ſolenne cum Rege colloquium, quo durante octoginta Manderini in terram proſtrati immotique jacuerint, admiſſus fuerit; inſerta etiam orationis ad Regem habitæ formula, digna utique Chriſtianiſſimi Regis legato, quippe compoſita ad religionis Chriſtianæ cultum Regi idololatræ perſuadendum. Ubi obiter refert, dum palatium Regis perluſtraret, viſum ſibi quoque fuiſſe elephantem album, cui cibus potusque in vaſis aureis adminiſtretur, quemque ex autoribus aliis laudatus ſupra Dn. de *l' Isle* tanto in pretio apud illas orientis gentes haberi tradit, ut inter titulos Regios nullus majoris æſtimetur, quam ſi Rex tali gaudens beſtia

ſtia, *Dominus Elephantis albi* inſigniatur, vel eo nomine omnibus aliis Regibus ſuperiorem ſe reputans: quemadmodum & olim non tam de regionum ac provinciarum, quam de Elephantis albi poſſeſſione inter Peguanos & Siamenſes Reges cruentis bellis fuerit certatum. Progreditur inde Chaumontius in enarrandis iis, quæ toto legationis tempore in Regno Siamenſi ſibi obtigere, & peculiari poſtea digreſſione, de forma regiminis apud Siamenſes, de populi moribus, religione, commerciis, aliisque diſſerit, ex qua pauca quædam excerpere, tametſi & ipſa prolixa non eſt, non gravabimur, ſeu obſervata primum a Chaumontio, ſeu ab aliis tradita jam ante, ſed nunc confirmata.

Regnum Siamenſe trecenta quoad longitudinem, non computatis tributariis Regnis, milliaria complexum, verſus ſeptentrionem Regno Peguano terminatur: verſus occidentem fluvio Gange: verſus meridiem freto Malacano, ubi urbem Malacam Luſitanis belli jure ereptam Societas Indiæ Orientalis Batavica hodie poſſidet: verſus orientem denique mari & montibus, quibus a regnis Laos & Cambages ſecernitur. Urbs regia Juthia ſub decimo quarto gradu & dimidio latitudinis ſeptentrionalis, ad ampliſſimum fluvium Menan ſita eſt, qui quatuor quotannis menſibus littus omne inundat: magna quidem incolarum moleſtia, utpote qui ædes hanc ob cauſam palis ſuperſtruere opus habent, & ſemper parati eſſe coguntur a navigiis, quibus ultro citroque commeent; ſed viciſſim magno eorum cum fructu, dum fertilitatem terræ iſtæ inundationes valde promovent. Mirum utique eſt, quod Auctor perhibet, orizam, quam largiſſimo proventu regio illa fert, ſub aquis creſcere, imo & cum aqua, velut quadam æmulatione; ita ut ſi aqua intra horas viginti quatuor pedem creſcat, in parem altitudinem eodem ſpatio & oriza aſſurgat, caule ſemper ſupra aquam eminente. Rex in ſubditos, cujuscunque dignitatis, abſoluto dominatu gaudet, tantaque veneratione colitur, ut nemo niſi humi proſtratus in conſpectum ejus veniat, aut alloqui eum ſuſtineat, nec integrum ſubditis ſit vel intueri Regem, aut nomine eum ſuo appellare. Mancipia Regis ſubditi ſunt, minimumque per quatuor menſes, & propriis quidem ſumptibus, nullo recepto ſtipendio, ſervitia illi præſtare tenentur, & diutius etiam, ſi Rex jubeat: quæ cauſa eſt, cur fœminæ negotientur ut plurimum, & rem domi gerant, maribus Regi famulantibus.

bus. Pœna ſeveriſſime ab iis, qui quid deliquerint, exigitur, ſique plures ejusdem delicti, in quod capitis ſupplicium conſtitutum eſt, complices extiterint, præcipuo eorum caput amputatur, illudque collo correi per tres dies atque noctes affigitur, fœtore inde orto tantum non enecandi. Exteris omnibus liber in Regnum aditus patet, nec ob religionis profeſſionem cuiquam creatur moleſtia, neque facile urbs eſt, quam plures exteri frequentent, & in qua commercia magis vigeant, quam princeps illa Siamenſis Regni Juthia. Sacerdotum, quos Talapones vocant, ingens in ea regione numerus eſt, ut tertiam prope partem incolarum ex Auctoris noſtri ſententia conſtituant. Nec mirum, cum & liceat iis ſtatum ſacerdotalem deſerere, ducta uxore & abjecto flavo, quo uno a cæteris diſtinguuntur, veſtium habitu; & ſummo tamen honore fruantur, adeo ut Regi colloquituri ſe non, ut reliqui, proſternant, priores; a magnatibus, imo Rege ipſo ſalutentur. Omnis etiam religio Siamenſium non alium habere ſcopum videtur, quam ut commodis ſacerdotum inſerviatur, nec aliud a populo exigi prope ſolet, quam ut Talapones illos beneficiis cumulent. Nullum gens illa Numen adorat, & idola cultu nonnullo proſequitur, non quod divinitatem iis ineſſe credat, ſed in memoriam virorum, quos repræſentant, bene de republica quondam meritorum, quorum animam in Regem quendam, aut ſacerdotem migraſſe cenſent. Metempſychoſin enim velut fundamentum religioni ſuæ ſubſternunt, id unum expectantes probitatis & virtutis præmium, ut poſt obitum animæ ſuæ in corpus Regis cujusdam, hominis divitis, magnaque in dignitate conſtituti, aut ſaltim animalis cujusdam mitis, velut vaccæ, vervecis &c. transmigrare liceat: eam unam vitiorum metuentes pœnam, ne anima poſt mortem in corpus hominis pravi, aut tigridis, porci &c. detrudatur. Infernum ſtatuunt tamen, in quo puniantur ſcelerati; paradiſum, in quo præmia virtutum capiant probi; ſed ad certum tantum temporis ſpatium, quo elapſo in corpus iterum, ſeu hominis, ſeu bruti animalis ſit migrandum. Summum beatitudinis gradum reputant, ſi cujus anima plane annihiletur, transmigrationis nimirum illo onere liberata. Tres Talapones memorant poſt multas ejusmodi transmigrationes Deos factos, cumque Dii jam eſſent, id meruiſſe præterea, ut annihilarentur. Horum

præ-

præcipuus Nacodon iis ſalutatur, quem 5000 corpora ſucceſsive inhabitaſſe ſomniant, nec ſine periculo: cum enim aliquando ex Talapone vacca factus eſſet, parum abfuiſſe, ut a fratre per imprudentiam occideretur. Et Nacodonum quidem fingunt in nihilum tandem redactum, nullo adeo nunc Deo ſuperſtite: fratrem vero ejus in infernum præcipitatum, ibique crucifixum fuiſſe. Quam cauſam Auctor noſter arbitratur, cur cæca ac miſerrima gens imaginem Jeſu Chriſti crucifixi abominetur, perſuaſum nempe habens, adorari a Chriſtianis magni ſui quondam Dei Nacodoni fratrem ob crimina crucifixum. Quæ cum legimus, quidni ad gratitudinem æterno Numini, cujus immenſo beneficio lumine ſacroſancti Evangelii colluſtrati, & ad veram ſalutaremque religionem perducti ſumus, ſanctimonia vitæ, & intemerata in Chriſtum Servatorem noſtrum fide præſtandam omnes accendamur? Sequuntur deinde apud Auctorem noſtrum quædam de Siamenſium nuptiis, commerciis, urbibus, navigiis, aliaque notatu non indigna, inprimis de ceremoniis, quibus a Siamenſi Rege exterorum Principum, tam quos obnoxios ſibi habet, quam qui majeſtate plena & abſoluta in ſuis ditionibus fruuntur, legati excipi conſueverint: quæ in libello non magnæ molis, legi ab harum rerum curioſis facili negotio poſſunt.

Finit opuſculum Relatio itineris, quo in Galliam Chaumontius, adductis ſecum tribus ſupra memoratis Siamenſis Regis ad Gallum legatis, ſuperiore anno, menſe Junio reverſus eſt; nec non catalogus munerum a Siami Rege ejusque filia, quam unicam habet, & fidiſſimo miniſtro Conſtantio, ad Regem Galliæ, Delfinum, ejusque conjugem & liberos, miniſtrosque primarios miſſorum.

DICTIONARIUM HISTORICUM, GEOGRAPHICUM, Poeticum: a Carolo Stephano inchoatum, ad incudem vero revocatum & auctum per Nicolaum Lloydium.

Londini apud B. Toocke &c. 1686, in fol.

UTi magno dudum uſui eruditis fuit Dictionarium illud *Caroli Stephani*, multoties typis exſcriptum: ita majori in pretio haberi cœpit, poſtquam ſuppletum illud locisque pene infinitis emaculatum, Oxonii a. 1671 edidit *Nicolaus Lloydius*, Collegii Wadhamenſis in celeberrima Oxonienſi Academia, dum viveret, Socius. Tredecim illi editioni

tioni annis Lloydius superstes fuit, quo temporis intervallo perficiendo magis magisque huic operi sedulus incubuit: ex quo intelligi facile potest, novissimam hanc, quæ Londini anno superiori prodiit, Dictionarii illius editionem tanto accuratiorem & locupletiorem esse prioribus, quanto plura tanto tempore in hoc studiorum genere observari, notarique a diligentissimo auctore potuerunt. Accessit editioni huic Index Geographicus, recentiora regionum, urbium &c. nomina antiquis præfigens; quæ & id peculiare habet, quod Historico-Poetica & Geographica nomina, quæ promiscue in prioribus collocata fuerant, distincte nunc comparent, priore operis parte Lexicon Historico-Poeticum, altera Geographicum seorsim exhibente.

Dum hæc scribimus, Lector Benevole, *non sine mœrore accipimus, clarissimum illud Astronomiæ lumen*, Johannem Hevelium, *nuper extinctum. Decessit enim Vir de scientia ista longe meritissimus Gedani die 28 Januarii st. n. septuagesimo sexto ætatis anno, eodem die, quo olim hanc lucem primum aspexit.*

LIBRI NOVI.

DE' Fatti Veneti dell' Origene della Republica, sino all' anno M D. LXX. Volume I e II. in Venetia, 1686, in fol.

Le Grand Dictionnaire de l' Academie Françoise. Premiere partie. A Paris 1686.

Jugement sur les methodes rigides & relachées d' expliquer la Providence & la Grace. Pour trouver un moyen de reconciliation entre les Protestans qui suivent la Confession d' Ausbourg, & les Reformez. A Rotterdam 1686, in 12.

Refutation de l' heresie de Calvin, par la seule doctrine de Mrs. de la R. P. R. a Paris 1686, in 12.

Commentariorum de Rebellione Anglicana ab anno 1640 ad a. 1685, pars I. Auctore R. M. Equ. Aur. Londini 1686, in 8.

Lettre a Monsieur l' Abbé P. D. & P. en Th. touchant l' Inspiration des livres sacrées. Par R. S. P. D. B. a Roterdam 1686, in 4.

Jugemens des Sçavans sur les princi[illegible] aux Ouvrages des Auteurs. Tome IV contenant les Poetes. a Paris 1686.

Determinatio Fr. Joannis Parisiensis Prædicatoris de modo existendi corpus Christi in Sacramento Altaris, alio quam sit ille quem tenet Ecclesia. Nunc primum edita ex MS. Codice S. Victoris Paris. Cui præfixa est Præfatio Historica de Dogmate Transsubstantiationis. Londini 1686, in 8.

Errata quædam.

Pag. 20. l. 26. pro *indicarunt*, lege *judicarunt*. Pag. 21. l. 27. dele vocem *etiam*. P. 25. l. 11. lege Joh. VI 63. Pag. 55. l. 20. lege *Galactitem*. P. 56. in fine pro *Malphigius*, lege *Malpighius*.

Digitized by Google

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Martii, Anni M DC LXXXVII.

THE LIFE OF JAMES USHER, LATE LORD Arch-Bishop of Armagh,

ſive,

Vita Jacobi Uſſerii, Archiepiſcopi quondam Armachani ac totius Hiberniæ Primatis; cui ſubjungitur Sylloge CCC Epiſtolarum, inter ipſum virosque plurimos pietate ac eruditione tum eminentes reciprocatarum; opera Rich. Parr, Th. D.

Londini, ſumtibus Nathanaelis Ranevv, 1686, in fol.

NOn defuerunt quidem hactenus, qui viri incomparabilis, quique non minus in re literaria, quam in ſtatu Hiberniæ Eccleſiaſtico, inter primates cenſeri promeruit, Jacobi Uſſerii vitam deſcribere ſunt aggreſſi : meminimus etiam nos in Actis hiſce *anno 1682 pag. 12* retuliſſe, a *Guil. Bateſio* inter alias magnorum hominum vitas hanc quoque traditam reperiri. Quin tamen præſentis operis collector *Rich. Parr* omnibus iſtis præripuerit hac in parte palmam, nemo facile in dubium vocabit, ſi vel id ſolum conſideret, illos pleraque omnia fere non niſi ex ſermone funebri a Doct. Bernardo in defuncti honorem habito hauſiſſe; hunc noſtrum vero non tantum per integros tredecim annos familiari cum eo conſuetudine uſum, quippe cujus etiam cum moreretur Capellanus fuit, ſed & eum eſſe, cujus fidei decedens omnem ſuam ſupellectilem chartaceam commiſerit, unde facili negotio complura aliis ignorata decerpere ipſi licuit ſpecialia, vitam iſtius concernentia; quorum inſuper haud pauca perdidicit ex converſatione cum Domino Tyrrel, de-

functi ex filia nepote : tametsi non diffiteatur, plurima a se quoque ex dicto Bernardi sermone hanc in rem depromta fuisse. Non ingratum fore speramus, si ut alias simili occasione data fecimus, potiora vitæ hujus capita brevissimis hic ac velut per indicem tantum commemoremus, in gratiam eorum, quibus prolixiorem ejus historiam, & Anglico quidem idiomate conscriptam pervolvere, non est integrum. Utque de gente ejus primo dicamus, progenitus fuit ex antiqua nec incelebri in Hibernia *Ussheriorum* familia, nomen hoc primitus nactorum ab uno e majoribus ipsorum, qui cum apud Regem Johannem apparitoris (quem sua lingua *Usher* vocitant) munere fungeretur, familiari istius seculi more nomen officii in gentilitium adoptavit, cum alioqui patria ejus stirps Nevilii, *The Nevils*, appellarentur. Natus vero noster Ussherius est Dublini, die 4. Januarii anno 1580, patrem nactus *Arn. Ussherium*, Cancellariæ Secretarium; matrem vero *Margaretam*, *Jac. Stanihurst*, Prætoris Dublinensis filiam; qui Reginæ Elisabethæ primus suasor fuisse fertur fundandæ celeberrimæ nunc Academiæ Dublinensis, e cujus gremio intra nonaginta annorum spatium, præter alios viros præstantissimos, plusquam 50 episcopi prodiisse memorantur. Quis puerum prima literarum elementa docuerit, dicere nil attineret, nisi fidem pene superaret, quod narratur, duas ipsi fuisse amitas perspicacissimi quidem ingenii ac tenacissimæ memoriæ, at a prima usque infantia cœcas, atque has ipsum primo Anglice legendi artem docuisse. Cæterum præceptores postea habuit viros duos egregios, quorum uterque in aula Regis Jacobi præter nobilitatem splendidis muniis dein condecorari meruit, nempe *Jac. Fullertonum* & *Jac. Hamiltonum*, qui a dicto Jacobo, tum Scotiæ solum imperante, secreto in Hiberniam ablegati, (ut Nobilium Protestantium animos clam ad regis sui partes pertraherent, ac in casum mortis Elisabethæ, rebus istius ibi curandis præsto essent) quo melius propositum tegerent, non dubitarunt Dublini pro ludimagistris se gerere, maxime quod raros tunc ibi deprehenderent, qui laborioſum hoc vitæ genus profiterentur. Tam citos autem in humanioribus literis profectus fecit Ussherius, ut jam anno 1593, cum Dublini Collegium Trinitatis exstructum ac perfectum esset, dignus habitus fuerit, cujus nomen in albo academicorum hujus collegii alumnorum primum locum occuparet, utut tum nonnisi tertium decimum ætatis annum ageret. Præterea

terea cũ ſtudio hiſtorico apprime delectaretur, adoleſcens 15 vel 16 annorum jamtum juſtam bibliorum chronologiam, quousq; Libri regum pertingunt, concinnaſſe fertur. Tametſi vero ipſum pater jurisprudentiæ ſtudio deſtinaverat, nihilominus hoc, anno 1598 mortuo, Theologiæ ſeſe impendere maluit, ut ad quam dudum ejus animus propendebat. Utque liberius ſacris hiſce Muſis vacare poſſet, delatam primogenito ſibi paternam hereditatem, amplam quidem, at multis involutam moleſtiis, & ſororum, quas ſeptem habuit, portionibus gravatam, univerſam fratri Ambroſio reſignavit, reſervata ſolum ſibi parte, quæ ad ſtudia perſequenda parandumque victum neceſſarium ſufficere poſſet. Cumque adeo tanto animi fervore ſacrarum literarum cognitioni incubuerit, fieri non potuit, quin præcoces etiam, cum felicisſimo præſertim ingenio polleret, hac in parte fructus oſtenderet. Unde cum tunc temporis quidam e Societate Jeſu, *Henricus Fiz-Symonds*, Dublini captivus detineretur, atque hac occaſione, ſua fretus eruditione, auſus eſſet Proteſtantium doctisſimum ad ineundum ſuper religionis ſuæ controverſiis certamen diſputatorium provocare: communi academiæ conſenſu placuit Uſſerium, qui tum non niſi Artium Baccalaureus 18 aut 19 ætatis annum agebat, cum ipſo committere: qui utut ab initio ab antagoniſta ſuo fere pro puero ac deſpectui haberetur, poſt unum tamen alterumque colloquium adeo præfidentiam ejus perdomuit, ut ad incitas ſe, certe ad ſilentium redactum mox agnoſceret, nec ulterius confligere, ne provocatus quidem auderet: quin & in publico poſtea ſcripto, ubi forte Uſſerii mentionem injecerat, non dubitarit ipſum vocare *Acatholicorum doctiſſimum*. Cæterum cum videret Uſſerius, a Pontificiis ſcriptoribus paſſim, pro confirmanda dogmatum ſuorum antiquitate, Patres eccleſiæ allegari, idque ſubleſta ſæpiuscule fide fieri ſubolfaceret, quo certiorem ſe hac in parte redderet, propoſuit ſibi omnia Patrum ſcripta verbotenus perlegere: atque immenſum hunc laborem, quem juvenis 20 annorum aggreſſus eſt, indefeſſa dein patientia ad annum usque 38 ætatis continuavit; præfinito ſibi in ſingulos dies certo penſo: atque intra hoc temporis ſpatium perluſtravit omnes Patres, tam Græcos, quam Latinos, plerosque inſuper Scholaſticos ac Doctores a ſeculo 1 uſque ad 13; concinnatis etiam ad horum ſcripta notis ac obſervationibus, ſuum ſubinde judicium adjecit, quænam ex iis genuina, quæ ſpuria ha-

benda eſſent. Atque hæc quidem collectanea velut fundamenta poſuerat magni cujusdam operis inde conficiendi, cui *Bibliothecæ Theologicæ* titulum deſtinaverat, quod tamen morte præventus ad umbilicum perducere non potuit: ac tametſi moribundus ulteriorem libri elaborationem Doctori *Langbaine* demandaſſet, iſque eundem etiam deſcribere, expolire ac ſupplere cœpiſſet, tamen & ipſe anno 1657 operi immortuus eſt; cujus copia ſeu apographum adhuc in Bibliotheca Bodlejana aſſervari dicitur, cum ipſum Uſſerii autographum nunc apud *D. Edvv. Stillingfleet*, Decanum S. Pauli cuſtodiatur. Quemadmodum vero, ut ex hactenus dictis liquet, doctrina æque ac judicio propere maturuit Noſter, ita ſolito etiam citius muneribus eccleſiaſticis admotus eſt: anno enim ætatis 21 jam Dublini a patruo ſuo *Henrico Uſſerio*, tum Archiepiſcopo Armachano, Diaconus atque presbyter creari meruit. Anno 1607 Baccalaureus Theologiæ, ac paulo poſt ejusdem Profeſſor creatus fuit in eadem academia. Sic magis magisque crevit ejus exiſtimatio; unde cum anno 1615 Parlamenti atque Cleri conventus Dublini celebraretur, ſuper punctis quibusdam religionem ac diſciplinam Eccleſiaſticam concernentibus; negotium ipſi datum eſt, certos quosdam articulos hac de re componendi, qui communi Ordinum conſenſu firmati, ac ab ipſo dein Rege approbati fuerunt. Ac tametſi a malevolis quibusdam Uſſerius incuſatus ſit, ac ſi in iis ab harmonia eccleſiæ Anglicanæ receſſiſſet, ac ea propter apud regem quoque delatus eſſet, ac ſi Puritaniſmo ſtuderet: (quæ calumnia ob indefinitam latitudinem tum paſſim ad denigrandos bonos viros adhibebatur); tamen ſuam innocentiam clare mox probatam dedit, adeo ut rex omni ſiniſtra ſuſpicione abjecta, anno 1620 proprio motu ipſi Epiſcopatum *Meath* conferret. Quadriennio poſt in locum defuncti D. Hamtoni Archiepiſcopus Armachanus nominatus atque electus eſt, centeſimus qui poſt S. Patritium id muneris ſuſtinuerit. Anno 1640 in Angliam profectus, (ut quidem antehac ſingulis fere trienniis facere conſueverat,) animo bibliothecas in Academiis ejus regni perluſtrandi, indeque quæ ad ſcopum laborum ſuorum facerent, delibandi, ac dein ad ſedem ſuam redeundi: at omnem præter opinionem nunquam poſthac ſuam reviſere Hiberniam ipſi licuit, ingruente mox horrenda illa totique regno fatali rebellione ac bello inteſtino: cujus furore etiam omnibus reditibus opibusque, quibus antea gaviſus erat, ſpolia-

ſpoliatus fuit; unica ſaltim bibliotheca excepta, quam deinde in Angliam ad ſe transportari curavit, cum in munita Hiberniæ arce, *Droghedah* ſervata fuiſſet. In ſolamen damnorum ita acceptorum Rex quidem ipſi vacantem tunc Epiſcopatum *Carlisle* in commendam contulit: verum & hic ipſi rurſus ablatus fuit, cum Parlamentum factionarium omnes terras epiſcopales aliquo poſthæc tempore invaderet. Oblatum quidem præterea a Batavis ipſi fuit munus Profeſſoris in Academia Lugdunenſi; invitatus etiam a Cardinali Richelio, ut in Galliam veniret, propoſitis conditionibus ſat ſplendidis; utrumque tamen recuſavit, ac in Anglia manere maluit; ubi non defuerunt ex optimatibus, qui vitæ ſubſidia lubentes ipſi ſubminiſtrarunt, dummodo ſuavi ejus conſortio ac imprimis egregiis ipſius ſermonibus ſacris perfrui poſſent. Denique anno 1647, cum Londini apud Comitiſſam de *Petersborough* commoraretur, Societas quam vocant *of Lincolns-Inn* ipſum elegit concionatorem ſuum, adſignata ipſi habitatione ac penſione congrua; quod etiam munus per octennium fere exercuit, donec ſesqui anno circiter ante mortem ſuam, ob viſus debilitatem dentiumque defectum eo ſe rurſus abdicaret. Tametſi vero in arte concionandi mire excelluit, utpote quam etiam tanti feciſſe fertur, ut hæc apoſtoli verba lemmatis loco ſigillo ſuo archiepiſcopali voluerit inſerta: *Væ mihi, ſi non evangelizavero*: nihilominus e concionibus ab eo habitis non niſi duæ ejus permiſſu impreſſæ fuerunt, altera quidem in *1. Cor. 10, 17*; altera ad *Epheſ. 4, 13*: cujus ratio dubio procul ea fuit, quod ſuæ confiſus memoriæ ac facundiæ vix aliquid præter ſummâ ſermonis capita in chartam conjicere fuit ſolitus. In hac tamen ejus vitæ deſcriptione hinc inde fragmenta de ſermonibus ab eo prolatis adferuntur, uti in ſpecie *pag. 19*, recenſetur, quomodo ad convincendos quosdam, qui ſolenne illud juramentum *Supremati & Allegiantiæ* quod vocant, præſtare recuſaverant, egregia oratione vim ejus ac juſtitiam explicuerit: quemadmodum etiam *pag. 87*. diverſa ejus conſilia proponuntur, quæ iis obſervanda commendavit Vir diſertiſſimus, qui ſacræ oratoriæ operam navare ſibi propoſuiſſent. Coram Rege Carolo I etiam ſæpius concionari juſſus eſt, utpote qui ſummopere ipſum dilexit, ac in rebus ſæpe dubiis in conſilium adhibuit: id tamen, quod vulgo tum perhibitum fuit, ipſum necem Comitis Straffordiæ Regi ſuaſiſſe, falſum omnino, & a calumnia profectum fuiſſe, latius

probat hujus vitæ ſcriptor *pag. 45. ſeq. & pag. 61.* De cætero tragicum Regis exitum acerbiſime tulit Uſſerius; unde non ſolum ad ſpectaculum inſtantis ejus parricidii animi deliquium paſſus, ſed etiam triſtem infauſti illius diei memoriam quotannis jejunando, quoad vixit, recoluiſſe fertur. Adduci quoque nullatenus potuit, ut Cromvvello vel minimum abblandiretur, quamvis hic ſemel iterumque, inſtituto familiari colloquio, eum ad ſuas partes pertrahere oblique anniteretur: quinimo cum aliquando Cromvvellum ex ulcere pectoris ægrotantem forte inviſeret, non dubitavit arrepta hac occaſione libere eum monere, vereri ſe, ne profundius ac incurabile ulcus in ipſo corde circumgeſtaret. Prædixiſſe etiam narratur, haud diutinum fore invaſoris hujus imperium; ſed brevi, ſe tamen non amplius vivo, emerſurum iterum legitimum regni heredem; ſicut & alias plus vice ſimplici compertum eſt, eum vi quadam futura præſagiendi pollere; ut cum magnam illam rebellionem Hibernicam 40 annis antequam fieret, in concione quadam, definito etiam annorum numero, prædixiſſe tum quidem non advertentibus, dicitur *pag. 9.* annum item mortis ſuæ, ex verbis quibusdam ominoſis, quæ calendario ſuo inſcripſit, præſciviſſe viſus fuit *pag. 76.* Deceſſit vero vir piiſſimus in Comitatus *Surrey* opido *Riegat* die 21 Martii, anno Chriſti 1655, ætatis 76; morientisque hoc ultimum ſuſpirium fuit: *o Domine, condona quæſo mihi, imprimis peccata omisſionis.* Creditus quidem fuit ex morbo ſciatico obiiſſe; ſed revera fuiſſe pleuritidem, poſt ex inſpectione cadaveris patuit: in quo præterea id ſpeciale obſervatum fuit, quod craſſa quædam membrana adipe obtecta, quamque pro continuato omento agnoſcit biographus noſter, viſa fuerit ſeſe extendere ſuper totum ſtomachum, ſuperius peritonæo annexa, paulo infra diaphragma: quam quidem membranam, haud parum ad facillimam, qua gaviſus eſt, digeſtionem contuliſſe creditum eſt. Id quoque de ſe perhibuiſſe dicitur, ſe nunquam ne in magna quidem commotione, ullam cordis palpitationem perſentiſcere potuiſſe. Sepultus fuit anno ſequenti in Weſtmonaſterienſi capella Henrici IV, juxta præceptorem quondam ſuum Jac. Fullertonum, factæque ipſi exequiæ ſplendidæ juſſu Cromwelli, gratiam vulgi hac quoq; ratione aſtute, non ſuis quippe, ſed aliorum impenſis captantis, tametſi familia, quo ſumtibus parceret, eum in loco obitus humatum minoribus ceremoniis maluiſſet.

luiſſet. Non niſi unicam reliquit prolem, filiam nempe, ex 40 annorum conjugio cum *Phœbe*, *Lucæ Challonerii* Th. D. filia ſuſceptam, quæ *Timotheo Tyrrel*, Gubernatori *Caerdiffiæ* in Wallia nupta, adhuc in vivis eſſe fertur; ejus vero mater ſesqui anno ante mariti Uſſerii obitum deceſsit. Hereditatem hujus haut admodum amplam fuiſſe, collectu facile eſt, cum ex fortunis, quibus olim potitus fuerat, nil fere ipſi temporibus afflictis manſiſſet reliquum, præter bibliothecam: quam 10000 prope voluminibus conſtantem, etſi care ſatis ab initio vendere filia potuiſſet; cum & Rex Daniæ, & Cardinalis Mazarinus eam ambirent; diſtrahi tamen vetuit abſque ſuo conſenſu Cromvvellus; ex reſiduo forte odio, & ut ægre faceret defuncti poſteris: unde tandem mediocri pretio emta eſt ab exercitu Hibernico pro collegio Dublinenſi, ad æmulationem copiarum Eliſabethæ, quæ & ipſæ anno 1603, fuſis in HiberniaHiſpanis, inter ſe collegerant 1800 libras, pro emendis libris ad inſtruendam melius bibliothecam Dublinenſem, Bodlejanæ Oxonienſi coætaneam. Atque hæc quidem de vita Uſſerii retuliſſe ſufficiat; de cujus externa forma, præter imaginem æri inciſam, id adhuc additur; fuiſſe mediocriter procerum, fuſco capillo, complexione ſanguinea, vultu gravi ac expreſſu difficili: unde non niſi ſemel exacte depictus narratur, nempe a Dn. *Lilly*, qui poſt equitis dignitatem adeptus eſt.

De epiſtolis, quæ alteram Voluminis hujus partem faciunt, nunc dicendum reſtat, paucis tamen, ne in nimium excreſcat relatio. Collectæ fuerunt trecentæ hæ, quæ exhibentur a Parrio editore, ex aliis compluribus lectu minus dignis: digeſtæque fere ſecundum temporum, quibus quælibet ſcripta, ſeriem, quandoque tamen per incuriam, non adeo exacte ſervatam: quibus ſuperpondii loco adjiciuntur ſeptendecim aliæ, nec ab Uſſerio, nec ad Uſſerium exaratæ, ſed alios quosdam viros egregios attinentes, quæ inter reliquas defuncti ſchedas una repertæ fuerant. De epiſtolis vero hiſce Latino partim, partim Anglico idiomate ſcriptis, vel ideo pauciora nobis verba facere licebit, quod maxima earum pars aut meram continet verborum civilitatem, aut novas geſtorum particularium relationes, aut quæſtiones, quæ dein reſolutæ non apparent: etſi quæ forte ſunt diligentius elaboratæ, aut de materiis eruditioribus tractantes, ita comparatæ ſunt, ut earum tenor vix adeo arctis lineis, quales hoc noſtrum inſtitutum expoſcit,

poſcit, includi valeant. Speciminis tamen loco paucarum ſaltem contenta indicabimus. In *Ep. 3. Guilh. Eyre* Uſſerio communicat ſciagraphiam operis cujusdam latioris, a ſe contra Joſephi Scaligeri opinionem, de punctis vocalibus Hebræorum eorumque antiquitate componendi: quod an poſtea perfecerit, non ſatis conſtat: certe materia hæc fuſius poſthæc a Buxtorfio, Capello aliisque tractata fuit. In *ep. 10. & ſeq. Sam. VVardus* varia eaque curioſa, primas Canonum collectiones concernentia annotat. *Ep. 22. 23.* quæ Uſſerium autorem habet, fuſius diſcutitur quæſtio de univerſalitate ſatisfactionis Chriſti, ac reſpondetur iis, qui eundem ob hac de re fotam opinionem, heterodoxias poſtulare fuerant anniſi. *Ep. 49.* idem ex Walafrido Strabone aliisque probat, antiquioribus Eccleſiæ Chriſtianæ temporibus, hodiernum morem templa præciſe orientem ſpectantia extruendi, non ita attentum fuiſſe: quorſum dubio procul referendum fuit Pariſienſe templum S. Benedicti, cujus altare occidentem verſus ædificatum permanſit ad tempus usque Franciſci I, quo demum mutata ſtructura ſitus ejus correctus fuit; unde hodienum vocatur *S. Benoiſt le bien tourné*, uti narrat *Dn. le Maire* in Deſcriptione Lutetiæ, *Ep. 101. ſeq.* Radulphus *Skinner* prolixam facit recenſionem de ſcriptis Maimonidis, quæque imprimis erronea, aut etiam proficua & ad Scripturæ explicationem facientia inde annotari mereantur. *Ep. 77.* Thomas *James* annotat, in antiquiſſimis, quæ viderit, exemplaribus Juris Canonici nullum apparere veſtigium Donationis Conſtantini, *Paleas* quoque quæ ibi notantur, multum variare: dum ibi plures canones palearum nomine veniant, quæ in recentioribus exemplaribus ita non appellentur; & vice verſa. *Ep. 99.* ſcribit Uſſerius, ſe ex Meſopotamia nactum eſſe vetus manuſcriptum Syriacæ translationis Pentateuchi, ut & illas particulas novi teſtamenti, quæ in verſione iſta hactenus deſideratæ fuerint, videlicet Hiſtoriam adulteræ, II. Epiſtolam Petri, ut & Johannis Epiſtolam II, III, & apocalypſin. Quemadmodum etiam hinc inde Thomæ Davis epiſtolæ ex Aleppenſi civitate ad Uſſerium exaratæ exhibentur: cujus opera videlicet mediante transmitti ſibi curavit manuſcriptum Pentateuchi Samaritanum, quod primum fuit ex iis, quæ ad occidentaliores has oras unquam pervenerunt, quoque etiam commodato uſus eſt Waltonus in adornandis bibliis ſuis Polyglottis, *Ep. 105.* multis probatur, Iſraelitas non per transverſum maris rubri tran-

tranſiiſſe, ut quidem Geographorum plerique ſibi perſuaſerint, ſed ad ejusdem lateris littus oblique regreſſos fuiſſe. In *ep. 162.* diſſeritur de efficacia baptiſmi in infantibus, uti *ep. 205.* de ſanctificatione ſabbathi ejusque cum in primitiva Eccleſia, tum apud exteras gentes obſervatione. *Ep. 253.* agitur de ratione ſcribendi apud priſcos Saxones, ac exhibentur alphabeti apud ipſos uſitati literæ. *Ep. 267.* Uſſerius multis examinat opinionem Capelli ejusque Criticam Sacram, utpote arbiter a Capello electus inter ipſum et antagoniſtam ejus Bootium. Inter alia ibi inculpatur Capellus, quod accuratam illam Pentateuchi verſionem a 70 interpretibus curante Ptolemæo Philadelpho concinnatam, quæ tamen (ut Uſſerius ſtatuit) in famoſæ illius bibliothecæ incendio una perierit, confundat cum laxiore illa totius veteris Teſtamenti translatione, quæ quidem vulgo eodem titulo ſuperbiat, aſt poſt quartum demum annum regni Ptolemæi Philometoris a Doſitheo quodam Judæo confecta fuerit. *Ep. 285. ſeq.* Thom. Walley probare annititur, Adamum per plures dies & annos forte in Paradiſo commoratum, nec inde tam propere, ut quidem vulgo creditur, exactum fuiſſe. Plura hujusmodi allegare ad vitandam prolixitatem ſuperſedemus. Quod reliquum eſt, appendix vitæ Uſſerii ſubnectitur, directa præcipue contra criminationes D. Petri *Heylin*, qui in Tractatu, cui nomen fecit: *Reſpondet Petrus*, Uſſerium incuſaverat, ac ſi conformitatem doctrinæ ac diſciplinæ eccleſiaſticæ Anglicanæ ſcriptis ſuis violaſſet: quod tamen ab ipſo neutiquam factum eſſe per ſingulos articulos controverſos latius oſtenditur. Concernunt vero hi 1. moralitatem ſabbathi, 2. diſcrimen inter Epiſcopum & Presbyterum, 3. univerſalitatem redemtionis Chriſti, 4. modum præſentiæ corporis Chriſti in S. Cœna, 5. poteſtatem remittendi peccata miniſtris Eccleſiæ competentem, 6. deſcenſum Chriſti ad inferos. Denique id quoque tacendum non eſt, ſubjici catalogum plenarium omnium Uſſerii ſcriptorum, tam impreſſorum, quam MStorum, extantium æque ac deperditorum: quemadmodum & in ipſa vitæ deſcriptione non omiſit Parrius ad ſingulos annos commemorare, quando quodlibet præcipuorum ejus operum in lucem publicam prodierit, breviter enarrata cujusvis materia ac methodo: quorum tamen hic facere mentionem noluimus, partim quod eruditis jam tum ſatis nota exiſtimamus, partim quod de Vita ac Epiſtolis, non de libris ac

Digitized by Google

peribus ejus differere nos juſſit præſentis Voluminis rubrica ac præcipuus ſcopus, unde hac quidem vice præter neceſſitatem latius divagari noluimus. Niſi forte id unum moneri adhuc commode poteſt, *Uſſerii Annalium V. & N. Teſtamenti* editionem tertiam, ad Londinenſem & Pariſienſem collatam, Bremæ impenſis H. Braueri ſuperiori anno prodiiſſe.

THE VVORKS OF Dr. HAMMOND;

id eſt:

Henrici Hammondi Doctoris Theologi Opera.

Londini, impenſis R. Royſton & R. Davis 1684, in fol.

JAcobo Uſſerio *Hammondum* jungere æquum videtur, cum dogmatibus, eruditione, fide in Regem, ac quas ea de cauſſa ſubiit, perſecutionibus, itemque, quod caput eſt, amicitia mutua *Uſſerio* conjunctiſſimus fuerit. Illius argumentum ſunt epiſtolæ eorum amœbææ, quæ in *Uſſerianarum Volumine*, n. 241. 242. 243. 244. 245. 246. leguntur. Nec optimam heic occaſionem prætermittendam opinamur, qua Clariſſimo *Joanni Clerico* Amſtelodamenſium Profeſſori, communi orbis literarii nomine in memoriam revocemus ſpem ampliſſimam, quam in *notis ad Davidis & Stephani Clericorum opuſcula*, de Hammondi operibus Latine non ſine augmento edendis, liberaliſſime fecit. Quamvis enim in *Bibliotheca Univerſali Hiſtorica* inſtruenda occupatus nunc eſſe feratur, nulli tamen ambigimus, quin aliquam ſubciſivarum horarum partem operi tantæ molis dudum ſacram eſſe juſſerit, nosque adeo & quotquot bonarum literarum amore ducuntur, voti noſtri, quod in Actis anni 1685 p. 234. expoſuimus, propediem compotes facere valeat.

Quæ vero impræſentiarum differere animus eſt, duorum generum ſunt. Alia enim *Hammondi*, alia *Operum* ejus hiſtoriam illuſtrabunt. Illuc faciunt, quæ habentur in ejus *Vita* tomo I. Operum præfixa, authore *Johanne Fello, Oxonienſi*, dum in vivis erat, *Epiſcopo*, cujus Manibus digniſſimum ſucceſſorem *Samuelem Parkerum* merito gratulamur. Hinc ergo compertum habemus, natum eſſe Noſtrum d. 26. Aug. a. 1605. *Certeſiæ* Surriæ oppido, patre *Joanne Hammondo*, Henrici principis Jacobi R. filii archiatro. In ſchola *Ætonenſi* Latinam Græcamque linguam perquam ſibi familiarem reddidit, poſuitque Hebræ

bræ rudimenta; dignus eapropter habitus, qui decimo tertio ætatis anno in Academiam *Oxonienſem* profectus, mox inter Collegii Magdalenæi *Demiſocios* (quos vocant,) anno autem 1622 inter *Socios* legeretur. Poſt, ubi ſupremum in Philoſophia gradum conſcendiſſet, Phyſicam publice prælegere, vicibusque binis *Langtonio* præſidi parentare juſſus eſt. Ordinibus ſacris anno 1629 initiatus, paulo poſt primam in theologia lauream obtinuit. Anno dehinc 1633 *Rector* Eccleſiæ *Penſeburſtianæ* conſtitutus, concionum frequentia, ardore precum, ſolicita ſacramentorum diſpenſatione, eleemoſynarum decimarumque erogatione, modeſtia item, eruditione vitæque ſanctimonia omnibus placuit, cumprimis vero *Briano Waltono* Wintonienſi Epiſcopo, cujus etiam beneficio Archidiaconi *Ciceſtrenſis* muneri præfectus eſt. Anno 1639 Theologiæ *Doctor* creatur.

Sed tota jamjam Anglia inteſtinis bellis tum temporis conflagrare cœperat. Jam Regi fidum rituumque antiquitus receptorum tenacem fuiſſe, criminis morte piandi nomine rebellibus cenſebatur. Quia igitur fidei in Regem ſibi conſcius erat Hammondus, fuga ad lares *D. Buckneri*, quo tutore olim gaviſus fuerat, elabitur, die 25. Julii, a. 1643. Cum autem incertus percrebuiſſet rumor, Hammondum illic locorum ad capitis ſupplicium quæri, *Oxonium* petit. Hinc Londinum comitatur Ducem *Richmondanum* Comitemque *Southhamptonienſem*, Legatos Regios, qui de pace cum ſeditioſis tranſigere debebant. Illis tunc a concionibus privatis erat Noſter. Mox *Uxbrigiæ*, cum aliis ſuarum partium theologis, *colloquio* intereſt cum Presbyterianis habito. Sortitus illic fuerat adverſarium *Vinium* quendam, qui præter expectationem, argumentorum calumniarumque indigeſtam molem ex charta recitat. Hammondus nulla mora calamo excipit ſingula notisque auget, adeo ut cum ille legendi finem feciſſet, ſolidam jamjam abſolviſſet reſponſionem; qua audita Vinius Deum ſanctosque angelos teſtes vocavit, *etiamſi memoria nunc non ſuggereret, quod reſponderet, alio tamen tempore ſibi facillimum fore.* Meruit hoc ipſo a Rege locum inter *Canonicos Collegii Eccleſiæ Chriſti*, ab Academia vero *Oratoris* titulum. Anno 1645 menſe Martio inter *concionatores aulicos* regios cooptatur. Interea Scoti Anglis Regem vendunt. Rapitur is captivus in caſtellum *Holdenby*. Ægre tandem Hammondus cum aliis ad Regem admittitur. Nec illum deſerit; cum *Woburnam*,

Hamptoncourtium, denique in insulam *Wight* deducitur, locum non carcerem mutaturus. At anno 1647 circa natale Servatoris festum, totum Regis famulitium, cujus pars Hammondus erat, insula *Wight* excedere jubetur. Reversus *Oxonium*, Subdecani munere intrepide fungitur. Parlamenti decreto igitur exuitur officio ac libertate. Exegerat septimanas decem in carcere, cum *in Novum Testamentum annotationes* suas auspicaretur; venia vero a Parlamento obtenta *Clapbamum* deportatur, ubi familiaritate *Philippi Warvvickii*,& vernacula Commentariorum suorum Latine primitus exaratorum versione, custodiæ molestias fefellit. Cum vero anno 1649 Carolum capite multassent parricidæ, nec patroni deessent tanto sceleri, *Ashamus* nempe & *Goodvvinus*, non potuit sibi temperare Hammondus, quin ab horum calumniis innocentissimum Regem vindicaret. Hoc tamen scriptum hodienum superstes esse, non putamus. Vertente dein tempore, pristinæ libertati restitutus *Westvvoodum* in Vigornia tendit, hospitem ibi nactus *Johannem Packingtonum*. Cumque paulo post *Carolus II*,jus suum in patrium regnum armis vindicaturus, *Vigornia metropolin* cognominem accessisset, vidit illum Hammondus,clementissime ab eo exceptus, literasque ab eo obtinuit, quibus Anglicanam religionem, cujus causa divus Parens martyrium subiisset, toto pectore se amplecti testabatur, dumque viveret, defensurum se spondebat. Inter hos civilium bellorum strepitus, qui Regi faventibus luctuosissimi fuerunt, maximam operum suorum partem Hammondus enixus est, quibus tum Scripturæ facem accendit, tum depravatos seculi mores emendare annisus est. Sed & contra secus sentientes pugnandum erat, quos inter familiam ducebant e Pontificiis *Nobilis* quidam, ejusque armiger *S. W.* e Presbyterianis *Cavvdry & Jeanes*,ex Independentibus denique & Anabaptistis *Ovvenus & Tombs*. Hi omnes longe minorem terrorem ipsi incusserunt, ac alia hostium classis, *podagra*, malum *colicum spasmus*,&,ex quo d. 25. Aprilis a. 1660 mortuus est, *renum calculus*. Impedivit hoc pacto mors, quo minus Diœcesi *Vigorniensi* præficeretur. Illius quippe curam a Rege Carolo II, cujus reditum anxie tunc præstolabantur subditi ad saniorem mentem redacti, sibi destinatam esse resciverat. Exuviæ ejus in Ecclesia Parochiali *Hamptonensi* die sequenti tumulatæ sunt. Atque hæc hactenus in prima & tertia sectione ab illustrissimo *Fello* dicta noveris. Sectione autem

autem media *περσωπογραφίαν* Hammondi facunde perſequitur, omnesque tum corporis tum animi dotes juſto ordine enarrat. Videas heic illum in virtutes ejus evagari, ſingulasque exemplis aliquot memoria ſane ac lectu digniſſimis illuſtrare.

Matrimonium nunquam iniit, quod ſobole non egeret, qui in tot tantisque ingenii *fœtibus* ſemper ſe fore ſuperſtitem haud vane ſperare poterat. Horum nunc catalogum ac hiſtoriam texere operæ erit pretium. Sequemur autem ordinem ſervatum in ultima hac ſtudio *Wilhelmi Fulmanni* curata editione, ubique annotaturi, quo tempore & loco quilibet illorum publicam lucem primitus aſpexerit. Diſtinguuntur *Voluminibus quatuor*. Primum complectitur opera practica, *alterum* polemica, *tertium* & *quartum* exegetica. De ſingulis diſtinctius nunc agemus.

Volumine igitur PRIMO exhibentur (1) *Catechiſmus Practicus*, editus olim Oxonii anno circiter 1644. (2) *Apographum* Epiſtolarum aliquot amœbæarum *Autoris* Catechiſmi Practici & *Franciſci Cheynelli* Oxon. 1647, in 4. (3) *Vindiciæ trium* locorum Catechiſmi practici, Lond. 1648, in 4. (4) *de Conſcientia*. (5) *de Scandalo*. (6) de *ἐθελοθρησκεία*. Hanc opuſculorum trigam edidit Oxonii 1644. in 4. (7) *de Superſtitione*, Oxonii 1645. in 4 (8) *de Idololatria*, Oxonii 1646. in 4. (9) *de peccatis infirmitatis & pervicaciæ*, Oxonii 1645. in 4. (10) *de pœnitentia ſera moribundi*, ibidem 1645. in 4. (11) *de correptione fraterna*, Londini 1647. in 4. (12) *de reſiſtentia adverſus magiſtratum legitimum ſub religionis prætextu*, Oxonii 1644. in 4. (13) *Epiſtola ad Fairfaxium*, data 15. Jan. 1648, qua a ſupplicio Regis capitali ipſum ejusque Concilium bellicum dehortatur, impreſſa Londini 1649. in 4. (14) Ejusdem *Vindiciæ* Londini 1650. in 4. (15) *Conſpectus* novi directorii, ac *Vindiciæ* veteris Liturgiæ, Oxonii 1645. in 4. (16) Conſiderationes *mutationis Regiminis eccleſiaſtici*, Oxonii 1644. in 4. (17) *de Poteſtate Clavium*, Londini 1647. in 4. (18) de *Religionis Chriſtianæ cum ſana ratione convenientia*, Londini 1650. in 12. (19) de *articulis fundamentalibus* Lond. 1654. in 12. (20) de *ſchiſmate*, Londini 1654. in 12. (21) *Paræneſis ad filios Eccleſiæ Anglicanæ*, cum diſcurſu *de Hæreſi*, Londini 1656. in 12. (22) *Epiſtola* reſponſoria ad ſex *quæſtiones*, quæ agunt *de methodo decidendi controverſias in Scriptura nondum clare diremptas, de matrimonio cum ſorore uxoris, de polygamia & divortiis, de baptiſmo infantum, de*

impoſitione manuum in ordinatione, denique *de celebratione Natalis Domini aliorumque feſtorum*, Londini 1653. in 12. (23) Diſcurſus pacificus de *Gratia & decretis divinis*, Londini 1660. in 8. (24) de *pœnis infernalibus* Oxonii 1664. in 12. (25) *Precationes* duæ, Lond. 1660. in 8.

Volumen SECUNDUM, polemicum ac bipertitum eſt. *Parte priori* habentur ſcripta *Antipapiſtica*, quibus præmittuntur (1) *Vicecomitis Falklandii* diſcurſus de *infallibilitate*, quam Eccleſia Romana habere ſe putat. (2) *Exceptiones* Pontificii cujusdam contra hunc Falklandii diſcurſum, Oxonii 1646. in 4. (3) Alia *reſponſio* ad eundem diſcurſum, cum Falklandii *replica*, Londini 165-- in 4. (4) Epiſtola *Gualteri Monzacutii* ad Patrem ſuum *H.E. de Mancheſter*, de cauſis converſionis ſuæ ad religionem Romano-Catholicam, una cum Reſponſione tum Patris tum Vicecomitis Falklandii. Londini 1641. in 4. Sequuntur *Henr. Hammondi* (1) *Replica* ad Nobilis Pontificii *B.P.* reſponſionem ad *Tractatum de Schiſmate*. Acceſſit relatio de Appendice quam *H.T.* ſuo *Controverſiarum Manuali* annexuit, de reſponſione a *Dinotho* Abbate Bangorienſi data *Auguſtino* Monacho Gregorii Magni P.R. Legato, *ſe* nempe *cum cæteris Britannicis eccleſiis, parere Archiepiſcopo Caerleonenſi, non Romano Epiſcopo*, Lond. 1654. in 4. (2) *Dexteritas illius, qui tractatui de Schiſmate arma detrahere conatus eſt, ſub examen revocata*, oppoſita cuidam *S.W.* autori *Schiſmatis armis exuti*, Lond. 1656. in 4. (3) *tertia defenſio tractatus de Schiſmate, cui inſeritur conſpectus poſſeſſionis & traditionis oralis*, qua Papiſtæ gloriantur, juxta methodum *Whitii*, Londini 1659 in 4. (4) Αἰὼν ἀληθεύειν, ſive brevis relatio de Pontificii hominis adverſus tertiam defenſionem objectionibus. Lond. 1660. in 4. *Altera parte* Voluminis ſecundi continentur ea, quæ ſequuntur: (1) Diſſertationum de Epiſcopatu *vindicatio* ab exceptionibus Miniſtrorum Londinenſium, in libro, cui titulum fecere: *Jus divinum miniſterii Evangelici*, Lond. 1654. in 4. (2) *Reſponſio* ad *Joannis Owveni* animadverſiones in Diſſertationes de *Epiſtolis Ignatii*, quique iisdem nititur, *Epiſcopatu*, Lond. 1654. in 4. (3) Secunda *Apologia pro H. Grotio*, ſive vindiciæ *digreſſionis* de eo, contentæ in reſponſione ad Owveni animadverſiones, Londini 1655. in 4. (4) Ejusdem *continuatio*. Londini 1657. in 4. (5) *Pædobaptiſmus defenſus* contra exceptiones *Tombii* in *Antipædobaptiſmo*. Londini 1655. in 4. (6) Relatio de *triplici Diatriba* authore *Cawdrey*, de ſuperſtitione, ἐθελοθρησκείᾳ & feſto

feſto natali Servatoris, Londini 1654. in 4. (7) Ἐκτενέστερον ſive de *gradibus fervoris precum Chriſti*, conciliatis cum ipſius *gratiæ habitualis plenitudine*, contra authorem *Mixturæ Theologiæ Scholaſticæ & Practicæ*. Londini 1656. in 4. (8) Εὐχημόνως καὶ κατὰ τάξιν, ſive *fundamenta uniformitatis*, juxta 1. Cor. XIV, 40. vindicata ab exceptionibus *Jeanii*. Londini 1657. in 4.

Volumen TERTIUM conſtituunt *paraphraſis & annotationes in univerſos N.T. libros*. Lond. 1659. fol.

Volumine denique QUARTO continentur (1) *Paraphraſis & Annot. in Pſalmos*. Lond. 1659. fol. (2) *Commentarius in Proverbiorum Capita X. priora*, nunquam antea editus. (3) *XXXI Conciones*, quarum novem priores *obligationem Chriſtiani ad pacem & charitatem* demonſtrant, impreſſæ Londini 1649. in 4. Sequentes duæ aliquot *utiles regulas ſacerdotibus æque ac populo obſervandas* exponunt, typis olim Londinenſibus exſcriptæ anno 1657. in 8. Reliquæ novendecim varii argumenti ſunt, antehac editæ Londini 1664. in fol. Et hæc quidem Hammondi opera hactenus recenſita Anglica lingua conſcripta ſunt omnia.

Illius igitur Linguæ ignari ſi ſpecimen cupiant rerum ab Hammondo memoriæ proditarum, evolvant *Matthæi Poli Synopſin Criticorum*, Trajecti ad Rhenum anno ſuperiori ex recenſione Clariſſimi Theologi *Joannis Leusdeni*, ſumtibus *J. Ribbii, J. Van de Water*, & *Fr. Halmæ* recuſam. Illic enim ampliſſima ex Commentariis in Pſalmos & N.T. excerpta reperire licebit. Agmen claudit biga hæc operum Latinorum: (1) *Diſſertationes IV. de juribus Epiſcopatus*, adverſus Blondellum, Londini 1651. in 4. (2) *de Confirmatione, ſive benedictione poſt Baptiſmum ſolemni per impoſitionem manuum Epiſcopi celebrata, commentarius*, Dallæo ac Mareſio oppoſitus, editus quondam Londini 1661. in 8.

OROPHILE EN DESORDRE, OU L' ART convaincu d' impoſture dans l' uſage de la Seignée, h. e.

Orophilus confuſus, ſive Ars convicta impoſturæ in uſu venæſectionis.

Coloniæ, anno 1686. in 12.

Nihi

Nihil frequentius circa morborum curas in Gallia fieri, quam ut repetita ſæpius venæſectione ſanguis prodigatur, nemo facile ignorabit. Hujus autem perverſi moris vanitatem perſtricturus auctor præſentis ſcripti anonymus, ad genium fabulæ Romanenſis voluit nonnihil commentari, forſan ut ſuavius alliceret Lectorem, ac interſperſis ſubinde poematicis floribus delectaret. Exiſtimat autem venam ſecandi conſuetudinem ex illarum numero rerum eſſe, quarum error mater, fraus & impoſtura obſtetrix, & præoccupata vulgi credulitas nutrix eſt. Nam primum ejus inventorem putat a diabolo eſſe edoctum hanc praxin, ne tamen id innoteſceret, finxiſſe ab hippopotami exemplo, certo tempore mare egreſſi, ſuper calamos recens exſectos femora convolventis & crura, ut pedibus vulneratis cruor egeſtus ſagina diſtentum faciat levem, ſi licet uti verbis Ammiani ex L. 22, introductam iſtam ſanguinis prodigalitatem. Nec facile magis brutum concipi conſilium poſſe, quam demere ſanguinem, ſpiritus, vires & vitam, ubi natura victrix debet evadere mali non niſi per vires, ſpiritus & vitam ipſam ſuperandi. Id quod fuſius deducit probando in ſanguine vitam nidulari, omnesque actiones vitales ab eo dependere. Hinc de exemplis loquitur eorum, qui vel ex uſu venæſectionis perierunt, vel vitam breviorem aut infelicem reddiderunt: Nam & cruribus vel brachiis mutilatos, maraſmo confectos, viſu privatos, in pallorem conjectos, ictero defædatos paſſim ait occurrere. Mox fermento & digeſtioni ventriculi nocere inciſionem venæ, ac inde totius corporis œconomiæ vim inferri fuſius declarare nititur. Sicut vero temeritatis arguit eos, qui phlebotomiam celebrari jubent: ita imprudentiæ notas non effugituros autumat, qui ipſi ſe ſubjiciunt. Enimvero abominaturum ſtatim, qui conſideret, hoc juvandi prætextu Galliarum Reginæ vites vitamque in vigore ætatis ſuæ ereptam: & numerum infantum, tanquam innocentium victimarum, eſſe innumerabilem, quos crudelitas matrum gravidarum per frequentes venæſectiones immolarit. Pergit deinde perſtringere finem, quem pernicioſæ, ut vocat, hujus praxeos ſectatores proponunt, & operoſa demonſtratione evincere conatur, corruptionem in ſanguine, quamdiu per vaſa ſua in circulum currit, plane impoſſibilem eſſe, nec illam ex varietate coloris aut conſiſtentia emiſſi cruoris innoteſcere poſſe. Imo nec fermenta maligna ſanguini illapſa ſic corrigi, nec fermentationes febriles

briles h.m. ſupprimi. Quid quod corruptio ſanguinis potius accerſatur per venæſectionem, quam avertatur. Et ſi illam concipere liquor vitalis queat, tamen vanitatem remedii in venæ aperturam poſiti, ex lege circulationis perpetuæ facile apparere. Ac fruſtra omnino delectum venarum ſecandarum, & huic vel illi viſceri aut parti reſpondentium inſtitui, quod plus noxæ, quam utilitatis, ceu prolixius monſtrare præſumit, inde inferatur. Abſurdum quoque eſſe, & in mortem proximi deſtinatum conſilium, educere 20 vel 30 partes puriſſimi optimique ſanguinis, ut una vel duæ partes aliquali corruptionis nota damnandæ eliminentur, miſtura boni malive ſatis cognita. Atque hoc idem fere eſſe, ac ſi quis 30 fidiſſimorum ſibi amicorum occidere haud vereatur, modo vel unicum inimicum inter illos latentem ſimul perimat. Quicquid etiam de revulſione, derivatione & plethora auctores ſpecioſo prætextu interſerant, aliquot rationibus deſtruere ſatagit, ut ubivis meram illuſionem & fraudem manifeſtam detegat. Galenum denique & Celſum meticuloſe admodum venæſectionem præcepiſſe, ita ut doctiſſimus quidam Medicorum bene aſſeruerit, ſi quis Galeni juxta monita velit ſe gerere, rariſſime occurſuras eſſe valetudines, quibus mederi per hoc remedii genus liceat. Hinc Cratonem, Cnœffelium, Brunonem, ac obiter quoque Helmontium allegat, ejusmodi ſanguinis effuſionem plane deteſtantes: Hippocratis vero aphor. 6. ſect. 1. male a quibusdam auctoribus in favorem venæſectionis detorqueri oſtendit. Tandem ut quis averſetur cum horrore iſtam medendi methodum, facile credit moveri poſſe, quod ipſius origo ſit monſtroſa, intentionem DEI lædat, leges naturæ aboleat, effectus horribiles producat, falſitatem indicationum prodat, vanitatem prætextuum aperiat, & illuſionem fundamenti fraudesque omnes patefaciat.

SPECIMINUM SINICORUM ANDREÆ MULLERI Greiffenhagii DECIMÆ DE DECIMIS, una cum Mantiſſis.

Anno 1685, fol.

PRidem eſt, quod Auctor tota Europa ob cognitionem Sinicæ litteraturæ celeberrimus varia ſcripta ſua ad nos miſit, quæ cum aliorum copia ſuperioribus annis recenſioni noſtræ ſubtraxiſſet, noviſſimũ eo-

rum, cujus titulum adſcripſimus, nobis in memoriam rediit hoc tempore, quo de ſalutifera Domini paſſione in Eccleſia agitur. Etenim Specimen illud Sinicum nihil aliud eſt, quam *Diſquiſitio de Eclipſi Paſſionali* in Sinicis etiam Annalibus deſcripta, quæ res non ſolum in admirationem Huetium aliosque eruditos rapuit, ſed inſignem quoque confirmationem Religionis Chriſtianæ ſuppeditat, qua impulſus Müllerus Diſquiſitionem hanc inſtituit, præmiſſo textu Sinico, notis genuinis deſcripto, cum lectione Mandarinica, ſynonymis variarum linguarum, & verſione Latina, quam in gratiam Lectorum ſubjungemus: *Anno ſeptimo Imperatoris Quang vu-ti, durante vere, Luna tertia, Sol ſub Quei-hai denſam patiebatur Eclipſin: cum hujusmodi Edictum Imperator univerſis populis promulgabat: Eſt hoc opus ſuperioris Domini. Quare vocula & uſitatus titulus noſter* Xim *porro ne uſurpetur a ſupplicibus, nec admittatur a ſcribis aut cancellariis.* Subjicit Mullerus *Notas ad verſionem Latinam* lectu digniſſimas. Hinc ſequitur *Specimen Lexici Mandarinici*, per occaſionem vocis *Xim*, quæ in textu palmaria eſt. In eo præſertim notatu digna ſunt, quæ differit Mullerus ex authentico Confutii textu circa Huetii obſervationem, ac ſi iſte Philoſophus Sinicus de Meſſia olim venturo obſcuram quandam ſpem geſſerit. Poſtea ipſa *de Eclipſi Paſſionali Diſquiſitio* inchoatur, in qua poſt deſcripta *teſtimonia veterum tam ſacra, quam profana*, exhibetur ſumma omnis generis conjecturarum & relationum de anno, menſe & die paſſionis Dominicæ, ſtatimque demonſtratur verum tempus, per hypotheſin ad theſin deductam, ſuſtinetque Mullerus, *Chriſtum mortuum eſſe anno Æræ vulgatæ XXX.* Hæc excipit ſumma variarum opinionum de Eclipſi paſſionali, pariterque demonſtratur vera ſententia, per hypotheſes ad theſes deductas, qua contendit Mullerus, I. *veram fuiſſe Eclipſin*, contra Africanum, Origenem & Cedrenum, qui improbant, recte Eclipſin dici, quod de *cauſſa efficiente* concedit Mullerus, non *de effectu.* II. *eſſe eandem cum Phlegontea*, contra Voſſium, Keplerum, Bodinum & Curtium, quia conſonant anni; utrinque dicitur, Eclipſin factam eſſe hora ſexta; utrinque dicitur, ἐν πανσελήνῳ, in plenilunio; utrinque mentio fit ſubſequuti terræ motus. III. *eſſe eandem cum Quang-vu-tiana, in Sinis obſervata*, contra Yam-quam-ſien, Sinam, Chriſtiani nominis hoſtem acerrimum, qui inficiabatur in libro anno 1666 edito, ullam in Sinarum Commentariis memo-

memoriam hujus Eclipſeos inveniri. Sed repererunt eam in annalibus Sinicis Hadr. Greslonius, & Joh. Dominicus Gabiani, quorum verba deſcribit Mullerus, additque eundem locum ſe inveniſſe in iſtis Annalibus anno 1683 Berolinum ex India translatis, & juſſu Sereniſſimæ Electricis in Germanicam linguam vertiſſe, & nihil non congeſſiſſe, quod ad hiſtoriæ hujus illuſtrationem faciat. Quare deſiderium integri operis in eruditis concitavit, cujus ſciagraphiam & titulum eidem Diſſertationi intexuit. Propoſuit ibidem quinta editione *Clavem Sinicam*, toto jam orbe celebratam, qua ſtatuto aliquo præmio patefacere vult *Arcanum illud* impoſſibilibus a plurimis adnumeratum, *quo Sinicorum characterum lectio facile, & facilius, quam ullius alius ſcripturæ, expediri, totaque legendi ratio exactiſſime cognoſci poteſt*, ut ſcribit num. 10. Imo plura pollicetur num. 14. *Nihil autem eſt, quod amplius promittam, niſi quod ſoluto ſub cautione præmii dimidio (alioqui, ne in ſiniſtras manus poſt fata deveniat, nihil de ſtruenda Clave laborans) Deo dante, intra ſemeſtre, aut citius Clavem concinnaturus, poſteaque quemcunque, etiam mulierculas & pueros, intra paucos dies docturus ſim, ut nihil non integrorum contextuum ex quibuslibet libris aliisque congrue ſcriptis chartis, non Sinice quidem, ſed Latine vel Germanice, vel Anglice, vel Gallice, vel Belgice, vel alias legant.* Subdit denique *Catalogum* tam *librorum Sinicorum Bibliothecæ Electoralis Brandenburgicæ*, CCC circiter tomorum, quam *Sinicorum, aliorumque rariorum, maxime manuſcriptorum*, in privata ſua Bibliotheca exſtantium, nec non *Indicem Opuſculorum* ſuorum tam editorum, quam editioni paratorum.

Hæc ſunt, quæ iſto Mulleri Specimine continentur. Miſit autem ad nos, ut diximus, alia etiam ſcripta ſua, quæ breviter indicabimus, quum maximam partem longe ante initium Actorum noſtrorum prodierint. Etenim Berolini anno 1673 excuſæ ſunt *Symbolæ Syriacæ*, duabus partibus conſtantes, quarum prior exhibet *Epiſtolas duas Syriacas amœbæas*, unam *Moſis Mardeni, Sacerdotis Syri*; alteram *Andreæ Maſii, ICti & Conſiliarii olim Cliviaci, cum verſione & notis:* poſterior *Diſſertationes duas de rebus itidem Syriacis*, alteram *de Moſe Mardeno*, alteram *de Syriacis librorum ſacrorum verſionibus.* Sequuta eſt anno 1674 *Monumenti Sinici* (de quo Kircherus aliique Pontificii mirum in modum gloriati ſunt) *Hiſtoria, Textus, Illuſtratio per Commentarios, &*

Examinis Initium. Præterea emiſit in lucem *Abdallæ, Perſæ, Hiſtoriam Sinenſem*, Perſice & Latine, cum notis marginalibus & appendice duplicis itineris, quorum alterum Legatus Ruſſicus, alterum Zacharias Wagnerus Dresdenſis, cum in alias orbis partes, tum præcipue in Sinam confecerunt. Deinde *Commentationem Alphabeticam de Sinarum magnaque Tataria rebus*, multis notatu dignis obſervationibus refertam, *de Abdalla* pag. 1. *de Annalibus Sinenſium* p. 4. 5 de *annis* eorum, ſive Chronologia p. 5. 6. 7. ubi hæc habet inter alia: *porro ſtupendus ille annorum numerus, quem Sinæ comminiſcuntur, non tam Chronologice, quam Rhetorice intelligendus eſt, arbitror. Conſueverunt enim nihil non myriadibus deputare, quæ magnifice extollere amant.* Porro *de Chimia Sinenſium* p. 10. *de Confutio* pag. 11. 12. 13. 14. 15. *de Creatione & Antiquitate mundi* ex Sinenſium ſententia p. 15. 16. 17. *de Horda* p. 28. 29. quam vocem Mogolicam, & caſtra regia proprie ſignificare ſtatuit. de *Medicina Sinenſium* p. 40. 41. de *Serpentibus* p. 51. qui nobis deteſtabile, Sinis *auſpicatum* animal: ubi ſimul addit, ſerpentem ex abyſſo fumarii, cujus Ferd. Mendez Pintus in ſuo itinerario multoties meminit, *non eſſe figmentum Pinti*, ut nonnullis viſum eſt. *Pleni enim*, ait, *hujusmodi draconum & ſerpentum ſunt libri Sinenſium, Brachmanum, aliorumque. Fabulæ absque omni dubio ex Hiſtoria primi ſerpentis confictæ videntur.* Denique *de Tataris* p. 55. 56. 57. 58. 59. 60 & 61. *de Ue-Kiao*, ſecta Sinenſi, quæ Xacam ſequitur, & in Sinam intravit anno Chriſti 66. Evangelium in India ſuperiore ſpargente Bartholomæo Apoſtolo &c. Protulit hinc Mullerus *Baſilicon Sinenſe*, quo primorum hominum, Regum & Imperatorum Sinenſium ſeriem, nomina, cognomina, ætatem, res quasdam geſtas, aliaque, ab exordio ad noſtra usque tempora comprehendit, & cum annis ante & poſt Chriſtum natum componere ſtudu it Berlini anno 1679: *Mappam Geographicam*, e mappa amplisſima, quam ipſi Sinæ ediderunt, in anguſtiorem formam traductam, & Latinis litteris expoſitam: *Nomenclatorem Geographicum* Imperii Sinarum Alphabeticum; *Epiſtolas de invento Sinico amœbæas* Inventoris & Kircheri, Adami Adamandi & aliorum: *Orationem Dominicam* tam Sinice ſeorſim, quam conjunctim centum fere verſionum: *Hebdomadem Obſervationum Sinicarum:* denique *Specimen Analyticæ Litterariæ*, quo in Reſponſo ad Ludolfi epiſtolam oſtendit, partem Orationis Dominicæ in Copticam linguam verſæ Æthiopico charactere expreſſam eſſe;

esse; imo affirmat, quamlibet ignotam linguam cognoscere sese & interpretari posse.

Hæc sunt præcipua, quæ lingua Latina edidit celeberrimus autor, qua cum alia, tum Germanice etiam nonnulla publicavit, inter quæ præsertim ad res Sinicas spectant, quæ Grebnizio oppositi, nec non Catalogus Annalium Sinicorum eorundemque argumenta, quæ anno 1683 Berolini partim in quarto, partim in folio impressa sunt. Quod superest optamus, ut clarissimo viro liceat propediem feliciter in publicum proferre, quæ domi suæ parata partim, partim affecta habet, majus præcipue opus *de Eclipsi Trinuna*; *Examen Monumenti Sinici*; *Commentarium de Pentateucho Ebraico anno Christi 334 scripto*, & similia, quæ rei sacræ & litterariæ magno commodo esse possunt.

D. PETRI STOCKMANS OPERA OMNIA, nunc primum in unum corpus collecta.

Bruxellis, typis Jodoci de Grieck, 1686, in 4.

Si sola nobis novitatis ratio habenda foret, quæ quidem in hoc scribendi genere maxime legentium animos demulcet, facile commemorandis his clarissimi Stockmanni operibus supersedere in totum possemus, utpote quæ antea separatim prodierant, & nunc uno volumine exhibentur. Ast in defectu tamen scriptorum juridicorum recentium, quorum quidem pauca ad nos proximis mensibus pervenerunt, non ingratum fore jurisprudentiæ cultoribus existimavimus, si quam pauciſſimis argumentum atque scopum operum Stockmannianorum indicaverimus. Prior itaque pars complectitur Decisiones Brabantinas, ut inscribuntur: quibus id potissimum intendit autor, ut eam juris partem, quæ receptis jurisprudentum sententiis absolvitur, in Brabantiæ regionibus vigentem elucidaret. Tametsi vero ipse agnoscat, se hac in re jamjam alios prævios habuisse, puta *Joh. Deckherum*, *Franciscum* item & *Henricum Kinschotios* aliosve; nihilominus se hoc præ illis præcipui habere contendit, quod istis quidem nec jus suffragii in auditoriis causarum fuerit, nec aditus ad intima patuerit consilia: cum e diverso sibi per 20 annorum spatium in Dicasteriis sedere, ac fundamenta decisionum velut coram intueri atque imbi-

bere contigerit. Expromunt vero hæ deciſiones partim receptas per totam Brabantiam conſuetudines, v.g. quod ibi filii familias teſtamenta condere valeant de iis etiam, in quibus patri uſusfructus & adminiſtratio competebat; quod inter ſpurios eorumque matrem nulla admittatur ſucceſſio, ſed fiſcus utrobique præferatur; quod bonorum poſſeſſioni, *Unde vir & uxor*, locus non ſit, verum deficientibus omnibus etiam cognatis non conjux, ſed fiſcus ſuccedat; quod legitimatis per reſcriptum Principis nullum jus ſit ad ſucceſſionem ab inteſtato; quod donatio quingentos licet ſolidos excedens inſinuatione non indigeat; quod ſponſionibus ſuper incertis eventis initis nullæ tribuantur vires; quod jura teſtamentorum & codicillorum in totum adæquata ſint, nec plures ad utrorumque validitatem quam duo teſtes cum notario requirantur, ne quidem in cæci ultima voluntate: ob eandem tamen teſtium paucitatem judicatum fuit, legatum ibi locorum peti non poſſe, quod uni e teſtibus illis in teſtamento relictum eſſet. Partim vero etiam Deciſiones hæ concernunt particularia quorundam locorum ejus ditionis ſtatuta, iisque tanquam fundamentis innituntur: exempli cauſa, quod Antvverpiæ locus non ſit Senatus Conſulto Vellejano; quod apud Bruxellenſes optio competat viduis, an pacta nuptialia ſervare malint, an vero his poſthabitis ea capere, quæ alias ex ſtatuto iis deberentur; item quod ejusdem civitatis conſuetudo omnimodam patri æqualitatem injungat, ſervandam in teſtamento inter liberos, in tantum, ut & fidei commiſſum uni filiorum injunctum pro invalido habeatur, nec illud per taciturnitatem filii ſuam portionem acceptantis convalidetur. Verumenimvero his aliisque hujusmodi compluribus, hic alias prolixius commemorandis, ob rationem ſupradictam merito abſtinemus. Alteram Stockmanni operum partem abſolvit tractatus de Jure Devolutionis, apud plures quidem gentes quadantenus obtinente, Brabantiæ tamen incolis maxime recepto ac quaſi proprio: quod nil aliud eſt, quo paucis nos in re non ignota expediamus, quam vinculum quoddam, quod diſſoluto per mortem matrimonio conſuetudo injicit bonis immobilibus conjugis *ſuperſtitis*, ne ea ullo modo alienet, ſed integra conſervet ejusdem matrimonii liberis, ut in ea ſuccedere poſſint, ſi parenti huic ſuperfuerint vel ipſi, vel qui ex iis nati fuerint, excluſis liberis ſecundi vel ulterioris thori. Naturam itaque hujus juris e fundamentis explicat autor, ſpe-

ſpecialia permulta ad perfectam ejus cognitionem facientia tradens, ac dubia complura deſuper orta removens. In ſpecie cum huic capiti haud poſtrema Regis Galliæ in Brabantiam prætenſio innitatur, occupatus eſt in demonſtrando, quam infirmo pede Gallorum petitio nitatur; quamvis inſimul proteſtetur, ſe publicorum iſtorum negotiorum minus gnarum, nec ulla publica inſtructum autoritate hæc de privato ſaltem Devolutionis jure commentari. Cæterum cum Tractatum hunc anonymus quidam autor, natione Gallus ut videtur, impugnaſſet, quo hujus argumentis obviaret, ſecundam ejus partem ſcribere permotus fuit, cui denique & tertiam, cum ſecundam quoque idem anonymus ſubruere adgreſſus eſſet, ſuperaddere pro ulteriore ſua defenſione neceſſum habuit Autor.

DETERMINATIO FR. IOANNIS PARISIENSIS Prædicatoris, de modo Exiſtendi Corpus Chriſti in Sacramento Altaris, alio, quam ſit ille, quam tenet Eccleſia: nunc primum edita.

Londini apud J. Cailloüe. 1686, in 8.

DOctor ille Scholaſticus ante trecentos circiter annos vixit, cum aliis ſcriptis, tum hac præſertim Determinatione, ut vocat, famoſus. Quam qui in Anglia edidit, exulem ſe in iſtas oras delatum (forſan ex Gallia) innuit in dedicatoria ad Archiepiſcopum Cantuarienſem epiſtola, cui has litteras nominis ſui indices ſubſcripſit: *P. A. E. A. P.* Idem vir doctus & reformatæ religioni addictus, tractatui Ioannis præfixit *Præfationem Hiſtoricam de dogmate Transſubſtantiationis*, qua id veteri Eccleſiæ fuiſſe incognitum, & cum primum in lucem emerſit, pro dogmate, quod ad Chriſtianam fidem pertineret, habitum non fuiſſe oſtendit. Prius ex Chryſoſtomo, Theodoreto & Gelaſio confirmat. Poſterius ſuperiori ſeculo omnes, qui ſupra vulgus ſapuerunt, faſſos eſſe monet, ac nuper illuſtrem Pontificium e Gallia agnoviſſe, cujus de Transſubſtantiatione ſcriptum Gallicum, quo ſtatuat, id dogma pro articulo fidei obtrudi non poſſe Proteſtantibus, propediem ipſius juſſu ſe editurum pollicetur anonymus, addens, illi ſe debere copiam *Determinationis Ioannis Pariſienſis*, quam nunc emiſit, eique illuſtrandæ dictam præfationem adjunxit, in qua tria præſtare voluit.

I. Non

I. Non faviſſe Transſubſtantiationi, ſeu quæ a Nicolao ſecundo, ſeu quæ a Gregorio VII ſuper eodem argumento definita ſunt, ac Berengario tanquam de fide præſcripta. Quam in rem utramque formulam exhibet, & Gregorium VII de Transſubſtantiatione fluctuaſſe, ex ejusdem Commentario in Matthæum MSto probat. Paulo poſt Rupertum Tuitienſem *impanationem* vel inveniſſe, vel repertam ab aliis propugnaſſe ſtatuit, & contra Gerberonium ſuſtinet. Addit, hoc ipſo ævo non multis annis poſt Rupertum acriter impugnatam fuiſſe Nicolai definitionem, & varias de transſubſtantiatione ſententias viguiſſe, idque oſtendit ex Abbaudo, Gualtero, Petro Lombardo, Petro Pictavienſi, aliis. II. Innocentium tertium in Concilio Lateranenſi primum & ſolum Transſubſtantiationem ſub anathematis pœna in diſſentientes definire molitum eſſe, neque tantam tamen obtinuiſſe auctoritatem, ut omnes ſine dubitatione ſubſcriberent, ſed varias potius ſententias agitarent atque foverent. Quod cum ex aliis plurimis Scholæ Doctoribus, tum ex Joannis præſertim Pariſienſis Determinatione commonſtrat. Hunc magni nominis fuiſſe ait, qui inprimis in controverſia inter Philippum Pulchrum & Bonifacium VIII delectus videatur, ut jura Regia adverſus Pontificis Romani auſus defenderet. Eundem Magiſtros Pariſienſes æquos ſuæ Determinationis judices antea expertum, paulo poſt iniquos paſſum fuiſſe, quippe a quibus Thomiſtarum opera, lectione, id eſt, profeſſione publica, & prædicandi jure illi interdictum fuerit. Verum Joannem non ceſſiſſe adverſariis, curiamque Romanam appellaſſe, ſed poſt ſuum eo acceſſum morte obiiſſe. Putat quoque, Thomiſtas in comitiis illis Pariſienſibus ſuperaſſe, allata auctoritate Innocentii Tertii in Lateranenſi Concilio, quod tamen a plerisque Pontificiis pro generali habitum non eſſe demonſtrat, nec a Gallis pro tali agnoſci poſſe, ob doctrinam de jure deponendorum Regum ab Innocentio in iſto Concilio definitam, ſed a clero Gallicano in ſuo cœtu generali anno 1682, tanquam errorem Regio Statui plane exitialem rejectam. Monet denique, illuſtrem Anglum Pontificium, Preſtonum, ſub Widringtoni titulo, in libro adverſus Leſſium, quem *diſcuſſionem diſcuſſionis* inſcripſit, hujus Concilii Lateranenſis diſcuſſiſſe auctoritatem, & nullam fuiſſe apud ipſos Pontificios, demonſtraſſe. III. A Joannis Pariſienſis tempore ſuper eo dogmate non conveniſſe ſcholæ Pontificiæ Magiſtros. Quod plurimorum nominibus

bus ſcripsisque allegatis comprobat, Lectoremque remittit ad Conſiderationes Guil. Forbeſii de dogmate Transſubſtantiationis, in quibus ſuperioris ſeculi virorum inter Pontificios illuſtrium ſententias ſuper ea Innocentii definitione laudet; quos ſequuti ſint Petrus de Marca, Joannes Barnes Benedictinus, & alii.

Finita præfatione exhibet *Willelmi Malmesburienſis* Præfationem & epilogos librorum Amalarii de divinis officiis, quæ ſupra promiſerat pag. 24. Dehinc ſequitur tandem ipſa *Determinatio Joannis Pariſienſis*, qui ſtatim initio profitetur, ſe exiſtentiam veram & realem corporis Chriſti in Sacramento Altaris defendere, ſed non audet dicere, quod opinio de permanentia accidentium ſine ſubjecto ſub fide cadat. Quare aliter ſalvari poſſe arbitratur realem exiſtentiam, cedere tamen paratus, ſi oſtendatur dictus modus determinatus eſſe per ſacrum canonem, aut per eccleſiam, aut per generale concilium, aut per Papam. Poſthæc prolixe exponit ac defendere ſatagit ſuam ſententiam, quam hoc modo declarat: *ſicut igitur Chriſtus vere moriebatur per communicationem idiomatum, per humanitatem aſſumtam, ſic corpus Chriſti pars manducatur & atteritur per communicationem idiomatum per aſſumtam panitatem, mediante ipſo.* Exiſtimat porro, antiquos modernosque doctores idem ſtatuiſſe, & ex his nominat Guidonem de Cluvigny, qui determinarit in quodlibeto, corpus Chriſti eſſe in altari per aſſumtionem; & ſimiliter panem eſſe corpus Chriſti per idiomatum communicationem, & dixerit, ſe ſi Papa eſſet, illam ſententiam confirmaturum. Subjicitur denique epicriſis Collegii Magiſtrorum in Theologia Pariſienſium, qui utrumque iſtum modum ponendi Corpus Chriſti eſſe in Altari, tenent pro opinione probabili; quia vero nullus determinatus ſit per Eccleſiam, idcirco nullum cadere ſub fide pronunciant, anathemati ſubjicientes, quicunque determinate adſereret, alterum præciſe cadere ſub fide. De quibus omnibus Lectores pro ſua prudentia facile judicabunt. Nec quisquam erit, qui non videat, Johannem noſtrum Pariſienſem eo vixiſſe & ſcripſiſſe tempore, quo regnavit in ſcholis ſtyli barbaries.

S. CLEMENTIS EPISTOLÆ DUÆ AD CORINthios. Recenſuit & notarum ſpicilegium adjecit Paulus Colomeſius, bibliothecæ Lambethanæ Curator. Accedit Thomæ Brunonis Canonici Windeſorienſis Diſſertatio de Therapeutis Philonis. His ſubnexæ ſunt epiſtolæ aliquot ſingulares, vel nunc primum editæ, vel non ita facile obviæ.

Londini, impenſis Jacobi Adamſon 1687, in 8.

CLementis Romani ad Corinthios epiſtolæ, quanto reliquis ſub ejus nomine vulgatis ſinceriores ſunt, & a primæva ſimplicitate minus alienæ, tanto plus operæ iisdem edendis, in alias linguas transferendis & illuſtrandis impenderunt Viri antiquitatis eccleſiaſticæ ſtudioſi. Laudati hoc nomine in Colomeſii præfatiuncula *Patritius Junius*, qui inſigne hoc ætatis apoſtolicæ monumentum ex vetuſtiſſimo codice, quem manu Theclæ nobilis fœminæ Ægyptiæ circa concilii Niceni I. tempora exaratum, Cyrillus Lucaris ex Alexandrino Conſtantinopolitanus Patriarcha, per Thomam Rovvæum ex oriente reducem, Carolo I Angliæ Regi dono miſerat, anno 1633 primus e tenebris produxit; *W. Burtonus*, qui anno 1647 Anglice vertit & uberioribus notis exornavit; *Joachimus Johannes Maderus*, qui anno 1654 Junianam editionem Helmſtadienſibus typis exprimi curavit, & nova præfatione addita, genuinum eſſe hunc Clementis fœtum, contra quendam noſtratium Theologorum demonſtravit; *Johannes Baptiſta Cotelerius*, qui anno 1671 inter opera S. Patrum Apoſtolis coævorum, univerſa Clementis Romani opera, adjectis doctiſſimis notis evulgavit; *Johannes Fell*, Oxonienſium nuper antiſtes, qui anno 1677 utramque Clementis ad Corinthios epiſtolam, minori quidem forma, ſed notis non minus doctis conſpicuam repræſentavit, & *Ezechiel Spanhemius*, qui priorem Clementis epiſtolam ad Corinthios jam olim in Gallicam linguam tranſtulit, ſed publici juris hactenus nondum fecit. De ſe ipſo horum exemplum imitatus *clariſſimus Colomeſius* nihil addit, ſed quid in nova hac editione præſtiterit, lectoris judicio relinquit.

Præmiſſa eſt de Clementis & ejus epiſtolarum tempore *Godofredi Vendelini* divinatio, quam etiam *Labbeus* T. I, concil. utrique Clementis

mentis ad Corinthios epiſtolæ adjunxit. Sequuntur ipſæ Clementis epiſtolæ breviusculis notis illuſtratæ, prior cum verſione *Patritii Junii*, poſterior cum verſione *Vendelini*, cui & aliud Clementis fragmentum ex Damaſceni parallelis *Cotelerio* interprete ſubjunctum legitur.

Accedit ad has Clementis epiſtolas, *Thomæ Brunonis* de Therapeutis Philonis adverſus *Henricum Valeſium* diſſertatio, quam in Voſſiana bibliotheca ſervatam hactenus & inde acceptam, Colomeſius luce publica dignam cenſuit. Exiſtimat autem Bruno, Therapeutas illos Philonis, Eſſenorum ſectæ quondam addictos, poſtea Marci Evangeliſtæ, cui Alexandrina eccleſia origines ſuas debet, miniſterio ad Chriſtianam fidem tranſiiſſe, quod Euſebii & Hieronymi autoritate probat, duos obeſſe ſibi ſcrupulos aſſerens, quo minus in aliorum ſententiam concedat. Unus eorum eſt, cur locus, ubi Therapeutas ſuos Philo verſatos fuiſſe tradit, loco, quem ab Aſcetis Chriſtianis frequentatum Palladius in hiſtoria Lauſiaca memorat, adeo ſit ſimilis, ut lac lacti, ovum ovo non poſſit eſſe magis; cum tamen Judæos viribus potiores, a Chriſtianis ſedibus ſuis expulſos fuiſſe, minime probabile videatur: alter vero, cum tres inſignes Judæorum ſectæ fuerint, Phariſæi, Sadducæi & Eſſeni, & per omnes mundi plagas tot Phariſæi & Sadducæi reperiantur, qui fiat, ut ſtatim a tempore Philonis ad hunc usque diem Eſſenorum ſecta prorſus evanuerit? Quos ſcrupulos nulla ratione commodius eximi ſibi poſſe contendit, quam ſi Eſſenos a Marco ad fidem Chriſtianam allectos ſtatuat. Cum vero *Henricus Valeſius*, in ſuis ad Euſebium notis, Therapeutas a Philone deſcriptos, neque Eſſenos, neque Chriſtianos fuiſſe cenſeat, ejus argumenta pro utraque aſſertionis parte allata ordine recenſet, & ad ſingula reſpondet. Corollarii loco juramentum illud Eſſenorum explicat, quo ſe juxta Joſephum obſtrinxerunt, ſe præcepta religionis nemini aliter, quam ipſi acceperint, eſſe tradituros, a latrociniis abſtenturos, nec non ſectæ ſuæ libros & angelorum nomina obſervaturos eſſe. Exiſtimat autem, eos per Sacramentum Dominici Corporis ac Sanguinis juraſſe, quod ab initio naſcentis eccleſiæ pro juramento fidelitatis habitum fuerit. Porro Eſſenos, cum ſe ad cuſtodiendos ſectæ ſuæ libros obligarunt, ad Eleazari, Ariſtobuli aliorumque veterum Judæorum ſcripta, allegoricam legis expoſitionem continentia, digitum intendiſſe cenſet, ad quæ Chriſtum etiam reſpexiſſe ſuſpicatur, cum Joh. V, 39. Judæis Scripturæ ſcrutinium commendat,

quaſi de Chriſto ex Scripturæ cortice parum cognoſcere potuiſſent, niſi ad allegoricos ſectæ ſuæ libros recurriſſent. Per nomina autem angelorum, verba nunciorum Dei ſeu miniſtrorum conciones publicas intelligit, cum τὰ ὀνόματα apud Philonem, Euſebium & Porphyrium haud raro idem ſignificent ac τὰ ῥήματα, & angelos pro quibusvis nunciis uſurpari conſtet.

Claudunt hoc volumen rariores aliquot clarorum virorum epiſtolæ, partim nondum hactenus vulgatæ, partim accuratius editæ, aut rarius obviæ, quarum argumenta breviſſime referemus. I. Eubulus Cordatus, ſeu qui ſub hoc nomine latet *Ulricus Huttenus*, *Monteſium* poſt Alexandrum VI & Julium II, quorum peſſimos mores notat, ſub Leone X meliora ſperare jubet. II. *Johannes Calvinus Lalium Socinum* a portentoſis ſpeculationibus graviſſima objurgatione dehortatur. III. *Hugo Grotius* a *Johanne Crellio* laudatus paria rependit, de nonnullis utriusque ſcriptis diſſerens. IV. *Juſtus Lipſius Franciſcum Villerium* ad Romanam, a qua deſciverat, eccleſiam reducere conatur. V. *H. Grotius* ad *Voſſium* de Salmaſio ſcribit. VI. *Jac. Sadoletus* ſuam erga *Sturmium*, *Melanchthonem* & *Bucerum* benevolentiam teſtatur. VII. *Hier. Groslotius Jacobo Lectio Joſephi Scaligeri* Scazontem in urbem Romam legendum probandumque mittit. VIII. *Jacobus Bongarſius* ſcrupulum ex infelicibus Proteſtantium armis conceptum, in ſinum *Joachimi Camerarii* effundit. IX. Card. *Richelius Barlæi* panegyricum remuneratur. X. M. *Hoſpitalis* falſos de ſe rumores, qui ad *Pii IV* aures pertigerant, diſpellit. XI. *Cœlius Calcagninus*, in litteris ad *Jac. Zieglerum*, viros quibuscum Romæ familiariter verſatus eſt, imprimis *Hieronymum Aleandrum*, *Ægidium Cardinalem*, *Fabium Ravennatem*, *Raphaelem Urbinatem*, & *Paulum Jovium* commendat. XII. *Johannes Bona* mittit *Lucæ Acherio* Capitulare Aytonis, ut ſpicilegio ſuo, quod a Summo Pontifice laudatum refert, inſerat. XIII. *Andreas Maſius Georgium Caſſandrum*, cujus nomen in expurgatorium indicem relatum fuerat, Eraſmi ſocietate ſolatur. XIV. *Cornelius van Drebbel* phænomena quædam optica recenſet. XV. *Petrus Molinæus Lancellotto Andrevvs*, quid de epiſcopali ordine ſentiat, exponit. XVI. *Lancellottus* reſpondet. XVII. *Robertus Scheilderus Seb. Tegnagelio Freheri & Caſauboni* mortem nunciat, & leoni mortuo inſultat. XVIII. *Andreas Schottus Caſaubonum* a Calvini doctrina & ſcriptis polemicis avocare conatur.

conatur. XIX. *Beza* Cod. M S C. quatuor Evangeliſt. & Act. Academiæ Cantabrigienſi donat, ejusque avulgaribus codicibus diſcrepantiam obſervat. XX. *Samuel Petitus Samueli Sorberio* nepoti ſuum de epiſcopalis hierarchiæ antiquitate judicium aperit. XXI. *Jacobus Sirmondus* ad *Seb. Tegnagelium* ſcribens, de nonnullis Petavii, & Ducæi, & ſui ipſius lucubrationibus agit. XXII. *Claudius Sarravius* data ad *Jac. Uſſerium* epiſtola, Græcam Bibliorum editionem a *Frontone Ducæo* ſuſceptam, a Romanis impeditam & ſuppreſſam memorat. XXIII. *Chriſtophorus Carleilus Caſtalionis* biblia commendat. XXIV. *Cornelius Valerius Mureto* diſcipulum ſuum *Lipſium* commendat. XXV. *Ger. Joh. Voſſius* ſtudium antiquitatis, & *Forbeſii*, ad quem ſcribit, inſtitutiones hiſtorico-theologicas commendat. XXVI. *Johannes Boiſius* ſe ab *Henrico Savilio* Chryſoſtomum edituro in ſocietatem laboris vocatum gaudet, & eccleſiæ miniſtros ad Chryſoſtomi lectionem invitat. XXVII. *Petrus Carolinus Andreæ Dudicii* favorem captat, & an ab orthodoxa de Deo doctrina defecerit, explorat. XXIIX. *Petrus Molinæus*, in literis ad *Montacutium*, *Caſaubonum* arguit, quod ad papiſmum inclinet, ejusque apoſtaſia metuenda ſit, niſi in Anglia ſervetur. XXIX. *Joh. Bapt. Folengius* laudes, ob commentarium in Pſalmos ab amicis in ſe congeſtas, modeſta ſui extenuatione declinat. XXX. *Joh. Slechta Coſtelecius* ſectam Pyghardorum repræſentat. XXXI. *Eraſmus* ad hanc epiſtolam reſpondet, & quid in hac hæreſi culpandum, tolerandum probandumve cenſeat, exponit. XXXII. *Arias Montanus Philippum* II Hiſpaniæ Regem de cavendis Jeſuitis monet. XXXIII. *Hoperus* ex carcere *Johannem Calvinum* de morte Eduardi VI, & deplorato Angliæ ſtatu certiorem facit. XXXIV. *Richardus Coxus Georgium Caſſandrum* per literas conſulit, an imagines Chriſti crucifixi in templis erigere liceat. XXXV. *Johannes Juellus Joſiæ Simlero* pro icone Petri Martyris, & libello de ejus vita & obitu, alioque contra Stancarum edito gratias agit. XXXVI. *Thomas Cranmerus Vadiani* ſententiam de Euchariſtia ſex libris defenſam, ſibi nonprobari candide fatetur. Addit tamen *Colomeſius*, ipſum poſtea a *Ridlejo* perſuaſum ſententiam mutaſſe. XXXVII. XXXVIII. & XXXIX. felix reformationis in Anglia progreſſus breviter narratur. XL. *Johannes Hokerus* idoli Cantiani impoſturas patefactas, idemque a populo fruſtillatim comminutum memorat. XLI. *Philippus Melanchthon Gulielmo Bellajo Langæo* articulos quosdam fidei mittit, concordiæ tractandæ

cauſa a ſe compoſitos. XLII. *Joſephus Hallus M. Antonium de Dominis* a conſilio Romam redeundi graviter & prolixe dehortatur. XLIII. *Edmundus Grindallus Zanchii* conſtantiam in tuenda ſententia laudat, & quis rerum in Anglia ſtatus, refert. XLIV. *Andreas Duditbius Quirini Reuteri* diſceſſum votis proſequitur. XLV. *Melanchthon* ad *Camerarium* de reformatione Hermanni Colonienſis Epiſcopi ſcribit. XLVI. *Cyrillus Lucaris Metrophanem Critopulum*, Theologiæ diſcendæ cauſa in Angliam miſſum, Cantuarienſi epiſcopo commendat. XLVII. Reſpondet epiſcopus, & hunc ex Græcorum ſeminario ſurculum Oxonienſi academiæ inſertum memorat. XLVIII. *Cyrillus Lucaris* in literis ad eundem epiſcopum *Georgium*, Jacobi Regis mortem dolet, & ſucceſſori Carolo felix imperium precatur. XLIX. *Friderici* IV Electoris Palatini confeſſio fidei Rudolpho II. Imperatori exhibita. L. *Jacobus Bongarſius*, quid de *Bodino* ejusque libris de republica cognoverit, *Rittershuſio* communicat. LI. *Anniani Celedenſis* præfatio in *Chryſoſtomi* homilias de Pauli laudibus, auctior & emendatior, quam in editione operum Chryſoſtomi a *Ducæo* curata legitur. LII. *Beatus Rhenanus* de diſſenſionibus in eccleſia & pacis impedimentis queritur. Subjungitur *Caſauboni* judicium de ritibus eccleſiæ Anglicanæ, e manuſcriptis ejusdem ephemeridibus depromptum. LIII. *Muretus* ad *M. Ant. Ciofanum* ſcribit, cur cum *Nathane Chytræo* aliisque peregrinis, a Romana religione alienis, nihil commercii habere velit, & *Manutium* Romam invitat. LIV. *Johannis Quiſtorpii* ad *Bernardum Taddelium* de Hugonis Grotii obitu relatio. LV. *Ludovicus Crocius Gerhardum Johannem Voſſium* hortatur, ut edat hiſtoriam eccleſiaſticam de myſterio SS. Trinitatis, cujus ſpes a *Wolzogenio* ſibi facta fuerat.

LE VRAY SYSTEME DE L' EGLISE, &c.
Par le Sieur Jurieu Docteur & Profeſſeur en Theologie. i. e.
Petri Jurieu, Theologiæ Doctoris & Profeſſoris verum Syſtema de Eccleſia & Analyſi fidei.

Dordraci apud viduam Caſpari & Theodorum Goris 1686, in 8.

De

DE *Autore* multis ſcriptis *clariſſimo*, quorum non pauca in Acta noſtra retulimus, præfari ſuperfluum foret. Apparet etiam ex titulo libri, contra quos potiſſimum (quanquam & aliis paſſim reſpondeatur) opus hoc compoſitum ſit; *Nicolium* nempe & *Ferrandum*. Id vero lectione, ſi quid judicamus, digniſſimum tantaque argumentorum & rerum notabilium copia refertum, ut difficile fuerit, compendium ejus exhibituros prolixitatem vitare. Factum inde, ut reliquis in menſem proximũ dilatis, nunc primi ſolum libri contenta exponamus.

Quam in principio libri de *Præjudiciis contra Papiſmum* Autor propoſuerat, *Ideam de Eccleſia*, a nobis in Actis a. 1685, pag. 527. breviter relatam, prolixius *libro hujus operis primo*, per XXVI capita probationibus firmandam, & ab objectionibus liberandam ſumſit. Inſiſtit ante omnia comparationi inter hominem, qui ex corpore & animo conſtat, & inter Eccleſiam, cujus anima fides eſt & charitas, corpus profeſſio fidei & externa charitatis praxis, quæque & vere fideles & hypocritas continet; & occurrit difficultatibus, quæ opponi poſſent. *Cap. II.* excludit ab Eccleſiæ idea triumphantem, reſpondetque ad loca Scripturæ, quibus ea pro parte Eccleſiæ haberi videtur; excludit etiam electos nondum natos, & rejicit diviſionem Eccleſiæ in viſibilem & inviſibilem velut duas, niſi quatenus inviſibilitas ad animam eccleſiæ, i. e. veram fidem & charitatem internam, viſibilitas vero ad profeſſionem Chriſtianiſmi externam, i. e. ad corpus ejusdem Eccleſiæ referatur. Hinc *cap. III* dogma Romanum, quod hypocritæ & mali vera eccleſiæ membra ſint, vehementer improbat, & qualis diſputatio *inter Arnaldum* & *Malletum*, ejusdem licet religionis doctores verſetur, oſtendit; item quomodo *Auguſtini* ſententia a *Scholaſticis* diſcrepet, cum ille veros fideles pro parte eſſentiali Eccleſiæ habeat, Scholaſtici ſolum pro integrante. Abſurditatem poſtea cap. IV demonſtrat, cum ex Auguſtini dictis, qui hypocritas pro veris Eccleſiæ membris non habet, concludere velint, concilia non errare, etſi fieri poſſit, ut non niſi hypocritæ in illis ſedeant. Cap. V. diverſum reſpectum, quo quis membrum Eccleſiæ dici poſſit, pluribus explicat, veramque rationem, de qua jam *cap. I.* aliquid dixerat, affert, per quam fiat, ut hypocritæ muneribus eccleſiaſticis in docendo & ſacramenta conferendo fungi poſſint; quia nempe ſalubris doctrinæ & ſacramentorum fructus ex Dei operatione dependet, cui hypocritæ externam

tantum

tantum actionem commodant, atque ideo instrumenti solum locum obtinent: ad infallibilitatem vero requiritur speciale Spiritus S. regimen, quod malis non contingit. Secundum systema suum (*cap. VI.*)docet, in illis Ecclesiæ universalis cœtibus particularibus, qui totam veritatem revelatam retinent, neque dogmata aut cultus, qui fundamentum tollunt, adjecerunt, salvari homines, *per doctrinam quemadmodum proponitur*: in illis, qui fundamentales articulos retinuerunt, adjecerunt autem falsos, salvari *conservando ea, quæ revelationi conformia sunt, rejectis, aut non explicite & pertinaciter admissis, quæ ultra fundamentū adjecta sunt:* In illis deniq;, in quibus non sunt errores, qui fundamentū auferant, licet id debilitent, *ita salvari, qui erroribus adhærent, quemadmodū salvantur, qui peccata, quæ venialia vocantur, committunt, neq; tamen eorum veniam aperte petunt, quia ea ignota habent.* Errores enim non fundamentales in peccatorum venialium & ignoratorum numero esse; interim remissionem peccatorum in genere peti, eamque ex magna Dei misericordia obtineri. Ex hac Ecclesiæ idea fieri, ut baptismus in cœtibus corruptis administratus, ab Ecclesia puriori non rejiciatur nec repetatur. *Cap. VII.* ex historia Ecclesiæ deducitur, baptismum hæreticorum primum rejici, & separari cœtus ob hæresin cœpisse in Asia, ob monstrosas priorum seculorum hæreses a *Simone Mago* propagatas, quæ nil nisi nomen Christianismi retinuerint & *Mahometismo* fuerint deteriores: transiisse eundum morem in *Africam*, præsertim *Cypriani* tempore. *Stephanum* vero Papam a Cypriano dissentientem, distinctam de unitate Ecclesiæ notitiam non habuisse in eo, quod omnium hæreticorum, etiam in fundamento errantium, baptismum admitti voluerit, ideoque recte ei quoad tales, v. g. *Gnosticos* & *Marcionitas*, a Cypriano responsum, & *Nicææ* in concilio legitime distinctum fuisse inter hæreticos; retento quorundam, rejecto aliorum baptismo, illorum nempe qui divinitatem Christi sive SS. Trinitatem negabant, etsi formulam baptismi eandem, quam orthodoxi adhiberent. Notat quandam Augustini circa factum istud difficultatem, sed *cap. VIII.* strictiꝰ ejus sententiam de unitate Ecclesiæ & de hæresibus examinat, & licet eum sui seculi maximum Theologum esse agnoscat, non satis tamen in hoc puncto sibi constitisse existimat, ita ut *Donatistæ* de hæreticorum baptismo rectius senserint; aliquando tamen eum ad justam Ecclesiæ ideam rediisse: magis vero

Digitized by Google

vero *Hieronymi* opinionem cum idea iſta conveniſſe putat, *cap. IX.* Format itaque ſtatum quæſtionis (*cap. X.*) hoc modo, quod ipſe Eccleſiam catholicam & univerſalem in omnes ſectas extendi ſtatuat, inque iis omnibus, quæ fundamentum religionis Chriſtianæ non ſuſtulerunt, vera reperiri eccleſiæ membra putet, etiamſi unitæ externis vinculis non ſint, aut mutuo etiam ſeſe excommunicent; adverſarii vero aſſerant, Eccleſiam ad unam ſolum ſocietatem reſtrictam eſſe, ſub externo capite aliisque ritibus. Hanc autem ſententiam crudeliſſimam & abſurdiſſimam, pureque *Donatiſticam* eſſe contendit, ſive Romanæ, ſive Græcæ, ſive alii cuicunque Eccleſiæ applicetur; neque fieri poſſe credit, ut illi aliquis ſerio adſtipuletur, ſed aſtu diaboli paradoxon hoc foveri, ut ſimpliciores repagulo illo in cœtibus retineat, a quibus absque hoc ſeparare ſe non difficulter poſſent.

Magnam inde argumentorum aciem pro tutanda ſua & deſtruenda adverſariorum ſententia educit, quorum *primum* eſt ab Eccleſiæ dilatatione per orbem terrarum, cujus divinæ promiſſionis implementū demonſtrari nequeat, ſtante reſtrictione ad ſocietatem quandam externo vinculo unitam, & excluſis ſeparatis ſeu ſchiſmaticis cœtibus; ubi iterum in Auguſtini traditis quædam notat, ſed majores adverſariorum errores producit, qui dilatationem illam Romanæ Eccleſiæ applicant, ita ut & cum *Donatiſtis* conſentiant. Taxat ſpeciatim, quod ſufficere putent, ſi quosdam ſuæ religionis ſparſim in variis provinciis habeant, Pontifici adhærentes : item quod ſemper in frequentiori Eccleſia ſanam doctrinam quærendam eſſe exiſtiment, cum id repugnet vaticiniis ſacris de ultimis N. T. & Antichriſti temporibus, in quibus dilatatio quidem per totum orbem locum habebit, ſed major nihilominus multitudo & potentia apud eos futura indicatur, qui Antichriſto adhærent. *Secundum* argumentum *cap. XI.* ſumitur a prædicta mixtura bonorum & malorum, ſive tritici & zizaniorum, inter quæ hæreſes referre non dubitat, cum non magis obſtent univerſitati Eccleſiæ morum, quam doctrinæ defectus: monſtrat etiam quam iniquum ſit, quod Romani nulla diſtinctione, ob leves non minus & paucos, quam graves aut multos errores, totos cœtus condemnent. Notat veteres *Eutychianorum & Neſtorianorum* hæreſes, hodie non niſi verbales eſſe. Allegat *Hiſtoriam Jobii de Abyſſinis*, & *Hiſtoriam Criticam de Eccleſiis Orientis*, quæ ſub nomine *Monii* prodiit, in Acta noſtra a. 1684. p. 490. relata. Sed

pro *Jobio* fortaſſe V. C. *Jobi Ludolfi* hiſtoriam Abyſſinam nominare voluit. Adducit pro ſententia ſua locum Pauli I. Cor. III. 11. 12. ex quo cum aliis argumentatur, per *ligna*, *fœnum*, *ſtipulam* intelligi debere errores, & quidem non leves, ob quos tamen usque ad diem Domini ſeparatio non ſit facienda. *Tertio* (*cap. XII*) ex conſervatione verbi divini & ſacramentorum in cœtibus ſchiſmaticis concludit, electos in illis eſſe, cum verbum Dei ſine omni efficacia nunquam ſit, & non niſi per accidens reprobis prædicetur: concedit tamen horum damnationem non Deo, ſed cordis eorũ duritiei imputari debere. Excludit ab hoc aſſerto *Socinianos*, tum ob fundamenti defectum, tum quod ob paucitatem computari pro cœtu aut corpore eccleſiaſtico non debeant. *Quartum* argumentum *cap.* XIV. ſumitur a regno Iſraelitico, in quo, licet ſchiſmatico, Deus tamẽ electos & ſanctos, & prophetas habuerit. Rejicit exceptionem, quod tales ſchiſmati non adhæſerint: adhæſiſſe enim, dum Hieroſolymas ad feſta ſolennia non venirent. *Cap. XV. quintam* rationem facit, quod converſi ex Judæis tempore primitivæ Eccleſiæ ſchiſmatici manſerint, & cum converſis ex gentibus communionem non habuerint. Notat hic, Zelatores illos legis Moſaicæ *Ebionitas*, i. e. pauperes, teſte *Origene lib. 2. contra Celſum*, & Nazaræos vocari, non ab Ebione, qui nunquam fuerit. Errores autem eorum non fuiſſe de divinitate Chriſti, ſed quod circumciſionem & adorationem in templo Hieroſolymitano retinere voluerint; capitaliter utique, ſed non contra fundamentum errantes, quia de Chriſto omnia crediderint, quæ credere debuerint; ideoque ab Eccleſia non fuiſſe rejectos, ut conſtare putat ex *Act.* XXI, 20. 21. etiamſi poſt decretum illud *Act.* XV, in obſtinatione ſua perſiſterent. *Cap.* XVI. progreditur ad argumenta ex adverſariorum ſententia petita, & ita *ſeptimum* ſumit ab æſtimatione, quam Græci, utut ſchiſmatici, & irreconciliabiliter ab Eccleſia Romana diſſidentes, apud eam retinuerunt, eamque probat ex ſcriptis *Goari Dominicani* in *Euchologia ſive Rituali Græcorum*, & *Leonis Allatii*; ſed removet quas inſerunt exceptiunculas. *Octavum* argumentum adducit, quod concedant Romani, in aliis cœtibus, v. g. Arianis, vera Sacramenta fuiſſe, quæ gratiam contulerint, & quod hac ratione etiam electi in illis fuerint, non infantes modo, ſed et adulti. *Nonum*, ab eorum jactatione, de conſenſu ſchiſmaticorum *orientalium*, in *articulo transſubſtantiationis*, qui abſurde allegaretur, ſi alias extra ſuam Eccleſias omnes damnent.

Cap

Cap. XVII. *decimo* loco habet, quod Romano-Catholici hæreticos *Chriſtianorum* nomine, imo *fratrum*, licet errantium appellent, & *undecimo* quod ſtatuant, (hodierni ſaltem) ſalutem *tempore Antipaparum*, qui tamen excommunicationibus ſeſe invicem proſcindebant, in utroque cœtu obtineri potuiſſe, & reſpondet adverſarii exceptioni, eamque niti monet opinione *Gallicana* de poteſtate concilii ſupra papam, qua admiſſa hypotheſin de unione Eccleſiæ ſub pontifice convelli oſtendit.

Sic adſertis, quæ propoſuerat, objectiones adverſariorum examinat a *cap.* XVIII. ad finem libri, quæ, ne abutamur lectorum patientia, quam fieri poteſt breviſſime indicabimus. Reſpondet d. c. XVIII. ad autoritatem Auguſtini & veterum, cui veritatem ipſam ex Scriptura ſine ambagibus petendam præfert. Eccleſiam, extra quam non eſt ſalus, illam eſſe aſſerit, quæ internis vinculis, non quæ externis unita eſt. C. XIX. removet conſecutionem, ac ſi ſtante idea Eccleſiæ univerſalis, liceat cum omnibus ſectis communicare, aut in corruptiori perſiſtere, neglecta puriori. *Socinianiſmus* non magis, ac *Mahometiſmus*, Chriſtianorum nomen mereri dicitur, licet & hic pro ſecta ex Chriſtianiſmo orta habendus ſit, *Arianiſmus* negatur corpus Eccleſiæ conſtituiſſe, quia in Epiſcopis & doctioribus plerumque hæſerit, populo æquivocationes eorum non capiente. Diſtinguitur inter eos qui fundamentum tollunt, & qui præter fundamentum dogmata adſtruunt, quod plurimos cœtus in orbe, ſed maxime Romanos facere notat. *Cap.* XX. oſtendit, qui fiat, ut in ſectis errantibus aliqui, veluti per exceptionem, ſalventur (excluſis iterum *Socinianis:*) interim regulam ſtabilit, quod ſeparatio a cognitis erroribus ſub pœna damnationis fieri debeat, & quod damnentur, qui ſcientes ex puriori in corruptiorem ſectam tranſeunt. C. XXI. deducitur, quod neceſſaria fuerit ſeparatio a Pontificia doctrina, tempore *reformationis*. Explicatur, quomodo inter *Lutheranos* & *Reformatos* communio locũ habeat, ſine profeſſione opinionum, quas alterutra pars pro erroneis habet, quas tamen negat fundamentales eſſe. C. XXII. plura affert contra indifferentem communionem inter ſectas, & adverſus tolerantiam a fanaticis prætenſam: negat tamen ſectas jam ſtabilitas vi extirpari, aut ferro & igne ſtabilimentum earum impediri debere, C. XXIII. examinat, quatenus error tolerari poſſit; excludit autem erro-

rem juris. C. XXIV. idem facit circa conſcientiam errantem, & adimit prætextus perſecutoribus, & iis, qui contra fundamentum errant; tractat etiam de fide hæreticis vel diſſentientibus ſervanda. C. XXV. viſibilitas Eccleſiæ aſſeritur, quoad externos quosdam characteres, prædicationem nempe verbi Dei, & rejiciuntur alii characteres, qui tantum conveniunt Eccleſiis particularibus. Defenduntur iſta c. XXVI. adverſus *Epiſcopi Meldenſis* objectiones, & notatur vocem *Eccleſiæ* in Scripturis ſemper de viſibili accipiendam eſſe, neque aliam in ſymbolo Apoſtolico per *catholicam* intelligi. C. XXVII. perpetuitatem Eccleſiæ adſtruit, neque ceſſare illius exiſtentiam, etſi non ſemper omnes articulos profiteatur. Negat itaque unquam ſublatam aut inviſibilem factam eſſe, ita ut ne ſub *Manaſſe* quidem ceſſaverit, ſed ſuperfuerint qui juxta verbum DEI publice Deum coluerint; manſiſſe itaque, & viſibilem quidem, etiam in perſecutionibus & inter hæreſes. Reſpondet ad quæſtionem, ubi Eccleſia fuerit ante Lutherum? Fuiſſe nempe in cœtibus, qui ante illum erant; non ſequi tamen hinc, ſemper puram fuiſſe; ita & miniſterium legitimum ſemper manſiſſe, licet erroribus docendis occupatum quandoque fuerit.

JUGEMENT SUR LES METHODES rigides & relaxées d' expliquer la Providence & la Grace &c. i.e.

Judicium de methodo, & rigida, & laxiori, in explicanda Gratia & Providentia Dei, ad inveniendum medium reconciliationis inter Proteſtantes Auguſtanæ Confeſſionis & Reformatos.

Roterodami, apud Abrah. Acher, 1686, in 12.

AUtorem ſcripti, & ſtylus & alia manifeſtant; neque invito illo, nomen *D. Jurieu* proditum eſſe exiſtimamus in *Excerptis Roterodamenſibus, menſis Auguſti anni proxime præteriti.* Pro majoris operis præfatione libellum hunc compoſitum eſſe, in averſa tituli pagina notatur. Præparari autem illud dicitur adverſus novas quasdam opiniones Pelagianiſmo affines, *modernorum* quorundam, qui Autori quidem non nominantur, in excerptis vero modo dictis a *Pajonio* (qui Eccleſiaſtes

ſiaſtes Reformatorum Aurelianenſium fuit) *Pajoniſtæ* vocantur. Pro fundamento ſubſternitur, *eſſe Deum, eſſe providentiam:* & *Deum eſſe ens infinite perfectum*, idque dicitur nec a *Spinoſiſtis* negari, licet ita inſaniant, ut ex mundo Deum faciant, cui tamen nec intelligentiam, nec libertatem agendi, niſi quatenus hæc bona in homine, ſed imperfecte deprehenduntur, tribuere poſſint. Sic *Sect. I.* breviter rejecto *Spinoſismo*, *Sect. II. Socinianiſmum* etiam ex hoc ipſo theoremate, veluti aliud agens, proculcat. Inde *Sect. III.* propius accedit ad propoſitum, & a perfectione Entis divini excludit *velleitatem*, & quicquid intra votum conſiſtit, & ſic non niſi perfectam & determinatam voluntatem, & perfectam omnium futurorum & diſpoſitionem & prævidentiam ei aſſignat, ſicut & omnipotentiam, & quod omnes creaturæ totaliter a Deo dependeant, ut adeo omnes non niſi per Deum ſubſiſtant & agant. Hunc conceptum Entis perfectiſſimi, ex rationis lumine deductum, Scripturæ teſtimoniis firmare inſtituit, quæ univerſa & ſingula, etiam mala, a Deo non prævideri ſolum aut permitti, ſed (dura alicubi phraſi) etiam effici dicat. At ideam hanc magnis difficultatibus laborare non diffitetur *Sect. IV*, quia ſtante illa penetrari nequeat, cur Deus tam bonus, ſapiens & potens, lapſum hominis non impediverit; cur pœnitentiam prædicari faciat, neque tamen vires ad eam omnibus concedat, & alia ejusmodi plura. Inde factum ait, ut ſententia Auguſtini tanta incurrerit odia, quaſi Deum cauſam peccati, imo crudelem & injuſtum ſiſtat, qui peccatoribus æternas pœnas irroget, ob actiones, quas ipſe Deus ab æterno ſciverit, decreverit & efficaciter operatus ſit. Hinc tot methodos indagari cœpiſſe, per quas ſanctitas & juſtitia Dei in tuto poneretur. Ipſe itaque Autor nihil magis optare ſe dicit, quam ut id fieri poſſit; duas tamen conditiones ſtipulatus (1.) *ut ſalva maneat idea de Ente infinite perfecto*, quam propoſuit. (2.) *ut omnes omnino difficultates tollantur*, nulla plane reſidua. Hoc niſi præſtetur, ſatius eſſe, ſe in ſententia veteri, quam Auguſtino tribuit, immotum relinqui. Jam *Sect. V. Socinianorum* methodum, qui prædeſtinationem negant, & homini integram libertatem tribuunt, examinat & deſtruit: in *Scoti* etiam & qui eum ſequuntur *Scholaſticorum* opinione, de *decretis Dei conditionatis*, & *concurſu indifferenti ad actiones humanas*, perfectioni Divinæ ideæ repugnantia oſtendere nititur, nec non in modernorum Scholaſticorum invento de *ſcientia media*; quia ut in fine ſectionis hujus loquitur,

tur, *Deus nihil prævideat ut futurum, quodque fieri debeat, niſi prius decreverit, quid ſecuturum ſit.* *Sect. VI.* pergit ad examen ſententiæ de voluntate Dei generali, qua velle dicitur, ut omnes homines ſalventur, omnibusque remedia ſalutis porrigit. Sed nec hanc ſententiam ſcrupulis putat carere, quia in hominis poteſtate eſſe dicitur, an media illa apprehendat nec ne, qua ratione Dei poteſtas imminuatur. Quærit porro, ſi voluntas illa Dei ſalvandi omnes homines ſeria eſt, cur non ſit efficax? quid impedire poſſit omnipotentiam DEI? Rejicit reſponſum *Malebranchii*, qui dicit, Deum leges ſimplices ſapientiæ ſuæ conformes ſemel ſtatuiſſe, per quas fieri nequeat, ut omnes ſalventur. Reſtare enim ait objectionem, cur tales leges fecerit, & cur eas non mutet. *Sect. VII. Remonſtrantium* ſeu *Arminianorum* ſyſtema examinat, ſed per id ſapientiæ Dei detrahi docet, & Pelagii dogma foveri. *Modernos* deinde quosdam non magis ſcopum tetigiſſe putat, qui ſtatuunt, Deum agere impreſſione primordiali, ſive generali impulſu creaturas movere, veluti ſi quis rotam in declivia impellat, quæ per ſe poſtmodum volvitur. Contra hos tractatum, de quo dictum eſt, præparare ſe refert. Sententiam inde *Cameronis* ventilat *Sect. VIII*, quam convenire dicit in fundamento, ratione decreti electionis & reprobationis, ut & ratione gratiæ efficacis, cum doctrina *Auguſtini*, & hactenus ab *Arminianiſmo* diſcrepare. Notat *Dordracenam* Synodum favere *Infralapſariis*. Interim methodum *gratiæ univerſalis*, licet medium quoddam inter Semipelagianiſmum & ſententiam Auguſtini tenere velit, incommodis laborare, atque in ideam Dei, & ſpeciatim in ſapientiam ejus impingere. Fatetur quidem ſuæ etiam, quam Auguſtino tribuit, objici poſſe, quaſi DEO tyrannidem & injuſtitiam tribuere videatur: negat tamen conſequentiam, quanquam agnoſcat, ſe non ita ſe expedire ab illa difficultate poſſe, ut vellet; iterumque teſtatur, ſe multum alicui debiturum eſſe, qui eximere ipſi ſcrupulum poſſit. Tranſit inde, ut probet, nulla ex aliis methodis conciliari poſſe odium, quo Deus proſequi peccatum dicitur cum ejus œconomia in negotio ſalutis. Redit *Sect. IX.* ad Camero'nis ſententiam, quam Proſperi fuiſſe notat, qua efficere voluit, ut Deus omni culpa vacet, quia omnibus offert Chriſtum; manere tamen exiſtimat nodum, cur non omnibus nationibus prædicari Deus fecerit Chriſtum, vel cur fidem, ſub cujus conditione ſalutē decreverit, per gratiam efficacem non omnibus ſed electis ſolum conferat. Parum vero accurate

judicare

judicare ait, ex Theologis Auguſtanæ Confeſſionis illos, qui putant magnam eſſe inter Auguſtini & Cameronis ſententiam differentiam, cum tamen hic abſolutum decretum non minus atque ille aſſerat. Effundit hic querelas de iisdem Theologis A.C. quod in doctrinam de gratia particulari tantopere invehantur, eamque controverſiam majoris faciant, quam omnes alias. Speciatim dolet, a D.S. *Sculteto* Particulariſmum abominabile monſtrum vocari, & indignum quem boni viri doceant, in *Dedicat. & Præfat. Antididagmatis*, Boſſueto Epiſcopo Meldenſi oppoſiti, & Hamburgi anno 1684 editi. *Sect.* X. cauſas allegare incipit, cur A. C. Theologi averſionem a doctrina Gratiæ particularis moderari debeant. (1.) quia terribile & temerarium ſit, Auguſtinum & tot alios, tum eos qui ex plerisque Europæ provinciis Dordraci convenerunt, pro viris bonis non habere. (2) quia experientia declaret, ſalutem particulariter contingere, indeque ſenſus dictorum Scripturæ, quæ univerſalem gratiam aſſerat, ipſo facto explicetur. (3) conſiderari debere, quod controverſiæ inter *Gallos Reformatos* ratione particularitatis & univerſalitatis, deferbuerint, & quod inter eos nihilominus conveniat (ut de Cameronis diſcipulis affirmavit) de decreto electionis & reprobationis abſoluto. Laudat dein eundem *Sculterum* ab æquitate & manſuetudine, qua in allegato libro cap. 38. p. 652. n. 1065. pro *modico fermento* habuerit opinionem de decreto abſoluto. Rogat igitur & illum, & moderatos omnes, ut mitius de *particulariſmo*, qui abſoluto decreto innititur, ſentiant, nec opinionem illam *pro monſtro horrendo & abominabili* habeant. Notat etiam, *Arnaldum & Janſeniſtas* non ob dogma de gratia particulari (ut Sculterus d.l. n. 1064. ſcripſerit) ſed ob alios articulos, quos plerosque *Reformati* cum *Lutheranis* communes habent, tam vehementer debacchari. Quod ſi ex conſequentiis abominabilibus, quas adverſarii invitis & reclamantibus Proteſtantibus elicere ſolent, dogmata ipſa dici debeant abominabilia, pro talibus habitum iri doctrinas de *juſtitia imputata, & de certitudine ſalutis*, ex quibus quid deducant Pontificii, ſatis appareat. *Sect. XI.* multus eſt, ut oſtendat Aug. Conf. Theologos non tollere difficultates ex doctrina de prædeſtinatione, dum non negent, ut ex *Gerhardo* adducit, Deum decreviſſe ab æterno, ſe permiſſurum aut non impediturum eſſe lapſum hominis, & concedant, quod peccatum ſit ex neceſſitate, non quidem *conſequentiæ*, ſed *conſequentia*. Sic enim manere omnes

illas

illas anguſtias cogitationum, cur Deus, cum facilime poſſet, non impediverit peccatum. Monet deinde, nullum ſyſtema magis culpam peccati Deo tribuere, quam *Malebranchii*, cujus verba quædam ex Moral. part. I. cap. 2. n. 7. vehementer improbat. Ita fieri putat *Sect. XII.* ut Libertini & Athei ex nullo ſyſtemate, quod prævidentiam Dei admittit, convinci poſſint, Deum non eſſe cauſam peccati: neque id *Novatores* hodiernos, de quibus ſupra dixit, præſtituros, niſi cum Socinianis ſtatuant, Deum primum illum impulſum ſuum absque prævidentia futuri dediſſe; imo nec ipſos Socinianos, etſi præſcientiam negent, cum ſapientiam tamen & potentiam Deo tribuant, cauſam peccati ab eo removere poſſe. Concludit itaque, inter hypotheſin *Auguſtini*, præſcientiam & prædeſtinationem aſſerentis, & *Epicuri* aut *Ariſtotelis*, illam vel negantis, vel ſupra ſphæram Lunarem reſtringentis, non dari opinionem, quæ providentiam Deo tribuat, quin hanc difficultatem ſecum vehat, de cauſa peccati in Deum recidente; ita ut una licet obſtructa rima, alia ſubinde aperiatur. Tutiſſimum itaque eſſe aſſerit *Sect. XIII.* in idea de infinita perfectione Dei perſiſtere, eamque ita concipere, ut peccatum etiam permitti ab eo, & pœna peccantium debuerit, ſi ad gloriam ejus aliquid conferret. Apparere autem id fieri: niſi enim peccatum permiſiſſet, nec juſtitiæ, nec miſericordiæ Dei; nec præmiis, nec pœnis; nec paradiſo, nec inferno locum futurum fuiſſe. Differentiam opinionum, & inde natas rixas, ſolum ab idearum humanarum ordine & compoſitione gigni. Ideam providentiæ Dei in ſua ſemper perſiſtere perfectione; in ea non eſſe ordinem decretorum, ſed actum ſimplicem, de quo omnes, (diſſentientes licet in cæteris) conſentiant. Ideoque minime decere, aut operæ pretium eſſe, de quæſtione circa cauſam peccati tantas turbas excitare, cum nulla methodus excogitari poſſit, quæ illam difficultatem liquido diſſolvat. Interim *Sect. XIV.* demonſtrare nititur, doctrinam de decreto abſoluto & gratia efficaci, religionem non extinguere, ſed promovere, & imputationem, ac ſi fatali neceſſitate introducta, omnibus peccatis licentia daretur, omneque meritum tolleretur, ipſo facto refelli: religioſiſſimos enim & devotiſſimos eſſe, qui cum Auguſtino ſentiant; itaque nullum vere pium, licet verbis aliud dicere videatur, in animo Pelagianum eſſe: doctiorum illam hæreſin, & theoreticam eſſe, non populi practicam. Deducit uberius, ut humilitas & agnitio ſui ex ſententia

tia Auguſtini naſcatur; contra per methodum oppoſitam, preces & gratiarum actiones minui, & ſi gratia generalis & prima ſufficiat, religionem in ludibrium & mimum verti, neque quicquam ſupereſſe, quam exhortationem ad excitandas & impendendas proprias vires. Conciliari itaque poſſe ſtatuit *Sect. XV* Aug. Conf. & Reformatos cœtus & doctores, eo modo quo jam in precum formulis conſentiant, in quibus ex utraque parte peccatorum fiat confeſſio, petatur remiſſio & ad obſervanda mandata Dei auxilium gratiæ, denique ſequatur gratiarum actio. Enarrat poſtea, in quibus dogmatibus conveniant & convenire debeant, quæ etſi paulo prolixiora ſunt, & optandum foret, ut tractatus hic Latine ſcriptus eſſet, quo verſionum in his materiis difficultas vitaretur, integra quoad ſenſum adſcribemus. Convenimus (1) ſcribit, Deum eſſe ſummum bonum, peccatum eſſe ſummum malum. Sequitur itaque, Deo peccatum ſumme exoſum eſſe. (2) Stante hoc odio, & quia peccatum per ſe nihil ſive privatio eſt, Deus non poteſt eſſe ejus autor. (3) Peccatum absque voluntate & permiſſione Dei in mundum non venit: ſed (4) in prævidentiam & providentiam ejus intravit, quando gloriam ſuam manifeſtare, & omnes virtutes ſuas exercere voluit, hocque fortuito non eſt factum. (5) Negari nequit Deum, qui ab æterno decrevit peccata permittere, etiam in tempore ea permittere. (6.) Deus tamen nec fecit peccatum, nec poteſt facere, quia id naturæ ejus repugnat: verum (7) homo id facit, & quidem libere: (8) neque tamen absque Deo illud facit, id eſt absque providentia Dei; hæc enim in actiones hominis extenditur, & Deus quæ ad motum & actiones creaturarum requiruntur, ſuppeditat; *in ipſo enim vivimus, movemur & ſumus.* (9) Quicquid tamen præſtet Deus, duæ res certiſſimæ ſunt, prima quod libertas hominis integra manet, ſecunda quod ad male merendum ipſe homo ſufficiens ſibi cauſa eſt, talisque ob quam puniendus venit, & quidem æterne pœna. Fieri autem hoc juſte non poſſet, niſi ipſe peccatorum ſuorum cauſa eſſet: nec Deus manifeſtaret juſtitiam in puniendis peccatoribus, ſed ſolum ſupremam poteſtatem de creaturis pro libitu ſtatuendi. (10) Profitendum eſt, omnia bona noſtra Deo deberi. (11) Non minus aſſeverandum, ab ipſo dari & *velle & perficere*; ita enim Scriptura expreſſe loquitur. (12) Agnoſcendum eſt, Deum ſingulariori modo in bonas actiones noſtras, quam in malas influere: efficit enim & juvat, ut bene agamus, non vero juvat in pecca-

tis, qua talibus. (13) Agnoſcendum itidem eſt, Deum omnes eventus ab æterno prævidiſſe, & iis prævisis voluiſſe ab æterno noſtram ſalutem & bona opera, quæ ad eam ducunt. (14.) Confitendum eſt, præparaſſe eum in tempore, gratuito modo, omnia media, quæ nos ad finem, id eſt vitam æternam ducunt: inter illa principale eſſe mortem Jeſu Chriſti, quæ poſſibilem facit ſalutem omnibus credentibus. Aſſerendum etiam (15) quod Deus per Spiritum ſuum nos ad vitam æternam ducat, & ad finem hunc obtinendum nos adjuvet. (16) Item quod absque illo impoſſibile ſit donum perſeverantiæ habere, & obſtacula finem impedientia ſuperare. Neminem inter Chriſtianos putat hæc negare, niſi *Pelagianos*, *Socinianos*, eorumque fautores, inter quos habet, quos vocat, *Novatores*. Certum itaque ſe eſſe dicit, de his conſentire *Aug. Conf. & Reformatos* doctores. Nonne (ait) hoc ſatis eſt? & nonne reliqua plusquam inutilia ſunt? Optat ut quæſtiones illæ curioſæ nunquam motæ fuiſſent, quomodo ſanctitas Dei cum permiſſione peccati conſiſtere, quomodo homo liber manere poſſit, non obſtante permiſſione Dei, decreto æterno, concurſu & gratia ejus efficaci. Quid mirum (ſcribit) ſi explicare naturam actionum divinarum nequeamus, cum neque eſſentiam ejus, neque profunditatem actionum & modorum ejus penetremus: infinitus eſt, ideoque incomprehenſibilis. Poſt alia eodem tendentia, aſſeverat, per doctrinam de gratia efficaci impietatem minime foveri, licet ſollicitudo moveri poſſit; itaque incumbere doctoribus & conſcientiarum directoribus, ut caute hæc myſteria tractent; in exhortando neceſſe eſſe *Pelagiano* ſtylo loqui, ſed in dogmatibus ſobrie, & ad evitanda infirmorum ſcandala. Populum duo ſaltem neceſſario ſcire debere, cui alia omnia innitantur, (1) quod Deus ſit cauſa omnis noſtri boni; hoc enim neceſſe eſt tenere, quia in eo cultus Dei, preces & gratiarum actiones fundamentum habent. (2) quod nos omnis noſtri mali cauſa ſimus, juxta illud: *perditio tua ex te Iſrael*. Hoc ſcire neceſſarium eſt, ut fundamentum humilitatis & aliarum virtutum Chriſtianarum. *Sect. XVI.* ad mutuam concordiam requirit, ne odioſa, quæ ſatis conſtat neutros docere, ſibi invicem objectent utriusque cœtus Doctores. Ita a *Reformatis*, nec *Pelagianiſmum Lutheranis* nec SemiPelagianiſmum objici debere, nec illos cum Arminianis confundi, quanquam hi id affectent. Pluribus oſtendit, quantum differat *Lutheranorum* & *Arminianorum* dogma, & ingenue profitetur,

ſe

ſe olim aliter ſenſiſſe; graviter itaque Arminianorũ errores taxat, maxime vero propenſionem ad Socinianiſmum. Monſtrat etiam, ut a *Malebranchii* Syſtemate diſcrepent, & ad hujus autoris paradoxon, & immanem univerſalis gratiæ extenſionem, in *Libr. Meditat. Chriſt. cap. VII. quod ſatisfactio Chriſti ad ſupplendas damnatorum pœnas pertineat*, quædam annotat, neſcire ſe dicens, an ab aliquo id fuerit animadverſum. *In Actis tamen noſtris anno 1686 relatum id invenietur p. 30.* *Socinianos* non alio ſenſu pro Chriſtianis habet, quam *Mahometanos*. Doctrinam *Lutheranorum* de gratia Dei in converſione hominis valde probat, adducto loco ex *Sculteti Antididagm. cap. V. p. 27:* etiam a *Scholaſticorum* erroribus abſolvit Lutheranos, etſi aliquid circa univerſalitatem mortis Jeſu Chriſti, & circa decreta conditionalia commune cum iis habeant; Scholaſtici enim (ait) Pelagiani ſunt aut Semipelagiani, & de merito *condigni & congrui*, ac de viribus liberi arbitrii multa prædicant, a quibus utraque Proteſtantium pars alienisſima eſt. Viciſſim *Sect. XVII.* deſiderat, ut abſtineant Lutherani ab imputationibus duriorum phraſium, quæ primis ex *Reformatis* doctoribus exciderunt, quæque hodierni non agnoſcunt, ſed improbant. Citat quædam ex *Gerhardi* loc. de Elect. c. 10. n. 137. & genium ſeculi illius aliquid contribuiſſe putat, ad duras & ſiccas illas formulas, & quæ emolliri debuerint. Quid fieret (ſcribit) ſi duræ ex Lutheranorum libris phraſes, v. g. qua bonorum operum neceſsitatem rejecerunt, excerperentur, allegatq; Sculteti ipſius excuſationem ex d. c. V. n. 106. eamque etiam pro *Reformatis* valere debere juſtum putat. Regerit inde quædam adverſus ordinem decretorum, ex ſententia *Reformatorum* a Gerhardo d. l. c. 3. n. 56. recenſitum, & proponit eam, quam Synodo Dordracenæ convenire ſtatuit. Duo ſibi adhuc monenda eſſe dicit, primum, quod *Reformati* ex methodo doctrinæ de gratia legem aut articulum fidei non conſtituant, ideoque diſſenſum inter doctores ſuos permittant. Si qui igitur ex his pro rigidioribus haberi poſſint a Lutheranis, eſſe tamen etiam quos probare debeant, ut moderatos, inter quos nominat *Zanchium*, quem & ipſe Bezæ præfert; ſe vero ſentire dicit, decretum de incarnatione præceſſiſſe decreta de prædeſtinatione, ac Jeſum Chriſtum ejusque gloriam eſſe maximũ opus, quod Deus in decretis ſuis reſpexerit, finemque, non medium. Juſtius eſſe, ut dicatur a Deo nos prædeſtinatos eſſe ad gloriam Jeſu Chriſti, quam Deum, poſtquam nos prædeſtinaſſet, decreviſſe

miſſionem Jeſu Chriſti ad gloriam noſtram; nec putat, ſibi ob hoc dicam ſcribi poſſe. Decretum igitur abſolutum & gratuitum profiteri ſe, verum excluſa tantum prævisione fidei, operum & meriti. Se etiam credere, Chriſtum particulariter ſaluti electorum deſtinatum eſſe, neque cum ſapientia Dei conciliari poſſe, ſi finem ſibi præſtituerit omnium hominum ſalutem, cur eum non fuerit pro potentia ſua exſecutus. Repetit, velleitatem & imperfectas voluntates non conſiſtere cum idea perfectionis divinæ. Diſtinguit incarnationem Jeſu Chriſti ab ejus morte: illam primarium Dei finem eſſe ſtatuit, ad cujus gloriam electi ſint prædeſtinati: ſed morte Chriſti optabiliorem fuiſſe ſalutem noſtram, itaque mortem ejus eſſe medium ſalutis, ſalutem vero noſtram mortis ejus finem eſſe; ſic nec deſtinari hanc potuiſſe niſi pro electis. Ordinem itaque decretorum ex ſua ſententia talem proponit, (1.) de manifeſtanda gloria. (2.) de Verbo ſubſtantiali cum creatura aliqua, ob majorem gloriæ communicationem & manifeſtationem uniendo. (3) de creando mundo. (4) de uniendo Verbo non cum angelis, ſed cum homine per incarnationem. (5) de permittendo lapſu hominis. (6) de manifeſtanda erga corruptam humani generis maſſam, & juſtitia, & miſericordia Dei. (7) de relinquenda majori parte hominum in ſua corruptione, in quo tamen nulla illis injuria fiat, & de eligendis quibusdam ad ſalutem. (8) medium denique conſtituiſſe mortem naturæ humanæ in Verbo. *Sect. XVIII.* occurrit objectioni, ſi doctrina de prædeſtinatione non habeatur pro articulo fidei apud Reformatos, cur ergo *Arminianos* per decretum *Synodi Dordracenæ* ex cœtu ejecerint? Reſpondet, *Lutheranos* non eſſe per Synodum illam condemnatos, cum eorum ſententia ab Arminianis longiſſime diſtet. Hos enim Chriſtum ex decreto electionis plane excludere, quem tamen Lutherani includant, & ſaltem addant, quod prævisio etiam fidei decretum ingreſſa ſit. Remedium itaque contra Pelagianiſmum in Belgio tunc invaleſcentem, per condemnationem *Arminianorum* quæſitum fuiſſe; cæterarum opinionum rejectionem tam rigide intelligi non debere, & libertatem aliis Eccleſiis circa hæc diſſentiendi ademtam non eſſe, neque anathema contra omnes pronuntiatum, qui univerſalitatem mortis Jeſu Chriſti ſtatuant, aut decretum abſolutum negent, ſicut nec contra dogma *Supralapſariorum*. Alterum quod *Sect. XVII.* indicare voluit, monitum eſt, ut Lutherani nolint ſeveriores

veriores esse contra Reformatos, quam Romana Ecclesia est contra dissentientes de eodem articulo, v.g contra *Dominicanos* & novos qui vocantur *Thomistas*, quorum methodus æque dura sit ac *Supralapsariorum*, aut contra horum veluti antipodes *Molinistas*, qui Pelagiani sint. Utrosque tamen tolerari in Ecclesia Romana. Quanto magis decebit (ait) puras & veras Protestantium Ecclesias, post rejectum communiter Pelagianismum, quem malo more tolerent Romani, leves quasdam differentias inter se ferre? Addit votum, pro conciliatione & unione utriusque ecclesiæ adversus Papismum.

Prolixiorem sic instituimus recensum scripti mole exigui, quam fert instituti nostri ratio. Sed dandum id nostratium Theologorum (quibus examen opusculi hujus merito committimus & commendamus) iis fuit, qui Gallice nesciunt, nec ignari tamen eorum esse debent, quæ recentiores & celebriores adversarum partium Theologi, de tali præcipue argumento, quo sibi nos conciliare laborant, commentantur.

OBSERVATIO ECLIPSEOS LUNARIS partialis, d. 19 Nov. st. vet. a. 1686 celebratæ, habita Noribergæ a Georgio Christophoro Eimmarto.

INdustrii hujus Astrorum scrutatoris observationem Jovis a Luna eclipsati, dedimus non ita pridem in Actis superioris anni, pag. 493: *idem enim est, qui adhibitis suis instrumentis, operaque cum Dn. Zimmermanno, in Actis tum solum nominato, conjuncta, phænomeno illi oculos animumque admovit, facioque suo publicationis deinceps permisit negotium. Hanc vero Lunaris deliquii observationem ex literis* Autoris *eo lubentius huc transcripsimus, quod cœli adversa temperies hic alibique observatorum spem deluserit. Ita autem ea se habet:*

Aer hac die densis ac obscuris nubibus refertissimus, parum spei pro instantis deliquii observatione reliquerat; & bona pars noctis elapsa, quæ Lunæ vel stellarum intuitum (saltim aliqualem) penitus denegaverat, usque dum post horam nonam nubes in rarum abeuntes, tenuiori velamine Dianam nostram detexerant. Delitescebat nihilominus inter hæc nubium tegmina adeo pertinaciter toto sui deliquii tempore, ut vix ac ne vix quidem pauculis secundis horariis nudam se circumcirca conspici passa fuerit: hinc inde tamen quandoque per dehiscentes

nubes ſtellæ majores apparuerunt, quarum altitudines & diſtantiæ a Luna, prout inclementia tempeſtatis indulſerat, captæ. Quemadmodum ergo hæc qualiacunque acquirere & annotare licuerat, ita ea fideliter & absque correctione communicata, ſingula ſeorſim ſequentes Tabellæ comprehendunt,

TABULA I.

Tab. III. Fig. 1. In qua vibrationes perpendiculi, ſingulis Phaſibus ab una ad alteram continua numeratione reſpondentes.

Pro certiori initio ſtellam quandam notabilem in cœli medio exiſtentem eligere placuit: quare jam præterlapſis Phaſibus potioribus, inter fiſſuras nubium tandem expectata ſe obtulit ſtella culminans in oculo boreo Tauri. Immerſio Lunæ in Penumbram contigit hora 6 horologii majoris: diu quidem ante veſtigia umbraginis evidenter cernebantur; ſed quia hæc cum denſiori aere & nubibus circum Lunam curſitantibus permiſcebantur, certum de illius ut & veræ umbræ ingreſſu indicium & judicium haberi nequivit.

Phaſes creſc.	Horol. majus Hor. /	Vibrationes compoſitæ Sexag. /	Phaſes decr.	Horolog. majus Hor. /		Vibrat. compoſ. Sexag. /
I	6. 15		1	8. 0		2. 56
II			2			4. 55
III			3			4. 59
IV	6. 30		4			3. 32
V			5	culm. Sirius		2. 24
VI			6			3. 43
VII			7			3. 52
VIII	7. 0		8			3. 8
IX			9			
X			10			6. 0
XI	Culm.	ocul. Bor. Taur.	11	9. 0		2. 32
XII		8. 55	12	culm. Bellatrix egr. umbræ		4. 53 0. 33
XIII		5. 19	13	emerſio e Penumbra		6. 16
Dubium an 6. 9. Quia hic error a ſociis inexercitatis irrepſit.					Mora tranſitu diſci Lunæ per Merid.	1. 24

Ad

TAB. III.
ad a. 1687.
pag. 158.

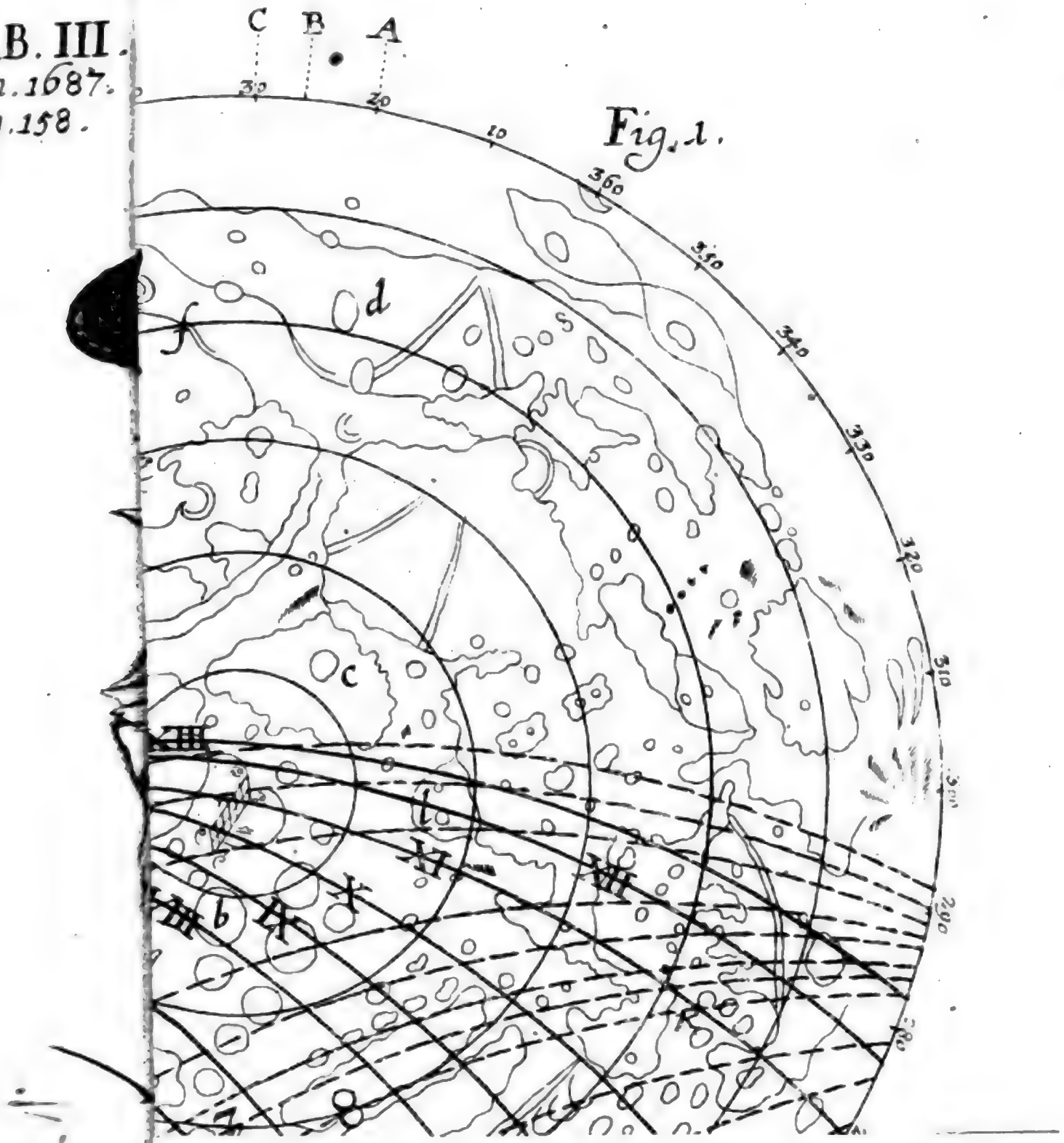

Fig. 1.

Digitized by Go

[illegible] error a locis in-exercitatis irrepſit.			dilciLunæ per Meridi.	1.	24

Ad

Ad Phaſin IV creſc. altitudo Capellæ 72°. 36′: ad Phaſin 3 decr. altitudo Bellatricis 46°. 49′; azimuth ab ortu ad merid. 73°. 12′.

TABULA II.

Altitudinum & Azimuthorum Lunæ

Phaſ. creſc.	alt. limb. ſuperioris °	′	Azimutha ab ortu ad mer. centr. Lunæ °	′	Phaſes decr.	alt. limb. ſuperioris °	′	Azim. a mer. ad ort. cent. Lu. °	′
I	58	36	53	25	1	62	47	4	10
II	59	48	54	35	2	62	36	8	55
III					3				
IV			56	25	4	62	3	15	55
V			58	40	5	62	0	17	25
VI	60	7	61	20	6				
VII	60	41	63	50	7				
VIII	61	22	67	35	8				
IX	61	57	72	15	9				
X	62	0	74	8	10				
XI	62	26	79	8	11				
XII	62	40	86	45	12	59	30	33	55
XIII	62	48	altitudo meridiana						

TABULA III

Diſtantiarum Lunæ a Fixis.

Phaſes creſc.	Diſtantiæ	Phaſes decreſc.	Diſtantia
VI	Limbi auſtr. & Aldebaran 6°. 2′. 5″.	2	Limbi ſuper & Aldeb. 6°. 21′. 24″.
VIII	Limbi Bor. & Capellæ 24. 4. 0.	Aer toto durationis tempore quietus, ſed humido frigidus; in ſuperiori regione vento vario, potiſſimum auſtrali ad nivem diſpoſitus.	
X	Limbi Bor. & Aldebaran 6. 10. 24.		

TABULA

TABULA IV.

Digitorum Eclipticorum.

Phaſes	Digiti	Phaſes	Digiti
I	$\frac{1}{2}$ & paulo plus	1	$6\frac{1}{4}$
II	1 fere	2	6 exacte
III	$1\frac{1}{2}$	3	$5\frac{1}{2}$
IV	2 fere	4	$4\frac{1}{2}$ exacte
V	3 exacte	5	4 exacte
VI	$3\frac{1}{2}$ circiter	6	$3\frac{7}{12}$
VII	4 & paulo plus.	7	$3\frac{1}{4}$
VIII	$4\frac{3}{4}$	8	3 circiter
IX	5 & paulo plus	9	$2\frac{1}{4}$
X	$5\frac{1}{2}$ exacte	10	$1\frac{1}{2}$ exacte
XI	6 circiter	11	$\frac{3}{4}$
XII	$6\frac{1}{4}$ fere	12	$\frac{1}{6}$
XIII	$6\frac{5}{12}$ obſc.max.		

Proportio ſemidiametrorum diſci Lunaris & baſeos coni umbroſi, ut 1000 ad 1675.

Notandum.

I Centrum peripheriæ in deſignatione ſchematis Lunaris, eſt ex obſervatione per teleſcopium 12 pedum haud vulgaris notæ triduo ante Eclipſin quæſitum: quod diligenti collatione ante initium Eclipſis, & inſpectione peripheriæ diſci Lunaris in eodem fere loco immotum deprehenſum fuit; niſi quod palus Mœotis, & ibi limbum verſus interjectum ſpatium, pauliſper contractius apparere putabatur; verum quoad hoc ſchema inſenſibiliter.

II Proceſſus in numeratione oſcillationum, taliter erat inſtitutus. Perpendiculum ſeſquilibrarum circiter, laminæ ferreæ tenuiſſimæ, ad inſtar gladii formatæ, latitudine unius quaſi digiti, longitudine 2 pedum Noricorum, firmiter affixum, ad certam ſemper altitudinem, nempe 60° elevabatur, cujus vibrationes compoſitæ 60 numerabantur: his abſolutis, rurſus (retenta interim in continua numeratione eadem vibrationum menſura) ad eandem altitudinem elevato pendulo, de novo 60 vibrationes compoſitæ numerari inchoabantur, atque ſic porro. Erat autem incluſum, ut ab omni externa aeris agitatione immune, liberrimum ſibique ſemper æquabilem motum perficere poſſet.

OBSERVATIO ANATOMICA CIRCA poros in piſcium cute notandos.

DArI poros in cute hominum aliorumque animalium in aere libero viventium, factos ad tranſpirationem, extra controverſiam eſt, egre-

egregiisque modernorum obſervationibus quam maxime illuſtratum. At vero in aquatilibus tale quid notari, curioſius eſt, ſiquidem id genus brutorum, quod undis innatat, vix ac ne vix quidem tranſpirare, multo minus ſudare videtur, ob aquæ ambientis continuum frigus. Cum itaque Cl. Steno in raja primum, deinceps in cane carcharia & anguilla iſtiusmodi poros meatusque cutaneos reperiret, non male ſuſpicabatur, ſe offendiſſe fontes, e quibus prodeat unctuoſus ille humor, ſuperficiem piſcium lubricans. Liceat Cl. Viri obſervationibus noſtras ſuperaddere qualescunque, inprimis concernentes pororum in piſcibus cutaneis ortum, progreſſum, ſitum, numerum & magnitudinem. Circa ortum præcipue notandum eſt, poros illos non eſſe cutis proprios, ſed longe altiores interdum radices agere, atque in ipſam quoque oſſium ſubſtantiam longius abire. Manifeſtum id eſt in piſcium capitibus; nam & in cranio qui proſequi meatus hos ac denudare velit, neceſſum habebit, ad medietatem oſſa ut dividat, non ſine cultri difficultate, præſertim ſi annoſiora tentaverit ſubjecta: in mandibulis autem, ſpeciatim lucii, eosdem absque ullo negotio ſpectare quivis poterit, ſi modo cum piſce conferat mandibulas, quales in officinis noſtris aſſervantur. Progreſſus autem diverſus eſt: videas alios profundiores, alios magis ſuperficiales; longiores nonnullos, quosdam breviores; alios rectos, atque viciſſim tortuoſos alios. Vide Tab. III. figuram 3. quæ alburnum refert, uti & fig. 4. depictam carpionis ſquamam ex earum numero, quas linea tangit per medium decurrens ventrem. Situm quod attinet pororum, deprehendimus equidem eum hinc inde ſatis regularem, præſertim ſi jam dictam intueamur lineam, quæ in utroque latere piſcium a capite ad caudam usque decurrit, prout in alburni figura qualitercunque a chalcographo expreſſa eſt; nihilominus qui diverſas piſcium ſpecies inter ſe conferre amat, videbit non obſcure, ſingulis peculiarem eſſe ordinem, ita ut & nonnunquam ſitus illorum quodammodo confuſus ac minus regularis exiſtat. TAB. III.

Exempli loco ſit lucii caput, quod duplici ſchemate fig. 2. expreſſum æriqueinciſum apponi curavimus, ut non modo ſeries pororum in ſuperiore, ſed & inferiore parte oculis perluſtrari queat. Et quemadmodum ſitus omnium non eſt æqualis, ita certe & numerus multum occurrit diſſimilis. Paucos vidimus in carpionis capite, adhuc pauciores in perca, quanquam ſatis ponderoſa, copioſiſſimas autem in

tinca. Interim fatemur ultro, certum nullibi determinari posse numerum, quoniam non pauci adeo sunt exiles atque latentes, ut oculorum quoque aciem non parum eludant. Scilicet in piscículis junioribus minoribusque vix certus illorum eris, nisi forte microscopii beneficio; in majore pisce nihil jucundius, in specie si lucium sumas, quippe cujus pori non modo setam admittunt, sed & majorem stylum; quod si igitur flatus per tubulum immissus fuerit, pergit idem ex uno foramine ad reliqua communi ductu inter sese connexa, ut sine oblectatione singulari satis spectari non valeat.

DE NIEV HERVORMDE ANATOMIE, ofte Ontleding des Menschen Lichaams i. e.

Anatomia Nova Reformata, seu, Prosectio Corporis Humani, verisimis ac curiosissimis ævi hujus Observatis superstructa, multisque Figuris æneis exornata. Neque non Tractatus de Balsamatione Corporum nunquam antea ita evulgata: Autore Stephano Blancardo, Ph. & Med. D. ac Practico Amstelodamensi.

Amstelodami, apud Johannem ten Hoorn, 1686. in 8.

Octo annos ab eo tempore, quo primum Anatomen edidit, ut novis hanc locupletaret inventis, Cl. Autorem insumsisse, docet Præfatio; adeo, ut nova plane præsentis, cujus & Latina promittitur versio, ab editione priori videatur facies, non solum ex recentissimis Autoribus, puta præter *Th. Bartholinum, Willisium, Malpighium, Græfium, Harvæum, Lowerum, Stenonem, Whartonum, Needham, Glissonium, Ruyschium, Lewenhœkium, Peyerum*, ex *Vernæo, Perraltio, Caspare Bartholino, Bidloo, Nukio &c.* concinnata, sed figuris etiam plerisque novis illustrata, modoque corpora condiendi exornata. In genere vero partes integram machinam animalem contexentes non nisi duplicis generis Autor agnoscit, solidas nempe alias, alias fluidas; quarum illæ, ceu unicum Anatomiæ objectum, nil aliud sint, quam multiplices tubuli sive canaliculi fluidas partes continentes, invicem omnino continui, nec præterquam magnitudine, capacitate, firmitate aut subtilitate inter se discrepantes, cuncti primum in ovulo delitescentes. Unde

omnes

omnes, qui ſolidas corporis animalis partes ceu contiguas ſolum ac inter ſe connexas concipiunt, easque itidem vel in ſanguineas & ſpermaticas, vel in principes & miniſtras diſpeſcunt, longe a veritatis tramite abeſſe annotat. In ſpecie autem in ſingularum partium textura, prout in variis quoque animantibus ſeſe habet, evolvenda, uſuque via eadem, quam in *Academia Carteſiana* in Actis noſtris menſe Aprilis anno 1685. p. 145. recenſita ingreſſus fuerat, enodando, neque non morbis diverſis, diverſas qui partes occupare ſolent, explanandis, ordinem circulationi ſanguinis accommodatum obſervat ſequentem. Scilicet uti cor primum corporis reputatur mobile, a cujus motu omnes reliquarum partium motus dependeant, ita a corde quoque tanquam machina eum in finem ſanguinem (cujus globuli microſcopio obſervabiles grumuli ſolummodo ſanguinis eſſe, ſphæricam figuram ob æqualem undique aëris preſſuram aſſumentes, atque ſal fixum, violentiori deſtillationi expoſitum, ſpiritum ſpiritui ſalis analogum eructare perhibentur,) per arterias æque propellente, ac per venas recipiente, orditur. Hinc mox ipſos utriusque generis canales circulo ſanguinis inſervientes perluſtrat, ſtructuram & diramationes cum arteriæ magnæ, tum venæ cavæ atque venæ portæ, eundem prorſus ductum cum vena cava ex Autoris ſententia formantis, item arteriæ pulmonariæ & branchialis, venæque pulmonariæ demonſtrando, & quomodo in fœtu vaſa ſanguifera prope cor per canalem arterioſum ac foramen ovale uniantur, oſtendendo, ita quidem, ut foramen ovale penitus obliterari in adultis, tanquam a ſe pariter atque ab aliis apertum adhuc deprehenſum, haud contendat. Tum ad ſingulas, in quas arteriæ abeunt, accedit partes, e quibus quia pulmones quam proxime cordi adſtant, ideo & pulmonum, quorum vaſa lymphatica e copioſis glandulis interioribus exſurgant, prius fabricam deſcribit, quam ad cerebri ac medullæ ſpinalis nervorumque his continuorum texturam perveniat. Hanc vero dum exponit, rationibus aliis, quibus liquidum nervorum commonſtrare nititur, duplicem interſerit experientiam, qua videlicet & nervos ſæpius in junioribus ſupra ligaturam intumeſcere, & liquorem ſubtilem coloratum arteriæ carotidi in cane adhuc vivente ſubito injectum, ipſos nervos penetrare, conſtet. Succedunt alia organa in capite pariter locata, qualia oculi, aures, lingua, os, palatum, gingivæ & naſus cernuntur; quibus accurate examinatis, ut viſcera cumprimis abdominis, omen-

Digitized by Google

tum videlicet, oeſophagum, ventriculum, inteſtina, meſenterium, vaſa lactea & lymphatica, pancreas, hepar, lienem, renes, veſicam, genitalia utriusque ſexus, conceptum ex ovo ac placentam uterinam diſpiciat, progreditur. Omenti aliarumque partium pinguedinem glandulis ex eo fert acceptam, quod ubi glandulæ, multum ibi obſervetur pinguedinis. Oeſophagum, ventriculum & inteſtina, non ſecus ac vaſa ſanguifera, ceu totidem rotundos ac cavos conſiderat muſculos. Lieni hoc attribuit muneris, ut lymphæ, per vaſa lymphatica ad chyli receptaculum amandandæ, multum glandularū ope ſecernat, quo ſanguis craſſior exinde magisque aptus pro bile in hepate ſegreganda emergat. Inde in glandulis, muſculis, oſſibus, cartilaginibus, ligamentis, ac membranis, tanquam ſui generis muſculis, ſtudioſe ſcrutandis verſatur; tandem in cuticulæ, cutis, capillorum ac unguium anatome Anatomen hanc exaſciatiſſimam finiens.

Methodus corpora balſamandi adjecta duplici inſiſtit viæ, humidæ videlicet vel ſiccæ, ita tamen, ut corpus utrobique condiendum ſordibus ac ſanguine, mediante repetita aquæ & ſpiritus vini per os ac vaſa nonnulla majora injectione, purgatum prius ac liberatum ſupponatur. Ratione prioris, oleum terebinthinæ, ſpiritus vini ſpiritu ſalis ammoniaci acuatus, & vel ſola muria ex ſale communi atque alumine præparata, velut cujus auxilio Autor infantes optime conſervatos aliunde accepiſſe fertur, non ſpernenda commendantur balſama. Ratione vero poſterioris, corpus, cujus vaſa cera pariter prius repleverit, vernice ex oleo terebinth. Maſtich. ac tantillo coloris albi confecta illinendum præcipitur. Quod utrumque licet viſceribus relictis commode peragi poſſit, præſtare nihilominus, ut cerebrum aliaque viſcera antea eximantur, ac cavitates vel pulveribus appropriatis, vel viſceribus etiam ipſis peculiariter præparatis repleantur, ultro innuitur. Aſt ne ratio, qua tam muſculi, quam viſcera, v. g. ventriculus, inteſtina, veſica urinaria, lien, hepar, renes, omentum, pulmones, cerebrum, venæ itidem ac arteriæ præparari debeant, ignoretur, circumſtantiæ omnes hunc in finem neceſſariæ ingenue docentur, addita ſimul vernice, quam Terebinth. & Maſtich. Succin. Copal ſimiliave ingrediuntur, adeo indureſcente, ut ab igne remota perſiſtat ſuccini inſtar perſpicua, corporaque v. g. infantium ſibi concredita ab omni prorſus corruptione immunia defendat; qui modus optimus, nec multum ſumptuoſus,

cur

cur in corporibus magnatum condiendis non obtineat, permirum videtur Noſtro.

A COPY OF ALL SUMMONS OF THE NOBILITY to the Parliaments &c. by Sir VVilliam Dugdale Kt. Garter Principal King of Arms.

sive,

Exactum apographum univerſarum Nobilitatis ad Parliamenta ſummonitionum ſeu citationum inde ab anno 49. Henrici III. ad hæc usque tempora, collectum ex commentariis publicis opera Wilh. Dugdale, Equ. Aur. Principalis Regis Armorum cognom. GARTER.

Londini, apud Rob. Clavell, 1685. in fol.

HAud dubium eſt, quin amplas ſatis induſtrio hujus operis collectori pro impenſo labore gratias habituri ſint, quotquot penitiorem ſtatus ac regni Anglicani notitiam ſibi comparare geſtiunt. Videlicet non viam ſolum hac ratione recluſit ad exactiorem cognitionem illuſtrium ejus regni familiarum; ſed & plura hac occaſione notatu non indigna aperuit ad Parliamentorum hiſtoriam facientia; eorumque antiquam faciem ab hodierna figura haud parum diſcrepantem non obſcure demonſtravit. Sic mox in præfatione notavit, multum eos falli, qui antiquitus etiam Nobilitatis, Civitatum atque Burgorum deputatos ad majora illa concilia admiſſos autument; aut plane quemlibet mediocris cujuslibet latifundii liberum poſſeſſorem voti ac ſeſſionis ibi compotem fuiſſe, perſuaderi ſibi patiantur. Nimirum patere ait, ſpeciatim ex Diplomate Regis Johannis, Domum communium, quam vocant, tum ſaltem conſtitiſſe ex Vaſallis regiis, qui ſervitia militaria *in capite* præſtitiſſent, atque hos quidem Minorum Baronum appellatione veniſſe, eorumque non paucos ſubinde quædam cum Majoribus Baronibus, ſuperioris Domus partem facientibus, junctim expediviſſe. Quod vero hodiernam Parliamentorum formam attinet, quæ ex Dominis Spiritualibus ac Temporalibus, Nobilibus item, Civibus atque Burgenſibus conſtant, memoriam factarum talismodi Summonitio-

num, ut loquuntur, ſeu citationum evincit haud ſuperare annum 49
Henrici III Regis: quinimo ne tum quidem ejus autoritate aut juſſu tales fuiſſe emiſſas, ſed ſub ejus ſolum nomine ejusmodi quid factum a Baronibus rebellibus, late tum ibi locorum dominantibus: idque probat partim ex eo, quod tempore iſto, quo literæ ſcriptæ apparent, adhuc captivum Regem una cum filio Eduardo & maxima parte fidæ nobilitatis detentum fuiſſe conſtet a rebellibus, in quorum manus per infelicem pugnam prope *Lewes* inciderat; unde anno demum ſequenti ope filii, qui e cuſtodia Montfortii Comitis Leiceſtriæ feliciter evaſerat, poſt conflictum memorabilem prope *Evesham* rurſus liberatus fuit: partim vero exinde, quod citationibus iſtis ex Nobilitate neminem vocatum fuiſſe evidens ſit, niſi qui rebellionis complex arma adverſus Regem tuliſſet. Sequenti quidem tempore tam ſub Henrico III, quam ſucceſſore ejus Eduardo I, utut diverſa eos Parliamenta celebraſſe conſtet, non tamen ullam ſupereſſe notitiam, quænam perſonæ in ſpecie ad eadem fuerint evocatæ, ad annum usque hujus 22; poſt hunc autem, ut & ſub ejus filio Eduardo II, ac nepote Eduardo III, præter Dominos Spirituales ac Barones Temporales, varios ibi pro regum arbitrio in conſilium adhibitos fuiſſe viros egregios, quique ob prudentiam, fortitudinem ac fidelitatem conſpicui præ aliis eſſent. Videlicet poſt victos in pugna prope Evesham barones rebelles ait, Regem ad complendam quidem Temporalium claſſem in locum ſeditioſorum ad Parliamenta adſciviſſe diverſas ejusmodi perſonas eminentes, quorum fidei ſua credere conſultum duceret: loco Baronum Minorum vero, qui hactenus fere domum communium repræſentarant, exemplo baronum rebellium ipſum convocaſſe certum numerum Nobilium pro ſingulis provinciis, civium pro civitatibus, ac burgenſium pro burgis ſeu oppidis, ſic ut electi ab his mitterentur ad præſentandum poſthæc corpus Communium. Cæterum quantum ad ſummonitiones Dominorum Temporalium, annotat Noſter ex illis quosdam non niſi ſemel, alios bis aut ter, alios ad vitam citatos tum apparere, ad deſcendentes vero jus illud primitus haud fuiſſe transmiſſum. At e diverſo conſtare, vocatos quosdam eſſe ob matrimonium initum cum tali fœmina, cujus majores titulo honoris iſtiusmodi gaviſi eſſent. Sequentibus tamen Regibus viſum fuiſſe, dignitatem hanc iis, quos ob prudentiam ac fidelitatem Barones creaſſent, hoc pacto largiri, ut eadem ad heredes

etiam

etiam ipſorum maſculos devolveretur. Quinimo & eouſque deventum eſſe perhibet, ut ſi tales perſonæ earumve deſcendentes ad majorem aliquem honoris gradum promoti forent, filii eorum natu majores, vivis etiamnum parentibus, una ad concilia hæc advocarentur, ſub talis Baroniæ titulo, quæ tamen revera adhuc ad patrem ſpectaret. Opus ipſum jam quod attinet, ſummonitiones ſingulæ ab anno 49 Henrici III usque ad annum 1 hodierni Regis Jacobi II ordine recenſentur, commemorato nomine & anno cujusque Regis, a quo & quando indictæ, ac exhibito literarum citatoriarum tenore, quarum plurimæ ac tantum non omnes (vix enim niſi una aut altera Gallico idiomate conſcripta) Latine conceptæ ſunt, ſtylo quidem, qui barbarorum ſeculorum genius fuit, in antiquioribus ſatis hiſpido. Singulis dein ſubnectitur Catalogus eorum, Dominorum maxime Temporalium, ad quos emiſſæ fuerunt; ubi ſedulo cavit autor, ut errores hac in parte a ſcribis committi ſolitos, circa accuratam nominum propriorum expreſſionem evitaret, uti ex præfatione pluribus videre eſt. Utque etiam uno intuitu mox patere queat, qui, quoties & quando ad Parliamenta vocati ſint, ſubjicitur index generalis nominum atque familiarum, ut & ſpecialis catalogus tam eorum, qui vivis adhuc parentibus, ut ſupra indicatum, ſimul ad concilia hæc adhibiti, quam illorum qui ope hæreditatis fœmineæ jure ſeſſionis ibi potiti fuerint. De ipſis ſummonitionum contentis dicere non erit opus, cum pleræque earum generalibus ſolum terminis conceptæ ſint: in quibusdam tamen ſpeciales etiam convocationis factæ cauſæ commemorantur: ſic v. g. in ea quæ anno 23 Eduardi I emiſſa, urgens neceſſitas inter alia his verbis exprimitur: divulgatum, qualiter Rex Franciæ de terra noſtra Vaſconiæ nos fraudulenter & "cauteloſe decepit, eam Nobis nequiter detinendo: nunc vero prædi-"ctis fraude & nequitia non contentus, ad expugnationem regni noſtri, "claſſe maxima & bellatorum copioſa multitudine congregatis, cum "quibus regnum noſtrum & regni ejus incolas hoſtiliter jam invaſit, "Linguam Anglicam, ſi conceptæ iniquitatis propoſito deteſtabili pote-"ſtas correſpondeat, (quod Deus avertat,) omnino de terra delere "proponit, &c. *pag.* 10. Pariter *pag.* 71. cujusdam Roberti de Brus rebellis ac proditoris hoſtilia facinora allegantur ab Eduardo II, qui idem *pag.* 130. queritur, Regem Franciæ de Ducatu Aquitaniæ ipſum malitioſe *exhereditare* velle; ne plura hujusmodi, præſertim cum pauciſſimis

ſolum

ſolum verbis indigitata reperiantur, in medium afferamus. Cæterum *pag. 131. & ſeqq.* etiam inſeritur exemplar literarum, ad ſummum Pontificem miſſarum ab Angliæ proceribus univerſis, in Parliamento apud Licolniam congregatis anno 29 Eduardi I, & a ſingulis ſubſcriptarum, quibus arrogantem Pontificis prætenſionem, ſupremum Regni Scotiæ dominium audacter ſibi vindicantis, refutant, atque hoc Regibus Angliæ de jure deberi contendunt. Corollarii vice id adhuc annectere placet, quod edictis, quæ anno I. Mariæ prodiiſſe referuntur (quamvis non integra, ſed per verba ſaltem periodorum initialia exhibeantur) præfixum reperiatur vocabulum *Rex*, non Regina: cui geminum eſt, quod alias de Maria Hungariæ Regina refertur, quod non Regina, ſed Rex ſalutari voluerit, ut quod ſexui deeſſet, ſuorum voluntate ſuppleretur. Attamen ſequentibus annis, cum Philippo II. modo dicta Angliæ Regina nupſiſſet, diplomatum initium per verba, *Rex & Regina*, factum reperitur; quemadmodum & literæ poſthæc ab Eliſabetha emiſſæ, non Regis, ſed *Reginæ* ſolum appellationem præmiſſam oſtendunt.

LIBRI NOVI.

Diſſertatio de Auctoritate Patriarchali & Metropolitica, adverſus ea quæ ſcripſit Edvardus Stillingfleet Decanus Londinenſis in libro de Originibus Britannicis: per Eman. a Schelſtrate S. T. D. C. L. & Bibliothecæ Vaticanæ Præfectum. Romæ 1687. in 4.

Traitté des jeux & des divertiſſemens, qui peuvent etre permis ou qui doivent etre defendus aux Chretiens: par M. Jean Baptiſte Thiers. A Paris. 1686. in 12.

Johannis Meurſii de Regno Laconico libri II. Ultrajecti 1687. in 4.

Phantome du Janſeniſme, ou Juſtification des pretendus Janſeniſtes par le livre meme d' un Savoiard Docteur de Sorbonne leur nouvel accuſateur, intitulé *Les Prejugez legitimes contre le Janſeniſme* &c. A Cologne 1686.

Aphoriſmes de Controverſe, ou Inſtructions Catholiques tirées de l' Ecriture, des Conciles & des S. Peres. A Cologne. 1687. in 12.

Hiſtoire & Apologie de la Retraite des Paſteurs a cauſe de la perſecution de France. A Francfort. 1687. in 12.

Converſations ſur diverſes matieres de Religion &c. avec un Traité de la Liberté de conſcience. 1687. in 12.

Eclairciſſemens ſur les ſcandales injuſtement pris d' un livre intitulé, L' ouverture de l' Epitre aux Romains par l' explication du verſet 27. du ch. 3. A Londres. 1687.

Chriſtoph. Sontagii Tituli Pſalmorum. Siluſiæ. 1687. in 4.

(O)

ACTA
ERUDITORUM
publicata Lipſiæ
Calendis Aprilis, Anni M DC LXXXVII.

FRANCISCI WILLUGHBEII ARMIG. DE Hiſtoria Piſcium Libri quatuor, juſſu & ſumptibus Societatis Regiæ Londinenſis editi. Totum opus recognovit, coaptavit, ſupplevit, librum etiam primum & ſecundum integros adjecit Johannes Rajus e Soc. Reg.

Oxonii e Theatro Sheldoniano, 1686. fol.

TAndem ad nos ex Anglia pervenit deſideratus diu liber, & illuſtriſſimæ quidem totoque orbe celeberrimæ Societatis Regiæ, cujus auſpiciis atque ſumptibus in lucem prodiit, munificentia. Opus tanto Collegio dignum, quo ea Hiſtoriæ Naturalis pars, quæ piſcium naturam atque varia genera explicat, ad eam perfectionem, quanta quidem ſperari poteſt, perducta nunc deprehenditur. Neque enim repetita tantum in eo ſunt, quæ a clariſſimis auctoribus, *Bellonio*, *Rondeletio*, *Salviano*, *Aldrovando*, *Geſnero*, *Schonfeldio*, *Cluſio*, *Nierembergio*, *Marggravio*, *Borello*, pluribusque aliis tradita pridem nuperque fuere, ad illuſtrandam piſcium hiſtoriam facientia: ſed & novæ quædam piſcium ſpecies detectæ, pleræque accuratius deſcriptæ & a ſe invicem diſtinctæ (vitata tamen non neceſſaria ſpecierum multiplicatione, cujus in epilogo operis *Gulielmus Rondeletius* non obſcure, modeſte tamen arguitur) omnes vero in commodiorem methodum reductæ & nitidiſſimis iconibus expreſſæ comparent; ut quid deſiderari amplius in hoc Hiſtoriæ Naturalis genere poſſit, nulli videamus. Non uni vero, ſed pluribus elegantiſſimum opus hoc debemus. Et primas quidem partes merito ſibi vendicat *Franciſcus Willughbejus*, qui ad exemplum Ornithologiæ ſeu Hiſtoriæ Avium anno 1676 Latino, poſt & Anglico

idiomate editæ, Ichthyographiam, ſeu Piſcium Hiſtoriam a ſe compoſitam, inter ſchedas ſuas anno ætatis trigeſimo ſeptimo nondum impleto defunctus reliquerat. Exornandæ vero illi & ſupplendæ præcipuam operam impendit laudatus nobis non uno loco *Johannes Rajus*, qui Ornithologiæ etiam edendæ curam olim habuit, & nunc Ichthyographiæ libros integros, primum nempe & ſecundum adjecit. Sculpturarum pulchritudinem & piſcium vivorum æmula lineamenta *Martino Liſtero*, ſæpius quoque in Actis noſtris laudato, accepta ferri debent, ut & deſcriptiones piſcium non paucorum, quas operi inſeruit. Iconibus ſculpendis ſumptus ſuppeditarunt plures, inprimis vero Illuſtris Societatis Regiæ Præſes *D. Samuel Pepys*, qui tabulas prope ſexaginta ſuis impenſis æri incidi curavit. Contulerunt porro operam *D. Tancredus Robinſon*, *D. Radulphus Johnſon*, *D. W. C.* Medii Templi Londini Armiger, *D. Jacobus Fraſier*, *D. Franciſcus Aſton*, *D. Fredericus Slare*, *D. Edwardus Tyſon*, *D. Philippus Skippon*, *D. Petrus Dent*, *D. Samuel Langley*. Muſeum etiam Societatis Regiæ, cujus deſcriptionem a *Nehemia Grew* clariſſimo viro adornatam ſub ipſum Actorum horum auſpicium anno 1682 recenſuimus, piſces ſiccatos non paucos ſubminiſtravit, a nemine hactenus deſcriptos. Ita mirum non eſt, librum cui exaſciando tot tantique viri incubuerunt, eam induiſſe formam, ut *piſcinariorum*, quales Cicero Lucullum & Hortenſium vocare amabat, nemini non poſſit eſſe gratiſſimus.

Diſtinctum opus univerſum eſt in libros quatuor, quorum *primo*, ubi de piſcibus in genere agitur, hæc *piſcis* definitio traditur, quod ſit *animal aquatile, pedibus carens, vel ſquammis vel cute nuda contectum, pinnis natans, in aquis perpetuo degens, nec ſponte unquam in ſiccum exiens*. Unde quisque intelligit, piſcium hic nomine non aquatilia quæcunque venire; referri tamen inter eos cetaceum genus ſeu belluas marinas, tametſi pulmonibus reſpirent & quadrupedum more coeant, vivosque fœtus pariant, partiumque omnium internarum ſtructura & conſtitutione cum quadrupedibus viviparis conveniant. Agitur inde de piſcium partibus, branchiis inprimis, quæ piſcibus propriæ ſunt & pulmonum ad reſpirandi uſum loco; niſi quod cetacei, ut jam dictum, pro branchiis pulmones habent. Ubi inter alia monetur, Rondeletium aliosque falli, qui piſces omnes, præter cetaceos, renibus & veſica urinaria deſtitui arbitrantur. Hinc cum de victu, ætate

aliis-

áliisque accidentibus piſcium actum eſſet, diviſio eorum Ariſtotelica, in *cetaceos*, qui viviparorum quadrupedum more pulmone reſpirant, coeunt, concipiunt, vivosque fœtus pariunt & lacte nutriunt; *cartilagineos*, qui ova intus majuscula concipiunt, avium modo, eaque in utero fovent & excludunt, adeoque vivos fœtus pariunt, & *ſpinoſos*, qui ſpinas in carne habent ad eam fulciendam, & ovipari ſunt, proponitur laudaturque, ſed & emendatur. Nam cum libri hujus auctor Rajus advertiſſet, cartilagineos in eo cum ſpinoſis convenire, quod branchiis reſpirent & unicum tantum cordis ventriculum obtineant, ita procedendum ſibi exiſtimavit, ut piſces dividat primum in eos qui reſpirant *pulmone*, & qui reſpirant *branchiis*, atque hos ſubdividat deinde in *viviparos* & *oviparos*; diſtinguatque porro viviparos in *longos* & *latos*, oviparos vero in *planos* ſeu in latus projectos, & *dorſo erecto natantes*. Inde itaque ſequentium librorum nata Auctori diſpoſitio. Nam *ſecundo* de cetaceis piſcibus agitur, delphino, phocæna, balæna, orca, & phyſetere. *Tertio* de cartilagineis piſcibus proprie & improprie dictis diſſeritur. Ubi inter alia obſervat Auctor pag. 48, piſcem illum, qui Jonam deglutivit, non ex cetaceo genere, ſed *lamiam* fuiſſe, idque veriſimillimum putat, 1. quoniam cetaceis anguſtior eſt gula, quam ut integrum hominem deglutire poſſint. 2. quia in mari mediterraneo, in quod projectus fuerat Jonas, cete rarius inveniantur, ſi pro belluis illis marinis viviparis maximis vox illa accipiatur. 3. quoniam piſcem illum, in cujus os Herculem inſiliiſſe, & in cujus ventriculo tridui ſpatio hæſiſſe veteres fabulantur, canem carchariam fuiſſe narrant, id eſt, lamiam, aut lamiæ affinem piſcem alium. Agitur & hoc libro de *torpedine*, cujus vis narcotica in dubium primo vocatur, mox *Franciſci Redi* auctoritate confirmatur, ita tamen, ut vis ea non mortuæ torpedini, ſed vivæ tantum & vigenti vindicetur. *Quarto* eoque prolixiſſimo libro de piſcibus agitur oviparis, quorum plerique ſpinas in carne habent, & ſectione quidem 1. de planis oviparis ſpinoſis qui in latus projecti natant. 2. de piſcibus anguilliformibus ſeu lævibus, lubricis & plerumque oblongis. 3. de piſcibus corpore contractiore, vel ſaltim non admodum lubrico, qui pinnis ventralibus carent. 4. de piſcibus ſpinoſis dictis, quibus pinnarum dorſalium radii omnes molles & flexiles ſunt. 5. de piſcibus ſpinoſis, quibus pinnarum dorſalium radii aliqui ſunt aculeati. Subjungitur operi Appendix, quæ piſces

Indiæ orientalis a *Johanne Nieuhof* descriptos, nec non supplementa a *Martino Listero*, *Eduardo Tyson*, aliisque communicata exhibet.

LETTERE ECCLESIASTICHE DI POMPEO Sarnelli, i. e.

Epistolæ Ecclesiasticæ Pompeii Sarnellii, SS. Theol. & J. U. Doctoris, Protonotarii Apostolici ac Abbatis S. Homoboni Cæsenatis.

Neapoli, impensis Antonii Bulifonis 1686. 4.

Quadraginta omnino Epistolas complectitur hoc volumen, quod illustris *Magliabechii* liberalitati debemus. Cum vero in paucorum manibus doctissimus liber versetur, ac Italico præterea idiomate, ut legi ab omnibus non possit, conscriptus sit, non gravabimur complusecula ex iis excerpere. Itaque vitandi tædii causa dimidiam ejus partem, eamque priorem, heic recensere, alteram ad proximi mensis acta referre, visum fuit. *Epistola prima* operis totius titulum ab homonymia liberat. *Literarum* enim *Ecclesiasticarum* varia genera dari clarissimus Autor observat, inter quæ familiam quasi ducunt literæ *formatæ*, quas a *forma* seu icone incisa annulo episcopali, quo obsignabantur, nomen traxisse asseverat. Distinguit eas in κοινωνικὰς *communicatorias*, ἀπολυτικὰς seu *dimissorias*, συστατικὰς seu *commendatitias*, *paschales* (quibus Romanus Pontifex paschatos diem, de quo ab Alexandrino Patriarcha, qui Astronomiæ studio more gentis suæ diligentius vacare solebat, quovis anno certior reddebatur, Metropolitanis intimabat; unde Episcopis, & horum opera singulis ecclesiis innotescebat, testibus *Leone Magno* epist. 64. *Concil. Arelat.* I. can. 1. *Carthagin.* V. c. 7.) *encyclicas* porro, *catholicas* (ad universam ecclesiam datas,) *synodales*, *commonitorias*, *tractoriasque*, quibus ultimo loco memoratis Episcopi evocabantur ad concilia, cumque nomen ac dignitas vocati in iis expressa legeretur, statim inde constabat, quo pacto is tractari sive excipi mereretur, unde &, Sarnellio judice, illis nomen. Formatis subnectit Pontificales, *decretales* puta, *brevia* ac *bullas*, h. e. chartas bullatas sive, quod idem est, plumbo signatas, quo *bullandi* officio funguntur hodie laici, olim duo Fratres conversi ordinis Cisterciensis, qui ea de causa *Fratres de Plumbo* audiebant. Sequuntur Episcopales

ſcopales *tractatoria, paſtorales, vocatoriæ, pacificæ, pro captivis, privatæ*, quas Epiſcopi catholici ad hæreticos, ſchiſmaticos paganosve dabant, publicæ communionis ac benedictionis intimatione deſtitutas, qua de re *Auguſtinus* epiſt. 162. Agmen claudunt e Clericalibus *confeſſoriæ, rogatoriæ, feſtivæ* ſeu quibus proſperam dierum feſtorum transactionem ſibi invicem apprecabantur. At ab hiſce univerſis *Literas* ſuas toto genere differre Sarnellius monet, nec alio jure *eccleſiaſticas* inſcribi, quam quod res eccleſiaſticas pertractent.

Epiſtola II. ſtylum clerici nec ad ſatyram nimis propendere, nec ab antiquorum formulis, barbaris licet, abhorrere debere diſputat.

III. Quæſitum fuerat, utrum *D. Antonius Abbas*, (qui eremo ac vita excesſit A. D. 361. ætatis 105) impluvia, mitra ac paſtorali indutus pingendus foret? Hinc ſupponit ante omnia, ipſos Apoſtolos Leviticos Sacerdotes imitatos ac mitra uſos eſſe, ut pote quod de *Jacobo Alphæo* affirment Epiphanius hær. 29. & 78, Hieronymus item de Script. Eccl. in Jacobo, de *Johanne* autem Polycrates apud Euſebium H. E. lib. X. c. 4. Ab Apoſtolis ad Epiſcopos cum munere mitram devolutam eſſe, memorat. Monachos vero Abbates ante undecimum ſeculum ne ſacerdotium quidem, multo minus mitram, quæ *Regalis ſacerdotii inſigne* ex I. Petr. II. 9. Pontificiis appellatur, obtinuiſſe. Singulare quippe eſſe, quod Alexander II Wratislao Bohemiæ Regi mitram, dum viveret, geſtare indulſerit, quodque veteres Neapoleos Reges cum corona virgam quoque, annulum, dalmaticam, mitram ſandaliaque acceperint. Ex quo vero anno 1100 Paſchali II Pontifice, Concilii Pictavienſis Patres decreverunt (prout vel ex *c. ut Abbates, de temp. ordin.* patet,) *ut Abbates & Decani & Præpoſiti, qui Presbyteri non ſunt, Presbyteri fiant, aut prælationes amittant*; facillime hic illic quorumvis ordinum Abbates a Pontifice pontificalium uſum impetrarunt. Vitio id tamen eis vehementer verterunt ſeculo XII *Petrus Bleſenſis* ac *Bernardus*, qui epiſt. 42. ad Henr. Senon. Epiſcopum: *Quis UNQUAM* (inquit) *probatorum Monachorum tale quid aut verbo docuit aut reliquit exemplo*? Conſequitur hinc, Antonium ſplendido hoc capitis tegmine non fuiſſe uſum, cum nec Sacerdos, nec Diaconus, imo ne Clericus quidem primæ tonſuræ fuerit. More autem ac idiomate Syriaco *Abbas* dicitur, h. e. Pater,

eo quod paterno honore reliqui monachi ipſum proſecuti fuerint. Nihilominus picturas veteres, quæ Eremitam hunc mitratum ſiſtunt, nequicquam mutandas eſſe, pronunciat Noſter, tum quod plebi illis aſſuetæ, aliæ, accuratiores licet, absque ſcandalo obtrudi nequeant; tum quod Antonius merito fruatur eodem jure, quo *Hieronymus*, qui eo, quod Romæ Eccleſiæ cuidam præfuit, a qua hodie alicui Cardinalium titulus eſt, cum inſignibus pingitur Cardinalitiis, quæ tamen anno demum 1244 Innocentius IV invenit. Eadem ratione Antonio, parenti, magiſtro, duci, exemplo monachorum omnium ac abbatum, inſignia illa deberi, quibus ſucceſſores ejus ex merito ornentur.

IV. *Canonici* nomen a *Canone* derivat, non quatenus *regulam* notat, quo pacto Canonicus regularis mira tautologia laboraret; ſed quatenus ſignificat *catalogum*, non librorum quidem ſacrorum, aut virorum ſanctorum ac canonizatorum, verum Clericorum, qui nomen alicui Eccleſiæ dederant, & pro miniſterio ſuo partem ſeu ſportulam ex oblationibus fidelium habebant. Unde Canonici, quorum apud Baſilium mentio, Balſamone interprete, ſunt *ii, qui in Canone numerantur, ſcilicet Clerici & Monachi*; Monachi puta, ad ſacros ordines minores admiſſi, quod juxta *Decretum cauſa XVI. q.1.* iis olim non licebat. Hinc *Nicænum* can. 16: *Sacerdotes, aut Diaconi, aut generatim, qui ſunt IN CANONE recenſiti.* Confer *Antioch.* c. 2. 6.11. & *Chalcedonenſe* can. 2. Qua de cauſa *Laodicenum* c.15. *Cantores*, & *Turonenſe* II. can. 20. *Lectores* in Canonicorum numerum refert. Sicque nomina Clericorum, ordinibus ſacris aut communione fidelium privari meritorum, Canone expungebantur, uti in Concilio *Agathenſi* can. 2, & *Auguſtino* epiſt. 137 videre eſt. Competebat igitur Canonici nomen ſubdiaconis cæterisque minorum ordinum Clericis. Horum officium erat cantare, adeo ut hoc neglecto beneficio ſuo excíderent. Neque tamen hoc obſtante, deridendum propinat Sarnellius Prælatum quendam, qui etymon Canonici a *canendo* deduxit. Uti vero iis verbum prædicare, ac ſacramenta diſpenſare non licebat, ſed ſolis majorum ordinum clericis; ita hiſce cantu omnino interdicitur c. in ſancta Romana diſt. 92: contra vero ex iisdem ſolis epiſcopalis ſenatus legebatur, unde & ſenatus Papæ non ex Canonicis Lateranenſibus, aut S. Petri in Vaticano, ſed ex Cardinalibus, in Epiſcopos, Presbyteros ac Diaconos

Digitized by Google

conos distinctis, hodienum constat. Successu vero temporis Episcopi *Canonicos* in consessus suos sacros adsciscere cœperunt, quapropter nec *Tridentinum* sess. XXIV. c. 12. Canonicorum collegio *Senatus Ecclesiæ* titulum negare voluit.

V. Docet, *Chorepiscopos* duum olim generum fuisse. Alii enim revera erant Episcopi, qui, cum sua sede ab hæreticis aut infidelibus expulsi essent, in aliam Diœcesin profugerant, ibidemque precibus ab Episcopo obtinuerant, ut ipsis committeretur ἐπισκοπὴ & cura non χώρας, *terræ*, sed χωρῶν, *villarum* quarundam, utque jurisdictionem Episcopalem, non suo quidem, sed Diœcesani vice, nomineac authoritate exercerent. Canone enim VIII *Synodi Nicenæ* I *Episcopis a propriis Ecclesiis dimotis* permittitur, *ut alibi Chorepiscoporum fungantur officio.* Huc spectant Canones octavus *Antiocheni*, & secundus *Barcinonensis II* Concilii, quorum illo Chorepiscopis Literarum Canonicarum seu formatarum conscriptio, hoc Ecclesiarum consecratio permittitur. In concilio Cabilonensi c. 43. vocantur Episcopi vagantes, sine titulo, sine sede. Observat heic (post *Cyronium* L. I. Obs. c. 13. & *Gonzalez* in l. V. Decretal. comm. in cap. 1. de privil.) eosdem Chorepiscopos *Scotos* vulgo dictos esse, quia multi id genus homines in Scotia commorabantur. Plerumque erant pauperrimi, cum idem de Episcopis ipsis pateat ex eo, quod in Chronico Archiepiscoporum Bremensium memoriæ proditur: *In Concilio Lateranensi erant a Papa consecrati Episcopi duo Angliæ & duo Scoti: unus solo equo venerat, alter pedes.* Idem Chorepiscoporum nomen dein sibi quoque vindicabant Presbyteri illi, qui Episcopi diœcesani vices in villis ac vicis gerebant, hincque in Capitularibus Caroli M. *vicarii Episcoporum*, in Concilio Laodiceno can. 57. *visitatores diœceseon* salutantur; & de his Presbyteris intelligi oportet Canonem 3. Conc. *Rhegiensis*, C. 7. *Hispalensis II*, Canonem 27. *Parisiensis* sub Gregorio IV. & Ludovico habiti, Can. 44. Meldensis, quintum denique Canonem Concilii *Metensis*, ubi Chorepiscopis functionum Episcopalium exercitio penitus interdicitur. Hinc in Concil. *Neocæs.* c. 13. & *Niceno I.* c. 8. iidem dicuntur, *presbyteri ordinati in locum LXX Seniorum*, comparanturque Archidiaconis ac Archipresbyteris nostri temporis in Concil. *Augustano* cap. 7. in principio. Prolixius de iis agitur in

S. *Da-*

S. *Damasi* ep. 4. al. 5. *Leonis* Epist. 86. al. 88. *Gelasii* I. Epist. 9. ad Episc. Lucaniæ.

VI. Refellit censuram scioli, quem male habuerat, quod Sarnellius Episcopum quendam *civitatis suæ Pontificem* compellaverat. Tuetur se effato Chrysostomi in Ps. XIII. *Hæreticum diaboloque similem esse, qui Pontificis nomine Episcopum defraudare ausit.* Quid enim, inquit, si sanctissimum, si summum sacerdotem, summumve Pontificem appellassem? Nam cum omnes fideles *sancti* audiant, Rom. I. 7. XV. 25. 2. Cor. I. 2. Phil. IV. 21. 22. Act. IX. 13. quippini Presbyteri *sanctiores sanctissimique* adeo vocentur Episcopi? Sic sane epistolam inscripsit Liberius Papa: *Dominis sanctissimis & Deo amantissimis universis Episcopis Liberius Episcopus in Domino salutem.* Summi vero sacerdotis titulus, cui conveniat, Augustinus docet: *Quid est* (inquit) *Episcopus, nisi primus Presbyter, summus sacerdos?* lib. quæst. ex utroque mixt. q. 10. Denique notetur, quomodo de semetipsis loquantur *Conc. Toletani VI* Patres in exordio: *Convenientibus nobis Hispaniarum & Galliarum summis Pontificibus.* Nec angustæ diœceseos Episcopos augustiori ejusmodi titulo indignos esse Sarnellius contendit, ob istud Hieronymi ep. 85. ad Evagrium: *Ubicunque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, sive Tanis, ejusdem meriti est & sacerdotii.* Imo nec Titulares pejoris conditionis esse debere, *Ludovici Card. Arelatensis* suffragio probat. Tandem hæc, quam subnectit, observatio notatu digna videtur, Episcopos sæpe per antonomasiam *Sacerdotes* absque addito dici. Sic enim in officio S. Apollinaris Episcopi Ravennatis preces concipi solere: *Deus fidelium remunerator animarum, qui hunc diem B. Apollinaris* Sacerdotis *tui martyrio consecrasti*, &c. Econtra simplices Sacerdotes sine Sacerdotis titulo h. m. in Calendario Romano memorari:

14. Jan. Felicis Presbyteri & Martyris.
14. Febr. Valentini Presbyteri & Martyris.
30. Sept. Hieronymi Presbyteri & Confessoris & Ecclesiæ Doctoris.

VIII. Inquiritur in etymon *Bugiæ*, h, e. candelabri argentei sacri, cui imponitur candela ardens, ubi Missa a Præsule decantanda est. Vocem Gallia oriundam esse censet Noster. Gallis enim *bougie* cerens est; hinc

Digitized by Google

hinc candelabro ipſi per meton. contin. pro contento nomen quæſitum fuiſſe. Facile nimirum in Italam Latinamque linguam vocem illam irrepere potuiſſe, cum plerique rituum ſacrorum ſcriptores Galli fuerint, ſedesque papalis totis annis 71 Avenione hæſerit. *Faldiſtorium* vero (h.e. ſellam *plicatilem*, ex qua Epiſcopus ad populum fatur, alias dictam *faldiſtolium*, *faldiſtolam*, *faudiſtolam*; unde ſi Clariſſimi *Du Freſne* judicio ſtandum eſſet, barbara hæc vox ex Germanorum Falten-ſtul originem duceret,) Sarnellius *Paridem Graſſum* ſecutus, idem eſſe conjicit, quod *fandiſtorium*, fandique locum ſignificare, uti *conſiſtorium* locum conſiſtendi.

VIII. Probat, Presbyteros virtute ac doctrina inſignes, Præſulibus ſuis in pretio debere eſſe.

IX. Quæſtionem: *an muſica harmonica, tum vocalis, tum inſtrumentalis Chriſtianorum templis eliminanda ſit*, ventilat, negandamque cenſet, ſi gravis illa ſit, devota ac modeſta. Nec de originibus ejus non agit. Et inſtrumenta quidem muſica primis ſeculis inter Chriſtianorum ſacra penitus ſiluiſſe, agnoſcit. At uti Deus (ex *Theodoreti* ſententia) ea hac fini templo ſuo in V.T. inferri juſſerat, ne Judæi, ſi ſuaviſſimi concentus deſiderio tenerentur, haberent, cur ad gentilium potius templa cum ſeductionis periculo itirare vellent: ita, cum hæretici muſica ad illiciendos infirmiores abuterentur, viſum fuit, horum debilitati aliquid dandum, nec illis hac in parte cedendum fuiſſe. Sic nimirum *Flavianus* Antiochenus, *Chryſoſtomus* Conſtantinopolitanus, & *Ambroſius* Mediolanenſis Epiſcopi cumprimis, *cantibus cantus oppoſuere, citharas citharis, veluti pila minantia pilis*, (ut cum Nicephoro Noſter loquitur) *inductique ſunt expugnandis Novatorum artibus chori caſtrorum.*

X & XI. Totus eſt in corona clerica ad veteres canones reformanda, eamque non raſura modo, ſed & tonſura indigere, prolixe diſputat. Unde in clericos illos cenſoriam virgulam ſtringit, qui, cum capillos circumcirca tondere deberent, ne oculos, aures & collum contingerent, illos nimium promittunt.

XII. Urget canones, quibus conſtituitur, ut clerici barbam aut radant penitus, aut æqualiter tondeant. Refert hac occaſione, quanta malorum vis ex barba enata, doctiſſimum Cardinalem Beſſarionem oppreſſerit. Electus fuiſſet Papa, ni barba obſtitiſſet, quam promiſ-

ſam & delicate pexam gerebat, quæque rituum Græcorum nimis tenacem eum eſſe prodebat. Unde Cardinalis Avenionenſis ad Collegas dixerat: *nondum barbam raſit Beſſarion, & noſtrum caput erit?* Imo cum Ludovicus XI Rex Galliarum Beſſarionis barbam non ſine ſcommate tetigiſſet, id adeo ægre tulit, ut ex Gallia Ravennam reverſus d. 18. Nov. a. 1472 mœrore confectus obierit.

XIII. Rationem reddere nititur, cur die Viridium tredecim pauperum pedes lavet epiſcopus, cum duodecim tantummodo Apoſtoli fuerint. Altum de hoc dubio ſilent, quotquot Sarnellius vidit Rituum Eccleſiæ ſuæ myſtagogos. Noverat tamen ex *Ruperti* de Div. Offic. l. V. c. 21, 22. duplicem olim pedum lotionem in Eccleſia viguiſſe. Primo enim pauperum pedes a Canonicis, poſt Canonicorum pedes ab Epiſcopo lotos fuiſſe. Illud Eccleſiæ nomine fiebat ad imitationem Mariæ, quæ Chriſtum lavit & unxit: hoc vero referebat officium, quod diſcipulis Chriſtus exhibuit. Hinc Sarnellio conjectura ſubnata, expertam fuiſſe Romanam Eccleſiam vertente tempore, unius dieculæ, tot aliis ſacris actionibus inſumi ſolitæ, ſpatium non ſufficere ablutionibus duabus diſtinctis, ideoque binas illas in unam redegiſſe, ac ſtatuiſſe, ut ab Epiſcopo XIII pauperes lavarentur, quorum primus Chriſti ab Eccleſia lavati, reliqui Apoſtolorum a Chriſto lavatorum perſonam ſuſtinerent.

XIV. Uſum, antiquitatem, genera *Birreti* ſeu capitii Clericalis fuſius explicat.

XV. Agit de *Berretino* ſive minori illo, arctiori nec ullis plicis contracto capitis tegmine, quod ſub Bireto geſtari ſolet. Mortalis peccati reum judicat, qui Miſſam celebraturus eo caput tegat, niſi a Romano Pontifice ipſi hoc quicquid eſt licentiæ, intuitu minus integræ valetudinis indultum fuerit.

XVI. Reliquas habitus ſecularium Clericorum partes, orarium ſeu ſtolam talarem, caligas, zonam, collaria & interularum manicas, pileum, calceosque cum cura conſiderat, & uti ad canonum normam confici debeant, diſſerit.

XVII. De *annulo Clericorum* obſervationes ſuas affert. Meminit *annuli Piſcatoris*, qui effigie Petri piſcantis inſignis, Papæ proprius eſt. Ex Petri Patriarchæ Antiocheni & Demetrii ArchiEpiſcopi Bulgariæ epiſtolis concludit, Græcorum Epiſcopis annuli uſum prohiberi. At

Romanæ

Romanæ religionis Epiſcopis competere illum dicit, tum quod ſponſi Eccleſiæ ſuæ audiant, tum quod infidelibus myſteria obſignare, fidelibus reſignare debeant, Abbatibus vi privilegii illius permitti, quo Pontificalium uſum adepti ſunt. Protonotarii Apoſtolici titulares extra miſſam annulo licite utuntur, non item dum celebrant miſſam, niſi ille gemma deſtituatur. Clericis nulla dignitate eccleſiaſtica conſpicuis, nullibi annulo uti licet. Annulus annulari dextræ digito in miſſa, extra miſſam indici ejusdem manus indi debet. Cæterum *annulum aureum*, Jac. II. 2. memoratum, non digiti annulum eſſe putat, ſed *fibulam auream*, qua veſtis conſtringebatur, quo pacto Exod. XXVIII. dicatur: *ſtringatur rationale annulis ſuis*. Fibula enim aurea non niſi honoratiſſimis uti licebat, juxta *Joſephum* Antiq. XIII. 18. *1. Macc.* X. 89. XI. 58. XIV. 44.

XVIII. Quamvis in Concilio *Nannetenſi*, *Arelatenſi*, *Arvernenſi*, aliis, Clerico permittatur, ut cum avia, matre, ſorore, filia, nepte, uxoreque ad cælibatum converſa, communes ædes incolat, illicitum id tamen videtur Sarnellio, quia (uti dicitur *cap. inhibendum, extra de cohabit. cleric. & mulier.*) inſtigante diabolo etiam in illis ſcelus frequenter perpetratum reperiatur, aut etiam in pediſequis illarum. Confirmat id multis Patrum dictis, e quibus & hoc, ſed ἀδέσποτον, eſt: *erga ſexum fragiliorem charitatem exercendam, uti erga animas in purgatorio, quibus auxilium feratur, ſed eminus.*

XIX. Probat, Sacerdotem qui ante mediam noctem cœnavit, etiamſi poſtea non dormiverit, licite celebrare miſſam mane ſequenti. Multam heic lucem affundit *capitulo, ſi conſtiterit, extra, de accuſationibus*, monſtratque Davidem illic memoratum, non quod poſt pernoctationem, ſed quod poſt crapulam ac noctem in publica taberna transactam miſſam celebraſſet, beneficio ſuo eccleſiaſtico excidiſſe.

XX. Reſpondet ad quæſtionem: *an feſtivis frondibus templorum porta ornanda ſint?* Tertullianus de Corona militis c. 13. & de Idol. c. 15. ritum illum a gentilibus mutuo acceptum damnare videtur. Regerit Sarnellius, multa vigente Ethniciſmo prohibita fuiſſe, ne gentilibus Chriſtiani conſentire viderentur, quæ ſublato illo, in honorem Dei tuto ac licite fieri cœperint. Multos etiam gentilium ritus in majorem Dæmonis confuſionem gentilibus ereptos, a ſuperſtitione purgatos, myſticaque ſignificatione donatos fuiſſe; id quod omnibus illis

exemplis illuſtrat, quibus Proteſtantes ipſi, Romam hodienum ethnicisſare probaturi, uti aſſolent. At magis reverenter de iis ſentiens Sarnellius fundamenti loco illa ponit, eandemque de frondibus feſtivis ſententiam ferri poſtulat. Ac hæc quidem hactenus.

PETRI LEMÉE IN PRINCIPE GALLIARUM Senatu Cognitoris, Forenſia quædam Opuſculæ, Nicolai Lemée, filii, in eodem Senatu Cauſarum Patroni notis illuſtrata.

Pariſiis, apud Nicol. le Gras, 1686, in 8.

LIbellum hunc non ita pridem ad manus noſtras delatum, utut de eo multa nobis dicenda haud ſint, vel ideo tamen tacere noluimus, ne quis audito forſitan ejus titulo ignoraret, quid rerum in eo contineatur aut pertractetur. Cæterum ſi plane ſilentii peplo ipſum involvere maluiſſemus, in promtu nobis excuſatio fuiſſet: cum editor ipſe in præfatione proteſtetur, ſe non adeo in lectoris gratiam hæc in lucem prolata voluiſſe, quam quidem ut familiæ ſaltem ſuæ gratum quid præſtaret, ac præſertim fratri Enemundo Lemée, quem inſtanter id efflagitaſſe ait, ut hæc quaſi domeſtica vitæ, morum, caſuum & fortunæ parentis communis epitome extaret: ac in fine annotationum conteſtatur, ſeſe id totum Franciſco Lemée, uni charo ſibi filio ſuperſtiti in æternum virtutis avitæ monimentum conſecraſſe. Quam bene tamen inſimul de hiſce parentis opuſculis poſthumis ſenſerit dictus editor Nic. Lemée, exinde apparet, quod fatetur, ſe, cum eadem nuper nactus perlegiſſet, tanti ea ponderis ac momenti eſſe judicaſſe, ut ſe non modo hereditatis interverſæ reum, ſed & filiorum ingratisſimum crediderit, ſi hæc ſitu aut tineis conſumi pateretur, nec in publicam proferret lucem. Jam de opuſculis his eorumque tenore ut paucis agamus, ſex ea in univerſum ſunt: inter quæ 1, 3, & 4 ejusdem fere ſunt argumenti; libelli nempe ſupplices ad ſupremum in Gallia ſenatum ſeu Parlamentum ejusque Præſidem directi ab autore Petro Lemée, pro impetrando munere cognitoris ſeu procuratorio, quod longisſimo tempore ac vicennii fere ſpatio ambiit; ubi inter alia pro ſe allegat, quod majores ſui ad tritavum uſque, inde a bis centum annis, cognitioni forenſi ſeu officio procuratorum continua

Digitized by Google

nua ſerie operam navarint. Secundum in ordine epiſtola gratulatoria eſt ad Hieronymum de Haqueville, cum in ſenatus iſtius principem inauguraretur. Quintum exhibet orationem ab ipſo in Senatu habitam ad obtinendum ſalarium a cliente quodam promiſſum ac deinde negatum: ac ſextum denique brevem expoſtulationem de calumnia autori a malevolo quodam collega facta. Univerſa hæc opuſcula filius editor ſubjectis notis aut ornare aut illuſtrare dignatus eſt, quibus haud obſcure oſtendit, ſe non in bonorum autorum lectione minus, quam fori tritura verſatum eſſe. De cætero libellus ob ſtylum non inelegantem lectu haud ingratus eſt, e quo præterea unum alterumve enotari poterit, quod ad forenſem hiſtoriam ac conſuetudines regni Gallicani faciat; v.g. quod ibi locorum togatæ advocatorum militiæ nemo adſcribatur, niſi qui juris Romani ſtudio triennium, Gallici vero annum impenderit; quod procuratio forenſis Edicto a. 1639 9. Januarii demum venire cœperit, cum antehac merito ſolum ac labori conceſſa, nec ut alia Galliæ officia venalis fuiſſet; quod Medicorum filii dimidium ſolum temporis alias ſtatuti Medicinæ ſtudio locare teneantur; quod anno 1677 regia conſtitutione imperatum fuerit, ut omnia Advocatorum nomina, qui per tempora præſcripta juris cognitioni rite incubuiſſent, albo cuidam inſcriberentur, & quotannis redeunte Senatu recenſerentur ac publicarentur, ad arcendos eo melius indoctos ac inhabiles, ne ulterius irreperent; narratur tamen inſimul, ſalubrem hanc juſſionem hactenus effectui nondum eſſe datam. Denique monendum eſt, tertium ex opuſculis prædictis non Latino, ut reliqua omnia, ſed Gallico ſermone ſcriptum eſſe; quod vel ideo rejici non debuiſſe ait editor, ut autorem non minus eleganter Gallice, quam Latine ſcripſiſſe lector comperiret: univerſa tamen etiam in Gallicum idioma translata eſſe, ex præfixo Cenſoris teſtimonio diſcimus.

LE VRAY SYSTEME DE L' EGLISE &c.

id eſt:

D. Petri Jurieu Verum Syſtema de Eccleſia & Analyſi fidei.

Dordraci apud Th. Goris 1686 in 8.

SYſtema hoc in tres libros diviſum eſt, quorum primum in Actis nuperi menſis pag. 141 & ſequentibus enarravimus, de reliquis nunc promiſſi memores acturi. *Libro* itaque *ſecundo*, capitibus XXVI de autoritate Eccleſiæ & Synodorum tractatur, & oſtenditur, infallibilitatem ſive veritatem infallibilem expectandam non eſſe ab Eccleſia, quia in univerſali, ut ipſi Pontificii ſtatuunt, non in particulari quærenda eſſet. Romana autem Eccleſia (ait Autor) nunquam probavit, neque probare potuit, ſe eſſe univerſalem, & condemnandi alias jus habere; imo a Græca & aliis viciſſim condemnatur. Infallibilitas itaque non eſt eſſentialis conditio Eccleſiæ, neque univerſalis, neque particularis; ſed ex gratia divina contingit, aliquam ab erroribus puram eſſe. Porro univerſalis Eccleſia judicare & decidere non poteſt, neque congregationem habet, neque tribunal: quis enim monſtrare poteſt univerſalis Eccleſiæ decretum? Poſt ſchiſma illud magnum inter Latinos & Græcos, in confeſſo eſt nullum fuiſſe. Antea jam Eutychiani & Neſtoriani ſeparati erant, in quorum cœtibus ſimpliciores, qui errorem doctorum non capiebant, ſalvatos eſſe, nequit negari. Concilium *Nicænum* majori jure, quam ullum aliud univerſale dici poteſt; neque tamen tale erat. Multæ enim Eccleſiæ *Novatianorum* in Oriente, & *Donatiſtarum* in Africa, vocatæ ad id non fuerunt, quæ tamen non in dogmatibus, ſed in diſciplina diſſentiebant. Æquivocum itaque eſt, cum dicitur: *Eccleſia docet, prædicat, inſtruit.* Hæc enim omnia non ab univerſali, ſed particulari fiunt Eccleſia, quæ falli & fallere poteſt. Itaque Chriſtianis licet Eccleſiarum deciſa examinare, & ab iis, ſi erronea ſint, diſſentire; ſicut Athanaſio uni licuit, ab omnium Eccleſiarum orientalium, *Arianiſmum* ſequentium doctrina diſcedere. Interim pro Eccleſiæ univerſalis decreto quodam haberi poteſt, omnium, licet diſſentientium circa quædam, cœtuum *Græcorum*, *Latinorum*, *Proteſtantium*, *Abyſſinorum*, *Armeniorum*, *Neſtorianorum*, *Ruſſorum*, univerſalis in præcipuis dogmatibus conſenſus, (excluſis Socinianis, & Fanaticis, quorum diſſenſus obſtare huic univerſalitati non poteſt). Illi conſenſui intra certos fines infallibilitas annexa eſt, & regulæ *Vincentii Lirinenſis*, interque eas temporis perpetuitas maxime locum habent. Hac enim deficiente nihil agitur, etſi plurium cœtuum conſenſus doceatur. Sic fruſtra allegari, ait, circa *tranſſubſtantiationem* conſenſum hodiernorum Græcorum aut aliorum, niſi probetur, dogma illud

gma illud ab Apoſtolorum tempore per omnes Eccleſiæ ætates obtinuiſſe. Sed conſenſum in dogmatibus ex Scripturis ortum, & ratione temporis, loci & perſonarum univerſalem, infallibilitatem facere, v. g. in articulis *de divinitate Chriſti, de trinitate perſonarum, de redemtione, de ſatisfactione, de peccato originis, de creatione, de gratia, de immortalitate animæ, de æternis peccatorum pœnis*; & ſic *Socinianorum* reprobationem manifeſtam eſſe; neque enim hos unquam demonſtrare poſſe cœtus fuiſſe, qui ſua dogmata profeſſi ſint. *Cerinthum* enim, *Artemonem, Paulum Samoſatenum, Photinum*, aliosque nunquam quatuor hominum millium cœtum facere potuiſſe. Deum utique non ita deſeruiſſe Eccleſiam univerſalem, ut unanimiter a veritatibus iſtis capitalibus deficeret, & creaturam pro Deo adoraret. Putat itaque Autor, hunc verum eſſe characterem articulorum fundamentalium & ad ſalutem neceſſariorum, quod nempe unanimiter a Chriſtianis credantur, aut unanimiter rejiciantur. Poſtremum hoc tamen reſtringit ad errores, qui fundamentum penitus tollunt; nam qui per ſuperadditamenta illud infirmant, non ſemper ab omnibus rejici fatetur, permittente hoc Deo, quia in cœtu erroribus additis corrupto nihilominus aliqui certo modo & tempore ſalvari poſſunt, quod in erroribus primæ claſſis fieri nequit. His ita (*cap. I.*) præmiſſis, de poteſtate conciliorum tractat (*cap. II:*) eo tamen nomine cenſendos eſſe non putat conventus Apoſtolorum; neque concilia ab his inſtituta eſſe concedit. Tria autem conciliorum quaſi officia ſeu functiones eſſe aſſerit, (1) ut de controverſis definiant, (2) ut diſciplinam conſtituant, (3) ut excommunicent ſive anathematizent. *Primum* facere, ut conſultores religionis peritos; *alterum* ut legislatores; *tertium* ut judices compromiſſarios. Ut *conſultores*, errare poſſe, nec jus habere, ut fidei articulos conſtituant; ut *legislatores* & *judices*, non magis infallibiles eſſe, & autoritatem habere a populo, qui per modum confœderationis ſive aſſociationis decretis ejus, in qua vivit, Eccleſiæ particularis ſe ſubmiſit. De *excommunicatione* pluribus agit (*cap. III.*) eamque juſte fieri cenſet contra eos, qui diſciplinæ in Eccleſia ſociata conſtitutæ repugnant, aut alia docent, quam quæ recepta ſunt. Explicat etiam, quale obſequium decretis conciliorum debeatur, & quis anathematiſmatum effectus ſit, utque non ſemper ſalutem homini auferant. Interim etiam injuſtis deciſionibus, ſi fundamentum religionis non deſtruant,

ſtruant, pacis cauſa parendum eſſe. Hæc a reſponſionibus adverſariorum, ut & eorum qui *Independentes* vocantur, vindicat, quamque poteſtatem *Reformati* Synodis ſuis tribuant, oſtendit, eam præcipue, quæ licet mentes hominum non cogat, linguas tamen refrenet. (vid. *cap. IV. & V.*) Occurrit & alii difficultati (*cap. VI.*) & monſtrat, poſſe & debere Chriſtianos ſingulos veritatem, per dogmatum diſcretionem, agnoſcere & amplecti, neque tamen ea cognitione aut fiducia ſe pro infallibilibus venditare, non magis ac eos, qui Philoſophicam aliquam veritatem deprehendunt. Interim (*cap. VII.*) infallibilitatem fidei omnibus fidelibus per gratiam Dei internam contingere, lecta devote, non curioſe, Scriptura ſacra. Absque gratia autem nihil certi ſperandum, & hanc excludentes adverſarios in *Pelagii* errorem labi. Hac occaſione refert, Reformatos cum *Thomiſtis & Janſeniſtis* docere efficaciam gratiæ *indeclinabilem, irreſiſtibilem, infallibilem.* Aliam infallibilitatem monet eſſe *privilegii*, veluti Apoſtolorum, qualem poſt illa tempora nemo ſibi arrogare poſſit; aliam *ordinatam*, nempe electorum, ex diſpoſitione gratiæ pie acceptæ. Fatetur tamen, electos ad tempus etiam mortaliter errare poſſe, ſed non perſeverare in errore, verum reſurgere ex lapſu & ſalvari. Addit, etſi quilibet fidelis de veritate doctrinæ judicet, non tamen ſequi, quod adverſarii objiciunt, ac ſi Proteſtantes ſtatuant, quod magis ſapiant ſinguli ex plebe, quam concilium, aut Eccleſia. Fidelibus enim ſatis eſſe, ſi articulos fundamentales noverint, ideoque ignorare poſſe alios, v. g. *de invocatione ſanctorum, & de cultu imaginum*, neque tamen per ſe abſurdum aut impoſſibile eſſe, quod unus aliquis, v.g. *Athanaſius*, locum quendam S. Scripturæ rectius intellexerit, quam totus Epiſcoporum conſeſſus. Præſumi quidem pro hoc, ſed ita ut probationi in contrarium locus ſit. Vide *cap. VIII. IX.* Reſpondet ſpeciatim *(cap. X)* Maimburgii argumentationi, ab exemplo Synodorum, quas Reformati ſequuntur, v.g. *Dordracena*, & oſtendit, quo jure hæretici & ſchiſmatici ab Eccleſia ſe ſeparent, vel ſeparare poſſint, & quod juſtior & efficacior modus ad errores corrigendos ſit verbum Dei, quam autoritas Synodorum. (*cap. XI.*) Refellitur via autoritatis, quam urgent adverſarii, ab impoſſibilitate, & ab exemplo Eccleſiæ ante & poſt Moſen, item Judaicæ poſterioris, dein a praxi Apoſtolorum, & Eccleſiæ tum plantandæ, tum plantatæ. Vide *cap. XII, XIII, XIV.* Difficultas monſtratur (*cap. XV.*)

diſcus-

Digitized by Google

diſcuſſionis ſive indagationis de *autoritate Eccleſiæ*: ſi enim hæc a laicis fieri poſſit, æque facile fore, omnes alios articulos per viam examinis cognoſcere, imo facilius, quia longe evidentius articuli fundamentales, v. g. *dogma de divinitate Chriſti*, in Scripturis explicantur, quam *dogma de Eccleſia*. Ulterius id deducitur c. XVI. & expenditur regula ex Auguſtino afferri ſolita, quod credendum ſit, *Apoſtolos docuiſſe ea, quorum origo neſcitur*; & difficultas oſtenditur talia demonſtrandi. Reſpondetur iterum ad *atteſtationes orientalium* ab Arnaldo circa transſubſtantiationem adductas. *Cap. XVII.* externæ Eccleſiæ Romanæ notæ examinantur, & negatur, ſimplicioribus manifeſtam veritatis & autoritatis fidem per eas fieri poſſe. Poſt hæc *cap. XVIII.* duo adverſariorum principia, per quæ autoritatem Eccleſiæ adſtruunt, directo Autor aggreditur, nempe quod putant a *Reformatis* evidentem demonſtrationem articulorum fidei requiri, & quod operationem gratiæ in producenda fide excludere videntur, ideoque ad ſolam autoritatem ſive cæcam obedientiam & credulitatem populum ablegant. *Cap. XIX.* neceſſitatem gratiæ, quæ facit, ut veritas ex Scripturis in mentibus fidelium apprehendatur, demonſtrat, neque nunc poſt Chriſti & Apoſtolorum tempora ad nudam autoritatem dicentium reſpici debere, neque evidentiam mathematicæ demonſtrationis, ſive diſcuſſionis operoſæ neceſſariam eſſe, ſed ſufficere mediam viam, quam vocat *attentionis*, cui gratia opitulatur. Hoc auxilium gratiæ ex Scripturæ plurimis locis, & ex Auguſtini doctrina probat, & quomodo fides producatur, explicat. *Cap. XX.* ad objectiones reſpondet, & duplicem certitudinem, *ſpeculationis* nempe & *aſſenſus* ſive *adhæſionis* ſtatuit, & hunc dicit actum eſſe non intellectus, ſed voluntatis. Quod vero ab evidentia demonſtrationis non dependeat fides, *cap. XXI.* pluribus explicat, & *Janſeniſtarum* (inter quos *Nicolius* olim fuit) teſtimonio firmat. Dein *cap. XXII.* examinis modum, quo etiam ſimplices in percipiendis fidei articulis uti poſſint & debeant, exponit, & accuratiorem quidem diſcuſſionem (quam adverſa pars, ut laicis impoſſibilem traducit) nemini ad ſalutem neceſſariam, permiſſam tamen ſagacioribus eſſe oſtendit. Ex tribus itaque viis producendi fidem, *unam*, quam Pontificii ſuadent, ſolius nempe *autoritatis eccleſiaſticæ*, nullius eſſe valoris; *aliam operoſi examinis*, non tam fidem, quam Theologicam ſcientiam, (aliquando absque fide) efficere; *mediam* inter has eſſe, omnibusque neceſſariam, eandemque

tutiſſimam, *attentionis & applicationis* veritatis revelatæ, quæ fidem, accedente Spiritus S. gratia, operetur. Econtrario viam autoritatis *cap. XXIII.* impoſſibilem & ridiculam eſſe oſtendit, Deumque pati & velle dicit, ut eo quem deſcripſit modo, etiam ſua verba examinentur, idque Chriſtum juſſiſſe, Judæos vero & paganos præſtitiſſe, imo neminem quantumcunque ſimplicem, ne in Pontificia quidem Eccleſia, ſine omni examine ſola autoritate motum, credere. Perpetuo itaque ſophiſmate ludere, qui autoritatē cum miniſterio Eccleſiæ confundunt; credi enim *per eccleſiam*, ſed non *propter eccleſiam*, docente illa, non abſolute jubente. *Cap. XXIV.* adverſariorum teſtimonio probat, infideles ad Chriſtianiſmum ſe convertentes non per autoritatem, ſed per examen ad fidem pervenire. Graviter hac occaſione conqueritur de modo violento, quo in Gallia nuper ad converſionem proceſſum eſt, cum via examinis per librum Epiſcopi Meldenſis, nihil amplius efficeret. De fide puerorum, an ex autoritate parentum, qui Eccleſiam repræſentent, an ex informatione producatur, diſputat & *cap. XXV.* characterem veritatis internum ſive aſſenſum mentis, parvulis catechumenis tribuit, eumque aſſenſum ex ſyſtemate articulorum, non ex ſingulis naſci docet, neque vero fidem illorum ab autoritate dependere. *Cap. ult.* reſpondetur ad argumentum, quo imputatur Proteſtantibus, quaſi ex eorum ſententia ſequatur, eſſe tempus, in quo Chriſtianus de veritate Evangelii dubitare debeat; quia ſcilicet nemo autoritati dicentis ſive Eccleſiæ, ſed Scripturis credere teneatur, itaque ante lectam Scripturam certus eſſe de veritate credendorum non poſſit. Negat enim lectionem & examen tale requiri, quale adverſarii fingunt, & oſtendit ante lectionem jam compendium aliquod doctrinæ Chriſtianæ diſcentibus propoſitum eſſe, ut adeo inſtructio minime incipi debeat ab articulo, *credo eccleſiam*, ſed, *credo in Deum*.

Liber tertius adverſus Nicolii librum primum & tertium dirigitur. Monet Autor *cap. I.* Adverſarium dum difficultatem examinationis articulorum fidei urget, minime pro Pontificia Eccleſia, ſed ſolum pro hæreticis & atheis aut paganis laboraſſe. Indicat (*cap. II.*) non rejici a Proteſtantibus autoritatem miniſterialem Eccleſiæ: negat opus eſſe ſimplicibus, ut diſtinctionem inter libros Canonicos & Apocryphos exacte ſciant; negat porro a ſimplicibus requiri, ut confeſſiones Eccleſiarum a doctis conſcriptas intelligant. Notat iterum divi-

nitatem

nitatem religionis non seorsim ex uno, sed ex syntagmate & nexu articulorum percipi (*cap. III.*) Disquiritur etiam de necessitate miraculorum, & statuitur non tam ad probandum, quam ad excitandum facta; nec necessarium esse, (*cap. IV.*) ut simplices de fidelitate versionum Biblicarum certi sint. Per viam assensus, (supra Lib. II. expositam) certitudinem religionis simplicibus acquiri statuit, (*cap. V.*) eisque confusam notitiam idem præstare, quod doctis distinctam & accuratam: articulos rationi incomprehensibiles, v. g. *Trinitatis*, *incarnationis*, in complexu & syntagmate aliorum facilius percipi & credi. Aliud esse veritatem ipsam credere, quod simplices faciunt; aliud scire & credere ejus probationes & testimonia. Vehementer improbat (*cap. VI.*) durissima adversus Scripturæ intellectum *Nicolii* dicta, illumque, quatenus ad salutem sufficiat, simplicioribus non deesse statuit. Rejicit, quæ de *Socinianorum* contradictionibus objecta fuerant. Addit (*cap. VII.*) quæ sit inter hæreticorum & fidelium persuasionem sive assensum differentia, & ut hæc a gratia divina dependeat. Monstrat (*cap. VIII.*) illusioni per autoritatem Ecclesiæ non occurri, & quid intersit inter articulos necessarios & non necessarios. Adducit ex *præfatione versionis Nov. Test. a Jansenistis* editæ, eximium pro Scriptura ejusque lectione populari testimonium, & *cap. IX. & X.* deducit, quod simplices & piæ animæ absque autoritate Ecclesiæ cognoscere possint, quæ ad salutem necessaria creditu, quæque non sint. Monet hanc articulorum distinctionem reformationis tempore ignotam fuisse; simplices vero etiam tunc cognovisse damnabiles in Papatu errores, (*cap. XI.*) De trita illa ex Augustino circa analysin fidei objectione, & quatenus ille ad autoritatem Ecclesiæ respexerit, prolixe & erudite agitur (*cap. XII. & XIII.*) omnibusque adversariorum oppositionibus respondetur. Postea (*cap. XIV.*) vera unitatis ecclesiasticæ idea repetitur, doceturque internis illam vinculis essentialiter contineri, *unitate fidei*, *professionis sacramentorum*, *& ministerii legitimi*, cui per accidens solum accedant *communio externa*, *consensus in dogmatibus non essentialibus*, *forma regiminis*, *consociationis*, *legum*, *disciplinæ antistitum*; rejicitur vero externum illud sub capite visibili, id est Pontifice ligamentum. Inde (*cap. XV.*) veros schismaticos esse asseritur, qui in fundamento errant & sacramenta rejiciunt, aut ministerium tollunt. Cæteras scissuras particulares esse, quæ unitatem fidei sive vincula Ecclesiæ universalis non rumpant.

Monſtratur etiam, ſeparatione a Papatu facta opus non fuiſſe, ut majores Proteſtantium ad alium cœtum, v. g. *Græcum*, ſeſe aſſociarent, ſed jus habuiſſe, ut ſalvis vinculis eſſentialibus, cœtum pro arbitrio conſtituerent. Ita (*cap. XVI.*) non requiri ait, ut cœtus talis numeroſus & late diffuſus ac viſibilis ſit; hanc enim qualitatem univerſali Eccleſiæ, non particularib9 competere. Additur in Papatu latere multos, qui erroribus ejus non adhæreant. (*Cap. XVII.*) exprobrationi novitatis reſpondetur; novam enim non eſſe Proteſtantium eccleſiam, ſed novam conſociationem, cui nec fides nec pietas deſit. (*Cap. XVIII.*) dicitur non fuiſſe neceſſarium, ut reformatores abſolutionem ab erroribus ſuis in Papatu, obtinere publice debuerint, & quo jure, ordinario aut extraordinario, vocationem ſuam adepti ſint aut exercuerint; modum extraordinarium fuiſſe oſtenditur, & (*cap. XIX.*) populum jus habuiſſe conſtituendi miniſtros. (*Cap. XX.*) ſtatuitur, ordinationem non eſſe de eſſentia miniſterii, non magis ac coronationem & unctionem de eſſentia regiæ poteſtatis, & ex Euſebii *Hiſt. Eccl. lib. IV. c. 19.* adducitur locus, per quem patet laicos prædicandi jus habuiſſe. Additur, electionem miniſtrorum hodie ſucceſſiſſe juri, quod Levitæ habebant ex naſcendi ſorte. (*Cap. XXI.*) de jure clavium Eccleſiæ competenti agitur, explicato loco Auguſtini, ab adverſario (ut adducitur) violenter perverſo. (*Cap. XXII.*) legitima ordinatio miniſtrorum in regimine presbyteriali aſſeritur, & de diſtinctione inter epiſcopos & presbyteros tractatur, eamque neceſſariam non fuiſſe oſtenditur, item quale officium Præſidentis inter presbyteros fuerit. (*Cap. XXIII.*) reſpondetur ad imputationes ſchiſmatis, & ſpeciatim Novatianismi, & in Papatum retorquetur eadem ſchiſmatis culpa, ob cultum imaginum & ſanctorum, aliosque multos articulos, in quibus a veteri Eccleſia diſceſſiſſe, & nova dogmata induxiſſe monſtratur. (*Cap. XXIV.*) de *invocatione ſanctorum* pluribus diſquiritur, ut tolerabilis nec idololatrica fuerit prioribus ſeculis, poſtea vero quindecim aut viginti punctis aucta & diverſa in Papatu exercita fuerit, & adhuc exerceatur. Rejicitur deniq; (*cap. XXV.*) jactata unitas Romanæ Eccleſiæ, vinculis callide nexis ſuſtenta, quorum loco ſufficere dicitur Proteſtantibus Scriptura ſacra, in iis quæ ad fundamentum pertinent, ſatis clara. Adfertur exemplum articuli *de ſatisfactione Chriſti*, adverſus *Socinianos*.

Appendix operis continet *reflexiones* ſive animadverſiones in Librum

brum *Ludovici Ferrandi Pariſienſis*, quem ſub titulo *Reſponſi ad Apologiam pro Reformatis*, ſive *contra Hiſtoriam Parallelam* edidit, quemque nos Actis *Anni 1685. menſ. Decembr.* p. 565. inſeruimus. Brevis eſt in animadverſionibus hiſce Autor clariſſimus, tum quod odiſſe ſe dicat duplicas triplicasve, quia continuatæ diſputationes in cavilla degenerant; tum quod pauca ad ſcopum ſcripſerit Ferrandus, omiſſisque ad quæ maxime reſpondere debuiſſet, in locos communes divagatus, & innumeris allegationibus lectionis ſuæ copiam oſtentans, ea tractaverit, de quibus vix quærebatur. Interim quæ pagellis quindecim adverſario objicit, non parvi ſunt acuminis aut momenti. Duo aut tria ſaltem pauciſſimis indicabimus. Ad locum Auguſtini, ubi damnabile eſſe dicit monialium non conjugium ſolum, ſed & cogitationem de conjugio, monet vocem *damnationis* raro de æterna damnatione intelligendam eſſe, ſed culpam ſignificare, pœnitentia ſcilicet expiabilem, ſicut κρῖμα, quod de viduarum nuptiis agens nominat Paulus 1. Tim. V. 12. Sed hæc grammatica videri poſſit diſputatio. Alia de bona fide & honeſtate movetur, occaſione loci Hieronymi a *D. Jurieu* adducti, de virginibus ita loquentis: *aperte dicendum eſt, ut aut nubant, ſi non poſſunt continere, aut contineant, ſi nolint nubere.* Regeſſerat enim Ferrandus, nihil de nuptiis, ſed tantum de precibus, ad quas recurrere debeant virgines, ſcripſiſſe Hieronymum. At hunc ipſum ejus locum a Ferrando allegatum eſſe indicatur. Mendacii ſive impoſturæ craſſæ incuſaverat Apologiſtam *Ferrandus*, quod de *Ignatio Lojola* ſcripſiſſet, carceri eum fuiſſe incluſum, & vix pœnas magiſtratuum effugiſſe. Jam vero ex Orlandini Hiſtoria Jeſuitica teſtimonia adducuntur, ex quibus manifeſtum eſt, revera id Ignatio tum *Salmanticæ & Barcinone*, tum *Pariſiis* contigiſſe. Ad Auguſtini ſententiam, qua rigorem Imperatoris adverſus Donatiſtas probat, reſpondetur, jus illam facere, aut per eam, quæ in Gallia violenter geſta ſunt, excuſari & juſtificari non poſſe, & Ferrandum ſupplicia diſſuadentem, & tamen legitima eſſe, (quia jam præviderit, quæ mox ſecutæ ſunt, Reformatorum perſecutiones) pronuntiantem, iniquum & ſubdolum eſſe. Atque hæc ſunt, quæ ex præſenti opere excerpenda duximus, nulli dubitantes, inter hæc etiam repertum iri, quæ diligenter & a noſtratibus Theologis mereantur expendi.

DE IPSA NATURA DISQUISITIO AD Amicum: Authore R. B. Nobili Anglo Societatis Regiæ Socio. Ex Anglico in Latinum traducta a D. A. M. D.

Londini apud Johannem Taylor, 1687. in 12.

ILluſtris gente & meritis in philoſophiam experimentalem *Robertus Boyle*, miratus eorum neminem, qui acute de Naturæ operibus hoc ſeculo egerunt, de ipſa Natura ſcripſiſſe, dignam ſuo ſummo ingenio exiſtimavit materiam, ſi notionem Naturæ veterem confuſam & obſcuram excuteret, ac rectam ejus loco conſtitueret. Summam hujus utiliſſimi tum philoſophiæ tum medicinæ ſtudii, per ſectiones, quibus conſtat Diſquiſitio, exhibemus.

Per primam ſectionem *duas accuſationes* removet, *unam* quod oppugnans naturam ingratus erga matrem filius eſſe videatur; *alteram*, quod communi opinioni omnium contraeat.

Secunda octo vocis Naturæ acceptiones vulgares enumerat, eisque magis claras voces aut locutiones ſurrogat.

Tertia (1) Ariſtotelicam Naturæ definitionem accuſat ut obſcuram, eaque non comprehendentem, quæ ejus ſectatores ad ideam aut notionem ejus referunt, puta, *an Natura ſit ſubſtantia, an accidens, aut ſi ſubſtantia, an corporea, an immaterialis; omnia illam, quod ajunt, facere ſapientiſſime, viis maxime compendioſis agere, a fine nunquam aberrare, vigilare ne magno univerſi incommodo vacuum contingat*, & multa alia (2) Rationes proponit, ob quas Autor nobiliſſimus vocis Naturæ uſum frequentiorem vitet, tum quod ſit ſumme ambigua, ac proinde ſcripta non pauca denſis involvat tenebris, tum quod in ſacris literis nuſpiam uſurpata eo ſenſu legatur. Quo poſteriori argumento utitur non eo conſilio, ut controverſiæ de auctoritate Scripturæ in phyſicis ſpeculationibus ſe immiſceat, ſed ad præoccupandum præjudicium, quo quis in religionem peccare eum forte exiſtimet, qui naturæ vocem adeo averſetur.

Quarta ex variis axiomatibus & epithetis, quæ Naturæ vulgo adſcribuntur, collectis, ejus notionem vulgarem hanc eſſe oportere colligit: *Natura eſt ens ſapientiſſimum, quod nihil facit fruſtra, quod fine ſuo*

non

non excidit, quod facit optimum ſemper inter ea, quæ fieri ab ipſa queunt, idque præſtat per vias maxime rectas & breviſſimas, neque redundans in ſuperfluis, neque deficiens in neceſſariis, unicuique operum ſuorum ſui conſervandi inclinationem ingenerat, utque in microcoſmo, homine ſcilicet, morborum ipſa curatrix eſt, ſic in macrocoſmo, mundo nempe, ejusdem conſervandi gratia abhorret a vacuo, quo efficit horrore ut quædam corpora privatas contra inclinationes bonumque, boni publici cauſa agant. Fatetur nihilominus dubitationem ſibi natam, an nomine naturæ ens reale exiſtens in natura ſibi imaginari debuerit, an notionalem tantum entitatem quandam, fictitiis iis vocibus cognatam, quas excogitavere homines, ut res ſimul multiplices unius vocis quaſi compendio exprimerent; v. g. cum nominant facultatem concoctivam, ſuctionem & talia. Hoc poſterius ſi aſſumatur, pronunciat, nullum aliud ab eo, quod homines naturam vocant, redundare ad Philoſophum emolumentum, quam quod quidem aliquod inde ſermonis compendium oriatur, ſed quod ad rem aut cauſam ejus declarandam prorſus nihil juvet. Quare aptiorem Naturæ conceptum ſuppeditaturus Auctor, prædiſtinguit illam in *Univerſalem & Particularem.* Naturam *Univerſalem aggregatum* appellat *e corporibus mundi formam conſtituentibus, conſideratum ut principium, cujus vi agunt patiunturque, conformiter legibus motus ab Auctore Naturæ præſcriptis.* Quæ ita exponit: *Natura in genere eſt effectus quidam materiæ univerſalis, aut ſubſtantiæ corporeæ univerſi, ſpectatæ ut in præſentem mundi ſtructuram & conſtitutionem efformatæ, qua omnia, ex quibus conſtat, corpora apta ſiant, quæ agant in ſe mutuo, patianturque a ſe invicem juxta motus leges.* Ei Naturæ Univerſali ſubordinata *Particularis* eſt *conventio quædam mechanicarum affectionum, molis puta, figuræ, ordinis, ſitus, texturæ, motus localis, mechanicarum ſcilicet affectionum partium ſive ſenſibilium ſive inſenſibilium, quibus particulare quod conſtant corpus, in particulari ſpecie, aut denominatione conſtituatur, quatenus harum omnium affectionum concurſus conſideratur ut principium motus & quietis, mutationumque eo in corpore.* Iſtas geminas notiones brevius expreſſurus, generalem naturam vocat coſmicum mechanismum, h. e. complexionem omnium mechanicarum affectionum, figuræ, molis, motus, &c. ad materiam magni mundi ſyſtematis pertinentium; particularem naturam appellat individuum corporis mechaniſmum, aut corporis mechaniſmum h. e. eſſentia-

ſentialem modificationem, quo nomine complexionem omnium mechanicarum affectionum in particulari corpore mundi hujus collectarum intelligit. Ac ne miretur aliquis, in deſcriptione modo allata, hujus mundi fabricam quaſi partem fieri notionis naturæ, licet Philoſophi plerique æque ac alii loquantur de ea ut plaſtico omnium corporum mundanorum principio, quaſi ſcilicet corpora hæc ab ipſa fierent, quæ propterea opera naturæ vulgo dicuntur, mutationesque in illis obſervatæ phænomena naturæ; ait, nihil cauſæ eſſe, cur ullum ens architectonicum, ſi a DEO diſceſſeris, mundi formationi prævium agnoſcamus. Ad quod magis declarandum addit, quo modo mundum a DEO factum ratio noſtra veroſimiliter ſibi imaginetur. Oſtenſo igitur, Naturam ab ejus cultoribus, DEI cujusdam aut certe Semidei loco haberi; antequam rationes indicet, ob quas ſibi notio ſeu res ipſa non minus diſpliceat, quam frequentior nominis uſus, in luculenta Diſſertatione præmiſſa aperit fontem, ex quo tum polytheiſmus, tum naturæ apotheoſis emanarunt, fuiſſe, quod gentes res corporeas, ac ſæpe etiam inanimatas, ut Solem, Lunam & alias ſtellas contemplatæ ſint, tanquam ſenſu intellectuque præditas, Naturæque & aliis entibus, ſive veris ſive fictis, ea attribuerint, quæ ſoli DEO conveniunt.

Sectione V. rationes profert, quibus impulſus Naturæ notionem communem deſeruit. *Primam* petit ab inſufficienti probatione; *alteram* ab ejusdem ſuperfluitate; *tertiam* ab obſcuritate; *quartam* a periculo religioni Chriſtianæ impendente, dum ea, quæ DEO tribuenda erant, ad imaginarium ens, ſcilicet ad Naturam, veluti ad deam quandam transferuntur; *quintam* tandem ab inconvenientia cum phænomenis quotidianis, e quibus exempli loco proponit aſcenſionē aquarum in antliis fuctoriis, atque earundem in irrigatoriis hortulanorum vaſculis ſuſtentationem; corporum gravium ad terram deſcenſum, levium aſcenſum; anomalias, tum quæ in majoribus etiam univerſi corporibus accidunt, nimirum terræ motus, diluvia, peſtem, cœleſtes cometas, maculas in Sole, & alias tales, tum quæ in animalibus ac in hominibus contingunt, quos pilo ſuffocari ſæpe permittat natura illa, quæ vacuum tanto conatu amoliri perhibetur. Quibus inſerta eſt conſideratione digniſſima reſolutio quæſtionis, an mundus creaturæque eum componentes, tam perfectæ ſint, quam eſſe poſſint?

Sectio VI. diluit argumenta in Naturæ defenſionem ducta (1) ab

appe-

Digitized by Google

appetitu corporibus innato locum naturalem, ex quo exciderunt, recuperandi, & in ſtatum naturalem, quem amiſerunt, redeundi; quem appetitum affictum eſſe rebus inanimatis aſſerit; (2) a diſtinctione motus in naturalem & violentum, quam adeo perplexam eſſe monſtrat, ut propter eam naturæ notio vulgaris admitti non debeat; (3) a criticis, quæ quibusdam in morbis contingunt evacuationibus, mirisque naturæ conatibus, ut noxios, quibus opprimitur, expellat humores. Quod argumentum cum magni momenti videatur, Autor nobiliſſimus in eo diluendo pluribus occupatur. Probat autem criſes illas non adſcribi debere naturæ ceu intelligentiæ cuidam, quæ quaſi invigilans ægrotantis valetudini, peccantis materiæ copiam, quam tutiſſimo poteſt modo, e corpore ægri extrudat, ſed ſapientiæ ac ordinariæ DEI providentiæ, quæ ſe prodit tam mechaniſmo mundi majoris, quam mechaniſmo minoris ſeu corporis humani, juxta præſentem ægri conſtitutionem ſpectati. Non negat tamen, DEUM interdum peculiari & occulto modo intervenire in ordinario criſium eventu.

Sect. VII. Axiomata illa generaliſſima, ubique in Philoſophorum ſcriptis uſurpata, ex quibus receptam Naturæ deſcriptionem componebat Sect. IV. juxta principia mechanica explicat, ac inter cætera de vacuo ac natura morborum medicatrice doctiſſime diſſerit.

Sect. VIII. rurſum inculcat, naturæ receptam notionem eſſe deſerendam, aut ſaltim non præferendam mechanicis principiis, ex quibus varia phænomena clare explicari poſſint. Hinc *de hypotheſeos hujus & totius diſſertationis utilitate* agit, tum in philoſophia naturali, tum in religione. *In Philoſophia naturali*, ut ejus cultores partim abſtineant, ubi poſſunt, ab ambigua naturæ voce, partim diſcant, quam inepte & inſtar ruſticorum, Philoſophi phænomena corporea ad naturam referre ſint contenti. *In Religione* (1) ad cohibendum non ſolum gentiles, nimia naturam veneratione proſequentes, ſed etiam Chriſtianiſmi profeſſores quosdam, interque eos Hobbium ejusque diſcipulos, qui impios gentilium errores ſub novorum nominum tegmine nuper induxerunt. (2) ad defendendam divinam providentiam contra eos, qui eam audacter condemnant ob anomalias quasdam phyſicas, cujusmodi ſunt monſtra, terræ motus, inundationes, ignium eruptiones, fames &c. Nam juxta philoſophiam mechanicam, *primo* DEUS tanquam agens maxime liberum, mundum creavit, non neceſ-

ſitate, ſed voluntate libera; *ſecundo*, magnum & mirabile mundi automaton, ſubordinatasque ejusdem machinas, varios in ſcopos condidit, quorum quidam ſpectent præcipue ad corporeas, aliique ad rationales creaturas, quorum quidam rationi noſtræ pateant, quidam ſint imperveſtigabiles; *tertio*, res ita ordinavit, ut & ipſius opera & actiones ſignacula quædam attributorum ipſius forent, quibus intellectus ſapientiam divinam diſcerneret; *quarto*, mundum eo modo fabricavit, iis facultatibus inſtruxit, atque ejus inter partes conſtantes generalesque conſtituit leges ejusmodi, quæ propoſitis ipſi in mundi creatione conſiliis melius congruerent, easque leges catholicas, particularesque partes ac corpora ita ſibi invicem ſubordinavit, fabricæque magni ſyſtematis mundani originali, ut in omni particulari caſu tamdiu tantum privatis ejusdem portionibus conſuleretur, quamdiu earum bonum conſtitutis a Deo catholicis in univerſo legibus congrueret, finibusque quos ipſe ſibi in eo fabricando propoſuit, qui bono particularium creaturarum præferendi ſunt. Hinc ſi miracula ſeponantur, eaque exempla, in quibus providentia magni rectoris univerſi negotiorumque humanorum ſpecialiter intervenit, rationi conformiter dici poteſt, Deum cum infiniti ſit intellectus, cui omnia ſimul & ſemel præſentia ſunt, vidiſſe quid ex legibus ab ipſo ſtatutis ſecuturum foret in omni, quæ eſſe poteſt, earum combinatione, atque in omnibus creaturarum circumſtantiis. Hæc autem omnia contemplatus cum conſtituiſſet corporea inter opera generales ſtatasque motus leges, ſapientiſſimis ſuis finibus conformes, conſonum ipſius ſapientiæ videtur præferre, exceptis caſibus modo dictis, catholicas leges altioresque fines ſubordinatis quibusdam, uniformitatemque regiminis, mutationi ejusdem pro quovis rerum eventu. Non debuit itaque a generalibus legibus primum ſapientiſſime conſtitutis recedere, ut particularium quarundam bono conſuleret, aut quasdam anomalias præveniret, cujusmodi ſunt terræ motus, inundationes, fames &c. Quæ quidem omnia ipſis creaturis noxia ſunt, eaque ipſe, quæ futura prævidit, ut eclipſes Solis & Lunæ, imbrium in mare atque arenoſa loca prolapſum, vi originalis rerum diſpoſitionis futura prævidit, & decrevit ſeu permiſit, utpote congrua cuipiam ſapientiſſimorum finium, quos ſibi propoſuit, qui vel ut Creator Conſervatorque univerſi, vel ut Rector creaturarum rationalium fines ſibi proponere poterit,

ſive

ſive phyſicos, ſive morales aut politicos, quorum plurimi uni forte Deo noti ſunt: unde varia phænomena, quæ anomaliæ nobis videntur, exiſtimare debemus maxime eſſe congrua ſecretis iis finibus, de quibus cæci nos mortales idcirco pronunciare non debemus. (3) & ultimo non minimam annotat utilitatem religionis, ut homines inducat ad ſolvendas Deo directe laudes, gratiasque, tanquam vero & ſoli creatori Solis, Terræ, aliarumque creaturarum, quæ vulgo *Naturæ* opera dicuntur.

Quemadmodum igitur in aliis omnibus ſcriptis, ita & in hoc Illuſtris Anglus multa dixit, ad promovendam ſolidam philoſophiam. Quare nos cum Interprete hujus libelli Anglice ſcripti Latino, eidem vitam a Deo precamur diuturnam & valentem, ut a ſublimi ipſius ingenio progreſſus philoſophia majores indies capiat.

VVOLFERDI SENGUERDII PROFESSORIS Lugdun. Batav. Philoſophia Naturalis, Editio ſecunda, priore auctior.

Lugd. Bat. apud Daniel a Gaesbeck, 1685, in 4.

CUm elegans hoc opus primum prodiiſſet, ejus contenta enarravimus *in Actis noſtris anno 1682 menſe Martio pag. 83.* Id merito ſuo ita placuit eruditis, ut pro emtoribus numerus exemplarium non ſufficeret. Quare ubi altera ejus editio paranda erat, non contemnendas acceſſiones fecit doctiſſimus Auctor, quas nunc indicare non piget.

In præfatione ad Lectorem antliæ pneumaticæ maximæ, nonnullorumque inſtrumentorum ejus uſui inſervientium, delineationem & deſcriptionem præmiſit, utpote cujus, nec non experimentorum, quæ ea mediante peraguntur, frequentem deinde mentionē facit.

In ipſa Philoſophia Naturali, nullus quidem liber, nec caput novum acceſſit, attamen doctrinæ de motus migratione a ſubjecto in ſubjectum, de requiſitis motus ad communicationem, de æqualitate corporum æſtimanda, de linea & cauſa reflexionis, de gravitate, de luce & lumine, de duritie, de mundi poſſibilis productione, de ſyſtemate mundi Carteſiano, de mercurii adſcenſu deſcenſuque in baro-

ſcopiis, de cauſa macularum lunarium, de apparentia cometarum, de aeris gravitate & vi elaſtica, de iride & pareliis, de aquæ pelluciditate, de modo liquorum gravitatem explorandi, de fluxu & refluxu maris, de metallorum gravitate dignoſcenda, de plantis, non ſolum plenioribus commentariis, ſed & novis aut accurationibus iconibus explicantur & demonſtrantur.

EXERCITATIO GEOMETRICA DE DIMENSIONE figurarum, autore Davide Gregorio, in Academia Edinburgenſi Matheſeos Profeſſore.

Edinburgi 1684. in 4.

LIbelli hujus, quia ſerius ad nos pervenit, mentionem non prius facere licuit. Autor celebetrimi geometræ *Jacobi Gregorii* ex fratre nepos, id dat operam, ut patrui veſtigiis laudabiliter inſiſtat. Narrat quid ab illo fuerit præſtitum, tum circa ſeries convergentes, tum circa illas *ſeries infinitas, quarum ſpecimen primus publicavit Nicolaus Mercator Holſatus, quas poſtea Neutonus ampliore invento univerſaliores reddidit.* Statuiſſe autem Jac. Gregorium, per ſeries iſtas Geometriam multo auctiorem reddi, præſertim cum in quavis æquatione literali facile ſit ſeriem infinitam ejusdem radici accommodatam adhibere, & unica cuivis gradui ſufficiat. Cæterum in adverſariis patrui, quæ in manus ſuas pervenerint, ait exempla quidem hujus calculi, ſed operandi forma deſtituta, reperiri. Itaque methodum ſeriebus producendis aptam ſibi fuiſſe quærendam. Exponit autem primo, quid ſint lineæ vel figuræ elementa, & quomodo ſecundum methodum indiviſibilium ad dimenſionem ſerviant, idque exemplo infinitarum ſpirahum illuſtrat, idemque ad curvarum longitudines applicat, & ad ſuperficies & ſolida, rotatione genita. Sed quoniam infiniti ſunt caſus, ubi valor elementi eſt implicatus, nec ad ſummam inveniendam aptus, ſuccedaneum eſt, ut explicetur per ſeriem infinitam terminorum aptorum; quod exemplis docet, dividendo cum Nic. Mercatore, vel extrahendo radicem cum Neutono. Ubi ſeriem exhibens pro curva elliptica & hyperbolica, negat earum rectificationem a quadratura talis ſpatii pendere. Exhibet & ſeriem pro curva logarithmica, & cum arcum circuli ex tangente inveſtigaſſet, ſubjicit: *fortaſſis notatu dignum erit, hinc conſe-*

Digitized by Google

conſequi præſtantiſſimi geometræ Gothofredi Guilielmi Leibnitii circuli quadraturam Transact. Phil. menſ. April. 1681. editam, quæ in noſtris Actis extat menſe Febr. 1682. anni. Calculum etiam ſubjicit pro ſegmentis ſecundis ſphæroidum, & de ipſa calculi ratione ad ſummorum analyſtarum Walliſii & Neutoni doctrinam ſeſe refert, dimenſiones autem figurarum per ſeries infinitas non minus eſſe geometricas ſtatuit & in ſuo genere perfectas, quam trianguli aut parabolæ, quoniam ſimpliciſſimæ ſint, quas rei natura patiatur.

EXEGESES PHYSICO-MATHEMATICÆ de Momentis gravium, de Vecte, de Motu æquabiliter accelerato.

Romæ, ex typograph. Rev. Cam. Apoſt. 1686, in 8.

Quemadmodum laudandi ſunt, qui locupletant ſcientias: ita illorum quoque non ſpernenda eſt induſtria, qui ſaltem elegantia quædam dubia proponunt contra ſententias receptas. Nam ſi falſæ ſunt iſtæ, veritas detegitur. Sin veræ & demonſtratæ ſint, ſaltem ex ſolutione dubii nova quædam lux effulget. Primus Nicolaus Tartalea, quantum conſtat, invenit gravium momenta in planis, ſive potius lineis rectis inclinatis, eſſe reciproce ut ipſas lineas inclinatas, poſitis gravibus æque elevatis, vel ut Tartalea rem eleganter exprimit: ſi gravia æque elevata, inter ſe ſint ut ipſæ rectæ inclinatæ, momenta eorum fore æqualia. Hoc poſtea Stevinus, Galilæus, aliique excellentes viri proſecuti ſunt, nonnulli & demonſtrationibus varie muniverunt. At doctiſſimo autori harum exegeſium in mentem venit difficultas perelegans, quam in ſpecimine aliquo jam his Actis a. 1684. m. Nov. pag. 511. inſerto propoſuit, cui reſponderunt aliquot viri in his ſtudiis verſati. Nos judicium nobis non arrogamus, ſed integrum lectori relinquimus. Cæterum Autor in harum exegeſium prima non tantum receptam ſententiam impugnat, ſed & novam ſtabilire tentat: putat ſcilicet momenta gravium in planis declivibus eſſe ut angulos, quos plana faciunt ad planum horizontale; momenta autem quibus ipſa plana premuntur, eſſe ut horum angulorum complementa: idque pag. 24. probare inſtituit ex eo, quod plano prorſus jacente totalis eſt preſſio, & erecto magis magisque plano, ſeu decreſcente angulo complementi elevationis, continuo preſ-

ſio imminuitur, donec plano prorſus perpendiculariter erecto, ſimul & angulus complementalis & preſſio globi in planum, evaneſcant. Licet autem non ſemper alias ſequatur, ea quæ ſimul incipiunt, creſcunt & deſinunt, eſſe proportionalia, ut multis exemplis conſtat; eadem enim ratio & ad ſinus angulorum applicari potuiſſet: videtur tamen æſtimatio per angulos Autori placuiſſe, quod concinne admodum ſchemati in Actis noſtris l.c. exhibito, quo globus duobus planis angulum rectũ facientibus incumbit, ſatisfacere videatur. Licet alioqui geometræ in applicatione linearum ad naturam rerum inſtituenda, potius ſinuum quam angulorum proportionem cum ſucceſſu obſervare ſoleant. Si vero duo plana, quibus globus incumberet, angulum inter ſe facerent non rectum, Autor mentem ſuam nondum explicuit, quomodo preſſiones inter ipſa diſtribuerentur. Cæterum ex poſitis porro infert, etiam velocitates, quibus globi in plano inclinato deſcendere nituntur, fore non reciproce ut longitudines planorum, ſed potius ut eorum angulos; non vult adhiberi globos inæquales in momentis gravium inveſtigandis, quia experientia oſtendat, globos inæquales non æque velociter deſcendere, quod tamen alii accidentale & ab extrinſecis ortum cenſent. In Exegeſi ſecunda de vecte eo usque progreditur, ut neget p. 74. globorum qui funiculis tantum connectuntur, ullum debere conſiderari centrum gravitatis commune. Et proinde licet centrum gravitatis eorum commune (quod ſcilicet Geometræ hactenus tale appellarunt, punctum ſcilicet quod rectam, centrum ſingulorum conjungentem, in ratione diſtantiarum corporibus reciproca ſecet) in planis inclinatis deſcendere nequeat, negat tamen ea eſſe in æquilibrio, quod hactenus pro indubitato apud ſtaticos principio habebatur. Quando duo globi in planis inclinatis poſiti, & funiculo connexi, ſuper trochlea incedente ſe mutuo ſuſtinent, notat partem virium uniuscujusque globi a plano, partem a trochlea ſuſtineri. Exegeſi tertia de motu gravium conſentit quidem cum Galilæo circa deſcenſum gravium liberorum, at non circa deſcenſum in planis inclinatis, ut ſcilicet exegeſeos primæ dogmata tueatur.

CASPARIS ZIEGLERI DE EPISCOPIS, eorumque juribus, privilegiis, & vivendi ratione, liber commentarius.

Norimbergæ, apud Joh. Hofmannum, 1686, in 4.

Egre-

Egregii *de Epiſcopis* operis, quod celeberrimus & de jurisprudentia ic bonis literis immortaliter meritus Auctor ſuperiori anno in in publicam lucem emiſit, enarrationem dare *Actis Novembribus* anni ſuperioris *p. 568. ſeqq.* cœpimus, quod integram eam exhibere copioſi, quod tractat, argumenti amplitudo & doctrinæ varietas haud permittebant: exorſam igitur tunc telam nunc pertexemus,

Liber *tertius* comprehendit jura epiſcopalia, quæ primitivæ quidem Eccleſiæ prorſus ignota erant, quod nec Chriſtus nec Apoſtoli ulla poteſtate ſeculari fungerentur. Valde autem mutatum eſſe Eccleſiæ ſtatum oſtendit, priſcosque Epiſcopos multum diverſos fuiſſe ab hodiernis, ſeu conceſſione & liberalitate, ſeu indulgentia & conniventia Principum, ſive uſurpatione alieni juris in ſplendidiorem, quam muneris conditio ferebat, locum evectis. Quo loco receptam explicat diſtinctionem, qua poteſtas ordinis a poteſtate jurisdictionis ſecernitur; ita ut ad priorem pertinere dicatur poteſtas docendi verbi divini ac adminiſtrandi ſacramenta, ligandi, ſolvendi, ordinandi; ad poſteriorem referatur ſubjectio ac reverentia, ab omnibus, qui intra ejus diœceſim ſunt, præſtanda Epiſcopo, nec non gubernatio omnium Eccleſiæ bonorum, perceptio decimarum, viſitatio ac inſpectio ædificiorum, curatio ſchoiarum, audientia epiſcopalis, & quæ hinc alia redundant. Poſtea hanc poteſtatem in ſua principia reſolvit, ac commode declarat, quæ ſolis Eccleſiæ miniſtris, quæ item ſoli magiſtratui politico, quæ deinceps toti corpori, ex clero, magiſtratu, populoque conſtanti, quæ denique miniſtris verbi ac magiſtratui ſimul competant, conjunctimque tribuantur. Hoc demum accommodat ad Principes Germaniæ Evangelicos, quos titulo quaſi poſtliminii jura Epiſcopalia recuperaſſe, & illa quæ ordini ſacro propria ſunt non attigiſſe docet. Amplius tradit, jus docendi verbum Dei cumprimis Epiſcopis competere, quippe quam docendi facultatem requirat præceptum Chriſti, & mandatum ac exemplum Apoſtolorum: quod ſecuti fuerint antiqui urbis Romanæ antiſtites, quos conciones habuiſſe, & diu docendi verbi divini partes peregiſſe exemplo Leonis Magni corroborat, cujus ſermones ad populum habiti extant. Procedente vero tempore, ac ætate inprimis Caſſiodori, Urbis Epiſcopos luxu & ſuperbia corruptos, multo remiſſiores & in docendo negligentiores fuiſſe affirmat, ac inſignem Sozomeni locum *lib. VII. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 19.* a Caſſiodoro,

longe

longe recentiori Hiſtoriæ tripartitæ compilatore, depravatum erudite ſuſpicatur. Sequioribus demum ſeculis, ſigillatim Karolino & nono, Epiſcopos ſuperiorum diligentiam cum deſidia paulatim commutaſſe, ac dein officio hoc perfungi prorſus deſiiſſe, præſertim cum permiſſione Concilii Valentini III id liceret, affirmat: eaque occaſione monachos, quibus cæteroquin poteſtate concionandi interdictum erat, docendi munia occupaſſe ait, inque functione hujus officii, præſcriptione & Pontificis indultu nixos, annitentibus Regularium Generalibus, eos perſtitiſſe. Nihilominus Patres Tridentinos inſtitutionis divinæ & Apoſtolicæ conſuetudinis memores ſanxiſſe, ut Præſules & Prælati ipſi doceant: quod tamen hi inſuper habuerint, non ſine gravi querela & inſectatione cordatorum aliquot in Pontificio cœtu virorum. Cæterum Epiſcopos ex ſua cathedra ſermones habuiſſe annotat; quæ an ſemper in gradibus altaris poſita fuerit, prudenter ſubdubitare, quam cum doctiſſimo Henr. Valeſio ſimpliciter affirmare mavult. Poteſtatem conferendi myſteria, ſive, ut Latina eccleſia vocat, adminiſtrandi ſacramenta, presbyteris æque ac epiſcopis competere pronunciat, & ex canone ſecundo Concilii Arauſicani I. (cujus veram priſtinamque lectionem reſtituit) probat. Quod ad jus ædificandi templa attinet, iſtud monachis, ſi non conſenſerit Epiſcopus, neutiquam conveniſſe tradit; de ſolennibus autem in templorum ædificatione & inauguratione adhibitis varia affert, deque ritu ſcenopegiorum apud Orientis eccleſias recepto, & encæniorum origine diſſerit, ac initia conſecrationis eccleſiarum a Conſtantino Magno repetit, indeque poteſtatem conſecrandi ad jura Imperatorum & Regum ſpectaſſe concludit: etſi poſthæc ſive Cæſarum indulgentia, ſive conceſſione & quadam connivendi ratione, ſive Pontificum ambitione & uſurpatione, ad Romanam ſedem ea translata ſit. Quum attingit jus conſecrandi virgines, ſubmonet, a primis usque temporibus Eccleſiæ magno in pretio fuiſſe virginitatem, non adeo tamen coactam, ut illam profeſſæ matrimonium prorſus contrahere nequiverint; ſed voto virginitatis reſciſſo matrimonium legitimum fuiſſe ex Balſamone docet. Ex Sozomeno autem diverſas aliquando a monialibus fuiſſe virgines eccleſiaſticas colligit: & viduarum conſecrationem ac velationem exponit; utrasque autem, viduas & virgines devotas, traducto ab Ægyptiis vocabulo *Nonnas* appellatas fuiſſe, & hodienum appellari, tradit. Poteſtatem clavium

clavium vel aperiendo & ſolvendo, vel arcendo & ligando contineri ait, nec civilem eam & ad caduca ac peritura, ſed ſacram eſſe & ad æterna ſpectantem: eam autem quæ excommunicandi dicitur & ſacris arcet, quarum altera major, altera minor conſtituatur, omnino prudenter exercendam eſſe. Majoris cenſuræ ſimile aliquid olim Judæos habuiſſe obſervat, ejusque modum & rationem triplicem recenſet, ac lectores ad Jo. Seldenum ablegat; inſtituti vero cauſa ad antiquos Eccleſiæ canones ſe convertit, & quæ *laica*, quæve *eccleſiaſtica*, quæ denique *peregrina* ſit communio exponit: quomodo item laicæ & eccleſiaſticæ communionis jactura fiat, quomodo inſuper communione eccleſiaſtica privati non continuo ſtatum amittant, communione etiam peregrina damnati quod non deſierint eſſe clerici, etſi e tabulis clericorum expuncti eſſent, recenſet. Inſerit quædam de literis, quæ dicebantur *communicatoriæ* & *formatæ*, quarum illas non recipiebant epiſcopi a clericis communione privatis, has autem dabant epiſcopi proficiſcentibus: quæ uſque adeo neceſſariæ erant, ut clerici ſine iis vagantes communione prohiberentur, & licet non ordine, uſu tamen muneris privarentur; quæ pœna erat ſuſpenſionis, non depoſitionis, ut loquuntur. His erudite intermixtis *excommunicationem majorem* explicat ac deſcribit, quam epiſcopi conſuetis artibus uſi presbyteris ademerunt; ſive quod hi injure ſuo tuendo negligentiores, ſive quod iſti auctoritate valentiores eſſent. Semper autem præcedere debere exactam cauſæ cognitionem monet, citra quam nihil tale decernendum; contumaces vero qui ſint & dicantur, & quomodo trina prius adhibita monitione citentur, exponit. Rigorem prudenter improbat, eumque temperandum eſſe ratione valida & comparatione juris Romani docet, ſimul addit cerimonias, quæ alibi ſimpliciores, alibi ſolenniores uſurpantur. Quia autem ſæpe eveniebat, ut homines pœnitentia ducti in communionem eccleſiæ redire vellent, aſperum difficilemque iis præſcriptum pœnitentiæ modum, & ut gravior firmiorque diſciplina eſſet, tempora & ſtationes pœnitentibus conſtitutas fuiſſe refert, ut ſeorſim conſiſterent, nec ſtatim fidelibus, a quibus ſeceſſerant, ſeparatique erant, immiſcerentur. In certas proinde claſſes diſtributos, & alios flentes, alios audientes, alios genuflectentes, reliquos conſiſtentes dictos fuiſſe memorat. Hujus rei poteſtatem penes epiſcopos fuiſſe, qui rationem & modum locumque ac tempus

diſciplinæ pœnitentium ſtatuerint, ſed ſubſecutis eccleſiæ corruptelis diſciplinæ hujus auctoritatem eviluiſſe obſervat, poſtquam pœnitentiæ redemtiones malo exemplo invaluere. Jus perquirendi profectus & mores ordinandorum, ſemper uſitatum fuiſſe, & eccleſiæ neceſſarium eſſe tradit: in quo primas partes epiſcopi tenuerint, qui procedente tempore negotium iſtud aliis commiſerint. Illud autem jus, quo epiſcopi ſacerdotes inferiores in poſſeſſionē eccleſiæ mittunt, multum a priſtinis eccleſiæ moribus receſſiſſe annotat, cum antiquitus in ipſo ordinationis actu ſimul apprehendendi poſſeſſionem vacantis ſacri muneris poteſtas data videatur: recentiora multo poſt tempore admixta eſſe inventa, reperto inter inveſtituram & inſtitutionem diſcrimine, quod ex jure Longobardico declaratur: ita ut inveſtitura eccleſiaſtica reſpondeat inveſtituræ abuſivæ feudorum, inſtitutio autem inveſtituræ propriæ congruat, atque adeo hæc pro executione illius habeatur. Ritum tonſuræ etiam hac occaſione excutit, nec inter jura epiſcopalia olim relatum eum fuiſſe cenſet, veteribus quoque Chriſtianis comam ad laicorum habitum alentibus incognitum fuiſſe, nec a Chriſto præceptum, vel ab Apoſtolis inſtitutum ac præſcriptum affirmat. Amplius hic traditur, ſine conciliis poſſe equidem conſiſtere eccleſiam, idque exemplo primorum eccleſiæ temporum evinci, quod Apoſtoli divinitus docti, ad decidendas controverſias non uſi ſint hujusmodi mediis; poſteaquam tamen Principes gentiles religionem Chriſtianam amplexi ſunt, publica eorum auctoritate vim ac robur conciliis acceſſiſſe; quod inde usque a Conſtantini Magni ævo deducitur, deque dignitate conciliorum tum œcumenicorum, quæ & ipſa neutiquam parem cum ſacro codice dignitatem habent, tum particularium, quæ patriarchalia, diœceſana & nationalia interdum dicebantur, ut & provincialia, diſquiritur. Matrimonia de ſententia epiſcopi olim inita fuiſſe, idque ex antiquiſſima epiſtola patere dicit, quæ ad Polycarpum perſcripta Ignatii nomen præferat: exinde ſententiam rogatos epiſcopos de nuptiis pronunciaſſe, & matrimonia interdum diſſolviſſe. Non prætereundum putavit jus relaxandi obligationem legis eccleſiaſticæ, quod regimen eccleſiæ prudenti accommodatione moderandum ſit, ſæpe etiam regula charitatis exigat, ut majoris mali evitandi cauſa aliquid ſeveritati detrahatur: quam relaxandi rationem uſus & exempla veterum commonſtrarint, qui inita circumſtantiarum ratione de canonum

rigore

rigore deflexerunt atque diſpenſationi locum dederunt. Pauperum quoque ſollicitudinem attinere epiſcopum monet, unde jus oriatur noſocomiorum; & ſcholarum curam iisdem debere eſſe propriam. Quo factum, ut ſcholæ epiſcopales ante alias celebritate floruerint, quas monachi deinde doctrinæ ſtudiis exornarint, quæ cumprimis ſexto, ſeptimo & octavo ſeculis in Britannia enituerint, queis Germania multum debeat & religionis Chriſtianæ initia accepta referat. Jus etiam in monaſteria ad epiſcopos ſpectare cum manifeſtum ſit, infractam tamen & imminutam hanc eorum poteſtatem obſervat, cum immunitates atque exemptiones monaſteriis concederentur. Hoc cur fieret, cauſam fuiſſe partim avaritiam antiſtitum, monachos ſua portione fraudantium, partim incautam temeritatem ipſorum abbatum indignos eligentium, partim voluntariam ceſſionem, qua epiſcopi diœceſani ultro juri ſuo competenti renunciabant. Viſitandi quoque jus epiſcopos ſuo nomine & jure proprio exercere affirmat, eique ſubjacere omnes diœceſi ſubjectos, atque omnia loca divino cultui conſecrata, & ipſa etiam monaſteria exempta, niſi exemtio a viſitatione ſpeciatim facta doceri queat. Principes Proteſtantes hoc jus poſtliminio repetiiſſe obſervat, ac merito ob rempublicam, in qua eccleſia eſt, ſibi aſſeruiſſe. Epiſcopis autem, mutata veteris eccleſiæ facie, certos atque inſignes reditus obveniſſe, partim ex ordinatione novi epiſcopi, pro qua ſemel datur pecunia, quæ *enthroniſticum* dicitur; partim ex honore cathedræ, quæ pecunia in ſingulos annos ſolvitur, & *cathedraticum* atque *ſynodaticum* nominatur; partim ex decimis, ad parochiales eccleſias pertinentibus, quarum partem quartam epiſcopi capiunt; partim ex fructibus tam naturalibus, quam civilibus bonorum immobilium; partim ex oblationibus fidelium, & ſimilibus rebus. Jus in bona eccleſiaſtica epiſcopos obtinuiſſe, ſuſceptaque adminiſtrationis cura œconomos rationibus eccleſiæ præfeciſſe, ſed in hoc a veſtigiis Apoſtolorum receſſiſſe annotat, qui hoc onere teneri noluerint, atque adeo diaconos adminiſtrationi impoſuerint, Neutri autem, neque epiſcopo, neque œconomo alienare, vendere aut in quoslibet uſus res eccleſiæ præſertim immobiles, vertere licere, niſi ſynodus ſciat conſentiatque, & ſumma exigat neceſſitas, habita prius deliberatione & impetrato vicinorum ejusdem provinciæ epiſcoporum ſuffragio, notat. Magno inde eccleſiæ commodo receptum ait *precariæ* contractum

multo antiquiſſimum, & ante Alemannos cognitum celebratumque. Iſthoc uſos perſæpe Principes, ac ingruentibus temporum calamitatibus res eccleſiæ utendas fruendas precibus impetraſſe. Seculo deinde Karolino Regum quoque juſſu precarias conceſſas eſſe, quæ ſine horum conceſſu reſcindi non potuerint, atque in eo a precariis ab Eccleſia ſponte conceſſis diſtinctæ fuerint. Cæterum eccleſiam, qua talem, ex intentione Dei & jure divino non habere jurisdictionem & imperium, neque territorium, neque jus gladii, neque jus fori contentioſi: Chriſtum & Apoſtolos nullam unquam civilem aut judiciariam poteſtatem exercuiſſe, & omni jurisdictione coercente prorſus abſtinuiſſe: illud autem ex ſequioris Eccleſiæ inſtituto eſſe, quod epiſcopi poteſtatem cogendi & coercendi ſumſerint, eamque ex civili poteſtate veluti delibarint ac decerpſerint, ſuaque deinceps vera, ut ſic dicamus, eccleſiaſtica habuerint, præſertim cum Conſtantinus Magnus juris dicundi poteſtatem in eos contulit, ut quicquid ipſi judicaſſent, vim & auctoritatem ſententiæ obtineret. Receptas quoque eſſe provocationes ſive appellationes eccleſiaſticas tradit, ab eo ſtatim tempore quo Imperatores Chriſtianam religionem ſunt profeſſi. Addit, epiſtolas formatas generatim denotaſſe conſenſum in doctrina religionis, & communionem eccleſiæ conſervaſſe; quæ & alia plura accurate & copioſe Auctor tractat ab antiquitate & omni liberali doctrina inſtructiſſimus.

Libro *quarto* agit de vita & moribus, de pietate, de cura animarum, de caſtitate, de ſobrietate & temperantia, deque prudentia epiſcopi; de vitanda eidem ſuperbia, ambitione, contentione, avaritia, negotiatione; de non ſectandis principum aulis, & non exercendis belli artibus; de fugiendo aleæ luſu, amoliendisque ſpectaculis & ludis omnibus; de amovendis pugnis & duellis, de ſaltationibus & choreis, de arcendo venationum ſtudio, de non amplectendo otio, & præſentia Eccleſiæ perpetuo exhibenda; poſtremo de epiſcopatibus in terrarum orbe exiſtentibus præclare diſſerit, de canonici juris doctrina optime, ſi quisquam alius, victuro hoc laudis monumento meritus.

CHRISTIANI KORTHOLTI S. THEOL. D. & Prof. Prim. de Proceſſu Diſputandi Papiſtico Tractatus.

Kilonl, apud Joach. Reumann, A. 1685, in 4.

Novi-

Digitized by Google

NOvitium Romanæ Eccleſiæ doctorum inventum cum Proteſtantibus de controverſiis Theologicis diſputandi, ad æquitatis amuſſim exacturus Clar. Autor, non magiſtros tantum iſtius, verum & ſummam, ſcopum, atque fulcra, quibus ruinoſa ſtructura nititur, hic deſcribit; neque alio id conſilio, quam ut omnibus appareat, cum iis diſputatoribus hodie rem eſſe Proteſtantibus, quibus nequaquam propoſitum veritatem inquirere & eruere, ſed potius qua unquam ratione poſſunt, involver e illam ac omnino ſupprimere; quique in deſtruendo pariter ac adſtruendo ſophiſtas ſine exemplo ſe demonſtrent.

Principem nimirum & architectum *ἀτεχνίας* extitiſſe commemorat Antonium Fabrum juris-conſultum ſub initium hujus ſeculi: poſtmodum a Jeſuita Gallo Johanne Gonterio, a Pariſienſi Franciſco Veronio, a fratribus Batavis Adriano ac Petro de Walenburch, a Laurentio Forero, ab Hieronymo Mulmanno interpolatam fuiſſe, inſtauratam, ipſaque praxi expreſſam, ac propagatam. Summam ad duo capita præcipue recidere: quorũ unum, quod de religione cum Pontificiis diſputaturi Proteſtantes, Iprobare debeant omnia, quæ non ab ipſis admittuntur, ſeu affirmativa fuerint, ſeu negativa, nec tamen a Romanenſibus ullam viciſſim probationem poſtulare: alterum, quod probationis loco afferre expreſſa debeant, aut æquipollentia minimum Scripturæ ſacræ verba, omni interpretatione, omnibus conſequentiis, omnibus naturæ ſeu rationis principiis penitus ſecluſis ac remotis. Scopum *μεθοδείας* primarium ac principalem eſſe, nec diſſimulante Veronio, ut impediatur veritatis inquiſitio, & obſtacula ponantur diſputantibus, quo minus ad determinationem propoſitæ quæſtionis accuratam poſſit unquam perveniri. Cujusmodi *κωλύσεις* tamen ac *ἐμποδισμὸς* ne quidem in dialecticis diſputatoribus tulit Ariſtoteles: qui vero uti illis non verentur, aperte eos *δυσκολαίνειν*, tergiverſari, minimeque *λύσιν ὀρθὴν*, ſed *Φαινομένην* ſaltem & apparentem apud rerum imperitos forte, attuliſſe cenſet, quod *Φαῦλος κοινωνὸς ὁ ἐμποδίζων τὸ κοινὸν ἔργον*, jure meritoque habeatur. Fulcra huic technarum generi ſuppoſita, ex poſſeſſione quæri, & præſcriptione juridica. Quæ tamen quam inepte ad præſens trahantur argumentum, quamque nihil Pontificiorum cauſſam juvent, evidenter id dudum oſtendiſſe Calixtum in *digreſſione de Arte nova Nihuſiana num. CXIIX. ſeq.* Hulſemannum in *peculiari diſputatione de Præſcriptione*, Dannhavverum in *Sect. II. Polemoſ. Sacra*

cra art. IV. & in *Onirocritarum Batavorum Deliquiis p. 124. ſeqq.* Conringium *Præfat. in libri de Origine Juris Germanici editionem primam*, & in *Examine libelli Erbermanni p. 29. 30.* aliosque, Reformatæ etiam partis, ſcriptores. Conringii (eoque & ὁμοψήφων) ſententia ab ipſo probatur Mabillonio *lib. 3. de Re Diplomatica*, ut in *Actis anno. 1682. p. 134.* obſervavimus. Ipſique Jurisconſulti, e quorum pharetra hoc teli genus promitur, veritatem negant eſſe in commercio; negant uſu eam capi, poſſideri, aut præſcribi ullo modo poſſe, quod non abs humano arbitrio, ſed a re, velut proprio ac genuino fundamento pendeat. Committi præterea iſta procedendi ratione docet vitioſum illum de genere in aliud genus tranſitum, quem non *primo* tantum *Poſt. Anal. VII. IX. & XXIII.* ſed *IIX* etiam *Nicom. II, I. Magnor. Moral. I, & II. de Generat. Animal. IIX.* ſevera lege prohibuit Ariſtoteles. Sic videlicet Theologia quoque Pontificia

Rebus nimium laſciva ſecundis
Luxuriat, magnoque novem per jugera ſaltu
Pulſat Ariſtotelem.

ut B. Thomaſius alicubi de Calviniana loquitur. Poſſeſſionis etiam ac præſcriptionis titulum jactatum a Donatiſtis olim, Catholicisque oppoſitum fuiſſe, clariſſimis teſtimoniis evincit.

Hinc diſquirens, quo tibicine fulciatur poſtulatorum alterum, quod omni conſequentiarum uſu privat diſputantes, negat Proteſtantes ullibi ad probationem e ſolo DEI verbo, ſequeſtrata omni interpretatione, omnibusque conſequentiis reſectis, ſeſe obſtrinxiſſe: particulis excluſivis, *ſolum*, *unicum*, remotas voluiſſe humanas traditiones, autoritatem Patrum, conſuetudinem antiquam, Conciliorum decreta. Methodiſtis ipſa opponit Piſtorii & Schilleri, qui e ſola & unica Scriptura probationes polliciti, nullo modo interpretationes & conſequentias proſcripſerint, exempla: Maſenium, quam nobis & ſibi tulerit, legem violare ipſum. Proteſtantes docere nequaquam in publicis Confeſſionibus ſuis, quod omnia credenda ἀυτολεξεὶ in ſacris habeantur literis, teſtimonio confirmat Brentii. Fatetur, Proteſtantes indefinite quidem ſe ad probandam Eccleſiarum ſuarum doctrinam ex Scriptura ſola obtuliſſe; veruntamen probationum ex ſola Scriptura petendarum numero tum eas contineri, quæ per concepta Scripturæ verba, tum quæ conſequentiarum fiant interventu. Id quod ipſa probationum indo-

indoles aperte nimis arguat, cum probare nil aliud ſit, quam rationibus & argumentis aliquid firmare; eoque probationum ex Scriptura qui meminerit, eum hoc ipſo & conſequentiarum, vel ipſa ſyllogismi natura teſte, meminiſſe, præſertim cum τὰ ἐξ ἀνάγκης συμβαίνοντα τῆς αὐτῆς εἶναι θέσεως δοκεῖ, ut naturæ doctus lumine loquitur Philoſophus.

Efficit Autor inde, occaſionem poſtulatis iniquiſſimis præbuiſſe Proteſtantes minime; quin ea profluxiſſe potius ab Arrianorum, & Maximini Arrianorum epiſcopi methodo, quos in ſuis cum Catholicis de rebus fidei diſputationibus, præter nuda ac mera Scripturæ verba admittere quicquam noluiſſe, ſcripta veterum loquantur. Baronium, Maximinianam diſputandi rationem nobis improperantem, ad ann. LIII. 10. 24. hoc ipſo nihil aliud, quam quod eodem cum methodiſtis novis ſpiritu agatur, prodere. Diverſum ſenſiſſe & agnoviſſe Bartoldum Nihuſium. Cujus famoſam artem ut oculis ſubjiceret, Calixti verbis leges ejus recitat. Tametſi vero Nihuſiana ἀῤῥωϛία non perinde ut Veroniana, & Walenburchiana, conſequentiarum nervis rationem ſpoliet; argumentandi tamen poteſtatem tam abſurdis legibus obſervat circumſcribere, ut num per Veronii, an Nihuſii ἑυρήματα plus detrimenti capiant eruendæ veritatis rectèque ratiocinandi principia, dubites non immerito. A Nihuſio ad Jodocum Keddium progreditur. Quem refert in XII. ſuis quibus ubique triumpharit, poſtulatis nec conſequentias, nec proſyllogiſmos proſcripſiſſe quidem, principium tamen diſputandi & probationis fundamentum peculiare a noſtris requiſiviſſe, ſeu ejusmodi quo Sociniani, Anabaptiſtæ, aliique a nobis diſſidentes non æque uterentur. Perinde ac ſi geometræ imponas, ut priſtinis artis ſuæ principiis damnatis, ejus adducat generis principia, quibus abuti nequeant οἱ ψευδογραφοῦντες: perinde ac ſi arithmeticæ artis elementa ſuam demonſtrandi vim amittant, quod errori gignendo faciendoque fuco abutatur quandoque illis ſophiſtica: & quaſi Scriptura utente Chriſto, abuſus eadem non fuerit ὁ πειράζων: aut quaſi fuiſſet in Salvatoris officio, abutentis malitia Spiritus perſpecta, ad aliud propterea præter Scripturam principium confugere. Veſtigiis Keddii inſiſtere notat famoſum παραβάτην Andream Frommium, quem in quæſtione de exiſtentia univerſalium committit cum Dreiero, concluditque technis his non alium proponi ſcopum, quam

quam ut mendacio quærantur latebræ. Quam familiaris præterea ſimilis diſputandi ratio doctoribus Romanis aliis fuerit, ipſius declaratur Bellarmini, Gretſeri, Sebaſtiani Heiſſii, & Erbermanni exemplis, probandi onus in quæſtionibus etiam facti, in negativæ patronos partis transferentium; cum tamen ipſa naturalis ratio ad eum id pertinere dictitet, qui aliquid affirmat factum eſſe, non ad eum qui negat.

Cæterum cur probandi provinciam adeo ſubterfugiant Romanæ Eccleſiæ promachi, in cauſſa docet eſſe, quod impedire nequeant, quo minus omnis, quam moliuntur, probandi vis in orbem abeat tandem, ac in petitionem ejus, quod in principio quæſitum fuit, deſinat. Idque propterea, quod in hoc primo per ſe utique veriſſimo certiſſimoque, *Quicquid Scriptura ſacra docet, infallibiliter verum eſt*, non acquieſcant; ſed Scripturæ autoritatem ab Eccleſiæ, vel, quod idem eſt, Pontificis ſui autoritate ſuſpendant, rem ſcilicet divinæ, immotæ, invictæ, æternæque prorſus veritatis, ex mero humani ingenii figmento demonſtraturi. Hinc teſtimoniis non obſcuris conficit, fuiſſe inter Pontificios, qui Scripturæ perfectionem & in ſe conſideratam pendere ab Eccleſia: imo autoritatem hujus, illius autoritate majorem, ſuperiorem, & excellentiorem eſſe contenderint. Communiſſimam tamen Pontificiorum eſſe ſententiam, quod Scripturæ autoritas in ordine ad cognitionem noſtram ab autoritate Eccleſiæ pendeat: Eccleſiæ autem nomine unum & ſolum intelligi Pontificem: inde Romanæ Theologiæ principium emergere, *Quicquid docet ac determinat Pontifex, infallibiliter verum eſt.* Quod ipſum quam ob hæreſin, impietatem, contradictiones, & ſchiſmata quorundam Pontificum, ab omni probabilitate abhorreat, quamque indignum aſſenſu ac fide ſit, hoc loco fuſius docetur. Antagoniſtas illud probaturos, nil eniti præter vitioſum circulum; quod probandi genus *I. Poſter. Anal. III, §. 6.* ſalſe ridet diſerteque improbat Ariſtoteles: nullatenus potentiam exercere concludendi δι' ἀλλήλων, ab eodem quidem, verum non niſi in reciprocis (ἀντιστρέφοντα & ἀντικατηγορούμενα dicuntur ipſi) & ubi alterum altero eorum notius aliquo modo eſt, admiſſam, & probatam *II. Prior. Anal. c. V. VI. VII.* nec non *I. Poſter. c. III. §. 7. & c. XIII. §. 1.* Quod enim non eſt, quomodo ſciri, quomodo demonſtrari ullo utut certiſſimo principio poterit? *I. Poſt. An. II. §. 8.* Colorem probationi fruſtra quæri ex apodictico regreſſu, utpote in quo utrinque, alio

licet

licet atque alio modo notius habeatur: Divini autem verbi autoritas quando ex nullibi fundata autoritate Pontificis probanda ſumitur, nil niſi ignotius, obſcurius, & incertius proferri. Ecquid enim Pontificem ex Scriptura, viceque commutata, Scripturam ex Pontifice, eoque Pontificem ex Pontifice ſtabilitum ire aliud eſt, quam A ex B, & ἀνάπαλιν B ex A, eoque A ex A probare? Et quid Scripturæ fidem ac autoritatem in dubium vocare, ut eam ex incerta autoritate interpretis queas aſſerere, aliud, quam Scripturam vulnerare, ut habeas quod ingenii tui figmento ſanes? Scripturam mutilare, ne deſit quod perficias? quid aliud quam viatorem ſpoliare, ut veſtire queas iterum? aut in flumen detrudere, ut eodem liberato vir magnus appareas?

Quanto rectius Stagirita ſapit: Sunt, inquiens, vera & prima ea, quæ non ab aliis, ſed a ſe ipſis fidem habent. non debet enim de ſcientiarum principiis quæri τὸ διά τι. Sed unumquodque principium per ſe ipſum debet eſſe fide dignum. *I. Top. I, 6.* Et: De principiis diſceptatio non eſt ſubeunda geometræ, qua eſt geometra. Similiterque in aliis ſcientiis. *I. Poſt. Anal. XII, 3.* Rurſus: Non ſolum oportet eum, qui habiturus ſcientiam per demonſtrationem eſt, magis principia agnoſcere magisq; eis credere, quam concluſioni demonſtratæ; verum nec aliud ex iis, quæ opponuntur principiis, & e quibus ſyllogiſmus contrariæ deceptionis poterit naſci, credibilius ipſi eſſe debet, neque ullum notius. *I. Poſter. II, §. 18.* Aut qualis tandem erit ſapientia, principio per humanam rationem manifeſto adhibere, manifeſto per divinam revelationem negare velle fidem debitam, aut a perſona dubii interpretis ſuſpendere? Num minoris Chriſtianos inter autoritatis, conditionisque deterionis erit revelatio, quam ratio? aut in ſchola forte geometræ diſcentem credere oportebit: in ſchola CHRISTI profecturum, in dubium vocare decebit omnia. Pro eccleſiæ teſtimonio adduci quæſolent, credulitatem tantum humanam, non fidem divinam faciunt. conf. Joh. IV, 39 42. nec veritati divinæ in ſe plus conferunt, quam Platoni bibliothecarius oſtendens tibi ejus codicem, ut B. D. Scherzerus *p. 18. Theologiæ Syſtematis Loc. I. §. 19.* loquitur.

Poſtremo oſtendit Autor, nec Tanneri excuſationibus ſanari cauſſam, delerive probationis maculam, nec Gregorii de Valentia, nec Becani, nec Richelii. Sub finem annectitur Diſputatio de Hoſtiis Euchariſticis, quam Calvinianis, Roſeæ Crucis fratribus, & Sociniano-rum nonnullis Autor olim in Jenenſi Academia oppoſuit.

CHRISTIANI KORTHOLTI S. THEOL. D. ET Profeſſ. Primarii, De Variis Scripturæ Editionibus Tractatus Theologico-Hiſtorico-Philologicus.

Kilonii, apud Joh. Sebaſt. Richelium, Anno 1686, in 4.

QVamvis cum manum primum admoveret operi, non aliud Autor Clariſſimus habuerit propoſitum, quam examen eorum inſtituere, quæ de variis Scripturæ editionibus *ſecundo libro de Verbo Dei* diſputantur a Bellarmino: ſecumque conſtituerit, preſſis Jeſuitæ veſtigiis hoc in argumento non progredi longius, quam Cardinalis, ejusque hyperaſpiſtæ, Gretſerus & Erbermannus præiviſſent; mutato tamen poſtea conſilio, non pauca in Academicæ juventutis uſum addidit de Verſionibus Orientalibus, quas Bellarminus non attingit, idque in Editione etiam prima anno 1668 luci publicæ expoſita. In præſenti vero iterata, adjicienda cenſuit præterea, quæ cum de Latinis recentiorum translationibus, tum de traductionibus Bibliorum in vulgares linguas explorata atque comperta habuit.

Poſtquam enim temere nimis fuiſſe creditum docuiſſet Scriptorum V. T. interitum, integritatem textus Hebraici defendit ac tuetur, iis quæ pro fontium corruptione Bellarminus objicit, confutatis ac protritis. Chaldaicam translationem quando contemplatur, non extare Targum oſtendit in Scripturam univerſam, Onkeloſum etiam paraphraſten ab Aquila Pontico, verſionis Græcæ autore plurimum differre. Ad Syriacam verſionem veniens, de Syriacæ linguæ origine, & diſcrepantia a Chaldaica diſſerit, quamque nihil titulis & ſectionibus capitum editionis N. T. Syriacæ ſit tribuendum, Vergerii confirmat & Junii teſtimoniis: Verſionem Græcam, quam ante Alexandrum Magnum extitiſſe Robertus putat, pro mero commento haberi a Baronio. Hinc argumenta diluuntur, quæ pro aſſerenda autentica Verſionis Septuaginta Viralis autoritate Jeſuita nexuit. Porro textum N. T. Græcum, Latinasque translationes ubi generatim evolviſſet, de Autore Latinæ Vulgatæ, deque autoritate ejusdem agit, ut & de invicto argumentorum robore, quibus autoritatem illam autenticam convellunt Proteſtantes.

Examinat præterea loca, cum quæ depravata in eadem eſſe Chem-

Chemnitius, tum quæ in Pſalmis male reddita fuiſſe Calvinus contendit, tum quæ in N. T. corruptionem redolent. A Vulgata ad verſiones Latinas alias progreditur noviſſima Editio: Santis nempe Pagnini, Ariæ Montani, Sebaſtiani Munſteri, Tigurinam a Leone Juda, Bibliandro, Cholino adornatam; quam differre monet a Vatabli: ad interpretationem Sebaſtiani Caſtalionis, ad verſionem Tremellio-Junianam: ad Iſidori Clarii emendationem Vulgatæ: ad Auguſtini Steuchi Eugubini V. T. recognitionem: ad Oſiandri correctionem Vulgatæ, ad Eberi, Pellicani: ad Thomæ Malvendæ aliquot V. T. librorum translationem: ad Cajetani novam Pſalterii verſionem, ut & Felicis Pratenſis: ad N. T. verſionem Erasmi, ad Vallæ & Fabri lucubrationes in N. T: ad verſionem Theodori Bezæ, Schmidii, Ariæ Montani, Hafenrefferi. Inde ad conſiderationem revertitur Pentateuchi Samaritani, verſionis Arabicæ, & Turcicæ, Æthiopicæ, Perſicæ, Armenicæ, & Ægyptiacæ. Hic rurſus poſtrema editio inſertos exhibet diſcurſus Autoris de verſionibus aliis in vulgares linguas: de Italica nimirum, Gallica, Hiſpanica, Germanica, Belgica, Britannica & Anglo-Saxonica, Danica; Suecica item, Finnica, Lappica, Islandica, Gothica; de Polonica, Lituanica, Livonica, Ruſſica; de Bohemica, Hungarica, Slavonica, Sub tractatus finem recenſentur cum annexis ſubinde autorum, *Hottingeri*, *Thuani*, *Simonii* judiciis, celebriora Opera Biblica: Origenianum videlicet, Complutenſe, Auguſtini Juſtiniani Nebienſis: Opus Regium auſpiciis ac ſumtu Regis Hiſpaniarum Philippi II adornatum: Pariſienſe, ſeu Biblia Heptaglotta: Anglicanum, quod unum, Hottingero judice, Bibliothecæ propemodum integræ vicem ſubire poteſt: Biblia Hutteriana; Danielis Bombergi & Felicis Pratenſis Veneta; Biblia Buxtorfii Baſileenſia; Roberti Stephani, alias Vatabli, Lutetiæ edita: Biblia denique Maxima Pariſienſia. Cui poſtremo quam vana & paradoxa Autor Johannes de la Haye tribuerit, adjecta a Doctore noſtro docet epicriſis.

LETTRES DU PERE MALEBRANCHE a un de ſes Amis.

id eſt:

Epiſtolæ Patr. Malebranchii ad amicum, in quibus reſpondet ad Reflexiones Philoſophicas & Theologicas Arnaldi in Tractatum de Nat. & Grat.

Roterodami, 1686, in 12.

NOn falſos nos eſſe, cum in Actis anni præteriti 1686. p. 191. conjiceremus, nondum finem fore diſceptationum inter *Arnaldum* & *Malebranchium*, eventus oſtendit. Prodeunt enim adverſus Librum I *Reflexionum Arnaldi*, quarum compendium dicto loco dedimus, *Malebranchii* reſponſiones, *tribus epiſtolis* contentæ. Indicat ante omnia libros ſuos & Arnaldi, quos legi vult ab iis, qui veluti cum cognitione cauſæ judicium de lite hac ferre velint. Deinde præmonitionem, quam Arnaldus *libro ſuo primo Reflexionum* præmiſerat, aggrediens, amicum illum, cujus criſin ille allegat, perſtringit; juratam tamen Arnaldi obteſtationem ita acceptat, ut aſſerere nolit, illam contra conſcientiam ejus factam eſſe. Interim perſiſtit in ſuo de Adverſario judicio, quod præ nimio fervore ipſe inveniat & concipiat in aliorum libris, quæ ibi non reperiantur; ita fieri, ut *Auguſtinum* pro *Janſeniſta*, *Malebranchium* pro *Pelagiano* habeat. Hæc & alia præfatus, pro tuendo (ſic ait) honore ſuo, ut (monente ipſo Arnaldo) presbyterum decet, non ſine aliquo zelo, ad loca ex Arnaldi præloquio verbotenus adducta reſpondet, & poſt alia quædam, methodum libri ſui *Meditationum Chriſtianarum* ab illo taxatam defendit. Indicat tamen, priores quatuor longe ante *tractatum ſuum de Natura & Gratia* ſcriptas eſſe, neque ſibi animum fuiſſe, quæ ſui ſolum profectus cauſa compoſuiſſet, publicare, niſi ab amicis id fuiſſet deſideratum, & ipſe deprehendiſſet, non carere ſucceſſu illum ſcribendi modum, ſatisque ſibi proſpexiſſe, dum non omnia rigide pro Chriſti oraculis, aut prophetiis venditaret, quæ ſub ejus perſona in meditationibus reſpondentur. Quod vero veritatem etiam philoſophicam Chriſto tribuerit, feciſſe id bono fundamento, quia omnis veritas ex Deo eſt, & exemplo *Auguſtini* atque *Kempiſii*. Agnoſcit principia ſua, quibus *tractatus de N. & G.* innititur, nondum ab omnibus doctis probari, licet id fiat ab iis, quorum gratia eum ſcripſerit; idem tamen & aliis, & Carteſio accidiſſe: tempus itaque & ulterius examen expectari debere. Con-

cedit

cedit novitatem in Theologia erroris characterem habere, ſed reſtringit id ad dogmata, quæ ſunt de fide; novas vero dogmatum probationes afferri & poſſe & debere a Theologis, Philoſophiam Theologiæ ſubjicientibus. Dolet titulo libri ſui de N. & G. ab Arnaldo addi verba, *Novum Syſtema*; hoc enim ſe uſum non eſſe, neque titulis librorum pompoſis ad Arnaldi exemplum ſuperbire. Ad *cap. I* Arnaldi, negat ante omnia, ſe ſtatuiſſe, quod Deus *eodem modo* agat in natura, quo in gratia: utrinque enim agere ſecundum leges generales, ſed non eodem modo. Inde in argumento ab Arnaldo propoſito, & a nobis Act. 1686. p. 184. relato, neque *majorem*, neque *minorem* pro ſua agnoſcit. Negat etiam a ſe dici, quod ſapientiæ divinæ non conveniat alio modo in opere naturæ agere, quam ut cauſam univerſalem. Sæpe enim ſe affirmaſſe, quod Deus particulari voluntate agat, quoties nempe ordo id poſcat. Oppoſitionem, quod Deus non agat per voluntatem particularem, quando agit ſecundum leges generales, defendit, eamque negat ab Arnaldo intellectam eſſe. Aliud eſſe ait, ſi dicatur, Deum *habere* voluntatem particularem, aliud ſi dicatur *ſemper habere*, aut *per illam agere*. Oſtendit etiam, inter leges generales naturæ ſive voluntatem generalem practicam, & legem generalem, quam Chriſtus ſequatur Patri obediens, nullam eſſe convenientiam. Chriſto enim nihil præcipi a Patre contra ordinem, & Chriſtum nil niſi bonum facere ſecundum legem generalem: ſed in natura multa fieri contra ordinem, verum non niſi indirecte ſive permiſſive; ideoque de Deo prædicari non debere, quod velit omnes effectus particulares poſitive & directe. Reſpondet ad Arnaldi objectionem, qui putat *velle & facere* in Deo unum eſſe & idem, atque ita ex effectis particularibus judicari debere de cauſa ſive voluntate particulari. Hoc enim negat, & id ipſum eſſe notat, de quo controvertitur. Ipſe itaque ſtatuit, *velle ſimpliciter, & velle facere non eſſe unum*, ſed velle facere, & facere, unum eſſe. Non omnes voluntates Dei, ſed practicas ſolum efficaces eſſe: velle enim Deum, quæ non faciat: rationes habere, cur velit, ſed non habere ſufficientes ut faciat; ita *velle ut omnes homines ſalvi fiant, nolle tamen facere omnia, quæ ad ſalvandos omnes requiruntur*. Pro principio ponit, Deum velle & amare res, quatenus & in quantum ſunt amabiles; quia igitur ſapientia ejus amabilior ſit quam opus ejus, fieri ut etſi omnes homines amet, & ſalvos eſſe velit, non tamen faciat, niſi

quod characteri attributi ſui (ſapientiæ nempe) conforme ſit. Sin aliquid Deum, ſi ita loqui liceat, impotentem faciat, aut eum impediat, quo minus agat quæ velit, hoc nihil eſſe, quod ab eo diſtingui poſſit; alias Deus revera non eſſet omnipotens: ſed ſapientiam ejus impedimento eſſe, ne facere, aut mediis ſe non dignis uti velit. Hoc ſenſu, ait, Deus non poteſt omnia, cum non poſſit agere, niſi per *modos ſapientiſſimos*, characteri attributorum ſuorum convenientes, & reſpectu operis quod produci debet, *ſimpliciſſimos & fœcundiſſimos*. Explicat poſtea & defendit opiniones ſuas de *cauſa occaſionali & univerſali*, & perpetuam elenchi ignorationem ab adverſario committi notat, dum ſibi imputet, ac ſi neget *Deum unquam particulari voluntate* agere; cum ſolum ſtatuat, *raro id & veluti irregulariter* fieri. Itaque Arnaldo obſcurum eſſe tractatum ſuum de N. & G. quia hunc illis ſolum Philoſophis ſcripſerit, qui ſecum conſentiant, *Deum ſolum eſſe veram cauſam, & creaturas non eſſe niſi cauſas occaſionales*. Declarat, quid intelligat per vias ſimpliciſſimas, quibus Deus utitur in executione decretorum, non vero in ipſis decretis & propoſitis; & ſic contradictiones inter ſua dicta ab Arnaldo motas vult elidere. Adſcribit denique multa ex explicatione tertia Tractatus de N. & G. An. 1684. ubi de prædeſtinatione agit; quorum compendium dedimus in *Act. 1685. p. 307*. Ad quatuor tandem capita, in quæ diſputationem concluſit Arnaldus (vid. Act. 1686. p. 185.) ex jam deductis reſpondet. Ad (1) non agnoſcit regulam, Deum ſolum ut cauſam univerſalem agere, nec habere voluntatem particularem; ſed ſtatuit, quod non agat particulari voluntate, niſi ordo id poſtulet. (2) negat ſe in opere creationis cauſas occaſionales admittere, quia nondum erant creaturæ, quæ tales cauſæ eſſe poſſint, & angeli a poteſtate creandi excluſi fuerint. In (3) æquivocationem eſſe monſtrat, & ad exceptionem ſuam, qua concedit Deum raro particulari voluntate agere, recurrit, adeoque negat iterum univerſalitatem imputationis, neque ſe ſtatuere quod ad omnes effectus particulares voluntas Dei generalis determinetur per voluntatem hominis liberam. Præterimus quæ circa finem ad duas Arnaldi epiſtolas reſpondentur, (quas eas putamus, quæ Libro II. & III. Reflexionum poſthac a nobis enarrandis præmiſſæ ſunt) cum fere ad interpretationem verborum, quibus alter alterius ſententiam retulit aut intellexit, recidant.

Epiſto-

Digitized by Google

Epiſtola *ſecunda* quinque habet capita. I. explicat Autor, quo ſenſu dixerit, Deum non agere voluntate particulari, niſi quando miracula facit; nempe quod per miracula non intelligat prodigia, quæ vulgo ſola pro miraculis habentur, ſed quæ non fiant naturaliter aut ex conſequentia legum naturalium, ideoq; a Philoſophis pro miraculis habentur: hæc non contrariari Scripturis dicit, ſed per eas probari. Differit deinde de potentia cauſarum ſecundarum, & rejecta tam *Durandi*, qui absq; concurſu Dei creaturas agere ſtatuit, quam eorum ſententia, qui concurſum Dei admittunt, ſuam ſtabilit, quod *creaturæ agant vi efficaciæ divinæ, ex conſequentia legum naturæ generalium*, per quas Deus participes eas facit ſuæ potentiæ, quanquam nullo modo participes faciat ſuæ independentiæ. *Cap. II.* ex principiis ſuis de providentia Dei agit, quam exerceri dicit ſecundum leges generales. Harum autem quatuor facit genera, per quas Deus propoſita ſua exequitur. (1) communicatione motus. (2) unione animæ & corporis, quæ duo ex ratione & experientia cognoſci ait; ſed (3) potentiam angelorum, & (4) Chriſti, qua in corpora & animas agant, ex Scriptura diſci, quanquam non perfecte; multa enim de iis ignorari, & Deum quædam immediate cum Angelis & Chriſto, extra leges illas generales communicare. Hic iterum ad anthropologias ſeſe recipit, ut ad dicta Scripturæ, quibus particularis providentia adſtruitur, reſpondeat; neque enim Deum particulari voluntate ad converſionem peccatorum uti, licet eam deſiderare ſe, juramento aſſeveraverit (v. p. 156;) multo minus eam ad animalia transferre, ſed agere ſecundum leges generales, & ita interpretanda eſſe verba Chriſti. Extra ordinem vero ſuccurrere Deum per miniſterium angelorum, aut ex interventione ipſius Chriſti, qui tamen non corporum, ſed animæ felicitatem procuret. Nam N. Teſtamenti gratiam in cruce ejusque tolerantia, quæ Chriſtianos decet, conſiſtere: Veteris in temporali ſucceſſu poſitam fuiſſe. Providentia itaque Dei omnia generali quodam modo regi, ſed non excluſis hominum actionibus & curis. Tentare Deum, qui particularem ejus providentiam deſiderant, cum generalis beneficio ſibi proſpicere poſſint. Eadem poſtea *cap. III.* per aphoriſmos tractat, & exemplis illuſtrat, per quæ evincere vult, quæ alibi ſæpiſſime inculcavit, de ſapientia Dei, qua leges generales & ſimplices fecerit; per quarum conſiderationem objectionibus Atheorum melius reſponderi poſſit, quam ſtatuendo decreta particularia

Digitized by Google

laria & abſoluta. Agnoſcit nihilominus opinionem hanc novam videri, quia per principium philoſophicum, antehac non ſatis cognitum eam explicet, id eſt quod creaturæ non habeant efficaciam propriam, ſed quod Deus faciat omnia. In effectu tamen cum opinione Theologorum communi convenire, qui ſtatuant mundum regi a Deo per cauſas ſecundas; & huic principio denuo profitetur inniti *tractatum de N. & G.* neque alio fine eum ſe ſcripſiſſe, quam ut invaleſcenti hodie opinioni, quod Deus non ſerio velit ſalutem omnium hominum, remedium quæreret. *Cap. IV.* ſpeciatim explicat, & adverſus Arnaldum defendit, quo ſenſu dixerit, deſtructionem Hieroſolymorum ex lege Dei generali contigiſſe, ut opus non ſit ad particularem voluntatem eam referre. Non vult tamen negare, particularem etiam voluntatem ad eam acceſſiſſe, ſed ita, ut ordo generalis id requiſiverit. *Cap. VI.* alterum exemplum ſuum de electione Judaicæ gentis, ut ex ea Chriſtus naſceretur defendit, & pro atroci injuria habet, quod ei Arnaldus errorem Wiclefi, qui omnia neceſſitati, itemque Pelagii, qui omnia naturæ tribuebat, imputaverit, & dolet omiſſa ab Arnaldo verba ſua eſſe, quibus præviſam a Deo combinationem gratiæ & naturæ eſſe monuerit, atque ita non negaverit, Deum etiam ad gratiam, non ſolum ad leges naturæ earumque ſequelas neceſſarias reſpexiſſe. Defendit etiam quod dixerit, Judæos aliquo ſenſu meruiſſe ex naturalium legum conſecutione, ut Deus illis legem daret, ſcilicet qua talem, & ſecluſa gratia. Explicat terminos *naturæ* & *meriti*, & *meritum juſtitiæ* negat; *convenientiæ*, ad ſcopum Dei, admittit. Denique dubitaſſe ſe inficiatur, quod Chriſtus natus fuerit ex Judæis, ſecundum promiſſionem Abrahamo factam, ſed inquirere voluiſſe, cur promiſſio illa Abrahamo potius, quam alii facta ſit, eoque rationes ſuas attuliſſe de convenientia eventuum, & combinatione naturæ & gratiæ. Fatetur deinde in fine epiſtolæ, ſe nondum conſtituiſſe, an præter hæc quæ ad c. 16. & 17. Reflexionum Arnaldi reſponderit, ad alia etiam reſpondere, an novas ejus quas interim edidit epiſtolas aggredi, an vero tacere velit, quia videat Arnaldum non intelligere quæ reprehendit, & quod jam ſufficienter reſponſum ſit ad omnia, quæ aliquam ſpeciem habeant.

Epiſtola tertia cæteris brevior eſt, quia loca Arnaldi, ut in præcedentibus, non ſunt adſcripta. Reſpondetur tamen in hac ad VIII objectio-

objectiones Arnaldi, & diſquiritur: (1) an in idea de Deo evidenter comprehendatur, quod ad regulas naturæ generales ſeſe adſtrinxerit? (2) an & quatenus actiones Dei judicari poſſint ſecundum actiones hominum? (3) cur nemo ex Patribus & ſubtiliſſimis Theologis id obſervaverit, aut docuerit, ad ſuperandos ſcrupulos de prædeſtinatione & gratia, quod nunc docet Malebranchius, Deum non agere voluntate particulari? (4) an & qua ratione defectus in operibus Dei agnoſci poſſint, & annon præſtet cum Auguſtino nullos admittere? (5) an inconſtantia aut mutabilitas colligi poſſit ex operibus quibusdam Dei, quæ contrariari ſibi videntur? (6) an non ſimpliciori modo, ex hypotheſi anthoris, Deus uti potuerit in condendo mundo, quam quo uſus eſt? (7) cur aſſeruerit autor, Deum formaſſe corpora organizata, v. g. inſectorum, voluntate particulari, eundem tamen agendi modum in operibus longe majoribus non admittat? (8) cur dicta Scripturæ, quibus particularis providentia aſſeri videtur, anthropologice intelligenda ſint? Sed iſta fere ex cæteris dependent, aut ſpinoſiora ſunt, quam ut paucis explicari poſſint: quædam etiam ex Arnaldi Reflexionum libris, *ſecundo & tertio*, lucem accipient; quorum contenta propediem daturi ſumus.

ISAACI VOSSII VARIARUM OBSERvationum Liber, cui annexa eſt Ejusdem Reſponſio ad objectiones Criticæ Sacræ Simonianæ, ut & ad iteratas P. Simonii objectiones Reſponſio.

Londini apud Robertum Scott, 1685, in 4.

PRius, quam Viri C L. *Iſaaci Voſſii* Obſervationum ad Pomponium Melam appendicem, ejusdemque ad tertias *P. Simonii* objectiones Reſponſionem, quæ ſuperiore anno junctim ſunt edita, recenſeamus, id omnino faciundum nobis, ut ejusdemmet *Obſervationum liber*, cui *prima* & *ſecunda* ad *P. Simonii objecta reſponſiones* ſunt adjectæ, faſtis noſtris literariis, licet paulo ſerius id fiat (nam is a. 1685 prodiit) inſeratur. Agit autem in hac Vir doctiſſimus, ut ſummatim omnia percenſeamus, primum non de antiquæ tantum Romæ, ſed & aliarum, Babylonis puta, Nini, Thebarum Ægyptiarum, Alexandriæ, Carthaginis, Cairi, & Babylonis Ægyptiacæ magnitudine, imo & de magnis

Sinarum urbibus. Huic urbium contemplationi, quæ XIII capitibus absolvitur, additur & XIV, de Sinarum artibus ac scientiis, in quo cum inter alia de antiquo pulveris bellici apud Sinenses usu differatur, commodum in capite subsequente seu XV, quam vetustus inter Europæos ejusdem pulveris sit usus, disquiritur. Quindecim hæc capita excipiunt observationes seu dissertationes aliæ, quarum I est de triremium & Liburnicarum constructione; II de emendatione longitudinum; III de patefacienda per Septentrionem ad Japonenses navigatione; IV de apparentibus in Lũna circulis; V de causa gravitatis, qua per diurnam telluris conversionem omnia gravia ad medium tendere ostenditur. Sequitur has observationes tractatus specialis de Sibyllinis, aliisque, quæ CHRISTI natalem præcessere, oraculis. Hæc cum a quibusdam habeantur pro piis & officiosis fraudibus, Vossius ex adverso contendit, fieri non posse, ut a Christianis sint conficta, cum non tantum priusquam Christianorum in seculum exisset nomen, sed diu ante, quam natus sit Christus, & lecta & celebrata pæne ab omnibus fuerint. Sed ejus quidem Tractatus summam uberius referri non attinet, quod ante plures annos in Anglia editus, & in Belgio recusus in omnium manibus dudum versetur.

Absoluto hoc de Sibyllinis Oraculis libro, idem Vossius respondet ad ea, quæ P. *Simonius* in Castigationibus, recensitis in Actis 1685. p. 8. & 1686. p. 106, ipsi objecerat. Tota autem controversia versatur circa LXX Interpretes. Horum versionem ut elevaret Simonius, dixerat præter alia, Christum non ideo secutum esse versionem hanc Græcam, quod ea veritati esset consentanea, sed quod vulgo esset recepta; Aristææ historiam de LXX Interpretibus fabellam esse Judaicam; Origenem plurima loca immutasse & corrupisse in eadem versione, &c. Verum hæc omnia diluit, diluere certe satagit, Vossius, Simoniumque pariter tam in nomine, quam in dispositione Tetraplorum & Hexaplorum Origenis errasse demonstrat. Neque enim illa sic dicta fuisse a quatuor vel sex columellis, sed Tetrapla, quod quadruplicem continerent versionem; nulla autem Octapla scripsisse Origenem. Examinarat præterea Simonius & Chronologiam Vossianam, negaratque Judæos studio corrupisse codices, fraudem hanc LXX Interpretibus imputans. Manifeste enim a se invicem dissentiunt in annis Patriarcharum, qui ante & post diluvium vixere, Ebræorum ac Græcorum biblia.

Sed

Digitized by Google

Sed Voſſius contra oſtendit, Judæos tempore Aquilæ vel paulo ante, depravaſſe Hebraica exemplaria, & ideo quidem bis mille annorum tempus expunxiſſe, ut tempus Meſſiæ nec dum adveniſſe obtinerent. Porro, quia Simonius aliquot capitibus examen in LXX viralem verſionem inſtituerat, erroresque in ea nonnullos notaverat, Voſſius loca illa omnia perſequitur, & rectene an perperam ea reprehenderit Simonius, eruditorum judicio permittit; & quia hæc ſcribens, in Angli cujusdam ſcriptum inciderat, continens Rabbinicam & Thalmudicam in I Apoſtoli ad Corinth. epiſtolam expoſitionem, digreſſionemque in ea de LXX Interpretibus Chriſtiano indignam deprehenderat, (nam iſte autor, quem Joh. Lightfootum eſſe, neminem latet, non LXX, ſed quinque tantum presbyteros fuiſſe, ex Thalmude affirmat, qui regi Ptolemæo legem deſcripſerint, & mentitos eſſe Ariſtæam, Ariſtobulum & Joſephum, qui contrarium ſcribant,) etiam hujus abſurdas ac portentoſas, ut vocat, cogitationes explodit, ac deteſtatur.

Sed ne ſic quidem quieto eſſe Autori huic licuit. Cum enim iteratas Simonii objectiones adverſus ſe, (ita enim vocantur, quæ in Opuſculis Criticis, anno ſuperiori p. 106 ad Eruditorum Acta relatis, continentur,) fuiſſet nactus, reponere & illis reſponſionis aliquid neceſſe habuit. Reprehenderat autem illud potiſſimum Simonius, quod Voſſius affirmarat, Judæos ſtudio & nequitia codices & chronologiam ſacram depravaſſe; eſſe enim hoc commentum Voſſianum. Aſt Voſſius ad hoc regerit, id ex Juliano Pomerio cognoſci, nec defuiſſe olim, qui depravationis hujus reos peragerent Judæos; idemque ex Hieronymo a S. Fide, aliisque pluribus Judæis, qui ad Chriſtianos ſe contuliſſent, intelligi; quin & Arabes uſos hoc argumento ad convincendos Judæos, interque illos Abulpharaium, cujus verba, prout a Pocockio ſunt tralata, adducuntur. Riſerat præterea Voſſium Simonius, quod dixiſſet, vaticinium de duratione mundi Eliæ Prophetæ attribui. Sed Voſſius reſpondet, de eo non dubitaſſe Rabbinos antiquos. Rabbinum autem alium pro Elia Propheta intelligendum ſtatuiſſe Judæos illos, qui cum Hieronymo a S. Fide, ante CCC annos ex Rabbino Hiſpano in Chriſtianum converſo, congreſſi convictique, effugium aliud invenire non potuiſſent. Riſerat & illud Simonius, quod δευτερώσεων ſeu traditionum Judaicarum librum, cujus Juſtinianus mentionem facit, Græco ſermone concinnatum eſſe dixerat Voſſius.

At hic non alio ſermone concinnari potuiſſe eas contendit, cum non alia tum in Imperio Romano Judæorum lingua fuerit vernacula; ipſum quoque nomen δευτερώσεων ſatis clare Græcam teſtari ſcriptionem, nec aliam eſſe quam ſecundam Aquilæ compilationem, quod ex Juſtiniano & Anaſtaſio Sinaita probat; & quia Simonius ea quoque refellerat, quæ de ordine & conſtitutione Hexaplorum & Tetraplorum Origenis ſcripſerat Voſſius, hic ſententiam ſuam contra Simonium ex Hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebii confirmat, affirmantis quippe, hexapla dicta, quod ſex continerent verſiones, & tetrapla, quod quatuor. Reſpondet etiam ad reliqua Simonii objecta; ſed recenſere hoc loco omnia non ſuſtinemus, ne reſponſionem Voſſii integram huc tranſcribere velle videamur.

ISAACI VOSSII OBSERVATIONUM AD Pomponium Melam Appendix; ejusdemque ad tertias P. Simonii objectiones Reſponſio, cum Pauli Colomeſii ad Henricum Juſtellum Epiſtola Gallica.

Londini, apud Robertum Scott. A. 1686, in 4.

OPtima omnium atque emaculatiſſima Pomponii Melæ editio habebatur illa, quæ poſt tot alias diverſis in locis evulgatas, Hagæ Comitis A. 1658 obſtetricante Viro Clariſſimo *Iſaaco Voſſio* in lucem prodierat. Neque enim mendis tantum, quibus ſcatebat alias, repurgatus eſt in ea textus, ſed & obſervationibus doctiſſimis ab Editore illuſtratus. Quoniam autem in his, cum viros alios non incelebres, tum illuſtrem maxime Salmaſium, variorum errorum exercitationibus in Solinum hic illic admiſſorum redarguerat Voſſius, *Jacobus Gronovius* in nova Pomponii Melæ editione, quæ ſuperiore anno Lugduni Batavorum edita, & in Actis ejusdem anni p. 445. & ſeqq. a nobis recenſita eſt, Salmaſiani nominis patrocinium magno animo ſuſcepit. Nam in notis ſuis id unice propemodum Vir clariſſimus videtur agere, ut obſervationes Voſſianas refellat, Salmaſiumque inſimul ab hallucinationibus, quarum incuſatus a Voſſio fuerat, vindicet. In præfatione etiam ad Lectorem ſpecimen errorum Voſſianorum exhibet, quos commiſerit in vertendo explicandoque Arriani loco illo, ubi Pallacopas, famoſiſſima illa Euphratis in Arabum campos διώρυξ, deſcribitur.

Voſſius

Vosſius autem, cum noviſſimam hanc Pomponii Melæ editionem a *Joh. Georgio Grævio*, Profeſſore Ultrajectino celeberrimo ſibi miſſam, una cum annotatis Gronovianis accepiſſet, temperare ſibi non potuit, quin vindicias pro obſervationibus ſuis mox ſcriberet, & quidem per modum epiſtolæ ad eundem CL. Grævium perſcriptæ, quam & *Appendicem obſervationum* ſuarum *ad Pomponium Melam* appellare voluit. Et ſane in his non obſervationes tantum ſuas, quas tanquam erroneas allegarat Gronovius, ſed & verſionem explicationemque ſuam in loco illo Arriani de Pallacopa, quam Gronovius in præfatione ſua ad Lectorem falſe admodum perfricuerat, *καθύπαμιν* vindicavit, quin omnia, ſi paucæ quædam minutiæ excipiantur, perſecutus eſt Vosſius, quidque adeo de Gronoviana Pomponii editione ſentiat, CL. Grævio, qui transmiſerat illam, ſatis clare, ſed nec ſine bile, expoſuit.

Vindiciis hiſce Vindiciæ ſubjiciuntur aliæ, quarum quidem nulla, forte quia breves admodum ſunt, in titulo præmiſſo facta eſt mentio. Prodierat enim eodem anno 1685 Oxonii *Diſſertatio Humfredi Hodii, A. M. contra Hiſtoriam Ariſteæ de LXX Interpretibus*, in Actis anni ſuperioris menſe Aprilis pag. 205. ſeqq. a nobis recenſita, in qua Autor præter alia, & ea quæ de hoc ipſo argumento Iſ. Vosſius olim ſcripſerat, ſub examen revocaverat. Reponere itaque & huic, quem quidem exerte non nominat, aliquid voluit Vosſius, atque adeo de una, quod ajunt, fidelia duos, imo tres (nam & Simonio tertium, ut infra pateſcet, reſpondit) dealbare parietes. Dixerat autem Hody præter cætera, univerſam Ariſteæ hiſtoriam ut ſubrueret, Demetrium Phaleræum S. Scripturæ vertendæ tempore, Bibliothecæ Alexandrinæ præeſſe non potuiſſe, quia Demetrius mortuo demum Caſſandro, Macedoniæ Rege, Ægyptum adiiſſet; idque dixerat Hermippi inprimis, quem Laertius in vita Demetrii allegat, teſtimonio ſuffultus. Sed reſpondet Vosſius, nihil ex argumento iſthoc confici, niſi id ſolum, tempus, quo in Ægypto fuerit Demetrius, non viginti quatuor, ſed quatuordecim vel quindecim tantum fuiſſe annorum; Hermippum præterea gemini erroris eſſe reum, verioremque illorum videri ſententiam, qui ſtatim poſt amiſſum Athenarum principatum, aut certe non diu poſtea, Demetrium ad Ptolemæum ſe contuliſſe ſcribant, ex Diodoro, Plutarcho, Euſebio & aliis. Dixerat etiam Hody, Antigonum, cujus metu Demetrius ad Ptolemæum Lagi ſe receperat, non fuiſſe Antigonum

Magnum, ſed Antipatrum, Caſſandri filium, qui & ipſe Antigonus dictus fuerit. Sed Voſſius contendit contra, nullum Caſſandri filium fuiſſe hoc nomine inſignitum; idque ita eſſe ſic ſatis ſpecioſe oſtendit. Nec obſtare innuit, quod in Ariſtea nulla patris Ptolemæi fiat mentio, quia aliquot annis ſimul regnarint & Lagides & Philadelphus Ptolemæi, paterque ultimo biennio filio regnum publice, Juſtino teſte, tradiderit: & quoniam Hodyo non vero ſimile videatur, Demetrium, poſtquam principatum Athenis tot annos tenuiſſet, Bibliothecarii munere in Ægypto fuiſſe functum, eo quod præfectura Bibliothecarum non magis honorifica fuerit apud veteres, quam apud hodiernos; eum ἀνιερωσίας modernæ incuſat Voſſius, ut qui neſciat, hodie Archiepiſcopum Remenſem, primatem totius Galliæ, regium & ipſum eſſe Bibliothecarium, & Romæ non alium facile Eccleſiæ Romanæ audire Bibliothecarium, quam Cardinalem primicerium; ut plura alia, quæ Hodyo ad ἀντιῤῥήτους reſpondet Voſſius, brevitatis ſtudio jam tranſeamus.

Vindicias haſce alteras excipiunt tertiæ ejusdem Voſſii, ſeu *Reſponſio ejus ad tertias P. Simonii objectiones.* Verſatur autem tota iſta, quæ Voſſium inter & Simonium exorta eſt, controverſia circa LXX Interpretes, eſtque illud pomum Eridis, utrum illi peccarint aliquando, an vero recte omnia reddiderint? Poſterius adſtruxit Voſſius, tum in libro *de oraculis Sibyllinis* A. 1679. edito, tum in *reſponſione ad iteratas P. Simonii objectiones.* Prius vero P. Simonius non in *Hiſtoria* tantum *Critica veteris Teſtamenti*, ſed in *Opuſculis* quoque *Criticis adverſus Iſaacum Voſſium*, & *in tertiis*, ut a Voſſio appellantur, *objectionibus*, quas quidem, *Hieronymi le Camus* nomine latens, ediderat; qua de re conferri cupimus Acta anni 1686, p. 107. His tertiis igitur ἀντιῤῥήτοις & tertias ἀμοιβὰς repoſuit Voſſius, & quicquid novorum argumentorum ad ſupprimendam LXX verſionem a Simonio contra ſe fuit prolatum, pro virili ſua intervertit; idque dum agit, oſtendit inſimul, non ineptum eſſe ſcriptorem *Abulpharajum*, cujus teſtimonium adduxerat de ſacra Scriptura a Judæis ad lucrifaciendos bis mille annos depravata, neque ſe ſolum ſentire ſic, ſed & plures alios a ſe allegatos, quibus gregalem nunc facit & R. Samuelem ben Juda Hiſpanum, ex Judæo Mahumetanum factum ante D. annos, qui de hac ipſa Judæorum depravatione librum Arabice ſcripſerat; vaticinium Eliæ non eſſe Thalmudici

mudici cujusdam Doctoris, ſed Eliæ Prophetæ tribui; lectionum diverſitates non in exemplorum diſcrepantiam, ſed in codicum depravationes rejiciendas eſſe; Copticam linguam non extitiſſe, antequam Arabes Ægypto potiti fuerint, ſed ſolum ferme Græcum ſermonem ibi tum obtinuiſſe; ſecundam Aquilæ editionem δευτέρωσιν omnino fuiſſe dictam, quia ei id nominis tam a Juſtiniano, & vetere ejus interprete, quam ab Anaſtaſio Sinaita tribuatur; verbum ἀποκαλύψεως non a LXX demum interpretibus fuiſſe confictum, cum eodem, quo apud ſacros ſcriptores ſenſu, apud antiquiſſimos etiam Græcos occurrat; Origenem nulla concinnaſſe octapla, ſed hexapla & tetrapla &c. Sed longum ſit referre omnia, quæ Voſſius Simonio in reſponſione hac ad tertias objectiones minutatim repoſuit. Lectorem itaque ad Voſium ipſum, Simonio tertium reſpondentem, remittimus.

Vindiciis tribus hiſce annexa eſt *Epiſtola Gallica Pauli Colomeſii* d. 3. Octob. 1685 ad *Henricum Juſtellum* perſcripta, de Hiſtoria Veteris Teſtamenti Richardi Simonis. Nimirum cum advertiſſet Colomeſius, ſe ob ingentes laudes in Iſaacum Voſium effuſas, Simoni venalem conductitiumque ejus ſcriptorem videri, ſe Voſium quidem non ſemel laudaſſe ex merito regerit, at non juraſſe tamen in verba illius, quemadmodum & in χειμηλίοις literariis, in notis ad Quintilianum, & in obſervationibus ſacris diſſentire ab eo non dubitarit. Apologiæ huic ſubjungit obſervationes varias, quibus non tam refutatum, quam illuſtratum it Simonis Hiſtoriam. Obſervat igitur, poſt Ludovicum Ferrandum, *Suniam* & *Fretelam* perperam fœminas exiſtimari, cum Manuſcriptum Epiſtolæ ad illos ab Hieronymo datæ epigraphen hanc præ ſe ferat: *Chariſſimis fratribus Suniæ & Fretelæ*. Profitetur etiam codicem Novi Teſtamenti, quem Beza Cantabrigienſi Academiæ donavit, nec non alterum Claramontanum Puteanorum Fratrum codicem, qui prioris pars altera eſt, Irenæi ipſius manu ſibi tritos videri, ſeque a Dodwello, qui eandem Irenæo jam operam navet, quam Cypriano olim, expectare, ut conformitatem allegationum Biblicarum Irenæi cum Cantabrigienſis codicis lectione palam oſtendat. Pronunciat quoque, editionem LXX Interpretum Romanam eſſe omnium optimam, ſeque emendatiorem, quod Frontoni Ducæo per ſui ordinis fratres non licuerit, procuraturum. Concedit præterea pro αὐτὸς Gen. III, 15. legendum eſſe αὐτό; quanquam diverſam hanc lectionem

jam-

jamdudum Bibliorum Græcorum Basileæ A. 1545. impressorum calci adscriptam fuisse commonet, ubi & Στελεχὸν Gen. XLIX, 21. *truncum* non *arbusculam* verti debere censet, ob loca parallela Job. XXIX, 18. Exod. XV, 27. Num. XXXIII, 9. De cætero quia neminem noverat Simonius, qui Hieronymo recentior, antiquiorque Pagnino, Hebræa Biblia in Latinum transtulerit, notat Colomesius eadem epistola, medium inter illos fuisse Cardinalem *Adamum Eston* Anglum, quem *Robertus Wackfeld* in de integritate textus Hebraici, & *Balæus* laudaverint; notat etiam, præfationem Bibliis Græcis Cantabrigiæ editis præfixam autorem habere *Johannem Pearsonium*, Cestriensem Episcopum, refertque ex Fortunati Monachi Itali præloquio in Biblia Venetiis 1609 edita, jussum a Gregorio XIII fuisse Bellarminum, ut Biblia Regia Antwerpiensia prius, quam publici juris fierent, Chaldaica paraphrasi truncari faceret. Observat quoque, Versionem N. T. Hibernicam, quam Usserio tribuit Simonius in Historia Critica, autorem agnoscere non Usserium, Archiepiscopum Armachanum, sed *Guilielmum Danielidem* (O-Donnel) qui auspiciis Guilielmi Usserii, Equitis Hiberni, antequam Archiepiscopatum Tuanensem in Hibernia obtinuerit, eam confecerit. Habet & pluscula Colomesius de *Francisco de Enzinas* (i. e de Aquifolio) qui Biblia Hispanice vertit, Caroloque V Imp. dedicavit; unde & variæ ei cum Theologis Belgis enatæ sunt lites, quarum historiam ad Phil. Melanchthonem (quem magistrum suum salutet, cuique non minus, quam Camerario *Dryander* dictus sit,) perscripserit. Sunt & alia huic epistolæ partim addita, partim interspersa, sed quæ attexere hic non sustinemus, eo quod ista aut ab ipso Colomesio alibi, aut ab aliis pridem observata meminerimus.

JACOBI GRONOVII EPISTOLA AD Johannem Georgium Grævium V. Cl. de Pallacopa, ubi descriptio ejus ab Arriano facta liberatur ab Isaaci Vossii frustrationibus.

Lugduni Batavorum, apud Jordanum Luchtmans, A. 1686, in 8.

OBservationum suarum ad Pomponium Melam appendicem per modum epistolæ *Isaacus Vossius* inscripserat Viro Cl. *Joh. Georgio Grævio*,

Digitized by Google

Gravio, cujus beneficio & novam Pomponii Melæ editionem cum notis *Jacobi Gronovii* acceperat. In hac cum acerbe admodum tractatum ſe a Voſſio vidiſſet Cl. Gronovius, temperare & ipſe ſibi non potuit, quin eadem, qua is, licentia atque acerbitate, aliquid illi reponeret. Et primum quidem, ut Voſſium ipſum non ſatis Græce doctum eſſe oſtendat, producit locum ex obſervationibus in Melam p. 135, ubi Voſſius in nummo quodam Triballorum legerat ΕΠΙ ΔΙΟΣ ΛΑΙΟΥ, quaſi cuſus fuerit in honorem frumentarii Jovis, cum ita legendum fuiſſet ΕΠΙΔΙΟΣ ΛΑΙΟΥ, h. l. e. *Epidius Laji* ſc. filius; dein Voſſium dicit Græcam vocem πετρὼν, expoſuiſſe *textum, quod ex petris conſtet*, cum ea *locum* potius petroſum ſignificet. His ſimilibusque aliis quæ hic commemorari non attinet, præmiſſis, ad Arrianeam Pallacopæ deſcriptionem, de qua præcipua ipſi cum Voſſio controverſia intercedit, progreditur. Erat autem Pallacopas foſſa ſeu ductus ex Euphrate in Arabum campos. Hujus oſtium Alexander M. in gratiam Aſſyriorum decreverat obſtruere, aliumque ex Euphrate ductum exſtruere eidem Pallacopæ incidentem, cujus oſtium & claudi facilius & aperiri poſſet, tum ad exonerandum, tum ad continendum alveo ſuo, prout res exigeret, Euphratem. De hoc itaque Alexandri M. inſtituto ſic Arrianus lib. VII. Expeditionis Alexandri M: προελθόντι δὲ ὅσον σταδίους τριάκοντα ὑπόπετρος ἡ γῆ ἐφαίνετο, οἷα διακοπεῖσα εἰ ξυναφὴς γένοιτο τῇ πάλαι διώρυχι τῇ κατὰ τὸν Παλλακόπαν, ὅτ' ἂν διαχεῖσθαι παρέχειν τὸ ὕδωρ ὑπὸ στερρότητος τῆς γῆς, τήν τε ἀποστροφὴν αὐτῷ τῇ τεταγμένῃ ὥρᾳ μὴ χαλεπῶς γίγνεσθαι. Hæc Arriani verba ſic vertit Voſſius: *Quumque ad ſtadia triginta progreſſus eſſet, petroſa occurrit terra, quamque interciſam fuiſſe comparebat. Ea ſi continua fieret ac denuo conjungeretur, nequaquam ob ſui firmitatem aquam transmiſſura eſſe videbatur ad antiquam illam Pallacopæ foſſam; atque ita præſtituto tempore, quandocunque Alexandro placeret, non difficile futurum fluminis divortium.* Gronovius vero hunc in modum: *Quumque ad ſtadia triginta progreſſus eſſet, petroſam terram reperit, quæ ſi interciſa ad veterem Pallacopæ alveum perduceretur, nequaquam, propter terræ firmitatem, aquam transmiſſura eſſe videbatur, atque ita ſtatis anni temporibus facilem aquarum averſionem fore.* Et quemadmodum Voſſius verſionem ſuam ſub initium appendicis jam

dictæ tueri contra Gronovium conatus est; ita Gronovius eam in hac epistola infestat denuo, suamque versionem tanquam rectiorem αὐξ καὶ λαξ propugnat. Nos uti alibi, ita hic quoque ἐπέχομεν, & quicquid horum litigiorum est, Criticis & Φιλέλλησι dijudicandum relinquimus.

JASITHEI AD GRONOVIUM APOLOgema, in ejusque Titivilitia, sive de Tito Livio somnia animadversiones.

Neapoli, apud Novellum de Bonis, A. 1686, in 4.

SEd aliud ecce litigium, quod viros doctos circa argumentum non adeo magni momenti exercet. Dissertationes Epistolicas ediderat memoratus jam sæpius Vir Clar. *Jacobus Gronovius*, inque earum tertia, in qua & alia in Livio loca geographica emendatum iverat, locum illum Livii lib. XXVI, c. 9. ubi expeditio Hannibalis Capua versus Romam describitur: *Inde Algido Tusculum petiit*, legendum sic contenderat: *Inde ab Pedo Tusculum petiit*. Quam Livianorum verborum mutationem cum vellicasset Vir magnæ celebritatis *Raphael Fabrettus*, Nobilis Urbinas, in libro de *Aquis & Aquæductibus veteris Romæ*; tantum abest, ut sententiam suam mutarit Gronovius, ut potius propugnarit eam acriter aftruxeritque in *Responsione ad Cavillationes*, ut vocat, *Raphaelis Fabretti*, Lugduni Batavorum A. 1684. edita, cujus summam bona, ut solemus, fide, sed omissis plane dicteriis passim in ea obviis; ad Acta Anni 1685 p. 207. seqq. retulimus. Sed nec Fabrettus, cui *Jasithei* assumere nomen nunc placuit, tacere sustinuit. Scripsit enim *Apologema ad Gronovium*, atque in ejus *Titivilitia*, sive *de Tito Livio somnia*, ut vocat, *animadversiones*. In hoc libro paucis nunc, & prætermissis pari ratione dicteriis adversario non parce repositis, memorando, primum varias super Livium a Gronovio editas emendationes examinat, censuræque, productis non paucis Livii locis, subjicit. Dein errorum aliquot Geographicorum incusat Gronovium, ut qui v. c. in locis Tusculo vicinis noctem sibi finxerit hiemalem, dimidia parte longiorem integra nocte æstiva; Arvernos Galliæ populos ultra Garumnam a Massilia constituerit; Græciam item Septentrionalem in terra sua agnoverit, & Tempe Thessalica *aprica* nominaverit, quæ tamen *opaca*, *umbrosa*, ac *tenebrosa* a Poetis describantur. Quibus, similibusque aliis satis

ſatis prolixe expoſitis, controverſiam tandem illam pag. 92. aggreditur, quæ ipſi de ſitu Algidi & viæ Latinæ cum Gronovio intercedit, utque error, quem putat, Gronovii tanto clarius eluceſcat, eorum locorum chartam chorographicam, eamque æri inciſam, repræſentat, & ad omnia ſibi a Gronovio in Reſponſione iſthac objecta reſpondet. Probare autem Gronovius inſtituerat, adductis ex Livio locis non unis, Tuſculanum diſtrictum Lavicano confinem eſſe, ſibique adeo veroſimile non videri dixerat, Hannibalem flexo itinere montem Algidum tranſiiſſe, cum ex Lavicano in Tuſculanum agrum moveret. Sed reſpondet Fabrettus, quamvis Algidum oppidum inter Tuſculanum & Lavicanum agrum non ita ſit medium, ut velut cuneus quidam utrumque territorium findat, aut nemini ab uno ad alterum, niſi itinere per Algidum inſtituto pateat tranſitus; a Lavicano tamen agro non jam agrum Tuſculanum, ſed ipſam Tuſculanam urbem petenti Hannibali, Algidum utique montem occurriſſe: Tuſculano vero agro proximum eſſe Algidum, ex quibusdã locis a Gronovio ipſo adductis probari poſſe, quod Lavicani Æquique, poſt ablatas ex Tuſculana regione prædas, in Algidum, tanquam in locum proximum, eumque munitum confugerint. Dixerat etiam Gronovius, Livium ſemper, quoties de motu locali loquatur, ac ſpeciatim, quoties nominarit Algidum, præpoſitionem IN vel AB ſolere præmittere, aſſertumque hoc ſuum exemplis aliquot Livianis ſtabiliverat. Fabrettus autem exempla alia in memoriam ei revocat, quæ ipſe non minus, quam parens ejus ex Livio adduxerit, in quibus tranſitus ſolo auferendi caſu exprimatur; quorum illud ex lib. XXVI. c. 11. vel maxime huc quadret: *Inde Albenſi agro in Marſos* Annibalem veniſſe, h. e. uti ipſemet Gronovius expoſuit, *per Albenſem agrum*. Dixerat præterea Gronovius, quod, ſicut Cajus Marcius capiendis oppidis prope Volſcos & Æquos pedetentim boream verſus proceſſiſſet, & poſt expugnationem Lavici Pedum tendiſſet: ſic Hannibal quoque, cum ex agro Anagnio veniret, Lavico Pedum reverti omnino debuerit. Sed Fabrettus transmiſſo aut conceſſo, quod de C. Marcii itinere dictum erat, pauca hæc reponit: *Tum vide, Lector, quantũ compendii factum ſit itineri Hannibalis per novã hanc lectionem* ab Pedo Tuſculum; *ut cui ad meridiẽ eundum erat, is per plura paſſuũ millia retroactus ad boream, diverticula quæreret*. De cætero quæ ſiverat Gronovius, cur Hannibal, cum ſumma celeritate Romã contende-

ret, non perſtiterit in via Latina, quæ Lavicana fuerit brevior? Reſpondet Fabrettus, Hannibalem illud iter eum tantum in finem ſuſcepiſſe, ut Romanos ab obſidione urbis Capuæ retraheret; viam præterea Latinam Lavicana non breviorem eſſe; intutum quoque fuiſſe, ſi in iſtas periculorum plenas Albanicæ vallis anguſtias ſe immiſiſſet, cum contra per Labicanam viam plana & aperta omnia eſſent. Reſpondet inde Fabrettus & aliis Gronovii quæſitis, eaque occaſione ſuam de quodam Livii loco l. IV. c. 27. conjecturam Lectori expendendam proponit; cum vulgo legatur: *dictator Tuſculo, conſul Lanuvio propiorem locum caſtris ceperunt*; pro Lanuvio, Lavicum ſubſtituens. Deinde quia Silium reprehenderat Gronovius, quod in deſcriptione Hannibalicæ profectionis etiam Algidi mentionem feciſſet, Fabrettus patrocinatur Silio, eumque non poetica libertate ibi fuiſſe uſum, quod Gronovius dixerat, ſed bona fide omnia ex Livio retuliſſe oſtendit. Verum denique Tuſculi ſitum collocat in cacumine montis, contra opinionem Lucæ Holſtenii, qui Tuſculum e ſuo vertice ſummoque jugo ad declivia Tuſculani collis, qua Romam reſpicit, deduxerat; ſententiamquaque hanc ſuam non teſtimoniis tantum ſcriptorum, ſed & ſitu qua naturali qua artificiali, priſcis item ruderibus ac veſtigiis, & nummo quodam antiquo apud Fulvium Urſinum in gente Sulpitia, in quo Tuſculum exhibetur, confirmat.

Atque hæc de iſto Fabretti Apologemate dicta ſunto, quod ſilentio transmittere honeſte non potuimus, cum Gronovii, cui in eo reſponſum eſt, librum in Actis noſtris loco ſupra dicto memoraſſemus. Difficile vero eſt, in enarrandis illis doctorum virorum contentionibus, ſimul & brevitati ſtudere, & controverſiæ momenta ita proponere, ut clare ſatis ea Lectori pateant, & nos ſeu alterutrius, ſeu utriusque Auctoris offenſam non incurramus. Et cavere quidem poſterius hoc pro virili ſtudemus, diſſimulantes, quæ acerbius ab altero in alterum jactantur, honorique eorum & exiſtimationi derogant, ſoliusque controverſiæ ſumma capita, ſuſpenſo plane judicio noſtro, recenſentes. Sed verendum tamen, ne idem nobis accidat, quod illis aſſolet, qui in bellis neutrarum ſunt partium, dumque quietem captant, utriusque bellantium armis inviti objiciuntur; adeoq; dum invidiæ declinandæ cauſa, contendentium inter ſe doctorum virorum de levibus gravibusve rebus nulli nos mancipamus, utriusque

aut

aut ſaltim ejus, qui ſua negligentius aut cum ſtudio partium relata, quo jure quave injuria ſuſpicabitur, odia experiamur. Unde ſi parciores forte deinceps in eriſticis ſcriptis commemorandis deprehendemur, cauſam ſilentii noſtri Benevolo Lectori facile erit divinare.

LEALIS LEALIS DE PARTIBUS SEMEN conficientibus in Viro, Epiſtola ad Dominicum de Marchetis.

Patavii, apud Cadorinum, 1686, in 12.

PRæerat antehac Leal Lealis Xenodochio B. Franciſci, anteqnam ad Profeſſionem Chirurgiæ, qua nunc laudabiliter fungitur, aſcenderet. Non dimittebat igitur occaſionem egregiam, quæ tum temporis ſe offerebat, quin cadavera creberrime obvia cultro ſubjiciens Anatomico attentius perluſtraret. Comparatam inde notitiam in re Anatomica non vulgarem, nec dubiam, ſed aſſiduis ſectionibus confirmatam, diu equidem ſupprimebat; nunc vero in lucem edere amplius non dubitat, quæ Naturæ ſcrutatoribus accepta fore arbitratur. Hac vice quidem ea ſaltim attingit, quæ virorum genitalia concernunt, muliebres partes generationi addictas peculiari reſervans Epiſtolæ. Quemadmodum vero in præſenti Exercitatione ad *Regneri de Graaf* ſcripta unice reſpicit, ita fieri aliter non potuit, quin Obſervationes clariſſimi hujus Anatomici vel confirmaret vel emendaret per ea, quæ tanquam ſibi comperta ſuperaddidit. Diſcedit autem ab eo ſæpiſſime: inter alia, ubi de ortu arteriarum ſpermaticarum ſermo eſt, aſſerit arteriam ſiniſtram ſpermaticam ordinarie non e trunco aortæ ſed emulgente naſci. Cumque Regnerus de Graaf arterias has recto ductu ad teſtes abire ſtatuat, negat id Author noſter, ſiquidem per autopſiam evincit, eas in aliquos pasſim curvari ſinus. Imprimis Anaſtomoſes inter arterias atque venas ſpermaticas acriter defendit, tanquam ſumme utiles, rationi conformes & experimento ſingulari manifeſte conſpicuas. Nimirum aperto adhuc vivente ariete, interaneisque ad latus retractis, venam ſpermaticam primum prope cavam, dein & corporis pyramidalis baſin filo arctiſſime devincit; poſtquam igitur arteria ſpermatica ſanguine turget, religatam præſcindit; aperta autem vena omnis egreditur ſanguis, ita ut turgidæ hactenus arteriæ, ſi digitis quodammodo comprimantur, quem continebant ſanguinem eo effun-

dant, claro anaſtomoſeos indicio. Fides ſit penes Authorem & auſpi a m

Circa teſticulorum conformationem inprimis meatum Highmoi adſtruit ſub nomine olorini corporis, eumque in omnibus animalium teſtibus reperiri,& quidem pervium,prolixe docet, adjecta Figura I. atque adeo graviter in Regnerum invehitur, quod meatum illum ſeminalem ſaltem pro membrana vaſa fulciente habuerit. Similiter & gratis Hippocrati obtrectari a Graafio ut monſtret, adducit bina præ ceteris loca, quibus probare conatur, divinum ſenem nunquam voluiſſe, e dextro teſticulo præciſe mares, e ſiniſtro fœmellas naſci, quamvis dextrum ἀρρενογόνον ſive robuſtiorem,ſiniſtrum vero θηλυγόνον ſcilicet infirmiorem nominaverit.

Tab. IV.

Arridet autem Nobis præ ceteris veſicularium ſeminalium, quam exhibuit,ſtructura.Hactenus enim creditum eſt,eas variis inſtrui cellulis, inter ſe quaſi racematim diſpoſitis; nunc vero ad oculum ab Authore noſtro demonſtratur, unicum eſſe canalem, inteſtino non diſſimilem, qui ſaltem per varios anfractus juvante membrana in unum collectus figuram illam racemi præ ſe ferat. Confer Figuram II.

Explicatio Figurarum.

FIGURA I

Teſtis ovilli quadripartiti internas partes, ſeminariis primo vaſis ademtis, ne reliquorum præpedirent conſpectum, profert. Porro intimam faciem membranæ nerveæ, cum diſcurrentibus ultro citroque ſanguiferis vaſculis prodit. Inſuper arteriarum tubulos ab ipſa in ſeminalem meatum protenſos, & lymphæductus craſſiuſcule, meatumque præſertim ſeminalem, & huic adnatum epididymida exhibet.

AAAA *Nervea membrana in quatuor ſecta æquales partes, enormiter a naturali ſitu retractas, ut quæ interjacent, facilius conſpici queant.*

BBBB &c. *Membranæ nerveæ intimus paries, in quem* ||||||| *vaſcula ſanguifera temere inambulant.*

aaaaaa *Externæ nerveæ faciei portiones, quibus breviores obſtiterunt arteriarum ramuli ſanguinem in corpus olorinum vehentes, ne in planum eum ſuo toto extenderentur.*

CCC *Olorinum corpus, ſive Meatus ſeminarius; in quo* D *principium ſeu baſin*, E *vero finem, veluti coni extremam partem deſignat.*

bbbbbbbb *Arteriolæ ſunt abiis connatæ propaginibus, quas ner-*

vea

vea membrana intime ambit. Earum multæ rectæ in corpus olorinum implantantur. Reliquæ obliquatæ, antequam Meatum ſubeant, modicum inter vaſcula ſeminaria ſpatiantur.

cccccccc *Tenuiſſima vaſa candida lymphaticis non imparia, & arteriis parallela, ruditer tamen expreſſa, quorum plura ob ſummam exilitatem ſervare in teſtis præparatione fuit nefas. Imbi ferme, qua olorinum corpus arteriæ ineunt, prodire iſta videntur; ab hoc in nerveam conſcendunt, in cujus interiora adeo ſe occultant, ut luminum aciem illudant.*

ddddd *Nonnulla loca in quibus deſinunt vicisſim cum nervulis arteria, & conſurgunt lymphaductus.*

ee *Meatus ſeminarii ſciſſus, per quem internus ejusdem canalis percipitur.*

iiiiiii *Vaſculorum radices ſeminariorum, & termini, quæ evulſa principio fuere, ut olorinum corpus, & reliquæi vaſa annexa conſueri facile liceret.*

BBB *Tres vaſculorum ſeminariorum propagines, quas reliquis prolixiores ob commodum ſitum culter reliquit.*

F *Epididymidos principium, quod finis* Meatus ſeminarii *facit, quum pertuſa nervea membrana de ſummo bulbo erumpit.*

fff *Epididymidos lobulorum interna facies, qua teſti adhæreſcens ſecundum illius longitudinem flexuoſe diſcurrit.*

G *Vaſis deferentis initium.*

FIGURA II

Inteſtinula exhibet ſeminalia (vulgo veſiculas ſeminales) ex humano excerpta cadavere, quorum unum glomeratum apparet ſpeciem veſicula præ ſe ferens, alterum vero ſolutum, & communi exutum membrana, ut eleganter cæcum videatur amulari inteſtinum. Exponit præterea inteſtinulorum ductus omnes, cum qui ſemen invehunt, tum qui evehunt. Horum inſuper coalitum deſignat, quo inteſtinula in unum canaliculum conveniunt, per quem ſolum ſemen in urethram expromunt.

A *Canaliculus unicus qui ſemen in urethram eructat, a duobus inteſtinulorum ſeminalium tubulis in unum coaleſcentibus efformatus.*

B *Ductuum coalitus angulum obtuſum, ubi* cc *illorum eſt principium a ſummo inteſtinulorum vertice deductum.*

CC *Deferentium vaſorum extrema lateraliter in inteſtinula commiſſa, quæ cum juxta principium excernentium ductuum inteſtinula intrant, angulum faciunt* cc *acutum.*

DD *Vul-*

DD *Vulgares capſulæ ſeminales, quæ tamen ſi caute ſolvantur, ubi* litteræ bbbb *longiores factæ inſigniter gracileſcunt.*

EE *Deferentia vaſa a ſuo ſtipite reciſa.*

dd *Deferentia vaſa nonnihil ſuo principio latiora.*

F *Seminale inteſtinulum membrana communi ita præcinctum, ut inæqualis veſiculæ formam proferat.*

GGG *Seminale inteſtinulum alterum ab omni expeditum membrana, ut naturalem longitudinem pandat, in quo γ cervicem, δ fundum,* aaaa *vero quasdam illius gibboſitates indicant.*

LIBRI NOVI.

A Continuation of the nevv Digeſter of Bones; it's Improvements and nevv uſes it hath been applyed to: Together vvith ſome Improvements and nevv Uſes of the Air-pump, tryed both in England and in Italy. By Denys Papin. London 1687, in 4.

Joh. Adami Scherzeri Breviarium Theologicum Hulſemannianum, enucleatum atque auctum, cum Præfatione D. Val. Alberti. Lipſiæ apud J. C. Tarnovium. 1687, in 4.

Hieronymi Fabricii ab Aquapendente Opera omnia Anatomica & Phyſiologica, hactenus variis locis ac formis edita; nunc vero certo ordine digeſta & in unum volumen, redacta: cum Præfatione D. Joh. Bohnii P. P. & indice locupletiſſimo. Lipſiæ apud J. F. Gleditſch. 1687, in fol.

Raimundi Martini Pugio Fidei adverſus Mauros & Judæos, cum Obſervationibus Joſephi de Voiſin, & Introductione Joh. Benedicti Carpzovii, qui appendicis loco Hermanni Judæi Opuſculum de ſua converſione ex MSCto Bibliothecæ Paulinæ Academiæ Lipſienſis, recenſuit. Lipſiæ apud Frid. Lanckiſii Hæredes 1687, in fol.

Theologiæ ſive potius Μεταπολεχίας Judaicæ atque Mohammedicæ ſeu Turcico-Perſicæ Principia ſubleſta & fructus peſtilentes; auct. Aug. Pfeiffero D. Lipſiæ apud J. F. Gleditſch 1687, in 8.

Jacobi Tollii Fortuita, in quibus præter Critica nonnulla, tota Fabularis Hiſtoria Græca, Phœnicia, Ægyptiaca ad Chemiam pertinere aſſeritur. Amſtelod. apud Janſ. VVaesbergios 1687, in 8.

Horti Academici Lugduno-Batavi Catalogus, exhibens Plantarum omnium nomina, quibus ab anno 1681 ad a. 1686 hortus fuit inſtructus, ut & plurimarum in eodem cultarum & a nemine huc usque editarum Deſcriptiones & Icones, auctore Paulo Hermanno. Lugd. Bat. apud C. Boutenſteyn, 1687. in 8.

Defenſio Relationis de Antonia Burignonia, Actis Eruditorum Lipſienſibus Menſis Januarii A. 1686. inſertæ, adverſus Anonymi famoſas chartas, Amſtelodami ſub titulo *Moniti Neceſſarii* publicatas &c. Lipſiæ apud J. F. Gleditſchium 1687, in 4.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Maji, Anni M DC LXXXVII.

DEFENSIO RELATIONIS DE ANTONIA Burignonia, Actis Eruditorum Lipſienſibus Menſis Januarii Anni M DC LXXXVI inſertæ, adverſus Anonymi famoſas chartas Amſtelodami typis Boetmannianis ſub titulo MONITI NECESSARII publicatas. Quarum proterva calumniæ refutantur, ſimulque Fœminæ, quæ ſe Legatam Dei mentita eſt, ipſiusque Apologetæ & Monitoris, impia & monſtroſa dogmata quædam, ex libris utriusque Gallicis Latine excerpta, cenſuræ Chriſtianorum in præcipuis Fidei articulis adverſus fanaticos conſentientium, offeruntur.

Lipſiæ, apud Joh. Frider. Gleditſch, 1686, in 4.

Titulum libri integrum, tametſi prolixiorem exhibuimus, ut ſupersedere poſſemus argumenti, quod tractat, uberiori & accurato recenſu. Noſtram cauſam agi, nemo non videt: quam juſta vero ea ſit, ex ipſa Apologia, brevi nempe temporis ſpatio cuique perluſtranda, cognoſci a benevolo Lectore malumus. Nullius enim viri boni & cordati judicium ſubterfugimus, eamque ob cauſam & illum Actorum noſtrorum locum, quo de Antoniæ Burignoniæ ſcriptis diſſeritur, & anonymi cenſoris licet longe acerbiſſimum Monitum, ſubjungi Apologiæ huic curavimus. Equidem fuere, qui nihil reponendum Monitori illi cenſuerunt, tum quod exiſtimationi qualicunque, & in Germania, & in exteris regionibus, Actis illis noſtris, per hos quinque annos & quod excedit, apud viros doctos partæ, nihil per eas Anonymi ſchedas deceſſiſſet; tum quod Relationis noſtræ de Burignoniæ ope-

ribus Auctor ea ſit profeſſione, ætate & in rempublicam meritis, ut ſine famæ optimis artibus partæ diſpendio, vindicare calumnias generoſo contemtu potuiſſet. Sed vicisſim alii non conſultum putarunt honori noſtro, ut ſilentio velut reos nos faceremus injuriæ Burignoniæ aut ejus advocato illatæ; & Relationis de ſcriptis fœminæ hujus, illuſtris Auctor hærere in quadraginta mendaciis ab ejus hyperaſpiſte ſibi objectis noluit: & denique intereſſe viſum fuit orthodoxæ Eccleſiæ, ut de Burignoniæ periculoſis dogmatibus & inſtitutis uberius, quam quidem in Actis noſtris factum fuerat, omnes publice admonerentur. Hinc natum præſens opuſculum, quod æqui Lectoris judicio ſic commendamus, ut factam a nobis Burignoniæ ejusve aſſeclis injuriam non' fuiſſe cognoſcat; ad ulteriorem autem cum hujus ſectæ hominibus diſputationem, minime nos obſtrictos cupiat.

M. CHRISTOPHORI SONTAGII
Tituli Pſalmorum.

Siluſiæ, impenſis Sebaſtiani Gœbelii, 1687, in 4.

INter difficiliora Scripturæ loca *Pſalmorum* quoque *titulos* reponi, par eſt. Brevitate enim ſua vocumque, e quibus conſtant, inſolentia, tantum negotii interpretibus faceſſunt, ut parum abſit, quin de quorundam ſenſu inveſtigando jampridem conclamatum fuerit. Optime igitur putamus factum, quod clariſsimus Schleuſingenſium Paſtor ac Superintendens, illuſtrisque, quod Siluſiæ floret, Gymnaſii Ephorus, *Chriſtophorus Sontagius* omnes in hanc rem ingenii nervos intendit, ut illis, quantamcunq; poſſet, lucem fœneraretur. Hac fini excuſſerat commentaria ac verſiones Judæorum æque ac Chriſtianorum, collectisque illorum ſuffragiis, ſolicite expenderat, cuinam omnium tutisſime accedi poſſet. Magno vero uſui lectoribus fore haud vane opinatus eſt, ſi *regulas* præmitteret *hermeneuticas, ſeu aphoriſmos generales viginti quinque, quibus continentur præcognita quædam neceſſaria de titulis Pſalmorum authenticis*, h. e. illis, quos in Hebræorum Pſalterio legere eſt. His dein ſubnectere viſum fuit titulos, omnium omnino Pſalmorum, ἀδεσπότους partim & ab Hebraica veritate nonnihil deviantes, partim *adjectitios* prorſus & *ſuppoſititios*, prout quidem in verſionibus Chaldaica, Græca, Syriaca, Arabica, Æthiopica & Vulgata Latina exhibentur. Addidit

heic

heic noſter ſub paginarum finem ſcholia, quibus tum phraſes, tum ſcopus veterum illorum Interpretum haud parum illuſtrantur. Succedit tandem princeps operis hujus pars, *Diatribæ* nimirum *ſexaginta ſeptem*, totidem titulis explicandis deſtinatæ. Quorum plerique quidem authentici ſunt; nonnulli tamen e verſionibus admixti, qui, etſi parte ſecunda inter ſui ſimiles jamjam recenſiti fuerant, rariori nihilominus aut elegantiori loquendi formula accuratiorem prolixioremque diſquiſitionem mereri videbantur. Cujus generis ſunt שיר פגעים *carmen occurſuum*, quo nomine Rabbinis Pſalmus XCI venire ſolet, & ψαλμὸς ἐκστάσεως *pſalmus pro ecſtaſi*, quem titulum Pſalmo XXXI dederunt Septuagintaviralis ac Vulgata Latina; unde de illo pag. 610. de hoc p. 683. cum cura agitur. Imo & viginti duæ Alphabethi Hebraici literæ, quæ totidem ſectionibus Pſalmi CXIX præfiguntur, itemque vox finalis *Selah*, in quatuor diatribarum argumentum adhibitæ deprehenduntur. Poſtquam vero doctiſſimus Autor ſingulis locis ex ſanctioris philologiæ penu largiſſima manu adſperſit, quæ illuc facere credidit, coronidis loco titulum hactenus explicatum pericopæ cuidam Evangelicæ dominicali aut feſtivali ſuccincte applicat, monſtratque, qua ratione in Homiliis ſacris exordiorum vices commode ſubire queant. Hac de cauſſa diatribæ non eo ordine ſeſe invicem inſequuntur, quo textus illarum in Pſalterio diſponuntur, ſed eo, quem Evangelicarum lectionum anniverſaria ſeries poſtulabat. Quod ſi ſeriei biblicæ potior ratio habenda fuiſſe videatur, commodum ſubjungitur *index* docens, qua pagina quilibet titulus exponatur; nec locupletiſſimus rerum & verborum index omiſſus fuit.

REFLEXIONS PHILOSOPHIQUES ET Theologiques, ſur le nouveau Syſteme de la Nature & de la Grace.

id eſt:

Reflexiones Philoſophicæ & Theologicæ in Syſtema novum de Natura & Gratia. Liber ſecundus, de ordine Gratiæ.

Coloniæ, 1686, in 12.

Diſputatorum, quos jam ſæpe nominavimus, *Arnaldi* & *Malebranchii* nomina, in titulis licet omiſſa, absque diſſimulatione produntur ab Approbatoribus *ſecundæ hujus partis*, Theologis Mechlinienſibus, qui tam aperte Arnaldi ſententiam tuentur, ut dicant Syſtema Malebranchii erroribus plenum, & ex Philoſophia male intellecta hauſtum eſſe; eique optent, ut oculos tandem ad lucem hujus libri aperiat, & ſecundum verba Auguſtini (epiſt. 143) *quia non valuerit omnia non pœnitenda diligenter dixiſſe, pœniteat quæ cognoverit dicenda non fuiſſe.* De præfatione libro præmiſſa aliquid relatum eſt, cum Malebranchii nuperas epiſtolas recenſeremus. Inſeruit ei Arnaldus ad exemplum Antagoniſtæ librorum catalogum, quibus inter ſe certarunt, & quos legi debere putat ab iis, qui de cauſa quam tractant judicare velint; poſcit dein ſpeciatim, ad quæ legitime reſpondere adhuc debeat Malebranchius, repellitque ejus excuſationem, ſi videri velit (ut jam jactaverit) ex obſequio potius erga amicos, quam cauſæ diffidentia ſiluiſſe. *Liber hic ſecundus* (de primo in Actis A. 1686. p. 183. diximus) capitibus XXXIII abſolvitur. Quatuor priora directa ſunt adverſus aſſertum Malebranchii, *quod Deus in creatione mundi nullum aliud propoſitum habuerit, nec habere potuerit, quam ſtabilimentum Eccleſiæ.* Hoc neque ex Scriptura probari poſſe dicit Arnaldus, neque principium ex quo illa aſſertio deducitur, ſubſiſtere: Neque enim Ideæ de Deo neceſſario ineſſe, quod pro certo ſupponit Malebranchius, *ut Deus nihil extra ſe agat, niſi ad procurandum ſibi cultum ſe dignum*, unde ſequatur, Chriſtum incarnandum fuiſſe, ut talem cultum Deo præſtare poſſet ob unionem naturæ humanæ cum Verbo infinito: negat hoc Arnaldus, nec plus neceſſario ex idea iſta ſequi affirmat, quam quod Deus omnia ex mera bonitate faciat. Confirmat id ex *Thoma* & *Auguſtino*, itemque ex *Eſtio*: reprehendit etiam, quod Malebranchius honorem vel cultum dignum Deo ab homine præſtari neget; aliter enim loqui Scripturas, dignitatem, ſanctitatem & perfectionem cultui, qui ab hominibus præſtari debet, tribuere. Peccare igitur illum contra ſuas ipſummet regulas, & de Deo loqui more humano, quaſi utilitatem & operæ pretium in omnibus quærat actionibus. Affert dein c. IV. ex præcipuis patribus Græcis & Latinis clara teſtimonia, quod docuerint, *Verbum non fuiſſe incarnandum, ſi Adam non peccaſſet*; & quia iſti

cum

cum Malebranchio plane non conſentiant, arguit inde, ideam ejus de Deo non eſſe veram, cum patres precibus illis internis, quas ſemper exaudiri docet Malebranchius, utique non minus, quam ille ad aſſequendam veritatem uſi ſint, nec minorem ratiocinandi facultatem habuerint. Jam c. V. ad ſyſtema de Gratia accedens, iterum monet, defectum autoris, & quod ſuæ legi contravenerit, Deo agendi modum ex humano ingenio præſcribendo. Dein c. VI. hypotheſin Malebranchianam delineat, & in propoſitiones *tredecim* diſtribuit; ſuam vero cap. VII. proponit, in *octo* propoſitiones redactam, quas ex Auguſtini ſententia de gratia & prædeſtinatione ſequi putat. Cap. VIII & IX ex Malebranchii ipſius libris quædam loca adducit, per quæ doctrinæ Auguſtini conſentire, & Pelagianiſmum ac Semipelagianiſmum ſerio averſari videatur: quanquam ante ortam hæreſin Pelagii incautius locutos eſſe, & patres Græcos, & ipſum Auguſtinum, & naturaliter fere omnes ad errorem Pelagii propendere agnoſcat. C. X. ſententiam Proſperi pro ſe adducit, & Malebranchium in errorem incidiſſe putat, dum nimis indulgeret ſpeculationibus Metaphyſicis, nec quod in aliis reprehendit ipſe caveret, incautas nempe de libertate hominis locutiones, aut præjudicia ex præſumtione de viribus naturæ concepta. Examinat c. XI. ſpeciatim, an idem ſentiat Malebranchius, quod Auguſtinus ex S. Paulo Rom. IX. & XI. quod judicia Dei circa electionem hominum ſint impenetrabilia, idque negat, & c. XII. duo quæri de Dei judicio notat, *primum*, cur aliquos induret, aliis miſericordiam faciat; *alterum*, cur hunc potius, quam illum induret, aut ejus miſereatur. Ad primum reſponderi poſſe cum Paulo, *liberrimum fuiſſe id Deo, ſicut figulo liberum eſt diverſa vaſa formare*; ad ſecundum autem reſpondiſſe Apoſtolum per admirationem & allegationem *impenetrabilitatis*: hæc vero confudiſſe exiſtimat adverſarium, & ad ſecundum etiam quæſitum, reſpondendi modum, qui Paulum latuerit, excogitare voluiſſe, novo illo ſyſtemate ſuo. Diſputat per occaſionem adverſus ſententiam *Reformatorum*, quod juſtificati omnes perſeverent, & quod fide divina certitudo perſeverantiæ credi debeat, & ex Auguſtino (qui donum perſeverantiæ a Deo ex cauſis plane impenetrabilibus dari, aut negari ſtatuit) docere vult, quod fideles de perſeverantia dubitare, & pro ea obtinenda tota vita orare Deum debeant. Cap. XIII. de prædeſtinatione & præſcientia ex Proſpero tractat, contra Semipelagianos, qui pro una habebant

utramque: *prædeſtinare* ſcribit *Deum & præſcire, quæ ipſe facit, præſcire ſed non prædeſtinare, quæ permittit*, v. g. peccata. Itaque *præſcientia* (ait) *includitur prædeſtinationi, noſtroque concipiendi modo, hæc eſt poſterior, quia ideo Deus prævidet futura, quia ipſe, ut fierent, decrevit.* Secundum hæc intelligi aut corrigi debere, quæ Malebranchius ſcripſit, quod prædeſtinatio electorum præſupponat præſcientiam operum, quæ facturi ſint auxilio gratiæ; ita enim vera hæc eſſe, ſi intelligantur de auxilio gratiæ efficacis per ſe. Sed capite XIV. doctrinæ orthodoxæ congruere negat, quæ pro ratione judicii divini noviter invenit Malebranchius, quod Deus pro ſapientia ſua non agat voluntate particulari, & quod hanc voluntatem pro cæca & imperioſa habeat, quæ Deo non conveniat. Aſſerit autem Arnaldus cap. XV. contra hoc dogma ex Auguſtino & Proſpero, quod Deus utique particulari & benevola voluntate electionem & prædeſtinationem faciat, & explicat dicta Pauli ad Eph. I, 5. 6. & c. II, 4. 5. 9. in quorum priori Paulum a principio ad effecta deſcendere dicit, in altero ab effectis ad principia redire. Addit ejusdem Apoſtoli doctrinam ad Rom. VIII. 28. 29. 30. cui plane non convenire dicit tradita Malebranchii de ſimplici illo agendi modo, quem Deo tribuit. Subjungit denique explicationem difficillimi capitis IX ad Rom. ad quod veluti ad ſcopulum ſemper alliſos eſſe dicit, prædeſtinationis gratuitæ inimicos. Quoniam vero Malebranchius argumenta ex dictis Scripturæ pro voluntate particulari, exceptione ſua de anthropologiis elidere ſolet, & dicta iſta per alia, quæ de voluntate Dei generali loquantur, explicari debere contendit, cap. XVI objectiones illas vehementer impugnat Arnaldus, & negat, ullum dictum ex Scriptura afferri poſſe, quo probetur, Deum in electione, aut in prædeſtinatione & ſanctificatione electorum, voluntate generali agere. Cenſet ergo, totam adverſarii machinam non niſi idea illa Dei, quam concepit, niti, adeoque petitionem principii eſſe; inhærendum itaque ſenſui literali dictorum eſſe monet, & ad anthropologias confugi non debere, niſi de ſenſu metaphorico aperte conſtet. Cap. XVII. monſtrat, opinionem adverſarii cum doctrina Auguſtini minime convenire, & hunc ad objectam ab hæreticis acceptionem perſonarum, quam ex dogmate de electione abſoluta colligebant, alio plane modo, quam Malebranchium ex hypotheſi de voluntate generali, reſpondere. Non vult tamen huic propterea Pelagii hæreſin imputare. Pluribus

vero

vero cap. XVIII refellit ejus aſſerta, ubi eadem ſe docere dicit, quæ S. Paulus & Patres docuerint,& cap. XIX oſtendit, voluntatem illam Dei particularem, quam is cæcam & cerebroſam vocat, eam ipſam eſſe, quam Apoſtoli & patres Deo tribuant, ignari plane novæ illius de Deo ideæ. Ne vero ea quæ hucusque adverſario oppoſuit, pro *Janſeniſmo* traducantur, ex tribus recentibus autoribus, qui de hac materia Gallice ſcripſerunt, dicta ſua de prædeſtinatione gratuita firmatum it, adſcriptis *Amelotti*, *Thomaſſini* & *Porcii* locis. Cap. XX imo & *Jeſuitas*, quanquam de gratia ſtatuant, quæ probanda non ſint,teneri tamen aſſerit, ex decreto *Generalis* ſui *Claudii Aquavivæ* An. 1613. publicato, ad docendam prædeſtinationem gratuitam. Monſtrat inde cap. XXII. male factum a Malebranchio,& ad *Proteſtantium* potius, quam Catholicorum exemplum, quod patrum, & imprimis Auguſtini teſtimoniis omiſſis,ſolum ex ratiocinatione & Scripturis hypotheſin ſuam ſtabilire voluerit. Poſt hæc regulas ſive propoſitiones Malebranchii,quas capite VIII formaverat, ſub incudem revocat, & verba Scripturæ, quæ dicunt, *Deum velle, ut omnes homines ſalventur*,de voluntate abſoluta, non conditionali; vocabulum vero *omnes* ita explicat, ut citatis Patrum & Theologorum autoritatibus, homines non in univerſum omnes, ſed *omnis generis* & conditionis, id eſt electos ſignificet. Objectioni vero Pelagianorum longe melius cum Paulo & Auguſtino, quam ex hypotheſi Malebranchiana occurri poſſe ſtatuit. Hanc vero c. XXIV. & XXV plurimis rationibus deſtruit, refutans etiam noviſſimam ejus exceptionem in reſponſione ad *diſſertat. ſuam de miraculis Vet. Teſt.* ubi dixerat: *Deum quidem regulariter ut cauſam univerſalem agere, ſed particulari voluntate uti, ſi ordo id poſtulet.* Poſtulari enim ait omnino particularem voluntatem, ſi verum eſſet principium, quod Deus omnes ſalvos eſſe velit, & quod Chriſto propoſitum ſit templum ſpirituale Eccleſiæ quam maximum & ampliſſimum facere. Indicat cap. XXVI contradictionem ex principiis adverſarii, dum ex una parte ſtatuit, Deum generaliter velle ſalutem omnium, ex altera,quod per ſapientiam ſuam invincibiliter prohibeatur, ne particulari voluntate propoſitum illud exequatur; imo pro blasphemia fere habet, quod dicat, *minus decere Deum particulari voluntate agere, quam generali*,cum tamen fatente adverſario, particulari egerit in *creatione univerſi*, &in *formatione animantium*, & etiamnum ea agat in *patrandis miraculis*. Pro-

nuntiat

nuntiat itaque temerarium & insolens esse de secretis Dei, & quid eum magis minusve deceat, judicare ex sola idea Entis perfecti, sine revelationis divinæ adminiculo. Sic enim judicantes paganos, doctrinam de Christo pro stultitia habuisse. Adducit insignem Episcopi Meldensis locum *ex dissertatione de histor. universali*; arguit inde multa, quibus libertati Dei per ideam istam novam derogetur. Denique repetita per compendium adversarii argumentatione, etsi concedatur, quod Deus voluerit omnes homines salvos fieri, deinde quod se atque sapientiam suam naturaliter quasi & necessario magis amet quam homines, adeoq; agere teneatur modo sapientiæ suæ convenientissimo: negat tamen subsumi debere, aut probari posse, Deum modo se non digno agere, si salutē hominum particulari voluntate procuret; imo si verum sit primū illud assertum, quod Deus velit omnium hominum salutem, sequi potius, ut teneatur omnibus, adeoq; & particularibus modis eam procurare, aut si hoc non faciat, manifestum esse, primum illud assertum, quod omnes salvos velit, non esse verum, nec demonstratum. Cum vero Malebranchius sæpe pro ratione alleget, Deum ita agere debere, *ut character attributi sui magis appareat*, indeque deducat, ex voluntate particulari attributa divina non æque, quam ex generali apparere; hoc assertum cap. XXVII in disquisitionem vocat, multisque rationibus impugnat: nobilius enim & dignius esse ait, Deum particulariter velle & statuere, quam solum exequi voluntate generali, quod causa occasionalis exequendum suppeditet; & quod in opere salutis Deus sit supremus architectus, Christus vero ut homo voluntatis divinæ executor. Dein attributa divina, sapientiam & immutabilitatem, minus recte intelligi & explicari dicit ab autore novi systematis, & male omitti cætera attributa, ad quæ in negotio salutis respici debeat, voluntatem liberrimam, potentiam, misericordiam, justitiam & bonitatem. Miratur itaque cap. XXVIII, cur *Episcopus Ascalonitanus suffraganeus*, & *censor librorum Moguntinus* approbaverint, laudaverintque librum *Meditationum Christianarum* a Malebranchio editum, & deceptos esse putat ambiguitate terminorum generalium; nec satis penetrasse, quo sensu iis utatur Autor, qui eo tendat, ut Deum nihil agere statuat, nisi quatenus voluntas ejus generalis determinetur a causa occasionali, ideoque nec in conversione hominis finem particularem habeat, aut bonitatem specialem erga eum exerceat, sed solummodo sequatur determinatio-

Digitized by Google

nationem cauſæ occaſionalis; cum tamen hæc opinio directe contradicat D. Paulo, qui docet Deum operari in nobis & velle & perficere, *pro bona voluntate*. Phil. II, 13. Verum eſſe ait cap. XXIX, nec Theologis ante Malebranchium incognitum, Deum leges generales in ordine gratiæ ſibi præſcripſiſſe, quas ordinarie ſequatur, ſed non ſequi, quod non agat niſi voluntate generali, nec, quod infert Malebranchius, Deum tentari, niſi ejus ſententia probetur. Adducit & laudat locum ex tractatu, cui titulus eſt *Conatus ſive ſpecimina moralia*, (*Eſſais de Morale*) ex quo conciliari optime poſſe putat decreta Dei, cum officio hominum in ſequendis mediis ſalutis. Falli igitur adverſarium, dum putet probari ex uſu mediorum, quod Deus ſolummodo agat voluntate generali, determinanda a cauſa occaſionali; *argumentum enim ideo non procedere, quia determinatio illa cauſæ occaſionalis, in negotio ſalutis non pendet ab homine:* alias ejus deſideria, preces aut contritiones gratiam mererentur aut allicerent, & ita ſalutis initium facerent, id vero dicere, eſſet Pelagianum: omnia enim iſta (ait) a Deo ſunt, *non ſolum gratiæ ipſius collatio, ſed & præparatio ad gratiam.* Etiamſi vero inter media ſalutis aliquod videatur eſſe cauſa occaſionalis alterius, talis tamen non eſt reſpectu Dei. Omnia enim media, nullo excepto, ſimpliciter ſunt a Deo; unde ſequitur Deum omnia, & particulariter, minime vero generaliter & prout a cauſa occaſionali voluntas ejus determinatur, agere. Notat hic Malebranchium cauſam occaſionalem in Chriſto ponere, ſed etiam illam aſſertionē Scripturæ & rationi plane adverſari *in libro tertio* oſtenſurū ſe eſſe promittit. Cap. XXX. refellit prætextū Adverſarii, quod ex ſua hypotheſi *Deus amabilior fiat hominibus:* neq; enim ideo licere ex regulis revelatis egredi cum periculo incidendi in alia extrema, quod, monente Auguſtino, accidit v. g. iis, qui ut Deum amabiliorem ob miſericordiam facerent, etiam dæmones ſalvaturum eſſe ſtatuebant. Ita erraſſe ex Reformatis *Brugierium*, a ſe refutatum, qui Dei amorem exaggeraverit, quod eo electos etiam mortaliter peccantes complectatur. *De bonitate enim Dei ita ſentiendum eſſe, ne violetur ejus ſanctitas.* Quapropter nihil effici exiſtimat figmento illo aut prætextu, neque ſcrupulum eximi iis, qui vel bonitatem, vel potentiam Dei deſiderent, ſi aut nolit omnes ſalvos fieri, aut non ſimpliciter efficiat, ut fiant. Poſtremis tribus capitibus XXXI, XXXII, XXXIII, recapitulatione nervoſa argumentis & demonſtrationibus Adverſarii, tam a priori quam a poſterio-

ſteriori, reſpondet; notatque ſpeciatim, quod is tandem ipſe fateatur, principium illud, *quod Deus non agat voluntate particulari*, ex ratiocinatione, non vero ex dictis Sacræ Scripturæ dependere. Dein de gratia Chriſti, quam ex Auguſtino definit *inſpirationem dilectionis, ut cognita ſancto amore faciamus*, ejusque efficacia quædam monet, ex doctrina Thomiſtica, per quæ objectionibus Malebranchii ſatisfieri putat. Efficaciam autem gratiæ confitetur ipſe; ſed ad eum modum & effectum, ad quem data eſt: licet enim non ſemper ſalvet eum cui datur, effectu tamen non carere, v. g. ſi malo homini detur aliquis gratiæ gradus, ut moderatior fiat in vitiis, quæ fidelibus nocitura eſſent; peccatoribus etiam vere & finaliter convertendis non detur una vice omnis gratia, ſed tantum quantum placet, donec tandem complementum ejus accipiant, quo ſalventur. Unde apparere ait, Deum ſemper voluntate particulari agere, diverſo licet gradu aut fine. Objectionem vero Adverſarii, quod gratia non ſatis efficax ad ſalutem, noceat homini, eumque pejorem & inexcuſabiliorem faciat, impiam eſſe; nam culpam ob neglectam gratiam malitiæ hominis imputari debere, non minus ac indurationem, qualem de Pharaone narrat Scriptura, cujus cauſa tamen fuerit Pharao; etſi Deus prævideriſ ejus & aliorum indurandorū malitiam & pervicaciam. In ſumma, negat nova Malebranchii hypotheſi, a ſapientia Dei per cauſas generales operantis deducta, difficultati occurri, quæ ab omni tempore Theologos exercuit, tam Catholicos, quam quos putat hæreticos, de conciliatione gratiæ univerſalis cum effectu particulari, & ſi iſta hypotheſis alicujus valoris eſſet, & ex ratiocinatione metaphyſica erui potuiſſet, dubitandū non eſſe, quin dudum Doctores Eccleſiæ illam inveniſſent. Concluditur narratione de judicio ſapientis & docti Epiſcopi cujusdam, qui lecto *Tractatu Malebranchii de natura & gratia*, verbis Auguſtini uſus fuerit: *nova ſunt quæ dicitis, mira ſunt quæ dicitis, falſa ſunt quæ dicitis*; ſed addit, quæ is reticuerat: *nova cavemus, mira ſtupemus, falſa convincimus.*

JOH. ADAMI SCHERZERI, THEOLOGI Lipſienſis Primarii, Breviarium Theologicum Hülſemannianum, Enucleatum atque Auctum.

Lipſiæ, apud Joh. Chriſtoph. Tarnovium, A. 1687, in 4.

Inter

INter ea, quæ *B. Hulſemannus*, Theologus primum Wittebergenſis, deinde Lipſienſis primarius, deque tota Eccleſia meritiſſimus, Orbi Literato reliquit divini ingenii ſui monumenta, non poſtremum eſt Breviarium ejus Theologicum, anno hujus ſeculi XL ſine ſupplemento, cum eo poſt octennium editum, ac deinde ſemel iterumque, hic alibique recuſum. Multa vero cum paucis complexus eſſet, nervoſeque expreſſiſſet Autor ingenii judiciique maximi; legentium autem non pauci plenius pleraque planiusque deducta legere percuperent: non gravatus fuit ipſe Adnotationes publice in cathedra ſubjicere; quæ cum aliis non diſſimilibus ejus ſcriptis A. LXXIIX, ſtudio ac cura *B. Scherzeri*, uno in Volumine publici juris ſunt factæ. Verumenimvero cum ne ſic quidem exhauſta eſſent omnia, quæ nervoſiſſima profunditate ac ſublimitate viderentur contineri; idem facile paſſus eſt ſibi hoc, quicquid eſt, oneris imponi, ut ſua ope atque opera, quicquid quaſi latuiſſet hactenus, extraheretur omnino clareque luci publicæ exponeretur. Debebat nimirum hoc affectui ſuo in B. Hulſemannum, præceptorem de ſe optime meritum; debebat precibus ac monitis amicorum, quos inter ipſe *B. Calovius*, gener Hulſemanni; cujus literas, quas ex hac cauſa ad ipſum dederat, nos quoque vidimus atque legimus. Poſtquam itaque intra privatos parietes primum, coram frequentiſſimo Auditorio, hunc laborem A. LXXIX & LXXX maximam partem abſolviſſet, & poſt peſtem, qua ſæviente hoc filum abrumpere coactus fuerat, reſiduum adjeciſſet; de hoc ſuo utiliſſimo labore typis imprimendo cogitavit quidem, ſed morte præventus, quaſi poſthumum eum commiſit illis, ad quos ulterior ejus cura pertinebat. His vero adcurantibus, ſub ipſum hujus anni auſpicium in publicum prodiit, ita quidem, ut in eo textus Breviarii in ſingulis capitibus atque ſupplementis, ſejunctus hactenus atque diſperſus, ſit unitus & expoſitus, dicta S. Scripturæ olim citata tantum, in formales & manifeſtas probationes, adjecta exegeſi neceſſaria maximeque utili, appareant redacta, & errores Adverſariorum, qui modo nominati fuerant, legantur expreſſi, ac dictorum Biblicorum rerumque Indices perquam accurati ſint ſubjuncti. Præterea, ne quid ullo modo deeſſe videretur, toti Operi præfationem, ſingulisque Capitibus Tabulas præmiſit Vir Maxime Reverendus *D. Val. Alberti*; qui etiam, ut reliqua, quæ B. Scherzerus, affinis ipſius, dum viveret, conjunctiſſimus, ad prælum ſubeundum apta

maturaque reliquit, ſcripta Orbi Literato decenter communicari poſſint, nihil prorſus in ſe deſiderari patietur.

HIERONYMI FABRICII AB AQUAPENdente Opera omnia Phyſiologica & Anatomica.

Lipſiæ, Sumptibus Johannis Friderici Gleditſchii, A. 1687, in fol.

ETiamſi cenſeri poſſit, editorem præſentium operum præpoſteris conſiliis uſum fuiſſe, quod vetuſta hæc ſcripta, delicato hoc tempore, de novo imprimi curaverit; ubi innumeri Apollineæ arti addicti adeo faſtidientis ſunt ſtomachi, ut nil penitus niſi nova admittant, antiqua cuncta, vel ſolo nomine audito, ſtatim averſantes ac reſpuentes: nihilominus cum hæc abſurda nauſea non ſit adeo univerſalis, quin cordatiores Medici hodie etiam ex antiquorum ſcriniis, veritatem ſitu licet ſqualidam depromere gaudeant; idcirco ipſos non ſolum calculo ſuo probaturos hanc editoris curam, ſed etiam opus hoc avide excepturos ſperamus. Commendat enim illud ſeſe Lectoribus non uno ex capite, imprimis tamen raritate ſua ſingulari. Hactenus namque vix centeſimum Medicorum cuncta hæc Anatomica ſcripta legiſſe aut ſaltim vidiſſe, ſi dixerimus, a veritate aberrabimus nulli. Factum autem hoc eſt, quod ſeorſim partim ſuperiori ſeculo, partim circa initium præſentis illa in Italia luci fuerint expoſita, adeoque jam pridem in bibliopolarum tabernis, apud quos prodierant, diſparuerint. Et licet poſtmodum Francofurtenſes, Regiomontani, & non multis abhinc annis Amſtelodamenſes, quædam illorum typis iterum deſcripſerint, nondum tamen ſingula publici omniumque juris ſunt facta, ut maxima pars eorum, æque ac antehac, ad manus pauciſſimorum pervenerit. Cæterum poſſemus quoque opera præſentia ob eruditionem multifariam ac doctrinam oppido raram deprædicare, utpote quæ jam dudum quam plurima docuerunt, de quibus noſtri ævi ſcriptores tanquam noviter inventis triumphant; aſt quoniam de hiſce æque ac aliis Auctoris encomio inſervientibus præfatio Dn. D. Bohnii P. P. in noſtra Phylurea celeberrimi, operibus hiſce præfixa ſufficienter loquitur, nihil amplius addimus, ne præter rem videamur nimii. Accipe ergo ſolum L. B. ſyllabum tractatuum, quibus opera hæcce conſtituuntur.

Primus

Primus eſt *de formatione ovi & pulli*; ſequuntur deinceps *de formato fœtu, de gula, de ventriculo, de omento, de varietate ventriculorum, de inteſtinis, de meſenterio, de venarum oſtiolis, de reſpiratione & ejus inſtrumentis, de oculo, de aure, de larynge, de locutione, de brutorum loquela, de motu locali animalium ſecundum totum, de greſſu, de volatu, de natatu, de reptatu, de muſculi fabrica, actione & utilitatibus, de articulorum ſtructura, actione & uſu*, & denique *de integumentis totius animalis*. Ad calcem operis index rerum & verborum locupletiſſimus eſt adjectus, tractatibus vero ipſis copioſæ figuræ æri inſculptæ ad explicationem textus facientes inſertæ deprehenduntur non inelegantes.

HORTI ACADEMICI LUGDUNO BATAVI Catalogus Plantarum, auctore Paulo Hermanno Medicinæ ac Botanices Profeſſore.

Lugduni Batavorum, apud Cornelium Boutenſtein, A. 1687, in 8.

NIhil ſolidi ex Botanicis a temporibus Dioſcoridis, imo ipſo Theophraſti ævo, orbem vidiſſe literarium, in turpe antiquitatis opprobrium commemorat Fabius Columna. Nos jam contrarium optimo jure affirmamus, poſtquam nempe *Zannonius*, *Syenius*, *Moriſonus*, *Muntingius*, *Breynig*, *Ammannus*, *Dodartus*, *Triumfettus*, *Rajus*, & nunc quoq; *Hermannus* artem hanc excolere, intimiusque in plantarum ac fruticum naturas penetrare cœperunt. Remotis namque fatali credulitate, vana perſuaſione, ridiculaque ſuperſtitione, nomina olim herbis imponentibus, ex ſolo naturali charactere rectius ſingularum plantarum fieri appellationem demonſtrarunt. Non vacat ſpeciatim Botanicorum ſupra nominatorum inſolitos labores examinare, dignisque præconiis extollere; Hermanni ſolummodo notitiam plantarum exquiſitam, ſtudiumque rei herbariæ ſummum inpræſentiarum deprædicabimus. Hicce enim poſtquam a teneris ſtatim unguiculis ſtudio Botanico animum applicuiſſet, fundamentis hujus ſcientiæ tam in Germania, quam Italia aliisque regionibus poſitis, ad Indos quoque excurrere non detrectavit; ubi etiam per aliquot annos hærens, non minus perfectam ac raram herbarum exoticarum notitiam ſibi comparavit. Et ne forſan L. B. ex affectu nos hæc protuliſſe credas, inſpice, quæſo,

ipſe catalogum, & niſi veritatis impudentiſſimus fueris hoſtis, aut plane peregrinus in Botanicis, dubio ſine nobiſcum fateberis, noſtri temporis Botanicorum facile principem eſſe Hermannum. Quo vero præguſtum ſaltim aliquem habeant Botanophili, antequam ad manus ipſorum perveniat hoc ſcriptum, ſciant hanc methodum adhibuiſſe Auctorem, ut juxta Alphabeti ſeriem nomina plantarum horti Lugdunenſis ſuis legitimis characteriſticis notis convenientia recenſeat, reliquis, ſynonymis puta, virtutibus, aliisque ad hiſtoriam ſpectantibus omiſſis. Ne tamen propterea manca ſit illarum deſcriptio, hinc inde autoris cujusdam librum ac paginam, qui ſufficienter ea pertractavit, allegat. Sed cum plures præterea plantas a nemine hucusque deſcriptas Noſter quoque ſuo in horto coluerit, nomina quædam excerpta e catalogo, æſtimatoribus exoticarum plantarum dabimus. Sunt vero ipſa *Aloes Americana minor*, *Althæa ricini folio Virginiana*, *Cardiaca Americana annua nepetæ folio floribus brevibus phœniceis villoſis*, *Cnicus perennis cæruleus Tingitanus*, *Colutea Zeylanica argentea tota*, *Convolvulus maritimus Zeylanicus folio craſſo cordiformi*, *Crotalaria hirſuta minor*, *Geranium Africanum folio ibiſci*, *betonicæ*, *alchimillæ*, *uvæ criſpæ*, *Milium Indicum arundinaceo caule granis flaveſcentibus, & nigris*, *Nerium anguſtifolium Indicum floribus odoratis ſimplicibus, & plenis*, *Nux juglans Virginiana nigra*, *Tulipifera arbor Virginiana*, *Viola Indica ſtandens naſturtii ſapore maxima odorata*, *Jaſminum Americanum trifolium odoratiſſimum flore albo*, *Narciſſus Zeylanicus flore albo hexagono odorato &c.* Plures equidem potuiſſemus æque raras nominare plantas, ſed brevitati ſtudentes in his acquieſcimus. Scias interim de omnibus hiſce, tam recenſitis quam omiſſis rarioribus vegetabilibus, deſcriptionem abſolutam & utplurimum delineationem etiam inſeruiſſe Autorem. Tabulis hinc ultra centum affabre inciſis æri hortum hunc chartaceum exornatum reperies; & quandoquidem aliquot inter eas plantas antehac minus accurata manu expreſſæ fuerint ab aliis, exquiſitas magis illarum figuras hic quoque obſervabis.

't GEBRUIK VAN HET RECTANGULUM *catholicum geometrico-aſtronomicum, &c.*

hoc eſt

Uſus

Uſus rectanguli Catholici geometrico aſtronomici,

Autore Henrico Caſparo Nuis, JCto.

Svvollæ, apud Gerh. Tydemann, anno 1686, in 4.

QUod Mathematicis circinus proportionum, aſtrolabium, ſciotericа univerſalia, quadrantes geometrici aſtronomicique, & ſimilia organa alia operæ præſtant, id omne Autor Inſtrumento unico, in præſenti tractatu deſcripto, pollicetur, uſuque ejus tribus libris demonſtrato Lectori palam facere contendit. Inſtrumenti delineationem, citra præceptorum adjunctionem non perinde omnibus conducturam, conſulto hic omiſimus: ejus vero exempla, ex ære affabre concinnata, Swollæ apud *Wilhelmum Bramerum* mechanicum parabili pretio venum proſtantia, Autor in præfatione operis emtoribus commendat.

Uſum porro Inſtrumenti facile conjiciet, qui organorum ſupra memoratorum rationem perſpectam habet: ut adeo præter ſumma Librorum capita nihil hic neceſſe ſit commemorare. Eſt autem liber primus totus fere geometricus, in reſolvendis problematis linearum, planorum & corporum communioris uſus occupatus: paucis praxibus intermixtis, ad architectonicam militarem, ſtaticam & geodæſiam ſpectantibus. Secundus Gnomonicus eſt, & præmiſſis ſciotericorũ fundamentis & principiis, Rectanguli uſum in inveniendis, meridiano, elevatione poli, de- et inclinationibus planorum; erigendo ſcioterici ſtylo; deſignandis ſuper quoque plano lineis horariis, circulis azimuthalibus, parallelis horizontis & æquatoris, domorum cœleſtium, duplici utplurimum ratione docet, quomodoque idem etiam beneficio circini & regulæ efficiatur, oſtendit: ſciotericorum etiam ex diverſis planis aut irregularibus conſtantium, & reflexorum deſcribendorũ modum breviter innuit. Adjectæ vero ſunt problematibus duorum horum librorum demonſtrationes ubiq; geometricæ. Tertius Geometrico-Aſtronomicus Triangula ſphærica rect- et obliquangula miniſterio Rectanguli hujus reſolvit; & præcepta hæc variis problematis primi mobilis, juxta certa data, accommodat; Horologium deinceps univerſale mobile deſcribit, ejusque uſum diſtinctis propoſitionibus explicat, & coronidis loco problemata quædam aſtronomica, & geographica peculiari ratione per circinum & regulam ſolvere docet.

LETTE-

LETTERE ECCLESIASTICHE DI POMpeo Sarnelli.

id eſt

Pompeji Sarnelli Epiſtolæ Eccleſiaſticæ.

Neapoli, impenſis Antonii Bulifonis, anno 1686, in 4.

DUplicem epiſtolarum harum decadem ad Acta ſuperioris menſis pag. 172. ſeqq. retulimus. Nunc de reliquis. Epiſtola igitur

XXI Diſſuadet Sarnellius, ne quisquam, ſobolis educatione aut re familiari neglecta, orationi mentali nimium incumbat, cum ea non præcepto divino, ſed conſilio tantum evangelico nitatur, quatenus non tam mentis attentionem ad preces, quæ ore proferuntur, quam actum notet intellectus humani res divinas absque oris aut precum miniſterio *contemplantis* ac *meditantis*. His enim vocibus promiſcue utitur Noſter, cum Moliniſtæ illas diſtinctiſſimas eſſe velint, qua de re ſupra p. 19. pluribus egimus. Hinc hæreſeos *Meſſalianorum* & *Illuminatorum* illos poſtulat, qui iſtud pietatis exercitium in ſe bonum abſolute ad ſalutem neceſſarium vocare auſint. Ingenue autem profitetur, præcipua argumenti hujus capita hauſiſſe ſe ex *opuſculis de oratione Chriſtiana*, Eminentiſſimi Cardinalis, Fr. Laurentii Brancati de LAURE A, cujus etiam nomini volumen hoc epiſtolarum inſcripſit.

XXII. Authoritate *c. VIII. cum beatus, diſt. 45*, conciliorum item *Liptenſis*, *Agathenſis*, *Narbonenſis*, *&c.* pronuntiat, licere epiſcopo pœnam flagrorum clericis, fornicationis, ebrietatis & id genus aliorum criminum reis infligere.

XXIII. SS. Maccabæos haud injuria inter Chriſtianorum martyres reponi, inde probat, quod eorum religio non alia fuerit a Chriſtiana, cum vitæ æternæ ſpem habuerint, *2. Maccab. VII. 9. 11. 14.* & ſtandum ſit Nazianzeni dicto, *neminem eorum, qui ante Chriſti adventum martyrio conſummati ſunt, id ſine fide in Chriſtum conſequi potuiſſe.*

XXIV. In promovendis ad dignitates eccleſiaſticas non natales, ſed virtutem, ſed eruditionem reſpici cupit.

XXV. & XXVI. De Archidiaconorum & Archipresbyterorum munere agit. Obſervat heic ante omnia, ab Apoſtolis quidem ſeptem tantum Diaconos univerſo Chriſtiano orbi, ab Evariſto autem Roma-

Romano Epiſcopo totidem diaconos ſingulis civitatibus datos. Cum vero diaconorum numerus cum Chriſtiana religione incrementa majora indies habuiſſet, opus fuiſſe, ut boni ordinis ergo, illorum ſeniori titulus ac dignitas *Archidiaconi* canone 58 concilii Niceni conferretur. Hujusmodi *ſecundi ordinis antiſtitem*, (prout archidiaconum compellare amat Sidonius Apollinaris l. IV. ep. 11. & 25.) de ornando templo, de litibus componendis, de bonis eccleſiæ adminiſtrandis olim ſolicitum fuiſſe, teſtibus c. 57. Syn. Laodicenæ & Prudentio in hymno in divum Laurentium docet. Vertente tempore affectaſſe archidiaconos proximum ab Epiſcopo gradum, majori jure archipresbyteris competentem. Quamvis enim plus ſimplici vice & ſigillatim anno adhuc 866, in concilio Emeritano c. 10. decretum fuerit, quod archipresbyter primum inter ſecundi ordinis clericos locum, alterum archidiaconus, tertium primicerius obtinere deberent; quapropter Romæ hodienum baſilicæ S. Joannis Lateranenſis, S. Petri, & S. Mariæ Majoris, non archidiaconorum, ſed archipresbyterorum Cardinalium imperio ſubſint: nihilominus epiſcoporum familiaritate opibusque, quas fidei ſuæ crediderat eccleſia, abuſos prævaluiſſe archidiaconos, adeo ut in concilio Toletano, (quod in decretalibus citatur *cap. ut Archipresbyter, de officio Archipresbyteri.*) decreto cautum fuerit, *ut archipresbyter ſciat ſe ſubeſſe archidiacono.* Cæterum, cum olim archidiaconi ordinandos examinaſſent, facile iis fuit ad Epiſcopi ordinantis quæſtionem: *ſcis, illum dignum eſſe?* reſpondere: *& ſcio & teſtificor, illum dignum eſſe.* At, cum archidiaconi ſequiorum ſeculorum examinis moleſtiam in alios dudum devolviſſent, ſæpe etiam nec ex aliis de profectibus ordinandi compertum quicquam haberent, hoc tamen non obſtante ex veteri formula teſtarentur, ſe ſcire illum dignum eſſe; hinc, ne quis illorum conſcientiis ſcrupulus injiciatur, ex Innocentii III reſponſo ad epiſcopum Aurienſem Sarnellius monet, *archidiaconum de eo teſtari debere, quod dignus ſit, quem indignum eſſe neſciat.*

XXVII. Præfectum ſcholæ cantorum ex minorum ordinum clericis collectæ, ſextuplici nomine gaudere notat. Dici enim (1) antonomaſtice *Cantorem*, quemadmodum proximus ab eo ſuccentor audit. 2) *Præcentorem*, quia introitum præcinat, 3.) *Primicerium.* Quamvis enim hic titulus ἐτυμολογικῶς cuivis competat, cujus nomen in

primis cereis ſcriptum, quive ordinis ſui primus eſt, uti Deipara *virginum primiceria* Bernardo, Petrus *apoſtolorum primicerius Auguſtino*, Stephanus *martyrum primicerius* ſalutantur: ſtylo tamen eccleſiaſtico *primicerius* absque addito eſt cantorum præfectus, quemadmodum hoc nomine venit Gratiano *can. perlectis, diſt. 27.* & Gregorio IX. *l. I. Decretal. tit. XXV.* qui eſt *de officio primicerii.* 4) *Paraphoniſtam.* 5) *Protopſaltem.* 6) *Confeſſorem*, prout appellatur c. 9. concilii Toletani primi. *Confiteri* enim exponitur per *pſallere* in hoc pſalmi IX v. 2. 3. *confitebor* tibi, Domine, — — & *pſallam* nomini tuo, Altiſſime.

XXVIII. Ordinatos ab hæreticis, ſchiſmaticis, excommunicatis aut ſimoniacis, illicite quidem, valide tamen ordinatos eſſe contendit.

XXIX. Laudat, quod cilicio aut habitu monachali, ſigno pœnitentiæ, induantur moribundi & defuncti.

XXX. Linguæ Latinæ ignaros ab eccleſiaſticis muneribus arcendos, operoſe inculcat.

XXXI. Agit de *baptiſmo ſolenni*, ſic dicto non ob majorem ceremoniarum apparatum, ſed quod certis tantum anni temporibus, & quidem a ſolis Epiſcopis detur.

XXXII. De *jejuniis*, quadrageſimali ſabbatico, quatuor temporum non temnenda affert.

XXXIII. Probat, ſacerdotes defunctos cum habitu ſacerdotali ſepeliendos eſſe.

XXXIV. Quæritur: *an votum caſtitatis ſolenne a Religioſo profeſſo præſtitum, authoritate Pontificis relaxari poſſit?* Affirmandam quæſtionem ſuadere videntur exempla 1.) *Ramiri*, quem ex ſacerdote regem Arragoniæ, maritum & ſucceſſoris ſui parentem factum fuiſſe, autor eſt Ancharanus conſil. 329. 2.) *Conſtantiæ* monialis Siciliarum hæredis, cui Alexander III juxta *Jurium*, aut Cæleſtinus III juxta *Cajetanum*, indulſit, ut Henrico Friderici Barbaroſſæ filio nuberet. 3.) *Nicolai Juſtiniani*, qui licentia ab Alexandro III impetrata, cœnobio egreſſus uxorem duxit, genuitque filium *Laurentium Juſtinianum* inter ſanctos relatum, narrante *Surio* tom. 1. d. 8. Jan. in vita Laurentii. 4) *Caſimiri* monachi olim *Cluniacenſis*, Poloniæ hæredis, cui Benedictus IX veniam dedit matrimonium ineundi, teſte *Mart. Cromero* l. 4. de rebus Polonorum. Negativam autem tuetur Sanctius, quia Eccle-

Digitized by Google

Eccleſiæ non liceat facere ex religioſo non-religioſum, ob *Lev. XXVII. 9. 10.* itemque *c. cum ad monaſterium, de ſtatu monachorum*, ubi dicitur: *cuſtodia caſtitatis adeo annexa eſt regulæ monachali, ut contra eam nec ſummus pontifex poſſit licentiam indulgere.* Exempla in contrarium adducta omnia ſpuria eſſe cenſet, quod uti probet, videre placet, quo eo magis hiſtoriæ ac genealogiis ſua conſtet integritas. Exemplum enim *primum* adeo falſum eſſe, ut *Petrus Soto* de juſtitia & jure, qu. ult. art. 7. lib. 7. neget in ullo Hiſpanorum Chronicorum id reperiri. De eodem Marianam l. X. c. XV. dubitare. Quendam apud Sylveſtrum in voce *Votum* n. 4. dicere, Ramirum aut nunquam, aut non ſponte, votum profeſſum fuiſſe. *Ad ſecundum* cum *Odorico Raynaldo* reſpondet, Conſtantiam non monialem, ſed in monaſterio educatam fuiſſe; neque enim *Godefridum*, *Hugonem Falcandum*, *Arnoldum*, *Romualdum*, *Neubrigenſem*, alios e veteribus, horrendam illam circumſtantiam ſilentio prætermiſſuros fuiſſe. Nec Papam illi matrimonio faviſſe, cum Tancredo Henrici æmulo magis faviſſe eum conſtet. Porro, cum Conſtantia d. 27. Jan. 1186. nupſerit Henrico, (*Godefrido* teſte,) neceſſe eſſe, ut aut *Urbanus III*, aut anteceſſor forte ejus *Lucius III* (non Alexander III, aut Cæleſtinus III) hujus rei veniam dederint. (3) *Bernardum Juſtinianum* in vita avunculi ſui S. Laurentii Juſtiniani apud Surium ſibimet ipſi contradicere, dum aſſerit, *Nicolaum* Laurentii patrem diſpenſationem impetraſſe ab Alexandro III, *Laurentium* vero beneficio Eugenii IV epiſcopum fuiſſe factum; cum tamen Alexander III obierit a. 1181, & Eugenius IV Papa fuerit creatus a. 1431; unde mira Juſtinianorum longævitas conſequeretur. (4) Votum *Caſimiri* quosdam a Benedicto IX, quosdam a Clemente II ſolutum tradere. Baronium a. 1041 rem narrare, ſed fide *Longini*. Unde etiam conſtet, votum illud ſuſceptum non ſponte, ſed neceſſitate urgente; quapropter, cum mutato regni ſtatu, per legatos ad regnum revocaretur, *incredibili gaudio affectus fuerit*, quæ ipſius Longini verba ſunt.

XXXV. Excerpta dat libri recens conſcripti, & quantum conſtat, hactenus inediti, *de anno nativitatis Chriſti*. Videtur digna eſſe nobiliſſima hæc controverſia, de qua pluribus Autorem illum anonymum Sarnellio interprete diſſerentem audiamus. Præmiſſis variorum ſententiis dicit, Chriſtum natum eſſe *ſub finem anni Juliani XLI, anno ante aram vulgarem V, Auguſti XL ex quo exercitui præfuit, at*

XXVI post fata Cleopatræ; Herodis XXXIV ex quo Antigonus mortuus, at XXXVII ex quo Regnum ipsi concessum fuerat. A. V. C. 749; anno quarto Olympiadis 193. A cataclysmo universali 2344. ab orbe condito 4000. Periodi Julianæ 4709. ab initio hebdomadum Danieliticarum 450. Augusto Cæs. XI. aut XII. & L. Corn. Sulla II. Coss. Propositionem hanc suam probat eo, quod nativitas Christi integri fere anni intervallo præcesserit Herodis mortem. At hanc contigisse anno Juliano XLII. Ergo illam anno XLI. *Prius* nititur hypothesi e veteri traditione desumta, Christum natum esse d. 25. Decembris. At inde usque ad finem anni supererant quinque modo dies, quorum spatio adventum magorum & lanienam Bethlehemiticam includere absurdum est; unde consequitur, Christum alio anno natum, alio Herodem denatum fuisse, cumque hic obierit septimo mensis Casleu, sive die 25. Novembris, (quapropter Judæis illum sacrum esse, *Ussherius* ex *Liveleo*, & *Liveleus* ex *Megillath Taanith* notarat,) oportet ad minimum undecim mensibus, seu Decembri anni Jul. XLI ante mortem Herodis genitum esse Jesum. Neque enim Christi nativitatem ab obitu Herodis distare longius putat, forte, quia antequam Christus ex Ægypto revocaretur, Herodem jamjam ad plures abiisse, ex Matth. II. 19. liquet. *Posterius* seu quod Herodes A. J. XLII. obierit, hisce probat rationibus. 1) Obiit is, juxta *Josephum Ant. Jud. XVII. 10.* anno 37, ex quo rex a Romanis creatus, anno autem 34, ex quo Antigonum regno & vita exuisset. Atqui illud Octobri anni Jul. VI, hoc anno Jul. IX factum esse, idem Josephus author est. Incidit hinc in Novembrem Anni Juliani XLII annus ultimus incompletus Herodis, h. e. 37 a regni auspicils, & 34 a morte Antigoni; quemadmodum 36 regni, & trigesimus quartus a morte Antigoni, Octobri ejusdem Anni Jul. XLII. terminatus fuerat. Urget (2) anno emortuali Herodis, Lunam eclipsin passam esse dirissimam ac Hierosolymis conspicuam. Tale quid autem contigisse A. Jul. 42. circa pascha, 13. Mart, hora 3 ante solis ortum. Ergo anno 42 Herodem obiisse. Nam eclipses annorum 43. & 44, aut non veras aut non conspicuas fuisse. Multo minus huc pertinere eclipsin anni Jul. 45; incidit quippe ea 10. Jan. in noctem, quæ Sabbatum auspicabatur; at ea non licuisset capitis sententiam ferre in Judæos, quibus, ne Sabbato in jus vocarentur, indulserant Romani. Atqui Josephus l. XVII. A. J. c. 8. *Cæterum* (inquit) *Hero-*

Digitized by Google

Herodes, poſt mulctatum Matthiam ſacerdotio, alterum Matthiam ſeditionis authorem ejusque ſocios vivos exuſſit, in quam noctem etiam defectus Lunæ incidit. (3) Archelaus, Herodis filius & ſucceſſor, deportatus eſt Viennam, regiminis ſui anno X. ineunte. *Joſephus l. 2. de B. J. c. 6. & l. 7. A. J. c. 15.* Atqui, *Dione teſte l. 55.* contigit id M. Æmil. Lepido, L. Aruntio Coss. h. e. A. Jul. 51. Subtractis ergo annis 9 completis ab annis 51 Julianis, remanent 42. (4) Quirinus eodem tempore Archelai facultates fiſco addixit, quo cenſum egit. At cenſus actus (juxta Joſeph. l. XVIII. Ant. c. 3.) anno 37 poſt victoriam Actiacam, obtentam C. Cæſare III. Meſſala Corvino Coss. die 2. Sept. h. e. Anno Jul. XV. Addantur jam 15 ad 37. Summa erit 52, qui annus coincidit cum Archelai decimo ineunte. Sublatis vero 10 a 52, remanebit annus 42, quo per Herodis mortem ad Archelaum tetrarchia devenit. Hæ fere rationes ſunt, quibus ſententiam ſuam Anonymus ille roboravit. Quam feliciter, Lector judicet. Hypotheſes enim, *Chriſtum natum die 25. Dec.* & *Herodem denatum die 25. Novembris*, Eruditis non paucis ulteriori probatione egere viſæ ſunt, e quibus laudaſſe ſufficiat ſummum, dum viveret, Philologum, *Chriſtianum Noldium*, cujus Hiſtoriam Idumæam ſeu de vita & geſtis Herodum Diatriben Franequeræ 1660. editam, cum dictis contuliſſe, Lectorem non pœnitebit. Subjungit dehinc Sarnellius objectiones cum reſponſionibus Chronologi ſui, quas huc transſcribere prolixum nimis foret. Epiſtola

XXXVI Probat, convenire Canonico, ut clericos grammaticam edoceat.

XXXVII Imagines ſacras, præcipue Chriſti, Deiparæ, Petri & Pauli qua ratione depictas cupiat, ediſſerit. Solide dehinc, epiſtola

XXXVIII liberationem animæ Trajani, ex inferno per preces S. Gregorii impetratam, fabulam eſſe evincit.

XXXIX. Eccleſiam Latinam & Græcam in doctrina de Sacramentis ordinis, pœnitentiæ & matrimonii, horumque tum materia, tum forma non adeo a ſe invicem diſſidere ſtatuit, ac videntur. Denique Epiſtola

XL catalogum duplicem texit. *Primum* Romanorum Pontificum ac Cardinalium *ordinis Prædicatorum*, quorum primus eſt *Hugo de S. Caro*, creatus 1244. mortuus 1264. Ultimus ſeu *quinquageſimus tertius* eſt *Raimundus Capiſucchius*, creatus Kal. Sept. 1681. *Alterum*,

rum Pontificum & Cardinalium familiæ illuſtriſſimæ *Urſinorum*, quorum omnium primi ſunt *Stephanus III* & *Paulus III*, fratres germani, ambo Cardinales, ambo Pontifices. Mortuus ille 26 Apr. 757: hic 29 Jun. 767. Ultimus ſive *trigeſimus primus* eſt Fr. *Vincentius Maria Urſinus*, Cardinalis creatus 22. Febr. 1672.

Perduximus hoc modo ad finem Excerpta Voluminis hujus, quod, quum *prodromum* tantum cæterarum ſuarum epiſtolarum doctiſſimus Autor vocarit, non poſſumus non voluminum nondum editorum duci deſiderio, æque ac *Antiquæ Baſilicographiæ*, quam ad prælum paratam habet. Neque enim minorem gloriam inde ſperare poterit, clariſſimus Vir, ac ex iis, quæ hactenus edidit. Edidit autem, quantum novimus, primo *Speculum Cleri ſecularis*, ſive vitas SS. Clericorum Secularium, opus tripartitum, cujus *parte prima* continentur vitæ SS. Clericorum primæ tonſuræ, Oſtiariorum, Lectorum, Exorciſtarum, Acolythorum, Subdiaconorum & Diaconorum; *parte ſecunda* vitæ Sacerdotum; *parte tertia* elogia Presbyterorum vitæ ſanctimonia illuſtrium: impreſſum illud eſt Neapoli apud Ant. Bulifonem 1678. 1679. in 4to. Conferri de eo poterit *Diarium Eruditorum Romanum*, 1668. p. 98. & 1679. p. 57. Edidit porro *Chronologiam Epiſcoporum & Archi-Epiſcoporum Sipontinorum*, Manfredoniæ 1680. Edidit denique, quos Epiſtola XIV. allegat, *Commentarios in ritum S. Miſſæ*, & ſi quæ forte ſunt alia. Sed hæc omnia potiore civium ſuorum ratione habita, Italico ſermone conſcripſit, quæ ſi Latine extarent, majori uſui forent univerſis Reipublicæ literatiæ civibus.

ANTIQUITATES APOSTOLICÆ, OR, the Hiſtory of the holy Apoſtles, and the two Evangeliſts SS. Mark and Luke, by William Cave &c.

ſeu,

Hiſtoria Sanctorum Apoſtolorum, duorumque inſuper Evangeliſtarum Marci & Lucæ, per Wilh. Cave, Th. D. & Capellanum Regis Ordinarium.

Editio Quinta.

Londini, apud R. Royſton, 1684, in fol.

Ali-

ALiquoties quidem jam materiam nobis ſuppeditavit præclariſſimus hic Autor, commemoratis doctiſſimis ejus ſcriptis inſignem ipſius in hiſtoria præſertim eccleſiaſtica cognitionem atque dexteritatem deprædicandi, ſpeciatim *in Actis anni 1685. pag. 85. & 117. & anni 1686. pag. 165. & 177:* non poſſumus tamen quin de novo nunc in ſcenam ipſum producamus, poſtquam elegantiſſimi hujus, quod exhibemus, ſcripti non ita pridem nobis copia obtigit. Tametſi vero id ſerius nonnihil ad nos delatum doleamus, nec diffiteri queamus, quinta jam vice recuſum, adeoque haud novum eſſe: nihilominus tantum abeſt, ut ex ejus recenſione nauſeam lectori ſuborituram metuamus; ut potius multorum adhuc gratiam hoc ipſo promerituros nos ſperemus, ad quos forte libri, Anglico quippe idiomate conſcripti, notitia penetrare hactenus non valuit. Eſt autem ille, teſte rubrica, Continuatio alius cujusdam ſcripti, quo ſub titulo *Antiquitatum Chriſtianarum* hiſtoriam Vitæ ac Mortis ſanctiſſimi Salvatoris *Jer. Taylor* pertractaverat: quemadmodum vicisſim majus illud *de Patribus primitivæ Eccleſiæ* opus, in Actis Menſis Feb. 1685. p. 85. memoratum, tertiumque ſuperiori anno in Anglia, ut accepimus, recuſum, præſentis hujus Apoſtolicæ Hiſtoriæ Continuationem eſſe Cavius voluit. Proteſtatur in præfatione ſe coactum quaſi & importunis amicorum precibus ſollicitatum potius, quam ſpontaneo motu operi huic ſemet accinxiſſe, eo quod hac ratione Ægyptio velut labori, lateres ſine ſtramine parandi, ſeſe ſubditum fore prævideret, ob autorum nempe defectum ac deplorandum iſtud plerarumque Eccleſiæ antiquitatum, quod dudum paſſi ſumus, naufragium. Fatetur quidem, libro materiam haud fuiſſe defuturam, ſi promiſcue ſcriptores quoscunque, frivolos etiam & fabularum plenos, nominatim *Abdiam Babylonium, Paſſiones Petri & Pauli, Joachimum Perionium, Petrum de Natalibus* & ſimiles in conſilium adhibere voluiſſet; at cum piæ iſtorum fraudes, nimiis plerumque nugis adornatæ ipſi minime arriſerint; optat, ut potius antiqua *Hegeſippi Commentaria, Clementis Alexandrini Inſtitutiones, Africani Chronographia* aliaque hujusmodi melioris notæ ſcripta ſupereſſent, plenius quippe ſatisfactura lectori curioſo & harum rerum avido; cujus appetitum quidem ab iis, quæ de temporum iſtorum hiſtoria manſerunt reliqua, incendi, famem tamen neutiquam ſedari poſſe lubens agnoſcit. Cæterum nec diffitetur, Autores in concinnandis hiſce geſtis a ſe conſulto ſ

ſultos uti non unius generis, ita nec ejusdem autoritatis aut fidei eſſe: utut enim magna materiæ pars ſcriptoribus θεοπνεύστοις debeatur, hauſta quippe cum ex quatuor evangeliis, tum ex actis apoſtolorum a Luca conſignatis; (unde & priorum duorum, Petri nempe & Pauli hiſtoria, ut in ſacris uberius exhibita, vitas reliquorum longe excedit mole) nihilominus ob horum parcitatem neceſſum ſibi fuiſſe ait ad Patrum quoque ſcripta recurrere, tam genuina, quam putatitia, quibus nec ipſis tamen in hiſce facti ſaltem materiis omnem derogari poſſe fidem autumat. Denique nec ſuperſedere ſe omnino potuiſſe fatetur ſcriptis mediorum & recentiorum ſeculorum, quæ fabulas quidem alicubi intermiſcere, plures tamen inſimul ſolidiores ac vero haud abſimiles narrationes continere viſa ſint; quorſum refert *Symeonem Paraphraſten*, *Nicephorum Calliſtum*, *Menæa* item & *Menologia* Eccleſiæ Græcæ. Ad præparandum vero melius operis ipſius tractationem, Diſcurſum præmittit Introductorium, de tribus illis majoribus Eccleſiæ Diſpenſationibus, Patriarchali nempe, Moſaica & Evangelica, ubi in brevi velut ſchemate ſtatum rerum in præcedentibus Eccleſiæ periodis accurate depingere ſategit, ut appareret, quibus gradibus ſtatus Evangelicus fuerit introductus, & quanam Deus in qualibet ætate methodo uſus fuerit in monſtranda hominibus via pietatis atque virtutis. Nimirum non hiſtoricum hoc in libro nude agit Autor, ſed ubivis data occaſione pia etiam dogmata & regulas ſanctioris vitæ ſedulo inculcat, lectoremque adeo ſuum non doctiorem ſolum, ſed & probiorem dimittere allaborat: quemadmodum etiam in vitis ſingulorum apoſtolorum, quorum epiſtolas reliquas habemus, non omiſit loca horum difficiliora ſimul tangere, eorumque obſcuritatem diluere: uti ſpeciatim plurima Pauli δυσνόητα, præcipue circa articulum juſtificationis, ex primæ iſtius eccleſiæ facie & ſtatu controverſiarum tunc temporis maxime vigentium, perquam commode deducit ac explicat.

Porro de ipſis libri contentis, quorum quidem plurima haud alibi paſſim habebis obvia, multa hic verba facere non erit opus, maxime cum liber non nunc primum prodeat: ſpeciminis tamen loco unum alterumq; quod curſoria nobis lectio obtulit, allegaſſe haud pigebit. Ac ex Diſcurſus quidem Introductorii tripartiti *primo capite*, ubi de Diſpenſatione Patriarchali ſermo eſt, inter alia notamus, Autorem in ea eſſe opinione, quod ſabbathum non mox a tempore creationis, ſed ex lege

Digitized by Google

ex lege demum per Moſen lataſua habuerit incunabula, cum fatentibus id antiquioribus Judæis & Patrum plurimis, per univerſa Patriarcharum tempora ne minimum quidem ejus extet veſtigium. Id enim quod *Gen. 2. v. 3.* habetur, aut per prolepſin quandam a Moſe dictum eſſe exiſtimat, ſiquidem id ad ſabbathum aliquod hebdomadarium referri debeat; aut, quod verius & textui æque ac praxi iſtius ævi magis accommodum putat, nullo plane ad id reſpectu habito, id ſaltem inferre, quod Deus benedixerit ac ſanctificaverit illam ſaltem diem ſeptimam, eo quod tunc omnia ſua opera in creatione hominis compleviſſet, utpote in quo, tanquã in coronide creationis magnifica, ipſe ſe ſuo modo ſanctificare intenderit, *pag. 10.* Circa finem *ſecundi capitis* Oeconomiam Moſaicam exhibentis, ubi de variis Judæorum traditionibus diſcurrendi occaſio eſt, præſertim Phariſæorum (in quorum ſectæ incunabulis definiendis inſignem a Chronologis Judaicis antichroniſmum committi notat, dum ſtatuant, eam cœpiſſe temporibus Tiberii Cæſaris & Ptolemæi Philadelphi, quaſi hi ſynchroni fuiſſent, qui 260 ad minimum annis diſtent, *pag. 53.*) inter alia tractat de inofficioſo iſto voto Corban, cujus mentio fit *Marc. 7. v. 11.* idque non, ut vulgo creditur, in eo conſtitiſſe ait, quod quis univerſa ſua bona ſacris uſibus ac Deo conſecraſſet: ſed innui ibidem certam votorum ſpeciem, cujus veſtigia in Rabbinorum ſcriptis frequentiſſima extent, quamque נדר אוסר ſeu *votum interdicti* appellaverint, qua mediante ſe intuitu ſolum certarum perſonarum & rerum adſtringere fuerint ſoliti, v. g. quod hoc vel illud officii genus ab hoc vel illo amico recipere nullo modo poſthac vellent, quod hanc vel illam rem huic vel illi homini uſpiam commodare, aut ejus uſibus concedere nollent; quali voto ſemel emiſſo, utut ex inconſiderato impetu, æque nefas reputarint illi contravenire, ac ſi *corban* ſeu rem ſolenniter Deo dedicatam attigiſſent: tale itaque votum interdicti, importuna parentum inopum mendicatione forte a tenaci & ingrato filio elicitum, in iſto textu intelligendum eſſe contendit, *pag. 51.* In *tertio capite* ſeu tractatione de Evangelica diſpenſatione, quando de Baptiſmo agit, probat etiam in veteri teſtamento baptiſmi frequentiſſimum uſum fuiſſe, præſertim in adoptatione proſelytorum; dum in maſculi quidem converſione tria, circumciſio nempe, baptiſmus & ſacrificium euchariſticum, in fœminæ vero duo, baptiſmus & oblatio fuerint requiſita: imo quod Rab-

bini annotent, ubicunque veſtium lotio imperata legatur, ibidem baptiſmum injunctum reputari, *pag. 60.* Hæc ex diſcurſu præliminari. Jam ut de ipſius etiam libri argumentis quædam allegemus, Autor in ipſa quidem vitæ *Petri*, quæ agmen ducit, deſcriptione fatetur, multa eſſe, quæ quæſtionem, an Petrus unquam Romæ fuerit, dubiam reddant, quamvis ipſe nihilominus in affirmativam inclinet: at in ſubjuncta appendice (quæ nunc noviter acceſſiſſe videtur; quemadmodum & in aliis partibus hæc editio prioribus auctior laudatur,) plenius deducit, ob plurima antiquorum teſtimonia commode non poſſe negari, quod Apoſtolus hic Romam venerit, quamvis paucis ante mortem ejus annis id factum putet: & cum hac in re contrarium repererit Frid. Spanhemium, in peculiari diſſertatione *de temere credita Petri in urbem Romam profectione*, anno 1679 Lugduni Batavorum edita, pluribus oſtendit, ejus contradictionem non fruſtraneam ſolum & periculoſam, ob labefactatam tot antiquorum fidem, ſed & inutilem eſſe, dum ex quæſtionis hujus conceſſione debite reſtricta nil quicquam cauſæ Pontificiorum accedat, *pag. 59. ſeqq.* In vita porro *Pauli*, ubi de ara Dei incogniti Athenis reperta ſermo eſt, integram iſtius inſcriptionem ex Oecumenio hanc fuiſſe allegat: ΘΕΟΙΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΣ ΘΕΩ, ΑΓΝΩΣΤΩ, ΚΑΙ ΞΕΝΩ. Ut alia quæ hanc in rem affert, taceamus. Vid. *pag. 81. ſeq.* In hiſtoria *Johannis* ex Bellonio narrat, in inſula Pathmo a Græcis monachis hodienum oſtendi manum hominis cujusdam mortui, a qua reſecti ungues continuo recreſcere ſoleant, quam quidem Turcæ unius ex ipſorum Prophetis fuiſſe contendant, Monachi tamen illi perhibeant ipſius Johannis manum eſſe, qua apocalypſin ibi locorum conſignaverit, *pag. 157.* In vita Matthæi, ex publicano apoſtoli, oſtendit iſtud officii genus apud Judæos quidem ſumme exoſum fuiſſe, in tantum ut pro peccato non habuerint, telonio præfectum adhibito etiam perjurio circumvenire: at e diverſo apud Romanos ſat honorificum habitum eſſe, & vix aliis niſi equeſtris dignitatis hominibus concreditum: quinimo refert, T. Fl. Sabino, Veſpaſiani Cæſaris patri, teloniis provinciarum Aſiaticarum præpoſito, ſtatuas in honorem erectas fuiſſe, cum inſcriptione ΚΑΛΩΣ ΤΕΛΩΝΗΣΑΝΤΙ, *pag. 180.* Quoad Bartholomæum obſervat, præter nudum nomen nil quicquam de eo in hiſtoria Evangelica referri, indeque cum quibusdam conjicit, ipſum ſub alio adhuc nomine ibidem latere,

idque

idque probabiliter non aliud, quam Nathanaelis esse auguratur. Allegat certe hujus opinionis rationes haudquaquam temnendas, primo quod Johannes nusquam Bartholomæi, reliqui evangelistæ nullibi Nathanaelis mentionem faciunt; deinde quod uti a Johanne Philippus Nathanaeli ratione accessus ad Christum & primæ vocationis jungitur, ita apud reliquos tres in recensione duodecim apostolorum Philippus Bartholomæo constanter ad latus ponitur; ulterius quod in apparitione Christi resuscitati prope lacum Tiberiadis, Nathanael expressis verbis in medio aliorum apostolorum recensetur; denique quod nulla appareat causa, quare in supplendo per sortem Judæ proditoris loco Nathanael, toties tamen cum Salvatore conversatus, non inter candidatos simul recensitus fuerit, nisi jam tum antea in apostolorum collegio locum habuisset. Nathanaelis ergo nomen proprium ipsi fuisse autumat, alterum vero Bartholomæi aut patronymicum fuisse (more isti genti perquam familiari, uti Petrus etiam Bar-jona, Joseph Bar-sabas, Joses Bar-nabas vocatur) aut sectæ cujusdam, cui antea addictus fuerit, appellationem: Tholmæanorum enim ordinem inter sectas illius ævi haud ultimum locum obtinuisse probat, ut hac ratione Bar-tholmai idem significarit ac filius seu discipulus Tholmæanorum, *pag. 174*. Plura hujusmodi excerpere non erit opus, cum ex his, quæ hactenus allata sunt, abunde de reliquis judicium sumi valeat. De cætero in rubrica jam indicatum est, apostolorum historiæ vitas etiam duorum evangelistarum subjungi, Marci nempe & Lucæ: reliquos enim duos ex ipsorum duodecim apostolorum numero fuisse, nemo ignorat. Denique in fine superpondii loco subnectit Autor Diptycha Apostolica, ut vocat, hoc est succinctam enumerationem & seriem episcoporum, qui per priora tria secula præfuerunt aut præfuisse certe feruntur Ecclesiis Apostolicis, puta Antiochenæ, Romanæ, Hierosolymitanæ, Byzantinæ & Antiochenæ: ad perfectionē enim pleniorem historiæ apostolorum utique pertinere existimavit, scire quosnam hi in ecclesiis a se plantatis immediate ac proxime successores habuerint.

ADAMI ADAMANDI KOCHANSKI E Soc. JESU, Sereniss. Poloniæ Regis Mathematici,

MENSURÆ Universales Magnitudinum ac Temporum. Ad Actorum Erud. Collectores.

Digitized by Google

PRæterlapſi anni 1686 Menſe Decembri, tranſmiſeram Pariſios meas aliquot Obſervationes ad Amicũ quendam, rogatum impenſe, ut eas ipſemet Ephemeridum Gallicarum Collectori in manus traderet: ſed cum trimeſtri jam elapſo nihil comperti habeam, utrum eo pervenerint, viſum mihi eſt e re literaria futurum, ſi eas, prout a me tunc conſcriptæ fuerant, ab interitu vindicarem. Omiſſa itaque conjectura illa mea de Motu Diurno Telluris, e terræ motu petita, quæ Actis Erud. Lipſienſibus Menſe Julio Anni 1685 inſerta eſt, & quam in Gallia, ſuccuſſionibus ejusmodi magis, quam noſtræ regiones obnoxia, notam reddere, & obſervatores exſtimulare cupiebam, reliqua eo tunc transmiſſa, verbis iisdem, fideliter & integre exſcribam, ut ſequitur.

Clariſſ. & Eruditiſſ. Viro Ephemeridum Gallic. Collectori &c.

Non aliud paucis his, quæ Tibi nunc, Cl. Vir, adfero, prætexam patrocinium præfationemque, quam nos æque natura ſciendi cupidos, ac ad ea, quæ ſcimus aliis enarranda proclives eſſe. Eo quoque invitant Tua, aliorumque in promovendis ſcientiis exempla. Quodſi non omnes ad exſtruenda ſcientiarum palatia, marmor aut gemmas adferimus, etiam ſabulum, paleæque leves cæmento hujus ædificii non erunt, opinor, inutiles.

I. Nova menſura univerſalis Temporum.

Quærit hucusque Geometria certam quandam, ac invariabilem Corporum Linearumque menſuram; quæ quidem, opinione mea, in ipſius magnitudinis continuæ natura deliteſcit, ſed non prius eruenda, quam cognita ſit, & ad aliquam menſuram revocata quantitas Angulorum Mixtilineorum, quales ſunt ſemicirculorum, ſegmentorumque: At quia id viciſſim certam lineæ rectæ, arcus eos ſubtendentis, quantitatẽ præſupponit, nec fortaſſis alia via indagari poteſt, difficultas hæc abit in circulum nullo humano ingenio explicabilem. Quocirca Problemati huic ſolvendo adhibita fuit a nonnullis menſura Temporis a Pendulo petita, cujus vibrationes minuta ſecunda primi Mobiles, vel horum partes aliquotas adæquant. Et vero improbari minime debet Inventum iſtud, ſi debitis cum cautelis in eo procedatur, ac præſertim ut nobis certo conſtet, Pendula nec ab Athmoſphæræ in diverſis climatibus varietate, nec a varia centri terræ diſtantia ſenſibiliter alterari; quod an quisquam exploraverit, ignoro: quia tamen ejusmo-

Digitized by Google

ejusmodi penduli inventio hominibus occupatis admodum operosa videtur: nam plurium vicariam opem postulat, unico tentamine non obtinetur, nubibus eluditur &c. Idcirco innuam aliud fortasse commodius, cujus ope motus omnes etiam Cælestes mensurari, ac prædictorum Pendulorum vera quantitas facilius determinari poterit. Observavi ab annis compluribus, candelas usitate cujusvis crassitiei, ardentes in aere libero ac tranquillo, scintillationes, sive subsultationes illas suas ab aere undulatim accurrente ortas, vibrationibus ad sensum æquidiuturnis peragere. Inveniatur ergo Pendulum, cujus una vibratio quaternis, aut senis ejusmodi palpitationibus sit æqualis, atque hujus Penduli longitudo simpla vel dupla cum motu diurno fixarum, nec non solis medio, conferatur: sic enim habebimus mensuram non e Cælo, sed ex Elemento ignis nostri sublunaris deductam; quam tamen & ab aliis elementis aliter obtinebimus.

II. Nova mensura universalis Magnitudinum.

Præter aliam indicatam, est & alia quædam non inelegans hujus indagandæ ratio, ab elemento Aquæ deducta, diversa tamen ab ea, quam T. Livius Burattini, amicus quondam meus, secutus est in suo hac de re tractatu, Italice in Lituania edito: sed quia meam hanc Observationem paucis hic explicare non possum, alteri tempori locoque reservare cogor. Nostræ igitur Arti Geometriæ Practicæ, a naturis Aereis mensuras mutuabimur hoc modo. Prætermissis itaque omnium vegetabilium seminibus, pilis animalium, fibris corporum Microscopio detectis &c. ego spem omnem collocavi in Volucribus. Aptissimas huic negotio crederē pennas ex alis passeris domestici ruralis; supposito tamen quod hæc species avicularum etiam in extremo Oriente, nec non America reperiatur, & quidem ejusdem staturæ cum nostratibus. Refert O. Dappers in sua Africa Germanice edita, passeres ad caput Bonæ spei reperiri; sed earum pennæ cum nostratibus essent conferendæ. Praxis ad rem præsentem ita esset instituenda. Ex alterutra ala passeris masculi & senis, sumatur certa quædam penna, v. g. tertia & quarta, & ea primum artificio facili in directum extendatur: tum in medio cauliculi, plumulis transversis convestiti, capiatur certus quidam numerus intervallorum, quibus transversæ plumulæ ab invicem distant istæ enim divisiones inservient nobis per modum scalæ cujusdam artificialis

ficialis, juxta quam taxari poterunt partes aliquotæ pollicum, aut palmorum pedis Geometrici, ac etiam aliarum Urbium, ac posteritati scripto commendari: non enim mihi credibile videtur, passerculorum nostrorum proceritatem secuturis sæculis immutandam. Cautelas in operando necessarias non enumero, quia perspicacibus loquor. Si quis autem subtiliore, & exactiore scala uti volet, hanc inveniet in iisdem passerum pennis: nam & ipsæmet transversæ plumulæ subdivisæ sunt aliis transversis plumulis, quæ judice rudiore Microscopio, magis æqualibus ab invicem distant intervallis. *Inquirant igitur curiosi*, quibus aut maria trajicere, aut a regionum peritis id intelligere commodum fuerit, utrum passeres & hirundines, aut aliæ aves communes ubique terrarum, & quidem (quod caput rei est) ejusdem cum nostris staturæ reperiantur. Plumulas transversas struthionis, pavonis, ciconiæ &c. relinquendas censeo, quod non sint adeo obviæ, quales esse præstat. Habeo complures alas passerum e diversis Europæ partibus, quæ primo adspectu æquales esse videntur, sed eas per otium diligentius adinvicem conferam. *Pondus universale* tunc primum adferam, cum explicuero artificium illud aquam tractandi initio commemoratum. Id interim silentio minime præteribo, pro pondere universali rudioris minervæ, sumi posse aureos Hungaricos, quos & Ducatos appellamus: hi enim per totum orbem sparsi sunt, & quidem ponderis delectu prius instituto, non admodum inæqualis. His igitur utcunque taxari poterunt libræ (pondo) diversarum urbium, etiam in Asia, ubi Anglica Marcarum ponduscula ad manum haberi non possunt.

III. Mensurarum facilis ad posteros, vel absentes transmissio

Non abs re fortassis erit hoc loco commemorare, deceptum fuisse W. Snellium, & aliquos cum eo Authores, qui crediderunt mensuras pedum chartæ madidæ impressas, certa quadam proportione post ejus siccationem contrahi. Certum enim est, chartæ longitudinem magis huic contracturæ subesse, quam latitudinem. *Longitudinem* autem illam voco, juxta quam porriguntur in longum vestigia filorum æneorum, e quibus cribrum aut forma papyri contexta est. *Latitudo chartæ ea est*, quæ prædicta filamenta transversim connectit geminis filis, hinc & inde ad intervallum pollicis circiter. Occasione porro pedis Romani antiqui, a Villalpando in Apparatu Templi chartæ impressi

impreſſi, & genuino pedi plerumque congruentis, exploravi diverſas in Europa chartas, & inter eas, illam ipſam Hiſpanicam Villalpandi, quæ inter omnes minimam paſſa eſt a ſiccatione contracturam ſecundum latitudinem, in quam Pes ille porrigitur: fortaſſis autem id accidit ex eo, quod ipſa quidem tenuis ſit, licet cribro craſſioribus filis contexto formata fuerit; nam in alia quadam ejusdem ſortis, at non nihil craſſiore, inveni totum Pedem una centeſima breviorem eo, quem Romæ a Grunbergero noſtro, Villalpandi, in calculandis Apparatus Tabulis, adjutore, lapidi ſubtiliter inciſum, exactiſſime dimenſus ſum, & in ænea lamina deſignatum adhuc poſſideo. Hic tamen alter Pes impreſſus craſſiori chartæ, nec dum compactoris malleum ſubierat, quem poſtea paſſus, defectum illum liberaliter compenſavit.

Experimentum illius rei ſic inſtitui: e qualibet chartarum infra poſitarum, ſumpſi duas faſcias latas 130 Centeſimis unius unciæ pedis Rhenani, longas autem Semipede Rhen. quarum faſciarum una erat reſecta juxta longitudinem, altera ſecundum latitudinem chartæ. Hæ faſciæ aqua fluviatili madefactæ creverunt juxta numeros adjectos, qui ſunt centeſimæ partes unius unciæ Pedis Rhinlandici.

Sequentes Chartæ madefactæ creverunt	*In Longum*	*In Latũ.*
Romana di Fuligno candida & ſolida	10	— 7.
Hiſpanica Villalpandi in figura Congii Rom.	10	— 5.
Eadem non nihil craſſior, de qua ſuperius ſermo	10	— 7.
Florentina epiſtolaris, quales & ſeptem conſequentes	13	— 8.
Genuenſis cum tridentis inſigni	16	— 9.
Italica quædam tenuiſſima, cum haſta	17	— 10.
Gallica cum Cornu Tabellionis	10	— 9.
Hollandica præcedentem mentita	11	— 8.
Joachimicæ Vallis in Bohemia, candida, tenuis, at compacta	20	— 13.
Comotovienſis in Bohem. probe aluminata, tenuis tamen	14	— 10.
Uratislavien. in Sileſia, tenuis, at compacta	13	— 10.
Regalis craſſa Bohemica	14	— 9.
Dantiſcana craſſa cum Carpionis inſigni	9	— 7.
Italica Regalis vetuſta, ac ſolide compacta	10	— 9.
Alia craſſis filamentis contexta, & mediocriter craſſa	13	— 9 ½

Obſervavi præterea, lineas ac figuras laminis æneis inciſas, & uſitato

ſitato prælo Cylindrico in charta expreſſas, magis ea parte contrahi, qua Cylindrorum violenta preſſione charta fuerat in longum diſtenta, quod non ita contingit in transverſum; unde fit, ut circuli præſertim majusculi, laminæ diligenter inciſi, & memorato prelo expreſſi, charta ſiccata reddantur altera parte contractiores. Sed neq; Ricciolus noſter in ſua Geogra. Reform. errandi periculum omne ſuſtulit, ſemipedem Romanũ chartæ ſiccatæ imprimi curando; nam hæc ipſa ad aeris alterationes nonnihil mutatur, & tractu temporis non ſecus ac tabularũ lignearum, quin & eboris latitudo, minuitur. Securior itaque modus eſſet hujusmodi menſuras particulares ad poſteros transmittendi, incidendo illas formæ metallicæ, ac tum imprimendo bracteolis illis æris coronarii, quæ ab Italis *Orpello*, a Germanis Rauſchgold appellantur. Hæ enim non incommode libris a compactore inſeri poterunt. Alteratio illa modica, quam ſubeunt a calore vel frigore, ſenſibilem in ſemipedes non inducet errorem. Si quis tamen e foliis impreſſis genuinas conſequi volet menſuras, eas a charta prius humectata, & convenienter extenſa, fat exactas poterit impetrare.

Per Epiſtolam vero commodiſſime mitti poterit Amico abſenti, menſura ſemipedis, vel ejus quadrantis, in chorta tenui ænea, quales in Muſicis inſtrumentis adhibentur; In ejus enim extremis ad intra reflexis fiunt per contorſionem chordæ duo laquei A & B, partes vero contortæ malleo nonnihil tunduntur, ut firmius cohæreant; tandem extento ſupra datam menſuram mediocriter filo æneo, ejus extremitates internæ, forficula, vel cultello, accurata manu quantum opus eſt, reciduntur. Inſpice adjectam Figuram.

IV. Penduli portatilis, ac Horologiorum perfectio.

Vibrationes ejusdem penduli in arcubus inæqualibus inæquales eſſe, a multo tempore experientia oculis ipſis manifeſta didici. Hanc quidem inæqualitatem Cycloidis adminiculo ſublatam eſſe non ignoro, videtur interim mihi Cycloidis uſus cum pendulo e faſcia appenſo, in uſus nauticos, ad longitudines Terræ inveſtigandas, ob navis agitationem, nonnihil impeditus eſſe. Quamobrem conſtruxi horologium, cujus

rotæ

rotæ ad numeros Aſtronomicos decurrunt, in eoque duo pendula æqualia appenſa ſunt ex elateribus chalybeis, mediocriter latis, at facile flexibilibus, & breviuſculis quidem, ſed qui pro re nata produci nonnihil, vel contrahi poſſunt, reliquæ pendulorum virgæ ſunt rigidæ. Experior autem elateres hos adinſtar cycloidis, digreſſiones & in iis moras pendulis non permittere, ſed æquales ad ſenſum vibrationes peragere: quæ quidem in horologio meo breves ſunt. Nam binæ compoſitæ ſive quaternæ ſimplices uni ſecundo reſpondent: verum & in longioribus pendulis e convenienti elatere pendentibus, de felici ſucceſſu dubitare non licet. *Experiantur itaque navigantes*, annon pendulum elatere hujusmodi ſuſtentatum, altero illo ſuſpenſo e faſcia cycloidem ſtringente, ſit in mari commodius.

Horologiis rotatis in ſacco portatilibus applicueram olim pendulum Magneticum, quod fruſto validi magnetis ad vibrationes incitabatur ſatis æquales; ſed quia pondus lapidis gravat, & ferri vicinia æqualitatem vibrationum perturbat, ideo repudiato hoc invento, id tandem effeci, ut horologia parva nunc uſitata, quæ librile habent elatere ſpirali inſtructū, nulla inter ambulandū vel equitandum agitatione turbentur in ſuo motu regulari. Appendo enim totum horologii corpus intra ſuam thecam extimam nonnihil ampliorem, ita ut circa ſyſtematis totius axem, librilis axi parallelum, vel circa duos potius ejus polos, aut cuſpides, inſtar Roſæ nauticæ, libere convertatur horologium totum: quo fit, ut nulla agitatio horologii ſic appenſi ejus librile in ſuo curſu perturbet, quemadmodum fit in uſitatis, quæ manu velociter reciproceque agitata, vibrationes librilis enormiter præcipitant: Idipſum autem etiam in accelerata deambulatione, quando videlicet ſacciperium pendens, una cum horologio in eo contento, reciproce agitatur, contingere ſolet, & incautos decipere. Praxis appenſionis illius varie poterit inſtitui. Ego hanc tenui. Thecam extimam anſa & annulo appenſorio, nec non cryſtallo inſtruxi: in fundo thecæ defixi brevem ſtylum, qui pileolum in pixide horologii firmatum ſuſtentat: alter polus eſt ille ipſe, qui indicem horologum defert, & in altero pileolo cryſtalli centrum occupante, circumagitur.

Non ingratum fortaſſe Curioſis erit hac occaſione intelligere, me excogitaſſe ab annis aliquot artificium quoddam, quo mediante, quilibet rudis homo, puer aut fœmina, quin & cæcus incidere poterit

quascunque minutas horologiorum rotas, tot dentium quot imperantur, absque prævia earum divisione, & insuper eadem opera plures, æquales, majores, & minores. Præterea aliud artificium ad formandam Torno cochleam illam Horologii, quæ chordam, vel catenulam colligit, dando illi figuram, attemperandis viribus cujuscunque dati elateris chalybei convenientem; ita ut cochlea circuitus imperatos complectatur. An autem ista publicari debeant, ne in eorum artificum, qui veteribus insistere coguntur, detrimentum cedant, anceps hæreo.

Ausim etiam Opticis polliceri Tornum universale, in quo lentes, & specula omnium sectionum Conicarum, elaborari possunt; & quidem ratione modoque inter omnes alios commodissimo: reddidi enim illud immune eo defectu, quo omnes aliorum machinæ tales laborant; ne videlicet inter laborandum, propositæ figuræ modulus deteratur.

Hucusque ea, quæ a me in Galliam missa fuerant, e quibus illud posterius Num. IV de Horologiis in sacco portatilibus, quia jam a me in Actis Erud. Anni 1685 Mense Septembri commemoratum fuerat, ne hoc loco cramben bis coctam sapiat, hoc ei condimentum adjiciam. Posse videlicet, absque nova totius horologii constructione, qualem prædicto loco supposui, omnibus aliis Portatilibus, illam circa binos axes conversionem, non difficulter conciliari, ac præsertim iis, quæ spirali, aut etiam recto elatere vibrationes librilis uniformes efficere debebunt. Horologium itaque usitata ratione jam constructum, thecæ cuidam extimæ (rejecta vel retenta, si lubet, pristina) includatur, intra quam aptata sit armilla quædam latior, in Ellipsin, horologio recipiendo, & firmiter retinendo idoneam, inflexa, & in sua minore Diametro, duabus oppositis cuspidibus instructa, circa quas, tanquam Polos, totum Horologium cum armilla intra thecam extimam, armilla nonnihil ampliorem, converti circulariter possit: In Horologiis enim taliter gyrantibus, eorum librili concedi poterit elater fortior, ac prædominans elateri majori, rotas omnes impellenti, ut hoc modo vibrationes librilis, inæquali rotarum dentatarum tractioni minus obnoxiæ sint, nec tamen primum impulsum sibi datum, & a rotis ineitantibus conservatum, amittant.

COM-

COMMENTARIUM IN I. LIBRUM INstitutionum Juris Canonici, autore R. P. Jo. Baptiſta Neri a Petra Sancta Ordinis Minim. S. Franciſci de Paula, Lectore Jubilato & Jur. Can. Profeſſore.

Florentiæ, apud Petrum Matini, 1686, in 4.

EDiderat Autor, præter Sertum ſuum philoſophicum, e ſcholaſticis quæſtionibus potiſſimum contextum, jam anno 1683 Commentarium in Jo. Pauli Lancellotti Inſtitutionum Librum Secundum: quod cum non male ceſſiſſe ex amicorum approbatione, plura ejusmodi ut ſcribere pergeret, inſtigantium intelligeret, ordine præpoſtero nunc ad primum etiam librum commentario illuſtrandum ſemet applicuit, idque tanto libentius, quod interea temporis Juris etiam Canonici profeſſio ipſi fuerit concredita, nec amplius ut antea extra oleas vagari adeo videri poſſit. Rationem vero, quare ſecundum librum prius adgredi maluerit, hanc reddit, quod a facilioribus incipiendum ſibi putaverit. Methodus ab eo adhibita hæc eſt, ut & titulorum & paragraphorum ſeriem a Lancellotto ſervatam ſecutus, ea ad quemvis eorum congerere ac breviter exhibere ſatagat, quæ ab aliis Commentatoribus annotata reperit: moraliſtarum etiam dogmata & quæſtiones nullibi non inſpergat, citato plerumque ſat magno autorum numero; quorum tamen haud omnes a ſe viſos ipſemet ingenue fatetur. Cæterum rebus magis quam verbis intentum fuiſſe autorem noſtrum, contextus paſſim loquitur, ſtylo quippe conſtans Latino quidem, at in tantum ad modernum Italiæ idioma ſæpiſſime deflectente, ut vix eum plene intellecturus ſit, niſi qui aliqualem phraſium Italicarum notitiam ſibi compararit; id quod facile cuilibet librum inſpicienti erit obvium. Quod reliquum eſt, promittit ſe, ſiquidem vitam Deus largiatur, propediem ad tertium etiam librum progreſſum facturum, ac uti in primo de perſonis, & in ſecundo de rebus egerit, ita in illo de Judiciis doctrinam plenius propoſiturum. Denique nec id tacendum, quod in hoc ad primum librum commentario, variis titulis per modum appendicis ſubjecerit diverſarum conſcientiæ quæſtionum reſolutiones, quas nempe in contextu ipſo ob excurſum prolixiorem pertractare minus congruum reputavit: concernunt vero hæ doctrinam de regula-

ribus, præſcriptione, irregularitate, excommunicatione, debito ſponſi erga ſponſam, ingratitudine, aliisque nonnullis materiis, quæ ex Syllabo operi præmiſſo plenius cognoſci poterunt.

AVERTISSEMENT CHARITABLE A ceux, qui compoſoient autrefois les egliſes de Poitou, & qui gemiſſent maintenant dans l' oppreſſion.

id eſt

Admonitio ex charitate profecta ad illos, e quibus quondam Pictonum Eccleſiæ conſtabant, quique nunc ſub oppreſſione gemunt.

Coloniæ, 1686, in 12.

Pictavis ſuis perſuaſurus Autor, ut religioni reformatæ aut conſtanter adhæreant, aut ſi illam vi blanditiisve adacti ejurarint, poſito metu ac hypocriſi poſtliminio accedant, argumenta ſelectiora profert, quibus tum Pontificii in Reformatos, tum hi in illos depugnare ſolent. Solvit iſta, hæc urget. Cap. enim 1. probat, nec res ſecundas Papiſtarum, nec adverſas Reformatorum argumento eſſe poſſe, errare hos, non illos. Negat c. 2. ſoli Romanæ Eccleſiæ *Eccleſiæ* titulum competere. Reformatos non novatores hæreticosve eſſe ob ea, quæ vel credunt, vel credere abnuunt, capite 3 & 4 diſputat. Contra vero cap. 5 contendit, docere eosdem, quicquid aut ad ſanctitatis ſtudium, aut ſalutem conſequendam quoquo modo faciat. Hinc tela monſtrat, quibus ſecus ſentientes peti queant. Nimirum c. 6 & 7 tum doctrinam, tum diſciplinam Pontificiorum *ἄγραφον*; cap. 8 & 9 utramque *ἀνάγραφον* eſſe, oſtendere allaborat. Concludit inde c. 10. neminem in Religione Papiſtica ſalvari poſſe. Præmiſſis his, quæ millies pridem dicta ſunt, ſubjungit ea, quæ, ut libelli aliquam mentionem faceremus, mereri viſa ſunt. Capitibus quippe 11 & 12 duriora illa fata prolixe recenſet, quæ reformatæ Pictonum Eccleſiæ a pace Pyrenæa usque ad edicti Nannetenſis abolitionem ſubierunt. Quamvis enim hiſtoriographorum id genus mentionem hactenus parciſſimam feci-

mus

mus, illius tamen cauſſa cumprimis erat, quod a *Johanne Claudio* Miniſtro quondam Charentonenſi, poſt exule, tandem Hagienſi paſtore & hiſtoriographo Arauſionenſi, motuum nuperorum Gallicorum hiſtoriam omnibus numeris abſolutiſſimam expectaremus. Ex quo vero ſpes iſthæc cum doctiſſimo viro d. 13. Jan. ſt. n. hoc ipſo anno, extincta fuit, non temnendos putamus, qui ex parte ſaltem, quid annis ſuperioribus in Galliis religionis cauſſa aut obtentu contigerit, referunt. An vere, an falſo, dicere nec poſſumus, nec volumus. Nec enim alteri parti advocati deſunt, qui longe clementius & Chriſtianis moribus convenientius cum reformatæ religionis hominibus actum fuiſſe, orbi perſuadere nituntur. Nobis igitur authorum hujusmodi nomina indicaſſe ſufficit. At Anonymus ille exul ulterius procedi, & ex iis, quæ adverſus Reformatos a Clero Gallicano hactenus acta ſunt, judicium ferri cupit, quam bona ſit, quam Evangelio conveniat ipſorum doctrina. Id quod c. 3. facit, adjunctis paræneſibus & conſolationibus ad eos, quorum gratia libellum hunc exaravit.

HEINRICI MEIBOMII AD SAXONIÆ Inferioris imprimis Hiſtoriam Introductio.

Helmſtadii, apud Georg-Wolfgangum Hammium, 1687. in 4.

SAxoniæ & Saxonum hiſtoriam plenius auditoribus ſuis in Academia Julia traditurus *Meibomius polyhiſtor clariſſimus*, non abs re fore exiſtimavit, ſi προπαιδείας χάριν hanc, quam nominavimus, *Introductionem* præmitteret, ut præguſtum & auditores ſui, & alii hiſtoriæ ejus cupidi lectores haberent. In qua, a prima origine veteris Saxoniæ terminos, a recentiori & nova decem in Germania circulorum diviſione in ſuperiorem & inferiorem facta, diverſos contendit; quippe qui & Henetorum & Weſtphalorum terras ceu colonias Saxonum comprehendiſſent. Deinde juxta temporum ſeriem, hiſtoriæ Saxonicæ ſummam quaſi exhibere aggreſſus, animadvertit, *Claudium Ptolemæum*, qui ſub Antonino Pio Imper. claruit, *lib. II. c. XI.* primum gentis fortiſſimæ, ſub Σαξόνων nomine meminiſſe, eosque ἐπὶ τὸν αὐχένα τῆς Κιμβρικῆς χερσονήσου h. e. ad *Cimbricæ peninſulæ cervicem*, quæ Holſatorum hodie eſt, collocaſſe. Inde hos, ſubſequentibus proxi-

me ſeculis, rei nauticæ deditos latius progreſſos, anno Chriſti 449 in Britanniam vocatos, poſt varia bella, nova ibidem regna condidiſſe: quorum *Cambdenus in Britannia ſua*, & *Langhornius in Antiquitatibus Albionenſibus* ſub finem, & in *Chronico Regum Anglorum pag. 5.* mentionem injiciunt. Seculo ſexto, data ipſis per Francos occaſione, terminos ſuos per Thuringiam promoviſſe, ſociosque Francorum & amicos appellatos. Hinc ſeculo VII & VIII Saxones per bella cum Francis geſta, celebriores factos, in tres gentes, *Oſtwalos* (alias Oſtfalos, Oſterlingos & Auſterlandos dictos) *Weſtphalos* & *Angarios* diviſos, atque dein a Carolo M. poſt acerrimum XXXII annorum bellum, ſubactos tandem ac ad fidem Chriſtianam converſos fuiſſe, ex *Eginhardo* tradit: quo facto, ut imperium Carolus in Saxonia extenderit, non tamen aſſumto, quod aliqui volunt, *Dominatoris Saxonum* titulo; item, ut ſacra ordinarit Chriſtiana, deſtructis eorum fanis & idolis, exponit. Poſt Caroli M. exceſſum, Saxones, qui fidelitatem Regi & filiis ejus, nec non etiam Francis promiſerant, eandem Ludovico Pio ſervaſſe docet. Sed cum Caroli M. poſteri Aquilonaris Saxoniæ parvam haberent curam, Slavos & Normannos ſeu Danos illam graviter afflixiſſe, clade non una illata, obſervat. Qua occaſione duces ſibi Saxones aſſumſiſſe, conjicit, qui adverſus vim hoſtium ſibi eſſent præſidio. Ludulphum enim anno DCCCLVI ſe ducem Saxoniæ ſcripſiſſe, in tabulis fundationum monaſterii Bruneſuſani & Gandersheimenſis probat: cujus filius Otto, Heinrici Aucupis pater, ad ſummam Imperii dignitatem vocatus legitur; etſi ob ingraveſcentem ætatem, eam recuſavit. Sequentibus ergo temporibus ſub Heinrico laudato & Ottonibus, Regibus & Imperatoribus magnis, Saxoniam caput extollere maxime cœpiſſe, urbesque in ea celebres fundatas & munitas fuiſſe notat. Hinc poſtquam ad Suevicos principes a Saxonicis Imperialis apex deveniſſet, majores tum Saxones ſpiritus cepiſſe, libertatem, rejecta poteſtate Regia, affectantes. Quæ res ſub Heinrico IV ætatis nondum maturæ Imperatore, graviſſimi & diuturni belli cauſſa extitit. Quo confecto *Lotharium* laudat, quod non in Germaniam univerſam tantum meritis illuſtris, ſed maxime in Saxoniam fuerit; quippe qui magno ejus bono, Heinricum Bavariæ ducem, data ei in matrimonium filia in has terras vocaſſet, ducatumque Saxoniæ eidem contuliſſet: quo ipſo Sereniſſima Domus, quæ nunc Brunſvico-Lunæburgica audit, in

Saxo-

Saxonia fundata fueret. Quæ ut variis deinde fatis, ſub Conrado III & Friderico I imperatoribus jactata ſit, ex Chronico Helmoldi tradit. Nempe, quod ſub Friderico I Weſtphalia & Angaria a Saxonia avulſa, & proprio ducatu inſignita fuerit. Qua de cauſa, imminuta ſic veteris Saxoniæ potentia, dux Saxoniæ novus, priori potentia impar, in ſuperiori Saxonia Wittebergæ ad Albim ſedem conſtituit ſuam. Hinc mutationē ſtatus in Saxonia per Ottonem, Heinrici Leonis nepotem, factam deſcribit. Nam ann 01235 menſe Auguſto, novum ducatum Brunſvicenſem & Lunæburgenſem in Saxonia a Friderico II Imperatore ſtabilitum fuiſſe probat. Ex quo tempore major in Saxonia inferiori quies fuit. In hac enarratione, originem fœderis urbium Hanſeaticarum anno 1241. facti, ſimul attingit, & ad topographiam ac hiſtoriam eccleſiaſticam Saxonicam digreditur, adductis & laudatis ejus tum veteribus, tum novis clariſſimis ſcriptoribus. Quibus indicem ſcriptorum etiam genealogicorum Saxonicorum ſubjungit, introductionem hanc eruditiſſimam finiens.

DE NOVITIO OPERE, QVOD INSCRIbitur Prædeſtinatus, Auctoris anonymi Semipelagiani (in re, ſub Prædeſtinatorum nomine ſcribentis adverſus divos ſancti Patris Auguſtini diſcipulos) conſarcinato (ut ſupponitur) anno 434 tempore Proſperi, nuper reperto & impreſſo in Gallis, & a nemine hactenus revocato ad examen, nova Quæſtio Hiſtorico-Theologica, autore F. Seraphino Picci-nardo Brixienſi Ord. Prædicatorum, provinciæ Magiſtro ac Theologo Primario Patavii in via S. Thomæ.

Patavii, ſumptibus Petri Mariæ Frambotti 1686, in 4.

QVatuor ſupra quadraginta elapſi ſunt anni, ex quo *Jacobus Sirmondus*, Jeſuitiæ Societatis Presbyter jam ſenex, poſt plurima alia novum aliquod antiquitatis eccleſiaſticæ monumentum, in Mariæ Remenſis bibliotheca ſine Autoris nomine repertum, e tenebris produxit. Quod etſi *Hincmaro* Remenſis *Hygino*, alii *Primaſio* tribuiſſent, & ipſe

& ipſe ex ſtyli & ſententiarum affinitate autorē ejus *Arnobium* juniorem deprehendiſſe ſibi videretur; nihilominus tamen, cum & ſuæ ipſius divinationi minus fideret, & aliorum judicia falſis præſumtionibus inniti crederet, *Prædeſtinati* titulo ſignare maluit.

Prædeſtinatorum enim hæreſin Autor ille, quisquis fuerit, trip arto hoc opuſculo quantis poteſt viribus impugnat, ac primum quidem 90 hæreſes recenſet, in quo catalogo cum Pelagiana, Neſtoriana, & Prædeſtinatiana ultimo compareant loco, Autorem hunc nondum exorto Eutyche, & ante *Gennadium* Maſſilienſem ſcripſiſſe, Sirmondus conjicit. Deinde vero libellum prædeſtinatianis erroribus confertum, & a Prædeſtinatis ſub *Auguſtini*, ut inſcriptio habet, nomine confictum exhibet, quem poſtea tertia opuſculi parte non ſine magna verborum acrimonia confutat.

Non poterat Autoris hujus editio iis non ægre facere, qui e *Calvini* & *Janſenii* ſchola, ipſam Auguſtini & orthodoxæ eccleſiæ doctrinam a Pelagianis & Semipelagianis prædeſtinatianæ hæreſeos titulo infamatam, dicere ſolebant. Quocirca mirum videri poſſet, ſi quod *Piccinardo* noſtro viſum, ab eo tempore, quo Sirmondi ſtudio Prædeſtinatus in publicum prodiit, quod A. C. 1643 factum eſt, primus omnium *Natalis Alexander* paucis abhinc annis cauſam iſtam unica pagella tetigiſſet, cæterique omnes cum *Theophilo Raynaudo* & *Vincentio Contenzonio*, aut ſine examine præteriiſſent, aut unica linea deſpexiſſent, adeoque nemo hactenus Prædeſtinati opus ad examen revocaſſet.

At ſecus quam Piccinardus putat, contigiſſe, vel ſola *Johannis Avvræi* Doctoris Sorbonici cenſura, altero ſtatim poſt Prædeſtinatum anno edita teſtari poteſt, quæ Autorem hunc anonymum plurimorum errorum, Pelagianiſmi aliarumque hæreſium, mendaciorum, fabularum, craſſæ ignorantiæ & fœdiſſimæ impoſturæ arguit, quod librum, quem ſub Auguſtini nomine confictum aſſerit, ipſe finxerit, cum ex omnibus ſtyli lineamentis una & confutantis & confutati appareat facies. E quibus tandem concludit, Autorem iſtum aſcititio Prædeſtinati nomine prodeuntem, tanquam hominem nullius eruditionis & conſcientiæ, idoneum non eſſe, qui in minima re teſtari, nedum judicis aut arbitri partes ſibi vindicare poſſit. Hæc Avvræi cenſura Gallice ab Autore ſcripta, paulo poſt, nempe A. 1645 in Latinum ſermonem converſa, & ipſi Prædeſtinato annexa, in Belgio denuo lucem publicam

blicam aſpexit. Quid *Gilbertus Mauguinus* in confutatione fabulæ prædeſtinatianæ c. 4. aliique plures de Prædeſtinato Sirmondi ſtatuerint, recenſere nolumus, ne a Piccinardo noſtro longius divagemur, qui etſi in examine hujus operis anteceſſores haud paucos habuerit, reliquos tamen omnes conjiciendi audacia ſuperat, & multa in medium producit, quæ nondum cuiquam hactenus in mentem veniſſe legimus.

Autorem enim Prædeſtinati a Sirmondo vulgati *Vincentium* appellat, ſiquidem 16. objectiones Vincentianas, quas *Proſper* Aquitanus confutavit, ex hoc ipſo Prædeſtinati opere excerptas collatione facta probare contendit. Etſi enim nonnulla objectionum iſtarum capita, videlicet 9. 10. 11. & 16. in Prædeſtinato expreſſis verbis non occurrant, ex cæteris tamen ea conſequi judicat. Aſſerit inſuper, Autorem Prædeſtinati in fine operis, vel epilogi vel indiculi inſtar, omnia iſta ſedecim errorum capita Auguſtini diſcipulis, imprimis vero *Proſpero* & *Hilario* per calumniam objecta, lectorum oculis conſpicienda præbuiſſe. Cumque indiculus iſte in Prædeſtinato hodie non amplius compareat, eundem vel injuria temporum detritum, vel ab editoribus eo fine omiſſum ſuſpicatur, ut autorem hunc eo felicius pro catholico venditare poſſent, neve Vincentii Semipelagiani a Proſpero refutati veſtigia manifeſto deprehenderentur. Ne autem quæ de ſedecim errorum indice vel epilogo diſſerit, gratis affirmare videatur, primum *Proſperi* teſtimonium adducit, qui in reſponſione ad objectiones Vincentianas ad hunc ipſum Prædeſtinati indiculum reſpiciens dicat: *contexunt, & qualibus poſſunt ſententiis comprehendunt ineptiſſimarum quarundam blaſphemiarum prodigioſa mendacia, eaque oſtendenda & ingerenda multis publice privatimque circumferunt, aſſerentes talia eſſe in noſtro ſenſu, qualia diabolico indiculo continentur.* Deinde quoque ad *Hincmarum* Remenſem provocat, qui in epiſtola ad Carolum Calvum apud *Flodoardum* lib. 3. c. 15. poſt recenſita nonnullorum ſcripta, quæ ſibi oppoſita fuerant, hunc in modum pergit: *inſeruerunt etiam in iisdem ſuis ſcriptis de quibusdam ſedecim capitulis, quaſi nobis debeant imputari, de quibus nihil audivimus neque vidimus, antequam venerabilis Ebbo Gratianopolitanus epiſcopus vobis ea, quaſi a bonæ memoriæ Fratre veſtro Lothario transmiſſa detulit, quorum capitulorum Autorem nec adnotatum invenimus, nec cum multum quæſivimus, invenire valuimus.* His enim verbis Autorem Prædeſtinati ejusque indiculum ab

Hincmaro indicari cenſet, qui a Rege Lothario Caroli Calvi Fratre ad Ebbonem transmiſſus, & ab Ebbone publicatus in Hincmari manus venerit. Ac ne quis objiciat, verba Hincmari, quibus Autorem iſtorum ſedecim capitulorum ſibi plane incognitum teſtatur, ad Autorem Prædeſtinati minime pertinere poſſe, cum Hincmarus in opere ſuo de prædeſtinatione Autorem Prædeſtinati ſemel iterumque Hyginum appellaverit, Piccinardus tempora diſtinguenda monet. Anno enim 856, quo Hincmarus prius ſuum de prædeſtinatione opus elucubravit, cujus ſola præfatio ad Regem Carolum ſupereſt, nondum ipſi quicquam de Autore hujus operis conſtitiſſe, at anno 859, quo poſterius de prædeſtinatione opus evulgavit, cum jam per triennium ſcriptum hoc perluſtrandi commodiorem occaſionem habuiſſet, ex argumento libelli primi minus recte intellecto Hyginum pro Autore habuiſſe cenſet.

Porro cum plures quinto ſeculo Vincentii fuerint, *Vincentium Lirinenſem* ab opere Prædeſtinati alienum pronunciat. Etſi enim ſibi ipſe objiciat, quod Vincentius Lirinenſis ab *Henrico Noriſio* & *Natali Alexandro* Semipelagianæ hæreſeos arguatur, & ſcripta ſua ſub *Peregrini* nomine ediderit, ex quo fortaſſe Hincmari errorem natum eſſe cogitari poſſit, qui characteribus antiquitate nonnihil obliteratis pro Peregrino *Hyginum* legerit, objectiones tamen iſtas parum habere roboris reſpondet, cum & Vincentium Lirinenſem a Pelagiana labe, quod alibi a ſe probatum aſſerit, immunem fuiſſe, & illum Hincmari errorem aliunde promanaſſe conſtet. Vincentio igitur Lirinenſi abſoluto, aliud Vincentiorum par adducit, nimirum Vincentium Pſalmorum interpretem, a Gennadio c. 80. de Scriptoribus Eccleſ. commendatum, & alterum cognomento Victorem, adverſus quem Auguſtinus libros quatuor de origine animæ compoſuit. Ex his duobus Vincentiis alterutrum Prædeſtinati opus edidiſſe Piccinardus ita ſtatuit, ut ferme magis ad Vincentium Victorem inclinare videatur.

De cætero hunc Prædeſtinati autorem Vincentium, a *Proſpero* non modo in reſponſione ad objectiones Vincentianas ex inſtituto confutatum, ſed & in poſterioribus ejusdem ſcriptis, imprimis vero in commentario ad quinque poſtremas Pſalmorum decades, & in libris de vocatione gentium obiter perſtrictum aſſerit. Lectum quoque eundem Prædeſtinati Autorem ab *Arnobio* juniori ex eo arguit, quod

ſimili-

ſimilibus verbis & argumentis contra Prædeſtinatos uſus fuerit, etſi ab Autore Prædeſtinati in eo differat, quod contra Prædeſtinatos agens, in medio veritatis conſiſtens ad alterum Semipelagianiſmi extremum non deflexerit, quod contra *Natalem Alexandrum* & alios Arnobium Juniorem Semipelagianis annumerantes eo fine probandum ſuſcipit, ut Prædeſtinati opus Semipelagianum autorem redolens, Arnobio juniori perperam tribui ſimul evincat.

Præter Proſperum Vincentio ſe oppoſuiſſe tradit *Autorem ὑπογνωστικῶν*, quæ Auguſtini Tom. 7. leguntur. Hunc enim toto libro 6, cum priores quinque *Julianum* tangant, Prædeſtinati Autorem aggredi ſtatuit. Qua occaſione de Autore iſtorum hypognoſticon diſquirit, & quamvis *Johannis Garnerii* rationes pro *Sixto* ſeu *Xyſto* III. probabiles cenſeat, easque contra *Natalis Alexandri* objecta dubia defendat, veriſimilius tamen ipſi videtur, libros iſtos a *Mario Mercatore* compoſitos fuiſſe, qui poſt ſubnotationes in Julianum plenius, hoc opus jam in ſubnotationibus promiſſum elucubraverit, & Græcæ linguæ non imperitus Græco hoc titulo inſigniverit.

Quantum autem ad ſecundum Prædeſtinati librum attinet, qui ſub Auguſtini nomine confictus inſcribitur, ejus Autorem Piccinardus *Evodium Uzalenſem* eſſe pronunciat, qui cum apud Adrumetinos monachos Prædeſtinatorum hæreſis exorta jam fuiſſet, a *Valentino* Abbate rogatus, ſententiam ſuam & alia quadam epiſtola, & hoc ipſo libello indicaverit. Et quamvis epiſtola Auguſtini 95. Evodium a Prædeſtinatorum errore abſolvere videatur, Piccinardus tamen ex libro 3. *Auguſtini* de libero arbitrio contrarium affirmat. Porro ſuſpicatur, fortaſſe Evodium libello ſuo hunc præfixiſſe titulum: *expoſitio doctrinæ Auguſtini.* Cumque hic libellus forte una cum nonnullis Auguſtini ſcriptis ad Maſſilienſes allatus fuerit, inde per errorem contigiſſe, ut hic libellus pro Auguſtini fœtu habitus fuerit, niſi forte Maſſilienſes ex malitia Auguſtinum Prædeſtinatorum erroribus involvere auſi fuerint. Poſteaquam vero Cæleſtinus P. R. Proſperi monitu, damnatis Semipelagianis pro Auguſtino ſententiam dixerit, Maſſilienſes Auguſtinum ipſum non amplius adortos, in ipſius diſcipulos omne calumniarum virus effudiſſe, adeoque Autorem Prædeſtinati libellum, quem Evodius ſcripſerat, ab Auguſtini diſcipulis ſub Auguſtini nomine confictum affirmaſſe.

In corollariis primæ ſectionis, inter quæ primum locum obtinet realis antiquæ hæreſeos Prædeſtinatianæ exiſtentia, item in conſectariis ſectionis tertiæ, quæ inſcribitur antidotum adverſus ea, quæ in autore Prædeſtinati caveri debent, alios etiam Autores cenſuræ ſuæ Piccinardus ſubjicit, imprimis *Hincmarum* Remenſem, cujus novem errata perſtringit, & e recentioribus M. *Antonium de Dominis*, *Jacobum Sirmondum*, *Andream Junium*, *Chriſtophorum de Orthega* & *Theophilum Raynaudum*, ultimo vero loco nonnulla de *Proſpero* ejusq; ſcriptis diſſerit, ejusdemq; reſponſionem ad 16. objectiones Vincentii ſubjungit.

Hæc ex prima & tertia ſectione, quibus opus Prædeſtinati ad examen revocatur, paucis notare libuit. Secunda enim ſectio ipſum Prædeſtinati opus complectitur, ex tomo 27. bibliothecæ Patrum Lugdunenſis denuo editum, ita tamen, ut loco præfationis Sirmondianæ, qua opus illud commendatum fuerat, admonitio ad lectorem de cavendis hujus libri erroribo præmiſſa deprehendatur, in qua graviter Piccinardus queritur, autorem hunc Pelagianum aut ſaltem Semipelagianum, ipſo Fauſto Rejenſi craſſiorem, non modo ſine cenſura, verum etiam cum Sirmondi elogio Sanctis eccleſiæ Patribus additum fuiſſe.

A CONTINUATION OF THE NEVV Digeſter of Bones &c.

ſive,

Continuatio novi Digeſtoris Oſſium, autore Dionyſ. Papino, M. D. & Societatis Regiæ Socio.

Londini, apud Joſeph. Streater, 1687, in 4.

SExennium jam fere elapſum eſt, ex quo ingenioſiſſimus Autor modum curioſo orbi aperuit, mediante aeris & aquæ bullientis compreſſione res duriſſimas, ipſaque etiam oſſa ad gratam & eſui aptam mollitiem, intra paucum tempus percoquendi, gelatinas varias non compendioſe minus, quam copioſe parandi, aliasque quamplurimas res, in vita communi ſumme proficuas, efficiendi; quemadmodum tam de machina hunc in finem inventa, quam ejus operationibus dictum pluribus fuit *in Actis anni 1682. pag. 105. ſeq. & pag. 305. ſeq.* quorſum brevitatis cauſa benevolum Lectorem pro pleniori eorum, quæ

mon-

mox a nobis dicenda erunt, intellectu remissum volumus. Tametsi vero in scripto tunc edito insignem & multifariam hujus rei utilitatem, cum operandi facilitate conjunctam, ad oculum demonstrasset, nihilominus mirabundum se hactenus animadvertisse scribit, a pauciſſimis inventum hoc in usum fuisse deductum, plerisque id pro infructuosa curiositate reputantibus; qua in parte non dissimile ejus fatum ab eo, quod molæ tam aquaticæ quam pneumaticæ olim passæ sunt, agnoscit, utpote quarum machinam, qua tamen hodie carere absque summa molestia haud possimus, primitus ab ipso etiam Plinio, perspicaciſſimo alioquin, itidem mere inter curiosas speculationes recensitam allegat. Ut proinde homines de hujus inventi emolumentis plenius convincerentur, non solum cuilibet licentiam facit, ipsius operationes semel per septimanam, loco ac tempore præfixis, instituendas coram spectandi; sed & præsenti Tractatu (quem Johanni Comiti Carberiæ, Societatis Regiæ nunc Præsidi inscripsit,) perfectiorem adhuc & pluribus suffultam experimentis notitiam communicare, omnemque sic ulteriorem dubitationem residuamve obscuritatem tollere adgressus est. Ac primo quidem occupatus est in describenda nova hujus machinæ forma, qualem ad mandatum defuncti proxime Regis, pro ipsius Laboratorio in *Whitehall* construi fecerit: quæ ipsa tamen cum quoad partes essentiales parum aut nihil differat ab ea, quam anno 1682. *pag. 106.* descriptam, ibidemque *tab. 6. fig. 1. 2.* depictam dedimus, (nisi quod exterior ejus fabrica, simpliciori facie comparens, & tantum non lebetem vulgarem mentiens, facilius artificium tegat) hinc ei de novo hic prolixius delineandæ non immorabimur, satis fore existimantes, si pauciſſimis indicaverimus, quænam potiſſimæ inter novam hanc & priorem illam machinæ structuram differentiæ intercedant. Nimirum ne dicamus, exterioris lebetis operculum, quod antea duabus modo cochleis claudebatur, nunc earum quatuor habere: item, interioris lebetis orificium seu aperturam notabiliter extra aquam, cui immittitur, eminere, minusque adeo ac antea, periculi esse, ne eo post peractam coctionem aperto, aqua influens forte res coctas earumve saporem corrumpat: præcipuum discrimen in eo consistit, quod foramen in operculo lebetis extimi (cui immissus canalis cum incumbente obturaculo antea gradus internæ pressionis moderabatur) nunc penitus omissum sit, multisque adeo ambagibus hoc pacto machina liberata. Tametsi

enim primarium hujus inventi fundamentum in eo ſitũ ſit, quod quemadmodum corpora alia ignita, quo compactiora ſunt, eo magis adurunt, (uti v. g. ferrum candens fortius carbone fervet) ita & aqua bulliens, quo magis per compreſſionem ejus rarefactio ac dilatatio impeditur, eo potentius in res immerſas agat: attamen cum eapropter non opus ſit gradus preſſionis adeo ſcrupuloſe obſervare, ſatius exiſtimavit, machinam ſemota penitus hac moleſtia ſimpliciorem, adeoque uſui magis accommodam exhibere; maxime cum antehac foraminis iſtius quandoque contingens apertio, plures corrupiſſe operationes comperta ſit. Sufficit etenim, uti Autor jam in priori tractatu monuit, omiſſa preſſionis graduum computatione, id modo obſervare, ut ſemper eadem aquæ quantitas exteriori lebeti ſeu novo huic MB. infundatur, ac vaſe dein probe clauſo diligenter annotare, quinam caloris gradus ſingulis operationibus congruat; id quod compendioſe efficere pariter jam antehac docuit, pondere nempe ſuſpenſo ad parietem e filo 3 circiter pedum, cujusque adeo ſingulæ vibrationes prope ſingula minuta ſecunda indicent; ſic ut deinceps ad gradum caloris indagandum non alio opus ſit, quam ut perpendiculo hoc in motu poſito obſervetur, intra quot ejus vibrationes aquæ gutta machinæ operculo, ab omni pinguedine bene mundato, injecta evaporet. Cæterum & id addere conſultum putavit Autor, poſſe aliqualem communicationem relinqui aeri vaſis exterioris cum lebete intus poſito, idque eo fine, ne ſi exterius, ut plerumque fit, citius incaleſcat, preſſio inde enata vas interius omnino queat frangere; quod plus vice ſimplici contigiſſe ſibi, utut hoc ſatis fuerit validum, perhibet.

Tametſi vero machina hac, novis præſertim his acceſſionibus aucta, commodius inventum dari vix poſſe exiſtimet, ad carnes aliasve res absque aqua, proprioq; adeo ipſarum jure coquendas, nihilominus eum multa dentur, quæ absque affuſa aqua coctionem reſpuant, v. g. gelatinæ, fabæ, oryza &c. faciliorem adhuc & minoribus multo ſumtibus parabilem modum nunc noviter communicat, res ejusmodi, quæ affuſo liquore indigent, brevi manu præparandi, eosdemque earum intuitu cum priori illa machina effectus producendi. Scilicet fieri jubet cylindrum cavum in fundo clauſum, at in ſummitate apertum, ſtanno intrinſecus craſſe ſatis oblitum, ne alioquin æris ſapor cocta inficiat,

forma,

pag. 279.

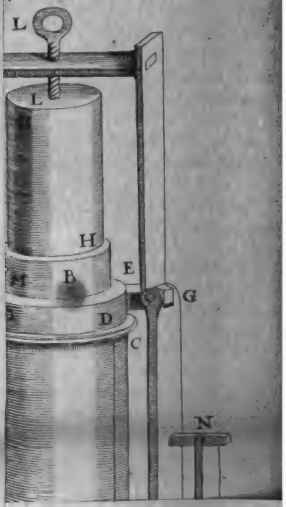

Digitized by Google

forma, qualem exhibet *fig. 1.* cui aptatur operculum plana ſaltem ſuper- TAB. V.
ficie conſtans, ut in *fig. 2.* videre eſt, quod pariter ſtanno obducendum; planitie tamen cylindri orificio tam exacte reſpondens, ut interpoſito chartæ humectatæ circulo (ut pote quo tam in priori, quam hac machina ad omnes operationes opus eſt,) ne minimus quidem aeri tranſitus pateat. Hic cylindrus dein ipſe, (absque alio interiori lebete, utpote quo hic opus non eſt) aqua & oſſibus, ſi v. g. gelatina paranda ſit, repletur usque ad unius circiter pollicis ſpatium, ſi vas hoc 12 pollicum profunditatem habeat, cæterum ſecundum aliam hujus proportionem magis minusve. Ita vas hoc cylindraceum immittitur pegmati ferreo, quale *fig. 3.* repræſentatum, aptiſſimum judicat ei exactiſſime claudendo, dum nempe ferramentorum duorum, quibus vas inſiſtit, extremitates *BB CC.* (quas paulo magis elatas eſſe oportet, quam ſpatium intermedium) directe opponuntur quatuor cochleis *FFFF* operculum prementibus, ut adeo preſſio ubivis æqualiter diſtributa tanto fortior eſſe queat. Habet præterea pegma hoc ferreum duos in latere axes *DD*, quibus mediantibus ſuſpenſum, ope funium aut fulcri ferrei, facile inverti cum incluſa machina pro lubitu queat. Talis enim inverſio non ad id ſolum conducit, ut circulus papyraceus, cujus ſupra meminimus, continuo humidus ſervari queat, nec caloris vi exſiccatus aeri tranſitum permittat: ſed & ut machina in ſitu horizontali ſupra ignem immediate ſubjectum collocari, citiusque adeo & impenſius calefieri poſſit: cui fini etiam adjecti ſunt duo cardines ferrei *E. E.* ut nempe affigi illis valeat fornacis quædam ſpecies, ſeu lamina ad carbones excipiendos aptata, figuram craticulæ habens, aut aliquoties ſaltem perforata, quo ſubjecti aeris ſufflatio ad ignem fortius impellendum ſic quodammodo adjuvetur. Cæterum cum conſtet, cibos facillime ollæ lateri, quod igni admovetur, inter coquendum adhærèſcere, aduſtosque adeo reddi; quo periculo huic obviaret, modum commentus eſt, quo aqua continuo inter ollam cibumque immiſſum interjecta ſervari poſſit, omneque adeo empyreuma præcaveri. Videlicet utitur hanc in rem lamina ſtannea, curvata in ſimilitudinem cylindri cujusdam cavi, ac ſuſtentata pedunculis aliquot; quam collocat in eo machinæ latere, quod igni admovendum eſt, ut ſic ſpatium iſtud, quod pedunculorum altitudo relinquit, aquæ interfluæ totum pateat. Prærogativas vero varias novæ hujus machinæ digeſtoriæ præ priori illa allegat: v. g.

quod

quod ad hanc parandam multo minus metalli requiratur, eaque proinde levioribus ſumtibus comparetur; quod plus gelatinæ hic quavis vice excoqui poſſit, dum major vaſis eſt capacitas; quod minus carbonum hic ad coctionem requiratur, dum ignis immediate ſubter machinam poſitus fortius operatur, quam ſi lateri ſaltem admoveretur; ſicut experimento comperit, quantitate fere dimidia carbonum, ad priorem machinam requiſitorum, hic ſuperſederi poſſe: porro, quod machina hæc facili negotio agitari valeat, quam ſuccuſſationem multum conducere ait ad celeriorem glutinoſarum particularum diſſolutionem in parandis gelatinis; quod poſt peractam operationem lebes hic facilius & abſque metu ebullitionis, etiam antequam omnino refrixerit, aperiri, & liquor coctus educi queat; inverſa enim machina cochleas paulatim relaxari poſſe, donec hic tenui vena effluat in ſuppoſitum vaſculum. Navigantibus vero, (utpote quorum uſibus primam etiam illam machinam imprimis commendatam antehac jam diximus) hanc multo adhuc commodiorem fore credit, dum non ſaltem agitatio ei nil quidquam officit, quæ in vulgaribus caldariis aquam facile diſpergeret, ſed & fornax hic applicanda ſic muniri exiguo negocio poteſt, ne ab igne periculi quidquam in navi metuendum ſit, Cui accedit, quod hic non ſolum multo minus aquæ dulcis abſumatur in paranda gelatina, coquenda oryza & ſimilibus, ſed & carbonibus admodum parcatur, uti jam ſupra dictum; imprimis ſi operatio ſæpius, & antequam lebes omnino refrixerit, iteretur: quemadmodum computum iniit, quod gelatinæ, ſaluberrimum navigantibus alimentum præbituræ, 150 libræ intra 24 horarum ſpatium excoqui poſſint, inſumtis modo carbonum 11 circiter libris. Quanta vero gelatinæ copia ope hujus inventi elici poſſit, vel exinde patet, quod Autor ex una libra raſuræ eboris excoxerit tribus operationibus usque ad 15 libras gelatinæ optimæ: nec minorē quantitatē ex oſſibus ovinis aliisve haberi poſſe exiſtimat, dummodo ſuppetat medium, eadem æque facile ac ebur comminuendi. De cætero varia Autor experimenta recenſet, quæ de novo hoc digeſtore in diverſarum materiarum coctione ceperit, commemoratis ubique fideliter circumſtantiis occurrentibus, ac ſpeciatim, quonam gradu calor in ſingulis operationibus fuerit adhibitus, Sic mediante hoc invento tincturam e polenta extrahere, & probati ſaporis cereviſiam conficere docet; utut fateatur majora pro hoc inſtitu-
30 vaſa paranda fore, ſiquidem alicui ſic potum talem copioſe & cum emolu-

Digitized by Google

emolumento præparare lubeat: ſic enarrat porro, qua ratione ſuccum ſpiſſum e dura liquiritiæ radice facili negotio confecerit, item ex viperis, (cum earum ſal volatile adeo in medicina commendetur) gelatinæ ſpeciem excoxerit; per quam operationem id incommodi præveniri poſſe autumat, ne ſalis illius volatilis magna pars exhalet inter præparandum, uti alias contingat, ſi hoc in aere libero fiat. Cumque idem vulgari *Chocolatæ* coctione evenire animadverterit, ut nempe ſpiritus volatiliores inter parandum perdantur, dum hæc antequam potui apta fiat, tribus fere vicibus igni ſoleat admoveri, hinc tentavit ipſam quoque in clauſa hac machina præparare; comperitque ex nucibus *Cacao* tincturam ſic commode, tertia etiam vice noviter affuſa aqua elici poſſe, nucibus tandem adeo exhauſtis, ut formam quidem externam ſervantes, molles plane & nudis digitis friabiles evadant: unde concludit, elicito ſic omni earum ſucco laudabili, remanere tantum particulas glutinoſas ac terreſtres; quas adeo (præſertim cum ab *Edm. King* edoctus fuerit, eas ipſas noxios ſæpe effectus gignere,) vel ſemovendas penitus credit, vel, ſi cui nihilominus eas etiam una aſſumere libeat, in mortario ligneo aut marmoreo facilius tritas tincturæ admiſceri poſſe exiſtimat. Præterea cum viderit, Norimbergæ aliisque in locis e mollioribus lignis pyxides aliave inſtrumenta parari, quæ impreſſam ſibi typi excavati figuram recipiant, ſpeciemque anaglyphi operis mentiantur, hinc experiri ſimile quid in machina ſua voluit, an ſc. duriora etiam ligna coctionis ope ad commodam ejusmodi mollitiem perduci valerent: primum quidem adſumto hanc in rem *ligno vitæ*, cum hoc tanquam reſinoſum aqua domari poſſe deſperaret; id cum therebinthina, ac dein cum ſpiritu therebinthinæ igni adpoſuit, fruſtraneo tamen eventu, utut calor & major & diuturnior, quam ad emollienda oſſa, adhiberetur: poſtea nihilominus præter expectationem apparuit, nudam aquam huic rei ſufficere, dum ita coctum lignum molle & aptum recipiendæ typi figuræ evaſit: ubi id ſolum monet, neceſſum eſſe ut lignum ſub typo preſſum relinquatur, donec omnino ſiccum evaſerit; alias enim fieri, ut partes ejus elaſtica quadam vi ſenſim reſilientes magnam impactæ figuræ portionem perdant; cæterum buxum adhuc commodius hanc in rem adhiberi teſtatur. Cornua etiam bovina emollire tentavit ita, ut liquidi ad inſtar modulo infundi valerent: nec hic tamen effectus conatui omnino reſpondit: id nihilominus obtinu-

it, ut partes ipſorum extreme tumeſcentes ac molles redditæ, ſi intra modulum compingerentur, unum quaſi corpus emergerent & qualemcunque ſic formam pro lubitu adſumerent, modo in tali ſitu in modulo relictæ ſiccarentur. Quod reliquum eſt, cum ope machinæ hujus digeſtoriæ tantam gelatinæ copiam ex oſſibus educi poſſe viderit, id quoque egit, ut variis experimentis tentaret, num forte novis etiam uſibus præter comeſtionem, viſcidus hic liquor poſthac adhiberi valeat. Ac primo quidem docet, qua ratione gelatina ſpiſſiore liquefacta, & variis ſigillis ac numiſmatis ſuperinfuſa, exactiſſimi eorum ectypi inde proveniant: quin imo narrat, ectypum talem a ſigillo, antequam plane ſiccaretur, demtum, in minutiſſimam formam paulatim exſiccando contractum, tam accurata tamen proportione ſingulas ſigilli partes ſervaſſe, ut figuræ microſcopio etiam ob exiguitatem inſpectæ, nil quidquam perfectionis hoc pacto deceſſiſſe fuerit deprehenſum. Potiſſimam tamen gelatinæ hujus utilitatem in adſervandis diverſorum generum fructibus fore ſperavit; ſibi etenim perſuaſit futurum, ut intra vitrum cochleis probe occluſum, & ab omni aeris acceſſu liberum, in glutinoſo hoc liquore haud ſecus ac in ſuccino incluſi, ſubſtantiam ſuam maxima ex parte illibatam multo ſatis tempore conſervare poſſent. Tametſi autem & hic ſpe ſua quadantenus exciderit, dum expertus eſt, fructus ita incluſos brevi tempore tantum non penitus corrugari, & ſucco per corticem transmiſſo (quod non ſine ſtupore ſe in malis etiam aurantiis & citrinis advertiſſe ſcribit) gelatinæ molem augere: nihilominus modum hunc fructus præſervandi omnibus hactenus uſitatis præſtare autumat, cum ob ſumtuum levitatem, tum ob exactiorem ſaporis nativi retentionem; dum quod fructui de ſucco decedit, gelatinæ accreſcit, ut adeo ejus ſapor in futura anni tempora conſervari commode tam ad ſalubritatem, quam curioſitatem queat. Cum vero deprehenſum fuerit, gelatinam talem ſucceſſu temporis graviuſculum odorem ſpirare; hinc ne quis eo forte offendatur, non ſolum docet, eundem mali aut corrupti nihil indicare, ſed non niſi ab inſitis ſalibus volatilibus provenire, qualia multum ſæpe conducere oſtendit exemplo ſalis volatilis cornu cervi: ſed & modum commonſtrat, quo in gratiam delicatulorum (plurimos enim id vix guſtantes advertere) hoc quidquid eſt odoris corrigi valeat. De quo, ut & multifariis experimentis, quibus indagavit, quinam fructus magis minusve

ob in-

Digitized by Google

ob inſitam qualitatem apti ſint huic præſervationi (quo nomine præ aliis rubi mora commendat) plura hic afferre ſuperſedemus, ne longe nimis extra inſtitutum evagari videamur. Flores quoque ita adſervare tentavit, non tamen ſatis ad votum, dum obſervaſſe ſemet perhibet, eos in ſe habere principia perquam activa & ad fermentandum apta, quæque ſpiritus non abſimiles vini ſpiritibus producere ſoleant. Cum vero gelatina, quæ ad uſus talismodi adhibetur, multum per evaporationem inſpiſſata prius eſſe debeat: hinc occaſione hac modum monſtrat, evaporationem non hujus ſaltem, ſed & aliorum quorumvis liquorum accelerandi, ope nempe vermicularis ſpiræ excavatæ, cujus uſus alias in chymicis quoque ad ſpirituum condenſationem facilitandam eſſe ſolet: nimirum ſpira hæc foramini vaſis in fundo pertuſi inſeritur, ut *fig. 4.* oſtendit, ſic ut lampadi accenſæ, fundo ſuppoſitæ, eadem camini quaſi loco inſerviens calorem ex æquo undique diffundat. Certe exiſtimat Autor, inſtrumenti hujus uſum varii generis artificibus, qui pro evaporatione multum ſæpe expenſarum facere neceſſum habeant, perquam proficuum eſſe poſſe. Denique quamvis idem jam in priori tractatu edocuerit, machinam a ſe inventam etiam ad varias deſtillationes adhiberi poſſe, eoque fine peculiarem ejus fabricam excogitaverit, cujus delineationem pariter jam ante hac exhibuimus *in Act. loc. all. pag. 106. fig. 5*; tamen cum poſtea temporis rem hanc, quam tunc in idea ſaltem communicaverat, reapſe effectui dederit, machinamque ejusmodi, aliquibus tamen mutatis, conſtrui ſibi fecerit, haud pigebit ejus deſcriptionem, qualis nunc ab ipſo proponitur, denuo huc tranſcribere. Eſt itaque in *Fig. 5. AA* cylindrus cavus major, continendæ aquæ dicatus. *BB.* lebes interior pro recipiendis materiis deſtillandis. *CC* circulus ex ære fuſus ſat craſſus, cum foramine in medio, per quod tranſiens lebes *BB* eidem exactiſſime ac firmiter adferruminatur. *DD* annulus ferreus perquam validus, circumdans aperturam lebetis *BB*, aptatusque ſuper circulum *CC*. *EE* duæ appendices aut anſulæ annuli *DD*, qubus mediantibus annulus hic ferreus firmari poteſt ope paxillorum ferreorum ad pegma ferreum *GGGG*, attractusque dein ope cochlearum *FF*, valide premit circulum *CC*, eumque facit exacte claudere aperturam cylindri *AA*. *HH* eſt vaſculum, cujus orificium diligentiſſime adplicatur aperturæ lebetis *BB*, idque ope cochleæ *LL*, vas vero hoc vel ex vitro fieri poteſt, vel ex metallo.

tallo. *MM* tenuis tubulus epiſtomium habens cum clave verſatili, quo mediante aer extrahi poteſt e lebete *BB*, ſi cui forte placeat deſtillare quid *in Vacuo*. NN duæ appendices pegmatis ferrei ad machinam totam in ſuſpenſo tenendam, ut in ſchemate videre eſt; eo nempe fine, ut eadem facili negotio ſurſum deorſum inverti valeat.

Sic dein ſpatium inter cylindrum majorem *AA*, & interiorem lebetem *BB* aqua impletur, rebusque deſtillandis lebeti *BB* immiſſis, opus eſt ut craticula ænea intus ponatur, ad impediendum ne eædem deorſum labantur, ita ut tamen vaporibus liberum maneat in vaſculum *HH* tranſire: hinc machina invertenda ſic eſt, ut vaſe *HH* infimum ſitum habente, vapores in eo remanere queant, poſtquam fuerint condenſati. Ignis vero applicandus eſt cylindro *AA*, ſuſtentandus ibi mediante lamina ferrea ſemicirculari adpenſa cardinibus *OO*. Conſultum quoque eſſe ait, ut in promtu ſit vas aqua frigida plenum, cui ima machinæ pars immergi valeat, quo vapores tanto citius condenſentur in vaſe *HH*. Conducere vero prædicat machinam ita inſtructam, ad indagandos diverſos effectus ope deſtillationis producendos, prout ea fiat in diverſis gradibus rarefactionis & condenſationis aeris: perhibet inſuper, deſtillationes ſic in M B citius & difficilioribus in caſibus, ac vulgo, peragi poſſe; nec periculum adeſſe, quicquam ſic de partibus ſubtilioribus & volatilioribus perdendi.

Hactenus de machina Digeſtoria, quæ primam Tractatus præſentis partem abſolvit: reliquum nunc eſſet, ut de altera etiam ageremus, quæ appendicis loco annectitur, ac de Antlia pneumatica amplificata & ad novos uſus applicata tractat: ſed quia verendum, ne nimiæ nunc prolixitatis arguamur, ejus recenſionem in Acta menſis ſequentis, Deo volente, malumus dilatam.

OBSERVATIONES ANATOMICÆ CIRca congreſſum, conceptionem, geſtationem partumque ranarum.

QVamprimum veris hujus initium poſt ſuperatum brumale frigus alu avimus, vidimusque ex hybernaculis ſuis prodire ranas, elegans profecto nobis occaſio oborta eſt inquirendi penitius in primæ naſcendarum ranarum initia, curioſa omnino, ſed hactenus a nemine ſatis

Digitized by Google

TAB. VI *ad a. 1687. pag. 285.*

Fig. 2.

Fig. 1.

Digitized by Google

satis accurate descripta. Dies erat Martii mensis undecimus, qui primam suggerebat fœmellam utero jamjam gerentem, a quo tempore ad præsentem usque horam innumeræ occurrunt fœminæ pariter ac mares. Inter illas aliæ quidem jamjam pepererunt, aliæ adhuc utero gestant, aliæ nondum compressæ sunt: hi autem vel deprehenduntur in ipso coeundi actu, vel ad congressum proni, vel etiã exhausti Venere atque languentes. Sunt enim mares circa veris accessum instructi excrescentia quadam in pollice utriusque pedis anterioris callosa, quæ mirabili & ex holoserico quasi confecto integumento occultatur, typhæ aquaticæ qua substantiam & colorem non multum dissimili. Atque hæc ipsa macula firmiter primum adhæret in iis, qui congressum appetunt: laxius adhæret ac detrahi potest in his, qui Venerem exercuerunt crebrius: decidit denique sua sponte postquam robur virile prostratum est. Interiora si spectes, notabis præcipue vesiculas seminales in viris ante coitum adeo intumescere a lactescente sperma-
te, ut non raro sexies & ultra superare magnitudinem in figura I. Tab. VI. depictam visæ sint: qui in congressu capiuntur, non unius magnitudinis vesiculas ostendunt, sed modo majores, modo minores, pro diversitate scilicet vel ejecti vel iterum collecti spermatis: qui vero suo jam satisfecerunt officio, iis una cum pene atque pollicum callis minuuntur vesiculæ seminales ita, ut vix ac ne vix quidem conspiciantur, nisi quis per ureteres apertos flatum immittat. Fœmellæ contra & graciles in pedibus pollices ubique servant, & vesiculis illis spermaticis penitus carent; ast testiculi longe amplissimi sunt, multis modis testes marium superantes, & oviductus cum duplici utero adeo sunt aspectu jucundi, ut nihil in rana elegantius cernatur, quam applicato ad Tubæ superius orificium tubulo, si flatu distendantur. Ovula vero in fœmellarum sic dictis testiculis seu potius ovariis reperta, ab initio exilissima sunt & pellucida, successu temporis accrescunt eadem pedetentim, coloremque suscipiunt ex lactescente lividum, in quibusdam nonnihil viridem: postmodum ovaria plane variegata deprehenduntur, aliis quidem ovulis lividis aut quodammodo virescentibus, aliis ex toto atque aliis ex parte fuscis, donec tandem nigra prorsus evadant maturitate; atque tum demum ad concipienda intra uterum ovula admodum propinquæ sunt ranæ. Nimirum & ranas observavimus cum maribus suis congredientes eo etiam tempore, quo ovula

non omnino nigra, ſed variegata comparuerunt, tumque non modo fœmellarum tergo, quod ſolennius eſt, ſed & abdomini incumbunt mares. Qui primus congreſſus dubio procul ad imprægnanda ovula idem valet, quod in gallinis e. g. galli coitus, h. e. ut plura ſimul ova fœcundentur. Nam & analogia partium genitalium ſimilem cum avibus congreſſum ſuadet, & alteratio illa notabilis, quam circa fœmellæ compreſſæ anum videre licet, idem confirmat; ut taceamus ab iis, quos captandi ranas ergo emiſimus, non impetitis rerum naturalium, ſancte conteſtatum, non ſemel ranas obveniſſe juxta conſuetudinem volucrum vere coeuntes junctis podicibus. Verum longe curioſior eſt alter ille congreſſus, ranis peculiaris, qui nempe tum demum contingit, quando matura jam ova utero excipienda veniunt. Id vero nullibi clarius, quam d. e 18. Martii vidimus in rana ex ulnis mariti ſurrepta. Cum enim abdomen ejus aperiretur, occurrebant primum in dextro latere ovula ſaltem bina, libere inter cor & pulmones oberrantia, in ſiniſtro latere plus quam triginta reperiebantur ſimilia, illæſis tamen & ovariis atque ovulis. Elevato igitur ſterno, cum ad oviductus initium properaſſemus, viſus eſt dexter ad duarum circiter transverſorum digitorum latitudinem plane vacuus, in cujus tamen progreſſu plura hinc inde notabantur ovula, ejusdem magnitudinis & coloris cum his, quæ libere in thorace volutabantur. In ſiniſtro autem latere principium oviductus adeo erat repletum, ut cum tubulum applicare voluiſſemus, unum alterumque redierit ex oviductu compreſſo ovulum, & reliqua flatum immittendum omnino ſufflaminarint; in reliquo oviductus progreſſu non niſi tria obſervare licuit ovula, quanquam utrumque ovarium ſemiexhauſtum, & uterus ex utraque parte ſemiplenus occurreret. Quapropter dubium non eſt, quin ovula ex ovario in oviductum atque per hunc porro in uterum usque deferantur, faveute imprimis maris compreſſione in ranis. Neque enim amplexus ille adeo fortis ac diuturnus de nihilo eſt, ſiquidem inde etiam natas in pectore ſuggillationes cum excoriatione ſæpius monſtrarunt fœmellæ, indicantes hac ratione & locum atque vires in compreſſione a maribus facta. Videlicet quia oviductus extremitas, ſecus ac in aliis obſervatur brutis, immobilis exiſtit longiusque ab ovario diſtat, factum eſt egregio naturæ inſtituto, ut, cum venter ranæ cum ſterno mobili a rana comprimeretur, ovula ex ovario delapſa verſus ſuperiora adigantur,

ab ovi-

Digitized by Google

ab oviductus adæquato ore excipienda. Juvat autem ovulorum ingreſſum non parum cordis motus & pulmonum, ſiquidem inter inſpirandum cum pulmo elevatur, hoc ipſo ovula quoque attolluntur verſus cor; dum vero hoc attingunt, impelluntur continuo, ac partim a pulmonis, partim a cordis auricularumque motu tamdiu redduntur inquieta, donec foramen oviductus ingrediantur. Tum vero quæ ſemel ingreſſa ſunt, ad uterum usque deducuntur, virtute canalis propriæ, quippe qui inteſtinis admodum ſimilis ſine dubio ſimili quoque motu periſtaltico gaudet. Hunc in finem fibris inſtruitur variis, tenuibus ſed egregio diſpoſitis ordine, quæ in oviductu aperto non obſcure conſpiciuntur nudo etiam oculo, niſi quis forte hebetudine laboret enormi. Reſtat itaque unicum ut expediamus, nimirum unde prodeat albumen illud ſeu pellucidus liquor ſummeque viſcidus, qui nigra circumdat ovula. Etenim quæ recenter utero excepta ſunt, ab initio tantillum liquoris illius admixtum habent; augetur nihilominus hic ipſe indies adeo, ut tandem pondus ovulorum omne ſuperet. Adhæc mirum eſt, viſciditatem eam non tam accreſcere cum numero ovulorum in uterum delapſorum, quam ſupervenire potius, poſtquam exhauſtis ovariis uterus omnino plenus eſt: ne dicam obveniſſe nobis ranam, in cujus ſiniſtro utero perfectum jam ex omni parte ſperma detinebatur, in dextro tamen nuda fere apparebant ovula, fortaſſe tardius huc delata ob inæqualem maris compreſſionem; ſiquidem ejus luculentum in pectore matris vidimus teſtimonium, excoriationem puta non in utroque ſed ſiniſtro ſaltem latere conſpicuam. Sed ad rem: a mare injici liquor hic viſcidus non videtur, quia talis in ejus veſiculis ſpermaticis non invenitur, ſed fluidus magis & lacteus. Neque ex altera parte maternus id promittit uterus, utpote cujus ſubſtantia pure membranacea eſt & tenuis admodum, ſi duplicaturam ejus, qua lumbis annectitur, excipias. Nec denique ovulis vel in ovario, vel dum in cavo ventris fluctuant, quicquam accreſcit; ergo ſupereſt unice, ut in oviductum inquiramus. Favet autem huic primo, quod reperiamus, non quidem ubique, ſed hinc inde pellucidum liquorem inter ovula trajicienda permixtum. Secundo majorem illius humoris copiam vidimus circa inſertionem oviductus ovulis affuſam, minorem in reliqua uteri cavitate. Tertio ſi aperiatur oviductus, occurrit ibidem glutinoſus humor, qualem in reliquo corpore nusquam reperire licet. Denique quarto

extra

extra omnem dubitationem nos collocavit microſcopii uſus; hujus etenim beneficio vidimus non obſcure glandulas omnem oviductus cavitatem undique contegentes. Et quemadmodum canalis ille poſt partum miris modis attenuatur, tum amplitudine tum ſubſtantia, ita & glandulæ hæ tum temporis longe exiliores ſunt. Eædem ante ingravidationem multum majores ſpectantur, quando & conſpectiores & craſſiores ſunt oviductus. Aſt ſuaviſſimum plane ſpectaculum præbent ranarum utero gerentium oviductus, quippe qui aperti non modo glandulas offerunt ſatis conſpicuas, ſed & e glandularum poris manantem lympham. Quas enim ibidem ſpectandas fibras ſupra memoravimus, eæ glandulis his concatenatis teguntur miro naturæ artificio: interjectæ autem ſtriæ (quales fere in extremitate digitorum noſtrorum cernimus) decurrentem inde humorem & colligunt & provehunt ulterius. Poſito igitur maximam requiri hujus liquoris copiam, ad fovendam ac fortaſſis enutriendam etiam ranarum ſobolem longe numeroſiſſimam, non deterremur attamen a jam declaratis fontibus, quandoquidem ſufficere poteſt & glandularum illarum immenſa frequentia, & ipſius canalis longitudo, quæ, ſi a meſenterio ſuo liberentur hæc inteſtinula, in minoribus etiam ranis dimidiam, in majoribus integram fere ulnam noſtratibus uſitatam attingit. Adde his diuturnitatem temporis, quo ranæ utero gerunt, non hora aut die, nedum ſeptimana circumſcriptam, & res omnis ſalva erit.

Explicatio Figurarum.

Fig. 1.

In rana mare indicat

1. Excreſcentiam pollici adnatam in utroque anteriore pede,
2. Penem ex concurſu vaſorum ejaculantium exſurgentem,
C. Veſiculas ſeminales ureteribus annexas,
D. Teſtes cum renibus communicantes per vaſcula ſeminalia.
E. Renes cum ureteribus,
F. Veſicam Urinariam duplicem, turgidam flatu immiſſo,
G. Inteſtini recti portionem,
H. Sternum,
I. Lobos Hepatis,
K. Spinam dorſi.

Fig. 2.

In rana gravida notat

A. Cor,
B. Pulmones collapſos,
C. Epatis portionem,
D. Ventriculum,
E. Inteſtina,
F. Inteſtinum rectum,
G. Veſicam Urinariam apertam,
H. Ureterum exitum, ſetis immiſſis,
I. Oſtia uterina,
K. Uterum duplicem ovis gravem,
L. Oviductum,
M. Oſtium ejus ſuperius inter cor & pulmones hians,
N. Ovaria exhauſta.

Digitized by Google

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Junii, Anni M DC LXXXVII.

JOH. HENRICI HEIDEGGERI IN VIAM Concordiæ Proteſtantium Eccleſiaſticæ Manuductio.

Amſtelodami, apud Henr. Wetſtein, 1687.

ERuditionem & claritudinem Viri non eſt quod hic commendemus, jam ſatis orbi literario notam. Hoc tractatu propenſum ad pacem eccleſiaſticam inter Proteſtantes ſtudium oſtendit; quod quidem pios omnes merito tenet, licet ſucceſſus non niſi a ſingulari Dei gratia, qua infinita pene obſtacula ſuperentur, expectari poſſit. Agnoſcit hoc ipſe Autor in libelli præfatione, temporum tamen & judicii divini contemplatione excitatum ſe ad ſcribendum profitetur. In *duas autem diatribas* diſtribuit, quæ proponenda habuit. In *prima*, præmiſſis prius aut repetitis denuo cauſis, quæ diſſentientes ad pacem movere debeant, a pietate & neceſſitate deductis, ante omnia conſenſum utriusque Confeſſionis, *Auguſtanæ* & *Reformatæ*, in maximis fidei articulis laudat & probat. Communem notat Auguſtanæ ſubſcriptionem, quam huc usque ab omnibus Theologis Reformatis, qui in Academiis Germaniæ doctorum titulum aſſumunt, & a ſe ipſo factam eſſe refert §. 12. Cum vero objici poſſe animadvertat, acta Synodi *Dordracena*, aut quæ eam præceſſit, *Delphenſis*, in quibus negatur, Reformatos Lutheranorum confeſſionem unquam recepiſſe; diluere id vult aliquibus rationibus, & teſtimonio *Gisberti Voetii* celebris inter Reformatos Belgas Theologi, qui Synodi utriusque membrum fuit. Dicit itaque, non *Auguſtanam Confeſſionem* anni 1530 ſed *Formulam Concordiæ*, quam genuinam *Flacianorum, ſeu Neo Lutheranorum* confeſſionem appellat, intellectam eſſe. Hæc ex §. 13. referi-

mus, nulla approbandi intentione; neq; enim ignari ſumus, quomodo noſtrates *Flacianiſmi & Neo-Lutheraniſmi* imputationes pro contumelioſis habeant. Diſputat inde §. 14. de Auguſtanæ confeſſionis variatione, de qua tot lites ortæ ſunt; per eam enim rerum nullam, ſed tantum modi doctrinæ differentiam inductam eſſe cenſet, putatque Luthero conſentiente, vel ſaltem non diſſentiente, mutationem factam eſſe. Hac ſtante, in *articulum decimum Aug. Conf.* conſentire ait omnes Reformatorum confeſſiones; nullam enim eſſe, quæ neget *vere adeſſe in Cœna Domini, & veſcentibus diſtribui corpus & ſanguinem J. C.* Diſceptari ſolum de modo præſentiæ, qui in prima Aug. Conf. editione per verba *ſub ſpecie panis & vini*, quæ in poſteriori expuncta ſunt, vel Pontificio dogmati favere, vel præſentiam *in, cum & ſub pane*, ſive *ſecundum loci indiſtantiam* complecti videatur: cum tamen Reformati illam tantum admittant, *qua mediante verbo & ſymbolis, per os fidei, interiori homini exhibetur, ſic ut pii per fidem communionem ſymbolis confirmatam cum Chriſto habeant, & in ipſo vivant.* (ſunt verba Autoris §. 17.) Sententiam vero illã de *indiſtantia loci* ſive *ubiquitate*, ne Luthero quidem, nedum Melanchthoni confeſſionis autori, aut Philippo Haſſiæ Principi eam ſubſcribenti, in mentẽ veniſſe putat, ideoq; nec clauſula Articuli, qua *ſecus docentes improbantur*, Reformatos, ſed Anabaptiſtas, aut eos qui nuda ſigna aſſerebant, tangi exiſtimat. Levioris momenti eſſe judicat Art. XI. de *confeſſione privata*, item Art. XII. de *perſeverantia juſtorum*: hic enim iterum Anabaptiſtas damnari, qui *ἀναμαρτησίαν* ſtatuant, non Reformatos, qui eam non aſſerant, ſed gratiam ad tempus amitti poſſe non negent, eatenus *Puritanis* & Catharis non minus ac Anabaptiſtis repugnantes. Duriora ſunt, quæ §. 22. adverſus illos ex Lutheranis, qui *Formulam Concordiæ* acceptarunt, diſſeruntur. Interim §. 23. vel ex illa ipſa Formula Concordiæ pro certo ſupponitur, Auguſtanam confeſſionem utriusque partis ſymbolum commune conſenſionis & conteſſerationis eſſe, adeoque neutram partem ab altera damnari, aut hæreſeos ream haberi poſſe. Controverſias poſtea diſtinguit in incertas & certas. Inter illas refert imputationes ex conſequentiis, vel crudis particularium doctorum dictis, collectas. Inter has numerat quæſtionem de Sacramentis a Luthero cum Caroloſtadio & Zwinglio agitari cœptam, quæ ſola A. 1529 in colloquio Marburgenſi a conſentientib9 in reliqua, excepta fuerit; in qua tamen utrosq;

phraſi-

phraſibus incommodis uſos eſſe, ſe ipſos mutuo non intellexiſſe, & de verbis potius quam re pugnaſſe, Calvini judicio aſſeverat, §. 30. Memorat inde, ut occaſione iſtius de Sacramento diſceptationis de *ubiquitate* quam vocant, circa an. 1557, & paulo poſt dein de *prædeſtinatione & gratia* diſputari cœptum ſit, quibus & alia acceſſerint, a quibusdam, inter quos *D. Jacobum Andream* & *Joh. Eckardum* §. 31. notat, ultra modum aucta; imminuta vero, quoties ad colloquia res pervenerit, qualia Lipſiæ A. 1631 & Caſſellæ A. 1662 habita refert. Neque tamen diſſimulat, quæ in poſteriori conventa ſint, ab altero ex Theologis Rintelenſibus *D. Petro Muſæo* in dubium revocata, & Wittenbergenſibus Theologis improbata eſſe. Tractat inde pluribus de diſtinctione articulorum fundamentalium, & ſtatum controverſiæ de S. Cœna proponit, ex quo concludit, eam non eſſe de fundamento. Pari modo §. 49. *& ſeqq.* de controverſia circa *Perſonam Chriſti* diſſerit, eam etiam pro verbali habens, & quæ facile tolli poſſit, ſublata catachreſi phraſium. Pergit inde §. 55. *& ſeqq.* ad quæſtionem *de prædeſtinatione*, neque hanc pro fundamentali agnoſcit. Idem ſtatuit de diſputatione circa *gratiam univerſalem* §. 62. *& ſeqq.* de *efficacia gratiæ convertentis* §. 64. *de perſeverantia ſanctorum* §. 66. *& ſeqq.* Non magis ad fundamentum pertinere tradit lites *de baptiſmo* §. 68, & ſpeciatim de *exorciſmo*. §. 70. Summa eo redit §. 71. *& ſeq.* controverſias, quas collocutores Lipſienſes, Caſſellani & Rintelenſes ſupereſſe judicarunt, ad fundamentū fidei ac ſalutis fidelium nihil attinere, ſed plerasque ſtipulares eſſe, quæ in oculis fratrum non trabis, ſed feſtucæ locum habeant. Addit tamen Autor proteſtationem §. 73, ſe iſta charitate, qua diſſentientes ab erroribus fundamentalibus abſolvit, nolle veritati ſententiæ, quam ipſe cum Reformatis in articulis controverſis tenet, præjudicare; infirmitati quidem ignoſcendum, ſed non imitandam illam aut ſuſcipiendam eſſe: optandum potius & annitendum, ut erroribus qualibuscunque omnes liberentur; interim vero, ut in rei ſumma concordes, ſeſe mutuo tolerent, & per vincula Spiritus & pacis ſeſe conjungant.

Diatribe ſecunda ſuadet Autor Proteſtantibus concordiam, non obſtante diſſenſu in nonnullis (quas exigui momenti eſſe cenſuit) quæſtionibus; ita tamen, ut veritati non fiat præjudicium: abſque illa enim nullam iniri poſſe pacem. Zelum ſaltem intempeſtivum improbat, allegatis §. 6. verbis *Joh. Matthiæ* Stregnenſis in Suecia Epiſcopi, ex

tractatu *Ramo olivæ* A. 1656. edito, & concedit retineri posse, salva veritate & concordia, diversas opiniones. Inde §. 8. duodecim argumentis sententiam suam adstruit, quorum primarium §. 9. & seqq. ex lege charitatis deducit, ostenso quomodo illa per contentiones lædatur. Exempla Christi & Apostolorum, infirmitates tolerantium proponit (arg. 2.) §. 17. itemque primitivæ & priscæ Ecclesiæ, (arg. 3.) §. 19, speciatim Cyrilli Alex. & Johannis Antioch. His comparat *Lutheri* & *Carolostadii*, nec non hyperaspistarum, inde Amsdorffii, hinc Zwinglii contentiones §. 23. Statum præterea Ecclesiæ militantis, quæ imperfectione non careat, (arg. 4.) considerari jubet, adducta doctrina Apostoli 1. Cor. XIII, cui repugnent, qui errantium personas odio errorum implicant. Vincula spiritualis unitatis Eph. IV. 3. 6. descripta, §. 26. (arg. 5.) in utroque Protestantium cœtu salva esse affirmat. Providentiam Dei (arg. 6.) qua utrique ab erroribus Pontificiis olim liberati, & huc usque, sicut & ab aliis hæresibus conservati fuerint, incitamentum concordiæ præbere judicat §. 30. *& seqq.* Idem suadet (arg. 7.) ex communione principiorum, speciatim in articulo justificationis, §. 33. & objectioni, quod Reformati justificationes in decreto Dei particulari ponant, non sine querela adversus ejus argumenti autores respondet, plenissimum de justificatione consensum inter partes esse demonstrandum sumens, non obstante disceptatione de ordine finis & mediorum in decreto prædestinationis, quo posito leviores dissensiones omnes conciliari posse arbitratur. Argumentatur (8.) §. 38. *& seqq.* ab Ecclesiis ante reformationem sub Pontificatu pressis, vel ab eo exclusis & separatis, v. g. Waldensibus & Bohemis, quas pro veræ Ecclesiæ membris etiam Lutherus habuerit, itemque orientalibus quibusdam, quæ dissentientes licet a Protestantibus in nonnullis articulis, veræ tamen Ecclesiæ axioma non amiserint. Diluit exceptionem, quasi nunc intolerabilius erretur, ob clariores demonstrationes contrariæ sententiæ. (Arg. 9.) §. 44. spem concordiæ inde concipit, quod non solum ex parte Reformatorum illa cupidissime desideretur, & dudum anno 1631 in Synodo Carentonensi decreta & oblata fuerit, sed quod etiam inter Augustanæ confessionis Thelogos, uti & Principes & Politicos, fuerint (quos nominat §. *46. & seqq.*) eodem tendentes. Allegat articulum VII Pacis Westphaliçæ A. 1648, per quem controversiæ inter Protestantes reservatæ sint ulteriori compositioni,

fitioni, nec deeſſe hodie putat & Theologos,& Principes ac ſapientes ex Politicis, qui promovere hoc negotium poſſint. Taxat tamen laxitatē eorum ex Aug. Conf. Theologis, qui etiam cum Pontificiis concordiam ſanciri poſſe putaverint, & provocat ad diſſertationem collegæ ſui *D. Caſp. Wolphii de Articulis unionis inter Eccleſiam Romanam & Lutheranam nuper vulgatis.* Laudat corpus harmonicum confeſſionum, tanquam ſanciendæ concordiæ palladium, & Lutheri exemplum, qui A. 1536 concordiam cum Argentinenſibus & aliis ſuperioris Germaniæ Theologis inierit, eamque literis, quarum verba allegat, ad Helvetios A. 1537 incredibili orationis (ut ſcribit) ſuavitate & devotione commendaverit. Dolet itaque illum poſtea animum mutaſſe, affectibus (ita putat) turbatum, ſecutamque concordiæ illius diſſolutionem deplorat. Extollit aliam, inter Auguſtanæ & Helveticæ confeſſionis cœtus in Polonia A. 1570 *Sendomiriæ* compoſitam, & quædam ex literis a Polonis proceribus& Theologis ad Germanos An. 1578. datis refert. Exemplum etiam conſenſus inter Bohemos A. 1575 initi,& poſtea a Maximiliano II. Imp. confirmati proponit, qua A. 1606 labante etiam libertas Regni illius labaſcere cœperit. §. 60. (Arg. 10.) a Pontificiis ipſis diſcere Proteſtantes poſſe notat, ſi obſervent, quomodo illi concordiam colant, non obſtante diſſenſu in plurimis & maximi momenti articulis, per concilium Tridentinum nequicquam ſopito. E contrario rigorem illum ex Antichriſti ſpiritu §. 62. (arg. 11.) profectum, quo Pontifex etiam leviſſimas diſſenſiones poſt definitionem Eccleſiæ continuatas, perſequitur, imitari dicit, qui ſuas opiniones in articulis non fundamentalibus cum ſupercilio & anathemate aliis obtrudunt. Denique §. 63. (arg. 12.) horrenda damna, quæ ex diſcordiis huc usque in eccleſiam emanaverint, expendi monet; per has enim & Papatui & Mahometiſmo augmenta acceſſiſſe. Nec tacet ſimultates veteres inter Proteſtantes, quæ infelicem belli *Smalcaldici* ſuperiori, & *Bohemo-Germanici* noſtro ſeculo geſti, eventum produxerint, non ſine adverſariorum riſu, & lætis in futurum auguriis, quæ ex ſcriptis quibusdam adducit: judicia etiam Dei præſentia, & perſecutiones utrique parti inflictas aut intentatas,ob oculos ponit.

Noſtrum non eſt, ſententiam de re graviſſimi momenti, cujus felix eventus ut omnibus deſiderabilis, ita fruſtraneus conatus non ſine majoris incommodi periculo eſt, hic aperire. Recenſuimus præcipua

libelli contenta. Ut vero clariſſimi Autoris mens tanto apertius intelligatur, de vexatiſſimis quibusdam inter Proteſtantes quæſtionibus verba quædam ejus, ſpeciminis cauſa adſcribemus. *De ſacra Cœna* inter alia ita loquitur, Part. I. §. 44: Nos quoque opinionem illam Lutheranorum, quod in Cœna Domini corpus Chriſti organo oris a dignis & indignis comedatur, ſed non maſticetur, vel in ſtomachum trajiciatur (ſic enim mentem ſuam explicant) ſtipulam revera eſſe, concordiæ fidelium nil obſtantem, inde colligimus, quia in examine conſcientiæ & probatione noſtri, in legitimo Cœnæ Dominicæ uſu, protinus ita exuritur & evaneſcit; quando videlicet pia anima non, quid alii ſumant, cogitat; ſed ut ipſa digne, myſtico videlicet & ſpirituali modo, per veram fidem, corpus & ſanguinem Chriſti percipiat, allaborat. Otioſam ergo ſpeculationem quandam de reproborum communione (de qua qui moroſius diputant, perinde mihi facere videntur, atque Medici de homine mortuo diſceptantes, an epotum pharmacum in eo vim habeat?) opinio illa continet, quæ fidei praxin in communione ſalutari, quam ipſis etiam Lutheranis concedimus, non impedit. Neque vero alia ipſorum, alia noſtra eſt in examine illo, & probatione noſtri ab Apoſtolo præcepta praxis; ſed utrorum eademeſt. Ex qua, ſi recta uti ratione velint, facile colligent, ſe magno in errore & rerum noſtrarum ignoratione hactenus verſatos eſſe, cum videlicet Chriſtum a nobis excludi a Cœna, & nudis ſignis nos ludere, abſque ſalutaris corporis & ſanguinis Chriſti perceptione crediderunt. Æque ac Eckhartus *Faſcic.* p. 510. 512. conqueritur de nobis, quod injuriam Lutheranis faciamus, dicentes eos ſtatuere trajectionem corporis Chriſti in ſtomachum, conſubſtantiationem, ſynuſiam, impanationem, aut localem incluſionem in pane, aut commixtionē cum pane. Non enim adeſſe corpus Chriſti phyſice & localiter, ſed imperſcrutabili modo. Wittenbergenſes *ad Acta Colloq. Mompelg.* p. 76. neque ullum eſſe deſcenſum corporis Chriſti vel viſibilem vel inviſibilem, Lutherus *Epiſt. ad Civitates*, aſſeruere. Licet ergo ignoratione quadam circa modum loquendi aut ſuum aut noſtrum teneantur, tamen nihil ſtatuunt, ultra nos, quod velint tanquam articulum fidei obtrudere; quanquam illud, quod imperſcrutabile eſſe dicunt, negare nolint. In articulo *de Gratia univerſali* ad objectionem, qua contraria de particulari ſententia refelli maxime ſolet, ita reſpondet §. 64: Quod ſine promiſſionibus abſolute

abſolute univerſalibus fidem in electis generari, & in tentationibus confirmari non poſſe, nonnulli obtendunt, eo quod fides, ſeu individualis applicatio gratiæ ex particulari promiſſione ad paucos, non ad omnes relata, oriri nequeat; vix equidem pondus ullum habet. Non dicam, fidem ſalvificã generari non poſſe ex tali promiſſione, quæ ad infideles etiam & reprobos pertinet; cum id quod fidelib9 & infidelibus, electis & reprobis commune eſt, fidei cauſa eſſe nequeat. An enim firmam fidem concipere poſſum, Chriſtum Salvatorem meum eſſe, & mihi remiſſionem peccatorum ac vitam largiturum eſſe, quia verbi Divini abſoluta promiſſio ad omnes & ſingulos, adeoque etiam reprobos pertinet? Sic enim vel reprobi etiam fidem ſalvificam concipient, & Chriſtum ſuum Salvatorem apprehendent: vel abſoluta promiſſio fidei cauſa non eſt. Principium ergo ab univerſalitate abſoluta ſumtum vagum nimis & remotum ac plane inſufficiens eſt; imprimis cum conſentiamus utrinque, nec ſuaſione morali fidem concipi, nec beneficia morte Chriſti parta & acquiſita applicari per dictamen rationis, ſed per ſolam operationem & efficaciam Spiritus S. absque qua, de gratia Dei, tanquam ad ſe pertinente, nihil homo ſtatuere poteſt, niſi forte affirmare velit ſe Chriſti eſſe, etiamſi Spiritum Chriſti non habeat, contra Apoſtolum Rom. VIII, 9. Hæc autem Spiritus S. efficacia cum in omnibus non ſit, aſſerta licet univerſalis gratia fidem homini cuivis individuo ſolidam non faciet. Certius longe fidei & concipiendæ & firmandæ fundamentum eſt, ſi ſecundum ductum verbi divini univerſales propoſitiones cum ſuis reſtrictionibus & limitationibus, ubique fere & ſemper adjectis, componantur, atque ſic applicentur. Cum ergo promiſſio univerſalis extet, quod Deus velit reſpicere eos, qui contrito corde ſunt, quod velit quietem dare iis, qui fatigati ſunt: quod æternam vitam dare velit omnibus qui credunt in filium in mortem traditum pro credentibus &c. ejus promiſſionis applicatio plane, cæteris paribus, fidem gignere & in tentationibus corroborare apta nata eſt. Atque eo ſenſu promiſſiones applicatas non particulares, ſed univerſales, non contra ſed ſecundum Evangelium, nempe credentibus omnibus factas, etiam Helvetica Confeſſio cap. X. profitetur his verbis: *Conſoletur nos in tentatione predeſtinationis, qua vix alia eſt periculoſior, quod promiſſiones Dei ſunt univerſales fidelibus.* Denique de perſeverantia ſanctorum in conventu Lipſienſi conveniſſe ſcribit

§. 67.

„§. 67. fideles electos quosvis certos esse posse ac debere salutis suæ, non „conjecturali tantum, sed infallibili fidei divinæ, cui subesse falsum non „potest, certitudine. Pergit postea: Ita Hutterus in comp. Loc. XIII. „q. 29. quærenti: An electi possint esse certi de sua perseverantia in fide? respondet: Imo certissimi. 1. Quia norunt electionem & salutem „suam unice fundatam in Christo. 2. Quia Spiritus S. in electis habi„tat ut in templo suo, & (NB.) in iis non est otiosus, sed impellit eos ad „obediendum mandatis Dei. Perhibet enim testimonium, quod sint „filii Dei. 3. Quia certo sciunt, Deum se invocantes exaudire. Et „Brochmannus Loc de fide justif. cap. 2. q. 20. clare, nostrorum, inquit, „Theologorum certa & constans assertio est, quod homo vere fidelis „certissimus esse possit, debeatque de peccatorum remissione, justi„tia & salute. Hoc fundamentum si constanter, & pressis manibus Evan„gelici retinuerint, non multum profecto litis supererit, quia sic & non „perseverantes vere fideles nunquam fuerint, sed professi duntaxat & δοξαστικῶς tales, quibus illud Publii Syri quadrat: Fidem nemo un„quam perdit, nisi qui non habet: & fides subinde nutans, imo amissæ „& expiranti similis, in solidum tamen, ratione puta & radicis & fructus, „& præsentiæ & operationis seu sensus, amittetur & expirabit nunquam, „quia eadem ratione etiam certitudo fidei & perseverantiæ in solidum „amitteretur & expiraret. quod utrique nos constanter negamus. „Et de hoc etiam quicquid sit, hoc unum in quæstione manebit, an fides „& justitia, quam finaliter non deficere utrique consentimus, quæ in „tentationum æstu non sentitur, neque operatur πρὸς καιρὸν, ad tem„pus, pereat, mox revictura tamen vividiusque se prolatura, an sopiatur „duntaxat? Neutra hic opinio tanti momenti est, ut fundamento fidei „convellendo par sit, quia utraque certitudinem fidei ac perseverantiæ „finalis tuetur; & ad salutem vel damnationem æternam opinantis al„terutrius non multum adeo refert, an in tentationum æstu fides & Spi„ritus S. absit, an sopitus lateat, (cum absentis, sed mox redituri tamen, „& sopiti ac non operantis haud grave adeo discrimen sit;) dummodo „ætam mox, sive ex favillis, sive ex ætherea sua sede faciem suam denuo „proferat, nubilis hisce dispulsis suavissimus Phœbus succedat, & tan„de militantem, & varie jactatam electorum animam ad tranquillita„tis cœlestis portum perducat. *Ex his de aliis judicium capi potest.*

ARTI-

ARTICLES DE REUNION ENTRE LES Proteſtans de la confeſſion d' Ausbourg, & les Reformez; propoſez par un Theologien de la Confeſſion d' Ausbourg.

id eſt

Articuli Reunionis inter Proteſtantes Auguſtanæ Confeſſionis & Reformatos, propoſiti per Theologum quendam Aug. Confeſſ.

Roterodami, apud Abraham Acher, 1687. in 4.

ARticuli iſti, omiſſo Autoris nomine, in *duobus quaternionibus majoris formæ* Latine exhibentur, ſub titulo *Conditionum pia unionis Eccleſiarum Proteſtantium*: Gallica verſio e regione, in diviſa additur paginæ areola. Proponuntur autem *primo* articuli XVIII *dogmatici*, nempe (1) de Deo & credendi principio. (2) de perdito generis humani ſtatu. (3) de philanthropia Patris. (4) de pietate erga Deum. (5) de ſanctitate Dei. (6) de myſterio incarnationis. (7) de generis humani redemtione. (8) de pietate erga Redemtorem. (9) de converſione. (10) de juſtificatione & annexis. (11) de officio juſtificatorum. (12) de miſeria relapſorum. (13) de ſufficientia contritionis & fidei vivæ ad ſalutem. (14) de baptiſmo. (15) de ſacra cœna. (16) de vera ſalutis cauſa. (17) de fructu bonorũ operũ. (18) de electione. *Dein* ſubjunguntur *Practici* VI, in quibus cavetur (1) ne ullius Eccleſiæ Proteſtantis ſtatus turbetur per vim, tumultũ aut ſchi-ma. (2) n Eccleſiæ ob ritus diverſos gravi cenſura in publicis ſcriptis aut ſermonibus privatis perſtringantur. (3 & 4) ut eorum, qui dogmaticos illos articulos profitentur, ſacra uſurpari ſalva conſcientia & fide poſſint, & ut ſolo nationum nomine diſtinguantur Eccleſiæ, v. g. *Evangelica Proteſtans Angliæ, Suecia, Saxonia, Belgii.* (5) ne de ſalute eorum dubitetur, qui capitales articulos credendo defuncti ſunt. (6) ut qui in aliis articulis (præter dogmaticos illos XVIII) hæſitant, titubant aut errant, fraterne doceantur, quomodo aſſertiones illorum cum verbo Dei & articulis illis virtualiter pugnent, admoneantur etiam ut peculiarem ſententiam ſuam in ſinu reponant, interim ſpe emendationis tolerentur. Articulos dogmaticos excerpe-

re, idem foret ac exſcribere. Præſtat eos legi ſicuti editi ſunt, ſtylo quidem plano & populari. Is tamen qui eos edidit, Reformatarum partium Theologus, collaudato Autoris ſtudio pacifico, metuere videtur, ne Reformatis quibusdam multa diſpliceant, cum nihil, ut putat, hic remiſſum ſit ex ſententia Auguſt. Conf. Theologorum, ſed pro fidei articulis proponantur etiam minima controverſiarum puncta, quæ inter utramque partem ventilantur. Quod quomodo ſe habeat, lectoris judicio permittimus. Exiſtimat monitor, factum id eſſe ab autore ut privato, qui ſibi convenire non exiſtimaverit, ſuo arbitratu demere & circumcidere ſuæ communionis dogmata; ſperari autē poſſe id futurum, ſi alii A. C. Theologi eodem pacis ſpiritu tractatum concordiæ aggrediantur; obtineri enim eam non poſſe, niſi mutuo aliquid relaxetur: ſi vero una pars alteri velit ſuam ſolum ſententiam obtrudere, non alium reunionis modum extiturum eſſe, quam quem in Gallia *Proteſtantes* nuper experti ſunt. Fatetur tamen idem, Articulum de S. Cœna, qui maximum diſſenſus momentum faciat, tam ſapienter & moderate conceptum eſſe, ut omnes acquieſcere in eo poſſint. Eſt is, ut diximus, Artic. XV, in 14 puncta diviſus, quorum priora ſex, quæ quæſtionibus inter partes accommodantur, ſpeciminis veluti cauſa adſcribemus: 1. Dominus noſter Jeſus Chriſtus, benedictione præ„miſſa, diſcipulis ſuis dixit, *accipite panem hunc, edite illum*, hoc e„nim quod vobis cum pane iſto exhibeo, eſt corpus meum. 2 Hæc „cum ſint veriſſima: certe panis ſacræ menſæ benedictus eſt ſymbo„lum cum corpore Chriſti, modo tamen inexplicabili, conjunctiſſi„mum, eoque ſenſu vocatur ille ab Apoſtolo communio corporis „Chriſti. 3 Nulli ergo non ſacræ menſæ hoſpiti præbet Servator „noſter, cum egregiis hiſce cœleſtis cibi potusque ſignis ac ſigillis, „cum pane, inquam, & vino benedicto, corpus ac ſanguinem ſuum. „4. Aſt præbet illa eo modo, quem Deus nusquam nobis revelavit, „quem ille proinde nos ſcire ac definire noluit, ac conſequenter mor„talium nemo poteſt capere atque explicare. 5. Unde adeo univerſis „convivis id incumbit, ut in ſacri epuli uſu ad animum ſibi vocent, cum „fiducia, deſiderio, ſpe gratiæ, & precibus, corpus ac ſanguinem Do„mini, velut theſaurum ſummum cum viſibilibus elementis modo „ineffabili communicatum; ut item mortem Domini celebrent cum „gratiarum actione. 6. Quisquis tum piam Chriſti recordationem

præ-

prætermiſerit, mortis reus erit ſempiternæ, ob indignam ſymbolorum „
atque pretioſiſſimi theſauri acceptionem. In reliquis quædam con- „
tra abuſus Pontificios diriguntur, interque illa *undecimum*, ubi Autor
dicit, *ſtultiſſime agere illos, qui ita conſecrant, edunt aut bibunt, ut Deo
per ſymbolorum conſecrationem Chriſti mortem repræſentent, quia nulla
paſſionis Servatoris cum ſymbolorum benedictione & fruitione ſimilitu-
do intercedit*, annotante editore Gallo, ita explicatum per epiſtolam ab
Autore eſſe perhibetur, ut non neget ſacramentum cœnæ dominicæ
eſſe imaginem paſſionis Chriſti. Art. VII. de redemtione generis hu-
mani ita conceptus eſt: 1. Dominus noſter Jeſus Chriſtus eſt Me- „
diator Dei & hominum quorumcunque. 2. Dedit ſemetipſum an- „
tilytrum veriſimum pro univerſis ac ſingulis hominibus. 3. Præ- „
ſtitit enim vice generis humani exactiſſimum obſequium præceptis „
divinis, ſuſcepit in ſe omnium hominum peccata, atque elevatus eſt „
tandem velut victima, imputatis alienis peccatis onuſta & maledicti o- „
ni obnoxia, in crucem: ut univerſi qui crediderint habeant, ab æter- „
no exitio liberati, certo certius vitam æternam, ut conſequenter o- „
mnes & ſinguli deinceps victuri homines, dummodo fecerint homi- „
nis convertendi officium, convertantur, & dummodo crediderint, ſal- „
ventur. Huic correſpondet Art. VIII. §. 1: proinde nos univerſi ac
ſinguli reliquique mortales omnes, obſtricti ſumus, ut credamus Je- „
ſum Chriſtum noſtrum eſſe Salvatorem, ut idcirco in ipſo confida- „
mus, ac ſperemus, eum amemus, revereamur, celebremus, omnique „
obſequio deveneremur. Congruit etiam Art. XVIII. de electione:
1. Deo noſtro jam ante orbem conditum omnia ſua nota fuere ope- „
ra. 2. Quam ergo ob cauſam, quem in finē, quoq; modo Deus in tem- „
pore quicquam facit, procurat, permittit, eam ob cauſam, eum in fi- „
nem, eoque modo, ſe id eſſe facturum, procuraturum, promiſſurum, „
decrevit ab æterno. 3. Proinde jam ante mundi fundamenta de tem- „
poraria ſua beneficiorum gratiæ diſpenſatione ſic penes animum ſu- „
um conſtituit: Mittam filium meum proprium, quadrageſimo poſt „
apoſtaſiam generis humani ſeculo in carnem. Is per ſuam ſatisfactio- „
nem univerſis acquiret beneficia neceſſaria quæcunque; quisquis jam „
mortalium faciet officium hominis convertendi, juſtificandi, ado- „
ptandi, renovandi, conſervandi (in fide & pietate) reparandi (adcon- „
tritionem & fidem poſt anaptoſin) is convertetur, juſtificabitur ad- „

„optabitur, renovabitur, conſervabitur & reparabitur. Adduntur ſubſumtionum exempla. Cætera, ut dictum eſt, ad ipſius ſcripti lectionem remittimus.

JACOBI VVILHELMI IM HOFF NOtitia S. Rom. Germanici Imperii Procerum, Hiſtorico-Heraldico-Genealogica.

Tubingæ, ſumpt. Joh. Georg. Cottæ, 1687. in 4.

CUm Nobiliſſimus operis hujus Author anno 1683 *Spicilegii Rittershuſiani* partem priorem, tres genealogicarum tabularum decadas complexam, evulgaſſet, ſimulque promiſiſſet libellum ſingularem, quo quicquid Rittershuſii Familiarum Germanicarum tabulis deeſſet, affatim ſuppleretur; nil magis nos in votis habere, quam feſtinatam illius editionem, in Actis iſtius anni p. 423. 424. profeſſi ſumus. Et reſpondit ſane expectatione citius votis noſtris, dum anno ſequenti Tubingæ hanc *Notitiam Procerum Imperii*, tam *in folio*, quam *in octava forma*, excudi curavit, eamque hoc anno denuo, ſed infinitis locis emendatiorem & auctiorem edidit.

Diſtinguitur opus hoc, quod nunc primum Authoris ſui nomen fronti adſcriptum gerit, libris novem, quorum *primus* agit de Imperatore & familia Cæſarea, *alter* de Electoribus, *tertius* de Principibus eccleſiaſticis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Magiſtris ordinum Teutonici & Johannitici per Germaniam, Abbatibus ad principale faſtigium evectis, Prælatis aliis, qui curiatim ſuffragia ferunt, ac denique Abbatiſſis. *Quarto* acceditur ad Principes ſeculares, & quidem antiquiores, quibus libro *quinto* Principes in ſpecie ſic dicti adduntur. Reliquis *quatuor* libris recenſentur totidem Comitum ac Baronum ſcamna, *Wetteravicum* puta, *Suevicum*, *Franconicum*, *Weſtphalicum*.

De tot tantisque communis patriæ proceribus eo pacto agit Noſter, ut, quod *ſeculares* attinet, cujusvis familiæ primam originem ſedulo inquirat, eaque inventa doceat, quoties & in quos ramos ſucceſſu temporis diſtincta, qua fortuna uſa, quibus denique ditionibus ac clientelis ſubinde aucta fuerit. Uti vero nusquam iis immoratur, de quibus Rittershuſius ea quæ par erat, dixerat; ita, quotquot illum fugerant, aut poſt illius fata illuxerant, natales, nuptiales, emortuales dies

ac an-

Digitized by Google

ac annos, summa industria undiquaque conquisitos, distincte ac copiose annotat. Utque primo intuitu liqueat, quænam anno 1684 (quo primitus hæc commentatus fuerat,) in singulis ramis eminuerint familiarum capita, nomina eorum majusculis exarata literis extantiora reddidit. Subjungit tandem *Insignia Gentis* heraldice enarrata. Quod *ecclesiasticos* autem spectat, ante omnia moderni Præsulis nomen, titulos, parentes ac insignia commemorat; inde in episcopatus aut monasterii itemq; ordinum Teutonici & Johannitici historiam divagatur, ac quo hodie præsertim loco eorū res sint, quotve ac quosnam Canonicos anno 1684 aluerint, dilucide edisserit. Cumque tantum non omnes familiæ hoc triennio incrementa & decrementa non una habuerint, nec pauci Ecclesiasticorum procerum isto temporis intervallo vita functi fuerint, singulis fere paginis in recentissima hac editione aliquid accessit; cæterarum (quas per operarum festinationem suis locis reponere integru[illegible]uthori non fuit,) observationum farrago amplissima in calcem voluminis cum indicibus locupletissimis personarum, insignium & rerum necessariarum rejecta est.

SPICILEGII RITTERSHUSIANI PARS posterior, sive Tabulæ Genealogicæ XXXX.

Tubingæ, apud Joh. Georg. Cottam. 1685, in fol.

IDem autor est posterioris hujus partis, qui prioris, in Actis anni 1683. p. 423. memoratæ, nempe Nobilissimus *Jac. Guilh. Im Hoff*, Patritius Norimbergensis. Recensentur hac ipsa parte stemmata illustrium aliquot in utraque Germania, Hungaria, Bohemia, Polonia & Suecia familiarum, quarum nomina in Sylloge Genealogiarum Rittershusianarum frustra inquires; non alia autem sunt, ac quæ sequuntur: Ab *Althann*, *Auerspergii*, *Bannerii*, *Bielke*, a *Blagay*, *Curlandiæ* Duces, *Egmondani*, *Esterhasii*, *Furstenbergii* Barones in Westphalia, *Gallenbergii*, *Greiffenklavii*, *Hornii*, *Jeveræ & Kniphusii* Dynastæ, *Ligniaci*, *Lœwenhauptii*, *Lubomirskii*, de *Martiniz*, *Ochsenstiernæ* Comites, *Palfii*, *Radzivilii*, *Rappolsteinii*, *Rosenbergæ* Comites, *Salmenses*, *Serinii*, *Slavatæ*, *Steinbockii*, *Tettenbachii*, *Wiesnowezii*. Præmittitur supplementum illarum familiarum, quibus in *Notitia Procerum Imperii* nullus locus commode dari poterat, genealogias Rittershusianas, Comitum scilicet

Brahe, Dominorum *Brederodæ*, Burggr. & Com. de *Dohna*, Comitum de *Hardeck*, Comitum *Kevenhuller*, Ducum *Lignicenſium*, Comitum de *Mœrsberg*, L. B. de *Polheim*, de *Schallenberg*, *Schifer de Freyling*, Com. de *Stahrenberg*, Dom. de *Stubenberg*, Com. de *Traun*, Lib. Bar. de *Welz* & de *Zinzendorf*. Mantiſſæ loco emendantur genealogiæ Comitum de *Windiſchgrätz* & L. B. ab *Egk*, in priore ſpicilegii parte extantes.

JACOBI VVILHELMI IM HOFF EXcellentium familiarum in Gallia Genealogiæ.

Norimb. ſumptibus Joh. Andr. Endteri filiorum, 1687, in folio.

AMpliſſimam meſem in Galliis invenit, cu[illegible]*ttershuſii* induſtria vix unum alterumque *Spicilegium* in Germania reliquerat, Nobiliſſimus Autor. Duplicem autem familiarum Gallicarum claſſem ſibi hoc opere illuſtrandam putavit; quarum alteram conſtituit *Regia ſtirps a Roberto Forti*, Hugonis Capeti proavo deducta, & cum omnibus ſuis, tam legitimis, quam naturalibus ſureulis, tabulis XXVIII explicata. Cui accedunt in tabulis aliis viginti ſex, ſtemmata *Principum extraneorum*, qui in Galliam ſedem fortunarum transtulere, ibidemque jure indigenatus donati ſunt, ut & illorum, qui Principibus extraneis dignitate pares habentur. Eorum nomina, ſi cupis, habe: *Duces Sabaudiæ*, *Lotharingiæ*, *Grimaldi*, *Turrio-Arvernenſes*, *Rohanæi*, *Tremollii*. Alteram claſſem abſolvunt Duces ac Pares Franciæ, *Fuxii*, *Albretani*, *Montmorantii*, *Cruſſolii*, *Jouſani*, (Joyeuſe,) *Nogaretio-Valletani*, *Condii*, *Levii*, (de Levis) *Hallvinii*, *Gontaltino-Bironii*, *Bethunii*, *Albertini*, *Bonii*, *Crequii*, *Sanlarii*, *Coſſei*, *Richelii*, *Rupifulcaudii*, (la Rochefoucaud,) *San-Simonii*, *Caumontii*, *Eſtræi*, *Grammontii*, *Porteo-Mazariniani*, (La Porte-Mazarin,) *Neovillei*, *Rupichoartii*, *Bellovilerii*, (Beauvilliers,) *Pleſſiaco-Liancurii*, *Poterii*, *Noallii*, *Seguierii*, *Cambotio-Coslinii*, *Choeſelii* (Choiſeul) *Aumontii*, *Seneterrani*, *Sanmaurii* (de Sainte Maure,) *Guffierii*, *Albuſonii*, *Brancatii*, *Gorrevodii*, *Bernonvillei*, *Hoſpitalii*, *Navallii*, *Arpajonii*, *Vetus-villæi*, (Viefville) *Rupilaurii*, *Durfortii* (Duraſfort) *Dallonici*, *Claramontani* (Clermont-Tonnere) *Colinii*, *Harlæi*. Impendit

pendit Vir Nobilisſimus *quinquaginta* harum illuſtriſsimarum gentium ſtemmatibus tabulas CIII. Imo majora adhuc moliebatur. Sed qua de cauſa ſententiam mutarit, ipſiusmet verbis ediſſerere placet. *Erat* (inquit) *mihi in animo, poſt Regum, Principum ac Ducum Pariumque genealogias, ſtemmata etiam aliorum ſago & toga illuſtrium virorum, illorum inprimis, qui officiis* Coronæ, *ceu vocant, ſunt functi, perſequi, atque adeo tertiam etiam ac quartam claſſem ſubjungere; a quibus equidem æquo tandem animo manum ſuſtuli, cum de conſilio ſuo Polybiſtor Germaniæ noſtræ longe clariſsimus, Dn. Philippus Jacobus Spenerus ad me ſcripſiſſet. Illud enim omne præoccupare nefas arbitratus, penſum cum eo lubentiſsime partitus ſum.* Singularum autem Tabularum Genealogicarum paginis averſis inſcripſit *ſumma capita vitarum* Virorum cujusvis familiæ celebriorum, quorum *nativitas* ſolum, *conjugium*, ac *obitus* in ipſa tabula commemorata fuerant. Præmittit ubivis iconem *Scuti Gentilitii* ligno affabre inciſi, illamque Heraldice exponit. Nec ſilentio prætermittit, quicquid de prima cujusvis familiæ origine inter Genealogos diſputari aſſolet. Uti vero Germaniæ noſtræ tantum civem non minus ingenio & induſtria, quam natalium ſplendore illuſtrem ex animo gratulamur: ita nulli ambigimus, quin Itali, Hiſpani, Angli, idem ſibi ab eo præſtari officium deſideraturi ſint, quali hactenus de Imperii Rom. Germanici & Regni Francici Proceribus immortaliter meritus eſt.

JOANNIS HARDUINI DE BAPTISMO Quæſtio triplex.

Pariſiis, apud Danielem Horthemels, 1687, in 4.

PRima quæſtio *de Baptismo pro mortuis*, verſatur in explicando loco Pauli 1. Corinth. XV, quem Autor neutiquam inter δυσνόητα ejus collocandum cenſet, omnemque difficultatem ex duobus fontibus ortam arbitratur, tum ex veteri illo & vulgato novi fœderis interprete, quem terimus; tum vero inprimis ex nimia eorum ſubtilitate, qui huic loco explanando incubuerunt. Propterea operæ pretium duxit, certas circumſcribere interpretandi quinque regulas, & ad eas veluti ad normam certiſsimam varias variorum interpretationes exigere. Quo facto ſuam cenſoriæ ſubjicit virgulæ, quæ eo redit, ut *baptismum propter*

pter mortuos, ſive occaſione mortuorum, a Paulo ſignificatum tradat. Vult quippe, Corinthios eo anno morbum invaſiſſe, quo graſſante diem plurimi ſupremum obibant, & in iis haud pauci eorum, qui, ut Pacianus ait, ad altare veniebant indigni. Quamobrem ingruentis lethi metu, τῷ φόβῳ τῶν νεκρῶν, propter mortuos, ſive occaſione mortuorum, ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, quorum maximus numerus fuit, baptiſmo alii ut tingerentur orabant. Quo illi ſtudio proſpicere ſibi ſe in futurum ſignificabant: & quo minus reſtare viæ videbatur, hoc ſollicitius viaticum alterius vitæ quærere &c. Hanc ſuam ſententiam multis argumentis confirmat, nec deſpicatui fore confidit. Primum, quod ante a ſe præſtitutis explanandi hujus loci legibus ac regulis ad amuſſim congruit. Deinde, quod eſt plana atque expedita. Tum quod & ſubſequentium ætatum exemplo, & conſimili Auguſtini effato fulcitur ac nititur. Denique quod accommodatam quam maxime ad propoſitum oſtendit Pauli argumentationem.

Secunda quæſtio *de baptiſmo in vino* ex reſponſo, quod Stephanus II Papa anno DCCLIV in Cariſiaco villa, Gallicanæ Eccleſiæ Antiſtitibus dediſſe fertur, originem trahit. Harduinus rejectis binis reſpondendi modis (quorum neuter de hiſtoriæ fide dubitat, ſed alter quidem caſu neceſſitatis Stephanum vult compulſum, ut vinum aquæ ſubſtituendum decreverit, ubi ea non inveniatur; alter depravatum eſſe textum & corrigendum clamat:) tertium forte ſibi oblatum defendit, ſtatuitque, e novendecim capitulis, ſive reſponſis, quæ Stephano adſcribuntur, decem omnino ſuppoſititia eſſe: iſta videlicet, ſecundum, tertium, quartum, nonum, decimum, undecimum, (quod eſt de Baptiſmo in vino) duodecimum, decimum tertium, decimum quartum, & decimum octavum. Sex deinde ex iis ipſis, nempe nonum, decimum, undecimum, duodecimum, decimum tertium, & decimum quartum, Siricio Papæ primum dolo malo attributa, tum pari ſcelere atque audacia Stephani reſponſis corpus illud inſertum, ac veluti purpureo panno centonem aſſutum. Hanc autem fraudem corruptionemque ſub Gratiani Monachi tempora collocat, cui fuere hi canones ſuppoſitii ob eam cauſſam incomperti; additque vetuſtiſſimos codices manu exaratos, qui eos exhibent, ætatem eam adeo non antecedere, ut vix aſſequantur.

Tertiæ quæſtioni *de Baptiſmo in nomine Chriſti* anſam dedit reſponſum

ſponſum Nicolai I. ad conſulta Bulgarorum, cui enodando alia etiam ſimilia Lucæ in Actis & Ambroſii loca Auctor proponit, eaque ita interpretatur, ut non in Chriſti modo, verum etiam in Trinitatis nomine baptizari, unum & idem exiſtimatum ſit, atque poſt confeſſionem utriuslibet baptizari; quæ fiebat in redditione Symboli ante baptiſmum. Ut adeo verba illa, *baptizari in nomine Chriſti*, non ad formam baptismi, ut vulgo fit, ſed ad confeſſionem baptizati referenda veniant. Dehinc prolixe diſputat, alia forma verborum, quam quæ eſt a Chriſto Domino præſtituta, vix unum alterumve hominum genus in tota antiquitate uſum reperiri; & quæ de hæreticis ex Concilio Niceno, Gregorio, Innocentio, aliis, objici ſolent, quomodocunque poteſt, ad ſuam opinionem inflectere ſatagit.

NOVISSIMA IDEA DE FEBRIBUS &c. auctore Jacobo Sylvio.

Dublini, apud Joſ. Rey, 1686. in 8.

PAradoxa in plerisque Auctoris opinio de febribus eſt, quam pro inſtituti ratione per tranſennam modo videre aggredimur. Præmittit fuſius naturalis ſtatus deſcriptionem, aſſeritque ſanitatem in regulari commiſtione & unione particularum inſenſibilium chyli & ſanguinis conſiſtere, ita ut interveniente materia ſubtili & aere, blanda illarum perennet commotio. Hæc vero (quam fermentationis, effervescentiæ, agitationis vocabulo promiſcue effert) prout major vel minor ſit, eo magis expandi cordis parietes. Quo magis hi expandantur, eo majori impetu a corde ſanguinem proſilire, & antecedentem in arteria magna propellere. Quo major quoque ſanguinis effervescentia, eo citatiorem quoque reſpirationem, eſſe, & vice verſa. Quo hæc frequentior, eo plus aeris invehi, unde major commotio ſive rarefactio ſanguinis, atque ex hac major reſiſtentia contra athmoſphæræ preſſuram oriatur, ſicque velociori motu cruor feratur. Hinc invaletudinis, imo febrium cauſam ponit irregularem particularum in ſanguine miſtionem, & perturbatam earum commotionem. Hanc vero longe minorem in febribus judicat, ob materiæ ſubtilis ingreſſum per lineam rectam præpeditum. Tum ſanguinem aſſerit minus intumeſcere, minusque ſic reſiſtere athmoſphæræ compreſſioni. Ac cum hoc modo ſtrictior ejus compages evadat, minus expandi cordis pa-

rietes, minori impetu ſanguinem inde expelli, lentiorem ipſius progreſſum fieri. Hinc mechanica ratione, ait, clarum exiſtere, quod pulſus debeat evadere frequentior. Nam cum ſanguis minus intumeſcat, neceſſario cor cum annexa arteria crebrius conſtringi debere. Id quod e contrario liqueat; nam ſi ſanguis rite intumeſcat, cor magis expandi. Ad majorem vero ſive integram ejus expanſionem longius temporis ſpatium requiri, quam ad minorem ſive mediam, ſicque pulſum omnino tardiorem fieri. Præterea vel ideo quoque cor & arteriam frequentiorem edere pulſum, quod cum ſanguinem in febribus multas ob rationes craſſiorem ac viſcoſiorem nequeant una pulſatione propellere, crebris ac iteratis pulſibus protrudere allaborent. Falli itaque auctores turpiter, qui majorem ſanguinis rarefactionem & circulationem citatiorem ex pulſu frequenti velint indicari; in hoc ſaltem veridicos, quod pulſum quam pro natura frequentiorem, febris ſignum conſtituant pathognomonicũ, cum omni, ſoli & ſemper competere deprehendatur. De cætero ſymptomata duo palmaria in febribus obſervabilia, calorem ſcilicet & frigus, explicans fuſius oſtendit, ad eſſentiam illarum hæc non pertinere, ſed pro effectibus ſolum habenda. Simul quomodo ex frigore calor emergat, prolixius exponit; utriusque vero majorem in partibus ſenſum ſive perceptionem, ex tardiori circulatione ſanguinis, adeoque hujus diuturniori inhæſione deducit. Sic a fruſto glaciei, parti cuidam corporis affricto, exiguum frigoris ſenſum produci: longe majorem vero, ſi plane inhæreat. Pariter carbonem ardentem ſive prunam raptim digitis attolli poſſe, lente non poſſe. Ignem enim ſubtilẽ ac tranſeuntem non lædere, nec caloris ſenſum inferre, quod de craſſiore ac permanente non liceat aſſerere. Falſiſſimum itaque pronuntiat, quod calor in febribus auctus, urina intenſius tincta & pulſus frequens, velociorem ſanguinis motum queant indicare. Ac quinque argumentis probat, corpus liquidum cito moveri poſſe, & tamen non exiſtere calidum: & contra, calidum eſſe poſſe, nec tamen velociter moveri. Reliqua in febribus occurrentia ſymptomata ad unum omnia ex perturbata ſanguinis particularum miſtione, ſed diverſo modo, explicat, ita ut aliter ſitis, aliter capitis dolor, anxietates præcordiorum, vomitiones, nauſeæ, diarrhœæ, vigiliæ &c. producantur. Hinc de periodo febrium ſtatis hoſis redeuntium diſſerens, majorem vel minorem materiæ glandulas ventriculi,

triculi, inteſtinorum, & forſan etiam pancreatis, obſtruentis viſciditatem, & humoris ſtagnantis pro moræ diverſitate majorem vel minorem aciditatem accuſat. Citius vero vel tardius paroxyſmorum reditus inde credit determinari, febresque continuas exiſtere, quando tam cito ſe ſubſequantur, ita ut altera nondum remiſerit, quando altera incipit. Curationem denique explanaturus, erroneam methodum per refrigerantia, humectantia, phlebotomiam, & cathartica rejicit. In ſpecie, ſi refrigerantia neceſſaria adeo ſint, quærit, cur febricitantes non frigido aeri exponantur? aut cur inde lædantur? cur ægri ardore ſummo afflicti in lecto calido detineantur? cur in malignis non frigida, ſed ſudorifera præſcribantur? cur e contrario vehementer calida, ut piper, caryophilli, euphorbium, ſpiritus vini &c. febres curent? Itaque ad inducendum corpori ex febre æſtuanti frigus, & ſiccitatem tollendam, non frigida & humectantia, ſed calefacientia potius in uſum vocare jubet, imo attenuantibus & temperantibus rem totam abſolvere. Commendat in hunc finem ſalia lixiva volatilia & fixa, item ſpiritus volatiles vel puros, vel aromaticos, nec non oleoſa, ut aromatica olea ſtillatitia &c. modumque operationis eorum quoad cuncta febrium ſymptomata ſuperius commemorata, ad mentem Carteſianorum fuſius explicat. Camphoram vero, tanquam naturale ſal volatile oleoſum ſine pari ac perfectiſſimum extollit. Huic plurimum aſſimilari ſperma ceti (quod gummi vel bitumen mari extractum pronuntiat) arbitratur. Spiritum ſalis ammoniaci vero omnibus ſibi hactenus notis aromaticis præfert, ad edomandum acidum in febribus ſemper peccans & in perturbata ſanguinis miſtione occurrens. Formulam præſcribendi ex reliquis unicam modo hic inferemus:

Recip. Vini Canarin. vel aquæ Menth. ℥iv.
Elixir vit. aromat. vel aqu. vit.
Matth. aut cujusvis aromat. ℥j.
Sp. Theriac. Camphor. ℥iß.
Salis vol. oleoſi gutt. xxv.
Diaſcord. Sylv. ʒj.
Antimon. diaphor. vel bez miner. gr. xxx.
ocul. cancri ℈j.
ſpermat. cet. ʒij.
Salis tartari ℈j. &c.

M. & pro re nata addendum monet vel oleum quoddam ſtillatitium, vel aliquid camphoræ loco ſalis volatilis oleoſi. De hac miſtura ſingulis horis capiendum ſuadet cochleare unum, donec ſudores erumpant, unde melius habituri ſint ægri, quod circulatio ſanguinis liberior fiat. Cæterum phlebotomiam & cathartica parum damni, parumque juvaminis afferre poſſe cum Borello ſtatuit, quod qui ſimilia adhibent, neque facilius curentur, neque moriantur, quam illi qui plane talia in auxilium non vocant. Negare tamen non præſumit, in quibusdam forſan Epidemiis aliquid inde utilitatis exſpectandum fore.

Ad ultimum annexa eſt huic tractatui diſſertatio de inſenſibili transſpiratione, in qua ipſius definitio, origo ſive cauſa, neceſſitas & rationes, tandemque uſus inveſtigantur. Prolixitatem vitaturi unicum hoc afferimus, quod Auctor probare nitatur, ſub efferveſcentiæ motu continuo quasdam particulas ex miſti compage aquoſas, ſpirituoſas &c. avolare & exhalare. Ab his vero aerem propellentibus neceſſario materiam ſubtilem cogi ex tubulis aeris diſcedere, & loca exinanita particularum jam excluſarum iterum occupare. Cumque ſingulæ corporis partes ſucco nutritio perfuſæ ſint, hic autem efferveſcat; atque efferveſcentia nulla ſine evaporatione, ut dictum, contingat, conſequi inde omnino, quod transſpiratio fiat in qualibet corporis parte. Hinc poſtquam Sanctorii ſententiæ ſubſcripſit, plus ſcilicet in die naturali inſenſibiliter per poros cutis diffłari, quam per urinas aut alvum egeratur, concludit quod transſpiratio arctiſſime cum ſanitate conjuncta ſit, ni abſolute hanc ab illa dependere velimus admittere. Hoc vero quotidianæ experientiæ teſtimonio putat confirmatum, dum ab impedita transſpiratione, vel alterata ejus periodo, cujusque generis ægritudines exoriri obſerventur.

GULIELMI ROBERTSON, A. M. THEſaurus Linguæ ſanctæ.

ſive,

Concordantiale Lexicon Hebræo-Latino-Biblicum.

Londini, impenſis Thomæ Savvbridge, 1686, in 4.

Varia

VAria extant *Lexica Hebræo-Biblica*, quæ celebriores Chriſtianorum Judæorumve Philologi indefeſſo ſtudio, at impari ſucceſſu, congeſſerunt. Ex his par Rabbinorum Arabum *Abuwalid & R. Tanchum Hieroſolymitanum*, præeunte celeberrimo *Pocockio*, laudavimus *Actorum anni ſuperioris* p. 577. 578. 579. Horum utrumque ſi typis exſcribi curarent Angli, magnum apud eos, qui Ebræa penitius noſſe aut valent, aut cupiunt, beneficium ponerent. Tacemus alios ἀνεκδότους, quorum nomina apud *Buxtorfium*, *Plantavitium*, *Bartoloccium*, *R. Schabtai*, in Bibliothecis, quas ſinguli ediderunt, Rabbinicis legere eſt. Caremus illorum uſu eo æquiori animo, quod jacturam abunde reſarciat R. Davidis Kimchii *Sepher Schoraſchim*, h. e. LIBER RADICUM ſeu *Lexicon*, quod ſecundam partem *Sepher Michlol* ſive Operis Grammatici conſtituit. Editum id eſt *Neapoli* anno Æræ Judaicæ contractioris 250, i. e. Chriſti 1490; *Conſtantinopoli* a. 273, Chriſti 1513; *Venetiis* a. 307, Chriſti 1547, ac ſuffragiis Eruditorum utriusque gentis tantum non omnium, inter ſimilis argumenti libros principatum facile obtinuit. Fuerunt tamen, qui nec in tantum nomen cenſoriam expedire virgulam veriti ſunt. Illos inter *R. Samuel ben R. Latiph*, (cujus curæ editionem Neapolitanam debemus,) omnia illa Scripturæ loca, quorum lectio a vulgata Maſoretharum abſcedebat, e Kimchio temere expunxit, qua de re legiſſe non pœnitebit *Claudium Capellanum*, Maris Rabbinici infidi parte I. capite tertio. Alter eſt *R. Joſeph Caſpi*, qui *Scharſchoth Keſeph*, Catenas Argenteas, ſeu Librum de *Radicibus Hebræorum* nondum editum, teſte *R. Schabtai*, conſcripſit, Kimchiumque quavis arrepta occaſione refellere ſtuduit. Addatur *Don Iſaac Abarbanel*, qui præfatione in Prophetas Minores, fol. 224. col. 2. illum in Commentariis Propheticis plagii, quo in Abeneſram injurius fuerit, poſtulavit, ſuſpicionemque ſimul ſuggeſſit, nec in Lexico iſtum a crimine hoc ſibi omnino temperaſſe. Verum quicquid hujus ſit, id ſaltem extra controverſiam eſſe videtur, vix ullum Chriſtianorum, ſi abſque Kimchii opera fuiſſet, tantæ molis opus aggreſſurum fuiſſe. Contra vero, ex quo illius ſcripta Chriſtianorum manibus teri cœperunt, quamplurima ad illius exemplum Lexica Hebræo-Latino-Biblica concinnata novimus, authoribus *Sante Pagnino Lucenſi*, (cujus lacunas ſupplevérunt *Joh. Mercerus*, *Antonius Cevallerius* & *Bonaventura Cornelius Bertramus*) *Johanne Forſtero*, *Johanne Avenario*, *Marco Marino*

Brixiano, Joh. Buxtorfio, Nic. Petræo, Joh. Plantavitio, Joh. Cocceje, Eduardo Leighio, aliis, quorum catalogum Maxime Reverendus *Auguſtus Pfeifferus* noſter texuit *Critices Sacræ* cap. V. §. 10. Nullum tamen hactenus Lexicon lucem aſpexit, quod non laboraret defectibus nonnullis, quos laudatus *Pfeifferus* anno jamjam hujus ſeculi ſeptuageſimo nono tum in *Epiſtolica Conſultatione*, tum in *Critica Sacra* cap. V. Qu. X. operoſe expoſuit; conſtat vero, Eruditos maximæ famæ non unos Virum tanto oneri ferundo aptiſſimum publico nomine per literas rogaſſe, ut ipſemet ad Ideæ illius ſuæ normam lexicon adornaret faceretque juris publici. Utinam autem ei per concatenatos labores Eccleſiaſticos Academicosque liceret, votis illorum propediem aſſurgere. Tunc quippe profecto haberemus, quod *theſaurum* quovis auro cariorem Orbi Literario impenſe gratularemur.

Interea vero dum hujus ſpe tenemur, non ingratus eſt hic Gul. Robertſoni *Theſaurus*, laude certe ſua non indignus, utpote in quo *Lexica Hebraica hucusque edita omnia, Buxtorfiique Concordantias Ebraeas, methodice, ſuccincte & quaſi ſynoptice exhibere* voluit. Sub quavis enim radice non tantum omnes conjugationum & nominum formas, ſimplices atque compoſitas adducit, ſed & ad ſingulas annotat locorum Scripturæ univerſorum, (ubi illa legitur,) non verba quidem, librum tamen, caput & verſum. Sed & e re Ebraicæ linguæ cupidorum ſine dubio fuiſſet, ſi eadem methodo, qua voces flexibiles explicatas dedit, de inflexibilibus etiam *particulis* Hebræis agere non abnuiſſet, quarum aliquas quidem, easque biliteras & triliteras, evolvit, ſed, uti videtur, nimis ſuccincte: uniliteras autem plane neglexit. Illius vero cauſam vix aliam fuiſſe opinamur, quam quod fuerit deſtitutus *Concordantiis Particularum Hebræo-Chaldaicarum Chriſt. Noldii*, Theologi Haunienſis, opere ſummi (ſi quid judicamus) laboris atque ingenii. Additi ſunt ſingulis vocibus Commentarioli ex *Kimchio, AbenEzra, R. Salomone, R. Levi, R. Moſche, Abarbenele*, item Lexicographis *Munſtero, Pagnino, Forſtero, Avenario, Mercero, Cevallerio, Buxtorfio, Coccejo* deprompti, quibus ſenſus vocum rariorum aut anomalarum, (a quo ſæpe totius verſus interpretatio pendet,) hic illic declaratur. Cæterum eximiam agnoſcimus induſtriam Auctoris, qui absq; ullo vivo præceptore Ebræam & utramque Aramæam linguam addidiciſſe ſe refert in *Poſtſcripto*, ſeu *Paraneſi ad Linguæ Hebraicæ ſtudia*, quæ ſubjuncta

juncta olim *Theſauro linguæ Græcæ reſerato* abs illo ante quadriennium edito, nunc vero ſub finem quoque Lexici Hebraici recuſa cernitur. Sequitur ejusdem

GULIELMI ROBERTSON MANIPULUS Linguæ Sanctæ & Eruditorum.

Cantabrig. typis Johannis Heyes, 1686, in 8.

QUatuor partibus *Manipulus* hic abſolvitur. Prima parte habetur *Index Alphabeticus Hebræo-Biblicus ad Concordantiale Lexicon Hebræo-Latino-Biblicum nuper editum, in quo voces defectivæ & anomalæ ad proprias radices reducuntur, ut facilius in Lexico reperiantur.* Altera agit de *Accentuatione Hebræo-Biblica*, tum proſaica, tum metrica. Tertia de *formatione verborum.* Ultimam conſtituunt *ſententiæ Hebræo-Latinæ Bibliæ triginta duæ*, in quibus exempla præcipuarum anomaliarum extant, publicatæ olim hoc ordine a *Victorino Bythnero*, nunc vero pro praxi Lexicon de vocibus difficilioribus conſulendi, adjectæ.

LEXICON NOVUM HEBRÆO-LATINUM ad modum Lexici Schreveliani Græci compoſitum &c. adauctum Lexico Chaldaico-Biblico a Johanne Leusden.

Ultrajecti, apud Franc. Halma, 1687, in 8.

DUæ voluminis hujus partes ſunt. Altera complectitur Indicem Hebraicum Gulielmi Robertſoni, (de quo, ceu prima parte *Manipuli Linguæ Sanctæ*, modo diximus,) novo nunc titulo *Lexici Hebræo-Latini* & interpretatione Latina vocum Hebræarum a *Joh. Leusdenio* donatum. Alteram abſolvit *Lexicon* ſeu index vocum Chaldaico-Biblicarum, eodem filo, ac *Hebraicus Robertſoni*, ab ipſo Leusdenio pertextus.

JOHANNIS CHRISTOPHORI SCHAMBOGEN, J.U.D. & S. Cæſ. Maj. Conſiliarii, &c. Prælectiones publicæ in Juſtiniani Inſtitutionum Juris IV. Libros compoſitæ.

Neo-Pragæ, typis Joh. Nic. Hampelii, 1687, in 4.

Secunda

SEcunda nunc vice in publicum prodit præſens ad Inſtituta Juſtinianea commentarius, a Conſultiſſimo Autore antehac in Univerſitate Carolo-Ferdinandæa Pragenſi auditoribus in calamum dictatus, ac dein anno 1676 primum in lucem editus. Egit in eo non id ſolum, ut prima juris principia perſpicue ac diſtincte proponeret, dubiaque ex apparenti textuum pugna ſubinde nata reſolveret, ac alias quæſtiones frequentius apud juris interpretes obvias decideret; quæ ſingula ſcilicet jam antehac a plerisque aliis commentatoribus pertractata reputari poſſent: ſed & ſpeciatim in eo occupatus fuit, ut patrii juris, Bohemici puta, notitiam aliqualem ſuis in tempore una imprimeret, nec vicinæ Saxoniæ ſtatuta, ſicubi a communi jure diſcederent, allegare omitteret. Breviſſimis tamen verbis utrumque horum præſtitit, & plerumque non niſi remiſſive, dubio procul, ut auditores ad ipſarum Regni legum evolutionem melius adſuefaceret. Utut autem ſecundum ea, quæ ab Autore adducuntur, in plurimis capitibus Bohemiæ jura cum Juſtinianæis legibus amice conſpirent; haud pauca tamen viciſſim deprehendere licet, in quibus manifeſte ſatis ab invicem diſcedunt: quorſum v. g. pertinet, quod in Bohemia minorennitas vigeſimo anno terminetur; quod certa tutorum ſpecies detur, qui patriam poteſtatem habere dicantur, nec inviti rationes reddere cogantur; quod ſubditus absque ſcitu Domini vel capitanei ſui, ultra 3 ſſs. Bohemicos mutuare vel fidejubere efficaciter nequeat; quod quantitas legitimæ determinata non ſit, (pro tertia tamen plerumque decidi ait,) quod patre conſentiente filius familias valide teſtamentum condat; quod contra fiſcum ne quidem immemorialis currat præſcriptio; quod, ſi creditor prius conveniat principalem debitorem, hoc ipſo fidejuſſor liberetur, quodque fidejuſſoria obligatio morte fidejuſſoris expiret. Quemadmodum vero ipſum jus Bohemicum non uniforme eſt, ſed in municipale & provinciale diſpeſcitur; quorum illud Bartolum de Saxo Ferrato, a Carolo IV. eapropter Pragam evocatum autorem habere dicitur, & ſtatui civico pro norma ac regula propoſitum eſt; hoc vero, nempe Provinciale, (renovatum & editum a Ferdinando II. anno 1627. 10. Maji, ac dein adauctum Novellis declaratoriis Ferdinandi III. anno 1640, 1. Febr. junctim publicatis,) eos imprimis concernit, qui altioris ſtatus ſunt: ita Autor noſter diſtinctionis hujus ſedulam ubivis rationem habuit, indigitando, quid provinciali, quid municipali jure cautum

cautum ſit, cum utriusque haud levis aliquando diſcrepantia occurrat. Sic jure municipali pubertatis terminus in fœmina eſt annus 15, in maſculo 18; at jure provinciali 20 demum anno mas pro pubere haberi fertur: jure municipali nuptiæ, absque parentum conſenſu initæ, ſunt legitima exheredationis liberorum cauſa; jure vero provinciali non item, niſi inſuper Judicium Provinciale a Teſtatore ſuper ea re in conſilium adhibitum fuerit: jure municipali teſtamentum valide fit coram duobus teſtibus, aut etiam ſine teſtibus, modo indubie a teſtatore ſcriptum aut ſubſcriptum ſaltem ſit; aſt jure provinciali, etiamſi propria manu ſcriptum ſit, requiruntur tamen inſuper teſtes quatuor altioris ſtatus; aut certe, ſi hi deficiant, ut quinque alii bonæ famæ viri ſubſcripſerint ac ſubſignarint, opus eſt. Præterea & hæc in ſpecie ad jus municipale referenda ſunt, quod ſorores ad tutelam admittuntur: quod is pro herede habetur, cui plurimum in teſtamento relictum eſt: quod is, qui ab actione ſemel mota per annum & diem deſtitit, poſtea non amplius auditur: denique quod, etſi regulariter ibi dotalitium ſoleat eſſe tertia pars ultra dotem, ſic ut v. g. quæ 100 intulit, capiat 150; nihilominus, ſi viduus virginem ducat, teneatur eam in duplo contradotare, ut ita, quæ dotem tulit 100 aureorum, dotalitii nomine 300 capiat. Atque hæc quidem de jure Bohemico allegata ſufficiant: de his enim, quæ ex jure Saxonico æque ac communi afferuntur, cum in vulgus nota ſint, dicere nil attinet. De cætero, quemadmodum hic Autoris conſultiſſimi labor antehac ab ejusdem auditoribus cum applauſu fuit exceptus; ita quin eundem porro apud lectores etiam ob ordinatam probe & perſpicuam in docendo methodum ſit promeriturus, nulli dubitamus.

ABRAHAMI HEIDANI CORPUS THEOlogiæ Chriſtianæ.

Lugd. Bat. apud. Johann. de Vivie &c. 1686, in 4.

PRælectiones Academicas ſuas, ex quibus hic liber natus eſt, Heidanus ipſe, cum adhuc in vivis eſſet, licet ſæpe rogatus, ad incudem revocare & in lucem edere noluit; ne ut editor Carolus Crucius, profeſſione JCtus, illius nepos ad Lectorem præfatus fatetur, in ſe irritaret eos, qui lites aliis ex minima ſententiarum diſparitate, vel ex ſolo livore

graves & moleſtas movent. Quibus ſine dubio ea reſpicit, quæ Heidanus partim ex principiis Philoſophiæ Carteſianæ, partim ex hypotheſibus Coccejanæ Theologiæ paſſim in Syſtemate ſuo docuit. Enim vero illa nova dogmata non valde occulta habuit, ſed publice etiam propoſuit in diſputationibus, ac defendit adeo conſtanter contra interdictum Curatorum Academiæ Leidenſis, ut ab officio Profeſſorio tandem deponeretur. Annotamus autem in Corpore, quod præ oculis habemus, Theologiæ Chriſtianæ, Carteſianiſmum ſapere; *ideam DEI nobis eſſe innatam; nihil in DEO dari actu infinitum; recte dici, DEUM craſtina die incipere eſſe; de DEI exiſtentia in philoſophia dubitari poſſe; mundo non eſſe affingendos terminos; propter hominem alia omnia non eſſe facta; principium*, cogito ergo ſum, *eſſe omnium primum in philoſophia; hominem ſine corpore manere hominem, i. e. ſubſtantiam intelligentem*; & alia, quæ prætermittimus. Coccejanæ ſunt aſſertiones: *opus Spiritus S. in fœderatis ſub veteri Teſtamento, non fuiſſe fiduciam in libertate filiorum DEI, ſed ſervilem famulationem: non contigiſſe fidelibus V. T. plenam peccatorum remiſſionem, i. e.* ἄφεσιν, *ſed ſolam* πάρεσιν *i. e. diſſimulationem in conniventia DEI.*

In cæteris antiquum rigorem Reformatorum ſervat. Nam & Supralapſariorum ſententiam acriter tuetur, & diſtinctionem inter ſufficientiam & efficaciam mortis Chriſti refellit, & gratiam univerſalem, itidem ab iis, qui inter illos pacem & concordiam eccleſiaſticam nobiscum ſuadent, aſſertam explodit. Integrum opus in duos tomos diſtributum eſt. In primo continentur Loci ſeptem; (1) *de Theologia & Sacra Scriptura*; (2) *de DEO & Trinitate*; (3) *de decretis DEI, ubi de Prædeſtinatione*; (4) *de Creatione*; (5) *de Providentia actuali*; (6) *de Peccato & viribus liberi arbitrii poſt lapſum*; (7) *de Mediatore, ejus ſtatibus & officiis.* Tomus alter comprehendit Locos octo, (8) *de Fœdere Gratiæ, ejuque diſpenſatione ſub Vet. & N. T.* (9) *de Satisfactione Chriſti pro peccatis*; (10) *de Vocatione hominum ad Salutem, ubi de Gratia*; (11) *de Juſtificatione & adoptione*; (12) *de Sanctificatione & Libertate Chriſtiana*; (13) *de Eccleſia*; (14) *de Sacramentis*; (15) *de Hominis noviſſimis.*

JACOBI BERNOULLI, MATHEMATUM Profeſſoris Baſileenſis, Gemina Appendix ad Examen Perpetui Mobilis, inſertum m. Decembri Actorum anno 1686.

Priorem

PRiorem *harum Appendicum* a clariſſimo Autore *ſubmiſſam, ineunte Januario præſentis anni accepimus: quo ipſo &* December Novellarũ *Batavarũ ad nos perlatus, machinæ a* D. Papino *&* Pujola *impugnatæ defenſionem, ab Autore ſuo ſuſceptam, nobis exhibuit. Non ingratam ergo* Appendicis Autori *fore putavimꝰ publicationis eousq; moram, dum ipſe de novo hoc reſponſo quantocyus certior redderetur, una fortaſſis opera iterato* Machina *defenſa examine defunctus. Sed dum ſchedæ Batavæ Lipſiæ Baſileam perferuntur, ejusque literæ, ſegnius a latore curatæ, ad nos remeant, unus & alter menſis lapſus eſt; ut priori Appendici, Autoris voto menſe Aprili publicandæ, altera ſuperveniret, junctim nunc cum illa publicanda.* Caterum *quæ in* Novellis Batavis, menſibus Majo, Junio, Septembri & Decembri A. 1686, pag 577, 671, 1004, 1378. *in utramque partem de perpetuo hoc mobili diſceptata ſunt, vel ideo huc transferre negleximus, quod ea in compendio referant Appendices Bernoulliana. Sic autem illa:*

I.

MIrabitur procul dubio Lector, quod poſtquam materiæ in diverſis Eruditorum Actis ad ventilandum propoſitæ ſatis diu inter Doctos agitatæ fuerunt, ego de novo & poſtliminio quaſi earum examen aggrediſoleam, prout jam aliquoties uſu mihi venit. Sed mirari deſinet, cum pereceperit, Acta iſthæc ſero admodum, nempe Novellas Reip. Lit. Actaq; Lipſienſia bis duntaxat in anno, Pariſienſia elapſo demũ anno, Londinenſia nunquam ad manus noſtras pervenire, iterumque aliquot præterlabi menſes, priusquam Actorum Collectores ſchedarum mearum fiant participes. Transmiſeram illis, inſtantibus ultimis nundinis Francofurtenſibus, Examen alicujus Perpetui Mobilis in Novellis publicati, iisdemque demum finitis perlati ad nos Menſes Novell. Aprilis, Majus, Junius, e quibus a D. Papino & D. Pujolas in examine iſtius Machinæ præventum me eſſe cognovi. Sed quoniam diverſam ab illis in hoc negotio viam inivi, nolo campum hunc prius deſerere, quam quæ præterea tum circa utriusque reſponſionem, tum circa inſtantias Auctoris Machinæ notanda mihi occurrerunt, publico impertivero.

Omnes tres in eo convenimus, quod in iſtiusmodi Folle, qualem proponit Auctor, nulla ſequi poſſit alarum expanſio, vel mercurii deſcenſus. Ad hoc oſtendendum illi quidem tum pondus mercurii in-

cluſi, tum partem preſſionis atmoſphæricæ, quæ mediante tubo mercurium incluſum afficit, junctim contemplantur: ego ſepoſita hujus acceſſione Follem ut undique clauſum conſideravi, oſtendique, ſolius incluſi mercurii pondere alas Follis dilatari non poſſe; quo ipſo ſatis refelli puto Auctoris opinionem, ſaltem illam, qua perſuaſum habet, per hydrargyri deſcenſum in ſummitate Follis vacuum genitum iri: utmaxime enim preſſio illa acceſſoria 5 digitorum mercurialium juncta ponderi incluſi hydrargyri, tanta ſupponeretur, quæ dilatando Folli ſufficeret; iſta tamen tunc dilatatio produceretur non per ſubitaneum hydrargyri lapſum, ſed per ejus detruſionem, ſuccedente continuo per tubum alio mercurio, qui vacuum fieri impediret. Sed hoc obiter; neq; enim vacuum ad experimenti ſucceſſum neceſſarium eſſe exiſtimo. Reſponſio interim Papini huc redit: preſſionem, quam Atmoſphæra exercet intra follem, a longitudine intervenientis tubi plus diminui, quam augeri eadem poſſit a pondere mercurii incluſi. Si quæras qui hoc fieri queat, cum diminuatur 22 tantum, augeatur vero 40 digitis mercurialibus; adjicit ille, aſſerti ſui veritatem facili ſubduci poſſe calculo: qua ſua reſponſione anſam mihi præbet ſuſpicandi, quod exiſtimet, incluſum mercurium in follem agere pro ratione ſolius ſuæ molis ſive ponderis; cum evidens admodum ſit, ſi ſolam ſpectes molem, pyramidem 40 digitos altam minorem eſſe prismate in eadem quidem baſi, ſed altitudine 22 digitorum conſtituto: meus namque veriorque calculus, qui alas follis pro gemino vecte habet, vires-que incluſi mercurii in premendis alis æſtimat ex rationibus ponderum ſimul & diſtantiarum, tametſi ſatis planus ſit & facilis, non tamen usque adeo obvius eſt, quin meruiſſet apponi a Papino, ſi huc digitum intendiſſet. Cum itaque non appoſuerit, omnino conjicio, in hac illum ſententia eſſe, quod in folle undique clauſo non niſi triplo major, quam 27 digitorum altitudo requiratur, ad conſtituendum æquilibrium inter mercurium & externum aerem; cum ex calculo meo nupero pateſcat, quadruplo majorem in illo altitudinem deprehenſi. Id eum in finem moneo, ut conſtet, quod ſi parva illa 5 digitorum acceſſio, qua vires incluſi ponderis augentur, juxta Papini calculum, dilatando folli 40 digitos tantum alto non ſufficiat, multo minus illa in mea hypotheſi effectui huic producendo ſuffectura ſit. Ex dictis autem porro liquet, mirum non eſſe, quod reſponſio D. Papini minus ſatisfecerit

Auctori

Digitized by Google

Auctori Machinæ, qui duo regeſſit; quorum alterum (nam in priori, quod mutationem quarundam partium machinæ concernit, fateor me ejus mentem non aſſequi) huc redit, quod Follis utique non dilataretur, ſi mercurius in illum ageret pro ratione molis ſuæ more corporum ſolidorum, non vero pro ratione altitudinis, ut ſolent liquida; centies namque ſe expertum eſſe ait, ſi follis ſuperne apertus intra liquidum aliquod aliquousque demergatur, accidere, ut liquor internus vel ad eandem cum externo ſe componat altitudinem, ſiquidem homogeneus illi ſit, vel ut altius humiliusve conſiſtat, ſi eodem vel levior vel gravior fuerit. Unde colligere vult, quoniam 27 digiti mercuriales æquiponderent altitudini atmoſphæricæ, follem mercurio repletum dictamque excedentem altitudinem in aere perinde dilatatum iri, atque dilataretur, ſi ſtagnanti alicubi mercurio immergeretur ad 27 digitorum profunditatem. Ad inſtantiam hanc diluendam ſciendum, longe aliam eſſe rationem follis aeri expoſiti, quam follis in hydrargyrum demerſi, prout ex mea explicatione evidentiſſime liquere poteſt. Si Follis aeri exponatur, omnia alarum puncta premuntur a filamentis atmoſphæricis ejusdem ad ſenſum altitudinis, quorum ſingula æquiponderant 27 pollicibus mercurii: ſin demergatur in hydrargyrum, puncta quo propiora baſi follis, eo minori extrinſecus pondere efficiuntur, filamentis mercurialibus ſenſim decreſcentibus verſus ſuperficiem ſtagnantis hydrargyri, ubi tandem plane evaneſcunt; adeoq; follis homogeneo liquore adimpletus neceſſario eousque ſive dilatabitur ſive conſtringetur, donec liquor intra extraque illum in eadem planitie horizontali conſtiterit, utpote quo caſu ſingulis ejus punctis intra extraque follem ejusdem reſpective altitudinis & ponderis filamenta incumbunt. Hæc hactenus.

Quantum ad D. Pujolas refutationem, ſic ille ad evertendam hanc Machinam ratiocinatur: Argentum, inquit, in folle 40 digitos alto non poteſt delabi ad 27 digitorum altitudinem, quin eousque dilatetur follis, ut in ejus ſummitate plus relinquatur vacui ſpatii, quam antea occupatum fuerat a tredecim mercurii digitis, qui deſcenderunt. Vacuum iſtud impleri denuo nec per mercurium tubi, nec per materiã ſubtilem poteſt; quoniam neutrum horum fluidorum aliis viribus in follem impelli poſſet, quam iisdem, quibus follis expanderetur: quæ vires non æſtimandæ forent ex omnibus 40 digitis incluſi mercurii, utpote quo-

rum 27 ob atmoſphæræ æquilibrium irriti redderentur, ſed a reliquis duntaxat tredecim: hæ vires autem non poſſent adigere in ſummitatem follis, niſi 13 alios mercurii digitos, qui non ſufficerent ad implendum vacuum. Ergo &c. Verum enimvero præterquam quod nulla in hoc ratiocinio evidentia eſt mathematica, multa quoque occurrunt, quæ vix admitti poſſunt. *Primo* cum dicitur, delapſo ad 27 digitos mercurio, vacuitatem naſci majorem ſpatio a 13 delapſis digitis antea occupato, id perpetuo & abſolute verum non eſt; poſſet enim nunc major nunc minor eſſe dicto ſpatio, pro diverſa ratione amplitudinis baſis ad altitudinem follis. *Secundo* non neceſſum eſſet, ut mercurius per tubum impelleretur in follem iisdem illis viribus, quibus dilatatur follis; numquid impelli poſſet pondere columnæ atmoſphæricæ tubi vaſculo incumbentis? Videtur hic Auctor revocare velle circulum Carteſianum; conſtat autem, phænomena hydroſtatica longe melius & felicius explicari per Paſchalii columnas, quam per circulum Carteſii. *Tertio* ſi res foret explicanda per circulum, dicendo, mercurium impelli per tubum in follem a pauculo aere folli circumfuſo, qui per follis dilatationem loco pulſus fuit; tum ſequitur pariter, in ſiphone cujus crus longius exæquat 40 digitos, argentum ex breviori pelli in longius, vi pauxilli aeris, qui per effluxum argenti e longiori exundavit; adeoque aſcenſum mercurii per crus brevius tempore correſpondere debere cum deſcenſu ejus per longius, quod experientiæ refragatur; cum lapſus ejus per longius ſit momentaneus, aſcenſus per brevius lentior & ſucceſſivus. *Quarto*, non tantum 27 digiti mercurii incluſi, ſed tota ejus altitudo, etiamſi 100 exæquaret digitos, irrita redderetur a contrapondio atmoſphæræ, ut ex noſtra explicatione liquet. *Quinto*, nulla evidens ratio eſt, cur tredecim mercurii digiti non poſſint impellere in follem tantum argenti, quantum ſufficit ad replendum totum vacuum; tametſi enim amplitudo hujus vacui major ſit ſpatio, quod occuparant tredecim delapſi digiti, ejus tamen altitudo 13 digitis neceſſario minor eſſe debet. Conſtat vero, vires liquidorum æſtimandas eſſe ex ſola altitudine, nulla habita ratione molis; prout parva liquoris alicujus quantitas anguſtiori ſiphonis cruri infuſa, ad eandem attollit altitudinem multo majorem ejus molem in ampliori crure contentam. Atque hæc de inſufficientia reſponſionis D. Pujolas.

Idem refutavit objectionem ab Auctore Machinæ ſibi motam. Quoni-

Quoniam vero rationes ejus in Novellis non recenſentur, ſupereſt, ut & hanc inſtantiam ex hypotheſi mea diluam. Memorat Auctor, experimentum ſe cepiſſe cum folle 10 digitorum, cujus baſi adaptatus erat tubus 30 digitorum mercurio repletus & ſuperne ſigillatus; follem enim ſibi relictum expanſum fuiſſe, deſcendente mercurio tubi ad conſuetam altitudinem 27 digitorum. Sed quotusquisque eſt, qui in noſtra explicatione non videat rationem diſparitatis inter utrumque follem? In folle 40 digitorum, univerſa mercurii moles externi aeris preſſioni mediantibus alis compreſſibilibus expoſita eſt; in folle vero breviori ſoli infimi 10 digiti ab aere laterali afficiuntur, totaque mercurii portio incluſa tubo ob firmitudinem laterum ejus a laterali aeris preſſione immunis præſtatur; unde cum ſolius tubi longitudo 27 digitos exſuperet, mirum non eſt, ſubſidere in illo mercurium. Num vero præciſe ad 27 digitorum altitudinem deſcenſurus ſit, ſubdubito, calculo diverſitatem nonnullam exhibente. Eſto Follis ABC, cui adaptetur tubus DE. Ex hydroſtaticis principiis notum eſt, a pauxillo liquore tubi DE, licet anguſtiſſimi, tantundem premi ſubjectam baſin latiſſimam AC, quantum premeretur a multo majore ejus copia in tubo AG, ejusdem quidem altitudinis cum DE, ſed amplitudinis longe majoris, nempe baſi AC adæquatæ, contenta. Loco igitur tubi DE ſubſtituatur alius AG, repletus itidem mercurio, qui fingatur deſcendiſſe in l, ibique æquilibrium conſtituere cum externo aere L, qui alas AB, BC comprimit. Sunto autem in Folle pyramidali ABC, altitudo BD=a=10 digitis. BA vel etiam DA=b. Circumferentia baſis=c. Altitudo mercurialis 27 digitorum æquivalens altitudini atmoſphæricæ L=d. Altitudo quæſita DI=x. Deprehenduntur momenta infinitarum ſuperficierum priſmaticarum (circa communem axem IB conſtitutarum & exhaurientium ſoliditatem follis ABC, tubique AM) conſtituere geminam ſeriem ſecundanorum, diminutam ſerie tertianorum, cujus ultimus terminus $bcx + abc - abc$. adeoque ſumma momentorum $\frac{bbcx}{3} + \frac{abbc}{3} - \frac{abbc}{4} = \frac{bbcx}{3} + \frac{abbc}{12}$. Momenta filamentorum atmoſphæricorum L, alas AB, BC comprimentium conſtituunt ſeriem ſecundanorum, cujus ultimus terminus bcd, adeoque ſumma momentorum $\frac{bbcd}{3}$: unde $\frac{bbcd}{3} = \frac{bbcx}{3} + \frac{abbc}{12}$, & $x = d - \frac{1}{4}a = 27 - 2\frac{1}{2} = 24\frac{1}{2}$ digitis. Patet ergo, altitudinem argenti poſt deſcenſum fore $34\frac{1}{2}$ digitorum

TAB. VII. Fig. 1.

gitorum, si follis altitudinem una comprehendas; sin minus, tantum 24½ digitorum; illo nempe respectu majorem, hoc minorem 27 digitis. Non nego tamen, altius in tubo sustentari posse, imo debere, si & ratio habeatur aeris externi, basi follis incumbentis, alarumque divaricationem tanto fortius prohibentis, cujus quidem nos considerationem hic negleximus.

II.

IUbes, ut examini subjiciam iteratam Responsionem, quam Auctor Perpetui Mobilis sub finem superioris anni animadversioni Dn. Papini opposuit, cujusque me nuperrime participem fecisti, transmissis Novellarum Batavarum ex mense Decemb. foliis nonnullis. Id nunc, expedito quod nosti negotio, eo lubentius in me suscipio, quod ex discussione Responsionis hujus maximopere illustrari & confirmari videam illam meam hypothesin, quæ defectum machinæ e vectis ratione deduxit.

Duabus Responsio memorata partibus absolvitur, in priore Auctor inversione totius Machinæ, in altera partium quarundam immutatione pristino retento situ objectioni satisfacere studuit. Quantum ad inversionem Machinæ, quo jam in prima sua Responsione digitum obscure intenderat Auctor, huc ejus conjicio redire mentem. Existimat perinde esse, quantum ad incluſi Mercurii vires, quo situ erigatur Machina; itaque si externi aeris pressione debiliores forte judicentur, invertendam duntaxat esse pyramidem, applicandumque tubum sursum spectanti vertici; inversum namque follem a prævalente aere, non aliter atque in altero situ, compressum iri extruso per tubum mercurio in vasculum; compresso folle præponderaturum ejus verticem, atque ad situm horizontalem se demissurum; postmodum refluxurum esse e vasculo mercurium, follemque de novo dilatatum iri (quandoquidem tubi vasculum 22 tantum digitis a vertice follis distans altius consistat axe motus, qui prope centrum gravitatis machinæ constitutus 30 circiter ab eodem vertice digitis abest;) denique folle sic dilatato erecturum se verticem præponderante scilicet jam iterum basi, atque ita Machinam recuperato pristino situ alternas rotationis vices perpetuo continuaturam. Sic Auctor. At ego revocato ad examen ratiocinio isto deprehendo, eandem causam, quæ follis dilatationem nuper prohibuit, cum basis sursum spectabat, contraria nunc ratione

base

. 1687. pag. 320. sqq.

Fig. 1.

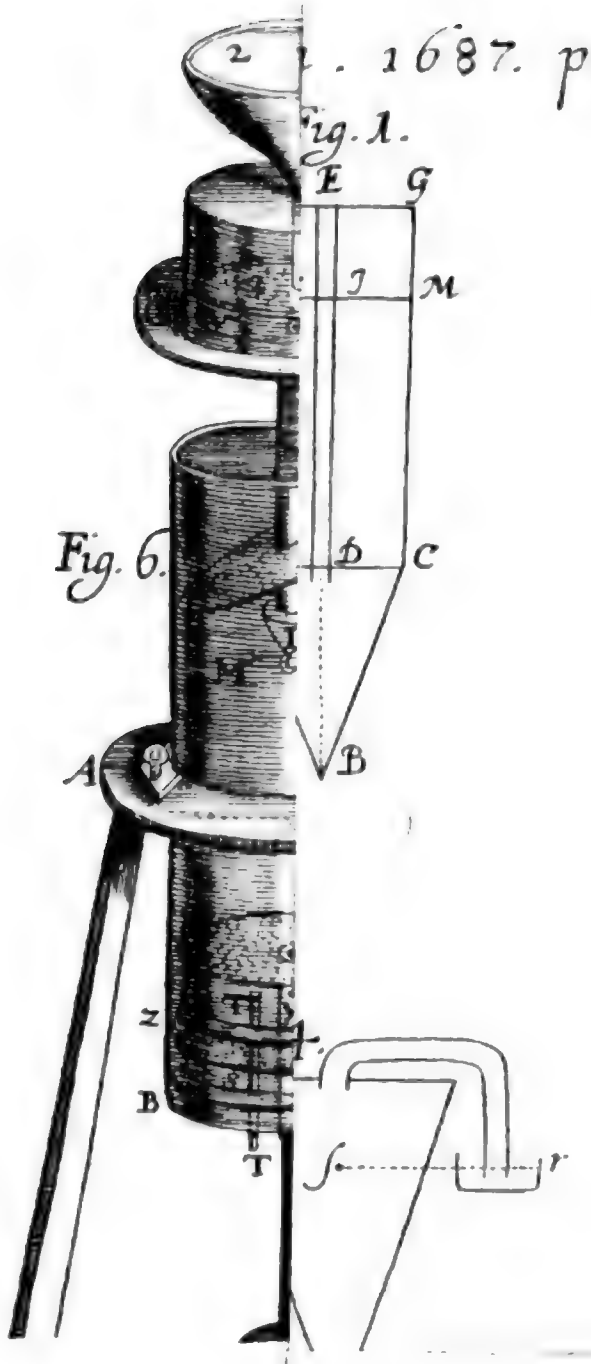

Fig. 6.

Fig. 2.

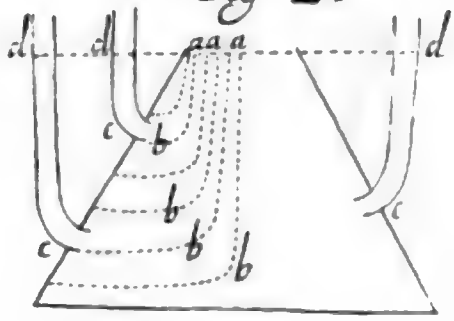

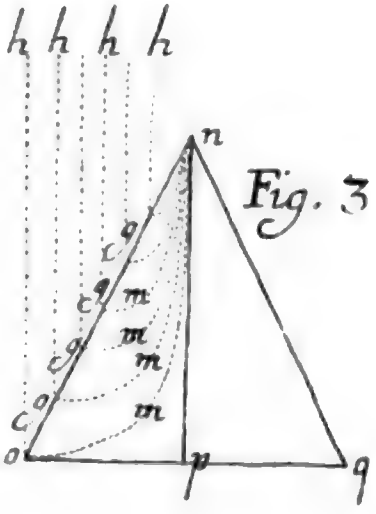

Fig. 3

baſe deorſum verſa ejusdem compreſſionem impedire; adeo invida natura Protei adinſtar contrarias induere ſolet formas, velut omni ſtudio conatus noſtros in tam nobili indagine deluſura. Cujus quidem diverſitatis rationem neſcio an dare poterit Cl. Papinus, qui ſolam hydrargyri molem ſpectare ſolet, cum hæc in utroque follis ſitu una eademque maneat: In noſtra certe hypotheſi diſcriminis cauſa evidens admodum eſt, quandoquidem in priori follis ſitu longiora filamenta mercurialia, quæ præcipuum machinæ momentum conferre deberent, inutilia & inertia fere exiſtunt, incumbentia quippe ſolum ipſi follis vertici, ſeu vectium hypomochlio, partibusque illi vicinisſimis; cum eadem in ſitu altero premendo partes a vertice remotiſſimas, inſigne valde in divaricandis alis robur acquirant. Hinc enim fit, ut eadem mercurii incluſi quantitas, quæ uno in ſitu ſuſtinendæ preſſioni atmoſphæricæ neutiquam par fuit, in altero ei multum prævaleat, follique dilatando abunde ſufficiat. Ne vero quod dixi de inſignibus viribus, quas mercurius in alas inverſi follis exerat, ſcrupulum movere poſſit apud ignaros hydroſtaticæ ſcientiæ, qui ſibi forte perſuadeat, alas iſtas ab intercepto mercurio omnino non affici, utpote cujus filamentis nullatenus ſubjacent; obſervandum, perinde ſe hic rem habere atque cum ſitula aqua repleta, qualis repræſentatur Fig. 2. ubi filamenta aquea *ab*, *ab* &c. nativo gravitatis impetu directe quidem fundum feriunt, ſed ab ejus rigiditate repercuſſa quaſi, ad latera ſitulæ deflectunt, eaque in ſingulis punctis non minore afficiunt preſſione, quam qua afficerent, ſi directe ſingulis incumberent; quod vel exinde colligitur, quia inſertis hinc inde perforato utrique lateri tubis *cd*, *cd*. aqua in ſingulis ſurſum impellitur ad altitudinem æqualem ei, quam intra cavitatem ſitulæ obtinet. Ad eundem ſcilicet modum in Folle perpendiculariter erecto, cujus baſis ima reſpicit, ſingula alarum puncta *g*, *g* &c. (Fig. 3.) intelligenda ſunt premi extrorſum a totidem filamentis mercurialibus *mn*, *mn* &c. inde ad verticem follis *n* protenſis: nec alia utrobique differentia eſt, quam quod baſis follis non ſit rigida materia inſtar fundi ſitulæ, ſed corium plicatile; e quo tamen aliud videtur nihil ſequi, quam corium iſtud primo detrudendum eſſe ab incumbente pondere mercurii, donec expanſo per detruſionem, quantum fieri potuit, & rigeſcente jam corio, conatus prementis hydrargyri in utramque deinceps, uti dictum, follis alam redundet; prout nullum dubium eſt,

TAB. VII. Fig. 2.

quin ſi loco rigidi fundi fitulæ ſubſtituatur flexilis quædam materia, nihilominus aqua in tubis *cd*,*ed* &c. ad eandem cum incluſa altitudinem aſſurrectura ſit, poſtquam flexile fundum, quousque potuit, ab illa detruſum & extenſum fuerit.

Ut jam conſueto noſtro calculo determinemus accuratam preſſionis quantitatem, qua utraque pyramidalis follis ala tam intus a mercurialibus, quam extus ab aereis urgetur filamentis; notetur, momenta harum preſſionum componi ex tribus rationibus, ex ratione videlicet altitudinum filamentorum, latitudinum alarum follis, & diſtantiarum denique a vertice ejus, ceu hypomochlio: Altitudines filamentorum mercurialium *mn*,*mn* &c. (Fig. 3.) incipiendo a vertice *n*, conſtituunt ſeriem primanorum, cujus ultimus terminus eſt altitudo *np* = 40 digitis = *a*, atmoſphæricorum autem *gh*, *gh* &c. altitudines ſeriem æqualium, quarum ſingulæ æquivalent 27 digitis mercurii = *b*: Latitudines alarum, ut & Diſtantiæ ab hypomochlio, conficiunt duas itidem ſeries primanorum, quarum ultimi termini ſunt maxima alæ latitudo ad baſin, quæ ſit *c*, & ejusdem longitudo *on*, vel potius recta *op*, directioni filamentorum *hg*, *hg* &c. perpendicularis, quæ vocetur *d*. Erit itaque ſumma momentorum omnium totius mercurii $\frac{acdd}{4}$, quæ ſe habet ad ſummam momentorum atmoſphæræ $\frac{bcdd}{3}$, ut *3a* ad *4b*, id eſt, ſubſtituto valore ipſarum *a* & *b*, ut 120 ad 108, ſeu 10 ad 9. Fortior igitur preſſio eſt ab intra profecta a mercurio, preſſione ab extra, quam producit aer; quare dilatabitur follis, non conſtringetur, contra quam exiſtimat ejus Inventor. Quod ſi follis non pyramidalis, ſed triangularis fiat (qualem conſtrui poſſe non eſt dubium) tunc preſſio ab intra ad preſſionem ab extra erit, ut *2a* ad *3b* hoc eſt, in folle 40 dig. alto, ut 80 ad 81: adeo ut hac tantillo majore exiſtente, comprimi quidem valeat ejuscemodi follis ab ambiente aere; id quod obtinendi motus perpetui ſpem aliquam facere poſſet, niſi tum nova a longitudine tubi & collocatione vaſculi oboriretur difficultas, quæ ex nunc dicendis plenius elucebit. Reperi namque eodem duce calculo ſequens generale Theorema, obſervatu valde dignum, utpote quod omnem hac de re quæſtionem ſtatim dirimit: *In quovis folle perpendiculariter erecto ſeu triangulari ſeu pyramidali, cujuscunque ſis altitudinis & quocunque adimpletus liquore, ſive baſis ſurſum deorſumve ſpectet,*

Tab. VII. Fig. 3.

Tet, preſſio liquoris incluſi tanta eſt, quanta proficiſci poteſt ab uniformi columna ejuſdem liquoris, cujus altitudo ſit æqualis diſtantiæ ſummitatis a centro gravitatis follis: adeoque ſi tubus ſummitati follis applicatus e regione centri gravitatis terminetur, repræſentabit machina ſiphonem æquum æqualium, intercedente utrinque perfecto partium æquilibrio.

Hinc conſtat primo, ſi baſis follis ſurſum reſpiciat, in triangulari requiriter 27, id eſt, 81; in pyramidali quater 27, hoc eſt, 108 digitorum altitudinem, ad conſtituendum æquipondium inter externam atmoſphæram & incluſum hydrargyrum: quandoquidem tum centrum gravitatis ibi tertia, hic quarta ſolum parte altitudinis a ſummitate diſtat: ſin vero baſis deorſum ſpectet, ſufficere in triangulari folle $40\frac{1}{2}$, in pyramidali 36 digitos, quoniam tum centrum gravitatis ibi duabus tertiis, hic tribus quartis partibus altitudinis, utrobique ſcilicet 27 digitis, a ſummitate abeſt; adeoque hoc in ſitu ſufficere illi ſubduplam, huic ſubtriplam, ejus quæ in priori ſitu requirebatur, altitudinem.

Conſtat etiam ſecundo, mercurium follis triangularis 40 digitos alti, cujus baſis ſurſum ſpectat, æquipollere non niſi $13\frac{1}{3}$ digitis pyramidalis vero paris altitudinis, duntaxat 10 digitis, (non 20, ut putat Cl. Papinus;) ſin viciſſim baſis deorſum vergat, illius mercurium æquivalere $26\frac{2}{3}$, hujus 30 digitis.

Conſtat denique tertio, quod ubicunque ſtatuatur tubi vaſculum, Auctor Machinæ neceſſario ſpe ſua fruſtrandus ſit. Nam in folle, cujus baſis ſurſum converſa eſt (Fig. 4) ſi vaſculum *r*, humilius collocetur axe motus, ſive huic vicino centro gravitatis *s*; præponderabit ex natura ſiphonis argentum tubi; comprimetur ergo follis, non dilatabitur, ut vellet Auctor: ſin altius conſtituatur, præponderabit equidem argentum in folle, eumque dilatabit; ſed rotata poſtmodum circa axem, & ſitum horizontalem adepta machina, non poterit argentum e folle in vaſculum elevatius retrofluere. Vice verſa in folle cujus baſis ima reſpicit (Fig. 5) ſi vaſculum ſupra axem ſtatuatur, prævalebit hydrargyrum in folle; quare dilatabitur, non conſtringetur, ut optaret Auctor: ſin infra axem, conſtringetur quidem, ſed facta deinceps rotatione nullus jam mercurii e loco humili in altiorem, e vaſculo in follem dabitur refluxus. Tab. VII. Fig. 4. Fig. 5.

Atque ita confido, me non tantum abſolutam impoſſibilitatem conſequendi hac ratione motus alicujus perpetui ex meo principio

Sole clarius oſtendiſſe; ſed & Regulam ſimul univerſalem exhibuiſſe, pro æſtimandis quibuslibet in Triangulo vel Pyramide compreſſibili contentorum liquorum preſſionibus: id ipſum eſt, quod Auctor Machinæ in fine Diſſertationis ſuæ a Doctis indagari deſiderat, quodque contemplationis inſignis & uſus fore non exigui recte conjicit. Hæc de prima Reſponſionis parte.

Quod jam alteram attinet, qua priſtino retento ſitu vel prolongatione follis, vel abbreviatione tubi Machinæ ſuæ medelam afferre ſtuduit, ei non eſt cur immoremur; quandoquidem non meum, ſed Papinianum calculum enervat; quocirca quid ad correctionem hanc ex ſuis principiis ſibi reſpondendum ſit, ipſe viderit Papinus; quod me ſpectat, prolonget, abbreviet Auctor, quantum volet, quid profecturus ſit, unico ſupra allato dilemmate edoceri poterit. Nolo etiam bina Experimenta de Folle in aquam demerſo, alioque adaptatum in baſi tubum habente, quorum mentionem iteratam in Reſponſione ſua injicit, hic recoquere, poſtquam diſparem inter hos folles & controverſam machinam rationem in prima mea Appendice liquido oſtendi. Unicum eſt quod non poſſum quin occaſione dictæ Appendicis memorem, me videlicet parumper juſto æquius in illa de Papini calculo ſenſiſſe; conjecturabam enim, illum ſepoſita vectis conſideratione, Mercurii preſſionem in folle juxta molem æſtimaſſe, adeoque ſubtriplam ejus, quæ a columna uniformi & æque-alta proficiſcitur; video autem, ab ipſo ſtatui omnino ſubduplam; cum tamen ignorare non debuerit, pyramidem ſubtriplam eſſe, non ſubduplam æque-alti Priſmatis ejusdem baſis.

AUGMENTA QUÆDAM ET EXPERIMENTA nova circa Antliam Pneumaticam, facta partim in Anglia, partim in Italia, communicata a Dionyſ. Papino, Med. D. & Soc. Reg. Angl. Socio.

Londini, 1687, in 4.

MEmores promiſſi, quod in Actis proxime præteriti menſis *pag.* 284. dedimus, exhibemus nunc appendicem, quam Papinus tractatui a nobis nuper recenſito ſubjunxit; aut ſi mavis, alteram eamque potiorem tractatus partem. Iſte enim cum tribus conſtet ſectionibus, harum non niſi una Novo Oſſium Digeſtori, de quo tamen rubrica

potiſſi-

potiſſimum concepta eſt, dicatur; reliquas duas abſumit antlia pneumatica, de qua nunc agendum nobis erit. Communicaverat Autor clariſimo jam ante 12 annos hujo uſum in libello Pariſiis edito, cui titulus: *Nouvelles experiences du Vuide*, ſeu Nova Experimenta circa Vacuum; at cum opuſcula ejusmodi facile deperdi, rariusque de novo imprimi ſoleant, maluit totius machinæ conſtructionem in tractatu hoc denuo repetere, quam ſimpliciter Lectorem iſtuc ablegare. Eandem proinde & nos in eorum gratiam, quibus aut Gallica iſta, aut Anglica hæc legere non vacat, huc transferre non gravabimur; non ſolum quod Autor hanc ſuam machinam omnibus aliorum hac in parte inventis perfectiorem autumat; ſed & quia diverſis eam acceſſionibus novis adauctam nunc exhibet.

Depingitur tota ejus fabrica *in Fig. 6.* ubi *AAA* eſt pegma tribus cruribus inſiſtens, ac duos cum dimidio pedes altum. *BB* ipſum antliæ corpus exacte lævigatum & æquabile ab una extremitate ad alteram, pegmati modo dicto firmiter affixum ope trium cochlearum, quæ tranſeunt per tres lamellas æneas, antliæ ferruminis ope adfixas. *CC* eſt operculum antliæ obliquo ſitu impoſitum. *D* foramen in ſummitate hujus operculi, valvula munitum, quæ aeri egreſſum quidem ex antlia concedit liberum, ingreſſum vero inhibet. *EE* vaſculum non admodum profundum ferruminatum ſupra operculum *CC*: inſerviens ad aquam jugiter ſuper valvula *D* ſervandam. *F* exiguum foramen obturatum ſtylo æneo & veſicæ ſegmento, per quod aer rurſus intra recipiens admitti poteſt. *GG* diſcus antliæ ſupra quem aptatur recipiens *VV*. *HH* eſt canalis ferruminatus una ſui extremitate ad foramen in centro diſci *GG*; altera ad medium operculi *CC*, ut nempe communicatio pateat inter receptaculum *VV* & antliam *BB*. *I* ſignat valvulam applicatam fundo canalis *HH*, quæ viam præbet aeri ex recipiente *VV* intra antliam *BB*, at reditum ejus per eandem viam prohibet. *LL* eſt tubulus ferrumine junctus antliæ circa ſuperiorem ejus partem, & corio fortiter circumligato occluſus. *MM* ſtylus æneus pertranſiens corium, quod tubulum *LL* obturat, ac pertingens ad valvulam *I*, quo quis movendo exteriorem hujus ſtyli partem aperire aut claudere pro re nata queat valvulam, ſine admiſſione aeris externi per tubum *LL*, utpote qui corio exacte occluditur. *N* ponduſculum eſt, cujus æquilibrium clauſam ſervare queat valvulam *I*. *OO* virga

TAB. VII. Fig. 6.

virga ferrea affixa embolo antliæ, habens in ima parte ſtapedem, cui quis pedem immittens ſurſum ac deorſum movere valeat embolum: virga hæc ferrea tranſit per foramen in centro orbis *Q*, quod facit ut in ſitu directo ad axem antliæ illa moveri valeat. *RR SS* eſt embolus hujus machinæ, tantum ab aliis piſtillis diverſus, ut ſingulæ ejus partes explanatione indigeant. Scilicet conſtat duabus partibus principalibus, *RR* ac *SS*, pars ſuperior longior eſt ideo, quia totum atmoſphæræ pondus quaſi ſuſtinet, excavata quoque interius, ut aquam contineat: pars altera *SS* brevior eſt, dum inſervit ſaltem ſuſtentandæ aquæ in parte *RR* contentæ, ne deorſum labatur. *TT* canaliculus utrinque apertus, transmiſſus per partem *SS* cui adferruminatur, ac pertingens prope ad operculum usque partis *RR*. *XX* eſt alius tubulus tranſiens centrum partis *SS*, cui ferrumine jungitur, perinde ut & operculo partis *RR*; atque hic canaliculus foramen *Y* habet non longe a dicto operculo. Quando jam deſcriptus ita embolus eſt prope fundum antliæ, tenuior extremitas tubi recurvi, repræſentati *fig. 7.* inſeri debet orificio canaliculi *TT*, ut aqua dein immiſſa infundibulo, quod eſt in ſummo tubi hujus recurvi, penetret per ſuperius oſtium canalis *TT* in ſummam partem emboli, dum aer mediante foramine *Y* libere emigrat per imum orificium tubuli *XX*; hinc aqua ulterius replet ſpacium *ZZ*, quod intercedit inter utramque emboli partem; nec decidere aqua hæc poteſt, dum impeditur a parte *SS*: pars ergo *RR* aquæ iſtius ope omnino circummunita eſt, nec aer inter embolum antliamque ſemet inſinuare valet intra vacuum, quod ſuperius efficitur. Uſus deinde machinæ ſic inſtructæ ita ſe habet, ut aqua infundatur antliæ per canalem *HH*, eo fine, quo dum impellitur embolus verſus antliæ verticem, aqua hæc omne illud ſpacium impleat, ad quod embolus ipſe pertingere nequit, utque hoc pacto omnis aer ex antlia ejici valeat per foramen, quod eſt ſub valvula *D*: hinc recipiens exhauriendum applicatur ſuper diſcum *GG*, & ponduſculum *N* tollitur ad aperiendam valvulam *I*, eodem tempore dum piſtillum pede deorſum trahitur: ita contingit, ut aer ex recipiente *VV* libere defluat in antliam *BB* per tubum *HH*, ut alio dein non opus ſit, quam ut valvula *I* rurſus occludatur, ad regreſſum denegandum aeri, (qui piſtillo iterum intruſo ſurſum per foramen *D* erumpere cogitur,) & operatio hoc modo toties repetatur, donec recipiens plane fuerit evacuatum. Tametſi vero

Tab. VII. Fig. 7.

Autor

Autor difficillimum autumet, ſecundum methodum ab aliis adhibitam perfectum efficere vacuum, dum aer in vaſe maximam partem exhauſto ſumme dilatatus vix habilis eſt ad valvulam antliæ amplius aperiendam (id quod in ſpecie de clariſſimi etiam *Sturmii* antlia annotat,) ut ſic plerumque aliquantilla ejus portio maneat reſidua : nihilominus in hac ſua machina id minime metuendum putat, dum aeris tranſitus ex recipiente in antliam ſit liberrimus, tam ob ejus elaſticitatem, quam pondus ; præſertim cum canalis *HH* jam ſat amplus ſit, nec adeo ejus exilitas (quam in data olim deſcriptione nimiam fere fuiſſe agnoſcit) aeri tranſeunti ullatenus obeſſe valeat. Præterea & hac ex parte commodiorem nunc hanc ſuam machinam a ſe redditam eſſe prædicat, quod diſcus *GG* adeo accurate complanatus & lævigatus ſit, ut recipiens applicatum ſibi tam exacte claudat, ne ullo ulterius cæmento opus ſit, quod antehac circumlitum non digitos operantis minus, quam vitra unctuoſa reddebat. Novam quoque rationem commentus eſt res receptaculo evacuato incluſas facili negocio & absque ulla aeris admiſſione movendi, & quidem plures etiam ſimul, ſi opus ſit. Nimirum ſumit receptaculum utrinque apertum, quale *in Fig. 8.* eſt *AA*, cujus minori aperturæ (major enim antliæ diſco incumbit) applicat laminam metallinam *BB* pluribus pertuſam foraminibus, huic dein obtendit corium madefactum, & per hoc laminæque foramina tot intrudit ſtylos æneos, uti hic *CC*, quot requiruntur ad res intus movendas : ſtylus enim, quem corium arcte ambiens excluſo aere ſic tenet, ut pars exterius, pars intra receptaculum extet, digitis pro lubitu regi, & regere viciſſim ac movere res incluſas poteſt : pro majori vero ſecuritate ſuadet, ut ſupra recipiens adferruminetur circulus *DD*, qui aqua affuſa repletus aeris irruptioni fortius adhuc reſiſtere valeat. Tab. VII. Fig. 8.

Sternit hocce inventum viam alii cuidam operationi non minus proficuæ, ut nempe Vitrum exhauſtum intra vacuum operculo claudi queat, absque ulla aeris intromiſſione ; cumque eum ipſum modum omnibus aliis in hac re alias adhiberi ſolitis Autor præferat, eundem & hoc loco commemoraſſe haud pigebit, præſertim quod operatio talis, uti ex ſequentibus patebit, ad producendos varios effectus neceſſaria ſit. Eſt itaque in *Fig. 9. AA* Vas vitreum, continens materiam talem, quam in vacuo occludere juvat. *BB* operculum ſuperficie exactiſſime Fig. 9.

actiſſime complanata correſpondens orificio vaſis *AA*. *CC* eſt tenuiſſima plumbi particula, alligata vaſi *AA* ac ſuffulciens operculum *BB*, ut vaſculum *AA* apertum maneat, indeque aer libere emigrare queat. *DD* eſt vas magnum aqua plenum, cui immittitur vaſculum *AA*. *EE* ſignat aliud vas aperturam deorſum ſpectantem habens, exacte complanatum & applicatum orificio vaſis *DD*. *FFF* eſt canalis inſertus anguſtæ aperturæ in vertice vaſis *EE*,& communicationem habens cum antlia pneumatica, ut hac via aer extrahi poſſit. *GG* ſtylus æneus transiens per foramen in tubulo *FF*, cujus ope deprimi operculum *BB* valeat ad orificium vaſis *AA*, poſtquam id aere jam evacuatum eſt. Hunc vero canalem æque ac ſtylum æneum tam arcte præligare oportet veſica aut anguillæ cute, ne aeri inſimul aditus pateat intra vas *EE*. *HH* eſt epiſtomium per quod aqua intromitti queat in vas *DD*, quando lubitum eſt. *II* amphora ſeu cupa aquis plena, cui immittendum eſt vas *DD*. Rebus ſic diſpoſitis, antlia pneumatica agitatur ad extrahendum aerem per canalem *FFF*: exhauſtis ita probe vaſis, ſtylus æneus *GG* deorſum trudendus eſt, ad applicandum juſte operculum ſupra vas *AA*: plumbi enim particula *CC* facile flexa cedit, dum hoc modo premitur. Tum epiſtomium *HH* aperiendum eſt, ut aqua hac ce via irrumpens immediate ſemet ſuperfundat vaſculo *AA* quo ſic omnibus ſub aqua merſis, ab aeris illapſu nil metuendum ſuperſit. Deinde vaſculum *EE* ſeparatur a vaſe *DD*, ac vitrum *AA* eximitur; cujus operculum antequam omnino ſicceſcat, opus eſt ut junctura terebinthina aut ſyrupo circumcirca oblinatur: atq; hoc pacto materia in tali vaſe occluſa in vacuo adſervari poteſt, quamdiu libuerit: & uno recipiente ſic exhauſto, aliud immediate in locum ejus ſubſtitui & exhauriri pariter poteſt; ut ita intra horæ ſpacium complura talismodi vaſa aere evacuata reddere ac ſeponere liceat.

Et hactenus quidem de ipſa antliæ Papinianæ ſtructura, ejusque augmentis & ampliationibus de novo adjectis & excogitatis dicta ſufficere poterunt. Reſtat nunc, ut breviter etiam de experimentis, quæ machinæ hujus ope inſtituta in tractatu hoc enarrantur, agamus. Sunt autem ea duorum generum: alia nempe ab autore ipſo in Anglia facta, quæ ſectionem ſecundam conſtituunt; alia Venetiis in Academia Sarottiana tentata, quæ in tertia ſectione enumerantur. Priora quod concernit, proteſtatur Autor, ſe eos ſolum Antliæ uſus hic re-

recenſi-

Digitized by Google

cenſitos voluiſſe, qui aut cognitionem rerum naturalium aliqua ex parte promovere, aut realem quandam utilitatem præſtare queant, omiſſis iis, qui oculos nude aut curioſitatem inanem paſcere videri poſſent. In principio mentionem facit novæ iſtius bombardæ pneumaticæ, cujus & nos ex Transactionibus Philoſophicis Anglicanis meminimus *in Actis anni 1686, pag. 500:* ac tametſi eam adhuc dum magnarum eſſe virium prædicet, ſic ut ſecundum ipſius computum, ex tubo 17 pedes longo, globus diametrum habens unius pedis (excavatus tamen, ne pondere excedat libras $37\frac{1}{2}$) ad diſtantiam 256 pedum propelli queat intra unum minutum ſecundum: nihilominus fatetur effectui tanto haud parum deceſſurum fore, ſi manibus vulgi experimenti hujus operatio committi debeat, cujus etiam diverſas rationes allegat: præterea non diſſimulat, aeris in vacuum irrumpentis celeritatem, in comparatione ejus quæ globo ejaculando communicanda eſt, in invento hoc velut infinitam fuiſſe ſuppoſitam; cum tamen e diverſo demonſtrari valeat, iſtam aeris pernicitatem majorem non eſſe, quam quæ ad ſummum 1305 pedes emetiatur intra unum minutum ſecundum: ut adeo, cum globus in tubo tali acquiſivit velocitatem transeundi modo 100 pedes in uno minuto ſecundo, jam actio aeris in globum imminuta ſit parte ſui decima tertia circiter. Pluribus tamen de hoc invento hic agere noluit, eo quod, uti refert, Societas Regia jam in eo occupata ſit, ut variis experimentis ejus vires exactius determinet; præmonita ſaltem hæc in anteceſſum voluit Autor, ne majores ſibi quis ab iſto effectus polliceatur, quam quidem præſtare valeat. Hinc ad percenſenda varii generis experimenta a ſe facta progreditur, quorum magna pars verſatur circa præcavendam variorum fructuum & eduliorum corruptionem, per eorundem incluſionem in exhauſto recipiente. Ubi quidem in genere comperit, res talismodi nequaquam per ſolam aeris externi excluſionem præſervari poſſe, dum ipſarum pleræque fermentationis ope novum ex ſe aerem producant; id quod ad oculum ipſi patuit mediante baroſcopio mercuriali, una in recipientibus exhauſtis incluſo; cujus Mercurius nempe, etſi poſt primam aeris extractionem omnino ſubſideret, nihilominus paucis poſt diebus plus minusve in tubulo ſemet elevans, indubia aeris de novo geniti indicia dedit. Attamen rationem adinvenit medendi huic malo, per præviam rerum incluſarum leviculam coctionem, dum recipiens

exhauſtum & occluſum aquæ fervidæ immittitur: hac operatione enim vidit, non ſolum gelatinas, carnes, piſces, ſed & varii generis fructus adſervari poſſe multo ſatis tempore, absque ullo etiam ſaccharo, utpote cujus admixtionem tali fructuum præſervationi obeſſe potius, quam prodeſſe teſtatur. Quinimo perhibet, fructus etiam jam fermentare incipientes nihilominus aliquandiu ab ulteriore corruptione conſervari poſſe, ſi dicto modo igni admoveantur immediate, poſtquam in vacuo clauſi ſunt. Cum tamen non omnis generis fructus coctionem absque ſui deſtructione quadam ſubire queant, (uti v. g. fraga absque ſumma alteratione coqui non poſſe, expertus eſt,) hinc perpendere jubet, quinam præſervandi modus cuilibet ſpeciei magis conveniat; quemadmodum ipſe deprehendit, ceraſa & poma in vacuo non æque feliciter ac in gelatina ad futuros uſus recondi poſſe: de quo adſervandi modo *menſe præcedente* quædam diſſeruimus. Ulterius perhibet Autor, tincturam ex polenta aliisve hujusmodi materiis facile & calore ſat exiguo extrahi poſſe, ſi aer omnis prius exhauriatur e vaſe: hoc enim ſic ex omnibus corporum talismodi poris elicito, liquorem expeditius intra eosdem penetrare. Ex qua ipſa ratione dulciariis etiam artificibus utilem eſſe machinam hanc tradit, dum ſyrupus penitius & absque notabili alteratione rerum condiendarum poros ſubintrare valeat. Cumque præterea obſervarit, in fuſione metallorum ectypum ideo ſæpius imperfectiorem emergere, quod aer intra typi cavitates hærens impediat, ne hic exacte metallo repleatur: hinc fuſuram perfectiorem fore ratus eſt, ſi non ſaltem inter fundendum typus ab omni aere liber eſſet, ſed & id ſimul curaretur, ut mox dein admiſſum totum atmoſphæræ pondus metallo liquido incumbens, illud intra minutiſſimas etiam typi rimas cogeret. Modum proinde commentus eſt, quo in recipiente exhauſto ipſa talis fuſio perficeretur. Nimirum in *Fig. 6.* antliæ diſco *GG* applicuit recipiens *VV* utrinque apertum, cujus ſuperiorem aperturam axacte clauſit operculo foramen in medio ſui habente; huic immiſit canalem infundibuli *22* ferrumine probe circummunitum, cujus canalis oſtiolum ſuperius pauxillo cæmenti obturavit, dum aer omnis ex recipiente *VV* exantliatus eſſet: poſtmodo plumbum liquefactum indidit infundibulo *22*, ſic ut hujus fervore eliquatum extemplo cæmentum, quod canalem obturabat, tranſitum plumbo concederet, idque ab aere poſt ipſum cum impetu

in reci-

in recipiens irruente propelleretur intra tenuiſſima etiam lineamenta ſubjecti typi 33. Ectypum ſic apprime exactum ex fuſione emerſiſſe Autor prædicat; quo tamen perfectiorem adhuc fieri poſſe confidit, ſi præter hoc inventum alia etiam adminicula artificibus hac in re conſueta accederent. Concludit tandem, ex his a ſe adductis experimentis non minus ac ex iis, quæ antehac a Boyleo, Hugenio, Guerikio communicata fuerant, ſatis patere, quam multifaria utilitas publico ex antliæ pneumaticæ uſu accreſcere poſſet: non enim in exigua ſolum materiæ quantitate operationes tales procedere, ſed in magna etiam copia, præſertim cum capacia ſatis vitra venalia proſtent haud adeo magno pretio, quæ uſibus ejusmodi inſervire & recipientium loco adhiberi queant. Vanum etiam eſſe, quod quidam autument, experimenta talia vulgi captum tranſcendere & doctiores ſibi manus ſolum expoſcere, inde probat, quod nautæ, pharmacopœi, dulciarii aliique ſat ingenii quotidie oſtendant, in rebus aliis longe difficilioribus in effectum deducendis. Agnoſcit tamen id quaſi in fatis eſſe, ut nugaces ejusmodi objectiones publicum plerumque defraudent fructibus, alioqui ex ſolerti Societatis Regiæ labore capiendis.

In tertia & ultima tractatus ſectione, uti jam ſupra dictum, agitur de experimentis circa antliam pneumaticam ab Academia Sarottiana factis. Nimirum cum clariſſimus Sarotti, Secretarius Senatus Veneti, in Anglia legatione aliquandiu functus, anno 1681 Venetias repeteret, propoſuit ſibi poſthæc non tantum bibliothecam ſuam ad uſus publicos aperire; ſed & ad exemplum Societatis Regiæ academiam experimentalem domi ſtabilire, ad indagandas res naturales, & promovendas magis magisque vitæ humanæ commoditates: unde non ſolum machinas plerasque, quæ in communi hominum ingenioſorum uſu nunc verſantur, ex Francia perinde ac Anglia ſibi procuravit; ſed & ex Anglia eum in finem diverſos ſecum abduxit, quos proficuos iſtarum rerum adjutores fore confidit, interque eos etiam Papinum noſtrum; qui adeo biennii ſpacio, quo Venetiis commoratus eſt, libertatem habuit, ſingula in Academia iſta eo tempore actitata annotandi; de quibus ea ſaltem hoc loco communicata voluit, quæ materiæ hujus tractatus quodammodo eſſent affinia; licet ipſe ſibi longe plura conſignarit, quæ ibidem peracta ac tentata fuere: quemadmodum & unum alterumque Diſcurſum a prælaudati hujus academiæ fundatoris filio, Ambroſio

brosio Sarotti ad socios subinde habitum verbotenus recenset, unde non minus ingeniosa hujus dexteritas, quam methodus procedendi in ista Societate abunde colligi potest. Prima hujus tentamina Autor ait versata fuisse circa varios pressuræ aeris (ibi terrarum tunc nondum satis cognitæ) effectus, qui vulgo ex metu vacui deduci solent; e quibus unicum saltem enarrat, quod a nemine adhuc observatum, indubie tamen ostendere autumat, motiones illas, quæ vulgo attractioni adscribuntur, per meram impulsionem produci. Scilicet in *Fig. 10.* disco antliæ pneumaticæ *AA* applicata fuit apertura receptaculi *BB*, quod aliud angustius in suprema parte orificium habuit, cui insertus tubulus CC, cæmento probe obturatus: receptaculum *BB* ultra mediam sui partem aqua repletum est, ac ne hæc effluere, dum aer ipsi incumbens extraheretur, per foramen disci *AA* immissus fuit canalis *DD*, utrinque apertus: hinc summa receptaculi *BB* regione probe exhausta, & recluso dein supremo ostio tubuli CC, aer immediate cum impetu intrans per tubulum ex ima ejus apertura sic erupit, ut ultra hanc notabili satis spacio intra aquam bullæ aereæ descenderent, antequam versus summam ejus superficiem rursus emergerent: unde concluſum fuit, attractionem hic vel ideo statui non posse, quod aer alioqui mox sursum rapi debuisset, quamprimum e tubulo CC liberatus foret, nec adeo viam potuisset quærere contrariam ab ea, quam vacui tractio ipsi injungeret. Progressam inde academiam ait ad indagandum, quænam aeris quantitas metallorum substantiam & compositionem intret; id quod ita probari posse existimarunt, si intra recipiens exhaustum ferri limatura aquæ forti injecta, cognito utriusque pondere, notaretur in barometro simul incluso, quanta ex horum ebullitione aeris portio de novo in recipiente enascereturr; ac certe supputatione inita apparuit, aerem sic productum usque ad $\frac{2}{5}$ ponderis ferri dissoluti adscendisse: ac licet academicorum nonnulli hic opinati fuerint, aerem ex fervescenti potius aqua forti, quam ferri limatura productum fuisse; patuit tamen postea, solam aquam fortem, tametsi in vacuo ita calefacta esset, ut bulliret, nullum omnino aerem ex se progenuisse. Plura nihilominus ad majorem rei hujus certitudinem experimenta facta fuere, quæ singula hic adducere nimis prolixum foret. Porro diversis tentaminibus probatum est, aerem esse medium cujus ope soni communicentur auribus: itemque ex collisione silicis cum chalybe

Tab. VII. Fig. 10.

Digitized by Google

chalybe ne minimam quidem in vacuo ſcintillam prolici, utut aliquid creperæ ac debiliſſimæ lucis adverſum fuerit ab eo, qui ad ipſum colliſionis locum accuratius attenderit. Fatetur quidem Autor, a *Boyleo in Exper. Phyſ. Mech.* ſcintillas etiam in ſimili experimento viſas eſſe, ſed exiſtimat, eum forte tum temporis nondum inſtrumenta ſat exacta ad manus habuiſſe. Ulterius inquiſitum fuit, num pullus in ovo reſpiret, quod nonnulli ob laxiores putaminis poros ſibi perſuaſerunt: contrarium tamen patuit, cum ovum incubatum non ſolum in exhauſto recipiente calorem ſervaſſet, ſed & eo poſt aperto pullus adhuc vivere deprehenderetur. Varia quoque tentamina facta reperiuntur ſuper aeris proprietate in diſſolutione corporum acceleranda, dum curioſe annotata eſt differentia diſſolutionis ferri ac aeris, in aqua forti æqualis utrinque quantitatis, jam in vacuo, jam in aere libero, jam in clauſo, jam in compreſſo aere factæ. Præterea tinctoribus etiam proficuam eſſe antliam hanc, comprobatum eſt, cum tam lignum rubrum, quam granorum cocci pulvis, multo citius æqualem aquæ quantitatem inficere cerneretur in vacuo, quam in libero aere: quinimo ſi calefactio aquæ accederet, patuit dimidiam cocci granorum portionem fortiorem tincturam in vacuo dare, quam duplum ejus extra vacuum: in tincturis tamen medicinalibus hoc modo parandis, eventus non ita expectationi reſpondit. Denique reliqua experimenta fere concernunt Deſtillationem in Vacuo, pro qua perficienda Autor machinam communicat, quæ *Fig. 11.* depingitur, utpote quam commodiorem aliquanto exiſtimat ea, quæ antehac a Boyleo tradita fuit, licet non omnino ab ea diverſa ſit. Nimirum *AAAA* ſunt duo vaſa vitrea, unum quidem ad capiendas materias deſtillandas, alterum ad recipiendos vapores deſtillatos. *B B* eſt tubus communicationem faciens inter utrumque vas, quorum orificia tam exacte ejus extremitatibus applicanda ſunt, ne aer externus ſubintrare valeat. CC canaliculus utrinque patulus ac ferruminatus ad foramen in medio tubi *B B*. *D D D* alius tubulus inflexus, cujus una extremitas intrat canalem CC, eique colligatur mediante anguillæ cute, ne aeri aditus pateat: altera extremitas applicatur antliæ aereæ, cujus ope dein aere prorſus evacuandum eſt hoc inſtrumentum. Separari vero hic tubulus ſine aeris intromiſſione inde rurſus poteſt, ut inſtrumentum libere abſportare liceat, auxilio ejusdem cutis anguillinæ, ſi hæc alligetur quidem, non tamen ita tenſa ſuper u- TAB. VII. Fig. 11.

trumque canalem *D D* CC, quin ſatis protrahi queat ad faciendam in medio cutis ligaturam inter hunc & illum: quo peracto dein canalis *D D* vinculum tuto ſolvi, & ipſe ſemoveri pro lubitu poteſt. Effectus hujus machinæ is fuiſſe refertur, ut paratis duobus ejusmodi inſtrumentis æqualibus, altero exhauſto & aere evacuato, altero ſibi relicto, & utroque in MB. calefacto, prius quidem & citius & copioſius in eodem caloris gradu deſtillare res ſibi commiſſas animadverſum fuerit, quam alterum. Imprimis commendatur ad florum deſtillationem, eo quod eam non citius ſaltem, ſed & absque ullo empyreumate perficere ſoleat: uti exemplum refertur de elicita ſic aqua roſarum, quæ non ſolum ſolito ſuavius olens, ſed &, quod inſolitum, aliquot poſt diebus velut coagulata deprehenſa fuerit. Id quoque obſervatum eſt, vapores in vacuo non tam alte adſcendere ſolere, ac in ordinariis recipientibus aere compreſſo plenis: cum enim tubus communicatorius *B B* 20 pollices altus & ex vitro factus fuiſſet, apparuit etiamſi calor in MB. ad horæ ſpacium ſat impenſe continuatus fuiſſet, vapores tamen nequaquam usque ad ſummitatem tubi pertigiſſe, ſed maximam altitudinem, ad quam paucæ & exiguæ quædam guttulæ adſcendiſſent, fuiſſe 15 pollicum: unde Autor non hoc tantum colligit, in deſtillatione in vacuo curandum eſſe, ut breviſſimam, qua fieri poſſit, aſcenſus viam habeant vapores: ſed & ſperat, accedente ulteriori experientia, rectificationes ope vacui expeditiores reddi poſſe, ſi notetur conveniens altitudo inſtrumentorum & caloris gradus, qui ſpiritum eorſum propellere valeat, aquoſas particulas nequeat. Denique cum Autor in Prima Sectione perhibuiſſet, (dum de machina agebat, quam menſe elapſo *Fig. 5.* exhibuimus) res deſtillatas in vacuo multo minus liquoris reddere, quam in aere compreſſo, idque tantum non pugnare e diametro videatur cum his, quæ modo dicta ſunt de expeditiori in vacuo deſtillatione: ad horum conciliationem monet, experimentum quidem, de quo in Sectione I. fuerit dictum, intenſo ſatis igne peractum eſſe; at vero omnia hæc Venetiis facta tentamina exilem modo ignis gradum habuiſſe: itaque ibi quidem calorem etiam particulas rerum deſtillatarum multum intricatas exolvere, hic vero non niſi volatiliores & minus intricatas elicere aptum fuiſſe. Jam vero ex diverſis his intentionibus, priorem quidem multum juvari, at alteram impediri potius per aeris compreſſionem oſtendit: unde concludit, quod deſtillationes, qua

nes, quæ requirant calorem intenſiorem, melius in aere compreſſo fiant, at res volatiliores & leniorem æſtum expoſcentes felicius in vacuo deſtillentur. Atque hæc quidem potiſſima ſunt experimenta, quæ quoad has materias ſe præſente Venetiis facta refert Papinus: cæterum non ambigit, plura adhuc poſt ſuum ex Italia abitum inſtituta fuiſſe, antequam Academia hæc per novam dehinc Sarotti in Angliam ablegationem diſſolveretur.

CHRISTOPHORI CELLARII GEOGRAPHIA Nova, ſive hodiernam Terrarum Orbis faciem clariſſime illuſtrans, ad noſtrorum temporum hiſtorias accommodata.

Cizæ, apud Joh. Bielkium, 1687 in 12.

SUperioris anni menſe Septembri p. 431 hujusdem Autoris *Geographiam Antiquam* memoravimus: nunc *Nova* accedit, ſive deſcriptio Orbis, ut noſtris ille temporibus diſtributus eſt. Additur generalis præfatio, Antiquæ & Novæ ſimul accommodata, qua fatetur Autor clariſſimus, non eſſe unius hominis, Geographiam univerſam ſcribere, ſed perfectum opus a multis ſimul exſpectandum eſſe, quorum quisque patriam ſuam, aut regionem, in qua maxime verſatus eſt, deſcribat, cujusmodi concordiam an unquam ſperare liceat, ipſe non ſine cauſſa ſubdubitat. Interea acquieſcimus in eorum labore, qui, quam diligentiſſime fieri poteſt, ſingula perſcrutati ſunt, in quorum numero ut cenſeatur, dignus cum primis eſt Autor noſter, qui id ſingulari cura & induſtria egit, ut Orbis hodierni faciem ex probatiſſimis monumentis peregrinantium, ex fœderibus quoque & pacificationibus publicis, nec non ex ephemeridum novellis, recentibusque hiſtoriis verius pleniusque, quantum modus breviarii permiſit, deſignaret; præſertim in Germania noſtra, cujus eas provincias, in quibus aut ipſe verſatus fuit, aut conſulere earum peritiſſimos Viros potuit, copioſius accuratiusque delineavit.

REFLEXIONS PHILOSOPHIQUES ET Theologiques ſur le Nouveau Syſteme de la Nature & de la Grace. Livre III. &c. i. e.

Reflexi-

Reflexionum Philoſophicarum & Theologicarum in Novum Syſtema de Natura & Gratia Liber Tertius de Jeſu Chriſto, quatenus cauſa eſt gratiæ.

Coloniæ, 1686, in 12.

PRæmittitur etiam tertio huic libro approbatio Lovanienſium Theologorum, in qua palmam Arnaldo porrigere non dubitant. Ajunt enim, utut magnus Philoſophus ſit *Malebranchius*, Theologum tamen in iis, quæ de Chriſto & gratia docuit, non deprehendi; iterumque Auguſtini illud applicant, *eſſe iſta magna magnorum doctorum deliramenta.* Controverſiam vero jam ad finem vergere monent, cum præſertim Arnaldus nihil amplius hac ſuper re novi promittat, eoque deduxerit adverſarii Syſtema, ut neque ad illuſtrandum, neque ad refutandum quidquam addi poſſe videatur.

Liber ipſe capita habet XX, in quibus *Arnaldus* propoſitionem *Malebranchii, quod Chriſtus Jeſus, qua homo, ſit cauſa occaſionalis gratiæ,* examinat & impugnat. Prius tamen in brevi præloquio & *cap. I.* ad diſſertationem ſuam *de miraculis veteris Teſtamenti per angelos factis* (cujus contenta An. 1685. p. 309. exhibuimus) lectorem remittit; per hanc enim omnia fundamenta propoſitionis illius everſa eſſe pronuntiat. Hanc vero ita explicat, ut non debeat intelligi de mediatione Chriſti, inter Deum & homines, quam orthodoxi omnes confitentur, ſed ita ut alios ſenſus comprehendat, eosdem nempe quos de Angelorum miniſterio *Malebranchius* expoſuerit. Nempe (1) quod neget Chriſtum ut hominem, ullam potentiam realem ad agendum habere; (2) quod Deum non niſi executorem, absque ulla particulari voluntate, faciat eorum quæ Chriſtus ordinaverit; (3) quod Chriſtus ſua tantum, non patris voluntate aut inſpiratione ordinet & diſtribuat gratiam. Quemadmodum autem tria iſta a *Malebranchio*, cum de miniſterio angelorum in miraculis V. T. ageret, probata eſſe ex Scripturis *Arnaldus* negavit: ita multo minus de Chriſto probari poſſe cenſet, & ad decem dicta ex *Epiſtolis Paulinis & ex Act. Apoſt.* a Malebranchio allata, paucis reſpondet, nihilq; ex iis pro Malebranchii ſententia demonſtrari oſtendit. *Cap. II.* repetitis denuo tribus illis problematibus,

primum

primum ſpeciatim aggreditur, in quo ille negat, Chriſtum hominem potentiam realem in regenda Eccleſia accepiſſe, eo prolabens, ut dicat, *Chriſti humanam naturam nil niſi imbecillitatem eſſe, ſicut omnes creaturas cum Deo comparatas.* Hoc vero *Arnaldus* exiſtimat *Neſtorianiſſimum* ſapere, & cum virtute unionis perſonalis minime convenire, quam ex Scriptura & Patrum teſtimoniis, repugnante licet ratiocinatione humana, clariſſime aſſeri demonſtrat, & ad dubitationes reſpondet; ad illam maxime, quæ ex precibus Chriſti ad Patrem factis moveri poteſt: precatum enim eſſe, non quia egebat, ſed ut nobis exemplum daret, & noſtras preces ſanctificaret. Monet tamen, etſi ex hoc principio non reſponderetur Malebranchio, ſed concederetur, Chriſtum, qua hominem, per ſe nihil operari, ſed ſolum a Patre petere & deſiderare; nondum tamen ſequi, eſſe eum ſaltem cauſam occaſionalem. Nam (*cap. III.*) falſum eſſe monſtrat *alterum* propoſitionis fundamentum, quod anima Chriſti, ſive *Chriſtus ut homo* operetur & ordinet, & Deus ſaltem exequatur. Explicata enim prius *Malebranchii* ſententia, adductisque ejus verbis magnificis, ut ait, & quæ tyronibus admiranda videri poſſent, ſimplicia & veriora ex ſacris literis opponit, ex quibus clarum & manifeſtum fiat, Chriſtum non ſuam, ſed Patris voluntatem feciſſe. Addit *Thomæ Aquinatis* ſententiam, quod *omnia quæ circa humanitatem Chriſti acta ſunt, divina geſta ſint diſpoſitione.* Ex contraria vero Malebranchii opinione ſequi indicat (*cap IV.*) electos non eligi a Deo, ſed a Chriſto, cum tamen prius expreſſe affirmet Scriptura. Et (*cap. V.*) ſtante Malebranchii ſententia, in quæſtione de electione & reprobatione non recurrendum fore, ut Scriptura docet, ad impenetrabilia judicia Dei, ſed ad animam Chriſti, quæ quosdam (ut Malebranchius loquitur) *ut indignos cura ſua negligat*; cum tamen Chriſtus ipſe omnia Patri attribuat. Allegat maxime & ex Auguſtino explicat dictum Joh. VI, 44: *nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum:* quod repetitur, & cauſa incredulitatis inde deducitur v. 64.65. Addit de induratione textum Joh. XII. 37, & breviter refert, quæ in libro contra *Malletum* ſcripſerit; unde concludit, infringi ſyſtema adverſarii, ſive induratio puniendi, ſive corrigendi & convertendi cauſa, ſive ad utrumque finem fieri ſtatuatur; & ad Dei voluntatem determinatam recurrendum eſſe, non vero ad occaſionalem cauſam in Chriſto. Affert & Auguſtini ſententiam ex Lib. *de*

Don. perſev. c. 9. it. *lib VI. in Jul. c. 14.* ubi de parvulis, e. g. duobus originali peccato obſtrictis, quorum alter aſſumatur, alter relinquatur, *ad inſcrutabilia judicia Dei*, non vero (ut Malebranchius) ad animam Chriſti reſpiciendum eſſe docet. *Tertium* propoſitionis membrum (*cap. VI.*) repetitis ex *diſſertatione de miniſterio Angelorum* verbis tractat, & ex unione hypoſtatica naturarum in Chriſto, refutat *Malebranchii* tradita, dicentis, quod preces non inſpirentur Chriſto a Deo patre. Oſtendit etiam, ut de libertate, & de eo quod in poteſtate noſtra eſt, obſcure & ambigue loquatur; ipſe vero cum omnibus *ſanctis* (ut ſcribit) *gratiæ defenſoribus*, contra Pelagianos ſtatuit, in noſtra poteſtate eſſe, *& liberrime a nobis fieri, quæ volumus fieri, vel non fieri, quæ nolumus, etſi ea invincibili gratia ſua Deus nobis inſpiraverit*; idque vel maxime de Chriſto verum eſſe, adeoque minime metuendum cum *Malebranchio*, quaſi ex neceſſitate agat, ſi Patris inſpiratione agat. Ambiguitatem & diſſimulationem etiam adverſario imputat, quando alicubi is ita loquatur, quaſi quædam ex paterna determinatione, quædam ex ſua faceret Chriſtus; vere enim ſentire, nullam ejus actionem a Patre determinari. Adſcribit quædam de unione perſonali, ejusque effectu & applicatione, ex *Epiſcopi Meldenſis* diſcurſu *de hiſtoria univerſ.* & ex *Thomaſſini libro de Verbo incarnato*, & inde iterum concludit, diſſuere eos cum *Neſtorio* fœdus unitatis perſonalis, qui docent, animam Chriſti agere aliquid *independenter a Verbo.* Explicat hoc ulterius (*cap. VII.*) ubi ex *Thoma* de duabus voluntatibus in Chriſto contra hæreſin Monothelitarum agit, & orthodoxam doctrinam in hoc verſari docet, quod naturæ quidem humanæ in J. C. voluntas propria tribui debeat, quæ non (ut Monothelitæ ſentiebant) a divina abſorpta ſit, ſive ut inſtrumentum inanimatum & mere paſſive ſe habeat; nihilominus tamen credendum ſit, hanc voluntatem *Chriſti hominis* ſemper ſecundum nutum voluntatis divinæ moveri, idque ex Patribus & Theologis antiquioribus adſtruit. Occurrit etiam objectioni, quæ ex precibus Chriſti in horto fieri poſſet, ubi is videbatur aliud velle quam Pater: adducit autem Thomæ dicta, quibus voluntas illa Chriſti *voluntas ſenſualitatis* dicitur, quæ tamen rationali ſeſe ſubmittebat, & quod illa ipſa ſenſualitas, ſive *quod natura humana propriis motibus movebatur, ex beneplacito ſit divino*; ut *Damaſcenus* locutus eſt. Ex iisdem principiis (*cap. VIII.*) adverſus *Malebranchii* explicationem I. Tr. de N. &

G, n. 14

G. n. 14. diſputat, eumque confundere ait *indifferentiam* & *libertatem*; item male diſtinguere, quod Chriſtus in omnibus liber ſit, exceptis iis quæ ad gloriam Patris ſpectant. Addit non pauca de perfectione amoris in Deum, quem Chriſtus habet, & imperfectione ejus, quem habent fideles in vita præſenti, aliaque lectu utilia. *Cap. IX.* ad demonſtrationem Geometricam, ut ſcribit, progreſſus XVIII propoſitiones ſive lemmata ponit, quorum quatuordecim ex *Malebranchii* traditis excerpſit, reliqua ex Theologia formavit, inter quæ n. 14. repetitur illud *Damaſceni*, ſupra relatum: *voluntatis divinæ beneplacito naturâ humana propriis motibus movebatur in Chriſto*; & n. 16. additur, maxime hoc pertinere ad voluntatem Chriſti humanam; quæ etſi liberior & perfectior ſit, quam omnium hominum, habeat tamen (ſecundum verba Thomæ Aquin.) *determinatum modum volendi, ex eo quod eſt in hypoſtaſi divina, ut ſcilicet moveretur ſemper ſecundum nutum voluntatis divinæ.* Funditus itaque deſtrui cenſet propoſitionem *Malebranchianam*, quia (1) impoſſibile ſit, ſtantibus illis lemmatibus, ut anima Chriſti, unita Verbo perſonaliter, & ab hoc ſemper mota, velle poſſit alia, quam quæ divina voluntas determinaverit; unde & impoſſibile ſit, eſſe cauſam occaſionalem gratiæ. *Quæ enim cauſa ipſa eſt intelligens, & ab alia determinatur, ſicut anima Chriſti determinatur a Deo, illa non poteſt determinare aliam.* Hoc N°. X ex ipſius *Malebranchii* principiis aſſeritur; qui ideo Chriſto poteſtatem a Deo independentem aſſignaſſe dicitur, ut occaſionaliter, id eſt independenter & liberrime Dei voluntatem generalem determinet. Contrarium (2) adſtruit Arnaldus ex eo, quod Chriſtus nil velit, niſi quod ſciat Deum velle in genere & in ſpecie, & (3) quod Deus legem talem, quam *Malebranchius* ſupponit, ſibi nunquam præſcripſerit, ut Chriſto obedire vellet in regenda Eccleſia; ſed e contrario, quod Chriſtus legem ſibi ad perfectiſſimam obedientiam Patri præſtandam conſtituerit, voluntatemque ſuam humanam vi unionis hypoſtaticæ Deo totaliter ſubmiſerit. Corollarium hinc elicit, idque demonſtratum eſſe cenſet, & ab Eccleſia Catholica ſemper creditum, Deum in ordine gratiæ voluntate particulari agere, & proinde falſum eſſe *quod Chriſti anima ſit cauſa occaſionalis gratiæ.* Demonſtrationi iſti a priori ſubnectit *cap. X.* aliam a poſteriori, & oſtendit, ſi Chriſtus ſecundum *Malebranchium* ſtatuatur cauſa occaſionalis gratiæ, tunc omnes illas difficultates in Chriſtum recidere, quæ Deo circa diſtributionem gratiæ objiciuntur, &

harum a Deo amoliendarum cauſa, ignominioſe tractari Chriſtum, ſcientiam ei imperfectam attribuendo, in quo tamen *abſconditi ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei*. Monet autem, non ſolum nihil tale Apoſtolos & ſanctos ſenſiſſe, qui omnes cauſam difficultatum iſtarum in imperſcrutabilia Dei judicia devolverint; ſed & ea, quæ contra ſentit *Malebranchius*, ſophiſmatibus & contradictionibus laborare. Examinat inde aliqua ex ejus ſcriptis, & difficultati illi maximæ nullum remedium ex nova hac ſententia afferri dicit, cur nempe Chriſtus gratiam peccatoribus aliquibus conferat, quæ ad convertendos illos non ſufficit? item cur permittat tot infantes mori absque baptismo? cur tot nationibus nihil de ſe prædicari faciat? cur tot malos Chriſtianos gentilium more vivere ſinat? Horum omnium culpa Deum liberari ex novo ſyſtemate, & Chriſtum onerari, cum ſtatuitur, Deum quidem ex ſua parte voluntatem generalem habere erga omnes homines, ſed animam J. C. cauſam occaſionalem eſſe, quæ plurimos hominum ut indignos ſua cura negligat. Si hoc (ait) *Malebranchius* non vult Deo tribuere, cur tribuit Chriſto, quem tamen fatetur immenſæ eſſe bonitatis & miſericordiæ? Dein ſi credit, Deum omnes homines ſalvos eſſe velle, impediri tamen ſapientia ſua, ne particulari agat voluntate, neque conferat omnibus neceſſariam ad ſalutem gratiam; cur Chriſtus, qui particulari voluntate agit, non determinat infallibiliter voluntatem Dei, ad ſalutem omnibus conferendam? Dein ſi Chriſtus zelum habet pro gloria Patris, & gloria hujus tanto major eſt, quanto majus, auguſtius & frequentius eſt templum Eccleſiæ, quod Chriſtus extruit, cur non omnes omnino homines in illud introducit? Quam miſera eſt reſponſio (pergit,) quod Chriſtus non pro omnibus interceſſerit, quia quosdam cura ſua indignos habeat? Improbat iterum theſin Malebranchii, quod voluntas Dei generalis de ſalvandis hominibus impediatur per ejus ſapientiam, & quod non niſi ſimpliciſſimo modo homines ſalvare velit; modus autem is ſit, ut anima Chriſti ſit cauſa occaſionalis diſtribuendæ gratiæ. Poſtea *cap. XI* ſcribit, ad quæſtionem, cur *gratia ſive fides ſalvifica non omnibus conferatur a Chriſto*, ex veteri Theologorum ſyſtemate reſponderi, quod credant efficaciter & ſalventur ii, quibus Deus *cor aperuit ſicut Lydiæ*, Act. XVI. 14. & qui *præordinati ſunt ad ſalutem* Act. XIII. 48. & Auguſtinum docere *cap. 6. de prædeſtinatione, quod Deus voluntates quorundam præparet, aliorum non præparet, &*

quod

quod diſtingui debeant, quæ fiunt ex ejus miſericordia, & quæ ex juſtitia fiunt; ſed ex nova *Malebranchii* hypotheſi reſponderi, cauſam in *Chriſto eſſe, cui indifferens ſit, an Paulum vel Johannem ſalvet.* Hoc valde paradoxum & incomprehenſibile eſſe oſtendit *Arnaldus*; convenire enim ex præſuppoſitis Chriſto, ut utrumque ſalvet, quia quam maximum facere vult illud ædificium ſuum ſpirituale Eccleſiæ. Reſpondet etiam ad dictum *Malebranchii*, quod Chriſtus ſuſcipiat eos, *qui ſe primo offerunt & vigilant.* Hoc vix abſolvi a Semipelagianiſmo poſſe exiſtimat, idque *Malebranchii* probat verbis. Urget porro, quæ cauſa ſit, quod alii primi veniant & vigilantes ſint, alii tales non ſint: an a gratia, an a libero arbitrio? Si prius, culpam in Chriſtum cadere, qui gratiam non det omnibus; ſi ſecundum, Pelagianiſmum totum aut dimidium non evitari. Addit alia ex ipſo Autore, conformia traditis Auguſtini ſtatuentis: *deſiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ eſt.* item: *etiam hoc divini muneris eſt, ut oremus*; quibus deſtrui monſtrat, quæ de venientibus & vigilantibus ſcripſit Malebranchius. Denique ait, ſi Chriſtus excuſatur, quod ſolum venientibus, non vero omnibus gratiam conferat, cur non & Deus excuſatur eodem modo, ex ſententia ſcil. Semipelagianorum? *Cap. XII.* eadem ſuo modo applicat ad tradita Adverſarii, de gratia non ſufficienti, & de ea quam ad indurandum dari putat, horribili, ut arguitur, dogmate. Ex argumentationibus autem, quæ contra voluntatem Dei particularem in novo ſyſtemate adinventæ ſunt, ad Chriſtum applicatis deducitur, idem ſequi; nempe ut nec Chriſtus particulari voluntate agat, quia ſapientiæ & bonitati Chriſti non magis ac Dei patris conveniret, particulari voluntate agere, ſed potius a particulari illa diſtributione ſufficientis & ſalvificæ gratiæ abſtinere debere. Ad hoc demonſtrandum paralleliſmos facit decem argumentorum, de Deo & Chriſto, ex hypotheſi adverſarii, ex quibus concludit abſurdum & impium eſſe, quod Autor Chriſto culpam imputet, quam Deo non vult tribuere, & quod animæ Chriſti ignorantiam ſecretorum cordis humani, niſi a Deo revelentur, aſſignet, agnoſcat tamen revelationem precibus & deſiderio Chriſti illico obtineri; quo ipſo, & dum Chriſtus preces negligeret, ſapientiæ & bonitati ejus detraheretur. Acrius etiam adverſus illam ignorantiæ aſſertionem quod Chriſtus ut homo actualiter neſciat determinationes futuras voluntatis in homine juſto, cui gratiam ſed non ſufficientem ad vincendas tem-

das tentationes contulit, atque ideo non ut Deus ſed ut homo agat, inſurgit *cap. XIII*, nec mollire contumelioſam hanc ſententiam concedit, quod diſtinguat alicubi, inter *ſcientiam habitualem & cogitationem actualem*, & *cap. XIV* ex *Thoma Aquin.* docet, quid de ſcientia animæ Chriſti ſtatuendum ſit, & an vel quatenus illa in Verbo cui unita eſt, omnia cognoſcat. Aſſerit autem, id fieri & *habitualiter* & *actualiter*, quamvis aliter opinetur *Malebranchius*, aut terminos illos alio ſenſu ſumat. Addit, quod ſtante etiam ſecundum explicationem adverſarii, diſtinctione *habitus & actus*, nihilominus Chriſtus non liberetur ab imputatione profana neglecti actus; qui enim *habitualiter* aliquid ſcit, *actualiter* idem ſcire poteſt, quando & quoties vult; unde ſequitur in poteſtate Chriſti ut hominis ſemper eſſe, ut actualiter ſtatum interiorem cordis humani cognoſcat; & ſi id non faciat, negligentiæ culpam non eſſe vitaturum. *Cap. XV.* monſtrat, quomodo dogmata *Malebranchii* a ſententia *Thomæ* in ſeptem capitibus diſcrepent. Inde *cap. XVI.* prolixius deducit & accuſat, quam indignum & Evangelio Chriſti plane contrarium ſit, quod *Malebranchius* Chriſto homini ignorantiam fere perpetuam ſecretorum cordis tribuat, imo quod dicat Chriſtum velle ea ignorare: ſimilem errorem a *Leporio* quodam, tempore Auguſtini retractatum fuiſſe. Addit probationes ex hiſtoria Evangelica, in qua Chriſto manifeſte tribuitur ſcrutamen cordium & notitia cogitationum. *Cap. XVII.* prætextus examinat & deſtruit, per quos *Malebranchium* in errorem illum incidiſſe arbitratur, ut Chriſto ſcientiam ſecretorum cordis, niſi a Deo revelatorum, abjudicaverit: ita quidem ut pro hæreſi & *Neſtorianiſmo* habeat, ſi quis dicat Chriſtum ut hominem corda non ſcrutari, nec futuras determinationes cordis noſſe; non minus, quam ſi quis neget Chriſtum ut hominem eſſe absque peccato, quia natura humana non magis per ſe ipſam impeccabilis eſt, quam ſcrutatrix cordium, extra perſonalem unionem cum divina. Quod ſi maxime revelatione Dei ad illam ſcientiam opus eſſet, teneri tamen Chriſtum pro bonitate ſua ſtatuit, ut illam a Patre petat, a quo nunquam fert repulſam. Negat ſine impietate dici, Chriſtum hoc ideo omittere, ut majus miraculum eſſet, ſi ut cauſa occaſionalis quosdam homines ſalvet, quam ſi omnium corda noſſet, omnibusque remedia ad ſalutem ſufficientia applicaret. *Cap. XVIII* quinque propoſitiones ex hypotheſi *Malebranchii* format, ex quibus falſitatem ſententiæ ejus poſtea deducit,

deducit, cum is veluti certum aſſeverat, & cum exultatione & triumpho quodam ſe demonſtraſſe putat, Deum quidem velle, ut omnes homines ſalventur, & facere omnia in eum finem, quæ poſſit facere ex præſcripto ſive lege ſua, ſed non ſalvare plures quam per regulas ſapientiæ ſuæ, & per viam ſimplicem voluntatis generalis ſalvare poſſit, quodque hoc modo omnes difficultates, quæ in materia gratiæ adverſus generalem Dei voluntatem ex eventu particulari opponi ſolent, diſſipentur. Sed nullitatem hujus aſſerti ex inverſione propoſitionum *Malebranchii* demonſtrat, eumque provocat, ut ad ſingulas has demonſtrationes reſpondeat, monſtretque ſi poſſit, quod non demonſtrent nec concludant; hoc ut Theologo ex conſcientia dicit incumbere, aut ut errorem agnoſcat & revocet. *Cap. XIX.* alia quædam loca *Malebranchii* in cenſuram vocat, in quibus ſibi ipſi contradicat, & incongrua de Chriſto pronuntiet, imo ipſi ut cauſæ occaſionali defectus aſſignet, quibus tamen carere omnino deberet, ut ipſe præſupponit; magnam vero rem præſtitiſſe credat, quod culpam Deo ademtam Chriſto injungat. *Cap. XX.* ſive ultimo, continuat contradictionum ſyllabum, quem ex hypotheſibus Malebranchii collegit. Hypotheſes autem illæ (ut jam ſæpius & variis modis dicta, etiam nos in compendio denuo exhibeamus) hæ ſunt. (1) Deus vult ſerio, ut omnes homines ſalventur. (2) nihil eſt extra Deum, quod eum in hoc propoſito impedire poſſit. (3) in Deo itaque ipſo inveſtigandum eſt, quid eum impediverit, quo minus ipſo facto omnes ſalvet; nempe ſapientia ejus, quæ vetat eum in ſalute hominum operanda particulari voluntate agere. (4) hoc ſtante, debuit Deus cauſam occaſionalem conſtituere, quæ voluntatem ejus de ſalvandis omnibus hominibus determinaret, & ſeſe obligare, ſe ad hujus cauſæ occaſionalis determinationem acturum eſſe. (5) nemo niſi Chriſtus ut homo, Verbo perſonaliter unitus, cauſa hæc eſſe potuit. (6) Chriſtus charitatem immenſam etiam ut homo habens deſiderat, ut templum ſuum ſpirituale quod ædificat, maximum & auguſtiſſimum ſit. Negat quidem *Arnaldus* has hypotheſes, neque concedit quidquam in illis verum eſſe, quam quod Deus certo ſenſu omnes homines velit ſalvos fieri, & quod Chriſtus dici poſſit cauſa occaſionalis gratiæ, ſi per hanc intelligatur cauſa *miniſterialis*. Sed ſtantibus illis hypotheſibus plane alias formari debuiſſe contendit conſequentias, nempe etſi in ordine naturæ cauſæ occaſionales defectum habere poſſint, nullum

nullum tamen patiantur in ordine gratiæ, quia hic dependet a ſapientia æterna; itaque Chriſti ut cauſæ occaſionalis, utpote perfectiſſimæ officium fore, ut Deum ad ea determinet, quæ illius intentioni de ſalvandis omnibus hominibus maxime convenirent. Cum vero id non faciat, demonſtrative probatum eſſe, Deum non voluiſſe omnes homines ſalvari eo modo, quem *Malebranchius* ſtatuit, neque Chriſto imputari, aut cauſam in eo quæri debuiſſe, ſi tantum illos ſalvet, quos Deus voluntate non ſolum antecedenti, ſed conſequenti atque adeo neceſſaria & abſoluta ſalvari voluit. Colliduntur itaque (ut tandem per epilogi modum infert) & ſubruuntur, quæ *Malebranchius* docet. (1) eſſe defectus ſive irregularitates in cauſa occaſionali, id eſt in anima Chriſti, & tamen cauſam hanc intelligentem eſſe & ab æterna ſapientia illuminatam. (2) male dici indignum eſſe Deo, ut agat voluntate particulari in ordine gratiæ, & cauſæ occaſionali male imputari, quod gratiam aliquando det ad indurandum aut ad augendam culpam. (3) male ſtatui, omnes homines ſalvos fore, ſi Deus particulari voluntate in negotio ſalutis ageret; male tribui Chriſto, quod negligat eos, qui ſe non invocant, & tamen aſſeri, quod Chriſtus particulari voluntate agat, quæ tamen ſalutem omnium hominum non efficiat. (4) falſum eſſe quod Chriſtus caſu & fortuito minus det gratiæ quibusdam, quam ad ſalutem opus habent, dum non cognoſcat ſecretum cordium; cum tamen hanc ipſam qualitatem neceſſario habeat Chriſtus etiam ex dogmate *Malebranchii*, qui ſemper eum ut hominem illuminari fatetur a ſapientia æterna. Incidiſſe in hos errores conjicit *Malebranchium* ex curioſitate rimandi judicia Dei, & perituram ex dicto Auguſtini, *quia inſcrutabilia ſcrutari voluit, & inveſtigabilia inveſtigare, niſi credat*; converſaque ad eum oratione hortatur, ut præjudicium illud ſuum, de cauſa *univerſali, quæ non debeat agere voluntate particulari, neque in ordine naturæ neque gratiæ*, deponat, imo execretur, quod utique facturum eum ab initio fuiſſe confidit, ſi vidiſſet ſequelas falſas & horribiles, quæ ex eo fluunt; duas imprimis, nempe quod *anima Chriſti licet Verbo perſonaliter unita, ab hoc tamen non dependeat*, nec alias vires quam cauſæ occaſionalis habeat, easque per deſideria propria, in Verbo nec formata nec determinata exerceat. (2) quod *eadem anima* etſi a ſapientia æterna illuminata, *non cognoſcat penetralia cordium*, qua tamen cognitione ad diſtributionem gratiæ debito modo faciendam opus habet.

habet. Quam contraria hæc ſint doctrinæ chriſtianæ de Verbo, & de unione ejus cum humana natura, & hujus unionis effectibus, diligenter illum jubet expendere; & ſyſtema ſuum potius deſerere ac pro falſo agnoſcere, quam blaſphemis iſtis opinionibus diutius immorari. Teſtatur ſe illum vere amare, ſed cum zelo eum ab errore reducendi. Idem alios optare, & ut *Leporii* exemplo errores retractet; promiſiſſe enim illum, id facturum ſe eſſe, ſi convincatur. Addit, inſolens eſſe, quod quatuor vicibus editum ſit ſyſtema tot novis opinionibus plenum, absque omni approbatione Epiſcoporum & Doctorum. Se vero jam totius operis examen non urgere, ſed duarum ſaltem illarum propoſitionum; has rogat ut ſeptem vel octo Epiſcopis vel *Doctoribus Sorbonicis* aut *Congregationis ſuæ* proponat, & approbationem ab iis impetret; hoc ſi præſtare nequeat aut negligat, & more ſuo convitiis compenſet laborem, quem ad ejus emendationem impenderit, nihil reliquum eſſe, quam ut Deus rogetur, ut illum a tanta cœcitate & periculoſa præſumtione liberet, & per viam humilitatis ad veritatem ducat.

Judicandi de controverſia iſta munus hic non ſumimus: illis vero parum abeſt quin aſſentiamur, qui exhauſtam eſſe æſtimarunt. Si quid tamen de illa inpoſterum denuo proditurum eſt, quod non ad meras pertineat verborum contentiones, id quoque excerpere tanto minus nos pigebit, quanto breviori labore defuncturos nos eſſe ſperamus. Fieri enim vix videtur poſſe, ut ſine plurimorum, quæ jam tot libellis ſcripta ſunt, repetitione, continuari poſſit diſputatio. Prolixitatem relationis benevoli lectores excuſabunt, quæ ob materiæ naturam, & terminorum quorundam novitatem haut facile potuit evitari.

SAMUELIS PUFENDORFII DE HABITU Religionis Chriſtianæ ad vitam civilem, liber ſingularis. Accedunt Animadverſiones ad aliqua loca e Politica Adriani Houtuyn JCti Batavi.

Bremæ, apud Ant. Gunth. Schvverdfegerum, 1687, in 4.

NOn alia quæſtio Proteſtantes inter ac Pontificios majore animi contentione per ſesqui ſeculum & ultra agitata fuit, quam quæ de

Eccleſia, ejusque indole ac veritate eſt. Nam qui ſectæ Romanenſi ejusque capiti Romano Pontifici addicti ſunt, in id unice incubuere, ut ſi non argumentorum numero ac pondere, dimachorum tamen immani violentia pervincerent, Eccleſiæ Catholicæ ac vere Chriſtianæ nomen, non niſi ſuo cœtui competere, reliquis Chriſtianis omnibus hæreſis aut apoſtaſiæ convitio notatis. Contra vero in Proteſtantium Eccleſia non defuere Theologi, qui ex veræ Eccleſiæ notarum defectu ſolide probarunt, cœtum Romanenſium non poſſe ſibi illud nomen arrogare, aut illud tantopere jactare; cum a puritate doctrinæ Apoſtolicæ defecerint dudum, ſacrorum aliquod regnum conſtituendo, quod ſtatum magis civilem, quam regnum Chriſti, quod non eſt de hoc mundo, aut mundano ſimile, repræſentet. Sed non omnes, dum doctrinæ morumque errores craſſiſſimos Pontificiorum diluerunt ac confutarunt, ſimul cardinem controverſiæ attigere, aut etiam primam ejus originem ita perſpicue & ſolide demonſtrarunt, ut ab omnibus qui Scholaſticas diſputationes aut non legunt, aut non capiunt, intelligi ſatis potuerint. Hanc ob cauſam celeberrimus *Pufendorfius, S. Reg. Maj. Suec. a Conſiliis Aulæ & Hiſtoriographus*, magno cum judicio arcem hanc regni Pontificii ſubruere aggreſſus eſt. Etenim ſolidis ante fundamentis religionis veræ præſtructis, tam indolem ac naturam religionis Chriſtianæ ex immoto ſacrarū literarum principio deſcribit, quam πρῶτον ψεῦδος Eccleſiæ ac ſtatus Pontificii eccleſiaſtici ſolide deſtruit. Hoc vero illud eſt: *Chriſtum Salvatorem noſtrum, dum viam ad ſalutem æternam perveniendi mortalibus panderet, pariter introducere voluiſſe poteſtatem quampiam ſacram, quæ idonea ac ſufficiens ſit conſtituendo certo ſtatui a vulgaribus civitatibus ſeparato, cui divinitus commiſſa ſint imperandi arbitria, & contra quæ nulli mortalium vel hiſcere liceat; hancque eſſe Romanam Eccleſiam, cujus Rex aut ſummus Pontifex ſolus epiſcopus Romanus eſſe debeat: hujus imperiū & dogmata qui amplecti recuſat, ſalute æterna potiri non poſſe.* Hanc, dico, arcem *Autor ampliſſimus* libro hoc ita arietavit, ut unde fulciri queat, tota clericorum Romanenſium cohors non facile adparatum inventura ſit idoneum. Primum expoſita religionis tum naturalis tum revelatæ natura, Principumque circa iſtam poteſtate, oſtendit Chriſtum non feciſſe novum populum, cum nihil in ſtatu illo humili habuerit territorii, nec Principis perſonam geſſerit; ſed ut doctorem ſummum

Apoſto-

Apoſtolorum miniſterio doctrinam ſuam propagaſſe, absque ullo imperio ipſis conceſſo. Nam etſi claves regni cœlorum illis crediderit, non tamen inde vim imperii alicujus probari poſſe. Hinc quid Eccleſia ſignificet, exponit: quæ licet regnum Chriſti vocetur, non ideo ſtatum aliquem aut rempublicam, quæ uno imperio humano contineatur, notet. Hoc ſolide demonſtrato, Eccleſiam, quæ ſtatus aliquis eſt aut respublica, non poſſe (qua ſtatus aliquis eſt) a Chriſto eſſe, ex ſtructura interna Eccleſiæ in ſacris literis definita probat; quippe quæ multum a ſtatu differt. Hoc cum de particulari Eccleſia demonſtraſſet, §. 34. de univerſali etiam disquirit, oſtendens illam quoque ex intentione & inſtituto Chriſti nullum conſtituere ſtatum: nec adparere vinculum aliquod, quod univerſitatem Chriſtianorum in unum ſtatum colligare idoneum ſit, nec utile eſſe omnes Chriſtianos ita coaleſcere; neque opus eſſe monarcha Eccleſiaſtico aut judice controverſiarum, qualem ſe fert Epiſcopus Romanus: controverſias ſacras in concilio aliquo per doctores congregatos, ut Act. XV. Apoſtoli fecere, componi poſſe. Hinc naturam Eccleſiæ ſub imperio infidelium & Chriſtianorum Principum exponit. Qua occaſione jus Principum circa ſacra & religionem evolvit, ac quid de tolerantia diverſarum religionum ſentiendum ſit, tradit; Principibus inculcans, ne fidem hominibus obnoxiis adhibeant, quales ſunt ſacrificuli, qui obtentu religionis opes quærunt & potentiam, Principumque jura valde imminuunt. Tandem & de jure reformandi agit, docens, civibus etiam competere, a reliquorum communione, qui erroribus fidei fundamentalibus pertinaciter inhærent, ſeſe ſeparare, non obſtante ſummorum imperantium, aut cleri ſententia: quia quisque pro ſe cultum ſuum Deo adprobare teneatur, curamque animæ ſuæ alteri abſolute reſignare nequeat.

Appendicis loco propter argumenti cognationem annectit animadverſiones ad aliqua loca e Politica contracta *Adriani Houtuyn JCti Belgæ*, quibus probat, autorem hunc in alterum extremum impingere. Nam uti Romanenſes conſcientias civium dominatui Pontificis R. ita *Houtuyn* Principum libidini ſubjicit; profanum ac impium Hobbeſii dogma amplectens, quaſi Princeps religionem publicam facere queat quamlibet: quia ut ille cenſet, publicum omne a poteſtate publica & externum ſit. Quam noxiam viri ſententiam jugulat, atque idoneis argumentis conficit.

AUGUSTI PFEIFFERI D. THEOLOGIÆ sive potius μαλαιολογίας Judaicæ atque Mohammedicæ seu Turcico-Persicæ principia subleſta & fructus peſtilentes.

Lipſiæ, ſumptibus Joh. Frid. Gleditſch, 1687, in 8.

NUlli dubitamus, *ſeptem* illarum, quibus eruditiſſimum hoc opuſculum conſtat, *exercitationum* argumenta nota jam fore Eruditis. Viginti enim circiter anni elapſi ſunt, ex quo tum ſeparatim, tum junctim in alma Leucorea lucem publicam primitus aſpexerunt. Sufficiet ergo indicaſſe titulos, qui ſingulis præfiguntur. Agit prima *de Talmude Judæorum*, altera *de Targumim ſeu paraphraſibus Chaldaicis V. T.* tertia *de Maſora*, quarta *de trihæreſio Judæorum ſeu de Phariſæis, Sadducæis & Eſſæis.* Quinta exercitatione ſpectandus ſiſtitur *obtrectator Apella, ſeu calumniarum Judaicarum in Chriſtum Salvatorem & Chriſtianos e ſcriptis præcipue Talmudicis petita recenſio.* Sexta inſcribitur *de Alcorano Mohammedis impoſtoris*, ultima denique *de Alisbiis & Sunnitis, ſive de præcipuis Perſarum & Turcarum circa religionem diſſidiis.* Recuſæ vero in urbe hac noſtra, non ſine augmento prodierunt; quod majus futurum fuiſſet, niſi ea quæ addere poterat, maxime reverendus & in Judæorum pariter ac Muhammedanorū ſcriptis verſatiſſimus Auctor reſervanda potius duxiſſet plenæ editioni *Alkorani*, quam una cum notis neceſſariis & antidoto, publico parare ſe profitetur in dedicatione; in qua etiam harmoniam Muhammedico-Judaicam, quoad viginti dogmatum ac morum capita, operoſe monſtravit.

ECLIPSIS SOLIS OBSERVATA LIPSIÆ, die 1. Maji ſt. vet. Anno 1687.

QUanquam calculus Rudolfinus immunem a defectu Solem nobis Lipſiæ promitteret: quod tamen idem ad angulum orbitæ Lunaris & Horizontis, contra quam Tabulæ Rudolfinæ præcipiunt, reductus, in Ephemeridibus Kirchii noſtri, Eclipſin unius digiti exhiberet, obſervationem ejus non negligendam putavimus. Cœlo autem circa ſynodi tempus undiquaque nubilo, & Cauro flante vix aliquid ſpei ſupererat,

pererat, phænomeni hujus deprehendendi; cum paulo ante ſonitum horæ 2 pomeridianæ, per ruptas nubeculas Solem, ſed vix ad nutum oculi, a Luna adhuc dum illibatum licuit conſpicere: ex quo ſpem concepimus, Eclipſeos hujus aliquatenus ſaltem obſervandæ; nec voto defuit eventus. Poſt horam enim 2 diſjectis iterum nubibus Sol comparuit, jam cum ſenſibili Eclipſi, cujus tamen quantitatem, ob conſpectus brevitatem annotare nequivimus. Cætera, quæ obſervavimus, ſequens exhibet Tabella.

Horol. urbis	Horol. ambul.	Altit. Solis.	Temp. ex alt. Solis corr.	
H. /	H. /. //	Gr. /	H. /. //	
		46. 45	2. 20. 10.	Eclipſis jam ſatis notabilis
			2. 47. 30	1⅓ Dig. ad minimũ: ſubtercurrentes enim nubeculæ, exactiſſimam determinationem impedivere.
	3. 1. 0		2. 56. 30	1 Dig.
	3. 19. 0			Defectus exiguus.
	3. 20 30			Def. adhuc, ſed difficulter perceptibilis.
3. 15	3. 21. 0		3. 15. 0	Finis: poſt quem ſudum cœlum, ut altitudines Solis notari plurimæ, & cum obſervatis tempore Eclipſeos conferri, temporaque ex iis corrigi potuerint.

C. CORNELII TACITI OPERA QUÆ exſtant, ex recenſione & cum animadverſionibus Theodori Ryckii.

Lugduni Batavorum, apud Jac. Hackium, 1687, in 12.

C. Cornelii Taciti nec ſublimius quicquam judicio aut rectius, nec eloquentia gravius, nec ubertate fertilius, tota gentilium habet eruditio: adeo non hiſtoriæ tantum dignitatem perfeciſſe, ſed menſuram omnis ferme ſapientiæ, qua hominibus licet, expleviſſe cenſetur. Merito igitur tanti a M. Aur. Tacito Imp. habitus eſt, ut ejus effigiem omnibus bibliothecis poni edicto mandaverit, librosque tanta cura adſervari, ut ſingulis annis decuriones civitatum ejus hiſtoriam deſcribi curare juſſi ſint, inque publicis archivis ſervare, ne aliquo unquam tempore periret. Sed eadem vetuſtas quæ cunctas imagines iſtas delevit, maximam etiam librorum partem abſumſit, & ruinis imperii Romani hæc monumenta ſimul involuta ſunt, poſtquam tot tamque diuturnis bellis, quibus totus occidens concuſſus eſt, Franci, Allemanni, Gothi, Longobardi cuncta popularentur: Chriſtianorum autem ab auctore hoc animus averſus cladem & interitum eidem acceleraret. Partem tamen Cornelianæ hujus hiſtoriæ haud exiguam Corbejenſe monaſterium ad Viſurgim aſſervavit: unde acceptos & Florentiam perlatos ſuperſtites libros Leo X edi juſſit. Quo ſtudio accenſus poſtea *Beatus Rhenanus*, ex Budenſi Matthiæ Corvini Regis bibliotheca optimæ notæ codicem nactus, operam eidem auctori impendit, & poſt *Franc. Puteolanum* ac *Ph. Beroaldum* emendatiorem auctioremque Tacitum edidit: quem dein ſecuti *Andreas Alciatus*, *Vicent. Lupanus*, *Marcellus Donatus*, *Æmilius Ferrettus*, *M. Vertranius Maurus*, *M. Ant. Muretus*, *Joſias Mercerus*, *Curtius Pichena*, ac inprimis *Juſtus Lipſius* & poſt eum *Val. Acidalius*, *Janus Gruterus*, *Chr. Colerus*, *Scipio Amiratus*, *Virgilius Malvezzus*, *Hannibal Scottus*, *Philippus Cavrianus*, *Chriſtophorus Forſtnerus*, *Henricus Savilius*, *Hugo Grotius*, *M. Zuerius Boxhornius*, *Matthias Berneggerus*, *Joannes Freinshemius*, *I. F. Gronovius* aliique, inſigni ſtudio auctorū hunc emendarunt ac illuſtrarunt. In quo labore prorſus eximio nonnulli hanc rationē tenuere, ut quæ ad hiſtoriā pertinent, accurate perſequerentur; alii verborum, quibus hic auctor lectiſſimis & ad id quod vult exprimendum accommodatiſſimis uſus eſt, ſtructuram vel nveſtigarunt, vel injuria ævi turbatam reconcinnarunt; pleriq; deniq; icollegerunt & excerpſerunt præcepta ad prudentiam civilem pertinentia, quorum incredibilem vim quandam his Annalibus & Hiſtoriis contineri tot evulgati libri confitentur, Corneliano e fundo depromti.

Poſt tot inſignes editiones, hactenus extantes, quarum maximam partem uni volumini Francofurti 1607 evulgato incluſit *Janus Gruterus*;

Digitized by Google

terus; quem annò ſequenti Pariſienſes typi ſecuti grandiori & auctiori opere Commentatores Taciti recuderunt; novam plane eamque nitidam & politam, hoc quem agimus anno, in Lugdunenſi academia, quam amœnioribus ſtudiis ac eleganti ſolidaque doctrina exornat, prodidit *Theodorus Ryckius*. Quippe, codicem calamo exaratum, paucis antea conſpectum, qui Rodolphi Agricolæ olim fuerat, cum poſſideret; & ex eo æque ac Florentino, (quem Pichena olim contulerat, nuper autem haut paulo accuratiori ſtudio Jac. Gronovius V. CL. in Medicea bibliotheca perluſtraverat) nec non Galliarum Regis e bibliotheca depromto codice ſibi transmiſſo, multa loca hactenus depravata reſtitui poſſe animadverteret; eo ſtudium contulit, ut quantum fieri poſſet, vera ac genuina Taciti ſcriptura reſtitueretur. Quocirca vix quicquam ex ingenio, etſi eximium id ac prorſus capitale habeat doctiſſimus editor, ſed e manuſcriptis libris omnia attulit. Ac lectionis hujus, ſive a ſe primum conſtitutæ, ſive ab aliis antea proditæ, rationem in doctis *Animadverſionibus* reddidit; in quibus multa ad hiſtoriam Romanam, familias, & antiquitates pertinentia, nonnulla etiam ad ſtructuram & conformationem orationis eloquentiamque facientia reperiet ſtudioſus Lector, qui a varietate & jucunditate eruditionis in iſtis Notis reconditæ, inſignem ſibi fructum promittere poterit.

LIBRI NOVI.

Miſcellaneorum Hiſtoricorum Regni Bohemiæ Decas II. Liber I. Authore Bohuslao Balbino Soc. Jeſu. Vetero-Pragæ 1687. fol.

Sebaſtiani Chriſtiani a Zeidlern Somatologia Anthropologica, ſeu Corporis Humani Fabrica. Pragæ 1686. fol.

Biblia, & Hiſtorico-Harmonica, & Dogmatico-Parallela; ſeu Univerſæ S. Scripturæ tam Veteris quam Novi Teſtamenti Series & Ordo, Conſenſus & Concordia. Opus magno labore & multis vigiliis in gratiam S. Scripturam æſtimantium, eam docentium diſcentiumque, ſingulari, plane nova facilique methodo, Germanico ſermone congeſtum, a *Dornkrellio* ab Eberherta. Luneburgi 1687. fol.

D. Sebaſtiani Schmidt Commentarius in Librum priorem Samuelis. Argentorati 1687. in 4.

Ejusdem in Prophetam Hoſeam Commentarius. Francofurti 1687. in 4.

Ejusdem in priorem Johannis Epiſtolam Commentarius. Luneburgi 1687. 4.

Cl. Rutilii Itinerarium integris variorum notis illuſtratum, ex muſeo Th. I. ab Almeloveen. Amſtelod. 1687. in 12.

Luciani Samoſatenſis Opera ex verſione Joh. Benedicti, cum notis integris variorum. Amſtelod. 1687. in 8.

Aut-

Aur. Corn. Celſi de Medicina libri VIII, brevioribus Rob. Conſtantini, If. Caſauboni, aliorumque ſcholiis ac locis parallelis illuſtrati, cura Ih. I. ab Almeloveen. Amſtelod. 1687. in 12.

Martyrologium Eccleſiæ Germanicæ pervetuſtum, e membranis deſcriptum, & libro commentario illuſtratum a M. F. Beckio. Auguſtæ Vind. 1687. in 4.

Samuelis Stryckii Tractatus de Succeſſione ab inteſtato. Francof. ad Viadrum 1687. in 4.

Laurentii Donckers Idea Febris Petechialis. Lugd. Bat. 1687. in 8.

Joh. Jac. Harderi Apiarium, Obſervationibus Medicis centum, ac Phyſicis experimentis refertum. Baſil. 1687. in 4.

Joh. Frid. Böckelmanni Exercitationes de Actionibus. Lugd. Bat. 1687. in 4.

Vita Johannis Reuchlini, deſcripta a Joh. Henr. Majo. Durlaci 1687. in 8.

De neceſſaria ſeceſſione ab Eccleſia Romana Diſputationes, auctore Franciſco Turretino. Genevæ 1687. in 4.

Joh. Henr. Heideggeri Diatribæ in D. Johannis Theologi Apocalypſeos Prophetiam de Babylone Magna. Lugd. Bat. 1687.

Judicia Eruditorum de Symbolo Athanaſiano, ſtudioſe collecta & inter ſe collata a VVilhelmo Erneſto Tenzelio. Francof. & Lipſiæ 1687. in 12

M. Joh. Reiskii Commentatio de Gloſſopetris Luneburgenſibus. Noribergæ 1687. in 8.

Davidis Clerici Orationes, Computus Eccleſiaſticus, & Poemata. Accedunt Stephani Clerici Diſſertationes Philologicæ. Amſtelod. 1687 in 8.

Introductio in Notitiam Societatum Literariarum, auctore M. Gottfried Vockerod. Jenæ, 1687. in 4.

Ægidii Menagii Poemata. Octava editio, prioribus longe auctior & emendatior; & quam ſolam ipſe Menagius agnoſcit. Amſtel. apud Henr. VVetſtein 1687 in 12.

D. Matthiæ Zimmermanni Florilegium Philologico-Hiſtoricum &c. cum Diatriba de Eruditione eleganti comparanda. Dresdæ, 1687. in 4.

Joh. Schilteri Herennius Modeſtinus, ſeu Fragmenta de cautelis cum Commentario. Argentorati 1687. in 4.

D. Joh. Chriſtoph Herolds Tractatus de Jure Ratificationis. Lipſiæ 1687. in 4.

Joh Chriſtophori VVagenſeilii Exercitationes ſex varii argumenti. Altdorfi Noricorum, 1687. in 4.

Opus Epiſtolicum exhibens Johannis Caſelii Epiſtolas, in Fuchtiana & Vagetiana Editionibus non comparentes; a curante Juſto a Dranſfeld. Præmiſſa eſt Herm. Conringii Epiſtola de Scriptis Caſelianis &c. Francofurti, 1687. in 8.

Hiſtoire du Pontificat de S. Leon le grand, par M. Maimbourg. a Paris in 4. a la Haye in 12. 1687.

Errata quædam.

In Actis A. 1686. p. 573. l. 7. pro *Thomam de Vio Cajetanum*, lege *Cajetanum Thienenſem*. In Actis a. 1687 p. 236. l. 3. pro *Mechlinienſibus*, lege *Lovanienſibus*. P. 256. l. 12. pro *Paraphraſten* lege *Metaphraſten*. pag. 257. l. 22. lege נדר איסור p. 259. l. 18. pro *Antiochena*, lege *Alexandrina*. p. 269. l. 15. pro *c. 3.* lege *c. 13.*

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Julii, Anni M DC LXXXVII.

ABREGE' DE L' HISTOIRE DE LA Congregation de auxiliis &c. i. e.

Compendium Hiſtoriæ de Congregatione ſub Pontificibus Clemente VIII & Paulo V habita, in quæſtione de Auxiliis gratiæ Divinæ.

Francofurti, 1687. in 12.

QUamvis autorem hujus libelli ſententia & ſtylus vix ſinant latere, nolumus tamen, quod ipſe celare voluit, conjectura noſtra propalare. Debemus interim ejus diligentiæ, quod brevi & terſa hac relatione exhibeantur, quæ ad celeberrimã illã inter Dominicanos & Jeſuitas controverſiam *de Auxiliis*, ſive de gratia & libero arbitrio maximopere pertinent, non multis exacte cognita; addita etiam, quæ plusquam dimidiam libelli partem conſtituit, inſigni *Actorum Congregationis* ſub Clemente VIII ab anno 1598 ad 1605 habitæ enarratione Latina, cujus autor indicatur *D. Gregorius Nunnius Coronel*, Luſitanus, ex ordine Auguſtiniano, dictæ Congregationis Secretarius. Sed præcipue de ſcripto Gallico dicendum nobis nunc eſt.

Exorditur Autor ab inquiſitione, quæ fuerit doctrina Eccleſiæ, antequam *Ludovicus Molina* Theologus Hiſpanus, ex *Societate Jeſu*, ſuam publicare cœperit; nec illam aliam ſtatuit fuiſſe, quam quæ a S. Auguſtino & Thoma Aquinate tradita, prædeſtinationem mere gratuitam & gratiam efficacem per ſe aſſerat, & a tota Eccleſia Catholica recepta fuerit. Hæc ex ipſo Molina adſtruit, quia is ſuo ſe invento diſſidiis & hæreſibus, quas vocat, novum remedium

quæsiviſſe jactet. Firmat idem alterius haud minus famigerati Jeſuitæ *Marianæ* teſtimonio, qui Molinæ opiniones vocarit *beſternacommenta*. Inprimis laborat, ut Concilium Tridentinum eandem Thomæ doctrinam per decreta ſua aſſeruiſſe evincat. Refert eo maxime ſententiam, in cauſa *Patriarchæ Aquilegienſis*, A. 1563 a delegatis per Concilium judicibus latam, cujus acta pleraque ante annos viginti publicata eſſe notat. Ex Jeſuitis etiam tres inſignes, nempe *Jayum*, *Salmeronem* & *Layneſium* concilio interfuiſſe, & ſpecialibus fundatoris ſui *Ignatii* monitis inſtructos veteri opinioni inhæſiſſe memorat, quanquam *Layneſius* Ignatii ſucceſſor habito A. 1558 conventu generali, contra inſtitutum anteceſſoris, qui in Theologia *Sacra Biblia*, & in doctrina Scholaſtica *S. Thomam* legi præceperat, effecerit ut etiam *Magiſtrum ſententiarum*, vel alios recentiores *Summiſtas* legi poſſe decerneretur. Ab eo enim tempore *Molinam* novæ opinioni ſtuduiſſe, ex libro ejus *de concordia liberi arbitrii cum gratiæ donis* A. 1588 edito, conſtare exiſtimat, in quo is triginta annos numerat, cum dogma de *ſcientia media* (quod novæ de gratia opinionis fulcrum eſt) proponere cœpiſſet. *Fonſecam* idem de ſe profiteri ait, & conſentientes allegare præter Molinam, *Suarezium*, *Vaſquezium*, *Mendozam*. Sed longius progreſſos, cum A. 1581 Salmanticæ *Prudentius de Montemajori*, ex Societate Theologo, theſes adverſus decretum abſolutū aliasq; publicaſſet, tunc quidem a Facultate Theologica illico damnatas. Inprimis vero A. 1584, cum principatum Societatis *Claudius Aquaviva* ſuſcepiſſet, & edito libro *de ratione ſtudiorum*, Profeſſoribus ſui ordinis permiſiſſet, ut a Thomæ placitis in quinquaginta aut pluribus capitibus maximi momenti, & ex quibus fere omnes ejus concluſiones dependeant, recederent. Licet enim eodem anno *Dominicus Bannez* ex ordine *Dominicano*, theſes *Montemajoris*, diſſimulato tamen nomine, modeſte refutaſſet, nihilominus rupto quaſi aggere in novas opiniones adverſus Thomam ipſumque Auguſtinum effuſos eſſe Jeſuitas, inter alios *Leonardum Leſſium* & *Hammelium*, Lovanii docentes. Narrat inde, ut Theologica Facultas Lovanienſis A. 1587, cum amica admonitione apud Jeſuitas, propoſita licet *Roberti Bellarmini*, qui veterem ſententiam Lovanii docuiſſet, autoritate nihil effeciſſet, triginta & unam propoſitiones eorum cenſura notaverit; utque idem fecerint

Digitized by Google

rint Theologi *Duacenſes*, interque eos doctiſſimus *Eſtius*. Approbatas refert has cenſuras a plerisque in Belgio Epiſcopis, duobusque Archiepiſcopis, *Mechlinienſi & Cameracenſi* fuiſſe, idque nuper A. 1679 Lovanienſes, miſſis Romam delegatis agnoviſſe, & majorum ſuorum decretum, ejusque apologiam Pontifici qui nunc præeſt, denuo obtuliſſe, illius juſſu a quatuor Theologis examinatam & probatam. Hoc patere ex relatione publica a nemine refutata, quam hiſtoriæ de vita *Chriſtiani Lupi* inſertam dicit a *Ioſepho Sabatino* AuguſtinianoRomano. Cum vero A.1587 & ſequenti Epiſcopi Belgæ (ſic pergit Autor) in eo eſſent, ut habita ſynodo provinciali ulterius adverſus Jeſuitas progrederentur, ab ipſis Lovanienſibus Theologis moniti rigorem diſtulerunt. *Sixtus* vero V. Papa dato A.1588 ad Nuntium ſuum mandato, ſilentium utrique parti impoſuit, vetuitque hæreſis mutuas inculpationes, *Leſſio* privatim objurgato. Nihilominus hoc ipſo anno ſupra allegatus liber *Molinæ* prodiit, *fons diviſionum & innumerorum malorum*, ut Autor ſcribit, *in eccleſia*, neque impediri potuit, repetita Pontificis A. 1589 ſilentii impoſitione, quin idem liber paulo poſt Ulyſſiponæ recuderetur, a *Generali Jeſuitarum* approbatus. Lovanii tamen Jeſuitæ A. 1590 opera intervenientium Epiſcoporum, Theologis *Facultatis* ſcripto promiſerunt, ſe non niſi conformia cum illis de articulis controverſis docere velle; ſed in Hiſpania recruduit diſſidium inter Dominicanos & Jeſuitas, habitis Valliſoleti diſputationibus. Ex his *A. Padilla*, ex illis *Didacus Nunnius*, *Didacus Alvarez* & *Hieronymus Valleſius*, quem ſanctitatis fama illuſtrem perhibent, præcipui propugnatores erant. Cum vero Jeſuitæ Pelagiani erroris publice inſimularentur, ut populi inſultum metuerent, conſultum eſſe duxerunt, ut *Molinæ* librum ipſi ad tribunal Inquiſitionis deferrent; ut & fecerunt, ſimul tamen petentes, ut *Dominicani*, qui jam X propoſitiones ex illo excerptas cenſuræ obtulerant, ab examinatione remoti pro partibus haberentur. Retardatum vero Inquiſitionis decretum Jeſuitis annitentibus fuiſſe narratur, licet *Salmanticenſes* cenſuram ſuam ad Inquiſitorum conſultationem iteraſſent: imo Pontificem ipſum Clementem VIII, ſuggerentibus Jeſuitis, Dominicanos pro hominibus turbidis, & quæſtiones pro logomachiis ſcholaſticis habuiſſe, nec prius mutatum, quam ipſe controverſiæ ſolide co-

gnoſcendæ operam dedi ſſet. Injunxit autem (publicato A. 1594 decreto) utrique parti ſilentium, ita nempe ne in concionibus, diſputationibus aut libris, *de gratia & de ſcientia media* quidquam docerent; curarent vero, ut viri maxime idonei ex utraque parte, ſententias ſuas *ex Scriptura, traditione, conciliorum decretis, & ſolidiſſimis Theologiæ principiis* ſtabilitas, ſcripto exhiberent, & quid in *Molinæ* libris cenſura dignum videretur, annotarent. Executus juſſa Pontificia eſt Inquiſitor Hiſpaniarum Generalis, Cardinalis *Quiroga*; ſecuta vero ſunt Academiarum, Epiſcoporum & plurimorum Theologorum acria contra Molinæ dogmata reſponſa; viciſſim a Jeſuitis, Banneſii & Dominicanorum ſententia, Molinæ oppoſita, pro Calviniana traducebatur. Exarſerat eum in modum diſceptatio, ut Rex autoritatem ſuam interponeret, editis A. 1596 decretis, de ſilendo & Pontificis ſententia expectanda: Hunc autem Jeſuitæ ipſi, mitioris judicii ſpe maxime implorabant, ut cauſam ad ſe evocaret, idque obtinuerunt. Hæc itaque occaſio eſt celebris illius *de auxiliis* congregationis, quæ d. 2. Jan. A. 1598 Romæ cœpta, & ſub duobus Pontificibus continuata eſt. Quæ in priori ſub Clemente geſta ſunt, is quem nominavimus *Nunnius* juſſu Pauli V. ex Actis compendioſe & docte excerpſit. Hæc cum Latine extent, & ſententias Molinæ earumque cenſuras, per congregatos Cardinales, Epiſcopos & Theologos, poſt multas diſcuſſiones, & aliquorum annorum laborem conſcriptas, breviter quidem ſed exacte referant, & quæſtiones ipſæ aliunde notæ ſint, transſcribi huc non eſt opus. Statuerunt (ut verbo dicamus) congregati cenſores, Molinam partim cum Pelagio, partim cum illis qui *Semi-Pelagiani* vocantur, communes tueri ſententias, iisdem rationibus & argumentis niti, adeoque *Auguſtini* & *Proſperi* ſententiæ, per concilia & Pontifices confirmatæ, omnino repugnare, indeque librum ejus *de concordia liberi arbitrii & gratiæ* ſupprimendum, cæteraque ejus ſcripta, donec corrigerentur, ſuſpendenda eſſe. Quæ vero fuerit Jeſuitarum induſtria, in impedienda harum cenſurarum confirmatione & publicatione, ex ſcriptoris Galli narratione cognoſcitur. In congregatione hac Cardinales erant duo, *Madrutius* & *Arrigonius*, Epiſcopi tres, Theologi ex ordinibus *Carmelitarum*, *Franciſcanorum*, *Auguſtinianorum* quatuor, & Doctor quidam *Sorbonicus Pariſienſis*; quibus duo additi poſtea ſunt,

minus

unus ex Carmelitis & alter ex Benedictinis; iterumque urgentibus, & de cenſorum in ſe duritie conquerentibus Jeſuitis, *duo Franciſcani*, quorũ alter fuit Jo. deRada Epiſcop. poſtea Pactenſis & Archiep. Tranenſis; denique A. 1602 quatuor alii. Inter hos erat Petrus Lombardus Epiſcopus Aquilanus, titulum Archiepiſcopi Armachani gerens, & *Anſelmus Monopoli* Generalis *Cappucinorum*, poſtea *Cardinalis*. Adeſſe etiam juſſus eſt, poſt mortem *Madrutii*, qui congregationis caput fuerat, Cardinalis *Camillus Burgeſius* (poſtea Pontifex Paulus V.) denique paulo ante Clementis mortem *Cardinalis* etiam *Perronius*, qui Jeſuitarum cauſæ, Regis Galliæ juſſu, patrocinabatur, etſi ut Autor refert, privatim eorum dogma non probaret. Licet autem Pontifex ſumma cum circumſpectione procederet, transactiones etiam amicas tentaret, & cum fruſtra eſſet, ipſe congregationi ſæpe præſideret, & quæſtiones formaret, Jeſuitis etiam ad omnia, quæ ad defenſionem Molinæ pertinere videbantur, tempus & facultatem indulgeret; in omnibus tamen articulis, & a maxima conſultorum parte, damnata & improbata fuit, ut dictum eſt, Molinæ ſententia. Obiit Clemens VIII d. 3. Martii A. 1605, cum ſibi, ut refert autor Gallus, propoſuiſſet, in feſto Pentecoſtes Bullam contra Molinæ librum publicare. Ipſe etiam totam controverſiam ſcripto complexus erat, in quindecim articulos diſtributam, additis locis ex Auguſtino excerptis. *Clementi* ſucceſſit *Leo XI*, & huic poſt brevem viginti quinque dierum pontificatum *Paulus V.* Hic die 14 Septemb. A. 1605. primam in hac cauſa ſeſſionem habuit, quæ ſexageſima nona fuit, computatis quas Clemens VIII celebraverat. In hac Nunnii relatio, de qua diximus recitata, præſentibus cum Pontifice decem Cardinalibus, inter quos *Robertus* quoque *Bellarminus* erat, tum plerique Prælati & Theologi a *Clemente* deputati. Quæ in XVIII ſub novo Pontifice usque ad menſem Martii A. 1607 habitis conſeſſibus acta ſint breviter in hiſtoria hac Gallica referuntur, eoque in ſumma redeunt, ut ex prioribus decretis nihil mutatum fuerit, neque quidquam quod Jeſuitæ objecerant, locum invenerit. Licet vero ſeſſione XIX menſe Auguſto A. 1607 a Pontifice & novem Cardinalibus, remotis cæteris conſultoribus celebrata, *de modo definiendi, & an his temporibus expediret ad definitionem venire*, deliberatum fuiſſet, res tamen exitu caruit; neque in actis relatum reperitur, quid concluſum fuerit. Narrat Autor, adductis teſtimo-

niis, ex novem Cardinalibus quatuor ſuſpenſionem, quinque deciſionem ſuaſiſſe. In conſultorum vero, quorum decem erant, conſeſſu, octo in condemnationem Molinæ, quoad ſubſtantiam & modum conſenſiſſe, *Armachanum* ratione modi, & unicũ Bovium (quem *Auguſtinianũ* Gallus, Nunnius *Carmelitam* vocat) in re ipſa diſſenſiſſe. Renovavit interim Pontifex decreta, & ultimo quidem d. 1. Decemb. A. 1607, de intermittendis ſcriptis in materia *de auxiliis gratiæ*, & vitandis mutuis hæreſeos improperiis, usque ad deciſionẽ Pontificiam. Ab illo tempore, elapſis jam fere annis octoginta, publicatio conſtitutionis Pontificiæ impetrari, petentibus licet *Dominicanis*, non potuit. Jeſuitæ vero, ut referre pergit Autor, ita temperarunt profeſſorum ſuorum dogmata, iisque cautelis uſi ſunt, ut a craſſioribus ſententiis, quibus Pelagianismi vel Semipelagianismi ſuſpicio augeri poſſet, ſibi temperarent. Eo interpretatur decretum *Claudii Aquavivæ*, eorum Generalis, A. 1613. d. 14. Decembr. publicatum, & A. 1681 ſub *Piccolomineo* renovatum, quod ex *Tannero Diſp. 6. de gratia, qu. 2. dub. 5. n. 86.* exſcriptum inſerit, additis duodecim obſervationibus, quarum pleræque ad ſubtilitates Scholæ de *gratia efficaci & ſufficiente* ſpectant, & in quibus (ut Autor judicat) Jeſuitæ duritiem quam in ſententia Auguſtini notabant, non evitarunt ſed auxerunt. Tandem ad cauſam a diſcipulis S. Auguſtini adverſus Molinæ defenſores, ut Autor loquitur, ab annis quadraginta agitatam i. e. *Janſenianam* transgreſſus, paritatem hujus cum illa, quam *Dominicani* cum *Jeſuitis* habuere, oſtendere nititur, tantoque gravius in hos invehitur, quod in cauſa Molinæ a condemnationis ignominia vix ſervati, cum ſuſpenſionem ſententiæ pro magno beneficio reputare deberent, illos tamen, quos eandem cum Dominicanis ſententiam tueri dicit, magna cum vehementia opprimant, ſtantibus licet adhuc omnibus, quæ Clementi VIII & Paulo V pontificibus contra Moliniſmum deliberata, & ad publicationem parata fuerunt, nullaque in contrarium Pontificum deciſione: quo magis inſolentiam adverſariorum miratur & vituperat, qui etſi vix habeant, qui illis contra Auguſtini & Thomæ autoritatem adſtipulentur, effecerint tamen artibus ſuis, ut verioris doctrinæ cordatiſſimi adſertores duriſſime tractati ſint. Hæc fere ſunt, quæ in compendio hoc hiſtorico continentur, & tandem in expoſtulationem

nem

Digitized by Google

nem contra ea, quæ in Gallia adverſus Ianſenii defenſores acta novimus, deſmunt. De materia ipſa, quæ paucis explicari non poteſt, nec hujus loci eſt, ſaltem ſpeciminis cauſa in gratiam eorum, quibus talium librorum copia non eſt, ex Nunnii relatione, unum alterumque locum adſcribemus, & quidem ex judiciis ſive cenſuris congregationis. Pag. 135: *Reſolvit Congregatio, ſecundum doctrinam S. Auguſtini, & veritatem catholicam, omnino tenendum eſſe, in myſterio noſtræ juſtificationis gratiam Chriſti præponderare hominis libero arbitrio; Molinam vero ab hac Catholica doctrina prorſus defeciſſe. Quamvis enim hoc verbo* (præponderare) *uſus non fuerit, ex univerſa tamen illius doctrina de concordia liberi arbitrii cum gratiæ donis, aperte deducitur, ſententiam ipſius fuiſſe, quod liberum arbitrium in myſterio noſtræ juſtificationis præponderet gratiæ divinæ.* P. 136: *Reſolvit Congregatio, non dari in Deo ante abſolutum decretum divinæ voluntatis certam & infallibilem cognitionem futurorum contingentium dependentium a cauſa libera, & doctrinam de* ſcientia media, *per quam Molina Deo tribuit ejuſmodi cognitionem, non eſſe ſecundum ſententiam S. Auguſtini traditam, ſed a Semipelagianis fuiſſe jam olim invectam, ut gratiæ divinæ ſubtraherent, quod naturæ tribuerent; atque adeo omnino adverſari iis, quæ ille adverſus Pelagianos & eorum reliquias conſtanter docuit. Cum autem ex hac Molinæ doctrina multa ſequantur incommoda & abſurda, non ſolum contra veterem Philoſophiam & Theologiam, ſed etiam contra fidei principia: cenſuerunt omnes, e re Catholica fore, ut retenta antiqua Theologorum omnium ſententia, de unica ſimplicisſimaque Dei ſcientia, & ad facile intelligenda ea, quæ ad eam pertinent, illius diſtributione in ſcientiam ſimplicis intelligentiæ, & ſcientiam viſionis, omnino exterminetur ejuſmodi ſcientiæ mediæ profeſſio.* Pag. 139: *Reſolvit Congregatio, ſecundum doctrinam Sancti Auguſtini contra Pelagianos, & Semipelagianos, ex divinis Scripturis plene, cumulateque comprobatam, gratiam Chriſti efficacem eſſe præviam, non pediſſequam, & influere in voluntates hominum, bonum motum voluntatis eorum, atque adeo bonum uſum auxiliorum eſſe effectum gratiæ efficacis. Secundum vero doctrinam Molinæ, qui negat gratiam adjuvantem eſſe influxum in voluntatem, & conſtituit, gratiam & voluntatem concurrere tanquam duas cauſas partiales ad actus ſupernaturales, atque gratiam efficacem non ab omni-*

potentia

potentia Dei, & abſoluta ejus voluntate, quod docuit S. Auguſtinus, ſed ex conſenſu liberi arbitrii habere ſuam efficaciam: bonum uſum auxiliorum eſſe ex ſola innata libertate: quod eſt omnino Pelagianum.

Paucis addo: in Diario, quod *Ludovicus Santamorius* de negotiatione ſua & aliorum Doctorum Sorbonicorum, ab Epiſcopis quibusdam Galliæ Romam miſſorum, apud *Innocentium* X habita, anno 1662 (in fol.) Gallice edidit, in additionibus p. 45. ex manuſcripto Bibliothecæ Auguſtinianorum Romæ, conceptas cenſurarum formulas in XIV propoſitiones Molinæ exhiberi, quas novem Prælati & Theologi ſubſcripſerunt, illi nempe quos retulimus, & inter eos penultimus relationis nunc publicatæ autor Gregorius Nannius. Alia multa in iisdem additionibus producuntur, quibus affinitas controverſiæ, quæ ſub Clemente VIII & Paulo V tractata fuit, cum illa, quæ occaſione quinque propoſitionum Janſenio tributarum, ſub Innocentio X & Alexandro VII agitata eſt, & quomodo per condemnationem Janſeniſmi proſpectum ſit Moliniſmo, operoſe oſtenditur. Memorabile eſt Dominicani cujusdam ſcriptum p. 79. qui in Molinam ejusque ſectatores invehitur, quod pro gratia Chriſti humanorum cordium victrice & domina, ſtabiliant talem gratiam (licet eam æquivoco ſenſu ſufficientem vocent) quæ creatæ voluntatis ſerva ſit & pediſſequa; ita ut ſecundum eos jam prædeſtinatio ſanctorum non ex vocante, ſed ex operibus prædicanda ſit, & electorum ſalus æterna non amplius miſerenti Deo, ſed volenti & currenti homini pleniſſime deputetur. Adjicit alia vehementiora, in opinionis illius Pelagianæ auctores & defenſores.

L' HISTOIRE DES DUCS DE BOURGOGNE par Mr. de Fabert.

Hiſtoria Ducum Burgundiæ, autore Dn. de Fabert.

Coloniæ, 1687. in 12.

LIbrum hunc invito Autore, neceſſario ſuo, cujus famam Sedani & in Belgio celebrem eſſe dicit, edere ſe profitetur autor præfationis, cui nominis loco literas L. de G. ſubſcripſit. Inveniri putat

putat in hac hiſtoria ſimplicitatem Thucydidis, candorem Xenophontis, amœnitatem Herodoti, ſublimitatem Livii, politicam Taciti, brevitatem Salluſtii, elegantiam Curtii. Opus erat (ait) calamo, qui affectu neque Gallis, neque Hiſpanis obnoxius eſſet, putatque hoc defectu cæteros Burgundicarum rerum ſcriptores laboraſſe. Si priora illa elogia lectoribus modum ſuperare videantur, poſtremum forte facilius admittent, qui ſcriptorem hunc de Burgundiæ Ducibus, non illis tantum qui Gallicæ ſtirpis fuerunt, ſed & de *Auſtriacis* ita loqui deprehendent, ut in Gallicam nationem, (ſi ex ea ortus eſt) nimiæ propenſionis accuſari non poſſit. Res ipſæ quas tractat, a tot aliis autoribus traditæ ſunt, ut earum enarratione, ſine tædio legentium defungi nos poſſe dubitemus. Incipit a *Philippo* (quem *Audacem* cognominarunt) Johannis Galliæ Regis filio natu minori, qui extincta priori proſapia, patris proviſione, & fratris Caroli V conſenſu, Burgundiæ Ducatum obtinuit, Turonenſi renuntians, anno 1364. Succeſſit illi filius *Johannes*, quem *Intrepidum* vocant; huic *Philippus Bonus*; Philippo *Carolus*, qui continuis bellis *Audacis* cognomentum, proavo olim attributum, infelici eventu renovavit. Hujus filia & hæres unica *Mariæ* non Burgundiam tantum, ſed reliquas etiam Belgii provincias in dotem attulit *Maximiliano* Archiduci Auſtriæ, Romanorum poſtea Imperatori. Ab eo, cum filium Philippum præcipiti fato amiſiſſet, ad nepotem *Carolum* V Imperatorem pervenerunt, in cujus hiſtoria deſinit Faberus, quæ Burgundiæ non magis, quam orbis Chriſtiani geſta complectitur. Tam illuſtrem materiam nactus Scriptor, eloquio & judicio valens, lectoris ſpem non fruſtratur, nec digreſſionibus detinet, niſi eo nomine cenſenda ſit inſertio legum, quas *Philippus Bonus* compoſuit, cum equitum *aurei velleris* ordinem inſtitueret, pag. 101. ad 143. & catalogus illuſtrium virorum centum & triginta, qui ordine illo decorati fuere, ad Caroli V usque tempora, a p. 144. ad 176; ſed neminem, ut putamus, legere iſta pœnitebit. Ut vero vanitatis mundi faſtidium, & cœleſtis quietis deſiderium legentibus inſpiret Autor, invocato Spiritus S. imo & patronorum Burgundiæ *S. Andreæ & Georgii* auxilio, caſus illorum, quæ enarrat temporum, graphice depingit, nec diſſimulat, quæ Galliæ adverſa acciderunt. Sane ſi quis quæ illa tunc paſſa eſt, cum

Digitized by Google

præsenti Regni flore & potentia comparet, somnia narrari putabit, cum leget, quomodo Philippus Burgundus non nisi infimis precibus exoratus Carolo VII pacem dederit, utque eum postea a conjuratione periculosissima liberaverit; ut Philippi filius Carolus Ludovicum XI invitum in commilitium adversus hostes suos adegerit, Burgundicæ crucis insignibus indutum. Taxat Fabertus scriptores Gallos, qui talia præterierint, autorem tamen irreprehensibilem & testem oculatum laudat *Georgium Castellanum.* Maximilianum Austriacum verum instar fuisse scribit Principis magnanimi, fortis, liberalis & humanissimi, ea etiam formæ pulchritudine & vultus decore, ut amorem pariter & veneratione sui omnibus inspiraret. Miram fortitudinem ejus in prælio cum Gallis A. 1479 haud procul Terouana, quod vulgo a colle quodam qui *Guinegate* vocatur nominari solet, deprædicat, in quo 9000 Gallorum cecidisse memorat; Cominæum, cujus fidem & alibi desiderat, reprehendens, quod pugnam illam extenuet, & pro velitatione describat. Mariam Burgundam Maximiliani uxorem ab elegantia formæ, a pietate, liberalitate, clementia omnibusq; virtutibus laudat, ejusque mortem ita doluisse notat maritum, ut tota vita sua nunquam ejus fine lacrymis & suspiriis meminerit. In Ludovico XI, cum, quod alii etiam magno consensu faciunt, multa vitia notasset, laudat tamen, quod Bajazethis Turcarum Imperatoris legatos, qui jam Massiliam venerant, non admiserit, credens, quod Christianus esse nequeat, qui cum hostibus Jesu Christi societatem haberet. Sed nec Ludovici XII, cujus præclaras virtutes plerique extollunt, defectus tacet, malamque ejus fidem culpat, non solum quod in bello Veneto Maximilianum A. 1508. deseruerit, & ad hostes transierit, sed & quod A. 1506. filiam suam Carolo Imperatoris nepoti promissam, Francisco agnato & postea successori junxerit; *hanc injuriam* (ait) *Maximilianus libro suo rubro, in quem iniqua Gallorum erga se facta referre solebat, inserere potuisset.* Sane in oratione (propositionem vocant) quam anno sequenti Maximilianus in comitiis Constantiensibus ad Germaniæ proceres recitari fecit, tum typis vulgatam, sed hodie parum cognitam, & in Archivis quærendam, incredibilem in modum de illatis sibi a Gallis, aut quos illi in se concitaverint, hostibus injuriis conqueritur, adeo ut dicat, se cum fortissimis ducibus

ducibus militibusque ſuis, quorum multa millia in bellis amiſerit, ingenti etiam auri vi conſumpta, tanta a prima juventute ſua, & in virili poſtea ætate ab hoſtibus illis paſſum eſſe, quanta præter Chriſtum nemo mortalium toleraverit; ita tamen a Deo adjutum ſemper fuiſſe, ut ex nulla unquam acie, in qua ipſe ſteterit, victus aut cum ignominia diſceſſerit, ſed ſemper Germani nominis gloriã vindicaverit, ſervatis & dilatatis etiam Imperii finibus. Sed ut ad Autorem redeamus, non ita indulget laudibus Maximilia ni, ut non etiam nævos detegat; variabilem enim & plus juſto credulum fuiſſe arguit, & quod, licet conjugii fidem ſancte coluerit, antea tamen ſeptem liberos naturales genuerit. Ubi ad Caroli V geſta Fabertus accedit, & inprimis, cum de rebus Lutheri & Proteſtantium agit, autorum forte magis quos ſequitur (inter quos & in Varillaſium incidit) quam ſua culpa, non uno labitur loco; ita tamen, ut liberrime reprehendat violenta remedia, quæ ad reducendos diſſentientes in religione exercentur. Nec ab erroribus immunis eſt, quos exteri ſcriptores ignorantia rerum noſtrarum incurrunt, ubi Saxonica tangit. Albertum Saxoniæ Ducem, unde Sereniſſimo Potentiſſimoque Electori, Domino noſtro Clementiſſimo genus eſt, captum a Kaufungo narrat, ſed addit p. 167. eum miraculoſe in arce Altenburgenſi cuſtoditum fuiſſe: quod quid ſignificet ignoramus; nam ex eadem arce una cum fratre primogenito raptum eſſe conſtat. Dein p. 392. ſcribit, Maximilianum, cum A. 1489. ex Belgio abiret, tres inſignes viros tutandæ provinciæ præpoſuiſſe, nempe Albertum Saxonem Marchionem Miſniæ, Landgravium Thuringiæ, & Principem Chimacenſem: ſed ſic duos tantum viros enumerat; idem enim Albertus, & Landgravius Thuringiæ, & Marchio erat Miſniæ. Sed leviora hæc laudem egregii ſcriptoris imminuere non poſſunt.

DEFENSE DES SENTIMENS DE QUELques Theologiens de Hollande.

id eſt

Defenſio Judiciorum quorundam Theologorum Hollandiæ de Richardi Simonis Hiſtoria Critica V. T. contra Reſponſum Prioris Bollevillani.

Amſtelodami, apud Henr. Desbordes, 1686, in 8.

ANni ſuperioris menſe Septembri ad Acta noſtra retulimus *Judicia quorundam Theologorum Hollandiæ de Richardi Simonis Hiſtoria Critica V. T.* autore *Johanne Clerico* Ebræarum Literarum inter Amſtelodamenſes Arminianos Profeſſore clariſſimo. Proximum ab iis locum *Reſponſo* dedimus, quo Prior Bollevillanus, *Richardus Simon*, ab *Hollandis* ſibi objecta diluere ſategerat. Nec erat, ut a *Clerico* cauſam deſertum iri vereremur, quamvis ſummum pacis inter Chriſtianos conſervandæ ſtudium ubique præ ſe ferat. Ea enim verborum acerbitate in eum animadverterat Criticus ille celeberrimus, ut libellum, cujus excerpta hic daturi ſumus, facile ei extorſerit. Cum vero nec hanc *Defenſionem* ſuam ab Adverſario ſine replica dimiſſum iri haut vane conjeciſſet, nolle ſe diutius litigio illo occupari ſolenniter proteſtatus eſt, ſpe certa fretus, ſatis ſe dixiſſe, unde eruditi de cauſſæ ſuæ bonitate judicium ferre poſſent.

Opuſculum iſthoc *epiſtolis ſeptendecim* omnino abſolvitur, quæ cum maximam partem aut injurias, quas a *Simone* ſibi iliatas queritur *Clericus*, retundant ac ſatyricis compenſent ſalibus, aut opiniones e *Judiciis* pridem excerptas iterato proponant, explicent, confirment; parum abfuit, quin de earum argumento penitus nobis ſilendum fuiſſet; niſi hic illic obſervationes ſingulares non unas admixtas offendiſſemus, quarum quasdam huc transtuliſſe non erit dividiæ.

Epiſtola igitur *prima*, inter cæteros *libri Geneſeos* ſcopos & hunc fuiſſe aſſeritur, ut oſtenderetur origo omnium omnino gentium, ſigillatim vero non Iſraelitarum modo, ſed & *Chaldæorum*, eo quod aut ſub horum imperio, aut eo tempore, quo multum negotii iis cum Iſraelitis interceſſit, conſcriptus fuerit. Ea quippe de cauſſa toto capite X parcius quidem de cæterarum gentium, at longe prolixius de Chaldæorum conditore ac geſtis actum fuiſſe, quo pateſceret ſimul, quanta hi vanitate obſervationes jactarent Aſtronomicas 470000 annorum, credulo nempe orbi perſuaſuri, origines ſuas ultra tantum temporis ſpatium quærendas eſſe.

Objecerat Simon, Paulum non appellaturum fuiſſe eccleſiam *columnam ac fundamentum veritatis*, *1. Tim. III, 15.* niſi illam *infallibilem* eſſe cenſuiſſet. Hinc epiſtola *quarta* obvertitur ei *Maimonidis* dictum in *Sanhedr.* per. 1. ubi Synedrium עקר תורה שבעל פה ועמודי

עמודי הורא *fundamentum legis oralis & columnas inſtructionis* ſalutare haut quaquam veretur, quamvis, *Clerico* judice, id nullo modo *infallibile* crediderit.

Affirmatur epiſtola *quinta*, Richardum Simonem, ut annales Regum Iſrael non uno, ſed quamplurimis & tantum non innumeris voluminibus conſtitiſſe, lectoribus perſuaderet, locum 2. *Par. XX*, 34. ex verſione vulgata mala fide hoc modo exſcripſiſſe: *Reliqua geſtorum Joſaphat --- ſcripta ſunt in verbis Jehu filii Hanani, quæ digeſſit in LIBROS Regum Iſrael*; cum in vulgata legatur: *IN LIBRO Regum Iſrael*. (Conf. Acta Erud. 1686, p. 441. l. 11.)

Inter cætera argumenta, quibus hypotheſis Simonis, (*Synedrium ſeptuagintavirale a DEO Moſis tempore conſtitutum, non interrupta ſucceſſionis ſerie ultra captivitatis Babylonicæ tempora propagatum, conſtanterque illo prophetici ſpiritus dono olim accepto gaviſum fuiſſe*,) epiſtola *ſexta* ſubruitur, eminent loci 1. Macc. IV, 46. & IX, 27. quibus Autor non obſcure innuat, nullos ſuo tempore prophetas fuiſſe.

Epiſtola *ſeptima* conjectura de *ſacerdote Bethelano* Pentateuchi compilatore, (de qua confer finem paginæ 444 Actorum A. 1686.) a variorum objectionibus vindicatur, quas inter non poſtrema hæc eſt: Dixerat Judiciorum autor, Pentateuchi compilationem non ante decimum octavum Joſiæ annum ad finem perductam eſſe, cum tamen hic annus nonaginta fere annorum intercapedine diſtet ab eo tempore, quo decem tribus in captivitatem abductæ, ac Sacerdos ille ad novas colonias Samaritanas erudiendas reductus fuerit. Huic dubio ſatisfacturus *Clericus* reſpondet, potuiſſe notabile temporis ſpatium inde a captivitate decem tribuum elabi, antequam coloniæ illæ ſacerdote egerent, antequam iſtum a Rege impetrarent, antequam ille manum operi admoveret. Forte nec illum ipſum toti operi ultimam manum impoſuiſſe; quin illud a ſacerdote illo cœptum, variorum piorum virorum opera ac ſtudio tam diu hic illic interpolatum eſſe, donec anno Joſiæ decimo octavo circiter eam nactum fuerit faciem, quam hodienum obtinet. Uti enim quam plurima in Pentateucho reperiſſe ſe credit, quæ Moſis ævo longe recentiora ſint; ita multa in eo deſiderat, quæ Moſen in ſcriptis ſuis annotaſſe probabile videatur, e. g. Iſraelitas toto illo

tempore, quo in Ægypto & deſerto commorati ſunt, idola coluiſſe, quorum illud *Ezech. XX, 7. 8*, hoc *Amos V, 25. 26* legitur.

Epiſtola octava contendit, דברי *Verba* Gad & *Verba* Nathan non libros notare a Gade & Nathane ſcriptos, ſed res a Gade Nathaneve geſtas, ab aliis vero deſcriptas; quemadmodum λόγοι Δαβὶδ 1. Par. XXIX, 29, item verba Salomonis 1. Reg. XI. 41 ſint geſta vel vita Davidis atque Salomonis. Obſervat phraſin USQUE HODIE Matth. XXVII, 8 minime ſuppoſititiam eſſe, quod Simoni probabile viſum fuerat, eo quod phraſis iſta illis de rebus fere uſurpari ſueverit, quæ multis retro annis contigerunt. Regerit Clericus, pari modo de συγχρόνοις ſuis locutum eſſe in Catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum *Hieronymum*. De Ambroſio enim Alexandrino Didymi diſcipulo dicere: *usque hodie ſupereſt*. De S. Ambroſio Mediolanenſi: *usque in præſentem diem ſcribit*. De Didymo Alexandrino itemque Phœbadio Agennenſi: *vivit usque hodie*. De Priſcilliano denique, qui juſſu Maximi Tyranni ſeptennio ante, quam Hieronymus catalogum ſuum contexeret, trucidatus fuerat: *Hic usq; hodie a nonnullis Gnoſticæ --- hæreſeos accuſatur, defendentibus aliis*.

Epiſtola *nona* ac *decima* Amicus ille Clerici, (cujus de inſpiratione librorum ſacrorum meditationes *Judiciis Hollandorum*, epp. 11. & 12. inſertæ fuerunt, quemque *Natalem Albertum de Verſé* putarat eſſe Richardus Simon, ſed, ſi Autori noſtro fides, falſiſſime,) ſuam ſententiam latius explicat, objectionibus Simonis reſpondere nititur, & de Hugonis Grotii conſenſu ſibi gratulatur. Defendit eundem *Clericus* epiſtola ſequenti *undecima* ab intentato Deiſmi crimine, ac *veritatem religionis Chriſtianæ*, ſepoſita de inſpiratione controverſia, demonſtrandam ſuſcipit.

Epiſtola *decima quinta* negat Autor, *Socino* ſe favere, præſertim in doctrina de divinitate & ſacrificio Chriſti. Neque minus tamen negat, anathemate feriendos eſſe, qui etiamſi in ſpinoſo hoc argumento hallucinentur, cultum nihilominus in Evangelio præſcriptum Deo & Chriſto præſtent. Epiſtola *decima ſexta* ex ſtyli præprimis convenientia prolixe probat, *Petrum* illum *Ambrunum*, qui antagoniſtam Simonis ſe credi cupiat, ipſummet eſſe *Simonem*.

In Epiſtola denique *decima ſeptima* copia fit literarum, quas

Digitized by Go

IV Nonas Novembris 1684 *Critobuli Hierapolitani* nomine latens *Clericus* latine dederat *ad Origenem Adamantium*, [ſeu Richardum Simonem] *Synopſeos novorum Bibliorum polyglottorum auctorem*, de emendationibus ſacrorum codicum. Hæc vero monita cum ad Simonis palatum non eſſent, reſpondit ille ſchedula Belgica, de cujus acerbo ac inurbano ſtylo conqueritur *Clericus*, refertque primam hinc originem traxiſſe lites, quæ poſtea ſe Simonemque exercuerint. In epiſtola hac latina inter cætera conjicit, emendari poſſe hebræos codices, ſi v. g ad ductum verſionis Syriacæ Gen. XIII. v. 10 pro *Zoar* legatur *Zoan*, i. e. Tanis, fertilis aliqua Ægypti pars Iſraelitis olim habitata, Pſal. LXXVIII v. 12; ſi I. Esdræ X, v. 6 pro וילך *& ivit illuc*, ταυτολογίας evitandæ cauſſa legatur וילן *& commoratus eſt*; quemadmodum libro *III* Esdræ, ubi eadem hiſtoria repetitur, habetur ἀυλιζθὴς ἐκεῖ; ut alia exempla taceamus majori forſan incertitudine laborantia, quæ ordine heic recenſere longum nimis foret. Audiatur jam & altera pars.

DE L' INSPIRATION DES LIVRES SAcrés, avec une réponſe au livre intitulé Defenſe des ſentimens, *&c.*

id eſt,

PRIORIS BOLLEVILLANI epiſtola de Inſpiratione librorum ſacrorum, cum Reſponſo ad librum, cui titulus: *Defenſio Judiciorum quorundam Theologorum Hollandiæ de Hiſtoria Critica V. T.*

Roterodami, apud Regnerum Leers, 1687, in 4.

ANtiquum ſuum obtinet V. CL. *Richardus Simon*, *Prior Bollevillanus*, ut *Hiſtoriam* ſuam *Criticam* magno animo atque patientia, nec minori cum verborum acrimonia, a quorumvis inſultibus defendat. Patet id ex gemino illo opuſculo apologetico, quod hoc anno edidit, quorum alterum quidem *Epiſtola* ad *Abbatem* P. Doctorem & Profeſſorem Theologum, alterum *Reſponſum* eſt oppoſitum *Defenſioni Judiciorum* paginis præcedentibus a nobis recenſitæ. Subprioris initium ſecundis curis refellere aggreditur rationes *Ezechielis Spanhemii* in Epiſtola Amſtelodami A. 1679 impreſſa con-

tra

tra Hiſtoriam Criticam prolatas, nec Theologis quibusdam Pariſienſibus improbatas. Probare illæ debebant, non majori reverentia Biblia ſacra, quam Ariſtotelis aut Homeri opera, tractare illum, qui iſthæc criſi ſuæ ſubjicere ac pro lubitu fingere &refingere ſuſtineat. Tuetur ſe Simon exemplis *Origenis*, *Hieronymi*, autorum *Correctoriorum Bibliæ*, *Lucæ Brugenſis*, aliorumque virorum magni in Eccleſia nominis, qui idem olim fecerint. Negat ſpecialem illam Dei providentiam, qua textum biblicum conſervatum fuiſſe a Proteſtantium plerisque eapropter credi putat, quod Judæorum ſuperſtitionibus juſto nimis addicti ſint. Provocat ad teſtimonia *Friderici Spanheimii* patris *Ezechielis*, & *Iohannis Sauberti*, quorum ille *Cainanis* nomen in *Lucæ III. v. 36. per fraudem potiꝰ irrepſiſſe, quam per incuriam, additumque eſſe non a Luca, ſed a corruptore Lucæ*, dixerit; Hic vero, *ſcriptoribus, non exſcriptoribus Bibliorum infallibilitatem concedendam* monuit. De cætero Proteſtantibus imputat, illos non alio fine ad fontes Ebræos ac Græcos recurrere, quam ut eo magis traditiones Eccleſiæ ſusque deque habere poſſint. Male illos novas Bibliorum verſiones in Eccleſiam invexiſſe, eo prætextu, quod vulgata Latina ab Hebræo & Græco abſcedat, cum nec verſio *Lutheri*, nec *Piſcatoris*, nec *Belgicæ* duæ *Reformatorum*, nec *Belgicæ* duæ *Mennonitarum*, (quarum alteram *Jacobi Lieſveltii*, alteram *Bieſtkenii* typographorum nominibus ab aliis diſtingui refert) nec *Gallicæ*, *Anglicæ*, &c. mendis careant, aut propius ab originali textu abſint. Diſputat hinc contra *Telierium* Jeſuitam, (autorem *Obſervationum illarum*, quas ſuppreſſo nomine contra Defenſionem Verſionis Montenſis ab Antonio Arnaldo & M. de Sacy curatæ edidit, quasque in Actis Apr. 1686, p. 201 recenſuimus) Cardinalem *Sfortiam Pallavicinum in Hiſt. Conc. Trident.* ſtatuiſſe omnino ac merito quidem, vulgatam non alio ſenſu a Concilio Tridentino *authenticam nulloque prætextu rejiciendam* ſalutatam fuiſſe, quam quod Eccleſiæ Latinæ nulla alia verſio, in publico Dei cultu adhibenda, obtrudi debeat, cum ſi non in omnibus, ſaltem in eſſentialibus fidem ac bonos mores ſpectantibus, incorrupta ſit. Colligit inde, licuiſſe ſibi ideam novæ verſionis proponere, non in uſum publicum, ſed privatum fidelium.

His ita traditis, dicta variorum Judæorum ac Chriſtianorum

coacer-

coacervat, quos in id consensisse putat, fuisse scribas publicos θεοπνευστους inde a Mosis tempore, qui quicquid memoria posteritatis dignum crediderint, ad acta publica retulerint; quæ cum non omnibus paterent, hinc epitomas ab aliis illinc congestas ac populo ceu *regulam* vitæ & fidei traditas fuisse: unde hæ solum epitomæ variis temporibus varie a variis prophetis interpolatæ ac glossematis illustratæ, *canonicæ* appellatæ fuerint, non item ipsa Mosis, Josuæ, Gadi, Nathanis, Samuelis aliorumque αὐτόγραφα, quæ θεόπνευστοι hi viri aut propria manu, aut per amanuenses suos, quales *Baruch*, *Tertius*, aliique fuerunt, in chartam olim conjecerant. Epitomas vero has non minus θεοπνεύστους dicendas esse, cum ex actis indubitato divinis excerptæ fuerint. Negat tamen, scriptoribus sacris verba autores eas divinitus fuisse inspiratas, quas aut ex propria experientia, aut veteribus monumentis nosse poterant. Ac hæc quidem hactenus ad *Claudii Frassenii* potissimum *Disquisitiones Biblicas p. 132.* reponere voluit.

Aggreditur dehinc *Eliam du Pin*, Doctorem Facultatis Theologicæ Parisiensis, qui anno superiori Parisiis apud Pralardum gallice in octavo edidit *Novæ Bibliothecæ Autorum Ecclesiasticorum Tomum primum, de Autoribus trium priorum seculorum, cum dissertatione præliminari de autoribus librorum Biblicorum*, ubi Spinozæ quoque, Peyrerii, Hobbesii refellere annisus est argumenta, quibus Pentateuchi autorem Mosen esse negatur; cum ipsemet interea *Du Pin* nec Josuæ librum a Josua exaratum autumet. Graviter hinc in eum animadvertit Simon, regulas illius de νοθεία libri alicujus cognoscenda, itemque omnia argumenta, quibus Josuæ librum non Josuam authorem habere disputaverat, in Pentateuchum retorquet, quo pateat, infeliciter eum Spinozistas refutasse, imo arma illis ministrasse, quibus contra librorum sacrorum autoritatem insurgere possint. Exprobrat ei, quod Aben-Esram de Pentateucho idem sensisse dicat, quod Spinozam, cum tamen quædam solum loca indicarit, quæ Mosis ævum non videantur sapere, reliqua Mosis omnino esse professus fuerit: Quod Fl. Josephum ex Aristea & *Aristobulo* hausisse ea asserat, quæ de versione τῶν ὁ habet, cum nuspiam tamen *Aristobulum* Josephus laudarit, unde Eruditis etiam de illius νοθεία suspicio subnata fuit: Quod denique *Arnaldum* de *Lectione*

Scriptura ſacra tanta fide exſcripſerit, ut ipſa typographi Belgæ ſphalmata emendare religioni ſibi duxerit. Reſpondet dein objectionibus *Eliæ du Pin*, quas inter palmaria hæc eſſe videtur, improbabile eſſe, epitomatores veterum actorum ſynonymis & repetitionibus, nec exactiore ordine uſos eſſe. Regerit Simon, Ebræos veteres politioris ſcribendi generis rudes id parum curaſſe; ſcopum epitomatorum fuiſſe, ex prolixioribus actis certa dicta & facta in uſum plebis excerpere, retenta elocutione ipſorum authorum. Quin & vertente tempore multa gloſſemata ſynonymica ex margine in textum irrepſiſſe. Cum vero *Spinozam* ab *Elia du Pin* infeliciter refutatum dixiſſet, univerſas ejus objectiones ipſemet expendit monſtratque, nil amplius illis confici, quam quod ſcriptis Moſaicis hic illic additamenta & gloſſemata acceſſerint, non item, quod Pentateuchum Moſis opus perperam dicamus.

Coronidis loco aſſerit, ad Proteſtantes, non ad Pontificios periculi quicquam redundare ex critica recenſione mutationum, quæ Biblia ſacra ſubierint. Poſſe nimirum haſce Proteſtantibus objici, ut eo fortius convincantur, in dubiis id genus caſibus ad traditionem Eccleſiæ recurrendum eſſe. Impreſſam fuiſſe Pariſiis *Capelli* Criticam, cui privilegium impetrarint *Petavius*, *Morinus* atque *Merſennus*. Mirari ſe itaque, qua de cauſſa moderni Pariſienſium Theologi, triga illa doctiſſimorum virorum cautiores & religioſiores videri, atque immitius cum *Hiſtoria Critica V. T.* ac illi cum *Critica Capelli* agere cupiant.

Hæc de *Epiſtola*. Sequitur *Reſponſum* capitibus ſedecim diſtinctum, quo ſingula ac minutiſſima in *Defenſione Judiciorum* dicta rigidiſſimo examini ſubjiciuntur. Conſulto omittemus innumera, quæ perſonam literatiſſimi viri *Johannis Clerici* tangunt. Neque tamen deſunt, quæ aut Bibliis ſacris, aut ſyſtemati Simoniano lucem aliquam fœnerentur, dignaque adeo ſint, quæ heic recenſeantur.

Capite *ſexto*, *Mazchirim* & *Sopherim*, h. e. *Simone* interprete, gregarii Regis ſcribæ aut ſecretarii, diſtinguuntur a *Prophetis ſcribis*. Et quamvis hi nullibi in S. literis *ſcribarum* nomine appellentur, ſufficere tamen putat Prior Bollevillanus, quod Eſaiam, Jehielem, Gadum, Nathanem, alios ejusdem dignitatis viros, Regum

συγχρό-

συγχρόνων gesta *scripsisse*, Scriptura testis sit. Amolitur postea malæ fidei suspicionem, qua ipsum Epist. V. onerarat Clericus. Nam *libros* quidem in plurativo numero non legi in ea vulgatæ editione, quæ *Roberti Stephani* manum criticam passa fuerit, quaque Clericus usus videatur: legi tamen in antiqua Lovanienſi, omnibusque ad placita censorum Romanorum castigatis editionibus, quæ proprie Vulgatæ nomine hodie venire soleant. In Hebræo equidem legi *In Libro*; idem vero esse, ac si dictum fuisset: *In sylloge annalium regiorum.*

Capite *VII* concedit Simon, prophetas post Malachiæ fata nullos fuisse, ac tantundem ex citato Maccabæorum libro dilucide colligi. At confundi notat a Clerico *Epist. VI. prophetiam* cum *inspiratione*, quarum hac, non item illa Synedrium quovis tempore præditum fuisse dixerit. Illius beneficio futurorum aliquem conscium, per hanc infallibilem fieri; quemadmodum Concilia non e Prophetis constent, a divino tamen Spiritu ab errore immunia reddantur. Nec aliter visum esse magno *Hugoni Grotio* in Deut. XVII, 11. Huc quoque pertinet, quod Simon capite IV præmonuerat, Maimonidem cum contribulibus omnino putasse, Synedrium nunquam destitutum fuisse illo inspirationis genere, quod Spiritus S. ipsis appellatur, aliove simili; unde non mirum esse, quod *fundamentum legis oralis & columnæ instructionis* iis audierit.

Clarius sententiam suam de Pentateucho explicat *cap. VIII.* statuens, Pentateuchum per Mosen ejusve amanuenses conscriptum, epitomen esse veterum librorum historicorum Hebræorum, qui plura alia acta habuerint, in hanc epitomen minime relata. Eidem postea nec simul, nec semel insertas fuisse illustrationis ergo additiones non unas, glossemata, varias lectiones, supplementa, quæ tamen non tanti sint, ut gloriam conscripti Pentateuchi Mosi dubiam reddere valeant.

Largitur ambabus manibus Criticus noster c. IX, phrasin USQUE HODIE sæpissime tempus non nimis remotum respicere, nec rarius tamen de tempore dudum elapso adhiberi, e. g. *Gen. XXVI, 13. XXXII, 32. Actor. II, 29.* Negat autem ex illa sola corruptionem loci *Matth. XXVII, 8.* se collegisse; quin inde potius, quod codex esset, qui isthæc ἕως τῆς σήμερον non habet, nihilque Evangelistæ sensui decedat aut accedat, sive legas, sive non legas.

Displicuerat Clerico, quod *Simon* pro *αὐτός σε Gen. III, 15. αὐτό σε* legendum arbitratur, ut pronomen illud genere conveniat cum nomine *σπέρματος*, eo quod minime insolens sit, ut cum liber dictatur, literam initialem vocis sequentis finalem vocis præcedentis fuisse putet librarius. Objecerat alter locum *Joh. XVI, 13.* ubi persona Spiritus Sancti *ἐκεῖνος τὸ πνεῦμα* audit, unde concluserat, nemini mirum videri debere, quod *σπέρμα γυναικὸς*, cum Christi persona sit, seu *semen* illud *κατ' ἐξοχὴν* tale, de quo *Gal. III, 16*, pronomine masculino indigitatum fuerit. At Bollevillano c. XI vero simile non videtur, septuaginta interpretes reconditum illum *σπέρματος* significatum, quo Messiæ personam notat, subodoratos ideoque *σολοικοφανῆ* isto usos fuisse.

Capite *XIV.* negat sibi cum *Petro Ambruno* quicquam commune esse, nisi aliquam forsan paritatem styli, quæ tamen a personato illo autore affectata videatur, ut eo tutius lateret.

LE GRAND DICTIONAIRE DE L' ACAdemie Françoise.

sive

Academiæ Francicæ Dictionarium Magnum.

Pars Prima.

Francofurti, apud Frid. Arnaldum, 1687, in 4. secundum exemplar impressum Parisiis apud Petitum, Academiæ Fr. Bibliopol.

MEminimus *in Actis anni 1685 pag. 519.* controversiæ inter Academiam Francicam ejusque antehac socium Abbatem Furetierium enatæ, super editione Lexici cujusdam universalis ab hoc coeinnati, & ab illa impugnati. Acriter hactenus utrinque dimicatum, nec dum, quantum novimus, res aut per sententiam omnino decisa, aut per transactionem sopita est. Videlicet non privilegium tantum semet dudum obtinuisse refert Academia super confectione talismodi dictionarii, cujus vi aliis intra certum tempus interdictum sit, simile quid operis occipere, sed & Furetierium plane plagii postularunt Academici, ferentes ipsum ex compilatis eorum laboribus magnam

magnam operis ſui partem adornaſſe; nec absque proditionis nota id ſibi ſoli ſumere potuiſſe ſine prævia cum ipſis communicatione, quod ſciret jam a quinquaginta pene annis præcipuam collegii, cujus ipſe ſocius, occupationem fuiſſe. Strenue quidem ſemet contra hæc defendit Fureterius, contendens privilegium quidem ab Academia allegatum, quantum ad clauſulam illam excluſivam, non niſi per ſubdolam obreptionem impetratum eſſe, cum & praxi conſuetæ & libertati commodoque reipublicæ literariæ, adeoque & Regis intentioni manifeſte contrariari videatur. Plagii vero commiſſi ſuſpicionem plusquam frivolam eſſe in rebus ejusmodi, quæ cuilibet in mentem facile venire poſſint, oſtendit exemplo Dictionarii Richeletiani, quod & hoc plurimis in locis cum lexico Academicorum conſonet, tametſi Richeleto nunquam contigiſſet opus ipſorum luſtrare: cæterum innocentiam hac ex parte ſuam plenius adhuc patere poſſe ex collatione literarum O. P. & ſequentium in dictionario ſuo, eum iſtæ præcedentibus nullatenus cedere deprehendantur, non obſtante, quod lexici academici tela eousque nondum contexta ſit, adeoque eo intuitu neutiquam expilationi obnoxia. Denique negavit ſe falcem in Academiæ meſſem miſiſſe, aut in ipſius autoritatem & jurisdictionem in voces ullatenus involaſſe, eum in dictionario ſuo, encyclopædiam velut linguæ Gallicæ exhibituro, id potiſſimum egerit, ut terminos & nomina artium ac ſcientiarum (quorum tamen dictionarium academicum, communibus ſaltem linguæ terminis deſtinatum, nullam plane rationem habeat) explicaret, communibus vocabulis non niſi acceſſorii ac ſupplementi loco adjectis: unde & conſenſit tandem Fureterius, ut ex opere ſuo per arbitros neutri parti addictos ea expungerentur, quæ ad academiæ fundum ſpectare viderentur, relictis tantum iis, quæ uti dictum, extra ejusdem ſcopum forent. Tametſi vero his non attentis Academici Fureterium ex ordine ſuo excluſerint, ac præterea tantum autoritate & exiſtimatione ſua apud Magiſtratum pervicerint, ut privilegium, quod pro ſuo quoque opere Fureterius impetraverat, revocaretur, ſpeciminis etiam ab ipſo pro ſui defenſione editi & a nobis *in actis loc. ſup. alleg.* commemorati venditio ſub gravi mulcta interdiceretur; cum nihilominus Fureterius his neutiquam acquieviſſet, ſed pro ulteriori juris ſui deductione unum al-

terumque ſcriptum aculeatum ſatis & ſatyrico ſale refertum emiſiſſet; feruntur Academici nihil amplius eidem reponere voluiſſe, ac optaſſe potius, ut quidam candidæ mentis extraneus ipſorum hac in cauſa patrocinium ſuſciperet, quam ut per ulteriores altercationes exiſtimationis ſuæ periculum porro ſubire collegium opus haberet. Talem ergo extraneum dudum exoptatum, in ſua tandem perſona extitiſſe ait in præfatione libri hujus editor bibliographus, profeſſus tamen inſimul ſe neutri parti addictum fore, quin potius cauſam Academiæ ita acturum, ut totius rei deciſionem publico eruditorum judicio relinquat, utpote quorum tribunal, ſat plerumque ſeverum, hoc in negotio quam maxime ſuſpiciendum autumat, cum alioqui corã magiſtratu ſuo Academicos autoritatis pondere defenſioni ſuæ ſat pares futuros confidat. Cæterum ſatius putavit re ipſa quam verbis Academiæ patrocinari, indeque aptiſſimum fore, ſi Lexici ſpecimini a Fureterio edito aliud opponeret ſpecimen Dictionarii Academici: unde commodum accidiſſe ait, ut folia aliquot de hoc ultimo impreſſa in manus curioſi cujusdam inciderint, ab eoque ſibi communicata fuerint; quorum publicationem optimæ reſponſionis loco futuram ſibi perſuaſerit, monſtraturam quippe reapſe, tantum abeſſe, ut opus hoc Academiæ tam exſuccum ſit, ceu quidem Fureterius perhibere voluerit, ut potius ejusdem præſtantia clare ſit oſtenſura, neutiquam in vanum fuiſſe, quod huic rei tantum temporis a tot viris illuſtribus fuerit impenſum. Opus ipſum jam quod attinet, certe ſua id laude utique dignum eſt, ejusque uſus, maxime cum ad umbilicum usque perductum fuerit, multum ad perfectionem notitiamque pleniorem Gallici idiomatis contribuet, cum non ſaltem plerisque vocibus phraſeologia uberrima ſubjiciatur, ſed & proverbia, ut quæ nimis plerumque morantur linguæ non ſatis gnaros, ubique ſollicite exponantur. Cum vero non niſi exigua hujus operis portio jam quidem exhibeatur, ut quæ intra terminos literarum alphabeti A B & ex parte C conſiſtit, hinc ſummopere exoptamus, ut fœtus hic tot egregiorum hominum deſideratiſſimus poſt tanti temporis geſtationem tandem integer in lucem emergat: nec Fureterii etiam utiliſſimus labor ulterius ſufflaminetur, quin potius expedita utriusque horum editione propediem eruditorum voto ex aſſe ſatisfiat.

JOHAN-

Digitized by Google

JOHANNIS SCHILTERI HERENNIUS Modeſtinus, ſive Fragmenta libri περὶ ἐυρημάτων, Commentario illuſtrata.

Argentorati, apud Joh. Fried. Spoor, 1687, in 4.

CUm ſummum jus, ut proverbium ait, ſumma ſæpe injuria eſſe ſoleat, nemo non videt, quam proficuum ſit, eas obſervationes & regulas annotare, quibus rigor ille & durities juris per æquitatis velut ſeceſſus emolliri valeat. Certe enim haut ultima portio, quin potius ipſa prudentiæ juridicæ anima in eo ſita eſſe cernitur, ut quis cavere ſic & conſulere clientibus ſciat, quo arreptis ejusmodi viarum compendiis metam negocii civilis felicius attingant. Tametſi vero e recentioris ævi Jurisconſultis haud defuerint, qui Cautelas tales in aliorum gratiam congeſſere, quos inter Raymundus, Fichardus, Brederodius, & recentiſſime celeberrimus Strykius (cujus Tractatus de Cautelis contractuum antehac a nobis commemoratus, nuper adhuc prelo rurſum ſubjectus fuit) imprimis eminent: nihilominus, quod mireris, inter Romanos & antiquiores illos jurisprudentes nemo reperitur, qui huic ſcriptionis generi calamum commodaverit, cujusque opera adhuc habeamus reliqua, præter unicum Modeſtinum, Conſiliarium quondam Cæſaris Alexandri Severi & Proconſulē Dalmatiæ, qui inter alia quæ edidit ſcripta ſingularem librum περὶ ἐυρημάτων ſeu de Cautelis conſignavit; de quo tamen itidem nil nobis remanſit, niſi quantum ejus ex generali illo ſcriptorum juridicorum naufragio ſervare placuit Pandectarum compilatoribus. Pauca nimirum hæc fragmenta ſunt & decem omnino legum ambitu comprehenduntur; puta *legis 65. de Procur. l. 25. ad SC. Vellej. l. 63. de Jur. dot. l. 58. ſol. matrim. l. 9. de ſuſp. tutor. l. 4. de vulg. & pup. ſubſt. l. 50. de adquir. vel om. hered. l. 19. de uſu & uſufr. & redit. &c. l. 53. de cond. & demonſtr. l. 45. ad SC. Trebell.* Quemadmodum vero boni vini etiam feces colligere quandoque juvat, ita nec dubitavit conſultiſſimus Schilterus paucula quoque hæc rei tam pretioſæ fragmina ſtudioſe corradere, eademque more ſuo, hoc eſt, erudite ac ſolide explicare. Hinc ſingulis legum modo recenſitarum ſingula dicavit capita, ubi poſt expoſitam textus ſummam & ſenſum, formato certo caſu ſtatum quæſtionis clare ubivis

commen-

commonſtrat, & quid cautelæ inibi contineatur, per dubitandi ac decidendi rationes plenius deducit. Qua occaſione monet, non putandum eſſe, ac ſi dictarum legum quælibet peculiarem in ſe cautelam re ipſa contineat, aut omnia, quæ Modeſtinus in libro hoc ſcripſerit, cautelæ rationem mox habuerint: neceſſe enim ipſum habuiſſe, remediis talismodi extruendis certa prius fundamenta juris ac hypotheſes præſternere, e quorum deductione Digeſtorum concinnatores dein æque facile quid excerpere valuerint, ac ex cautelis ipſis. De cætero & in eo ſpeciatim occupatus fuit, ut in hiſce Modeſtini fragmentis propoſita ad uſum fori hodierni redigeret ac adcommodaret, inprimis quod ob mutatam multum Jurisprudentiæ faciem, harum legum quædam obſoletæ nunc eſſe videantur; imo pleræque, ſi Grœnvvegio aliisque ejus ſimilibus credere velimus; qui nec ipſam *legis 19. D. de uſu & uſufruct. legat.* deciſionem amplius admittunt, quod ſcilicet, quando in eodem teſtamento uni fundus, alteri uſusfructus legatus eſt in eo fundo, uſusfructus inter utrumque horum communicetur; exiſtimant quippe eam verborum interpretationem a morum noſtrorum ſimplicitate nimis alienam eſſe: quod tametſi Noſtro diſpliceat, optat nihilominus, ut ex profeſſo quis conferendis vocabulis forenſibus Romanorum cum noſtratibus operam impendat, idque vel mediante juſto commentario ad *tit. Dig. de V. S.* vel edito dictionario ſeu gloſſario juris; eo quidem pacto, ut non tantum, quæ verba in utraque lingua ſignificatione vulgari & naturali æquipolleant, ſed vel maxime juridica etiam & civili, doceatur; quale quid hactenus inter deſiderata reponendum autumat. In *capite 4.* quod *legem 63. D. de j. dot.* explanat, inter alia ventilatur quæſtio, num converſus ad Chriſtianam religionem Judæus ductam mox mulierem, iterumque deſertam ac proceſſu deſertionis finito, alteri nuptam, poſt hujus mortem in matrimonium repetere valeat? Refertur vero, adductis tam dubitandi, quam decidendi rationibus, in Conſiſtorio eccleſiaſtico Jenenſi ante luſtrum pro negativa pronunciatum fuiſſe, eo quod controverſiam hanc non ex jure Romano, ſed ex Jure divino Hebræorum (ubi talis conjugii renovatio pro abominabili habetur,) definiendam putarent, quippe quod ratione ſua etiam Chriſtianos obliget. Cumque in ejusdem *capitis 4. §. 15.* obiter dictum eſſet de diſſolutione matri-

monii

monii quoad vinculum in caſu commiſſi adulterii, placuit conſultiſſimo Autori, ad dilucidandam plenius hanc materiam, in peculiari Mantiſſa tractatui ſubjecta, hiſtoriam juris circa dogma hoc eccleſiæ Chriſtianæ latius exponere. Ubi primum oſtendit, quod doctrina de ſolutione vinculi in caſu adulterii, in primitiva eccleſia, tam orientali, quam occidentali, ad initium usque ſeculi III obtinuerit, & ab eccleſia Græca ad hodiernum usque diem, poſt factam a Latina ſeparationem, fuerit retenta. Deinde docet, quomodo contraria opinio ineunte ſeculo IV, in Concilio Eliberritano ſeu Granatenſi primum ſubnata, dehinc in Milevitano extenſa, ab Auguſtino poſt contra Pollentium epiſcopum aſſerta, in eccleſiis tamen Galliæ & Germaniæ ſubinde in dubium vocata, nulla denique per 700 amplius annos firma ſanctione ſtabilita fuerit; donec tandem in Concilio Nannetenſi, poſtquam tot ſeculis varie fluctuatum hac in re fuerat, ſententia ferretur, ut tam mulieri innocenti vivente adultero, quam viro innocenti ſuperſtite adultera, matrimoniū cum alia perſona eſſet interdictum. De cujus Concilii tamen epocha certi nihil haberi monet, cum antiquiores quidem conciliorum editores illud poſt Tiburienſe, anno Chriſti 895 celebratum, collocent; Sirmondus vero ex probabilibus conjecturis id omnino antiquius eſſe autumet. Quicquid tamen de provinciali hoc Concilio ſit, certe univerſalis Eccleſiæ ſanctionem hac de re latam, a Pontificiis, antequam Tridentinum ſub anathematismo hocce dogma introduceret, produci nequaquam potuiſſe, Autor evincit.

JOHANNIS MARCKII EXERCITATIONES Juveniles, ſive Selectarum Diſputationum textualium, atque Orationum in Academia Franekerana olim habitarum faſciculus.

Groningæ, typis Dominici Lens, 1686, in 8.

UT ſpem in operibus venerandi avi ſui Cloppenburgii anno 1684 junctim editis, factam adimpleret clariſſimus autor, hunc Exercitationum faſciculum, quamvis anno fere integro ſerius quam cogitaverat, per varia a typographo potiſſimum injecta impedi-

menta, in lucem publicam emiſit. In cujus Præfatione ſatis prolixa primum obſervat, inter opera Avi ſui poſitam quoque eſſe *Rem Judicatam de falce miſſa in meſſem theologicam ab Antonio Deuſingio* &c. quam eliminandam quidem cenſuerit Antonii filius Hermannus Deuſingius, JCtus celeb. judicans paterno nomini, quin & ſibi maculam inuri repetita vulgatione litium dudum ſepultarum, inprimis cum multi aut ignoraturi aut ad manus habituri non eſſent, quæ oppoſuerat Parens; ſed ejusdem deſiderio a ſe ſatisfieri haud potuiſſe, cum non putaret in operum omnium ab avo editorum collectione ſui eſſe arbitrii, ut eam ſupprimeret; præterea nec ſententiarum ullam inſtitueret cenſuram, nec crederet ipſum Patris opiniones ſuas facere, aut maculam ullam inuri defuncti magno nomini, nedum ipſi, ad quem propria ingenii felicis libertate inſtructum Patris defuncti placita non ſpectarent. Quo tamen omnem pravam amoliretur ſuſpicionem, Lectorem ſuum hic monere voluit, ſe non deſiderare, ut vel ex avi ſui litteris & excerptis, vel judicio Leidenſium, neglectis Viri ipſius prolixioribus ſcriptis, de ejus opinionibus irrevocabile fiat judicium; nedum ut opiniones hæ, ſi forte poſt examen juſtum paradoxæ videantur, ullam deteriorem de præſtantiſſimo Filio ſuſpicionem cuiquam injiciant. Deinde notat, ſe poſt abſolutam diſputationum ſuarum impreſſionem, in doctiſſimi viri Johannis Vlak, Paſtoris Zutphanienſis, eruditiſſimum opuſculum, quo ille eundem Ezechielis locum de Statutis non bonis, ſeptem exercitationibus mox recenſendis a ſe ventilatum, vernaculo ſermone quam maxime illuſtret, incidiſſe, & obſervaſſe, quod cenſuram theſium ſuarum candidam inſtituerit, noſſe tamen ſeſe ſeu ipſi ſeu ipſius ſententiæ opponere, ne male videatur liberalem Viri candorem interpretari, ac de ſenſu hujus textus nova contentionis ſerra reciprocetur inter Fratres, quem putet ex ſcriptis variis inter ſe collatis ſatis conſtare poſſe ſedulo indagatori; aſt ne plane ſileret, quædam contra laudatum Paſtorem, ſatis modeſte tamen pro vindicanda ſua ſententia in medium affert. Ultimam eamque maximam Præfationis partem repetitis, ut ipſe vocat, ineptiis Johannis Craſſetii, Jeſuitæ Pariſienſis, de Sibyllinis Oraculis explodendis impendit, & ſex & viginti ejus articulis totidem theſes opponit. Ipſe Faſciculus ſex & viginti disputatio-

Digitized by Google

putationes ſecundum Codicis ſacri ordinem collocatas, cum ad certorum Scripturæ locorum illuſtrationem ſpectent, nobis exhibet. Quas Juveniles inſcribere viſum fuit Autori, quia circa vigeſimum ætatis annum, quædam etiam longe ante illum ſint compoſitæ in commoratione Lugdunenſi, neque aliqua nunc inſignis facta ſit mutatio, ne opus eſſet aliud, novusque plane labor. Agunt vero I. & II. de *pœna excidii*, quam Deus non tantum ad contemtum feſti Azymorum *Exod. XII, 15.* multarumque legum poſtea a Moſe latarum, ſed etiam ad neglectum circumciſionis ipſo Abrahami tempore *Gen. XVII, 14.* ſtatuit; ubi rejectis aliorum ſententiis, qui vel de capitali ſupplicio, vel eccleſiaſtica excommunicatione, vel morte præmatura divinitus immiſſa tantum, ſive cum totali ſeminis exſtirpatione conjuncta, vel morte æterna eam interpretantur, exponit de excluſione a Dei fœdere omnibusque promiſſis & beneficiis, quibus fœderati ex Dei gratia fruuntur, ac oſtendit nullum hactenus propoſitum fuiſſe ſenſum, qui non ex hac interpretatione fluere poſſit. Inferre enim excluſionem a Dei fœdere non ſolum mortem æternam, ſed & alias iræ divinæ demonſtrationes, per mortem divinitus immiſſam, per ſeminis excidium, aut aliter ſæpe liberrime inſtituendas: quin & excluſionem a Dei fœdere, ſi delictum conſtet, excommunicationis neceſſitatem Eccleſiæ imponere, & ſi ſupplicium capitale Dei lex ſtatuat, illud non excludere. III. IV. V. VI. & VII *de Apparitione Samuelis*, in quarum prioribus non verum, ſed perſonatum Samuelem apparuiſſe, quatuor argumentis ex Saulis derelicti a Deo ſtatu, ſuſcitationis cauſa, quæ fuit Pythoniſſa, modo apparitionis ſcilicet adſcenſione, & apparentis perſona deſumtis, & ab exceptionibus Pontificiorum ſolide vindicatis demonſtrat, in ultima vero quinque objectiones pro ſententia adverſa adductas diluit. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIV. *de Statutis non bonis* occaſione loci Ezech. XX, 25. ubi prolatis & examinatis per aliquot diſputationes variis variorum opinionibus, qui locum hunc *aut de præceptis divinæ legis*, & quidem vel generaliter omnibus, ſic dictis quibusdam ob difficultatem obſervantiæ, aliis ob mortem annexam trangreſſoribus, aliis vero ob impotentiam ad juſtificandum, vel ſpecialiter ceremonialibus, ut non bonis, ob rationes multas allegatas: *aut de pœnis divinis*, vel in comminationibus propoſitis peccatoribus,

toribus, vel actu exercitis ob peccata populi, in fissura terræ, morsibus serpentinis, cladibus illatis &c. *aut de profanarum gentium statutis* civilibus i. e. tyrannico jugo atque molestissima servitute istorum populorum exponunt; verba Prophetæ de statutis Gentilium idololatricis explicat, & septem argumentis suam sententiam confirmat. XV & XVI *de Promisso Eliæ Adventu* ex *Malach. IV, 5.* quem locum non de Elia V. T. propheta, sed Johanne Christi præcursore agere, primum contra quosdam e veteribus Christianis & Pontificiis, deinde Judæorum infidelium cohortem ad oculum demonstrat. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI *de Pane ἐπιούσιῳ*, qui in oratione optima ab optimo Doctore *Matth. VI, 9. sqq.* præscripta expeti jubetur, sed qualis innuatur, inter eruditos, aliis de pane spirituali, aliis de corporali, aliis de spirituali & corporali simul interpretantibus, admodum controvertitur. Inter harum sententiarum divortia mediam suam facit Autor, eandemque refutatis cæteris veritati maxime congruam esse evincere nititur. XXII. de *Cælibatu Pauli*, quem nonnullis impugnari, maximum collocantibus pondus in Apologia, quam ipse Paulus pro se *1. Cor. IX, 5.* instituit: aliis defendi, nixis potissimum 1. Cor VII, 8. ubi Apostolus cœlibatus statum non tantum commendat, sed & eundem sibi vindicare videtur; observat Autor, & rationibus pro utraque opinione adductis sub calcem dissertationis hanc subjungit epicrisin: *Tutissima nobis ea videtur sententia cum Martyre, Aretio, Pareo, Gomaro, ac aliis, quæ opinionem utramque probabilem pronunciat, nec ob defectum Apostolicæ historiæ quicquam hic demonstrative asseri posse statuit. Interim si dicendum sit, quænam sententia magis probabilis videatur, non dubitamus illam præferre, quæ Pauli cœlibatum asserit, cum dictis Autoribus. Tum quod indubie is simplicissimus 1. Cor. VII. sit sensus: tum quod cœlibatus maxime ipsius Apostolatui atque monitis consentire videatur.* XXIII. XXIV. *de Templis Christianorum*, in quibus disputationibus, contra Pontificios aliosque scriptores, e Scriptura pariter atque Historia Ecclesiastica, tempore Apostolorum publicas sacrorum conventuum ædes non habuisse Christianos perspicue docetur. *XXV. & XXVI. de Baptismo pro Mortuis.* Inter loca Scripturæ Sacræ vexatissima, & diversissimis Interpretum placitis illustrata referendum esse dictum *1. Cor. XV, 29.* nullus, credo, ambiget. E quamplurimis

plurimis expoſitionibus ad ſcriptoris ſacri mentem proxime accedere Autori videtur, quæ citatum locum de Baptismo a viventibus, ſed loco ſeu bono defunctorum ſuſcepto accipit, cum hæc verborum ſimplicitati & propoſitionis modo maxime congruat, eiq; nec hiſtoria repugnet, hæc vim argumenti Apoſtolici maxime urgeat, hæc cum antecedentibus & conſequentibus optime cohæreat, hæc nihil ſecum incommodi trahat, hanc etiam Viri maximi ac ὀρθοδοξότατοι tenuerint.

Hiſce Exercitationibus recenſitis Orationum quaternionem, quarum prima de Augmento ſcientiæ Theologicæ, habita in ſolenni introductione ad Ordinariam Theologiæ in Academia Franekerana Profeſſionem d. 15. Septembris A. 1676; altera in obitum D. Nicolai Arnoldi recitata poſt ductum funus d. 22. Octobris A. 1680; tertia de Cœlitum Stolis Albis dicta in inauguratione ad Academiæ Rectoratum, ipſis Kalend. Junii A. 1681. quarta de conficta Conſtantini donatione habita in depoſitione Rectoratus ac abitu ad Academiam Groningo-Omlandicam, ipſis Kalend. Junii A. 1682. ſubjunxit Autor.

ECCLESIÆ GRÆCÆ MONUMENTA. Tomus tertius, pariter editore & interprete Joh. Baptiſta Cotelerio, Socio Sorbonico atque literarum Græcarum Lectore Regio.

Pariſ. apud Franciſcum Muguet, A. 1686, in 4.

DE Autoris inſtituto in Actis noſtris Cal. Maj. A. 1682, p. 135. abunde dictum eſt. Quamobrem ſine ambagibus quæ tertio hoc volumine continentur eccleſiæ Græcæ monumenta recenſebimus. Occurrit I. Sylloge quæſtionum ex *Heſychii* Presbyteri Hieroſolymitani evangelica conſonantia per compendium excerpta, ejusdemque *Heſychii* quæſtio: cur Johannes crucem ab ipſo Chriſto, reliqui vero Evangeliſtæ a Simone Cyrenæo portatam referant? II. Oratio in laudem Baſilii M. ab *Ephræmo* conſcripta & latine quidem inter Ephræmi opera, ſed græce hactenus nondum edita. III. *Evagrii* Scithenſis capita aſcetica cum epiſtola ad Anatolium, ejusdem-

que de re monaſtica libellus, & de nomine Dei tetragrammato, quod Hebrææ linguæ ignarus יהוה pronunciat, fragmentum jam antea a *Johanne Crojo* in ſpecimine conjecturarum ad loca quædam Origenis, Irenæi, Tertulliani & Epiphanii, ſed minus correcte & ſine Evagrii nomine editum, cui ſubjicitur narratio quædam ex vita Evagrii a Palladio deſcripta. IV. *Johannis Chryſoſtomi* homilia in illud Matth. XXI, 23. in qua poteſtate hæc facis? V. Capita nonnulla *hiſtoriæ Lauſiacæ* a *Palladio* conſcriptæ e duobus Colbertinæ bibliothecæ codicibus collecta, & græce hactenus nondum vulgata. VI. Ægyptiorum Monachorum hiſtoria ſive Paradiſus. VII. *Nili* de octo vitiis tractatus, non ille, quem *Franciſcus Combefiſius* in noviſſimo BB. P. P. auctario, & *Joſephus Maria Suareſius* in collectione opuſculorum Nili latinitate donaverunt, & cum antiqua verſione *Emericus Bigotius* poſt Palladii de vita Chryſoſtomi dialogum iterum typis imprimi curavit, ſed alius, qui nunc primum græce prodit, cum hactenus in operibo *Damaſceni* ex *Jacobi Billii* verſione latino tantum habitu comparuiſſet. VIII. Vita Sabæ a Cyrillo Scythopolitano ſcripta. IX. *Timothei Presbyteri* CP. libellus de triplici hæreticorum receptione, e codice regio, qui a Poſſevini ana, Meurſiana, Combefiſiana cæterisque editionibus haut parum diſcrepat, expreſſus, ejusdemque libelli compendium ex *Niconis* Pandecte deſcriptum. X. *Anaſtaſii Sinaitæ* de tribus quadrageſimis, & *Anaſtaſii Cæſarienſis* de jejunio Deiparæ tractatus, & non nulla ex *Nicone* de jejuniis excerpta. XI. *Nicephori CP.* canones Synodici & epiſtola canonica. XII. *Johannis Presbyteri* epiſtola ad *Leonem Grammaticum Archiepiſcopum Calabriæ*, cum Leonis canonico reſponſo. XIII. *Johannis Zonaræ* canon in Deiparam, qui ex interpretatione *Genebrardi* in B. B. P. P. latine tantum & truncatus extat. XIV. *Theodori Balſamonis* epiſtola de Raſophoris. XV. Græcorum criminationes adverſus eccleſiam Latinam cum epiſtola ad Innocentium III. XVI. Phile verſus in Spiritum Sanctum.

Hæc eccleſiæ græcæ monumenta *Cotelerius* notis imprimis criticis ſic illuſtrat, ut quavis occaſione data ad alios quoque Autores diſcurrat, ſuamque iis emendandis operam impendat, nec raro jocularis quosdam ſive librariorum ſive interpretum errores, quibus & notantem recreari, & lectorem oblectari dicit, obſervet, qualis

ille

ille apud *Blaſtarem* in Synodico Beveregiano, ubi litera *u*. c. 32. interpres non animadvertit pro ὑΦων vigilans legendum eſſe ΝΙΦων, quod eſt nomen proprium Metropolitæ Cyziceni, & apud *Philoponum* libr. 4. c. 5. cosmopol. ubi cum inter varia maria recenſentur πόντ☉ ὀλιγυσικὸς, interpres non attendens articulum præpoſitivum ὁ a voce λιγυσικὸς divellendum eſſe, mare Oligyſticum vertit pro Liguſtico, & apud *Anſelmum Hævelbergenſem* dial. 3. c. 6. ubi legitur: *in qua hæreſi* (Ariana) *præcipuus fuit Euſebius, qui relicta hæreticorum civitate primo concupivit & poſſedit Nicomedienſem eccleſiam, poſtea vero hanc Cplitanam eccleſiam invaſit*, cum legendum ſit: *relicta Berytiorum civitate*, ſiquidem hunc Euſebium Berytiorum epiſcopum fuiſſe conſtat, antequam Nicomedienſi & Cplitanæ eccleſiæ præeſſet.

Cæterum cur *Cotelerius* obſervationibus magis neceſſariis prætermiſſis frequenter ad externas & minus utiles notas dilabatur, ejus rei cauſam ipſe hanc exponit, quod cum ob aſſiduum morbum nova inveſtigare non poſſet, veteres animadverſiones ex adverſariis ſuis protrudere coactus fuerit, ne conſumpti in bonis literis labores funditus perirent. Ex morbi enim pertinacia mortem ſuam vir doctiſſimus præſagiebat. Unde in ipſo notarum limine, *nos quoque* ait, *non pauca e variis MSS. collegimus, eaque in lucem emiſſuros polliceremur, niſi jam longioris vitæ ſpes decollaſſet. Quare volentibus lampada tradere cogimur.* Et in epilogo notarum iterum, *has notas*, inquit, *breviores quam par erat, duplici de cauſa confeci, tum ob languorem continuum, tum ut citius tomum quartum aggrederer, quanquam vix ſpes ſit perficiendi, enitar tamen pro viribus. Cum enim illa Sylloge non inutilis cenſeatur, oportet me colligentem atque ſcribentem mori.* Nec vanus augur fuit. Nam diem 12. Auguſti anni ſuperioris vitæ ſuæ extremum habuit.

LA REUNION DES PROTESTANS DE Strasbourg a l' Egliſe Romaine egalement neceſſaire pour leur ſalut, & facile ſelon leurs principes. Par le P. Jean Dez de la Compagnie de JESUS.

id eſt

P. Johannis

P. Johannis Dez, ex Societate Jesu, Tractatus de reunione Protestantium Argentoratensium cum Ecclesia Romana, ad eorum salutem necessaria, & secundum ipsorum principia facili.

Argentorati, apud Dolhopfium, Typographum Episcopalem. A. 1687 in 8.

ANnus jam alter vertitur, cum fama de concionibus ad Argentoratenses, Augustanæ Confessioni addictos, Romanæ Ecclesiæ restituendos habitis, longe lateque percrebuit, spes etiam de earum publicatione facta est. Dum vero hæc differtur, fuere, qui varias moræ causas spargerent; aliqui etiam de approbatione libri dubitarunt, suspicantes plus oblatum fuisse a præcone pacis, quam superiorum suorum consensu præstare posset. Sed suspicionem tollit publica, quæ libello nuperrime tandem edito præfixa est *Vicarii Episcopalis* approbatio d. 2. Jan. hoc anno data, & permissio *Provincialis Jesuitarum Campaniæ*, quæ in fine invenitur, diem 16. Febr. præferens. Ipsa vero materia & structura libri satis ostendit, falsos esse, qui putarunt, alia concionatorem proposuisse *reunionis* media, quam ipsi per suæ religionis placita licuerit, nisi forte de pulpito mollius effatus est quædam, quam calamo expressit: quanquam & hunc ita temperavit, ut eo nomine, & ob perspicuam, elegantem atque tersam dictionem merito laudandus veniat. In ipsa tamen dedicatione, qua Regi Christianissimo *grande nomen*, a Deo, ut scribit, ad exemplum Davidis II. Reg. VII. 9. concessum, evehit, & oppressionem *Reformatorum* in Gallia omnibus ejus gestis præfert, spargere quædam videtur, quæ solitum post libellos hujusmodi eventum minantur. Suggerit enim argumentum, quo Rex moveri possit, ut promissam Argentoratensibus, & huc usque servatam libertatem circa religionem, obstare reductioni illorum ad Ecclesiam Romanam amplius non patiatur, sed *sanctam impatientiam* sive desiderium impleat, quo se & socios ardere dicit Autor, ut Argentinam Romano-Catholicam videant, exemplum, uti sperat, Alsatiæ, imo toti Germaniæ præbituram. Ait enim (idque postea p. 398. repetit) *Missam*, a qua totius cultus Romani summa pendet, teste

Sleida

Sleidano, non abolitam, sed tantum *suspensam* per decretum Senatus A. 1529 fuisse, *donec ejus assertores demonstrassent, esse cultum Deo gratum;* quod nunc factum esse, sine dubio confidit. Spem illam suam confirmat in *præmonitione* quæ dedicationem sequitur, quod Argentoratenses, quorum majores edito A. 1508 libro *de Ordine Ecclesiæ suæ*, Lutheri dubitationem de authentia Epistolæ D. Jacobi probaverint, ab ista tamen ante annos quindecim, revisa & iterata *Ordinis* illius editione recesserint, idem in aliis capitibus non minus facile facturi videantur. Principia inde & regulas in hoc præloquio præstruit, & utrique parti communes esse putat, per quas examen controversiarum peragendum sit. Ex illis conclusiones elicit, quæ in fine libri leguntur, quas hic anticipare lubet, ut scopus Autoris in titulo jam indicatus tanto liquidius, antequam ejus stabilimenta proponamus, cognoscatur.

Prima itaque conclusio est: *Ecclesiam Romanam esse adhuc hodie, sit olim, veram Ecclesiam Jesu Christi;* erroribus enim fundamentalibus carere, & quod falso tales illi imputati fuerint, ab ipsis jam agnosci Protestantibus Argentoratensibus. Ex horum sane ore XIII ejusmodi errores p. 438. & seqq. enumerat, de quorum præcipuis in enarratione hac nostra mentio occurret. *Altera* conclusio est: *non esse fidem divinam, nisi in Ecclesia Romana.* Cum vero fides divina non nisi verbo seu revelationi Dei innitatur, multus est in hujus conclusionis probatione, ut traditionem cum verbo scripto æquiparet, & jus infallibiliter interpretandi Scripturam Ecclesiæ Romanæ asserat; ostensis incommodis, quæ sublata tali definitionis potestate, & per interpretationes privatas oriantur. Hic ad multiplices dissensiones inter eos, qui a Romana Ecclesia discesserunt, provocat, & *Matthiæ Prætorii*, quem pro Lutherano habet, *Tubam pacis* allegat. Hac etiam occasione responsum Lutheri, quo protervos reprehensores versionis suæ, & formulæ illius vexatissimæ *sola fide*, acriter repressit, non leviter exagitat, p. 475. *Tertia* conclusio est: *reunionem Argentoratensium necessariam esse ad eorum salutem, & facilem secundum ipsorum principia.* De *necessitate* constaret, si concederetur, quod asseverat, in sola Ecclesia Romana fidem divinam ipsamque salutem quærendam esse; *facilitas* jactatur, quia nunc dicerint, errores fundamentales non esse in Ecclesia Romana, & ve-

Digitized by Google

ritatem quæ in ea doceatur, ignoratam huc usque, jam perſpexerint; accedere Regis omnium maximi potentiam, ſub qua tuti, nihil metuendum habeant ab illis, quorum ſocietatem olim impune non reliquiſſent.

Ex his facile judicabunt lectores, quid agendum fuerit Autori, ut deſtinata exequeretur. Secutus enim numerum & ordinem articulorum Auguſtanæ Confeſſionis, Romanæ Eccleſiæ dogmata, quam poteſt ſpecioſiſſime proponit & defendit; ſi non novis argumentis, at non ſine grata quadam novitatis figura, eamque perſonam aſſumens, quæ ex conſcientia ſua & ſincere agere videatur. At eodem candore producendi fuiſſent, quos in ſcena ſiſtit, collocutores ex parte Argentoratenſium, qui non ſolum concederent, de quibus nulla eſt controverſia, ſed qui etiam regererent, quæ potuiſſent & debuiſſent, non qui his neglectis, aut diſſimulato quæſtionis ſtatu, cauſam ſuam ipſi proderent. Illiberalis enim certaminis genus eſt, cum ſubornatis pugnare. Sed Autor excuſationem ſibi præparaſſe videtur, dum in præloquio ſcribit: *loqui facio Proteſtantes Argentoratenſes, qui non ſunt pervicaces ſive obſtinati, eosque conſtringo, ut concluſiones forment, ex principiis examinatis conſequentes.* Ita referre deprehenditur, non quæ illi dixerint, ſed quæ ipſe dici ab iis voluerit. Quicquid ſit, dubitare non poteſt, eos qui illa locuti ſunt, quæ in libello hoc ipſis tribuuntur, jam pro reunitis & ad Romanam Eccleſiam reductis merito eſſe habendos. Id conſtabit, reſponſa eorum ad articulos legentibus, ex quibus quædam recenſebimus, ſi prius aliquid excerpſerimus ex iis, quibus Autor ſuam exponit ornatque ſententiam, recentiores ſcriptores *Richelium, Walemburgios, Boſſuetum*, aliosque imitatus. Omnia perſequi noſtri inſtituti ratio non fert, & controverſiarum exactior tractatio alterius fori eſt; exempli igitur & hiſtoriæ cauſa laboramus. In Art. IV. *de juſtificatione* p. 24 & ſeqq. pro communibo concesſisque hæc ponuntur: *hominem gratis juſtificari per miſericordiam Dei: Chriſtum ſolum meritum eſſe juſtificationem, patrique ſatisfeciſſe: hujus meriti applicationem neceſſariam eſſe ſalvandis: applicari autem per ſacramenta baptismi & pœnitentiæ. Opera ſive legis naturalis ſive ſcriptæ, quæ fidem præcedunt, ſoliusque liberi arbitrii natura fiunt, nullam juſtificationis partem conſtituere: fidem multum præſtare, neque absque fide pecca-*

Digitized by Google

peccatores juſtificari: neminem autem juſtificari a Deo, cui non ſimul infundatur gratia charitatis. *Vocabulo* juſtificationis *Romano-Catholicos & remiſſionem peccatorum & infuſionem gratiæ; Proteſtantes plerosque remiſſionem ſaltem peccatorum intelligere, gratiæ vero infuſionem ab iis vocari* renovationem & ſanctificationem. Hic cum alia quærant moneantque quos introducit, collocutores, arcem tamen quæſtionis, *an ſola fides ſit medium applicativum, & an bona opera actum juſtificationis ingrediantur*, non petunt, ſed occultato controverſiæ cardine, acquieſcunt reſponſis generalibus, *juſtificari nos gratuito: Chriſtum ſolum meruiſſe remiſſionem peccatorum, & phraſin* imputationis *eo ſenſu ferri poſſe, ut intelligatur, gratis infundi peccatori reconciliato juſtitiam ſanctificantem, eique applicari ſatisfactionem Chriſti, ac ſi ipſe peccator eam præſtitiſſet.* Verum eſt, concedi etiam a Jeſuita, *fide juſtificari* hominem; ſed addit, meritum Chriſti ſola fide nunquam applicari, niſi fiducia de remiſſione peccati per Chriſtum impetranda ſimul inſpiretur, & amoris principium quoddam, quo homo ad odium peccati & novæ vitæ ſtudium feratur, ideoque fidem mortuam a D. Jacobo rejici, & dicta Scripturæ *de fide juſtificante* intelligenda eſſe *de juſtitia inchoata*, quæ ſoli fidei debeatur, quia opera præcedentia nihil efficiant, & fides ſit omnis gratiæ initium. Si vero de juſtitia perfecta, per quam homo juſtus & amicus Dei fiat, loquatur Scriptura, certum eſſe, hanc ſoli fidei a Scriptura non tribui, ſed fidei vivæ, quæ menti diſpoſitiones inſpiret, quas Deus a peccatore exigit, ut eum gratis per Chriſtum juſtificet. Hæc ita admittunt collocutores, ut p. 35. reſpondeant, per fidem juſtificantem ſe intelligere eam, cui juncta ſint opera: (*formatam* cum Scholaſticis dicere potuiſſent) & per *juſtificationem* intelligi ſimul poſſe *renovationem.* De bonis operibus *Artic. IV* docet Autor, illa non niſi præveniente & cooperante gratia Dei fieri poſſe, illique ſoli gloriam eorum deberi, nec niſi virtute meriti Chriſti ea eſſe meritoria, iisque præmia in hac & futura vita promiſſa. Inſtantibus tamen Proteſtantibus, quos inſtruit, reſpondet p. 49. juſtum per bona opera mereri augmentationem gratiæ ſanctificantis, & per conſequens gloriæ; quia enim diverſi hi gradus gloriæ nihil aliud ſint, quam ipſa vita æterna, quam Deus bonis operibus promiſerit, certũ eſſe, hoc ſenſu dici poſſe, quod mereantur vitã æternam.

Isto modo in plurimis aliis capitibus philosophatur, ut ambiguæ probabilitati ubique locus sit, maxime etiam ut videtur, cavens, ne Romanæ religionis Theologis præjudicium afferat, quos in plurimis materiis rixari (*ils se querellent sur une foule des matieres*) mirum non esse dicit, p. 143. quia *Deus mundum tradere disputationibus eorum ipse voluerit*, Eccl. III, 11. Exemplo esse potest *Articulus XVIII.* In hoc, ne acerrimas inter Dominicanos aut Jansenistas & suæ societatis Doctores plurimos, qui Molinam sequuntur, disceptationes incurrat, Protestantium solum dogmata refert, sua aut sociorum præterit. Proponit autem ex Protestantium ore (1) *quod homo sit liber in rebus naturalibus & civilibus.* (2) *quod nullam habeat libertatem sine gratia Spiritus Sancti in rebus supernaturalibus.* (3) *quod Deus serio velit* (*voluntate antecedenti*) *salutem omnium, etiam non electorum.* (4) *quod Christus pro omnibus mortuus sit, etiam pro damnatis.* (5) *quod omnibus det gratiam necessariam & sufficientem ad salutem.* (6) *quod homines sua malitia resistere possint & resistant gratiæ, ideoque sua culpa pereant, non ex decreto quod voluntatem hominis cogat.* (7) *quod justificati gratiam per crimina amittere possint & damnari.* Ad hæc epicrisis loco subjungit p. 268: *rogantur a Catholicis Protestantes, ut in hac doctrina subsistant, quam a biennio Argentorati docuerunt, neque turbari se patiantur per ea, quæ Lutherus & discipuli ejus aliter forte docuerunt.* Addit promisisse hoc illos, & agnovisse, quod male fecerint, qui ob hanc doctrinam ab Ecclesia Romana discesserint, ut contrariam statuerent. At clarius in aliis capitibus, quæ maximam schismatis causam præbuerunt, in castra sua Argentoratenses traducit, v. g. Art. VII & VIII de Ecclesia, & versantibus in ea hypocritis. Post longam enim centum fere pagellarum catechisationem, Protestantes *ut viri honesti* (gens d' honneur) sistuntur, qui concedunt, *Eccl. fam Romanam ab initio suo, per secula septendecim veram fidem continuasse, & Episcopis Romanis Petri successoribus primarum jure divino deberi*; agnoscunt continuam Ecclesiæ veræ visibilitatem, in qua non salvati solum homines sint, sed & singulari sanctitatis dono inclaruerint, v. g. *Bernardus, Franciscus, Gerson.* Moveri se dicunt Episcoporum perpetua successione. Wiclefi & Hussi discipulos ab Ecclesia excludunt, & Lutherum novam incepisse non diffitentur. Sic affectis Catechu-

menis

Digitized by Google

menis hiſce, & plene ut p. 146 refert, convictis Magiſter ſex duriſſima pronuntiat decreta, quibus ſolam Eccleſiam Romanam pro vera, Proteſtantē autem pro hæretica proclamat: in illa ſola verum verbum Dei recte intellectum, & veram fidem divinam collocat; non niſi humanam, etiam in articulis orthodoxis, Proteſtantibus concedens. His ſtantibus brevem aphorismum ſubjungit, *totam litem dirimtam eſſe.* Hi reſponderunt p. 150, *ſe iſta omnia perfecte comprehendere, & ut viros qui bona fide veritatem indagent, juſta illa effata ſatis penetrare.* Quis jam ab his alia expectet? Eadem igitur ſubmiſſione audiunt Art. X *de S. Cœna*, quæ ejus occaſione de transſubſtantiatione, de adoratione ſacramenti, & contra omnipræſentiam Chriſti hominis, diſputat; neq; repellunt, quæ ex Luthero ipſo adducit ex *libro de Captiv. Babylon. A. 1520. edito*, cum *transſubſtantiationis* dogma pro indifferenti adhuc habuit; licet poſtea & id, & alia inter initia diſputationis ſuæ retenta, apertiſſime retractaverit. Sic Art. XI & XII *confeſſionis particularis* neceſſitatem agnoſcunt; Tridentini concilii æquitatem probant, quod eorum peccatorum enumeratione contentum ſit, quorum poſt diligentem excuſſionem confitentes reminiſcuntur; *ſatisfactionem* etiam merito exigi, & ad levandas pœnas temporales proficere concedunt. Non minus liberales ſunt in admittendo *ſeptenario Sacramentorum numero*, Art. XIII, & pro calumnia habent, quæ circa opinionem de *opere operato* Romanæ Eccleſiæ imputantur. Miſerrime vero affliguntur, & commiſerationem excitant, cum ex Magiſtri dictamine ad Art. XIV *cum terrore* (p. 248, 254) percipiunt neceſſitatem ordinis & miſſionis ab Epiſcopis, & quod hi jure divino presbyteris propoſiti ſint: ſic enim & primis Reformatoribus, & hodiernis Eccleſiæ Proteſtantiū miniſtris omne jus docendi & ſacramentorum adminiſtrandorum intercidit. Ita exautoratos ſe agnoſcunt, & nullam Art. XV difficultatem faciunt, circa *ceremonias* a Romana Eccleſia præceptas, nec Art. XIX circa *cultum ſanctorum*; liberati maxime ab illa ſollicitudine, an & quomodo ſancti preces hominum audiant: docentur enim p. 277 ex *Hug. de S. Victore*, nihil referre, ſive audiant ſive non audiant. Deum enim nihilominus in ſanctis ſuis coli. Optime capiunt, quod idem ſit ſanctorum qui vivunt, & eorum qui mortui ſunt, interceſſiones quærere. Improbant, quod idololatria imputata fuerit Romanæ Ec-

cleſiæ, & quod in *Apologia Aug. Conf.* negetur cultus iſte ante Gregorii Papæ tempora in Eccleſia fuiſſe. Diſcunt, non præcipi cultum ſanctorum, ſed ſuaderi aut licitum haberi. Has ſcilicet veritates tanquam nunc demum cognitas, reverenter & prompte ſuſcipiunt; pro ſolatio vero indicat illis Magiſter, indies ſeveriores leges in Eccleſia Romana adverſus abuſum cultus ſanctorũ ferri & expectandas eſſe. Ex epilogo, qui articulis doctrinalibus Aug. Conf. ſubjicitur, magnum argumentum reperire ſibi viſus eſt Autor, in verbis, quibus Proteſtantes aſſerunt: *nihil eſſe in ſua doctrina, quod diſcrepet ab Eccleſia Romana, quatenus ex ſcriptoribus cognoſcitur.* *En*, ait, *agnoſcentes Romanam Eccleſiam fuiſſe & eſſe adhuc veram eccleſiam, quia nihil contra eam credere aut docere volunt*; dein *abuſus ſolum quosdam in ritibus notant, probant igitur fidem.* Irridet eos, qui putant ſermonem eſſe de antiqua Eccleſia Romana; de ea enim (ait) agunt, in qua ſint abuſus, a qua ſecedunt, a qua pro hæreticis habentur. Hic quoque aqua hæret collocutoribus illis Argentoratenſibus, ideoque haud difficulter concedunt, non adverſari articulos Aug. Conf. Eccleſiæ Romanæ, ſed omnes ita explicari debere, ut cum ejus ſententia concordent, & inde actũ, ut Lutherani in Alſatia animum retinuerint, redeundi in Eccleſiam Romanam, crediderintque ſalutem in illa inveniri poſſe, & ab omni errore in fundamento eam immunem eſſe; nec abuſus in ritibus obſtare, quo minus ſit vera Eccleſia, imo nec abuſus in ritibus recte explicatis deprehendi. Tanti jam, judice Jeſuita ejusque neophytis, poſt tot annos conſtat, quod *confeſſionis autores* ſtylum temperarint, veritatis profeſſione & modeſta errorum indicatione contenti, neque plane deſperantes de adverſæ partis emendatione. Interim, ſi locus eſt huic interpreti, omnium mortalium ineptiſſimi fuiſſent confeſſores, ſi per Romanam Eccleſiam, cui obloqui nolebant, illam intellexerunt, quæ illo tempore vigebat & conſpiciebatur. *Menzerus* (ut unum ex millibus allegemus) clariſſimus inter noſtros Theologus, ad epilogum illum nihil minus, quam talem gloſſam cogitans, ita commentatur, in *exegeſi ſua* ad verba: *quatenus illa ex ſcriptoribus* (antiquis, *addit*, & probatis) *nota eſt: Obſerva diſcrimen inter Eccleſiam Romanam veterem orthodoxam, & recentiorem ab Anti Chriſto ſubjugatam.* Sed non confeſſores illi tantum, hoc qui iis nunc tribuitur,

Digitized by Google

tur, ſenſu omnium ludibrio ſeſe proſtituiſſent, ſed nec levius Carolus V Imp. omnesque Romanæ religioni inhærentes Imperii proceres incurriſſent, tam ſevero edicto, quale in comitiis illis adverſus confeſſionem editum eſt, in eos detonantes, qui nihil contra eam, quæ tunc publice docebatur, Romanæ Eccleſiæ fidem & diſciplinam ſtatuiſſent. Recenſent autem in decreto ſat longo ordine, quæ contra illam religionem novari exiſtimabant, quam ipſi veterem & incorruptam credebant, Proteſtantes vero erroris & innovationis arguebant, ad veriorem & incorruptam antiquitatem provocantes.

Pauca addemus ex traditis Dezii ad articulos ſeptem Auguſtanæ Confeſſionis de abuſibus, cum pleraque ex præcedentibus intelligi poſſint. Artic. I de *communione ſub utraque*, omnibus quæ proferri ſolent, argumentationibus laborat Autor, ut ſacerdotibus ſolis cum jure conſecrandi uſum ſacri calicis vindicet. Ita miſeri illi ex diſputatoribus diſcipuli, agnoſcunt p. 358, in cœtu Proteſtantium ob defectum ordinationis epiſcopalis, nil niſi panem & vinum porrigi; meliorem itaque eſſe Romanenſium conditionem, neque præceptum de communicando *ſub utraque* tutum aut evidens eſſe fatentur. Eccleſiam non minus jus ad tollendum calicem habuiſſe, quam ad baptismū ex ſubmerſione in aſperſionē mutandum: ad preces tamen deſcendunt, ut a Pontifice hodierno, permiſſio utriusq; ſpeciei obtineatur, reſponſumque ab Autore concionū accipiunt, p. 359, ſi redierint ad obſequium, & erroribꝰ per quos rigorē Pontificis huc usque commeruerint, renuntiarint, ſperandum eſſe, quod Deus inſpiraturus ſit Pontifici, quæ ad ſalutem fidelium maxime proficua ſint futura. In Artic. II *de matrimonio ſacerdotum*, eadem facilitate ſuccumbentes, aliqua ſpe eriguntur; dum promitti audiunt fore, ut illis ex paſtoribus, qui poſt converſionem continentiam ſervare velint, diſpenſatio detur, ordinem ſacrum obtinendi, ejusque gratiæ initium jam a Papa Argentorati factum eſſe; reliquis a regia munificentia idem expectandum, quod exemplo tori Europæ admirando noviter converſis præſtare Rex ſoleat. Art. III *de Miſſa*, allatis vulgatis omnibus, quæ recenſere ſuperfluum eſſet, Proteſtantes Miſſam non ſolum concedunt ſacrificium *commemoratorium* eſſe, ſed & *propitiatorium*, non quidem (ita enim hoc explicat

plicat Jesuita) ut causam quæ remissionem peccatorum mereatur, aut Deo plene satisfaciat, sed ut instrumentum, quo per formam impetrationis meritum & satisfactio Christi applicetur, p. 399 : hoc sacerdotio & sacrificio carere Ecclesiam non posse, illudque etiam pro mortuis esse offerendum, Judæ scilicet Maccabæi exemplo. Et eodem fundamento purgatorium quoque credunt, mire etiam gaudent p. 402 (*ils sont ravis d' apprendre*) quod intelligant, animabus in purgatorio non nisi per modum suffragii per Missas succurri, & penes Deum stare, an admittere illud velit : delectatos se etiam esse dicunt lectis, quæ Concilium Tridentinum pro Missa & contra ejus abusus definiverit, & petunt, ut hæc quam primum in omnibus Ecclesiis Argentoratensibus restituatur. Art. V (nam IV de *confessione* supra in Art. de *pœnitentia* tractatus fuit) sine difficultate admittitur doctrina de discrimine ciborum, & de jejuniis ab Ecclesia indictis, per quæ tamen solum *dispositio fiat* ad obtinendam misericordiam Dei, nemo autem justificationem ipsam mereatur. Art. VI itidem agnoscunt, doctrinam Romanam de *votis monasticis* Scripturæ fundamento niti, & quod Lutherus & alii, qui ea violaverint, Spiritum Dei non habuerint; lubenter autem intelligunt, quod non ex definitione ecclesiæ, sed ex privata doctorum opinione monachatus æquiparetur baptismo, & quod præceptis Evangelica consilia non præferantur, sed tantum perfectior eorum status æstimetur, qui & præcepta & consilia simul observant; item quod confidere jubentur, reformatum iri vitæ monasticæ enormitates. Art. VII & ultimo *de potestate Ecclesiastica* omnia, quæ in Romana Ecclesia de ea statuuntur admittunt, ut Scripturæ & antiquitati convenientia; deprecantur solum nimiam legum multitudinem, læti interim, quod Magister statuat, solum Deum conscientias obligare, per præcepta licet Ecclesiæ. In fine subnectitur *Revocationis* formula, quam *professionem fidei Catholicæ* vocant, exacte ad placita Concilii Tridentini essabricata. Eam jurati subscribere tenentur omnes, qui in gratiam Romanæ Ecclesiæ recipi volunt, nulla in quocunque scrupulo, magno aut parvo, restrictione aut moderatione cuiquam permissa.

Hæc illis, quibus spes aliqua superfuit, de nescio qua compositione per mutuas relaxationes expedienda, abstergere omnem illius

illius opinionis fucum poſſunt. Quantum enim poſt tot verborum artes & argutiarum tricas ex ſcriptorum hujusmodi henoticorum traditis colligere de verâ illorũ intentione licet, nulla illis aliæ conciliandi & uniendi via cordi eſt, quam quæ conſcientiam & ſalutem omniũ, poteſtati eccleſiaſticæ, quam ſtabiliunt, perpetuo & abſolute ſubjiciat; ita ut ii, qui argumentorum efficaciæ, repugnante mentis teſtimonio, cedere nequeunt, hierarchici dictaminis ponderi cæco ſe ſubmittant obſequio. Id ut recte fit, ſi divina demonſtretur jubentis & definientis autoritas; ita neminem ab infimæ ſervitutis ignominia, & æterno conſcientiæ morſu tutum præſtat, qui humanæ ſolum ſapientiæ aut utilitatis reſpectibus, collum ſupponit.

JACOBI TOLLII FORTUITA, IN QUIbus præter Critica nonnulla, tota fabularis Hiſtoria Græca, Phœnicia, Ægyptiaca ad Chemiam pertinere aſſeritur.

Amſtelodami, apud Janſſonio Waesbergios, 1687, in 8.

IN fabulis Poetarum non minus, quam in hieroglyphica Ægyptiorum doctrina, artem χρυσοποιητικὴν velut ſub involucro quodam vel aulæo latitare, non uno loco affirmavit grande hodie Daniæ ſuæ decus, *Olaus Borrichius*, in doctiſſimo tractatu *de ortu & progreſſu Chemiæ.* Sed idem ante eum tum alii complures, tum *Michael* inprimis *Majerus*, Comes Palatinus Cæſareus, Medicinæ Doctor & Cæſareus Archiater, peculiari libro oſtenſum ivit, cujus hic eſt titulus: *Arcana arcaniſſima, h. e. Hieroglyphica Ægyptio-Græca, vulgo nec-dum cognita, ad demonſtrandam falſorum apud antiquos deorum, dearum, heroum, animantium, & inſtitutorum pro ſacris receptorum originem, ex uno Ægyptiorum artificio, quod aureum animi & corporis medicamentum peregit, deductam; unde tot Poetarum allegoriæ, ſcriptorum narrationes fabuloſæ & per totam encyclopædiam errores ſparſi clariſſima veritatis luce manifeſtantur, ſuæque tribui ſingula reſtituuntur, ſex libris expoſita.* Cujus libri impreſſi dum meminimus, non poſſumus non gemelli tractatus facere mentionem, ab eodem Majero propria manu ſcripti, & quod ſciamus, necdum edi-

ti, qui a non-nemine Bibliothecæ Paulinæ noſtræ non idem pridem fuit donatus. Ejus inſcriptio eſt: *De Theoſophia Ægyptiorum ut antiquiſſima, ſic abdita & ſacra, ad Græcos hinc & Romanos, usque finitimos, ſuperſtitioſo Ethnicæ idololatriæ nomine traducta, & ad nos fabuloſo poeticorum figmentorum nomine derivata, multarum artium circulo, hoc eſt, de naturali rerum metallicarum artificio, quo priſtina mundi ætas quingentis ante Chriſtum natum annis exercebatur, ex umbra ſermonis allegorici, remotis falſis & ridiculis paſſim ad mores & alia etiam vulgo nota detorſionibus, in lucem recens expoſito. Tractatus veritatis inquiſitioni utiliſſimus, & ſcitu perneceſſarius, autore Michaele Majero Phil. & Med D. &c.* Eſt equidem & hic MStus, ut prior impreſſus, Majeri tractatus ejusdem argumenti; at ſi principia cum poſtprincipiis cæteraque omnia inter ſe conferuntur, plane alia opuſculi illius ab hujus ſtructura ac diſpoſitio deprehenditur. De cætero, quod Majerus in tractatibus jam recenſitis oſtendere ſategit, id ipſum quoque in Fortuitis ſupra memoratis perſequitur *clar. Tollius*. Inclaruit is hactenus tanquam Philologus Criticusque non e trivio, quippe qui Auſonium cum notis ſuis & variorum Amſtelodami A. 1671; Ciceronis orationem pro Archia cum notis ſuis Lugduni Batavorum A. 1677; Guſtum ad Longum ut & ἔρωτα κοιμώμενον, & Lucianum de Calumnia cum notis ſuis ibidem A. 1677 edidit. In hiſce autem Fortuitis, ut vocat, ſuis ſub initia hujusdem anni evulgatis, non Criticum tantum agit, ſed & Phyſicum & Chemicum, vel Chemicum fabularum poeticarum interpretem; & Criticum quidem in cap. I, ubi veterem inſcriptionem de Junone Patulcia illuſtrat; III, in quo Petronium cum Virgilio confert; IV, in quo Sophoclis in imitando Herodoto judicium expendit; V, in quo Paſſieni apud Senecam nominis immutationem indicat; VII, ubi Florum & Ciceronem aliquoties tentat; VIII, ubi Lucilium emendat; X, in quo nonnulla in Floro reſtituit; XIII, ubi Virgilium cum Homero comparat; XIV, in quo Seneca cum Sophocle confertur; XVII, ubi paradoxa Ciceronis aliquoties emendantur; XIX, XXI, XXII, XXVI, & XXIX, in quibus multa in Floro corriguntur; quorſum & cap. XVI de formula ſalutationis *Pax vobiscum*, caput item XXV, quo epigrammata quædam partim recenſentur, partim vertuntur, & caput XXVIII de fraudibus ſacris, referenda

ferenda veniunt. Physicum autem agit Tollius in cap. VII, ubi de capillis differit; IX, in quo dispicit, cur luna corporibus proceritatem conferat; XI, in quo virginum ac vetularum discrimen ostendit, & c. XXI, ubi de visu ex professo agit: Chymicum denique in c. II, ubi numerum quinarium Chemiæ; V, in quo aram Amphiarai; c. XII, ubi Lunæ & Solis colores Chemice exponit; XVIII, ubi disquiritur, cur Diana ante Solem sit genita; XXIII, in quo Deucalionis & Pyrrhæ fabula Chemice enarratur, & XXXI, in quo non Regulus tantum stellatus describitur, sed aliæ quædam fabulæ chemice explicantur. His gemina & alia adjicere se potuisse profitetur in præfatione ad lectorem, fabulam nempe Augiæ, fabulas item de columnis Herculis, de columnis ad arcã Osiridis, de columna Solis, & gemmantibus ex ea lauris, de Petris Ambrosiis, de Cyaneis insulis; de Minerva, Iside, Procne in hirundinẽ mutatis; de Luna, Iside, Astarte, Cybele, Venere, cur illæ matres mundi, & magnæ matres; de Ovo mundi, Castoris, Pollucis & Helenæ; de phallis templi Deæ Syriæ, de Priapo, de mysteriis Cereris Eleusiniæ, de Diana Priapia, de imbre aureo, quo Danae inpleta &c. Nam ex his quoque, pluribusque aliis antiquorum fabulis naturam lapidis Philosophici, quí merum ab aliis ingenii commentum habeatur, mirifice eluceſcere confidenter asserit. Fortuitis autem hisce & alia annexuit CL. Tollius; et primum quidem tractatulum, qui inscriptus est, ἔρως κοιμώμενον, seu expositionem marmoris antiqui, in quo Cupido leoni indormiens exhibetur, reflexa in sinistrum humerum dextra, sinistra vero duo papapera complexus, quibus lacerta adrepit, cum literis ad dextrum latus insculptis: O. V. A. R. N. M. Ediderat id libelli Tollius, ut supra indicavimus, Lugduni Batavorum A. 1677, literasque hasce sic fuerat interpretatus: *Omnis Vis Amoris Requie Nocturna Mitescit.* Sed Cl. Rondellius, Professor Trajecti ad Mosam, nocturnum tempus amantibus longe aptissimum esse exputans, scripta Gallice epistola longe aliter literas jam dictas interpretatq fuit, & quidem hoc modo: *Omnis Vis Amantiũ Requiescens Nullíq Momenti.* Item: *Oestro Vernantis Amoris Resistere Nil Miserius.* Igitur non recudi tantũ fecit suum ἔρωτα κοιμώμενον Tollius, sed Rondellii quoq; epistolã de eodem Gallicã latine vertit, suasq; illi notas hac occasione subjecit: ad quas quæ Rondellus statim regessit, in Novellis Reipublicæ Litterariæ mense Martio hujus anni artic. 7. exhibentur. Addidit deinceps & Ora-

tionem, eamque inauguralem de *Fontibus Eloquentiæ* in Academia Teutoburgica habitam, in qua non Hiſtoriarum tantum & Græcæ linguæ, ſed & Eloquentiæ Profeſſor fuerat conſtitutus; ut & Carmen ſeculare heroicum in trecenteſimum primum natalem Academiæ Heidelbergenſis ſuperiore anno ſolenniſſime celebratum; nec non Odam Alcaicam in Natalem LXXII Sereniſſimi Principis PHILIPPI GULIELMI Comitis Palatini ad Rhenum, S. R. I. Archithesaurarii & Electoris; una cum indice rerum & verborũ ſatis locuplete, ut & notatione multorum erratorum typographicorum, quibus hic liber ob abſentiam Autoris mirum quantum eſt defœdatus. Promittit alias idem CL. Tollius in dedicatione Fortuitorum horum ad Sereniſſimum Principem FRIDERICUM, Marchionem Brandeburgenſem, & S.R.I. Archicamerariatus & Electoratus hæredem, cui & Orationem, quam diximus, inauguralem dedicaverat, directa, ſe non *Lucretium* tantum ac *Longinum*, ſed & *Salluſtium*, *Florum*, *Phædrum* & *Artemidorum* cultiores atque emaculatiores editurum, ſeque eo fini iter jam ingreſſum, ut tum Budenſem, tum alias nobiliores Bibliothecas excuteret. Quod inſtitutum cum orbi literato non poſſit non eſſe proficuum, nos Viro boni publici ſtudioſiſſimo, jamque in itinere conſtituto felicem itum ac reditum apprecamur.

JOHANNIS MUYS PRAXIS CHIRURgica Rationalis, ſive Obſervationes Chirurgicæ, &c.

Decas V.

Lugduni Bat. in 12.

EX quo quatuor priores Praxeos hujus Chirurgicæ Decades in Actis noſtris A. 1685, menſe Majo recenſuimus, præſens etiam quinta ab Autore edita eſt, ſed adjecta promiſſione de pluribus adhuc publicandis. Diſtulimus itaque quintam hanc Decadem, donec divulgarentur & reliquæ, eadem nempe opera recenſendæ. Aſt qui a Decades quidé hujus Praxeos Chirurgicæ plures ad nos nondũ pervenerunt, opuſculum vero ejusdem Autoris aliud non ita pridem in manus noſtras incidit proxime memorandum, rem non ingratam

Benevo-

Digitized by Google

Benevolo Lectori facturos nos duximus, si quintæ illius Decadis contenta præmitteremus.

Observatione itaque prima Auctor vulnus capitis ex contusione proponit, cum accurata methodo medendi, reddens simul in explicatione curationis haud inelegantes rationes, quamobrem vulnus linteis carptis impleverit? cur rasilis lanugo lintei, Belgice catoen dicti, in vulneribus adhibita inflammationem gignat? cur olea vulneribus imposuerit nulla &c. Extravagatur deinde paululum, variaque differit de vulneribus stupendis cranii ac cerebri curatis; de difficultate curationis vulnerum capitis in illis, qui venerea lue laborant; de vulneribus occipitis, ossis bregmatis, temporum; de fissuris futurarum; de contrafissura; de enchirisibus in vulnerum capitis religatione & trepanatione attendendis; de remediis in duræ matris vulneribus adhibendis; de victu capitis vulnere decumbentium; deniq; de remedio sternutationem, quæ adeo noxia est in vulneribus hisce, impediente.

Observat. 2. vulnus thoracem penetrans exhibet, iterumque varia profert, chirurgo tyroni admodum scitu necessaria. Scilicet quomodo vulnus thoracis nimis augustum commode dilatari possit? quali specillo profunditas vulneris debeat explorari? cur turundæ filo sint alligandæ, & quamdiu debeant adhiberi? quid agendum, si anteriores thoracis partes simul læsæ, aut vas sanguineū magnum vulneratum? quomodo pulmones læsi cognoscendi? quid expectandum in vulneribus diaphragmatis, cordis & pericardii? num tuto possit cannula argentea vel plumbea loco turundarum in thoracis vulneribus adhiberi? quomodo sanguis in thoracis cavitate coagulatus cito possit resolvi, ut effluat per vulnus, & quid circa paracenthesin thoracis observandum, &c.

Obs. 3. de vulnere abdominis penetrante loquitur, ad cujus explicationem subjungit rationem, quare vulnera abdominis etiam non penetrantia difficile curentur? quid in testium vulneribus metuendum? cur vulnera abdominis quo ampliora, eo magis periculosa sint? quid agendum, ubi, portio omenti vel intestini extra vulnus pendeat? vulnera epatis qualia excipiant symptomata? quid mali vulnus lienis, renum & vesicæ accersat ægris?

Obs. 4. agit de arteria brachii vulnerata, proponitque reme-

dia, quibus adhibitis, vulnus hoc feliciter fuerit ſanatum. Præterea vero rationem reddit, cur vulnera talia, ſi ſupra cubitum habeant ſedem, difficilius medicinam admittant, quam ſi infra cubitum occurrant. Refert deinde ſe inſtrumenta poſſidere ferrea, quibus facile ſanguis ex arteriis diſſectis proſiliens poſſit compeſci; deſcriptionem tamen ipſorum reticet. Ultimo quæſtionem proponit, num liceat in ægris, ubi maxima ſanguinis pars per vulnus effluxerit, transfuſionem ſanguinis tuto celebrare?

Obſ. V. fracturam tibiæ cum vulnere ejusq; curandi methodum ſiſtit. Rejicit autem in ea venæ ſectiones & purgantia, item ligaturam octodecim capitum dictam, quæ alias a practicis in uſum vocantur; redditaque ratione, quare lactantium ac gravidarum oſſa fracta tam difficile ſanentur, duo problemata reſolvit, cur hyeme ſerena facilius diffringantur oſſa? & unde proveniat terror poſt ſomnum in illis, qui oſſium fractura decumbunt?

Obſ. VI. de diſlocatione tali loquitur cum vulnere conjuncta; quo in affectu periculum ſummum perpendens, conſilium Sculteti examinat & rejicit, recenſendo modum curationis in ægro hocce, felici ſucceſſu adhibitum.

Obſ. VII. de naſo ob frigus hybernum læſo agit, propoſitaque hujus affectus cauſa, rejicit ſcarificationes partis & ſanguiſugas ab aliis practicis ad curam morbi commendatas, ipſorum vero in locum reſolventia & ſale volatili turgida, uti ſunt vapor ſpiritus vini, ſperma ceti, &c. laudat.

Obſ. VIII. Brachii atrophiam cum imbecillitate motus ac algore conjunctam tradens, non vulgaribus unguentis & emplaſtris, ſed cucurbitulis non ſcarificatis, fotuq; ex acribus ingredientibus parato curari poſſe docet.

Obſ. IX. uvulam ac tonſillas male habentes ad examen vocat, cumque & in his acidum primario peccare exiſtimet, gargarismata cum ſpiritu ſalis armoniaci acuata maxime extollit, obiter etiam, quid de laryngotomia ſentiendum, inſinuat.

Obſ. X. labium leporinum deſcribit, cum apparatu chirurgico cautelisque ad curam ejus neceſſariis.

JOHAN-

Digitized by Google

JOHANNIS MUYS, MED. DOCT. Podalirius Redivivus.

Lugd. Batav. apud Petr. van der Aa, 1686, in 12.

QUid ſibi velit Auctor nobiliſſimus Podalirio hocce Redivivo, ipſe in præfatione clariſſimis verbis eloquitur. *Poſtquam*, inquit, *quinque obſervationum chirurgicarum decades jam in lucem ederam, nonnulla mihi in mentem venerunt, quæ cum fructu huic meo tractatui annecti poſſe exiſtimabam, ideoque hunc dialogum compoſui, in quo Podalirius redivivus & Philiater colloquuntur. A Podalirio propemodum nonniſi floſculi apportantur fragrantes ex Parei, Guilemeau, Pigrai, Aquapendentis, Fallopii, Hildani, aliorumque præclarorum, quamvis nimis prolixorum chirurgiæ ſcriptorum. Quicquid autem Philiater in medium profert, aut ego ipſe in praxi medica expertus ſum, aut ratiocinando excogitavi, vel denique ex ſolidioribus recentiorum ſcriptis excerpſi.* Eſt itaque præſens ſcriptum inſtar commentarii ad univerſam Auctoris Praxin Rationalem; ſingulis namque obſervationibus quædam, quæ in particularibus capitibus tractare commode haud poterat, nihilominus tamen ad illuſtrationem ipſius obſervationis aliquid adhuc facere judicaverat, addere hic voluit. Exempli loco ſit diſcurſus ad decadis primæ obſervationem primam. Recenſet ibi Philiater primo, quid agendum ſit Medico Chirurgo ſi oculus extra orbitam prolabatur. Progreditur poſtea ac commemorat viſus debilitatem, quam ſibi accerſunt, qui quotidie aqua frigida ſolent lavare oculos. Suadet deinde cicatricem oculorum nunquam tangendam; neutiquam enim ejus remotionis ſpem ſupereſſe. Porro qui eminus videre nequeunt, a medicamentis nullum ſolatium, ſed tantum a vitris concavis expectare debere, perhibet. Denique adverſus palpebrarum rubedinem, inflammationem cum ſordibus, ruborem oculorum, ophthalmiam diuturnam, fiſtulam lachrimalem, cataractam ſcirrhumq; oculorum cancroſum proponit remedia. Nimii eſſemus, ſi ſcholia reliquis obſervationibus adjuncta ſpeciatim exponeremus; quapropter ſolum ex ipſis quædã quæ Auctoris ſunt propria, aut alias non ubivis obvia, recenſere placet. Pagina 20. de fonticulis ipſorumque uſu diſſerens dicit,

ſignum

ſignum habeti certum, haut amplius prodeſſe fonticulum, ubi carnea excreſcentia in margine ejus appareat. P. 26. ſpiritum ſalis armoniaci aromatiſatum, ſe ſæpius in gangræna felici ſucceſſu uſurpaſſe, refert. P. 31 ſpiritum frumenti magis eſſe anadynum, quam vini, experientia edoctus affirmat. P. 37 cæcum a nativitate literas pingere didiciſſe commemorat, & quidem hac methodo: ex ligno aut alia materia omnes literæ efformabantur, tantæ magnitudinis, ut cæcus earum figuras tactu dignoſcere poſſet, atque ita progreſſu temporis calami ope in charta easdem imitatus eſt. P. 55 nervos læſos convelli non ſolum, ſed etiam convulſionum eſſe cauſas, obſervatione ſingulari adverſus Dn. Bontekoe tuetur. P. 71. in cryſtallo montana tam interne quam externe adhibita, admodum conveniens contra cancrum latitare remedium, rationibus & experientia evincit. P. 82. ignivori quomodo ſe adverſus flammæ violentiam muniant, patefacit. P. 96 abceſſus mammarum ſine turundis feliciter ſanari refert. Plura dabit evolutio ipſius tractatus, non prolixi.

LIBRI NOVI.

Divi Chryſoſtomi Epiſtola ad Cæſarium Monachum juxta exemplar Cl. V. Emerici Bigotii: cui adjunctæ ſunt tres Epiſtolicæ Diſſertationes, &c. Authore Jacobo Basnage. Roterod. 1687. in 8.

Prænotionum Canonicarum libri V, quibus ſacri juris atque univerſi ſtudii Eccleſiaſtici principia & adminicula enucleantur: authore Joh. Doujatio. Pariſ. 1687. in 4

Traité de l' Aiman, par Mr. D... a l' Amſterdam, 1687. in 12

M. Tullii Ciceronis de Officiis libri tres, & in illos Samuelis Rachelii Commentarius Philoſophico-Juridicus. Amſtelod. 1687. in 8.

Le bon uſage du Thé, du Caffé & du Chocolat, par M. de Blegny. a Paris 1687.

Hiſtoire des Oracles, par l' Auteur des Dialogues des Morts. a Paris 1687. 12.

Reflexions ſur les cinq livres de Moyſe, pour établir la verité de la religion Chrétienne, par P. Allix. a Londres, 1687. in 8.

La Creance de l' Egliſe Orientale ſur la Tranſubſtantiation, avec une réponſe aux nouvelles objections de M. Smith. a Paris 1687. in 12.

Reflexions nouvelles ſur les cauſes des maladies & de leurs Symptomes; par le S. de S. André. a Paris 1687.

Abregé de la vie de M. Claude. a Amſterd. 1687.

Franciſci Sanctii Minerva, ſive de cauſis Latinæ Linguæ Commentarius, cum animadverſionib9 & notis Gaſp. Scioppii, & Jacobi Perizonii. Franekeræ 1687. in 8.

L' Antiquité des Temps, rétablie & defendue contre les Juifs & les Nouveaux Chronologiſtes. a Paris, 1687. in 4.

Hiſtoire des Revolutions arrivées dans l' Europe en matiere de Religion, par Mons. Varillas, Tome 3 & 4. a Paris, 1687. in 4.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Auguſti Anni M DC LXXXVII.

JOANNIS MEURSII DE REGNO LAconico lib. II. De Piræeo liber ſingularis, & in Helladii Chreſtomathiam animadverſiones.

Ultrajecti, apud G. van de Wader, 1687, in 4.

ANntiquitates Græcanicas ſi quis unquam ſtudioſe ac erudite a prima usque origine eruit & illuſtravit, ſane *Joannes Meurſius* id egregie præ cæteris feciſſe dicendus eſt. Tot enim illuſtria ejus in hoc genere exſtant monimenta, ut ſi quis eorum copiam pariter atque dotes conſideret, non unius hominis, ſed complurium ſummorum ingeniorum fructus legere videatur. Nota ſunt ejus Gloſſarium Græco-Barbarum, Auctores Muſices antiquiſſimi, Auctores Græci hiſtoriarum mirabilium, Athenæ Atticæ, Areopagus, de populis Atticæ, regnum Atticum, Archontes Attici, Themis Attica, Fortuna Attica, Bibliotheca Attica, Atticæ Lectiones, Piſiſtratus, Solon, Ceramicus geminus, Theſeus & reliqua Attica, Creta, Cyprus, Rhodus, Miſcellanea Laconica, aliaque plura. Ex iis quæ poſt mortem Auctoris usque adhuc prodierunt, tres nunc quos modo nominavimus, (quosque Duumviris celeberrimis, *Samueli Pufendorfio*, & *Joh. Georgio Grævio*, quorum ille ex Potentiſſimi Suecorum Regis bibliotheca depromptos cum amico Grævio communicavit, hic editionis eorum curam habuit, orbis eruditus debet,) libelli elegantes ſe offerunt.

In his qui de regno Laconico conſcriptus primo loco cenſetur, non initia tantum progreſſusque regni Laconici in lucem revocat, ſed & multa ſub fabularum involucris a majoribus tradita, e vetuſtiſſimis ſcriptoribus perveſtigata protrahit, unde non exigua

Digitized by Google

pars fabularis, quam vocant, hiſtoriæ intelligi, & ad veram componi poteſt aptiſſime. Nos pro more ſumma capita delibabimus. Capitibus ſex prioribus antiquiſſimi regum memorantur, cap. I. primus eorum *Lelex*, *αὐτόχθων*, Sparti filius, a quo regio Lelegia dicta; deinde *Myles* Lelegis filius, qui in Aleſiis, vico Laconicæ, molam inveniſſe traditur; poſt hunc *Eurotas*, Myletis filius, qui ſtagnantes aquas, alveo & flumine facto, ab agris in mare deduxit, unde fluvio nomen, cujus uxor Cleta cum Phaenna inter Divas relata, hæc; pro Gratiis coli cœperunt; cap. II. *Lacedæmon*, Eurotæ gener, qui a ſe regioni, ab uxore Sparta urbi quam condidit, nomina impoſuiſſe narratur; *Amyclas*, Lacedæmonis gener, qui de ſuo nomine Amyclas condidit; cap. III. *Argalus* Amyclæ filius, quem & Agigæum vocant; dehinc *Cynortas* Argali frater; inde *Oebalus* Cynortæ filius aut nepos, a quo Lacedæmones Oebalii dicti; cap. IV. *Tyndareus* ſeu Tyndarus Oebali filius, qui a fratre Hippocoonte regno pulſus ab Hercule certis legibus reſtitutus eſt, quique Minervæ Chalcioecæ templum ædificare cœpit. Is cap. V. regnum ſponte tradidit genero *Menelao* ex filia Helena, & filiis *Caſtori* ac *Polluci*. Ab hiſce fratribus e Colcho reducibus, templum Minervæ Aſiæ conditum; perierunt autem navi fracta, & Caſtor Argis, ubi ſepultus, Mixarchagenas appellatus. Sequitur bellum Trojanum, ante quod *Ἀθηνᾶ πρόνοια*, Minerva Protemplaris conſulta. Menelai filiam Hermionem *Oreſtes* duxit, & cum ea Regnum accepit. Cap. VI. *Tiſamenus*, Oreſtis filius, qui ab Heraclidis *Euryſthene* & *Procle* vel Patrocle, tunc quum Hebræos Samuel & Saul regerent, dejectus eſt; quæ expeditio cap. VII & VIII uberius exponitur. Eſt autem hic quaſi finis hiſtoriæ Heroicæ ſive fabularis, & veræ initium.

Ab iſtis duobus Herculis nepotibus duo poſtea reges ſimul Spartæ regnaverunt, alter ex Euryſthenidarum ſeu Agiadarum familia, quorum nomina & tempora a cap. IX. usque ad XIV. enarrantur, alter e Proclidarum gente, quorum hiſtoria a cap. XV. usque ad XIX. traditur.

Heraclidis extinctis tyranni Lacedæmonem temere, *οἱ τὴν πάτριον βασιλείαν εἰς τυραννίδα καθίστησαντες*, ut de iſtorum primo Cleomene Polyb. lib II. memoriæ prodidit. Horum quarto Nabide occiſo, in Achæorum poteſtatem Lacedæmonii pervenerunt, qui priſti-

priſtinis inſtitutis ademtis, Lacones ſuis Achæorum legibus vivere juſſerunt; ſed ut iſti quoque Romanis ceſſere, ab his rurſus Spartanis avitis moribus uti permiſſum eſt. Poſthæc Romanis Laconica amice habita, & primo Prætori, deinde ut proconſularis provincia facta, Proconſuli Achaiæ data gubernanda, donec per Domitianum libertas erepta, poſt quod tempus Lycurgi leges deſierunt. Sub Arcadio & Honorio a Gothis ſubacta, at Chriſtiana facta, ad Patrenſem Metropolitanum pertinuit, in civilibus Achaiæ Principi paruit. Poſtea Despotæ ab Imperatoribus Conſtantinopolitanis miſſi eam rexerunt, donec tandem Conſtantinopoli expugnata, ſub Turcarum jugum redacta eſt, quæ cap. XX. XXI. & XXII. enarrantur.

Ultimo capite XXIII exequitur Auctor ea, quæ Reges Laconum ſingularia habuerunt, in quibus nonnunquam a Cragio diſcedit. Totum autem libellum doctiſſimis multis emendationibus & obſervationibus, veluti gemmis radiantibus pulcherrime exornavit.

Sequitur de PIRÆEO cæterisque Athenarum portubus commentarius. Et primo quidem Piræei nomen, populum, ſitum, muros longos σκέλη & brachia dictos, aliasque munitiones, navalia, armamentarium, tres portus nativos, Cantharum nimirum, Aphrodiſium & Zean, duo promontoria, quinque porticus, ſtatuas, Herculem Melitenſem Ἀλεξίκακον pomis cultum, Dianam Ἀρισοβύλην, totumque tractum Meliten, fora duo, quæ commune Græciæ emporium, Δεῖγμα ſeu locum ubi merces peregre advectæ oſtentui exponebantur, magiſtratus cauſa mercatus conſtitutos, jura emporii, balneum, theatrum, templum Jovis Σωτῆρος Minervæque & Jovis Cteſii, lemam, capitibus VIII prioribus exponit. Deinde cap. IX. propinquam ei MUNYCHIAM, ejus fana, aras, & de ea vaticinia, ac tandem PHALERUM, ejus navale, ſpectacula, fontem Clepſydram, fana, aras ἀγνώστων Δαιμόνων vel Ἀγνώστου Θεοῦ, ὧ προσκυνήσαντες χεῖρας εἰς ὑρανὸν ἐξέτειναν, ut eſt apud Lucianum, vel βώμους ἀνωνύμους, item delicias, atque littus ei adjacens Κωλιὰς, in quo templum Ἀφροδίτης Κωλιάδος & reliqua memorabilia cap. X & XI. enarrat.

Ultimo loco habentur in HELLADII CHRESTOMATHIAM annotationes. Fuerunt autem Helladii Ægyptii, urbe Antinoi ſeu Beſantinoi, vel Biſantinoi, oriundi, Chreſtomathias libri IV,

unde hæ reliquiæ e Photii excerptis ad nos pervenerunt, complectentes varias obſervationes, Atticas inprimis, elegantes & doctas. Annotationes ab Auctore tradita varie illuſtrant & confirmant, in quibus memoratu digna ſunt, quæ de Dionyſiis aliisque multis ſcriptoribus antiquis, & eorum monimentis, perquam ſtudioſe ac erudite recenſentur.

ULRICI HUBERI SPECIMEN PHILOſophiæ Civilis & ſtudendi bonis libris.

Franequeræ, apud Johannem Gyſelaar, 1686. in 8.

COmpendium Philoſophiæ Practicæ in eorum apprime gratiam, qui Themidi operas dicarunt, concinnaturus Auctor clariſſimus, exemplo Varronis apud Tullium in Quæſtionibus Academicis, amicos ſuos, in quibus eſt ſtudium, in Græciam mittit, i. e. ad Græcos ire jubet, ut a fontibus potius hauriant, quam rivulos conſectentur. Cum enim hiſtorias Gentium, ſententias de moribus & de republica Philoſophorum, totamque vetuſtæ eruditionis varietatem ſcire horum inprimis eſſe affirmet, idque eo magis, quo frequentius Jure-Conſulti in Pandectis reſponſa ſua, etiam ubi id agere minime videntur, aſſertis veterum ſapientum ſuperſtruere amant; non inutili labore ſe defunctum eſſe putat, quod miſſo in compendium toto opere Ariſtotelis ad Nicomachum, Homerum in nuce quaſi exhibuerit, & hoc modo partim bonos auctores non ſine fructu tractandi (efficaciſſimam quippe proficiendi methodum ait, probatos ſcriptores in ſummam, retentis eorum verbis, contrahere) exemplum dederit; partim propinata priſcorum doctrinæ moralis dulcedine, adipſas inpoſterum Græciæ ſcaturigines, e quibus profluxit omnis admiranda Romanorum *νομοθεσία*, veræ nec ſimulatæ Jurisprudentiæ cultores invitarit. Huic opellæ integrum libellum Carteſii *de Affectibus ſeu paſſionibus animæ*, ut eo manifeſtior fieret ſingularum virtutum natura, ſubtexuit; tandemque de ſuo libros de Jure Civitatis, A. 1672, & iterū A. 1684 publici juris factos, *ἐν ἐπιτομῇ* ſub titulo *Inſtitutionis Reipublicæ* ſubjecit, eo potiſſimum fine, ut tum intra anni ſpatium prælegendo auditoribus eos poſſet abſolvere, tum hoc ipſo occaſionem nanciſceretur, quædam in illis poſita vindicandi.

Conſti-

Digitized by Google

Conſtituerat enim ibi, inter præcipitia Monarchomachorũ, eorumq; qui infinitam abſolute imperantibus in ſubditos poteſtatem largiuntur, medium ac tutum iter eligere. Hinc facta imperiorum diviſione in voluntaria & involuntaria, priora conſenſui multitudinis natales ſuos debere, eumque in ſtatu Democratico, utpote quam minimum a naturali abeunte, in nullum aliud placitum abire ſcripſerat, quam ut ſit fœdus omnium cum omnibus, cujus ſumma foret, ut quæ conſenſu majoris partis ſtatuantur, ea cunctos obligent; nihilque hic tacite excipi, quam ut tum demum reſiſtere majori parti quidam poſſint, ſi illa, coitione facta, palam id agat, ut vita bonisque pauciores exuat, vel manifeſta injuria absque ullo merito ad mortem trahat. Eandem igitur vim atque auctoritatem imperii, qua in Democratico regimine major pars in minorem gaudet, obtinere in Monarchica & Ariſtocratica formis Reges & Optimates, adeoque & in nullis aliis, quam his duobus jam allatis caſibus, reſiſtere imperantibus ſubjecto populo jus eſſe. Præterea iisdem libris, metum vicinæ potentiæ cauſam non per ſe belli ſuſcipiendi juſtificam videri aſſeruerat. Utraque hæc ſententia, quaſi periculoſa rebuspublicis, ſuas experta fuit contradictiones, quibus hic ſub finem præfationis & ſect. I. c. 3. §. 44. carptim reſpondet. Cæterum cum in libris de Jure Civitatis, Jus quoddã publicum Univerſale Politicæ contradiſtinctum, in quo delineatur, *quid in regimine cujusque civitatis fas & rectum, quid ſingulis in eadem republica Ordinibus, Imperanti ſubjectisque imperio ſit tribuendum*, primus omniũ tradere aggreſſus fuerit Auctor doctiſſimus, illi, præter alia, quæ continent haud vulgaria, vel ſolo hoc nomine veniunt commendandi, committendique curioſi lectoris judicio.

ULRICI HUBERI, SUPREMÆ FRISIORUM Curiæ Ex-Senatoris, de Concurſu Rationis & Scripturæ Liber.

Franequeræ, apud Henr. Amama & Zachar. Tædama, A. 1687, in 8.

QUæ occaſio edendi hoc Scriptum celeberrimo Autori fuerit, ipſe in Epiſtola ad D. Johannem van der Waeyen præfixa abunde ex-

Digitized by Google

nit, atque teſtatur ſe perluſtrando Diſputationem inauguralem d. 8. Octob. A. 1686 Franequeræ habitam, verba theſeos octavæ, quibus docetur, *Scripturæ Divinitatem non aliunde, quam ex Ratione adſtrui poſſe; eosque errare, qui aſſerere ſuſtinent, ſi Ratio aliud quid nobis dictaret quam Scriptura, huic potius eſſe credendum*, concoquere non potuiſſe, ideoque contra eadem, ſi forte ab alio ſub cenſuram non vocarentur, aliquid in medium publice afferre & opponere conſtituiſſe; aſt cum ſilentio a Magnifico Academiæ Rectore aliquoties impoſito, id facere fuerit prohibitus, poſitiones quasdam e ſuis libris de Jure Civitatis excerptas repetiiſſe, auxiſſe, ac antitheſibus aliquot inauguralibus earumque refutatione inſtructas, luci publicæ dediſſe. Contra quas cum duo in laudata Academia Theologiæ Profeſſores, D. Johannes van der Waeyen & D. Hermannus Alexander Roel inſurrexiſſent, & ſententiæ ab Auctore voce pariter ac ſcripto improbatæ patrocinium ſuſcepiſſent, eandemque ille quidem in Mantiſſa quadam, hic vero in diſputatione de Principio cognoſcendæ veritatis ſub præſidio ejus habita defendiſſent, præſentem tractatum duumviris illis opponere voluit. Abſolvitur autem ille quinque Sectionibus, quarum prima ſententiam theſeos inauguralis, quam Viri clariſſimi defendendam ſumſerunt, exponit, eandem ad Reformatæ religionis Adverſariorum, inprimis Socinianorum, Rationem fidei ſive Chriſtianæ religionis eſſe principium ſtatuentium, opinionem accedere declarat, & pericula ex illa promanantia, adductis in medium aliquot Reformatorũ Theologorum teſtimoniis, comprobare ſtudet. In ſecunda ſectione ut evincat, falſum eſſe, divinitatem Scripturæ Sacræ, qua autoritas ejus omnis nititur, non aliunde quam ex Ratione cognoſci atque adſtrui poſſe, oſtendit DD. Reformatos agnoſcere lumen & teſtimonium Spiritus Sancti a ratione diſtinctum, quo de divinitate Scripturæ ſummaque fidei ſalutiferæ certi atque convicti, in ea perſuaſione penitus acquieſcant: ipſum Carteſium, a quo theſeos inauguralis Patroni ſuum unicum Veritatis principium hauſerint, ſtatuere formalem credendi, quæ ad credendum propoſita ſunt, cauſam eſſe lumen ſupernaturale, non modo a naturali diverſum, nec in eventu cum eodem coincidens, ſed etiam certius omni lumine naturali atque evidentius: Deum in convertendis infidelibus non ſemper argumentorum ponde-

Digitized by Google

pondere uſum eſſe, ſed ſæpiſſime lumen ſupernaturale iis affudiſſe, ut artificialis methodi ſecuræ & brevi auditu raptæ mentes, liquidius verbo crediderint, quam ſi rationibus examinandis ſolvendisque difficultatibus diu exercitæ fuiſſent: fidelium item, ad cognoſcendam penitius myſteriorum ſanctorum naturam, arcana Spiritus vi mentibus inſinuari guſtum rerum ſpiritualium penetrantiſſimum, eo modo a ratiocinatione diſtinctum, ut ne guſtus quidem ratio reddi poſſit: præter hunc guſtum in verbo Dei duas excellentes Spiritus Sancti operationes, a rationali certitudine fidei diſtinctas, nempe Spiritum adoptionis & exultationem gaudii ineffabilis, quibus Deus ad obſignandam fidem & Sacræ Scripturæ divinitatem utatur, reperiri; tandem ipſum Joh. vander Waeyen, in libris de vera & genuina Reformatorum ſententia in negotio de interprete Scripturæ anno 1669 editis, luminis interni a ratiocinatione differentiâ & Spiritus Sancti teſtimonium in confirmanda fidei certitudine agnoviſſe, atque adeo non ex ſola ratione autoritatem Scripturæ S. adſtrui poſſe olim docuiſſe. In ſectione tertia, theſes aliquot e diſputatione D. Roelii de principio cognoſcendæ veritatis ſub examen revocat, ac demonſtrat, neque in Jurisprudentia, neque in Theologia unicum veritatis indagandæ principium eſſe rationem: effugium, quod vera, recta & ſana ratio tantum hic intelligatur, rem non conficere, cum talis in homine poſt lapſum miſere corrupto non inveniatur: fruſtra aſſeri, nos mentem adhuc in ſe ſuisque facultatibus integram & incorruptam habere, corruptionemque in uſu, actu & habitu tantum conſiſtere: male ſtatuminari, ne quidem notitiam tremendi myſterii de SS. Trinitate poſſe veram eſſe, niſi & diſtincta adeoque vere rationalis ſit, ac nihil affirmandum vel negandum, ſed dubitandum eſſe de rebus, quæ in ſacris litteris habentur quidem, at in ſe non clare & diſtincte cognoſcuntur. In ſectione IV. mantiſſam D. Johannis vander Waeyen oppugnat, & declarat ſe citra injuriam dixiſſe, Spiritum Sanctum iis eſſe Rationem, qui Spiritus Sancti operationem cum ratiocinatione confundunt: non quæſtionem eſſe hoc loco, an rationes, quibus ſacræ Scripturæ divinitas adſtrui poteſt, ſatis validæ ſint ad convictionem, ſed de facultate mentis intelligendi & dijudicandi, adeoque de perceptivitate, ut Mantiſſa vocat, quæri: falſum eſſe, homines irregenitos

nitos non teneri ad credendum, niſi quatenus eis de divinitate verbi conſtare poteſt, eosdemque, ſi extra Eccleſiam nati ſunt, ex ſola ratione de eadem convinci & perſuaderi poſſe: diſcrimen admittendum eſſe inter noſtri & aliorum perſuaſionem: non repugnare ſibi, qui ſtatuunt, rationes ſatis validas eſſe ad convictionem de divinitate verbi, hominem tamen animalem iis ſolis non poſſe convinci: Rationem quoque pro unico veritatis Chriſtianæ principio eſſe habendam iis, qui eandem pro principio auctoritatis Scripturæ unico agnoſcunt: non eſſe Enthuſiaſtam, qui teſtimonium Spiritus Sancti immediatum ſibi vendicat: negantes aliunde quam ex Ratione conſtare poſſe divinitatem Scripturæ Sacræ, parum religioſe loqui, atque negare credentibus lumen ſupernaturale, principium facultatemque novam a naturali Ratione diſtinctam divinitus immitti: ſacræ veritatis cognitioni in homine naturali non tantum occupationes, præjudicia & affectus obſtare: non ſibi ſatisfacere mantiſſæ Autorem, ſi vel maxime ad ſalutarem divinitatis Sacræ Scripturæ cognitionem Spiritum Sanctum requirat: teſtimonia ex Triglandio, Walæo & Eſſenio adducta ſibi haudquaquam adverſari. In ſectione V. ad objectiones quasdam a Theſeos inauguralis Patronis eorumque diſcipulis in medium allatas reſpondet. Sub finem tractatus hujus primo theſes e diſputatione inaugurali, quæ huic controverſiæ, ut modo dictum, primam dedit occaſionem: deinde theſes nonnullæ e diſputatione habita ſub præſidio D. Roellii de principio cognoſcendæ veritatis: tertio mantiſſa Joh. vander Waeyen ſubjecta parti XIX Scenographiæ theologicæ, ſubjunguntur.

DE IGNE DISSERTATIONES PHYSICÆ, auctore Paulo Caſato, Placentino, Soc. Jeſu, in quibus plura ad Ignis naturam ſpectantia phyſice explicantur, & phyſicam philoſophandi methodum cum Ariſtotele conſentire oſtenditur.

Venetiis, apud Nicolaum Pezzana, 1686, in 4.

INgenium pariter atque eruditionem eximiam clariſſimus Auctor ſcripto hoc, varii generis doctrina abundante, & Phyſicæ ſcientiæ funda-

fundamenta tradente, teſtatus eſt. Tituli facies, & dedicatio ad Magnum Hetruriæ Ducem, hunc eundem ſtrenuum Ariſtotelis aſſertorem promittunt. Iſtius enim methodum non minus in phyſicis, ac aliis egregiam approbat, calumniam quaſi mera vocabula obtrudat, avertere laborans. Quem in finem hinc & inde factam Ariſtoteli commentatorum culpa injuriam, ex ipſo textu diluit. Salva nihiloſecius cum Peripateticis pace, quam ubique exoptat, ulterius pergit, & propriam aut aliorum recentiorum ſcriptorum ſententiam tradendo, quantum fieri poteſt, ingenioſa conciliatione cum ipſis gratiam inire ſatagit. Imo ne ab illis deviare uspiam videri poſſit, familiaris collocutionis libertatem in præfatione ideo elegiſſe ſe ſcribit, ne aliquid definite pronuntiare cogeretur.

In *prima* igitur diſſertatione, Igni nobilitatem aſſerturus, ex antiquitatum & hiſtoriarum monumentis, illine an aquæ princeps locus debeatur, diſputat. Hinc a quibusnam gentibus religioſe cultus fuerit, tradit, & quanta commoda ad vitam ſumme neceſſaria, tum naturalia, tum mechanica, tum medica præſtet, variaque plurimorum Auctorum Igni ad ſcripta elogia enumerat. Denique quomodo mediante face accenſa, hujus rei conſcio, e longinquo, variis illius flexibus, certas literas ſignificantibus, animi ſenſa exponi poſſint, edocet.

Diſſertatione *ſecunda* Ignis naturam explicat. Et primum minus convenientibus reputatis aliis diviſionibus, illã potius probat a præcipuis ejus qualitatibus, luce nimirum & calore, deſumtam. Propterea alius ignis dicendus eſt calidus & ſplendidus, alius calidus & non ſplendidus, alius ſplendidus & non calidus, & porro iſte vivus, ille mortuus, hic fatuus. Facta dein alia in vulgarem, & elementarem diviſione, in elementorum naturam inquirit. Quæ cum naturæ ſint, e quibus omnia primum componuntur, & in quas poſtremo reſolvuntur, ſimplices eas neceſſario eſſe ſtatuit, ſed invicem diſſimiles. Ab illa autem particularum diſſimilitudine, diſſimiles oriuntur qualitates. Harum aliæ primæ dicuntur, quæ naturas ſimplices ita commiſcent, ut unum conſtituant ex pluribus; aliæ ſecundæ, quæ naturarum factam commixtionem ſequuntur. Primas dupliciter conſiderandas exhibet, nunc ut activas, reliquas permiſcentes; nunc ut paſſivas, ab aliis permixtas: illas calorem & frigus, has humidita-

miditatem, & ſiccitatem appellans. Siquidem calor craſſiores particulas attenuat, tenuiores commovet & confundit; frigus tenuiores cogit & commixtas cohibet ne diſſolvantur; humiditas natura facilem ſe præbet, ut attenuetur, reliquisque congruens cohibeatur, ne ſecedat; ſiccitas naturam ad id paulo difficiliorem reddit. Verum quia naturis illis, quæ elementi nomine veniunt, neque duæ activæ, neque duæ paſſivæ ſimul ineſſe poſſunt, ſed altera paſſiva, activa altera; idcirco earundem compoſitio quatuor ſpecies exhibet. Harum prima calida & humida vim habet attenuandi & commovendi, ipſaque facile commovetur & attenuatur; ſecunda calida & ſicca, difficulter commiſcetur, facile vero commovet; tertia frigida & humida facultatem habet cogendi, ſeque facile ad aliarum partium nutum fingi permittit & attenuari; quarta frigida & ſicca duriorem ſe præbet, tenuiores aliarum particulas ad craſſitiem adducendo & cohibendo. Quatuor hæ qualitatum ſpecies totidem repræſentant elementa. Quia vero illæ magis, quam in aliis naturis, in aere, igne, aqua & terra elucent, hæ in elementorum denominationem abierunt. Ut autem res penitius intelligatur, humiditatem & ſiccitatem dupliciter conſiderat. Illam nunc difficilius anguſtias corporum ſubire innuit, iisque permiſceri, & aqueam vocat; nunc vero facilius, & aeream dicit. Siccitatem, quæ ob particularum avolantium tenuitatem permiſceri repugnat, igni; quæ ob earundem craſſitiem mixtioni adverſatur, terræ tribuit. Ut inde eluceat, humiditati aereæ contrariari ſiccitatem terream, humiditati aqueæ ſiccitatem igneam. Pro temperamento igitur conſtituendo, craſſiores attenuari naturas, tenuiores combinari neceſſe eſt; hoc a frigore per terram & aquam, illud a calore per ignem & aerem expectandum. Quod ut eo melius contingat, ita invicem miſcentur qualitates, ut elementa bina plus activarū, bina plus paſſivarum poſſideant. Quippe hujus diverſitatis intuitu, activæ in paſſivas agendo, pro robore ſuo mutationem inducunt, & ſic elementa, non niſi fractis qualitatibus, in unam ſpeciem temperant. Proinde & Ariſtotelem, quod vulgaria illa oculis obvenientia corpora pro elementis minime habuerit, ſed propter primarum qualitatum in illis præcellentiam, eorum denominationem tantum mutuatus ab iis fuerit, excuſat. Cum tamen vix poſſibile ſit, mentionem injici illorum, quin vulga-

vulgarium notio menti ſe offerat, rebus non mutatis vocabula alios mutaſſe refert. Etenim illi in artificiali diſſolutione corporum chymica, humorem ſeu phlegma & ſpiritum viderunt aſcendere, remanentibus in fundo partibus craſſioribus, quas illorum ratione fixas nuncupavere. Eapropter ex triplici naturarum genere corpora combinari ſibi perſuaſerunt, ubi inter duo extrema, fixum & ſpiritum, medius ſit humor. Huic mercurii, illi ſulphuris, iſti ſalis nomen impoſuerunt. Non tamen, quod communia illa in uſum noſtrum quotidie venientia corpora intelligenda ſint, ſed quia ſpiritus a phlegmate liberati ardeant, ut ſulphur; partes fixæ remaneant in fundo, ut ſal poſt evaporationem; humor hæc invicem combinet, uti mercurius aurum, cum argentea vaſa eo obducit. Ex quibus chymicorum, uti vulgo, inprimis a Beguino explicantur, elementa rejicit: quandoquidē ſi vel maxime Chymia corpora in ſulphur, ſalem & mercuriū, quæ diverſis qualitatibus & proprietatibus conſtant, diſſolvendo acquieſcere poſſit; Phyſicum tamen alia ratione eadem contemplari oporteat. Priore igitur probata elementorū recenſione, *Ignem* dicit *ſpiritum vim habentem caloris non mediocrem*, ſpiritum indigitans, non aliquid a ſale aut ſulphure diſtinctum, ſed ſubſtantiam tenuem, & ſubtilem, quæ anguſtiſſimos corporum meatus facile pervadat. Correcta dein aliquantulum diviſione ignis in vivum, mortuum & fatuum, quod ultimus ad primam ſpeciem potius pertineat, huic diſſertationi colophonem imponit.

Tertiam de Ignis loco adortus, quod ignis ſupra aerem, tanquā leviſſimus collocetur, inficiatur. Commemoratæ hinc levitatis occaſione, recentiorum quorundam de gravitate hypotheſin, omnia ad centrum propria gravitate niti, ſtatuentem, impugnat. Eadem quippe facilitate, levitati graviora corpora extrudenti, adſcribi poſſe phænomenorum ætiologiam ſibi perſuadet. Quamobrem experimentum Torricellii non aeris gravitatem probare, ſed illud evincere illi videtur, quod omnia certo ordine diſpoſita ſint a natura, certæque conſtitutæ ſphæræ, pro majori, vel minori diſtantia a centro, leviora, aut graviora corpora continentes, ubi neq; ſuperiores inferiores premant, neque ab illis premantur, ſed pro diverſitate naturæ ſuæ collocatæ ſint, quarum ratione corpora nulla ſive levia, ſive gravia, niſi comparate, dici queant. Sic ex his ratio-

nibus mercurius ſubſidet nunc magis, nunc minus, prout ſcilicet major, vel minor ordinis perturbatio contingit, ſi intra raras, aut denſas atmoſphæræ partes reponatur. Unum e pluribus contra gravitatem aeris mercurium prementis pugnans argumentum adducemus; nimirum quod mercurio ex fiſtula longiore digitis 30 exeunte, & totam ſuperficiem mercurii in vaſe contenti attollente, & ſic ſurſum repellente totum cylindrum aereum incumbentem, particulari cylindro aereo major preſſio, quam pluribus toti vaſi imminentibus & æqualem pariter baſin habentibus, quod abſurdum, concederetur. Vim item elaſticam aeris, in fiſtula concluſi, & mercurium expellentis, per antliam pneumaticam probatam, eidem innixus inficiatur: ſcilicet quod ſi aer in eadem compreſſus ſe dilatare conaretur tanto impetu, non repugnaret attrahenti embolo, ſed illum potius repelleret; atqui quoniam hoc non evenit in hujusmodi machina ab aere copioſiore, multo minus expectandum putat ab aere pauciore, in fiſtula concluſo. Quod Boylius majorem mercurii ſubſidentiam, experimento Torricelliano in monte inſtituto, in hujus medio, & adhuc majorem in cacumine, aeris abbreviato, hinc minus prementi cylindro adſcribit; illo Noſter utitur, ut oſtendat, aerem infimum, acceſſione cylindrorum debiliorum, graviorem reddi non poſſe. Facta hinc alia per antliam pneumaticam experimenta, e. g. quod animalia in illa, aere exhauſto, moriantur; veſicæ flaccidæ latera ſe dilatent, &c. non per preſſionē, ſed per tractionem explicat. Elateris enim naturā conſiſtere perhibet, in eo non tantum, ut ſeſe expandat, ſi comprimatur, ſed etiam ſe recipiat, ſi diſtrahatur. Inprimis vero aeris ſuper aquam preſſionem deſtruere videtur hoc modo: *Si aer*, inquit, *aquam premit, & aqua aquam, ſit in vaſe ſuperficies aquæ FG, cui innatat cylindrus ligneus* d a *& extra aquam eſt pars* c d. *Superficiei aquæ FG intelligatur parallela ſuperficies HI, in qua eſt baſis lignei cylindri* a b. *Jam ſic, ſi partes ſuperficiei HI non premerentur æqualiter ab oppoſitis partibus, pars minꝰ preſſa urgeretur ſurſum; igitur tam premit cylindrus ligneus* d a *una cum incumbente illi cylindro aereo, quam premunt aquei cylindri aquales baſeos ſimul cum impoſitis cylindris aereis; at reliqui cylindri aerei*

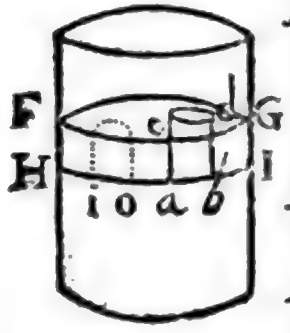

longio-

Digitized by Google

longiores ſunt illo, qui incumbit cylindro ligneo, aquei vero cylindri æqualis baſis non ſunt leviores, ſed æqualis grævitatis cum toto cylindro ligneo: ergo non eſt æqualis preſſio in ab, *atque in* io, *cum tamen ſint conſiſtentia tum liquoris tum ligni. Ex quo non obſcure arguitur, nullam eſſe preſſionem aeris ſupra aquam.* Denique aerem ſe deorſum urgendo, exprimere flammam, tanquam leviorem, negat, cum hac ratione non in coni faſtigium aſcenderet illa, ſed potius baſis in ſuprema parte apparere deberet. Et proin manifeſtum eſſe credit, Ariſtoteliq; conſentaneũ, gravia & levia non niſi comparate dicenda corpora, prout in medio prona ſunt in motũ ſeu ſurſum, ſeu deorſum juxta conſtipationis materiæ diſſimilitudinem. Hujo enim comparationis intuitu, etiã ignis gravis & levis eſſe poteſt, quatenọ quidẽ igniculi, alias non leves, a vapore rariore ſurſum vehi poſſunt. Igni nimirum pondus plurimis experimentis, cum jam a Boylio revelatis, tum etiam propriis, aſſerendum exiſtimat. Florentinorum autem aliqua, quæ pugnare videntur, cum hypotheſi ſua conciliat. Etiamſi in ancipiti hæreat, num igniculi metallo in fuſione aut calcinatione accedentes, illudque gravius in aere reddentes, ex ſua natura graves ſint; vel ideo, quod plures igniculi concluſi in anguſtiſſimo ſpatio minus exigant abeſſe a centro gravium, quam circumfluus aer, minus habens materiæ in mole pari; prout aer, in locum unum congeſtus atque conſtipatus, gravior ſit non conſtipato. Nihilominus concludit, *Ignem omnium ſublunarem hanc univerſitatem conſtituentium elementorum grævisſimum eſſe, atque illi infimum deberi locum in ſphæra elementari.* Nempe certo ordine terræ, aquæ, aeris conſtituto, non niſi aut ſupremus, aut infimus locus igni reliquus eſt. Supremus eſſe nequit, quia potiſſimum res cunctas gignendi inſtrumentum calor, caloris origo ignis, hic validior eſt congeſtus, quam diſſipatus: eſſet autem diffuſus & enervatus, ſi ad ampliſſima in extremo ſyſtemate ſpatia relegaretur, neque poſſet a tam immenſo intervallo in imas fodinarum latebras ad elementorũ permixtionem revocari. Ut ergo infimum locum fortius ſtabiliat, ignem hunc, quamvis ſceleratorum ſuppliciis ad mentem Eccleſiæ Romanæ deſtinatum, nihilominus etiam naturæ decretis obſecundare, aſſerit. Confirmaturus proin ſententiã ſuam, aſtrorũ influxũ ad metallorũ generationem non pertingere oſtendit. Siquidem id agere deberent

aut luce, aut calore. Lux etiam ipſius Solis non transverſum digitum in terram deſcendit; calor vix ſex pedes, etiamſi perpendiculariter radii incidant, penetrat. Cum e contrario obſervatus in fodinis profundiſſimis calor primum modicus, ſed quo altius deſcenditur, penetrantior, ignem, quaſi e corde terræ prorumpentem, & pro diverſitate ſalium, ſulphurum, ſpirituumve, quibus illa ſcatet, metalla, lapides &c, generantem teſtetur. Quinimo inde manare vult aquarum per fluvios mare ingreſſarum, & in altiſſimis montibus fontium nomine prorumpentium exaltationes. Quandoquidem illæ, ab igne hoc in vaporem reſolutæ, per venas telluris transcolentur, atque pro varietate illarum nunc noxiæ, nunc ſalutares exiſtant. Tandem cruciatuum varia genera, quomodo illis ab igne hoc ſcelerati affligantur, exponit, & poſtquam diſſimilem igniculorum naturam agnovit (qua ratione diſparis quoque ſint gravitatis) e terra venientes fixos & terreſtres, ſed illos, qui forte ex ſideribus delapſi, aſcenſum eo rurſus affectant, volatiles & cœleſtes nuncupat.

Ad *quartam* proin diſſertationem, an exuſtione nova ſubſtantia gignatur, indagaturus, ſecedit. Illic Veſtæ nomen modo terræ, modo igni tribuentium lites conciliat, ſi per Veſtam illa pars telluris igneum centrum ambientis intelligatur. Ignem tamen illum altius latentem dimittit, hunc potius cenſuræ ſubjiciens, qui oculis obverſatur. Quia tamen fere unicum vulgarium Peripateticorum, uti illos appellat, materiam primam per mutationes demonſtrandi argumentum, quæſtione in diſſertatione hac propoſita in dubium vocatur, alia ex ipſo Ariſtotele, commentatorum commentis, uti Auctor loquitur, defœdato, rectius deſumuntur. Ibi mutationis principium optimo jure ſtatuitur, ex quo aliquid fit; illud vero utique materiæ notione comprehenditur. Hæc vero, quæ prima audit, non una omnibus eſt, formarum tantum varietate diſtincta, ſed abſtracta illius notio naturis omnibus ſexcentis & amplius modis differentibus licet, tribui ſolet. Adeoque & forma pro illius diverſitate variat, quatenus pro varia compoſitione, aut diſſolutione particularum alia notio, alia forma emergit. Uti hæc ex ipſo Ariſtotele contra vulgares ejus aſſeclas, more aliorum conciliatorum probantur. Atque ſic ex particularum diverſo ingenio membrorum con-

forma-

formatio, nivis in hexaoedrum formatio,&c. dependet. Imo varia ſalium & ſpirituum vis,quam in elementorũ particulas exercent, ſimilitudinis figuræ in diverſis origo & conjecturarum ex phyſiognomia & ſignaturis petitarũ fundamentum ab illo ponitur. Ex quibus propoſita quæſtio facile dirimitur, ſcilicet etiam in igne nullam novam ſubſtantiã gigni, ſed qualitatum fieri mutationem. Jacto hoc fundamento,neque flammam,neq; prunas,neq; ferrum candens,neq; chartam accenſam &c. novam oſtendere formam concludit, ſed propriam ignis formam ad plures ſpecies, tanquam minus perfectas, ſe dilatare: etiamſi ardor in ferro candente,papyro accenſa, &c. non ſolis igniculis, ſed ipſius etiam rei ardentis partibus agitatis ab illis, debeatur. Nova enim per ignem forma ſubſtantialis gigni nequit, quia extinctione interiret, aut aeris formam imbueret, imo tota ignis natura in diſſipatione ſubſtantiæ verſetur. Ubi tandem exuſtionis rationem hanc proponit,ut corpus ex diſſimilibus naturis coagmentatum tantam vim caloris concipiat, ut ſoluto particularum nodo, vel nihil, præter cinerem, aut calcem, aut carbonem relinquatur, vel plane in auras abeat. Illæ vero naturæ tamdiu ignis vocabulum obtinent vulgo, quamdiu acri calore præditæ & luce aliqua conſpicuæ, vim retinent ad alia corpora pariter irritanda, ad ſimilem particularum diſtractionem immiſſo calore; illaque Ariſtotelis auctoritate ſtabilit.

In Diſſertatione *Quinta* Caloris tractationem ſuſcipit: quem cum qualitatem dixerit, & a paſſione differre monſtraverit, ut ratio quomodo corporibus inſit, curatius dignoſcatur, illorum texturam examinat. Atomis igitur valere juſſis, particularum doctrinam profitetur,quæ quidem ad definitam tenuitatem deducantur a natura, divina tamen potentia & ex ſe ſemper maneant diviſibiles. Minima illa corpuſcula inprimis animalculis ex caſeo, in ſanguine, in pedibus deambulantium in Braſilia, &c. genitis, oculorum aciem effugientibus, microſcopii tamen ope apparentibus,& certa conjectura, ex plurimis exili corpuſculo exilioribus membris conſtructis, probabilia reddere laborat. Ubi maxime notatu dignum videtur, in febricitantis per venam ſectam educto ſanguine, vermiculos tenuiſſimos obſervari, qui ſi nigra habeant capita, armatis oculis inſpecti, indicent periculum a febri imminere,quam nulla adhuc exanthema-

themata malignam esse docuerant. Illæ particulæ, certo numero definitæ, quamvis innumerabiles, certis terminis circumscribuntur, id est, figuram obtinent pro naturarum diversitate variam. Constructa ex iis corpora, pro diversa illarum figura & magnitudine, arctius aut laxius cohærent, adeoque interstitia nunc majora, nunc minora relinquunt. Scilicet, quæ similem nacta sunt figuram, non firmiter colligantur, & fluidum constituunt; quæ vero dissimilem, ita sibi aut statim, aut aliquo tempore, aut alio interveniente implicantur, ut divelli facile nequeant, & solidum reddunt corpus. Illa interstitia seu cavernulas ab æthere quodam, seu spiritu, ad naturam corporis pertinente, sed non satis reliquis connexo, ita ut facile ab illo expelli possit aut divelli, locum aliis corpusculis subeuntibus concedendo, repleri autumat. Similes enim illi, ac Cartesius materiæ suæ subtilissimæ proprietates tribuit, suamque sententiam & experimentis ex chymia & matheſi cum selectu depromtis confirmat, & Aristotelis consensu roborat. Quibus præmissis, calorem ab igniculis in poros assumtis, & particulas corporum agitantibus atque in motum cientibus, derivat. Quod si tamen aliqui exinde calorem esse naturam, non qualitatem; substantiam, non accidens, inferre satagant, iis substantias quoque nonnunquam accidentium rationem subire, exemplo atramenti chartæ accidentis, & Aristotelis approbatione instructus, respondet. Et quibus hæc a sensibus petita particularum agitatio infirma videtur, considerandum exhibet calorem ab acidi & alkali conflictu excitatum, utpote & ratione illam comprobante. Ast ut caloris causæ intelligantur, effectus in considerationem venire jubet. Nimirum iisdem ab igniculis, in hypocausto madidum linteum exagitatione & exturbatione humoris aresçit; molle lutum, aqueis itidem & fluidis ejectis, duresçit; homo igniculis per cutem & inspirationem sanguini commistis, eumque exagitantibus, ut humor sub cute exprimatur, sudat &c. Adeoque quatenus igniculi, in corpus immissi, particulas exagitant, hæ exagitatæ a se digredientes majus spatium requirunt, & in intervalla disjunctarum particularum æther hac ratione, ex corpore proxime compresso expressus, succedit, raritatis causa est calor. Illi tamen igniculi & ænea & alia vasa penetrant, quando in illis corpora in fluorem deducunt, alias satis solida. Sic eosdem etiam lucentes

Digitized by Google

centes vitrum penetrare, & in conſpectum ſubire, hoc experimento aſſerere conatur. Vitream phiolam, nulli tamen adjecto pedi innitentem, aqua ex puteo hauſta repleri; eam candentibus prunis imponi; & ubi illa ſatis incaluerit, cineres ex prunis decuti, ipſasque continuo flatu urgeri jubet: atq; ſic flammulas per aquam aſcendentes conſpici, & ceſſante flatu remittere teſtatur. Imo Academicos Florentinos vitri ab igniculis dilatationem, jucundo experimento docere oſtendit. Poſtquam alia deinde ex poſitis principiis phænomena explicuit, intepeſcere corpus dicit, abeuntibus igniculis, & redeunte frigore. Itaque hoc meram eſſe privationem negat, & potius dari naturas ſeu ſpiritus frigidos, pariter uti calidos, & illorum elaſticitatem in conſtringendo, uti horum in dilatando, ſitam eſſe aſſerit. Quod ſi calidi prævalent, frigidos commovent, imo figuram quandoque mutant; ſi frigidi, calidos ligant. Quandoque tamen ita in mixto temperari poſſunt, ut utrique contineantur, neque obſerventur, niſi diſſoluto vinculo, effectibus ſe ſuis manifeſtent. Utrique etiam ſenſu tactus ita pernoſcuntur, quando calidi fibrillas nervorum exagitant, frigidi conſtringunt. Et ut alia, quæ ex illis deducit, mittamus, pergimus

ad Diſſertationem VI de his, quæ virtute calida dicuntur, agentem. Illic ut quæſtionem, an accidentia ſe de ſubjecto transferant in ſubjectum, cum pace Peripateticorum dirimat, diſtinguendo inter accidentia, alia propria dicit, quæ abeſſe nequeant omnino, & hæc metaphyſica; alia, quæ aliunde adveniunt, & hæc phyſica vocat. Et horum ratione ignis ferri particulas quidem commovet, non tamen vim ſuam commovendi in illas transfert. Poſſunt vero ita copulari hæ naturæ igneæ cum aliis, ut non facile ſejungantur, imo in tanta quantitate miſceri, ut aliquas rurſus emittere ſine totius interitu poſſint, quas ideo abundantes & effluentes nominat. Horum igniculorum intuitu illa actu dicuntur calida, quando iidem adeo commoventur, ut calor ſtatim ſentiatur; illa vero virtute, quando illi adeo irretiti ſunt, ut non niſi iisdem in libertatem vindicatis, percipiantur. Adeoque hoc ipſo cauſæ æquivocæ ſola allegatione, illorum differentiam minus recte oſtendi innuit. Ea tamen cum diverſitate igniculi in corporibus latent, ut ex quibusdam non niſi colliſione, aut majore opera elici poſſint, v.g. e chalybe & ſilice,

quæ virtute calida dici non merentur. Contra vero illa, quæ corpori applicata, aut levi calore externo, aut etiam ipsius corporis, actuata, vim suam exerunt, rectius ita appellantur, eaque a salium abundantia penetrantiora observantur. Sic ex hac igniculorum in mixto majore vel minore copia, gradus medicamentorum deducit. Inter illa tamen quædam, v. g. acetum, rosæ, camphora &c. refrigerandi causa adhibentur, cum nihilominus illud non per se, sed per accidens præstent, quatenꝰ igniculi illorũ meatus occlusos recludendo, materiæque peccanti aditum concedendo, aut etiam illam simul exterminando, desideratum illum effectum edant. Refrigerationis occasione in principia inquirit, & hinc tria constituit activa, spiritum scilicet, sulphur, & sal; triaque pariter passiva, terræ damnatæ simile, aquam, & spiritus frigidos. Hos subtilissimos dicit, vim habentes se constringendi, & impediendi dissipationem. Imo tamen cum pro sua, tum pro corporum, quibus cum illis commercium intercedit, natura diversi sunt. Quandoquidem & calidi & frigidi aliam magnitudinem, figuram, & pororum in corporibus diversimode compositis majore vel minore laxitate, diversam activitatem obtineant. Quæ omnia desumtis egregiis e naturali scientia exemplis confirmare laborat. Horum itaque spirituum, aut efficacium perditorum, aut extrusis hebetioribus excitatorum, ratione quædam efficaciora sunt combusta, quædam contra. Etiamsi vero constringendi efficaciam frigori tribuamus, nonnunquam tamen per accidens calida quædam e. g. sal, cadmia fornacum, adstringere deprehendimus, quatenꝰ igniculi illorum humorem secum rapiunt, & exturbant, ut siccitas sequatur. Tandem propositam initio hujus dissertationis opinionem, ad Ecclesiæ Romanæ de Eucharistia doctrinam non extendendam esse monet.

Dissertatione VII, quomodo Ignis accendatur, considerat. Primo propositis dissertatione præcedente principiis ulterius patrocinatur, eadem artis ope chymico experimento declarans. Hinc igne non novam substantiam gigni, sed partes dissolvi, repetit. Hanc vero dissolutionem principiis suis activis tribuit. Ex iisdem spiritibus expeditam magis calefaciendi virtutem, salibus validiorem efficaciam adscribit. Igniculi igitur, seu sal, seu sulphur, seu spiritus sunt, aut igne externo admoto, aut interna agitatione, aut

etiam

etiam attritu, prout in lignis, commoti, partes ad defectionem ſollicitant proximas, adeoque ſpatio hoc anguſto contineri nequeuntes, proſiliunt, & vicinum fomitem, ſi quem repererint, corripiunt. Expoſito porro ex lignis colliſis ignem eliciendi modo; monſtratis lignorum ad igneſcendum majore, vel minore aptitudine, variisque arcendi ab illis ignem munimentis; reddita incombuſtibilitatis in amiantho ratione (quod ſcilicet maneat lapis etiamſi in laminulas & fila ſciſſus, & hac ratione plus terræ & ſalis contineat, quam ut ad motum ignis perduci queant) enarratisque pluribus, jucundis pariter atque utilibus, ad rem facientibus exemplis, totum negotium his verbis comprehendit. *Illa*, inquit, *ignem omnino rejiciunt ita, ut nec in flammam, nec in prunas, accendantur, quæ plurimum conſtant ſale fixo & terra, minimumque habent ſulphuris cum ſpiritibus & humore permiſti, quo partes conglutinantur; illa vero, quæ non parum habent ſulphuris atque ſpirituum, ſed tam ſpiſſa coagmentatione cum ſale & terra facta eſt permiſtio, ut exigui & pauci meatus pateant ad excipiendos immiſſos a proximo igne igniculos, ægre accenduntur: quod ſi ea ſint, quæ ſulphure quidem abundent, ſed anguſtos habeant poros, tarde ignem concipiunt, quem diu retinent: ſin autem ſulphuris atque ſpirituum copiam rara textura conjungat, iſta facile exardeſcunt, & cito abſumuntur.* Reliquum deinde interna exagitatione commoti ignis modum, fermentatione minus perfecta explicat. Scilicet, perfectam dicit inteſtinam quandam commotionem particularum heterogenearum, ex quibus corpus fermenteſcens conſtat, quæ dum opportune agitantur, ſe viciſſim atterunt, comminuunt, permiſcent, apprehendunt atque in unam ſpeciem temperantur. Hanc vero ſalibus aqua diſſolutis & a terra ſeparatis, inque motum incitatis, ſulphureas particulas & ſpiritus proximos corporis ejusdē impetentibus adſcribit, & quomodo in pane, vino, acidis, &c. his mediantibus contingat, refert. Quoniam igitur in igne e fœno madido & concluſo erumpente, non ſimul particulæ in unam ſpeciem temperantur & commiſcentur, ſed tantum diſſolvuntur, minus perfectam fermentationem appellare ipſi placuit.

In VIII Diſſertatione de Flamma & fumo acturus, recenſet plurima ex calce & ſulphureis combinata, aquæ affuſione incaleſcere, quædam etiam in flammam abire. Illud negotium ſimiliter ſali-

bus ſolutis, partes ſulphureas agitantibus, attribuit, in flammam vero quandam ſecedere eas poſſe ideo negat, quod adhuc ab aqua nimis ligentur, ne erumpere poſſint in flammam, uti illud experimentis jucundiſſimis probare ſatagit. Quippe hæc ſulphureis particulis, quæ omnem in partem agitatæ, ſeceſſionem etiam in reliquis procurent, ut junctim erumpant, adſcribitur. Quod ſi vero pauciores illæ emanent, fumus, (qui a nitore, quod uterque exhalatio ſit, non niſi nomine differt;) ſin plures circa ſuperficiem diſcurrant agitantes alias particulas, & earum nexum diſſolventes, pruna ardens; ſin adhuc plures agglomeratæ confertim erumpant, flamma eſt. Fumus plurimis particulis permiſtus reperitur, ut vellicatio in oculis, & carnium a putredine defenſio ſalinas, cadmia & fuligo terreas doceat. Emanantia hinc ex omnibus corporibus effluvia, eaque ambientia, tanquã atmoſphæræ, odoresque per illa, non per ſpecies intentionales fieri explicat, & probat. Poſtquam hinc variæ de fumo diſſeruit notatu digna, carbonum uſum, diuturnitatem, fragilitatem, &c. inprimis propter humoris partes non combinantis defectum, declarat. Modoque lucernas perpetuas conficiendi variorum Autorum enumerato concludit, aut ex tali materia conſtitiſſe, quæ perpetua circulatione non in auras abierit, aut etiam, inſtar phoſphororum, ſola luce, absque calore, ſe manifeſtarit. Ultimo quomodo aer temperatus flammam moderetur, denſus comprimat & exſtinguat, rarus dilatari patiatur, aliquot experimentis explanat.

In Diſſ. IX Ignis extinctionem profitetur. Heraclito ignis mortem, aeris ortum eſſe affirmante, & Ariſtotele, aliquid ex igne gigni negante conciliatis, ignem interire aſſerit, aut pabuli ulterioris defectu, aut vi extrinſeca, illa tamen prunis & flammæ ſæpe diverſa. Variis modis vim aeris elaſticam, quam & Diſſ. III inficias iverat, impugnat, quædam circa ignis exſtinctionem, in antlia pneumatica ſuſcepta experimenta, aeri ſe contrahenti, ſulphureasque particulas ſecum attrahenti, adſcribens. Flatu vero extinguitur lucerna, vento fax, quod vapor accenſus cum plurimis igniculis avellatur & diſſipetur, ut reliqui moveri adeo intenſe nequeant. Rationem hinc reddit, cur quædam ab aqua non exſtinguantur, quatenus ſcilicet illa corpus nequeat imbuere, & prolixè tales ignes conficiendi modum,

Digitized by Google

dum aliaque, quæ aqua aut non, aut unum facilius altero exſtinguat, explicat.

Diſſertationem X cinerum examini dicavit. Hinc diſcrimine inter hos, calcem, & favillas, oſtenſo, vitrificationis negotium tradit, quod a ſalium diverſitate, cum terra in arena aut lapidibus permiſtorum, & facilius aut difficilius ſolutorum, originem ducit. Etenim ſal, & hujus ratione cineres, atque etiam nitrum fœcundare ſolent, quatenus illorum calor & motus facit ad exquiſitius permiſcendas uniendasque cum humore particulas, quibus planta alitur. Et hæc ubique variis inſtantiis confirmat, atque exemplis ſcitu tam jucundis, quam utilibus illuſtrat. Porro enim monſtrata ſalium & cinerum cum ſulphure unione, varii uſus cinerum commemorantur, quatenus inflammationi medentur, odontalgiam tollunt, dentium carioſorum exeſionem juvant, & bullarum eruptione aqua iis ſuperfuſa novilunii momentum, ab aliquibus in ſeminibus terræ mandandis obſervatum, deſignant. Cujus phænomeni ætiologiam cum e luna delapſis exſpirationibus tribuat, harum ratione & lunæ, cæterorumq; ſiderum, quem diſſ. III negaverat, influxum admittit, quo mediante gravidata tellus rerum miram varietatem patiatur. Hincque maris æſtus a lunari halitu, materiam in fundo illius deliteſcentem, in fermentationem agente, & ſic incumbentem aquarum molem propellente, deducit. Æſtus vero nullos abſentiæ materiæ ejusmodi; diverſos, diverſitati materiæ, aut influentium exſpirationum majori vel minori rectitudini, aut obliquitati aſſignat. Tandemque cinerum ſpeciem calcem, ſed magis efficacem dicit, quoniam ſaxa majore ſalis copia abundent quam plantæ.

De Aquis Fortibus Diſſ. XI loquitur. Harum ope metalla diſſolvuntur, & calcis forma ex illis ad fundum vaſis præcipitantur, perinde atque in magiſteriis, decoctis, atque infuſis corpora ſoluta in liquorem abiiſſe videntur, & ad fundum vaſis pulveris ſpecie dimittuntur. Itaque igniculi corpora ſubeuntes, eorum texturam, pro majore vel minore laxitate, aut ſimilitudine, citius aut tardius lacerant. Salium vero imprimis copia & diverſitas, illorũ liquorum ſtygiorum efficaciam magis actuat. Quippe ab illa varia phænomena dependere recenſentur, dum ab abundantia ſalium aciditas, a congrua ſalis & ſulphuris mixtura, dulcedo derivatur. Imo & o-

peratio variat, quoniam non tantum acida coagulatum ſanguinem, partes craſſiores comminuendo, ſolvunt, & nimis tenuem continent & cogunt; verum etiam aquæ fortes propter varietatem ſalium, diverſa activitate pollent. Hinc poſtquam plurima non ubivis obvia ad ſententiam ſuam confirmandam attulit, varios variorum auctorum aquas fortes conficiendi modos exponit, atque quæ alia, præter has, in metalla agant, aut aquarum fortium operationem facilitent, eruditiſſime ediſſerit. Præcipitatio vero contingit partim, quod ſal tartari inſtillatum aquæ fortis ſalibus metalloque jungatur, adeoque mole facta graviore fundum petant; partim quod particulis pluribus avolantibus, reliquæ metallo amplius ſuſtinendo impares ſint, & illud hac ratione dimittant. Plinium poſtea atque Miraldum corripit, quod ille inter carnes gallinarum, hic inter muris ſtercus aurum abſumi falſo autument. Aſſerta igitur variis exemplis ſalibus, ab aliarum particularum nexu liberis, vi ſeſe agitandi, quomodo per illa, in metallorum poris non congruentibus agitata, copulatio eorundem dirimatur, explicat. Denique auro fulminandi vim affuſo oleo tartari ideo accidere exiſtimat, quod particulæ nitroſæ, lapideam quaſi naturam habentes, a particulis tartareis, cohibentibus, vi ignis admoti cum impetu avellantur, & aerem hinc ſcindentes ſtrepitum edant. Quibus alias de auro fulminante annotationes ſubnectit.

In Diſſ. XI Lucem ignis dilucidat. Ariſtotele contra interpretes defenſo, lux ſubſtantia eſſe dicitur a DEO creata, quæ ſeſe expanderet ſuper abyſſum, eaque a plurimis pro igne habetur. Dupliciter vero conſiderari debet, alia nimirum ſiderea, in ſole & aliis ſideribus, ex ſua natura lucentibus; alia terrena, ſeu quæ per terram diffuſa corporum aſpectabilium mixtionem ingreditur. Non igitur aliquid innominatum vocanda lux eſt, ſecundum Ariſtotelem, quem tamen, utpote de vocabulo tantum in populari ſenſu accepto, verba facientem Auctor excuſat. Porro ſalibus magnam cum luce affinitatē intercedere, ex agarico noctu lucente & acri ſale abundante, cujus ratione purgans eſt, aliisque exemplis colligit. Luſtrata igitur diſtinctione inter lucem & lumen, illam in rebus eſſe dicit, & ſine illarum accenſione aut diſſolutione ſeſe exerere, ſed ejus particulas in medio perſpicuo, rectos meatus habente, ciere

& im-

& impellere æthereas particulas in aere, has rursus proximas, usque dum ad oculum pertingant. Agitatio autem illa particularum in tantum temperari debet, ut quidem seeessum eæ moliantur, ab aliis vero contineantur, atque hac ratione motum quendam diastoles & systoles, seu porrectionis atque contractionis exhibeant. Quamobrem a porrectionum crebritate, major claritas; ab illarum amplitudine, major efficacia, minor vero apparentia lucis e longinquo a deficiente jam impulsu in sphæra ampla, propter centri distantiam pendet. Visa hinc sonorum & lucis analogia, colorem a lucidarum particularũ corpori insitarum motibus Auctor deducit, quod ex proxima dissertatione clarius eluceseet. Motus tamen illi ratione medii, in quo fiunt modo reflectuntur, modo refringuntur. Illis vero particulis hunc aeris impulsum ad oculum usque continuantibus sphæricam figuram tribuit, & cum globulis eburneis, in ludo trudiculorum, pro vario appulsu motum variantibus confert. Hæcque omnia, ut ad penitiorem lucis cognitionem deducantur, ex legibus Dioptrices, more Cartesii & aliorum recentiorum, operose deducit.

In Diss. XIII eaque ultima, Colores per ignem mutatos contemplatur. Principiis itaque in præcedenti dissertatione positis & confirmatis hanc superstruit, adeoque primo qualitatum primarum complexionem, quia mera vocabula sunt, tanquam insufficientem in colorum mutatione removet; hinc etiam in diaphani & opaci secundum varias rationes permixtione consistere eam negat. Colores igitur lucis varia temperatione, id est reflexione, refractione &c. diversimode oculum afficiente derivat: quatenus particulæ lucis æthereos globulos impellunt, hi rursus contiguos, usque ad oculum, a superficierum vero diversitate, asperitate, vel lævitate, diversimodam motus modificationem experiuntur, cui salium & sulphurum commixtionem opitulari varia experimenta evincunt. Inde enim est, quod pro varia particularum positione, seu etiam separatione, alius atque alius æthereis globulis communicetur motus seu determinatio, ac proinde diversis impulsionibus pulsetur aspectus, & diversam colorum speciem exhibeat. Quæ omnia exemplis solidissimis roborat. Itaque ab igne aut per dissolutionem, aut commixtionem particularum positionem mutante, & consequenter aliam facultatem habente repellendi globulos æthereos, variatur

color

color, qui tamen etiam quandoque accedentibus igniculis mutatur. Assertis hinc suis, experimentis & exemplis doctissimis fidem adstruit. Siquidem ubique eruditissimus Auctor adeo multa ad Physicam, Matheſin, Chymiam, artem Medicam, & variam doctrinam facientia proponit, ut impossibile sit, vel summam tantum eorū paucis recensere. Certe, qui illum sub manus sumere dignabitur, non sine delectatione & fructu deponet. Cumque exempla libri venum apud nos nulla prostent, multorum haud dubie gratiam initurus est Bibliopola integerrimus *Joh. Fridericus Gleditschius*, qui recudi hunc librum Lipsiæ curat, ut copia illius fieri omnibus propediem possit.

TRAITE' DE L' AIMAN,

seu

Tractatus de Magnete.

Amstelodami, apud Henr. Wetstein, 1687, in 8.

Universam aut potiorem certe de Magnete theoriam brevi systemate complecti, adeoque quod alii aut sparsim aut spissioribus voluminibus persecuti sunt, compendiosa tractatione explicare, propositum est autori præsentis libelli anonymo; idque, ut apparet, in eorum etiam gratiam, quibus exactiori matheseos aut rerum naturalium cognitione destitutis, haud vacat operosiori harum rerum indagationi semet impendere: unde non solum perspicuæ ubivis brevitati studuit, sed & passim opusculum suum adjectis figuris æneis perquam nitidis non illustrare minus, quam exornare sategit. In duas autem partes libellum dispescuit, quarum prior post præmissa generalia quædam, materiam, nomina, colores varios, & patriam famosi hujus lapidis concernentia, potiores ejusdem actiones ac proprietates singulis capitibus enarrat, eo quidem ordine servato, quo probabile, est, experimenta ista pedetentim & uno alteri ansam præbente hominibus primum innotuisse. Pars posterior occupata est in reddenda ratione physica singulorum phænomenorum eodem ordine, quo in priori fuerunt exposita. De

prima

prima parte adeoque experimentis ipſis non eſt cur multa hic verba faciamus, cum eadem pleraque apud alios rei magneticæ ſcriptores jam antehac deſcripta proſtent. De tempore, quo duæ illæ potiores magnetis virtutes, ex quibus reliquæ dependent, primum inventæ ſint, annotat, alteram quidem earum, qua lapis hic ferrum ſibi unit, ſatis antiquæ inventionis eſſe, cum conſtet, eam Platoni, Ariſtoteli, Theophraſto Lesbio, Lucretio aliisque haud ignotam fuiſſe: alteram vero quod attinet, magnetis nempe ad polos directionem, in medio linquit, quænam e duabus verior ſit ſententia, utrum nempe illa, quæ hanc inventionem factam eſſe refert circa annum Chriſti 1300 a quodam Johanne Gioja Amalphitano, Regni Neapolitani incola; an ea, quæ artificium hoc circa annum 1260 a Paulo Veneto e China in Italiam vult allatum eſſe: non diſſimulat tamen inſimul, apud priſcos gentis ſuæ poetas hinc inde mentionem fieri ranunculi cujusdam in pyxide concluſi, cujus ope Chriſtiani illi Argonautæ in expeditionibus cruciatis curſum navium ſuarum in mari dirigere fuerint ſoliti; per quem ranunculum nempe quidam ob aliqualem figuræ ſimilitudinem lilium pyxidis magneticæ velint intellectum. Cauſas jam quod concernit operationum magneticarum in ſecunda parte explicatas, non multum quidem eæ abludunt ab illis, quas ingenioſiſſimus *Carteſius in P. 4. Princip. philoſ.* de materia hac reddere conatus eſt: cum tamen non in totum coincidant, haud gravabimur Autoris noſtri hypotheſin quoad potiora ſui capita generatim & per compendium communicare. Supponit videlicet, tellurem in magno mundi hujus vortice annuatim cum reliquis planetis circa ſolem, & quotidie circa proprios axes ſeſe rotantem, ita comparatam eſſe, ut continuo ex ejusdem polis emanet materia quædam ſubtiliſſima, impalpabilis & inviſibilis, quæ ipſa per ac circa illam perpetua circulatione ſic feratur, ut ex alterutro polorum exiens per oppoſitum polum rurſus intret tellurem, eamque mediam per poros axi parallelos tranſeat, donec iterum e priori illo polo emergat: poros vero illos telluris tales fingit, ac ſi certis quibusdam particulis ad inſtar pilorum muniti ac obſiti eſſent, quæ ipſæ, materiæ quidem illi circulanti facilem præbeant tranſitum, pro-

ſtratæ velut ac jacentes, ſi hæc motum conſuetum ex uno polo intra alterum ſervet: at vero, ſi eadem per ipſum, unde egreſſa foret, polum rurſus aditum quæreret, ad modum erinacei ſemet erigentes omnem mox pororum viam occluderent. Parilem quoque rationem magnetis eſſe ſtatuit, utpote cujus axes porosque eodem, antequam eruatur, cum terra ſitu jacentes, eidem materiæ circulanti pervios, & per conſequens ejusdem cum illa proprietatis hac ex permeatione participes fieri autumat; in tantum ut magnes a terra licet poſt ſeparatus & effoſſus, ob continuatam tamen in ejus corpore materiæ illius circulationem pororumque configurationem, telluris naturam eatenus exacte imitetur. Denique in ferro & chalybe ſimiles ſibi poros concipit, repletos ſubtiliſſimis partibus metallicis, quæ quidem etiamvelut pili erigere ſe ac proſternere ſecundum longitudinem pororum valeant, aliter tamen quodammodo ac in tellure aut magnete, cum ibi pili iſti imaginarii verſus alterutrum ſolum latus procumbere apti fingantur, hic vero ob majorem in ferro flexibilitatem indifferenter verſus utrumque latus credantur ſemet proſternere poſſe. Clarius hæc de tellure, magnete ac ferro ſuppoſita intelligentur, ſi unum alterumque exemplum ſubjungamus operationum magneticarum ex principiis iſtis illuſtratarum. Sic v. g. directio polorum magnetis ſecundum polos mundi inde fieri dicitur, quod materia illa magnetica, quæ circa tellurem continuo circuletur, ſi in itinere ſuo offendat corpus magnetis cujusdam ita diſpoſitum, ut libertatem quaquaverſum ſemet movendi habeat, hoc ipſum tamdiu rotet, donec ejus pori paralleli fiant motui illius materiæ, in quo dein ſitu ob continuatam ejus permeationem perdurent. Porro ferri attractio, quam tamen pulſionem verius dicendam Autor vult, ſic explicatur, quod nempe materia illa ſubtilis, ſi intra diſtantiam illam, ad quam usque a magnete ſuo propellitur, (quod ſphæram activitatis vocitant) ferrum aliquod deprehendat, ſoleat idipſum (utpote cujus pori tranſitui ejus aptiores ſint, quam aer,) magna copia ſubintrare, ibique circulans abripere ſecum ferrum iſtud verſus polum magnetis proximum, quem alias & ipſa per ſe ingreſſura fuiſſet. Quod dein ferro ſuper polum magnetis debite ducto vis tam tractoria, quam

quam directoria communicetur, ratio hæc redditur, quod per magnetis affrictum pili iſti in poris ferri ſic proſternantur, porique adeo diſponantur, ut materia illa, ibi per operationem iſtam reſidua, tanquam in novo quodam magnete circulationem ſuam abſolvere poſſit. Inde quoque deducitur, cur culter, ſi prius a manubrio verſus cuſpidem ſuper magnetem trahatur, virtutem attractivam acquirat, at ſi poſt motu contrario a cuſpide verſus manubrium rurſus magneti affricetur, eandem extemplo rurſus amittat: videlicet per priorem illum ductum cultri directum fieri, uti dictum, ut materia illa magnetica, ex polo magnetis abundanter promanans, intret poros laminæ, eorumque pilis proſtratis circulationem ſuam, ut prius in magnete continuet; at tractu deinde cultri contrario contingere, ut nova ex polo promanans materia magnetica, prius communicatam copia & validiori motu ſuperans pilos iſtos proſtratos rurſus erigat, & priſtinæ confuſioni reſtituat, circulationemque adeo ſiſtat. Cæterum ſi contraria illa cultri tractio rurſus iteretur, tum pilis ex adverſo nunc latere procumbentibus, circulationi & ſic attractioni de novo locum concedi. Simili denique modo ex prædictis principiis rationes reliquorum phænomenorum ingenioſe ſatis reddunturſ; v. g. cur magnes non ſolum ferro, ſed alii magneti ſemet uniat; cur unius magnetis polus polum alterius conſimilem refugiat, oppoſitum ſequatur; cur acus uni magnetis polo applicata, polum ejusdem oppoſitum evitet, & ſi huic vi admoveatur, priorem dein reciproce fugere incipiat; cur acus magnetica ſub æquatore ſolum horizonti parallela maneat, cis illum hac ſui extremitate, trans eum altera præponderet: cu magnetis duo ſegmenta, ſi ſectio axi parallela fiat, eodem ſitu, ſi alterum e filo ſuſpendatur, ſupra ſe invicem reponi nolint, ſed contrarium affectent: cur magnes ferro armatus fortius nudo trahat; cur corpora quædam, v. g. ferreæ cruces in turribus, item forcipes in igne diu adhibitæ, longo temporis tractu ſua ſponte vim quandam magneticam, utut debiliorem, nanciſcantur: quorum experimentorum omnium cauſas ab Autore adſignatas hic ſigillatim referre, cum prolixum nimis futurum foret; malumus lectorem ad ipſam libelli ſat nempe ſuccincti lectionem ablegare, ubi curioſarum ſpeculationum affatim deprehendet. De ſola tamen acus magneticæ declinatione a Roberto

Normanno, celebri nauclero primum obſervata, ob frequentem ejus variationem, congruam & adæquatam rationem reddi vix ac ne vix quidem poſſe autumat; enarrans nihilominus, quid cauſæ a Carteſio, Roſhaultio aliisque hac in re ſoleat allegari. Cæterum varia quoque annotavit, quibus virtus magnetis aut augeri, aut minui, aut in totum extingui poſſit. Sic tradit, ſi magnes mediocris prope fortiorem collocatus ſervetur, mediocris illius vim plerumque evidenter minui, niſi poli utriusque eodem ſitu ſint diſpoſiti: pariter, multum conducere, ſi magnes e filo libere ſuſpendatur, ut ſecundum polos mundi pro lubitu ſe convertere queat; id vero niſi fiat, debiliorem eundem facile fieri: rubiginem denique admodum debilitare, candefactionem penitus delere vires magneticas. Id quoque expertum ſe perhibet, in armando magnete ferrum melius adhiberi, quam chalybem: & videndum eſſe, ut pedunculi magneti affigendi e ferro ſcindantur ſecundum longitudinem, prout cudendo ductum eſt; ſic etenim tractionem quarta parte fortiorem fore, quam ſi ſectio ferri fiat transverſim & ſecundum ejus latitudinem. Non omiſit etiam Autor varias de magnete fabulas vulgo receptas explodere, v. g. quod per affrictum allii, adamantis contactum, aut menſtruatæ contrectationem vis ejus ſufflaminetur, aut minuatur; quod acus magnete imbuta gradus elevationis poli indicet; (illius enim obliquitatem cum hac nil commercii habere inde evincit, quod inclinatio iſta ſit fere graduum 70, in locis, ubi elevatio poli non niſi 49 aut 50 gradus efficit:) quod Mahometis ſarcophagus ope duorum magnetum in aere pendulus ſervetur: hoc etenim non legibus ſolum artis magneticæ e diametro contrarium eſſe, ſed & peregrinantium autopſiæ repugnare oſtendit, totiusque fabulæ originem enatam occaſione majoris cujusdam magnetis in ſepulchro Mahometis ad murum affixi, e quo mediante catenula chalybea ſuſpenſa teneatur luna argentea. Omnium vero maxime ridet Galenum ejusque aſſeclas, qui ſibi perſuaſerunt, magnetis in pulverem redacti & emplaſtris commixti magnam fore efficaciam in extrahendis e vulnere fragminibus ferri reſiduis: cum tamen certum ſit, fortiſſimum alias magnetem, ſi in pulverem comminuatur, ne leviſſimam quidem ſcobis ferreæ particulam ulterius movendo eſſe, eo quod hoc pacto & polos & poros ſuos omnemque

nemque partium configurationem amiſerit. Sub finem Autor oſtendit, quomodo auxilio magnetis varii generis machinæ curioſæ & primo intuitu ſtupendæ fabrefieri queant; quibus hic referendis non immorabimur, cum & harum pleræque & plures aliæ, a ſolertiſſimo *Kirchero in Arte Magnetica* jam olim monſtratæ fuerint; qui ipſe tamen annon ſpeculationibus, in praxin ægre deducendis, quandoque nimium indulſerit, aliorum judicio decidendum relinquimus.

SEBASTIANI SCHMIDT, SS. TH. D. apud Argentoratenſes in Univerſitate Profeſſoris Senioris & Conventus Eccleſiaſtici Præſidis in librum priorem Samuelis Commentarius.

Argentorati, ſumptibus Joh. Frid. Spoor, 1687, in 4.

SEBASTIANI SCHMIDT IN PROPHETAM Hoſeam commentarius.

Francofurti ad Mœnum, ſumptibus Joh. Davidis Zunneri, 1687, in 4.

SEBASTIANI SCHMIDT COMMENTARIUS in primam Johannis Epiſtolam.

Francof. & Lipſiæ, apud Joh. Georg. Lipper, Bibliopol. Luneburg. 1687, in 4.

NIhil affectui daturi, neminique injuriam facturi ſumus, ſi ætate hac noſtra Theologum Eccleſiæ noſtratis addictum ſuperſtitem eſſe dubitemus, qui cum ſumme reverendo Argentoratenſium Antiſtite *Sebaſtiano Schmidio*, in exponendis ſacris literis paria facere auſit. Is enim cum ab omnibus boni interpretis dotibus ad invidiam inſtructus ſit, nihil hactenus in Scripturæ Sacræ libros commentatus eſt, quod non aut approbationem, aut admirationem ſaltem apud æquos eruditosque rerum harum arbitros invenerit. Vi-

deas illum ubivis emphaſes vocum, periodorum nexus, authorum ſacrorum ſcopos majori dexteritate, ac ab aliis factum eſt, inveſtigare, ſolidisque argumentis demonſtrare. Teſtes vocaremus commentarios in *Iobum* anno 1670, in Epiſtolam ad Hebræos 1680, in librum Judicum 1684: in Jeremiam, in Johannis evangelium, in epiſtolam Jacobi, epiſtolam ad Epheſios, canticum Zachariæ & concionem Chriſti montanam a. 1685 editos, de quorum aliquibus in Actis a. 1684. p. 532, & 1685. p. 253. 355. latius diſſeruimus. Sed luculentius id patebit ex Commentariorum triga, cui hoc demum anno ultimam manum impoſuit.

Illorum primus *priori SAMUELIS libro* explanando deſtinatus eſt, & ad ſingula capita primo *novam verſionem* exhibet, dein *argumentum* & *analyſin logicam*, porro *annotationes* in obſcuriora capitis loca, easque breviores quidem, quarto *quæſtiones* cum cura ventilatas ac prolixius diſcuſſas, in quibus, præter ſua cogitata, ubique refert, quicquid *Nicolaus Serarius*, *Gaſpar Sanctius*, ac e noſtratibus *Brentius* in ſuis, quibus ſinguli Samuelis ſcripta illuſtrare conati ſunt, commentariis habent aut laude, aut animadverſione dignum. Subjunguntur tandem *loci communes* e ſingulis verſibus grata brevitate deducti. De cætero in *alterum Samuelis* & *duos Regum* verſionem & annotationes paratas habet; & quamvis ſeptuageſimum ætatis annum jamjam exceſſerit, nequicquam tamen grave ſibi fore pollicetur, cætera quæ deſunt, *analyſin* nempe, *quæſtiones* & *locos communes* adjicere, modo DEUS vitam ac vires conceſſerit, quas Viro optimo in ſolatium Academiæ ſuæ totiusque Eccleſiæ Evangelicæ, toto pectore apprecamur.

Majoris adhuc momenti eſſe videntur, quæ in *HOSEAM* dixit Venerandus Senex. Is enim ſtylo adeo conciſo ardua myſteriisque referta vaticinia eloquitur, ut meras parabolas aut ænigmata narraſſe videri queat, quale quid Ezechieli ab auditoribus objectum fuiſſe, ipſemet teſtis eſt. At multam ei lucem *Schmidium* noſtrum affudiſſe, nemo diffitebitur, qui vel levi oculo perſtrinxerit *verſionem* literalem, *analyſin* logicam, *annotationes* locupletiſſimas, *locosque communes* quamplurimos, ſed pauciſſimis verbis enunciatos; quæ univerſa ad ſingula capita reperias. Modeſte ac candide diſſenſum ſuum ab interpretibus Judæis Chriſtianisque ſæpiſſime in-

Digitized by Google

me indicat, ac ad ſingulos pene verſus aliqua monet, quæ tot clariſſimos viros fugiſſe, merito mireris.

Epiſtolam denique *priorem Divi Iohannis* in undecim *Aphoriſmos*, hosque in ſua membra, accurate diſpertitur, nexumque ac nervum argumentorum, itemque verborum ſenſum tum in *analyſi* logica, tum in *annotationibus* dilucide explicat. *Locos communes* nullos addidit, brevitatis & ſolius exegeſeos rationem habens. Unde ei olim junxiſſe juvabit *Friderici Rappolti* Theologi, dum viveret, de Academia noſtra, Eccleſiaque non minus ac univerſo orbe literario meritiſſimi, *Theologiam Aphoriſticam Iohannis* ex eadem Epiſtola excerptam, in qua aliisque Viri operibus Theologicis excudendis præla noſtra nunc occupatiſſima ſunt.

Sufficere hæc poterant, ut Lectoribus commentariis illis utendi ſalivam moveremus. Quia vero cum celeberrimi *Pocockii* commentarium *in Hoſeam* anno ſuperiori exeunte ad Acta referremus, in noſtratium gratiam compluſcula recens obſervata ſpecimiuis cauſſa exhibuimus, lubet nunc decem omnino e multis obſervationes de obſcurioribus quibusdam Hoſeæ locis ex *Schmidii* commentario excerpere, ut exteri, quibus forſan ejus tam cito copia futura non eſt, inde conjiciant, quid ex ipſis Viri operibus expectare debeant.

Notat igitur ad capitis I. verſum 2. uxores in V. T. aut cum pactis dotalitiis ductas eſſe, aut ſine pactis dotalitiis. Poſteriori caſu non modo פלגשים *pellices*, ſed & זונות *meretrices* appellatas eſſe. Hujus generis fuiſſe tum Jephthæ matrem *Iud. XI, 1.* tum *mulierem* illam *ſcortationum* Hoſeæ nuptam, unde & harum natis *ſpuriorum* nomen datum fuerit. Conjugium enim tale vitio quidem caruiſſe morali ac theologico, non item civili.

Ejusdem capitis v. 4. Hoſeæ primogenito imponitur nomen יזרעאל *Iiſreel*, eo quod propediem *Deus viſitaturus eſſet ſuper domum Iehu ſanguines Iiſreelis*, h. e. homicidia & (per ſynecdochen) cætera Hoſ. IV, 1. 2. recenſita crimina, quæ incolæ tum regiæ urbis *Iiſreel*, tum regni a regia denominati patrarant. Viſitationem vero illam *Sallumi* miniſterio peractam fuiſſe, ex *2.* Reg. XV, 12. liquet.

De capitis III. argumento ita ſentit Noſter: Agi de *muliere*,

quæ

quæ *amata* quondam *ſocio*, h. e. legitimo conjugi, ſed *adulterio* poſtea contaminata, ideoque *repudiata* fuerit. Hanc certo pretio conduxiſſe prophetam, non ut ea unquam ſibi nuberet, aut corporis copiam faceret, ſed ut *ſolitaria ſederet certo temporis ſpatio*; id quod mulier non feciſſet, niſi tantum lucellum ex temperantia illa ſua habuiſſet, quantum ex veteri conſuetudine ſperare poterat. Ea vero de cauſa ſumptus illos factos eſſe ab Hoſea, ut imaginem haberet, quæ & *mores* & *fata* decem Tribuum accurate referret. Gentem enim Iſraeliticam mulierem eſſe *DEO* quondam *amatam*. Adulterio dein ſpirituali pollutam amaſſe *lagenas uvarum*, h. e. lagenas vino plenas uvisque redimitas, ſeu, quæ iis ſignificantur, compotationes Baccho ſacras. Hinc meritā eſſe, ut omni cultu publico ac religione deſtituta *ſedeat ſolitaria*, inde a captivitatis Aſſyriacæ initio usque ad Novi Teſtamenti tempora, quibus Iſraelitæ gentilibus permiſti ad Jehovam iterum Davidemque Regem acceſſum habituri ſint.

Cap. IV. in hemiſtichio priori quarti verſus, objectionem putat a DEO proponi Prophetæ per voculam אך *veruntamen*, hoc ſenſu: [Redarguiſti tuos.] *Veruntamen* [ſcias, dicturos illos eſſe:] *Quisquam ne contendat* [nobiſcum,] *& ne arguat quisquam.* [Neve putes, non eandem omnibus mentem eſſe. Nam] *populus tuus eſt* כמריבי כהן *ſicut contendentes ſacerdotis*, h. e. ſicut ſacerdotes contendentes, vel ſicut ii, qui contendunt e ſacerdotali ordine. Fortius igitur in univerſos porro detona, & in ſacerdotes quidem v. 5.—11. in vulgus inde usque ad capitis finem.] Inter ſacerdotum crimina v. 8. refertur, quod *peccatum populi comedant*, h. e. Schmidio interprete, ſacris comeſſationibus Bacchive myſteriis interſint, *& ad iniquitatem eorum tollant animam ſuam*, h. e. ſacris Veneris operentur, id quod clarius v. 11. effertur his omnino verbis: *ſcortatio & vinum & muſtum occupavit cor eorum.* Unde v. 9. concluditur, ſacerdotes ejusdem furfuris eſſe ac imam vulgi fæcem. Et pœna v. 10. indicitur, fore ut nec *perpetuo ſaturentur*, nec *multam prolem procreent*, quorum alterum Bacchi, alterum Veneris ſacris rite ſtrenueque celebratis mereri ſperabant.

Initium capitis VIII. h. m. παραφράζει Noſter: [O hoſtis! *Ad palatum tuum buccinam* [pone;] *ſicut aquila* [veni] *ſuper domum Jehovæ* vel gentem Iſraelis, quæ ſe domum Jehovæ eſſe gloriatur atque jactitat.

Capitis

Capitis ſequentis noni verſum primum idem vertit: *Ne lætaris, Iſrael,* אל—גיל (i. e. על גיל) *ſuper ſimilitudine*, h. e. idolo. Confer Deut. IV. 15. V. 8. Exod. XX. 4: Verſum *decimum tertium* reddit: *Ephraimum*, כאשר ראיתי *quando eam* [h. e. terram ejus omnem] *contemplor* לצור *USQUE ad Tyrum*, (nam eousque termini Palæſtinæ protenduntur,) *tota* (ſane) *plantata eſt in pulchro.*

Legimus C. X. v. 11. *Sed Ephrajim vitula, edocta, AMANS TRITURARE.* Obſervat heic Schmidius ex *Jer. L. 11.* vitulas triturantes pingues factas, cum nemo prohiberet, ne de frumentis comederent, quin potius eo potiſſimum fine triturationi adhiberentur, ut tanto largius paſcerentur, eoque citius ad eam corporis molem aſſurgerent, quæ jugo ferendo trahendoque aratro apta eſſet. At pinguedinem illam in cauſſa fuiſſe, ut petulantiores jugique impatientiores poſtea eſſent. Maluiſſe eadem ratione Ephraimum *triturare*, h. e. ſolvi jugo, liberum vivere, conculcare alios ſeque interea ſaginare, quam *arare*, alterius jugo ſubdere *collum* ſuum *pulchrum*, *pingue*, ac refractarium. Conf. Deut. XXXII, 15. Quid tum fecit Dominus? Non perdidit, ſed caſtigavit. Hinc ait: ואני עברתי *Ideo ego tranſivi ſuper bonitatem colli ejus*, h. e. devaſtavi bonitatem terræ ejus, non everti tamen, quin potius hac ratione tantum ejus in Judam dominandi libidinem repreſſi. (Heic ſubaudiri Schmidius cupit vocem: ואמרתי *Et dixi:* Sequentia vero interrogative accipit:] *Num equitare* (ſeu dominari) *facerem Ephraim* (ſuper Judam)? *Araret Iuda? occaret ei Iacob?* Nullo modo. Affectabit equidem Ephraim imperium in Judam, ſed me invito, *2. Par. XXIIX, 9. 10.* fruſtraneoque conatu, *2. Par. XIII, 17. 18. Eſ. VII, 1. 4. 7.*

Cap. XI. v. 4. ſenſum hunc eſſe opinatur Schmidius: *Funibus humanis ac amatoriis traxi eos. Et* (tamen) *fui* (non revera, ſed) *eis*, (ſeu perverſa eorum opinione,) *ſicut ii, qui attollerent jugum* (quod pertingere ſolet a collo usque) *ſuper maxillas eorum. Et* (cum male adeo interpretentur benignitatem meam) *inclinabo* (me, aut aures, aut miſericordiam) *ad eos? Tolerabo* (eos)? Non faciam. Quin pœnas luent verſibus ſequentibus expreſſas.

Verſu nono capitis ultimi non DEUS, nec Iſraelitæ, ſed *Gentiles in N. T. converſi* loqui & coram Iſraelitis confeſſionem edere,

Schmidio censentur: *O Ephraim! Quid mihi amplius & idolis?* (nam) *ego respondebo* (laudans canticis amœbæis) *& cantabo illum*, h. e. de eo, DEO vel Christo. (Tum) *ego ero sicut abies virens*, (&) *ex me fructus meus invenietur*, fructus, inquam, fidei & charitatis.

SELECTA HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ capita, & in loca ejusdem insignia Dissertationes Historicæ, Chronologicæ, Criticæ, Dogmaticæ. Autore R. P. F. Natali Alexandro, Ordinis FF. Prædicatorum, in Sacra Facultate Parisiensi Doctore Theologo, & in Majori Conventu & Collegio Parisiensi ejusdem Ordinis Theologiæ Professore & Studii Regente. Seculi XV & XVI Pars Prima.

Parisiis, apud Antonium Dezallier, 1686, in 8.

NOn sine applausu excepta fuisse Romæ prima historiæ ecclesiasticæ a Natali Alexandro compositæ volumina, vel ex eo manifestum est, quod ipse Pontifex interprete Cardinali Cibo benedictionem Autori suam impertire non dedignatus fuerit. Verum post editionem seculi 11. & 12, quæ anno post Cleri Gallicani de ecclesiastica potestate declarationem proximo 1683 contigit, apostolica illa quam vocant, benedictio cum anathematis fulmine commutata fuit, quod d. 10. Jul. A. C. 1684 universa, quæ hactenus prodierant, Natalis Alexandri opera percussit, ut in actis nostris Cal. Jul. 1685. jam retulimus, haud obscuris indiciis augurati, cum historia seculi 13. & 14. haud mitius actum iri. Quod præsagium nos minime fefellit. Etsi autem hac clementissimi Patris inclementia nihil sibi tristius accidere potuisse queruletur, edito tamen 15 & 16 seculo tertii fulminis periculum subire, quam opus inchoatum non perficere maluit.

Auspicatur historiam seculi 15 & 16, quatuor voluminibus comprehensam, more in anterioribus seculis observato, a *Romanis Pontificibus*, quorum aliquos libidine, perfidia aliisque flagitiis infectos, neque paucos potestatis suæ orbitam transgressos fuisse non dissimulat. Mandata quæ Nuncio suo ad conventum Noribergensem

genſem ablegato Franciſco Cheregato dedit *Adrianus VI*, ob reformandæ Curiæ Romanæ ſtudium maximopere commendat, & Pallavicini judicium, qui Adrianum optimum ſacerdotem, ſed Pontificem revera mediocrem dixerat, præeunte Johanne Launojo iniquitatis arguit, cum nihil Adriano defuerit, quam ſecularis illa politica, diſſimulandi & fallendi artifex, & ambitio ſtudiumque dominationem promovendi ultra fines canonibus totius mundi reverentia conſecratis præſcriptos, quæ Pontificem non mediocrem, ſed peſſimum feciſſent. Non minus *in Paulo III* emendandæ Romanæ curiæ & inſtaurandæ diſciplinæ eccleſiaſticæ ſtudium approbat, nec temperare ſibi poteſt, quin conſilium quatuor Cardinalium & quinque Præſulum, quibus tanti momenti propoſitum Pontifex commiſerat, integrum deſcribat. Verba *Marcelli II*, qui manu menſam percutiens ſe non videre dixit, quomodo, qui locum hunc altiſſimum tenent, ſalvari poſſint, tanquam ἀξιομνημόνευτα majuſculis literis exprimi curavit. In *Pauli IV* vita id imprimis obſervatu dignum occurrit, quod ſe aliosque Pontifices variis erroribus obnoxios agnovit; quod ex Johannis Hayæ Pariſienſis Theologi narratione, & Michaelis Caſtelnavi Malviſſerii Commentariis A. C. 1659 Lutetiæ editis prolixius refertur.

Pontifices Romanos excipiunt *hæretici*, agmen ducentibus *Ioh. Huſſo* ejusque aſſeclis *Hieronymo Pragenſi*, *Iacobello Miſnenſi* & *Petro Dresdenſi* (e quibus Petrum Dresdenſem primum communionis ſub utraque apud Bohemos inventorem, Jacobellum autem primum ejus articuli publicum præconem fuiſſe pronunciat,) & cæteris Huſſitis, quorum dogmata, geſta & fata e variis hiſtoriarum monumentis recenſentur. Et in doctrina quidem Johannem Huſſum & Huſſitas Calixtinos circa articulos de transſubſtantiatione, purgatorio, numero & efficacia ſacramentorum, confeſſione ſacramentali, oratione pro defunctis, interceſſione & invocatione ſanctorum, & veneratione imaginum cum Romana eccleſia conſenſiſſe, ex ipſis Huſſi ſcriptis aliisque argumentis probare contendit, & Æneam Sylvium perperam toti ſectæ tribuiſſe cenſet, quæ Thaboritarum propria fuerunt. De Hieronymo Pragenſi idem fert judicium. Utrumque in extremo ſupplicio magna pietatis & conſtantiæ ſigna edidiſſe diffiteri non poteſt, at vaticinia, quæ ab utro-

que edita feruntur, ob Æneæ Sylvii, Poggii aliorumq; ejus ævi Scriptorum silentium falsi arguere laborat.

Hussitis subjiciuntur *Gulielmus de Hildernisen & Ægidius Cantoris* Autores sectæ *Hominum Intelligentiæ*; *Picardus* cum suis *Adamitis* a Ziska quidem Thaboritarum duce gladio deletis, sed postea decimo sexto seculo ab *Adamo Pastoris* resuscitatis; *Iohannes Parvus*, de cujus propositionibus tyrannicidium approbantibus quid in Gallia, & in curia Romana, & in Constantiensi concilio actum fuerit, fuse exponitur; *Matthæus Grabon*, cujus errores, una cum Petri de Alliaco & Johannis Gersonii censuris & ipsius Graboni revocatione & abjuratione, inter Gersonii opera habentur; *Augustinus de Roma* ex actis Basiliensis conciliii non ignotus, *Religiosi* quidam *ex mendicantium sodalitiis*, quorum errores ex Augustini Patricii historia Basileensis & Florentini concilii adducuntur; *Petrus Oxoniensis*, cujus librum una cum cathedra igni traditum ex Bannis in Thomam commentario traditur; *Fossarii* qui in fossis & speluncis promiscuas libidines exercuisse, & haustu grandis muscæ spiritū erroris recepisse perhibentur, & *Hermannus Ruisvvich* ob blasphema sua deliria in Belgio combustus.

Ab his ad *Lutherum* nostrum Alexander transit, in cujus vita & doctrina enarranda calumniarum crambem a Cochlæo aliisque infensissimis Lutheranī nominis hostibus toties coctam & recoctam, non sine lectorum fastidio apponit. Quo spectat, quod prima statim sectione Lutherum nomen familiæ suæ Luder ob inhonestam significationem mutasse, cum dæmone commercia habuisse, & Catharinam de Bore jam gravidam incesto matrimonio sibi copulasse scribit. E scriptis Lutheri ante annū 1521 editis errores, quos putat, ultra centum & viginti excerpit, reliqua ab anno 1521 edita summatim perstringit, & quid in quoque desideret, breviter enarrat. Postea agit quoque de *Carolostadio*, *Zvvinglio*, *Oecolampadio*, *Melanchthone*, *Bucero*, *Schvvenckfeldio*, *Agricola*, *Osiandro*, *Brentio*, *Flacio* & *Stancaro*, cum eorum nomina, ut ait, in Lutheranæ hæreseos historia frequenter occurrant. In historia Augustanæ confessionis, Formulæ concordiæ variorumque colloquiorum & conventuum Lutheranæ religionis causa habitorum, plerumque, testes partium præjudicio corruptos sequitur. *Interimistas* Lutheranos cum Hosio & Lindano

dano triplices fuiſſe ſcribit, Cæſareos, Lipſicos & Francicos, quorum inter ſe differentiam breviter exponit. In indiculo ſcriptorum, qui Lutheranã, quam putat, hæreſin impugnarunt, extremum locũ occupat *Anna Binſia*, virgo & ludi magiſtra Antverpienſis, quam rythmo teutonico pererudito ſedecim libros carminum adverſus Lutheranos primum exſurgentes publicaſſe ſcribit.

A Lutheranis ad *Anabaptiſtas*, & ab his ad *Calvinianos* progreditur, quibus diutius immoratur. E plurimis, quæ in medium affert, paucula notaſſe ſufficiat. Inter tres novæ ſectæ quaſi apoſtolos a Calvino ſelectos fuit *Bonus Homo*, qui cum primum in *miniſtraria* ſeu publico Juriſconſultorum auditorio apud Pictavienſes Juris inſtitutiones prælegerit, indeque a Calvino non alio quam miniſtri nomine appellatus fuerit, inde factum eſſe ex aliorum ſententia Autor noſter refert, ut Calviniani prædicantes *Miniſtri* dici cœperint & etiammum dicantur. *Hugonotarum* appellationem ab Helvetiis derivat, ſe invicem Eydgenoſſen ſeu fœderatos nuncupantibus, quam vocem a Gallis male pronunciatam in vulgatum illud Calvinianæ ſectæ cognomen abiiſſe ſuſpicatur. In *Calvini* vita ex Papyrio Maſſono Genevenſium dicterium adducit, profitentium, ſe malle apud inferos cum Beza eſſe, qui feſtivis jocis eos in mediis flammis exhilarare poſſet, quam cum moroſo & auſtero Calvino apud ſuperos. Eundem Calvinum olim ob nefarium crimen candentis ferri ſtigmate inuſtum ex Bolſeci fide narrat, cum quo *Bezæ* quoque, quem Calvini in Caliphatu Genevenſi ſucceſſorem nominat, pæderaſtiam & juveniles amores exprobrat. Errores Calvini ad 52. capita reducit. *Sectas Calvinianorum* imprimis 4 eſſe ſcribit, primam eorum, qui Calvinum ad amuſſim ſequuntur, quales eſſe dicit Reformatos in Gallia & Palatinatu, plerosque Belgas & Helvetios & in Anglia *Puritanos*, ad quos *Independentes* & *Presbyterianos* proxime accedere obſervat; alteram *Anglo-Calvinianorum* a Puritanis cæterisque Reformatis cum in diſciplina, tum in dogmatibus nonnullis diſſentientium; tertiam *Piſcatorianorum*, quibus quinque peculiares errores attribuit, & quartam *Arminianorum*. Hinc de colloquiis & ſynodis in cauſa Calvinianæ hæreſeos habitis agit, & præcipuos ſcriptores pontificios, qui Calvinianos impugnarunt, nominat.

Inter *Antitrinitarios*, qui proxime ſequuntur, primum locum *Michael Servetus*, medium *Valentinus Gentilis*, *Blandrata* & alii, extremum uterque *Socinus* occupat. Valde autem veremur, ne ipſum quoque Alexandrum noſtrum Romana Curia in hæreticorum numero habitura ſit, cum *Iohannem Tanquerellum* & *Florentium Iacobum* eam ob cauſam hæreticis accenſeat, quod Romano Pontifici ſupremam rerum omnium ſpiritualium pariter & temporalium poteſtatem attribuere non dubitaverint. Singulares *Michaelis Baji* opiniones in Tridentino concilio diſſimulatas animadvertit, cum prudentia poſtulaverit, externi belli tempore domeſticos in pace continere. Poſtea 79 Baji propoſitiones a Pio V & Gregorio XIII damnatas, & novas lites de ſenſu iſtius diplomatis in Lovanienſi academia exortas recitat. Tandem ad *Guliebnum* quoque *Poſtellum* accedit, quem etſi a delirio fæminei ſexus per Johannam virginem Venetam reparandi abſolvat, ejusque librum de orbis concordia commendet, diffiteri tamen non poteſt, quin multa deliriis & erroribus paſſim inſperſa ſcripſerit, nimirum de trinitate mundi, corporis & animarum, de Chriſto intoxicato, de matrice mundi, de ſalvandis univerſis omnis generis hominum ſectis, de clave abſconditorum a ſeculo, quæ nec apoſtoli nec ipſa eccleſia portare potuiſſet, de myſteriis ſibi per Angelum Raziel revelatis, de nativitate mediatoris futura & alia, ob quæ a Theologis Pariſienſibus reprehenſum & a Magiſtratu increpitum, & tandem in monaſterium S. Martini a Campis ſecedere juſſum, abdicatis erroribus per annos aliquot pie vixiſſe, & pene centenarium obiiſſe ſcribit. Mutuatus hæc, ut videtur, e Spondani annalibus eccleſiaſticis, quibus Auctorem frequenter uſum collato utriusque opere nemo dubitabit. Hiſtoria hæreſium abſoluta *ſcriptorum eccleſiaſticorum*, quos vocat, aliorumque Autorum Pontificiorum ætatem, præcipua ſcripta & nonnunquam geſta hoc ordine indicat, ut a biblicis interpretibus ad Theologos polemicos, aſceticos & morales progreſſus in Jureconſultis & Hiſtoricis deſinat, quibus in fine decimi quinti ſeculi etiam duo philoſophi Johannes Picus Mirandulanus & Marſilius Ficinus adjunguntur. De plerisque agit breviſſime. Libri de imitatione Chriſti, num *Thomam a Campis* auctorem habeant, quod Canonici Regulares S. Auguſtini aſſerunt, an *Iohannem Gerſen*, cui

Monachi

Digitized by Google

Monachi Benedictini opus illud vindicare ſatagunt, pronunciare non audet, cum utrique parti graviſſima argumenta non deeſſe cenſeat. *Hieronymum Savonarolam* ob declamationes in luxum & licentiam Cleri præſertim Romani, & quod in eccleſia a planta pedis usque ad verticem nihil ſani eſſe, & abominationem deſolationis in loco ſancto ſtare prædicaſſet, ab Alexandro VI injuſto anathemate confixum, eoque agente tandem a Florentino Magiſtratu damnatum, patibulo ſuſpenſum & combuſtum memorat. Pleraque, quæ in *Santis Pagnini* bibliis Romanis cenſoribus diſplicent, Genevenſium interpolatorum nequitiæ adſcribenda eſſe cum Raynaudo & Miræo ſuſpicatur. Haud minus *Franciſci Vatabli* verſionem ab hæreticis in Gallia fœde interpolatam, ſed poſtea a Salmanticenſibus & Complutenſibus Theologis emaculatam aſſerit, & quantum Pariſienſi bibliorum ſub nomine ſuo vulgatorum editione offenſus fuerit, ex Genebrardi præfatione in Origenem enarrat. In *Iohannis Feri* opera multos errores hæreticorum dolo irrepſiſſe, gratis dicit. *Thomæ Cajetani* tractatum de poteſtate Papæ & concilii ab Academia Pariſienſi & eccleſia Gallicana non probatum refert, & quam infeliciter novam Veteris Teſtamenti verſionem Hebrææ linguæ rudis tentaverit, recenſet, approbans Melchioris Cani judicium, qui Cajetanum novis quibusdam Scripturæ expoſitionibus aliorum, quæ dixerat, autoritatem elevaſſe aut imminuiſſe ſcribit. Neque tamen in hæreticorum numero ponendum cenſet, quod ab Alphonſo a Caſtro & Prateolo inconſiderate factum arguit. Inter *Ambroſii Catharini* opiniones immerito a quibusdam vellicari judicat ſententiam de externa miniſtri intentione ad efficaciam Sacramenti ſufficiente, cum eandem ſententiam, quam pendente concilio aſſeruit, ante concilium Tridentinum Magiſter ſententiarum. Paludanus, Angelus de Clavaſio & alii, item poſt concilium Alphonſus Salmeron cum pluribus aliis defenderint, & ex concilio Rothomagenſi & Aquenſi, quæ 1581 & 1585 celebrata ſunt, eam opinionem concilii Tridentini decretis non adverſari conſtet, cum in iſtis conciliis prohibitum fuerit, ne baptizati a Calviniſtis iterum ſub conditione baptizarentur, qui mos in plerisque Neuſtriæ & Provinciæ locis inoleverat, quia *nonnulli dubitabant de valore baptismi ab hujusmodi hæreticis collati, quod non haberent intentio-*

tentionem baptizandi in remissionem peccatorum. Hæc ex primo 15 & 16 seculi volumine notare placuit. Reliqua proximis mensibus reservamus.

DE NECESSARIA SECESSIONE NOstra ab Ecclesia Romana, & impossibili cum ea Syncretismo disputationes, auctore Francisco Turrettino, in Ecclesia & Academia Genevensi Pastore & SS. Theolog. Professore. Accessit ejusdem disputationum Miscellanearum decas. Editio altera, aucta & recognita.

Genevæ, apud Samuelem de Tournes, 1687, in 4.

ALiquot jam elapsi sunt anni, cum disputationes de necessaria secessione Reformatorum ab Ecclesia Romana, & impossibili cũ ea syncretismo publici juris fecit celeberrimus Autor, quæ postquã non sine insigni applausu exceptæ, & brevi omnia exemplaria distracta fuere, de illis denuo sub prælum mittendis cogitare cœpit, ut eorum desiderio fieret satis, qui istas avide requirebant. Ut autem eo cultiores prodirent, secundis curis illas non parum auxit, & iis additamentis locupletavit, quæ novitias adversariorum exceptiones & objectiones discutere, & veritatem sententiæ fortius asserere possunt. Ex ogdoade harum disputationum *prima* in formando statu controversiæ primum occupatur, eundemque, præmissis variis distinctionibus, ad hosce redigi terminos ostendit: *An licitum fuerit & necessarium Patribus Reformatorum superiori seculo segregare se secessione* non politica & civili, quoad charitatem & ejus officia, sed *sacra & ecclesiastica*, quoad fidem ejusque professionem, non latente tantum & negativa, sed *patente & positiva* ab *Ecclesia* Romana, non qua Ecclesia simpliciter, vel qua Ecclesia Romana veteri & pura, sed qua *Ecclesia Romana novitia, corrupta & impura*, id est qua *Papali* & hæretica, quæ & ipsa secessionem primo fecit a Christo? Quæstione sic rite constituta ad ejus affirmationem propugnandam sese accingit, & cum ante observasset, tres primarias causas secessionis justæ ab Ecclesia quadam esse posse, scilicet hæresin in doctrina, idololatriam in cultu, tyrannidem in regimine, quoniam hæresis funda-

fundamentum fidei evertit, idololatria puritatem cultus penitus corrumpit, & tyrannis verum Chriſti regnum deſtruit; capitales & fundamentales errores obtinere in Papatu, ut impoſſibile ſit eos fovere & profiteri ſine præſentiſſimo ſalutis diſcrimine, demonſtrare aggreditur. In ſequentibus *tribus diſputationibus*, quæ *de Idololatria Romana* inſcribuntur, Pontificiorum Eccleſiam idololatriæ ream duplici nomine peragit, tum reſpectu objecti, quia ſanctis defunctis, Angelis, Pontifici, Sacramento Euchariſtiæ, cruci & reliquiis religioſum cultum exhibeat: tum reſpectu modi, quia verum Deum ſub imaginibus, in quibus ille ſemet coli noluerit, veneretur. In *diſp. V.* tyrannidem duriſſimam & intolerandam in Papatu vigere probat, deſumto potiſſimo argumento a primatu Papæ, e quo tria præ cæteris pontificiæ tyrannidis capita exſurgant, nempe, quod in Imperatores & Reges poteſtatem ſibi arroget; quod in animas & conſcientias ſibi jus competere credat; quod in corpora & facultates hominum ſibi omnia licere putet. *In diſp. VI.* occaſione oraculi, quod *Apoc. XVIII. 4.* habetur, de *Babylone* agit, & ex illo quartum argumentum ad evincendam ſeceſſionis ab Eccleſia Romana neceſſitatem depromit. In cujus loci illuſtratione oſtendit, per Babylonem nihil aliud, quam Romam Pontificiam intelligi: populum Dei, cui egreſſus ille injungitur, non ita dici ratione creationis, ſed redemtionis; non reſpectu providentiæ, ſed prædeſtinationis: ſeceſſionem ipſam corde pariter, atque ore & corpore inſtituendam: non ſtatim nata eccleſia oraculum hoc locum habere debuiſſe, ſed demum poſt revelatam Babylonem, neque ſtatim initio tyrannidis Babylonicæ, ſed poſtquam hæc diu duraſſet & caſui proxima eſſet: egrediendum eſſe e Babylone, ad vitandam participationem peccatorum ejus atque pœnarum. *Diſp. VII.* de *Antichriſto* tractat, notasq; ejus in ſacro codice obvias, ad tres præcipuas, ſcilicet locum ſeu ſedem, tempus, ac perſonæ qualitates & actiones revocari poſſe ſtatuit, easque in Pontificem Romanum quadrare, non ſolum demonſtrare, ſed & contra exceptiones Pontificiorum vindicare nititur. In *Diſp. IIX.* argumenta, quibus Pontificii contra ſeceſſionem & pro ſyncretiſmo decertant, ſolvere aggreditur, eaque in duas claſſes diſpeſcit, expendens primo illa, quibus ſeceſſionem Reformatorum injuſtam

& temerariam, atque adeo vere ſchismaticam fuiſſe, probare contendunt: ſecundo excutiens alia, quæ ſyncretismum ut juſtum & poſſibilem commendant.

His octo recenſitis diſputationibus Exercitationum Miſcellanearum decas ſubjicitur, in quarum *prima* de *Libro Vitæ* tria enucleanda ſibi ſumit: (1) quid per Librum vitæ intelligatur, & quo ſenſu Deo tribuatur? (2) an quisquam ex eo deleri poſſit? (3) an & unde conſtare poſſit, nos in hoc libro eſſe ſcriptos? In *II & III de Autoritate Scripturæ Sacræ* contra Pontificios diſſerit, ubi ante omnia operoſus eſt, ut ſtatus controverſiæ rite formetur, quem rejectis variis, quæ ab illo abludunt, eo redire oſtendit: unde, ſive propter quid, quove argumento præcipuo Spiritus Sanctus utatur, ad nobis probandam Scripturæ autoritatem, an teſtimonio Eccleſiæ, an vero ipſius Scripturæ, ſeu argumentis & criteriis ipſi inſitis? Dein poſterius in hac quæſtione confirmandum ſuſcipit, ac in ſententiæ ſuæ probatione progreditur (1) κατ' ἄρσιν oſtendendo autoritatem Scripturæ non pendere ab Eccleſia. (2) κατὰ θέσιν evincendo, totam fundari in Scriptura ipſa. Quibus probationibus objectiones Pontificiorum paſſim annectit, easdemque ſolide reſolvit. In *Diſp. IV*, quæ *de Bonorum Operum Neceſſitate* eſt conſcripta, phraſin illam, *bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem*, retineri poſſe, modo rite explicetur, nempe de neceſſitate præſentiæ non efficientiæ, medii non meriti, connexionis non cauſalitatis, non tantum adſtruit, ſed & ipſe bona opera ad ſalutem tum neceſſitate præcepti, tum neceſſitate medii neceſſaria eſſe, defendere ſatagit. Deinde Antinomorum, qui B. O. neceſſitatem impugnant, argumenta reſolvit, atque Pontificiis accuſantibus Reformatos, quod una manu dent, altera auferre, eas nempe theſes fovendo quæ neceſſitatem B. O. eleventac evertant, reſpondet, & ſigillatim Autorem *Tractatus Gallici*, qui noviſſime *Pariſiis in 4.* ſub titulo: *Subverſio doctrinæ moralis ab erroribus Calviniſtarum circa juſtificationem*, in lucem eſt emiſſus, refellendum ſibi ſumit. In *Diſp. V. Trium Cæleſtium Teſtium* naturam, operationem & unitatem, ex *I. Ioh. V, 7*, aſſerta prius hujus loci autoritate canonica explicat, & ſub finem ex eodem oraculo varia ad myſterii Trinitatis confirmationem fluere argumenta declarat. In *Diſp. VI.* eadem methodo de *tribus Teſtibus Terreſtribus*

Digitized by Google

ſtribus, *Spiritu*, *Aqua & Sanguine* ex *I. Ioh. V*, 8. agit, & eosdem tum quoad naturam, tum quoad officium, tum quoad unitatem perluſtrat; ſub finem autem quibusdam ſcrupulis, qui ex dictis oriri poterant, ſatisfacere ſtudet: nempe cur Johannes præmittat aquam ſanguini, ſi per aquam regeneratio, per ſanguinem juſtificatio ſit intelligenda, cum certum ſit, juſtificationem præcedere ſanctificationem? an ex eo, quod per ſanguinem Sacra Cœna intelligatur, ſequatur præſentia realis & ſubſtantialis ſanguinis Chriſti in Cœna, ut inferunt nonnulli ex Lutheranis? an quia Spiritus dicitur teſtari in nobis, faveat hoc Euthuſiaſtarum delirio, qui ſpiritum privatum jactant & arcanas ejus revelationes? *Diſp. VII* eſt de *Baptismo nubis & maris* ex I. Cor. X, 1. 2. in cujus enucleatione ſiſtit (1) *miraculum ipſum hiſtorice & in littera*, e cap. XIII & XIV Exod. motis aliquot quæſtionibus: an columna nubis & ignis una eademque fuerit, an diverſæ? cur Deus columnam illam in populo Iſraelitico erexerit? an recta Iſraelitæ tranſierint per mare rubrum, ex littore Ægypti usque in littus Arabicum illi oppoſitum, an vero via ſemicirculari in medio mari facta, ex Ægypti littore profecti in idem littus reverſi fuerint? cur Deus, qui poterat Iſraelitas longe breviori via in Canaan per terram Philiſtæorum deducere, in qua nec montes ſuperandi, nec mare tranſeundum erat, voluerit eos per viam deſerti circumducere, longe aſperiorem & laborioſiorem, in qua hærendum illis fuit per quadraginta annos. (2) *Myſterium ſub hiſtoria & littera latens*; ubi oſtendit, Baptismum veterum in nube & mari ſacramentum fuiſſe non Baptismi noſtri, ſed rei per Baptismum ſignificatæ, & adducit analogiam, quæ Baptismo in nube & mari cum Baptismo noſtro intercedit. In *Diſp. IIX de Manna*, ex *I. Cor. X*, 3. eandem, quam in antecedente, obſervat methodum, conſiderans illius, *1. hiſtoriam*, ex cap. XVI Exod. cujus occaſione quærit: cur Deus hac ratione proſpicere voluerit populi neceſſitati? cur cibus iſte Man dictus ſit? an iſtud Manna fuerit naturale, an vero miraculoſum? (2) *myſterium*, quod panis ille cœlo delapſus Chriſtum verum panem vitæ adumbrarit, hujusque ſymbolum, tum quoad originem & cauſam, tum quoad naturam & proprietatem, tum quoad uſum & effecta fuerit. Sub finem diſſertationis tria porismata, quorum primum pro manducatione

ſpirituali Chriſti adverſus oralem & carnalem comeſtionem: alterum de identitate fœderis gratiæ, tam in V. quam in N. Teſtamento: tertium de cognitione Chriſti ſub V. T. e textu eruere conatur. IX Diſſertatio *de Petra Chriſto* ex 1. Cor. X, 4. itidem proponit *1. hiſtoriæ enarrationem* ex Exod. XVII, & Num. XX. per quæſtiones aliquot: quia bis mentio occurrit petræ percuſſæ a Moſe, in locis allegatis, quærit, an eadem ſit hiſtoria, an duæ? quænam fuerit petra illa, ex qua biberunt, & quare ſpiritualis dicatur, item cur vocetur ſequens? quodnam Moſis & Aaronis peccatum, propter quod excluſi ſunt ab ingreſſu Canaan juxta *Num. XX, 12?* (2) *myſterii ſub hiſtoria latentis expoſitionem*, ubi expendit primo vim locutionis ac propoſitionem illam, *Petra erat Chriſtus*, exponit per hanc, *Petra ſignificabat Chriſtum*, ſive, Petra erat ſignum Chriſti, eaque occaſione oſtendere cupit, eundem ſenſum, ſcilicet metaphoricum eſſe verborum ſacramentalium vexatiſſimorum: *hoc eſt corpus meum*, cum propoſitiones iſtæ ſibi ſint quam ſimillimæ; ac ad pleniorem iſtius, ut ipſe quidem ſibi perſuaſum habet, veritatis illuſtrationem, adducit regulas varias, ex quibus ſenſus litteralis a metaphorico, & metaphoricus a litterali poſſit diſcerni: deinde collationem inter Chriſtum & petram inſtituit, ac in quibus intercedat ſimilitudo, declarat. *In Diſp. X. de Serpente Æneo*, methodum in tribus antecedentibus exercitationibus obſervatam denuo tuetur, & præmiſſis aliquot quæſtionibus, quæ ad illuſtrationem ipſius hiſtoriæ a Moſe Num. XXI. deſcriptæ faciunt, myſterium ſub ea latens retegit. Quærit autem an ſerpentes, quos Deus ad plectendum populum Iſraeliticum miſit, naturales fuerint, an miraculoſi? cur Deus hanc pœnam in ipſos immiſerit? cur Moſes ſerpentem æneum fecerit, cum materia a Deo non fuerit expreſſa, nec ei ſignificata? Deinde quædam quæ ad evectionem & intuitum hujus ſerpentis ſpectant, adducit, atque ſine ratione Pontificios ex iſto ſerpente argumentum pro cultu imaginum petere demonſtrat. Tandem ſub ſerpente æneo Chriſtum, ipſo teſte *Joh. III, 14. 15.* adumbratum fuiſſe, adducta Chriſti cum ſerpente iſto convenientia pariter & diſconvenientia, exponit.

HUGO-

Digitized by Google

HUGONIS GROTII DISSERTATIO DE Cœnæ administratione, ubi Pastores non sunt; item, an semper communicandum per symbola? cum diversorum, Dion. Petavii, Cloppenburgii & Henr. Dodwelli RESPONSIONIBUS.

Londini, impensis B. Tooke, 1685, in 8.

FAsciculus hic est quatuor Dissertationum a quatuor doctissimis viris, Grotio, Petavio, Cloppenburgio, Dodvvello adornatarum, quibus præfixa præfatio ab eodem Dodvvello procul dubio est concinnata. In hac momentum & historia illius controversiæ proponitur, quam primus a. 1628 moverit Rigaltius, opponente se tam acriter Albaspinæo, ut res Romam fuerit deferenda, ibique scriptis ab utroque epistolis apud Pontificem agitanda, donec mors Albaspinæi a. 1630 finem liti imposuerit. Postea Rigaltii causam suscepisse Grotium eo tempore, quo pacem ecclesiasticam meditabatur, cujus Dissertatio a. 1638 edita primum hoc in volumine locum occupat, quanquam addita habeat nonnulla, quæ ipse pro suis agnoscere non potuerit, & quæ vere sua essent, cum a Riveto impugnarentur, defendere noluerit. Grotio tamen subscripsisse Episcopium, respondisse Petavium a. 1639 singulari Dissertatione, quam a. 1640 sub Walonis Messalini nomine adgressus sit Claudius Salmasius. Dehinc Grotio sese opposuisse ex Reformatis Rivetum & Cloppenburgium, ex Pontificiis autem Georgium Ambianum in suis ad Tertullianum Annotationibus.

Hugo Grotius in *Dissertatione* sua, post descripta Tertulliani verba ex opere de Exhortatione castitatis, quæ occasionem dederunt controversiæ, Rigaltii explicationem affert, qui dixerat, Tertullianum hoc velle, si Christianus cum familia sua in navi sit, & feratur in ea loca, in quibus nulli sint Christiani, nullus consessus ordinis, id est, πρεσβυτέριον, ipsum posse & *offerre* Deo, nempe symbola dominicæ passionis, cum solenni gratiarum actione, & tingere, id est baptizare, & sacerdotem esse sibi, quia in illis etiam paucis sit ecclesia &c. Ex adverso Albaspinæus, ut privilegium presbyteratus tueretur, quovis potius modo vocem *offerre* sumi volebat,

quam de eo, quod Paulus Apoſtolus dixit εὐλογεῖν & εὐχαριςεῖν, pro quo vulgus nunc dicit conſecrare. Grotius ad defendendum Rigaltium adſerit, verbum *offerre* hoc ſenſu ſolere ſumi apud Tertullianum & Cyprianum, nec alio gaudere ſignificatu, ubi conjungitur cum tingere, id eſt, baptizare; idque non apud eccleſiaſticos tantum ſcriptores, verum etiam in legibus. Cæterum vero vim totam argumenti, quo utitur Tertullianus, in eo conſiſtere, ut dicat nihil eſſe tam magnificum, quod a presbytero fiat, ad quod non & laicus admitti debeat, ubi presbyterium non eſt. Id ut oſtendat, profert quæ extra talem neceſſitatem laici non uſurpabant, ſed relinquebant ſolis presbyteris, ut baptizare & ſolennibus uti verbis, per quæ fit Euchariſtia. Addit Grotius ſimilem locum alium Tertulliani ex libro de Corona militis, contenditque, hanc tempore Tertulliani communem apud Chriſtianos opinionem moremque fuiſſe; & ſeriori ætate Frumentium laicum ad Æthiopas venientem, his quos ad Chriſtum converterat, & paucis qui cum ipſo erant, auctorē fuiſſe, ut convenirent & ſacra celebrarent; neminem autem ibi tunc epiſcopum vel presbyterum fuiſſe. Imo etiam fœminas, ubi non modo presbyterorum, ſed & virorum copia eſſet nulla, communi hoc jure uſas credidiſſe Martyrologii ſcriptorem, quando Petronellam, Petri apoſtoli filiam, dominicæ oblationis myſteria celebraſſe dixit. Poſthæc contra Albaſpinæum probare nititur Grotius, non tantum presbyteris, ſed etiam diaconis licuiſſe Euchariſtiam conſecrare, ex Concilio Laodicenſi & Ancyrano, tum ex conſuetudine Chriſtianorum ſancti Thomæ, quos inſtitutorum veterum retinentiſſimos vocat, atque ex Synodo Arelatenſi prima. Quibus peractis, ex ſeriori ævo exempla conquirit de laicorum, ubi presbyteri non aderant, euchariſtica inter ſe communione, Synodi nempe Trullanæ, quæ Can. 58 tantum laicis id interdicat, præſente diacono aut presbytero; ſenis laici anachoretæ, Bertrandi Gueſclini, Agmonis filiorum, & aliorum, quorum mentio fit in antiquioribus fabulis, quas Romanas vocant. Subjungit denique Erasmi ſuffragium, & difficilem Tertulliani locum ex libro de velandis virginibus ita interpretatur, ut prohibeantur ibi mulieres tingere & offerre, ubi ſacerdotes aut ſaltem viri præſto ſunt; id vero iis permittatur, ubi virorum quoque Chriſtianorum nulla eſt copia.

Altera

Digitized by Google

Altera pars Dissertationis Grotianæ, *An semper communicandum per symbola?* ex facto Chrysostomi & διακεκινωμένων nata est, quorum ille in schismate Antiocheno per triennium, hi manente post Synodum Chalcedonensem gravi per Ægyptum Orientemque dissidio, cum neutra litigantium parte communicarunt. Grotius primum quærit, an institutio Christi de cœna præceptum, præsertim universale, ac sine conditione, contineat? Quam in rem observat, institutionis ejus occasionem ex more sumtam Ebræorum, non minus ac baptismi & manuum impositionis. Hinc postquam consuetudinem Ebræorum festis diebus, quos bonos vocant, in cœna adhiberi solitam explicasset, arbitratur, illud Christi, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, non esse definitum imperium, sed intelligendum hoc, ὅταν ποιεῖτε, quoties festas cœnas habetis & more solito isto postcœnio eas clauditis. Proprie ergo Ebræos, quibus mos erat celebrandi talia postcœnia, Christus excitatos voluit, ut ad beneficiorum aliorum gratam commemorationem & suæ mortis memoriam adjungerent. Porro existimat, Paulum etiam ad gentes hunc ritum perduxisse, occasione alterius moris apud eas usitati, ut quoties quis sacrificasset, extorum pars ei redderetur, ad quam vocabat convivas. Hinc agapas Christianorum ortas, & Eucharistiæ sacramentum tempore victus sumendi consuetudinem. Addit, nec Paulum præceptum usquam vocare, sed institutum; nec quosvis invitare, sed eos qui bene se exploraverint &c. His præsuppositis subsumit Grotius: jam vero est eaque fuit semper, etiam sub lege illa rigida Mosis, symbolorum natura, ut facile ex caussa probabili omitti se ferant. Quod postquam exemplis aliquot veteris testamenti probasset, subjicit tres causas justissimas, uti ait, intermittendæ communionis symbolicæ, quarum prima est, si qui præpositi sunt ecclesiis, aut expresse aut tacite professiones exigant quarundam assertionum, quibus alterius conscientia non adsentit. Secunda: si communio symbolica non modo usum, ad quem nata est, non habet, fovendæ ac testandæ communionis cum omnibus pie Christianis, verum insuper tendat ad testandam partis duntaxat alicujus fœderationem, rejectionemque aliorum non minus pie ac Christiane viventium, & ad salutem necessaria, quæ non ita sint multa, credentium. Tertia: quod interdum abstinens aliquis a

partium

partium communione, liberius ſolutiusque exercere poteſt Chriſtianæ dilectionis officia adverſus diſſidentes. Tandem reſpondet ad objectionem ex Joan. VI, 53. eumque locum de ſymbolica manducatione non eſſe interpretandum monſtrat, idque non minus inconveniens eſſe ac eorum ſententiam, qui conſpicui baptismi neceſſitatem probare conentur ex loco Joannis altero (cap. III.) ubi de nova genitura agitur.

Accedamus nunc ad oppoſitam Dionyſii Petavii *Diatribam de poteſtate conſecrandi & ſacrificandi ſacerdotibus a Deo conceſſa: deque communione uſurpanda.* Cujus cap. I. formatur ſtatus quæſtionis; utrum quoties *offerre* apud veteres illos, quos Grotius adduxerat, legitur, actionem eam ſignificet, quæ conſecratio dicitur? Petavius negativam amplectitur, variisque rationibus & veterum teſtimoniis vult perſuadere, cauſſatus, duplicem eſſe actionem in novæ legis ſacrificio, alteram oblationem ſive προσφοράν, alteram conſecrationem. Illam laicis concedit, hanc denegat. Hinc cap. II. objectum Tertulliani locum exponit ex more veterum, qui panem conſecratum vel ſtatim abſumebant, vel domum deferebant. Cum igitur Chriſtiani perſecutionis metu in cryptis ac latebris delitescerent, putat interdum uſu veniſſe, ut Chriſti corpus ſecum eo portarent, ac ſi nullus eſſet ſacerdos, delectus aliquis e laicorum numero, illud ipſum offerret Deo, certis ad id precibus adhibitis, quas in ſynaxibus audire conſueverant, atque in omnes diſtribueret. Ideoque definit, Tertullianum non prorſus omni ſacerdotali poteſtate ac functione laicos inſtruxiſſe, neque credidiſſe, poſſe illos conſecrare, ſed offerre tantum: quod quia ſoli fere, ac publice, & ordinario uſu ſacerdotes faciebant; ideo laicos, qui idem interdum & in neceſſitate agerent, ſacertotes eum dixiſſe, non præciſa & exacta ratione, ſed ſimilitudine quadam, & declamatoria hyperbole. Poſthæc ad evertenda Grotii argumenta ſeſe convertit, & ad primum ex verbis Chriſti, *hoc facite &c.* ad omnes fideles, etiam laicos, pertinentibus, deſumtum reſpondet, ea non eodem modo de laicis & ſacerdotibus accipienda. Ex altero Tertulliani loco de Corona militis, negat ſequi, quod vult Grotius, ſed hoc ſolum; ejus, quod confuſe ac minus expreſſe Chriſtus mandaverat, Traditionem interpretem fuiſſe, quæ nos docuit, neminem conſecrare

Digitized by Google

crare poſſe Chriſti corpus, niſi ſacerdotes; vel Tertullianum non de conſecratione loqui, ſed de ſumtione. Cap. III reliquas Grotii rationes excuſſurus, in Frumentii hiſtoria eum ſæpe lapſum eſſe vult, & negotiatores, Frumentii comites, aliquos ſecum presbyteros advexiſſe contendit. Tum neque fœminas, neque inferiores ſacerdote clericos unquam conſecraſſe ſuſtinet, & canonem Nicænum, Laodicenum, aliosque a Grotio objectos diluit. Cap. IV & V alteram Grotianæ diſputationis partem examinat, ita ut priori non licere cuiquam ab Eccleſiæ Catholicæ ſeu Romanæ communione diſcedere dictitet, quæ neminem latere poſſit, ſuisque notis facile cognoſcatur; cauſſas autem intermittendæ communionis a Grotio allegatas nullas eſſe convincat: poſteriori autem locum Joan. VI 53. de orali manducatione accipiens adverſus Grotium urgeat, & ex altero Joan. III 5. tantam baptismi neceſſitatem pro communi Pontificiorum hypotheſi colligat, ut ſine eo parvuli in æternum pereant.

Joannes Cloppenburgius in *Diſputatione ſelecta* alteram Diatribæ Grotianæ partem adgreſſus, concedit quidem num. 4, Chriſtum nullos ritus novos imperaſſe, qui inauditi vel inuſitati eſſent Judæis: indoctum tamen vel impium cenſet, absq; novorum externorum rituum inſtitutione nolle agnoſcere novam in ritibus antiquis novi ſacramenti & ſigilli divinam inſtitutionem, & cum inſtitutione conjunctū mandatum & præceptum de ſacramenti & ſigilli uſu. Hinc num. 6. Socinianorū ſententiam de baptismo Grotium ſequi notat, aliisq; ejus erroribus de baptismo Joannis & Chriſti refutatis, ad Cœnam Dominicā pergit, & num. 12 ſeqq. hypotheſin Grotii de poſtcœniis Judaicis & ethnicorum extis refellit. Deniq; num. 20 usq; ad finem, præcipuæ Grotii opinioni evertendæ obſervat, nunquam absque ſacramentis viſibilibus ſeu ſigillis annexis, inſtitutam fuiſſe & impetratam a Deo religionem, in quacunque vel fœderis operum, vel fœderis gratiæ veteri aut nova viſibili oeconomia; idque prolatis exemplis demonſtrare nititur.

Henricus Dodvvellus in Diſſertatione *de Jure Laicorum Sacerdotali*, *Cap. I* propoſitis adverſariorum ex loco Tertulliani argumentis concedit, non de ſacerdotio aliquo improprie ſic dicto intelligendum eſſe Tertullianum, ſed de externo Eccleſiæ ſacerdo-

tio; tinctionemque & oblationem esse sacerdotii proprie sic dicti officia sacerdotalia. Hinc & Albaspinæi, & Petavii, & alterius anonymi interpretationes rejicit, & ostendit, qua ratione sacerdotes Novi Testamenti *Mediatores* possint appellari. *Cap. II* contendit, Tertullianum non loqui de facto aliquo laicorum sacerdotali, quod hactenus ab utraque litigantium parte fuerat concessum, sed tantum de jure laicorum disputare, & probandum id suscipere, hancque propriam ejus sententiam esse, non Ecclesiæ. Quæ ut adstruat, cum alia ex Tertulliano argumenta conquirit, tum singula loci controversi de Exhortatione castitatis verba expendit, nec alterum ejus locum ex libro de Corona Militis a Grotio objectum, vel exemplum e Basilio de Patricia Cæsaria a Petavio allegatum, contrarium evincere sustinet, variaque admiscet de Ecclesiæ nomine ab Helleniſtis, non a Græcis gentilibus, sumto, ut proinde non solos plebejorum conventus designarit, quod tamen Independentes velint; de sacerdotio legitimo Ecclesiæ essentiali, & similia altiori indagine digna. *Cap. III* statuit, laicorum factum sacerdotale si aliquod fuisset ætate Tertulliani, nihil tamen illud ad caussam hodiernorum schismaticorum facere. Hinc monet, multa fuisse in primævæ atque Apostolicæ ecclesiæ moribus, quæ tamen nec ab ipsis probarentur Apostolis; multa etiam fuisse ab Apostolis probata, quæ tamen non fuissent, nisi positis ecclesiæ Apostolicæ iisdem circumstantiis, omnino probanda. In utroq; genere peccare Novatores, dum ab ecclesiæ Apostolicæ exemplo res novas in ecclesiæ hodiernæ statu moliendas argutantur. Prioris generis putat, quod in ecclesia Apostolica prophetabant omnes, quibus donum fuerat prophetiæ concessum, etiam mulieres; quod Apostoli tulerint quidem, non tamen probarint. Ad posteriq genus referenda existimat omnia, quæ donis extraordinariis nitebantur illorum temporum propriis. Certum vero esse addit, in eo ecclesiam Apostolicam non esse nobis pro norma statuendam, quod ipsum pendebat a donis illis extraordinariis, quippe quæ jamdiu in desuetudinem abierint. Fatetur itaque, in ecclesia Apostolica fuisse laicos, qui tamen munera sacerdotalia exequerentur. Sic baptizasse Ananiam Act. IX, & Paulum 1. Cor. XIII, 16 mentionem facere εὐλογίας τῷ πνεύματι, quæ non alia, quam sacramentalis εὐχαριστία fuerit. Sed hoc jus

sacer-

ſacerdotale laicis commune ortum inde habuiſſe, quod extraordinario Spiritus Sancti afflatu gubernaretur illius ſeculi eccleſia. Quam in rem obſervat, primos Chriſtianos in unum cum Judæis corpus politicum coaluiſſe, dum ſe uni Judæorum regimini iisdemque legibus obnoxios profiterentur. Apud Judæos autem ordinarie ſolis ſacerdotibus licuiſſe docere & ſacrificare, extraordinarie autem Prophetis utrumque conceſſum fuiſſe. Hinc concludit, Chriſtum & Apoſtolos in ſynagogis docuiſſe non ordinario jure, ſed extraordinario, quia pro Prophetis haberentur: parique modo primævos Chriſtianos, ſub prophetiæ nomine, tam publicum ſibi illud docendi munus vindicaſſe, quam & reliqua Chriſtianiſmi munera ſacerdotalia. Ita factum, ut & publicis templi ſacrificiis uterentur, & publicis ſynagogæ officiis; & tamen privata haberent ſectæ ſuæ ſacra, & propria ſibi ſacramenta, ſine ullo unitatis aut concordiæ publicæ (cum Judæis) diſpendio: quemadmodum tres Judæorum ſectæ, Phariſæi, Sadducæi, & Eſſeni, non minus invicem, quam a Chriſtianiſmo diverſiſſimæ erant, quibus tamen omnibus & templum patebat & ſynagogæ. Sic omnia Eccleſiæ munera publica a Prophetis adminiſtrata fuiſſe, probabile putat, dum unum Chriſtiani corpus cum Judæis conſtituerent: nullumque fuiſſe locum regimini Eccleſiaſtico, ſaltem in ſacris ſynaxibus; nullum ei, quæ ἀπαντῶντας coercere poſſit, diſciplinæ. Qui enim ſe ſynagogæ membra profitebantur, eosdem ſe ſynagogæ jurisdictioni obnoxios profiteri debuiſſe. Id poſtquam Eccleſiæ Corinthiacæ exemplo probaſſet, addit, propter odium Judæorum & perſecutiones, Chriſtianos ab eorum conſortio ſeſe ſubduxiſſe, primamque ſeceſſionem factam A. XLV, quæ deſcribatur Act. XIII, v. 2 & 51. fueritque prima ad gentes e profeſſo convertendas expeditio. Hanc revelationem intellexiſſe Apollonium, quando apud Euſebium Apoſtolos ex Domini ordinatione XII annos poſt ejus adſcenſionem Hieroſolymis manſiſſe refert: primamque adeo illorum ad gentes diſceſſionem factam A. XLVII, paullo poſt ſynodum Hieroſolymitanam, in qua primum vulgata ſit nova hæc de gentilium converſione revelatio. Inde novam conſurgere epocham, qua Chriſtiani proprios ordinariosque eccleſiarum rectores conſtituerint, primo quidem in provincia Piſidiæ A. XLVI,

tum ſucceſſive in reliquis provinciis, pro Judæorum ibi malignitate aut æquanimitate; Paulumque conſueviſſe in ſecunda ad confirmandas Eccleſias, ut Corinthiacam & Philippenſem, diſceſſione rectores inſtituere. Eccleſiæ autem Hieroſolymitanæ ſingulare fuiſſe exemplum, quam metropolitanam omnes aliæ eccleſiæ agnoverint, tributumque ei annuum penderint, de quo interpretatur loca Pauli de eleemoſynis Hieroſolymam mittendis; ad eundem plane modum, quo aliæ Judæorum Helleniſtarum ſynagogæ ſubjectæ fuerint Hieroſolymitanæ. Præterea in ipſa regiminis forma, quæ quidem obtinebat apud Chriſtianos Hieroſolymitanos, proviſum fuiſſe, ut ab ea Eccleſiæ aliæ neceſſario penderent. In ea quippe Apoſtoli ſupremum tenebant locum, in aliis Prophetæ, qui Apoſtolis ſubjecti erant. Eodem ſpectare putat, quod, quamdiu ſupereſſent e familia Domini noſtri, qui ſedem illam ſupplerent, non alii deligerentur Epiſcopi Hieroſolymitani. Fuiſſe enim locum illum, pro more ſacerdotii Judaici, hæreditarium, adeoque jurisdictionem Chriſti in omnes orbis eccleſias illius ex aſſe hæredibus conceſſam. Hinc Jacobum fratrem Domini primum Hieroſolymorum Epiſcopum Collegiique Apoſtolici præſidem fuiſſe, non Petrum; quod ex Concilio Hieroſolymitano probat, ubi habemus primo loco aliorum magnam conquiſitionem, tum S. Petri primi Apoſtoli, tandem S. Jacobi collegii univerſi præſidis, qui ſententiam ſuam exponat majore, quam alii, auctoritate, *ἐγὼ κρίνω*, inquiens; finemque univerſæ diſceptationi imponat. Hanc autem ſucceſſionem a Domino hæreditariam ad Trajanum usque duraſſe, quo imperante paſſus eſt Simeon Cleopas, extinctaque cum eo familia Davidica a. 116. Non poſſumus, quin hoc loco, tanquam in propria ſede, inferamus corollarium, quod ex hac ſua hypotheſi adverſus Romanenſes nectit Dodvvellus in præfatione num. 11. *Tantum nempe abeſſe, ut traduxerit S. Petrus primatum aliquem ad ſedis ſuæ poſteros hæredes, ut ne quidem ipſe primatum iſtiusmodi in Eccleſia Catholica unquam habuerit, quem potuerit ad poſteros transmittere. Nec enim collegii Apoſtolici poteſtatem habuiſſe primarium Apoſtolum, ſed collegii univerſi præſidem, cui ipſe etiam debebat obſequium primarius Apoſtolus.* Sed ut eo revertamur, unde digreſſi ſumus, locum Hermæ producit Dodvvellus, ex quo conſtet

conſtet, pulſos jam ætate Hermæ A. D. XCV. e ſecundo ab Apoſtolis loco Prophetas, eosque ordini ſacerdotali univerſo fuiſſe ſubjectos, indeque disquirit, quibus tandem gradibus facta ſit eccleſiarum a ſynagogis diſceſſio, rectorumq; adeo eccleſiaſticorum conſtitutio. Ex his tandem concludit, Eccleſias earumque rectores in jura ſynagogarum & templi ſucceſſiſſe, ita ut haberent jurisdictionem & poteſtatem excommunicandi, & ſacrificium euchariſtiæ offerrent, & ſimilia. Inde colligit, Prophetarum etiam munera ſacerdotalia ordinariis Eccleſiarum rectoribus fuiſſe obnoxia: quod poſtquam ex Clemente Romano firmaſſet, & Tertulliani locum aptaſſet, ſubjicit, de his Prophetis laicis recte procedere Tertulliani argumentationem, non de aliis laicis non-prophetis; & e jure laicorum prophetico deducta eſſe eorundem ſuffragia in conciliis Eccleſiaſticis. Neutrum tamen hodiernis ſchismaticis favere, quoniam donum prophetiæ extraordinarium jam diu deſierit. Denique ſerie chronologica regiminis eccleſiaſtici ordinarii ab anno æræ vulgaris XXXIII, (quo Chriſtus adſcendit,) usque ad A. CXVI, (quo deſiit jus Eccleſiæ Hieroſolymitanæ in familia Domini hæreditarium,) longiſſimo capiti tertio finem imponit. *Cap. IV* ad hiſtoriam Frumentii a Grotio objectam reſpondet, Rufinum, primarium hujus hiſtoriæ auctorem, nullius meminiſſe officii ſacerdotalis, ſed duntaxat orationis; eodemque modo & Socratem & Sozomenum intellexiſſe. Quod vero Theodoretus λειτουργίας vocem adhibet, putidus metaphorarum affectator audit; ſed Dodvvellus præterea prolixe de λειτουργίας voce agit, & quanquam eam plerumque ἱερατικὴν eſſe agnoſcit, propria tamen ſignificatione *ſervitium* denotare docet, adeoque a veteribus uſurpari de ſingulis ordinis ſacri officiis, & rurſus promiſcue de omnibus; uſumque antiquiſſimum fuiſſe in hymnis illis, quibus Numen ſacrificaturi celebrabant: neque hoc mirum eſſe, præſertim ſi hymnos latiſſime intelligamus pro omni genere carminum ſacrorum, ut pſalmos pariter odasque complectuntur, ac hymnos proprie ſic dictos. Hinc obſervat, in precibus Chriſtianorum publicis nullas fuiſſe proſaicas tam ſub Prophetis, quam ſub ordinariis rectoribus; & antiquiſſimas formas Liturgicas omnes eſſe cantatitias, & e pſalmis hymnisque deſumtas, qui a laicis etiam in ipſa eccleſia cantari ſolebant. Theodoretum autem

intellexiſſe pſalmodiam, quæ ab illis etiam mercatoribus Indisque Æxumitis ſine ſacerdotibus confici potuerit. Nec obſtare, quod dicantur more Romano illas λειτουργίας celebraſſe: nam Romanis etiam moribus idem permiſſum fuiſſe, & Romanum ritum idem eſſe, quod Chriſtianum. In omnibus Eccleſiæ cœtibus locum non habuiſſe euchariſtiam, ſed duntaxat in ſynaxibus proprie ſic dictis, quæ diebus tantum dominicis haberentur. Porro pro Romano more recte colligi, nullam fuiſſe Euchariſtiam, ubi adeſſent Catechumeni, qui tamen propriam ſibi miſſam habebant; quam hoc etiam loco intelligi veriſimillimum putat, quoniam ad convertendos Indos hæc officia inſtituta fuerint. Addit etiam alias cum Romano more collationes, quas apud ipſum Auctorem videre licet. *Cap. V* fabulam de Petronillæ ſacerdotio refellit, ita, ut martyrologii nullam eſſe fidem cenſeat de Apoſtolicis temporibus, neque in primæva Eccleſia virginum mentionem factam fuiſſe. Et poſtquam fraudem in hiſtoria Theclæ commiſſam ex Tertulliano notaſſet, & diverſas ſcriptorum de Domitilla relationes conciliaſſet, fabulam de Petronilla plane detegit, eamque Manichæorum apocryphis debere natales ſuos cenſet. Imo etiamſi ea concedatur, Grotio tamen nihil patrocinari, quum celebrantis nulla prorſus mentio fiat in recentioribus Martyrologiis, in vetuſto autem Bedæ celebrantis Presbyteri nomen Nicomedes legatur; nec alienum eſſe, quod tam ab accipientibus, quam a conſecrantibus Euchariſtia dicatur celebrari. *Cap. VI.* Philippum Diaconum baptizaſſe dicit, antequam conſtituerentur Eccleſiæ rectores ordinarii: & ſi baptizare licuiſſet Diaconis, temporibus illis, quibus proprios ſibi rectores, regimenq; propriũ habuit Eccleſia, non tamen inde jus laicorum ſacerdotale ſequi, quia & Diaconi ſacerdotibus fuerint accenſiti, & baptiſmus aquæ externus miniſterii ſacerdotalis proprium fuerit officium; Baptiſmum vero Spiritus ſupremi ſacerdotii proprium Philippus intactum reliquerit. *Cap. VII* ad canonem Laodicenum XXV a Grotio objectum reſpondet, eum de officiis Eccleſiæ publicis agere, in quibus adeſſent eccleſiaſtici ſubdiaconis ſuperiores, veteremque inſtaurare diſciplinam a ſubdiaconis ſpretam, qui diaconorum officium ſibi vendicabant. In verbis vero Canonis vel legendum ποτήριον εὐλογίας, vel ſi legatur εὐλογεῖν, de miniſterio potius Diaconorum, quod

quod ii in εὐλογίᾳ obibant, intelligenda, quam de ipſa eulogia; vel de priori conſecratione in protheſi ſecundum recentioris Eccleſiæ Græcæ mores accipienda. Denique *cap. IIX* ad reliquas Grotii objectiones ex Concilio Ancyrano & Areſatenſi de Chriſtianis S. Thomæ & Anachoreta apud Moſchum pro virili reſpondet.

HISTOIRE DES REVOLUTIONS ARrivées dans l' Europe en matiere de Religion, par Mr. Varillas. i. e.

Ant. Varillaſii Hiſtoria Revolutionum, quæ in Europa occaſione religionis acciderunt. Tom. III.

Pariſiis, apud Claud. Barbin, 1687, in 4.

PRimum & ſecundum operis hujus tomum enarravimus in Actis anni proxime præteriti, menſe Octobri p. 506. & ſeqq. Nec eſt ut repetamus aut mutemus, quæ de ſcopo Autoris aliaque tunc monuimus; neque enim ipſe ex propoſito ſuo quidquam mutavit. Continentur Tomo hoc III libris V geſta annorum decem, anni nempe 1536 & ſequentium, usque ad menſem Februar. 1547. Dedicavit vero Auctor & hunc tomum, ut & *quartum*, qui a nobis menſe ſequenti referetur, Regi Chriſtianiſſimo. Hujus factum in vicies centenis hominum (ut computat) millibus ad Romana ſacra reductis mirifice extollit, & geſtis Mariæ Anglicæ (quæ comparationis aut alia ex cauſa adducit) in reſtituendis iisdem per regnum ſuum ſacris, non una præfert ratione. Inter illas eſt, quod non, ut iſta, externis uti auxiliis neceſſe habuerit, ſed potentiæ famæque ſuæ magnitudine tantum opus perfecerit; abundans adeo viribus, ut vicino etiam Principi, Sabaudiæ ſcilicet Duci, adjutor eſſe potuerit, idem adverſus ſubditos exequendi, non obſtante locorum fere inacceſſibilium difficultate, in quibus pene per quingentos annos receptum habuerit hæreſis. Plus etiam ait præſtitiſſe Regem, dum inaudito exemplo obſequium apud tantum hominum numerum, validiſſimo licet religionis præjudicio occupatorum, parvo ſolum chartæ & ceræ modulo utens invenerit; quam abavum ejus matrenum

ternum Philippum II Hiſpaniarum Regem, qui palatio ſuo fere incluſus, magnam veteris novique orbis partem literis ſua manu plerumque ſcriptis rexerit, tanto nempe facilius, quia obedientes habebat magiſtratus & exercitus. In admonitione, quam præmiſit, ut lectoris attentionem excitaret, ſpeciatim indicat, quæ in his Tomis memorabiliora, quam in prioribus duobus promittit. Sed quædam ex proœmio illo, ne bis idem dicamus, notabuntur, cum ad narrationem rerum ordo nos ducet. Laudatorem invenit autor *Coquelinum* Cancellarium Academiæ Pariſ. Doctorem Sorbonicum, qui eum in approbatione tomo huic præfixa, omnibus ſuæ nationis hiſtoricis præfert, infinitam illi librorum editorum & MS. lectionem, judicium exquiſitum, memoriam prodigioſam, candorem etiam & elegantiam maximam tribuit. Sed ad ipſa quinque librorum Tomi hujus contenta progredimur.

Librum primum, ſed in ordine totius operis *undecimum*, exorditur Autor a narratione fugæ Calvini ex Italia, & receptu Genevæ invento; inde occaſionem ſumit de rebus Genevenſium diſſerendi, ſtatimque pro inſtituto ſuo inquirit, & ut putat, deprehendit veram receptæ hæreſeos cauſam, nempe ut a poteſtate Ducum Sabaudiæ & Epiſcoporum urbis ſeſe liberarent. Id quo jure fecerint, allegatis, quæ ex Sabaudia ad Cardinales *Richelium* & *Mazarinum* miſſa fuiſſe tradit, documentis diſputat p. 26. & ſeqq. ita ut *Sponii*, cujus Hiſtoria Genevenſis no iſſima eſt, aſſertis adverſetur. In proœmio ubi laborem hunc ſuum circa res Genevenſium commendat, alium ſcriptorem *Guichenonium* taxat, ut Sabaudiæ partibus nimis addictum, & quod *Paradinum* & *Camperium*, qui ante illum de rebus Sabaudicis commentati ſunt, exſcripſerit, neutro allegato. Sumit hic anſam, ut plagii etiam reum faciat *Hilarionem* quendam *Coſtam*, monachum ex iis qui *Minimi* dicuntur, in elogio *Mariæ Mediceæ* Galliæ Reginæ, ex quodam *San Germano Morgueſio*, ut ait, deſcripto. Perſequitur inde & ſuo tractat more geſta *Farelli* & *Calvini* aliorumque Genevenſis reformationis miniſtrorum, narratque, ut Calvinus Geneva ejectus Argentoratum venerit, nec tacet patrocinium Gallicum Genevenſibus contra Sabaudos præſtitum; explicat etiam cauſam diſſidii & belli inter Galliæ Regem & Sabaudiæ Ducem. Res Germanicas hujus anni 1536 imprimis

primis quæ ad tractatum inter Lutherum & Bucerum de concordia *in articulo de S. Cœna* pertinent, & pleraque alia, in hoc & sequentibus libris relata, quo minus prolixius recenseamus, multa obstant; illud maxime, quod absque animadversione omnia transmittere religioni nobis fuisset, meritas vero censuras expedire alium requirat laborem. Itaque veluti per indicem summa tantum capita rerum indicabimus, aliquando tamen ubi in factis nobis cognitis manifeste erratur, (ut in Tomi I & II relatione fecimus) annotationem brevem & modestam addituri. Orthographiæ in vocabulis peregrinis diligentius cautum esse in his Tomis apparet; sunt tamen quæ emendationem poscunt, sed talia exteris facile condonari possunt. Ex annis 1537 & 1538 refertur libro hoc reluctatio Ducis Mantuani, qui concilium in urbe sua haberi nolebat, & occasio inde sumitur ad res Anglicas narrandas. Exponuntur quædam de *Reginaldi Poli* genere, studio & fortuna; de turbis ob religionem in Anglia enatis, utque Henricus VIII Rex tam in Romano-Catholicos quam Reformatos sævierit. Aperitur consilium Pauli III de reconciliatione Regis, cui nuptias Margaritæ Francisci I Galliæ Regis filiæ destinabat, & ut hujus negotii causa Polo Cardinalitiam purpuram & legationem in Galliam contulerit. Franciscus Rex laudatur, quod Henrico Polum, ut rebellem, sibi dedi postulanti, non fuerit obsecutus. Poli inde fugam & reditum in Italiam, matrisque ejus supplicium, in Anglia inflictum refert, quod factioni quæ Regis cum sede Romana conciliationi studebat, nomen dedisset, & filio literas Romam scripsisset. Refutat Calvinum, quod Regis factum defendat, & Polum a Pontifice cum exercitu in Galliam destinatum esse scribat. Transit inde ad Lutheri certamen cum *Joh. Agricola*: sed nimium huic tribuit, quasi sine eo nihil magni Lutherus gesserit.

Liber XII gesta annis 1539, 1540 & 1541 continet, aut conjecturas & divinationes de consiliis, tum Caroli Imp. tum Protestantium. Sed Autor multa aliter quam Sleidanus ex Actis publicis narrat, non adductis rationibus, sed hujus fidem destruere vult, addita in fine libri pro autoritate censura his verbis: *constat Sleidanum historiam corrumpere, sed illius nec licentiam nec errores imitari decet.* Non parvam libri hujus partem facit relatio literarum

Digitized by Google

Latinarum earumque verſio Gallica, quas Lutherus & Melanchthon, tum Bucerus & quinque alii ex Haſſia, ut videtur, Theologi, ad Philippum Haſſiæ Landgravium die Mercurii poſt Nicolai feſtum A. 1539 dediſſe referuntur, per quas ejus propoſitum de ſuperinducenda legitimæ uxori, Georgii Saxoniæ Ducis filiæ, *Margaretha Salia* approbaverint. Ingentem hinc dicam Luthero ſcribit Autor, ut & in præloquio fecerat; Thuani vero modeſtius de Principe & Theologis, quos de illo negotio conſultaverat, judicium, ſugillat. Verum feſtucam hanc diſſimulare tam facile fuiſſet, quam ad trabes longe maximas ſive in Pontificum diſpenſationibus, ſive in Principum moribus connivere. Fidem dictorum ſtabilit teſtimonio *Sereniſſimi Landgravii Rheinfelſenſis*, Philippi pronepotis, cujus zelo, ut ſcribit, pro religione Catholica heroico debeatur, impetratum ex Archivo Haſſiaco *Ziegenhaynenſi* literarum illarum, & pactorum nuptialium cum *Margaretha* exemplum, quod itidem producit, datum die 4. Martii A. 1540. Dein p. 92 tradit, quod in quibusdam provinciis & civitatibus Germaniæ reformatio ſecundum numerum alterutram religionem profitentium inita fuerit. *Computatis* enim ait *civium capitibus, ubi inventi ſunt plures Lutherani quam Catholici, abolitum penitus fuit exercitium veteris religionis, & coacti ſunt Catholici ad Lutheraniſmum.* Hunc mutationis modum haud immerito (ut facit) pro perverſo haberet, ſi uſurpatus is unquam fuiſſet; ſed nullum exemplum in Germania, quod ſciamus, adduci poteſt. Deceptus itaque eſt vel vitio aliorum ſcriptorum, vel ſua conjectura; quod & accidiſſe ei exiſtimamus, cum de morte Georgii Saxoniæ Ducis, & quæ eam ſunt ſecuta p. 107 & ſeqq. commentatur. Contumelioſum utique eſt, cum p. 114 ſcribit, Deum ob rationes incomprehenſibiles permiſiſſe, ut *Saxones qui ultimi ex Germanis fidem Catholicam receperint, primi amiſerint.* Addit epicriſin, & perſuadere lectoribus vult, quod omnes qui impedimento fuerint, quo minus ex Georgii teſtamento (quod perfectiſſimum fuiſſe adverſus actorum fidem ſtatuit) Catholicus princeps ad ſucceſſionem perveniret, Nemeſin divinam ſint experti. *Henricum* (ait p. 114) *Georgii fratrem, cum vix adeptus eſſet hæreditatem, mors ſuſtulit. Mauritius in bello contra amicum intimum cæſus eſt. Lutherus non niſi quadriennium ſupervixit, obiitque ex*

Digitized by Google

que ex commotione, cum in ditione, quæ Georgii fuerat, concionaretur, ubi religio firmius quam alibi retinebatur. Fœderati Smalcaldici (quos autumat armis Henrico in ſtabiliendo Lutheranismo ſuccurriſſe) *in prælio ſuccubuerunt, quod non niſi novem hominum morte Catholicis conſtitit. Catholici ipſi ex Imperii proceribus, qui teſtamentum Georgii neglexerunt, a Mauritio multis annis toti Germaniæ inſultanti non levia paſſi ſunt. Ferdinandus Rex Rom. qui ex Bohemia impedire Henricum potuiſſet, & ſuas provincias hæreſi repleri vidit, & Hungariam Turcis in prædam cedere &c.* Quomodo iſta conſiſtant, facile deprehendent, qui veram rerum notitiam habent. Henricus (ut paucis monere liceat) tertio poſt Georgium anno obiit, ſexaginta octo annos natus, & dudum ſenecta ac morbis debilis. Lutherus anno ætatis ſexageſimo tertio Islebiæ deceſſit, quæ urbs a multis annis in partibus erat, nec dici poteſt in Georgii ditione fuiſſe, etſi clientelæ ſit Saxonicæ. Qua vero argumentandi ratione Mauritii poſt annos XIV cæſi fata, & quæ Ferdinando Imperatori acciderunt, a Georgii ſucceſſione dependere judicantur, ex eadem contrarium plane concludi poteſt ab iis, qui *Sereniſſimam* Henrici poſteritatem, non Georgii tantum provinciis, nec quicquam obſtante inofficioſo illo teſtamento, ſed aliis plurimis, & ipſo Electoratu Saxonico potiri vident. Smalcaldicorũ cladem absq; ullo miraculo, & ipſorum culpa contigiſſe, in præloquio ipſe recipit probaturum ſe eſſe. Quæ denique de *Philippo* Landgravio p. 117 & ſeqq. ſubjunguntur, partim ſupra relata, & fœda alia taceri potuiſſent, ſive caſuum reſpectu, quos quotidie obſervare licet, ſive veneratione Principis, cujus trineptis eſt Imperatrix Auguſta, & ſi ad hanc in Gallia non reſpicitur, Regii Fratris uxor. Ex Angliæ rebus recenſentur hoc libro *Thomæ Cromvelli* ad eccleſiaſticorum negotiorum ſupremam procurationem exaltatio & ejusdem caſus: tum infelix Regis cum Clivenſis Ducis filia conjugium & alia.

Libro XIII in actis anni 1542, clades a Turcis in Hungaria acceptæ Proteſtantibus & ipſi Carolo V imputantur: tentata narratur iterum absque ſucceſſu Henrici VIII reconciliatio cum Pontifice, & quintæ ejus uxoris ſupplicium: Hermanni Colonienſis Archiepiſcopi, Comitis de *Wida*, (*Oade* perperam ſcribitur p. 203) Lutheranismus: certamina Lutheri cum Zvinglianis, in quorum nar-

ratione odioſis Hoſpiniani relationibus Autor utitur. Non capimus quæ p. 210 Lutheranæ Eccleſiæ miniſtris imputat, & correcta in Helvetiorum gratiam eſſe dicit, quod verba inſtitutionis S. Cœnæ toties pronunciaverint, quoties ſinguli communicantium accederent. Id enim factum eſſe, probari nequit; at ſingulos pia formula alloquebatur miniſter ſacramentum porrigens, hujusq; ſalutarem fructum illis apprecabatur, quod etiam hodie conſtanter retinetur. Prolixus eſt hoc libro Autor in narratione rerum Daniæ & Sueciæ, quanquam multa ad alios annos pertineant. Quæ vero in iis ab hiſtoriis utriusq; regni diſcrepent, non fugiet eos, qui examen inſtituent. Interim multum commendat in præfatione Acta legationis, quam primam omnium ex Gallia in regna ſeptentrionalia miſſam eſſe refert, cum Franciſcus I *Chriſtophorum Richerium* cubiculi famulum, humili loco in Senonibus natum, ſed qui peregrinationibus variis experientiam linguarum & gentium ſibi paraverat, eo amandaſſet. Sed prius Guſtavus Sueciæ Rex ſecretarium quendam ſuum ad Franciſcum miſiſſe narratur, cujus nomen ait expreſſum in Actis non eſſe, addita ratione, quod Sueci eo tempore familiæ cognominibus non uterentur; miraturque quod primus Guſtavi Secretarius tantum ſe ſubſcripſerit *Petri filium*. Sed de more illo, & quam male ignobilitatem ex eo aliquando deducant, alibi dictum eſt. Secreta vero Guſtavi quæ ſecretarius ille, quisquis fuerit, Richerio detexerit, producuntur p. 280 & ſeqq. moneturque in nulla hiſtoria nec edita nec MS. ea inveniri. Tale eſt quod Guſtavus Gallicam claſſem ad littora Sueciæ mitti deſideraverit, qua territi Sueciæ proceres regnum electivum, quod in Guſtavum contulerant, hæreditarium facerent. Quæ vero Richerius in utroque regno tractaverit, fuſe exponuntur. Inter illa maxime memorabile, quod Franciſcus Daniæ regi ſocietatem belli contra Henricum Angliæ regem propoſuerit, ea ſpe & conditione, ut Angliam inter ſe dividerent: ſed impeditam hanc gloriam Chriſtiano fuiſſe per invidiam Nobilitatis Danicæ. Magna etiam hic ſecreta aperiuntur: *Richerius* enim uxore ex gynecæo Danico ducta, in tantam a rege familiaritatem admiſſus fuiſſe perhibetur, ut ei detegeret & Caroli V, & Principum Germanorum Smalcaldicæ ſocietatis deſideria, a quibus in contraria ſtudia impellebatur, hisne an illis

opem

Digitized by Google

opem ferret, aut quod ipſi ſatius videbatur, eos mutuis cladibus conſumi otioſus ipſe ſpectator ſineret. Vaferrima ſunt, quæ hic enarrat Autor, & ad ſequiorum temporum ingenium proxime accedentia, aut callidiora. Finis ſecretæ conſultationis refertur, quod Franciſcus Daniæ Regi autor fuerit, ut a bello quidem abſtineret, ſed vel pecunia (ut ipſe facturus eſſet) vel apparatu bellico & commeatu clam juvaret Smalcaldicos.

Libri XIV qui anni 1545 hiſtoriam continere debet, dimidia pars continuatione rerum Suecicarum occupatur, allatis plurimis, quæ alibi vix reperiantur, de Guſtavi regis (cujus hiſtoriam extra Sueciam a nemine fere ſcriptam eſſe, in præloquio queritur) actis in reformanda religione, aut pro ſuæ dominationis ſtabilimento, & de interiori vita ejus. Ad res Germaniæ inde regreſſus, Lutheri ſcripta acerba, & ut ait, obſcæna in Pontificem breviter perſtringit, dein Caroli V conſilia de fallendis & opprimendis Smalcaldicis aperit & perſcrutatur, nec alia cauſa motum illum dicit, quam quod his florentibus, Gallos ſubjugari, & monarchiam univerſalem exſtrui poſſe deſperaret; ex Germania vero ſubſidia potentiæ ſuæ Regem Galliæ ſemper attracturũ eſſe putaret. Referuntur acta comitiorum & colloquiorum de religione, invito Pontifice Cæſareis artibus conceſſorum; dein Cæſaris induſtria in tractanda cauſa Colonienſi, ut nec Pontifex, nec Proteſtantes queri multum poſſent; item Franciſci regis calliditas, qui Henricum Brunſuicenſem clam pecunia juverit, ut ditiones a Smalcaldicis ablatas recuperaret: offenſus enim ab his erat, quod de laniena Cabrarienſium & Merindolenſium acrius expoſtulaſſent, nec vires eorum nimium volebat excreſcere. Pax inter Imperatorem & Franciſcum paucis indicatur, quæ hoc anno fere ex improviſo concluſa eſt creſpiaci; ejusq; negotiationem Maria Anglica per Polum Cardinalem meditabatur, ſed hunc ex relatione legati Gallici Noallii, eo animi ſtatu poſt adverſa quæ illi acciderant, fuiſſe in procœmio notatur, ut ad res gerendas fere ineptus videretur. Laudat hiſtoriam vitæ Poli, a *Ludovico Beccatello* Archiepiſcopo Raguſino conſcriptam. Tacere hic non poſſumus, Varillaſium in narratione rerum, quæ fœderatorum auſpiciis a Philippo Haſſiæ Landgravio adverſus Henricum Brunſuicenſem hoc anno geſta ſunt, a Sleidani veriſſima relatione diſcedentem, non

pauca erraſſe. *Mauritio* ſane Saxoniæ Duci, poſtea Electori, tribuit, quæ is edito publice ſcripto d. 5 April. 1546 maſcule refutavit, narratisque omnibus quæ acciderant, & productis teſtimoniis calumnias contra ſe ſparſas in autores acriter retorſit. Scripti ejus meminit *Sleidanus* Lib. XVI: extat integrum apud *Hortlederum* Lib. IV de bell. Germ. Cap. LII. Scribit autem inter alia Mauritius: *quicunque dicit aut cantat, ſcribit & ſpargit, quod non egerimus in negotio iſto, quæ Principem bonum & honeſtum, eoque quo nos loco natum decent, ſed quod dolo verſati ſimus in tractanda pace cum Henrico, quod conſiliarii noſtri in genua provoluti Henricum ad deditionem permoverint, quod Henricum filiumque ejus noſtra fide tutos accedere juſſerimus, eorumque capturam hoc modo procuraverimus, aut aliud quid non honeſtum ſed fraudulentum, is malitioſe illa omnia fingit, contra veritatem & honeſtatem, non ut decet virum nobilem, honeſtum & veracem.* Hæc ſibi dicta putet, addit *Hortlederus* (cui ſane, Johannis Friderici Electoris pronepotum conſiliario, nulla cauſa fuit Mauritii absque veritatis fundamento defendendi) *Natalis Comes*, hiſtoricus Italus, (*quem fortaſſe ſecutus eſt noſter*) & quicunque illos rumores impudentiſſime confectos diſpergunt. Fallitur etiam manifeſte Autor, cum Henricum narrat poſt pugnam, in qua copias fere omnes perdiderit, in locum ſuæ ditionis valde munitum ſe recepiſſe, & inde perſuaſione Mauritii doloſe eductum & hoſtibus traditum fuiſſe: neque enim in loco munito, ſed in acie ſtetit Henricus, cum Fœderatorum copiæ ad Calfeldam vicum foſſam limitaneam (die Landwehr) perrupiſſent. Deſpondit autem ferus antea, & conditiones honeſtas, quas Mauritius propoſuerat, inconſulto rejiciens, ſubito animum, *divinitus*, ut Lutherus judicavit, *territus*, & Mauritii colloquium plus una vice expetens; ita cum evadere, ut Mauritius teſtatur, haud difficulter poſſet, ſua ſponte Landgravio id poſtulanti ſeſe dedidit. Exercitum vero ejus non pugnam, ſed fugam ſpectantem moderatio principum fœderatorum ſervavit. Nam accepta fide, quod intra tres menſes adverſus fœderatos non eſſent militaturi, direptis ſignis ſolutisque catervis dimiſſi ſunt. Lapſus in hac hiſtoria evitaſſet Autor, ſi maluiſſet Sleidanum nota & actis probata referentem, quam neſcio quos imperitos aut malevolos legere & ſequi. Hæc in honorem Principis maximi, cujus virtuti & felicitati immenſas gratias & perpetuam veneration

Digitized by Google

nerationem tota, qua Evangelica eſt, Germania, imprimis Saxoniæ, ſpeciatim vero Academia noſtra debet, candide monentibus non ſuccenſebit Autor. Eodem enim candore modeſtiam ejus laudamus, cujus exempla hoc ipſo libro exhibet. Recte ſane p. 368 *Friderici Staphyli* deſertoris & calumniatoris deterrimi fidem aſpernatur, de exorcismo quem Lutherus tentaverit, proterve mentientis. Mortem Lutheri p. 376 ſic narrat, ut fœdas non referat fabulas, & contrarias de ea relationes in medio relinquere videatur: neque enim licuiſſe ei putamus, quamvis tutiſſime id facere potuiſſet, ut præferret, quas viri probatæ fidei, qui morienti adſtiterunt, publico teſtimonio confirmarunt. *Alfonſi Diazii* ſcelus in fratrem, merita proſequitur cenſura p. 377. cum actionem nec horribiliorem, nec majoris ſcandali, in toto orbe Chriſtiano, tam catholico quam proteſtanti, fieri potuiſſe ingenue agnoſcit.

Libro XV (qui res anni 1546 & partim ſequentis refert) ab initio, pergit Autor in relatione decretorum concilii Tridentini, de quibus ſub finem præcedentis libri quædam expoſuerat, in quibus multa Theologi deprehendent, animadverſionem admittentia. Magnam Franciſco Galliæ Regi generoſitatis gloriam tribuit, ut jam in præloquio fecerat, dum illum Carolo bellum Smalcaldicum molienti de ſecuritate a Turcis proſpexiſſe, & pro illo per *Johannem Montlucium* Valentiæ epiſcopum, Legatum ſuum, quinque annorum inducias Conſtantinopoli procuraſſe dicit, contra manifeſtam regni ſui utilitatem. Quapropter Montlucium feliciſſimum alias regiorum negotiorum adminiſtrum, a culpa non abſolvit; incubuiſſe enim ei putat, ut Regi noxia mandanti meliora ſuggereret. Damnum autem Galliæ ita demonſtrat, quod Carolus nunquam ceſſaverit Franciſcum laceſſere, quandocunque pacem cum Turcis habuerit: dein quod in confeſſo eſſet, Galliam adverſus Caroli potentiP conſervari præteritis cum illo bellis non potuiſſe, niſi Franciſcus magnas militum copias in Lutheranorū ditione conſcribere potuiſſet. Quam vere iſta afferantur, jam non diſquirimus, ſicut nec de plurimis aliis, quæ hoc libro de initio & progreſſu belli Smalcaldici, ut & de Mauritii Saxoniæ Ducis conſiliis vel referuntur, vel conjiciuntur aut judicantur. Omittimꝰ etiam apertos errores in nominibus hominū & locorū, typographi fortaſſe culpa crebro commiſſos, tum

in belli

in belli hiſtoria, tum alibi. Nam & in relatione de Hermanni Colonienſis Archiepiſcopi abdicatione p. 454 ſucceſſor ejus perperam vocatur Adolfus Schuzenburgius, pro *Schauenburgio*, & notiſſimi Comites *Manderſcheidius* & *Nuenarius* equeſtri ordini accenſentur, & prior *Mandereſche* dicitur. Eſſent quæ in narratione de *Alberto Brandeburgico* & de clade ejus *Rochlitiana*, nec non de vidua *Johannis* Saxoniæ ducis *Eliſabetha* Haſſiaca correctionem poſcerent: ſed ut ſæpe monuimus, aliorum id curæ reſervari præſtat.

MATTHIÆ ZIMMERMANNI SS. THEOL. Doct. Paſt. & Superint. Miſenenſis Florilegium Philologico-Hiſtoricum aliquot myriadum titulorum, cum optimis autoribus, qui de quavis materia ſcripſerunt, adhibita re nummaria & gemmaria, cum diatriba de eruditione eleganti comparanda. Pars I.

Dresdæ, apud Mich. Güntherum, 1687, in 4.

CUm multi bibliothecas egregie inſtructas ad pompam & oſtentationem habeant, nec libros in ſtudium, ſed, ut Seneca loquitur, in ſpectaculum & cultum parietum comparent; *venerandus Præſul, Autor libri jam nominati doctiſſimus*, Aſinium Pollionem Romæ imitatus, biliothecam multis libris inſignem dicando, ingenia hominum, ut cum Plinio majore loquamur, publicam rem facere conſultum duxit. Nam evolviſſe ſe libros, & in uſum aliorum inſtruxiſſe bibliothecam, variis jam ante induſtriæ eruditæ monumentis publicatis comprobavit: ut ſunt *Diſſertatio* varia eruditione referta de *Tertulliani loco*, fiunt, non naſcuntur Chriſtiani: *Amœnitates Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ: Analecta menſtrua variæ eruditionis: Liber de Presbyteris veteris Eccleſiæ: Hiſtoria Eutychiana &c.* Jam laudem diligentiæ hac in ſtudiorum parte inſumtæ adauxit; quando amore rei litterariæ juvandæ ductus, *Florilegium* hocce *Philologico-Hiſtoricum* compoſuit. Quo varios eosque non ubivis obvios codices non tantum indicat, ſed & argumenta illorum, in gratiam πολυμαθίας ſtudioſorum excerpſit. In præmiſſa libro huic *diatriba de Eruditione eleganti comparanda*, de re litteraria & πολυμαθίᾳ in univerſum diſſerit varia, quæ ad hiſtoriam litterariam maxime faciunt. In *Florilegio* laudato eſt varietas rerum ſingularium, quas ordine alphaberi ſervato digeſſit, indicatis auctoribus, qui de illis ex inſtituto egerunt. Perduxit hunc laborem ad literam F, vocem *Fuſtuarium*. Itaque rogandus erit Vir ampliſſimus, ut pertexere hunc variarum materiarum indicem pergat, & luci exponat publicæ.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Septembris Anni M DC LXXXVII.

L' ANTIQUITE' DES TEMS RE'TAblie & defenduë contre les Juifs & les nouveaux Chronologiſtes. i. e.

ANTIQUITAS TEMPORUM RESTITUTA & defenſa contra Judæos ac recentiores Chronologos.

Pariſiis, apud Viduam Edmundi Martini, Joannem Boudotium, & Stephanum Martinum, 1687, in 4.

DUm celeberrimus Kilonienſium Theologus, *Matthias Wasmuthus*, in Annalibus Cœli ac Temporum, (quorum Sciagraphiam ad acta ſuperioris anni pag. 34—48. retulimus,) edendis occupatur, librumq; admiranda plane pollicitum avide eruditus orbis expectat; recentiſſimum e Galliis affertur opus chronologicum, cujus authorem eſſe doctiſſimum ordinis Bernhardini Priorem, *P. Paulum Pezronium*, accepimus. Diſſentit is ab omnibus, qui in temporum rationibus conficiendis majorem rationem habent Ebræi codicis, quam verſionis Septuagintaviralis, quos inter, ſi quis alius, Wasmuthus certe, familiam noſtra ætate ducere videtur. Cumq; *Pezronius* modeſtam *συζήτησιν* a ſecus ſentientibꝰ expectet, non dubitamus, quæ in hoc opere Gallico tradita ſunt, & a Wasmutho, & ab aliis, diligenti ſtudio examinatũ iri. Nos pro more noſtro inſtitutum Auctoris ac ſententiam, omiſſa omni cenſura, recenſebimus, & paulo quidem prolixius, tum quod liber adhuc in

paucorum manibus versetur, tum in eorum gratiam, qui Gallicæ linguæ periti non sunt.

Observarat *Pezronius*, constantissimam veteris Christianæ ecclesiæ traditionem esse, annos minimum quinquies mille quingentos ab orbe condito ad Christum natum effluxisse. Ægre igitur (c. I.) fert, quod *Josephus Scaliger*, cum sequacibus, Bibliorum Ebræorum calculum quindecim seculis breviorem, calculo illi e septuagintavirali versione deprompto præferre ausus fuerit. Huic igitur post *Cæs. Baronium*, *Joh. Morinum* & *Isaacum Vossium* patrocinaturus, in antecessum (c. II) monet, ex controversia illa maximum momentum veritati religionis Christianæ accedere. Sane *Justinum M. Tatianum*, *Tertullianum* a legis Mosaicæ antiquitate, novitateque religionis Græcæ ac Romanæ, palmarium fere argumentum in disputationibus, quas cum Gentilibus habuere, petiisse. Sed & Judæos verioris chronologiæ beneficio erroris ac fraudum convinci posse; quapropter diris sima imprecentur temporum periodos computantibus, ipsisque Biblicis codicibus manus inferre jamdudum ausi sint, ne tempus adventui Messiæ destinatum jamjam elapsum esse, fateri illos oporteret.

Hoc ut probet, tritissimis *Hieronymi* aliorumque vestigiis insistens, (c. III.) objicit Judæis, quod *Josuæ XV. 60.* undecim urbium & præprimis *Bethlehem Ephratæ* nomina laterculo urbium tribus Judæ eraserint, ne constaret, Bethlehemo natum Jesum Nazarenum ex tribu Judæ fuisse; quod *Ps. XXII, 17. Caru* in *Caari* mutarint, ne propheta de transfossis manibus pedibusque Jesu locutus videretur; quod *Deut. XXVII, 26.* τὰ *omnis homo* & *in omnibus*, deleverint, ne viderentur esse sub maledicto, si non possent omnia complere, quæ scripta sunt. Nova est, quam addit, suspicio de loco *Gen. XVII, 14.* ubi in Samaritano Pentateucho itemque versione LXXvirali legitur: *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit* octavo die, *exterminabitur*, &c. Putat igitur, Judæos octavi diei mentionem e sacro suo codice sustulisse, ne exterminii rei videantur liberi serius circumcisi. Quod si enim octavus dies nubilosus sit eurove perfletur, nulli verentur circumcisionem in sereniorem diem differre. Susannæ historiam ex Hebræis bibliis expunctam fuisse, Origeni assentitur, eo quod Theodotion versioni suæ ad Hebræa sane biblia adornatæ illam inseruerit. Provocat ad totius

Digitized by Google

totius Antiquitatis Chriſtianæ conſenſum, quæ communiter Judæos Bibliorum fraudulenter corruptorum poſtulavit; nec non ad illud Talmudicum: *Bonum eſt, ut evellatur litera de lege, & ut ſanctificetur nomen Domini.*

His ſuppoſitis, (c. IV) ſuſpicatur, Judæos, Tito Veſpaſiano Imperatore, urbe ac templo exciſis, æræ duarum priorum ætatum mundi, quæ a mundo condito ad vocationem Abrahami e patria pertingunt, quindecim ſuffuratos eſſe ſecula, eo fine, ut negare liceret, ſextum millennium jamjam veniſſe, quo venturum Meſſiam, vetuſtiſſima inter eos traditio fuerit. Sane Hiſpanienſes Judæi A. C. 686 magna cum animi confidentia ſextum millennium nondum adventaſſe, Chriſtianis objecerunt, quapropter *Ervigius* Rex *Julianum* Toletanum Archiepiſcopum conſcribere juſſit libros tres contra Judæos, hoc titulo inſignes: *Demonſtratio ſextæ ætatis contra Judæos.* *Abulpharajum* etiam in hiſtoria Dynaſtiarum conjeciſſe, Judæos, & quidem ob hanc ipſam de adventu Meſſiæ controverſiam, tantam injuriam ſacratiſſimis Bibliis intuliſſe. Aliam rationem *Georgius Syncellus*, Chronogr. p. 84 ſubodoratus eſt. *Solum*, (inquit,) *ſpatium filiorum procreationem præcedens apud Judæorum codices contractius ac brevius multo detegam. Moveor autem, ut judicem, ne forſan hoc fuerit facinus Judæorum, qui ut præcocium nuptiarum licentiam nonnulla autoritate munirent, auſi ſunt annos contrahere & ante ſuſceptam prolem pauciores facere.*

Ac hæc quidem Judæorum fidem ſubleſtam reddunt Pezronio. Contra vero, uti (cap. præced. III) Verſioni ſeptuagintavirali fidem ac autoritatem ſummam conciliare dixerat, quod Chriſtus & Apoſtoli ea ſola uſi, quod univerſi ſex priorum ſeculorum Patres eam ſucceſſoribus ut authenticam, imo θεόπνευστον regulam fidei ac morum commendarint, quod denique non alia apud Judæos in uſu fuerit, antequam novam Aquila Ponticus A. X. Æl. Hadriani concinnaſſet, idque peſſima, ſi noſtro fides, fide: Ita (*cap. V*) notat, omnes omnino ſcriptores, qui quicquam rerum Judaicarum ante urbis ſanctæ excidium literis conſignarint, proxime a ſeptuagintavirali, longius abeſſe a modernorum Judæorum calculo. Pertinet huc e Gentilibus *Demetrius* ille Junior *Phalereus*, quem nec Ptolomæo Philadelpho, nec Ptolomæo IV Philopatori, ſed *Ptolomæo VI*

Philometori σύγχρονον esse supponit Autor, & alibi probaturum se pollicetur. Is igitur a Clemente Alexandrino L. I. Stromatum allegatus, ab orbe condito ad annum quartum Philometoris, quo opus suum *de Regibus Judæa* conscripsit, annos numeravit 5494. Hisce addantur anni 177, qui ab A. IV Philometoris ad Æræ Christianæ initium effluxerunt. Summa erit: 5671. Demetrio consensisse notat *Philonem* seniorem, Clementi Alex. & Josepho laudatum. Utrique tertium jungit *Eupolemum*, quem Judas Maccabæus Romam ablegavit, quique a. circiter V Demetrii Soteris & a. XII Ptolomæi Physconis *de Regibus Judæa* scripsit. Is ab O. C. computavit annos 5149. Adde a. 158, qui ab eo tempore ad Christi nativitatem elapsi sunt. Habebis annos 5307. Videtur enim pauciores justo ab Exodo ad templi fundationem annos computasse, (quod & postea Eusebius fecit,) de annis autem Patriarcharum amice cum LXX Interpretibus conspirasse. Ultimus gentilium est *Alexander Polyhistor*, cujus fragmenta ab interitu vindicavit Eusebius l. IX. Præp. Evang. c. 4. Numeravit is ab Adamo usque ad Jacobi migrationem in Ægyptum a. 3624, a diluvio autem annos 1360. Inter Judæos *ὁμοψήφους* eminet *Fl. Josephus*. Hic *l. I. Ant. Jud. c. 4.* diluvium juxta Mosen cœpisse ait A. M. 2256. Nec quoad annos diluvio & Abrahami nativitati interjectos a LXX senibus dissentit. Quamvis enim *Cainan* Arphaxadi filius, qui & apud LXX & *Luc. III, 25, 26.* & in fragmentis *Alex. Polyhistoris* memoratur, apud Josephum non compareat, fraude tamen librariorum inde erasum fuisse Autor opinatur, eo quod in codicibus correctioribus a diluvio ad Abrahami nativitatem summa colligatur annorum 1192, quemadmodū Demetrius quoq; a diluvio usq; ad Abrahami vocationem numeravit a. 1250, qui calculi fallent, nisi Cainanis anni succenturientur. *Pentateuchus* Hebræo-Samaritanus, ad exemplum Judaici Pentateuchi, Patribus antediluvianis annos 949 subtraxit; quoad postdiluvianos exacte ei cum *τοῖς ὁ* convenit. Suspicatur igitur *Pezronius*, & quoad antediluvianos illum iisdem consensisse, antequam forsan manum criticam passus fuerit. Quin & posteriores Judæos sui oblitos tradidisse animadvertit in *Targum Hieros.* & *Breschith Rabba*, quod Adam inde ab Abelis morte, totis annis 130, ab opere conjugali vacarit. Atqui suppositi-

iſſe eos, Abelem centeſimo fere ætatis anno occiſum eſſe. Sequeretur ergo, Sethum non ante annum Adami 230 natum eſſe. *Teſtimoniis Veterum* adjiciuntur *rationes*. Prima eſt hæc: Diſperſio gentium contigit ſub nativitatem Phalegi, utpote cui inde nomen. At Phaleg juxta Judaica Biblia natus eſt a. circiter 100 poſt diluvium, & 2245 ante initium æræ Chriſtianæ. Jam ſupponit Chronologus noſter, (quod inferius c. XII. XIII. XIV. probare ſataget,) Imperia Chaldæorum, Ægyptiorum, Chinenſium annis circiter ter mille ante Chriſtum natum cœpiſſe. Sequeretur ergo, imperia illa ſex ſeptemve ſeculis diluvio antiquiora eſſe, quod abſurdum. Juxta LXX autem, ſex ſeptemve ſeculis diluvio, & ſeculo uno γλωτ]οσυγχύσει recentiora erunt. 2.) Γλωτ]οσύγχυσις juxta Geneſin Judaicam incideret in annum a diluvio centeſimum. At quis crederet, (inquit Noſter,) tres Noæ filios tantillo temporis ſpatio tam copioſam procreaſſe ſobolem, unde tot regnis incolarum ſat ſuppeteret; cum viri LXXII (Jacobus, cum filiis & nepotibus) ſpatio 215 annorum, quibus Ægyptum incoluere, non ultra ſexcenta virorum millia genuerint, quamvis ſingulari Numinis benedictione gauderent? 3.) Ex calculo Judæorum conſequitur, Noachum vidiſſe generationes decem, Semum generationes duodecim. Id videtur *Pezronio* abſurdum, cum nec ex antediluvianis quisquam ultra quatuor aut quinque generationes viderit. 4.) Si Noachus ad Abrahami, Semus ad Jacobi tempora vitam produxiſſent, non paſſi fuiſſent, ut Babylonica turris extrueretur, ut Aſſur Semigena a Nimrodo Chamigena terra ſua expelleretur, ut denique pater, avus ac proavus Abrahami idola colerent. His omnino teſtimoniis ac rationibus novus hic temporum Reſtitutor probaſſe ſe putat, Græcorum interpretum, non Ebræorum, (ut hodie quidem ſe habent,) Bibliorum calculum fundamentum eſſe debere Chronologiæ ſuæ veteris ſacræ ac profanæ.

Tempora ab O. C. usque ad excidium Urbis S. elapſa in ſex Ætates mundi diſtinguit, explicatq; *duas* priores c. VI, *tertiam* c. VII, *quartam* c. VIII & IX, *quintam* c. X, *ſextam* denique c. XI. Prima Ætas a condito orbe ad cataclyſmum annos complectitur 2256. Quamvis enim apud LXX Lamechus annos 188 natus fuiſſe dicatur,

cum Noam gigneret, rectius tamen in Joſepho Ebræoq; textu annos 182 haberi, poſt Iſaacum Voſſium contendit Autor. *Adam* ergo genuit Sethum a. Æt. 230, *Sethus* genuit a. 205, *Enos* a. 190, *Cainan* a. 170, *Mahaleel* a. 165, *Jared* a. 162, *Enoch* a. 165, *Mathuſale* a. 187, *Lamech* genuit a. 182, *Noe* ingruente diluvio natus erat annos 600. Numeris his in ſummam collectis habes annos 2256.

Ætas *ſecunda* a diluvio usq; ad ingreſſum Abrahami in terram Canaan pertingit. Prænotat heic Pezronius, *Tharam* natum eſſe non a. 79 aut 179 Nachoris, (uti hodie apud LXX legitur,) ſed anno 129, prout in Joſepho & Ebræo textu habetur. Monet porro, Abrahamum fuiſſe natu minimum Tharæ filium, natum a. Tharæ 130, idque conſtare ex Gen. XI, 32. collato cum Gen. XII, 4. & Act. VII, 4. h. m. Thara moritur Carrhis a. 205. Eodem ſtatim anno Abrahamus fil. Carrhis egredi jubetur, cum a. 75 natus eſſet. Subtractis 75 ab a. 205, remanent 130. En ergo Ætatis II. calculum: *Sem* genuit a. 2. poſt diluvium, *Arphaxad* genuit a. æt. 135, *Cainan* genuit a. 130, *Sala* a. 130, *Heber* a. 134, *Phaleg* a. 130, *Rehu* a. 132, *Sarug* a. 130, *Nachor* a. 129, *Thare* genuit Abramum a. 130, *Abram* in Canaan ingreſſus annorum 75 erat. Numerorum horum ſumma: a. 1257. Adde annos Æt. primæ 2256. Habebis annos M. 3513 usque ad ingreſſum Abrami in Canaan, cum Ebræa biblia non ultra 2083 habeant.

Ætas III, ab ingreſſu Abrahæ in Canaan ad egreſſum Iſraelis ex Ægypto, conſtat a. 430, juxta *Gal. III, 17* & *Exod. XII, 40*, ſecundum LXX & pentateuchum Ebræo-Samaritanum. Nam ſecundum Pentateuchum Judaicum tot anni ſolum tempus habitationis Iſraelitarum in Ægypto exhaurirent; cum tamen Joſephus A. J. l. II. c. V. ab ingreſſu Abrahæ in Canaan annos 430, a transmigratione Jacobi in Ægyptum annos 215 dicat effluxiſſe. Idem patet ex hoc calculo, qui fragmento Alexandri Polyhiſtoris potiſſimum nititur, cujus copiam Euſeb. l. IX Præpar. Evang. c. IV fecit: *Abraham* gignit Iſaacum, anno poſt ingreſſum in Canaan 25, *Iſaac* gignit gemellos a. ætatis 60. *Jacob* gignit Levi a. 87. *Levi* gignit Caath a. 60. *Caath* gignit Amram a. 40. *Amram* gignit Moſen a. 78. *Moſes* erat, exeunte Iſraele ex Ægypto, annorum 80. Summa numerorum horum eſt 430. Addatur ea ſummæ præcedaneæ 3513. Sicque ætatis III finis erit A. M. 3943.

Ætas

Ætas IV ab exodo ad fundationem templi Salomonæi, adeoque ab A. M. 3943 ad A. M. 4816 progreditur, conſtatque a. 873, qui numerus ex regimine Judicum, ſervitutibus & anarchiis eruitur. *Joſuam* a. regiminis XXVII fato eſſe functum credit Autor poſt Clem. Alexandrinum, Jul. Africanum, Euſeb. Lact. Auguſt. Syncellum, Chron. Alexandrinum, &c. Illum enim, cum Canaanem exploraret, 43 annorum circiter fuiſſe, probabile videtur, eo quod ſocius ejus Caleb eodem tempore quadragenarius fuerit, *Deut. XIV 29, 31.* Addantur anni 40, quibus poſt explorationem in deſerto usque ad Moſis mortem hærendum fuit. Habebis a. 83. Hos detrahe ab a. 110, quot Joſue vixit, *Joſ. XXIV, 29.* Remanebunt anni regiminis 27. Mortem Joſuæ non ſtatim excepit prima ſervitus, ſed anni 30 juxta *Africanum*, aut potius 50 juxta *S. Maximum* in Computo, elapſi ſunt inde ab obitu Joſuæ, antequam Caleb omnesque ſeniores diem ſuum obiiſſent. Surrexit dehinc alia generatio, quæ penitus oblita operum Domini, non brevi temporis intervallo peccavit, (*Jud. II, 9. 10.*) donec iram Numinis provocaret, & pœnas daret ſub tyrannide Chuſan Riſathaim. Excitavit vertente tempore Deus unum alterumque judicem; ſed plerumque interceſſit anarchia aliqua, & ſubſequens ſervitus, cumque anni anarchiarum (ſi ultimam excipias,) nuſpiam annotentur, conjecturis utendum fuit, ut hic emergeret calculus: *Moſes moritur anno poſt egreſſum ex Ægypto 40; Joſua moritur a. regiminis 27; Caleb & Seniores poſt Joſuæ fata ſuperſtites ſunt annis circiter 50.* Anarchia I poſt ſeniorum obitum, a. circ. 35. *Servitus I ſub rege Meſopotamiæ, ann. 8. Othoniel judex I. ann. 40.* Anarchia II a. forte 33. *Servitus II ſub Moabitis a. 18. Abod judex II. a. 80.* Anarchia III a. 37. *Servitus III ſub Jabin, a. 20. Debora & Barac, judices III a. 40.* Anarchia IV a. 18. *Servitus IV ſub Madianitis, a. 7. Gedeon judex IV a. 40. Abimelech judex V a. 3. Thola judex VI a. 23. Jair judex VII a. 22.* Anarchia V a. 30. *Servitus V ſub Philiſtæis & Ammonitis a. 18. Jephta judex VIII X a. 6. Abeſan judex IX a. 7. Abialon judex X a. 10. Abdon judex XI a. 8.* Anarchia VI a. forte 50. *Servitus VI ſub Philiſtæis a. 40. Samſon judex XII a. 20. Heli judex XIII a. 40.* Anarchia aut *Servitus VII ſub Philiſtæis a. 20. Samuel judex XIV judicat antequam Saul Rex crearetur, annis 20. Saul regnat a. 20. David*

mortuo

mortuo Saulo regnat a. 40. Salomon incipit ædificare templum anno regni 4. Numeri hi universi assurgunt in summam annorum 873, quos *Ætati* suæ *quartæ* Pezronius vindicat. Ne vero Authori controversia moveatur de ducentis annis, quos ex liberrima conjectura inter Anarchias sex priores dispertitur, fundamentum conjecturæ suæ petit ex pervetusta Judæorum traditione: *Duo annorum millia Lex*, ab ipso *Philone* Alexandrino (apud Eusebium l. VIII de Pr. Ev. c. II) & *Josepho* (præf. in Libb. Antiqu. item l. XX Ant. c. ult. & l. I contra Apionem,) confirmata. Ille enim *legem ultra duo millia annorum circiter intemeratam servatam esse*; hic *Mosen ante bis mille annos natum, Pontificumque successiones per duo annorum millia continuatas fuisse*, tradit. Consentiunt *Manetho*, *Ptolomæus Mendesius*, *Apion Alexandrinus*, *Hellanicus*, *Philochorus*, *Castor*, *Thallus*, *Alexander Polyhistor*, quique horum vestigia premunt, *Clemens*, *J. Africanus*, *Tatianus*, *Justinus M. Theoph. Antiochenus*, *Tertullianus*, alii. Hi enim universi Mosen coætaneum tradunt fuisse *Inachi* & *Amosis*, quorum ille *Argivum*, hic *Ægyptiacum* regnum annis circiter 1940 ante Messiæ adventum tenebat. *Inachum* enim (*Tatiano* teste,) exceperunt decem generationes, quarum ultimam constituit Danaus, qui a fratre Sethosi vel Sesostri profugus, Argos venerat, & ab Argivis in Stheneli decimi Regis defuncti locum surrogatur, a. 72, postquam Cecrops Athenis imperare cœpisset, uti ex Marmoribus Arundellianis liquet. Hunc Danaum novem alii secuti sunt, usque ad expugnationem Trojæ. Numerat autem Noster.

Ab *Inacho* ad *Danaum* Ægyptium	annos	427,
A *Danao* ad *Trojæ excidium*	a.	301.
A *Trojæ excidio* ad *Olympiadem primam* vulgarem, qua Chorœbus vicit, (accurate distinguendam ab *Olympiade* illa *prima*, quam *Iphiri* vocant,) numerat annos non CCCCIIX, cum *Eusebio* & *Eratosthene*, sed juxta *marmora Arundelliana*	a.	433,
Ab *Olymp. I. vulgari* ad *Æram Christi*	a.	776,
Ab *Æra Christi* ad *excidium Hieros.*	a.	70,
	S. a.	2007.

Tolle

Digitized by Google

Tolle hi nc annos ſeptem, quos ab auſpiciis regni Inachi usque ad egreſſum Iſraelitarum elapſos eſſe, poſt exactiſſimum examen reperiſſe ſe opinatur Pezronius. Remanebunt ſane *anni bis mille*, quibus *lex ſubſtitit*. Idem liquere videtur ex *Dynaſtiis Ægyptiorum*, de quibus cap. XIII ex profeſſo agitur. Hoc loco autem ſupponitur, *Themoſin* vel *Amoſin* Moſis coætaneum, cujus pater vel anteceſſor *Aliſphragmuthoſis* maris Erythræi aquis ſubmerſus fuerat, incepiſſe ſub ipſum Iſraelitarum ex Ægypto egreſſum *Dynaſtiam XVIII*, quæ ſubſtitit a. 393. Secutam eſſe *Dynaſtiam XIX*, quam Sethoſis vel Seſoſtris Danai Argivi regis frater auſpicatus eſt, quæque ſubſtitit a. 234. *Vigeſimam Dynaſtiam* complecti annos 178. *Vigeſimam primam* a. 130; *Vigeſimam ſecundam* a. 120; *Vigeſimam tertiam* a. 89. *Vigeſimam quartam* unum habuiſſe regem Bocchorim, qui regnavit a. 44, & a Sabbacone Rege Æthiopiæ victus vivusque exuſtus eſt. Effluxere inde ad æram Chriſti anni 742, ab æra Chriſti autem ad excidium Hieroſolymæ a. 70. Numeri hi in ſummam collecti conficiunt *a. 2000*, quibus *ſubſtitiſſe legem*, probandum erat. Cum igitur fundatio Salomonæi templi ab æra Chriſti annis diſtet 1057, ab excidio ultimi templi annis 1127, ſequitur, quod inter fundationem templi & exodum interceſſerint anni 873. Nam ſubtractis 1127 a 2000, remanent 873. Item ſubtractis 1057 a 1930, (quot ſcilicet anni remanent, ſi annos 70 æræ Chriſtianæ a *duplici* illo *millennio* detrahas,) remanent a. 873. Atqui anni illi Ætatis IV mundi 873 non transacti ſunt omnes ſub *Judicibus*, aut ſub *Tyrannis*. Ergo durantibus *Anarchiis* corruptiſſimis, quæ ut totidem ſervitutes immitteret, Deum adegerunt. Equidem *III Regum VI, 1.* ab egreſſu Iſraelitarum ad ædificationem templi numerantur non niſi 480 anni. Sed illius rationem hanc reddit Pezronius, quod autor ſacer ſtudio in hoc computo neglexerit *anarchias* & *ſervitutes*, ut & *9 poſteriores Saulis annos*, inter injurias erga Deum & quosvis bonos commiſſas transactos. Moris enim fuiſſe Orientalibus, annos infelices cenſu cæterorum annorum exturbare, ne contagio quaſi ſuo cæteros inficerent; quemadmodum Salomon a. 40 regnaſſe dicatur *3. Reg. XI, 42*, cum revera a. 80 imperarit, quorum dimidiam partem bene, alteram peſſime collocaverit. Anni ergo illi 480 complectuntur annos 40 in deſerto ſub Moſe, 27 ſub Joſue, 359 ſub

qui tuordecim judicibus, 11 ſub Saule, 40 ſub Davide, 3 ſub Salomone exactos, qui conficiunt a. 480. Sic Act. XIII, 20, *annis quaſi 450* judices usque ad Samuelem Iſraeli datos, Paulus autor eſt, intelligitque omne illud tempus, quod inde a morte Joſuæ usque ad Samuelem [excluſive] ſub judicibus partim, partim ſub tyrannis, transactum fuit, annos nempe *judicum tredecim* 339, & annos *ſervitutum ſex priorum* 111, neglectis anarchiis. Quo pacto hæc locorum biga non obſtat, quo minus ætati mundi IV annos 873 vindicare poſſimus.

Ætas V a fundatione templi Salomonæi, facta A. M. 4816, usque ad templi conflagrationem, quæ A. M. 5287 contigit, porrigitur, annos complexa 470, menſes 6, dies 10. Vulgo annos 430 templum ſtetiſſe perhibetur, eo quod Salomonem 40 tantum annis imperaſſe, ex *3. Reg. XI, 42.* & *2 Par. IX, 30.* hactenus creditum fuerit. At Pezronius *Joſepho* aſſentitur, qui l. VIII A. J. c. 3. *Salomon*, inquit, *jam admodum ſenex moritur, cum regnaſſet a. 80, viviſſetque a. 94.* Et l. X. A. J. c. 11, ac l. VII B. J. c. 10. *conflagraſſe* ait *templum, annis, ex quo fundatum erat, 470. m. 6. d. 10.* Inter *Joſephi ὁμοψήφους* e veteribus *Demetrium Phalereum*, *Theodoretum*, *Procopium Gazæum*, & *Petrum Comeſtorem*, ex recentioribus neminem novit. Urget, quæ III Reg. II, 12. apud LXX legiſſe ſe refert: Σαλωμὼν ἐκάθισεν ἐπὶ τὸ θρόνον Δαβὶδ πατρὸς αὐτοῦ υἱὸς ἐτῶν δώδεκα. Ita ſane legitur in editione *Aldina*, quæ Venetiis a. 1518 prodiit; cum contraiſta [υἱὸς ἐτῶν δώδεκα] in Bibliis *Antverpienſibus* Chriſtophori Plantini opera a. 1569 excuſis, itemque in editione *Vaticana*, inque Polyglottorum *Londinenſium* textu plane ſublata deprehendantur, & in editione *Roberti Stephani*, ad quam etiam *Wecheliani* hæredes A. 1579 Francofurtenſem adornarunt, parentheſibus includantur, adjecto hoc ſcholio: *Al. abeſt hoc, ut ab Hebræo, & eſt a traditione Judæorum.* Studio omittimus editiones minoris autoritatis, itemque Biblia *Hebræa*, *Chaldæa*, *Syriaca*, *Arabica*, *Vulgata Latina*, quæ numerum annorum Salomonis univerſa reticent. Quod ea fini notamus, ne lector hunc locum in editionibus fruſtra quærat, & ut eo melius judicare poſſit, utrum nobis ſatis conſtet, Salomonem ſub auſpicia imperii duodecennem fuiſſe. *Pezronius* id tamen ſupponit. Atqui Roboam moriente

riente Salomone exceſſerat annos quadraginta, 3. Reg. XIV, 21. Unde, (ſi plures quadraginta annis Salomonem regnaſſe neges,) ſequetur, Salomonem *puerum ac tenellum* 1. Par. XXIX (al. XXX.) v. 1. anno jam decimo aut undecimo, & quidem, quod notandum, ex *alienigena* Naama Ammonitide (3. Reg. XIV, 31.) genuiſſe filium; cum ante ſenectutem, aut ſaltem ante matrimonium cum Pharaonis filia, ab alienigenarum amore ſibi temperaſſe (ob *3. Reg. XI, 14.*) videatur. Dicendum ergo, Salomoni duodecenni regnum a patre deſtinatum, biennio poſt per patris obitum traditum eſſe; ſequentes annos 40 pie transactos, dignosque adeo habitos, qui 3. Reg. XI, 42. & 2. Par. IX, 30. memorarentur. Reliquos 40 annos inter idolorum cultus alienigenarumque amplexus periiſſe, dignosque adeo ab Autore ſacro habitos, quos æterna oblivione ſepeliret. Subindicari tamen *3. Reg XI, 25.* per *dies* illos, quibus Salomon *Adadum* & *Razonem* inimicos nactus eſt, inſidiasq; ſtruxit vitæ *Jeroboami*, ſed fuga elapſi ad *Seſac* aut *Seſonchim*, qui cæſis *principibus Tanitarum* Salomoni affinitate junctis, regnum invaſerat, ac *Dynaſtiam XXII* auſpicatus fuerat, adeoque facile ſe adduci paſſus eſt, ut *Jeroboamo* Salomonis hoſti faveret, & poſtea contra Salomonis filium arma moveret, *3. Reg. XIV, 25.* Regnum igitur Judaicum a templi fundatione ſubſtitit annis 470. Regnum vero Iſraeliticum a. 260. Digniſſimus videtur eſſe Regum Judæ ac Iſrael ſynchroniſmus, quem eruditi lectoris judicio exponamus. Innumera Scripturæ ἐναντιοφανῆ tollet, ſi verus ſit, de quo noſtrum non licet judicium interponere. (Quæ Reges Judæ attinent, *currente*, quæ Iſraelis reges ſpectant, *rotundo* charactere exſcribi curavimus, ne forſan invicem confundantur.) A. *M. 4816 Salomo templi fundamenta jacit. A. 4893 Salomo moritur, cujus imperium partim Roboamo*, partim Joroboamo *cedit. Regnat ille annos 17*, hic annos 24. A. *4910 Abia ſuccedit Roboamo, regnatque a. 6.* A. *4916 Aſa Abia ſuccedit morituſque anno regni 41 ineunte.* A. 4917 Nadab Jeroboamo ſuccedit, obitque anno regni 2 ineunte. A. 4918 Baaſa Nadabum regno exuit, eoque potitur a. fere 24. A. 4940 Ela Baaſæ fil. regnat a. 1. cum patre, & a. 1. poſt patris obitum, qui in A. 4941 incidit. A. 4942 Zambri Elam trucidat, trucidaturque poſt regimen ſeptem dierum ab Amri, cui cum Thebni bella inteſtina intercedunt annis 4. A. 4946 obit Thebni, totoque adeo regno

potitur Amri, qui A. 4954 moritur a. r. 12. *A. 4953 Achab a Patre in regni conſortium adſciſcitur, anno ſequenti ſolus regnare incipit; regnavit autem annos 22. A. 4957 Joſaphat Aſſæ patris ſucceſſor regnum obtinet usque ad annum 25 ineuntem.* A. 4973 Ochoziam filium Achab collegam imperii conſtituit, a. 17. *Joſaphati.* Idem axioma confert in alterum filium Joram A. M. 4974. a. 18. *Joſaphati.* Ochozias poſt patris fata cum fratre Joramo a. 2. imperat. A. 4977 Joram ſolus imperat, annis 12. *A. 4981 Joram Rex Judæ Joſaphati patris ſucceſſor regnat a. 8. incompletos. Hujus filius Ochozias a. 4988 regnum adeptus, uno ſolum anno imperat. A. 4989 Athalia tyrannidem 6 annorum auſpicatur;* Jehu item, Joramo R. Iſrael trucidato, regno potitus, imperat a. 28. *A. 4995 Joas, Athalia occiſa, rex eligitur, r. a. 40 incompletos.* A. 5015 Joachaz regnat a. 2. cum patre Jehu, & a. 15. poſt illius obitum. Moritur a. 5032. Succedit ei filius Joas, regnatque ſuper Iſrael a. 16. A. 5034 *Joas R. Judæ moritur, ſucceſſorem habens Amaziam filium, qui a. 29. imperat.* A. 5048 Jerobeam II R. Iſr. Joæ F. auſpicatur regimen annorum 41. A. 5063 *Amazias occiditur. Sequitur interregnum a. 1.* A. 5064 *Amaziæ ſuccedit Ozias ſeu Azarias filius, regnatque a. 52.* A. 5089 Anarchia 12. annorum poſt obitum Jeroboami R. Iſrael. Hujus filius Zacharias a. demum 5101 patri ſuccedit, *a. 38. Oziæ*, ſed poſt regimen ſemeſtre A. 5102 a Sellum occiditur, cujus tamen regnum non niſi menſtruum eſt. Occiditur enim A. 5103 a Manahem, qui 10. annis dominatur. Succedit ei filius Phaceias A. M. 5113, *Oziæ 50*, regnatque a. 2. Trucidatur A. 5115. a Phacee, qui a. 20. regnum obtinet. A. 5116 *Joatham, mortuo Oziæ patre, ſolus per a. 16 imperare incipit, anno vero 5132 regni collegam facit filium Achazum, qui moritur anno regiminis ſui 16. ineunte.* A. 5135 Phacee ab Oſea occiditur, *anno 20. Joathami.* Sequitur Anarchia 9. annorum. Hac elapſa, A. nempe 5144, Oſeas regicida thronum occupat, *a. 12. Achazi*, regnatq; a. 9. A. 5147 *Achazo patri ſuccedit Ezechias, regnaturus annos 29.* A. 5153 Regnum Iſraelis a Salmanaſſare deletur, cum ſubſtitiſſet annos 260. m. 7. d. 10. A. 5176 *Manaſſes Ezechiæ ſuccedit, regnatque a. 55. Hinc* A. 5231 *Amon ſuccedit, ſed biennio poſt trucidatus, regnum transmittit in filium Joſiam, qui ab* A. 5233 *orditur imperium 31 annorum.* A. 5264 *Joachaz*

achaz seu Sellum, fil. Josiæ secundogenitus a populo præfertur primogenito Eljachimo. Sed post regnum trimestre a Pharaone Nechao regno & libertate exuitur, surrogato in ejus locum fratre primogenito Joachim aut Eljachim, qui ab A. 5265 regnum 11 annis obtinet. Succedit ei A. 5276 Jechonias seu Joachin filius, sed post regnum trimestre Babelem captivus abducitur a Nabuchodonosore, qui in illius locum sufficit Sedeciam aut Mattaniam, tertium Josiæ filium. Hic a. 11. imperat. Anno enim 5287 Regnum Judæ a Nabuchodonosore destruitur, templumque conflagrat, ex quo a. 470. m. 6. d. 10. substitisset.

Ætas denique *sexta* ab excidio templi primi usque ad æræ Christianæ initium, sive ab A. M. 5287, usque ad A. 5873, deducta, constat 586 annis, quibus Monarchæ Babyloniorum, Medorum, Persarum, Syro-Macedonum atque Romanorum usque ad Octav. Augustum imperarunt. In tabula Ætati huic adjecta, (quales & ætatibus cæteris autor adjecerat,) synchronismus *Monarcharum* horum cum Judæorum *Pontificibus*, ducibus *Asmoneis*, & *Regibus* dilucide monstratur. Quem apponere negleximus, cum dato *termino a quo* ætatis hujus, & perspectis annis cujusvis Monarchæ, Pontificis, Ducis, ac Regis ex Josepho gentilibusque historicis, cuilibet, etiamsi hunc tractatum non viderit, cuivis *Monarchæ* &c. annum mundi ex hypothesi autoris nostri assignare, non adeo difficile futurum sit.

Restant *capita* libri hujus *quinque*, quibus antiquitatibus *Chaldaicis*, *Ægyptiacis*, ac *Chinensibus* facem accendere Autor nititur. Sed de iis in *Actis Octobris* latius agetur. Nunc ad alius argumenti libros pergendum nobis est.

LETTRES DU PERE MALEBRANCHE touchant celles de Mr. Arnauld,

id est:

Epistolæ P. Malebranchii adversus eas, quas D. Arnaldus edidit.

Roterodami, apud Regnerum Leers, 1687, in 12.

REſpondet hic libellus *Libro I Reflexionum D. Anton. Arnaldi*, cujus contenta menſe Majo p. 236 in Actis noſtris hoc anno retulimus. Viſum tamen eſt Autori ad priora capita IV libri Arnaldini generali ſolum proteſtatione ſibi proſpicere, & ad ſua ſcripta provocare, ex quibus manifeſte conſtare exiſtimat, errores, qui nunquam ſibi in mentem venerint, per calumniam ſibi imputari; unde ſatius putarit ſuæ fidere conſcientiæ, quam cum adverſario ulterius digladiari, qui verborum ſtrepitu & aliena a ſcopo congerens, non niſi nebulas veritati offundere nitatur, & effugia quærere, cum conſtrictum ſe argumentis eſſe deprehendat. Ex reliquis tantum refutanda nunc ſumit, quæ ad vexatam quæſtionem *de gratia efficaci*, quæ Molinæ & Janſenii diſcipulos per tot annos inter ſe commiſit, pertinent, eaque quinque capitibus ſive epiſtolis complectitur. In prima de gratia & libero arbitrio ea differit, quæ concilii Tridentini canoni IV ſeſſ. VI congruere arbitretur; cui contradicere tradit Arnaldum, pertinaci Janſeniani dogmatis de *gratia invincibili* propugnatione. Interim tam importunum eum eſſe ait, ut concilio aſſentientes ſub Moliniſtarum nomine pro Pelagianis traducat, nullum gratiæ auxilium admittens, quam quod a voluntate humana ſive libero arbitrio nullo prorſus modo dependeat. Contra Malebranchius poſtquam vocabula *gratiæ & efficaciæ*, ex ſuis expoſuiſſet hypotheſibus, ita ſtatuit, *Gratiam*, de qua quæritur, & de qua in Concil. Trid. d. l. deciditur, *eſſe gratiam Chriſti Salvatoris actualem, quæ eatenus efficax ſit, ut mentem quæ in genere ad bonum, ſive verum ſive apparens, neceſſario propendet, moveat & impellat ad verum & ſingulare bonum, dum ejus cognitionem dat, infuſo intellectui lumine, & dum boni ſenſum ſeu perceptionem animæ ſive voluntati impertitur, ita tamen ut voluntas hominis tam conſentiendi quam diſſentiendi facultatem habeat, & ſic non ſolum a coactione, ſed & a neceſſitate aſſentiendi, libera & exemta ſit.* Cenſet enim deſtrui liberum arbitrium omnemque merendi aut demerendi facultatem, & ſic in Concilii Tridentini canonem impingi, ſi ex Arnaldi ſententia invincibilitas gratiæ admittatur, nec voluntati humanæ libertas aſſenſus & diſſenſus aſſeratur. Interim etſi libertatem illam ſuſpendendi, dandi denegandique aſſenſum, homini vindicet, multis tamen & magnificis verbis ſalutem

& omne

Digitized by Google

& omne hominum meritum acceptum fert Servatoris noſtri Jeſu Chriſti gratiæ, & Pelagianismum omnibus modis deteſtatur. Monet autem §. 30, Pelagium ejusque ſectatores non diſputaſſe de modo & operatione gratiæ, de qua hodie in partes itur, ſed negaſſe, quod Chriſti gratia neceſſaria & gratuita ſit; ideoque Auguſtinum ex illo controverſiæ ſtatu, in quo cum Pelagio verſabatur, non vero ex ſcholarum poſteriorum hypotheſibus interpretandum eſſe: quod cum neglexerint & *Calvinus* & *Janſenius*, ſuisque præjudiciis repleti, Patris illius ſcripta legerint, in erroneam eos præſumtionem incidiſſe, & falſo jactare, ac ſi cum ſuis dogmatibus Auguſtinus conſentiat. Hoc pluribus exequitur, & ſtatum controverſiæ perverti, atque Auguſtino odioſiſſimam opinionem affingi conqueritur, qui tamen centies dixerit, *conſentire vel diſſentire propriæ voluntatis eſſe*, & cum aliter loqui videatur, id ſolum contra Pelagium aſſerat, *quod ſine Chriſto nihil bene velimus aut agamus*; de modo autem, quo in voluntatem noſtram agit gratia, nihil definiverit nec invincibilitatē illam affirmaverit, quam ejus autoritate adverſarii defendi poſſe putent. Gratiam Creatoris, quam Pelagius ſolam recipiebat, *auxilium* eſſe ait, *ſine quo non*, ſed gratiam Salvatoris, quæ animam contra concupiſcentiam movet, eſſe *auxilium quo*, ab Auguſtino contra Pelagium vindicatum, ſed absque invincibilitate Janſeniana aut Calviniana. Imo ipſum illud donum perſeverantiæ, quod invincibile vocat Auguſtinus, ita ab eo deſcribi, ut non impediat, quo minus etiam multa auxilia gratiæ vincibilia & fruſtranea ſint, quia juſti quoque & electi ſæpe in crimen incidant, ex quo aliquando tarde & paulo ante mortem reſurgant. Itaque nec perſeverantiam per ſe invincibilem eſſe, ſed dici potius poſſe, *fideles in poteſtate habere perſeverantiam*. Citat Auguſtini dictum: *deſerunt & deſeruntur*. item: *non deſerit, ſi non deſeratur, ut pie ſemper juſteque vivatur*. Id *Proſperum* egregie ait interpretatum eſſe, dum ſcribit: *illi non ex eo neceſſitatem pereundi habuerunt, quia prædeſtinati non ſunt; ſed ideo prædeſtinati non ſunt, quia tales futuri ex voluntaria prævaricatione præſciti ſunt*. Denique magnam illam difficultatem, cur Deus non omnes peccatores eo modo iisque circumſtantiis ad pœnitentiam vocet, ut convertantur, Auguſtinum non eſſe perſcrutatum, ſed optaſſe, ut id ab aliis fieret, eo tamen modo, ut *caveatur præcipitium*,

Pelagii

Pelagii nempe, qui electionem ex meritis fieri docebat; interim agnoviſſe, quod electionem fecerit Deus, *ſecundum ſecretiſſimam, eandemq; potentiſſimam, beneficentiſſimam & ſapientiſſimam voluntatem*, & hoc ipſum ſe in Tractatu *de Natura & Gratia* pro ſcopo habere, teſtatur Malebranchius, eoque lectorem ablegat.

Epiſtola II imputationi Adverſarii reſpondet, ac ſi ex Lutheri, quam vocat, & Pelagii hæreſi, in articulo de gratia & libero arbitrio, tertiam aliquam conflaſſet. Proponit & diſſolvit plurima ab Arnaldo ſibi objecta, quæ ſingulatim perſequi & recenſere non poſſumus. Multum tamen dolet de æquivoca & parum fida ſuæ ſententiæ relatione aut interpretatione, & in eo perſiſtit, a noſtro conſenſu dependere, an bono motui a gratia inſpirato aſſentiri velimus; & ab hoc aſſenſu libero meritum hominis æſtimari debere. Luthero vero contrariam aſſignat ſententiam, quaſi docuerit, motum illum invincibilem eſſe, nec ab homine ſtare, num conſentire an diſſentire ab eo velit. Mirum ergo eſſe ait, quod Arnaldus, cum idem ſtatuat, ab hæreſi tamen (quæ Luthero imputata fuerit) immunis eſſe velit, evaſionem in eo quærens, quod dicat, invincibilitatem gratiæ nec libertati nec merito hominis adverſari. Se vero ita docere, efficacem quidem & invincibilem eſſe gratiam, dum non ſtat a nobis, ut ſenſum & delectationem ejus percipiamus, aut quo minus per eam moveamur, ſed non eſſe invincibilem reſpectu noſtri conſenſus, ſed quod hic a nobis dependeat; eoque applicat decretum Tridentinum d. l. adverſus eos, qui liberum arbitrium a Deo motum & excitatum negant poſſe diſſentire ſi velit, ſed velut inanime quoddam & mere paſſive ſe habere. Diſtingui enim ſtatuit *canone illo* effectum immediatum & neceſſarium gratiæ, quo voluntas movetur & impellitur; & effectum voluntatis, motui conſenſum libere præſtantis, quem recuſare poſſit. *Primus* effectus, ait, *Deo* a patribus Tridentinis tribuitur, *excitanti* aut *vocanti: ſecundus homini cooperanti*; idque non invincibiliter & neceſſario ad aſſenſum compulſo, quod Lutherū hæretice ſtatuiſſe contendit. Eo igitur redit tota diſputatio & pugna, ſive in rebus ſive vocabulis, ut Malebranchius motū gratiæ, quo anima urgetur, invincibilē eſſe fateatur, quatenus ille motus non pendet ab homine; neget autem invincibilem, quoad acceptationem ſeu conſenſum hominis: *Nihil meremur* (ait)

niſi

niſi per gratiam impulſi, neque tamen meremur, niſi quatenus obviam quaſi imus & aſſentimur motui illi invincibili: item p. 117 & p. 123. *merita noſtra ſunt dona Dei, quia per gratiam nobis vires dat, ut mereamur per conſenſum noſtrum ad bonum, at conſenſus hic a nobis dependet, alias merita non eſſent noſtra merita.* Allegat Can. 32. Seſſ. VI Conc. Trid. & inter alia ex Auguſtino de Spir. & lit. c. 33. hæc verba: *hic ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, ut ei credat (neque enim credere poteſt, quod libet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio vel vocatio cui credat) profecto & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia ejus prævenit nos: conſentire autem vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, propriæ voluntatis eſt. Quæ res non ſolum non infirmat, quod dictum eſt*, quid enim habes quod non accepiſti? *verum etiam confirmat. Accipere quippe & habere anima non poteſt dona de quibus audit, niſi conſentiendo, ac per hoc quid habeat & quid accipiat, Dei eſt: accipere autem & habere utique accipientis & habentis eſt.* Hoc uno teſtimonio novitatem opinionis & mixturam Lutheraniſmi & Pelagianiſmi ab Arnaldo ſibi exprobratam amoliri ſe poſſe arbitratur; ſe enim ait cum Auguſtino aſſerere, *Deum eſſe, qui faciat nos velle credere, licet a noſtra voluntate pendeat, motui illi ſeu vocationi Dei aſſentiri.* Deum autorem eſſe omnis boni motus ſeu delectationis per gratiam; per hunc fieri, ut conſentiamus & cooperemur, & ſic mereamur, quia nos non invincibiliter impellat ad conſenſum & cooperationem, ſed indifferentiam & ſuſpenſionem conſenſus non auferat; fore enim alias, ut libertatem deſtrueret, quæ neceſſitatem excludit. Pontifices & concilia decreviſſe dicit, quod Deus per bonos motus in nobis efficiat *velle & perficere*; ſcilicet contra Pelagianos, qui neceſſitatem gratiæ J. C. negabant, non vero decidiſſe, quod agat in nobis gratia invincibili, reſpectu voluntatis noſtræ conſentientis: contrarium definiri Seſſ. Trid. VI. c. 13, dum *velle & perficere* Deum ſtatuit operari, *niſi ipſi* (in quibus operatur Deus) *illi defuerint.* Thomam denique in teſtimonium vocat, qui hæreticos pronuntiat ſtatuentes, *quod voluntas hominis ex neceſſitate moveatur ad eligendum, licet non dicant, quod cogatur.*

Epiſtola III ulterius perſequitur momentum controverſiæ, *an quodlibet auxilium actualis gratiæ J. C. tale ſit, ut non dependeat a vo-*

luntate hominis, neque huic liceat ſuſpendere conſenſum ſuum, ſed illum invincibiliter præſtet: de hoc ſolo diſputandum eſſe notat, non vero de gratia aut de prædeſtinatione neceſſaria & gratuita, de qua tot verba fruſtra faciat Arnaldus. Intrepide autem aſſerit Malebranchius, per Concilium d. l. damnatam eſſe Arnaldi ſententiam; damnari enim, qui dicunt, *diſſentire non poſſe hominem, ſi velit*; & alio loco pronuntiare, *homines abjicere poſſe gratiam, ſi velint*. De *ſcientia media*, cujus Arnaldus meminerat, ita mentem explicat Autor, ut eam ex ſenſu Semipelagianorum rejiciat, qui eam (ut ait) invenerunt, ut merita pure humana defenderent, & in homine ponerent cauſam electionis, ſed (ſcribit p. 146) *ſi Molina, quem non legi, ita ſentit, quod Deus cognitione illa, quam habet, de liberis voluntatis humanæ in variis circumſtantiis determinationibus, ut atur ad decretorum ſuorum ſtabilimentum & executionem, non puto hac ſententia omnipotentiæ ejus derogari, ſed ejus operationem ita deſcribi, ut cum infinita ejus ſapientia conveniat, & ſic applaudo Molinæ & omnibus qui idem ſtatuunt.* Cum vero Arnaldus magna cum vehementia imputatam ſibi ſententiam rejiciat, quaſi *irreſiſtibilitatem gratiæ* ſtatuat, & decreto concilii contra eos, qui dicunt hominem non poſſe diſſentire, contradicat, provocetque ad libros ſuos adverſus *Malletum*, Malebranchius p. 147 & ſeqq. cenſuram ſuam defendit, quia non ſufficiat aliquando cum concilio loqui, ſed requiratur, ut id ſemper fiat, & ut a propoſitionibus contradicentibus concilio abſtineatur: talem autem eſſe contendit, cum Arnaldus ſcribat, gratiam ita dari, *ut nobis non ſit liberum, ea bene vel male pro arbitrio uti*; hoc enim in effectu idem eſſe, ac ſi dicatur, eſſe invincibilem, ſive diſſentire illi hominem non poſſe, etſi velit. Notat tamen, eſſe Theologos in Romana Eccleſia (nominat *Baronium* Gallum, & *Alvarum* Jeſuitas) qui tolerentur, nec concilii decreto contravenire putentur, cum inter *gratiam efficacem* & *ſufficientem* diſtinguunt, illamque ſtatuunt eſſe invincibilem, eo nempe actu & momento, quo voluntas mota conſenſum præbet; improbat autem aſſertum illud, & per concilium damnatum eſſe judicat, ſi ita intelligatur, ut conſenſus neceſſario ſequatur gratiam, nec corrigi putat errorem, etſi liber dicatur a coactione, & ſic voluntarius. *Thomiſtarum* etiam placita in medio relinquit, nec cum Arnaldi dogmate

gmate confundi vult: refert autem illa ex *Gonſalo & Goneto*, qui Thomiſtas veteres & novos in hoc convenire dicunt, ut pro libertate habeant *indifferentiam* quam vocant *intrinſecam*, *non impeditam*, *& facultatem proximam*, *qua quis poſſit oppoſitum ejus facere quod facit*. Interim ſepoſitis terminis illis obſcurioribus & æquivocis, clarum ab Arnaldo reſponſum poſtulat, *an cum Concilio credat, hominem poſſe gratiam rejicere*; & ſi id affirmare evitandi anathematis cauſa teneatur, explicare jubet, quomodo cum illa affirmatione, & cum definitione concilii, conciliaturus ſit invincibilitatem gratiæ: hoc enim, quicquid jactet Arnaldus, fieri poſſe præciſe negat, & Janſenii errores ex hoc præſuppoſito gratiæ invincibilis ortos eſſe monſtrat, detectos etiam a Thomiſtis in Hiſpania, antequam quinque ejus propoſitiones condemnarentur: teſtem citat *Michalem de Elizalde*. Provocat itaque adverſarium, ut reſpondeat *Porcio* & aliis, qui eum hæreſeos ex hoc capite poſtularunt.

Epiſtola IV quæ ultima eſt, fortiter urget locum Arnaldi ex libro contra *Malletum* Vol. II pag. 3, quem ut fieri potuit, latine reddimus: *quæritur, an merita ſanctorum, quibus Deus regnum cœlorum propræmio dat, effectus ſint talis gratiæ, qua bene aut male utuntur, prout illis placet; aut an ſint dona Dei, quia ſancti ea non habent, niſi in quantum Deus illos eos habere vult per efficaciam gratiæ ſuæ? Si merita ſunt effectus gratiæ, qualis illa primo loco deſcribitur, non ſunt puræ dona Dei, ſed fatendum eſſet, prædeſtinationem dependere ex præviſione meritorum. Sed nemo eſt præter Pelagianos, qui hoc cogitet. Articulus vero fidei noſtræ eſt, quod omnia merita noſtra ſint dona Dei.* In his aut æquivoca, aut falſa contendit contineri, & dogma *de gratia invincibili* Eccleſiæ obtrudi, quod illa nunquam admiſerit, nec contraſentientes condemnaverit, licet gratiæ auxilium neceſſarium & prædeſtinationem gratuitam eſſe, contra Pelagianos ſemper ſtatuerit: itaque fruſtra provocare ſcribit Arnaldum ad Bellarminum & Amelotum; quæſtionem enim eſſe ſolummodo de gratia invincibili, quam illi non aſſerant. Prolixe id ex eorum dictis & ex Thomiſtis oſtendit, qui libertatem arbitrii adverſus illud gratiæ invincibilis commentum defendant, omnesque uno ore adſeverent, *in poteſtate hominis eſſe, ut gratiam quæ datur habeat efficacem.* Citat inter alios *Medinæ* veteris (ut ait) & docti Thomiſtæ effatum:

Nemo efficaciter ſalvatur, niſi utatur auxilio ſufficienti, ſed hoc non eſt demonſtrare inſufficientiam auxilii, ſed noſtram culpam, qui illud amplecti nolumus, & *Cumelium* dicentem: *in hominis poteſtate eſt, habere auxilium efficax.* Ex Bellarmino vero & aliis id quoque monet, etſi catholicæ fidei ſit, prædeſtinationem gratuitam ſtatuere, eos tamen Pelagianismi non damnari, ut Arnaldus audeat, qui electionē, quam a prædeſtinatione diſtinguunt, factam eſſe putant *præviſis meritis.* Cætera hujus epiſtolæ pertinent fere ad retundendos verborum aculeos, quibus peti ſe ab adverſario ſenſit autor: ſed horum relatione, ut alibi profeſſi ſumus, neque nos ipſos, neque lectores onerabimus. Inſigne *Capuccinis*, ob pietatem & ſimplicitatem doctrinæ & morum, elogium tribuitur §. 32. occaſione cujusdam patris *Joſephi*, cujus commentarios in Auguſtinum non pridem editos Malebranchius allegaverat, & ab Arnaldo ſuggillatos defendi a ſe aliquatenus debere exiſtimavit. His ad primum Reflexionum librum, aliosque ante illos ab Arnaldo editos, in hac quæſtione replicatis, quieturum ſe impoſterum profitetur Autor, cum nihil niſi inutiles repetitiones ab Adverſario expectare ſe dicat; ſi tamen edi aliquid deprehenſurus ſit, quod reſponſum mereatur, veritatis ſibi majorem quam quietis ſuæ curam fore pollicetur, ita quidem ut paratus ſit, errorem, ſi convincatur, agnoſcere, aut demonſtrare, quod adverſarius in errore verſetur.

Monere hic quædam poſſemus de imputata (nullo quidem, ut exiſtimamus, jure) Luthero hæreſi, & ut aliorum dogmata cum Lutheranis autor confundat; ſed cum ex libris, quos Symbolicos vocamus, & Theologorum noſtratium, veterum & recentiorum ſcriptis, abunde conſtet, quæ ſit Eccleſiæ noſtræ de operatione gratiæ ſententia, eo illos remittimus, quibus informatione opus eſt. Videatur *Form. Concord.* & inter innumeros *Martinus Chemnitius in Examine Conc. Tr. loc.* de lib. arbitr. ubi phraſin Lutheri, quod homo ſe habeat *mere paſſive*, explicat. *Leonhardus Hutter.* in locis Theol. *D. Scherzer.* Syſtem. Loc. VII. in erroribus ad §. IX. & noviſſime ſumme Reverendus *D. Spenerus*, in opere laudatiſſimo contra Brevingium, cap. VI. Summa eſt: *reſiſtere poſſe homines, non ſolum naturali repugnantia, quod ſemper faciunt ante gratiam, ſed & malitioſa obſirmatione & rejectione ipſius gratiæ, ideoque ſua culpa perire.* Eatenus ergo Concilii Tridentini decretum

Digitized by Google

decretum non ferit, ut Malebranchius putat, Lutherum & noſtras Eccleſias, quæ non negant reſiſtere hominem poſſe excitanti & vocanti Deo; non admittunt tamen hæ ſenſum decreti, qui eo trahi poteſt, & a plerisque trahitur, *ut aſſentiendi vires humanæ voluntati ex ſuâ naturâ, non ex prævenientis gratiæ operatione tribuant, & ſub præparationum & diſpoſitionum vocabulo veterem errorem de merito congrui* (licet ab rudi hac voce ſibi hodie plerique temperent) *etiamnum fovere non ceſſent*; ut vel ex hoc ipſo Malebranchii tractatu colligere poſſumus.

PYXIS MAGNETICA VARIATIONI declinationis haud obnoxia, noviter inventa Pariſiis ab Academia Regia Scientiarum.

Translata ex Novell. Reip. Literar. Menſ. Maj. 1687, pag. 509. ſeqq.

ACademiæ hujus Socii, quorum continua in ſcientiis occupatio pro ſcopo præcipuo habet utilitatem, quæ ex iſtis hauriri valeat pro commoditate vitæ atque commercii, cum obſervaſſent, polum quorundam magnetum, elapſis compluribus annis locum ſuum mutaviſſe, ſecundum progreſſum ab oriente in occidentem declinationis acus magneticæ; mox ſolliciti fuerunt de mediis, obſervationem hanc publico utilem reddendi; eaque ſic ipſis inventionem ſuppeditavit novæ cujusdam pyxidis nauticæ, ſuper qua ſi punctum correſpondens polo mundi in loco, ubi quis eſt, ſemel cum omni debita accuratione notatum fuerit, idem manere queat invariabile ad quamlibet loci mutationem. En qua ratione conſtruatur. Eſt parvus annulus ferreus circumferentiæ æquilibris, cujus centro, mediantibus tribus radiis cupreis, infigitur pileolus conicus ejusdem metalli; qualem acus magneticæ alias habere ſolent. Ita autumant fore, ut polus magneticus, factus in hoc annulo per attactum magnetis cujusdam, excurrat per ejus circumferentiam, novaque ibi loca ſibi deligat ad eandem normam, qua declinatio variarit inter transportandum ob diverſum terrarum ſitum. Speculatio hæc ſane perquam ingenioſa eſt; non defuere tamen,

qui difficultates in ea nonnullas detexerunt ex parte principiorum phyſicorum, ut apparet ex his, quæ jam ſequuntur; quibus per reſponſionem ſuam, cum operæ pretium ſit, ſatisfacere haut omittet doctiſſima hæc Societas.

Difficultates circa novam iſthanc pyxidem nauticam, propoſitæ per Dominum Du Val, Architecturæ militari præfectum Regium. Supponamus, novellam hanc roſam nauticam magnete imbui poſſe, hoc eſt, recipere duos polos magneticos, per quos intret ac exeat materia illa, quæ virtutem magneticam efficit: at veroſimile videtur, facilius atque expeditius fore materiæ huic magneticæ, curſum ſuum continuare per easdem vias, quas applicatio magnetis ipſi aperuiſſet in annulo ferreo, quam novos ſibi meatus formare ad quamvis mutationem declinationis; conſequenter futurum, ut materia illa circumageret roſam nauticam ſuper ſuo cardine ſic, ut hæc illi ſemper obverteret idem punctum loco poli, ſecundum directionem ordinariam acus magneticæ, atque ita a linea meridiana averteret punctum annuli in loco quidem, ubi notatum foret, correſpondens polo mundi, at declinans in aliis ob dictam rationem.

Altera difficultas majoris, ut videtur, ponderis eſt, quod materia magnetica, dum multo facilius ei eſt influere in poros ferri, quam aeris, ſemet ibi, quantum usquam fieri poteſt, continet, quia aeris reſiſtentia eandem iſtuc repellit ipſaque rurſum intrat, ſi pote, haud reverſura. At vero evidens eſt per figuram annuli ac ſphæræ, quod cum eo ſubintrarit materia, ſeſe ibi concentratura ſit, dum aer ſemet opponit æqualiter circumcirca ejus egreſſui; quodque facile ſit, ut ibi viam ſibi aperiat ad abſolvendum intus ſuam circulationem absque obſtaculo, ac ſic, ut exinde egredi non opus ſit. Verum quidem eſt quod ſi circumferentiæ hujus annuli applicetur fruſtulum ferri prominulum, hoc ipſum materiæ magneticæ exitum præbiturum ſit, per quem tamen illuc redire nequeat, dum fieri non poteſt, ut ipſa iter ſuum recta relegat, ſi meatus, quos pertranſiit, figuram ſuam haud mutant per alium magnetis attactum; verum enim vero talis annulus hoc pacto nil aliud foret, quam acus magnetica diverſæ ſaltem ab ordinariis figuræ. His conſequenter videtur pyxis hæc nautica nova aut nullum omnino, aut non diverſum ab antiquis effectum habitura.

D. Joh.

Digitized by Google

D. JOH. CHRISTOPHORI HEROLDTS, Potentiſſimi Electoris Brandenburgici Conſiliarii Ducatus Magdeburgenſis, Tractatus Novus de Jure Ratificationis ſive Ratihabitionis.

Lipſiæ, apud Hæredes Friderici Lankiſii, 1687, in 4.

COmmemoravimus in Actis *menſis Julii, anni proxime elapſi*, Nobiliſſimi hujus Autoris Conſilia Deciſiva noſtrarum haut indiga laudum; ecce nunc alium nobis rurſus, nec minus nitidum partum edit ejusdem induſtria, tractatum nempe de Jure Ratificationis. Sparſa hactenus fere jacuit in Juris interpretum commentariis ac ſcriptis utiliſſima hæc & in foro quotidie occurrens materia; nec dum extitit, quantum quidem conſtat, qui eam methodice collectam juſto quodam ac ſyſtematico opere exponeret. Cum itaque de Republica literaria optime mereri cenſeatur, qui quaſi in tabula exhibet, quicquid hic illic veluti in abſcondito & per minutias ab aliis præſtitum fuit; non dubitavit Noſter, inter graviſſimas nempe, quibus obruitur, occupationes, complures nihilominus eruditis lucubrationibus horas impendere ſolitus, laborē hunc in ſe ſuſcipere, diffuſum licet & multū otii ob neceſſariam tot tantorumque voluminum evolutionem ſibi expoſcentem. Delibaverat quidem jam antehac materiam hanc in Diſſertatione ante hos 35. annos Jenæ habita; ſed cum iſta & mole, utpote paucis pagellis conſtans, & methodo a præſenti ſcripto nimiopere diſtet, non abs re hoc ipſum Tractatus Novi titulo inſignire potuit. Ordinem in eo talem ſervavit, ut præmiſſis generalioribus thema ſuum, ſecundum tria juris objecta, in certas claſſes & quaſi locos communes diſpeſceret; quemadmodum ex præmiſſa operi ſciagraphia ad oculum pateſcit, ubi videre eſt, quomodo materia hæc tantum non univerſis juris noſtri capitibus ſemet ingerat. Certe nil facile illibatum relictum eſt, quod ullo ſaltem intuitu huc pertrahere potuit colligentis ſolertia. Singula vero præſtantiſſimorum quorumvis ſcriptorum tam veterum, quam recentiorum, tam noſtratium, quam exterorum teſtimoniis ſtabiliuntur; additis etiam ſubinde ſententiis ac præjudiciis, cum a Scabinatu Hallenſi aliisve dicaſteriis, tum ab

tum ab ipso consultissimo Autore in Prætorio Hallensi pronuntiatis. *Bonum utique factum! quodque ratum habebunt omnes, suoque approbabant calculo, quotquot vel cathedræ academicæ, vel foro suam addixerunt operam, quod utrique largiter & sufficienter suggerat, quæ in hoc argumento sparsim veteres & recentiores docuerunt*: quæ epicrisis est celeberrimi Ziegleri in epistola parænetica tractatui huic præfixa; cui & nostrum adjicere calculum nulli dubitamus.

SACRUM DEI ORACULUM URIM ET Thummim, a variis D. Joh. Spenceri Theologi Cantabrigiensis excogitationibus liberum, autore Philippo Riboudealdo Cabilonensi.

Genevæ, apud Samuel. de Tournes, 1685, in 12.

D. Joh. Spencerus in Dissertatione *de Urim & Thummim* in Deut. XXXIII, 8. quam edidit Cantabrigiæ 1670, in 8, deinde revisam inseruit libro tertio operis de Legibus Hebræorum Ritualibus, rejectis aliis opinionibus docuit, Urim & Thummim instrumenta fuisse ejusdem oraculi realiter discrepantia, & divisa, non solum nomine, verum etiam numero, figura, officio, usu. Et quidem *Urim* putat fuisse ipsissimum *Theraphim*, h. e. simulacrum concavum, decore fabricatum ad humanam forsan similitudinem, quale seculis antiquissimis frequenter in sacris ædibus sepositum, spiritus cujusdam sæpius impuri præsentia animatum, oracula fundere solebat. Tale jussu DEI, volentis ritum veterem oracula petendi pene invariatum apud Israelitas conservare, reconditum gestasse Sacerdotem, intra concavas rationalis plicaturas, eoque Theraphim mediante, DEUM aut angelum illius vice & nomine, ad Pontificis interrogata respondisse, eumque quid ex usu esset agere, quid non agere, quid præsens, quid futurum, voce formata docuisse.

Audiamus argumenta Spenceri pro hoc paradoxo, & quæ ad ea regerat Riboudealdus.

Argumentum I: Urim & Theraphim sunt nomina ejusdem significationis. Urim significat ignes seu lumina; Theraphim

vox

vox formata ex Seraphim, mutato ש in ת more Chaldæorum, urentes & inflammantes notat. *Reſpondetur:* Theraphim vox & uſus Trismegiſti tempore jam obtinuit, cum Seraphim vox & ſignificatio ignoraretur. Deinde accurate loquendo, voce Seraphim calidum quid & ardens, voce Urim quid illuceſcens deſignatur. Et cum Angelis nuſpiam in Sacra Scriptura nomen Urim tribuatur, DEUS oraculum ſuum Urim nominando, ad Angelos Seraphim dictos nequaquam reſpexit, ſed ſolum ad effectum & officium oraculi, quod erat luceſcere, arcana detegere, futura revelare; eo enim oraculo velut igne flammante & ſplendorem lætiorem projiciente, voluntatem ſuam notam fecit DEUS. Verum ſi demus, DEI oraculum Urim dictum fuiſſe reſpectu ad Angelos Seraphim, quid fiet de Thummim, quod ad Angelos ullum habuiſſe reſpectum dici non poteſt. Quod ſi tandem ſupponamus rem nullo modo veroſimilem, vocem Theraphim eandem eſſe cum Seraphim, & ejusdem prorſus ſignificationis cum Urim, dicendum erit, Deum oraculum ſuum ab effectu & officio denominaſſe Urim, quia per illud veluti igne & luce occulta revelabantur; Diabolum, ſimium DEI ob eandem rationem ſuum oraculum Theraphim dixiſſe; inde tamen non ſequitur, oracula illa Urim & Theraphim eadem eſſe.

Argumentum II: Deus Iſraelitis oraculum Urim dedit ad formam & exemplum τῶν Theraphim, quibus utebantur gentes, ne ſcilicet ab illius ſacris ad gentilium ritus & cultum rediret gens illa. *Reſpondetur*: Immo cum Deus plurimas leges Iſraelitis præſcripſerit a gentium moribus toto genere diſcrepantes, omniaque ea, in quibus vel odor aliquis idololatriæ ſubeſt, lege prohibuerit, ut dicit Majemonides, Urim mediante, Theraphim reddere noluit. Si enim τῶν Theraphim uſum probaret ipſe & commendaret, facile ad idololatriam gens Iſraelitica impellebatur, cernens a gentium moribus longe antiquioribus ſuum oraculum eſſe mutuo acceptum.

Argumentum III: Spiritus Sanctus eundem ſemper loquendi morem ſervat, cum de Theraphim, Cherubim, Urim & Thummim loquitur: de iis enim omnibus non præmonito lectore mentionem facit, ut de Cherubinis Gen. 3, 24. de Urim & Thummim Exod. 28, 30. de Theraphim Gen. 31. 14. Imo magnopere obſervandũ, Scripturã nun-

quam ea deſcribere. Inde colligitur (1) res illas ſacra quædam eſſe inſtrumenta Iſraelitis notiſſima. (2) res illas in generali conceptu imaginis in uſum religioſum ſepoſitas convenire; unde eſt, quod nomina iis tributa in Scriptura Sacra earum munera potius, quam formas referant, ne ſcilicet Judæi audito frequenter imaginum nomine, in gentium errores & cultus ethnicos incaute prolaberentur. Cum igitur Cherubim & Theraphim ſimulacra fuerint, etiam Urim & Thummim in imaginum numerum referenda erunt. *Reſpondetur* 1. Seraphim, cum de iis primum in Scriptura Sacra mentio fit Eſaiæ VI aliquo modo deſcribuntur, Theraphim nullo modo. (2) τῶν Theraphim Moſes nullam deſcriptionem dedit, quia nomen & res ab antiquo erant notiſſima; quæ eadem ratio eſt, cur Dagon, Camoſch & alia idola in Scriptura Sacra nude nominentur. Urim & Thummim naturam & formam Deus nota eſſe noluit Judæis, ne inter ipſos futurorum ſcientia prurientes oraculum ſibi ad exemplum illorum fabricarent, ac veriſimile ipſum Deum fabricaſſe, quoniã nuſpiam legitur Moſes feciſſe, ſed poſuiſſe, Exod. XXVIII, 30, Levit. VIII, 8. ac abſconditum in pectorali manſiſſe, donec intercidit. Cherubim, ubi primum nominabantur Gen. III, deſcriptionem dari non erat neceſſe, cum Adamus ea voce Angelos notari ſine dubio noſſet: deſcripſit autem Moſes eosdem, cum fabricandi eſſent, Exod. XXV, 18. 19. 20.

Argumentum IV: Hoſ. III, 4. *per dies multos ſedebunt filii Iſrael abſque Rege & abſque Principe, & abſque ſacrificio, & abſque ara* (vel ſtatua) *& abſque Ephod & Theraphim.* i. e. Urim. *Reſpondetur*: ſenſus eſt, decem Tribus durante captivitate Babylonica, ſive tota gens Judaica, a templi ſecundi atque urbis Hieroſolymæ totali everſione, *erunt abſque Rege,* (qualem ſibi ipſi dari murmurantes petierant) *abſque Principe*, (absque judicibus & magiſtratibus, quos Moſes Dei decreto præfecerat) *& abſque ſacrificio* (a Deo inſtituto,) *& abſque ſtatua* (idololatrica) *& abſque Ephod* (tum absque veſtimento proprie dicto Ephod, tum absque pectorali, religioſis vinculis Ephodi conjuncto, tum absque Urim & Thummim in pectorali poſitis) *& Theraphim* (i. e. imagunculis diabolicis, quibus privati futura explorabant, 2. Reg. XXIII, 24. Summatim: nullum magiſtratum proprium habebunt, nullum exercitium religionis ſive veræ ſive idololatricæ publicum, nullum de occultis & futuris vel Deum vel Diabolum conſiliarium.

Argu-

Argumentum V. Jud. XVII, 4. 5. facile refutatur dicendo, Micham cultum Dei veri & idolorum miſcuiſſe.

Hæc de Urim. *Thummim* autem ex Spenceri conjectura fuit ſimulacrum prope Urim in pectorali latens, formatum ad exemplar imaginis, quam ex ſaphiro Ægyptios Sacerdotes de collo geſtaſſe, cui nomen ἀλήθεια, veritas, commemorarunt Ælianus & Diodorus Siculus. *Reſpondetur:* a ratione alienum eſt, Deum, qui ſeveriſſime idola & imagines in lege ſua prohibuit, earum miniſterio de futuris fari voluiſſe. Deinde cum ante Diodorum & Ælianum nulli alii Autores, qui exquiſite ſacra Ægyptiorum deſcripſerunt, ejus imaginis mentionem faciant, evidens eſt eum ritum non adeo antiquum eſſe, & forte ſeculo antiquiorem Diodoro. Nimirum poſt tempora Philadelphi receptus eſt apud Ægyptios, atque in eorum ſacris admiſſus ad oraculi Dei aliqualem imitationem, cujus cognitionem quandam acquirere potuerunt, ſive ex librorum ſacrorum lectione, ſive ex relatione. Et quia viderunt Thummim Judæorum a LXX Interpretibus ἀλήθειαν dici, ignorantes ſignificationem vocis Thummim, voce illa Græca appellarunt ſimulacrum ſuum.

Regerit Spencerus: Vocem Hebræam תמים LXX explicare appoſite poterant per vocem τελειότης, tamen uſurparunt vocem ἀλήθεια, quæ minus commode ſenſum vocis Hebrææ exprimit; ſcilicet voluerunt illi Thummim ſui exemplaris nomen atque titulum retinere. *Reſp.* LXX in translatione vocum Urim & Thummim, ad ſenſum potius quam verba reſpexiſſe, quia illæ res virtutem habuerunt δηλώσεως & ἀληθείας, manifeſtationis & veritatis.

Hæc cum Riboudealdus contra Spencerum diſputaſſet, quid de Urim & Thummim ſua ſententia credendum ſit, diſſerit. Arbitratur autem veroſimillimum, eadem unum tantum fuiſſe oraculum, duobus nominibus ab effectu & operatione indigitatum: Sacerdotem, dum oraculum conſuleret, Spiritu Sancto affectum & motum, conſulenti reſponſa vocalia, certa & infallibilia dediſſe: an vero quodam exteriori modo habuerit ſacerdos reſponſa, quæ ipſe facturus eſſet, prorſus eſſe incertum: deſiiſſe, quoad formale, hoc eſt reſponſa dare, cum templo primo; quoad materiale ceu inſtrumentum, quod oraculo inſerviebat, videri ſaltim per aliquod

tempus extitiſſe ſub templo ſecundo; ei materiali intra pectoralis duplicationem nomen יהוה fuiſſe inſcriptum.

HISTOIRE DES REVOLUTIONS ARRIvées dans L' Europe en matiere de religion.

Par Mr. Varillas. i. e.

Antonii Varillaſii Hiſtoriæ Revolutionum in Europa, quæ occaſione religionis acciderunt Tomus IV.

Pariſiis, apud Cl. Barbinum, 1687, in 4.

IN proœmio hujus tomi extollit Autor felicitatem Caroli V, in oppreſſione fœderis Smalcaldici, magnamque & multiplicem Fœderatis culpam rei male geſtæ imputat, nec minus miratur converſionem fortunæ, quæ poſt annos ſex in bello Paſſavienſi Carolum deſeruit, & ut ait, omnium infeliciſſimum ſui temporis Principem reddidit. Sequi ſe in narratione harum rerum profitetur *Comitem de la Rocca*, ſcriptorem Hiſpanum, eumque omnibus præfert, tum ut recentiorem, tum alias ob cauſas. Cur autem is *Zambeccari* potius, quam verum nomen libro ſuo præpoſuerit, non aliam cauſam habuiſſe exiſtimat, quam quod in ſcriptorum claſſem referri, parum honorificum ſibi duxerit. Repreheudit etiam, quod in libro A. 1635 edito, *Cardinalem Richeliam* contumelioſe tractaverit, parique inde mordacitate *a Joh. Sirmondo*, Advocato Pariſienſi, repreſſum memorat. Improbat, quod omiſerit duo valde memorabilia, nempe belli indictionem, (*Manifeſtum* vocant) a Carolo V adverſus Smalcaldicos publicatum, in quo videri voluit, non religionis, ſed perduellionis puniendæ cauſa arma cepiſſe, & revocationem copiarum Pontificiarum cum damno Imperatoris a Paulo III factam. Tranſit inde ad mentionem *Petri Martyris Vermilii*, eumque putat in libro de S. cœna materiam hæreſeos, quam vocat, *Sacramentaria* ita exhauſiſſe, ut pauca addere potuerint nuperi in Gallia ſcriptores ex Reformatis, *Claudius* & *Albertinus*; ſed locos Vermilii communes, iis quos Melanchthon edidit, poſthabendos cenſet. In-

ſet. Inſtituit comparationem Vermilii cum Salmaſio, illumque dicit in ſcriptis quidem placidiſſimum, ſed incommodis adeo moribus fuiſſe, ut omnibus exoſus & fere inſociabilis fuerit; hunc ſcriptis acerbiſſimum, humaniſſimæ fuiſſe converſationis. Ut vero Vermilium ob hæreſin & moroſitatem ex omnibus fere regionibus Europæ, & ultimo ex Anglia merito pulſum eſſe judicat; ita *Mariam* Reginam crudelitatis accuſat, quod ultionem ultra mortem extendens, corpus uxoris ejus, quæ monialis fuerat, ſepulchro exturbatum in loca fœda projici juſſerit. Poſtea *Sandovalii* hiſtoriam in examen vocans, multis eam nugis repletam eſſe fatetur, verum etiam excellentiſſima quædam continere exiſtimat: ideo eam contra *La Mothe-Vayerii* criſin defendit. Veriora tamen omnia de bello iſto Smalcaldico ex *Sleidano* & *Hortledero* referre potuiſſet, qui non ex fama aut malevolis rumoribus, ſed ex Actorum fide ſcripſerunt. Perſtringit *Janſenium* Epiſcopum Iprenſem, quod in tractatu ſub nomine *Alexandri Patricii Armachani* de juſtitia armorum Ludovici XIII edito, Henricum Regem Galliæ æternæ infamiæ notam incurriſſe ſcripſerit, ob fœdus cum Mauritio Sax. Elect. initum. Excuſat autem Regem tum per retorſionem, quod Carolus V & frater ejus Ferdinandus, octo integris annis cum eodem Mauritio fœdus habuerint, tum aliis rationibus. Ex Britannicis rebus in præloquio hoc attingit Pontificis ſolicitudinem, de nuptiis Mariæ Anglicæ cum Philippo Caroli V filio, utque eas diſturbare, & Polum Cardinalem Mariæ proponere voluerit. Laudat autem *Commendoni* ſubdelegati Pontificii conſilium ex re captum, & ſingularem induſtriam, quod a mandatis recedens, in matrimonium cum Philippo ultro conſenſerit, obtentis tamen pro utilitate Pontificis conditionibus. In fine ſignificat, hiſtoriam Ludovici XII a ſe compoſitam jam ſub prælo eſſe, ut & reſponſum ad Burneti animadverſiones in Tomum I & II, de quibus in Actis menſis Februarii hujus anni egimus.

His præmiſſis Varillaſius *Libro XVI*, qui primus eſt hujus Tomi IV, ſeriem proſequens operis ſui, narrat geſta A. 1547, inter quæ primum locum tenet, quam in præloquio (quemadmodum diximus) ut valde memorabilem commendaverat, revocatio copiarum Pontificis. Hanc Imperatoris lubricæ fidei, pacta cum Paulo

III non ſervantis, & hujus zelo & calliditati tribuit. At *Pallavicinus* Cardinalis in Hiſtor. Concil. Trid. Part. I, Lib. VIII. c. 16 a Paulo iſta plane removet, uniusque Hadriani, hiſtorici Itali, ut ait, jejuni & Pontificiis partibus iniqui fide niti monet. Refert deinde Autor, ut Franciſcus I Rex Galliæ Proteſtantium afflictas opes ſubmiſſa pecunia reſtabilire voluerit; nec diffitetur utilitati id datum, & Auſtriacæ potentiæ metui, contra nuperam inter Imperatorem & Galliæ regem pacem. Turnonii vero Cardinalis odio in hæreticos factum eſſe indicat, quo minus major argenti vis a Rege per Petrum Strozzam fœderatis deſtinata, ad eos pervenerit. In relatione de Electoris *Joh. Friderici* expeditionibus, & in deſcriptione pugnæ ad Mulbergam, ſunt quæ correctionem poſcunt, tum in rebus, tum locorum & hominum nomenclatura. *Tumshirnus* copiarum Electoralium dux, *Temſerus* vocatur. Nomina locorum (p. 17.) *Alsdorff*, *Olniz*, *Lecniz*, *Skeneberg*, *Roche*, *Senoval*, *Haldrin*, *Gotenberg*, *Plaume*, *Riembac*, *Gaudeſtin*, depravata ſunt omnia, & quædam tam enormiter, ut dignoſci ne a nobis quidem poſſint, quibus regio hæc nota eſſe debet. Taceo quod munita & expugnata memoret, quæ nullam vim ſuſtinere poterant. Quod vero incredibile Autori videtur, Electorem ipſo pugnæ die, quæ erat *Dominica*, & cœpto jam prælio, concioni audiendæ vacaſſe, id Viri fide digniſſimi, qui præſentes erant, literis mandarunt: conjecturis itaq;, quas ſubjungit, locus eſſe in re manifeſta non debuiſſet. Sincerius eſt, quod p. 49 narrat, Principem illum, cum a Cæſare in caſtris ad Wittenbergam ſe ſpoliari omnibus, nulla emiſſa querela paſſus eſſet, ad fervorem rediiſſe, cum a ſententia circa fidem diſcedere juberetur. Mortem enim (ut ſcribit) malle ſe pati profeſſus eſt, & ad eam tam ſerio & fortiter ſe præparavit, ut Imperator cedere ipſi, quam poſtulatis inſiſtere maluerit; addit duram in hunc cenſuram, quod dum captivo pepercit, ſatis clare indicaverit, ſe non pro fide Catholica pugnaſſe, certe ejus cauſa non viciſſe. Judicat inde hoc ipſo momento Cæſarem deſiiſſe felicem eſſe. Exemplum hoc eſſe poteſt humani ingenii, quod prout præjudiciis occupatum eſt, ex una eademque re contraria prorſus elicit. Quam enim infelicitatem Carolo Varillaſius ob omiſſam Pontificiæ majeſtatis ſeveriorem defenſionem tribuit; eandem Proteſtantes ex contemta aut neglecta

Digitized by Google

glecta Evangelica veritate, quam agnoviſſe viſus eſt, ominati illi ſunt. Reliqua pars libri occupatur relatione de comitiis Auguſtæ Vindel. indictis, & de cæde Farneſii Parmæ Ducis, Cæſaris vel præſcitu vel approbatione patrata, qua offenſus pater Ducis Pontifex & Cæſari iratus fuit, & conſilium ſubigendi junctis viribus Proteſtantes evanuit. Quæ in fine de morte & teſtamento Henrici VIII Angliæ Regis, & de Eduardo VI filio ejusque tutoribus, tum Seimerio prorege, & Thoma Crammero Archiep. Cantuarienſi recenſentur, differentiarum inter Varillaſii & Burneti hiſtorias catalogum augere poſſunt.

Libro XVII exgeſtis anni 1547 & quibusdam anni ſequentis, primum locum habent res Anglicæ: de *Eduardi* Regis pueri educatione, de *Thomæ Crammeri* Lutheranismo & nuptiis, de introductione *Zwinglianismi* in regnum, vocatisque ex Germania *Bucero* & duobus Italis, *Vermilio*, de quo ſupra dictum eſt, & *Ochino*, quorum utrumque a *Valdeſio* quodam Hiſpano Neapoli hæreſi imburos fuiſſe Autor tradit. Dubitat an *Ochinus* fundator *Capuccinorum* fuerit, quanquam id ſcripſiſſe dicat *Ant. Mar. Gratianum* Ameliæ Epiſcopum, ſed non negat, magnam invidiam peperiſſe Capuccinis Ochini apoſtaſiam, ut parum abfuerit, quin Pontifex ordinem totum ſuppreſſerit. Progreditur inde ad res Germaniæ, & decretum illud Auguſtanum A. 1548 refert, quod nomine *Interim* ſatis celebre eſt, turbasque inde enatas, & diviſiones inter Lutheranos, tum captivi Electoris conſtantiam in eo recuſando commemorat. Profitemur hic ignotum nobis eſſe doctorem, quem pag. 117 *Pacium* vocat (*Le Docteur Pace*) eumque cum cæteris Theologis noſtræ hujus Academiæ alteram Lutheraniſmi ſectam, *tepidorum* nempe, conſtituiſſe dicit: primam enim *politicorum*, tertiam *rigidorum* facit. Redit iterum ad Britannica, caſusque *Seimeriorum fratrum* & alia perſequitur. Poſtea tentatam Calvini cum Tigurinis de S. cœna conventionem narrat. Finit librum mentione *Andreæ Oſiandri* (quem tamen perperam Bavarum facit) Norimberga pulſi, ejusque novi circa juſtificationem dogmatis, & *Staphyli*, quem ex diſputatione cum iſto permotum fuiſſe dicit, ut Lutheraniſmum deſereret.

Libro XVIII hiſtoriam annorum 1549, 1550, 1551, 1552 tractat.

Sub

Sub initium in ſcenam ſiſtit *Theodorum Bezam*, eumque iis depingit coloribus, ut plenam fidem adverſariis Viri, nullam iis tribuiſſe appareat, qui ab infandis imputationibus & olim & nuper liberare illum voluerunt. Poſt hoc veluti comicum præludium, in orcheſtram producit principes Auſtriacos, Carolum V & Ferdinandum fratres, & utriusque ſororem Mariam Hungariæ Reginam, Philippum unicum Caroli, & Maximilianum Ferdinandi primogenitum filium Bohemiæ regem. Hic explicandis reconditiſſimis aularum artibus operam navat. Itaque Maximiliani iter Hiſpanicum, matrimonium cum filia Caroli, & delatum ei vicarium Hiſpaniarum regimen, non alium finem habuiſſe dicit, quam ut Philippus ad Imperii Romani ſucceſſionem, deluſis Ferdinando & filio, proveheretur. Philippi inde mores & conſilia taxat, quibus odia multorum incurrerit, & Mariæ aſtum & verſutiam in tentando Ferdinando ad abdicandum imperium exponit. Deducit ex his reſtabilimentum potentiæ Proteſtantium, quia Ferdinandus, ejusque filius ex Hiſpania celeriter revocatus, Mauritium Electorem Saxoniæ ſibi adjunxerint, ejusque ope Caroli Imperatoris machinationes ſubverterint. Acceſſiſſe his tradit Electores, *Palatinum* & *Brandeburgicum*, ita ut dum hi in comitiis non comparent, & dilationes quærunt, fruſtratum fuerit Caroli conſilium de Philippo ad Imperium promovendo, ſicut & alterum, cum a Ferdinando poſtularet, ut Philippo vicariam poteſtatem Imperii nomine in Italia & Belgio concederet; nam etiam hoc recuſaſſe Ferdinandum, quia metueret, ne ſub hoc titulo, quidquid in illis locis juris Imperialis reſtat, Hiſpanicæ accreſceret Monarchiæ. His arcanis, per quæ diviſionis ſemina inter utramque lineam Auſtriacam, usque ad transactionem A. 1617 jacta eſſe notat, fidem procurat, allegando alicubi (p. 170) generatim in margine *memorialia* (*dans les memoires*,) & cataſtrophen dramatis hanc repræſentat, quod Carolus, cum decreti ſui *interimiſtici* executionem neque a Catholicis, neque a Proteſtantibus, multo minus ab his ut concilio Tridentino abſolute ſe ſubmitterent, impetrare poſſet, perſpectaque fratris & filii ejus mente, & eorum cum Proteſtantibus amicitia, non ſolum a conſilio evehendi ad Imperatorium faſtigium filii ſui deſtiterit, ſed & poſtea ex his ipſis cauſis Imperio ſemetipſum abdicaverit, pœniten-

pœnitentiam ſcilicet acturus, ob non reductos, ut facere potuiſſet, ad Romanam Eccleſiam hæreticos Germanos. Sequitur narratio de rebus Italicis; de bello inter Imperatorem Pontifici junctum, & Galliæ Regem in cauſa Parmenſi; maxime vero de progreſſu concilii Tridentini in condendis decretis, & de Legatis Proteſtantium quorundam A. 1551 Tridentum miſſis, eorumque poſtulatis. Subjungit inde res Hungariæ, & Cardinalis *Martinuſii* hiſtoriam & cædem, ut & Georgii Blandratæ medici Itali artes in diſſeminando per Transſylvaniam dogmate, quod poſtea cum Socinianiſmo confuſum fuit.

Lib. XIX ex hiſtoria annorum 1552 & 1553, *Mauritii* Electoris Saxoniæ geſta & mors referuntur; fœdus imprimis cum Henrico II Gall. R. & cœptum inde cum Carolo V bellum, cujus ſucceſſum omnes norunt. Non diſſimulat Autor, paradoxum videri, quod Rex Galliæ, qui in regno ſuo Lutheranos ferro & igne perſequebatur, eosdem in Germania pecunia & milite juverit, ſed id a regiis miniſtris excuſatum fuiſſe dicit exemplo Caroli, qui antea cum Angliæ Rege, jam ſchismatico, fœdus adverſus Gallos iniverit. Cæterum quæ Autor in relatione de fœdere & bello illo judicat, maxime ubi Mauritium Saxoniæ Electorem ſummæ accuſat perfidiæ, quod a Gallico fœdere diſceſſerit, aliaque ejusmodi, talia ſunt, quæ pro pietate erga memoriam optimi Principis, (ut in relatione Tomi III profeſſi ſumus,) absque dolore non legimus, examinanda tamen & vindicanda alius temporis & laboris eſſe cenſemus. Hic ſaltem pauca notabimus, quæ indicio ſunt, quod alienam potius fidem aut conjecturas ſuas, quam Acta authentica ſequatur in hiſtoria hac Autor. Repugnat enim illis quod p. 242 ſcribit, transactionem Paſſavienſem tam prolixam eſſe, ut voluminis modum implere poſſit, & Proteſtantes in omnibus quæ poſtea ſecutæ ſint diſceptationibus, in hac pacificatione præſidium quæſiviſſe. Sane de religionis negotio pactum tunc aliquid eſt, ſed ſtylo breviſſimo, ad comitia indicenda dilata explicatione; & jus autonomiæ circa ſacra, quod Proteſtantes obtinuerunt, non ſolum pacificatione illa, ſed vel maxime decreto comitiorum Auguſtanorum A. 1555 nititur, quod etiam primario allegari a Proteſtantibus ſolet, quoties opus eſt. Qui vero id decretum, ſive, quem vocant, receſſum Auguſta-

num cum Paſſavienſis conventionis formula in rebus ad religionem ſpectantibus conferet, quintuplo longius & operoſius reperiet, nec verbis ſolum, ſed & rebus, maxime in eo, quod Paſſavii, (ut diximus) pleraque ad comitia, imo ad colloquia & concilia differebantur, ſed Auguſtæ latius & accuratius tractata & definita ſunt omnia, & cum anteriores transactiones non niſi inducias ad tempus, aut ad concilii deciſiones concederent, publice tunc primum pactum & cautum fuit, ut etſi per colloquia aut concilia, concordia in religione iniri non poſſit, æterna tamen libertas & pax religionis in Germania ſervaretur. Ejusdem negligentiæ indicium eſt, quod d. pag. 245 primum transactionis articulum memorat, ut Joh. Fridericus, olim Elector, & tunc captivus, liberaretur. De hoc enim prorſus nihil Paſſavii actum eſt. Imo ipſe *Fridericus* dimiſſus ab Imperatore, in conventu ordinum provinciæ ſuæ Salfeldiæ m. octob. A. 1551 habito & alias publice profeſſus eſt, ſe libertatem ſuam poſt Deum ſoli Imperatori debere, neque vel *Linzii* vel *Paſſavii*, in tractatione illa pacis, unicum verbum de ſua liberatione factum, aut transactioni inſertum eſſe. Vid. *Hortlederus Lib. III de cauſa belli Germ.* cap 87, & lib. V, c. 14, qui omnia ex actis deſcripta retulit. Tranſit poſtea Autor ad res Polonicas, & matrimonium Sigismundi Auguſti Regis cum *Barbara Radzivilia* referendum, non ſine magna hujus ignominia: ita ulciſci in hac voluit, quod, ut ſcribit, ejus favori debeatur Lutheraniſmi in illo regno publica permiſſio. Inde ad Germanica regreſſus, *Albertum* Marchionem Brandenburgicum Bayruteñſem impietatis ob eundem Lutheraniſmum, & quod Gallica ſtipendia deſeruerit, vehementer accuſat, ſed nec Principibus Saxonicis parcit. Parum vero perite Joh. Friderico pudendam & plebejam paupertatem tribuit, qui ex Wittenbergenſi capitulatione, & ſucceſſione in fratris Joh. Erneſti hæreditatem, jam illo tempore plus quam viginti præfecturas, tot ad minimum familiarum millibus habitatas poſſidebat, ut etſi non ad priſtinum ſplendorem, non indignam tamen genere & loco ſuo aulam & cultum haberet, nec ſumtibus ad fundandam novam Academiam Jenenſem, aliasque magnificas erogationes careret. Finitur liber in narratione de Turcarum in Hungaria ſucceſſibus, quorum cauſam militum Germanorum licentiæ

centiæ adſcribit, ex bellis civilibus, ſive, qui omnem ſemper culpam illi ſuſtinet, Lutheraniſmo, adſumtæ; & hunc dolet poſt Mauritii mortem a Catholicis extinctum non fuiſſe, ſive quod Imperator ſe ad pacem Paſſavienſem ſervandam obligatum exiſtimaſſet, ſive quod bellorum pertæſus fuiſſet, vel novum Gallorum in Germaniam reditum metuiſſet.

Librum XX totum fere rebus Anglicis A. 1553 deſtinavit Autor, in quibus, ut in margine notat, *Sanderum* & *Ribadeneiram* ſequitur, aut ad acta & memorialia provocat. Multus etiam eſt in rimandis & expendendis conſiliis politicis. Refert mortem Eduardi VI, & *Dudleii Northumbrii* infelices conatus pro nuru ſua *Johanna Graja* ad regnum evehenda, licet a Galliæ Rege promotos. Dein Mariæ Reginæ zelum pro religione pontificia (diſſuadente licet Carolo Imperatore) absq; mora reſtituenda; conjurationem ad impediendum ejus cum Philippo Caroli filio matrimonium, fruſtra & cum autorum exitio initam. Medium libri implent geſta *Calvini* & Genevenſium. Ante omnia proponit Autor politiam eccleſiaſticam ſeu *conſiſtorialem* a Calvino ordinatam, ad democratiæ ſtabilimentum, p. 330 & ſeq. eoque fine id ſe facere dicit, ut oſtendat, quo ſpiritu Calvinus egerit, & quo magiſtro bis mille & plures *Reformatorum* in Gallia cœtus uſi ſint; tum ut imperandi libido, rigor crudelis, & maledicentia ejus agnoſcatur: tria enim hæc vitia illi veluti propria aſſignat. Narrat & mutationes in ritibus contra Helvetiorum exemplum ab illo tentatas; ſubjungit ejus colliſiones cum Magiſtratu Genevenſi, intentatum illi iterum exilium, & mox decretam revocationem, tum iracundiam & aſperitatem ejus in cives & collegas, dein geſta contra *Antitrinitarios*, *Blandratam*, *Val. Gentilem* & *Michaelem Servetum*, cujus ſupplicium Calvino omnino imputandum eſſe ſtatuit, quanquam excuſare eum *Drelincurtius* & alii voluerint; extare enim epiſtolam quandam ejus non editam, qua id aperte probetur. Revocaſſe illum etiam publice notat ſententiam ſuam de non puniendis hæreticis, edito tractatu, quo contrarium aſſeruerit. Inter hæc & alia probra, aliquam etiam laudem diſpenſat, cum centum ſcutatorum ſalario, quamquam lautius offerretur, contentum fuiſſe, omnibusque donis & ſordibus abſtinuiſſe, & tam frugaliter vixiſſe tradit, (p. 335)

ut etſi nihil in patrimonio aut aliunde haberet, deprehenſum tamen poſt mortem illius fuerit, eum duorum annorum ſtipendium comparſiſſe, ut eſſet, quo ſubitis caſibus proſpiceret, nec alienos loculos ſolicitandi cauſam haberet. De *Bolſeco* acerrimo Calvini adverſario notat, Carmelitam fuiſſe, & cauſam acerbi inter illum & Calvinum odii affert. De *Serveti* libro, in quo primum A. 1531 blasphemia contra SS. Trinitatem publicata fuit, memorat: quanquam ſecundum autorem *Bibliothecæ Unitariæ* multoties impreſſus fuerit, ante annos tamen quadraginta, centum ſcutatorum pretio venditum eſſe; unde apparet, peſſima, & præſertim vetita, in maximo ſæpe pretio haberi.

Natur und Gnade/ oder der Unterſcheid der Wercke/ ſo auß natürlichen Kräfften und auß den Gnaden-Wirckungen des Heiligen Geiſtes herkommen/ und alſo eines äuſſerlich-erbarn/ und wahrhafftig-Chriſtlichen gottſeligen Lebens/ nach der Regel Göttlichen Worts einfältig aber gründlich unterſuchet

von

Philipp Jacob Spenern/ D.

id eſt:

D. Philippi Jacobi Speneri, de Natura & Gratia, ſive de diſcrimine operum, quæ ex viribus naturæ, & quæ ex gratioſa Spiritus Sancti efficacia fiunt, aut quomodo differat vita externa honeſta, a vere pia & Chriſtiana, Disquiſitio ad regulas verbi divini ſimpliciter, ſed ſolide inſtituta.

Francofurti ad Mœn. A. 1687, in 12.

ETſi parciores eſſe multis ex cauſis ſoleamus in enarrandis, quæ noſtra lingua conſcribuntur, religioni tamen nobis fuit, hujus libri recenſionem Actis noſtris ſubtrahere. Digniſſimum enim locum poſcit, tum ob venerationem, quæ Autori ſumme Reverendo publice

publice privatimque debetur, tum ob materiæ raro ab aliis tractatæ ſingularem utilitatem, denique ob inſignem præfationem, quæ ad *ordinem Eccleſiaſticum Electoratus Saxonici* præmiſſa eſt. De hac, & de *præloquio ad lectorem* prius dicemus; ſic enim ordo poſcit, & inde occaſio & forma ſcripti innoteſcet. Refert autem vir noſtra laude major, ut in piis illis colloquiis ſive collegiis, quæ domi ſuæ *Francofurti* inſtituerat, quæſitum aliquando fuerit, *quomodo conſcientia explorari poſſit, ad diſcrimen inter opera naturæ & gratiæ obſervandum, & inde characterem regenerationis noſtræ inveniendum?* cum vero aliquoties de hoc diſſeruiſſet, & tandem pro more compendioſe repetiiſſet, quæ dicta fuerint, Theologiæ quendam ſtudioſum pium & doctum, *Nicolaum Becmannum Holſatum*, domeſticum ſuum, illa calamo excepiſſe, & Autori reliquiſſe. Deſiderantibus poſtea amicis hujus diatribes *de naturæ & gratiæ operibus* editionem, noluiſſe ſe quidem deeſſe, ſed moram incidiſſe, ex interveniente mutatione, per quam Francofurto in Saxoniam abeundum ſibi fuerit. Sub finem tamen anni præteriti reviſo iterum Becmanni MS. omnia denuo ſub incudem ſe revocaſſe, & plurima ſuppleviſſe, ita quidem ut populari ſimplicitate, & ex ſola fere Scriptura ſacra materiam tractaret, aliorum autorum allegatione (quamvis Anglorum quorundam libri in rubrica præferrent, quæ huc pertinere viſa eſſent) omiſſa; tum ob temporis penuriam, tum quod in præſens ſatius eſſe & Deo magis placiturum putaret, ut ſua absque alieni laboris mixtura proponeret; admiſiſſe tamen ſe piorum aliquorum amica monita. Hæc & alia ex præfatione ad lectorem intelliguntur. In præmiſſa vero ad *Evangelicos Electoratus Saxonici Superintendentes, Adjunctos, Paſtores, & Diaconos* compellatione ſeu alloquio, breviter & modeſte commemorat, quemadmodum anno ſuperiori ad munus *Concionatoris Aulici primarii, Confeſſionarii Electoralis, & Conſiliarii Eccleſiaſtici* in ſupremo Conſiſtorio, per divinam, (de qua certus ſit,) vocationem pervenerit. Eo vero loco jam poſito nihil ſibi antiquius aut optabilius eſſe teſtatur, quam ut cum ejusdem miniſterii Evangelici conſortibus ſinceræ charitatis nexu in unitate Spiritus conjunctus, opus Domini promovere poſſit. Conveniens autem illi ſcopo, tum pietati ſuæ & candori Theologico ſe duxiſſe, ut quoniam cum ſingulis

familiariter conversandi facultas & occasio vix sperari posset, ipse vero plerisque parum notus esset, universali quadam & publica mentis suæ significatione omnibus sese insinuaret. Id fieri posse, existimasse se per occasionem editionis hujus tractatus, cui colloquium & paræsin commode posset præfigere. Exorditur posthæc a professione orthodoxiæ suæ, tot annorum ministerio in concionibus Francofurti præstito editisque libris, ut confidit, ita probatæ, ut citra calumniam in dubium vocari nequeat. Subjungit enixam contestationem de officio suo diligentissime præstando, tum in doctrina, tum in moribus; & amicas admonitiones, si quid in uno aut altero desiderari a se posse videatur, admissurum se, (ut alias quoque fecerit,) imo inter maxima beneficia reputaturum & habiturum esse pollicetur. Vicissim omnibus, quæ pro viribus honeste præstare possit, humanissime offert; illorum benevolentiam & sinceram ad perpetua pietatis officia & exercitia consensum stipulatur, adeoque ad fœdus quoddam ad serviendum fideliter communi omnium Deo eos invitat. Exhortationes addit gravissimas, sed ea modestia, ut sibi ipsi eadem dicta velit; eo fine, ut omnes, quos Deus ministerio Ecclesiæ suæ præfecit, tales se præstent, quo re ipsa appareat, se eos esse, quos Deus sancta vocatione ex corrupto mundo segregaverit, qui doctrinæ puritate & vitæ innocentia ingruenti pravitati obluctentur & labentia sustineant. Poscere hoc muneris ad animarum curam commissi gravitatem, doctrinæ, in his provinciis per singularem Dei gratiam conservatæ sanctimoniam, pœnæ tantum thesaurum negligentibus aut male administrantibus destinatæ rigorem, adversariorum odia & molimina. Commendat speciatim concionum accuratam meditationem & elaborationem, indefessam Sacræ Scripturæ tractationem, quæ aliis studiis omnino præferri debeat, moderationem in officio elenchtico, & ut nemo putet efficacius Deum operari *in spiritu grandi & montes subvertenti, quam in tenuis auræ sibilo*, 1. Reg. XIX, 11. 12. id est, in proponendis Dei beneficiis per Christum exhibitis, & emolliendis ad tenerum Dei amorem & pietatis studium mentibus. In controversiis pro concione aliquando tractandis laborem, qui ad cavendos, quorum periculum metuitur, errores, necessarius & utilis sit, non improbat, optat vero, ut capita doctrinæ primaria de Christo,

Digitized by Google

Chriſto, de juſtificatione, de ſanctificatione & renovatione, ex dilucidis Scripturæ ſacræ teſtimoniis creberrime inculcentur, & Pauli exemplum ac monitum 1. Cor. I, 17, & II, 14. ante oculos ſit. Hoc ſe vehementer permotum eſſe dicit, ut humanæ eloquentiæ ornamentis ſimpliciſſimas ex verbo Dei, (quod vere verticordium & divinæ in mentes efficaciæ eſt,) propoſitiones prætulerit. Catechetica informatio quam neceſſaria ſit, & eccleſiaſticis Electoratus conſtitutionibus injuncta, evidens eſſe ait, ſummaque cum cura tractandam ſuadet. Optat etiam, ut ſalutari modo, remotis obſtaculis, in uſum reduci poſſit ſingularis paſtorum cum cœtus ſui hominibus converſatio, itidem ad Pauli exemplum Act. XX, 31. Oſtendit, quantopere Eccleſiæ miniſtris incumbat, ut vitæ & morum honeſtiſſimis exemplis per ſe & familias ſuas, commiſſo gregi præeant, quantoque cum ſcandalo & periculo id negligatur. Fraternæ correctionis & mutuæ admonitionis neceſſitatem proponit, rejectis blandis vitiorum diſſimulationibus, & tolerantia enormium exceſſuum, æmulationibus etiam & rixandi pruritu. Sed fuſius hæc & alia, ſummam pietatem ſpirantia & humaniſſime inſinuata, deduci hic non poſſunt, digna utique, quæ cum ſtudio & ſæpius legantur, & pro viribus præſtentur. Jam paucis de ipſo tractatu agemus.

Ratione tituli ita ſe explicat Autor pientiſſimus, quod eo ſenſu illum non intelligat, quo D. Auguſtinus, cum de viribus naturæ & gratiæ contra Pelagianos diſputaret: ſed *per naturam* intelligere ſe dicit vires hominum, quales poſt lapſum ſuperſunt, tum in corpore ejusque membris, tum in anima ejusque facultatibus & affectibus, ita ut etſi aliquid capiant aut agant, id omne tamen defectibus & peccatis corruptum ſit, nec Deo juſto & ſancto placere poſſit; *per gratiam* vero non omnia, quæ a Deo ſunt, ſed ſepoſitis jam beneficiis creationis, illa ſolum, quæ per operationem Spiritus Sancti exercentur, cum nos regenerat, renovat, ſanctificat, novasque vires dat & in regeneratione producit, quæ ab origine ſua, quia ex gratia proveniunt, gratiæ quoque nomen ſortiuntur. Si igitur quæratur de opere aliquo, an ex gratia, an ex natura profectum ſit, id quæri, *an ſolum ex hominis viribus naturalibus, an ex ſanctificante efficacia Spiritus Sancti productum ſit*, qui nos ad id impulerit, & per no-

per novas vires in regeneratione nobis collatas operatus id in nobis fuerit. Notat porro, ſe naturæ & gratiæ operationem non tam abſolute & nude inter ſe opponere, ut cum gratia nihil proveniat ex natura; aut quaſi hæc inſtar ſtipitis immota jaceat, (quod dogma ab Eccleſiis noſtris longe dicit abeſſe;) conſtare enim quod Scriptura nos ad cooperandū exhortetur, ut ita opera illa ſint Dei in nobis & per nos operantis, nec vires & qualitates naturæ penitus excludantur. Explicat id dictis & exemplo Pauli, & collatis dictis Rom. XV, 18. 2. Cor. X, 10. & ex diverſitate ſtyli ſacrorum ſcriptorū, quorum ingenii & dictionis naturam non ſuſtulit operatio Spiritus, ſed ſanctificavit & ad ſcopum aptavit, ſervata & applicata aliquorū vi ignea & vehementi, aliorum lenitudine, aliorum aliis dotibus. Quæſtionem itaque ſic concipiendam, *an ſola natura hoc vel illud opus producat, an gratiam in ea & per eam ſimul operetur?* vel, *natura* ne, an *gratia* veluti principium & prima cauſa operis ſit, quæ impulſum illi dederit, & viribus naturæ poſtmodum uſa ſit? Differre etiam, an hæc quæſtio *de homine toto*, ut regenitus vel non regenitus eſt, an *de particulari ejus actione* quadam inſtituatur. Etſi enim regeniti in univerſum ex gratia & in ea operentur, quasdam tamen eorum actiones accurate conſideratas, pro operibus gratiæ hujus haberi non poſſe, non naturales ſolum vegetativæ & ſenſitivæ facultatis, ſed & morales; unde exemplo Pauli regeniti Rom. VII, 15. 16. peccata & infirmitates in piis reliqua eſſe, & e contrario Balaami exemplo conſtare, quod irregeniti etiam aliquando ex affulgenti quodam gratiæ radio aliquid operentur. His præmiſſis, characteres operum gratiæ *generales* proponit a §. 6. ad 18, *ſpeciales* a §. 19 ad 86, commendat tamen §. 87. circumſpectionem in exploratione diligenter adhibendam, & cavendam ſecuritatem; ſpeciatim ut conjungi debeat characterum conſideratio, neque tamen neceſſe ſit, ut omnes ſimul concurrant, nec a carentia ſenſus ad carentiam rei argumentandum eſſe, & quod in piis mentibus deſideria profectus, & querelæ de peccatis & infirmitatibus ſenſus loco haberi debeant. Oſtendit, quomodo cum afflictis & infirmis procedendum ſit, & ex diverſo, ut elationi & jactantiæ virium reſiſti debeat, utque preces neceſſariæ ſint, §. 96 & ſeqq. Subjungit monitum de humilitate ſive exinanitione ſui, ad exemplum Chriſti Phil. II, 6. piis incumbenti

benti, quam inter characteres ſpeciales gratioſæ operationis §. 62. & ſeqq. explicaverat, addita hic admonitione, qua ratione per eam aut prætextu ejus, uſus donorum a Deo conceſſorum ſupprimi non debeat. Sequuntur additamenta quædam, nempe: I. *Puncta explorationis conſcientiæ* pro ſuperioribus Reipubl. ordinibus Politico & Eccleſiaſtico, eadem nempe, quæ in libello A. 1685 de uſu & abuſu querelarum de Chriſtianiſmi corruptione ediderat, & quæ Vir illuſtris Dn. *V. L. Seckendorffius* operi ſuo de Chriſtianiſmo eodem anno publicato ſubjungi fecit. Ea approbatione ad iterandam articulorum illorum editionem animatum ſe fuiſſe, in præfatione fatetur. II. *Excerpta ex ordinatione provinciali Mauritii*, & ex articulis generalibus, itemque ex ordinatione Eccleſiaſtica & Scholaſtica *Auguſti*, Ducum & Electorum Saxoniæ, *de ſtudio ſacrarum literarum* diligenter tractando. III. Loca quædam *ex Taulero*, item ex libello qui *Theologia Germanica* dicitur, & ex *Kempiſio*, quæ in præloquio indicaverat, ad materiam de natura & gratia pertinentia.

MEMORIE DE' VIAGGI PER L' EUROpa Chriſtiana &c. i. e.

Hiſtoria itinerum per Europam Chriſtianam, ad varios occaſione muneris ſui perſcripta a Joh. Baptiſta Pacichelli. Pars I. & II.

Neapoli, apud Jacobum Raillard, 1685, in 12.

AUtor hic, cum Roma in Germaniam ſub ſchemate Auditoris Legationis Pontificiæ ad Rhenum mitteretur, occaſionem nactus univerſam prope Europam, qua Chriſtiana eſt, perluſtravit, peregrinationisq; ſuæ hiſtoriam variis amicis intra Italiam fere habitantibus, transmiſit. Ex epiſtolis hiſce opus præſens enatum eſt, ob varietatem rerum, quas exhibet, curioſorum induſtria haud indignum, in cujus argumentum pauca ex tanta copia decerpta ſubjicere viſum eſt. Ab initio ergo operis iter per Italiam atque Rhætos in Helvetiam ipſamque Germaniam ſuſceptum enarrat, ita tamen, ut variis ſubinde digreſſionibus non jucunditate minus,

quam utilitate ſe commendantibus, a via deflectat. Exempli loco ſufficiat accurata Reipublicæ Lucenſis & Genuenſis deſcriptio, quam occaſione itineris ſui exhibet. Inde Epiſtola IV de ſtatu eccleſiaſtico & politico Diœceſios Colonienſis, V de officio Auditoris Generalis Legationis ad Rhenum prolixe agit. Præſertim vero attentionem curioſorum meretur Epiſtola VI de poteſtate ampliſſima Nuncii Pontificii ad Rhenum, & honorum ſolennibus, qui Magnatibus ipſum inviſentibus exhiberi debent, concepta. Ubi præſertim notandum, quod Electori Colonienſi Coloniam venienti primæ viſitationis honorem a Nuncio Pontificio deferendum agnoſcat, quamvis eundem alios Principes infra Electorum faſtigium conſtitutos poſtulare non poſſe, exiſtimet; niſi quod cum capitibus familiarum illuſtrium benignius agendum cenſeat. Habetur etiam in opere hoc integra Epiſtola de Proteſtantium Theologis, quos alios plane ſe reperiſſe ſcribit, ac quidem illis, qui intra ſuburbana fere civitatis Romanæ deſident, perſuaſum ſit; quippe & integritate vitæ, & proximi ſublevandi Chriſtianæque charitatis ſtudio facile cum Pontificiis certantes, & varia inſuper doctrina excultos. Epiſtola XIV bina Epigrammata in Trajectum ad Moſam a Gallis expugnatum exhibet. XV vero de finibus jurisdictionis legationis Pontificiæ ad Rhenum agit, ſubjecto catologo illorum, qui hactenus iſto munere perfuncti ſunt. Epiſtola XVI ſtatum Societatis Regiæ Anglicanæ delineat, & XVIII Renati Franciſci Sluſii laudes pleno ore decantat. Epiſtola XXII refert, cum de ſalvo conductu a Batavis, Legatis Pontificiis concedendo, in Conventu generali Ordinum Fœderatorum ageretur, illos ne titulos a Pontifice affectari ſolitos largiendo, religioni quam profitentur, præjudicium afferrent, non niſi Serenitatis Pontificiæ titulum eidem deferre voluiſſe. Epiſtola XXVI rem refert memoratu non minus jucundam quam dignam. Cum enim a Batavis, ut noſter refert, Beuningii ſuaſu nummus cuſus eſſet, quo Gideon Soli, quem Gallici Regis ſymbolum eſſe, notiſſimum eſt, quietem imperans exhibebatur, & contra Galli alio numiſmate injuriam ulti eſſent, quo ſol nubibus ingruentibus offuſcatus conſpiciebatur, ſed adjecta epigraphe: *evexi, ſed diſcutiam*; poſtea cum initia belli Batavis ſecius cecidiſſent, quidam in Batavorum numiſma hoc epigrammate luſit:

Inve-

Digitized by Google

Invenere fidem Beuningi oracula, nam Sol
Eſt viſus celeres detinuiſſe rotas.
Cum Gallus rapuit tot paucis caſtra diebus,
Majores ſolito credo fuiſſe dies.

Atque hæc quidem ex I hujus Operis Tomo excerpſiſſe ſufficiat.

Tomo II varia itinera per diverſas Europæ partes ſuſcepta Auctor enarrat. Et Epiſtola quidem XXXVI Lutetiæ & prætoriorū adjacentium ſplendorem prolixe exponit, ſimulque indicem theſauri Regii, qui in Dionyſii fano aſſervatur, exhibet. In ſequentibus Angliam cum Scotia & Hybernia delineat. Epiſtola vero XL, quæ de Hiſpaniæ & Luſitaniæ rebus concepta eſt, eo majorem applauſum meretur, quod & de Magnatibus Hiſpaniæ illorumque reditibus, accurate diſſerat, & complura alibi haud facile obvia de Aula Hiſpanica expromat, v. g. cum de accurata ratione, qua Regibus Hiſpaniæ tempora diſtributa ſunt, agit; ubi refert, ſeptem horas, nec amplius Regi ad ſomnum concedi, duas horas ad prandendum & cœnandum, horam cum dimidio, qua Reginæ colloqui liceat &c. Ut adeo non immerito Philippus II felicem illum prædicaverit, qui modico annuo cenſu inſtructus intra privatam ſe ſortem contineret, nec laboribus & moleſtiis, quibus ipſe ſubjaceret, eſſet obnoxius. Reliqua fere Tomi hujus II Germaniam noſtram concernunt; nam & de Epiſcopatibus Weſtfalicis agit, hacque occaſione refert, Chriſtophorum Bernardum Monaſterienſem quondam Epiſcopum, epiſcopatum hunc ſeculari conditione induere & ad agnatum ſuum transferre voluiſſe. Et deinde de Electoribus, Moguntino, Trevirenſi, Brandeburgico & Palatino, Landgraviis quoque Haſſiæ, atque compluribus Eccleſiaſticis Imperii noſtri Principibus agit. Imo Germanorum mores peculiari epiſtola delineare conatur. Quamvis utrum quæ ibi habentur, omnibus ſe adprobatura ſint, merito dubitare liceat, & non defuturi eſſe videantur, qui feſtinato nimis de univerſa Germania judicaſſe eum exiſtiment, cujus partem tantum perluſtraverit. Præterea diſſimulare non poſſumus, librum, ſicut diverſitate rerum jucundiſſimum, ita non penitus ab erroribus eſſe immunem. Ut enim quæ ad alias gentes ſpectant, prætereamus, & de rebus ſaltem Germanicis quædam notemus, manifeſtus ſane Autoris eſt error, quod Carolo Coroli Ludovici Electoris Palatini filio Ducis Zellenſis ſororem nupſiſſe

Digitized by Google

tradat, cum certum ſit, uxorem ex Regia Danorum gente illi obtigiſſe. Nec minus falſum eſt, quod Carolum Ludovicum Electorem Palatinum duas habuiſſe filias tradit, quarum altera Duci Aurelianenſi, altera Duci Anguianenſi in matrimonium elocata ſit. Nam hunc quod attinet, equidem ex Palatina familia is conjugem elegit, verum non Caroli Ludovici, ſed fratris ejusdem Eduardi illa filia fuit. Pag. 426 memorat, Mantuæ Carpetanorum monſtrari inuſitatæ magnitudinis ocream, Sabaudiæ Duci a Carolo V capto ereptam. Sed probabile certe eſt, eandem eſſe, quam Johanni Friderico Saxoniæ Electori in pugna ad Mulbergam capto, detractam & ad aulam quoque Gallicam, ridiculo Hiſpanicæ oſtentationis exemplo transmiſſam, refert Thuan. L. 3. hiſtor. Pag. 767 tradit pontem, quo Rhenus Moguntiæ ſternitur, a Carolo V ædificatum fuiſſe, cum tamen ad Carolum M. referendum hoc eſſe, hiſtoriarum fides evincat. Et hæc quidem ex pluribus huc conjeciſſe liceat, non, quod non venia dignum exiſtimemus hominem externum, ſi in aliarum gentium hiſtoria lapſus alicubi fuerit, ſed quo Lectores his exemplis moniti eo facilius ſibi a talibus caverent.

DAVIDIS ABERCROMBII OPUSCULA Medica hactenus edita.

Londini, impenſis Samuelis Smith, A. 1687, in 12.

QUatuor tractatus hic habes L. B. *primum* de luis venereæ absque ſalivatione mercuriali curatione; *ſecundum* de modo curandi bubones venereos & tutiore ſalivationis methodo; *tertium* de varietate & variatione pulſus; *quartum* de dignoſcendis medicis plantarum & corporum quorumcunque virtutibus ex ſolo ſapore. Quandoquidem vero A. 1685. menſe Januario p. 25 prioris ſcripti, & A. 1686 menſe Aprili p. 215, 216 tertii & quarti contenta recenſuimus, hac vice ſecundi in ordine, utpote nunc primum editi, ſolum damus. Exhibet igitur ipſum poſt definitionem bubonis ejusque cauſam, brevem methodum medendi; poſtmodum perſtringit, qui venæ ſectionem pro cura rejiciunt; in bubone enim candicante admodum proficuam eſſe illam juxta ac catharctica exhibita, refert. Differit deinde, quomodo & quibus cautelis emollientia, attra-

Digitized by Go

Digitized by Google

FLORIDA
Bermuda
MARE
DEL
NORT
Bahama
Cuba
Hispaniola
Idmaica
Caribæ
Insulæ
OCEANUS
ATLANTI
GULANA
PARS
MARIS
PERU
PACIFICI
AMERICA
AUSTRALIS
sive
Mozambiq
Zefala
VI h.
IIII h.
II h.
X

ttrahentia & digerentia externe cum fructu ſint adhibenda. Hæc le bubonum cura. De tutiore ſalivationis methodo, primo inquirit, quænam ex ſubjectis lue venerea infectis apta ſint ad ſuſtinendam ſalivationem, rejectisque phthiſicis, & humidioris ac frigidioris temperamenti, ſolum calidioris ac ſiccioris conſtitutionis diſpoſita docet. Quæ deinde de modo ſalivationem excitandi annectit, nova non ſunt; mercurii namque dulcis ope omnium optime negotium hocce peragi poſſe tradit. Reliqua quæ ſequuntur, ſymptomatum puta ſupervenientium medendi rationem, aliorumque Medicorum ſalivationem promovendi modos, omittimus, cum anguſtia Diſſertationis hujus, quam unica tantum pagella capit, prolixitatem majorem haud exigat. Unicum tamen de ultimo in ordine ſcripto adhuc adjicere placet, antequam dimittamus Lectorem: ſcilicet Cl. Autorem in ejus præfatione aliquoties pro novis anteaq; non cognitis habere, quæ de ſaporum natura inibi diſſerit; ſed incidentes in Joh. Baptiſtæ Montani Medicinæ univerſæ Partem III. p. 731, 732, exacte concordantem animadvertimus ſententiam, quam tamen Abercrombium in vetuſto & ante ſeculi ſpatium jam jam divulgato libro, nec legiſſe, nec ſuſpicatum eſſe, facile admittimus.

HISTORICA SUPPUTATIO VENTORUM ſtatorum ac Motionum, quæ intra ac prope Tropicos in mari obſervantur, unacum tentata eorundem ætiologia phyſica, per E. Halley.

Translata e Tranſact. Phil. Anglic. M. Septemb. 1686. num. 183. pag. 153. ſeqq.

TAB. VIII.

RElatio exacta de Ventis ſtatis atque periodicis, quos in diverſis Oceani tractibus obſervare licet, pars eſt naturalis hiſtoriæ non minus deſiderata & utilis, qnam obtentu difficilis, cujusque phænomena explicare arduum. Haud ignoro, diverſos jam ſcriptores materiam hanc pertentaſſe: ac tametſi *Varenius Lib. 1. cap. 21. Geogr. Gener.* optimam *peregrinantium* informationem ſecutus, rei huic operam navaſſe videatur, non tamen ejus computationes

pro accuratis agnoſci poterunt ab his, qui easdem attentius conſideratas inter ſe invicem conferre voluerint; ac nonnullæ ex illis evidentiſſima falſitate nituntur; quas proinde, quam optime potero, corrigere annitar, poſtquam occaſio mihi obtigit converſandi cum nautis per omnes *Indiæ* partes verſatis, ac multo ſatis tempore intra Tropicos commoratis, ubi & ipſe propria habui experimenta. Eorum vero, quæ collegi, ſumma breviſſime jam ſequitur.

Oceanus univerſalis aptiſſime dividi in tres partes poteſt; nempe 1. Mare *Atlanticum* & *Æthiopicum*, 2. Oceanum *Indicum*, 3. Mare magnum *Auſtrale* ſeu oceanum *Pacificum*; ac tametſi omnia hæc maria verſus *Auſtrum* communicent invicem, nihilominus quantum ad præſens propoſitum de Ventis ſtatis, ſatis ſeparata ſunt per interpoſitos ingentes *terræ* tractus: dum eorum primum jacet inter *Africam* & *Americam*; ſecundum inter *Africam* & *inſulas Indicas* ac *Hollandiam Novam*; ultimum denique inter *Philippinas*, *Chinam*, *Japoniam* & *Hollandiam novam* ab *occidentali* & *Americæ* littus ab *orientali* parte. Hanc itaque naturalem marium diviſionem ſequentes, dispeſcemus hiſtoriam noſtram in tres partes, eodem ordine ſervato. I. In Mari *Atlantico* & *Æthiopico* intra Tropicos, generalis ventus eſt *Orientalis* per totum annum absque ulla notabili variatione, niſi quod paucis inde gradibus deflectere ſoleat verſus ſeptentrionem aut auſtrum, ſecundum diverſum loci ſitum. Obſervationes circa deflexiones haſce factæ ſunt ſequentes. (1) Quod prope oram *Africæ*, quamprimum quis inſulas *Canarias* præteriit, certo ſibi ſpondere poteſt flatum ſat validum Euro-borealem (*N. O.*) circa 28 gr. latitudinis *borealis*; qui ipſe raro orientem verſus aſcendit usque ad Cæciam (*O. N. O.*) aut transgreditur Aquilonem (*N. N. O.*) Ventus hic iſto tractu progredientes verſus meridiem comitatur, ad latitudinem usque *borealem* 10 gr. ac 100 circiter milliarium diſtantiam a littore *Guineæ*; ubi usque ad 4 gr. latitudinis *ſeptentrionalis* incidunt in malacias & procellas (*Tornados*) de quibus inferius plura. (2) Quod hi, qui ad inſulas *Caribes* tendunt, experiuntur, dum *Americæ* lateri appropinquant, ventum prædictum Euro-borealem, (*N. O.*) ſemper magis magisque *Orientalem* fieri, ſic ut quandoque ſpiret ipſe ſubſolanus (*O.*) quandoque Hypeurus (*O. z. S.*) plerumque vero ab *oriente* verſus *ſeptentrionem* deflectat

uno

uno aut duobus gradibus, ac raro plus. Similiter obſervatum eſt, horum ventorum vim gradatim decreſcere, quo magis navigando *occidentem* verſus proceditur. (3) Quod limites *ventorum ſtatorum* ac *variabilium* in hoc Oceano latius excurrant ad littus *Americanum* quam *Africanum*: cum enim ventus iſte certus non offendatur, donec ſuperata ſit latitudo 28 gr. ab *hoc* latere: e diverſo in latere *Americano* communiter tenet ad 30, 31, aut 32 gr. latitudinis; id quod pari modo obtinet a parte æquatoris *meridionali*: nam circa *Caput bonæ ſpei* limites ventorum ſtatorum 3 aut 4 gradibus propius abſunt a Linea æquinoctiali, quam ad littus *Braſiliæ*. (4) Quod a Latitudine 4. graduum *ſeptentrionali* ad prædictos usque limites e *meridionali* æquatoris latere venti generaliter ac perpetuo ſpirant inter *meridiem* & *orientem*, & communiſſime inter Euronotum (*S. O.*) & Subſolanum (*O.*) obſervata ubique hac regula, ut a latere *Africano* meridionaliores; a *Braſiliano* orientaliores fere eſſe ſoleant, ſic ut tantum non ex ipſo oriente æquinoctiali flantes, exiguam, quam habent, deflexionem ſemper *auſtrum* verſus committant. In hac Oceani parte ſors mihi obtigit integrum annum tranſigendi ob tale negocium, quod neceſſitatem mihi impoſuit aeris viciſſitudines plus quam vulgari ſolicitudine obſervandi; ac expertus ſum, conſtanter ibi ventum circiter Euronotum (*S. O.*) ſpirare; plagam tamen frequentiſſimam eſſe Meſeuri, (*S. O. z. O.*) Cum ad *orientem* magis deflectebat, plerumque validus erat flatus, ac tempeſtas obſcura, nubila & quandoque pluvia: quando vero ad *meridiem* vergere incipiebat, communiter ſerenus aer erat & lenis aura malaciæ proxima; quod tamen rarius. Aſt nunquam vidi ventum ultra *meridiem* verſus *occidentis*, aut ultra *orientem* verſus *ſeptentrionis* plagam excurrere. (5) Quod anni temporum diverſitas aliquantillum operari ſoleat in ventis hiſce *ſtatis*. Etenim quando ſol multum ultra æquatorem verſus *ſeptentrionem* receſſit, tum Euronoti (*S. O.*) ſpeciatim in freto hujus oceani (ſiquidem ita vocare licet) inter *Braſiliam* & *Guineæ* littora, variant uno alterove puncto *auſtrum* verſus deflectentes; atque Euro-boreales venti (*N. O.*) orientaliores nonnihil evadunt; at e diverſo cum ſol tropico *capricorni* appropinquat, Euronoti (*S. O.*) magis orientales ſunt, & Euroboreæ (*N. O.*) ab hoc *Lineæ* latere plus ad plagam

ſeptem-

ſeptentrionalem ſeſe vertunt. (6) Quod, uti vix datur regula generalis, quæ non aliquam admittat exceptionem, ſic & in hoc oceano extat maris tractus, in quo Auſtri (*S.*) & Zephyronoti (*S. W.*) perpetuo regnant: nimirum juxta univerſam *Guineæ* oram, ad plus quam 500 leucas continuas, a *Sierra Leona* usque ad inſulam *S. Thomæ*; nam ventus ſtatus Euronoti (*S. O.*) ſuperato *æquatore* cum litori *Guineæ* appropinquat intra 80 aut 100 leucas inclinat verſus littus ac vertitur in Leuconotum (*S. S. O.*) & gradatim, quo propius accedit, gyrat ſe ad plagam Auſtri, (*S.*) Libonoti, (*S. S. W.*) ac proxime terram Zephyronoti (*S. W.*) & quandoque Aphrici (*W. S. W.*) quæ quidem variatio facilius in Mappa hic ſubnexa perſpici, quam verbis exprimi poteſt. Atque hi ſunt venti, quos in hac ora obſervare datur, cum Æolus fidem ſervat; aſt frequentes ibi ſunt malaciæ, violenti ſubitique flatus, quos *Tornados* nuncupant, ab omnibus pyxidis nauticæ plagis ingruentes, & quandoque inſalubres ac nebuloſi venti *orientales*, quos incolæ *Hermitaa* vocitant, qui ſæpiuſcule circa has orbis partes navigantibus infeſti ſunt. (7) Quod a latere æquatoris *boreali* inter 4 & 10 gr. latitudinis ac intra Meridianos *Capitis Viridis* & *orientaliorum* ejusdem cognominis *inſularum*, tractus maris occurrit, de quo inconveniens foret dicere, ullum ibi ventum *ſtatum* aut etiam variabilem regnare; quandoquidem ad perpetuam malaciam damnatus videtur, quam horrida tonitrua & fulgura comitantur, ac pluviæ tam frequentes, ut nautæ noſtrates eam maris partem abinde nominent *Imbres*, (*the Rains.*) Ventuli iſtic ſpirantes non niſi flatus quidam incerti ſunt & ſubito nati, perquam exigui ambitus ac parum durantes; ſic ut quandoque ſingulis horis alius atque alius fiet ventus, in malaciam deſinens, antequam alius ſuccedat; adeo ut ex pluribus navigiis, quorum unum in alterius conſpectu agitur, quandoque ſingula ſingulos & ex ſeparatis plagis venientes ventos habere cernantur. Ope debilium horum flatuum (*Brizes*) navibus neceſſe eſt meliorem viæ partem *meridiem* verſus capere per prædictos 6. gradus, intra quos ob venti defectū nonnullæ menſes integros detentæ feruntur. E tribus his ultimis obſervationibus ratio reddi poteſt unius alteriusque accidentis, quæ in navigatione *Indica orientali* & *Guineenſi* notatu digna occurrunt. Unum eſt, cur non obſtante exi-

TAB. VIII.

gua ma-

gua maris inter *Guineam* & *Braſiliam* latitudine, 500 circiter leucas in arctiſſima ſui parte habente, nihilominus naves *Auſtrum* verſus profecturæ quandoque, ſpeciatim menſe *Julio* & *Auguſto*, magnam in eo transmittendo difficultatem offendant. Accidit hoc ob flatus Euronoti (*S. O.*) qui circa hanc anni tempeſtatem communiter ſemet extendunt aliquot gradibus ultra conſuetos limites 4 graduum latitudinis *borealis*, ac inſuper adeo *meridionales* evadunt, ut quandoque ex ipſa *auſtri* plaga ſpirent, quandoque ex uno aut altero punctorum auſtri collateralium verſus *occaſum*; non aliud itaque ſupereſt remedium, quam ut obliquatis velis ventum adverſum captent, atque ita ſi ab uno latere tendunt verſus Aphrici plagam (*W. S. W.*) ventum quidem ſemper magis magisque orientalem nanciſcuntur, at periculum eſt, ut hoc pacto prætervehantur littus *Braſiliæ*, aut ad minimum brevia, quibus hæc ora infeſtatur. Aſt vero ſi ex altera parte curſum dirigant ad plagam Vulturni, (*O. S. O.*) incidunt in viciniam littoris *Guineæ*, unde recedere non datur, niſi *orientem* verſus excurrant ad inſulam usque *S. Thomæ*; quæ conſtans praxis eſt omnium navium Guineanarum, quæque ſat mira videri poſſet non conſiderata annotatione *ſexta* ſuperius data, quæ hujus rei rationem oſtendit. Namque cum e regione hujus litoris ſunt, ventus ibi generaliter flat Zephyronotus (*S. W.*) ac Aphricus, (*W. S. W.*) quo quidem uti nequeunt ad procedendum verſus *ſeptentrionem*, dum terra obſtat; & ex altero latere eundem ſcopo ſuo propius adhibere non poſſunt, quam ut tendant ad plagam Leuconoti (*S. S. O.*) aut Auſtri; (*S.*) ſic inſtituto curſu a litore quidem diſcedunt, verum dum id faciunt, ventos magis atque magis adverſos nanciſcuntur; ita ut, cum prope litus verſantes ad *Auſtri* plagam velificare poſſent, dein cum longius aliquanto ab eo diſtant, melius viam flectere haud valeant, quam ad plagam Euronoti (*S. O.*) & poſtmodum Vulturni (*O. S. O.*) quibus curſibus communiter quærunt inſulam *S. Thomæ* & Caput *Lopez*, ubi dum offendunt ventos *auſtro* collaterales verſus *orientem*, horum favore utuntur ad *occidentem* procurrentes in latitudinem *auſtralem* 3 aut 4 graduum, ubi dein Euronoti (*S. O.*) ſpirant perpetui. Porro intuitu horum generalium ventorum omnes illi, qui *Indiæ occidentalis* commercium frequentant, ipſamque etiam *Virginiam* petentes, ita

optime cursum suum institui existimant, si quam citissime possunt, *austrum* versus viam capiant, eo quod sic certo sibi polliceri valent flatum secundum ac validum, qui eos *occidentem* versus propellat; & ex eadem ratione hi, qui ex *America* in patriam renavigant, quam ocyssime pertingere allaborant ad latitudinem 30 graduum, ubi nempe primum incipiunt offendere ventos *variabiles*; quamvis frequentiores venti in parte *septentrionali* Oceani *Atlantici* spirare soleant e plagis inter *austrum* & *occidentem* interjectis. Quod autem attinet ad furiosas istas procellas, quas *Hurricanes* appellant, *Caribum* insulis quasi proprias, utpote quas mense *Augusto*, aut non multum ante vel post eundem, impetu tam horribili affligunt, ea non adeo proprie hujus loci sunt, cum ob brevem ipsarum durationem & ambitum, tum etiam quia anniversariæ haud sunt, dum aliqui anni plures earum experiuntur, & quandoque per diversos annos junctim sumtos nullæ omnino ibi sentiuntur. Attamen earum violentia tam conceptu difficilis est, ac phænomena alia tam stupenda, ut bene mereantur separatim considerari. Cæterum quicquid hic dictum est, intelligendum de Ventis *maritimis* in aliqua a tellure distantia; in littoribus etenim & prope eadem flatus terrestres ac marini (*Land and Sea Brizes*) tantum non ubivis sentiuntur: ac varietas, quæ contingit in horum periodis, vi ac directione, a diverso situ montium, vallium ac sylvarum, ut & varia soli textura, magis minusve apta ad retinendum & reflectendum calorem ac exhalandos condensandosve vapores, tanta est, ut infiniti laboris res futura foret, horum percensionem suscipere.

II. In Oceano *Indico* Venti sunt partim generales, ut in mari *Æthiopico*; partim periodici, id est, qui dimidio anno ex una spirant plaga, & altero dimidio prope ex punctis oppositis; atque hæc quidem puncta & mutationum tempora pro diversis oceani hujus partibus & ipsa diversa sunt, ac limites quorumlibet maris tractuum, eidem mutationi seu *motioni* subjectorum perquam sane determinatu difficiles; nihilominus industria, quam adhibui pro nanciscenda exacta informatione, & cura huic rei impensa magna ex parte difficultatem hanc superarunt, & persuasus sum, ea quæ jam sequuntur particularia talia esse, in quibus acquiescí valeat. (1) Quod intra decimum gradum & trigesimum latitudinis *Australis* inter

inter *Madagaſcar* & *Hollandiam Novam* ventus ſtatus ac generalis, circiter Meſeurus (*S. O. z. O.*) flare deprehenditur per totum annum, omni intuitu ac propoſito ad eundem modum, quo in pari latitudine occurrit in oceano *Æthiopico*, prout in præcedenti *annotatione* 4. deſcriptum eſt. (2) Quod prædicti Euronoti flatus (*S. O.*) ſemet extendunt usque ad ſecundum ab *Æquatore* gradum durantibus menſibus Junio, Julio, Auguſto, &c. usque ad Novembrem, quo tempore intra *auſtralem* latitudinem 3 ac 10 graduum, prope *meridianum* nempe extremitatis borealis inſulæ *Madagaſcar*, ac intra 2 ac 12 gradus ejusdem latitudinis *auſtralis* prope *Sumatram* ac *Javam*, venti contrarii e plaga Zephyro-boreæ (*N. W.*) aut certe inter *Septentrionem* & *Occidentem* intercepti ingruunt ac dimidio anno ſpirant, videlicet a Decembris initio usque ad Majum: & hæc quidem *Motio* obſervatur, quousque *Molucca* inſulæ pertingunt, de quibus mox plura. (3) Quod a *tertio* gradu latitudinis *Auſtralis Septentrionem* verſus, per totum mare *Arabicum* aut *Indicum* ac ſinum *Bengalenſem*, a *Sumatra* ad usque litus *Africæ*, alia regnat *Motio*, ſpirans ab Octobri quidem ad Aprilem e punctis Euroboreæ (*N. O.*) at reliquo ſemeſtri ab Aprili ad Octobrem e plagis oppoſitis Zephyronoti (*S. W.*) ac Aphrici, (*W. S. W.*) idque majori cum impetu ac cœlo nubilo & pluvioſo; cum e diverſo Euroboreæ (*N. O.*) flatus ſereniores eſſe ſoleant; pariter notandum, quod venti, nec vigoris nec plagæ intuitu, tam conſtantes ſint in Sinu *Bengalenſi*, quam in Mari *Indico*, ubi certus ac fixus flatus vix unquam deficit. Notatu quoque dignum eſt, quod Zephyronoti (*S. W.*) in hiſce maris regionibus communiter *auſtraliores* ſunt e latere *Africæ*, & *Occidentaliores* ex *Indico* latere. (4) Quod velut appendix modo dictæ *Motionis*, tractus maris extat ab *auſtrali* æquatoris latere, iisdem ventorum mutationibus obnoxius; nimirum prope oram *Africæ* inter ipſam & inſulam *Madagaſcar* ſeu *S. Laurentii*, & abhinc verſus *ſeptentrionem* ad æquatorem usque; ubi ab Aprili ad Octobrem fortiter ſpirat conſtans Libonotus, (*S. S. W.*) qui, ſi ulterius *Septentrionem* verſus procedatur, continuo magis magisque ad *occidentis* plagam declinat, ſic ut tandem coincidat cum Africi (*W. S. W.*) flatibus antea memoratis, quos hiſce anni menſibus certo diximus offendi e *boreali* æquatoris latere: quinam vero venti his in maris

tractibus reliquo ſemeſtri ſpirent, ab Octobri ad Aprilem, nondum ſatis ad votum comperire potui, eo quod nautæ noſtrates ex *India* reduces ſemper viam capiunt extra *Madagaſcaris* limites, atq; ſic hujus rei exiguam habent notitiam; id ſaltem mihi relatum fuit, ventos circa hanc regionem plerumque ex *orientis* vicinia oriundos eſſe, ac æque frequenter ad *ſeptentrionem*, quam ad *meridiem* a vera ſubſolani (*O.*) plaga deflectere. (5) Quod a latere *borealis* æquatoris a *Sumatra* & *Malacca Orientem* verſus, ac ſecundum litora *Camboja* & *China*, *Motiones* ſpirant ex *Septentrione* & *Meridie*, hoc eſt, quod Euroboreæ iſti (*N. O.*) multum ad *Septentrionem*, ac Zephyronoti (*S. W.*) valde ad *meridiem* inclinant: quæ conſtitutio a latere *orientali* ad *Philippinas* inſulas, a *ſeptentrionali* vero ad *Japan* usque ſe extendit. Et *Motio* quidem *Borealis* hoc in maris tractu ingruit menſe Octobri aut Novembri; *Auſtralis* vero Majo, durans per integros menſes æſtivos. Notandum hic eſt, puncta Compaſſus, e quibus ventus in his mundi partibus ſpirat, non eſſe adeo fixa, ut in modo deſcriptis: etenim *auſtralis motio* frequenter tranſit unum alterumve punctum ab *auſtro* verſus *orientalem* angulum; ac *borealis* tantundem ab *arctoa* plaga verſus *occidentem*; cui rei occaſionem dare videtur ingens illa terræ quantitas hiſce maribus interſperſa. (6) Quod intra eosdem meridianos, at e latere *auſtrali* æquatoris, in eo nempe tractu, qui inter *Sumatram* & *Javam* ab occidente, & *Novam Guineam* ab oriente jacet, eædem obſervantur *Motiones*, *borealis* atque *auſtralis*; cum hac tamen differentia, quod *borealis motionis* inclinatio vergit ad Zephyroboream, (*N. W.*) *auſtralis* vero verſus Euronotum (*S. O.*) Attamen plagæ venti hic non magis conſtantes ſunt, quam in præcedentibus, nempe variationi 5 aut 6 punctorum obnoxiæ; præterea tempora mutationis horum ventorum non eadem ſunt, ac in mari *Chinenſi*, ſed menſe aut ſex hebdomadis circiter ſeriora. (7) Quod venti hi contrarii non uno omnes impetu vices mutant, ſed quibusdam in locis mutationis tempus inſtare judicatur e prævia malacia, in aliis præcedunt variabiles venti, ac ſpeciatim notari meretur, quod finis *Motionis Occidentalis* ad littus *Coromandel*, ut & duo ultimi menſes *Motionis auſtralis* in mari *Chinenſi* turbidis tempeſtatibus admodum ſubjacere ſoleant. Violentia harum procellarum tanta eſt, ut participare

quid

quid videantur de natura *Hurricanarum*, *Indiæ Occidentali* familiarium, redduntque navigationem horum tractuum valde intutam circa hoc anni tempus. Noſtrates nautæ tempeſtates has conſueto termino vocare ſolent *Receptum ſeu Diſceſſum Motionum* (*The breaking up of the Monſoons.*) Ob enarratas itaque horum Ventorum viciſſitudines, omnes illi qui in iſtis maribus navigant, neceſſe habent tempora obſervare itineri ſuo conſona; quod ſi faciant, non poſſunt non vento uti ſecundo & profectione expedita; at ſi forte moras nectendo tempus ſuum elabi patiantur, donec contraria ſemet ingerat *Motio*, uti frequenter accidit, tum coguntur ſpem reſignare perficiendi itineris propoſiti, & aut ad portum reverti, unde exierant, aut aliorſum interim divertere, ad terendum ibi tempus, donec Venti redeant ipſis propitii.

III. Tertius Oceanus ſub nomine *Maris Pacifici* veniens, quique ambitu reliquos ambos adæquat, (complectens videlicet ab ora *Americæ* occidentali, ad *Philippinas* usque inſulas, non minus 150 gradibus longitudinis) is eſt, qui minime omnium noſtræ aut vicinis nationibus eſt cognitus: navigatio enim quæ ibidem fit, ab *Hiſpanis* perficitur, qui quotannis a litore *Novæ Hiſpaniæ* ad *Manillas* proficiſcuntur, idque non niſi uno ac trito tramite; ut adeo hic non ita ſpecialia afferre valeam, ut in prioribus duobus. Id quod Autores Hiſpanici narrant de ventis in hoc itinere obviis, quodque confirmatur per antiquas relationes *Draki* & *Candiſhii*, & recentius per *Schootenum*, (qui totam maris hujus amplitudinem transfretavit ſub latitudine auſtrali 15 aut 16 graduum;) in eo conſiſtit, quod magna deprehenditur convenientia inter ventos *hujus* maris, eosque qui in *Atlantico* & *Æthiopico* regnant; hoc eſt, quod a latere *ſeptentrionali* æquatoris ventus prædominans eſt inter Subſolani (*O.*) & Euroboreæ (*N. O.*) plagam: a parte *meridionali* vero conſtans & continuus flatus ſpirat intermedius inter ſubſolanum (*O.*) & Euronotum, (*S. O.*) idque ex utroque lineæ æquinoctialis latere tam conſtanter, ut vix unquam neceſſe habeant velis attendere; ac tam valide, ut non facile ultra 10 ſeptimanas inſumant in transmittendo vaſto hoc Oceano, quod facit circiter 132 milliaria per diem. Perhibetur præterea, procellas ac tempeſtates nun-

quam in hiſce partibus innotuiſſe: ut adeo hic locorum optima omnium velificatio ſit, dum haut unquam aut vento ſufficienti & ſecundo deſtituuntur, aut a nimio metuere opus habent. Quamobrem haud defuere, qui iter ad *Japoniam* & *Chinam* æque breve fore putarunt per *fretum Magellanicum*, quam ſuperato *Capite Bonæ Spei*. Limites ventorum horum generalium maximam partem iidem ſunt, ut in Mari *Atlantico*, nimirum latitudo 30 gr. ab utroque latere; etenim Hiſpani domum repetentes e *Manillis* inſulis, ſemper utuntur favore *Motionis auſtralis*, ibi per menſes æſtivos ſpirantis, excurrentes *ſeptentrionem* verſus ad dictam usque latitudinem, quam alte *Japonia* ſita eſt, qua ſuperata demum inveniant ventos variabiles ad curſum ſuum *orientem* verſus dirigendum. Ac *Schootenus* aliique qui circumiverunt per fretum *Magellanicum*, repererunt limites venti ibi regnantis Euronoti (*S. O.*) fere circa parilem latitudinem verſus *Auſtri* regionem. Alia inſuper analogia inter oceani *hujus* & *Æthiopici* ventos in eo apparet, quod hi ad oram *Peruviæ* ſemper multum *Auſtri* plagæ accedunt, perinde ac deprehenduntur facere prope littus *Angolæ*.

Et hactenus quidem de eo, quod in facto conſiſtit, in quo ſi informatio quam nactus ſum, non omni ex parte accurata eſt, certe id neutiquam contingit ex defectu debitæ inquiſitionis, utpote quam inſtitui apud eos, quos hoc in negocio aptiſſimos judicavi ad memet inſtruendum. Sane pro egregio favore ducam, ſi quis nauclerus aliusve naturam Ventorum in ulla e prædictis mundi partibus probe callens, ſuas ſuper hac re obſervationes mecum communicare dignabitur; quo exin ea, quæ hic collegi, aut confirmari, aut emendari, aut per additionem circumſtantiarum quarundam ad rem facientium amplificari valeant. Non unius aut paucorum, ſed plurimorum Obſervatorum opus eſt, in unum congerere experientiam neceſſariam ad componendam perfectam & completam horum Ventorum hiſtoriam. Quicquid ſit, non valde dubito, quin in principalibus quibusdam Notabilibus forte errarim aut aliqua omiſerim, ne de levioribus particularibus dicam, quæ meam facile notitiam effugere potuerunt. Quo autem Lectoris captum juvarem in hac tantæ difficultatis materia, TAB. VIII. neceſſarium putavi, ſchema adjungere uno obtutu exhibens omnes illos

illos varios tractus atque cursus horum Ventorum; cujus adminiculo fortean res melius intelligi poterit, ac per qualemcunque descriptionem verbalem. Limites diversorum horum tractuum ubivis designantur per lineas punctatas, tam in *Atlantico* & *Æthiopico*, ubi confinia constituunt inter ventos statos & variabiles, quam in *Indico* Oceano, ubi ambitum ostendunt diversarum *Motionum*. Non commodius cursum ventorum in mappa delineari posse judicavi, quam ducendo certas lineolarum series eadem directione, qua navis progrederetur ventum semper in puppi habens; ita quidem, ut acuta cujusvis lineolæ extremitas eam horizontis plagam indigitet, unde ventus continue provenit; & ubi *Motiones* sunt, ibi lineolarum ordines alternatim decurrant retrorsum & antrorsum, qua ex causa ibidem confertiores comparent, quam alibi. Quantum ad Mare magnum *Australe*, cum latissimi sit ambitus, & exigua in ejus ventis varietas deprehendatur, ingens autem *analogia* occurrat inter ipsos & maris *Atlantici* ac *Æthiopici* ventos, prætereaque maxima ejus pars omnino nobis incognita sit, haut existimavi necessarium, ut ejus totius delineatione mappa in majorem longitudinem excresceret.

In præmissa jam historia diversa continentur problemata consideratione acutissimorum nostrorum physicorum perquam digna, tam ob effectus sui stabilitatem, quam ambitus immensitatem, dum prope dimidiam Globi superficiem concernunt. Horum problematum præcipua sunt: 1. Quare venti isti perpetuo ex *oriente* veniant, in *Atlantico* & *Æthiopico* æque ac *Pacifico* Oceano, intra 30 graduum latitudinem tam *borealem* quam *australem*. 2. Cur dicti venti se latius non extendant cum aliqua constantia, quam ad eam 30 graduum latitudinem. 3. Cur perpetuus Zephyronotus (*S. W.*) spiret ad & prope litora *Guineæ*. 4. Quamobrem in parte *septentrionali* Oceani *Indici*, venti qui uno semestri conspirant cum illis, qui in reliquis duobus Oceanis vigent, vices mutent per alterum semestre spacium & ex oppositis flare punctis soleant, cum tamen *meridionalis* hujus oceani portio regulam generalem sequatur, ventum perpetuum habens circiter Euronotum. (*S. O.*) 5. Cur in generalibus hisce ventis statis ubivis obtineat, ut eorum declinatio ab *Orientis* plaga e latere quidem æquatoris *borealis* ad boream,

at ex

at ex *australi* ad austrum vergat. 6. Cur in mari *Chinensi* tanta fiat inclinatio ab *oriente* versus *septentrionem* & major, quam ullibi alias: alia insuper complura, quæ proponi facilius quam decidi valerent. Ast ne videar aliis difficultates ad solvendum dare, quas ipse dignas non habuissem, quibus otium meum & industriam impenderem, en hic fructum seduli conatus pro indaganda vera ratione dictorum phænomenorum impensi; qua in re utut singulorum particularium causas reddere haud potero, spero tamen meditationes huic negotio insumtas, non omnino in cassum factas reputatum iri a curiosis inquisitionum physicarum.

Ventus propriissime definitur, quod sit flumen seu currens aeris, ac ubi tale flumen perpetuum est & fixum in cursu suo, necesse est, ut procedat a causa quadam permanente & continua. Quamobrem nonnulli eo inclinarunt, ut respicere hic juberent ad diurnam telluris super *axe* suo *rotationem*, mediante qua, dum globus *orientem* versus circumvolvitur, laxæ ac fluidæ particulæ aereæ ob extremam, qua constant levitatem, pone relinquantur, sic ut hæ respectu habito ad terræ superficiem, *occidentem* versus moveantur, fiantque adeo constans ventus *orientalis*. Videtur opinio hæc confirmari ex eo, quod venti hi saltem circa lineam æquinoctialem offenduntur in istis parallelis latitudinis, in quibus diurna motio est velocissima; & ipse facile ei accederem, nisi continuæ malaciæ in mari *Atlantico* prope Æquatorem, venti ex *occidente* spirantes prope oram *Guineæ*, ac *Motiones* periodicæ occidentales sub æquatore in mari *Indico*, hypothesin hanc sufficere nequaquam posse, arguerent. Præterea aer, dum ex principio gravitatis ad terram premitur, acquiret eundem velocitatis gradum, quo terræ superficies movetur, tam respectu rotationis diurnæ, quam annuæ circa solem, quæ fere tricies celerior est.

Superest ergo, ut substituamus aliam causam, habilem ad producendum ejusmodi effectum perennem, non tamen obnoxiam iisdem objectionibus, sed congruam notis proprietatibus aeris & aquæ, ut & legibus motionis corporum fluidorum. Talismodi est, ut quidem ego opinor, actio radiorum solis in aerem & aquam, dum hic quotidie maria pertransit; consideratis insimul natura soli, & situ terrarum adjacentium. Dico itaque *primo*, quod secundum leges

leges *Statica*, aer minus rarefactus aut per calorem expansus, & consequenter gravior, motionem habere debeat versus eas ejusdem elementi partes, quæ magis sint rarefactæ & minus ponderosæ, ad illas in *æquilibrium* reducendas; ac *secundo*, quod dum præsentia Solis continuo *occidentem* versus commigrat, pars ea, ad quam aer tendere habeat, ob causam rarefactionis ab intensissimo calore *meridiano* productæ, una cum ipso versus *occidentem* feratur, & consequenter totum corpus aeris inferioris istuc tendat. Sic generalis ventus *orientalis* formatur, qui postquam impressus est toti aeri in vasto oceano, partes aliæ alias impellunt, atque sic motum servant usque ad proximum Solis reditum, mediante quo iterum restauratur, quantum de motione illa deperditum fuerat, atque hoc pacto flatus ex *orientis* plaga perpetuatur. Ab eodem principio sequitur, quod ventus hic orientalis a *boreali* æquatoris latere *septentrionem* versus, ab *australi* versus *austrum* deflectere debeat a vera *orientis* plaga; etenim prope *æquatorem* aer multo magis rarefit, quam ad majorem ab eo distantiam, eo quod Sol ibi bis in anno verticalis sit, & nunquam ultra $23\frac{1}{2}$ gradus recedit, in qua distantia calor, dum est velut sinus anguli incidentiæ, parum abest ab eo, qui a radio perpendiculari producitur. Ast e diverso sub *tropicis*, tametsi Sol diu verticalis maneat, nihilominus tantundem temporis totis 47 gradibus inde abest, quæ hyemis quædam est species, qua durante aer adeo frigescit, ut æstatis fervor eum calefacere nequeat ad eundem gradum cum illo, qui sub æquatore est. Aer proinde versus *septentrionem* & *meridiem* dum minus rarefit, quam is qui in medio est; sequitur, eum utrinque tendere ad æquatoris regionem debere. Hæc ipsa aeris motio, conjuncta cum priori illo vento orientali, quadrat ad omnia phænomena venti stati & generalis; qui siquidem tota globi superficies e mari constaret, dubio procul spiraret circa universum orbem, eodem modo ac sentitur in Mari *Atlantico* & *Æthiopico*. Verum cum tantæ telluris portiones interponantur, & continuitatem unius alteriusque oceani dirimant, respicere simul oportet ad naturam soli ac positionem altorum montium, quas quidem duas causas potiores esse judico diversarum in ventis variationum a data generali regula. Etenim si regio quædam Soli propinqua, plano, arenoso ac depresso fundo

conſtet, qualia deſerta *Lybiæ* loca communiter eſſe feruntur, fervor productus a reflexione radiorum ſolarium eorumque in arenis retentione, concipi vix poteſt niſi ab iis, qui eundem perſenſere; quo ipſo dum aer exceſſive rarefit, neceſſe eſt, ut frigidior ille ac denſior aer eorſum ruat ad reſtaurandum *æquilibrium*: quam ipſam ego cauſam reor, cur prope *Guineæ* littus ventus ſemper terram verſus ſpiret, ex *occidente* flans, cum ex *oriente* deberet; videlicet ſufficiens ratio credere nos jubet, partes *Africæ* mediterraneas prodigioſum in modum fervidas eſſe, quandoquidem ſeptentrionales ejus limites tanta caloris intemperie laborant, ut antiquis occaſionem dederint credendi, omnia quæ ultra *tropicum* jacerent, ob æſtus exceſſum inhabitabilia eſſe. Ex eadem porro cauſa accidit, ut continuæ adeo malaciæ ſentiantur, in ea oceani parte, quam *Imbres* dicunt (*the Rains*) deſcriptam ſuperius in *annot. 7.* ad mare *Atlanticum*: hic enim tractus, dum in medio ſitus eſt inter ventos *occidentales* oram *Guineæ* afflantes, & ventos ſtatos *orientales* a latere ejus occidentali ſpirantes, aeris inclinatio hic ad utramque partem indifferens eſt, & ſic in *æquilibrio* ſtat inter hanc & illam; ac dum pondus incumbentis atmoſphæræ per continuos ventos contrarios *abhinc* emanantes diminuitur, inde fit, ut aer copioſos, quos recipit, vapores non ſuſtineat, ſed in frequentes adeo pluvias decidere patiatur.

Quemadmodum vero aer frigidus ac denſus, ob rationem majoris gravitatis, premendo urget calidum ac rarefactum; viceverſa demonſtrari poteſt, hunc poſteriorem velut continuo flumine ſurſum tendere debere, quam primum rarefactus eſt, factoque ſic aſcenſu ſemet diſpergere ad præſervandum æquilibrium: hoc eſt, per fluxionem contrariam oportet, ut aer ſuperior motu ſuo diſcedat ab illis ipſis partibus, ubi ſummus viget calor. Sic per quandam circulationis ſpeciem ventus ſtatus *euroborealis* (*N. O.*) in regione inferiori a *Zephyronoto* (*S. W.*) excipietur in ſuperiori, & *Euronotum* (*S. O.*) ſequetur in parte ſuperiori *Zephyroboreas*. (*N. W.*) Quod vero hoc plusquam mere conjectura ſit, evincere videtur momentanea fere venti mutatio ad plagam oppoſitam, quæ frequenter admodum obſervatur, cum limites ventorum ſtatorum quis transgreditur. Attamen id, quod præ aliis confirmat hanc hypotheſin, eſt

phæno-

phænomenon *Motionum*, quod hoc pacto facile ſolvitur, cum alioqui ægre explicari valeat.

Suppoſita proinde tali circulatione, ut ſupra deſcripta eſt, conſiderandum, quod a Septentrione Oceani *Indici*, omni ex parte terra prætenditur, intra conſuetos limites latitudinis 30 graduum, nempe *Arabia*, *Perſia*, *India*, *&c.* qui tractus ob eandem rationem ac mediterraneæ *Africæ* partes, intolerabilem ſentiunt æſtum, quando Sol in hemiſphærio *boreali* verſatur, dum prope verticalis eis imminet; at nihilominus ſatis temperati ſunt, cum ſol verſus *alterum tropicum* recedit; idque ob ſeriem montium in diſtantia quadam circa interiora illius terræ ſitorum, quos per hyemen ſæpe nivibus obtectos referunt, ſuper quos tranſeuntem aerem multum ſane refrigerari oportet. Inde eſt, quod aer ſecundum generalem regulam veniens ex Euroboreæ (*N. O.*) plaga in mari *Indico*, quandoque calidior, quandoque frigidior eſt quam ille, qui mediante illa circulatione remeat e plaga Zephyronoti (*S. W.*) ac per conſequens flumen aeris inferioris ſeu ventus aliquando eſt ab *Euroborea*, aliquando a *Zephyronoto*. Quod autem aliud nihil cauſæ hic ſubſit, evidens eſt ex temporibus, quibus venti hi flare exordiuntur: videlicet menſe *Aprili*, cum ſol incipit excalefacere regiones has ad *ſeptentrionem* ſitas, motio *Zephyronoti* initium ſumit, ac durante æſtu ſpirat usque ad *Octobrem*; quo dum ſol receſſit, cunctis in *ſeptentrionalibus* locis refrigeſcentibus, & calore in *auſtrali* plaga augeſcente, *Euroboreas* ſubintrat & per totam hyemem viget, donec *Aprilis* redeat. Et ex eodem dubio procul principio eſt, quod a *meridionali* æquatoris latere, in aliqua parte oceani Indici, *Zephyroboreæ* (*N. W.*) ſuccedunt *Euronotis*, (*S. O.*) cum ſol *tropico capricorni* appropinquat. Fateri nihilominus cogor, in hoc ultimo difficultatem occurrere ægre explicabilem; quæ eſt, cur usquam hæc *motionum* viciſſitudo magis in oceano *hoc* obtinere debeat, quam in *Æthiopico* ſub eadem latitudine, ubi nil certius eſt quam Euronotus (*S. O.*) per totum annum ſpirans. Pari modo conceptu difficile eſt, quamobrem venti illius ſtati *limites* circa univerſum globum fixi ſint circiter trigeſimum gradum latitudinis, quodque tam raro fines hoſce aut transgrediantur, aut non plene attingant: ut & quod maris *Indici* pars *ſeptentrionalis* ſolummodo obnoxia ſit

Motionibus mutabilibus, cum in meridionali conſtans reperiatur Euronotus. (*S. O.*) Hæc, inquam, particularia ſunt ampliori conſideratione digniſſima, quæque ſufficientem pro juſto volumine materiam ſuppeditare poſſent, quod penſum iis præprimis commendandum foret, qui philoſophicis adſueti contemplationibus otium haberent ad applicandas huic negotio enixas ſuas meditationes.

D. T. ADDITAMENTUM AD METHODUM quadrandi curvilineas figuras, aut earum impoſſibilitatem demonſtrandi per finitam ſeriem.

Cum videam in Schediasmate Celeberrimi Viri G. G. L., Actorum præteriti anni menſe Junio publicato, denuo mentionem injici Methodi meæ, Anno 1683 menſe Octobri p. 433 expoſitæ, eaque occaſione quædam notari, cum dictam Methodum, tum *Craigio* a me Martio menſe Anno 1686 repoſita, concernentia: viſum eſt, uberioris declarationis dictorum meorum cauſa, ſequentia ſubnectere.

I. Præter meritum Autor imputat mihi ſententiam, *ex indefiniti tetragoniſmi impoſſibilitate, etiam cujusque definiti impoſſibilitatem ſequi*: cui poſtquam in intimiora Matheſeos penetrare contigit, nunquam addictus fui; neque mihi, antequam etiam exemplum ejus ullum mihi proponeretur, probe cognita, infinita ſimilia exhibendi Methodū jam tum in promtu habui, cujus nonnulla quoq; ſpecimina anno 1682 ad Academiam ſcientiarum Gallicam transmiſi. Nec opinionis hujus meæ ullum in Actis veſtigium extare credo. Quod enim *quadraturam circuli* pronunciavi *certo perfici non poſſe, niſi ope curvæ ejus generis, quas* Carteſius *vocat mechanicas*; & poſt, *circuli quadraturam, prout Geometræ deſiderant, non dari*, ſubaddidi: neutiquam hoc ex illo tanquam unico & ſufficienti medio, inferre volui, quin potius, *a perſpicacioribus ingeniis quædam, alio tempore a me* diſerte & pro rei exigentia *ſufficienter explicanda, hic deſiderari poſſe* ingenue edixi. Ex quo, ad perfectam theorematis propo-

propoſiti demonſtrationem, me ipſum aliud quidpiam adhuc requiſiviſſe manifeſtum eſt. Hoc ipſum vero hactenus non explicui; quia abſolutam impoſſibilitatis quadraturæ circuli demonſtrationem, quam mihi in promtu eſſe profeſſus ſum, & adhuc profiteor, hucusque nondum exhibui: huic vero nihil deeſſe certus ſum, ſolamque erroris in calculo ſupra modum prolixo veniam, a quolibet Analyſeos perito, dummodo Methodo ſua conſtet probitas, impetrabilem, indulgeri mihi poſtulo: qualis etiam ſi fortaſſis alicubi a me commiſſus eſſet, non ipſi methodo (per quam quidquid poſſibile aut impoſſibile certo certius determinari poteſt) vitium; ſed circuli tantum poſſibilem quadraturam inferret: quæ ſi alius cujuspiam ſtudio interea inventa fuiſſet, & ipſa non methodi, ſed calculi mei fallaciam arguere potuiſſet.

II. Quando ibidem calculum ſuum, vel potius falſam meæ Methodi applicationem corrigit, inſtantiamque ſuam firmare nititur ſuppoſita in *Fig.* I curva BEGC, ejusque natura (ſi BC ſeu DC = h; BF = x; EF = Z) $4hhzz - 8hxzz + 4xxzz - 8h^2z + 16hhxz - 8hxxz + 4hhxx - 4hx^3 + x^4 = 0$ recte quidem, ope Theorematis a me publicati, demonſtrat, Quadratricem hujus curvæ, eſſe curvam aliquam ex mechanicis (quippe quæ facillime ex circuli quadratura derivari poteſt) hoc ipſo tamen adverſus me nihil obtinet: qui nullibi ſtatui, in curvis geometricis tale quid non poſſe fieri, quique infinita ejusmodi exempla, ut ſupra monui, dudum proferre potuiſſem. Memini equidem me in privatis ad Dominum L. literis (ad quas referenda ſunt quæ Anno 1684 Actorum p. 586 habentur) pronunciaſſe: *ſi in curva geometrica indefinita quadratura non detur; nec poſſe dari ſpecialem quadraturam*; & quia certis de cauſis ſenſum verborum horum explicatiorem dare tunc nolebam, exemplum quadraturæ ſpecialis in Cycloide a Dn. *Hugenio* detectæ, ut de mente mea conſtaret, adjunxiſſe; ſed cum intelligam, ea ſecus atque volebam accepta fuiſſe, ne perverſæ interpretationi ea porro locum dent, jam plenius me explico. Dico itaque:

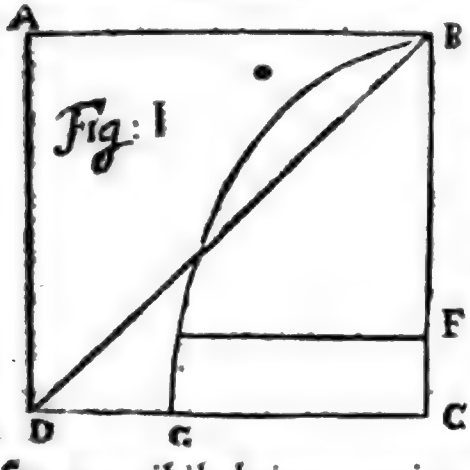

Fig. I

que: ſi curvæ geometricæ indefinita quadratura non datur, non poſſe dari ſpecialem, hoc eſt unici ſaltem ſpatii, vel duorum, trium &c. quadraturam; ſed ſi quacunque methodo unius ſpatii quadratura detegatur, non unicam hanc tantum poſſibilem dari, ſed eo ipſo infinita ejusdem curvæ ſpatia eſſe quadrabilia; at hoc in curvis mechanicis non poſſe fieri: ut, quia in cycloide, juxta dicta, detecta eſt ſpecialis quadratura, non ideo dantur infinita ejus ſpatia quadrabilia; in *Fig.* vero *prima*, data ſpatii BEGL quadratura, quia curva BEG eſt geometrica, infinita alia ejusdem curvæ ſpatia ſunt quadrabilia, prout attendenti manifeſtum evadit. Notanter autem dico infinita, non omnia; ne denuo ſiniſtræ acceptioni anſa relinquatur. Cui tanto melius cavendæ, ſit, in *Fig.*, II, Lunula Hippocratis BDFE, quæ, uti notum eſt, tota eſt quadrabilis; æqualis videlicet triangulo ABF, exiſtentibus AG aut BG æqualibus radio ſemicirculi BDF. Hanc ergo ob cauſam in lunula hac non hujus ſolum ſpatii quadratura datur, ſed infinitorum aliorum: ductis enim utlibet, ordinatim applicata CD, & rectis AC, AD; triangulum ABC ſemper æquabitur ſpatio Lunulæ BDE; & triangulum ACF, ſpatio FDE: quorum demonſtrationem, ob facilitatem ſuam lubens hic omitto; quanquam neſciam an ulli Theorema hoc animadverſum fuerit, utcunque hæc lunula multorum mathematicorum ingenia exercuerit.

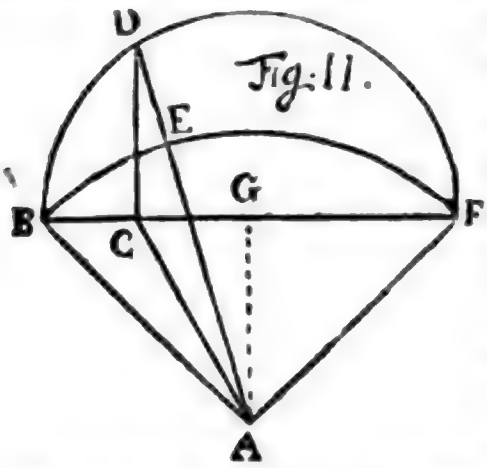

III. Quod ſi etiam in circulo ſpecialis tantum alicujus ſpatii quadratura daretur, eo ſenſu atque Autor hic accipit, hoc eſt citra indefinitam generalem: & hanc, beneficio methodi cujusdam, qua omnia ſpatia particularia certo quadrare novi, determinare poſſem, modo animum eo applicare luberet. Inſtanti vero Eruditiſſimo Autori, ut ſpatii ab ipſo propoſiti BEGC (*Fig. I.*) quadraturam definiam; cum certum ſit, licet ipſe hactenus modum non indicaverit, trilineum hoc eſſe quadrabile: reſpondeo, ductu Methodi hujus meæ non anxie a me ſpatium hoc inventum eſſe æquale triangulo DBC, ſeu dimidio quadrato lineæ BC.

IV Pro-

Digitized by Google

IV. Problemata quorum præterito menſe Martio pag. 176 memini, in cenſu eorum, quorum ſolutio difficilis ſit, non habui; quia ejus eſſe facilitatis aſſerui, ut fere citra ullam analyſin determinari poſſint: cauſas vero, ob quas eadem allegavi, ibidem diſerte expoſui.

DE TRIPLICI ENTE CURSUS PHILOſophicus in Tres Tomos Diviſus. I. De Ente Logico, II. De Ente Phyſico, III. De Ente Metaphyſico. Auctore P. Auguſtino Laurentio, Societatis Jeſu Luſitano, olim in Collegio Ulyſſiponenſi Philoſophiæ Profeſſore, nunc Sereniſſimæ Magnæ Britanniæ Reginæ Concionatore.

Leodici Eburonum, apud Guilielm. Henricum Streel, 1687, in fol.

TItulus libri ipſe nos labore de inſtituto Auctoris multa proferendi ſublevat. Tractantur diſciplinæ tres, Logica, Phyſica & Metaphyſica, juxta Ariſtotelico-Scholaſtica principia, ingenioſe & perſpicue. Optabunt autem ſine dubio ii, quibus ſpeculationes recentiorum Philoſophorum non contemnendæ, in iis philoſophiæ partibus aliæ & adverſæ veteribus innotuerunt, ab Autore & aliis ejus generis Philoſophis, quibus ingenium, otium ac alia fere adminicula omnia ad excolendum & promovendum ulterius ſcientias ſuppetunt, recentiorum illas meditationes quaſi nullæ eſſent, ita ſilentio præteritas non fuiſſe, ſed examinatas, rejectas aut approbatas. Sic enim veteri philoſophiæ major æſtimatio accederet, ſi non ſolum congreſſum cum adverſariis audere, ſed & ſuſtinere poſſe ejus Profeſſores, conſtaret.

LIBRI NOVI.

Het Leven van den Heere Michiel de Ruiter beſchreeven door Gerard Brand, met ſchone kopere plaaten verciert. Amſterdam, 1687. fol.

Jacobi Alting, dum viveret, S. S. litterarum in Academia Groningana Profeſſoris, Opera omnia. *Amſtelodami*, 1687. Volumina 5 in fol.

Voyage de Suiſſe, d' Italie & de quelques endroits d' Allemagne & de France, faits és années 1685 & 1686, par M. Burnet. *à Rotterdam*, 1687. in 12.

Miſcel-

Miſcellaneorum Hiſtoricorum Regni Bohemiæ Decadis I. Liber VII. Regalis, ſeu de Ducibus ac Regibus Bohemiæ, auctore Bohuslao Balbino S. I. *Pragæ*, 1687. fol.

Select Phyſical and Chyrurgical Obſervations, by VVilliam Salmon. *London* 1687. in 8.

Gisberti Cuperi Harpocrates, ſive Explicatio imagunculæ argenteæ perantiquæ; quæ in figuram Harpocratis formata repreſentat Solem. Ejusdem Monumenta antiqua inedita. *Trajecti ad Rhen.* 1687, in 4.

Catechiſme du Dioceſe de Meaux, par le commendement de Mr. l' Ill. & Rev. Jacques Benigne Boſſuet Evéque de Meaux &c. *a Paris* 1687. in 12.

Tomus II Magiſterii Naturæ & Artis, authore P. Franciſco Tertio de Lanis S. I. *Brixiæ*, 1686, in fol.

Of the Sacraments in general, by Gabriel Tovverſon. *London* 1686. in 8.

Of the Sacrament of Baptiſm, by Gabriel Tovverſon. *London* 1687 in 8.

The Treaſury of the Mathematicks, by John Taylor. *London* 1687. in 8.

Traité du choix & de la methode des Etudes, par Mr Fleury. a Bruxelles 1687.

Aanleidinge tot het rechte verſtand van den Tempel, die de Propheet Ezechiel gezien en beſchreeven heeft. Door Campegum Vitringa. *Franeker*, 1687.

Ad Nummum Furiæ Sabiniæ Tranquillinæ Aug. Imp. Gordiani tertii Uxoris Diſſertatio, auctore Ottone Sperlingio. *Amſtelod.* 1687 in 8.

Traité touchant l' origine des Dixmes & l' obligation de les payer. *a Paris* 1687. in 12.

Antonii Borremanſii VeſperæGorinchemenſes, in quibus varia loca tam Scripturæ S. quam aliorum Auctorum explicantur, ritus priſci aliaque non ubivis obvia eruuntur. *Amſtelod.* 1687, in 8.

Memoires du Marquis de Beauvau, concernant ce qui s' eſt paſſé de plus memorable ſous le regne de Charle IV Duc de Lorraine & de Bar. *A Cologne* 1687 in 12.

Deux Traitez de Morale: La Balance des Afflictions preſentes avec la gloire a venir, & l' Aneantiſſement de l' homme devant Dieu, par P. Jurieu. *A la Haye* 1687.

Friderici Spanhemii ſelectarum de religione controverſiarum Elenchus Hiſtorico-Theologicus. *Lugd. Bat.* 1687. in 12.

La Grande Voix de Jugement & de Grace, ou les pieuſes penſées de Philippe Jolin ſur les quatre fins de l' homme. *a Amſterdam*, 1687. in 4.

De Jure, Juſtitia & annexis Tractatus quatuor Theologico Canonice expoſiti, auctore Florentio de Coq. *Bruxellis* 1687. in 4.

Hiſtoire Metallique de la Republique de Hollande, par M. Bizot. *A Paris* 1687. in fol.

Muſeum Italicum, ſeu Collectio Veterum ſcriptorum ex Bibliothecis Italicis eruta a D. Joh. Mabillon & D. Mich. Germain. Tomus I. complectens eorundem iter Italicum Litterarium &c. *Paris*, 1687. in 4.

Confucius Sinarum Philoſophus, ſive ſcientia Sinenſis Latine expoſita. *Pariſ.* 1687. in fol.

Voyage de Siam des Peres Jeſuites, ave leurs Obſervations &c. *Amſterdam* 1687. in 12.

(o)

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Octobris Anni M DC LXXXVII.

L' ANTIQUITE' DES TEMS RE'TABLIE,

id eſt:

ANTIQUITAS TEMPORUM RESTITUTA & defenſa contra Judæos & recentiores Chronologos.

Pariſiis, apud J. Boudot. &c. 1687. in 4.

EX Actis ſuperioris menſis patuit, qua ratione antiquitatem orbis ac ſigillatim Judaicæ gentis reſtituendam eſſe contendat Autor hujus libri anonymus, quem *Paulum Pezronium* eſſe, fide amicorum retulimus. Pergit is c. XII. ad antiquitatem *Chaldæo-Babyloniorum.* Cumque *Erranius*, (quem *Herennium Philonem Byblium* appellari mavult *G. J. Voſſius* L. II. de H. Gr. c. 10.) Babylonem 1002. annis ante Semiramidis regnum conditam, author fuerit, id anno ab O. C. 2630, a diluvio 374, a morte Noachi 30 factum fuiſſe, Pezronius colligit. Et hactenus quidem amice cohabitaſſe putat homines, quamdiu nimirum *Sem* in vivis erat, illosq; autoritate ſua in officio continebat. At, [loquimur ex Pezronii mente,] cum is a. æt. 600, mundi 2758. obiiſſet, illorum concordia ſenſim expiravit, donec anno circiter 2767 *Nemrod* gentibus perſuaderet, ut *Babylonem* muris cingerent & *turri* augerent. Sed ſuperior vis conatibus his obſtitit. Vicennio enim poſt, ſub Phalegi nativitatem, A. M. 2787, in univerſas orbis plagas diſperguntur. Tunc *Nemrod* Chami nepos, quem in Arabia ſedes quærere par erat, *Aſſurem* Babylone expellit, ac Monarchiam *Babylonicam* or-

ditur. Assur versus superiorem Tigridis partem delatus, *Nineven* Assyriæ metropolin, Babylonis æmulam condit. Nemrod aut trecentis annis regnavit, aut, quod magis vero simile, post ejus fata anarchia fuit. Anno demum 3087. incipit epocha Regum septem Chaldæorum, & a. 3312. epocha Regum Arabum, qui Babylonis regnum Chaldæis ereptum sibi vindicarunt. Nomina & annos horum Regum post *Julium Africanum*, *Eusebius* & *Georgius Syncellus* memoriæ prodiderunt. Regnavit nempe e Chaldæis *Evechous* a. 6. m. 8. *Chomasbolus* a. 7. m. 6. *Porus* a. 35. *Nechubes* a. 43. *Abius* a. 48. *Oniballus* a. 40. *Chinzirus* a. 45. Summa: A. 225. Ex Arabibus *Mardocentes*, (qui idem est cum deastro Merodach: *Jer. L. 2.*) epocham alteram auspicatur regnatque a. 45. Sequitur *Anonymus*, qui regn. a. 40. Hinc *Sisimordacus* regnat a. 28. Succedit *Nadius* aut *Nabius*, idem cum deastro Nabo, *Es. XLVI. 1.* regnatque a. 37. Quintus est *Parannus*, qui a. 40. imperavit. *Nabonnadus* denique (qui aliis Nabonnidus,) post 25. regiminis annos, epocham, annos 215. complexam, terminat.

Tredecim hos monarchas chimæricos vulgo appellant, sed, si *Pezronium* audias, summa injuria. Audiamus ejus argumenta. *Arrianus* l. VII de gestis Alexandri, complura Regum veterum Assyriorum sepulchra, tempore Alexandri Magni Babylonicis paludibus & arundinetis sepulta jacuisse commemorat. Atqui ea non fuisse videntur Nabuchodonosoris majorumve ejus. Ille enim ante a. 240. solum obierat, operamque dubio procul dederat, ut suum majorumque suorum, (quorum vetustissimus Nabonassar ante sequiseculum duntaxat decesserat,) monumenta a situ & squalore repurgaret. Unde consequi videtur, monumenta illa fuisse illorum regum, qui inde a Nimrodo ad Belum usque regnum obtinuerunt. Rationem vero, cur reges, qui inde a *Belo* usque ad *Sardanapalum* Assyriorum imperio potiti sunt, ab *Arriano* intellectos non suspicatus fuerit Pezronius, hanc fuisse conjicimus, quod non *Babylon*, sed *Nineve* regia horum sedes fuerit, unde sepulchra Babylonicis paludibus tecta ad illos haud pertinuisse, verosimile videri ei potuit. 2.) *Diodorus Siculus* l. 2. c. 64. p. 90, Chaldææ regem a *Nino* R. Nineves, & *Arieo* Arabum Rege, conjunctis viribus victum fuisse refert. Pro *Nino* tamen *Belum* ejus patrem, nominatum mahuisset

luisset Pezronius, qui inde saltem hoc sequi putat, ante *Belum Ninumque* Chaldæam reges habuisse. Quod si tibi persuaderi patieris, facilius sane largieris, Chaldææ regem a Diodoro memoratum fuisse *Nabonnidam.*

Huic igitur *Nabonnido*, juxta *G. Syncellum* Chron. p. 90. 92, successerunt, *Assyriacumque* seu *Nineviticum* imperiū *Chaldaico* seu *Babylonico* regno junctum tenuere *Assyrii Reges XLI*, annis integris 1460. Illorum primus *Belus*, *Ninus* alter, ultimus *Sardanapalus* fuit. Nec dissentit ab hoc Syncelli calculo *Diodorus Siculus* Hist. l. II. p. 115, dum Assyriacam Monarchiam a Nino usque ad Sardanapalum substitisse ait plus 1400. annis. Jam vero Sardanapalus periit, regnumque Medorum ortum est, sub Arbace Medo, & (juxta *Eusebium* Chron. p. 37. & 145, ut & *Syncellum* Chronogr. p. 185.) sub *Ariphronte* Phereclis filio, nono Athenienſium Archonte perpetuo, & hujus quidem anno IV, si Chronologo nostro fides, qui illum annum coincidere pronuntiat cum A. M. 4987, anno a dispersione populorum & regno Nemrodi 2200, a. ante Romam conditam 133, anno denique 886. ante initium Æræ Christi non confundendum cum *anno nativitatis Christi*, qui est A. M. 5868, cum *æram Christi* vulgarem anno demum mundi 5873, h. e. a. 44. a primo Augusti consulatu, & A. V. C. 754. incipiendam esse, Pezronius c. XI. monuerit. Porro *Justinus* l. 1. Hist. c. 6. Medorum imperium substitisse testatur annis 350, ab Arbace usque ad Cyrum, qui A. M. 5337 Persicam Monarchiam condidit. Subtractis autem 350 a 5337, remanet A. 4987, quem natalem *Medici Regni* statuerat Pezronius. Huc item facit, quod *Vellejus Paterculus* l. 1. c. 6. Assyriorum imperium desiisse dicit tempore *Lycurgi*. At hic Ariphronis coætaneus fuit. Ludis enim olympicis interfuit, quos *Iphitus* Elide edidit A. M. 4989, centum & octo annis ante Olympiadem Græcorum vulgarem primam, qua Coræbus vicit, quæque in A. M. 5079. incidit.

Supposito igitur, Sardanapalum A. M. 4987. periisse, facile erit cuivis epochæ Regum Chaldæorum annum mundi assignare. Nam subtractis a 4987 annis 1460. regum XLI Assyriorum, initium epochæ hujus tertiæ incidet in A. M. 3527. Ab a. 3527. subtrahe annos Regum Arabum 215. Habebis A. M. 3312, quo epocha II. cœpit. Hinc porro subtrahe Epochæ primæ annos 225. Rema-

Digitized by Google

nebit annus 3087, quo Evechous imperare cœpit. Quod ſi ſtatuas, *Nemrodi* auſpiciis a. 2787 turrim Babylonicam extructam fuiſſe, conſequetur ſane, Nemrodum aut tercentis annis imperaſſe, aut poſt ejus mortem interregnum fuiſſe, aut (quod addimus,) regnaſſe quosdam, quorum memoria penitus intercidit; donec a. 3087. celebrior illa Chaldæorum epocha prima per *Evechoum* inciperet.

Hæc de veteri regno *Chaldæo-Aſſyriaco.* Nunc de regnis recentioribus, tum *Ninevitico-Aſſyriaco*, tum *Babylonico-Chaldæo*. Illud cœpit A. M. 5011, auſpiciis *Nini* cujusdam Junioris, quem Sardanapalo ſucceſſiſſe, autor eſt *Caſtor*, citatus *Euſebio* Chron. Græc. p. 46. & *Syncello* Chronogr. p. 205. Hujus ſucceſſores fuerunt cum aliis *Saccheras* & *Tilgames* aut *Tilgath*, quorum nomina *Ælhano* L. XII. H. Anim. c. 21. accepta referenda ſunt. Secuti ſunt *Phul*, *Teglath-Phalaſſar*, *Salmanaſſar*, *Sennacherib*, *Aſſaraddon* Sennacheribi filius, victor Manaſſis R. Judæ & Regebeli Regis Chaldæo-Babylonici, parens Regis illius, quem canon Ptolomæi *Saosdochinum*, liber Judith *Nabuchodonoſorem* appellat. Ultimus fuit *Ciniladan*, cui *Saracc* cognomen fuiſſe ex Alexandro Polyhiſtore novimus. Hic victus a *Cyaxare* Medorum rege & *Nabopollaſſare* rebelli, ſe cum regia igne lubens perdidit, a. 16. Joſiæ, a. 3. a miſſione Jeremiæ prophetæ, a. ante Æ. C. 625, A. M. 5248. adeoque anno 237, ex quo novum hoc regnum *Ninevitico-Aſſyriacum* cœperat.

Chaldæo-Babylonii tulerunt jugum, quod *Arbaces* Medorum Rex, victo Sardanapalo, A. 4987. ipſis impoſuerat, donec *Nabonaſſar* Babylonis imperium Medis ereptum ſibi aſſereret, eo tempore, quo *Artæus* ſextus Medorum Rex bello contra Caduſios occupabatur, *Joathamo* regnum Judæ moderante, die 26. Febr. A. 1. Olymp. IIX, anno V. C. 6, ante Æ. C. 747. A. M. 5126. Ab hoc enim celeberrimo temporis momento incipit *Æra Nabonaſſari*. Conferatur *Cenſorinus* de die natali c. 21. Subſtitit hoc regnum annos 67. ſub X. Regibus indigenis, quorum primus *Nabonaſſar*, ultimus *Regebelus*, de quibus *Canonem Ptolomæi* conſuluiſſe operæ pretium eſt. Anno quippe 5103 *Aſſaraddon* octavus Ninevitarum rex regnum hoc *Chaldæo-Babylonicum* armata manu imperio ſuo junxit. At A. M. 5248 *Cyaxares I.* Medorum Rex, cum proditione *Nabo-*

pollaſ-

pollaſſaris Satrapæ Chaldææ ducisque exercituum Ciniladanis, Nineven cepiſſet funditusque evertiſſet, in proditionis præmium *Nabopollaſſari* imperium *Babylonico-Chaldæum* conceſſit. Is regnavit a. 21. habuitque ſucceſſorem filium *Nabuchodonoſorem Magnum*, qui A. M. 5287 Hieroſolymam expugnavit, regnavit autem annos 43. Succeſſerunt *Evilmerodach* ejus filius a. 5312; *Nerigliſſar* Nabuchodonoſoris gener a. 5314; *Laboroſoarchod* Nerigliſſaris filius a. 5318. Regnavit hic 9. menſes tantum, adeoque eodem anno *Balthaſſar* ſeu *Nabonnidus II* Evilmerodachi filius, ſumma rerum potitur. Anno denique 5335 *Cyaxares II* qui *Dan. V, 31.* Darius Medus appellatur, *Cyri* ducis ſuarum copiarum ope uſus, expugnat *Babylonem*, huicque regno finem imponit, ex quo inde a *Nimrodo* annos 2531, ab *Evechoo* annos 2231, a *Mardocente* a. 2006, a *Belo* a. 1791, a *Nabonaſſare* annos 209, a *Nabopollaſſare* 87 annos ſubſtitiſſet. Biennio poſt, anno nempe 5337, *Cyaxares II.* moritur, *Cyrusque* regnum *Medicum* in *Monarchiam Medo-Perſicam* convertit.

Capite ſequenti XIII doctiſſimus Autor antiquitates *Ægyptiacas* majoribus adhuc tenebris horrentes illuſtrare ſatagit. Cumque *Chronicon* illud *vetus Ægyptiacum*, quod *Syncellus* creberrime laudat, quodque Pezronius ipſo *Manethone Sebennyta* antiquius eſſe credit, Ægypti reges in *Auritas* ſeu *Deos*, porro in *Meſtræos* ſeu *Semideos*, ac denique in *Ægyptios* ſeu *homines* diſtinguat, Chronologus noſter Deos illos cum 33984 imperii ſui annis, ceu mera ambitioſæ gentis figmenta, merito explodit. De Meſtræis vero ita ſentit. Veroſimile putat, unumquemque e tribus Noæ filiis, quarto minimum poſt diluvium ſeculo, illam orbis partem occupaſſe, ad quam per ſupremam patris voluntatem jus nactus fuerat, & ſigillatim quidem *Chamum* aut ejus ſaltem filium *Mizraim*, (qui Græcis *Meſtraim* vel *Meſraim* pronunciatur,) in Ægypto ſedem fixiſſe, unde ea *terra Chami* Pſ. CIV. (Ebr. CV.) v. 23, & 27, item Pſal. CV. (Ebr. CVI.) v. 22, nec non ארץ מצרים *Terra Meſtraim* paſſim in Bibliis vocetur. Hinc *Syncellum* Chronogr. p. 37. 38. 79. ſcribere: *Ex quo a Meſtraim ſecundo Chami filio Ægyptus primum habitata eſt, ad hoc usque tempus, ab Hebræis, Syris & Arabibus καλεῖται ἡ χώρα Μεσρᾶια, regio vocatur Meſtræa.* Eadem de cauſſa primos Ægypti incolas in Veteri Chronico *Meſtræos* appellari. Cumque ii ibidem

annis 217 rexiſſe (vel potius incoluiſſe) Ægyptum dicantur, antequam *Menes* dynaſtias Ægyptiorum ordiretur, id quod (juxta mox ſecuturam demonſtrationem) contigit A. M. 2904, a diluvio 648: Hinc annos illos *Meſtraorum* incepiſſe A. M. 2687, a diluvio 430, hocque anno Meſtraim in Ægyptum primitus delatum fuiſſe, conciudit Autor.

Sed miſſis obſcurioribus illis *Semideis* ſeu *Meſtræis*, ad Dynaſtias XXX *Hominum* ſeu Regum *Ægyptiorum* pergimus. *Herodoti*, *Manethonis*, *Eratoſthenis*, *Apollodori*, *Diodori Siculi*, *Joſephi*, *Julii Africani*, *Euſebii* atque *Syncelli* ſuffragiis ἀναντιῤῥήτως conſtat, *Menem* omnium primum Ægypti Regem fuiſſe. Hujus ævum indagari poſſe credit Noſter, ſi *Phæraonem* illum, ſub quo Iſraelitæ Ægypto egreſſi ſunt, quique ſucceſſit Regi ſub auſpicia egreſſus mari Erythræo ſubmerſo, *Themoſin* vel *Amoſin* fuiſſe, veteribus *capite VIII.* citatis conſentias. Exodus quippe (juxta cap. VII.) incidit in A. M. 3943. A Mene vero usque ad Themoſin anni omnino 1039. effluxerunt. Nam poſt Semideos, quos vocant, in *Ægypto inferiori* ſeu Delta, *quindecim* primo *generationes* h. e. Reges fuerunt, juxta Chronicon illud pervetuſtum Ægyptiacum apud Syncellum p. 51. Nomina & annos horum regum ex Euſebio & Syncello ita excerpſit Pezronius: *Menes* regnavit a. 62, *Curudes* a. 63, *Spanius* a. 36, *duo anonymi* a. 72, *Seſonchoſis* a. 49, *Amenemes* a. 29, *Amoſis* a. 32, *Aceſephthres* a. 13, *Achoreus* a. 9, *Amiyſes* a. 4, *Chamois* a. 12, *Ameſiſes* a. 65, *Anonymus* a. 14, *Uſe* a. 50. Summa *generationum* XV, *anni 510.* [Notandum, Syncellum XVII Reges recenſere. Sed veteris Chronici major eſt autoritas. Unde *Ariſtarchum* nomen Græcum, & *Serapin* nomen deaſtri, ex laterculo *Ægyptiorum* ſeu *Hominum* eliminare Pezronius auſus eſt.] Generationes illas quindecim juxta idem Chronicon mox ſecuta eſt *Dynaſtia XVI*, quæ *Tanitarum* dicitur. Eam conſtituunt Reges VIII. *Rameſſes* regnavit a. 29, *Rameſſo-Menes* a. 15, *Thyſi-Mares* a. 31, *Rameſſe-Seos* a. 23, *Rameſſe-Menos* a. 19, *Rameſſe-Baetis* a. 39, *Rameſſe-Vaphris* a. 29, *Concharis* a. 5. Summa: *Tanitæ* regnarunt *annos 190.* Sic ſane *anno quinto Concharis complentur anni ſeptingenti*, ut eſt apud Syncellum p. 103. Succeſſit *Dynaſtia* XVII *Paſtorum*, in qua regnarunt in eadem Tanitarum urbe *Salatis* annos 19, *Beon* a. 44,

44, *Apachnas* a. 36, *Apophis* a. 61, *Tanias* a. 50, *Certos* a. 44, *Aſſis* a. 49. Subſtitit ergo Dynaſtia XVII *annis 303*. Paſtores dein armata manu Ægypto expulit *Aliſphragmuthoſis*. [Sic enim *Pezronius* conſtanter vocat, quem *Syncelli* editio Pariſienſis a *Jacobo Goar* curata, *Marshamus*, & quis non? *Miſphragmuthoſin* appellant.] Hic Autori noſtro Pharao ille eſſe putatur, qui mari rubro ſubmerſus eſt. Succeſſorem enim habuit *Themoſin* vel *Amoſin*, quo regnante Iſraelitas exiiſſe, dictum eſt. Is igitur regnavit a. 36. Hinc ſequens calculus emergit: Conficiunt

Generationes illæ XV a Mene incipientes	a.	510.
Dynaſtia XVI Tanitarum	a.	190.
Dynaſtia XVII Paſtorum	a.	303.
Regimen Aliſphragmuthoſis, cui Themoſis ſucceſſit,	a.	36.
Summa annorum inde a Mene usque ad Themoſin elapſorum	a.	1039.

Hunc Annum 1939. ſubtrahe ab anno exodi, qui eſt A. M. 3943. Remanebit *A. M. 2904*, qui eſt *annus a diluvio 648*, & *a Phalego nato 117*. Atque ſic hoc ipſo anno *MENEM* Dynaſtiarum Ægyptiacarum fundamenta jeciſſe, demonſtraſſe ſe putat Chronographus noſter.

Ab hoc Mene usque ad *Nectanebum*, quem Darius Ochus A. M. 5523. regno exuit, a *Manethone* & *Jul. Africano* numerantur DYNASTIÆ XXX, quarum XVII priores maximam partem *collaterales*, reliquas *conſecutivas* ſtatuit Pezronius. Veroſimile putat, *Menen Thiniten* monarcham fuiſſe totius *Ægypti*, patremque Athotis, quem *Thebaidis* ſeu Ægypti ſuperioris, Curudis, quem *Deltæ* ſeu Ægypti inferioris, & Necherophis, quem *Mempheos* regem fecerit. Athotim vita functum duobus filiis Thebaidem ſuam partiendam reliquiſſe, ea lege, ut ſuperiorem partem, [in qua *Thebæ* ſeu Dioſpolis Magna,] Athotes II, inferiorem, [in qua *Thinitarum* civitas eminebat,] Cencenes obtineret. Sic & Ægyptum inferiorem vertente tempore in plura regna diſcerptam, pluribus ſimul dynaſtis paruiſſe, *Heliopolitanis* puta, *Dioſpolitanis*, *Heracleopolitanis*, *Tanitis*, *Xoitis*. Apponamus epitomen *Chronologiæ Ægyptiacæ Pezronianæ*, unde patebit, quænam dynaſtiæ coextiterint. Quota vero quævis Dynaſtia *Manethoni* numeretur, ex numeris marginalibus patebit.

A. 2904.

I. A. 2904 *Menes* Dynaſtiam *Thinitarum I.* conſtituit, quæ annis ſubſtitit 253. A. 2964 *Athotis* ejus filius biennio ante mortem patris *Thebis* Rex conſtituitur, unde Reges Thebani XCI deſcendunt, qui regnarunt ultra 2225. annos, donec Sabbacon Æthiopiæ Rex Thebas expugnaret. A. 2966 *Menes* moritur a. regni 62. Succedit ei in regno tum *Thinitico*, tum *Thebæo* primogenitus Athotis, mortuus A. M. 3023, cum regnaſſet annos 59 *Thebis* & 57 in *Thinitarum* civitate, relinquitque Regnum Thebæum *Athoti II*, qui regnavit annos 32, Thiniticum vero *Cenceni*, cui ortum Principes *Thinitarum* debent in duas dynaſtias diſtincti. Alter Menis filius *Curudes*, eodem anno 2966 Ægypto inferiori potitur, regiaque ſede *Heliopoli* conſtituta, regnat annos 63. Eodem denique anno

III. *Necherophes*, aut Menis filius, aut regni invaſor, *Memphiticam Dynaſtiam I.* condit, quæ annis 214. ſubſtitit. A. 3157 *Bochus* mortuo

II. *Bienache*, *Menis* trinepote, *Dynaſtiam II. Thinitarum* annos 302

IV. duraturam, orditur. A. 3180 *Memphitarum Dynaſtia II.* a *Sori*

XI. conditur, annisque 208. ſubſiſtit. A. 3290 *Dynaſtia Dioſpolitanorum I.* incipit ſubſiſtitque a. 59. Hi ortum ſuum referebant ad

IX. *Curudem*, non minus ac *Heracleopolitæ*, quorum *Dynaſtiam I.* a. 3319

X. *Achthoes* auſpicatus eſt. Deſiit illa a. 3419, quo *Dynaſtia eorundem II.* incipit incerto authore; ſubſtitit hæc annos 185. A. 3349

XII. *Dynaſtiam Dioſpolitanorum II.* incipit *Sezonchoris*, Ammenemis ultimi Dynaſtiæ I. principis filius. Duravit ea annos 160. A. 3388 *Dy-*

VI. *naſtia Memphitarum III*, Othois auſpiciis, conditur & per annos

XVI. 217. ſubſiſtit. A. 3414 *Tanitarum Dynaſtia I.* a *Rameſſe* conditur, ſubſiſtitque annos 190, Heliopolitano regno deſtructo. *Pammus* decimus nonus a Mene Thebarum rex A. 3459. evertit Dynaſtias

V. Thinitarum, cujus reliquiæ anno ſequenti in *Dynaſtiam Elephantinorum* coaleſcunt, quam *Ilſercheres* cum octo ſucceſſoribus annis 248. compoſuerunt. Idem *Pammus* Memphitas a. 3485. armis ſubactos Thebæo ſuo regno jungit. Nec Thebæum jugum excutere ipſis licet ante annum 3605, quo obiit *Nitocris*, quæ annis 12. regnum *Thebæo-Memphiticum* obtinuerat. Interea a. 3509. *Dynaſtia Dioſ-*

XIII. *politanorum III.* oritur, annosque 184. ſubſiſtit, ſub 60. regibus.

XIV. A. 3603 *Dynaſtia Xoitarum* erigitur, ea fini, ut *Paſtores* a terminis Ægypti inferioris, in quam crebro incurſionem faciebant, arcerentur.

Digitized by Google

tur. Subſtitit illa a. 184. Anno 3604 *Paſtores* Arabes aut Phœnicii, deſtructis Dynaſtiis Heracleopolitana & Tanitica prioribus, *Dynaſtiam PASTORUM* ſeu *Tanitarum II.* condunt. Regnant paſtores VII annis 303. A. 3605 *Memphitæ Dynaſtiam* ſuam *IV* incipiunt, ſub LXX. regulis, quorum quilibet uno die imperat. Annum ſequentem *Dynaſtia V Memphitica* natalem habet, ſubſiſtitque ſub 5. regibus ſeculo integro. *Dynaſtia IV Dioſpolitanorum* ab anno 3693 usque ad annum 3943 ſubſiſtit. A. 3706 *Apophis IV* Paſtorum rex, Mempheos regnum exſcindit, cum a Necherophe annis retro 740. conditum fuiſſet. Eodem anno *Joſeph* Potiphari venditur. A. 3708 *Elephantinorum*, & a. 3687 *Xoitarum* Dynaſtiæ finiuntur. A. 3798 *Joſeph*, Apophis & Taniæ Pharaonum prorex, obit. A. 3907 *Tanitarum II.* ſeu *Paſtorum* dynaſtia ab *Aliſphragmuthoſi* ultimo IV. dynaſtiæ Dioſpolitanæ principe, Thebanorum auxiliis uſo, evertitur. Mutant hac ratione Iſraelitæ dominum, non ſervitutem, donec A. 3943 Aliſphragmuthoſis poſt regnum annorum 36. aquis maris rubri mergeretur, ejusque filius *Amoſis Dynaſtiam V Dioſpolitanorum* ordiretur, ac Iſraelitæ Ægypto egreſſi, legem in deſerto acciperent. XVII. VII. IIX. XV. XVIII.

Eo tempore, quo *Delta Memphisque* imperio *Amoſis* ſuberant, Thebis ſumma rerum potiebatur *Amuthanteus*, rex a Mene trigeſimus octavus. Sunt vero *Thebæ* eædem cum *magna Dioſpoli*; unde homonymia deceptum *Marshamum Thebæos* cum *Dioſpolitanis*, qui in *parva Dioſpoli* regiam ſedem habebant, confudiſſe, & *Amoſin Amuthanteo* ſucceſſorem dediſſe, *Pezronius* notat, cum tamen Amuthanteum LIII alii ſucceſſores exceperint, quorum nomina *Apollodorus* annotaverat.

Dynaſtia V. Dioſpolitana annis 393 juxta *Joſephum* l. 1. contra Apionem & *Tertullianum* Apolog. c. 19. ſubſtitit. Quapropter Pezronius annos regum, qui alias 333 conficerent, apud Joſephum emendat, tribuitque *Acencheri primo* annos 32 juxta Julium Africanum, *Rhatoti* annos 39 juxta Euſebium, & *Rameſſi* annos 11.

Dynaſtiam Dioſpolitanorum ſextam exorſus eſt A. M. 4336 *Sethoſis*, qui Græcis *Seſoſtris*. Atqui hujus frater *Danaus* ſucceſſit *Sthenelo* Argivorum regi, tribus ſeculis ante Ilii excidium. Unde graviter fert Pezronius, quod *Marshamus*, (cujus uti ingenium XIX.

variamque lectionem merito veneratur, ita lapsus, quos putat, libere notat,) *Sethosim* vel *Sesostrim* cum *Sesac*, aut *Sesonchosíde*, vel *Sezonchi* Roboami coætaneo confuderit, cum quatuor seculis Sesostris Sezonchi antiquior sit, illeque Dynastiam *XIX*, seu VI *Diospolitanorum*, hic *XXII Bubastitarum* auspicatus fuerit.

Cum vero Diospolitanorum Dynastia VI. annis 234 floruisset,
XX. secuta est A. 4570 *VII.* seu ultima eorundem *Dynastia*, quæ reges
XXI. 12, annos 178 complectitur. *Dynastia Tanitarum III.* in illius locum successit a. 4748 autore *Smende*, cujus successor *Psusennes I.* est Pharao Salomonis socer, *3. Reg. IX, 16.* memoratus. *Psusennes II.* eam finiit, quem A. M. 4878, anno Salomonis 66, Bubastitæ im-
XXII. perio exuerunt. Inter *Bubastitas*, qui *Dynastiam XXII.* annis 120. constituerunt, primum locum obtinet *Sezonchis* seu *Sesac*, *ex 3. Reg. XI, 40. XIV, 25.* notissimus.

Anno demum 4998 jugum Bubastitarum *Tanitæ* excusserunt,
XXIII. & hinc *quarta* illorum *Dynastia* usque ad annum 5087 continuata
XXIV. fuit. At tunc sub *Gnephacto* & *Bocchori Dynastia Saitarum* cœpit, quæ finem habuit a. 5131, cum *Sabbacon* Æthiopum Arabumve Rex, capto & combusto Bocchori, eversisque Thebis, (quas *Nahum* c. III, 8. *No-Ammon*, h. e. habitationem Jovis *Hammonis*, vel Διόσπολιν
XXV. appellat,) *Dynastiam Æthiopum* auspicatus est. Constat ea generationibus III, annis 44. Sabbacon anno regni 12 Ægypti imperium *Sue* vel *Suecho*, qui *4. Reg. XVII, 4. So* vel *Sua* audit, reliquit, in Æthiopiam reversus. Moritur *Suechus* a. regni 12. successorem nactus *Taracam* filium, ad quem *Ezechias* nuncios misit, ut secum societatem belli contra *Sennacheribum* iniret. Consentit *Taraca*, & contra Senacheribum arma movet, sed vincitur. Unde nil emolumenti ad Judæos ex Ægyptiorum auxiliis redundat, *Esai. XXX. XXXI.* Frustra dein *Pelusium*, & mox *Hierosolymas* obsedit Assyriorum Rex. *Taraca* anno regni 20 obiit. Quo audito *Sabbacon* rediit & Ægypti imperium fuscepit annis adhuc sex. Unde Herodoto 50. annis imperasse memoratur. Circa regiminis sui finem vicit *Nechaonem I.* Regem *Saitarum*, obiitque a. 5181.

Sed paulo ante alia duo regna in Ægypto exorta fuerant. Cum enim A. 5131 Æthiopes in Ægyptum excurrissent, imperitabat Memphi *Anysis* quidam, sed advenis illis se imparem sentiens, in palu-

Digitized by Google

in paluſtria aufugiebat. At duodecennio poſt, cum Sabbacon Ægypto diſceſſiſſet, poſtliminio ad thronum rediit. Mortuus tandem *Sethonem* Vulcani ſacerdotem ſucceſſorem habuit a. 5156 circiter. Eodem tempore Stephinates *Dynaſtiæ Saitarum II.* fundamenta XXVI. jacit, dum *Memphin* Anyſis, Sue *Tanin* tenerent. *Stephinatem* excipit a. 5166 *Nechepſos*, Taracæ & Sethonis coætaneus. Nechepſon ſequitur *Nechao I.* a. 5172, ſed a. 5180 a Sabbacone victus trucidatur. Sabbacone mortuo, totius *Deltæ* regnum, in tres hactenus *Dynaſtias* diſcerptum, ſolus *Sethon* occupat. Moritur a. 5186. Poſt anarchiam 2. annorū, *XII Nomarchæ* conſtituuntur. Hæc vero regiminis forma ſublata eſt a. 5203, quo *Pſammetichus*, qui poſt patris Nechaonis I. cædem in Syriam aufugerat, vertente autem tempore Nomarcha Saitarum evaſerat, ab Ionibus & Caribus adjutus Collegas Ægypto expellit, & ex Nomarcha *Monarcha totius Ægypti* fit. Et hoc quidem tempore Dynaſtia XXIII aut nata aut renata fuit. Succeſſit a. 5257 illius filius *Nechao II*, de quo vide *2. Paral. XXXV. 4. Reg. XXIII, XXIV. Jerem. XLVI. &c.* Regnavit annos 16. Hujus filius *Pſammis* vel *Pſammuthis* r. a. 6. & ſucceſſorem habuit *Apriem* vel *Vaphrem*, *Jer. XLIV, 30. Ezech. XXIX. 3. XXXI. &c.* memoratum. *Partamis*, aut, ſi mavis, *Amoſis* eum regno & vita privavit. Amoſeos filius *Pſammenitus* vel *Pſammacherites* paria paſſus eſt a *Cambyſe* a. 5348, unde *Perſarum Dynaſtia* incipit. Notis- XXVII. ſimi ſunt hujus ſucceſſores *Smerdes*, *Darius Hyſtaſpis*, *Xerxes*, *Artaxerxes Longimanus*, *Xerxes II. & Sogdianus*, Longimani filii, *Darius* denique *Nothus*, ſub quo a. 5460 *Amyrtæus*, Perſarum jugo abjecto, *Saitarum tertiam Dynaſtiam* eſt exorſus, ſed & poſt ſexenni- XXIIX. um morte ſua finiit. Sequitur a. 5466 *Dynaſtia* quatuor regum XXIX. *Mendeſiorum*, annorum 32. Ultima tandem *Dynaſtia Sebennytarum* XXX. auſpiciis *Nectanebi I.* a. 5498. incipit, deſtruiturque a *Dario Ocho* Rege Perſarum, *A. M. 5523*, *anno a Menis imperio 2619*, *a. 3. Olymp. CVII*, *a. 19. ante Monarchiam Alexandri*, *anno 350 ante eram Chriſti.*

Capite XIV *Chinenſium* antiquitatem indagat Auctor, ducem ubique ſequutus *Martinium Jeſuitam*, qui *Hiſtoria Sinica decade* omnium, qui usque ad Chriſti nativitatem Sinarum imperium tenuerunt, vitas enarravit. Patet hinc, *Fohi* cum ſeptem ſucceſſoribus re-

bus regnaſſe annis 745, porro familiam *Hiaa* imperaſſe annis 441, familiam *Xanga* annis 644, familiam *Cheva* a. 876, familiam *Cyna* annis 40, familiam *Hana* annis 460, familiam *Cyna* annis 155, familiam *Tanga* a. 209, familiam *Haytai* a. 305, familiam *Sunga* a. 355, familiam *Ivena* a. 90, familiam *Taiminga* a. 276. Conficiunt numeri iſti ſummam annorum 4596. Cumque *Zunchin* ultimus Taimingicæ familiæ princeps, mortem ſibi intulerit A. C. *1644*, ſubtracto hoc numero ab *4596*, patebit Monarchiam Chinenſem jam annis *2952* ante Chriſti æram, adeoque *anno mundi 2921* conditam eſſe.

Ex iis ergo, quæ tribus his capitibus de *Babyloniorum, Ægyptiorum, Chinenſiumque* antiquitate diſſeruit, concludit Autor, aut LXXviralem Hebræo calculo præferendam eſſe, aut de univerſa Chronologia ſacra atque profana conclamatum iri. Sed de hoc viderint alii. Nos heic nil monendum putamus, niſi quod nomina propria Chaldæorum, Ægyptiorum, Sinenſium eadem ratione exſcripſerimus, qua Autori iſta ſcribere placuit, quamvis *varias* eorundem, ſæpe etiam probatiores forte, *lectiones* haudquaquam ignoraverimus.

Reſtant capita duo. Capite XV ratio redditur, cur univerſi pene priorum ſeculorum patres, finem mundi propinquum eſſe ſibi perſuaſerint, faverintque Chiliaſmo: quia nimirum opinioni Judaicæ innutriti fuerint, mundum poſt ſex millia annorum periturum, quemadmodum diebus ſex creatus fuerit, unoque millenario poſt piis traditum iri regnum terreſtre Hieroſolymitanum. Putarunt ergo Chriſtiani univerſi, finem ſex millium annorum jam ſuo ævo inſtare, quod non feciſſent, ſi calculo Hebræorum Bibliorum conſenſiſſent. Clariſſime ſane *Origenes* dialogo contra Marcionitas: *itaq;* inquit, *ſexies milleſimo anno deſcendit* (Servator) *poſtquam ille conditor hominem finxerat*, μετὰ τὸ πλάσαι τὸν δημιουργὸν τὸν ἄνθρωπον ἑξακισχιλιοστῷ ἔτει κατῆλθε.

Capite denique XVI breviſſime totius libri argumentum repetitur, adjectis tum conjectura, *R. Akibam* Aquilæ magiſtrum codicum Ebræorum numeros corrupiſſe, tum elogio LXX. interpretum. Calci totius operis ſubjicitur *Canon Chronologicus a creatione mundi usque ad æram Chriſti pertextus*, ubi ſynchroniſmus *Patriarcharum* ac

Digitized by Google

rum ac *Judæorum* cum *Aſſyriis*, *Ægyptiis*, *Chinenſibus*, *Medis* porro, *Perſis*, *Græcis* ac *Romanis* ex hypotheſibus Autoris clariſſime monſtratur, ac tum annus mundi, tum annus ante æram Chriſti ex utroq; ſatere cuilibet additur.

JUDICIA ERUDITORUM DE SYMBOlo Athanaſiano, ſtudioſe collecta & inter ſe collata a Wilhelmo Erneſto Tentzelio.

Francofurti & Lipſiæ, apud Aug. Boetium, 1687, in 12.

POſtquam in præfatione clariſſimus Auctor dixerat de præſtantia uſuque Symboli Athanaſiani in priſca & recenti Eccleſia, ac ejusdem verſiones Germanicas, tam manuſcriptas in Bibliotheca Vindobonenſi, Lipſienſi & Gothana reſiduas, quam impreſſas indicaverat; rationem inſtituti ſui exponit, ut varias eruditorum opiniones de Symboli auctore exquirat, ultimumque judicium Lectori relinquat; tum in duas ſectiones totam tractationem dividit, quarum altera argumenta externa, altera interna complectitur.

In priori ſectione profert primum teſtimonia ſcriptorum quarti & quinti ſeculi, pro γνησιότητι ſymboli allegari ſolita, cum negantium reſponſionibus; nempe Hilarii Pictavienſis, Gregorii Nazianzeni, Damaſi Papæ, Gaudentii Brixienſis, Auguſtini, & Concilii Chalcedonenſis; ubi ſimul de ſingulorum locorum & librorum veritate diſpicit, quod etiam in ſequentium ſeculorum auctoribus facit. Monet enim eos, qui Symbolum Athanaſio tribuunt, novam quaſi illius epocham auſpicari a concilio Toletano quarto, a quo primum in lucem prolatum ſit. Qua ſententia excuſſa, de confeſſione illius concilii, Pſalterio Gregorii Magni, epiſtola Iſidori Hiſpalenſis, canone ſynodi Auguſtodunenſis, ſynodi Herudfordienſis confeſſione, commentario in Boetium Bedæ ſuppoſito, tanquam ſeptimi ſeculi ſcriptoribus agit. Dehinc ad octavum & ſequentia ante reformationem ſecula progreſſum faciens, præſcriptione perpetua negantem partem uti obſervat adverſus illarum ætatum homines, quippe in criticæ eccleſiaſtica non ſatis verſatos.

Quo præſuppoſito, ſuffragia Caroli Magni, Ahytonis Baſileenſis, Anonymi apud Sirmondum, Theodulfi Aurelianenſis, Agobardi Lugdunenſis, Friderici Ultrajectini, Anſcharii Hamburgenſis, Rathramni Corbeienſis, Æneæ Pariſienſis, Hincmari Rhemenſis, Otfridi Weiſſenburgenſis, Abbonis Floriacenſis, Ratherii Leodicenſis, Æthelſtani Regis Anglorum, Gualdonis Corbeienſis, Brunonis Herbipolenſis, Joannis Cypariſſiotæ, Henrici Brunſuicenſis, Joannis Belethi, Nicolai Hydruntini, Apocriſiariorum Gregorii noni, Manuelis Calecæ, Guilielmi Durandi, Ludovici IX Galliarum Regis, Thomæ Aquinatis, Eugenii Papæ, Georgii Scholarii, ac Joannis Pluſiadeni ſummatim colligit, ſingulorumque verba producit. Poſthæc Pontificiorum, Lutheranorum, Reformatorum, Arminianorum, Socinianorum & aliorum recentiorum ſententiam ſuggerit, ac Baronii de communi eccleſiarum conſenſu adſertum examinat. Denique negantium argumentum inficiale ſubjungit, partim a ſilentio ipſius Athanaſii, partim aliorum ejusdem vel ſequentis ſeculi, petitum, ac Baronium cum Quenellio, Cabaſſutio & Alexandro committit, oſtenditque, ex veterum ſilentio fluctuationem ajentium oriri, qua tempus locumque ſymboli ab Athanaſio conſcripti, diverſimode aſſignant; tum ab Oudino, Voſſio & aliis argumentum illud nimis extendi, dum ille Hincmarum, hic Apocriſiarios Gregorii IX. ſymboli ſub Athanaſii nomine primum meminiſſe volunt, additque Græcorum reſponſiones ad auctoritatem illius ſibi a Latinis objectam.

In poſteriori ſectione tria tractat argumenta interna, a tempore, ſtylo & dogmatis deſumi ſolita. Ad primũ pertinet, quod Neſtorii Eutychetisque, Athanaſio utique recentiorum, errores Symbolo profligari volunt Carpzovius, Quenellius, & alii. Sed diverſimode reſpondent Cornerus, ac Maimburgius. Ad alterum ſpectat, quod diverſitatem ſtyli allegant Voſſius, Petavius, Quenellius, pluresque. Symbolum enim Latini, non Græci hominis eſt, Græcaque exemplaria plurimum variant. Cum autem controverſum ſit, an Latine ſciverit Athanaſius, auctor id variis argumentis adfirmat, & Cardinalis Bonæ obſervationem adjicit, qua Euſebius Vercellenſis Athanaſio in Symbolo ſive componendo ſive transferendo adjutor fuiſſe traditur. Deinde de Pelargi, Camerarii alio-

rii aliorumque argumento diſputat, quo ſymbolum Athanaſio abjudicant, propter diverſum vocum οὐσίας & ὑποστάσεως uſum. Ad tertium facit, quod cæteri quidem omnes fatentur, ſymbolum Athanaſii cum doctrina ejus apprime conſentire, ſoli autem Socini Arriique adſeclæ diverſitatem extrahere conantur. Propterea Wolzogenii, Sandii & Cingalli, (qui idem Sandius eſt) adſerta expendit, & Combefiſii ac Cabaſſutii objectiones diluit, quorum alter obſervat, dictum Chriſti: *Pater major me eſt*, in ſymbolo non eodem modo explicari, quo in Athanaſii oratione II. adverſus Arianos; alter vero omiſſionem vocis ὁμοουσίῳ urget, cui Athanaſius, utpote præcipuus ejus adſertor, in Symbolo fidei a ſe edito omnino locum dediſſet. Denique varias de Symboli auctore illorum conjecturas explorat, qui Athanaſio id abjudicant; alii Euſebium Vercellenſem, alii Anaſtaſium, alii Athanaſium Spirenſem, alii hominem Gallum vel Hiſpanum, alii Vigilium Tapſenſem ſubſtituentes. Singulorum opiniones prolixe diſcutit Auctor, & in fine plures Diatribas pari methodo pertractatas promittit, ſi hanc non diſplicuiſſe eruditioribus animadverterit.

ADMIRANDI ARCHIMEDIS SYRACUſani Monumenta omnia Mathematica, ex traditione doctiſſimi viri, D. Franciſci Maurolici.

Panormi, apud D. Cyllenium Heſperium, 1685, fol.

INter cætera *Franciſci Maurolici*, Abbatis quondam Meſſanenſis clariſſimi, ἀνέκδοτα, (quorum non pauca fuiſſe, cum ex ipſius *Maurolici Cosmographia* & *Opuſculis*, citante *Riccioli in Chronico Aſtronomorum, Alm. Tomo primo*, tum literis *P. Caroli de Balſamo, Soc. Jeſu*, operi præſenti præmiſſis, cognoſcere licet,) delituere hactenus & lucubrationes in Archimedis Syracuſani opera, quæ Autor hi peculiari ſuo ſtudio recenſuit & illuſtravit. Devenerunt autem eæ ante annos plus minus viginti in manus cujusdam *Laurentii Tomaſi* Meſſanenſis, tum quidem aromatarii, ſed literis deditiſſimi: qui ſub auſpiciis, partim etiam ſumtu, Senatus patrii, ſtudio vero *Jo. Alphonſi Borelli*, inſignis mathematici, præcipue adjutus, editionem

Operis

Operis anno 1670 adornare cœpit: poſtquam ſcilicet idem *Borellus* ex indultis ſibi a Senatu Mamertino quibusdam aliis *Maurolici* ſcriptionibus, commentaria hujus in Apollonii conica jam ediditſet.

Procedebat interea editio, ut anno 1672 de novem tractatibus, (in tot enim *Maurolicus* Archimedea digeſſerat) ſex priores typis extarent: cum malo operis & ſuo *Borellus*, invidia & calumniis inimicorum petitus, vitæ licet integer, Siculum vertere ſolum coactus eſt. Et hic quidem incertum, an ſuo ingenio, an ex commentationibus aliorum, ſeptimum tractatum, (nam ex manuſcripto *Maurolici* ſex omnino priores *Tomaſus* poſſidebat,) *de numero arenæ* Romæ ſupplevit; morte tamen præventus, poſtremos duos, quod facturus erat, perficere non potuit. Hæſere interim impreſſi libri per turbas Siculas inſequentium annorum eousque penes *Tomaſum*, donec Hiſpanis Meſſana rurſum potitis, ipſe ſibi metuens, cum claſſe Gallica Sicilia excederet, fiſcoque regio, cum cætera profugorum ſuppellectile, & has ſchedas occupandas relinqueret. Hæ Panormum poſtea devectæ, naufragio pleræque periere: quæ cladi ſuperfuerunt exempla, unum alterumve, deinceps a D. *Cyllenio Heſperio* redemta ſunt.

Ex his novam editionem Panormi ab anno 1680 molitus laudatus modo D. *Cyllenius*, cum ſupra omnem curam adhibitam de ſupplemento poſtremorum tractatuum nihil quicquam indipiſci poſſet, ſuperſtites ſex typis denuo commiſit; loco trium poſtremorum *arenarium*, & binos *de inſidentibus humido* libros, juxta textum *Archimedis*, ex *Commandini* interpretatione, una cum exoticis illius tractatibus ex eodem *Commandino* & *Rivalto*, ſubjunxit.

Cæterum operi huic concinnando anſam cumprimis dediſſe commentatorem Archimedis non incelebrem, *Eutocium Aſcalonitam*, *Maurolicus* in *proœmio* profitetur. Hujus enim, in libros de *circuli dimenſione*, *ſphæra & cylindro*, *æquiponderantibus*, commentariis, cum multa, plus obſcuritatis, quam aut jucunditatis aut utilitatis habentia, nec ad explicandum autorem conducentia, intermixta perſpiceret *Autor* noſter, conatus eſt faciliore rem via aggredi; & juvandi intellectus cauſa multa lemmata adjicere; multa ab *Archimede* omiſſa, tum ipſa principia, quæ difficultatis aliquid habere credi poterant, demonſtrare. Hujus gratia Archimedeis tracta-

tractatibus præparationem quandam præmittit, in qua præter principiorũ demonſtrationem, & duarum mediarum proportionalium inventionem, juxta veterum, *Heronis*, *Apollonii*, *Pappi*, *Dioclis*, *Platonis*, *Eratoſthenis*, *Menæchmi*, *Archytæ* placita tradit. Tractatuum *primus* eſt *de circuli dimenſione*, cujus 12 propoſitionibus tetragoniſmum *Hippocratis*, ſuumque duplicem ſubnectit: *ſecundus de ſphæra & cylindro*, cujus propoſitiones 38 pleræq; aliæ ab Archimedeis: *tertius de momentis æqualibus*, quem in libros quatuor diſtribuit, 1 doctrinam gravium univerſalem; 2 centra gravitatis planorum; 3 parabolæ; 4 ſolidorum, argumentum ab *Archimede* omiſſum, explicantes. *Quartus de quadratura parabolæ: quintus de ſpiralibus: ſextus de conoidibus & ſphæroidibus.* In his excepto quarto & quinto, multa *Archimedis* omiſſa, plura omiſſis repoſita, ipſumque adeo demonſtrandi nexum & ordinem *Maurolico* peculiarem Lector facile, ex collatione cum aliis *Archimedis* editoribus, comperiet. *Liber* vero *octavus* & *nonus*, qui in hac editione ſunt de inſidentibus humido, *Maurolico* futuri erant, prior quidem περὶ ἰσοπεριμέτρων, *Theoni Alexandrino*; poſterior περὶ καταπτρῶν καυστικῶν, *Ptolemæo* ab aliis verius aſcripti, uti ex *Proœmio Autoris* conſtat.

TENTAMINA ARITHMETICO-POLITICA circa amplitudinem Civitatis Londinenſis, facta a Wilhelmo Petty, Equite ac Societatis Regiæ conſorte.

Ex Transact. Philoſ. Angl. M. Septemb. & M. Decemb. 1686. pag. 152. & 237. ſeq.

EDiderat ingenioſiſſimus Autor anno ſuperiori Tractatum Gallicum, cui titulus: *Deux eſſais d'Arithmetique politique touchant les villes & hoſpitaux de Londres & de Paris*, ſive, *Duo ſpecimina Arithmeticæ politicæ circa civitates & noſocomia Londinenſia & Pariſienſia, Londini apud Franc. Vaillant in 4.* cujus recenſionem videre eſt *in Novell. Reipubl. Liter. M. Octob. 1686. pag. 1144 ſeq.* Probare in eo præprimis intenderat, Londino inter eas, quæ nunc ſunt, civitates jure prærogativam deberi, etiam præ Lutetia (utut hæc

communiter tam ab indigenis, quam exteris pro urbium principe venditetur) partim ob multitudinem populi, partim ob ædium numerum, partim ob opulentiam. Et *primum* quidem horum evincere voluerat ex utriusque civitatis catalogis emortualibus invicem comparatis, e quibus patere queat, æque numerosos esse Londini incolas, quam Lutetiæ & Rotomagi simul sumtarum. *Secundo* ædificiorum multitudinem Londini majorem esse ostendere conatus fuerat ex catastris census, qui de singulis caminis Londini penditur: ex his enim majorem multo ædium numerum perspici, quam de Parisiensi urbe optimi ejus gentis scriptores tradere soleant. Denique *tertio* pro demonstranda majori Londinensium opulentia argumenta petierat, cum a præcellentia vigentis ibi negociationis; tum a processibus forensibus; tum etiam ex indicibus Libitinariis utriusque civitatis, e quibus nempe perspici valeat, $\frac{2}{5}$ partes populi Parisiensis pauperis adeo conditionis esse, ut malint in nosocomiis emori, quam domi suæ propriis sumtibus victitare; ac tertiam istorum incolarum partem ex miserrimo isto xenodochio quod *l'Hostel-Dieu* vocatur, quotannis fere efferri solere: cum e diverso Londinensium incolarum vix unus e quinquaginta soleat intra nosocomia vitam finire. Hæc, inquam, præcipua contenta fuere libri antehac a Nostro editi; qui cum non omni ex parte ad palatum nationis Gallicæ factus esset, uni alterique ex eruditis ejus gentis occasionem dedit, dicam Nostro impingendi: præ aliis vero *Clarissimus Auzutus*, prolixis literis Roma perscriptis ejusdem asserta convellere annisus est. Tametsi enim fassus fuerit, *Londinum* ejusque partes *Westmunster* & *Southwark* cum ædibus contiguis, adæquare posse Lutetiam cum suburbiis suis: attamen pernegavit, domus in tabulis publicis Londinensibus consignatas tantam populi multitudinem continere, quantam Lutetia cum Rotomago junctim efficiat: quin potius causatus est, diversas in tabulis istis una comprehendi parochias, quæ Londinensi urbi haud contiguæ, sed notabili ab ea spatio dissitæ, in istam computationem venire non deberent. His ergo objectionibus obviam iturus Noster, per pleniorem deductionem evincere posthæc fategit, se non tantum de copia incolarum Londinensium nihil ultra modum debitum asseruisse, sed potius justo adhuc parcius de ea locutum esse, cum Londinum

Digitized by Google

num non ſolum hac in parte Lutetiæ & Rotomago, ſed plane Lutetiæ, Rotomago & Romæ hodiernæ ſimul ſumtis paria facere queat. Utitur vero talibus computandi mediis, quæ ab Auzuto ipſo adhibita & allegata fuere; partim nempe petitis e cataſtris authenticis, partim è catalogis funeralibus. Quoad Pariſienſem itaque civitatem ad *primum* ſupputandi modum largitur Auzuto, ibidem eſſe 23223 domos, in earum qualibet (exceſſu cum defectu compenſato) degere 3½ familias, ut ſic emergant familiæ 81280; quamlibet vero harum ſex capitibus conſtare, adeoque univerſi populi numerum provenire 487680. Rurſus juxta *alteram* computandi viam, eidem concedit, Lutetiæ indices funerales unius anni mortuos continere 19887; ab eoque numero deduci patitur 3506, qui in noſocomio, quod *l'Hotel-Dieu* vocant, deceſſerint, quaſi præter neceſſitatem & ob ſolam ægrorum incommodam tractationem defunctos, ut ſic remaneant 16381: ſic ſuppoſito (non ex 25 hominibus, ut Auzuto placuerat, ſed ſaltem) ex 30 unum quotannis regulariter decedere, adeoque priori illo numero 16381 per 30 multiplicato, emergit Pariſienſium univerſorum ſumma 491430. Jam ſi inter primam illam & ſecundam hanc computandi viam, ſeu inter 487680 & 491430 medius numerus quæratur, proveniunt 488055. Et hactenus quidem de Lutetia juxta ipſam Auzuti hypotheſin. Jam populi etiam Londinenſis ſummam eadem ratione indagat Noſter: nimirum quoad *priorem* connumerandi methodum ad fidem tabularum cenſualium aſſerit Londinum habere in univerſum domos 105315; ſupponit, decimam ſaltem harum partem binas alere familias, ita ut familiæ per additionem partis decimæ ſeu 10531 emergant 115846; denique his juxta ſuppoſitum capitum in qualibet familia numerum per 6 multiplicatis, prodit collectum totale 695076. Deinde ſecundum *poſteriorem* computandi viam a catalogis ſepulchralibus deſumtam præſupponit Londini per annum mortuos eſſe fere numero 23212: hi ſi ad modum ſupradictum per 30 multiplicentur, prodeunt 696360 pro univerſi populi ſumma. Jam ſi rurſus inter hos 696360 & priores illos 695076 media proportio eruatur, manebunt 695718. Quamvis itaque largiatur Auzuto, *Pariſiis* degere per ſuperius tradita homines 488055, *Rotomagi* juxta ejusdem poſtulatum 80000, *Romæ* denique, prout

idem perhibuerat, 125000: tamen his tribus numeris in unum collectis prodeunt saltem 693055, quæ utut a Londinensibus illis 695718 subtrahantur, nihilominus remanent superflua 2663. Denique ad objectionem illam, ac si parochiæ quædam Londino non contiguæ in tabulis publicis præter rem admiscerentur, respondetur, tres modo tales parochias esse, quæ colorem aliqualis distantiæ præbere valeant, nempe *Islington*, *Newington* & *Hackney*; ac has olim quidem aliquantum ab urbe dissitas, a 50 tamen abhinc annis ob multiplicatum interim novarum ædium numerum moli civitatis tam arcte junctas esse, ut regia autoritate adscribi meruerint catastris Londinensibus; neque jam majorem superesse ullibi distantiam, quam quæ permittat vocem clamantis ex una domo in altera vicina exaudiri. Ne tamen hac ex parte ullam elabendi rimam adversario indulgeat, permittit, ut tres istæ parochiæ a reliquo corpore subducantur, cum e catalogis funerariis manifestum sit, homines ibi degentes vix $\frac{1}{52}$ Londinensium partem facere: parte vero quinquagesima secunda a summa illa 695718 subtracta, nihilominus numerum remanere, qui Parisiensium & Rotomagensium una sumtorum multitudinem transcendat integris 114284. Sub finem denique annectit diversas assertiones e supradictis pro parte elicitas: nimirum I. Londinum solum paria facere Lutetiæ, Rotomago & Romæ simul sumtis. II. Londinum, Bristolium & Dublinum æquare posse Lutetiam, Amstelodamum & Venetias. III. Londinensem civitatem solam collatam cum Amstelodamo, Venetiis & Rotomago se habere ut 7 ad 4. IV. Londinum cum Bristolio adæquare Galliæ civitates quatuor quaslibet. V. Dublinum probabiliter haud cedere optimæ cuilibet civitati secundæ in quovis Regno aut statu inter Christianos. VI. Londinum, quantum quidem appareat, maximam in orbe civitatem, at manifesto maximum omnium emporium esse.

* * *

Consulto noluimus in numeris ab Autore in ipso Transactionum textu positis quidquam immutare. Non possumus tamen non monere, computationem (incertum cujus culpa) non ubique accurate expressam fuisse; utut error talis sit, qui principali Autoris sco-

vis ſcopo omnino præjudicare nequeat. Nimirum e duabus ſummis populum Pariſienſem emetientibus 487680 & 491430 numerus medius elicitur non 488055, uti poſitum fuerat, ſed 489555. His conſequenter, ubi Lutetiæ, Rotomagi & Romæ incolæ in unum computantur, loco 693055 emergunt 694555; quæ ſi ſubtrahantur a medio Londinenſium numero 695718, remanent non 2663, ſed tantum 1163. Et rurſus ſi a dicta Londinenſium ſumma ſubducatur ob tres illas Parochias pars quinquageſima ſecunda, ac dein collectus numerus Pariſienſium & Rotomagenſium, quod reliquum manet, non eſt 114284, uti in textu extat, verum 112784. Unde evidens eſt, Autoris quidem intentioni hoc pacto nihil decedere; ſed tantummodo minorem aliquanto numerum manere reſiduum.

THEODORI MOHR, CIVIT. VVERNIgerod. Secretarii, tractatio ſynoptica de duobus Reis.

Helmſtadii, ſumtibus Henrici Heſſii, 1687, in 4.

NOn eſt, cur multiſimus in adornanda præſentis tractatus recenſione, cum docta quidem & proficua quamplurima, novi tamen nihil contineat, niſi forte methodum in eo concinnando adhibitam: certe ejus Autor præter congeſtionis & digeſtionis operam de eo nil ſibimet arrogat. Nimirum ex optimis probatiſſimisque tam antiquorum quam recentium Jurisconſultorum ſcriptis, ea compilare ac in certum ordinem redigere ſategit, quæ ad materiam hanc, difficiliorem ſane & plurimis involutam tricis, ſpectare viſa fuere. Labori occaſionem dedit diſputatio academica, ab autore ante hos 35 annos Jenæ de hoc ipſo themate propoſita, utut imperfecte, cum in ea non niſi debendi reos attigerit, ac de iis quidem non niſi primas duxerit lineas; eo quod operi tum temporis ad umbilicum perducendo parem ſemet haud crederet, cum in penſitanda hac obligatione correali plus difficultatis, quam ſibi ab initio fuerat pollicitus, offendiſſet. Succedente dein tempore, ſtimulatus cupidine telam hanc ſuam abſolvendi, ea annotare & in unum conferre cumulum allaboravit, quæ hac de re quotidiana

autorum lectio ipsi suggessit (Ronchegalli præsertim, unici propemodum, qui de hac materia ex professo scripserit, quique adeo in singulis fere paginis hic allegatus occurrit) unde tandem tractatus hic enatus est, decem omnino capitibus constans, & ob ordinem in eo disponendo servatum lectu nequaquam injucundus; jucundior adhuc dubio procul futurus, nisi ob autoris absentiam ejus textus undique nimio sphalmatum agmine misere scateret. Præmittitur consultissimi Eichelii præfatio operis commendatoria, ubi partim de methodi servatæ concinnitate, partim de scriptorum, qui hanc juris nostri partem pertractarint, paucitate differit: inter alia de Ronchegallo quoque fert judicium, eum quidem nec indocte, nec ineleganter de hoc themate scripsisse, nec materiæ huic subtili enucleandæ & extricandæ imparem fuisse: ast nimis esse prolixum & multa ἀλλότρια eo plane non spectantia admiscere, ordinem quoque, aut propositum, aut congruum non undiquaque servare, nimium denique esse in congerendis plurimis authoritatibus Doctorum, quibus omnem rem, more & olim & hodie usitato, confici sibi persuaserit. Cæterum protestatur Autor, tractatum hunc, velut privato tantum usui congestum, intra scrinia forte sepultum quasi mansurum fuisse, nisi ejusdem editionem elicuissent partim amicorum preces, partim malevolorum quorundam dicteria ferentium, autorem officio, quod jam per 34 annos sustinuit, ulterius condigne administrando ob deficientes per ætatem vires parem amplius haud esse. Consultum proinde credidit ad Lectoris judicium hoc in negocio ope speciminis sic expositi provocare, exemplo Sophoclis, de quo Tullius in Catone majore sequentia refert: *Sophocles ad summam senectutem tragœdias fecit; qui propter studium cum rem familiarem negligere videretur, a filiis in judicium vocatus est, ut quemadmodum nostro more male rem gerentibus patribus bonis interdici solet, sic illum, quasi desipientem a re familiari removerent judices: tum senex dicitur eam fabulam, quam in manibus habebat & proxime scripserat, Oedipum Coloneum recitasse judicibus, quæsisseque num illud carmen desipientis videretur; quo recitato sententiis judicum est liberatus.* Pari itaque modo æqui lectoris calculo semet absolutum iri, perlustrato hoc libro, Noster sibi spondet.

VOYA-

Digitized by Goog

VOYAGE DE SUISSE, D' ITALIE, ET de quelques endroits d' Allemagne & de France es années 1685 & 1686, par M. Burnet D. en Th.

id eſt

Gilberti Burneti, Doctoris Theologi iter in Helvetios & in Italiam, partesque quasdem Germaniæ & Galliæ, annis 1685 & 1686 ſuſceptum, cum illuſtris alicujus Viri annotationibus de Helvetiis & de Italia.

Roterodami, apud Abr. Acher. Editio Germanica proſtat Lipſiæ apud Gleditſchium, 1687, in 12.

NEque de Autore, neque de librorum hodœporicorum utilitate & jucunditate præfari nos hic multa opus eſt: illum enim nec fama latere patitur, & Acta noſtra jam ſæpius celebrarunt; hanc omnes agnoſcunt. Conſtabit tamen ex brevi hoc libello, Italico primum idiomate edito, poſt in Gallicum, & nunc etiam in Germanicum traducto, quantum interſit, quo fine, quo apparatu, quo judicio, qua induſtria itinera fiant, aut deſcribantur. Aliter nempe alioque ſucceſſu & emolumento peregrinantur juvenes, aliter viri; aliter docti, aliter indocti; aliter bene morati & graves, aliter leves & voluptuoſi; aliter locupletes & honorati, aliter tenues & viles. Cum vero Autori clariſſimo inſignia adſint adminicula, quibus inſtructus iter iſtud, brevi licet tempore, cum egregio profectu expedire, & quæ in eo obſervavit, publicare potuerit, factum inde eſt, ſi quid judicamus, ut liber hic, quamvis exiguæ molis, inter æſtimatiſſimos haud dubie ſit futurus. Idem tamen materiarum egregiarum conferta multitudine, compendioſam enarrationem difficilem reddit, dubiumque qui eam aggreditur relinquit, quid excerpere, quid omittere debeat, cum nihil non pulchrum & notatu dignum videatur. Incipit autem Autor relationem ſuam, quam in quinque epiſtolas diviſit, ab itinere Gallico, quod Lutetia Lugdunum verſus ingreſſus fuit, de quo præter ſummam egeſtatem in vicis & oppidis undique apparentem, parum annotavit. Lugduni in-

ni inſcriptionem ab aliis, ut notat, neglectam obſervavit (pag. 5) in qua maritus Cecalius Caliſtio de uxore ſua Sutia Anthede queritur, quod dum *nimia* (ita latinitate jam corrupta ſcriptum eſt,) *pia eſſet*, i. e. nimium & ſuperſtitioſe pia, *impia facta* ſit: quod de Chriſtianiſmo, qui illo tempore pro impietate & crimine erat, intelligendum eſſe cenſet. Gratianopoli *Vegetii* librum MS. invenit, ex quo lucem accipere putat locum de ſtatura militum, qui in editis obſcurus eſt, dum legitur: *Scio ſemper menſuram a Mario conſule exactam.* Sed in MS. illo non invenitur τὸ *a*, & pro Mario extat III, unde *aliquis Mario*, & ex C. *conſule* efficere potuit, cum legere debuiſſet, menſuram III. C. i. e. *trium cubitorum exactam.* Ex *Genevenſibus* rebus, præteritis ut ſemper facit, aut leviter tactis, quæ vulgata & aliis notata ſunt, ut laude digniſſimum celebrat & potentioribus civitatibus imitandum, quod in horreo publico ſemper annona duorum annorum conſervetur, relicta tamen civibus libertate emendi ubicunque velint, ſolisque piſtoribus & diverſoriis publicis aſſignata quadam portione, cum emolumento Reipubl. moderato, quod tamen intra aliquod tempus, ad magnam vim æris alieni diſſolvendam ſuffecerit. Comparat inde Romanum inſtitutum cum Genevenſi iſto. Romæ (ait) Pontifici omne frumentum provinciæ vendi debet. Pro modio quinque ſcutatos venditor accipit, ſed lente; divenditur inde modius, Pontificis nomine, quinta ſui parte minutus, & duplo pretio; ſic fit, ut ærarium pro quinque ſolidis duodecim accipiat. Dein piſtoribus ſingulis annis plus frumenti obtruditur, quam diſtrahere poſſint; quod autem reſiduum eſt, ærarium ab iis redimit primo illo quinque ſcutatorum pretio. Explicatur hoc in annotationibus ab illuſtri (ut memorat) amico ſuppeditatis. Is enim p. 305. refert, Innocentio X Pontifici a fratris uxore (Olympiæ nomine ſatis famoſa) inventum illud ſuggeſtum, & huc usque retentum a ſucceſſoribus fuiſſe, magno fiſci commodo, ſed ſumma cum civium oppreſſione, & ſine exemplo, cum plerique Principes & magiſtratus annonam plebi neceſſariam aut nullo aut levi tributo onerent. Hoc vero invento per annos triginta jam continuato, ita deſolatam eſſe regionem Pontificiam ſcribit, ut magna agri pars, quia coli cum emolumento nequit, deſerta jaceat. Sed Genevæ (ita narrat Burnetus) modico lucello

conten-

Digitized by Google

contentus eſt Magiſtratus. Cætera quæ apud Genevenſes laudabilia notat, ſunt frugalitas publica, quæ ex ſtipendiorum tenuitate apparet; eruditorum multitudo, urbanitas civium, judiciorum publicorum rectitudo; leges optimæ, interque eas illa, qua omnes fundi ſeu res ſoli, conſtituto licet inter emptorem & venditorem pretio, publicæ licitationi exponuntur, tum poſſeſſorum, tum creditorum commodo. Quæ de Reipublicæ forma, & de protectione, quam civitas iſta a Bernatibus & Tigurinis expectare debet, tum de periculo, in quo poſt acquiſitum Galliæ (negligentibus Helvetiis) comitatum Burgundiæ verſantur, item de lacu Lemano ejusque piſcatura, & alia plurima ſubjungit, omittimus. Tacendum tamen non eſt elogium, quo *Nicolaum Fatium Duillerium* extollit, quem annum licet non niſi vigeſimum ſecundum agentem, primariis ſeculi noſtri viris accenſet, natumque eſſe arbitratur ad proferendam Philoſophiam & Matheſin ultra omnes, quos unquam habuit, terminos. De Bernatium rebus prolixe tractat a p. 25. ad 86. Indicat potentiam Reipubl. quam plusquam tertiam Helvetiorum partem imperio ſuo complecti, & paroecias 450 habere refert. Multa laudat in regimine civili & eccleſiaſtico, id maxime, quod ſubditi non exhauriantur tributis, ideoq; longe commodius majorique numero vivant, quam in florentiſſimis Galliæ & Italiæ regionibus. Unum fere reprehendit, quod præfecti oppidorum & pagorum, qui civitati ſubjecti ſunt, ex mulctis colonorum, quæ illis pro ſalario cedunt, magnum lucrum capiant. Prenſationum vero & factionum mala, quæ in eligendis præfectis invaluerant, ſalutari lege nuper correcta eſſe narrat. Civitatem ipſam parum munitam, ſecuritatem ſuam quærere refert, tum in civium & colonorum numero & fortitudine, qui omnes arma tractant; tum, ut notum eſt, in vicinorum regum æmulatione in conſervanda æqualiter Helveticæ gentis amicitia & ſocietate. Monet tamen iterum aliquid de periculoſa vicinia Gallici imperii in Burgundia. Inſignem animadvertit differentiam in legibus circa ſacra. Bernates enim & reliquas Helvetiorum civitates, quæ Reformatam religionem ſequuntur, ſubditos, ſi qui ab illa diſcedunt, emigrare ſolum ex ditione ſua jubent, ſinuntque poſſeſſionibus ſuis vel frui, vel eas vendere, & pretium aſportare. At ſub Romano-Catholicis pœna

Digitized by Google

capitis mutantibus religionem irrogatur. Hæc ſævitia & olim & nuper diſcordiis & bellis inter civitates cauſam dedit: quæ tamen prudentia & moderatione procerum facile ſopiuntur, concurrentibus ob ſecuritatem Italiæ in conſervanda pace & libertate Helvetica, ad quieta conſilia etiam Pontificum Nuntiis; ſuſpenſo nimirum zelo, quem alibi contra Proteſtantes oſtentant. Occaſione deſcriptionis templorum Bernenſium, recenſet hiſtoriam de Dominicanorum quorundam fraude, in fingenda apparitione B. M. Virginis, aliisque criminibus, propter quæ autores A. 1509 ſupplicio affecti fuerunt. Refert autem, ſe Acta authentica foliorum 130. minuto charactere ſcripta, diligenter legiſſe, & obſervaſſe, editiones typis vulgatas non ſatis accuratas & correctas eſſe. Neſcimus tamen, an illam etiam intelligat, quam *Hottingerus* Part. V. Hiſt. Eccl. *p. 334. & ſeqq.* exhibet. Apud Rom. Cathol. *Friburgi in Uchtlandia* & alibi ſuperſtitionis ſummum gradum, & alia ejuscemodi annotavit. *Tigurinorum* & politiam & ecclesiam, [illegible] gos in xenodochia erogatos ſumtus valde commendat p. 95. *& ſeqq.* Ubi tamen conciones ſacras quotidie haberi, & olim Miſſis quotidianis a Reformatoribus ſuffectas fuiſſe, retulerat, conſilium dat de abbreviandis illis concionibus; ita futurum eſſe ratus, ut populus frequentius accurreret, & minori faſtidio auſcultaret. Addit rectius facturos concionatores, ſi primo inſtituto inhærentes, ſimpliciexpoſitioni Scripturæ operam darent; ſic enim ſenſum ejus magis magisque (ait) aſſequentur, (quæ vera eſt ſcientia Miniſtri Evangelici,) laborem etiam minuent, quem longi & elaborati illi tanta cum moleſtia ſermones requirunt, qui tamen ad populi profectum parum faciunt. In archivis Capituli Tigurini vidiſſe ſe teſtatur magnum numerum epiſtolarum Bullingeri, aliorumque egregiorum virorum. Subjungit quædam de diſſidiis ob veſtes ſacerdotales, in Anglia inter Epiſcopales & Presbyterianos verſantibus. Præteriri non debet relatio Autoris p. 110. & ſeqq. de loco 1. Ep. Joh. V, 7: *tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo &c.* cujus cauſa Biblia MS. apud Helvetios & in Italia Auctor perſcrutatus eſt. Summa eſt: in Græcis, quæ vidit, non inveniri illum verſiculum, neque in plerisque Latinis, licet 800 vel 900 annorum ætatem habeant; in aliqui-

aliquibus aliena manu adſcriptum eſſe: reperiri autem in Genevenſi codice, item in bibliotheca Veneta S. Marci & Florentina S. Laurentii, nec non in uno ex quatuor Argentoratenſibus, transpoſitum in his omnibus eſſe poſt verſiculum capitis octavum, eique connecti per vocalam *ſicut*. Miratur tamen etiam in illis omiſſum eſſe, quibus Præfatio Hieronymi præfixa legitur, qua is hunc locum contra Arianos vindicat, & quod Eraſmus iſtam præfationem editioni operum Hieronymi a ſe adornatæ non inſeruerit, cum tamen illam in MS. Baſileenſi utique viderit, eademque in aliis plurimis reperiatur. Obiter notat, in bibliotheca Vaticana antiquiores 400 annis codices Biblicos non haberi, excepto Græco, cui 1400 anni, ſed ex conjecturis, tribuantur. Poſt digreſſionem hanc ad res Helveticas regreſſus, ſummis extollit laudibus benignitatem, quam Helvetii Reformati Gallis ob eandem religionem ex patria profugis exhibent. P. 120 memorat aliquid de diſſenſione inter Theologos Reformatos, circa quæſtionem de univerſalitate meriti & gratiæ J. C. & alias, quas Autor ſpeculativas vocat, quæ fundamentum religionis non tangant. Tigurini tamen & Bernates, poſtea & Genevenſes, coegerunt omnes, qui ad miniſterium eccleſiaſticum vel ſcholaſticum admitti cupiunt, ſubſcribere formulæ cuidam, qua Amyraldi, Capelli, & ſequacium ſententia rejicitur. Improbat hoc ut curioſum in rebus parvi momenti, multoque magis, (etſi Theologos illarum urbium magni a ſe fieri dicat,) uſurpationem juris, Deo ſolum competentis, cui dominium eſt in conſcientias, & fatale eſſe Eccleſiæ exiſtimat formularum talium inventum. Hæc ex *prima epiſtola* Tiguri Cal. Sept. 1685 data excerpſimus.

In epiſtola II. haud vulgaria referuntur de *Griſonibus* ſive Rhætis Alpinis, &, qui primas in illorum fœdere tenet, *Curienſi* Epiſcopo, itemq; de libertate, qua in ſacris & civilibus utuntur, ita tamen, ut ſinguli diſtrictus uni tantũ religioni addicti ſint, ſive Romanæ, ſive Reformatæ; qui enim ab alterutra deficiunt, patria excedere coguntur. Sequitur jucunda & accurata narratio de vallibus, quæ Griſonibus parent, *Telina*, *Clavenna* & *Bormia*, præſertim de motibus, qui in his religionis cauſa acciderunt, quibus Galliæ & Hiſpaniæ Reges & Pontifex Romanus impliciti fuerunt; item de

ſingulari iſtarum vallium amœnitate & fertilitate. Non æque felicis ſitus eſſe dicit præfecturas Helveticas *Luganum* & alias ad lacum Larium (Comenſem hodie vel Majorem vocant) ex Mediolanenſi Ducatu olim adquiſitas; eas tamen frequentius, quam ullas Italiæ regiones, ob regiminis moderationem & libertatem populi coli tradit. At Inſubrium provinciam, ſive *Mediolanenſem ducatum*, quanquam ſitus commoditate nulli cedat, tributorum tamen gravitate ſumme exhauſtã & miſerrimã eſſe narrat. Superbire interim urbem templis & monaſteriis, eorumq; magnificis magniq; pretii vaſis. Laudat & xenodochiorum & noſocomiorum ſtructuras, opes & oeconomiam. Bibliothecã *Ambroſianam* a Cardinali *Friderico Borromæo* collectam p. 121. notat numero quam ſelectu librorum potiorem eſſe. Speciale aliquid obſervat de codicibus MS. Ambroſii, & de tractatu *de Sacramentis*. Novitatem Ritualis & Canonis Miſſatici inde colligit, quod Ritualia antiqua, & quæ Caroli M. ætatem multũ præcedant, nullibi, ne in Vaticana quidem reperiantur; unde ſuſpicari liceat, ad celandam mutationem ſuppreſſa fuiſſe. Antiquiſſimum Mediolanenſis Bibliothecæ librum eſſe ſcribit, verſionem Joſephi a Ruffino conſcriptam. Inſerit aliquid, cujus oblitus fuerat in Genevenſium rerum hiſtoria, de Valkieria virgine, quæ viſu, cum infans eſſet, caſu quodàm fere prorſus orbata, doctiſſima tamen multarumque artium experta ſit, & quæ tactu literarum ex ligno formatarum ſcribere etiam didicerit. Hæc & alia exhibentur in epiſtola ſecunda, menſe Octobri A. 1685 Mediolani data, qua prima libelli pars finitur.

Epiſtola III, quæ prima eſt partis ſecundæ, Florentiæ data eſt Id. Novemb. 1685. Venetorum regionem ingreſſus Autor, melius aliis cultam atque habitatam obſervavit, ſub mitiori ſcilicet imperio. Excipit tamen Patavium, quam urbem, ampliſſimam licet, vacuam fere habitatoribus eſſe refert, ob continuas incolarum factiones & inimicitias, qualibus etiam totam Venetorum ditionẽ affligi notat, quibus remedium aut non poſſit inveniri, aut non ſit e re Veneti Senatus, ut inveniatur. In S. Antonii ædicula verſum notavit quem ut blaſphemum taxat, in quo de ſancto illo dicitur: *Exaudit, quos non audit & ipſe Deus.* De urbe Veneta, præteritis, quæ trita ſunt, rariora quædam commemorat. Bibliothecam, quam S. Marci vo-

Digitized by Google

ei vocant, non multum laudat, neque inter MS. Græca reperiri licit, quæ quingentis annis vetuſtiora ſint. Miratur quod de *Paulo Sarpio* tantæ celebritatis viro, parum in cœnobio Servitarum reſciſcere potuerit, & quoniam non dubitat, conſervari in ſcriniis publicis collectanea ejus, optimum terminandæ inter illius & Pallavicini libros de Concilio Tridentino differentiæ & litis remedium fore putat, ſi edantur, ex quibus Paulus ſua deſumſit. Vid. *p. 30. & ſeqq.* ubi & per occaſionem quædam de Græcorum hodiernorum religione & ſubleſta fide in teſtimoniis, ab *Arnaldo* adverſus *Claudium* in quæſtione de transſubſtantiatione productis, interſeruntur. Singularia quædam annotat de forma Reipubl. de officio & conditione Ducis, item de Nobilibus, & ſpeciatim de familiis, quæ vocantur ducales p. 38, quod nomen a factione ante annos ducentos originem habuiſſe refert, cum quædam noviter in nobilium ordinem receptæ, inter ſe conſpiraſſent de nullo, quam qui ex illis ortus eſſet, in ducem eligendo; quod & ad annum usque 1620 effectui dediſſe perhibentur. Prælatorum Eccleſiaſticorum inter Venetos titulum magnificum, poteſtatem exiguam eſſe tradit, Senatus imperio ubique prævalente. Paſtores urbanos ſuffragiis parochianorum, non ſine turpi prenſatione & competitorum publica inſectatione creari, & licentiam cleri in moribus non minorem, quam in populo eſſe notat, non exceptis plerisque monialium collegiis. Inquiſitionis potentiam fractam eſſe, adjunctis Senatoribus, ſine quibus nihil liceat decernere. Proteſtantes qui Venetiis commorantur, haud facile diſcerni ab aliis, quia Sacramentum ad ægrotos absque ceremoniis geſtetur. Quæ alia liberrime commemorat, de defectibus Reipubl. & Patriciorum, legi poſſunt p. 51. *& ſeqq.* De ratione cooptandi in ſenatum familias novas, quæ honorem illum pretio redimunt, notabilia narrat *p. 61. ſeqq.* & ita ſeptuaginta familias, plerasque ſine meritorum allegatione aut probatione, quæ primo accurate exigebatur, evectas eſſe ſcribit. Non minus obſervatu digna ſunt, quæ *p. 68. & ſeqq.* de judiciis in perſonas & cauſas nobilium, & de magna illa poteſtate inquiſitorum in crimine Majeſtatis & ſimilibus commentatur, quam ex ſententia peritiſſimorum virorum præſidium publicæ gloriæ & ſecuritatis eſſe ſtatuit, licet aliter de ea judicent exteri. Venetorum finibus egreſſus Autor

Ferrariam venit, quam ſplendidam olim & cultiſſimam urbem, nunc miſerrimam & pene deſertam eſſe narrat, ſicut pleraque ditionis Pontificiæ loca, ob immanes exactiones fiſci, quæ in cives & colonos exercentur. Hic etiam omnes divitias in templa & monaſteria congeri memorat, ut olim ex ſuperſtitione, ita hodie ex ambitione & æmulatione, muliebri præſertim. Ex vaſtitate locorum etiam aerem, & circa Ferrariam, & in ora Campaniæ corrumpi exiſtimat, cum non ſint qui foſſas purgent, & ſtagnantes fœtentesque educant aquas. Bononiam, infeliciorem licet ſitu, præ cæteris Papalis imperii urbibus florere tamen dicit, quia libertatem quandam pactis retinuit. Biblia Hebræa, quæ ibi oſtenduntur apud *Regulares S. Salvatoris* & Eſræ manu ſcripta eſſe jactantur, vix decimam ſacri Codicis V. T. partem conſtituere notat. Meridianum a Caſſino, celebri viro, laminæ æneæ in pavimento Eccleſiæ primariæ S. Petronii inſcriptum, ut ſumme admirandum opus celebrat, nec minus miratur ſtatuam Johannæ, quæ Papiſſa dicitur, in area prope templum inter alias Pontificum imagines poſitam, nec veriſimile eſſe ait, quod Nicolaum IV repræſentet, ut quidam opinantur. Florentiam deſcribens *p. 88. & ſeqq.* ſtructuram novæ ædis, quam Magnus Dux Hetruriæ molitur, admirabilem eſſe fatetur; diſplicet ei tamen indecens ſtatuarũ nuditas. In Bibliotheca S. Laurentii numerum manuſcriptorũ extollit, paucitatem vero impreſſorum ſelectu dicit compenſari. Addit a Bibliothecario ſibi dictũ fuiſſe, inventam haut ita pridem eſſe celebrem illam Chryſoſtomi Epiſtolã ad Cæſarium, in volumine quodam aliis rebus repleto, non vero in fine operum ejus, quamvis multa eorum exemplaria habeant: ſed quæſitum licet volumen in veniri ſe præſente non potuiſſe, & Virum quendam Clariſſimum pro candore ſuo judicaſſe, errare hominem, Græcæ linguæ & Manuſcriptorum imperitum. Cæterum eandem miſeriam & mendicitatem, quam in *Inſubribus* ſive *Longobardia* obſervaverat, etiam in Hetruria deprehendiſſe ſe tradit; ibi ait propter S. Antonium, hic propter *animas in purgatorio* ſtipem poſci. Eandem hujus deſolationis & inopiæ cauſam affert, gravitatem nempe tributorum, neglectum commerciorum, & divitiarum in templis & monaſteriis coacervationem. Probat hoc ex oppoſito oræ Liguſticæ ſive Genuenſis exemplo, quæ ſteriliſſima licet

licet & maris incommodis expoſita, populoſiſſima eſt, & ita abundat pecunia, ut uſura duorum pro centum erogetur.

Epiſtola IV *Romæ d. 8 Decembr. 1685* exarata, iterum notat ſummam paupertatem Hetruriæ & Latii, quæ florentiſſimæ olim provinciæ, nunc ſub Pontificibus deſolatæ jaceant, tum ob cauſas quas indicavit, tum ob tranſitorium illud Pontificum imperium, cujus defectus aperte indicat. Eos malumus *p. 105. & ſeqq.* in ipſo libello, quam hic legi. Inſigni autem elogio mactat Proregem Neapolitanum, *Marchionem Carpium*, filium celeberrimi miniſtri regii Ludovici de Haro. Illius induſtria & æquitate optime proſpici afflictiſſimis provinciis iſtis refert. Inter alia egregium ejus conſilium aperit, quo monetam corruptam, eodem quo erogata erat, pretio redimere conſtituerit. Plebis autem in regno Neapolitano pauperiem pene incredibilem memorat, ita ut coloni in provinciis ſitus feliciſſimi, tanto rigore exhauriantur, ut aliqui fame pereant, mercaturæ vero commoda ad exteros devolvantur. Interim dimidiam reditum & poſſeſſionum partem in quibusdam regionibus ad Eccleſiaſticos translatam eſſe ait, non mitius cum colonis agentes. In templis vero & xenodochiis Neapolitanis argenteorum vaſorum tantum memorat numerum eſſe, ut pretium ad octo milliones ſcutatorum aſſurgat. Privilegium etiam refert, quod collegia monaſtica habent, ut ædes contiguas ab utroque latere emere poſſint; quo pacto totam pene urbem acquirere liceret, cum in omnibus fere plateis monaſteria ſint. Facilior etiam habetur effectus conceſſionis, quia non majus pretium poſſeſſoribus ſolvi debet, quam quod proximus poſſeſſor dedit aut conſtituit. Græcæ linguæ ſtudium refloreſcere ait Neapoli, & D. *Joſephi Valettæ* induſtriam promovendæ rei literariæ & illuſtrem commendat bibliothecam. Sed literatos hos, qui ſodalitium quoddam conſtituerunt, a clero, ut plurimum indocto, pro atheis haberi ſcribit; nec concionatorum ineptias tacet. Molinæ (Molinæi vel Molinoſii) ſectam in urbe ad duo hominum millia excreviſſe, fama ferri ſcribit. Iſtius viri dogma, & ut a Jeſuitis vehementer improbetur, refert p. 126. Eſſe tamen dicit qui putent, non diſplicere autorem Pontifici; interim illum in carcere detineri. Deſcribit poſtea p. 230 catacumbas Neapolitanas extra urbem, quarum a nullo ſcriptore mentio-

mentionem factam esse miratur, earumque occasione de cryptis Romanis commentatur, & explicat literas quasdam Græcas in iis observatas, I. C. X. Θ. quibus subscriptum est *νικα*; legendum autem esse putat [C. illo pro sigmate posito,] Ιησῦς Σωτὴρ Χριστὸς Θεὸς νικᾷ: *Jesus Salvator Christus Deus* (sive Christus Dei) *vincit*. In eandem fere sententiam Illustris cujusdam Angli literas ad se datas adducit, p. 486. Occasionem inde sumit de cryptis illis, ex quibus corpora sanctorum eruta Pontifices dispensant, disputandi *p. 136 & seqq.* ubi rationes adducit, per quas statuit, paganorum tumbas illas esse, cum mos cremandi cadavera Romæ jam ante tempora Impp. Christianorum fere exoleviſſet; quod veterum & recentiorum testimonio confirmat. Quæ porro in littore Campaniæ olim florentissimo, nunc fere deserto, & de ipsa Roma, tum de templo S. Petri, de palatiis procerum, & de aliis structuris & ruderibus observavit, minime spernenda sunt, sed non possunt omnia referri. Bibliothecæ Vaticanæ cum laude meminit p. 170. & aliquid affert de controversia inter viros clarissimos, Schelstratenum & Maimburgium, *de actis concilii Constantiensis*; & de colloquio quod Autor hac de re cum Bibliothecario illo celeberrimo habuit *p. 173. & seqq.* Inter doctos Romæ honorifice commendat *Bellorium*, Jesuitam *Fabrum*, Abbatem *Nazarium*, ut & *Cardinalem Estræum*, cujus eruditionem & humanitatem celebrat, utpote *Joh. Launojo* familiari & magistro usum, quo factum refert, ut Theologica scientia in Cardinalium collegio emineat. Judicia de institutis hodierni Pontificis, & testimonia de morum ejus probitate, & victus frugalitate leguntur p. 180. *& seqq.* De inopia, qua Roma premitur, iterum aliquid memorat; illi etiam orbitatis causam tribuit, & e diverso Helvetiorum *πολυπαιδίαν* prædicat, atque allato Genevensium exemplo confirmat. Sic fœcunditatem matrimoniorum a victus commoditate promoveri, mendicitate putat impediri. De conversatione & urbanitate Romæ usitata, & ut nullus familiaritati & infucatæ amicitiæ locus ibi facile esse possit, videri potest *p. 185. & seqq.* ubi & *Christinæ Suecorum* reginæ magnum extat elogium. Grata etiam recordatione recolit Autor humanitatem, qua exceptum se Romæ fuisse prædicat a Jesuitis suæ quoque nationis, licet non ignaris, quæ Autor de Ecclesia & sede Romana satis libere scripsisset.

De se-

De ſexu monialium duarum, ante biennium ex fœminino in maſculinum mutato, relatio extat p. 201, teſtimonio Hovvardi Cardinalis (cujus laus non omittitur) confirmata. Addit Autor hac occaſione aliam hiſtoriam de puella Genevenſi, quæ auditus uſum, cum a nutrice ſurda lactaretur, perdiderit, & aliquod loquelæ genus ex motu labiorum in aliis obſervato poſtea didicerit.

Epiſtola quinta & ultima, de Maſſilia ſplendido Galliæ emporio, aliisque in Provincia Narbonenſi viſu dignis quædam præfatus, paucis etiam verbis ſummam violentiam, quam Reformati in Gallia paſſi ſunt, indicat, tanto quidem majori, ut teſtatur, animi dolore, quia quicquid geſtum eſt, principiis Romanæ Eccleſiæ & ſtudio totius cleri Gallici tribui debeat, & innumeris panegyricis ab omni autorum bonorum malorumq; genere celebretur. Non negat, etiam ex illa parte moderatos quosdam viros inveniri, quibus iſta non placeant, ſed paucos eſſe, & qui contradicere non auſint. Romæ quidem publicæ approbationis & lætitiæ ſigna non fuiſſe edita, ſed factionis potius Hiſpanicæ, quam Pontificis, repugnantia: hunc enim probaſſe omnia, nec niſi duos Cardinales contra ſenſiſſe, Eſtræi Cardinalis teſtimonio aſſerit. Regi Chriſtianiſſimo minus imputanda eſſe exiſtimat, quæ acta ſunt, quam ejus religioni: dolendum potius, quod hujo præjudiciis a teneris occupatus, & ad exequenda illa inductus fuerit, quæ cum regulis religionis ſuæ congruere judicarit. Ex Gallia Genevam reverſus Autor, cum aliquem Anglorum numerum ibi reperiret, in domo quadam permiſſu Magiſtratus concionatus eſt, & Liturgiam ritu Anglicano celebravit. Placuiſſe id refert Genevenſibus, hosque doluiſſe, quod ob res haud magni momenti, ad regimen externum & ceremonias pertinentes, inter Anglorum & Helvetiorum eccleſias diſſidia foveantur; duos ex Eccleſiæ Genevenſis miniſtris ſpeciatim collaudat, *Turretinum & Tronchinum.* Subjungit denuo quædam Helvetica, in reditu ex Italia obſervata. De picturis Holbenii & aliis, quæ Baſileæ conſpiciuntur, non imperite judicat, item de bibliotheca & de MS. & nummis. Sed graviora ſunt, quæ de ſtatu civitatis commentatur, & de ſtupendi operis munimento, quod Gallicis auſpiciis & ſumtu ingenti, Hunningæ prope Baſileam extruitur, freno totius regionis. *Argentorati* præſentem ſtatum p. 238. *& ſeqq.*

describit; Lutheranorum ceremonias non improbat, nisi quod tecto capite hymnos cani indecens esse dicit, & pro insolito habet, quod ad nomen Spiritus Sancti reverentiæ signa edantur, sicut ad Christi. Religionis promissam libertatem sic satis servari refert, parumque ibi proficere enormem conversionum methodum. Secundo Rheno inde descendens Philippoburgum, Spiram & Palatinatum Heidelbergensem vidit, & paucis descripsit. Laudat instituta quædam Caroli Ludovici El. Palatini; inter alia simultaneum illud, quod Manhemii introduxit, religionum diversarum exercitium in æde Concordiæ dicata. Non minus celebrat, qui nunc regnat, Electorem Seren. eo etiam nomine, quod suæ licet religionis observantissimus, promissam tamen subditis libertatem sacrorum fideliter præstet; quod exemplo quodam notabili p. 256 confirmat. Amœnitatem regionis illius vehementer deprædicat; de Francofurto etiam non contemnenda memorans p. 258 *& seqq.* Dolet (p. 260), quod Wormatiam & in ea urbe locum non viderit, in quo Lutherus tantum zelum ostenderit pro defendenda causa Dei, cujus, ut scribit, felicissimum instrumentum fuerit. De Moguntia agit p. 261 *& seqq.* & inde de tractu ad Rhenum usque ad Confluentes Mosellæ; de hac urbe agit p. 267, & de Bonna p. 268, inventoque ibi obsidionis ultimæ tempore thesauro aureorum nummorum, ad Romanorum numismatum formam effictorum p. 269; de Colonia Agrippina, p. 271 *& seqq.* de Dusseldorpio aliisque p. 275 *& seqq.* Neomagum denique Geldriæ urbem, in qua mense Majo 1686 postremam hanc composuit epistolam, ob defensionem commendat, quam prima adversus Gallorum copias in nupero bello ausa fuit, qua tempus Batavis dedisse dicit, ut ex consternatione sese colligerent, & res suas in melius restituerent. Belgii descriptione supersedet, quam ex libro incomparabili *Templii* Equitis Angli petendam suadet. Egregium inde encomium *Ser. Aurinci Principis* subjungit, magno cum judicio, nec minori eloquentia, p. 279. *& seqq.* Ex additamentis, quæ in titulo libri indicantur, quædam jam tetigimus; reliqua ad res Helveticas & Italicas spectant, inter quæ memorabile est, quod de Pontificis hodierni inventis, ad minuendum æs alienum, a prædecessoribus (constitutis, quos vocant, Montibus) contractum legitur p. 308 *& seqq.*

CHRI-

Digitized by Google

CHRYSOSTOMI EPISTOLA AD CÆsarium Monachum, cum tribus Epiſtolicis Diſſertationibus Jacobi Basnage.

Trajecti ad Rhenum, ex officina Franciſci Halma, A. 1687, in 8.

REcenſuimus in Actis noſtris menſe Januario a. 1683 p. 25. de illa Chryſoſtomi epiſtola ab Emerico Bigotio edita, ſed a Theologis Pariſienſibus ſuppreſſa, expoſtulationem anonymi, quem *P. Allixium* paſtorem olim Charentonenſem, nunc Londini commorantem eſſe, Cl. *Petrus Belus* in epiſtola addita *Deckhero* de ſcriptis adespotis, pag. 401. docuit. Hanc ergo Chryſoſtomi epiſtolam nactus clariſſimus Basnage eo, modo, quo a Bigotio & integra Latine, & cum fragmentis Græcis publicata fuerat, in gratiam eruditorum ſeorſim evulgavit, præfixis iis, quæ Bigotius in præfatione ſcripſerat, & Sorboniſtæ pariter ſuppreſſerant. In prima Diſſertatione Epiſtolica exponit, quomodo Bigotius Florentiæ inter Dominicanorum codices eam repererit, cenſores autem librorum, inter quos D. Faure iniqui conſilii auctor fuerit, quaternionis lacunam relinquentes eraſerint. Subripuiſſe tamen amicos exemplar Bigotianum, quod a doctiſſimo Eccleſiæ Anglicanæ Theologo (ut in præfatione ſcribit) in ſua adverſus Epiſcopum Meldenſem defenſione editum, ſecum communicarit Burnetus, quem tamen vana ſpe lactaverit monachus quidam Florentinus, qui ſe epiſtolam Chryſoſtomi integram Græco idiomate ſcriptam vidiſſe dixerat. Dehinc Notas in hanc epiſtolam a Stephano le Moyne promiſſas (ut in Actis noſtris menſe Februario a. 1686 p. 73. commemoravimus) præſtolatus, *hæreſeos Apollinaris*, cujus occaſione ſcripſit Chryſoſtomus, *hiſtoriam* eadem epiſtola pertexit. In qua originem & cauſam hæreſeos vix ullam ſeſe offerre ait, & quæ Sozomenus & Theodoretus aliique allegant, falſa eſſe conatur oſtendere, & veteres recentioresque hiſtoricos taxat, qui plerumque hæreſes auctorum vitiis potius, quam pondere rationum vileſcere volentes, vindictæ ſtudium, ambitionem, auri ſacram famem, omnium hæreſeon genitrices faciunt &c. Cecidiſſe igitur in hæreſin

Apollinarem putat ſine motivis externis, qualia vulgo fingunt, ſed arcano Dei judicio. Præcipuam ejus hæreſin fuiſſe dicit, Chriſtum corpus rationali anima deſtitutum induiſſe, quam prolixius tractat, cæteraque hæreſeos capita ipſi tributa examinat. Deinde diſcipulos ejus recenſet, inter quos agmen ducit Vitalis, Antiochenus Presbyter, a quo *Vitaliani* dicti ſunt. Variæ etiam inter Apollinariſtas ſectæ fuerunt; ſiquidem Polemius docuit, commixtam cum corpore divinitatē, & ſubſtantiarum confuſionem factam fuiſſe, unde *Polemianorum* nomen, quorum primipilus Timotheus Epiſcopus, toties a Patribus ipſisque Vitalianis exagitatus. Porro ex Apollinari ipſiusve diſcipulis nati dicuntur Antidicomarianitæ, Eutychiani, Monothelitæ & alii non pauci. Dehinc de refutatoribus Apollinaris agit, Athanaſio nempe, Damaſo, Ignatio in epiſtola ad Philadelphenſes, (quam propterea *νοθείας* accuſat,) Ephremo, Nazianzeno, Baſilio, Chryſoſtomo denique in hac ad Cæſarium epiſtola, quem tamen potius Polemii & Timothei aſſeclam, quam ipſum Apollinaris dogma petere, aliquot argumentis contendit. Subjicit denique, quæ ex Apollinariſmo elici ſoleant a Pontificiis contra Proteſtantes, & ab his viciſſim contra illos. Præcipue tamen de Euchariſtiæ controverſia agit, propter nobile Chryſoſtomi in hac epiſtola adverſus transſubſtantiationem teſtimonium, quod, poſtquam Chryſoſtomum auctorem habere iterum probaſſet, & eos qui Joanni Vinceſterienſi tribuerunt, refutaſſet, ex Reformatorum hypotheſi explicat, ſed ea ratione, quæ orthodoxæ doctrinæ damnum nullum adfert.

In altera diſſertatione epiſtolica tractat *de Syntagmate doctrinæ*, ſub Athanaſii nomine a viro clariſſimo Andrea Arnoldo Chriſtophori filio Pariſiis edito. Primo exhibet epiſtolam ſuam ad Cl. Baylium ex latina verſione noſtra, quam in Actis a. 1685 menſe Novembris p. 511. dedimus, & doctiſſimus Vir adoptionis jure propriam ſibi facit. Deinceps addit Arnoldi reſponſoriam, ſuamq; replicam. Nos quia illā epiſtolam dedimus, in gratiam Lectorum ſummā utriusq; inde nati opuſculi recenſere, operæ putamus pretium. Arnoldus in epiſtola ad Baylium exiſtimat, auctorem eſſe eundem, qui ſcripſit contra D. Pearſonium in cauſa Ignatiana. Decem vero capitibus reſponſionem ſuam comprehendit. (1) ſtatum contro-

ver-

Digitized by Google

versiæ esse dicit, utrum Syntagma S. Athanasii Archiep. Alexandrini esse possit. (2) Titulum Codicis Vossiani tamdiu valere, donec alius ostendatur, cum hactenus nec Romæ, nec Florentiæ alia exempla MS. reperta sint. (3) Quanquam *Quæstiones & Responsiones* codicis regii ad Sæc. IX pertineant, istud tamen seculum sine exceptione, ignorantiæ non esse accusandum, quo vixerint Josephus Thessalonicensis, Theodorus Studita, Nicephorus CP. Methodius, Petrus Siculus, Anastasius Bibliothecarius, Photius, Simeon Metaphrastes. Deinde præfectum monasterii diserte scribere, se non omnia credere monachis, quomodo ergo citaret scriptum suppositititium, vel citatum admitteret? (4) Se non audere dicere, neminem coævorum meminisse Syntagmatis, cum tot tantaque veterum monumenta amiserimus. Quod vero Athanasius ipse ejus non fecerit mentionem, mirum non esse, cum ipse petierit, ne sua edantur. (5) Ad objectionem de communitatibus monachorum respondet, sibi sufficere, quod Athanasius in vita S. Antonii monasteria enarret, & Nazianzenus in laudatoria Athanasii adducat μοναδικὰς καὶ μιγάδας, cum quibus consuetudinem habuit Athanasius. (6) Nihil efficere locum Codicis Theodosiani, quia Athanasius in vita S. Antonii Ascetas vult esse ἀκτήμονας. (7) Non bene se intelligere objectionem de decimis, atque cum Montacutio & Episcopo Oxoniensi existimare, eas ad Ecclesiam pertinere. (8) Socratis locum sibi non adversari, qui non scribat, sua demum ætate Alexandrinos sex septimanas jejunasse, sed tantum diversos quadragesimæ observandæ modos referat. (9) Conjugium clericorum non prohibuisse Athanasiũ in Syntagmate, neque ἀπέχεσθαι γυναικὸς id significare, quam in rem Canonem 3. & 4. Conc. Carthag. laudat. (10) Non Athanasium, sed Cyprianum duos libros ad Quirinum scripsisse. His allectus Basnage, epistolam bene longam ad ipsum Arnoldum exaravit, & postquam Pearsonii adversarium non se, sed Matthæum Roquanum esse dixisset, & nonnulla de statu controversiæ adnotasset, nova quædam suppositionis argumenta profert. I. Genuina Athanasii opera pauciſſima nobis superesse, etiamsi plurima tanto nomine decorata obtrudantur: cujus rei causam partim in Orthodoxos, propter Vandalicam persequutionem, ut Vigilius Tapsensis fecit, sub Athanasii nomine latitan-

tes; partim in Eutychianos, Neſtorianos & Apollinariſtas, Athanaſio ſuorum opera ſupponentes; partim in monachos deſcriptores conjicit, quos non mirum ſit, quædam opuſcula Athanaſio tribuiſſe, ut ſummam plerisque monachorum regulis vindicarent antiquitatem. Ac poſtremum hoc in Syntagmate uſu veniſſe obſervat, adeoque nihil Athanaſio inſcribi debere, quin prius acumine critico diſcutiatur, etiamſi plurimi codices nomen Athanaſii præferant, aut unicus duntaxat, quemadmodum in negotio Syntagmatis eveniſſe non diffiteatur Arnoldus. II. Quanquam fatetur, & aliquot exemplis probat, Athanaſium non ſemper validiſſimis rationum momentis ſibi reluctantem vel Arrianum vel Paganum oppugnare; monet tamen, illum acri pollere judicio, accurataque ſcribendi methodo ſemper uti; ſed in Syntagmate miſceri cœlum terræ. III. Plurima legi in ipſo Syntagmate, quæ perſonati Athanaſii drama procul dubio prodant: quippe jurare vetat, jurantemque vult necari: quum tamen ipſe Athanaſius juret in Apologia ad Conſtantium. IV. Vetat jejunium ſolvere quadrageſimale, quod tamen Athanaſii tempore ſolvi potuiſſe Spiridionis exemplum probat apud Sozom. lib. I. c. II. V. In abluendis hoſpitum pedibus duriſſimus eſt Syntagmatis auctor; omnes ſive monachos, ſive laicos, mercaturam exercere vetat; quorum utrumque ab Athanaſio alienum. Non vult etiam homines beſtiinas pelles induere, cum tamen Joannes Baptiſta in codicibus ſacris laudetur. VI. Putat Arnoldus, Syntagmati cum tractatu de virginitate, qui operibus Athanaſii inſeritur, convenire. Hinc argumentatur Basnage: *aut eſt Athanaſii tractatus de virginitate, aut non eſt; in quamcunque partem moveas pedem, Syntagma Athanaſii non eſſe jure concludam.* Ac primo quidem Eraſmo pollicem premit, librumque illum ut ſpurium rejicit, ob plurimas nugas Athanaſio indignas. Deinde poſito, auctorem eſſe Athanaſium, facilius concludi putat, Syntagma illi inſcribi non debere. Etiamſi enim ſtylus conveniat, præcepta tamen de mulierum conſuetudine & jejuniis in utroque occurrentia ſibi invicem repugnare. His obſervatis, epiſtolæ Arnoldi ad Baylium reſpondet, ſuſtinetque, codices MStos ita plerumque fuiſſe depravatos, ut genuina auctorum nomina ſemper referre non poſſint; & priusquam dictatorium proferatur

judici-

Digitized by Google

judicium, nulla aut saltem pauciſſima tituli habita ratione, tum operis materiam, tum ſcribendi methodum, tum ſtylum accurate perpendi debere. Seculum IX. inique ſibi non vapulare contendit, ac de Nicephoro, Theodoro Studita, & Simeone Metaphraſte in ſpecie agit. Silentium Patrum maxime valere docet, quod plurimi aſceticæ vitæ laudatores exſtiterint, qui magnum Athanaſii nomen procul dubio allegaſſent, & ſi Arnoldi reſponſio valeret, perire argumentum negativum tantopere a Dallæo, Pearſonio, Launojo defenſum. Addit, ſi non negare, monachos Athanaſii tempore reperiri; tales autem, quales in Syntagmate deſcribuntur, tum exſtitiſſe, inficiari, hoc eſt, qui religioſi obſequii cauſa carerent omni peculio, decimas ſolverent, quadrageſimam obſervarent, uxoribus abſtinerent. Singula prolixius exponit, & ut primum obrinçat, cum legem codicis Theodoſiani vindicat, tum vitam S. Antonii Athanaſio tribui non poſſe, plurimis argumentis ſtipatus adfirmat. Quo ad ſecundum monet, ſententiam ſuam circa decimas Arnoldo non fuiſſe ſatis compertam, quæ tamen in Actis noſtris accuratiſſime reddita fuerit. Sibi enim videri, Conſtantini temporibus decimas ſolvi non fuiſſe ſolitas. Unde ſequitur, auctorem Syntagmatis, qui vult illas a monachis deberi, Athanaſium non eſſe. Quod amplius in dies confirmat, quia Conſtantinus annonam clericis tribui juſſerit. Ad tertium pertinet, quod quadrageſima tempore Athanaſii non comprehenderit quadraginta dies, ut fit in Syntagmate. Cui probando multa congerit, & Socratis locum vindicat. Quartum denique de cœlibatu Monachorum ex clariſſimo Syntagmatis loco probat, aliumque non minus evidentem ex epiſtola Athanaſii ad Dracontium objicit, quo is monachos liberos genuiſſe adfirmat. Denique ſe circa Quirinum erraſſe fatetur, & Arnoldi amicitiam expetit.

Tertia Diſſertatio *Vindiciæ adverſus Simonium* continet, quarum occaſionem in præfatione ex *Methodorum Veteri Gallicani Examine* a ſe edito natam dicit, cui nonnulla adverſus Simonium inſerverit, qui vel ipſe vel ejus amicus, in præfatione novæ editionis Hiſtoriæ Criticæ quædam repoſuerit. Propterea Basnage hanc ſcripſit epiſtolam, in qua recenſenda breviores erimus, partim, quia in præcedentibus diutius hæſimus, partim quia hinc inde in

Actis

Actis noſtris pro & contra Simonium facientia produximus, nunc magis notabilia ſolum adnotaturi. Initio dolet, Simonium & Voſſium, neglecta veritatis cura, e mutuo convitiis inſectantes; dolet, Bochartum a Simonio inter etymologiſtas deprimi, cui tamen ipſe plurima debeat, ut prolatis aliquot exemplis fidem facit. Deinde præcipuam ejus opinionem de ſcribis Judæorum publicis, haud proletariis rationibus convellit, oſtenditque, Simonium nihil aliud agere, quam ut Scripturam deprimat, traditionem evehat. Porro creationis ex nihilo ſententiam ſola traditione non niti, ex Moſe & Paulo probat, ſuamque opinionem de multis Joſephi a ſcriptoribus ſacris tam crebro diſſentientis erroribus vindicat, & Uſſerii dictum allegat, Joſephum Hiſtoriam ſuam elucubraſſe eadem ratione, qua Xaverius Evangelium edidit apud Perſas. Deinceps confutare adgreditur Simonium, magnas circa varias lectiones difficultates inique creantem, difficultatem intelligendi Scripturas propter ignorantiam Ebraicæ linguæ objicientem, & Scripturam per Eſdram reſtitutam vel ſaltem in unum volumen compactam & a corruptelis vindicatam ſtatuentem. Tandem a pag. 202. usque ad finem nonnulla diſſerit de Hiſtoria Critica fidei Orientalium, ſub D. de Moni nomine a Simonio edita, quæ obſervatu maxime digna judicamus, præſertim, quoniam illud Simonii opuſculum in Actis noſtris a. 1684 menſe Novembri p. 490 recenſuimus. Res ſic ſe habet. A plurimis annis Simonius id elucubraverat, & typographo exeudendum commiſerat, qui, ut facilius ederetur, ſcribæ elegantiori manu deſcribendum mandavit. Et cum ob difficillima apud Gallos his in rebus tempora ſub prælo ſudare non potuerit, codicem ſuum recepit Simonius, dum alter apud litteratum virum detinebatur. Tandem mutato titulo & nomine prodiit, quem Basnage cum MS. codice conferens multa omiſſa, multa immutata, multa etiam obliterata deprehendit. Quædam de traditionibus, Sacramento Euchariſtiæ, imaginibus, confirmatione, purgatorio, aliisque magni momenti rebus deſcripſit, ut Simonius, re comperta, quo caſu, quove conſilio id actum fuerit, nobis aperiat, quem incredibile ſit, ſpe lucri cum Epiſcopis Gallicanis in gratiam redire volentem hæc immutaſſe.

CLAU-

CLAUDII RUTILII NUMATIANI GALLI Itinerarium, integris Simleri, Caſtalionis, Pithœi, Sitzmanni, Barthii, Grævii aliorumque Animadverſionibus illuſtratum ex Muſeo Th. J. ab Almeloveen.

Amſtelædami, apud Joh. Wolters, 1687, in 12.

CLaudius Rutilius Numatianus Gallus, cum ex urbe Roma, in qua ampliſſimis muneribus defunctus fuerat, in Galliam ad avitos lares reverteretur, imitaturus exemplum multorum veterum, ut Julii Cæſaris, qui Hiſpanienſe; Trajani Imperatoris, qui Dacicum; Alexandri Severi Auguſti, qui Perſicum; Horatii poetæ, qui Brunduſinum; Ovidii, qui Mileſium; Firmiani, qui Africanum itinera ſcripſerunt, libellos duos de reditu ſuo Roma in Galliam anno ab U. C. M CLXIX, ſive ſecundum eruditorum aliquot calculum, anno Chriſti CCCCXVII, compoſuit. In quibus præter urbem Romam, *quam ita ſcite, ornate, elaborate, vere & prudenter, elegantiſſimo eruditiſſimoque encomio celebravit, ut nihil ab horum temporum ſcriptore elaboratius & ornatius fieri poſſe* exiſtimet Onuphrius Panvinius; multa loca accurate & egregie deſcribit, ac quædam cognitione non indigna, ſive hiſtoriam ſive elegantiam ſpectes, immiſcet. Quamobrem & ſubinde eruditiſſimi Viri huic itinerario, capite licet atque cauda detruncato, quod dolendum! in lucem proferendo, emendando aut illuſtrando operam impenderunt ſuam. Quod cum obſervaret clariſſimus vir Th. J. ab Almeloveen, ſciretque inter varias editiones nonnullas celeberrimorum virorum commentariis eſſe adornatas, ſummum, ut ipſemet in præfatiuncula ad lectorem præmiſſa refert, quod potuit, adhibuit ſtudium, ut tandem vel ſemel, quid eſſet præſtitum perſpiceret: cujus gaudii quum nunquam ſe videret, niſi illa Commentaria conjunctim eſſent edita, fore participem; ſubrepſit edendorum horum omnium amor, qui quotidie ita eum urſit, ut quemvis pene ſuper illo autore conſuleret, quo deſiderio demum ſuo poſſet fieri ſatis. Poſtquam itaque rariſſimum & comparatu difficillimum Joſephi Caſtalionis exemplar, apud virum celeberrimum J. G. Grævium,

qui ſuas animadverſiones accuratiſſimas adjecit, offendiſſet, aliaque ab aliis amicis conjunctioribus obtinuiſſet, nova eaque nitidiſſima Itinerarii a Rutilio conſcripti editione orbem litteratum ſibi devincire ſtuduit. In qua præmiſſis ex Giraldo, Onuphrio Panvinio, Voſſio & Barthio de Claudio Rutilio teſtimoniis atque elogiis, ejusdem duos libellos accurate recenſet, deinde Joſiæ Simleri, Joſephi Caſtalionis, P. Pithœi, Theodori Sitzmanni, Caſparis Barthii & J. G. Grævii, omni eruditionis genere refertas animadverſiones exhibet, & ſua tandem obſervata cum tabula Geographica, iter a Rutilio confectum ob oculos ponente ſubjungit.

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ ΣΑΜΟΣΑΤΕΩΣ ΑΠΑΝΤΑ.

LUCIANI SAMOSATENSIS OPERA

Græco-Latina, cum doctorum virorum Notis,
ex recenſione Joh. Georgii Grævii.
Tomis duobus.

Amſtelodami, apud Boomium aliosque 1687, in 8.

NEminem ex Græcis Latinisque Scriptoribus in deprehendendis coarguendisque hominum impoſturis, ac infectandis vitiis, ingenio & eloquentia LUCIANUM ſuperaſſe conſtat; ac quicquid vel nigri ſalis Momo, vel candidi Mercurio tribuitur, omne in eo uno copioſiſſime reperiri, in confeſſo eſt apud eruditos. Priſcæ ſane comœdiæ dicacitatem eum retuliſſe agnoſcimus, verum citra petulantiam, feſtivoque lepore omnia hominum genera, mores & actiones perſtrinxiſſe, dum nihil vel obiter attigit, quod non aliquo feriret ſcommate: præcipue Philoſophis infeſtus, atque inter hos Pythagoricis potiſſimum ac Platonicis ob præſtigias, Stoicis item propter intolerandum faſtum; ut recte annotavit Erasmus in *epiſtola ad Chriſtoph. Urſewicum*, qua ei latine redditum Luciani *Somnium* Londini 1504 dedicavit. Factum hinc, ut *maledici* nomine paſſim ferretur, *Athei* etiam cognomen ipſi inderetur, quod pari libertate Deos gentilium & inſanam horum multitudinem irrideret, qua Stoicorum ſupercilliis & Philoſophorum omnium barbis illude-

Digitized by Google

illudebat: dignus ſane, qui ob ingenii feſtivitatem, mirificam elegantiam, & variæ doctrinæ copiam, eruditorum manibus aſſidue verſetur. Hi igitur ne tam utili auctore careant, poſtquam editiones inde usque ab anno 1496 (quo primi Florentini typi eam procuderunt) diſſeminatæ diſparuiſſent, doctiſſimi celeberrimique viri *Joannis Georgii Grævii*, bonis literis poliendis juvandisque aſſidue intenta cura providit, & nitidiſſimis typis chartisque ac forma commodiſſima recuſum Lucianum Græcolatinum dedit. In exprimendo Græco auctoris textu, & jungenda ei Latina interpretatione typographi ſecuti ſunt Salmurienſem anni 1619 editionem, a *Johanne Benedicto* Medico & Græcarum literarum in iſthac Academia Profeſſore adornatam; qui priorum interpretum Thomæ Mori, Eraſmi, Melanchthonis, Jac. Micylli, Gilb. Cognati, Vinc. Obſopœi, Boleri, Luſcinii, Birckheimeri, & aliorum verſiones, (quas editiones, *Baſileenſis 1563* & *Pariſina 1615* exhibent) recognoverat, emendarat, & maximam earum partem ipſe contexuerat; Græcum etiam contextum, ubi mendoſa fuerat viſa lectio, vel ex collatione variorum Codicum, vel ex proprio ingenio, emendaverat. Sed quandoquidem ardua res eſt, fatente ipſo Benedicto, eadem elegantia eademque feſtivitate, qua Græce legitur, auctorem hunc Latinum dare; meliorem interpretationem Latinam, quam quæ hactenus extat, (Gallica enim *Ablancourtii* ſua laude neutiquā privanda, nunc in examen non venit) culto huic Scriptori convenire cenſet Grævius, ac ſatis magnum patere hic campum Græca doctis induſtriam exercendi. In quo usque dum eorum aliquis decurrat, & omnibus numeris abſolutam interpretationem Latinam concinnet, hac interim, eleganti ſane & polita, ac uſui ſplane accommodata editione Græviana, inſigni cum jucunditate & emolumento uti licebit: quippe quæ priores omnes quotquot conſpeximus, *Florentinam* puta 1496, *Venetam* Aldi 1503, *Baſileenſem* priorem 1555, (quæ Græca ſaltem Luciani exhibent) tum *Baſileenſem* poſteriorem 1563 cum Gilb. Cognati & Joh. Sambuci annotationibus, *Pariſienſem* Joh. Bourdelotii in fol. 1615, & *Salmurienſem* Joh. Benedicti in octav. 1619. longe ſuperat, non formularum ſolum chartæque nitore, ſed clariſſimi Editoris ſtudio, quo omnia quæ exornando Luciano conducere videbantur, undique ſunt congeſta. Cuivis enim, prout animad-

verſionibus vel notis illuſtratus eſt a viris doctis, loco adjectæ ſunt pagellisque ſubjectæ *Gilb. Cognati*, *Theod. Marcilii*, *Joh. Bourdelotii*, *Boivinii*, *Jac. Palmerii*, *Ægidii Menagii*, *Franc. Guieti*, *Joh. Th. ab Ameloveen*, & *Tan. Fabri* annotationes emendationesve; ipſius autem celeberrimi *Editoris* & *Jac. Gronovii*, tum & *Tan. Fabri* in Timonem Notæ ſingulis tomis ſunt annexæ; niſi quod integrum ſuum commentarium ad *Pſeudoſophiſtam* ſeu *Solæciſtam* paginis in contextu Auctoris *Tom. II. p. 729. & ſeqq.* ſubſtravit: quam rationem in *Lamberti* etiam *Barlæi* notis ad Timonem *Tom. I. p. 51. & ſeqq.* & *Tan. Fabri* notis ad narrationem de morte Peregrini *Tom. II. p. 559. & ſeqq.* & *Jac. Tollii* notis ad libell. de non temere credendo calumniæ *Tom. II. p. 395 & ſeqq.* tenendam cenſuit Grævius: qui *Scholiaſten* etiam *Græcum* antea nondum editum, a Cl. Iſaaco Voſſio, cui maxima Manuſcriptorum hujusmodi copia ſuppetit, ex Anglia miſſum, adjiciendum putavit, cui emendate excudendo operam dedit *Joh. Clericus*.

Hunc in modum adornata *Græviana* editio, quandoquidem cum *Benedictina*, ſi Græcum autoris contextum & interpretationem Latinam reſpicias, prorſus convenit & ad iſtius rationes compoſita eſt; hæc vero (paſſim indicante Grævio & Gronovio) ita comparata, ut tam in Græcis auctoris verbis plurima menda ſupersint, quam in Latina Interpretis verſione non bene ſibi omnia conſtent, & prioribus verſionibus vix ſaniora exhibeat, in quibus non adeo magna adhibita ſit diligentia; optandum ut ii quibus hæc ſtudia cordi ſunt, quique linguæ Græcæ cognitione ac ingenio valent, & codicibus inſtructi ſunt vetuſtioribus manu exaratis, huic Auctori venuſtiſſimo expoliendo manus admoveant. *Tanaquillum Fabrum* certe eo animo fuiſſe, & de univerſis Luciani operibus eum nova interpretatione edendis cogitaſſe; ipſe in præfatiuncula libello *de morte Peregrini* 1653 Pariſiis edito præfixa *p. 1.* indicat: unde etiam intelligimus, in Regia Bibliotheca Pariſina jam eo tempore *tres Mſſ. Codd.* Luciani extitiſſe; quorum mentionem etiam fecerat Bourdelotius *Præfat. Notar.* qui in Memmiana quoque Bibliotheca Mſſ. Codd. Luciani extare ſubinnuit. Hos, & qui alibi latent alios, conferre, indeque genuinum LUCIANUM proferre, omnino e re & commodo literarum fuerit. *Multa ſunt* (ita claudit com-

dit commentationem modo indicatam Faber *p. 82.*) *in Græco corrupta, quæ non quivis videt; ſed ad ea emendanda, doctorum hominum reſponſa, & Codices manuſcripti multum adjumenti adferent: diligens præterea veterum lectio, & aſſidua cum Luciano familiaritas. Et certe is eſt hic ſcriptor, qui venuſtiorum, quantum eſt hominum ſtudio atque opera excoli debeat atque expoliri; quippe ipſe venuſtiſſimus, judicii acerrimi, orationis puriſſimæ, doctrinæ elegantis, veri, ſi quisquam alius, diligentiſſimus inveſtigator & ſæpe repertor.*

ÆGIDII MENAGII POEMATA. BATAVA editio.

Amſtelædami, apud Henr. Wetſtenium, 1687, in 12.

INter ævi hujus poetas, qui ambiguam faciat *Ægidio Menagio* palmam, haud facile reperitur quisquam. Ac habet is præ cæteris hoc præcipuum ac plane ſingulare, quod & Latini Græcique carminis elegantia, veteribus poetis proxime accedat, & Italici ac Gallici ſermonis venuſtate vix ulli, etſi carminis pangendi arte præſtabili, in utraque gente cedat. Quod ex *Poematum* ejus libro intelligi poteſt, ſepties antehac excuſo, hoc anno octava editione in Belgio iterum impreſſo. Præterquam vero quod poſtrema hæc editio priores cultu & elegantia æquat, iisdem eſt anteferenda, quod plura exhibet, ea nempe quæ intra hos ſeptem annos a feliciſſimi Poetæ ingenio profluxere, ſuaviſſima carmina; ut proin *prioribus auctiorem & emendatiorem* hanc eſſe editionem, *eamque ſolam ab ipſo Menagio agnoſci*, libelli titulus haud immerito præ ſe ferat: nec ineleganter Jo. Commirius e Soc. Jeſu vates cecinerit:

Et novus & vetus eſt docti liber iſte Menagi,
Quem cupida verſas, Lector amice, manu.
Res titulique manent: ſed ſi, quos addidit ipſe,
Reſpicias cultus, dixeris eſſe novum.

JUGEMENS DES SCAVANS SUR LES Principaux ouvrages des auteurs.

id eſt

Judicia Eruditorum de primariis scriptis Autorum. Tomus IV, poetas complexus. Parisiis, apud Antonium Dezallerium, 1686, 12. maj. Volumina quinque.

JUdiciorum horum collectionem Cl. Viro *A. Bailleto*, (quem *Thuanus*, si viveret, *Balletum* vocaret,) *bibliothecæ Lamoniane præfecto*, orbem literarium debere, in superioris jamjam anni Actis *p. 251.* innuimus, cum de tribus prioribus operis pulcherrimi tomis verba faceremus. De *quarto* nunc nonnulla differenda erunt, qui *de poetis* agit, eadem fere methodo, qua præcedentes tomos contextos esse, citato loco diximus. *Quinque voluminibus* absolvitur. Horum *primum* (post *apologiam* pro Authoris instituto, celeberrimo *Menagio*, satyricoque cuidam anonymo oppositam,) præfixam habet præfationem prolixam de genio quorundam e modernis poetis. Nos missis iis, quæ privatas Bailleto cum *Menagio* clarisque viris aliis hodiernum superstitibus intercedentes simultates concernere videntur, ea excerpamus, quæ generatim Author monuit.

Queritur scilicet, hos qui Christo nomen dederunt, ab amoribus impudicis argumentum ornatumve carminis petere, adeo ut nec tragœdiæ ulli hodie honos suus constare putetur, nisi amoribus referta sit, quos ipsa veterum gentilium severitas cothurnis incedere, graviter tulisset. Vetat occentari sibi illud Catulli:

— Castum esse decet pium poetam
Ipsum: versiculos nihil necesse est.

Opponit Christi effata, quibus de quovis otioso verbo rationem reddendam olim prædixit, ac impura verba ex impuro corde oriri docuit, Matth. XV, 11. 18. 19. Negare equidem non ausus est Bailletus, non unum poetarum moribus castigatioribus, ac quidem stylo, usum esse. Refert imo hanc in rem exempla tum *Guilelmi Sallustii Bartasii*, in quo ineptis verborum ampullis turgens scribendi genus non minus ac simplicitatem morum notavit *Thuanus*; tum *Remigii Bellaquei* (Belleau), qui etsi *Sammarthano* teste, sobrietatis studiosissimus esset, *Anacreontem* summo studio Gallice loqui docuit. Magis mirum videtur,

Johan-

Digitized by Google

Johannem Baptiſtam Manſum, poetam Neapolitanum (mortuum 28. Dec. 1645. ætatis 84) inter flagra & horrenda pœnitentiæ exercitia, erotica ſua meditari ſolitum fuiſſe. Quicquid tamen horum ſit, difficulter ſe adduci patitur Bailletus, ut quemquam mentis affectus intemeratos ſervare poſſe credat, dum amantium affectus ore aut calamo exprimere ſatagit. Urget porro exempla *Bembi Cardinalis*, *Mureti*, *Foppii*, *Schettenii de Aezma*, *Ambr. Franci*, *Barthii*, *Gebhardi*, *Rob. Keuchenii*, *Lindenbergii*, *Zach. Lundii*, *Sigiſm. Jul. Mynſingeri*, *Rein. Neuhuſii*, *Gabr. Schneideri*, *Mich. Virdungi*, *J. Ang. Werdenhagenii*, qui carmina ſua liberius ſcripta non niſi ſub *JUVENILIUM* titulo edi voluere, forte, quod juventutem ſuam facilius eam veniam impetraturam ſperarint, quam maturiori ætati multi negare potuiſſent. Commendat *Franciſcum Petrarcham*, *Petrum Aretinum*, *Joachimum Bellajum*, *Ronſardum*, *Muretum*, *Lopez de Veja*, *Anſaldum Ceba*, *Octavium Rinuccinum*, *Gabrielem Altilium*, *Johannem Mareſium de ſano Sorlini* (Desmareſts de S. Sorlin) *Brebeufium*, aliosque, eo nomine, quod minimum ante mortem reſipuerint, & ſanctius argumentum, quam cui hactenus aſſueti fuerant, decantandum quæſiverint.

Invehitur hinc in illos, qui a veterum poetarum ſimplicitate receſſerunt, poemataque ſua exararunt figuris ararum, ovorum, globorum, cuborum, pyramidum, calicum, thronorum, pileorum, alarum, & quæ hujus generis alia ſunt. Non ignorat tamen, quod & olim *Doſiadas Rhodius* aram ex verſibus ſtruxerit, & *Simmias* ovum poeticum excluſerit.

Gravius adhuc animadvertit in illos, qui alluſionibus ad nomina propria delectantur. Illud argutiarum genus poſt *Barthium* obſervat non ante in literarium orbem irrepſiſſe, quam ex quo cum *Claudiano* genuina poeſis expiraſſet.

Detonat denique in poetas tantum non omnes, qui ſibi quicquid libuerit licere putent, adeo ut ex virtuoſo flagitioſum, ex flagitioſo viciſſim virtuoſum effingant, prout cœci venalesve affectus aut calumniandi pruritus juſſerint. Notat heic tum *Maynardum*, tum *Nicolaum Boileau Deſpreaux*. Illum, quod tum in blanditiis, quibus *Richelii* viventis liberalitatem mereri nitebatur, tum in invectivis, quibus mortuo Cardinali ingratitudinem vitiaque alia expro-

exprobrarit, modum neſciverit: Hunc vero, quod in Satyris *Petrum Pelleterium* paraſiti imagine deridendum propinarit, quem tamen non niſi domi ſuæ cœnaſſe prandiſſeque conſtet.

Hæc aliaque id genus præfatus, autores ipſos, de quibus agere voluit, aggreditur. Præmittit aliquot decadas illorum, qui *de Arte poetica* aliquid, ſeu prorſa, ſeu vorſa, commentati ſunt. Hos excipiunt ipſi *Poetæ ultra ſeſquimille. Moſen* iis honoris gratia ducem dedit Bailletus. Proxime iſtum excipiunt *Græci*, Homerus, Heſiodus, Sibylla, Alcman, Archilochus, & quotquot ante illud tempus floruere, quo univerſa tandem Græcia Romanum jugum ſubiit.

Volumine *altero* habentur *Latini*, qui inde a bellis Punicis usque ad ſeculum, quo *Dantis* & *Petrarchæ* auſpiciis bonæ literæ refloruerunt, inclaruere; admixtis *Græcis* nonnullis, qui ſub Imperatoribus Romanis ac CPlitanis ſcripſerunt, quales ſunt Ezechiel Tragœdus, Oppianus, Babrias, aliique. Reliqua volumina poetas modernos enumerant, qui inde a *Dantis Aligerii* ætate ad noſtra tempora, *Græca*, *Latina*, *Italica*, *Gallica*, *Hiſpanicæve* carmina condiderunt, cujuscunque gentis ipſi fuerint. Incipit igitur volumen *tertium* a *Dante*, anno 1321 vel 1325 mortuo. Nihilominus cum ad *Alanum Charterium*, anno 1458 denatum, Bailletus deveniſſet, *Helinandum*, *Guiotum*, pluresque alios Gallicos poetas ipſo Dante vetuſtiores, obiter commemorandos duxit. In volumine *quarto* primum locum ſortitus eſt *Torquatus Taſſus*, in quinto *Paulus Scarronius*.

Inter recentiſſimos Galliæ vates, de quibus Bailletus egit, *Plejas* potiſſimum *Pariſienſis*, quam vocant, noſtros in ſe oculos merito convertit. Notiſſima eſt *Plejas* Poetarum *Romana*, quam & a patrono *Alexandro VII* Pontifice, *Alexandrinam* vocitarunt. Conſtituebant eam *Auguſtinus Favoriti*, *Apollonius Florens*, *Natalis Rondininus*, *Virginius Cæſarinus*, Itali; *Ferdinandus de Furſtenberg*, & *Joh. Rutgerus Torck* Germani; *Stephanus Gradius* denique Raguſanus. Diſparuit ea penitus, ex quo ultimi illorum, *Favoritus* Innocentio XI a Steganographiis explicandis, & *Furſtenbergius* Monaſterienſium & Paderbornenſium epiſcopus vita exceſſerunt. Horum obitus locum dedit novæ poetarum Latinorum *Plejadi*, quam conſtituunt *Renatus Rapinus*, *Johannes Commi-*

rius,

rius, *Carolus de la Ruë* Jeſuitæ; *Joh. Bapt. Santolius* (de Santeuil) canonicus regularis S. Victoris; *Ægidius Menagius* abbas ſecularis; laici item bini, *Carolus Pererius* (du Perier) eques, & *Petrus Petitus* medicus. Bailletus author eſt, non paucos deſideraſſe, ut Geleb. *Petrus Daniel Huetius* inter Plejados aſtra locum occuparet, itemque hoc daret precibus Cl. *Joh. Georgii Grævii*, ut poemata ſua in unum volumen collecta publica luce frui pateretur. Dubitat autem vehementer, utrum alterutri horum votorum unquam ſit ſatisfacturus *Huetius*, ex quo in ſedem epiſcopalem *Sueſſionum* evectus, ſanctioribus diſtineatur occupationibus; etiamſi nihil ſcripſerit, cujus eum pudere oporteat, ſi vel ipſum thronum Papalem conſcendere ipſi contingeret. Inter poetas vernaculos nomen etiam profitentur hiſtoriographi illi duo regii, *Joannes Racine* & *Nicolaus Boileau Deſpreaux*, quorum ille inter Tragœdos, hic inter Satyricos parem hodie non habere putatur. Memoratu digna videtur ratio, quam Potentiſſimo Galliarum Regi ſuaſiſſe refert Noſter, ut poſteriori huic munus Hiſtoriographi ſui crederet. Plus ſimplici vice nimirum audiverat, vereri ſuos, ne *LUDOVICUS MAGNUS* ſeræ poſteritati *heros* quidam *fabuloſus* videretur, eo quod veritas ab eo geſtorum magnitudinem omnium, quæ in fabulis veriſimilia habentur, longe transſcendat. A Satyrico ergo illo potiſſimum hiſtoriam ſuam condi voluit, quod facilius fidem ſperaret inventurum ſcriptorem, qui dudum mordaciſſimis ſuis ſcriptis capitalem adulationis ac diſſimulationis hoſtem ſeſe probaſſet.

Properamus ad operis finem, quo Polyhiſtor noſter breviſſimis indicat tum nomina *Poetriarum* quarundam, (inter quas ætate, non meritis, poſtremæ ſunt *Mademoiſelle de Scudery*, *Aurelia Fedeli*, *Madame de Houillieres*, ac *Mademoiſelle de la Vigne*,); tum pauciſſimos qui *Germanicam*, *Polonicam*, *Danicam*, *Suecicam*, *Belgicam*, *Anglicam* denique poeſin excoluere. Quod autem Poetas Anglos attinet, penuriam Bailleti facile compenſabit *Guil. Winſtanlæus*, de quo nunc pluribus agendum erit.

THE LIVES OF THE MOST FAMOUS Engliſh Poets, &c. i. e.

Vitæ celebriorum Poetarum Anglorum, ſive, Honor Parnaſſi, monſtratus in Specimine brevi ex operibus ſcriptisque ducentorum fere, qui inde a Guilielmi Conqueſtoris tempore, usque ad modernum Britanniarum Monarcham JACOBUM II floruerunt, conſcripto a Guilielmo Winſtanley.

Londini, impenſis Samuelis Manship, 1687, in 8.

NOn poſſumus non autoris literatiſſimi ſtudium vehementer approbare, quo *civium ſuorum poeſeos laude florentium vitas ac opera* recenſuit. Neque vero ſatis eſſe putavit, ſingulorum, *ævum*, *patriam*, *geſta* memorabiliora, *mortem*, *poematum* denique *titulos* ſuccincte enarraſſe. Quin ubivis interſpergenda cenſuit *excerpta* quædam e potioribus Poetæ operibus, ut iis, quibus ipſa opera inſpicere non licet, iſthinc ſaltem de authoris ingenio judicare liceret.

Principem locum dedit *Roberto Gloceſtrenſi* & *Richardo Eremitæ*, quorum uterque ſeculo XIII ineunte obiit. Sequuntur ejusdem ſeculi poetæ *Joſephus Exceſtrienſis* ſeu Iſcanus, *Michael Blaunpain*, *Matthæus Pariſienſis*, *Alexander Nequam*, *Alexander Eſſebius*. Ex iis, qui ſeculo XIV vita functi ſunt, *Robertus Baſtonus*, *Henricus Bradshavv* ac *Havillanus* ſoli comparent. Excipiunt hos, ex XV ſeculo *Joh. Goverus*, *Galfridus Chaucerus*, *Johannes Lydgate*, *Joh. Hardingus*. Poetas ſeculi XVI & XVII univerſos enumerare tædioſum nimis eſſet; niſi univerſi pene Italis, Gallis, quin & noſtratibus ne ſolo quidem nomine innotuiſſent. Memorantur igitur autori noſtro ex ſeculo XVI, *Robertus Fabianus*, *Joh. Skeltonus*, *Guil. Lilius*, *Thomas Morus*, *Henr. Hovvard*, Comes Surriæ, *Thomas Wiat*, *Chriſtoph. Tye*, *Joh. Lelandus*, *Thomas Churchyard*, *Joh. Higgins*, *Abrahamus Fraunce*, *Guil. Warnerus*, *Thomas Tuſſerius*, *Thomas Stovv*, *Th. Lodge*, *Robertus Greenius*, *Thomas Nash*, *Philippus Sidneus*, *Fulco Grevil*, *Edmundus Spenſerus*. Ex mortuis denique noſtro ſeculo commemorandos Winſtanlæus putavit *Johannem Haringtonum*, *Joh. Heyvvoodum*, *Georgium Peel*, *Joh. Lilium*, *Guil. Wagerum*, *Nic. Bertonum*, *Thomam Kid*, [in cujus vita coætanei

ejus

ejus *Thomas Watſonus, Th. Hudſonus, Joh. Markhamus, Th. Achelly, Joh. Weever, Ch. Middletonus, Geo. Turbervilius, Henr. Conſtable*, ac *Johannes Lane* laudantur,] *Thomam* porro *Overbury, Michaelem Drayton, Joſuam Sylveſtrum, Samuelem Danielem, Georg. Chapmannum, Robertum Baronium, Lud. Carlisle, Joh. Ford, Ant. Brevver, Henr. Glapthornum, Joh. Davis, Joh. Donne, Richardum Corbet, Benj. Johnſonium, Fr. Beaumontium* ejusque collegam *Joh. Fletcherum, Guil. Shakeſpeare, Chriſtoph. Marlovv, Bartonum Holyday, Cyrillum Turney, Th. Middletonum, Guil. Rovvley, Thom. Deckar, Joh. Marſtonum, Gaſp. Main, Jac. Shirley, Phil. Masſingerum, Joh. Websterum, Guil. Brovvn, Th. Randolphum, Joh. Beaumontium, Philemonem Hollandum, Thomam Goffe, Th. Nabbes, Rich. Broome, Rob. Chamberlain, Guil. Samſonem, Georg. Sandys, Joh. Suckling, Guil. Habingtonum, Franc. Quarles, Phineam Fletcher, Georg. Herbertum, Rich. Crashavv, Guil. Cartvvrightum, Aſtonum Cockain, Joh. Davis, Th. Majum, Car. Aleynium, Geo. Withers, Rob. Herricum, Joh. Taylor, Th. Ravvlins, Th. Carevv, Rich. Lovelace, Joh. Birckenhead, Rob. Wild, Abr. Covvley, Edm. Wallerum, Joh. Denham, Guil. Davenantium, Geo. Whartonum, Robertum Hovvardum, Guilielmum Cavendish* Novi Caſtri Ducem, præter cujus conjugem nullam novimus a Winſtanlæo memoratam poetriam, *Guil. Killegrevv, Joh. Studley, Joh. Tathamum, Th. Jordanum, Hugonem Cromptonum, Edm. Preſtvvich, Paganum Piſcatorem, Ed. Shirburnum, Joh. Quarles, Joh. Miltonum, Joh. Ogilby, Rich. Fanshavv, Rogerum Boile*, Comitem ab Orrery, *Thomam Hobbeſium* Malmesburienſem, *Comitem* quendam *Roſſenſem, Thomam Flatmanum, Martinum Luellinum, Edm. Fairfax, Henr. King* Epiſc. Ciceſtrenſem, *Th. Manley, Lud. Griffin, Joh. Dauncey, Rich. Head, Joh. Philips, Joh. Oldham.* Agmen claudunt hodienum ſuperſtites *Johannes Driden, Elkanah Settle, Geo. Etheridge, Joh. Wilſonus, Thomas Shadvvellus, Thomas Stanley, Edv. Philips, Thomas Sprat, Guil. Smith, Joh. Lacey, Guil. Wicherly* ac *Rogerus L' Eſtrange.*

Cum vero longe plures huic catalogo inſeri mereantur, illorum recenſum, donec ſecunda vice libellus edatur, dilatum voluit autor. Tuneque forſan *Faithfull Teate* Eccleſiaſten Sudburienſem inter gentis ſuæ poetas referre, non pigrabitur. Ingeni-

oſum illius opus, quod *Ter Tria* ſive *Doctrinam* de tribus Trinitatis perſonis *Patre*, *Filio* & *Spiritu Sancto*, de præcipuis chariſmatibus, *fide*, *ſpe* & *charitate*, ut & de officiis Chriſtiani præcipuis, *oratione*, *auditione* & *meditatione*, inſcripſit, Noſtratium quidam vernaculo carmine reddidit, ejusque propediem editionem molietur; quod Winſtanlæo indicaſſe non abs re fuiſſe opinamur.

De cætero, ex hoc libello ſequentia memoratu digniora excerpſiſſe operæ erit pretium:

Abrahamus Fraunce *Hexametro* carmine Heliodori Æthiopica efferre conatus eſt. En verſionis initium:

As ſoon as ſun-beams could once peep out fro the mountains
And by the davvn of day had ſomevvhat lightned Olympus, &c.

Quod genus carminis Græcorum Latinorumque æmulus *Philippus Sidney* omnium primus Anglicanis muſis familiare reddidit. Ex Italis, Hiſpanis, Gallis, Germanis, Batavis neminem novimus, qui in vernacula ſua idem tentarit.

Philemon Hollandus, Med. D. & Pract. Coventrienſis tantum non omnes autores claſſicos in vernaculam tranſtulit, unde quidam ita in eum luſit:

Holland vvith his translations doth ſo fill us,
He vvill not let Suetonius *be* Tranquillus. i. e.
Hollandus obruit nos verſionibus,
Nec eſſe *Tranquillum* ſinit *Suetonium*.

Unam alteramque harum verſionum, (non obſtante, ut Noſter ait, *gigantea earum mole*,) unico abſolvit calamo, quem inter παιγνία ſua amicis oſtentare ſolitus fuit. *Thomam Morum* Winſtanlæus inter poetas retulit ob *Utopiam* tanto cum ingenio effictam, ut *Budæus* & *Johannes Paludanus* veram orbis partem crediderint, optarintque adeo, ut eximiis nonnullis Theologis incolarum converſio injungeretur. Imo ex civibus ſuis fuiſſe autor refert pios quosdam ac eruditos theologos, qui ſemetipſos itineri in Utopiam ſuſcipiendo promptiſſime accingere nulli dubitarint. Non diſplicet denique anagramma, quo WIAT Autori noſtro eſt A WIT, h. e. *ingenioſus*. Sufficiant hæc, ſpeciminis loco, ex hoc Winſtanlæi ſpecimine, quod ut propediem in juſtæ magnitudinis opus excreſcat, optamus.

RATIO-

Digitized by Google

RATIONES PHILOSOPHICO-MEDICÆ, THEoretico-Practicæ a Benj. Bræchuyſio, Med & Phil. D. &c. juxta Auctoris principia deductæ.

Hagæ Comitis, apud Meynard. Uytvverf, 1687, in 4.

QUem primum Noviomagi A. 1672 ſub titulo *oeconomiæ corporis animalis, ſeu cogitationum ſuccinctarum de mente, corpore, & utriusque conjunctione, juxta methodum Philoſophiæ Carteſianæ deductarum*, in lucem edidit libellum in octavo, in CXXI articulos diviſum, clariſſimus Auctor, dein in quarto A. 1683 Amſtelodami recudi curavit. In hac editione ſecunda XXV priores articulos, animæ inprimis eſſentiam & cognitionem tradentes, notis auxit, reliquos vero parum aut nihil mutatos, vel locupletatos ſubjunxit, prout in Actis noſtris ejusdem anni menſe Auguſto notavimus. Nunc mutato titulo ſequentes XXV articulos commentariis illuſtrat: illa enim, quæ in prioribus editionibus expoſuit, ſummariorum loco ponit, fuſius & prolixius explicata. Quippe jam ad corporis expoſitionem pergit, atque quæ in primis viis peraguntur, prioribus XXII capitibus conſiderat, phænomenorum præcipuam ætiologiam a materiæ mundi ſubtiliſſimæ actione, juxta placita Philoſophiæ Carteſianæ, derivans. Inde quid aer, cibus & potus, motus &c. in eo negotio præſtent, & quomodo pro diverſitate ſua maſſam ſanguineam diverſimode afficiant, recenſet. Cum igitur & malorum inde emergentium deſcriptionem reliquis XXXI capitibus exhibeat, quorundam in primis viis maxime nidulantium morborum, e. gr. nauſeæ, vomitus, diarrhœæ, lienteriæ, dyſenteriæ &c. curationes, principiis ſuis innitentes, adjecit, reliquorum in futuris voluminibus enodationem pollicitus.

MEMOIRES HISTORIQUES ET GEOgraphiques du Royaume de la Morée, Negrepont & des places maritimes jusques a Theſſalonique, par P. M. Coronelli.

id eſt:

P. M. Coronelli, Geographi Veneti, Commentarius Historicus & Geographicus de Morea, Negroponte, & locis maritimis usque Thessalonicam.

Amsterodami, apud Wolfgangum, Waesbergium, Boomium & van Someren, 1686. in 12.

SCriptus est hic liber ab auctore lingua Italica, & ex ea traductus in Gallicam, cujus & Germanica versio adornata extat. Continet eruditam descriptionem Peloponnesi seu Moreæ, & Eubœæ sive Negroponti urbium, castrorum, portuum, incolarum, locorum etiam finitimorum, adjunctis nominibus antiquis, commemoratione originis variarumq; mutationum, & quicquid uspiam memorabile reperitur aut accidit, usque ad annum 1685, cum figuris admodum scite ære expressis. Divisus est in duos tomos: quorum prior ostendit, Moream esse chersonesum seu peninsulam undique mari circumdatam, nisi quod versus septentriones isthmo Corinthiaco tanquam angusto tramite Helladi sive Achajæ annexa sit; tum ejus nomina antiqua recenset, & originem nominis Moreæ, hinc figuram, situm, amplitudinem, divisionem veterem in octo, & novam in quatuor partes, nimirum *Clarentiam*, *Belvedere*, *Saccaniam* & *Tzaconiam*, quæ prisca Laconica est, exhibet. Enarrantur porro promontoria, montes & sylvæ, insertis ubique breviter antiquis Poetarum fabulis, item mentione fanorum ibidem extructorum: sequuntur fluvii, fines, maria quibus alluitur, cum suis sinubus, (ubi exacta descriptio maris Ionii,) fertilitas, deliciæ, imperiorum varietas, & qua ratione a Despotis in Turcarum potestatem pervenerit. His accedit commemoratio de pristina amplitudine Venetorum imperii, tam in Peloponneso, quam per universam Græciam & regna adjacentia, ut cœperit, utque adoleverit, uti Bertholdo Estio, duce Veneti exercitus, cæso defecerit, nunc autem anno æræ vulgaris M DC XXCV quasi revirescat.

Posteriore parte figillatim exponuntur civitates & castella mari adsita, sinus, saxa, insulæ non modo propinquæ, sed & aliæ

Jonii

Jonii. Initium fit ab *Iſthmo Corinthiaco*, in quo notabilis ille *murus* a portu Lecheo usque ad Cenchreum, per totum Iſthmum ab Imperatoribus Græcis exſtructus, poſtea a Venetis centum triginta ſex turribus munitus, tandem a Turcis haud diu poſt expugnatam Conſtantinopolin dirutus, deſcribitur. Inde proceditur ad *Corinthum* & ejus ruinas, arcem Acrocorinthum, hinc ad *Patras* etiamnum mercatura nobiles, quibus adnectitur tabula vicinæ *Cephaleniæ*; pergitur *Cyllenen* ſive *Clarentiam* vel *Chiarenzam*, *Caminizam*, *Torneſium*, ſive *Chelonaten*, *Pylam Meſſeniorum*, quam Stephanus *Coriphaſium*, nunc *Zunchio* & *Navarino* vocant, *Methonem* ſive *Modon*, *Coronem*, cujus obſidio atque inſimul pugna memorabilis die 7. Auguſti 1685. inter Venetos & Turcas commiſſa multis narrantur; quibus annectitur deſcriptio vexilli ſummi exercitus Turcici & caudarum equinarum, quarum uſum inde apud Barbaros ortum eſſe noſter tradit, quod quum ſub initia bellorum adverſus Chriſtianos ſex millia Turcarum uno prælio capti & negligentius cuſtoditi fuiſſent, hi occaſionem victores cædendi nacti ſint, & quum alia ſemet internoſcendi ſigna non haberent, caudis equinis uti convenerint: ab eo felici ſucceſſu iſtum caudarum uſum in expeditionibus bellicis invaluiſſe. Pergit inde auctor ad deſcriptionem *Calamatæ*, quondam *Theramne* dictæ, utque ea aſtu capta & poſtea diruta ſit; deinde *Zarnatæ*, *Chelaſæ*, *Paſſavæ* & Venetis armis nuper expugnatæ *Miſithræ* ſive *Spartæ*, de qua multa memorabilia recenſentur. Sequitur promontorium *Tænarium* ſive *Matapan*, ubi caſtrum *Maina*, *Epidaurus* ſeu *Malvaſia*, vino generoſo nobilis, *Nauplia* ſive *Napoli di Romania*, ad ſinum Argolicum ſita, *Argos* Peloponneſiacum ad Inachum fluvium, cujus ruinæ a perquam paucis habitatæ nihil antiqui ſplendoris retinent. His finitur deſignatio Peloponneſi. Adjiciuntur autem vicina maria, inſulæ, regiones. Jonio mari alluitur Peloponneſus verſus occidentem, Ægeo ab oriente, inter quæ duo maria poſteriores Geographi tertium, qua in meridiē protenditur peninſula, inter Acritam & Maleam promontoria, *Mare della Sapienza* nominant, ab inſula Methonæ oppoſita, olim *Sphagia*, nunc *Sapienza* appellata. In Jonio mari ſinus Criſſæus ſeu Corinthiacus, nunc *Golfo di Lepantho*, Patrenſis nunc *di Patraſſo*, Cyllenius nunc *di Chiarenza*, Chelonates nunc *dell' Arcadia*,

cadia, Cyparissius nunc *Zonchio*. In mari della Sapienza, cujus pars est mare Creticum, sinus Messeniacus, qui & Coroneus & Asinius, nunc *golfo di Coron* sive *di Calamata*, & Laconicus nunc *di Colochine* vel *Rompani*. In Ægeo Argolicus, nunc *golfo de Napoli*, & Saronicus vel Salaminius, nunc *dell' Engia*, ab insula Engia olim Ægina.

Extra hos sinus Peloponneso vicinæ sunt complures insulæ, e quarum numero Geographus noster exhibet *Corfù*, priscis *Corcyram*, item *Scheriam*, *Cerauniam* & *Phæaciam* nuncupatam, inter maximas maris mediterranei censendam, cujus salubritas, amœnitas & fertilitas hortis Alcinoi locum dederunt. Dividitur in quatuor præfecturas, quas millia hominum plusquam quinquaginta incolere perhibentur. Hinc olim tam apud Græcos, vel Thucydide teste, quam Romanos, Corcyreensium potentia celebris fuit. Paruerunt quondam Regibus Neapolitanis, sed variarum ejus regni mutationum pertæsi, circiter ante trecentos sexaginta annos ultro se Venetis dederunt, a quibus in fidem recepti adhuc moderate habentur. Referuntur præterea multæ aliæ, in quibus potissimum *Ericusa* sive *Paxu*, *Echinades*, *Leucadia* nunc *Santa Maura*, *Cephalenia* olim *Samos*, in qua præter cætera notabile est castrum Asso vel Nasso, & portus Argostoli: huic proxima est *Teachi*, quam & *Cephaleniam minorem* appellant, olim *Ithaca* Ulyssis regnum; *Zacynthos* nunc *Zante*, cujus descriptioni auctor inserit multa memoranda de jejuniis & ritibus ecclesiasticis monachorum Græcorum, hanc & adjacentes insulas colentium; *Strophades* vel *Strophides*, nunc *Strivales*, duæ parvæ insulæ, habitationes monachorum, in fabulis ab Harpyis notæ; denique *Prodano* priscis *Prete* dicta. Insulæ maris della Sapienza numerantur tres, *Sphagia* vel *Sphateria* nunc *Sapienza*, Teganusa vel *Cauriera* nunc *Gabrera*, item *Tuschella*, & *Venetico*. In Ægeo mari vel Archipelago occurrit prima *Cytherea* nunc *Cerigo*, natale solum Veneris, cujus templum & imaginem auctor depingit: circumdant eam aliæ minores, parvi momenti, inter plures autem alias quæ recensentur, maxime notabiles sunt *Ægina* nunc *Engia*, *Culuri* olim *Salamis*, nunc quoque *Santa Bursia* dicta, Homero *Cranae* vocata. Progreditur Italus noster inde in terram continentem, ubi describit *Megaram* cum egregiis ex antiqua historia repetitis narratiunculis; huic adnectit illum a

Themi-

Themiſtocle triplicem conſtitutum portum Pyræeum Athenienſium, nunc *Port Lion* vel *Porto Lione*, deinde ipſas Athenas, lumen Græciæ, & Atticam ſecundum præſentem ſtatum diligenter exponit. Iſthinc trajicit in Eubœam inſulam, quam priſci *Chalcidem* quoque nominaverunt, nunc *Negroponte*, de qua multa memoratu digna refert, & inprimis fluxum & refluxum maris mutabilem in euripo Euboico. Hunc ſingulis menſibus duplicem eſſe ait, regularem alterum, a novilunio prioribus novem diebus usque ad lunam falcatam, ac rurſus a decima quarta luna usque ad viceſimam, denique tribus extremis menſis diebus, & hoc toto tempore Oceani fluxui ſimilem ac velut imperio temporum obnoxium, adeoque bis de die ſtatis vicibus affluentem inque ſeſe quaſi remeantem. Aſt irregularem alterum die decimo, undecimo, duodecimo, tertio decimo, & rurſus a vigeſimo primo usque viceſimum ſextum cujusvis menſis lunaris diem, quibus quaſi diſcors duodecies, tredecies, imo quaterdecies quotidie æſtus reciprocet, ita tamen ut ultra pedē unicum, raro ad duos, unda non intumeſcat, quum in nonnullis Oceani litoribus ad octoginta ulnas exæſtuet recedatque. Tum illud quoque ſingulare eſt in euripo, quod quum Oceani aquæ refluendo quaſi in altum ſe recipiant, in affluxu vero litoribus ſuperfundantur, in euripo longe aliter hæc fiant. Namque in eo aſcenſus vel exæſtuatio undarum contingere dicitur fluctibus verſus inſulas Archipelagi, ubi mare liberum eſt, decurrentibus, deſcenſus autem vel refluxus, quando fluctus verſus Theſſaliæ ſuperiora littora appelluntur. Poſthæc deſcribitur caſtrum *Pagaſa* vel *Volo* ad ſinum Pelasgicum vel Jolciacum, porro *Theſſalonica* nunc *Salonichi*, celeberrimum emporium, inde ſinus Criſſæus vel Corinthiacus, nunc *golfo di Lepanto*, cum duobus caſtris ad ejus os ſitis, gallice *Dardanelles de Lepanthe* nuncupatis, ac ultimo ipſa Naupactus ſive *Lepanto*.

Hæc ſumma eſt libelli, qui uti jucundus cognitu, ita hoc tempore, dum victricia Venetorum arma partem maximam locorum, quæ tam pulcre deſcripta ſunt, peragrant & recuperant, inſignem lectoribus afferet utilitatem.

DETHLEVI CLUVERI E SOC. REG. ANGLIC. Monitum ad Geometras.

Exhibuimus inter Acta anni superioris & quidem mense Julio generales quasdam notiones, de singulari Clarissimi hujus Autoris invento circa quadrandum circulum, recepimus præterea nos brevi daturos methodum, qua irrationales quantitatum distractiones evitari, (utpote quarum perdifficili connexione mensura Cyclica ab omni ævo insuperabilis fuit habita) tum per novam quandam infinitorum similium seriem figuræ geometricæ determinari possint, quam promissi fidem citius quidem exsolvere potuissemus, nisi ipsi Autori publicationem harum novitatum parumper adhuc differre placuisset, ob certas rationes suo loco edisserendas: Ex eorum enim videtur esse numero, qui non tam aliis, quam sibi philosophantur, neque est quod dubitemus quin eo copiosius abstrusum ac permagnum scientiæ apparatum ad tanti problematis constructionem necessarium, publicæ luci impertiri velit. Primam quidem descriptionem, (uti tum temporis innuimus) incuria cujusdam mercatoris sufflaminatam, ac male nobis redditam, sed denuo ab Autore revisam ac succinctius expositam, statim ac schemata quædam huc spectantia æri fuerint incisa, in Actis nostris exposituri sumus, hoc interea ad Geometras monito viam ad reliqua parantes. Certiores scilicet reddit Autor Cl. harum rerum curiosos, in dimetienda variorum spatiorum magnitudine Geometras hucusque omnes deceptos fuisse, ac vixdum unicam ex figuris curvilineis debito modo a quoquam comprehensam, nullum quoque centrum gravitatis vel magnitudinis in iis præcise exploratum, nullam curvæ rectificationem absolute inventam, omnesq; motuum regulas ex curvarum indole deductas, lubricas, incertas atque innumeris objectionibus obnoxias esse. Exempli loco servire poterit notissima illa curva Tetragonalis, vulgo *Parabola* dicta, cujus quadraturam ab Archimede rite inventam jam per viginti secula tota Mathematicorum cohors credidit, Autori tamen nostro, eandem secundum sua principia pressius examinanti, conititit, Parabolam ad inscriptum sibi Triangulum non habere rationem quam 4 ad 3, sed ut $\frac{4N^2-1}{3N^2}$, supponendo N denotare numerum infinitorum similium, ex quibus parabola componitur, ita ut illa ratio $\frac{4}{3}$ sit justo major. Archimedis enim & reliquorum Mathematicorum ratiocinia excedunt per $\frac{1}{3N^2}$, errore quidem ob exiguitatem insensibili

ſibili, atque in praxi mechanica plane contemnendo, qui tamen parabolam numeris abſolutis haud exprimendam, ſed inter figuras irrationales collocandam ſatis arguit. Sic ſpatium exterius circa parabolam (in parallelogrammo eidem circumſcripto) ad interius habere rationem ſubduplam vulgo traditur, ſed Autoris noſtri indagine idem determinatur per $\frac{2N2+1}{4N2-1}$. Innumeras præterea alias curvas, Geometris ne quidem nomine vel ſpecie cognitas, ſimili methodo dimenſus eſt, inter quas vel primo loco occurrit curva Trigonalis, cujus ſpatium ad Triangulum inſcriptum eſt ut $\frac{4N-1}{3N}$, ipſo parabolico ut geneſi ſic forma rationis ſimplicius. Erroris fontem ut detegat, oſtendit, omnes quadrandi vias vulgo uſitatas, peccare contra primam homogeneorum legem, tum rerum elementa quantumvis exigua ac quantillæ magnitudinis aſſumantur, niſi legitima atque ex ipſius formæ indole petita fuerint, nunquam naturalem perfectionem attingere: vulgares itidem regulas, quibus progreſſionum geometricarū ſumma in infinitum protenſa colligi ſolet, veritati minime congruere: duo enim ſupponi paſſim principia plane chimærica, neque ulla ratione a quoquam demonſtrata, quorum 1. eſt dari ultimum quendam in hujusmodi ſeriebus infinitis terminum. 2. hunc ipſum ob continuo decreſcentem parvitatem tandem degenerare in quoddam Non-quantum ſive Non-ens aut nihil, cum e contrario per κοινὴν ἔννοιαν conſtet, ultimum terminum hic plane exulare, ac fruſtra nihilum quid fingi, ubi perpetua qualitatis ſubdiviſio adeſt, ita ut paſſus illi in infinito multitudine quidem ſint innumerabiles, lineis tamen ſive numeris idealibus ex ſimilitudine extractis reddantur comprehenſibiles, quælibet enim linea infinitum progreſſionum numerum repræſentare potis eſt. In perquirenda porro magnitudine Corporum ſive ſolidorum curvilineorum Autor teſtatur tot fere errores in Mathematicorum libris inveniri, quot propoſitiones ad eorundem dimenſionem adduci ſolent: ignorata enim ſuperficierum exacta menſura per earundem rotationem circa axes præciſionem geometricam haud perfici aut corrigi, cuivis patet. In Circulo autem & iis figuris, quæ in- & extra orbem decurrunt, quomodo per infinitam rationum compoſitionem, abſtruſiſſimo quodam artificio infinitum terminari poſſit, Autor ſuo loco oſtenſurus eſt. In gratiam interim eorum, qui

numeros illos triquadratos, quorum nexu circuli dimenſio procedit, fruſtra ſe quæſiviſſe conqueruntur, libet eosdem aliquousque hic deductos exponere, illico enim conſtabit quomodo ſumma primi & ſecundi efficiat quadratum, tertius autem ſubtractus a primo & ſecundo duos ſimiliter relinquat quadratos. Sunt enim

1. 0. 0
2. 2. 1
16. 3. 2
2. 4. 3
15. 10. 6
20. 10. 4

& ſic in infinitum.

Horum namque complicatione ſpatium cyclicum veluti per partes in infinitum rationales compingitur, ſummam perpetuo ſimilitudinem & poſitionis & diviſionis obſervando: quamvis innumeris aliis modis eadem collectio obtineri poſſit. DIVINAM proinde SPATII SYNTHESIN atque ANALYSIN ab Autore magna induſtria perveſtigatam, non immerito omnis Philoſophiæ Naturalis clavem ipſe ſtatuit, quid enim ſit Primum, quid Ultimum, quidnam Simplex vel Compoſitum, Totum vel Pars, Perfectum vel Deficiens, Simile vel Diſſimile, Continuum vel Contiguum, Commenſurabile vel ἄλογον, Par vel Impar, ac veluti ſumma rerum capita ac principia, immenſis adhuc tenebris involuta, ex univerſalibus formarum conjugationibus methodo geometrica ſibi potius indagandum eſſe credidit, quam frivolas atque inanes illas diſtinctiunculas penes Metaphyſicos paſſim occurrentes ſectari, præſertim cum de Natura Infiniti non tam ſuperſtitioſa quam barbara ſubinde jactentur axiomata. Sed de his omnibus, in actis menſium proximorum, Autoris mentem uberius declarabimus.

D. MICHAELIS DE MOLINOS, SACERdotis Manuductio ſpiritualis, una cum tractatu ejusdem de quotidiana communione, fideliter & ſtylo Myſticorum conformiter translata a M. Aug. Herm. Franckio.

Lipſiæ, ſumptibus Reinhardi Wæchtleri, 1687, in 12.

DECRE-

Digitized by Google

DECRETUM INQUISITIONIS ROMANÆ contra Michaelem de Molinos.

Romæ & Florentiæ, apud hæredes Franc. Honufrii, ſuperiorum permiſſu, 1687, in 8.

CUm ſub auſpicia hujus anni *Manuductionis* Michaelis de Molinos mentionem feciſſemus, non pauci Italicæ linguæ imperiti optarunt, ut latina civitate donaretur. Horum tandem votis ſatisfactum eſſe, nunc indicandum duximus. Quam occaſione illorum quoque deſideriis aliquid dabimus, qui, ut *Decreti* contra Michaelem de Molinos nuper publicati ſumma capita referremus, cupierunt; etiamſi vix inter ERUDITORUM ACTA fanatici illius *propoſitiones*, decreto inſertæ, locum mereantur.

Scilicet feria V. die XXVIII. Aug. 1687. *in Generali Congregatione Sanctæ Romanæ & univerſalis inquiſitionis propoſitiones* ſexaginta octo *Michaelis de Molinos, a quo*, [verba ſunt ex decreto papali excerpta,] *fuerunt pro ſuis recognitæ, & de quibus propoſitionibus, tanquam a ſe dictatis, ſcriptis, communicatis & creditis ipſe convictus & reſpective confeſſus eſt*, damnatæ ſunt, *tanquam hæreticæ, ſuſpectæ, erroneæ, blaſphemæ, piarum aurium offenſivæ, temerariæ, Chriſtianæ diſciplinæ relaxativæ & everſivæ & ſeditioſæ reſpective.* Idem decretum *ipſo facto* tum *omnibus dignitatibus & beneficiis privat*, tum *vinculo anathematis, a quo nullus Romano Pontifice inferior, excepto articulo mortis, abſolvere valeat, innodat* illos, qui impoſterum aut ſimiliter locuti fuerint, ſcripſerint vel crediderint, aut *alia* hominis *opera* impreſſerint, legerint, apud ſe retinuerint & non extradiderint Inquiſitoribus, qui ut comburantur, curare debent.

Propoſitionum illarum Italice conſcriptarum ſumma huc redit: Anima, via interna inceſſura, *nihil operando annihilare* ſe debet, fierique inſtar corporis mortui, adeoque nec *cogitare* de ulla re, ſive DEO, ſive ſalute æterna, ſive peccatis, horumque pœnis, nec *velle*, nec *agere*, nec *ſentire* quicquam. Deus enim ſolus in nobis absque nobis agere vult; Huic relinquenda eſt omnis *cogitatio* de nobis. Ab hoc nihil *petendum*, quia petere eſt *velle*, ut

Deus non ſuam, ſed noſtram voluntatem exequatur. Quamvis ore *preces* recitentur, non tamen opus eſt, ut eæ ab anima ſuis meditationibus aut ratiocinationibus adjuventur. Nec *fides* requiritur, niſi obſcura & generalis, non autem diſtinctam *attributorum Dei* & *Trinitatis* notitiam complexa. Non *excitanda* devotio noſtra, quin ſemper permanendum eſt animæ internæ in *quiete* imperturbabili ac *reſignatione paſſiva*, & ſi forte ante aut poſt ſacram communionē motus quidam humiliationis, petitionis, gratiarum actionis ſentiri occipiant, ſtatim *ſedandi* ſunt. Fauſtum eſt ſignum, ſi anima *faſtidierit* diſcurſus de Deo & virtutibus, ac ne orationem quidem dominicam recitare potuerit. Viæ internæ nihil negotii intercedit cum *confeſſione* aut *confeſſionariis*, cum *caſibus conſcientiæ*, cum *theologia* & cum *philoſophia*. Animabus myſtice mortuis Deus impoſſibilem reddit confeſſionem, ipſeque illius defectum ſupplet per gratiam præſervantem, duplo majorem ea, quam percepturæ fuiſſent ex ſacramento: ideoque iſtis non *conſultum eſt* tali in caſu accedere ad ſacramentum pœnitentiæ, *quia non poſſunt* (a Deo ſcilicet ipſo impeditæ). Pervenitur hac via ad *mortem* myſticam ſenſuum, animaque redit ad *principium* ſuum, eſſentiam nempe divinam, in qua manet deificata (*divinizata*). Deus olim *faciebat ſanctos* mediantibus tyrannis, hodie *mediantibus diabolis*, qui *phyſice* adigunt corporis membra ad actus venereos aut flagitioſos alius generis. Incitet interim Satan, ſentiat natura, cogatur corpus facere, quicquid Satanas voluerit, nil intereſt, modo anima interna nec conſentiat, nec reſiſtat niſi *reſiſtentia negativa*, nec inquietetur iſtis, quæ natura aut corpus facere coguntur, ſed *reſignata* maneat. Utrum autem hæc vel illa anima ſponte peccet, an vero per *violentias* diabolicas actum, (qui *peccatum* dici mereretur, ſi conſenſus animæ accederet,) exerceat, ex *lumine actuali* quodam divinitus dato *dignoſcere* ſe poſſe, *Michael de Molinos* aſſeruit.

Sed ohe jam ſatis eſt. Deſinimus igitur, & hæc hujusque furfuris alia dogmata toto pectore execramur. Non diffitemur autem, aliqua iisdem propoſitionibus ineſſe, quæ melioris commatis ſunt; v. g. *Crucem voluntariam mortificationum eſſe oneroſam & absque fructu; nullam creaturam, nec Beatam Virginem, nec alios Sanctos*

Digitized by Google

Sanctos in corde noſtro ſedere debere, quia id ſolus Deus occupare velit, &c. Abſit vero, ut de illius in hujusmodi dogmatibus consenſu nobis gratulemur.

LIBRI NOVI.

Dn. Viti Ludovici a Seckendorf Commentarius Hiſtoricus & Apologeticus de Lutheraniſmo, ſive de Reformatione religionis ductu D. Martini Lutheri ſtabilita: in quo Ludovici Maimburgii Hiſtoria Lutheraniſmi Latine verſa exhibetur, corrigitur & ſuppletur &c. Lipſiæ, 1688. in 4.

Il Criſtiano inſtruito nella ſua Legge; Ragionamenti morali di Paolo Segneri, della C. di Jeſu. In Venezia, 1687. in 4.

Iſtorica Deſcrizzione de' tre regni, Congo, Matamba, & Angola, compilata dal P. Gio. Antonio Cavazzi da Montecuccoli. In Bologna, 1687. in fol.

Memorie Hiſtoriche Geografiche della Dalmatia, raccolte da D. Caſimiro Freſchot. in Bologna, 1687. in 12.

Meteorologia Artificialis & Naturalis D. Innocentii Ceſii. Parmæ 1687.

M. Tullii Ciceronis de Officiis libri tres &c. ex recenſione J. G. Grævii, cum ejusdem notis, ut & integris animadverſionibus variorum. Amſtel. 1688. in 8.

Auli Gellii Noctes Atticæ, cum notis & emendationibus Joh. Frid. Gronovii. Lugd. Bat. 1687. in 8.

Deux Lettres du P. Malebranche, touchant le II & le III Volume des Reflexions de Mr. Arnauld. à Rotterdam, 1687.

Nouvelles Accuſations contre Mr. Varillas, ou Remarques Critiques contre ſon premier Livre de l'Hiſtoire de l'Hereſie, par Mr. de Larroque. à Amſterdam 1687.

Philoſophiæ Naturalis Principia Mathematica, authore Iſaaco Newton in Acad. Cantabrig. Matheſeos Profeſſore. Londini, 1687. in 4.

Eſſais de Theologie ſur la Providence & la Grace, contre Mr. Jurieu. à Francfort, 1687. in 12.

Traité des Benefices de Frà Paolo Sarpi. Seconde edition augmentée de Notes. à Amſterdam, 1687. in 12.

Medicina Theorico-Practica ad ſaniorem ſeculi mentem centonis & ultra Conſultationibus digeſta, authore Pompejo Sacco. Parmæ, 1687. fol.

Petri Francii Laurus Europæa; ſeu celebres Chriſtianorum de Turcis victoriæ. Amſtel. 1687. in 8.

Traité de l'Egliſe en forme d'Entretiens, par Mr. Brueys. à Paris 1687. in 12.

L'Etat preſent de la Puiſſance Ottomane, avec les cauſes de ſon accroiſſement, & celles de ſa Decadence, par le Sr. de Vigneau. à Paris, 1687. in 12.

S. Ambroſii Opera ad manuſcriptos editosque codices emendata, ſtudio & labore Monachorum Ordinis S. Benedicti, è Congregatione S. Mauri. Tomus I. Pariſ. 1686 fol.

Converſations ſur diverſes matieres de Religion. à Amſterd. 1687. in 12.

Agneau

Agneau Paſcal, ou Explication des ceremonies, que les Juifs obſervoient en la manducation de l' Agneau de Pasque, appliquées dans un ſens ſpirituel à la manducation de l' Agneau Divin dans l' Euchariſtie. A Cologne 1686. in 8.

Harmonie des Propheties anciennes avec les modernes ſur la durée de l' Antechriſt & les ſouffrances de l' Egliſe. à Cologne, 1686, 1687. in 12.

Vincentii Lirinenſis adverſus profanas omnium novitates hæreticorum Commonitorium, cum notis Stephani Baluzii. Cantabrigiæ, 1687. in 12.

Lettre addreſſée à Mr. Jurieu, touchant le Regne de Jeſus Chriſt ſur la terre. à Utrecht, 1687. in 12.

Le parfait Geographe, ou l' art d' apprendre aiſement la Geographie & l' Hiſtoire par demandes & réponſes, par Mr. le Coq. à Paris, 1687. in 12.

Examen de l' oppreſſion des Reformez en France, ou l' on juſtifie l' innocence de leur religion. Amſterd. 1687. in 12.

Verſcheide Tractaatjes van Cornelis Bontekoe. In 's Gravenhag, 1687. in 8.

An Eſſay tovvards the recovery of the Jevvish Meaſures and vveights, comprehending their monies &c. by Richard Cumberland. London, 1686. in 8.

Stephani Blancardi Anatomia Practica Rationalis, ſive rariorum cadaverum morbis denatorum Anatomica inſpectio. Amſtel. 1687, in 12.

Suite du Traité des Panacées, ou des Remedes Univerſels, par Jaques Maſſard. à Amſterdam, 1687.

Tablettes Chronologiques contenant avec ordre L' Etat de l' Egliſe en Orient & en Occident &c. par G. Marcel. à Amſterdam, 1687. in 8.

Hiſtoire de l' origine & des progrez de la Monarchie Françoiſe, ſuivant l' ordre des temps, par Gu. Marcel. à Paris, 1686.

La Morale univerſelle contenant les Eloges de la Morale, de l' Homme, de la Femme, & du Mariage. à Paris, 1687.

Thomæ Sydenham opera univerſa, quibus accedunt Additiones novæ ex nupera Londinenſi editione excerptæ, & Index rerum & verborum copioſiſſimus. Amſtel. 1687. in 8.

Codex Canonum vetus Eccleſiæ Romanæ, a Franciſco Pithœo notis illuſtratus. Accedunt Petri Pithœi Miſcellanea Eccleſiaſtica; Abbonis Floriacenſis Apologeticus & Epiſtolæ; & Formulæ Antiquæ Alſatiæ. Ex Bibliotheca Illuſtriſſ. D. Claudii de Peletier, Regni Adminiſtri &c. Pariſiis, ex Typographia Regia. 1687. fol.

Jacobi Uſſerii Opuſcula duo, nunc primum Latine edita, quorum alterum eſt de Epiſcoporum & Metropolitanorum origine, alterum de Aſia Proconſulari. Londini, 1687. in 8.

Errata.

Pag. 302. l. 13. pro *cum* lege *cui*. P. 389 l. 26. lege *præpoſiti*. P. 390. l. 19. pro *actum* lege *factum*. P. 394. pro *idem* lege *ita*. P. 463. l. 29 30. lege *potentiam*. P. 472. l. 31. lege *Iphiti*. P. 506. poſt verba, *quo Gideon*, lege in parentheſi: *Joſuam dicere Pasichellus debuerat*.

(o)

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Novembris Anni M DC LXXXVII.

MUSEUM ITALICUM, SEU COLLECTIO veterum scriptorum ex bibliothecis Italiciis, eruta a D. Johanne Mabillon & D. Michaele Germain presbyteris & monachis Bened ctin. congreg. S. Mauri. Tomus I.

Parisiis, apud Johannem Boudot &c.
1687, in 4.

PRimus Musei hujus Italici tomus, quem quatuor aut quinque alii sequentur, in duas partes distinctus est, quarum prima iter Italicum, altera varia Patrum opuscula & vetera monumenta cum Sacramentario & Pœnitentiali Gallicano complectitur. Italiam biennio post iter Germanicum, in Actis nostris Cal. Jan. 1686. p. 18. memoratum, *Joh. Mabillonius* ejusque comes *Michael Germanus*, hortatu Caroli Mauricii Tellerii Remensis Archiepiscopi, Regiis sumtibus eum in finem perlustrarunt, ut collecta inde supellectile libraria & Regiam bibliothecam auctiorem, & universam rem literariam illustriorem redderent. Cœptum est hoc iter Cal. April. 1685, & mense Julio sequentis anni absolutum, adeoque eodem ferme tempore susceptum, quo *Burnetus* quoque, cujus peregrinationem Italicam superiori mense recensuimus, varios Italorum mores conspexit & urbes. In eo autem a Burneti relatione Mabilloniana differt, quod omisso statu civili & politico, circa rem literariam tanto diligentius versetur. Nos Autoris vestigia ita

ſequemur, ut inſtituti noſtri memores in magna, quæ hic occurrit, obſervationum copia qualemcunque ſelectum habeamus.

Auguſtæ Taurinorum in palatii bibliotheca, ductu Abbatis *Gualtherii*, præter alia monumenta, *Pyrrhi Ligorii* opus autographum de numiſmatibus variisque inſcriptionibus ac ſtatuis, in ſex & viginti volumina diſtributum invenerunt, quod Carolus Immanuel I Sabaudiæ Dux octodecim millibus ducatorum comparavit. Ritum flagellationum publicarum, die paſſionis Dominicæ ibidem ſolenniter peractarum, ad ſpectaculum potius fieri, quam ex ſincero dolore proficiſci non diſſimulant.

Vercellis in ſacrario eccleſiæ cathedralis, aſſervari notant veterrimum codicem membranaceum, evangelia S. Matthæi & Marci continentem, qui ab *Euſebio Vercellenſi* Arianis certaminibus inclyto ſcriptus creditur. Archivum ejusdem eccleſiæ Mabillonio ejusque ſocio Germano inſpicere minime licuit, etſi ob *Attonis* epiſcopi opera ab *Acherio* ex imperfecto codice vulgata, magno ejus perluſtrandi deſiderio tenerentur.

Ambroſianam bibliothecam, quæ *Mediolani* eſt, omnes Italicas, ſi Vaticana excipiatur, ſuperare ſcribunt. Ex antiquis codicibus ibi repertis præ aliis commendant *Joſephum*, ſeu potius Joſephi interpretem *Ruffinum*, etſi mutilum & a compactore valde confuſum; e recentioribus *Leonardi Vinci* pictoris excellentiſſimi opus autographum duodecim voluminibus diſtinctum, & a Jacobo I Angliæ Rege tanti habitum, ut pro uno, quod bellicas veterum machinas exhibet, aureos ter mille Hiſpanicos obtulerit. Quæ de manuſcripto *Hegeſippi* codice obſervantur, confirmant aſſertionem *Colomeſii*, quam ex ejusdem appendice ad Chartophylacem eccleſiaſticum in actis noſtris Cal. Nov. 1686 p. 552 recenſuimus.

In muſeo *Franciſci Septalæ* plurimis rebus curioſis referto, de quo ſingularis liber Dertonæ vulgatus extat, indicem reliquiarum, quæ Romæ tempore Gregorii M. extiterunt, in charta Ægyptiaca exaratum legerunt & deſcripſerunt. Inter ſtatuas eccleſiæ majoris, quæ ad quatuor millia numerantur, cæteras omnes antecellere referunt ſtatuam Bartholomæi detractam cutem geſtantis. Ridendum eſſe cenſent, quod ad ſerpentem æneum, qui in baſilicæ Ambroſianæ navi ſuper columnam erectus eſt, matronæ Mediolanenſes

ſes feria ſecunda Paſchæ infantes ſuos morbo laborantes ſiſtere ſoleant. In monaſterio *Caravallenſi*, quod paſſim mendoſe Claravallenſe dici animadvertunt, quatuor milliaribus ab urbe diſſito, offenderunt disjectum tumulum *Guillelminæ* Boemæ anno 1281 mortuæ, & per aliquot annos pro ſancta habitæ, ſed tandem compertis ipſius præſtigiis anno 1300 exhumatæ & combuſtæ. Qua occaſione referunt, *Johannem Petrum Puricellum* in diſſertatione de Guillelmina ejusque aſſeclis inedita & fortaſſe nunquam edenda, quæ cum aliis ejus ſcriptis in Ambroſiana bibliotheca aſſervatur, contra *Donatum Boſſium* contendere, Guillelminæ ſectam non fuiſſe corporis ſpurcitiis, ſed mentis tantum deliriis infamem; ſiquidem ex publico inquiſitionis inſtrumento pateat, aſſeclas ejus primarios, *Andream Saramitam* & *Mayfredam Pirovanam* docuiſſe, quod Guillelmina eſſet Spiritus Sanctus in ſexu fœmineo incarnatus e Conſtantia Bohemiæ Regis uxore; quod ipſa eſſet reſurrectura ante univerſalem reſurrectionem, & diſcipulis videntibus in cœlum aſcenſura; quod ſibi reliquiſſet vicariam Mayfredam ordinis Humiliatorum monacham, quæ ad tumulum Guillelminæ miſſam celebratura eſſet, & Romæ ſedem apoſtolicam occupatura, & Cardinales dejectura, quatuor item ſapientes habitura, qui nova evangelia ſcriberent. *Aronam* cum commendatitiis *P. Monelia* profecti, antiquum codicem librorum de imitatione Chriſti inſpexerunt, in quo opus illud quinquies *Johanni Gerſen* abbati attribuitur. *Veronæ* in muſeo *Franciſci Moſcardi* varias inſcriptiones aliaque ἀξιομνημόνευτα obſervarunt, quo duce etiam Academiam Muſicorum ſeu Philharmonicorum, & amphitheatrum Auguſti ævo a Veronenſibus conditum perluſtrarunt. *Vicentiæ* a *Johanne Martio Cerchiario*, quem patriæ ſuæ antiquitatibus colligendis nunc incumbere tradunt, cum nonnulla iſtarum antiquitatum ſpecimina petiiſſent, nihil præter inſcriptionem a *Grutero* jam vulgatam impetrarunt.

Ex hiſtoria Fr. *Ptolomæi de Luca*, quam *Patavii* in bibliotheca eccleſiæ cathedralis pervolverunt, probare contendunt, *Martinum Polonum* Nicolai III Pœnitentiarium & deinde Gneſnenſem in Polonia Archiepiſcopum, primum eſſe fabulæ de Johanna Papiſſa autorem. Addunt ex Herchemperto non diſſimilem narrationem de fœmina ſub maſculino habitu patriarchatum Conſtantinopoli-

tanum gubernante, cujus Leo IX in epiſtola ad Michaelem Cerularium mentionem faciat. In eccleſia ad S.Antonium viderunt mauſoleum *Octavii Ferrarii* cum hoc epitaphio: *Octavio Ferrario Mediolanenſi, in quo ornando & extollendo magni Reges ac Principes certarunt. Veneta Respublica prater alia decoramenta bis mille florenorum honorario auxit. Ludovicus Magnus Francorum Rex ſponte annuorum quingentorum congiarium diu indulſit: Chriſtina Auguſta equeſtri inſigni extulit. Ille Regum opes ac munera animo æquans, facundia, fide & conſilio invidiam aut vicit, aut gloria incitamentum habuit. Septem & quadraginta annos cum admiratione auditus eſt: quinto & ſeptuageſimo obticuit, quamdiu literis honor conſtabit, ſcriptis apud poſteros locuturus. Julius Ferrarius P. M. M. P. Anno M.DC.LXXXIV.* Addunt, nullum hactenus tanti viri cathedram de politiori literatura occupaſſe, ut ejus deſiderium & meritum inde augeretur.

Cimeliis templi, quod S.Marco dedicatum *Venetiis* viſitur, omnibus præferendum cenſent *Evangelium S. Marci*, ſi, quod vulgo traditur, propria ejus manu exaratum eſſet. Alterum quoque evangeliorum librum oſtendi & *Johanni Chryſoſtomo* tribui, ſed, ne de rei veritate periculum fiat, hos libros ſigillo obſignari nec cuiquam aperiri referunt. E bibliotheca S.Marci ſupplent inſcriptionem de Lappæo Cretæ oppido, cujus duo priora vocabula tantum apud *Gruterum* & *Harduinum* extant. Georgiani monaſterii, cujus hiſtoriam ineditam Italice ac Latine *Fortunatus Ulmus* compoſuit, nitorem & munditiem dum commendant, apud Gallos ſuos templorum parietes ſordido pulvere, & feneſtrarum angulos aranearum telis inquinari obiter queruntur. Invitationem in ædes *Joh.Baptiſtæ Cornelii* Procuratoris D.Marci dum grata mente recolunt, hac occaſione ejusdem filiam *Helenam Lucretiam Corneliam Biſcopiam*, quinque præter maternam linguarum peritam, d. 26. Jul. A.C. 1684. anno ætatis 38. defunctam, & Patavii, ubi & Doctoris titulum meruerat, in monaſterio S.Juſtinæ inter monachos ſepultam inſigni elogio celebrant, ejusque epitaphium deſcribunt, in quo inter alia refertur: quod ſummus Pontifex Innocentius XI & Johannes III Poloniæ Rex literis apoſtolicis & regiis eam viſitaverint, nec non Romanorum Imperator Leopoldus & Carolus III.

Lotha-

Lotharingiæ Dux aliique Principes, fama & ſcriptis ejus permoti ſummis laudibus & honoribus eandem cumulaverint. Antequam Venetiis abirent, triſte de obitu *Lucæ Acherii*, Spicilegio aliisque ſcriptis notiſſimi, quem ægrum Pariſiis reliquerant, nuncium acceperunt. In *Ravennatenſi* eccleſia antiquum *Cypriani* & alterum *fidei Nicenæ* codicem, quos olim *Ambroſius Camaldulenſis* ibidem viderat, non amplius ſupereſſe ſcribunt. *Ocricolis* ad ingreſſum eccleſiæ primariæ inſcriptio legitur, quam apud *Smetium* & *Gruterum* mendoſe haberi notant, cum pro *Aurelius Fauſtus prot. divinitate*, legendum ſit: *Aurelius Faulſtus protector divini lateris*, i.e. Imperatoris.

Vix ullam fuiſſe in tota Italia bibliothecam ajunt, ad quam faciliorem acceſſum habuerint, & *Romæ* vix ullam, ex qua magis profecerint, quam Chriſtinæ Reginæ bibliothecam, continentem ex recenſione *Lucæ Holſtenii* codices antiquos 2145 a Regina undiquaque, comparatos. Veterum picturarum reliquias *Petrum de Sanctis* undiquaque ex Romanis monumentis collegiſſe tradunt, ad easdem æri incidendas paratum, ſi quis laboranti opem ferat, quod a ſui Regis magnificentia expectant. In claustro Lateranenſi Baſilicæ adjuncto, tres ſellas confuſe cum varia ſupellectile conjectas offenderunt, in quibus Pontificem recens creatum olim collocari uſitatum fuit, unam ex marmore albo, quæ ſtercoraria vulgo dicta fuit, & duas porphyreticas easque pertuſas. *Stercorariam* autem dici ajunt, non a forma, cum pertuſa non ſit, ut duæ reliquæ, ſed quod in porticu baſilicæ exteriori conſtituta eſſet, & Pontifici in ea ſedenti accinerentur verba Pſalmi: *ſuſcitat de pulvere egenum, & de ſtercore erigit pauperem.* Reliquas duas, in quibus Pontifex ad capellam S. Sylveſtri prope Lateranenſe palatium perductus ſedere conſuevit, in una quidem ad dextram claves baſilicæ a Priore S. Laurentii accipiens, in altera ad ſiniſtram easdem claves Priori reſtituens, eam ob cauſam pertuſas eſſe cenſent, quod in antiquis Romanorum thermis inventæ, & ob materiæ pretium potius, quam ob formam, ad novi Pontificis inaugurationem adhibitæ fuerint. Addunt, primam illarum mentionem fieri apud *Cencium*, uno ſeculo ante Martinum Polonum, quem iterum primum fabulæ de Johanna Papiſſa autorem faciunt. Cum vero ritus ille, qui ad altius inſinuandam Pontifici humilitatem

introductus fuerat, poſt receptam de Pſeudopapiſſa fabulam infamis evaſerit, penitus abrogatum illum fuiſſe obſervant, idque ſeculo ſuperiore poſt Leonem X contigiſſe putant. Similem ſellam pertuſam ex porphyritide in crypta montis Caſini poſtea viderunt, ex qua *Conſtantius Cajetanus* probare conatur, Pontifices poſt conſecrationem Romæ factam, Caſinum proficiſci ſolitos, ibique totum inaugurationis actum fuiſſe repetitum. Sed *Angelus de Nuce* ſolium ſeu ſellam balnearem fuiſſe exiſtimat. Facile crediturum ſe addit Mabillonius, novos Abbates Caſinenſes exemplo Pontificum R. in eam ſellam repoſitos fuiſſe, ſi aliqua hac de re teſtimonia ſuppeterent.

Duplices Romæ de rebus ad hiſtoriam & doctrinam eccleſiaſticam pertinentibus collationes fieri narrant, unam prælatorum & clericorum ſecularium in collegio de propaganda fide, per ſingulas quindenas vernaculo ſermone; alteram religioſorum ſingulis menſibus in eccleſia S. Coſmæ latino. Ad utrasque Mabillonius & Germanus invitati, imo ad dicendum quoque provocati, maxime per *Johannem Paſtricium* præfectum collegii de propaganda fide, qui ipſis aliquando narravit, *Leonem Allatium* ad Græce ſcribendum, quod expeditiſſime fecerit, unico per quadraginta annos calamo uſum, eoque tandem amiſſo tantum non lacrymaſſe. Idem Paſtricius aſſeruit, *P. Macedonem* Minoritam ad impugnandum Cardinal. *Bonam* ex ea maxime ratione impulſum fuiſſe, quod cum Bona viventes autores in ſuis ſcriptis paſſim laudaret, nusquam de Macedone mentionem feciſſet. Inter codices bibliothecæ Vaticanæ, quam celeberrimo præfecto *Emmanuele Schelſtrateno*, & *Laurentio de Zaccagnis* altero ejus bibliothecæ cuſtode faventibus perluſtrarunt, majoris pretii eſſe cenſent antiquiſſimum *bibliorum* codicem, in quo teſtimonium de tribus perſonis 1. Joh. 5. deſideratur; item *Chronicon Alexandrinum*, & ex recentioribus *Sirleti* Cardinalis, itemque *Onuphrii Panvinii* apparatus ad hiſtoriam eccleſiaſticam, quibus Baronius uſus eſt. In Germaniæ decus cedit, quod itineris hujus Italici autores, occaſione typographiæ apoſtolicæ ex *Johannis Aëtienſis* epiſtola ad Paulum II probant, Conradum & Arnoldum Germanos primos artem typographicam Romam invexiſſe. *Patrum Oratorii* Vallicellanam eccleſiam domumque ſæpiſſime

a ſe

a ſe frequentatam dicunt, ibique indies quatuor adhortatorios ſermones de rebus ſacris fieri memorant. Ejusdem loci bibliothecam, qua *Baronius* & *Raynaldus* ejusdem domus alumni uſi ſunt, *Leandri Colloredi* bibliothecarii beneficio non ſemel perluſtrarunt, indeque non pauca in rem ſuam collegerunt. Ex antiquioribus ejus bibliothecæ codicibus eſt, qui acta apoſtolorum, epiſtolas canonicas & apocalypſin comprehendit. Præfigitur epiſtolis canonicis absque autoris nomine prologus Hieronymi conquerentis, quod in prima Johannis epiſtola teſtimonium de unitate Trinitatis ab infidelibus translatoribus prætermiſſum ſit, & tamen in ipſius epiſtolæ contextu teſtimonium hoc omittitur, qualia exemplaria etiam alibi a *Burneto* obſervata ſunt. Ad Collectionem rituum Romanorum, cujus editionem Mabillonius meditatur, multa ſibi a Cardinali *Caſanata* communicata deprædicant. Dum in S. Calliſti monaſterio verſarentur peregrinantes noſtri, allatus eſt ex S. Pauli archivo pretioſus bibliorum codex, cui præmiſſa Caroli Francorum Regis effigies, quam non Carolum M. ut *Nicolao Alemanno* in libro de parietinis Lateranenſibus, *Cornelio Margarino* in collectione inſcriptionum quæ apud S. Paulum extant, & Archiepiſcopo Roſſanenſi in diſſertatione ſingulari viſum eſt, ſed Carolum Calvum repræſentare cenſent. De *Michaele Molino*, qui ipſis adhuc Romæ morantibus comprehenſus eſt, referunt, quod liber ejus, qui Manuductio ſpiritualis inſcribitur, Hiſpanice primum, & deinde Italice multoties Romæ editus fuerit, indeque conjectores intulerint, Molinum non tam ob vulgati libri doctrinam, quam ob ſcriptas ad diverſos epiſtolas, aut ob pravas ipſius ſententiæ interpretationes a ſuis aſſeclis factas, in carcerem conjectum fuiſſe, ex quo ipſorum augurio non facile ſe extricabit.

Ad hortos Montaltenſes a *Ciampino* & *Fabretto* deducti, dono acceperunt a Ciampino delineatas cujusdam tumuli prope Neapolin reperti figuras duas, quibus baptiſmus per immerſionem ſimul & ſuperfuſionem ab homine laico collatus exhibetur. Fabrettus novam veterum inſcriptionum ab editis diverſarum collectionem a ſe factam iisdem oſtendit, ſuumque de aquæ ductibus librum & alterum de columna Trajani liberaliter donavit. Cum de libro *Diurno Pont. Romanorum*, cujus exemplar Romæ invenire magnopere

pere avebant, hominem quempiam doctum interrogarent, ab eo responsum est, *Hilarionem Rancatum* Cistercienſem, Ughelli præceptorem, antiquum ejus libri exemplar habuisse, idque *Holstenium*, cum commodato accepisset, una nocte exscripsisse, & publicare voluisse, sed impressionem prohibitam fuisse. Tandem vero votis suis potiti Benedictini nostri Fratres, veterem Diurni codicem repererunt, ex quo Garnerianam editionem multis in locis emendari novisque formulis augeri posse scribunt. Bibliothecæ Altaempensis libros editos magna ex parte distractos, manuscriptos adhuc venales ad duo millia supereſſe narrant. In festo assumtæ Virginis missæ solenni in Collegio Græcorum ab Archiepiscopo ejusdem nationis celebratæ interfuerunt, ejusque ritus breviter describunt. Sudarium impressam Christi imaginem referens, quod in solenni quadam processione spectantium oculis oblatum est, veteres *Veronicam* appellasse, quasi veram iconem seu iconiam Christi, ex *Petri Mallii* libro inedito de basilica S. Petri, aliisque autoribus contra eos probant, qui Veronicam nomen pientissimæ cujusdam matronæ esse dicunt, quæ in sudario suo Christi imaginem impressam susceperit. *Josephum Thomasium*, clericum regularem ex Ord. Theatinorum, qui sua de ritibus sacris collectanea ipsis communicavit, post vulgatos libros liturgiarum & psalterium, nunc edendis vetustis responsorialibus & antiphonariis invigilare docent.

Bibliothecam angelicam Patrum Augustinianorum Mabillonio & Germano reseravit ejusdem Præfectus *Josephus Sabbathinus*, qui nescio qua incuria in actis nostris mensis Julii 1683 p. 307. Vaticanæ bibliothecæ præfectus dicitur: quem errorem corrigendum esse hic obiter animadvertimus. Inter recentiores codices hujus bibliothecæ occurrunt omnia acta autographa congregationis de auxiliis sub Clemente IIX & Paulo V, quibus præter alios adfuit *Jacobus le Boſſu* S. Dionysii monachus, a cognomine ejusdem loci Priore distinguendus. In Chigiana bibliotheca, cujus præfectus est *Thomas de Juliis*, omnibus codicibus præstare censent Græcum ab annis minimum octingentis scriptum, continentem quatuor Prophetas majores, & breve commentarium in somnium Nabuchodonosoris a S. *Hippolyto* martyre & episcopo compositum. De

bibliis

bibliis polyglottis Parisiensibus in eadem bibliotheca extantibus referunt, quod tres bibliopolæ Belgæ, recuso operis titulo & nova epistola nuncupatoria præmissa, Alexandro VII fucum facere voluerint, quasi hæc editio in ejus gratiam nunc primum prodiret, quæ jampridem Parisiis impressa fuerat. Ex *Alphonsi Ciaconii* epistolis, quas eadem bibliotheca suppeditavit, observant, ipsum a censoribus impetrare non potuisse, ut bibliotheca Scriptorum ecclesiasticorum, quam collegerat, typis imprimeretur.

Urbis *Neapolitanæ* decora duce *Valletta* viderunt, cujus instructissima bibliotheca imprimis ipsis placuit. Apud *Puteolanos* hunc regnare abusum referunt, ut mares & fœminæ conjugium appetentes, ante solennem benedictionem ad unum duosve aut tres etiam annos simul conveniant. Bibliothecam Augustinianorum in cœnobio S. Johannis de Carbonaria cæteris Neapolitanis, quoad veterum librorum apparatum, palmam præripere judicant. Inter Græcos codices comparuerunt *Gemisti* opera, *Procli* in Platonem commentarius &c. inter Latinos codex antiquissimus *Hieronymi* & *Gennadii* de Scriptoribus ecclesiasticis, *Prisciani* de laude Anastasii Imperatoris, *Tertulliani* carmen de Jona &c. Varia quoque hic invenerunt *Sirleti* collectanea pro concilio Tridentino, item *Ægidii Viterbiensis* historiam autographam viginti seculorum per totidem psalmos digestam, cum quibusdam *Seripandi* observationibus & emendationibus, nec non Ægidii varias epistolas per Serephinum Eremitam Augustinianum in unum collectas, e quibus præcipuas descripserunt. Verum dum cæteris exscribendis darent operam, bibliothecarius alias atque alias causas finxit, ne ulterius in bibliothecam admitterentur. Elegantiorem, sed vetustis libris minus refertam esse ajunt bibliothecam *Olivetanorum*. Mausoleum *Sannazarii* ad Pausilypum in villa ejus suburbana Mergellina, quam extructo templo Virgini parturienti & S. Nazario vivens nuncupaverat, magnifice extructum eo nomine minus placuit, quod pone altare sub dimidiata Sannazarii effigie astarent Apollinis & Minervæ statuæ, ludentibus in medio Satyris; etsi posteri, quos gentilismi in mediis aris puduit, sub Apolline Davidis & sub Minerva Judithæ nomen apposuerint.

In bibliotheca *Montis Casini* inter alia inedita invenerunt li-

brum Scintillarum seu sententiarum, quas e catholicis Patribus excerpsit *Defensor* Grammaticus & monachus Locociagensis apud Pictones, ut cætera taceamus. Ex martyrologio veteri didicerunt, *Thomam Aquinatem* Casini monachum fuisse, antequam ad Dominicanos transiret. Codicem variarum epistolarum ad concilium Ephesinum pertinentium & a *Christiano Lupo* editarum inquirentibus responsum est, Romam fuisse missum. Verum postea nec Romæ quicquam aliud de eo rescisci potuerunt, quam quod in palatio apostolico asservetur. Ejusdem codicis copiam *Baluzium*, cum novam conciliorum collectionem ederet, impetrare non potuisse, in actis nostris A. 1684. p. 354. jam notavimus.

Romam altera vice adeuntibus *Schelstratenus* codices concilii Constantiensis ostendit, quibus contra *Maimburgium* usus est. Ex *Barbarina* quoque bibliotheca, qua nullam Romæ post Vaticanam numerosiorem esse scribunt, haud pauca observarunt. In festo S. Antonii ad ecclesiam Patrum Gallorum prope S. Mariam majorem insolitus ipsis ritus visus est, ut quicquid equorum est in urbe, cum suis phaleris ad plateam ecclesiæ ducatur, ubi ab uno Patrum omnes & singuli aqua lustrali asperguntur, dato annuo censu. Qui secus faxit, si quid equis adversi contigerit, id piaculo vertitur. Occasione inscriptionis in cœmeterio Callisti repertæ, & in Roma subterranea editæ, contra *Dodvvelli* dissertationem de paucitate martyrum argumenta aliqua proferunt. Præter bibliothecam Pontificiam, quæ in Vaticano habetur, alia Vaticanæ Basilicæ propria est, cujus custos *Josephus Balduinus* Mabillonio ejusque comiti Germano facilem aditum concessit. Eadem die in Indicis Congregatione, *Johannis Launoji* liber de regia in matrimonium potestate, sententiam dicente Pallavicino, in indicem relatus est. Ab eadem congregatione invitatus Mabillonius ad promendum qualecunque suffragium, super libris quibusdam *Vossianis* de diluvio non universali. In bibliotheca Barbarina inter alia & hoc notarunt, quod Urbanus VIII ab Hispanis interpellatus de concedendis indulgentiis ob cultum Sancti *VIAR*, negaverit se id facturum, nisi prius resciret, quis & qualis ille sanctus fuerit. Allatus ergo lapis, in quo hæ literæ reliquæ erant S. VIAR. Verum periti judicarunt, fragmentum esse veteris inscriptionis, in qua quidam Præfectus VIARum laudatus

fuerit.

fuerit. Inter libros cœnobii *Farfenſis* 25 paſſuum millibus a Roma diſſiti, commendant *Bonifacii Simonetæ*, doctoris ac monaſterii Cornu abbatis, opus de hiſtoria perſecutionum Chriſtianarum, in 6 libros per epiſtolas redactum & A. 1488 Mediolani editum. Ad celebres, quæ Romæ ſunt, bibliothecas referunt etiam eam, quæ eſt in Capranico, & alteram in Collegio Sapientiæ, quam ipſis aperuit *Fauſtus Naironus* Maronita, affinis *Abrahami Echellenſis*, qui Syriacas literas ibidem docuit.

Dum Senis in capella quadam eccleſiæ cathedralis, ſtatuas Pontificum Romanorum Senis oriundorum oculis uſurparent, occurrit ipſorum memoriæ, quod in *Colomeſii* Singularibus legerant, nimirum ſtatuam Pſeudopapiſſæ Johannæ inter illas locum habuiſſe uſque ad annum 1634, quo *Johannes Launojus* Senas profectus, ſtatuam illam adhuc ſtantem ſe vidiſſe aſſerit in Diſſertatione de autoritate negantis argumenti, ac proinde Baronio illuſum fuiſſe, cum in literis ad Florimundum Raimundum ſtatuam illam disjectam & comminutam ſibi gratulatur. Mabillonius & Germanus nihil de illa ſtatua videre aut reſcire potuerunt, donec re maturius examinata *Jacobus Mignanellus* in literis per *Magliabecum* transmiſſis ænigma ſolveret, ipſisque ſignificaret, ſtatuam Johannæ ſub Clementis IIX Pontificatu, ad preces Baronii, cooperante Archiepiſcopo & ipſo Duce non penitus quidem fuiſſe comminutam, ſed mutatis muliebris formæ lineamentis, ex fœmina factam Zachariæ Pontificis figuram.

Inter bibliothecas *Florentiæ* viſitatas, poſt Laurentianam vetuſtis libris nullam magis refertam eſſe ſcribunt, quam bibliothecam ſanctæ Crucis. Longum eſſet, quid in ſingulis notaverint referre. Magni Ducis cimelia & picturas commonſtravit ipſis Magliabecus & Noriſius. In his & aliis, quæ Romæ viderant, artificum ingenium & induſtriam mirantur, ſed verecundiam deſiderant. Cum *Magliabeco* in abbatiam Feſulanam Canonicorum regularium Congregationis Lateranenſis, duobus paſſuum millibus a Florentia diſtantem profecti, præ aliis abbatiæ illius Feſulanæ codicibus notatu dignum eſſe ſtatuunt *Sozomeni Presbyteri Piſtorienſis* chronicon ab orbe condito ad ſua tempora, ex quo nonnulla excerpuntur. Invitati ad S. Spiritus cœnobium a *Noriſio*, viderunt

materias ad hiſtoriam Donatiſtarum ab eo diſpoſitas, eumque nunc intermiſſa tantiſper Donatiſtarum hiſtoria, totum in tractandis numiſmatibus occupari indicant, e quibus verum nativitatis Dominicæ annum ſe demonſtraturum confidit, in libro de æris & epochis Syromacedonum, quem prelo maturum habet. In urbe *Luca* lateri ipſorum individuus comes adhæſit *Bartholomæus Beverinus*, cujus in ligata & ſoluta oratione elegantiam uno atque altero ſpecimine commendant. Idem hiſtoriam Lucanæ civitatis a ſe elegantiter ſcriptam nondum editam, neque facile edendam ipſis oſtendit, vitamque S. Cæciliæ notis ſuis illuſtratam cum poematiis ſuis abeuntibus donavit, & novo carmine ſe Ludovici Galliæ Regis geſtis applauſurum promiſit. Verum quo minus promiſſis ſtaret, morbus impedivit, ipſaque mors, quæ ipſum rebus humanis exemit, cum pridie ſui obitus epiſtolam quaſi teſtamenti vice ad Mabillonium & Germanum aliena manu exaraſſet, quæ itineri huic Italico p. 190 & 191 inſerta legitur. Præter Beverinum *Marius Florentinus* aliique variis humanitatis officiis hoſpites Gallos proſecuti ſunt, qui hanc benevolentiæ ſignificationem innatæ Lucenſium urbanitati & Magliabeci literis commendatitiis tribuunt. Florentiam reverſis, *Vivianus* Magni Ducis mathematicus tres priores libros Divinationis in 5 libros deperditos Ariſtæi ſenioris de locis ſolidis illis oſtendit, reliquos duos Regi Chriſtianiſſimo dedicare meditatur, a quo honorarium annuum antehac accepit. Idem Theonis in Ptolemæum verſionem ſeculo ſuperiori a Joh. Baptiſta Theophilo nobili Urbinate factam, Regiæ bibliothecæ inferendam tradidit. A Magliabeco quoque epiſtolarum Ambroſii Camaldulenſis volumen optimæ notæ, aliosque libros editos & ineditos acceperunt, in quibus *Petri Apollonii* Novarienſis carmen heroicum de Davide & Golia ad Laurentium Medicem, ex quo conſtare poteſt, autorem hunc non ad ſeculum ſeptimum aut decimum, ſed ad finem ſeculi 15 quo Laurentius Medices floruit, referendum eſſe. Quæ *Bononiæ*, *Mantuæ*, *Parmæ*, ubi præter alios *Benedictum Baccinum* & *Gaudentium Robertum* Carmelitam Diarii literarii Parmenſis auctores convenerunt, *Placentiæ*, *Ticini*, *Genuæ* & per cæteras Italiæ urbes obſervata ſunt, omittimus, ne juſto prolixiores cuiquam videamur. Quam ob cauſam etiam de altera Tomi hujus parte breviſſimis agendum.

Com-

Digitized by Google

Complectitur ea opuſcula quædam & vetera monumenta & opuſculorum fragmenta ex Italicis bibliothecis collecta, quibus præfationes ſuas & obſervationes Mabillonius præmittit aut ſubjungit & interſerit. Agmen ducunt XII *Maximi Taurinenſis* homiliæ, quas præter Diurni Rom. Pont. ſupplementum, Hadriani I vitam, capitularia & placita quædam, indicem ducum Spoletanorum & abbatum Farfenſium, concilium Romanum in cauſa Formoſi, catalogum epiſcoporum Mediolanenſium, *Manaſſæ* archiepiſcopi Remenſis apologiam, & diverſas variorum epiſtolas, excipit hiſtoria belli ſacri ſub Urbano II ab autore anonymo ſed coævo ſcripta, cujus epitome inter *Geſta Dei per Francos* primo loco legitur. Autorem hunc Francum aut Normannum & quidem laicum fuiſſe Mabillonio veriſimile videtur, qui etiam obſervat, multa hunc autorem ſingularia referre, quæ ab epitomatore inter geſta Dei per Francos edito prætermiſſa ſunt. Huic hiſtoriæ ex bibliotheca Chriſtinæ Reginæ ſubjicitur *Stephani* Comitis Carnotenſis ad uxorem ſuam de eodem argumento epiſtola. Sequuntur epiſtolæ quædam formatæ, Synodus Verulanenſis in cauſa Grimaldi Archicanonici, Confeſſio Græcorum de verbis conſecrationis & tranſubſtantiatione a *Beſſarione* in concilio Florentino expoſita, quam Mabillonius ad perſuadendam Græcorum de euchariſtia fidem non levis momenti eſſe putat, acta ſanctorum martyrum Nicandri & Marciani, vita Fabiani Bencii Politianenſis ab *Auguſtino Patricio* Pientino epiſcopo ſcripta, narratio de adventu Friderici III Imp. ad Paulum II eodem Patricio autore, & Sacramentarium Gallicanum ex Bobienſi monaſterio depromptum.

MISCELLANEORUM HISTORICORUM Regni Bohemiæ Decadis I. Liber VII Regalis; ſeu de Ducibus, ac Regibus Bohemiæ &c. Authore Bohuslao Balbino S. J.

Pragæ, in Collegio Soc. ad S. Clementem, 1687, in fol.

NOn equidem omnia Principum Bohemiæ, Regumque geſta hoc volumine complecti Autor clariſſimus ſæpiusque nobis ex me-

rito laudatus voluit, Miſcellanea ſcripturus, non integram hiſtoriam; ſed afferre ſolum præcipua, quæque ad Principum liberos ſpectant, vel ad rationem temporum, vel ad eorundem ſucceſſionem: eoque deprehendimus, tria nunc ſtudioſius eum conſectanda ſibi in eodem ſtatuiſſe, Succeſſionem videlicet Principum atque Regum, eorumque geſta ſingularia, Chronologiam, & Genealogiam, quod his maxime diſcerni a fabularum vanitate hiſtoriam poſſe judicaret, omnisque ævi memoriam tutiſſime ſuperſtrui.

Senis itaque in univerſum ſectionibus Liber totus abſolvitur; quarum Prima a Czecho, primo gentis Duce, autore, atque patre exorſa, originem Croci inter alia deducit ex Romana Gracchorum gente, memoratisque reliquis ex gentiliſmo Principibus, peculiarem de adventu Czechi & initio Czechorum diſſertatiunculam ſubjungit, qua chronologiam Hagecii minus ſubſiſtere oſtenditur. Progreditur dein ad Borzivoium, primum e Chriſtianis Ducem, ab eoque ad Brzetislaum I quinque generationes numerat & exponit. Poſt Brzetislaum II, viceſimum ſextum, & Wladislaum II, trigeſimum primum in ordine principem poſtea quoque Regem, gubernationem Bohemiæ, ob Competitorum ex regio ſanguine multitudinem, miris modis conturbatam, & exinde nata fuiſſe cruenta admodum certamina obſervat, donec Wladislaus, dicti II filius quarto genitus, trigeſimus ſeptimus Princeps, rariſſimo modeſtiæ exemplo, fratri Przemislao Ottogaro cederet principatum, & is primum Princeps Bohemiæ trigeſimus octavus, mox etiam Rex cum omnibus Principibus Bohemiæ ſucceſſoribus deſignaretur. Ultimum ex Przemislæa gente Wenceslaum III fuiſſe, quem Rudolphi Auſtriaci, & Henrici Carinthii interregnum exceperit. *Secunda* Libri ſectio geſta Regum, quos habuit Bohemia ex familia Lucemburgica, exponit, Johannis nempe, Caroli IV, Wenceslai IV, & Sigiſmundi, tabula dictæ Stirpis genealogica ſubjecta, & notis illuſtrata. *Tertia* oſtendit, quemadmodum extincta in Bohemia ſtirpe Regia Lucemburgica, volente & Albertum ſibi generum atque ſucceſſorem deſtinante Sigiſmundo, Auguſtiſſima domus Auſtriaca ſucceſſerit in duobus Regibus, Alberto II, ejusque filio Ladislao poſthumo. *Quarta* Regem unicum proponit ex Cunſtadæa familia oriundum, Georgium Podiebradium. Sectionum *quinta* duo

deſcri-

deſcribuntur Reges, Pater & Filius, ex familia Jagellonica, Wladislaus II, Caſimiri III Poloniæ Regis filius, & Ludovicus I cito ereptus terris; una cum Jagellonidarum tabula. *Ultima* denique ſectio Regum reliquorum ex Auguſtiſſima domo Auſtriaca, Ferdinandi I, Maximiliani II, Rudolphi II, Matthiæ I, Ferdinandi II, III, IV, & invictiſſimi Leopoldi fata & res præclare geſtas perſequitur, additasque in fine habet tabulas genealogicas ſtirpium a Maximiliano I, Ferdinando I, Maximiliano II, Carolo II, & Ferdinando II deſcendentium. Et quamvis Autor initio Voluminis palam teſtetur, nolle Regum elogia ſe texere, neque ingenioſe & argute ſententiis illuſtribus & vibrantibus factorum explicare cauſas, quod præſtitum illud jam abunde ab Italo ſcriptore Julio Solimanno ſciret; notis tamen locisque Hiſtoricis & Ethicis cum lectu jucundiſſimis, tum prudentiæ augendæ aptiſſimis, ſingula rerum geſtarum capita egregie dedit illuſtrata.

FRANCISCI SANCTII MINERVA, SIVE DE Cauſis Latinæ Linguæ Commentarius, cui accedunt animadverſiones & notæ Gaſperis Scioppii, & longe uberiores Jacobi Perizonii.

Franequeræ apnd Leon. Strickium, 1687, in 8.

UT omne, quod nimium, moleſtum eſt & cum damno quodam conjunctum: ita Grammaticorum intempeſtiva ſedulitas non tam promovit litterarum curſum, quam per ambages & anfractus impedivit. Cui malo remedium ut pararet *Franciſcus Sanctius*; hanc artem ad linguæ Latinæ indolem atque naturam expendit, ſuperflua abjecit, neceſſaria in ordinem redegit, obſcura & intricata ἐλλείψεως beneficio mirifice expoſuit in libro iſto, quem ab litterarum dea *Minervam* appellavit. Avide exceptus liber, nec in Hiſpania tantum, ſed etiam cum Scioppii additamentis in Italia & Batavia aliquoties recuſus fuit. Cum jam nova pararetur editio, pro juvandi bonas litteras amore & ſtudio *Jacobus Perizonius*, Franequeranæ Academiæ Profeſſor clariſſimus, uberiores, quam erant Scioppii, caſtigationes obſervationesque adjecit, quibus firmavit

partim,

partim, quæ recte dicta a Sanctio fuerant; partim, quæ secus videbantur, obeliſco notavit & certiora ſubſtituit. Quorum cum ſingula enumerari non poſſint, quia diſperſæ annotationes ſunt, nec continuo ordine connexæ; placet exemplis paucis declarare, quid novi Perizonius ad Sanctii Minervam, a Scioppio olim adauctam ſuperaddiderit.

Cap. IV Dualem in vocibus *ambo* & *duo* contra Sanctium & Donatum negat. Cap. VI explicat, quem veteres dixerint *ſeptimum Caſum*; ſimulque *ſextum Græcorum*, quem Sanctius neceſſarium duxit, multis verbis confutat. Cap. VII laudat Sanctium, quod *Epicœnum* Genus Nominum exterminarit: carpit vero, quod cum *Communi* confuderit. Pariter notat eundem de Diminutorum Genere cap. X, & de *Perſonæ Modique* vocabulis cap. XI & XII, præclara quidem multa tradidiſſe, præſertim in conſtructionis ratione: in ipſo tamen artis ſyſtemate dum nimio novandi & mutandi omnia ſtudio fuerit ductus, modum aliquando exceſſiſſe abjiciendo temere, quæ dudum jam fuerint recepta, & ſuum in Grammatica uſum habeant. De *Participiis* diſputat cap. XV, eſſe vere Nomina; tempus autem adſignificare, & in eo *partem* Verbi *capere*, quod contra Sanctii ſententiam eſt, qui Nomina quidem, ſed omnium temporum dixit Participia. His addit p. 98 paradoxum, *Amandus* proprie & primitus eſſe Præſentis Temporis. Cap. XVI Præpoſitiones examinat. *Propter* Adverbium eſſe tradit; non Præpoſitionem: *Secundum*, Adjectivum: *Adverſus*, Adverbium, quæ ſingula Accuſativum non admittant per ſe, ſed ſubaudita *Ad* aut ſimili Præpoſitione: *Pridie* & *Poſtridie* ex Genitivo & Ablativo conſtare, ut *die craſtini*. Hæc ex libro I.

Secundo, quo de Conſtructione egit Sanctius, varia noſter addit, immutat, explicat. v. gr. *æſtimandi* formulas perfectius, quam a Sanctio factum, ita ſupplet, ut & vocem *rem* ſubaudiat, & Genitivum *precii*, vel *æſtimationis*, vel *momenti*. Ut *facio te* [rem] *pluris* [precii] &c. Genitivum cum Verbo *Miſeret* a ſuppreſſo quarto Caſu *vicem* deducit, ut *Miſeret me* [vicem] *pauperis*, in quo Terentium ſe dicit ſecutum eſſe. Nec Græciſmos concedit, qui vulgo putantur, *deſine querelarum; laſſus viarum*; ſed Latinam ellipſin commodiorem laudat ad explicandum, *querelarum cauſa*, ſive *in*

negotio

Digitized by Google

negotio querelarum. Cap. X & XI Ger. Joh. Voſſium notat, qui Comparativum interdum pro Poſitivo poni exiſtimet: & Sanctium ſuum caſtigat, Grammaticos reprehendentem, quod tres *Comparationis Gradus* pro uno conſtituant. Cum enim, inquit, de uſu rerum conſtet; inane eſt receptis dudum appellationibus litem movere. Nec minus Vallam contra Sanctium de Poſſeſſivis tuetur cap. XIII.

Tertio libro Sanctio philoſophanti, non alia Verba, quam Activa & Paſſiva eſſe, certo modo ſubſcribit, Neutris actionem concedens per ellipſin intellectam; & Deponentibus plerisque Paſſivam formam attribuens. *Potior* enim, *Veſcor*, *Utor*, *Abutor*, *Proficiſcor*, vere noſtro Paſſiva ſunt, & v.gr. *veſci* interpretatur ali, ſuſtentari: *potiri*, potiorem fieri, cujus Activum apud Plautum ſuperſit: *proficiſci*, profici & promoveri in alium locum. Cap. IV & Ablativo per A Præpoſitionem; & Dativo, cum Verbo Paſſivo conſtructis, *agentis* notionem, quam Sanctius negarat, exemplis vindicat. Cap. V *Mea*, *Tua*, *Sua* cum *refert* aut *intereſt*, Accuſativos Plurales, non Ablativos Femineos eſſe una cum Sanctio propugnat: paulo plenius autem, quam ille, ex conſueta ellipſi explicat, ſubauditis vocibus *ad negotia*, *inter negotia*. Cap. VI *Quoad ejus fieri poteſt*, aliter quam Scioppius, cui *fieri* pro Nomine *factum* poſitum eſt, interpretatur, itidem ſola ellipſi Pronominis *Aliquid* ſublevatus. Cap. VIII & IX Gerundia æque ac Supinum utrumque negat, & nihil niſi Nomina eſſe, ex Præpoſitionis exemplo, quam ferre poſſint, demonſtrat. Priora Supina concedebat Sanctius: hic autem novo modo, ut ad Nomina referre poſſit, ita exponit: *Eo* [ad] *ſpectatum* [negotii κατὰ ſive quod ad] *ludos*: eadem Verbis *finem* potius quam *motum* ſignificantibus ſubjungi, exemplo, quod motum nullum ad locum notat, non obſcure exponit. Cap. XIV in Conjunctionibus formulam *Dico*, *quod*, & ſimiles cum Manutio, Scioppio & Voſſio contra Sanctium & Gronovium patrem defendit, nec minus novis perſpicuisque exemplis illuſtrat.

In quarto libro ellipſin Sanctianam paſſim emendat; confirmat, noviſque exemplis corroborat, v.gr. quomodo *homo frugi*, *damnatus voti*, *potiri rerum*, *dicto audiens*, & alia curtata commodiſſime ſuppleri & ad integritatem ſenſus revocari poſſint; quæ

indicasse sufficiat, ut de ceteris ejusdem argumenti, quæ prætermisimus, facilius possit judicari.

HISTOIRE DU PONTIFICAT DE S. Leon le Grand par Mr. Maimbourg, i. e.

Ludovici Maimburgii Historia de Pontificatu S. Leonis Magni.

Parisiis, apud Claud. Barbinum, 1687, in 4. & in 12. & Hagæ Comitum apud Adrianum Mœtjens, in 12.

NOn immerito ut singulare aliquid *inpræloquio* prædicat Autor, quod senectus neque memoriam, neque cæteras ad scribendum dotes sibi diminuerit, ita ut post historiam Gregorii Magni, in qua finire labores suos putasset, hanc de Leone, eodem mentis vigore componere potuerit. Certe si quis hanc cum aliis ab autore editis conferat, nostro, si quid valet, judicio, non inveniet, quæ ingenii aut memoriæ defectum in eo arguere possint. Idem inprimis artificium apparet efformandi in novam speciem veteres historias, & sive ad palatum aulæ & nationis, sive ad scopum suum accommodandi. Comparationem vero, quam inter se & S. Augustinum instituit, fatalis quædam eventus similitudo comprobavit. Sicut enim Augustinus anno vitæ suæ septuagesimo sexto, ita & hic eodem scribendi & vivendi finem fecit, ut adeo non sine omine scripta esse videantur, quæ p. 36. edit. Belg. leguntur. Quatenus vero in causis, quas tractant, aliisque rebus differant, apertius est, quam ut a nobis explicari debeat, & ipse autor haud immodeste d. l. agnovit. Cæterum Historici personam multis jam annis sumtam non deposuit quidem in hoc libro suo Maimburgius, forte tamen evidentius quam unquam, verum quem sibi proposuit, scopum denudavit. Siquidem mox in proœmio indicat, post prostratam jam in Gallia Reformatorum, quam vocat, hæresin, utilitati novorum catechumenorum se consulturum esse, dum duo magna, quæ celebrat principia, de *primatu sedis* Romanæ, & *de infallibili conciliorum in quæstionibus de fide definitione*, ex hac historia de Leone stabilire nititur, quorum alterum commune cum omnibus Romana sacra profitentibus

tibus, alterum cum ſolis fere Gallis habet. Verum præter iſta, alia non pauca ſunt, quæ autori magis quam hiſtoria Leonis curæ fuerunt, quibusque illa pro condimento vel vehiculo ſervire videtur. Rectius itaque fuerit, & uti ſperamus lectoribus gratius, præcipua quædam ex illis annotare, quam hiſtoriæ compendium exhibere. Sufficiet ex ipſo Breviario Romano, in quo ad d. XI April. Sancti hujus Leonis memoria recolitur, ſequentia adſcribere: *Leo primus, Etruſcus, eo tempore præfuit Eccleſiæ, cum rex Hunorum Attila, cognomento flagellum Dei, in Italiam invadens, Aquilejam triennii obſidione captam diripuit, & incendit: unde cum Romam ardenti furore raperetur, jamque copias, ubi Mincius in Padum influit, trajicere pararet, occurrit ei Leo, malorum Italiæ impendentium miſericordia permotus: cujus divina eloquentia perſuaſum eſt Attilæ, ut regrederetur. Qui interrogatus a ſuis, quid eſſet quod præter conſuetudinem tam humiliter Romani Pontificis imperata faceret: Reſpondit, ſe aſtantem quendam alium, illo loquente, Sacerdotali habitu veritum eſſe, ſibi ſtricto gladio minitantem mortem, niſi Leoni obtemperaret. Quare in Pannoniam reverſus eſt. Leo autem Romæ ſingulari omnium lætitia exceptus, paulo poſt invadenti urbem Genſerico, eadem eloquentiæ vi, & ſanctitatis opinione perſuaſit, ut ab incendio, ignominiis, ac cædibus abſtineret. Sed cum Eccleſiam a multis hæreſibus oppugnari, maximeque a Neſtorianis & Eutychianis exagitari videret: ad eam purgandam, & in fide catholica confirmandam, Concilium Chalcedonenſe indixit, ubi ſexcentis triginta coactis Epiſcopis, Eutyches & Dioſcorus, & iterum Neſtorius, condemnati ſunt: ejuſdemque concilii decreta, ſua auctoritate confirmavit. Statuit; ut in actione myſterii diceretur,* ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam. *Sanxit, ne monacha benedictum capitis velamen reciperet, niſi quadraginta annorum virginitatem probaſſet. His & aliis præclare geſtis, cum multa ſancte & luculenter ſcripſiſſet, tertio Idus Aprilis obdormivit in Domino. Sedit in Pontificatu annos viginti, menſes decem, dies viginti octo.* (cœperat ſcilicet anno 440, obiit anno 461) Hæc quidem & alia plurima late quinque his hiſtoriæ ſuæ libris explicat Maimburgius, ſed quod in iſta narratione omnium maxime venerandum & mirabile videtur, apparitio ſcilicet illa ab ipſo Attila ut refertur agnita, id non veretur rejicere Maimburgius, etſi Breviarium illud

ex ſeveris Pontificum legibus inviolabile eſſe exiſtimari poſſet. Neque tamen ſuo hic utitur arbitratu, ſed ſequitur autoritatem Archiepiſcopi Pariſienſis *Franciſci Harlæi*, qui ſuſcepta (an permiſſu Pontificis, nobis incognitum eſt) Breviarii correctione, verba illa, quibus apparitio narratur, expungi juſſit. Laudat factum Noſter p. 225, quo apocrypha & incerta ex libro illo ſublata, & optima ex patribus loca ſurrogata fuerint. Incertitudinem autem narrationis ex ſilentio autorum arguit, qui eo tempore vixerunt & ſcripſerunt, interque eos *Proſperi*, qui Romæ fuit, & Leonis ad Attilam profectionem accurate recenſuit. Indulgentior eſt in admittenda, ſive non rejicienda, longe incredibiliori narratione, de apparitione B. Virginis Leoni Thraci facta, qua ei fons commonſtratus & imperium prædictum fuiſſe fertur: quanquam enim ſolius Nicephori, autoris, ut fatetur, parum gravis relatu nitatur, credi tamen ſi non debere, poſſe ſaltem autumat, quia ſimilia in aliis ſanctorum & Eccleſiæ hiſtoriis inveniuntur. Cordatior eſt in rejicienda Zonaræ hiſtoria, de corpore S. Euphemiæ, quæ, cum in quæſtione inter Orthodoxos & Eutychianos Imperator & clerus judicium ei detuliſſent, chartam, cui vera ſententia inſcripta erat, Imperatoris manu porrexiſſe, illam vero, quæ Eutychianum errorem continebat, ſub pedibus habuiſſe dicitur, etſi utraque pectori ejus impoſita, & ſepulchrum clauſum & ſigillis munitum fuiſſet. Quod vero in Breviario indictio concilii Chalcedonenſis Leoni confidenter tribuitur, etſi expreſſe non reprehendat, re ipſa tamen refutat, dum Lib. III p. 159 non tacet, indictionem illam a Martiano Imp. factam eſſe, & alio quidem tempore & loco, quam Pontifex deſideraverat, & prudentiæ atque moderationi ejus adſcribit, quod Imperatori in talibus non contradixerit. Id vero jus indicendi maſculo candore *Edmundus Richerius* tum alibi, tum in hac ipſa Chalcedonenſis Synodi hiſtoria Lib. I cap. VIII §. 3. 10. & cap. XI §. 2 in Hiſtoria concilii II Niceni Imperatoribus aſſeruit; ſed ab hoc autore allegando cauſæ fortaſſis fuerunt, cur Noſter abſtinuerit. Ingenue tamen commemorat p. 222. lib. III, quod Leo Pontifex juſſu Imperatoris ad Attilam legari ſe paſſus ſit, quod majeſtati, quæ poſtea invaluit, pontificiæ utique non convenit, & in Breviario omiſſum eſt. Obiter taxat Caſſiodori affectum, quo legationis illius

Digitized by Google

lius ſucceſſum patri ſuo, qui inter Senatores cum Leone ablegatos fuerat, potiſſimum tribuit Lib. I. Epiſt. 4; cum tamen alibi in Chronico gloriam illam Leoni non detraxerit.

Sed omiſſis, quæ hiſtorica ſunt, quædam afferemus, quæ Maimburgio, ut dictum eſt, majoris momenti fuiſſe videntur. Ante omnia nullam negligit occaſionem, ut panegyricis elogiis Regem Chriſtianiſſimum mactet, ob funditus oppreſſam in regno, Reformatorum quam nominat, & ubique peſſime traducit, hæreſin. In ipſa dedicatione ad imitationem epiſtolæ 7 Leonis ad Theodoſium Imp. Regi *ſacerdotalem animum* tribuit, ob *ſollicitudinem contra hæreſes*: dein ſubjungit, *neminem dubitare de illo poſſe, qui conſideret, quam miti pariter & efficaci modo, zeloque vel ſanctiſſimis Epiſcopis digno, in negotio iſto proceſſerit. Stupet* (ait) *mundus ad mirabilem hanc methodum, qua ſine omni rumore & violentia, absque ſanguinis effuſione exterminata eſt hæreſis, id quod Reges priores per ſupplicia & arma præſtare nequiverunt.* Exaggerat eadem p. 254 lib. IV, ubi Herculi præfert Regem, hydræ caput ſine ulla renaſcendi ſpe præcidentem, idque *ne cum unica quidem gutta ſanguinis effuſione*, p. 314. quod pro ſummo habet celebratque iterum miraculo. Antea cum Scriptores Reformatos cum Juliano Pelagiano p. 35. Lib. I comparaſſet, indicem librorum Reformatorum, quos Romano-Catholicis imprimere, vendere, legereve non liceret, ab Archiepiſcopo Pariſienſi publicatum, & edictum regium anno 1685 ad querelas Cleri conditum p. 71, quo Reformati a libris contra Romano-Catholicos edendis prohibiti ſunt, laudibus proſequitur, multo magis vero alterum illud, quod magnum vocat, menſe Octobri ſecutum, quo totus cultus Reformatorum ſubverſus eſt, ad exemplum ſcilicet Honorii, Pelagianos exterminantis: abjurandi etiam formulas Leonis dicto ex epiſtola 86 p. 41 confirmat. Ad hunc ejus contra hæreticos zelum pertinent, quæ p. 48 de optima methodo commentatur, ut ſine colloquio per damnationes in conciliis procedatur: in colloquiis enim audacter loqui ſolere hæreticos, & de victoria aut aſſenſu auditorum, imperitorum utplurimum, gloriari. Supplicia hæreticorum Leonis autoritate defendit, qui Maximi ſeveritatem adverſus Priſcillianiſtas ep. 95 probaverit. Interim cum Sulpitio Severo *Ithacium* culpat, quod adverſus *S. Martini Turo-*

nenſis ſententiam, Imperatorem ad rigorem illum capitalium judiciorum impulerit, & lenitatem clericam commendat, qua deprecatio interponi ſolet, ut vitæ hæreticorum, quos magiſtratibus puniendos offerunt, parcatur. Ferre tamen eos ait merito, quod hi decreverint.

Non minori ſtudio ſententiæ Cleri Gallicani, edictis Regiis vel imperatæ vel confirmatæ, de auctoritate Conciliorum ſupra Pontifices, & quod falli hi queant, ubicunque poteſt, præſidia quærit: primatum tamen ipſum, quem Leo aſſerere ſedi ſuæ non neglexit, non minori confirmans diligentia. Ita Lib. II pag. 110 (quod alios præteriiſſe dicit) vitium concilio Epheſino, quod ſecundum vocant, vel inde maxime impingit, quod Dioſcorus Patriarcha Alexandrinus præſidere in eo auſus fuerit, rejectis legatis Leonis, imo cum contradicerent, in carcerem conjectis, ut ex tribus unus ſolum effugere, & Leoni, quæ acta erant, referre potuerit. Sed qualemcunque hanc defenſionis gratiam inſigniter corrumpit, cum adverſus *Baronium* & *Chriſtianum Lupum*, quadantenus etiam adverſus *Queſnellum* operum Leonis noviſſimum editorem, jus appellandi a conciliis ad Pontificem vehementer impugnat, nec Flaviani Patriarchæ Conſtantinopolitani a Dioſcoro condemnati querelam provocationis loco habendam cenſet; nil motus epiſtola manuſcripta a Lupo ex Caſſinenſi Bibliotheca adducta: neque enim per illam probari, legitimam appellationem fuiſſe *Helladii Tarſenſis* & *Eutherii Thyanæi* Metropolitanorum, qui fraude hæretica ad Sixtum III provocare ab Epheſino concilio, in quo Neſtorius damnatus fuit, voluerunt. Miratur *Lupum* ita argumentantem non vidiſſe præjudicium ipſis Pontificibus a ſe illatum; ſi enim fas foret, a Concilio quod Pontifex confirmaverat, appellare, fas etiam eſſet ab ipſo appellare Pontifice, quod tamen Romæ ait negari, *Baronio*, qui ſupremum jus de conciliorum deciſis ſtatuendi, Pontificibus vendicat, dicam ſcribit p. 266 Lib. IV, neque concedit, celeberrimam illam Leonis epiſtolam ad Flavianum, in qua orthodoxam contra Eutychen ſententiam propugnavit, prodeciſione haberi debere; quinimo eo fine ait ad concilium miſſam & ab eo receptā, ut examinaretur & comprobaretur; inde patere, ſexcentos & triginta Epiſcopos Chalcedone congregatos pro infallibili non habuiſſe

Pon-

Digitized by Google

Pontificem. Paulo ante p.264 Leonis teſtimonio adducto monuerat, minime licere Pontificibus, decreta conciliorum aut ſuſpendere, aut denuo in examen vocare. Ea occaſione improbat hominis, ut ait, privati conatum, (in margine p. 265 adſcribit *Comitem Roccum Spinolam, Epiſcopum Tinenſem, Primatem Croatiæ.*) qui absque autoritate & conſenſu ſuſpenſionem concilii Tridentini, pro reducendis Proteſtantibus propoſuerit. Inde a p. 266 ad 273 Clar. *Schelſtratenum* aggreditur, a quo reſponſum ſibi eſſe dicit in quæſtione de decreto *Conſtantienſi* pro ſuperioritate concilii, refert autem ſe paratam habere adverſus illum diſſertationem. Nihili facit argumentum ex epiſtola Synodica Chalcedonenſi adductum, in qua Leo *ſupremus Pontifex* dicitur; illo enim vocabulo nil niſi primatum præ ſingulis membris, non vero univerſalem in totam Eccleſiam ſuperioritatem ſignificari. Manuſcripta ad quæ provocat adverſarius, male intellecta eſſe dicit, & alia non minoris fidei opponi poſſe; neque reſpiciendum eſſe ad contradictiones & proteſtationes in conſultationibus Conciliorum fieri ſolitas, ſed ad ea, quæ legitime & *conciliariter*, ut loquuntur, decreta ſunt. At gravius fert p. 262, quod *Schelſtratenus* verba Maimburgii, quibus ex epiſtola Pii II notaverat, *præferri Papam Eccleſiæ*, non integra retulerit, omiſſis nempe ſequentibus, quibus ex *Labbæo* & *Coſſartio* monuerat, in aliis exemplis literarum illarum pro *præfertur* legi *præſidet*. Memor etiam Ordinis, cujus pars fuit, Janſenii cauſæ, arrepta occaſione, adverſatur, & Papas jure primatus omnino judices eſſe in controverſiis ad ſe delatis affirmat; defendens hoc modo Innocentii X & Alexandri VII damnationes quinque propoſitionum. vid. Lib. I p.64 & Lib. III p. 181. Denique toto Libro V magiſtrum diſciplinæ agit, adductisque variis Leonis actis & ſcriptis, monet aliqua, quæ ad Pontificum & Epiſcoporum officia, aut ad regias de rebus Eccleſiaſticis conſtitutiones pertinent, v.g. p.317 & ſeqq. de concionibus, quas ab initio a ſolis Epiſcopis, ut Apoſtolorum ſucceſſoribus fieri conſueviſſe, & Valerium Hipponenſem fere primum fuiſſe tradit, qui Auguſtino vices ſuas in concionando demandaverit. Sozomenum mendacii accuſat, ſcribentem, Leonem primum fuiſſe inter Epiſcopos Romanos, qui ipſe fuerit concionatus. Regimen Pontificium ad præſcriptum canonum ſevere adſtringit, neque

contra-

contra eos re integra dispensationes locum habere, Leonis aliorumque autoritate & exemplo probat: quamvis lapsis veniam haud difficulter concessam esse, non neget p. 360 & seqq. Defendit p. 350 contra *Schelstratenum*, quæ in libro suo de Ecclesia Romana, ex concilio Florentino contra plenitudinem potestatis Pontificiæ adduxerat. Usuras a Leone penitus improbatas fuisse monstrat p. 325, in medio relinquens, quæ moralis Theologiæ autores ad excusandas eas invenerunt. De jejuniorum ritu vario & ab Ecclesiæ consuetudine aut ordinatione dependenti, utque eleemosynarum erogatio in jejuniis vel maxime requisita fuerit, multis agit p. 326 & seqq. notat in specie aliquid de ritu Mediolanensi, p. 330. De probabilitate sive relaxatione circa rigorem opinionum, insigne Leonis dictum affert, & librum *Fererii* Jesuitæ, qui Regi a confessionibus fuit, summe laudat, p. 343. Episcopos ante octavum seculum nullo juramento Pontificibus obstrictos fuisse, observat p. 351. Moderationem Leonis, ut Imperatoribus & Patriarchis aliquando pacis Ecclesiasticæ causa cesserit, aliquibus exemplis probat & commendat p. 363 & seqq. Eodem trahit quod pœnitentiam publicam, quæ priscæ Ecclesiæ more observabatur, a Leone extra casus atrocium criminum, ut nimiam & theatralem, improbatam esse memorat, retenta privata seu auriculari, ex quo colligit, hanc apostolici sive divini juris esse, p. 386 & seqq. Sed Protestantibus aliam etiam objectionem p. 355 fecerat de Missa, quam tempore Leonis pro sacrificio habitam fuisse inde putat probari, quia Leo in epistola ad Dioscorum Alexandrinum eam vocat sacrificium, & diebus festis plures fieri vult, unam nempe post aliam, ne pars populi ab offerendo excludatur, si una tantum celebretur. Notatu haud indigna sunt, quæ p. 384 adversus *Quesnellum* in Dissert. Apol. pro S. Hilario Arelatensi, & contra *Ferrandi* opinionem de ætate virginum velandarum pro *Thomassino* commentatur, p. 391 & seqq. ut & de jure & consuetudine, qua Reges & Principes de rebus Ecclesiasticis leges ferre soliti fuerunt, p. 397. Finitur opus elogio Leonis, qui Pontificum post S. Petrum maximus, prudentia, fortitudine ac dexteritate sua, qua navem S. Petri inter horribiles tempestates a furiosissimis hæreticorum excitatas gubernaverit, & in tranquillum postremo portum, pace universali Ecclesiæ restituta deduxerit, ideam optimi Pontificis & exemplum omnibus imitandum dicitur proposuisse.

SOLI-

Digitized by Google

Digitized by Google

TAB. IX. ad a. 1
pag. 637. sq.

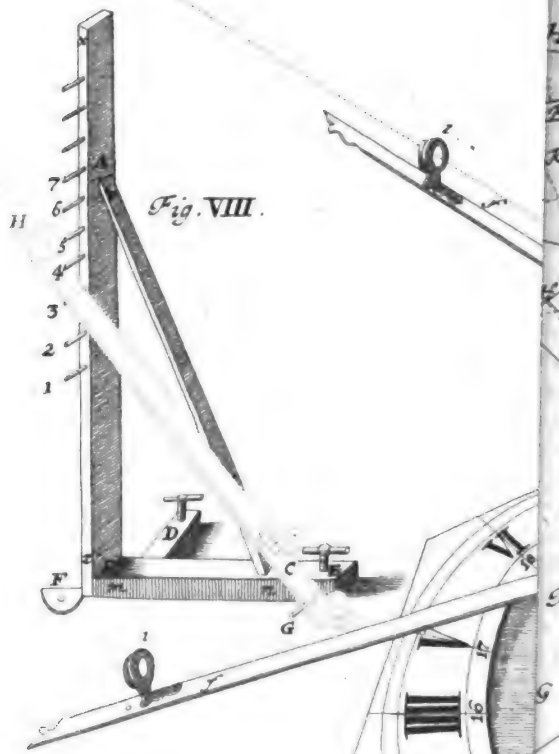

SOLUTIO ALGEBRAICA PROBLEMATIS, de Quadriſectione Trianguli Scaleni per duas Normales rectas:

Autore J. Bernoulli, Math. Prof. in Academia Baſileenſi.

PRoblema hocce, quod ſummum hujus ævi Mathematicum non ita pridem occupatum tenuit, tam parum ex voto eidem ſucceſſiſſe audio, ut ultra quadrageſimam poteſtatem, ſi bene memini, & credere fas eſt, aſſurrexerit. At cum intra octo dimenſiones illud coerceri poſſe deprehendam, operæ pretium eſſe duxi, ut tanti diſcriminis pateret ratio, viam quam in ejus analyſi ingreſſus ſum, publico exponere. Quam in rem ſequentia præmitto Lemmata:

Lem. I. Utraque linearum quadriſecantium ſigillatim biſecat Triangulum; quod per ſe clarum.

II. Neutra quadriſecantium normalium terminari poteſt in angulo Trianguli Scaleni: Dem. (*Fig. I.*) Si fieri poteſt, cadat una quadriſecantium AD, in angulum A; tum altera terminabitur vel in utroque crure anguli A, vel in alterutro tantum: Terminetur *primo* in utroque crure, ut recta EF. Quoniam igitur △ AEL ponitur =△ALF, erit EL=LF; & propter commune latus AL, angulosque interceptos ALE, ALF rectos, ang. EAL=LAF, ſive BAD=DAC: quare BA. AC:: BD. DC: & quia BA > vel < ponitur AC, erit quoque BD > vel < DC, ac △BAD > vel < △DAC; quocirca recta AD non biſecat △BAC; propterea per Lemm. I. non eſt eſſe quadriſecantium una. Terminetur autem *ſecundo* in alterutro crure tantum, ut recta GH, ducanturque rectæ IC, IB; quoniam Trapecium AIHC=△IDH, erit △AIC < △ICD; & AI < ID: haud ſecus quia △AIG=Trap. IGBD, erit △AIB > △IBD; & AI > ID: igitur AI ſimul > & < ID. Q.E.A. TAB. IX. Fig. I.

III. Neutra quadriſecantium normalium parallela vel perpendicularis eſſe poteſt ulli lateri Trianguli Scaleni: Dem. (*Fig. II*) Eſto, ſi fieri poteſt, recta FG, parallela lateri BC; cadetque perpendicularis DE, in alterutrum latus AC vel AB; nec enim angulo A occur- TAB. IX. Fig. II.

occurrere potest per præcedens Lemma: occurrat itaque priori in D, & ducatur DF, quæ producta offendat productã EB in I. Quoniam igitur ΔGHD = Trap. HDAF, erit ΔGHD > ΔHDF, & recta GH > HF, & CE > EI, unde CE multo > EB. Cum ergo in Trap. CGHE & HEBF, duo latera GH, CE majora sunt duobus lateribus HF, EB, utrumque utrique, & perpendicularis HE communis, erit Trap. CGHE > Trap. HEBF; igitur non quadrisectum est Triangulum ABC, contra hypothesin.

TAB. IX. Fig. III.

IV. Binæ rectæ quadrisecantes Triangulum quodcunque non terminantur duabus extremitatibus in uno Trianguli latere, & duabus aliis in alio. Dem. (*Fig. III*) Terminentur, si fieri possit, in latere AB extremitates D & F, ac in latere BC extremitates G & E, jungantur DG, FE. Quoniam ΔDHF & GHE ponuntur æqualia, habebunt latera circum verticales angulos reciproce proportionalia, FH. HG :: HE. HD; & quia FH > HG, (quandoquidem ΔFHD = quinquangulo ADHGC, ac proinde > ΔDHG) erit quoque HE > HD, quare & ΔHEF > ΔHDF, seu Trap. HEBF, pars toto Q. E. A.

Coroll. Cum igitur Trianguli non nisi tria sint latera, duarum autem quadrisecantium quatuor extremitates, quarum nulla terminari potest in angulo, nec binæ in uno, binæ in alio latere; necesse est, ut duæ illarum occurrant uni lateri, singulæ vero reliquarum singulis reliquis lateribus. Illud vero latus, cui duæ occurrunt quadrisecantium extremitates, ex inventa æquatione cognovi, plerumque tantum esse medium, nunquam maximum, raro minimum; nempe tum demum, cum Triangulum scalenum quam proxime ad isopleuron accedit. Sequitur nunc ipsa Propositionis

Analysis:

TAB. IX. Fig. IV, V, VI.

Sit factum, estoque Triangulum Scalenum ABC (*fig.* IV, V, VI) quadrisectum per rectas DE, FG, se mutuo secantes ad rectos angulos in H. Demissis in latus AC (productum, si opus sit,) tribus perpendicularibus BK, EL, GI, ductisque ex puncto H aliis tribus rectis ad singulos angulos figuræ, HA, HB, HC, sunto

HC =

$AC=a$, $CB=b$, $BA=c$, $BK=d$, $KC=e$, $KA=f$, $CD=x$, $AF=y$

erit $\Delta ABC=\frac{1}{2}ad$, $\Delta DEC\ (\Delta FAG)=\frac{1}{4}ad$, $\Delta DHF\ (\text{Trap. HEBG})=\frac{1}{8}ad$.

$EL=\frac{\Delta DEC}{\frac{1}{2}DC}=\frac{ad}{2x}$ $\quad GI=\frac{\Delta FAG}{\frac{1}{2}AF}=\frac{ad}{2y}$;

$BK.EL::BC.EC::KC.LC.$

$d.\ \frac{ad}{2x}::b.\ \frac{ab}{2x}::e.\ \frac{ae}{2x}$

$BK.GI::BA.GA::AK.AI.$

$d.\ \frac{ad}{2y}::c.\ \frac{ac}{2y}::f.\ \frac{af}{2y}$

Hinc in IV, & VI *Fig.* - - - - in V. *Fig.*

$DL\ (CD-CL)=x-\frac{ae}{2x}$, $DL\ (CD+CL)=x+\frac{ae}{2x}$.

in IV & V *Fig.* - - - - in VI. *Fig.* 4.

$IF\ (AF-AI)=y-\frac{af}{2y}$, $IF\ (AF+AI)=y+\frac{af}{2y}$.

$DF.\ DC::\Delta DHF.\ \Delta DHC$

$x+y-a.\ x::\frac{ad}{8}\ \frac{adx}{8x+8y-8a}$

$\Delta DEC-\Delta DHC=\Delta CHE.$

$\frac{ad}{4}-\frac{adx}{8x+8y-8a}=\frac{adx+2ady-2aad.}{8x+8y-8a}$

$CE.\ EB::\Delta CHE.$

$\frac{ab}{2x}.b-\frac{ab}{2x}::\frac{adx+2ady-2aad.}{8x+8y-8a}$

ΔEHB

$\frac{2dxx+4dxy-5adx-2ady+2aad}{8x+8y-8a}.$

Similiter $DF.\ AF::\Delta DHF.\ \Delta AHF$

$x+y-a.\ y::\frac{ad}{8}.\ \frac{ady}{8x+8y-8a}$

$\Delta FAG-\Delta AHF=\Delta AHG.$

$\frac{ad}{4}\ \frac{ady}{8x+8y+8a}=\frac{2adx+ady-2aad.}{8x+8y-8a}$

$AG.\ GB::\Delta AHG.$

$\frac{ac}{2y}\ c-\frac{ac}{2y}::\frac{2adx+ady-2aad.}{8x+8y-8a}$

$\Delta GHB.$

$\frac{4dxy+2dyy-5ady-2adx+2aad.}{8x+8y-8a}$

$\Delta EHB+\Delta GHB=\text{Trap. HEBG}$

$\frac{2dxx+4dxy-5adx-2ady+2aad}{8x+8y-8a}+\frac{4dxy+2dyy-5ady-2adx+2aad}{8x+8y-8a}=\frac{ad}{8}$

unde reperitur $yy=4ay-4xy-2\frac{1}{2}aa+4ax-xx$, pro priore Æquatione.

Rurſus quia Triangula GIF, DLE ſunt ſimilia, cum habeant angulos ad I & L rectos, ac præterea angulum DEL (qui anguli EDL complementum exiſtit) æqualem angulo GFI, qui ejusdem quoque EDL eſt complementum, ob angulum DHF rectum; hinc erit

$GI.\ IF::DL.\ EL.$

$\frac{ad}{2y}.y\pm\frac{af}{2y}::x\pm\frac{ae}{2x}.\ \frac{ad}{2x}$

& proportione ad æqualitatem reducta,

$yy=\pm\frac{1}{2}af+\frac{aadd}{4xx\pm2ae}$; ſive, in omni

Triangulo, ſubſtitutis loco perpendicularis d, & ſegmentorum baſis, e, f, eorum valoribus (utpote qui ex datis Trianguli lateribus a, b, c, facile innoteſcunt) habebitur pro altera Æquatione,

$$yy = \frac{aaxx - bbxx + ccxx - \frac{1}{2}a4 + \frac{1}{2}aabb + \frac{2}{2}aacc}{4xx - aa - bb + cc}.$$ Qua porro cum priore debite collata obtinetur ſequens Æquatio determinata octo dimenſionum, ſolutumque eſt Problema:

$$\begin{aligned} x^8 - 8ax^7 + 17aax^6 - 10a^3x5 - 4\tfrac{1}{4}a^4x^4 + 5a^5x^3 - \tfrac{1}{4}a^6xx - \tfrac{1}{2}a^7x + \tfrac{1}{16}a^8 = 0 \\ + 3bb - 2abb - 9\tfrac{1}{2}aabb + 12a^3bb - 1\tfrac{3}{4}a^4bb - 2\tfrac{1}{2}a^5bb + \tfrac{3}{4}a^6bb \\ - 3cc + 2acc + 6aacc - 6a^3cc + aab^4 + a^5cc - \tfrac{1}{8}a^6cc \\ - \tfrac{3}{4}b^4 + ab^4 - 1\tfrac{1}{4}aabbcc - 2a^3b^4 + \tfrac{3}{4}a^4b^4 \\ + 1\tfrac{1}{2}bbcc - 2abbcc + \tfrac{1}{4}aac^4 + 2\tfrac{1}{2}a^3bbcc - \tfrac{3}{4}a^4bbcc \\ - \tfrac{3}{4}c^4 + ac^4 - \tfrac{1}{2}a^3c^4 + \tfrac{1}{16}a^4c^4 \end{aligned}$$

Quod ſi expuncta litera c, æquatio inſtituatur in literis a, & e: tunc quindecim membris evadet brevior, ultimusque terminus trium tantum erit membrorum: Si loco incognitæ x ponatur FC, pro AC vero 2a, CB 2b, BA 2c, rurſus devenietur ad Æquationem totidem dimenſionum, ſed ſecundo termino & fractionibus carentem; &c.

SCHOL. I; Si rectæ DE, FG (Fig. IV, V, VI) ſigillatim biſecent Triangulum ABC, ſitque $DF = AD + FC + \sqrt{2ADq + 2FCq}$, tunc quadriſecabunt Triangulum; & ſi quadriſecent, erit $DF = AD + FC + \sqrt{:2ADq + 2FCq}$. Fluit hoc Poriſma ex priore æquatione indeterminata, quæ quadriſectionem reſpicit, $yy = 4ay - 4xy - 2\frac{1}{2}aa + 4ax - xx$. Etenim ſi ponatur $AD = p$, $FC = q$, $DF = Z$; adeoque $y = p + Z$, $x = q + Z$, $a = p + q + Z$: atque hi valores loco literarum y, x, a in æquatione hac ſubſtituantur, prodibit $Z = p + q + \sqrt{2pp + 2qq}$.

Quare ſi quadriſectum ſit Triangulum per rectas DE, FG, ſitque AD = FC, erit DF = 4 AD, & tota AC = 6 AD: Si vero AD = 1, FC = 7, erit DF = 18: ſi illæ = 7 & 17, erit hæc = 50: ſi illæ = 7 & 23, erit hæc = 64 &c. Sequitur etiam, ſi data quædam recta linea AC, modo quo requiritur, ſecta ſit in D & F, & qualecunque Triangulum ſuper data AC conſtitutum fuerit, poſſe ex punctis ſectionis duas inflecti rectas, quæ Triangulum illud quadriſecent.

II. Ex-

II. Ex collatione porro utriusque æquationis indeterminatæ conſtare poteſt, latus illud Trianguli, in quo terminantur duæ quadriſecantium normaſium extremitates, nunquam poſſe eſſe maximum: Nam AD exiſtente =p, & FC =q, DF eſt =$p+q+\sqrt{2pp+2qq}$ per i ſchol; adeoque tota AC (a) =$2p+2q+\sqrt{2pp+2qq}$, CD (x) =$p+2q+\sqrt{2pp+2qq}$, AF (y) =$2p+q+\sqrt{2pp+2qq}$; hinc poſita $b < a$, ſeu $bb < aa$ quantitate aliqua l, ut ſit $bb = aa - l$; ſi pro literis a, b, x & y, aut aa, bb, xx, yy, hi valores, eorumve quadrata in æquatione altera $yy = \frac{aaxx - bbxx + ccxx - \frac{1}{2}a^4 + \frac{1}{2}aabb + \frac{1}{2}aacc}{4xx - aa - bb + cc}$ ſubrogentur, & æquatio ita ordinetur, ut cc ab una parte extet ſola, reperietur $cc = \frac{32p^3q + 52ppqq + 56pq^3 + 34q^4 + 3ppl + 2pql + 24ppq + 2pq + 3qq + 2q + 40pqq + 24q^3 + 2pl + \sqrt{2pp+2qq}}{2pq + 3qq + 2q + \sqrt{2pp+2qq}}$ & quandoquidem valore ipſius aa, ad fractionem ejusdem nominis redacto, inveniatur tantum $aa = \frac{28p^3q + 50ppqq + 52pq^3 + 34q^4 + 20ppq + 36pqq + 24q^3 + \sqrt{2pp+2qq}}{2pq + 3qq + 2q + \sqrt{2pp+2qq}}$ manifeſtum eſt, $cc > aa$, & $c > a$. Eodem pacto, ſi ſupponatur $c < a$, reperietur $b > a$. Quare a, non poteſt eſſe latus maximum.

At vero quia ſi ponatur $b > a$, ſeu $bb > aa$, quantitate quapiam m, reperitur $cc = \frac{32p^3q + 52ppqq + 56pq^3 + 34q^4 - 3ppm - 2pqm + 24ppq + 40pqq + 24q^3 - 2pm + \sqrt{2pp+2qq}}{2pq + 3qq + 2q + \sqrt{2pp+2qq}}$ adeoque $cc - aa = \frac{4p^3q + 2ppqq + 4pq^3 - 3ppm - 2pqm + 4ppq + 4pqq - 2pm + \sqrt{2pp+2qq}}{2pq + 3qq + 2q + \sqrt{2pp+2qq}}$ evidens eſt, c poſſe eſſe $>$ vel $<$ a, prout hæc quantitas vel poſitiva eſt vel negativa, id eſt, prout $4p^3q + 2ppqq + 4pq^3 + 4ppq + 4pqq$

$+4pqq \sqrt{2pp+2qq} \gtrless$ vel $<$ eſt, quam $3ppm+2pqm+2pm\sqrt{2pp+2qq}$ ſive prout $p+q \mathrel{M} 2q \frac{-2p-89Mpq}{3p+2q+2\sqrt{2pp+2qq}}$ $\gtrless$ vel $<$ m, quorum utrumque fieri poteſt. Quare ſi major ſit, latus a utroque reliquorum b & c minus erit; ſed tum aliæ quoque duæ normales e medio latere inflecti poſſunt, idem Triangulum quadriſecantes; ut ſi a=484, b=490, & c=495, poſſunt optatæ rectæ educi tum ex latere a, ſegmentis ejus exiſtentibus 62,324, 98; tum ex latere b ſegmentis ejus factis circiter 131,339, 20.

III. In Triangulo Rectangulo & obtuſangulo latus a, in quo terminantur duæ quadriſecantium normalium extremitates, neceſſario medium eſt: cum enim ſubtenſa anguli recti vel obtuſi eſſe non poſſit (quia maximum latus eſſe non poteſt, ut jam oſtenſum hinc vel b, vel c ſubtenſa hæc erit; adeoque ejus quadratum vel = vel $\gtrless$ aa+ quadrato alterius, id eſt, (ſi & altera hæc ſupponatur $\gtrless$ a) majus duplo aa, quo tamen multo minus eſſe oſtendit calculus.

IV. Latus, e quo inflectuntur ambæ quadriſecantes normales, medietate alterutrius reliquorum ſemper majus eſt, quoniam enim ΔDHF= Trap. HFCE, erit $\Delta DHF \gtrless \Delta HFE$, & $DH \gtrless HE$; cumque anguli DHF, EHF recti, & HF perpendicularis communis, erit $DF \gtrless FE$, & $DC \gtrless FE+FC \gtrless EC$. Hinc quia $CE=\frac{ab}{2x}$, erit $x \gtrless \frac{ab}{2x}$, & $xx \gtrless \frac{ab}{2}$, & $aa\ (\gtrless xx) \gtrless \frac{ab}{2}$, & $a \gtrless \frac{1}{2}b$, Similiter quoque oſtendetur $a \gtrless \frac{1}{2}c$. Hinc in ſolo Triangulo oxygonio, & quidem illo tantum, quod æquilatero affine eſt, latus minimum optatam proprietatem habet, ut recipere poſſit duas normalium quadriſecantium extremitates

V. Poſito a latere medio, b minimo, & c maximo; nempe bb=aa −l, & cc=aa +m, ſubſtitutisque in reperta Æquatione his valoribus, exurgit $4p^3q+2ppqq+4pq^3+4ppq+4pqq\sqrt{2pp+2qq}=2pqm-2pql+3qqm-3ppl+2qm-2pl\sqrt{2pp+2qq}$; unde liquet, quia prior pars eſt poſitiva, alteram quoque talem eſſe debere; adeoque

adeoque ſi m=vel > l, q fore > p; ſi vero p=vel > q, m fore > l: id eſt, ſi differentia quadratorum lateris maximi & medii æqualis vel minor eſt differentia quadratorum medii & minimi, tunc ſegmentum lateris medii adjacens lateri minimo majus eſt ſegmento adjacenti lateri maximo; ſin vero hoc ſegmentum æquale vel majus illo, tunc differentia illorum quadratorum major eſt differentia horum. Prætereo alias Problematis determinationes.

SCIATERICUM TELESCOPICUM; OR A Newv Contrivance of Adapting a Teleſcope to an Horizontal Dial &c. by William Molyneux Eſq. Fellovv of the Royal Society, and of that in Dublin. h.eſt

Guilielmi Molineuſii, Equitis, & tam Regiæ quam Dublinenſis Societatis Socii, Novum inventum adaptandi Teleſcopium Sciaterico Horizontali, ad obſervanda temporis momenta interdiu atque noctu &c.

Dublini, ap. W. Norman, 1686.

Libellus hic, in quo nobiliſſimus Autor novum ſuum inventum proponit & explicat, undecim abſolvitur capitibus: in quorum *primo* de uſu hujus inventi agit, eumque non ſolum ad obſervationes aſtronomicas ſe extendere, ſed etiam ſpecialiter in Geographia & Nautica exerere oſtendit circa longitudines locorum determinandas: Quippe ad quas, ſive ope Eclipſium Solis, Lunæ & Stellarum, ſive Satellitum Jovis immerſione in ejus umbram aut emerſione ex ea, inſtituendas vel maxime requiratur exactum temporis momentum, ſine quo diſtantia horaria locorum obſervationis incerta eſt cum ipſa longitudine. Capite *ſecundo* rejiciuntur methodi obſervandi temporis momenta nunc uſitatæ, partim quia incertæ, partim quia nimis operoſæ. Sciaterica enim ſi parva ſunt, Autoris judicio, non admittunt diviſionem in minuta & minutorum partes ſecundas & tertias &c; Si magna, ob magnum

gnum gnomonem, umbram habent nimis incertam, & ad accuratas obſervationes uſui eſſe nequeunt: utraque vero de die tantum, & Sole intenſe lucente, uſurpari poſſunt. In capiendis autem die noctuve Solis aut ſtellarum altitudinibus & azimuthis, multa requiritur opera in magnis Inſtrumentis & obtinendis & tractandis; cui accedit labor calculandi triangula Sphærica obliquangula difficillimus: Quo quanquam non indigeat illa methodus, qua tempus ſatis commode ex appulſu Solis aut fixarum ad meridianum, aut circumpolarium ad eundem verticalem cum Polari obſervari poteſt; eam tamen non ſemper adhibere licet, cum non quovis inſtanti talis ſtellarum poſitus contingat. Suum ergo inventum Autor, quod quovis momento in uſum traduci aptum ſit, & reliquis quoque non laboret incommodis, cæteris longe præſtare contendit. Capite *tertio* ipſum deſcribitur Sciatericum Horizontale magnum in horas & minuta diviſum, cujus diameter 18 pollicum, inſtructum ſtylo quadrangulari ſatis valido, cujus dorſo *m a l b*, $\frac{1}{10}$ pollicis lato, inhæret cochlea mas, cujus ope cochlea fœmina cum brachiolis *op*, quæ ſuſtinendæ regulæ dioptricæ *ef* inſerviunt, & attolli & deprimi poteſt. Circa centrum enim Horologii moventur duæ regulæ *cd*, *cd* quæ Horizontales vocantur, quibus junctæ totidem aliæ *ef*, *ef*, quæ Stylares audiunt, & tam vitrum Objectivum *i* & oculare *b*, quam menſuratorem *g*, (quem vocat) ſeu pilos ſe invicem decuſſantes gerunt. Unum par in Fig. 7 eo in poſitu exhibetur, quem tempore obſervationis habere debet; alterum vero ſciaterici plano otioſe incumbit; quod enim antemeridianis Obſervationibus inſervit, pomeridiano tempore nullius uſus eſt. Cæterum quævis ſtylaris regula ſuæ Horizontali ita artificioſe combinata eſt, ut ſurſum & deorſum, dextrorſum & ſiniſtrorſum moveri poſſit, ita tamen ut latera horizontalis & ſtylaris regulæ Gnomoni proxima, ſemper ſint in eodem plano, & ſecum invicem, & tempore obſervationis cum latere quoque gnomonis ipſis correſpondente. Cum vero non cujusvis ſit hanc divinare fabricam, hinc eadem capite *quarto* dilucide ſatis explicatur. Capite *quinto* docetur, quomodo Menſurator in debitum redigendus ſitum, ut non ſolum in legitima poſitus ſit a vitro objectivo diſtantia; ſed etiam linea Collimationis per menſuratorem ad Objectum ſit parallela lateri Regulæ ſtylaris, ita ut

TAB. IX. Fig. VII.

Men-

Digitized by Google

Menſurator nec declinet in ſiniſtram nec in dextram, nec ſit altior nec demiſſior, quam opus eſt. Duæ vero ad hoc præſtandum viæ oſtenduntur, quarum prima cum ſuppleri poſſit id, in quo methodus Sturmiana, in Actis anno 1684 p. 579 a nobis tradita, ab Autore noſtro deficere judicatur (ob axem viſionis etiam in tubis quadratis non rectificatis lateribus non parallelum) brevibus eandem hic inſeremus: Sumantur duo paxilli ex fortiſſimis filis metallicis, utpote in quibus latera neceſſario ſibi invicem parallela, & jungantur plano cuidam ita, ut longitudine pollicis atque amplius promineant. Deinde planum ita diſponatur, ut illi clavi horizonti fiant exacte paralleli, & aſſumatur regula teleſcopica (aut tubus quadratus) cujus latera exactiſſime parallela, (quomodo vero hic paralleliſmus examinandus, haut abſimili modo Autor antea docuit) partique paxillorum ſuperiori ejus baſis imponatur, latus vero plano admoveatur & obſervetur remoti cujusdam objecti punctum, in quod Menſurator incidere videtur: poſtmodum invertatur regula, ut latus ſuperius jam incumbat paxillis, & eodem modo ejusdem objecti fiat obſervatio. Si menſurator jam eidem adhæreſcat puncto, linea collimationis exacte parallela eſt lateribus regulæ teleſcopicæ: Si autem verſus dextram aberret menſurator, idem ſiniſtrorſum promovendus; ſin Menſurator adplicari videatur puncto, quod priori ad ſiniſtram adjacet, dextrorſum removendus erit. *Sexto* Capite oſtenditur, quomodo Sciatericum teleſcopicum rite paratum in debitum ſitum collocandum ſit; & cum ad hoc efficiendum linea meridiana requiratur, affertur Cap. *Septimo* Methodus eandem inveniendi, ope inſtrumenti cujusdam Triangularis ſimpliciſſimi ABE, quod angulum exactiſſime rectum habet, & præterea brachiolum cum cochlea D, nec non aliam cochleam E; quibus ita diſponi poteſt, ut ab inclinatione undecunque liberum plano Horizontali exacte congruat. Converti autem poteſt circa centrum F, & clavos rotundos æneos pro lubitu infixos 1, 2, 3, 4 &c. habet, quibus, ut & paxillo G, regula teleſcopica CH imponitur, a lapſu munienda cochleola quadam, quæ paxillo G adaptatur. Uſus ejus ita ſe habet: Tempore antemeridiano Solſtitii æſtivi, v.g. hora 9, ita diſponatur regula teleſcopica, ut Solis centrum exacte reſpondeat menſuratori, ſtatimque ducatur TAB. IX. Fig. VIII.

Digitized by Google

linea aliqua in plano Horizontali juxta latus *mn*: hora dimidia elapſa ad alium paxillum attollatur regula, & rurſus capiatur Solis altitudo, ducaturque alia linea in plano Horizontali: id quod tamdiu repetatur, donec habeas tres aut quatuor obſervationes antemeridianas. Pomeridiano tempore curioſe obſervetur (deſcendendo per eosdem paxillos, quibus adſcendebatur ante meridiem) quando Sol easdem obtineat altitudines, ut totidem ac antea lineæ in plano Horizontali deſignari queant. Tandem anguli omnes ex puncto F biſecentur. Linea enim, quæ omnes biſecat, veriſſima eſt Meridiana. Hæc ergo methodus, cum ope ſtellarum, quæ duas aut tres circiter horas a Meridiano diſtant, eadem ratione noctu etiam in uſum transferri poſſit, Cl. Inventori nulli earum, quæ hactenus excogitatæ ſunt, inferior jure videtur. Sequitur jam caput *octavum*, quod Sciatherico teleſcopico utendi rationem tradit. Nempe inſtrumento in debitum ſitum redacto, regula ſyſtaris ſeu teleſcopica ad Solem dirigitur, ita ut menſurator centrum Solis reſpiciat: tunc enim regula Horizontalis in limbo abſcindit horam & minuta exactiſſime. Si noctu ſtella obſervetur, regula Horizontalis abſcindit ſtellæ diſtantiam horariam a meridiano, cujus ope facile tempus quæſitum invenitur. Quamvis vero tempori inveniendo hoc inſtrumentum præcipue dicatum ſit, additur tamen hoc loco, quomodo ejus adminiculo aſcenſiones rectæ ſtellarum facillime inveſtigari poſſint. Capite *nono* Tabb. Aſcenſ. rect. explicantur: *decimo* vero Aſtronomica temporis Æquatio ex *Flamſteedii Diſſertatione operibus Horroxii poſthumis ſubjuncta* dilucidatur. Quæ doctrina etiam ad horologia adplicatur, oſtenditurque quomodo horologia pendulis inſtructa juxta Tabb. ad id computatas corrigi debeant. *Ultimo* tandem capite monſtratur uſus & calculus Tabulæ ſtellarum circumpolarium: v. g. Quomodo ope fili ſerici, aut metallici, plumbo onerati poſſint horæ & minuta nocturni temporis deprehendi: Quomodo duorum talium filorum adjumento linea meridiana curioſe poſſit noctu inveniri: item, quomodo ex obſervationibus harum ſtellarum horologia, clepſydræ &c. optime poſſint corrigi. Adjectæ vero calci libri ſunt Tabulæ Aſcenſ. rect. Solis, & plures aliæ ad uſum hujus inſtrumenti expeditiorem neceſſariæ.

FRAN-

Digitized by Google

FRANCISCI SPOLETI DISSERTATIONES duæ: I. de momento, quo gravia nituntur deorsum, per datum planum; quo subjectum planum urgent; & quo planum inclinatum grave deorsum tendit: II. de Secretione bilis in Hepate.

Venetiis, 1686. in 4.

DUæ sunt Dissertationes, quas Autor exhibet, in quarum prima propositio quædam Mechanica, quam proxime elapso anno Romæ ediderat, quamque nonnulli & obscuritatis & infirmitatis damnaverant, uberius confirmatur & proponitur clarius; secunda vero ostenditur quomodo Mechanices ope secretiones fiant.

Propositio vero Mechanica est illa, de qua jam aliquoties actum in Actis Eruditorum anno 1684. p. 511, 1685, p. 262, 501; 1686, p. 96, quod nempe momentum gravis in plano inclinato ad suum momentum totale sit ut perpendiculum ad hypothenusam. Hanc ut contra Doctorem Lucensem demonstret, ita procedit:

Sit AD ad DC ut 4 ad 5, incumbatque plano CD sphæra O; ducatur Diameter NG & ex puncto sustentationis F linea FI. Hoc facto concipit NG ut jugum libræ, cujus brachia inæqualia NI & IG, centrum vero motus I. Postea investigat soliditatem partis Spæræ NI, quam, posita totius Sphæræ soliditate 20000000 ℔ invenit esse 560000 ℔; nec non segmenti IG, 19440000 ℔. Tandem horum segmentorum centra gravitatis quærit: & in minori illud centrum $678571\frac{240000}{560000}$ partes, quarum Diameter est 20000000, in altero majori 8250000, ab I distare probat; concluditque partis NI momentum esse 380000000000, partis vero IG 160380000000000: ita ut excessus momenti partis IG supra momentum partis NI sit 160000 000 000 000, quo scil. Sphæra O deorsum nititur per planum inclinatum AC. Cum vero totius Sphæræ soliditas in radium ducta exhibeat ejus momentum in plano perpendiculari NV, 200,000,000,000,000: tandem colligitur, momentum, quo Sphæra deorsum tendit in plano inclinato dato, esse ad ejus momentum absolutum ut 16 ad 20, hoc est ut 4 ad 5. Subjungit

TAB. IX. fig. IX.

huic breviorem aliam demonſtrationem, idem generaliter evincentem, & in Corollario prioris demonſtrationis, ſummam momentorum corporis gravis in duobus planis inclinatis, juxta caſum ab I.F.V. Act. anno 1684, p. 511 propoſitum, eſſe dicit ad ipſius momentum totale, ut 7 ad 5, non vero ut 5 ad 5, ut recentiores quidam opinentur. Ob argumenti affinitatem adhuc duæ propoſitiones adjectæ ſunt, quarum prima docet momentum gravis in plano inclinato (hoc eſt, momentum quo grave ſubſtratum planum urget) ad ſuum momentum totale eſſe, ut ſinum verſum anguli inclinationis ad ſinum totum; altera oſtendit, momentum plani inclinati gravis (hoc eſt, momentum quo planum inclinatum deorſum tendit,) ad ſuum momentum totale eſſe, ut ſinum rectum anguli inclinationis ad ſinum totum.

In ſecunda Diſſertatione Autor ſuam de ſecretione animali ſententiam expoſiturus, rejicit tam illorum opinionem, qui eam per ſolam cribrationem exponunt, quam eorum, qui eam mediantibus peculiaribus in vaſculis ſecretoriis fermentis fieri putant. Illis enim obſtare cenſet partim, quod fluidi particulæ, non ſolo contactu, ceu ab ipſis ſupponitur, ſed etiam vinculo quodam plus minus valido vinciantur; partim etiam quod ſequeretur, per vaſis cribratorii poros non ſolum particulas ejusdem figuræ & magnitudinis cum poris, ſed minores quoque tranſire, adeoque exilioris liquidi egreſſum coerceri non poſſe. His vero objicit vertiginoſos iſtos motus, qui in omni fermentatione obtinent, in anguſtiſſimis Vaſorum Canaliculis celebrari non poſſe. Autoris vero ſententia propria hæc eſt: Nullum a ſanguine ſecerni poſſe humorem, niſi prius diſrumpatur Mechanices ope nexus ille, quo ſecernendi humoris particulæ cum reliquis colligantur; ulterius autem aptos requiri poros, per quos diſſolutæ particulæ a ſanguineo gurgite eliminentur. v.g. Spiritus in cerebro ſecerni, quia ibi jam diſſoluti ſunt Mechanica vi a reliquo ſanguine, & aptum inveniunt filtrum, per quod in nervos effluere poſſunt. Hæc ut confirmet & declaret, ſupponit (1) Miſcibilia, quo magis agitantur & contunduntur, eo magis ipſorum particulas ſubdividi. (2) Quo minores in particulas miſcibilia fluida dividuntur, eo validiori deinde ſtringi nexu, tum quia major eſt in parvis quam in magnis corporibus ſuperficies, tum quia ob parvitatem molis decreſcit

creſcit illa vis, qua unum fluidum ab altero ſejungi nititur. (3) Si fluidum heterogeneum per tubum Conicum a baſi ad apicem trudatur, diſſimiles illius particulas inter ſe colligatas ſejungi poſſe: quum particulæ quæ per axem impelluntur, nullum offendant obicem; reliquæ vero, quo magis ab axe recedunt, eo citius internam coni ſuperficiem offendant, & deſtitutæ vel imminutæ motu celerem aliarum fugam comitari nequeant. (4) Si duæ quæcunque particulæ ſimul colligatæ trudantur in canaliculum, cujus amplitudo minor eſt craſſitie illarum ſimul ſumtarum, hanc ab illa ibidem ſejungi poſſe. (5) Si plura corpora plus minus valido colligata nexu a communi aliqua facultate comprimantur, prius exprimi quod minus cohæret. (6) Datum humorem ſecerni non poſſe in illis vel arteriis vel venis, per quas minori ruit ſanguis tempore, quam quod requiritur ad ſecretionem dati humoris. (7) Si eadem copia liquidi per inæquales Sectiones æquali tempore tranſeat, ſectiones eſſe inter ſe reciproce ut velocitates. (8) Singulas corporis noſtri arterias eſſe Conicos tubos, in quibus a majori ad minorem cavitatem ſanguis impellitur. (9) Diametrum datæ venæ ad diametrum ſociæ arteriæ, minorem habere proportionem dupla: ſolam diametrum venæ portæ ad diametros arteriarum cœliacæ & meſentericæ ſimul ſumtas multo majorem habere proportionem. (10) Omnibus in venis ab anguſtiori ad ampliorem cavitatem progredi ſanguinem, ſolum in vena portæ ex capaciori alveo in tenuiſſimos dividi rivulos per jecoris parenchyma diſtributos. Ex hisce præſuppoſitis non tantum ſententiam ſuam declarat, ſed in ſpecie quoque ad bilis ſecretionem deſcendit: Sanguinem ſcil. in liene quadantenus ſolvi, ſemiſolutum progredi in venam portæ, ubi tardius moveatur, ne bilis particulæ magis dividantur, ſed potius diſperſæ ſimul coeant; tandem vero craſſiores bilis particulas hepatis parenchyma ingreſſas, in tenuiſſimos venæ portæ canaliculos diſtribui, & in ipſarum anguſtiis facillime a ſanguine ſecerni.

RAYMUNDI MARTINI ORDINIS PRÆDICATORUM Pugio Fidei adverſus Mauros & Judæos, cum Obſervationibus Joſephi de Voiſin, & Introductione Jo. Benedicti Carpzovi, qui ſimul appendicis loco Hermanni Judæi opuſculum de ſua converſione ex MSCto Bibliothecæ Paulinæ Acad. Lipſ. recenſuit.

Lipſiæ, Sumptibus Hæred. Friderici Lanckiſii, 1687, in fol.

Sextus

SExtus & decimus jam vertitur annus, ex quo ſumme Venerandus noſter Carpzovius ſui in Profeſſione Hebræa celeberrimi Anteceſſoris & de tota Eccleſia Orthodoxa longe meritiſſimi Theologi D. Geieri b.m. vota expleturus, Operis a *Raymundo Martini* conſcripti, & Pariſiis a *Joſepho de Voiſin* cum obſervationibus in lucem publicam emiſſi, novæ editioni in popularium uſum parandæ manum admovere cœpit, ſed certior redditus hoc negotium jam occupaſſe Virum quendam celeberrimum, quicquid de Raymundo Voiſiniano mente conceperat, prorſus depoſuit. Aſt cum alterius editio per ſedecim annorum ſpatium exſpectata non prodiret, & ſuperiori anno ad finem decurrente aliquid ad prelum ab ipſo poſceretur, ad vetus illud propoſitum quaſi poſtliminio reverſus, Pugionem illum Raymundi cum Voiſinii obſervationibus integrum e Pariſina editione exprimendum dedit, nihil quicquam immutans, & ne paginarum quidem numeros, quos ideo ad oram ubique deſcribi juſſit, ut indices primæ editionis locupletiſſimi eo reſpicientes nullius emendationis indigerent. Hic tamen orbem litteratum, quem ob præclara ingenii ſubtiliſſimi monumenta jam obſtrictiſſimum habet, ſibi magis devinciret, Operi Raymundo-Voiſiniano non tantum elegans Hermanni Judæi de ſua Converſione opuſculum, e MSS. Bibliothecæ Paulinæ Academiæ Lipſienſis recenſitum ſubjunxit, ſed & ſuccinctam non minus quam accuratam Introductionem in Theologiam Judaicam præmiſit, eamque in duodecim capita diſtribuit, ſuum cuique ſummarium una theſi rotunde comprehenſum præfigens. In *I Capite* oſtendit Theologiam Judæorum perinde ut Ethnicorum, Muhammedanorum, Hæreticorum, per abuſum Theologiam nuncupari, & adducit varia nomina, quibus Judæi ſuam Theologiam inſigniant. In *II Capite* declarat, Judæorum nomen initio patronymicum fuiſſe, ſed poſtquam decem tribus ſuperſtite Regno Judaico in captivitatem abductæ ſint, regnumque adeo Iſraeliticum deſierit, cœpiſſe hoc nomen religionem magis & profeſſionem notare; late igitur ſumtum hoc vocabulum, & quatenus quidem Religionis nomen eſt, commode tribui etiam iis, qui ante Judam, nominis Judaici autorem, vixere, adeoque nil obſtare, quo minus Theologia Patriarcharum cum ante-tum poſt-diluvianorum dicatur Judaica, cum illorum Theologia

in

Digitized by Google

in præcipuis Religionis capitibus quoad rem eadem fuerit cum Theologia, quam poſt Abrahami & Jacobi tempora credentes profitebantur. Judæos poſtmodum in Veteres & Modernos ita diſtinguit, ut Veterum ætatem inde ab Abrahamo, eo quod Deus illo e patria reverſo primum ſibi populum Judaicum ſeparârit, uſque ad adventum Chriſti deducat; Modernorũ inde a Chriſti adventu uſque ad ſeculi conſummationem extendat, inſimul obſervans, Veterum Judæorum Theologiam fuiſſe veram, Modernorum autem a veritate abire, multisque erroribus ſcatere. In *Cap. III* docet, duas ſectas, Phariſæorum ſcilicet atque Sadducæorum, præ cæteris in corrupta Eccleſia Judaica olim eminuiſſe, & licet alii ſubinde fuerint, qui in quibusdam ab iſtis diſſentirent, ad alterutram tamen harum vel pertinuiſſe, vel certe reduci poſſe. Sic ad Phariſæos, quos ab Haſidæis ortos eſſe tradit, Eſſæos referendos eſſe, cum eadem pene cum illis placita habuerint, niſi quod in villis libentius quam in urbibus Eremitarum more vixerint: utramque etiam ſectam tam Hilleliſtarum quam Schammaiſtarum hæreſi Phariſæorum aperte adhæſiſſe: Sadducæorum & Bajthoſæorum ſectam in Schola Antigoni Sochæi e male intellecta Præceptoris ſententia, *Deo non eſſe mercedis gratia ſerviendum*, autoribus Zadoko & Bajthoſo prognatam, unicam eſſe, nominibus tantum ſic diſtinctam, & a Phariſæis cæterisque Judæis a Zadoko potius & frequentius, quam a Bajthoſo denominatam, quod ille in ſententia propugnanda rigidior, hic mollior paulo eſſet, præterea & ipſi ſectarii Bajthoſi ab altero ejusdem hæreſeos Autore Sadducæi denominari mallent, ne infamia præceptoris Bajthoſi, quem ſpurium eſſe noverant, ſibi pro opprobrio objiceretur: Judæos omnes hodie in duas ſectas Rabbanitarum, præter Moſis & Prophetarum ſcripta, traditiones orales opere Talmudico comprehenſas amplectentium, & Karræorum, legem oralem & traditiones Talmudicas omnes rejicientium, nec aliud fidei vivendique rationis fundamentum recipientium, quam ſolam ſcripturam Moſis & Prophetarum, dividi, illosque Phariſæorum, hos Sadducæorum eſſe propaginem. In *Cap. IV* obſervat Sectam Karræorum obſcuram eſſe, & Europæ propemodum ignoratam, ac pauciſſimorum librorum ab ipſis editorum, eaque occaſione recenſitorum, notitiam ad nos perveniſſe: Sectam

vero

vero Rabbanitarum prævalere, eique omnes Judæos Europæ incolas esse addictos, adeoque Theologiam Judaicam eandem esse, quæ Rabbanitarum. In *Cap. V* definitionem Theologiæ Judaicæ modernorum Rabbanitarum proponit, propositamque per partes solide enuclat, atque inter alia pervulgatum errorem, *omnes Judæorum traditiones Talmude comprehendi*, perstringit, demonstrando istas duplicis esse generis, Talmudicas alias, alias Kabbalisticas, illasque practicas, circa vetitum & licitum decernentes, has theoreticas, arcanos legis sensus & mysteria ibi recondita recludentes. In *Cap. VI* ad divisionem Theologiæ Judaicæ procedit, ostendens duas illius esse partes, unam מעשה בראשית Opus Breschith, alteram מעשה מרכבה Opus Mercaba, atque in his tradendis data opera tenebras quærere Rabbinos, ut sese invicem non intelligant ipsimet, ac multo minus a Christianis solide percipiantur. Ut vero hanc densissimis tenebris involutam, nec ab aliquo hactenus satis explicatam materiam clariorem redderet laudatissimus Autor, primum de partitione illa verba e Joh. Reuchlini lib. I de Arte Kabbalistica, (quæ eidem Archangelum Burgonovensem Commentario in Kabbalistarum dogmata, paucis quibusdam omissis, suffuratum fuisse observat) plene in medium adducit, atque ex iisdem ad mentem R. Josephi Castilienſis, quem in hoc negotio secutus est Reuchlinus, Theoremata quædam format, dignissima, quæ, prout ab ipso Autore Celeb. concepta sunt, B. L. oculis subjiciantur. Ita autem, præteritis, quæ ad pleniorem eorundem deductionem faciunt, apud illum leguntur:

I. *Prima pars* Theologiæ Judaicæ dicitur מעשה בראשית *opus creationis*, a prima Geneseos voce, qua rerum naturalium creationem describere Moses incepit: *Secunda pars* dicitur מעשה מרכבה *opus currus*, a visione currus seu quadrigæ Ezechieli facta Cap. I, 1. sqq. Illa enim circa res naturales a Mose in primis Geneseos capitibus descriptas; hæc circa res divinas Ezechieli in illa visione revelatas occupatur. II. Opus *Breschith* primo, & opus *Mercaba* secundo loco ponitur, *ordine doctrinæ*; alias *ordine dignitatis* opus *Mercaba* merito præcedit, & opus *Breschith* sequitur.

III. Utriusque partis *principium* est Scriptura S. traditionibus suffulta, sed aliis traditionibus innititur prima, opus *Breschith*, aliis

Digitized by Google

aliis ſecunda, opus *Mercaba*: illa Scripturæ ſenſum *literalem & tropologicum*; hæc ſenſum *allegoricum & anagogicum* attendit. Suntque adeo partes omnino diſtinctiſſimæ, & nullo modo confundendæ.

IV. Licet diſtinctiſſimæ ſint partes, neutra tamen ſine altera doceri poteſt. Nam *altera ſæpe alterius ſenſa mutuatur, & ad ſuum deſiderium trahit*, h. e. in explicando opere *Breſchith* ſubinde aliquæ traditiones ex opere *Mercaba* allegandæ, & dum opus *Mercaba* addiſcimus, ſæpe ex opere *Breſchith*, quod jam didiceramus, quædam repetenda ſunt.

V. Prima pars ſive opus *Breſchith*, eſt *practica & activa*, atque in faciendo & intermittendo conſiſtit; ſecunda, ſeu opus *Mercaba*, eſt *theoretica & ſpeculativa*, atque ſola contemplatione abſolvitur.

VI. *Objectum* operis *Breſchith* eſt עולם הזה mundus præſens, quippe qui corporeus, viſibilis, ſenſibilis & materialis eſt, atque adeo includitur hic, quicquid ad vitam in hoc præſenti mundo bene traducendam ſpectat, cura rei tam publicæ quam privatæ, ritus & conſuetudines ubique domi ac foris, pace & bello, in forenſibus & moralibus obſervandæ. *Objectum* operis *Mercaba* eſt עולם הבא mundus venturus, quippe qui incorporeus, inviſibilis, intellectualis ſeu mentalis & idealis eſt, & הבא futurus dicitur ſaltim *quoad nos*, & ratione fruitionis nobis poſt hunc mundum demum futuræ. *In ſe* enim ab æterno, adeoque ante hunc mundum fuit, æque ut poſt hunc mundum in æternum durabit. Huc igitur pertinet, quicquid de Deo, ejusque exiſtentia, eſſentia, attributis, & cæteris in arbore Kabbaliſtica delineatis traditur, non excluſis iis, quæ de Sanctis Spiritibus, deque animæ immortalitate ejusque poſt mortem ſtatu tam beato quam infelici revelata ſunt.

VII. Doctores primæ partis, *operis Breſchith* dicuntur *Talmudiſtæ*, & hi Scripturam ac comprehenſa in ea 613 legis præcepta tam affirmativa quam negativa, non modo per acceptas a Majoribus traditiones explicant, ſed & inculcant, atque ad eorum obſervantiam exhortantur. Doctores ſecundæ partis, *Operis Mercaba* dicuntur *Kabbaliſtæ*, & hi Scripturam myſtico quodam modo a Majoribus accepto exponunt, atque myſteria ibi latentia eruunt.

VIII. *Effectus* operis *Breſchith* eſt timor Dei ſervilis; operis *Mercaba* timor Dei filialis.

Digitized by Google

IX. *Finis* partis utriusque junctim sumtæ alius esse non potest, quam totius Theologiæ Judaicæ, nempe חלק לעולם הבא pars in futuro mundo; speciatim tamen finis operis *Breschith* est felicitas corporalis & temporalis sub adventum Messiæ obtinenda, finis operis *Mercaba* est felicitas spiritualis & æterna, cujus prægustum aliquis ex istis speculationibus in suavissima animi quiete & tranquillitate percipit.

Quibus Theorematis propositis notat R. Mosis Maimonidis doctrinam de opere Breschith & opere Mercaba a R. Josephi Castilienſis plane esse diversam, & quamvis de utroque opere Majemonidem secutus jam egerit Voisinius *in observat. ad Proœmium*, cum tamen paucissimis & primoribus saltim labris rem attigerit, illius quoque doctrinam, ut rectius de ea constet, in certa theoremata cogit, quæ in gratiam B. L. huc itidem transferre nulli dubitamus. Sunt autem sequentia: I. Principium utriusque operis *Mercaba* & *Breschith*, est Scriptura S. suis traditionibus innixa, inprimis autem quinque illa Præcepta, primum de Dei existentia *Exod. XX, 2.* secundum de Dei essentia, & quod non alius sit, quam יהוה Exod. *XX, 3.* tertium de Dei unitate *Deut. VI, 4.* quartum de Dei dilectione, *ibid. v. 5.* quintum de Dei timore *ibid. v. 13.*

II. Utrumque opus, opus *Breschith* & *Mercaba* sunt duæ scientiæ Theoreticæ ad Theologiam Judaicam pertinentes, quas conjunctim veteres פרדס *Paradisum* appellarunt.

III. Opus *Breschith* est Physica, opus *Mercaba* est Metaphysica seu doctrina transcendentalis.

IV. *Objectum* operis *Breschith* sunt orbes cœlestes, stellæ, elementa, homo ejusque essentiales partes, quibus constat, item plantæ, metalla, lapides, &c. *Objectum* operis *Mercaba* sunt Deus & attributa divina, item angeli eorumque gradus & ordines.

V. Utriusque studium studio Talmudico contradistinctum est, neque suscipiendum, nisi ab eo, qui studium Talmudicum absolvit.

VI. Doctrina *Talmudica* de vetito & licito sufficit homini ad salutem: doctrina operis *Breschith & Mercaba* tantum facit ad majorem excellentioris Theologi perfectionem.

VII. Commodum ex studio utriusque operis Breschith & Mer-

Digitized by Google

Mercaba ad Theologum redundans, omnino eſt longe maximum: conducit enim ad meliorem ſui cognitionem.

VIII. Non eſt tamen omnium, in adyta utriusque ſapientiæ Breſchith & Mercaba penetrare, cum plerumque intellectus ad aſſequenda hæc Myſteria non ſit capax.

IX. In utroque opere docendo cautos eſſe oportet Magiſtros, tum circa Auditores, ne quoslibet promiſcue admittant, tum circa materiam docendique methodum, ut ſumma tantum & generalia capita, & ipſa illa non aperte, ſed certis obvoluta involucris tradant.

X. Auditores uno plures non admittendi, & unicus ille explorandus primum eſt, an ſit idoneus hujus ſcientiæ auditor; major tamen intellectus requiritur in auditore operis Mercaba, quam operis Breſchith.

XI. Modus & methodus docendi conſiſtit partim in orali traditione generalium doctrinæ capitum, cæteris propriæ Auditoris ſpeculationi relictis, partim in eorum etiam, quæ traduntur, occultatione & obvelatione.

XII. Quantumcunque vero huic ſtudio quis incumbat, nunquam tamen ad ἀκμὴν perveniet, hodie præſertim, ubi maxima pars hujus ſapientiæ intercidit. Expoſita ſic utriusque Doctoris Judaici Joſephi Caſtilienſis ſcilicet & Moſis Maimonidis de opere Breſchith & Mercaba diverſiſſima ſententia, Maimonidis opinionem, utpote in Talmude traditam inter Rabbinos regnare obſervat, & epicriſin accuratiſſimam de argumento hoc in Theologia Judaica difficillimo ſubjungit, conjiciens, antiquiores Judæos totam Theologiam in has duas partes, *Opus Breſchith & Opus Mercaba*, adæquate diviſam voluiſſe, quarum *illa* pro objecto haberet Religionem, prout in Scriptura ſe Deus cognoſcendum colendumque revelavit; *hæc* vero mere eſſet μυστηριώδης, *myſtica*, & pro objecto haberet myſteria in Religione illa, quæ maximam partem typica erat, inprimis in ceremonialium & forenſium legum obſervatione recondita: poſtea declinante ad Phariſaiſmum Judaiſmo, *priorem illam partem* in doctrinam Talmudicam degeneraviſſe, *poſteriorem* vero tranſiiſſe in nugas Kabbaliſticas, itaque veterum Judæorum veſtigia legiſſe R. Joſephum Bar Abraham Caſtilienſem, qui opus Breſchith Talmudicis, opus Mercaba Kabbaliſtis adſcripſit; R.

Moſen Maimonidem autem ad ipſiusmet Talmudis ductum utrumque vindicaſſe Kabbaliſtis, Talmudicæ doctrinæ contradiſtinctum.

In *Cap. VII* exponit ſtudium Theologiæ a Judæis in tres claſſes diſtribui, ac Biblicum pueris & adoleſcentibus, Talmudicum juvenibus & viris, Kabbaliſticum denique ſenibus aſſignari docet.

In *Cap. IIX* oſtenſurus Theologiam Judaicam quoad modum proponendi eſſe vel mythicam vel manifeſtam, demonſtrat, omnibus Orientalibus rationem docendi parabolicam a multis retro ſeculis fuiſſe frequentatam: quosdam eundem facere Æſopum, notiſſimum illum fabularum ingenioſarum architectum cum Aſapho, celebri illo in aula Davidis Theologo & Poeta, ob nominis convenientiam: Parabolas de divite epulone & Lazaro Luc. XVI, 19. de operariis in vineâ Matth. XX. 1. de quinque prudentibus ac totidem fatuis virginibus Matth. XXV, 1. aliasque, quibus Chriſtus uſus fuit, a Judæis Talmudi eſſe illatas, neutiquam autem, ut perperam ſtatuit Robertus Sheringhamius *Præf. in Codic. Talmud. Jóma cum verſione & Comment. a ſe editum*, a Chriſto e Rabbinorum ſeriniis excerptas: Fabulas Talmudicas reconditum ac myſticum habere ſenſum, ſi vel maxime a rudi atque infrunita inter Judæos plebe ad literam intelligantur: A Maimonide tria hominum genera obſervari circa has fabulas occupatorum, primum eorum, qui illas credunt ad literam, prout ſonant, neque ullam omnino ſubeſſe interpretationem myſticam opinantur, ſed ea omnia, quam impoſſibilia etiam ſint, pro rebus utique revera exiſtentibus habent; alterum eorum, qui non tantum fabulas ſapientum literaliter, ut ſonant, intelligunt, ſed etiam tanquam ſtolidas vituperare audent; tertium illorum, qui recte fabulas intelligunt: non ſolum Maimonidem, ſed & alios Rabbinos fabulis Talmudicis myſticum tribuere ſenſum: errare proin viros doctos, qui talia contra veterum mentem ad declinandum ſaltim pudorem, quem illa ſomnia ſapientibus moveant, a recentioribus Rabbinis ſic excogitari contendunt: a parabolica veterum Judæorum docendi methodo natam eſſe diſtinctionem Theol. Judaicæ in mythicam & manifeſtam, in quarum priori dogmata ſub fabularum tegumentis occultantur diſcentium ſtudio eruenda, in poſteriori vero absque omni involucro traduntur manifeſte.

In *Cap. IX.* tradit diviſionem Theologiæ in Catechc

techeticam & Acroamaticam esse antiquissimam & Judæis pariter atque Christianis usitatam: R. Mosen Maimonidem in usum Theologiæ Catechecticæ tredecim fidei articulos, Christianæ potissimum religioni oppositos, ad imitationem Christianorum Symbolum Apostolicum profitentium, composuisse, in Judaismo hoc nomine etiam receptos, quippe quos non in scholis tantum memoriæ mandare jubentur pueri, sed & libellis precum insertos quotidie promiscue omnes recitant: præter laudatum R. Mosen Maimonidem de juventute Judaica aliisque Hebræis bene mereri voluisse R. Abrahamum ben Chananja Jaghel, Monzelizensem Italum, scripto catechetico libello, quem Venetiis primum anno Christi 1595 typis Jo. de Gara juris publici fecerit, titulo לקח טוב doctrinæ bonæ ex Prov. IV. 1 mutuato, in quo omnem institutionem Catecheticam quadraginta duabus Rabbini, seu Præceptoris quæstionibus, totidemque discipuli responsionibus absolverit. Cujus Rabbini, Judaismi aliquando acerrimi assertoris, tandem grandævi ejurata religione Judaica ad Christianos transgressi, & Romanam quidem Religionem sub Pauli V. Pontificatu amplexi, Catechismus A.C. 1658 Amstelodami recusus ad verbum postea recensetur, adjecta versione latina ante undetriginta annos a Celeb. Autore summa fide jam adornata.

In *Cap. X* Theologiam Judæorum Acroamaticam in *Masorethicam*, quæ pro conservanda legis scriptæ integritate & incorruptione laborat; *Exegeticam*, quæ in verum sensum legis cum scriptæ tum oralis inquirit; *Didacticam*, quæ conclusiones seu fidei vitæque canones ac theses utraque lege, scripta & orali, comprehensas systematice tradit; *Polemicam*, quæ religionis suæ placita contra extraneos defendit, eorumque vicissim, maxime Christianorum dogmata impugnat; *Historicam*, quæ veritatem traditionum suarum ex antiquitate, & concatenata per quælibet secula propagatione & conservatione demonstrat & vindicat; *Liturgicam*, quæ ritus & ceremonias publice privatimque, quamdiu in exilio versantur, pro diversitate locorum & temporum observandas describit; *Asceticam*, quæ pœnitentiam, pietatem & cæteras virtutes inculcat, simulque ad patientiam & constantiam, intermixtis consolationibus, exhortatur; *Homileticam*, quæ in habendis ad populum concionibus occupatur; *Kabbalisticam*,

quæ myſteriis inveſtigandis dat operam; diſtribuit, easque ſingulas exactiſſime deſcribit, adductis inſimul Autoribus, e quibus luculentior earum Theolog. Judaicæ partium notitia hauriri queat. In *Cap. XI* adducit præcipuos Autores, qui primo ſtatim ſeculo inde a Chriſti in cœlum exaltatione uſque ad noſtra tempora contra Judæos, quamvis diverſimode, ſcripſerunt; ac prudentiſſime monet, optimam & Theologiæ Studioſis maxime proficuam fore rationem, ſi Theologia Judaica ad modum Syſtematis LL. CC. in Chriſtianorum ſcholis uſitati per theſes, & ectheſes traderetur, atque inſuper innuit, ſeipſum cœpiſſe ſecundum illam methodum a nemine hactenus obſervatam, ſyſtema aliquod Theologiæ Anti-Judaicum Auditoribus ſuis publice proponere, quod etiam brevi tempore ſperavit abſolutum iri, niſi ad alios labores ipſum Deus vocaſſet: promittit tamen ſe illud, ſupremo Numine vitam, vires & non nihil otii concedente horis ſucciſivis continuaturum eſſe, cum nondum ab inſtituto prorſus receſſerit; cujus interim ideam exhibuit, ut deficiente ſe alius ad ſuſcipiendum laborem excitetur, cui lampada paratiſſimus, cum omni, quem collegit, apparatu tradere cupit.

In *Cap. XII* agit de præclariſſimo opere Anti-Judaico, ſcilicet Raymundi Martini Pugione fidei, qui ſeculo XIII, A.C. 1278 ſcriptus totos quadringentos annos in monaſteriis Dominicanorū delituit, donec eum inde Joſephus de Voiſin in lucem primus e quatuor MSS. produceret Pariſiis anno 1651 plurimorum teſtimoniis, approbationibus, encomiis ab Autore Celeberrimo ſingulari ſtudio atque induſtria recenſitis, exceptum.

ילקוט הנקרא שמעיני הלא הוא החבור הגדול שחבר הרב
רבי שמעון ראש הדרשנים זצ"ל מק"ק
ורנקבורט:

JALKUT SCHIMHONI: PERA, quæ vocatur, SIMEONEA, ſive opus illud magnum, quod concinnavit Rabbi Simeon Princeps Concionatorum, b.m. Francofurtenſis.

Francofurti ad Mœnum, anno, 447 computationis minoris hoc eſt, A.C. 1687, in fol. Voll. duo.

Magni

Digitized by Google

MAgni inter ſuos nominis eſt operis hujus compilator Rabbi *Simeon*, Synagogæ quondam Francofurtanæ concionator: de cujus ævo inter eruditos non equidem ſatis conſtat; floruiſſe tamen anno mundi 5070 (Chriſti 1310) putatur R. *Aſarjæ* in Meor Enajim, quem ſequuntur R. *Dæid Gans* in Zemach David anno 5070 & R. *Schabbethai Strimer* in Siphte Jeſchenim f. 99. col. 4.

Argumentum libri (*collectanea Medraſchica in univerſa Bibliæ* complexi,) notius eſt, quam ut pluribus enarrari opus ſit. Conferantur modo, quæ de eo obiter in Actis anno 1684. p. 8. 9. diximus, dum aliud *Jalkut* ſive *Peram Rabbinicam* (ab autore R. *Ruben* filio R. Hoſchke *Rubeniticam* cognominatam) excuteremus.

Quamvis autem & *Theſſalonicæ* & *Venetiis* & *Cracoviæ* & *Liburni* Jalkut hoc editum fuerit, editionum tamen harum exempla, quotquot hodienum ſupererant, non niſi magno ære indicari conſueverant. Unde Judæis non minus ac noſtratibus Rabbinicæ literaturæ cupidis gratiſſimam hanc Francofurtenſem fore, nulli dubitamus. Eſt ea ad Liburnicam editionem exacta ac recenſita, ſique chartam & typos ſpectes, nitidior eſt omnibus omnino, quotquot in Germania impreſſi ſunt, Rabbinicis cujuscunque generis libris, adeo ut hac in parte nihil cedat elegantiſſimæ Abarbanelis anno ſuperiori apud nos curatæ editioni.

ספר בית יהודה והוא חידושי תוספות שבאגדות ששה מסכתות
דהיינו יבמות כתובות קידושין גיטין חולין
בבא קמא:

SEPHER BETH JEHUDA; Liber DOMUS JUDÆ. Hoc eſt: Novæ obſervationes in illas Toſephoth *ſive Additiones Talmudicas, quæ agunt de* Aggadoth *ſive hiſtoriis allegoricis ſex tractatuum Talmudicorum, nimirum* Jebhamoth, Kethubboth, Kidduſchin, Gittin, Cholin, Babha Kama. *Autore R. Jehuda Ben R. Niſan, p. t. Archiſynagogo Caliſſienſi.*

Solisbaci, per Moſen Ben Uri Schorga anno 447.
id eſt, Chriſti 1687, in 4.

Sub

SUb ipſa auſpicia Actorum anni 1685 recenſuimus *Chidduſche Aggadoth*, ſive novas explanationes vel obſervationes in hiſtorias Talmudis *univerſi* allegoricas, autore *R. Samuele Elieſare Ben Jehuda*. Simili labore quoad ſex (in libelli titulo enumeratos) Talmudis tractatus defunctus eſt adhucdum ſuperſtes Çaliſſienſium Archiſynagogus R. *Jehuda*, cujus filius R. *Benjamin* præſentis opuſculi editionem accuravit. Potiſſimum vero ſolicitus autor eſt de dubiis, quæ authoribus *Toſephoth* Talmudicarum vel ex Gemaræ vel Gloſſæ Raſchianæ verbis ſubnata ſunt, aut etiam ſubnaſci debuiſſent. Eodem ſtudio confecit in eosdem Tractatus *Chidduſche Halachoth* ſive *obſervationes novas in conſtitutiones juridicas*, hactenus ἀνεκδότους. Illas autem publici quoque juris facere idem autoris filius in ſe recepit.

Notamus hac occaſione *Ebraice* Francofurti anno 444. (i. e. Chriſti 1684.) in 4. impreſſum fuiſſe illum ipſum ספר הגלגולים Sepher Haggilgulim, *Librum de Revolutionibus animarum* R. Iſaaci Lorienſis, qui ex Viri perilluſtris verſione in Kabbalæ Denudatæ Tomo II Latine extat, Kabbalæque ſtudioſis ſatis inde innotuit.

JO. CHRISTOPHORI VVAGENSEILII, D. & in Acad. Altdorfina Profeſſoris Exercitationes ſex, varii argumenti,

Altdorfii Noricorum: proſtat Noribergæ, apud Pauli Fürſtii hæredes, 1687, 4.

VAriæ doctrinæ, quam inuſitato exemplo excolit celeberrimus *VVagenſeilius*, novum documentum dedit, editis his varii argumenti Diſſertationibus; quibus in diverſorum ſtudiorum campos effuſus, jucundiſſimas materias inde depromtas ingenio fertili ac præſtanti eloquentia pertractavit. Hæ cum inter ſe, præter elegantiam, quæ omnibus propria eſt, nihil commune habeant, ſingulas recenſere & præcipua earum capita annotare juvabit. PRIMA de *Symbolorum heroicorum*, quæ Galli *Deviſes*, Itali *Impreſe* vocant, natura & conſtitutione agit, & quanta ingenii præſtantia, quanto doctrinæ apparatu, ad conficienda ea opus ſit, & quam pauca

pauca, imo nulla hactenus vulgata omni ex parte menſuras & leges eorum impleant, oſtendit. Præcipuus qui artis hujus præcepta tradiderit, laudatur *Emanuel Theſaurus*, qui ex ipſo Ariſtotele, etſi in argumentis aliis is verſatus eſſet, ea depromſerit, inque artis formam, edito libro Italico, hanc ſcientiam redegerit. Ex hoc potiſſima capita in Latinam converſa linguam a p. 14. uſque ad p. 43. profert, & ad ea exactum adeo celebratum Ludovici XIV moderni Gallorum Regis heroicum ſymbolum, quod Solem univerſum terrarum orbem illuſtrantem, adjecto lemmate, *Nec pluribus impar*, exhibet, non ſatis ſibi conſtare aſſerit p. 8 & ſeqq. etſi Meneſtrerius ſingulari opere, ſub titulo *La deviſe du Roy juſtifiée* Pariſiis 1679 edito, iſtud numeris omnibus abſolutum demonſtrare allaboraverit. Longe accuratius ad leges hujus artis (cujus inventionem Paulo Jovio tribuit, excultam autem eam a Scipione Bargaglio tradit) compoſitum, inque ideâ ſymboli perfectiſſimi cœlo quaſi deſcendiſſe Ludovici XII Gall. Regis ſymbolum, quod hiſtricem undique aculeos jaculantem cum lemmate, *Eminus & Cominus*, referebat, ex Theſauro pronunciat, etſi id ipſum etiam non omni cenſura careat, quam a Theſauro eodem inſtitutam p. 42. memorat, & perfectiſſimi ſymboli definitionem p. 40. 41 tradit, a Theſauro concinnatam, qui tantæ difficultatis opus eſſe aſſerit ſymbolum plene planeque perfectum excogitare, ut ingenii humani acies vix ac ne vix quidem ſufficiat conficiendo uni, quod omnia requiſita (quorum viginti & amplius enumerantur) impleat. Quamvis autem rigidæ adeo ſint ſymbolicæ Theſauri leges, duo tamen a ſe compoſita profert ingenioſiſſimus Wagenſeilius; alterum honori *Jo. Lud. Praſchii* Conſulis Ratisbonenſis doctiſſimi, alterum gloriæ Potentiſſimi Electoris Bavariæ *Maximiliani Emanuelis* (cujus celſiſſimo etiam Nomini integer hic liber eſt inſcriptus) conſecratum: quorum iſtud Canem portæ cuſtodem, hoc Leonem generoſum ore cruento horridum refert; & utrumque non iis ſolum, quas Theſaurus requirit perfectionibus omnibus, ſed pluribus etiam gaudere oſtendit.

Exercitatione SECUNDA, poſtquam arcana quædam ſteganographica Trithemii & Schvvenderi protuliſſet, ac per ſanguinem occulte aliquid nunciandi alteri ſignificandique modos recenſuiſſet, quidque dubitandum circa eos ſit monuiſſet; arcanum

quoddam revelat abs ſe excerptum e ſplendido quodam volumine manuſcripto, ſchedas arcanas Paracelſi, Thurnheuſeri, Agrippæ, aliorumque magni nominis Alchymiſtarum, poſt eorum obitum repertas, complexo; quod ante annos viginti duos in bibliotheca Scorialienſi vidiſſe ſe refert, ſed in funeſto illo Scorialienſi incendio cum univerſa bibliotheca anno 1671 flammis abſumtum fuiſſe metuit. Hujus arcani, quod a p. 69. ad p. 75 uſque fuſe deſcribitur, ope amicos toto orbe ſejunctos, quorum neuter, ubi terrarum gentiumque alter degat, habet perſpectum, omnia animi ſenſa, absque ſermone vel literis internunciis, invicem expromere & quaſi colloqui poſſe: eadem etiam opera poſſe parari candelam, cujus ea indoles, ut quoad homo aliquis ſuperſtes vitam agit, flammam ea ſervet; illo autem fato ſuo proximo, exile ac tenue lumen ſpargat, idque cum mortuo penitus amittat, ex iſto manuſcripto tradit: præſtari tamen a ſe ea poſſe, quæ divinum hoc, ut p. 76. appellat, Fragmentum promittit, ipſe inficiatur p. 58. Chymicorum autem & Medicorum examini, (quando ex oleo ſanguinis humani, cujus beneficio arcanum ſteganographicum, & candela vitæ fatique humani æmula conſtat, adverſus epilepſiam, peſtem, hydropem, & præcipue podagram, vulnerata item quæcunque, nemini antehac cognita nova remedia peti poſſe aſſeritur p. 73.) univerſa hæc ſubjicit, quorum ſuffragia avide procul dubio expectabit orbis litterarius. Subjungitur huic exercitationi libellus Hebraicus *de ſanitate conſervanda*, verſa oratione conſcriptus eum in modum, quo Latina lingua ſub Scholæ Salernitanæ nomine evulgatus libellus metricus nemini ignotus eſt, ad cujus imitationem quoque Hebraicum eſſe confectum, doctiſſimus Editor p. 77. ſuſpicatur, & a Polono Judæo eſſe compoſitum, qui Maimonidem magis quam Galenum familiarem habuerit, etſi ad auctoritatem hujus provocarit; Cracoviæ autem anno 1669 typis vulgatum, indicat.

Exercitatione TERTIA, a Rabbi *Juda Leone* Hebraico idiomate ſcripta Commentatio hiſtorica, de poſtrema Pragenſi invaſione a Suecis duce Konigsmarkio anno 1648 facta, exhibetur, quam non indignam exiſtimavit clariſſimus Editor, in qua interpretanda & Latine reddenda induſtriam exerceret. Narrantur hic nonnulla, quæ ab aliis ſunt præterita, qui geſtorum iſtorum narratio-

Digitized by Google

rationem contexuerunt; præ cæteris calamitates, quas Judæi in ista expugnatione urbis minoris Pragensis perpessi sunt a Suecis militibus, recensentur; & quæ singulis diebus, tam a Suecicis quam Cæsareanis copiis gesta sint, exponuntur.

Exercitatio QUARTA librum Hebraicum Geographicum prodit, quo *R. Petachiæ* iter, quod is seculo duodecimo per Tartariam minorem & Asiæ quasdam regiones susceperat, ac veterum Patriarcharum, Regum ac Prophetarum sepulchra (de quibus multa fabulosa narrantur, ut de Baruchi p. 177. 192. de Ezechielis p. 179. & seqq. de Esræ p. 185. de Danielis p. 186. sepulchris) inviserat, descriptum est, eum in modum quo R. Benjaminis Tudelensis, cui Petachias coævus censendus, itinerarium compositum est. Ipsum autem Petachiam hujus hodœporici autorem non esse, sed alium quendam, & forte fratres ipsius, R. Isaacum & R. Nachmanidem ex schedis ejus, & iis quæ viva voce narrare solitus fuerit, istud collegisse & contexuisse, siquidem de ipso in tertia persona sermo institutus est, annotat Cl. Editor: qui ex MSC. exemplari, quando typis excusam editionem videre ipsi non contigit, librum hunc evulgavit, Latinamque ejus versionem adjecit, & depravatorum locorum emendationes p. 201. subnexuit.

QUINTA Exercitatione *Albertum Wallensteinium* Megapoleos & Fridlandiæ ac Sagani Ducem (quem rectius *Waldsteinium* appellari p. 205. asseritur) adolescentem in Academia Altdorfina substitisse ac literis operam dedisse, & anno 1599 Rectore Nicolao Taurello nomen ipsius Academicæ matriculæ insertum, neutiquam vero eum fœdo carceri academico unquam intrusum, ob male tractatum famulum, quod vulgo fertur, sed ære solum mulctatum fuisse, ostenditur. Præterea traditur, seditiosorum per Austriam superiorem rusticorum antesignanum, qui *Studiosi* appellatione passim in illorum temporum historia venit, vero nomine *Danielem Kundmannum* dictum fuisse, natione Bohemum, anno 1620 matriculæ Altdorfinæ inscriptum.

Ultima denique SEXTA Exercitatione jurisjurandi religio prolixa fabella, de Dihone quodam jusjurandum, quod morienti patri, opulento viro, Salomoni, de mari non adeundo, peregrinæ item conjugi, de reditu ad ipsam dederat, minus servanti, & propterea

plurimas calamitates ac ærumnas perpeſſo, ac vita tandem miſere privato, inculcatur. Hanc ab Arabibus contextam, ex eorum lingua in Hebræam tranſtulerat *R. Abraham Maimonides* magni illius Moyſis Maimonidæ filius: quam interpretationem ab Africanis Judæis Septæ ad fretum Herculeum nactus clariſſimus Editor, commenti hujus amœnitate captus, Latinitate donavit; eruditum Hebraicarum literarum interpretem hoc æque, ac cæteris, quæ memoravimus, monumentis haud alibi obviis, in ſermonem Latinum eleganter converſis, erudito orbi, qui reliquam ejus ſacram & profanam eruditionem ſuſpicit, ſe exhibens.

TAB. X. Fig. I.

ANDREÆ ERASMI A SEIDEL, NOBIL. MARchici, de Numo Vetranionis aureo ſingulari Wratislaviæ reperto Epiſtola ad Amicum.

Wratislaviæ ex Hæred. Baumannianorum typographia 1687, in 4.

CUm nobiliſſimus hujus Epiſtolæ Autor rarum *Vetranionis* ex auro Numum a Sene non minus generis, quam eruditionis *Berneggero, Freinshemio, Grotio, Blancardo*, quin ipſi quoque acerrimo alias ingeniorum cenſori *Tanaquillo Fabro* in notulis ad Juſtinum, paſſim ad invidiam usque celebratæ, ſplendore venerabili, *Alberto Sebizio* nactus fuiſſet, eumque uberiori illuſtratione non indignum duxiſſet, horas quas, itineri Italico intentus, Vratislaviæ ſubſecivas ducebat, huic argumento impendit, & poſt præmiſſum haud pœnitendum Vratislaviæ encomium, inter alia quæ ibi ex antiquaria ſupellectile rariora deprehenderat, p. 5. gemmam Claudii in Fœminæ ibi nobilis gazophylacio ſibi viſam non obiter commendat. Multis deinde pro ſinceritate numi Vetranionis argumentis allatis, p. 11. Taciti quem ipſe poſſideat ſingularem numum, ipſum ſcilicet Imperatorem cum uxore & tribus liberis, fratreque Floriano exhibentem, indigetat; nec non exquiſitum numum conſularem argenteum, Auſidiæ Gentis, qui Urſini & Patini diligentiam fugerit, per ſe ocyus publico communicatum iri promittit. P. deinde 14 & ſeqq. vitam Vetranionis ex Triſtano paucis repetit, ſimul-

que

Digitized by Google

TAB. X. ad a. 1687. pag. 644.

Numus Vetranionis.

Fig. I.

Numus Furiæ Tranquillinæ.

Fig. II.

Numus Imperatoris Trajani.

Fig. III.

Digitized by Google

Digitized by Google

que p.15. rectius, si genium veteris Romæ spectes, *Pius*, *Fortis*, *Felix*, quam ut quidam nuper voluere, *Fortis*, *Pius*, *Felix*, scribi observat. *Salvatoris* postea vocem, de qua tot inter Grammaticos lites exortæ, p.16.17. seqq. curate illustrat, & quot modis Servatoris nostri Jesu Christi nomen apud Veteres expressum fuerit, disquirit, ficque Epistolæ eruditæ finem imponit; quam ut plures ejuscemodi, quod non inani spe nobis pollicemur, in amplum rei literariæ & gloriæ simul nobilissimi Auctoris incrementum sequantur, omnes Antiquitatis numariæ studiosi cupide & enixe exposcunt.

Apponimus vero ectypon numi, cujus altera parte visitur Vetranionis vultus cum inscriptione: D. N. VETRANIO P. F. AUG. Altera pars exhibet Imperatorem tenentem dextera labarum, cui victoria lauream imponit, cum hac notabili inscriptione: SALVATOR REIPUBLICÆ. Numum *Sici* (urbe in Illyrici meditullio sita ac Plinio l. III. c. 22. memorata) signatum fuisse, adjectæ literæ SIC certissimo indicio sunt.

AD NUMMUM FURIÆ SABINIÆ TRANquillinæ, Aug. Imp. Gordiani tertii Uxoris, Dissertatio; authore Otthone Sperlingio, U. J. D.

TAB. X. Fig. II.

Amstelodami, apud Henricum Desbordes 1688, in 8.

NUmmus hic æreus, cujus ectypon pariter exhibemus, nulli hactenus Antiquariorum memoratus fuit. Est igitur, quod impense sibi gratuletur Autor, Spanhemiorum, Tristanorum, Patinorum æmulus, ex quo illum luci publicæ primitus asserere ei contigit. Exhibet is hinc iconem Augustæ cum inscriptione ΦΟΥΡ. ΤΡΑΝΚΥΑΛΙΝΑ CEB. *Furia Tranquillina Augusta:* Ex altera parte conspicitur Dea, sinistra citharam aræ impositam pertentans, dextra elevans plectrum, quod, sculptoris Batavi incuria, sagittæ formam induit, adjecta inscriptione: ЄΠΙ. ΑΙΛ. ΑΡΙCΤΟΝΕΙΚΟΥ. ΓΕΡΜΗΝΩΝ. *Sub Ælio Aristonico; Germenorum.* Putat autem Sperlingius, *Furiam* istam *Sabiniam Tranquillinam* in ludis publicis Pythiis aut Olympiis tam scite cithara cecinisse, ut facile palmam

reportarit; unde in alio nummo ejusdem Augustæ (quem *Sebast. Erizzo* inter Gordiani nummos recenset) duæ coronæ conspiciantur in mensa positæ, cum supra scripto: ΠΥΘΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ. Uti vero Nero *Citharœdi Apollinis* imagine pingi ac sculpi voluit: ita *Veneris Victricis* imaginem hoc nummo expressam Tranquillinæ vultus referre observat Autor. Potuit nimirum ea, ob formam, VENERIS, ob agones citharœdicos, VICTRICIS titulum sibi vindicare. Videtur ei hoc nomine a Germenis seu Germensibus, (incolis oppidi cujusdam Hellespontici, *Germe* dicti ac Cyzico vicini) templum consecratum fuisse, cujus curam *Ælius Aristonicus* Sacerdos gesserit. Dum vero Autor singulas nummi particulas explicat, nullam facile occasionem prætermittit in antiquitates Græcorum Romanorumque evagandi. Lectu sane jucundæ sunt digressiones de συγχρονισμῷ annorum Christi, Urbis conditæ, & Gordiani tertii; de galericulis seu capillamentis mulierum futilibus aut textilibus ac de vittis crinalibus; porro de *Flavia Valeria Tranquillina* Gordiani senioris Africani post defunctam *Fabiam Orestillam* uxore; de mutua permutatione & pronuntiatione literarum Græcarum H & I; de certaminibus citharœdorum ac tibicinum; de urbibus νεωκόρις, ac cumprimis de citharæ veteris forma & usu.

TAB. X. Fig III.

DISSERTATION DE Mr. GRAVEROL SUR une Medaille Greque de l' Empereur Trajan.

id est:

Graveroli Advocati civitatis Nemausensis Dissertatio de Numo Græco æreo Imperatoris Trajani.

Publicata Tomo IV Bibliothecæ Universalis Historicæ, quæ a CLL. Duumviris, *Joh. Clerico* & *J. C. de la Crose* Amstelodami editur, p. 272. seqq.

QUemadmodum in numo, quem *Sperlingius* commentario illustravit, Tranquillina Augusta *Venerem* mentitur: ita Αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς Γερμανικὸς Δακικὸς (*Imperator Trajanus Germanicus Dacicus*) aversa hujus numi parte sub imagine sistitur *Serapidis* vel *Jovis Ægyptii*, cui Ægyptiorum superstitio, incrementa & decre-

decrementa Nili accepta ferebat. *Inopina* nimirum (*Plinii* Panegyriſtæ ad *Trajanum* verba ſunt) *ſiccitate uſque ad injuriam ſterilitatis exaruerat Ægyptus, quia piger Nilus cunctanter alveo ſeſe ac languide extulerat. Inundatione, id eſt, ubertate regio fraudata ſic opem Cæſaris invocavit, ut ſolet amnem ſuum.* Cum igitur Trajanus, frumenti copia facta, extremæ Ægyptiorum neceſſitati ſubveniſſet, creditu facile eſt, illos, ut ſuæ gratitudinis monumentum extaret, numum hunc excudiſſe, & in *curru triumphali ab Hippopotamorum biga ſuper Nilum tracto*, (quem Numini alias ſuo tribuebant) collocaſſe Trajanũ, melius eo tempore de ſe meritum. Monet vero *Graverolus*, hoc Trajani beneficium ante annum quidem Imperii *tertium* Ægypto obtigiſſe, at per hunc numum celebratum fuiſſe L. I. B. hoc eſt, (ut autor explicat) λυκάβαντος ιβ, *anno XII.* Puerulus ille, qui Nili aquis altior in campo eminus conſpicitur, ſpeciem præ ſe ferre poterat *Genii* Nilotici, qui ſua tum temporis fluenta deſeruiſſe videbatur. *Graverolus* tamen probabilius eſſe cenſet, puellum illum eſſe tantum menſuræ illius cubitalis, ad quam incrementa Nili numerari ſolebant, ſignum, qualia Nilo paſſim in nummis juncta deprehenduntur. Eo quippe tempore non uno cubito *aſcendendum* fuiſſet Nilo, ſi ſuetam menſuram attingere terramque fœcundam reddere debuiſſet.

STELLÆ IN CYGNO FIXÆ, ALTERNIS temporibus viſæ & inviſæ, vicisſitudines Lipſiæ obſervatæ a Godofredo Kirchio.

STellas quasdam fixas, poſtquam tempore aliquo in cœlo continue luxerunt, paulatim velut oleo deficiente evaneſcere, eoque denuo affuſo reaccendi, rem veteri Aſtronomiæ incognitam, primus circa famoſam illam in collo Ceti ſtellam, anno ſeculi hujus 38 & 39, deprehendit *Joannes Phocylides Holwarda*; inſecutis hucusque temporibus ſtellæ hujus apocataſtaſes, certa periodo circumſcriptas, ſic comprobantibus, ut nemini hodie, qui rerum aſtronomicarum levi modo imbutus ſit, notitia, de hac re porro ſit dubium. Similes plane recurſus inſignem Caſſiopeæ ſtellam anno 1572 effulgentem celebraſſe, conjecturam præbent, quæ *Cyprianus Leovitius* (*vid. Ricc. Alm. nov. L. 8. p. 132.*) de nova in

Caſſio-

Caſſiopea ſtella anno Chriſti 945 ejusdem pene ſedis cum recentiore, & rurſus alia anno 1264 ibidem ſpectata, commemorat; annorum inter obſervationes has trinas interſtitio fere æquali: de cujus tamen conjecturæ veritate, ob phænomenorū priorum obſervationes non ſatis certas, ipſiusque revolutionis quantitatem, poſtera demum ætas judicium eſt latura. De ſtella Cygni Hevelio anno 1670 noviter deprehenſa, ejusque mutationibus, extant ſummi hujus aſtronomi in *Anno ſuo climacterico* obſervationes: nec Janſonianæ fixæ, in pectore ejusdem ſideris anno 1600 detectæ, variationes aſtrorum conſultis hodie ſunt incognitæ.

Gemina circa aliam Cygni ſtellam, *Bayero* quidem jam ineunte hoc ſeculo animadverſam, & in *Uranometria* ſua litera χ notatam (ſed nec in *Catalogo Fixarum Tychonico & Kepleriano* extantem, nec etiam *Hevelio* ob ſuam forte tunc temporis abſentiam in ſchemate Cygni, *Tranſactionibus Anglicanis* n. 65 inſerto, conſignatam) ſuperiori & hoc anno apud nos obſervavit Aſtronomus ſolertiſſimus *Godofredus Kirchius*: ex cujus *Ephemeride & Calendario Chriſtiano-Turcico-Judaico*, anni 1688 pauca hæc excerpenda duximus.

Menſe Julio anni 1686 *Bayeri* Tabulis indicibus ſtella hæc diverſis vicibus ſtudioſe quidem ſuo loco quæſita, nunquam tamen comparuit. Interceptis deinde per alios labores obſervationibus, conſultoque demum d. $\frac{9}{19}$ Octobr. cœlo, liberis oculis ſatis conſpicuam ſe præbuit, & lucidiorem Janſoniana. Ab hoc tempore obſervata eſt ſenſim decreviſſe; donec ſub Febr. 1687 penitus ex oculis, etiam octopedali tubo armatis, ſubduceretur. Detecta rurſus eſt, ſub exili admodum ſpecie d. $\frac{6}{16}$ Aug. tubo 4 pedum; & hucusque iterum ita excrevit, ut Obſervatori noſtro d. $\frac{23}{2}$ $\frac{\text{Oct.}}{\text{Nov.}}$ nudis oculis conſpecta ſit. Promiſit autem idem noſter *Kirchius* obſervationes complures circa alias fixas, mutationibus ejusmodi obnoxias, quas propediem L. B. communicabimus.

ERRATA.

P. 108. l. 1. pro 30 *Mart.* lege 3 *Mart.* p. 535. l. 15 pro 1939 lege 1039. p. 539. l. 15, pro XXIII lege XXVI. p. 543. l. 28 pro *hi* lege *hic.* p. 551 l. 16 pro *Italico* lege *Anglico.* p. 572. l. 4. lege *Almelovеen.* p. 578. l. 24 pro *Ialis* lege *Italis.* p. 589. l. 8. pro *Quam* lege *Qua.*

Digitized by Google

ACTA
ERUDITORUM
publicata Lipſiæ
Calendis Decembris Anni M DC LXXXVII.

ISTORICA DESCRIZIONE DE' TRE' REGNI, Congo, Matamba, & Angola, &c. i.e.

Deſcriptio hiſtorica trium Regnorum Congo, Matamba & Angola in Æthiopia inferiori occidentali ſitorum, & Miſſionum Apoſtolicarum a Religioſis Capucinis ibi exercitatarum, a P. Joh. Ant. Cauazzo Montecuculienſi, Sacerdote Capucino, Præfecti officio ibi functo, accurate conſignata; ſtylum accommodante P. Fortunato Alamandino Bononienſi, ejusdem Ordinis Prædicatore.

Bonon. impenſ. Jacobi Monti, 1687, fol.

QUod ſi, juxta tritum illud, Africa ſemper aliquid novi producere geſtiat, ex re certe literaria eſſe videtur, ut novi quoque, ex quibus accuratam ejusmodi novitatum notitiam hauriamus, Scriptores in publicum ſubinde prodeant. Laudem itaque eo majorem meretur præſentis Libri Auctor, quo impenſiori cura, quam certitudo propria maximam partem experientia nixa commendat, haud pauca, alibi vix æque obvia, eum ſuppeditare deprehendimus. Deſcriptio ipſa VII Libris abſolvitur, quorum priores duo ſitum, clima, qualitates naturales, barbariem, idololatriam, ritus, ſuperſtitiones, regimen politicum & ſimilia; poſteriores quinque res ad ipſam Miſſionem ſpectantes exhibent. Ex L.I. obſervavimus tria hæc Regna uno quondam nomine *Mani-Congo* (voce ex *Mani*, quod dominum vel dominium denotat, & *Congo* compoſita) veniſſe; quorum alterum *Matamba*,

Sovæ cujusdam ſeu Gubernatoris ſeditione a Congo ſeparatum & ad famoſam illam *Zingham* transmiſſum, adeoque inter Congo & Angola intermedium, in tabulis Geographicis non exprimi, nec apud Cl. Dapperum ejus mentionem fieri, mirari liceat. Cur ab auro, quod bonitate ſua Indicum longe ſuperare compertum fuit, ex fodinis alias ſatis fœcundis eruendo incolæ arceantur, ſingulari rationi Status tribuitur, cum ob plurimas devaſtationes, quibus diverſas orbis partes auri ſacra fames afflixerit, in paupertate, quam libertas comitetur, vivere illi ſatius habeant. Notiſſimum illum fluvium *Zaire*, uti communem cum Nilo ex cataractis originem trahat, ita per totidem oſtia in Oceanum occidentalem ſe exonerare, aliamque eidem cognominem provinciam *Sundi* inundare aſſeritur. In *Scella*, montoſa Angolæ provincia, altiſſima, quæ unam rupem referre videntur, & decem admodum leucarum ſpatium occupant, præcipitia, amœniſſima tamen fertiliſſimi cacuminis cultura conſpicua, ſtupendis mundi miraculis accenſeri merentur. Spuma quædam fluentorum, ſtramine ad ripas expanſo ibidem collecta, & humiditate ſua depoſita in materiam tenacem coaleſcens, vi ignis perfectiſſimi ferri duritiem induit. Ratione climatis parum inter ſe tria hæc regna differunt, nec calore ita, ut olim falſo creditum fuit, intolerabili premuntur, quem tam aere & rore nocturno, quam fluviorum ſcaturigine ſatis mitigari conſtat. Annum ſecundum ſtatam pluviarum differentiã in ſex periodos, & duodecim menſes, hos vero in ſuas viciſſim ſectiones, quarum ſingulæ quatuor diebus, uno feſto, tribus profeſtis conſtant, diſpeſcere moris eſt. Et quia dictæ periodi cum noſtris anni temporibus nõ conſpirant, hinc vites frondibus, pampinis & vis, ut & fruges noſtræ herbis quidem luxuriant, juſtam tamen maturitatem non attingunt. Sic & flores, quibus colorum varietate & nitore noſtrates longe inferiores ſunt, odoris ſuavitate deſtituuntur; unde roſas vel ex Europa & Mexico in vaſis cretaceis incredibili ſumtu eo transportaſſe, & inſtar pretioſiſſimæ gemmæ impenſiſſima cura integras aliquandiu conſervaſſe non piguit. Elephantes magni & feroces, quorum vaſtiſſima corporis moles ex diametrali 6. 7. palmorum latitudine pedum conjicienda, licet inceſſus eorum lentus exinde videri poſſit, cum velociſſimo curſore paria faciunt: caudarum

rum vero ſetæ, quibus ad inſtar monilium, collum, pectus, brachia & crura incolæ cingunt, aut caput ad modum comæ aſcititiæ exornant, in tanto habentur pretio, ut olim una, jam vero duæ mancipii, & ita 60. circiter Scutatorum valorem exæquare ſoleant. Nec minoris leonum (quos mulieres pannum, quo teguntur, abjicientes nuditate ſua aliquoties in fugam vertiſſe fama eſt) dentes & ungues æſtimantur. Inter diverſas *formicarum* ſpecies quædam *Iſondo* dicta nociva admodum, elephantibus vero adeo infeſta eſt, ut ſitis ſedandæ cauſa ad fluvios accedentium proboſcidem ad bibendum inclinatam occupantes, tantæ vaſtitatis beſtiam brevi conficiant. Quin incolis, ædibus eas adrepere ſentientibus, eas vel deſerendi, vel antequam cubitum eant, igne circumpoſito, aut carne caprina vel pullis objectis, ingreſſum tantiſper remorandi neceſſitas incumbit. In nigris aliis & grandiuſculis miram circa victum conquirendum induſtriam ſæpius admiratum ſe fuiſſe ſcribit auctor, imprimis vero, quod numero infinito egreſſæ aliam ducendo, claudendo aliam agmini præficiant, & ſi alteram harum a quopiam forte occidi contingat, eam anxie quæſitam & inventam tumulent, interfectorem vero, poſt ſollicitam inveſtigationem ſingulari ex inſtinctu agnitum, niſi pedibus ſalutem quærat, conjunctim adortæ exiguo temporis ſpatio conſumant. Rubicundi aliæ & albi coloris pejores reliquis, quicquid occurrit, excepto ferro & marmore, arrodunt, & ſicubi in ciſtam penetrare ipſis integrum eſt, pannos, lintea, & id genus res alias ibi repertas intra 24. horas in nihilum redigunt, quin columnis & fulcris arroſis, integris domiciliis ruinam inferunt.

Varii generis piſcibus *equos marinos* terreſtribus quodammodo ſimiles annumerat, qui quamvis ſemper ferme inter aquas natent, in terra tamen paſcuntur & pullos eniti amant, robuſtisque cruribus quascunque naves flumina trajicientes evertunt, & duplici dentium ſerie ex oſſe ſolido (præter alios duos, qui aprugnis ſimiles ex inferiori mandibula prominent) ſuperius & inferius armati, quicquid arripiunt, comminuunt. *Sengo* avis, qnam occidere nefas, viatorem conſpicata de arbore in arborem volat, & vocem *Uvichì*, *Uvichì*, quæ mel ſignificat, tamdiu ingeminat, donec ille usque ad arborem, in qua tandem conſidet, ſubſe-

cutus apum mellificium ibi repertum auferat, ave reſiduo contenta. Quo evidenti divinæ providentiæ documento frequenter ſibi tempore neceſſitatis conſultum fuiſſe Autor perhibet, qui & alius minutæ cujusdam aviculæ meminit, quæ in nemoribus, ſub diluculum maxime, nomen *Jeſu Chriſti* articulate moduletur, quod non absque ſingulari animi commotione aliquoties ſe audiviſſe teſtatur.

Inter defectus morales referenda eſt ſtolida iſtarum nationum ambitio, qua occæcatæ reliquas præ ſe nihili faciunt, Æthiopiam maximam & pulcherrimam totius mundi partem, Regibusque ſuis, (quorum tamen mortem lugere prohibitum,) nullos alios potentia divitiis aliisque prærogativis æquales eſſe perſuaſæ. Unde & parentes, infantes ad baptiſmum afferentes, & de nomine imponendo rogatos, ſtatim in faſtuoſum illud *Don* vel *Donna* erumpere audias. Nobilitatis vero prærogativam ex antiquiori ſtorearum uſu, vel patinarum & ollarum numero probant, a primo quoque, quem obvium habent, deciſionem litis, provocatione ad eum facta, expectantes. Furtim aliquid ſurripere inhoneſtum ducunt, palam autem & cum violentia poſſeſſoribus extorquere, culpa vacat. Liberi, legitimi ſint vel ſpurii, in pari habentur gradu; unde & concubinatum matrimonii ſanctitati nihil derogare, nec pudicitiæ conjugum varietate amorum, modo marito primas deferant partes, quicquam decedere credunt. Poſt diffuſam cultus idololatrici & ſacrificiorum delineationem, & illud ſe obſervaſſe ſubjungit Religioſus noſter, quod gentiles iſti, inter anguſtias interno quodam divinum adjutorium implorandi ſtimulo agitati, formula hac: *Deſù Ngheſù ſumani*, id eſt, *Deus cœli Jeſu Domine mi*, uti ſoleant, ſolam verborum horum, quorum nec ſenſum nec myſterium capiant, enunciationem inſigne ſolatium ſibi reliquiſſe, profeſſi. De Sacerdotum, quorum ſatis amplus pro diverſitate magicarum functionum numerus eſt, ſupremo capite *Chitóme* ſeu *Chitombe* dicto, & ad quem omnium meſſium primitiæ ſpectant, idem annotat, quod domi ignem perpetuum alat, eumque tanquam rem ſacram pro certo pretio diſpenſet; quod *Sovas* ſeu Gubernatores, ſub auſpicium ſuſcepti officii, protectionem ejus, quem in negotiis tam ſacris quam civilibus pro oraculo habent;

ambi-

Digitized by Google

ambientes titione aliquo ex igne illo ſacro ſumpto, ceu amuleto quodam, munerari ſoleat, quos deinde aqua & pulvere conſperſos, corpore ſupino, hinc inde ſuper ſe ambulantis conculcationem, in ſubjectionis jurato promiſſæ ſignum, patienter ſuſtinere neceſſe eſt. Eidem, cum ob characteris excellentiam morte naturali mori non poſſe, aut ſi hoc fiat, mundus, cujus conſervationem meritis ejus tribuunt, periturus credatur, morbo periculoſo impetito, ille, ad quem ſucceſſio ſpectat, infauſtum augurium averruncaturus fuſte nodoſo aut reſti vitam violenter eripit. Ex dictis Sacerdotibus quidam, quem *Atombola* vocant, mortuos reſuſcitandi poteſtatem ſibi tribuit, dum ad propinquorum preces defunctum ex ſepulchro exemptum in ſilvam deportat, variisque circulis præſtigiatoriis formatis Dæmonium adjurat, donec cadaver capite, manibus, pedibusque motus ſignum edat, repetitis deinceps formulis in pedes ſe erigat, per ſilvam ambulet, vocem aliquam obſcuram emittat, cibumque capiat. Quibus ita peractis, hominem ſe propinquis reſtituere ſimulat, ſed tam arduis conditionibus, ut cum præſtari nequeant, cadaver in priorem ſtatum rediens luculentum ſatis illuſionis diabolicæ teſtimonium relinquat. Inter varias jurisjurandi, quibus veritas elici ſolet, ſpecies illud maxime locum ſortitur, quod *per benedictionem Regis* (h. e. ut ea, quæ alias magni fit, careat, ſi falſum dicat jurans) præſtatur. Tunc enim alter veritatis indagandæ cupidus id agit, ut qui juravit, coram Regio tribunali ſiniſtrum Regis brachium in altum attollere teneatur. Si promte juſſum exequatur, verum dixiſſe arguitur; ſin meticuloſe & trepide, ſtatim exinde mendacii convictus ſat graves temeritatis pœnas experitur. Ita etiam conjurationis adverſus Principem & Remp. ſuſpectus aquam, qua Rex vel ſacerdos pedes abluit, omnium malorum colluviem ſibi imprecatus, bibere cogitur. Absque nauſea hoc ſi fiat, cum applauſu abſolvitur, metum vero aut ſtomachi averſationem præ ſe ferens, absque ulteriori judicii figura tanquam reus itidem ſevere punitur.

Nominum, quæ infantibus, (quorum dentes, ſi jam promicant, *Congenſes* feſtivitate ſolenni excipiunt,) a matribus imponuntur, triplex occurrit variatio. Quinto enim a partu die, a cibo, quem maſticatum ori infantis ingerunt, primum nomen mutuantur.

antur. Ex physiognomia deinde futuros puerorum mores ariolatæ, leonis, tigridis, crocodili, canis, bufonis & similium nomine eos insigniunt, vel etiam a fœtore & sordibus illud accersunt, non nisi cum vita deponendum. Fœtium non apud omnes æque universale est, sed ex Giaghorum (de quibus inferius) instituto saltem obtinet. *Viduæ*, cum maritorum animas in se remigrare credant, finitis statim exequiis funi alligatæ, a sacerdote fluvio vel stagno iterum iterumque se immergi curant, & animabus ita suffocatis a statu solitario se liberari persuasæ, ad secunda vota transire sibi licitum putant. Aliæ arcta nimis ad recipiendum commode mariti spiritum viscera, & vehementes, quos inde sentiant, cruciatus obtendentes, sæpius se immergunt, ingentem quasi mentis incompotes clamorem per vicos cientes. Morti vicinis, crura & brachia extendendo, faucibus obturatis respirationis meatum impediendo, faciem percutiendo, super genua incurvatorum dorsum rumpendo, in locum, quem sibi post excessum fingunt, abitum ita accelerare, pietatis opus interpretantur.

Libro II. de *Giaghis* agit Autor, & gentis latrociniis, mendaciis & mille sceleribus nobilissimæ, carnis humanæ appetentissimæ, furiisque infernalibus crudelitate palmam facile præripientis originem, ex *Sierra Liona* littorali Africæ parte deducentibus accedit. Hinc, quomodo duce *Zimbo*, a quo & *Muzimbi* dicti, gravissima regno Gongo aliisque compluribus Africæ tractibus clade illata, in *Matamba* sedem fixerint; *Tembandumba* II, post patris *Dongii* obitum imperium militare sola susceperit & ex unici filioli, quem ipsa vivum in mortarium lapideum conjecit, crudeliter contusi carne, sanguine & medulla, unguento, quod contra ictus hostiles tutam præstaret, præparato, sequaces suos ad similia infanticidia instigaverit; certa statuta domestica, sacerdotalia, & suprema *Quixille* dicta, nil nisi ferinam, imprimis contra infantes masculos, truculentiam & superstitiones exigentia promulgaverit, & ne sectæ suæ propagatores deessent, captorum ab hostibus mancipiorum contubernium fœminis permiserit: alios insuper ritus, divinum, quo defunctos Majores suos afficiunt, cultum; sacrificia, in quibus 200, 300 sæpe victimæ humanæ cadunt; pluviam, quam ab arbitrio Regis dependere autumant, provocandi ceremonias, & id genus

alia

Digitized by Google

alia latius perſequitur. Poſt in ceremonias circa electionem, quam majori vi niſus ſæpe extorquere ſolet, & coronationem Regum *Congenſium*, quorum proſapia *Alphonſi* cognomen aſſumpſit, obſervari ſolitas, excurrit: quid circa feuda eorumque inveſtituram, & ſolennem, quam ſtatis temporibus Reges populo impertiuntur, benedictionem obtineat; officia item domeſtica, (inter quæ, quod in muſcis cauda equina a Rege abigendis occupatur, maxime conſpicuum) nec non Regni & Regum originem, horumque a Johanne A.C. 1491 baptizato, usque ad *Alvarum* VIII (adverſus quem Marchio *di Pemba* 1670. inſurrexit, & regnum violenta uſurpatione invaſit) ſucceſſione decies novies mutata, res geſtas, variasque rerum viciſſitudines pertexit. Ab his ad *Angolenſium* Regum (quorum primus ab arte fabrili *Angola Muſſari* audit) originem & ſeriem eadem ratione progreditur. Octavus eorum *Bandi Angolæ Chilvagni*, crudeliſſimi patris veſtigia ſecutus, tantum ſubditorum odium contraxit, ut ab his & Giaghis in partes venientibus obſeſſus, Congenſium Regis opem implorare opus habuerit. Miſſus ab hoc Portugallus quidam, & paucis Europæis ſtipatus, hoſtibus profligatis, regnum iſtud priſtinæ quieti reſtituit. Sed a filia Regis, amore ipſius capta, patris de Portugallis omnibus tollendis conſilium edoctus, impetratis a Rege ſuo copiis, magnam Angolæ partem occupavit. Poſt varias demum ſucceſſorum turbas, Portugalli *Angola Aarii*, poſt ſuſceptum baptiſmum *Johannem I.* dictum, ad regnum promoverunt, a quo ad *Philippum I.* & ab hoc ad *Johannem II.* anno 1660. iſtud translatum fuit.

Libris quinq; ſequentibus ſex Miſſionum ſub Paulo V. Urbano III. Innocentio X. & Alexandro VII. PP. a Capucinorum Ordine ſuſceptarum hiſtoriam tradit & varia Miſſionariorum fata, vitas, labores, pericula, martyria, objectas tentatæ converſioni difficultates, ejusque ſucceſſus, & diverſa, quibus tamen non niſi humanam fidem ipſemet prætendit, miracula, cautelas Miſſionariis obſervandas, dubiorum circa baptiſmum, pœnitentiam, euchariſtiam, extremam unctionem, & matrimonium S. Congregationi de propaganda fide propoſitorum, reſolutionem, (e.g. an adulti adeo ſtupidi, ut myſteria fidei neque intelligere, neque addiſcere valeant, & commoditate ſacerdotum deſtituti, inſtar infantium poſſint baptizari

in fide

in fide Eccleſiæ, ſi dicant, ſe credere, quæ Eccleſia credat? Aff. Item an patrini, nec orationem dominicam, nec angelicam ſalutationem, nec S. Crucis ſignum callentes, propter neceſſitatem admitti poſſint? Aff. & alia huc pertinentia) Portugallorum quoque expeditiones bellicas, in Batavos aliquandiu ibi locorum commoratos paſſim iniquior, usque ad finem operis, prolixe commemorat. Bellicoſiſſimæ porro, quæ *Matambæ* regno præfuit, *Zinghæ*, anno 1582 natæ, & d. 7 Dec. 1663 denatæ, & *Annæ* nomine inſignitæ, vitæ, moribus, converſioni, ſeriæ poſt 28. annorum apoſtaſiam reſipiſcentiæ, ſtatui aulico, (ubi ratione victus ſorices cum pilis & pellibus aſſatos in deliciis eam habuiſſe, Europæisque eos averſantibus, ejus quod bene ſapiat, ignorantiam exprobraſſe, meminit) & raræ devotionis exercitiis, morti denique & exequiis, Barbaræ ſororis ſucceſſioni, hujusque mariti in idololatriam relapſi turbis cum occiſione ejus finitis, & alius *Franciſci* cujusdam Chriſtianiſmum reducturi conatibus recenſendis, integrũ librum VI. impendit. Alicubi de *Calabaris*, ſuperſtitioſa circa *Calabar* Africæ promontorium gente, quædam adjicit, quæ circumciſionis obſervans, Sanctique cujusdam ſtatuam naufragio forte in littus ejectam ſub *Jeſu magni*, navium vero tempeſtate ruptarum fragmenta ſub *Jeſu minoris* appellatione religioſe devenerans, his ex arborum ramis ſuſpenſis carnes caninas, aviculas, ſanguinem, & vinum palmarum immolet, & ſi a Dæmone hæc omnia auferri deprehendat, effuſiſſimæ lætitiæ ſigna edere ſoleat. Alibi *Battæ* Regni *Congo* provinciæ incolarum inconditum hoſpitalitatis neglectum taxat, apud quos advenis veſperi accedentibus, uſque in ſequentem diem, mane vero advenientibus ad veſperam uſque, donec, quo ſe reficiant, quid apponatur, expectandum ſit.

De vaſtiſſima quoque *Angolæ* parte *Lubolo*, cujus 5. provinciæ Chriſtianiſmum profiteantur, reliquæ 5. gentiliſmo inhæreant, aliqua interſpergit, & exurgentem per 27. mill. ambitum in planitie, juxta fluvium *Coanza*, altiſſimorum 2. equi ſaltus a ſe invicem diſtantium ſcopulorũ ſeriem, *Maopongo*, a Portugallis vero *Præſidium lapidum* dictum, ceu admirandum naturæ artificium curioſe depingit; mentione ſimul injecta morbi cujusdam a *ſerpente* nomen indepti, cujus figura inter cutem & carnem apparens, ſi

latius

Digitized by Google

latius latiusque ſerpendo caput cum cauda conjungat, præſentiſſimam mortem inferat; occidi vero poſſe, ſi juncorum manipulo, initio a capite facto, probe cæſus magis magisque in anguſtiam redigatur & tandem exſpiret. Nec *Braſiliam* intactam relinquit, ad quam in navigationibus ſæpius appellendum fuit; ubi inter alia triſtem cujusdam mercatoris obitum deſcribit, qui morti vicinus uſurarum ſexageſimarum pravitatem confeſſus reſtitutionem tamen detrectaverit, & cum frequenti verborum horum repetitione: *heu divitias, heu res, heu facultates meas! damnatus moriar*, deſperabundus infelicem animam efflaverit. Et hæc, ne tædioſa prolixitate B.L. patientia abutamur, ex hoc libro, cui præter copioſum indicem ab æneis quoque figuris gratia aliqua accedit, excerpſiſſe ſufficiat, quem ob variorum accidentium & caſuum enarrationem tituli, quem in fronte gerit, inſcriptionem optimo jure tueri, nemo, cui illum perlegere volupe erit, temere inficiabitur.

ABREGE' DE LA VIE DE Mr. CLAUDE, id eſt,

Breviarium vitæ Jo. Claudii, autore A.B.R.D.L.D.P.

Amſtelodami apud P. Savouret, 1687, in 12.

AUtor libelli nomen ſuum non niſi literis, quæ titulo ſubjunctæ conſpiciuntur, innuens, in fine tamen p. 129 indicat, ſe a Claudio, cui morienti adſtiterit, pro paſtore ſuo habitum eſſe; unde Eccleſiæ Gallo-Belgicæ Hagienſis miniſtrum eſſe, conjicere licebit. Merito autem memoriam Viri poſteritati commendatam eſſe, nemo negabit, qui ejus inter Theologos Gallicos Reformatos dignitatem & exiſtimationem fama perceperit, vel ſcripta ejus legerit. Natale ſolum habuit *Salvitatem*, in Aquitania inferiori ſitam. Natus heic eſt anno 1618, patre *Franciſco Claudio*, Eccleſiaſte reformato prope *Bergeracum*, dictæ provinciæ oppidum. Literis in prima, quæ informationis capax eſt, ætate imbutus, ſtudiis poſtmodum Philoſophiæ & Theologiæ in Academia Reformatorum, quæ *Montalbani* tunc florebat, operam dedit, doctore inter alios uſus *Caroſo*, cujus memoriam tota vita coluiſſe dicitur. Pro-

fectus ejus is fuit, ut annos 27 natus ministerio Ecclesiastico dignus judicatus, & pastor loci qui *Treyne* dicitur, creatus fuerit, manus ei ex Synodi decreto imponente patre, qui filium functioni sacræ mature addici optabat. Ita tamen factum est, ut alias Academias, Salmurienſem maxime, ob linguæ & morum elegantiam, (quam ultra Ligerim raro extendi notat autor,) aliis præcellentem adire non potuerit. In primo illo munere non nisi annum substitit, præfectus inde Ecclesiæ in oppido *S. Africani* in Rutenis (*Roüergue*) successor Martelli, celeberrimi inter Reformatos Theologi. Hic studiis excolendis strenue incubuit, quod sermonibus ad populum non adeo occuparetur, quos magna cum facilitate, & eo tamen cum applausu habebat, ut quæ pro concione diceret, cum iis quæ meditatus scribebat, parem & methodi & elocutionis laudem reportarent. Inde Proceres curiæ *Castrensis*, quam *bipertitam* vocabant, ex Rom. Catholicis & Reformatis compositæ, fama viri & specimine concionis in oppido illo habitæ moti, ministerium pastorale ei obtulerunt, sed cum alius quoque nominatus esset, sorti res commissa fuit, qua munus illud ad competitorem Claudii pervenit. Uxorem tamen in urbe illa *Elisabetham Malecariam* honesto genere natam probisque moribus, triginta tunc annos natus, sibi delegit anno 1648. Ex hac filium *Isaacum* suscepit 5. Mart. A. 1653, eoque tempore ad Ecclesiam Nemausensem, præclaram & florentem ante alias, vocatus fuit; sed laboriosissimum erat munus illud, tum quod conciones quotidie habendæ essent, tum ob alia negotia pastoralia. Nihilominus ingenium & assiduitas Viri non tantum occupationibus illis suffecit, sed & studiis continuandis, ita ut editum tunc a Cardinale *Richelio* contra Reformatos librum, qui Methodus dicitur, refutandum susciperet. Destitit tamen, cum intelligeret, id *Martello* Professori Theologiæ a Synodo Aquitaniæ inferioris demandatum esse. Multi interim ministerii candidati ad eum confluebant, informatione & exemplo ejus egregie proficientes. Sed non diu absque odio & persecutione fuit. Cum enim consiliis de religionum concordia tum propositis, (quibus ut lentis & inutilibus vim apertam successuram esse, jam tum præsagire licebat,) in Synodo *Septimaniæ* inferioris, cujus moderator constitutus erat, resisteret, decreto Senatus regii.

Digitized by Google

regii munere ſuo remotus non ſolum eſt, ſed & interdictum illi in tota Septimania exercitio miniſterii ſui; neque revocationem decreti impetrare potuit, licet ſex menſibus Pariſiis ea de cauſa laborarit. Illo tempore primum tractatum compoſuit, & diſſimulato nomine ſuo publicavit, quo libro de *perpetuitate fidei Catholicæ de Sacramento Euchariſtiæ*, qui *Antonio Arnaldo* tribuitur, Turennii Mareſcalli convertendi gratia conſcriptus, reſpondit. Argumentum ejus ad virum non doctum permovendum, novum & populare erat. Aſſerebatur enim, de veritate ſententiæ de præſentia reali conſtare poſſe, quia doctrina illa antiquiſſima in Eccleſia & absque controverſia fuerit, antequam Berengarius contradicere ei cœpiſſet, quem Leo IX anno 1053. condemnavit: addebatur, ſi nova fuiſſet, non potuiſſe in Eccleſiam absque tumultu introduci, nec probari unquam poſſe, quo tempore introducta fuerit. Huic igitur libello monitus ab amicis reſpondit *Claudius*, licet a *Blondello* & *Albertino* magni nominis inter Reformatos doctoribus materia exhauſta eſſe videretur. Nova autem methodo uſus eſt, ita ut introductionem dogmatis, quam adverſarii negabant, omnino factam eſſe oſtenderet; indicaret tempus, modum & autores primarios, & ſimul explicaret, cur absque tumultu in ſeculo illo indocto & barbaro id fieri potuerit, retentis maxime phraſibus & ritibus veteribus. Lutetia digreſſus, *Montalbanum* in Aquitaniam ſe recepit, ibique Eccleſiaſtæ functionem adeptus eſt, & quatuor annis cum magna collegarum atque auditorum approbatione exercuit. Ibidem reſponſum adverſus alterum *de perpetuitate fidei de Euchariſtia* libru̅, occultato iteru̅ nomine elaboravit. Cum enim prius poſt triennium refutatum eſſet, ſcripto Arnaldi acuto, ſed ut Autor judicat parum ſolido, nec modeſto, aut bonæ fidei; *Claudius* ne ſententiæ ſuæ & Eccleſiæ, in qua docebat tuendæ deeſſet, reſponſum ad *ſecundum* illum *de perpetuitate* tractatum compoſuit, priori ampliorem, & allegationibus ſed cum judicio ſelectis firmatum. Amœnitati etiam aliquatenus ſtuduit, non depoſito tamen ſapientis & gravis autoris charactere, nec fraudes antagoniſtæ, quas pias vocant, in adductis ab illo teſtimoniis reticuit. Male habebat adverſarios, quod autorem ſcriptorum iſtorum ignorarent, ſedulo tamen inveſtigantibus ſuſpicio contra Claudium nata eſt; nec deſtiterunt, do-

nec hic ab Episcopo Montalbanensi interrogatus, autorem se profiteretur, & Rex alio decreto Claudium munere suo dejiceret. Paruit illico, & cum in provinciis tutus esse non posset, Lutetiam sese contulit, mores suos aulæ oculis expositurus. Edebatur ibi liber ejus, Jesuitis ex æmulatione contra Jansenistas curantibus, ut ab his impetrata prohibitio aboleretur. Magnum successum scripti illius fuisse tradit autor, quem juvit *Claudius* repetita editione anno 1668, cui loca ex Patribus prolixe inseruit, calumniæ depellendæ causa, quasi mutilata & depravata allegasset. Interim anno 1666 in Charentonensi ministerio locum invenerat, declinata, quæ a *Burdigalensibus* offerebatur, vocatione. Hæc ex *prima* hujus breviarii parte sive sectione excerpsimus.

In *secunda* narrantur nova adversariorum contra Claudium molimina. Dum enim Arnaldus in replicando adversus novissimum ejus tractatum hæret, *Nouetus* Jesuita, librum contra Claudium publicavit elegantem & artificiosum, ut judicat autor, sed fundamento destitutum, aut eruditione, quæ nihil ad rem faceret, refertum. Respondit huic Claudius edito tertio de isthoc argumento libro, quem ipse præ aliis operibus suis amasse perhibetur, & ex quo relationis hujus autor quædam notatu digna refert p. 49. & seqq. Memorat etiam mitius a Jesuitis, quam a Jansenistis Claudium habitum fuisse. Hic inter scribendi inducias concionibus magnum impendit studium, paucas tamen edidit, quas ob facundiam & doctrinam laudat autor, maxime quas anno 1676 publicavit in *Matth. XXII, 1.2.3.* habitas; spem etiam facit a filio ejus editum iri libellum parentis egregium de *explicatione S. Scripturæ homiletica*. Multus viri labor fuisse dicitur, in responsis ad tot alios per regnum pastores suæ religionis, qui consilium Charentono adversus varias injurias & persecutiones petebant, conscribendis. Prodiit inter hæc anno 1669 *Arnaldi defensio libri sui de perpetuitate*, mole ingens, & testimoniis non facile in Gallia lectis, de fide Græcorum circa Eucharistiam plena, magnaque autoritatis ostentatione & contemtu adversarii tumens. Adjutores habebat Arnaldus in evolvendis libris, unde probationes & documenta excerperet: Claudius propria solum industria & maximo cum labore agere cogebatur: respondit tamen, & quarto hoc tractatu, quæ a consensu

ſenſu Græcorum cum Romanis, circa *transſubſtantiationem*, adducta erant, refutavit aut elevavit; monſtravit etiam, ad quæſtionem quæ agitabatur, nō pertinere, quid Græci credant, ſed quando dogma de *transſubſtantiatione* ortum ſuerit. Surrexit inde novus & acerbus Claudii antagoniſta *Nicolius*, editis *Præjudiciis adverſus Calviniſtas*. Hujus impetum placido reſponſo retudit Claudius, publicata *Defenſione Reformationis & Reformantium*, in qua ex autoribus Romanarum partium, miſerrimum Eccleſiæ ante reformationem ſtatum deſcribit, hujus jus aſſerit, & objecta contra mores doctorum qui reformationes ſuſceperunt, diluit, itemque vocationem tum horum, tum illorum, qui iis in miniſterio ſuccedunt, tuetur. Anno 1678 filio ſuo ad miniſterium Eccleſiaſticum *Claromontem in Bellovacis* vocato, ex Synodi provincialis decreto manus impoſuit. Mira vero ejus in dirigendis Synodis aut conſiſtoriis, & in examinandis miniſterii candidatis induſtria, in tolerandis vero controverſiis inter *Proteſtantes* moderatio commendatur, adducto exemplo epiſtolæ ejus ad epiſcopum *Londinenſem*, circa quæſtionem de Epiſcopatu & Presbyterio anno 1680. ſcriptæ. Poſtea anno 1683 occaſione Illuſtris *Duraſiæ* a Reformata ad Romanam religionem tranſeuntis, colloquium cum Epiſcopo *Condomenſi*, poſtea *Meldenſi*, habuit; cujus relationem, ut notum eſt, uterque edidit. Antea vero ſummo cum periculo & nullo fructu, ad epiſtolam circularem Cleri Gallicani ad Reformatos, Conſiderationes publicavit, breves licet, ſed ex quibus, ut autor judicat, maximam laudem adeptus eſt, licet nomen ſuum reticuerit. Valde etiam probatur reſponſum ejus typis vulgatum, quod Delegatis regiis literas illas circulares ſolenniter Charentoni inſinuantibus dedit; cujus normam pleræque aliæ Eccleſiæ ſecutæ eſſe dicuntur. Cum interim multi Theologiæ moralis tractatus a variis auctoribus compoſiti prodiiſſent: Claudius etiam libellum edidit de *Examine ſui ante communionem*, multo cum applauſu exceptum, & cum permiſſione regii magiſtratus Lutetiæ anno 1681 impreſſum. Oblatum ei fuit circa id tempus Profeſſoris Theologi munus in Academia *Groningenſi*; ſed ab Eccleſia ſua facile ſe retineri paſſus eſt, ingruentibus jam magis magisque perſecutionibus, quas ille magno animo ferebat, & qua licebat, ſuis aderat, donec tandem anno 1685. d. 18. Decembr. edictum

regium, quo libertas religionis, *Nannetenſi* Edicto olim ſtabilita, una veluti ictu ſubverſa eſt, publicaretur. Paruit autem tam exacte Charentonenſis cœtus, ſuadente prudentiſſime Claudio, ut poſt juſſionem Regiam ne ſemel quidem ad ſacra convenerint. Præmium tamen Claudius non aliud obſequii hujus habuit, quam ut die 7 Decembr. quo edictum in Parlamento ad acta relatum fuit, intra 24 horas Lutetia exire juberetur, cum cæteris per regnum Eccleſiaſtis duplicis ſeptimanæ ſpatium concederetur. Additus ei pediſſequus regius (*Valet de pied*) qui eum ad fines usque regni (non inhumane tamen) conduxit. Hæc ex ſectione *ſecunda* deſumſimus.

Tertia ultimam vitæ Viri periodum exhibet. Claudius non alium ſeceſſum, quam *Hagam Batavorum* ſibi delegit, ubi filius ejus inter miniſtros Eccleſiæ Gallobelgicæ locum habebat. In itinere, Cameraci, Jeſuitæ eum miſſis bellariis honorarunt, Rector etiam inviſit. *Hagæ* a Sereniſſimo Principe *Arauſionenſi* ejusque Regia Conjuge clementiſſime receptus eſt, nec minus benigne a proceribus provinciæ, honoratioribusque aliis viris. Sereniſſ. *El. Brandeburgicus* ſuam eidem gratiam & locum profeſſioni ejus convenientem clementiſſime obtulit, paulo poſt *Clivia* concionantem audivit, & alloquio dignatus eſt, in quo Potentiſſimus Elector gravem ad conciliandos Proteſtantes zelum oſtendiſſe perhibetur, cui propoſito ipſe etiam Claudius vehementer addictus fuiſſe dicitur. Manſit *Hagæ*, ibique magnam beneficentiam expertus eſt, non tamen ſine quotidiana ab exulum Gallorum acceſſu moleſtia, & dolorum quibus affligebantur, participatione. Concionari interdum ſolebat extra ordinem in templo Gallobelgico, idque ultima vice, maximo cum applauſu fecit, Feſto nativitatis Chriſti d. 25. Decembr. 1686. Ab illo die laſſitudine & febri corripi cœpit, & ad obitum ſeſe piis precibus & colloquiis præparavit. Multa ejus dicta a p. 114. referuntur. Aſſeveravit inter alia ſe, poſt accuratum omnium religionum examen, nullam divina ſapientia dignam, & quæ ad veram felicitatem duceret inveniſſe, quam Chriſtianam; nec inter varias de hac ſententias ullam, quæ reformatæ præferri poſſet, quippe quæ tota in verbo Dei fundata ſit. Epiſtolium inde ad Principem *Auriacum* tremula manu ſcripſit, benigniſſimo affectu exceptum; uxori & filio, amicisque pio & Chriſtiano affectu vale-

Digitized by Google

valedixit & bona precatus est, fiduciaque de gratia divina per fidem in Christum plenus, d. 13 Jan. hujus anni 1687 placide decessit, cum vixisset annos 68, Ecclesiæ 42. serviisset. Fleverunt eum plurimi, quidam etiam elogiis publice honorarunt, ex quibus aliquod elegans & eruditum, Latine scriptum, libello subjunctum est, in quo inter alia dicitur *Gallorum decus, labascentis fidei tutamen, Romæ triumphantis victor inclytus.*

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ ΧΡΟΝΙΚΟΝ.

Johannis Zonaræ Annales. Carolus du Fresne Dom. du Cange, Regi a Consiliis & Franciæ apud Ambianos Quæstor, Wolfianam editionem cum scriptis codicibus contulit, Latinam versionem recensuit, annales notis illustravit. Tomi duo.

Parisiis e typographia Regia, 1686, fol. chart. aug.

JOhannes Zonaras, magnus quondam sub Alexii, Johannis, & fortasse etiam Manuelis Comnenorum imperio, Viglæ Drungarius seu Vigilum Præfectus & primus a secretis, sed postea relicta urbe & abdicatis dignitatibus, monasticam vitam amplexus, haud pauca ingenii sui monumenta literis mandavit. In quibus præter Annales jamjam recensendos, eminent egregii in canones apostolorum & conciliorum, œcumenicorum & provincialium, nec non in canonicas sanctorum Patrum epistolas commentarii, antea *Quintini Hedui, Antonii Salmantiæ*, aliorumque studio particulatim, tandem vero a *Beveregio* in eo, quod Oxonii A. 1672 prodiit, Synodico conjunctim editi. Orationem de iis, qui naturalem seminis effluxum, patiuntur, Tomo V. Juris Græco-Romani invehire licet. Tractatum de matrimonio duorum sobrinorum cum eadem fœmina, *Cotelerius* Tomo II. Monumentorum ecclesiæ Græcæ vulgavit. Hymnum acrostichum ad beatam virginem Mariam, quo præcipuæ hæreses perstringuntur, *Genebrardus* latine reddidit, in Colonienſi Patrum bibliotheca tom. 12. p. 1191. sub hoc titulo impressum: *Canon de sanctissima virgine Domini Johannis Monachi Zonaræ.* Additur, quod

quod ſit *poema contra omnes propemodum hæreſes.* In fine autem Latinus interpres Genebrardus hæc habet: *hic ſequebantur tres contra Latinos cenſuræ contra Spiritus S. a Filio proceſſionem, ſed honoris Græcorum cauſa vertere noluimus.* Supplevit illam lacunam unico ex fide regii codicis contra Romanos capite adjecto *Cotelerius* tom. 3. monum. eccl. Græcæ, ubi & Græcum canonis iſtius textum conſpectui dedit. De Zonaræ poematibus *Jacobus Pontanus* in prolegomenis ad Johannis Cantacuzeni hiſtoriam ita diſſerit: *Zonaram fuiſſe ſchiſmaticum, teſtari poſſunt ejus poemata aculeatiſſima de proceſſione Spiritus Sancti & alia adverſus Latinos compoſita, quæ Genebrardus dum converteret, ſe criminationes illas omiſiſſe narrat.* Quæ verba cum Dominus *du Cange* legiſſet, ſe in omnibus fere bibliothecis, exacta ſatis adhibita diligentia, poemata illa Zonaræ a Genebrardo latine reddita conquiſiviſſe, nec tamen ullibi reperiſſe ſcribit. Verum ex iis, quæ paulo ante de Zonaræ canone in B. Virginem Mariam diximus, haud difficulter ſuſpicari licet, ad quæ poemata Pontanus reſpexerit. Nimirum illum ipſum hymnum innuit, qui in Patrum bibliotheca poematis titulo gaudet, etſi poeticis numeris minime aſtrictus, cujus literæ initiales e ſingulis capitibus collectæ hunc ſenſum faciunt: ΤΣΤΑΤΟΣ ΗΧΟΣ ΤΣΤΑΤΟΝ ΠΑΕΚΕΙ ΜΕΛΟΣ.

Paraphraſin Zonaræ in univerſam Ariſtotelis Logicam, Græculum quendam venalem habuiſſe in bibliotheca ſua *Geſnerus* autor eſt. Ejusdem vocabularium ſeu lexicon apud Venetos haberi, in Apparatu ſuo *Poſſevinus* obſervavit, quod etiam inter *Henrici Stephani* libros fuiſſe *Scaliger* in quadam ad *Caſaubonum* epiſtola indicat. Expoſitionem in octateuchum Damaſceni *Leo Allatius* in Συμμίκτοις ſuis adducit, eamque pulcherrimam appellat. Idem in tractatu de Simeonibus, quatuor Zonaræ opuſcula inedita allegat, nimirum de crucis adoratione, de S. Sylveſtro, de Sophronio Hieroſolymitano, & de Domini occurſu. In bibliothecis nonnullis extat quoque Zonaræ expoſitio in canones anaſtaſimos *Damaſceni*, cujus aliqua fragmenta *Gretſerus* in libris de Cruce publici juris fecit. Præterea Zonaram non ſolum *Gregorii Nazianzeni* tetraſticha, verum etiam alia non pauca diverſi generis monumenta antiqua commentariis & paraphraſibus illuſtraſſe, *Lambecius* in bibliotheca

Digitized by Google

theca ſua Vindobonenſi tradit, unde etiam paraphraſes 33 ad totidem *Nazianzeni* carmina, quibus in codice prædictæ bibliothecæ nullum autoris nomen præfixum legitur, a Zonara profectas ſuſpicatur. Ex epiſtolis, quæ in nonnullis codicibus *Glycæ*, in nonnullis Zonaræ tribuuntur, *Bonaventura Vulcanius* in notis ad Cyrillum de Anthropomorphitis aliquas vulgavit, duas priores *Jacobus Pontanus* latine edidit, neque paucas paſſim *Allatius* exſcripſit. Verum miſſis cæteris Zonaræ ſcriptis, nunc de Annalibus dicendum eſt.

Eos munificentia *Antonii Fuggeri* illectus *Hieronymus Wolfius* latinitate donavit, & græco textu adjuncto Baſileæ anno 1557 publicavit. Ab eo tempore Zonaras Francofurti anno 1568, cum aliis quibusdam Scriptoribus Byzantinis iterum latine prodiit, ſed græca editio hucusque iterata non fuit. Equidem jam quadraginta abhinc annis *Labbeus* in protreptico Byzantinæ hiſtoriæ præmiſſo ſpem fecerat, fore ut Zonaræ hiſtoriam, cum pluribus bibliothecæ Regiæ, Mazarinianæ & aliarum codicibus collatam ederet, Wolfii verſionem emendaret notasque ſubjiceret *Jacobus Goar*, ad quod negotium *Labbeus* ſe quoque ſymbolam ſuam collaturum pollicitus fuerat. Idem *Labbeus* poſtea in diſſertatione ſua de Scriptoribus eccleſiaſticis, ſe Zonaræ annales e typographia Regia emiſſurum promiſit.

Verum quod a *Goaro* & *Labbeo* literatus orbis fruſtra expectavit, a Domino *du Cange* præſtitum videmus. Qui cum hactenus non modo *Nicephorum Bryennium*, *Annam Comnenam*, *Johannem Cinnamum*, & *Paulum Silentiarium* eruditiſſimis notis & commentariis, verum etiam univerſam hiſtoriam Byzantinam inſigni opere de familiis Byzantinis & Conſtantinopoli Chriſtiana, nec non gloſſario mediæ & infimæ græcitatis illuſtraverit, cæteris ſuis in hiſtoriam Byzantinam meritis novam hanc Zonaræ editionem nunc adjecit, eodem chartæ & characterum ſplendore e regia typographia emiſſam, quo cæteri operis Byzantini Scriptores in Actis noſtris Cal. Octobr. 1685 memorati huc usque prodierunt.

Totum opus, quod ab orbe condito, usque ad A. C. 1118, quo Alexius Comnenus obiit, procedit, ab ipſo Zonara in duas, a *Wolfio* in tres partes diviſum fuerat. At novus Editor annales

Digitized by Google

hos octodecim libris, & libros iterum, *ſumere ne lector juge paveret opus*, ſuis ſectionibus diſtinguit. Varias lectiones in quatuor Regiis MSS. & uno Colbertino obſervatas, quia extra controverſiam videbantur, in ipſum contextum intulit, reliquas in annotationibus conſignavit. Verſionem Wolfianam nonnullis in locis, ubi Autoris mentem non aſſecutus videbatur, emendavit, & emendationis rationem in notis indicavit. E notis marginalibus Latinis, quibus ad exteriorem editionis ſuæ columnam, de rerum argumentis lectorem ſubinde admonuit *Wolfius*, plerasque retinuit; nonnullas certis de cauſis, quas indagare eccleſiæ Romanæ ſtatum expendenti non difficile, rejecit. Græcas autem, quas interiori paginarum margini ſeu Græcæ columnæ Wolfius adjecerat, Dominus *du Freſne* poſt annales ſeorſim imprimi curavit, ex MSS. codicibus auctiores reddidit, & ſecundum librorum & capitum numeros digeſſit.

Annalibus Zonaræ ſubjicitur breve quoddam Chronicon ab orbe condito usque ad Alexii Comneni imperium, quod a *Petavio* una cum *Nicephori* breviario quondam editum, poſtea in regia *Nicephori* Conſtantinopolitani editione omiſſum fuerat, nec non rerum in Zonaræ annalibus tractatarum ſynopſis, ſeu argumenta ex notis illis marginalibus, de quibus ſupra diximus, contexta. Hanc argumentorum ſynopſin excipiunt Domini *du Cange* in Zonaræ annales notæ criticæ & hiſtoricæ. Profitetur autem, ſe in his annotationibus non repetiturum, quæ vel a ſe, vel ab aliis, in notis ad cæteros Scriptores Byzantinos jam tacta fuerant. Neque ejusmodi univerſalis Hiſtoriæ annales fuſioribus commentariis indigere cenſet, cum ejusmodi labor nimium nec tamen totum complexurus eſſet. Sunt igitur hæ annotationes plerumque breviores, quibus tamen nonnunquam paulo uberiores digreſſiunculæ inſertæ, qualis illa de hiſtoria Regum Vandalorum p. 57. 58. 59 & 60. de Saracenorum in Italiam irruptione p. 83. 84. 85 & 86. de excidio Syracuſæ p. 87. & ſequ. ubi deſcribitur epiſtola *Theodoſii Monachi* ad Leonem Archidiaconum, de hoc argumento ſcripta, quam latinitate donatam *Rocchus Pyrrhus* in epiſcopis Syracuſanis expreſſit. Inter has annotationes comparent etiam præcipuæ ex Wolfianis, quæ, ut a cæteris diſcerni poſſint, litera nominis initiali W. ſignantur.

In

Digitized by Google

In dissertatione de Hebdomo annotationibus subjuncta, suâ & *Petri Gyllii* sententiam adversus *Hadrianum Valesium* (cujus de Hebdomo commentatio novissimæ *Ammiani Marcellini* editioni, quam in Actis A. 1682 p. 13. recensuimus, p. 672 & seqq. subjunctus legitur) vindicat, asserens, Hebdomũ apud Scriptores dici non solum septimum a Byzantio lapidem, sed totum etiam campum intermedium, quem non ad Propontidem, sed ad Sinus Ceratini caput extitisse, & Campi Martii vicem urbi Constantinopolitanæ præbuisse tradit. Et ad hunc ipsum Hebdomi campum omnia illa ædificia spectasse docet, quæ apud Scriptores Byzantinos in Hebdomo collocata deprehenduntur. Inter ædificia autem illa, præter ædes quasdam sacras, præcipua esse refert Tribunal, in quo levari & inaugurari Imperatores soliti fuerint, & adjunctum ei Palatium, quo se peracta inauguratione recipere consueverint. Porro cum *Valesius* fidenter asserat, neminem veterum ædis Johanni Baptistæ sacræ intra muros urbis Constantinopolitanæ mentionem facere, Dn. *du Fresne* ex Constantinopoli sua Christiana repetit, duodecim templa intra urbem Johanni Baptistæ dicata, quibus nunc duo alia adjungit.

Disceptationem hanc de Hebdomo sequuntur additamenta quædam ad Familias Byzantinas & Constantinopolin Christianam, qualia etiam in annotationibus ad Zonaræ annales passim occurrunt. Huc enim spectant, quæ p. 35. 36 & 37. de æde Andreæ disserit, quam in Constantinopoli Christiana lib. 4. sect. 5. n. 5 Apostolo ejus nominis consecratam perperam dixerat, cum potius illi Andreæ sacra sit, qui sub Copronymo ob imaginum cultum multa passus est, & a Græcis d. 17 Octobris colitur. Qua occasione ex codice Thuanæo versus *Maximi Planudis* in ædem illam ejusque fundatricem Theodoram Raulænam describuntur, ut ea, quæ p. 52 & 53 de statua fortunæ proferuntur, & cætera mittamus. Extremum locum duo indices occupant, unus locorum, regionum & ædificiorum urbis Constantinopolitanæ, quæ in annotationibus, disquisitione de Hebdomo, & additamentis illustrantur; alter rerum memorabilium, quæ Zonaræ annalibus continentur.

FRIDERICI SPANHEMII HISTORIA IMAGINUM Restituta, præcipue adversus Maimburgium & Alexandrum.

Lugduni Batav. apud Joan. Verbessel, 1686, in 8.

CUm quotidiani sint novorum librorum partus, nemini mirum videri debet, nonnullos manibus nostris sese subducere, quorum recensio negligenda haud erat. Quod circa præsens etiam opus nobis contigit, cujus Auctor clarissimus, quanquam Reformatorum hypothesi inservit, multa tamen habet notatu digna. Cujusmodi est, quod in dedicatione ad Consules Amstelodamenses commemorat de Baronio Blondelliano, quem nuper in ea urbe viderit, notulis subinde castigatum, quarum plurimæ ex Jacobo Capello transscriptæ sint. In præfatione ad Lectorem generatim perstringit duos illos scriptores, quos impugnandos sibi sumit, præsertim Maimburgium, ob adulatorias erga Regem suum voces de Reformatorum persequutione. Opus ipsum in novem sectiones dispescit; quarum *prima*, postquam adversariorum suorum malam fidem ostendisset, nulla censet documenta proferri posse usus publici & sacri imaginum ante Gregorii Nysseni & Paullini Nolani tempora, eumque haud fuisse alium, quam historicum, ethicum, politicum & *μιμητικὸν*, cum adoratione minime conjunctum. Dein de historia hæmorroissæ, & boni pastoris apud Tertullianum imagine, adversus Alexandrum disputat, & de Canone Eliberitano hujus pariter ac Maimburgii exceptiones diluit, additque, initio quarti seculi in Basilicis Christianorum nullas conspectas imagines, quibus tamen præiverit Constantinus statuas in foro erigendo; hinc labente quarto sæculo frequentes fuisse Christianas imagines &c. quinto vero sæculo Augustinum in picturarum adoratores invectum, cujus loca adversus Alexandrum vindicat. Ex sæculo sexto adfert Gregorii Magni ad Serenum epistolam, & septimo non tantum Sanctorum, sed & Imperatorum, Episcoporum & Synodorum imagines in templis collocatas ostendit, simulque expendit factum Philippici Bardanis, sextæ Synodi imagines templis ejicientis, qui propterea excommunica-

municatus fuerit a Conſtantino Papa, ſub quo viſiones pro veneratione imaginum, Deiparæ cumprimis, jactari ac controverſiæ circa imagines oriri cœperint. *Sectione ſecunda* falſam eſſe Iconomachiæ originem ex Cedreno & aliis, a Judæo, Jezido Chalifæ & Leoni Iſauro, abditis imaginibus, felix imperium portendente, repetitam, adverſus Maimburgium & Alexandrum propugnat; veramque ex quotidiano ſuperſtitionis incremento, offenſione infidelium, cumprimis Saracenorum, controverſiis jam ſub Conſtantino Papa & Philippico Imperatore motis, aliisque cauſis derivare mavult. Poſtea Leonis Iſauri & Gregorii II adverſus hunc facta prolixe expendit, inprimis obſervans, Leonem primo nihil aliud intendiſſe, quam ut imagines in ſublimi loco collocarentur, adeoque partim a contemtu, partim ab adoratione vindicarentur, ſed Gregorii anathemate ſubditorumque rebellione exacerbatum, ad evertendas animum applicaſſe. Hinc varias de Leone Iconolatrarum fabulas explodit, illam inprimis, quam de Collegio, Bibliotheca & Profeſſoribus Conſtantinopolitanis incendio exſtinctis, item de intentatis a Leone Papæ Gregorio, Germano Patriarchæ, & Joanni Damaſceno, commenti ſunt. *Sectione tertia* iconomachiæ progreſſum conſiderat ſub Conſtantino Copronymo, quem putido hoc cognomento falſo inſigniri autumat, & adverſus tot Byzantinorum mendacia virtutes ejus ex ipſorum iconolatrarum monumentis colligit, Maimburgiumque confutat. Tum hiſtoriam ſeptimæ Synodi generalis pandit, & crimina Principi objici ſolita hac & *quarta ſectione* prolixe refellit, & Synodum Gallicanam ſub Pipino, ad quem a Conſtantino legatio miſſa erat, imaginum cultum non ſanxiſſe, Conſtantinumque nec morbo θηλάτῳ obiiſſe, nec in extremis poſitum facta ſua revocaſſe contendit. *Sectione quinta* Leonis quarti res breviter perſequitur, & mortem ejus inopinam non divinæ ultioni, ſed veneno ab Irene propinato adſcribit, quæ deineeps iconolatriam reduxit peſſimis artibus, de quibus prolixe Spanhemius. Præcipue vero perſtringit media, quibus uſa fuit Irene; abdicationem Paulli Patriarchæ, cujus palinodiam fictam eſſe judicat; ſubſtitutionem novi Patriarchæ Taraſii, de cujus electione nonnulla notabilia habet; conſpirationem cum Hadriano I Pontifice Romano, portenta & ſimilia. *Sectione*

ſexta Hiſtoriam Conciliabuli, ut vocat, Nicæni pertexit, variasque fabulas in eo prolatas examinat. *Sectione ſeptima* ſucceſſum illius Synodi deſcribere adgreditur, multisque declarat oppoſitionem in Occidente a Carolo Magno & Patribus Synodi Francofordienſis factam, quos non ſolam latriam, ſed omnimodam imaginum adorationem damnaſſe, uſumque ſolum hiſtoricum liberum permiſiſſe contendit, & adverſus Petavii, Maimburgii, & Alexandri exceptiones ſuſtinet. *Sectione octava* in Orientem redit, & uſum imaginum inde usque ad noſtra tempora ibi receptum pluribus delineat, & quomodo a Latinorum moribus differat, oſtendit, paremque diſquiſitionem in Occidente inſtituit *Sectione nona*, quam nupera Reformatorum in Gallia perſequutione claudit.

MEMOIRES DU MARQUIS DE BEAUVAU, Pour ſervir à l'Hiſtoire de Charles IV, Duc de Lorraine & de Bar. id eſt,

Commentarii, ſive Memorialia Marchionis de Beauvau, ad Hiſtoriam Caroli IV, Lotharingiæ & Barri Ducis pertinentia.

Coloniæ, 1687, in 12.

AUtoris illuſtre genus & geſta, nec fama tacuit, & aliquatenus ex libro hoc intelligere licet. Editur is, ut in præmiſſo ad lectores monito indicatur, altera vice; correctior nempe non ſolum a mendis typographicis, ſed & ratione ſtyli, quem longitudine periodorum intricatum, explicuiſſe ſe ſcribit, qui novam editionem accuravit. Autor vero ipſe in præfatione ſua non ſolum dictionis genus, & neglectum ordinis ac chronologiæ, ſed & libertatem excuſat: hos tamen defectus, vera & ſincera narratione rerum, quas ipſe viderit, vel a fide dignis perceperit, compenſari poſſe confidit. Diſtribuit commentarios in libros VIII. Incipit ab obitu *Henrici* Lotharingiæ Ducis, id eſt, ab anno 1624, & finit in morte *Caroli* anno 1675. Pleraque hujus intra annos quinquaginta geſta, noſtri temporis Scriptores tradiderunt, & paulo ſenioribus

in

Digitized by Google

in memoria hærent: magna enim eorum pars cum bellorum, noſtra & parentum ætate geſtorum, hiſtoria ita connexa eſt, ut qui hanc noverint, illam non poſſint ignorare. Propterea in excerpendo ad illa magis reſpeximus, quæ non æque vulgata de Caroli vita interiori, ſpeciali quadam diligentia & induſtria Autor annotavit.

Ab initio libri comparatio quædem inter *Henricum* & Carolum inſtituitur. Laudatur ille a virtutibus, quibus cognomentum *Boni* apud ſuos adeptus fuit, quibusque effeciſſe dicitur, ut Lotharingia ſub nullo ante eum Principe felicior fuerit. *Carolus* a vivido ingenio magnoque animo commendatur; ſed non tacetur inquietudo & variatio mentis, & ſalutarium conſiliorum aſpernatio; unde factum eſſe oſtenditur, ut nullius ex anteceſſoribus imperium, tot viciſſitudinibus & cladibus ſubjectum fuerit. Inter cauſas ſimultatis, quæ inter *Henricum* Ducem, & fratrem ejus *Nicolaum* Comitem Vaudemontium interceſſit, matrimonio filiæ illius primogenitæ, cui Nicoleæ nomen erat, cum filio hujus Carolo non ſatis ſopitæ, numeratur affectus Henrici erga Principem Pfalzburgenſem, quem ſibi generum deſtinabat, & cædes *Baronis* Luzeburgii, qui inter primarios Henrici miniſtros erat, Vaudemontio imputata; tum quædam lectu non indigna referuntur de *Dominico* quodam Hiſpano *Carmelita*, qui nuptiarum Caroli & Nicoleæ conciliator erat, ſanctitatem & miraculorum editionem affectans. Notum eſt divortium Ducis Caroli ab uxore, cui principatus jus debere nolebat. Inter ejus prætextus etiam hunc allegavit, quod legitime baptizata non eſſet. Species quæſita fuit a crimine ſortilegii, cujus ſacerdos quidam, a quo baptizata fuerat, accuſatus, & ob id capitali ſupplicio Nanceii affectus fuit; quamquam id crimen, ut autor refert, ad finem usque vitæ pernegaverit. Domeſtica illa mala publicæ ſecutæ ſunt calamitates, inde maxime ortæ, quod Carolus turbidis conſiliis, & inanibus belli moliminibus, vicinam Gallorum potentiam, quam Lotharingiæ Principes reverari & colere ſolebant, & ut Autor judicat, pro ſecuritate ſua debebant, irritaret: Deinde inconſtantia in ſervandis, in quos plus una vice ſe præcipitavit pactionibus, cauſæ ſuæ magis magisque noceret. Implicitus itaque offenſis Gallis & ab his preſſus, Societati Auſtria-

cæ,

cæ, cæpto inter Ferdinandum II Imp. cum Suecis, & qui cum his fœderati erant, bello inconsultum illum ad arma impetum infeliciter erga Gallos denudatum, in Germaniam transtulit, copiis si non magnis, at exercitatis & pugnacibus instructus, quas parare & alere ex tributis & spoliis sciebat, & quod nemo ante eum facile præstitit, amissa etiam provincia, magnam vim pecuniæ ex locato aliis exercitu congerere, servatis sibi, quæ militibus pactus erat, stipendiis. Licet autem vario eventu & sæpe infelici pugnaret, fortitudinis tamen & peritiæ bellicæ laudem insignem, imprimis, ut testatur autor, in celebri illo ad *Nordlingam* prælio anno 1634 meruit. Tunc etiam ab Imperatore assignata ei fuit ad suam sustentationem Wormatia urbs, quæ diu ejus exactiones passa est, ut & totus ille tractus. Paulo ante, cum provincias suas adversus Gallos tueri se posse desperaret, fratri suo unico, *Nicolao Francisco Cardinali*, jus suum tradiderat. Is deposita purpura sacra, Ducis nomen assumsit, simulque alteram Henrici ducis filiam *Claudiam* patruelem suam, festinatis nuptiis sibi junxit, impetrata postea a Pontifice venia confirmatis. Sed nihil moratus cessionis hujus simulachra Galliæ Rex Ludovicus XIII novum Ducem ita persecutus est, ut is fuga cum uxore ex regia custodia ægre elapsus, exilium multis annis in Italia & Austria tolerare cogeretur. Inter morum defectus gravissimus & nocentissimus Carolo erat vagus & indomitus in fœminas amor. Ita cum anno 1635 exercitus Cæsaris & Gallorum in Lotharingia stativa haberet, ipse interim in delitiis Vesontione versabatur. Ibi enim post ejectam conjugem, quæ in Gallia exulabat, deperire cœperat uxorem Comitis *Cantacrucis*, & cum hac, postquam maritus illo tempore peste sublatus esset, matrimonium celebravit. Jure id factum esse scriptis defenderunt *Cheminotius* quidam Jesuita, & Cancellarius Ducis *Moleurius*, Canonicus Nancejanus. Hic tamen postea, ut refert autor, sententiam alio libello revocavit, nil tamen nisi offensas ab utraque parte reportans, in magna miseria vixit: *Jesuita* Romam citatus & alicubi abditus fuit, ut nihil de eo posthac auditum fuerit. Pontifex instante *Nicolea* & urgentibus Gallis, matrimonium novum damnavit, & Carolum excommunicationis fulmine ad separationem adegit, quam solenni ritu testatus est, neque tamen ideo a con-

Digitized by Google

conſuetudine cum Cantacrucia abſtinuit. Natus eſt ex hoc conjugio filius, cui Vaudemontii Principis titulum pater tribuit, & quantum in ipſo fuit, ſucceſſionem in omne jus ſuum deſtinavit. Nata etiam ex eodem filia, quæ Principi de *Lislebonne* ex Sereniſſima Lotharingicæ familiæ ſtirpe Ellebovia orto, nupſit. Illuſtria ſunt filii & generi nomina, bellicis inprimis artibus nobilitata, ut paucis ignota eſſe poſſint.

Sed ad alia, & ad ea quæ prius acciderunt, redeundum eſt. Inter illa memorari debet, tentata a Carolo *Briſaci*, celeberrimi ob munimenta ad Rhenum oppidi, a *Bernardo* Saxoniæ Duce tunc obſeſſi liberatio. Nam etſi ei infeliciter inſtitutum ceſſerit, tantam tamen in ſervandis, poſt profligatum equitatum ſuum, peditum cohortibus peritiam & animi præſentiam oſtendit, ut ab ipſo hoſte magnum elogium, ut autor ſcribit, reportaverit. Ex Germania poſtmodum copias ſuas in Belgium duxit, Hiſpanis ſuccurrens. Inde Lotharingiam, a Gallis inſeſſam & duriſſime habitam, etiam ipſe vaſtabat, & exhauriebat. Præſidia quoque, quæ in caſtellis quibusdam habebat, ipſo licet cum copiis abſente, crudeliter in provinciales graſſabantur. Tantam tamen hi fidem Principi ſuo præſtabant, ut omnia ejus cauſa & tolerarent, & pro viribus tentarent. Nobilitas etiam, quam antiquam vocant (*L'Ancienne Chevalerie*) licet ut autor refert, omni antiquo jure, libertatis nempe quam habebat ſpecie, & aliqua in adminiſtratione publica autoritate a Carolo plane exuta eſſet, fidem tamen ei cum rerum ſuarum magna jactura ſervavit. Anno 1640 Carolus, nova pactione cum Rege reſtitutionem in provincias ſuas duris quidem conditionibus ſtipulatus, ſummo cum ſubditorum gaudio una cum Cantacrucia domum redierat. Hæc *Duciſſæ* axioma palam & tam ſerio ſibi aſſerebat, ut quendam ex famulis Ducis, ipſo & inſcio & poſtea improbante, ſuſpendio necari fecerit, qui ei *uxoris caſtrenſis* (*femme de campagne*) nomen, inter ſodales garriens, impegerat. Sed Dux conditionum, & inprimis illius, qua Nancejum ſecuritatis cauſa præſidio regio tenebatur, mox pertæſus, a pactis, licet a Rege exacte impletis, receſſit; ex epiſtola quadam *Hallierii* Regii præfecti & poſtea Franciæ Mareſcalli uxoris, comperiſſe ſe cauſatus, quod libertati ſuæ inſidiæ ſtruerentur. *Hallierii* male, id ceſ-

ſiſſe notat autor, nec vana de circumſpectione in ſermonibus & literis ſervanda monet. Brevis ergo ita pax fuit, & ita vulgo a Lotharingis vocari ſolebat, *la petite paix*. Igitur ad arma illico reditum eſt, & Regis copiæ denuo Lotharingiæ immiſſæ, loca quæ Rex Duci reſtituerat, denuo occuparunt, inter quæ diu reſtitit famoſum ob exactiones & excurſiones militares oppidum *Motta*, quod contra deditionis pacta funditus everſum fuiſſe dolet autor. Carolus interim, ut poterat, tum in Lotharingia & Belgicis confiniis, tum in Germania Gallis nocebat; Bavaris etiam, cum exercitum Gallorum improviſa irruptione ad Tutelingam opprimerent, auxiliatus: ſed poſtea ſolita morum varietate, Bruxellis otio ſe immerſit, & cynicæ vitæ exempla populari inprimis cum tenuioribus converſatione renovavit, ſimul tamen corradendæ pecuniæ artibus omnibus modis incumbens. Quæ de amore ejus, quo erga puellam quandam oppidanam exarſit, referuntur, fidem fere ſuperant. Accedebat & aliud vitium, jocorum & ſcommatum protervia, quibus Hiſpanorum proceres in Belgio, ipſum etiam Auſtriacum Archiducem *Leopoldum Guilielmum* provinciarum ſupremum Gubernatorem offendere non verebatur. Agebat & alia, quibus non inviſum ſolum, ſed & ſuſpectum ſe reddebat, tandemque effecit, ut Hiſpani eum amplius ferre nollent. Itaque Bruxellis captus, & in caſtellum Antverpienſe primum, deinde in Hiſpaniam avectus, plurimis annis in cuſtodia detentus eſt.

Iſta omnia accurate perſequitur autor, qui circa id tempus educationi filiorum Ducis *Franciſci* præfectum ſe fuiſſe commemorat, addens, quæ Principi iſti, poſt defunctam uxorem Claudiam, (quam tenerrime amavit, nec unquam ad novas nuptias permoveri potuit) & poſt captum Carolum fratrem acciderunt. Venit nempe Franciſcus Dux, ſuadente Imperatore, & volentibus Hiſpanis in Belgium, ut exercitum fratris ſub imperio ſuo non magis quam in ſtipendiis Auſtriacis contineret. Carolus tamen carcere ſuo exacerbatus, ſecretis juſſis præfectos copiarum in Hiſpanos incitabat; ita ut duo tribuni cum cohortibus ſuis ſtatim in Gallorum caſtra tranſiverint. Franciſcus in Belgio multa cum benevolentiæ demonſtratione ab Archiduce & omnibus exceptus fuit, ſed cum Condæo principe, qui tunc Hiſpanas partes ſequebatur, de honorum

rum mutua exhibitione convenire non poterat. Milites inde, qui ad Gallos defecerant, citari, & cum non redirent, judicio caſtrenſi condemnari fecerat. Vocat id autor *L' Egmin*, de qua voce obiter notamus, non aliam eſſe quam Germanicam Gemeine; id eſt *commune*, ſive cœtum, in quo de negotiis vel publicis vel judicialibus tractatur. Id jus (more Germanorum, quem Lotharingi ſervabant) etiam in caſtra translatum eſt, idque legiones, quæ in Germania ab externis principibus conſcribuntur, etiam nunc paciſci ſolent; Itali *Ghemineam* vocant. Interea in Belgio divulgabatur ſcriptum Caroli, in carcere Toleti anno 1655 datum ad Comitem *Lignevillium* Lotharingicarum copiarum præfectum aliosque tribunos (v. p. 138) quo jubebantur, uxori Caroli priori & legitimæ, *Nicolea* Duciſſæ, in Gallia verſanti, parere. Hoc nec Franciſcus Dux, ab Hiſpanis non pro merito ſe tractari exiſtimans improbabat; ſed dum is cunctatur, *Haraucourtius* Marchio, ex primariis exercitus ducibus, cum parte copiarum ad Gallos tranſiit. Paulo poſt ex Hiſpania exemplum novæ cum Carolo captivo pactionis in Belgio vulgatum eſt, qua cavebatur, ut copiæ Lotharingicæ Regi Hiſpaniarum juramento obſtringerentur; idque diſſimulante conſilium ſuum Franciſco, factum eſt. Verum ipſe paulo poſt, cum non levibus ex cauſis ſuſpicaretur, ſibi quoque vincula ab Hiſpanis parari, in Galliam cum iisdem copiis ſeſe ſubduxit, non tamen ſine periculo. Deſertus enim & pene proditus fuit a tribuno Hiberno cum ſuæ gentis legione, quæ Carolo militabat, Hiſpanorum partibus conſtanter adhærente. Hanc admirabilem Ducum fratrum fortunam graviter conſiderat autor p. 150, ſimulque quam frigide Cardinalis Mazarinus Franciſcum in Galliam profugum tractaverit, commemorat; laudata tamen Regis Ludovici XIV erga Ducem comitate. p. 151. *Nicolea* Duciſſa captivi & jam ad officium redire viſi mariti literis devincta, tanto ſtudio rebus ejus reſtabiliendis incumbebat, ut Franciſco ejus fratri autoritatem apud exercitum fere detraheret. Obtemperabat conſiliis hominis cujusdam tenuis fortunæ, ſed aſtuti & induſtrii, cui a *S. Martino* nomen erat. Iſtum Franciſcus male conſultus, ut monet autor, neglexerat aut offenderat. Ab illo libellis ſatyricis pro Duciſſa, a Moleurio pro Franciſco certatum tunc eſt. Caroli liberatio vario

ipſius & aliorum aſtu tentata fuit; ſed aut infeliciter, aut non bona fide, Mazarino ipſo, ut autor ſuſpicatur, ſecretum Hiſpanis prodente. Inter hæc Franciſcus æmulatione illa Duciſſæ *Nicoleæ* liberatus fuit; deceſſit enim hæc anno 1657, cum plurimis annis exul in Gallia vixiſſet, penſionibus vel a Rege vel a marito, ſed tenuibus, maleq; acceptis miſere ſuſtentata. Solatium ſub finem vitæ habuit, quod a marito iterum pro uxore agnoſceretur: ſed id, ut autor cenſet, non niſi neceſſitatis cauſa ab illo factum eſt, tam parum uxorem amante, ut cum poſtea Lutetiæ ſat longo tempore commoraretur, nec ſepulchrum ejus videre, nec quidquam ad ſolita ſacra exequialia impendere ejus cauſa voluerit. Anno ſequenti inſignibus infortuniis affectus eſt Dux Franciſcus. Ex duobus enim, quos habebat, filiis, primogenitum *Ferdinandum* magnæ ſpei juvenem amiſit, qui medici regii *Guenavii* conſilio ſectionem calculi, quo cruciabatur, paſſus deceſſit; quod factum ſe abſente notat Autor, nec laudat medicorum conſilium. Alter filius *Carolus*, qui nunc exercitibus *Cæſaris noſtri invictiſſimi* ſumma cum poteſtate præpoſitus eſt, & tot palmas a Turcis reportavit, caſu equi luſci, quem Pariſiis in hippodromo a magiſtro datum, ut moris eſt, circumagebat, ita afflictus fuit, ut ſex horas absque ullo fere vitæ ſigno jaceret: neque tam medicorum, a Rege licet benigne ſubmiſſorum, arte, quam per miraculum ſervatus eſſe ab autore creditur, impoſita ejus cordi quadam imaguncula B. Virginis Fuxenſis. Pax Pyrenæa poſtea ſecuta eſt, quæ Carolo libertatem attulit, ſed non iis, quas voluiſſet, conditionibus. Neglectus itaque ab Hiſpanis, Gallicam gratiam per Mazarini favorem ambivit, ſpe etiam nuptiarum inter Sereniſſimum, quem paulo ante nominavimus, Principem Carolum, fratris filium unicum, in quo ſpes domus Lotharingicæ verſabatur, & Mariam Mancinam Mazarini ex ſorore neptem propoſita. Sed fraternam ſinceramque fidem & benevolentiam Franciſco non exhibuit, licet utriusque ſoror, Aureliani Ducis conjux, ad fidam conciliationem officia ſua interponeret: ſimultatum enim ſemina aut vetera ſupererant, aut nova oriebantur, quæ autor p. 175. indicat. Inde intricata & dilata fuit, Mazarini artibus, tractatio Regis cum Carolo, ita ut hic quatuordecim menſes otioſus Pariſius deſideret, ſimulacris honorum ut Princeps ſupremus utcunque cultus,

Digitized by Google

tus, ſed non impetrata provinciæ reſtitutione. Offenderat Mazarinum abrupto negotio de nuptiis, de quibus diximus, & malo more negans ſe unquam illas obtuliſſe. Franciſcus, ut nihil intentatum relinqueret, quod ad fratris benevolentiam acquirendam & ſtabilimentum afflictæ familiæ facere videretur, matrimonium inter Principem filium & Caroli Ducis filiam ex Cantacrucia genitam ultro proponere cœpit; ſed neque hæc oblatio Carolo placuit, imo ut ſpem iſtam penitus præcideret, præcipitanter eam Lilebonio, cujus ſupra meminimus, addixit. Cum vero Franciſcus poſtea Mazarinum de conjugio Mancinæ cum filio ſollicitaret, etiam huic conſilio variis modis obſtitit Carolus, ita ut ipſe matrimonium ſuum Mancinæ offerret. Sed cum ex interceptis ad *Cantacruciam* literis, ſimulatio & verſutia ejus detecta eſſet, acrius in ſe Mazarini odium, licet id diſſimulantis concitavit. Inde factum, ut aliis conditionibus Lotharingiæ reſtitutionem impetrare non potuerit, quam ut Regi viam militarem per provincias ſuas in Germaniam, milliaris dimidii latitudine, cum omni jure, concederet, exercitum dimitteret, & una ſolum cohorte equitum ad corporis cuſtodiam, eoque peditum numero, qui ad præſidia locorum, quæ ipſi ſupererant, munitorum requirerentur, contentus eſſet, tum omnes Nanceji munitiones dejici conſentiret. Cedi denique Galliæ in perpetuum debuere loca munita *Stenay*, *Clermont*, *Jamets* & *Dun*. Mancina Laurentio Columnæ, Principi de Palliano, Comeſtabili Neapolitano nupſit. Hæc ex libris tribus prioribus referenda eſſe viſa ſunt; reliqua menſe ſequenti exhibere conſtituimus.

L' ETAT PRESENT DE LA PUISSANCE Ottomane, avec les cauſes de ſon accroiſſement, & celles de ſa decadence, par le Sieur du Vignau,

id eſt,

Status præſens potentiæ Ottomannicæ, cum cauſis incrementi & decrementi illius; autore Dn. *du Vignau*,

Secretario quondam Legati Gallici (*Domini de Guilleragues*) Conſtantinopolim miſſi, Interprete claſſis regiæ in univerſo mari Mediterraneo, Equite S. Sepulchri.

Lutetiæ, apud Danielem Horthemels, 1687, 12.

DEcrementa Imperii Ottomannici ante *Rigaltium* (in Actis 1684 p. 115. laudatum) ſperare vix quisquam, nemo Autore hoc noſtro confidentius conjunctis Chriſtianorum armis promittere auſus fuit. Obſervat hic ante omnia, mollitiem Regum Perſiæ in cauſa fuiſſe, ut nihil periculi ſuis ab Oriente finibus imminere ſentientes Turcæ, totis viribus regna occidentem, meridiem, ſeptentrionem verſus ſita invaſerint, & ſub jugum redegerint. Acceſſiſſe ſemper paratam exercitatiſſimorum militum copiam; innumera ſævitiæ horrendæ & perfidiæ omnia pacta ſuſque deque habentis ſpecimina; vim deniq; ingentem pecuniæ, commeatus, armorum ex hoſtico non minus ac fœderatorum aut ſubditorum facultatibus corraſam. Hinc natum terrorem panicum adeo oppreſſiſſe Chriſtianos, ut cum illis de interiori regni Ottomannici ſtatu parum conſtaret, iique ex veteribus victoriis modernorum Turcarum vires æſtimarent, omnem ſpem de infidelium illorum debellatione abjecerint.

Hunc errorem ut eximat autor, deſcribit ſummam Turcicarum provinciarum vaſtitatem; plebem per militum & magiſtratuum exactiones, ad mendicitatem redactam; ruinam commerciorum; enervatam avaritia Ducum, ipſiusque Sultani, *prætorianam* ſive Janizzerorum militiam, laxatamque diſciplinam. Argumentum ſpeciale ſumit imminutæ potentiæ, ex decreſcente judicum ſive præfectorum civilium (*Cadi* vocantur) numero. *Quingentos* enim eorum & plures, qui in Europa erant, jam ad *trecentos & decem*; & in Aſia *ſeptingentos*, ad *quadringentos & triginta* redactos eſſe, ex regeſtis Cancellariæ conſtare tradit. Augeri quidem indies ſuburbia & proximos Conſtantinopoli vicos, ſed deſeri provincias, ex quibus coloni quotidie emigrant, rapinas militum & magiſtratuum vitantes; ita fieri, ut exhauſtis provinciis, incola-

incolarum numerus urbi regiæ onus potius, quam emolumentum afferat.

Quanquam vero *cap. 2.* cauſas potentiæ Ottomannicæ in herili illo dominatu quærat, quem Imperator in vitam & facultates omnium ſubditorum, viventium & morientium, imo ipſius ſummi Vezirii rigidiſſime exercet: quanquam etiam vile hoc obſequium doctores legis Mahummedicæ populo inculcent, cœlumque mereri jactent, caput qui ſuum poſcenti Imperatori offerunt; unde rebelliones ſemper cum exitio autorum finiantur, neque quidquam utilitatis ex iis ad Chriſtianos perveniat: non deeſſe tamen notat ex miniſtris & ſubditis, qui id detrectent, & ut poſſunt, evitent, leges etiam ipſas aliter interpretentur; imo aliquando in Imperatores inſurgant, eosque regno & vita ſpolient, quod parenti ejus qui nunc regnat, aliisquo accidit. Remedium vero, quod conſiliis *Mehemmet Kreupruli*, (cujus nomen *Kiuperli* alii efferunt,) Vezirii, ejusque filii Achmetis, inaudito exemplo in iſta dignitate patri ſuccedentis, quæſitum fuit, enervata militia prætoriana, ſublato fortiſſimo quoque ex belli ducibus, & exhauſto per tributa populo, gravius malo fuiſſe obſervat.

Subjungit alia *cap. III.* de parendi neceſſitate, quæ omnibus miniſtris incumbit, ita ut nec hiſcere quisquam contra juſſa Imperatoris auſit. Nemini apud illum præter moriones, nanos ſimilesque, ex aulicis proloqui verbum aliquod licet, nec Vezirius ipſe, niſi interrogatus, & cum ſumma reſpondet ſubmiſſione. Quod ſi quid profert hic aut ſuadet, quod Imperatori diſplicet, cum muneris & capitis ſui periculo id facit, & ad utrumque ſe paratum eſſe profiteri debet; quod *Kiuperlii* etiam fecerunt, quos tamen *Lala*, id eſt patris nomine dignari ſolebat Imperator. Idem *Cara* Muſtapha, qui Kiuperlio juniori ſucceſſit, obſervavit, cum in bello Moſcovitico vicarium (*Caimacanum* vocant) ab Imperatore ſibi datum nollet admittere. Interim hæc imperandi ſeveritas, & aſſentiendi neceſſitas, non miniſtris ſolum, ſed & Imperatori & reipublicæ exitio non ſemel fuit. Addit, prædeſtinationis quidem dogma mortis contemptum conciliare Turcis, non deeſſe tamen hodie, qui dicant, non minus prædeſtinationi tribuendum, quod fuga ſaluti ſuæ conſulant. Deſiderium intempeſtivum pacis aut induciarum, quod

in

in Chriſtianis, victoribus licet, Turcæ experti ſunt, magno his commodo ſemper fuiſſe, exemplis confirmat. Sic enim Venetos jactura regni Cretici pacem redemiſſe; nec Polonos poſt victoriam ad *Chocimum*, nec Moſcovitas poſt ſucceſſum belli anno 1677, magno conamine cœpti, neque Germanos poſt profligatum ad Arabonem amnem *Achmetem* Vezirium, absque aliquarum regionum diſpendio cum Turcis tranſegiſſe. Venetos tamen excuſat, quod a validiori Ottomannicæ potentiæ oppugnatione, jam olim impediti, & ad ſua tutanda adacti fuerint, bellis in Europa exortis, quorum culpam ex gentis ſuæ principiis, Auſtriacis tribuit conſiliis. Occaſionem etiam hic arripit ſuos laudandi. Memorat enim, Vezirium, cum Gallos ad Arabonem in acie conſpexiſſet, capillitiis ornatos, interrogaſſe, quæ iſtæ fœminæ eſſent? ſed brevi expertum fuiſſe, viros eſſe; Alios e Turcis Gallicum illud *allons*, & *tuë tuë* validius judicaſſe, quam *Allah* ſuum, quod pugnaturi inclamant. Refert etiam miratos eſſe pugnæ genus, quod Galli exhibebant, equos ita regentes, ac ſi vinculis connexi eſſent, cum Turci ſolutis diſcurrant ordinibus: ſed diſciplinam illam Germanici equitatus propriam eſſe, & ad Gallos translatam ſatis conſtat. Cæterum errorem Chriſtianorum omnium hic taxat, qui putent Turcicum imperium aurifodinam quandam, omnesque ejus incolas milites & duces expertiſſimos eſſe; cum tamen copiis Turcicis tonſores, hortulani ſimilisque farinæ homines præponi ſoleant, & quisquis Vezirius ex arbitrio Sultani fit, ille etiam ad ſummum militiæ ducatum idoneus reputetur, ac pro militibus habeantur qui fortiter clamare poſſint. Notat etiam alia militiæ Turcicæ vitia, & multa militum millia eſſe ait, qui poſtquam aliquid lucrati ſint per ſtipendia aut prædas, ſtatim pro emeritis habeantur, adeo ut ab expeditione immunes, opificiis & mercaturæ operam dent, cum civium damno. Ita militiam non niſi ſpoliandæ plebis prætextum eſſe; ſemiplenas etiam cohortes haberi, ut præfecti ſtipendia lucrentur habeantque, quo avaritiæ Ducum & Imperatoris ſatisfaciant, theſauro ejus quicquid poſcit, inferendo. Inde fieri (quod exemplo notabili probat,) ut Imperator ſciens ad iſtas Ducum artes connivеat. Falli porro ait Chriſtianos, cum ex eorum, qui legati ad nos veniunt, ſtatura & moribus, de omnibus Turcis judicent; deligi enim

enim corpore validos, & aſpectu geſtuque feroces; cum in cæteris non minori, quam alibi, numero ſint puſilli & imbelles. Juvari has perſuaſiones ab iis, qui in Turcia peregrinantur, roverſi vero vana & incomperta narrant, aut omnia in majus efferunt, ut terrore repleant Chriſtianos; cum rectius facerent, ſi ſtatum interiorem ejusque defectus ſcrutarentur, & ſævitiam nequitiamque gentis adverſus Chriſtianos fideliter exponerent.

De defectibus autem, ſive de cauſis imminutæ Turcorum potentiæ *Cap.* IV plura proponit, exhauſtum nempe luxu quorundam Imperatorum ærarium, quod per, immodicas licet, exactiones repleri nunquam potuerit: ingentem quæſtorum & fiſcalium exactorum numerum, quorum nullus non rapiat: dein quod ſemel illata ærario Imperatoris pecunia, ad uſum populi nunquam expendatur, ſed otioſa jaceat: quod monetæ nulla habeatur ratio, optimæque merces adulterinis nummis coemantur, aut meliores exportentur: accedere fori malum, dum judicum ſententiæ, & falſa teſtimonia, in quavis cauſa vili pretio emi poſſint. Incendiorum etiam caſu, domibus ligneis & materia combuſtibili repletis, maxima & frequentiſſima damna inferri tradit, ita ut Conſtantinopoli, intra annos ſeptem, incendia quadraginta ſpectaſſe ſe dicat Autor, quibus ſingulis minimum 500, aliquibus ad 2000 ædes perierint; & eſſe ſceleratos, qui rapiendi per tumultum cauſa flammas ſubjiciant: luxum vero, qui maxima quæque imperia deſtruxit, ad ſummum perveniſſe gradum. Seminarium illud militare, quod ex liberis Chriſtianorum, ſingulis decenniis per modum tributi captis, olim parabatur, negligi memorat, id quod jam ab aliis quoque annotatum fuiſſe meminimus. Vix enim trigeſimo anno exigi pueros, hosque ne a Chriſtianis quidem, ſed a Turcis pauperioribus natos, quos pecunia corrupti in Chriſtianorum locum ſubſtitui patiantur. Hac de cauſſa ingentem domum Conſtantinopoli, olim Chriſtianorum pueris repletam, jam canum venaticorum receptaculum eſſe obſervat. Militarem ſcientiam ipſam, niſi apoſtatæ in exercitu eſſent, fere totam ait periiſſe, tumultu & clamore omnia geri, & numero fidi. Janiſſarios vel Janizzeros hodiernos umbram ſolum veterum eſſe; in provinciis autem ſummam paupertatem & deſolationem conſpici: ita ut inter Conſtantinopolin & Adrianopolin,

fertiliſſima licet regione, ſpatio 40 leucarum Gallicarum vix ſeptem aut octo vici paululum culti reperiantur. Cum enim omnia officia publica per factiones & corruptiones acquirantur, omnes in univerſum, qui iis funguntur, ad expilandam plebem converti, & ex hujus ſpoliis perpetuo quodam circulo & refluxu fiſcum Imperatoris repleri, qui miniſtros ut ſpongias ſuo tempore & ordine exſiccare novit. Ipſe *Vezirius* in extorſionibus cæteris omnibus exemplo præit, nec *Cara* illo *Muſtaphæ*, qui Vienna depulſus eſt, improbior alter fuiſſe perhibetur; nam & leges publicas pretio tulit & abrogavit: Licet vero aliquando inſignis ejus nequitia ab Imperatore deprehenderetur, tam callidus tamen fuit, ut reum ſubſtitueret Vicarium ſuum, & hunc inauditum præcipiti tolleret ſupplicio. His igitur defectibus in ſuum commodum uti poſſe & debere Chriſtianos Europæ Principes, contendit autor, oſtenſa facilitate, qua ipſa Conſtantinopolis expugnari poſſit. Ita enim ſitam, ædificatam & neglectis munimentis veteribus apertam & debilem eſſe, ut ejaculatione globorum ignivomorum multo facilius ceſſura ſit, quam Algeria, quæ præſente autore in magnas anguſtias ea vi fuit redacta; hæc enim litus habet importuoſum, ſed Conſtantinopolis tam commodum, ut omnis generis navigia muris poſſint ſuccedere. Acceſſum vero inter duo illa *Seſti* & *Abydi* caſtella, quæ hodie *Dardanelles* vocantur, tam difficilem non eſſe, quam vulgo deſcribi ſolet, multis ex cauſis judicat, referens ſimul, quæ de Abydo propriis ſuis oculis obſervarit anno 1682, cum apud Dominum *Du Mené* Gallicum Navarchum, claſſis Turcicæ Præfecto collocutum, interpretem ageret: imo novis, quæ nunc inventæ ſunt, machinis tormentorum, intra duodecim horas ſubverti poſſe putat. Diſpoſita quidem utrobique eſſe tormenta 20, pluriumque pedum longitudine, quæ globos 700 aut 800 librarum ejaculentur, ſuperficiem æquoris, & ſic carinas navium ferientia, ſed moveri ex ſitu, quo jacent, non poſſe: modum etiam oſtendit, quo vitare ictus eorum liceat. Interim terribilem eſſe eorum exploſionem, cum globi æquore pluribus vicibus (25 aut 30 ſe ipſum ait obſervaſſe) repercuſſi, ingentem vim aquæ ſurſum tollant. Addit quædam quomodo commercia Chriſtianorum, ex quibus maxima emolumenta Turci capiunt, cum damno horum inſtitui poſſint. Bellum vero ante omnia

omnia communi consilio adversus illos suscipiendum suadet, hoc maxime tempore, cum pace fruuntur Reges & Principes, moderatione (ut ait) Regis Christianissimi, & accedente Pontificis hodierni egregia solicitudine & opera, ut sperare liceat, hoc vivo hymnum Deo ob captam Constantinopolim in Basilica Vaticana aut in ipso S. Sophiæ templo Byzantino cantatum iri. Applicat huc vaticinia quædam inter Turcas dudum vulgata. Notat denique imperitiam eorum de rebus nostris, maxime in Geographia, cujus exempla ex sua experientia adducit.

Prolixus deinde est Cap. V, in demonstranda infirmitate Turcica in bellis navalibus, sed idem jam dudum ab aliis animadversum est. Lectu tamen non sunt injucunda, quæ de conflictibus quibusdam maritimis narrat, v. g. ut *Cara Mustapha*, ille qui postea Vizirii summam dignitatem adeptus est, tunc maris præfectus, cum tota triremium classe unam navim Venetam, eamque modicam, vix expugnaverit; item ut una Melitensium triremis, cui *Hocquincourtius* præerat, quadraginta Turcicis restiterit, & alia ejusdem fere eventus. De navibus Gallicis, quibus Legati vehuntur, aut quæ mercatoriis præsidio sunt, magnifica prædicat. Ab his ait sæpe ipsam Constantinopolin terreri, & Christianos ex vinculis profugos impune suscipi & avehi, non audentibus id prohibere Turcis, nec visitare quidem Gallorum naves, sicut alias solent. Narrat hac occasione, qua majestate Rex Christianissimus legatum Turcicum Lutetiæ exceperit, non nisi una vice eum admittens & sedens, dum eum audiret: dein ut classis regia sex solum navium, duce Domino *Du Quesne*, in portu *Chio* triremes piraticas Tripolitanas infestaverit, & imperata facere coegerit, nil contra ausis Turcis, quorum classis vicina erat. Eandem classem Gallicam Latinis Christianorum in insulis Ægei maris Ecclesiis, a Græcis molestia affectis præsidio fuisse memorat, hoc quoque dissimulantibus Turcis. Extollit hæc autor, ut & auxilia in bello Cretico Venetis aperte submissa; imo Turcorum proceres non de aliis magis quam de Gallis queri refert, dicentes, nullum damnum rei Turcicæ inferri, nisi Gallorum ope: speciatim vero indignari, quod Melitensium equitum pleriq; Gallicæ sint nationis. Extenuat e contrario, & haud sincere ab aliis relata esse notat, quæ Legatis Gallicis Constantinopoli acciderunt.

Ex his Guilleragium maſcule ſeſe geſſiſſe: *Caræ* enim *Vizirio*, minanti, Sultanum impetraturum ab Imperatore tranſitum per Germaniam, & cum ducentis militum millibus Galliam vaſtaturum eſſe, reſpondiſſe, non opus Sultano eſſe ea viæ moleſtia, Regem enim ſuum Viennam usque obviam exercitui illi venturum, vel duces ſuos miſſurum eſſe. Perſequitur inde, quæ a Venetis in Peloponneſo, & a Cæſareis exercitibus in Hungaria, capta Buda & profligatis Turcorum copiis, geſta ſunt, ex quibus debilitatio virium Ottomannicarum facile pateat.

Capite denique VI, dum quid a Germanis victorias ſuas non ſatis proſequentibus peccatum fuiſſe putet, tum quid contra Turcas junctæ vires Germanorum, Polonorum, Moſchorum, Venetorum præſtare poſſint ac debeant, liberrime notat.

NOUVEAU SISTEME DES BAINS ET Eaux Minerales de Vichy &c. par Mr. Claude Fouet &c. i.e.

Novum Syſtema balneorum & aquarum mineralium Viciacenſium, fundatum ſuper pluribus egregiis experimentis, & doctrina de acido & alkali &c. Autore Claudio Fouetio, Conſiliario Medico Ordinario Regio, aquis illis Præfecto,

Pariſiis, apud Robertum Pepie, 1686, in 12.

UT in demandata provincia Regi ſuam probaret induſtriam, aquarum Viciacenſium, quibus præfectus eſt, inveſtigationem ſuſcepit Autor. Hinc multa de præſtantia doctrinæ de acido & alkali, præ antiquorum de qualitatibus hypotheſi præfatus, primo capite loci ſitum exponens, Viciaci in Burbonenſi diſtrictu oppidi, cui ab aquis calidis Vici Calidi nomen impoſitum cenſet, hiſtoriam, conditores, inſtauratores, fortunam & alia enumerat. Aeris puritatem, (quæ urbem, vicinia licet peſtis contagio circumcirca infecta, immunem ſemper præſtitit) agrorum fertilitatem, domi-

domiciliorum commoditatem, incolarum humanitatem, & quæ ſunt alia, miris encomiis extollit. Sex inibi reperiri refert ſcaturigines aquarum mineralium, non longe ab invicem remotas, caloris gradu tamen differentes, imo quasdam plane frigidas. Refutata deinde vulgarium principiorum Chymicorum triga, doctrinæ de acido & alkali patrocinatur, illamque fuſius paulo c.2. nunc ſimili, nunc diverſa a reliquis ejus aſſeclis ratione deducit. Caloris vero ætiologiam non cum Milæo, Heliodoro, Democrito, Ariſtotele eandem agnoſcit, ſed per motum explicat ignium ſubterraneorum, qui a materia quadam, ſulphure & bitumine inprimis, foveantur, & aquam in canalibus ſuis motam iisdem circumfuſi calefaciant. Quibus præmiſſis accuratius, aquas ſuas examinat, hincque eadem aut ſimilia cum *Boylio*, *Liſtero*, & aliis experimenta inſtituit. Itaque odorem deprehendit ſpiritui ſalis ammoniaci ſimilem, guſtum in calidiſſimo fonte dulcem & inſipidum, in reliquis ſalinum & leviter amaricantem, & hunc ſecundum remiſſionem caloris intenſiorem. Quando Aquæ hæ lento igne evaporarunt, aqua inſipida ſecedit: remanet ſal albicans & amaricans, quod tardius in frigida, quam calida, citiſſime autem & cum ebullitione in aceto deſtillato diſſolvitur: filtrationibus iteratis albicat, cryſtalliſari poteſt, non crepitat carbonibus injectum, cum acidis quibusvis, nullatenus cum alkalibus effervescit; ſyrupum violarum viridem reddit, quamvis a ſpiritu vitrioli in rubedinem mutatum; Mercurium ſublimatum confundit & aurantio colore imbuit, quem, mixtura licet a ſpiritu vitrioli ad limpiditatem perducta, denuo affuſum regenerat; alvum, & quo impurius, minusque a terra ſua liberatum, eo felicius movet, atque omnibus ſcaturiginibus idem eſt. Limpiditatem aquarum gallæ pallida rubedine commutant, illas tamen magis quibus acrimonia major ineſt, & quæ magis purgant, quod Mercurio illarum, ſeu alkali volatili deberi exiſtimat. Hieme non congelantur, ſed plus calent; rivuli a fontibus remoti pariter illud ſal reddunt; recrementa illic pinguia & nigra ſunt, & aeri aliquantum expoſita cinerea, nullatenus tamen flammam concipiunt. Et quod mirandum, vaccas æſtate odore allectas per tria milliaria accurrere, & arietando invicem de primo hauſtu pugnare, vegetasque illic

loci præ aliis reperiri, recenſet. Poſtquam igitur ex iis, quæ ſuperius enumeravimus, aquarum harum vires alkali cuidam naturali c. 4. aſcripſit, ſequente in illius naturam inquirit. Illud nullis metallis, non aliis mineralibus, ſoli nitro convenit. Hoc tamen non quatenus ſal petræ, utique ab illo diſtinctum, vulgo pro eo habetur, ſed borraci foſſili, & nitro veterum ſimile intelligit. Cum enim iidem cum illo effectus ab Hippocrate, Galeno, Dioſcoride deſcripti Viciacenſes aquas ſequantur, harum nitrum cum illorum ejusdem naturæ eſſe concludit, Medicorum quorundam Gallorum autoritate confirmatus. Omnium proin fontium indolem eſſe aperire & purgare, illorumque qui minus purgant, magis balſamicam & dulcem eſſe oſtendit; ſingulorum deinde diſcrimen delineans. Cum acidum igitur quoddam peregrinum, morborum plerorumque, ſi non omnium, cauſam agnoſcat, illis, inprimis inveteratis, aquas has alkali ſuo fœtas, & interius aſſumtas, & ſub balneorum ſpecie adhibitas, mederi aſſerit. Quibus poſtea regimen, ante potum vel balneum, durante illo, & poſt eadem neceſſarium, longumque catalogum illorum, qui aquis his feliciter uſi convaluerunt, annectit.

REFLEXIONS NOUVELLES SUR LES causes des maladies &c. i.e.

Meditationes novæ, circa cauſas morborum eorumque ſymptomata, auctore Dn. de S. Andrea, Doctore Medico Facultatis Cadomenſis.

Pariſiis, apud Laur. d'Houry, 1687, in 8.

QUod præſens opuſculum pauciſſima ſolum capita exhibeat, quorum aſſerta magni Coi ſuffragio non ſuffulta videantur, mirari debet nemo. Neque enim quicquam utilitatis ex chymia & anatomia temporum noſtrorum rei Medicæ acceſſiſſe auctor perhibet, quod in Hippocratis operibus paſſim non reperiatur. Perfectam ſcilicet morborum cognitionem, quoad eorum cauſas & ſymptomata ibi reperiri: remedia cum delectu, ordine & prudentia

Digitized by Google

tia præscribi ; cum solido ubivis judicio de illorum natura, effectu & adhibendi modo. Dispescitur autem hic liber, judicio Scribentis multum publico profuturus, in sex partes, quarum singulæ in plura capita distribuuntur. Parte I principia hominem constituentia descripturus, compositionem mixtorum in genere præmittit. Atque hæc ex simplicibus & compositis constare advertens, illa in activa, acidum & alcali, ac passiva, aquam & terram dirimit: hæc vero in essentialia ex simplicium mixtura resultantia, & integrantia, ex unione & combinatione essentialium provenientia distinguit. Singula secundum figuras, motus & effectus specialius delineat, ostendendo simul fusius, quomodo ex varia principiorum simplicium combinatione, & unius præ aliis prærogativa varii sapores emergant. Horum postquam ætiologiam tradidit, atque de alteratione ac corruptione mixtorum egit, ad hominem ea propiori consideratione applicat. Dum vero in hoc, ut in aliis mixtis, æque acidum, salsum, austerum, acerbum, oleosum, acre, amarum, dulce, insipidum &c. observat, horum omnium inter se exactam unionem & suavem harmoniam præsupponit, si homo sanitate integra vivere velit: tolli autem extemplo hanc, si illa perturbationem patiatur, imo mortem consequi, si plane destruatur. Hanc doctrinam assensu Galeni, maxime vero Hippocratis, stabilire contendit, inter alia allegando ex L. de veteri Medicina §. 24 & 25. Sicque frequentissimas ex vulgi opinione morborum causas, calidum, frigidum, humidum & siccum, tanquam impotentes plane rejicit, mentemque Coi, qui aphor. 17. 18 & 20. Sect. V quosdam frigidorum effectus recenset, ita explicat, ut cum hactenus assertis verba ipsius amplius haud pugnent. Cæterum cum ad productionem morborum non sapores tantum, sed & in quas illi agunt, partes, tam ratione figuræ, quam constitutionis peculiaris suæ concurrant, idcirco ultimum hujus Partis caput examini istius rei attribuit. Hinc Parte II generationis negotium evolvens, de succo ventriculi, famem & alimentorum dissolutionem promovente memorat, quod insignitus sit idea seu charactere omnium corporis partium. Hanc imprimi alimentis, unde illorum particulæ determinentur ad recipiendam talem crassitiem & figuram, qua aptæ fiant, ut insinuare se poris partium, hasque sustentare, imo formare possint

sint simile corpus, quale partes ipsæ componunt. Has porro alimentorum particulas cum sanguine ad quasvis partes deferri, iis autem applicari, quarum idea seu charactere sint insignitæ. In infantibus eas, tam per nutritionis quam auctionis negotium, plane consumi: in adultis vero, postquam singulæ partes tantum earum receperint, quantum reparationi quotidianæ jacturæ sufficit, cribrari reliquias in testiculos. Ibi unione iterum conjunctas, efformare in utroque sexu semen generationi infantis aptissimum. Posita hac opinione, prosequitur formationem ac nutritionem fœtus in utero, idque ubivis ex mente & textu Hippocratis, causam simul, cur vel sani vel morbosi nascantur infantes, parentum seminio vel laudabili vel vitioso adscribens. Deinde obiter impressiones varias expendit, quas infans in lucem editus primum ex aere & lacte, postea autem ex alimentis accipit, atque hinc de sanguinis statu puro vel impuro, de spiritibus, de humoribus rebusque quibusdam, ut vocant, non naturalibus perfunctorie agit. Parte autem III de massa sanguinea & humoribus, eorumque alteratione in genere disserturus, perquirit alimentorum a ventriculi fermento penetrationem, dissolutionem & impressionem idearum ac characterum, quibus aptæ reddantur illorum particulæ ad has vel illas partes nutriendas. Hanc hypothesin, præmisso adhuc capite de fermentatione & circulatione sanguinis, adstruere magis laborat ex diversitate fermentorum in ventriculis variorum animalium reperienda. Nimirum illam in causa esse, cur ex iisdem alimentis in animalibus diversis diversus chylus & sanguis conficiatur. Cumque in his necessario particulæ lateant tali charactere insignitæ, ut certas, non quasvis promiscue partes nutrire possint; alimenta autem a se ipsis talem figuram recipere non valeant: hinc fermento stomachi putat attribui oportere, ut ideis omnium corporis partium involutum sit, quo dictam alimentis impressionem possit conciliare. Cæterum cum non nutriat tantum sanguis, sed & spiritum vitæ communicet, motuum functionumque variarum auctorem, hinc de spiritibus animalibus seu anima sensitiva mentionem facit, quæ scilicet nascatur nobiscum ac moriatur. Pergit inde succos seu humores inde flam sanguineam constituentes, naturalemque eorum crasin considerare. Ac eos quidem nunc acidos, nunc amaros, salsos,

acres,

Digitized by Google

acres, dulces, inſipidos &c. non antea adverti, quam ſeparati a ſanguine in diverſa viſcera illabantur, quæ ſcilicet poros habeant conformes iſtorum craſſitiei & figuræ. Eſſe præterea quosdam eorum utiles, ac proinde maſſæ ſanguineæ reſtituendos, ut ſalivam, acidum ſtomachi, bilem, lympham, ſuccum pancreaticum: quosdam vero inutiles, ut urinam, ſudorem, lacrimas, cerumina, narium mucum. Cum vero acidum, ſalſum, amarum, dulce, &c. non uno eodemque modo combinentur in Petro ſicut in Paulo, hinc temperamentorum in corporibus enaſci varietatem, nomina & notas, juxta humoris ſcilicet in ſanguine præcipuas vires. Jam ſi dicti ſuccі naturam & temperamentum mutent, aut nimis craſſi, unctuoſi, fluidi, ſubtiles, aquoſi, amari, acres &c. evadant, aut a juſta inter ſeſe proportione deflectant, aut motus eorum intra viſcera retardetur, vel ſucci inutiles in vaſa remeent, tum ipſos ſentiri, ut & lædant, & morborum cauſæ exiſtant. Huic autem mutationi ſanguinis & humorum cum plurimum conferatur ab alimentis, ab aere, a ventis, a motu & quiete, a ſomno & vigiliis, ab animi pathematis; hinc ſingulorum naturam modumque nocendi, quatuor capitibus fuſiore inveſtigatione exponit. Quo facto aggreditur Partem IV, peculiarem ſanguinis ac ſpirituũ alterationem in ſpecie conſideraturus. Et illum quidem vel quantitate vel qualitate corpori moleſtiam inferre deprehendit. Hinc primo de abundantia ſeu plethora, ejusque cauſa, fiendi modo & effectu agit: mox impuritatem ſanguinis, geminamque ejus ſobolem, intemperiem ſcilicet & corruptionem perveſtigat. Ad intemperiem alterationem in motu & temperamento refert, quam ſimplicis efferveſcentiæ & vitioſæ fermentationis nomine inſigniri poſſe exiſtimat. De quovis horum peculiaribus capitibus nonnulla effatus, corpuſcula quoque peregrina producit, quæ ſe maſſæ ſanguineæ admiſceant, eamque varie alterent. Eo ſcilicet ſpectare particulas aeris inſpirati & transſpirati, alimentorum aſſumptorum, ſuccorum a ſanguine ſeparatorum ipſique reſtitutorum, ac tandem excrementorum in ventriculo, inteſtinis, aliisque partibus ſuccreſcentium. Has vero omnes non alia quam ſaporum vi agere, ita ut acidæ, ſalinæ, auſteræ, acerbæ condenſationem, imo coagulationem: acres, amaræ, alcalicæ rarefactionem ac fluiditatem in ſanguine excitent &c.

id quod experimentis ab infusione diversorum liquorum in venas animalium probare annititur. Mox inspissationem & coagulationem sanguinis in specie examinat, atque ab illa capitis stupiditatem ac gravitatem, vertiginem, affectus soporosos, respirandi difficultatem, pulmonum inflationem, syncopen, lipothymiam, tumores pedum, aliarumq; partium deducit: ab hac apoplexiam, asthma, tremorem & palpitationem cordis, syncopen & sæpe mortem oriri arbitratur. Facilius autem hyeme quam alio anni tempore coagulationem sanguinis contingere, quod tunc aer particulis acidis refertus sit. Ac infantes & senes isti malo præ aliis obnoxios esse, cum sanguinem habeant aquosiorem minusque spirituosum. Imprimis vero coagulationem dictam in febribus intermittentibus deprehendi auctor opinatur, quarum paroxysmos a principio ad finem describit, exponens postea, qua ratione serum sanguinis ex abundantia sua progeneret varias hydropis species, aut tumores aquosos, nunc universales, nunc particulares; item, quomodo idem serum ex vitii sui & loci, quem inundat varietate, varios morbos procudat, quorum seriem prolixiorem tædiosum nimis foret hic apponere. Quemadmodum vero ex sui coagulo sanguis malorum oppido multorum auctor fuit salutatus: ita si ingenti idem fluiditate corripiatur, non minus eum observari perhibet nocentissimum. Nam & hæmorrhagias, inflammationes, dolores capitis lethales, cum febribus, agrypniis, deliriis, motibus convulsivis &c. item pleuritides, peripneumonias, empyemata, fluxus alvi acres & bilioſos inde exoriri. Cæterum quampluri mas quoque alterationes sanguineæ massæ induci ex materiis variis alternatim ipsi permistis. Sic ex amaro calorem & rarefactionem: ex acido frigus & condensationem, & quæ utrumque comitantur sive accidentia, sive effectus, provenire. Sic ex materiis oleosis aut sulphureis diversa incommoda, imprimis vero febres continuas, purpuratas, pestilentiales, & quæ in sinu illæ gestant symptomata, resultare. Quodsi vero insipidus ex accessione similium particularum evadat sanguis, tunc membra in languorem labi, ut ex minimo labore aut motu delassentur. Corpus tum ignavia premi, & in somnum jugiter propendere. Quin & animum ita dejici, ut capax amplius non sit sublimiorum cogitationum. Quamvis

vero

vero ex Hippocratis effato dulcia minime omnium noceant, tamen qua ratione id contingere queat, brevi capite hic ediſſeritur. Hinc de corruptione ſanguinis agitur non aliunde deducenda, quam ſi cauſæ hactenus memoratæ malignitatem ſimul in ſe continuerint. Effectus corruptionis hic allegantur febres putridæ & affectus quilibet contagioſi. In aliis acidum corroſivum impetere nervos, idemque dolores acutos, inflammationes, tremores, convulſiones, carbunculos, bubones &c. efficere: in aliis materiam acrem aut amaram peccare, unde hæmorrhagiæ, inflammationes lethales, calor corporis violentiſſimus, phrenitides, furores, originem ducant. Verum cum ſimiles materiæ peregrinæ ſanguini admiſtæ non quantitate magna agant, ſed vel minutiſſima mole ingentem vim exerant; hinc occaſio arripitur de natura fermentorum, eorum operandi modo & actione in maſſam ſanguineam & humores nonnulla proferendi. Tandem de ſpirituum animalium alteratione peculiari ab iisdem cauſis, quibus ſanguinem affici hactenus dictum eſt, oriunda tractatur, & qua ratione variis inde affectibus anſa detur, exponitur. Hinc Part. V in alterationes humorum ſive ſuccorum peculiares ad eundem modum, quo ſanguinem conſideravit, auctor penitius introſpicit. Nam & hos vel quantitate vel qualitate peccare annotat. Illa, quando copioſius vel parcius a cruore vitali ſeparantur, vel ipſi denuo infunduntur, aut quando in motu ſuo naturali impediuntur, vel in vaſa relabuntur: hac, quando magis vel minus, atque naturaliter eſſe debebant, ſunt acidi, ſalſi, unctuoſi, amari, dulces, fluidi &c. vel quando naturam deponunt, ut v.g. ſucci acidi evadant amari, dulces, inſipidi. Hac itaque methodo percurrit primo ſuccos utiles, ſive in maſſam ſanguineam redituros, videlicet ſalivam, fermentum ſeu diſſolvens naturale ſtomachi, bilem flavam, bilem atram ſeu ſuccum melancholicum, ſuccum pancreaticum, ſuccum glandularum inteſtinalium, lympham: ſecundo ſuccos inutiles e corpore eliminandos, ut urinam, ſudorem, narium mucum, pituitam, lacrimas, cerumen. His ſubjungit ſemen præter naturam effluens, lochia puerperarum, lac atque hæmorrhoidum fluxum. Quid vero noxæ ſingulorum vitia pariant, prolixius videtur, quam ut arctis compendii limitibus circumſcribi poſſit. Sufficiat ſumma hic

tantum capita tractationis pro instituti ratione tetigisse, celeri quoque pede partem VI sive ultimam adhuc pertransituris. Illa autem agitur de sordibus, quæ in ventriculo, intestinis, aliisque corporis partibus colliguntur. Scilicet cum & illæ vel quantitate vel qualitate sua noceant, non secus ac succi modo memorati, hinc de effectu illarum pari modo disseritur. Sic, ut vel unicum loco specimînis saltem adducamus, quando impuritates in ventriculo cumulatæ sunt nimiæ, has inflare ipsum, ut cum molestia retineantur assumpta alimenta. Hinc non modo premi diaphragma, unde præpedita pulmonum dilatatione difficultas respirandi contingat; sed & hepar, lien, aliasque abdominis partes vim pati, ut inde gravitatis tacitumque doloris sensum percipiant. Quinimo & spicula fermenti subacidi obtundi, ut rite in alimenta agere nequeant. Hinc accidere fastidia, appetitus dejectiones, nauseas, vomitus materiæ insipidæ, cruditates, indigestiones, ructus fœdos &c. Quodsi autem qualitate sordes dictæ laborent, tum mala longe plura inde propullulare. Nam alimenta, salivam, aliosque ventriculo infusos succos simili fœdari charactere: nervos ibi insertos spiritusque influentes moleste affici; languores, lipothymias, stupores, motus convulsivos, vertigines, vomitus, corrosiones & ulcera stomachi excitari. Simili modo sordes in intestinis succrescentes considerantur, adjecta explicatione, quid quantitas qualitasque ipsarum incommodi afferat, tam succis ad intestina naturali motu delatis, quam ipsi sanguineæ massæ. Tandem de fermentis partium vitiosis eorumque effectu sermo fit, ac caput subnectitur de vermibus ex alimentorum corruptione prognatis. Hinc de flatibus in abdomine, vitiosam humorum fermentationem insequentibus; ac ultimo capite de obstructionibus succum acidum pro causa agnoscentibus agitur. Conclusionem inde Libri hujus subjicit auctor, simul alterum promittens de natura remediorum, eorum agendi modo & effectu tractaturum.

GIS-

GISBERTI CUPERI HARPOCRATES, SIVE Explicatio imagunculæ argenteæ perantiquæ, quæ in figuram Harpocratis formata repræsentat Solem. Ejusdem Monumenta antiqua inedita. Accedit STEPHANI LE MOINE epistola de Melanophoris.

Trajecti ad Rhenum, apud Franciscum Halma, Anno 1687, in 4.

NOn ignobile in Actis nostris est nomen clarissimi Cuperi, antiquitatum harum editoris. Nam & ejus Apotheosin sive Consecrationem Homeri in Actis anno 1683, p. 538 seqq. recensuisse nos meminimus. Sed nec Harpocrates ejus ante hæc tempora eruditum orbem latuit, quippe jam undecim abhinc annis luce publica ab eo donatus. Posteaquam autem dies diem, ut fieri amat, docuit, & illo ex tempore nova monumenta partim ex visceribus terræ eruta, partim ex gazophylaciis quibusdam fuerunt publicata, de alia Harpocratis editione cogitandum sibi esse intellexit. Est autem Harpocrates, quem exposuit Cuperus, imagunculæ argentea perantiqua, Noviomagi Viri in reverendi, & antiquarum pariter rerum studiosissimi, *Joannis Smetii*, Museo deprehensa; estque, ut a Cupero describitur, imago puerilis, tota fere nuda, nisi quod ventris & lateris sinistri pars veletur veste, quæ ex zona humero dextro imposita dependet: capiti imponitur flos loti: a tergo habet alas & pharetram: manus dextræ digito indice premit vocem, & silentia suadet: ex brachio dextro situla pendet: circa sinistrum lacertum serpens volvitur: manu eadem tenet clavam nodosam, quam spiris suis idem serpens, cui anser, ut videtur, additur, jungit: a dextro pede sedet cuniculus, sive lepus, a sinistro accipiter vel alia avis. Qua in figura cum varia Ægyptiorum mysteria repræsentari animadverteret doctissimus Cuperus, non malo facturum se arbitratus est, si diligentiori illam scrutinio excuteret. Nihil autem aliud per Harpocratem, cujus ectypum hic exhibemus, denotari censet, quam Solem, ad quem & Deos alios a vesanæ religionis cultoribus relatos fuisse constat; quan- TAB. XI. Fig. I.

quam per eundem labro digitum imprimentem, & silentium commendari non abnuit. Sententiam hanc suam inter alia exinde probat, quod in gemmis loto, & quidem explicatæ, insideat Harpocrates. Ægyptios enim, cum orientem Solem exprimere voluissent, infantem hunc in modum depinxisse, eo quod Sol, uti Plutarchus in libro de Iside & Osiride censet, ex humidis accendatur, vel ex exhalationibus alatur; dein, quia in alia gemma Harpocrates puerili habitu una cum stella & leone conspiciatur. Leonem enim Soli dicatum esse; nec pauca similia inter se habere sidus illud atque hoc animal. Lotum autem ideo Soli fuisse dicatam a superstitionis ridiculæ hominibus, quia Sole oriente se explicet, & occidente illo se claudat, referente Dioscoride. Cæterum Harpocratem, qui & Sigalion Ausonio dicitur, digitis eapropter os premere, adjicit Cuperus, ut doceatur, silentio summum Deorum esse venerandum; vel, ne quid homines de Diis, quorum cognitionem non satis perfectam haberent, effutirent, (quemadmodum & tota Ægyptiorum theologia mystica est, & ænigmatum abstrusiorum plena) vel maximum esse, linguam posse comprimere, quod & Romani per cultum Angeronæ vel Angeroniæ subinnuerint. Porro imagunculam, quam diximus, Solis symbolum atque hieroglyphicum esse, alæ quoque & pharetra Cupero sunt argumento. Simulacra enim penes Ægyptios pleraque fuisse alata, & Solis quidem maxime, in velocitatis signum, quod ex Sponianis, aliisque gemmis ostenditur; pharetram vero ei tribui, quod, dicente Martiano Capella, *possit radiorum jaculis icta penetrare*; quo quidem loco & aliæ aliorum conjecturæ afferuntur. Situlam ex dextro Harpocratis brachio dependere, quia denotetur, humorem, præter calorem, vel maxime ad rerum generationem requiri. Anserem apponi Harpocrati, ad calorem Solis significandum, quia anseres natura sunt calidissimi, teste Æliano l. V. Hist. An. Teneri in sinistra manu clavam, quia Herculi tribuatur & Æsculapio, quos & ipsos Solem fecerint gentiles Philosophi, cumque illis Macrobius. Serpentem circa clavam vel baculum, brachiumque imagunculæ conspici, ad flexuosum sideris illius cursum indicandum; quemadmodum & serpens peculiari ratione apud Ægyptios fuerit consecratus. Animal, quod ad dextrum Harpocratis pedem sedet,

Digitized by Google

ſedet, vel leporem, vel cuniculum, vel canem eſſe conjicit, & cur aliquod horum intelligi non abſurde poſſit, rationibus non contemnendis ex hiſtoria naturali Cuperus probat. Eſt autem ea modeſtia celeberrimus hic Antiquarius, ut nihil quicquam lectoribus credendum obtrudat, ſed pleraque omnia judicio eorum ſubmittat, exemplo utique laudabili, omnibuque imitando. Reſtat avis ad ſiniſtrum Harpocratis latus ſedens, ſed quæ ob roſtrum capitisque partem detritam (quam inſcio Cupero pictor adjecerat) difficulter agnoſci poſſit. Hanc autem aquilam eſſe poſſe hariolatur, quia & hæc avis Soli ſit dicata, & in nummis quoque Imperatoris Hadriani ſub Harpocrate conſpiciatur; vel accipitrem aut corvum, quos & ipſos Apollini inſervire tradiderit Porphyrius lib. 3 de abſtinentia. Denique & hoc obſervat Cuperus, imagunculæ hujus latus ſiniſtrum tegi veſte, quæ ex humeris linteolo, ut videatur, alligata dependeat; qua forte indicatum putat, Solem hæmiſphærium noſtrum luce ſua clarú reddere, obſcurum vero, quando ſe condit: ubi & non incommode præter alia de eo diſpicitur, cur Solem jam ut puerum, jam ut juvenem, mox ut ſenem olim pinxerint; cur item Deos Deasque omnes ad Solem & Lunam retulerint. Oſtendit autem primum ex Macrobio & Martiano Capella, Solem ut puerum, juvenem, & ſenem fuiſſe repræſentatum, ad indicandum triplex diei tempus, matutinum, meridianum ac veſpertinum, quibus Solis vis & poteſtas valde mutetur; deinde cum Ægyptii aſtra Deos agnoverint, Solem potiſſimum, tanquam ſidus maximum, ab iis fuiſſe cultum, atque ad hunc non Harpocratem tantum, ſed & cæteros Deos, Jovem, Attidem, Priapum Bacchum, Saturnum, Serapidem, Janum, Vulcanum, Adonin, Oſirim, Horum &c. referendum eſſe condocet; addens præterea, gentes omnes Soli honorem habuiſſe, unis Atlantibus exceptis qui teſtibus Herodoto, Plinio, Solino & Mela Solem execrantur, & dum oritur, & dum occidit, ut ipſis agrisque peſtiferum, eorumque mores hodie prope promontorium Bonæ Spei habitantes, quos Hottentottos vocant, teſtibus recentibus Hiſtoricis, obſervare. Quæ omnia cum ſcite atque erudite tum ex antiquorum autorum ſcriptis, tum variis inſcriptionibus & gemmis, non ſine laude dignißima induſtria & ἀγχι- ſa-

rem lapide literas O.M. ſignificare autumat, JOVI OPTIMO MAXIMO, quia I forte extritum ſit;& nomen viri,qui monumentum hoc poſuerit, eſſe JVLIVS. LVCIVS. VILO. Per MERCVRVM in urna intelligit Mercurium Deum, qui a Gallis æque ac Germanis fuerit cultus,nec ſuperis tantum, ſed & inferis ſeu ſepulcralibus Diis adſcriptus. Verba reliqua exponit, ET REGISONIS FILIO, cujus cineres forte in urna iſta fuerint repoſiti. Quanquam aliter atque aliter hac de inſcriptione conjectat, nec vetare ſe velle ait Cuperus, quo minus *Mercurium* dictum Regiſonis filium quis cenſeat. Nam & hominibus Deorum tributa fuiſſe nomina, perquam erudite ex Antiquitate oſtendit. Quartam inſcriptionem ſic interpretatur: *Mercurio Regiſo Veteranus Fortunæ Bleſio Burgionis filius votum ſolverunt libentes merito*; quanquam aliis conjectoribus, in his ænigmatis interpretandis ſe felicioribus, palmam non invitum ſe ceſſurum innuit. Reliquiis hiſce Noviomagenſibus ſubjiciuntur duæ ſtatuæ ex cimeliarchiis *Witziorum* fratrum, quorum alter ampliſſimi Conſulis Amſtelodamenſis munere, alter Præfectura militis urbani fungitur. Prima refert Deam ſedentem cum tympano in ſiniſtra, & cane jacente ſuper genua. Hanc Cybelem eſſe opinatur Cuperus, quæ eadem ſit cum Diana & Hecate, quibus canis fuerit ſacer, vel immolatus; ſicuti & Hecate non capite tantum canino ficta,ſed & κυνοσφάγος appellata, ob canes ſibi oblatos, fuerit. Altera ſtatua repræſentat fœmellam arieti muliebriter inſidentem; ante ſtatuam mulier conſpicitur in genua procumbens, poſt illam ſenex ingeniculans & mulier ſtans; ſub ariete gallus & gallina. Hanc decantatiſſimam illam Hellen eſſe poſſe ait Cuperus, quam ariete vellere aureo notabili vectam,in ejusdem nominis mare decidiſſe, & Græci & Latini prodiderint.Sed certi quid affirmare non ſuſtinet,facileque adeo clariſſimi Fabretti, quem ea de re conſuluerat, divinationem admittit, conjicientis, duos illos ante & poſt arietem conſtitutos parentes fuiſſe, qui gallum & gallinam Æſculapio & Hygeiæ attulerint,pro filiæ ſalute,eamque arieti inſidere, quod hoc ipſum animal catharticum ſit & luſtrale: nam ex pullis auguria olim cepiſſe Romanos, pullariosque per Duces eorum fuiſſe conſultos; ſicuti & Cuperus, ipſe ibidem loci ex Inſcriptionibus oſtendit, legionem unam-

quamque olim ſuum habuiſſe pullarium. Statuas haſce duas ſequuntur tres nummi argentei, quorum iconem operæ pretium duximus huc transferre, Conſtantinopoli non ita pridem allati, quos
TAB. XI Fig. 2. Conſul urbis Amſtelodamenſis jam laudatus *Witzius* nobiliſſimo Cupero dono dederat. Primus eſt Tenediorum, cujus in una area cernitur ſecuris, uva, & aliud, quod ſatis dignoſci non poteſt, & ΤΕΝΕΔΙΩΝ: in altera bina capita per poſteriorem partem conjuncta, alterum viri barbati, alterum fœminæ. Alter eſt Abydenorum, in quo ab una parte cernitur Diana, pharetram & arcum poſt tergum rejecta gerens; ab altera parte aquila, & ante eum thuribulum vel arula accenſa, & ſupra ΑΒΤΔΗΝΩΝ, infra vero ΔΙΟΝΤΣΙΟΤ. Tertius nummus eſt Alexandrenſium Troadis. In eo conſpicitur Apollo laurea coronatus; in altera vero area idem Deus ſtans arcum manu tenens, pharetra a tergo pendente; & ab anteriore corpotis parte ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ, a poſteriore vero nota aliqua, & ΤΜΙΘΕΩΣ; infra ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ ΜΑΝΔΡ. Hæ omnes a Cupero illuſtrantur, & poſterior quidem maxime, tanquam reliquos & raritate & antiquitate antiſtans, ubi & doctiſſima illuſtris *Ezech. Spanhemii* de iisdē tribus nummis epiſtola, velut gemmula inſerta p. 215 deprehenditur. Nummis hiſce expoſitis luci publicæ ſiſtit Inſcriptiones aliquot Cuperus, non ita pridem in Belgio, puta in Sylvaducenſi & Clivenſi agro in pago inferioris Bataviæ, vulgo Nederbetuvve, in Noviomagenſi curia, alibique repertas; illisque non minus, quam tot aliis hactenus nummis ac inſcriptionibus elucidatis, tres Sponianas *νοθείας* vel ſuſpectæ antiquitatis poſtremo loco arguit. Opuſculis hiſce elegantiſſimis ad colophonem perductis, mantiſſæ loco annectit *Stephani le Moine*, celeberrimi hodie apud Batavos & Theologi & Philologi, *de Melanophoris* ſcriptam ad ſe Epiſtolam. Quid ſit vox Μελανηφόρος, quæ in Inſcriptionibus quibusdam occurrit, ignorare ſe fatetur Cuperus in Harpocrate p. 128, ubi occupatus eſt in explicanda Inſcriptione quadam Gruteri Græca, in qua Theophili μελανηφόρου cujusdam fit mentio; quanquam non abſone jam tum ſuſpicatus eſt, fuiſſe eum ſacerdotem, idque nominis a nigris veſtibus accepiſſe. Itaque cum viſitaretur aliquando a *le Moine* jam laudato, ab eo, tanquam viro non in linguis tantum Orientalibus, ſed in Philoſophia

Digitized by Google

phia quoque barbarica ac Theologia exercitatiſſimo, vocem iſtam explicari ſibi quam humaniſſime flagitabat. Explevit etiam is Cuperi deſiderium, quantum tum poſſet, ſed plura de eodem argumento ſe perſcripturum ad ipſum promiſit; cumque promiſſi hujus comiter fuiſſet admonitus, epiſtolam hanc, quam diximus, de Melanophoris ad ampliſſimum Cuperum exaravit. In hac autem, ut potiſſima tantum recenſeamus, (nam plurima & varia in ea obveniunt haud vulgarem eruditionem redolentia) Moinius μελανοφόρους non alios eſſe poſſe cenſet, quam paſtophoros: Paſtophoros autem fuiſſe ſacerdotes, qui thalamis vel cellis Deorum præfuerint; nam voces παστὰς & παστὸς velum notare vel thalamum; quod quidem & Cuperus ipſe in Harpocrate loc.cit. docuit: Μελανηφόρους autem ſpeciatim ſacerdotes Iſidis fuiſſe dictos colligit, quod velum ejus nigrum eſſet, terramque repræſentaret. Nam terram Iſidis nomine deſignari. Exiſtimat autem & ideo μελανηφόρους nuncupari potuiſſe Iſidis ſacerdotes, quod nigris induti fuerint veſtimentis; quam rationem & illico Cupero tum interroganti ſe ingeſſiſſe innuit. Quamvis enim in omnibus fere ſacris albus color fuerit adhibitus, certos tamen ſacerdotes, interque illos & Camarim, de quibus in ſacris mentio non uno in loco, veſtibus atratis fuiſſe uſos. Vox iſta alias in ſacris (2. Reg. XXIII, 5. Oſ. X, 5. Sophon. I. 4.) per ædituos, vel per ſacerdotes miniſtrosque Deorum redditur. Sed Moinius reddere malit per auſpices vel ſacerdotes, qui fauſtos atque infauſtos dies rogantibus olim declaraſſent. *Camar* enim notare proprie *nigreſcere & atrari.* Sed abrumpimus recenſionem Epiſtolæ oppido quam prolixæ, eam interim tanquam lectu digniſſimam variæ & raræ eruditionis æſtimatoribus quibusque commendantes.

NOVA MACHINA, TRANSFERENDIS IN chartam picturis quibuſque, etiam a rei pictoriæ ignaris, ope cameræ obſcuræ portatilis, exhibita Academiæ Phyſico-Mathematicæ Romanæ, a Marco Antonio Cellio.

TAB. X. Fig. 5.

Publicata est hæc machina ab Academia dicta superiore anno: quam, cum usus sit non contemnendi, transferre huc non incommodum duximus. AA sunt duo fulcra sedili adaptata & superne duabus rotulis instructa; quibus tabula B ita accommodata est, ut sursum deorsumque moveri pro lubitu, & in horizontali situ retineri semper queat. Huic tabulæ charta, pro excipienda imagine depingenda, quatuor quasi forcipulis (qualibus apertos tenere libros solemus) 1, 2, 3, 4 (aut si mavis totidem claviculis) firmata applicatur. G clavus est, cui funiculus per rotulam A descendens, tabulamque B, cujus tergo affixus est, attollens, circumvolvitur, idque in utroque fulcro: C capsa, sive cavitas obscuræ cameræ, altitudine sua trium plus minus spithamarum, foco lentis pictoriæ, tubulo D capsulæ immisso inclusæ, respondens: E charta, imaginis B imitamentum exceptura: F speculum planum, tripodis capiti sphærico sic adaptatum, ut converti facile in partes omnes possit, pro radiis Solaribus in imaginem depingendam reflectendis. Disposita sic machina, figuram in inferiorem chartam reflexam, & ad vivum expressam delineare quis pro lubitu potest; dummodo ad motum Solis speculi situm subinde immutet.

MEDICINA MENTIS, SIVE TENTAMEN genuinæ Logicæ; & Corporis, seu Cogitationes admodum probabiles de conservanda Sanitate.

Amstelodami, apud Alb. Magnum & Joh. Rieuwvertz, Anno 1687, in 4.

Eramus in eo, ut gravissimi hujus Operis profundamque doctrinam spirantis, quod jam sub calcem Januarii mensis inter libros novos indicaveramus, accuratum recensum exhiberemus; quando a Generosissimo ejus Auctore accepimus, distractis jam plerisque exemplaribus, novam a se Medicinæ hujus editionem parari, hinc inde supplendæ ac perficiendæ. Itaque consultum duximus, suspensa nunc quidem ingeniosissimi Scripti enarratione, novam editionem præstolari. De quo tamen admonendum Lectorem Benevolum putavimus, ne vitio nobis quis vertat fortasse, tam eruditi operis

ti operis recenſionem neglectam omiſſamque a nobis conſulto fuiſſe.

HUGONIS GROTII EPISTOLÆ, QUOTquot reperiri potuerunt.

Amſtelodami, apud Wolfgang &c. 1667, in fol.

ET hoc ampliſſimum Opus meruerat utique maturius a nobis recenſeri, & juſto quidem ſtudio. Sed iſthunc laborem a clariſſimis *Bibliothecæ Univerſalis & Hiſtoricæ* Auctoribus præceptum vidimus, quippe qui, antequam publice venum expoſitæ hæ Epiſtolæ eſſent, Excerpta ex iis magno judicio ſelecta, eaque prolixa ſatis, & in duos menſes congeſta exhibuere: ex quibus quæ ad Criticam & Theologiam pertinent, Tomo I Bibliothecæ dictæ menſi Januario A. 1686 a pag. 1. ad 29; quæ ad Jurisprudentiam, Hiſtoriam & Politicam ſpectant, menſi Februario a pag. 121 ad 166 inſerta leguntur. Nobis per inſtituti rationem non licet eſſe tam prolixis: pauca vero e tanta rerum optimarum copia & varietate ſpecimînis loco exhibere, ſupervacaneum foret; cum vel ſolum Grotii, at quanti viri! nomen abunde opus hoc commendatum Orbi Litterato reddat. Itaque id unum agendum nobis ſupereſſe videtur, ut Clariſſimum Virum, a quo ingentem Epiſtolarum Grotii nunquam editarum farraginem ac theſaurum poſſideri compertum habemus, publico rogemus nomine, ne diutius latere eum apud ſe ſinat, ſed Orbi Erudito quamprimum impertiatur.

MEMORIE DE VIAGGI PER L' EUROPA CHRISTIANA &c.

id eſt,

Hiſtoria itinerum per Europam Chriſtianam, perſcripta a Joh Bapt. Pacichello. Pars III & IV.

Neapoli apud Jac. Raillard 1685 in 12.

EXhibuimus in Actis proximo Septembri publicatis priores duos operis hujus tomos: poſteriores duos, nulla re prioribus inferiores, nunc ſiſtemus, eadem qua in illis ratione uſuri, ut aliquibus ſaltem ex ingenti copia decerptis Lectori ſalivam ad ipſum librum pervolvendum moveamus. Tomo ergo III, Epiſtola LV accurata e-

narratio habetur ſolennium honoris titulorum, prout iſti ex Cancellaria Imperiali Europæis Principibus diſpenſari ſolent. Epiſtola inde LVII complura de Bibliothecæ & Cimelii Cæſarei opulentia; LXI vero lapidis ſepulchralis Comitum de Serini & Frangipani memoriæ in Neoſtadienſi cœmiterio erecti inſcriptionem continet. Epiſtola LXIV Auctor iter in Superiorem Saxoniam exequitur, & LXV occaſione excurſionis in Poloniam ſuſceptæ, multa de ſtatu atque finibus Poloniæ tradit; in ſequentibus vero juſtas laudes Academiæ Naturæ Curioſorum perſolvit. Inde jam in Italiam itinere flexo, Epiſtola LXX Venetias, ſequentibus vero Ducatum Parmenſem, Mutinenſem, & alias Italiæ partes facunde deſcribit; conjectis in finem libri tredecim *Nicolai Heinſii* ad Autorem Epiſtolis varia eruditione refertis, & quæ vel ſolæ aliquod libro pretium apud juſtos tanti Viri æſtimatores conciliare poterant. Tomus IV luculentam jam Regni Neapolitani, Melitæ inſulæ, atque Romanæ Civitatis deſcriptionem continet, interjectis antiquis aliquot inſcriptionibus, Puteolis & alibi haud ita pridem effoſſis, nec hactenus publicæ luci expoſitis, quibus non parum lucis ex eruditis Auctoris conjecturis ſubinde ſubnexis accedere poteſt. De cætero, ſicut in prioribus Tomis nævos quosdam tam venuſto corpori adſperſos notaveramus: ita ne quidem poſteriores ab iisdem immunes deprehendere licet, quos tamen B. L. dexteritati emendandos relinquimus, nunc quidem facile citra notam Pacichellum transmiſſuri, niſi iſtud a nobis officium pietas Sereniſſimo Electori Saxoniæ Johanni Georgio II, cœlo jam pridem recepto, debita flagitaret, ne ſilentio agnita videatur criminatio, qua Epiſtola LXIV tanto Principi libelli Auctor præter meritum inſultat. Quaſi is familiari hæreticis (verba ſunt Pacichelli) errore, unumquemvis qui vitæ integritate ac bonorum operum ſtudio hominis Chriſtiani ideam exprimat, ſalutem æternam, nullo diverſitatis dogmatum circa Chriſtiana ſacra reſpectu, conſequi poſſe perſuaſus fuerit. Cui quidem calumniæ, ne perpluat, alia mox ſubnectitur, quaſi Sereniſſimus Elector anno 1674, cum Francofurti ad Mœnum Imperatorem, qui cum exercitu Egram tunc venerat, præſtolaretur, Miſſæ in ſuo hoſpitio dicendæ facultatem Pontificiis aliquando concedere voluerit, vix quingentorum imperialium munere, quo minus

nus id fieret, ab Auguſtanæ fidei conſortibus oblato prohibitus. Nec minus in Sereniſſimam familiam Electoralem Saxonicam injurius conſendus eſt Auctor, dum ex Sereniſſimis Electoris tunc imperantis Fratribus quendam ſacra Pontificia palam profiteri confingit. Nimirum hoc Ithacus velit & magni mercentur Atridæ. Sed Potentiſſimum quidem Electorem, ejusque Fratres Sereniſſimos, facile pietas toti orbi notiſſima, ipſaque veritas evidenter abſolvit; imo ne ſatis quidem decore fabulæ ſuperioris de Electore ſcenam adornare videtur Pacichelius, aut condigno apparatu commentum inſtruere, cum Francofurtum nominat. Nam Egræ quidem glorioſiſſimæ memoriæ Princeps Cæſarem invictiſſimum circa hæc tempora (non anno 1674 tamen, ſed anno 1673) convenit, Francofurti vero nunquam fuit, niſi anno 1658, cum de eligendo Imperatore ageretur: neque profecto Dresda Egram contendenti per Francofurtum iter eſt. Denique cum manifeſto temerarium ſit Auctoris judicium, quod vix triduanus hoſpes de Lipſiæ noſtræ moribus ferre ſuſtinuit, digito hæc indicaſſe ſuffecerit, apud æquos rerum æſtimatores fidem nunquam inventura, nec proinde digna, quibus refutandis tempus & operam melioribus debitam impendamus.

INDEX
AUCTORUM AC RERUM.

I. *Theologica & ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſpectantia.*

Defenſio Relationis de Antonia Burignonia, Actis Eruditorum Lipſienſibus Menſ. Jan. A. 1686 inſertæ, adverſus Anonymi famoſas chartas &c. p. 233

Anonymi Reſponſio ad quæſtiones quasdam propoſitas a Duce Buchingamia, de Tolerantia Religionum. 12

Anonymi Dialogus de Reunione Religionum, & de Quæſtione: An liceat pœnis aut præmiis uti ad convertendos hæreticos. 47

Anonymi Admonitio ad illos, ex quibus quondam Pictonum Eccleſia conſtabat, quique nunc ſub oppreſſione gemunt. 168

INDEX

Anonymi Articuli Reunionis inter Proteſtantes Auguſtanæ Confeſſionis & Reformatos 297
Anonymi Compendium Hiſtoriæ de Congregatione ſub Pontificibus, Clemente VIII. & Paulo V. habitæ in quæſtione de Auxiliis gratiæ divinæ 353
Rabbi Abrahami, *Mardochæi filii liber inſcriptus:* Benignitas Abrahami 88
Natalis Alexandri *ſelecta Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ capita &c. Seculi XV & XVI pars prima* 434
Antonii Arnaldi *Reflexionum in Syſtema novum de Natura & Gratia liber ſecundus de ordine gratiæ* 235
liber tertius de Jeſu Chriſto, quatenus cauſa eſt gratiæ 336
Jacobi Baſnage *Diſſertationes ad Chryſoſtomi epiſtolam ad Cæſareũ* 563
G. Bodani *Doctrina Veritatis, quæ eſt ſecundum pietatem* 34
Jacobi Boileau *Liber Ratramni de Corpore & Sanguine Domini, Gallice verſus cum notis* 43
Thomæ Brunonis *Diſſertatio de Therapeutis Philonis* 138
Joannis Benedicti Carpzovii *Introductio in Theologiam Judaicam* 629
Wilhelmi Cave *Hiſtoria Sanctorum Apoſtolorum, duorumque inſuper Evangeliſtarum Marci & Lucæ* 254
Chryſoſtomi *Epiſtola ad Cæſarium Monachum* 563
S. Clementis *Epiſtolæ duæ ad Corinthios cum notis Pauli* Colomeſii 138
Johannis Clerici *Defenſio Judiciorum quorundam Theologorum Hollandiæ de Richardi Simonis Hiſtoria Critica Vet. Teſt.* 363
Gregorii Nonnii Coronel *Acta Congregationis ſub Clemente VIII. de Auxiliis Gratiæ habitæ* 353
Johannis Baptiſtæ Cotelerii *Eccleſiæ Græcæ monumentorum Tomus tertius* 381
P. Johannis Dez *Tractatus de Reunione Proteſtantium Argentoratenſium cum Eccleſia Romana* 384
Hugonis Grotii *Diſſertatio de S. Cœnæ adminiſtratione, ubi Paſtores non ſunt; item an ſemper communicandum per Symbola? cum diverſorum,* Dionyſii Petavii, Cloppenburgii *&* Henrici Dodvvelli *Reſponſionibus* 445
Henr. Hammondi *Doctoris Theologi Opera* 122
Joh. Harduini *de Baptiſmo Quæſtio triplex* 303

Abra-

Abrahami Heidani *Corpus Theologiæ Christianæ* 313
Joh. Henr. Heideggeri *in Viam Concordiæ Protestantium Ecclesiasticæ Manuductio* 289
Ulrici Huberi *de Concursu Rationis & Scriptura Liber* 405
R. Jehudæ *Ben R. Nisan, Sepher Beth Jehuda* 639
Fr. Johannis *Parisiensis Prædicatoris de Modo existendi Corpus Christi in Sacramento Altaris alio, quam sit ille, quem tenet Ecclesia* 135
Petri Jurieu *Novum Systema de Ecclesia & Analysi Fidei* 142.182
Judicium de Methodo & rigida, & laxiori in explicanda gratia & providentia Dei 148
Christiani Kortholti *de Processu disputandi Papistico Tractatus* 205
De variis Scriptura editionibus Tractatus Theologico-Historico-Philologicus 210
Joh. Mabillon *& Mich.* Germain *Museum Italicum* 593
Ludovici Maimburgii *Historia Pontificatus S. Leonis Magni* 610
P. Malebranchii *Epistolæ ad amicum, in quibus respondet ad Reflexiones Arnaldi in Tractat. de Natura & Gratia* 212
Epistolæ adversus eas, quas Arnaldus edidit 477
Johann. Marckii *Exercitationes Juveniles, sive Selectarum Disputationum Textualium &c. fasciculus* 377
Raymundi Martini *Pugio Fidei adversus Mauros & Judæos &c.* 629
Michael de Molinos *Manuductio Spiritualis &c.* 589
Augusti Pfeifferi *Theologia seu potius Mataeologia Judaica atque Mohammedica Principia sublesta & fructus pestilentes* 348
Seraphini Piccinardi *de Novitio Opere, quod inscribitur* Prædestinatus, *nova quæstio Historico-Theologica* 271
Samuelis Pufendorfii *de Habitu Religionis Christianæ ad vitam civilem liber singularis* 345
Philippi Riboudealdi *Sacrum Dei Oraculum Urim & Thummim a variis Johannis Spenceri cogitationibus liberum* 488
Pompeji Sarnellii *Epistolæ Ecclesiasticæ* 172.248
Johannis Adami Scherzeri *Breviarium Theologicum Hulsemannianum enucleatum & auctum* 242
Johannis Schmidii *in Prophetas minores Commentarius* 57
Sebastiani Schmidii *Commentarius in librum I Samuelis* 429
in Prophetam Hoseam 429

Digitized by Google

Sebastiani Schmidii *Commentarius in I Johannis Epistolam* 429
Pauli Segnerii *Concordia Laboris & Quietis in Oratione, in Responso ad Religiosum quendam descripta* 19
Rabbi Simeon *Jalkut Schimboni* 638
Richardi Simonis *Prioris Bollevillani Epistola de Inspiratione librorum sacrorum, cum responso ad librum, cui titulus:* Defensio Judiciorum quorundam Theologorum Hollandiæ 367
Michaelis Siricii *Ostensio Fundamentalis Abominationum Papatus circa Religiosum Creaturarum cultum* 91
Thomæ Smith *Ecclesiæ Anglicanæ Presbyteri Miscellanea* 92
Christophori Sontagii *Tituli Psalmorum* 234
Friderici Spanhemii *Historia Imaginum restituta, præcipue adversus Maimburgium & Alexandrum* 668
Philippi Jacobi Speneri *Disquisitio de Natura & Gratia* 506
Wilhelmi Tenzelii *Judicia Eruditorum de Symbolo Athanasiano, studiose collecta & inter se collata* 541
Francisci Turretini *Disputationes de Necessaria Secessione nostra ab Ecclesia Romana & impossibili cum ea Syncretismo* 440
Caspari Ziegleri *de Episcopis, eorumque Juribus, Privilegiis & vivendi ratione liber Commentarius* 198

II. *Juridicæ.*

Joh. Christophori Heroldi *Tractatus novus de Jure Ratihabitionis* 487
Petri Lemée *Forensia quædam Opuscula* 162
Theodori Mohr *Tractatio de duobus Reis* 549
Joh. Baptistæ Neri *Commentarium in Librum I Institutionum Juris Canonici* 267
Joh. Christophori Schambogen *Prælectiones Publicæ in Justiniani Institutiones Juris* 311
Joh. Schilteri *Herennius Modestinus, sive Fragmenta libri περὶ ἐυρημάτων, Commentario illustrata* 375
Petri Stockmans *Opera omnia, nunc primum in unum corpus collecta* 133

III. *Medica & Physica.*

Pyxis Magnetica Variationi Declinationis haud obnoxia, inventa Parisiis ab Academia Regia *scientiarum* 485

Ano-

Digitized by Google

Anonymi Orophilus confuſus, ſive Ars convicta impoſturæ in Uſu Venæſectionis 127
Anonymi Tractatus de Magnete 424
Davidis Abercrombii *Opuſcula Medica* 508
Dn. de S. Andrea *Meditationes novæ circa cauſas morborum eorumque ſymptomata* 686
Stephani Blancardi *Anatomia nova reformata; nec non Tractatus de Balſamatione corporum nunquam antea ita evulgata* 162
Roberti Boylii *Tentamen magnorum effectuum languidi etiam & inobſervati motus, cui annectitur Diſcurſus de cauſis ſalubritatis & inſalubritatis aeris ejusque effectuum parum obſervatis* 68
De Ipſa Natura Disquiſitio 190
Benjamini Brœckhuſii *Rationes Philoſophico-Medicæ, Theoretico-Practicæ* 581
Johannis Brovvn *Epiſtola de Hepate quodam manifeſte & ad oculum glanduloſo* 26
Pauli Caſati *de Igne Diſſertationes Phyſicæ, in quibus plura ad ignis naturam ſpectantia Phyſice explicantur, & Phyſicam explicandi Methodum cum Ariſtotele conſentire oſtenditur* 409
Hieronymi Fabricii *ab Aquapendente Opera omnia Phyſiologica & Anatomica* 244
Claudii Fouetii *Syſtema Balneorum & Aquarum Mineralium Viciacenſium, fundatum ſuper doctrina de Acido & Alcali* 684
E. Halley *Hiſtorica Supputatio ac Ætiologia Phyſica Ventorum Statorum ac Motionum, quæ intra ac prope Tropicos in mari obſervantur* 509
Pauli Hermanni *Catalogus Plantarum Horti Academici Lugduno-Batavi* 245
Emanuelis König *Regnum Minerale* 54
Lealis Lealis *de Partibus Semen conficientibus in viro, Epiſtola ad Dominicum de Marchetis* 229
Marcelli Malpighii *Opera omnia* 16
Johannis Muys *Praxis Chirurgica Rationalis, ſive obſervationes Chirurgicæ. Decas V* 396
Podalirius Redivivus 399
Dionyſii Papini *Continuatio Novi Digeſtoris Oſſium* 276

Dionysii Papini *Augmenta quadam & Experimenta nova circa Antliam Pneumaticam, partim in Anglia, partim in Italia facta* 325
Johannis Raji *Historia Plantarum Tom. I* 105
Augusti Quirini Rivini *Observatio Anatomica circa poros in piscium cute notandos* 160
Observationes Anatomicæ circa congressum, conceptionem, gestationem partumq; ranarū 284
Wolfferdi Senguerdi *Philosophia Naturalis. Editio secunda, priore auctior* 195
Francisci Spoleti *Dissertationes duæ. I. de Momento quo gravia nituntur deorsum &c. II. de Secretione Bilis in Hepate* 627
Jacobi Sylvii *Novissima Idea de Febribus* 305
Jacobi Tollii *Fortuita, in quibus præter Critica nonnulla, tota Fabularis Historia, Græca, Phœnicia, Ægyptiaca ad Chemiam pertinere asseritur* 393
D. T. Relatio de insignibus novi cujusdam Speculi Ustorii effectibus 52
Medicina Mentis, sive Tentamen genuinæ Logicæ; & corporis, sive cogitationes admodum probabiles de conservanda sanitate 702
Francisci Willoughbeji *de Historia Piscium libri IV, editi a Joh.* Rajo 169

IV. *Mathematica.*

Anonymi Eclipsis Solis observata Lipsiæ d. 1. Maji A. 1687 348
Jacobi Bernoulli *gemina Appendix ad Examen Perpetui Mobilis, insertum mensi Decembri Actorum A. 1686* 314
Solutio Algebraica Problematis de Quadrisectione Trianguli Scaleni per duas normales rectas 617
Marci Antonii Cellii *Nova Machina transferendis in chartam picturis quibusque, etiam a rei pictoriæ ignaris, ope Cameræ obscuræ portatilis* 701
Detlevi Cluveri *Monitum ad Geometras* 585
Georgii Christophori Emmarti *Observatio Eclipseos Lunaris d. 19. Nov. A. 1686* 157
Davidis Gregorii *Exercitatio Geometrica de Dimensione Figurarum* 196
Godofredi Kirchii *Stellæ in Cygno fixæ, alternis temporibus visæ & invisæ, vicissitudines observatæ* 647

Digitized by Google

Adami Adamandi Kochanski *Menſuræ univerſales Magnitudinum ac Temporum* 259

Franciſci Maurolici *Monumenta omnia Mathematica Archimedis Syracuſani* 543

Guilielmi Molineuſii *Novum Inventum adaptandi Teleſcopium Sciaterico Horizontali, ad obſervanda temporis momenta interdiu atque noctu* 623

Henrici Caſpari Nuis *Uſus Rectanguli Catholici Geometrico-Aſtronomici* 247

Wilhelmi Petty *Tentamina Arithmetico-Politica circa amplitudinem Civitatis Londinenſis* 545

Gothofredi Teuberi *Novum genus Hygrometri minutiſſimas aeris mutationes oſtendens* 76

D. T. Additamentum ad Methodum quadrandi curvilineas figuras, aut earum impoſſibilitatem demonſtrandi per finitam ſeriem 524

I. F. V. Exegeſes Phyſico-Mathematica de Momentis gravium, de Vecte, de Motu æquabiliter accelerato 197

V. *Hiſtorica & Geographica*

Anonymi Vita Johannis Claudii 657

Benedicti Baccini *& Gaudentii* Roberti *Ephemerides Eruditorum Parmenſes A. 1686.* 29

Bohuslai Balbini *Miſcellaneorum Hiſtoricorum Regni Bohemiæ, Decadis I. Liber VII de Ducibus ac Regibus Bohemiæ* 605

Marchionis de Beauvau *Commentarii ad Hiſtoriam Caroli IV Lotharingiæ & Barri Ducis pertinentes* 670

Gilberti Burneti *Hiſtoria Reformationis Eccleſiaſticæ in Anglia* 58

Animadverſiones in Librum IX Hiſtoriarum Antonii Varillaſii de mutationibus, quæ circa religionem in Anglia contigerunt 65

Iter in Helvetios & in Italiam, partesque quasdam Germaniæ & Galliæ, annis 1685 & 1686 ſuſceptum, cum Illuſtris alicujus Viri Annotationibus de Helvetiis & de Italia 551

Johannis Antonii Cavazzi *Deſcriptio Hiſtorica trium Regnorum, Congo, Matamba & Angola, in Æthiopia Inferiori Occidentali ſitorum* 649

Digitized by Google

INDEX

Christophori Cellarii *Geographia Nova, sive hodiernam Terrarum Orbis faciem clarissime illustrans, ad nostrorum temporum Historias accommodata* 335

Johannis Chardini *Diarium Itineris in Persiam & Indiam Orientalem, per Pontum Euxinum & Colchidem* 1

Equitis Chaumontii *Historia Legationis suæ in Aula Regis Siamensis administratæ* 107

P. M. Coronelli *Commentarius Historicus & Geographicus de Morea, Negroponte & locis maritimis usque Thessalonicam* 582

Wilhelmi Dugdale *Exactum Apographum Universarum Nobilitatis ad Parliamenta Anglicana Citationum, inde ab anno 49 Henrici III ad hæc usque tempora* 465

Faberti *Historia Ducum Burgundiæ* 360

Jacobi Wilhelmi Im Hoff *Notitia S. Rom. Germ. Imperii Procerum Historico-Heraldico-Genealogica* 300

Spicilegii Rittershusiani Pars posterior, sive Tabulæ Genealogicæ XXXX. 301

Excellentium Familiarum in Gallia Genealogiæ 302

Johannis Mabillon & *Michaelis* Germain *Iter Italicum Litterarium* 593

Henrici Meibomii *Manuductio ad Saxoniæ Inferioris inprimis Historiam* 269

Johannis Meursii *de Regno Laconico libri II: de Piræeo Liber singularis; & in Helladii Chrestomathiam Animadversiones* 401

Joh. Baptistæ Pacichelli *Historiæ Itinerum per Europam Christianam Pars I & II* 505

Pars III & IV 603

Richardi Parr *Vita Jacobi Ussherii, cui subjungitur Sylloge 300 Epistolarum inter ipsum aliosque reciprocatarum* 113

Pauli Pezronii *Antiquitas temporum restituta & defensa contra Judæos ac recentiores Chronologos* 465.529

Johannis Ludovici Praschii *Assertio Reipublicæ Achaicæ ejusdemque cum Germanica Comparatio* 99

Cl. Rutilii *Numatiani Galli Itinerarium, cum variorum &* Th. I. ab Almeloveen *notis* 569

C. Cor-

Digitized by Google

C. Cornelii Taciti *Opera quæ exſtant, ex recenſione & cum animadverſionibus Th.* Ryckii 349
Vitalis Terra Roſſa *Reflexiones Geographicæ circa Terram Incognitam* 9
Antonii Varillaſii *Hiſtoriæ Revolutionum, quæ in Europa occaſione Religionis acciderunt, Tomus III.* 455
Tomus IV. 492
Du Vignau *Status præſens potentiæ Ottomannicæ cum cauſis incrementi & decrementi illius* 677
Guilielmi Winſtanley *Vitæ celebriorum Poetarum Anglorum* 578
Johannis Zonaræ *Annales, cum notis Caroli du* Freſne 663

VI. *Philoſophica & Philologica Miſcellanea.*

Anonymi Relatio de Anaglypho antiquo recens invento 29
Academiæ Francicæ Dictionarium Magnum 372
A. Bailleti *Judicia Eruditorum de Poetis* 574
Conrarti *Tractatus de Actione Oratoris, ſive de Pronunciatione & geſtu* 17
Bartholomæi Craſſi *de Planuræ Dominis Elogia & Carmina* 42
Gisberti Cuperi *Harpocrates, ſive Explicatio Imaguncula, qua in figuram Harpocratis formata repræſentat Solem. Ejusdem Monumenta antiqua* 693
Raphaelis Fabretti *ad Gronovium Apologema* 226
Graveroli *Diſſertatio de Numo Græco æneo Imperatoris Trajani* 646
Jacobi Gronovii *Epiſtola de Pallacopa, ubi Deſcriptio ejus ab Arriano facta liberatur ab Iſaaci Voſſii fruſtrationibus* 224
Hugonis Grotii *Epiſtolæ* 703
Ameloti de la Houſſaie *Moralia Taciti de Adulatione* 85
Ulrici Huberi *Specimen Philoſophiæ civilis & ſtudendi bonis libris* 404
P. Auguſtini Laurentii *de Triplici Ente Curſus Philoſophicus* 527
Johannis Leusden *Lexicon novum Hebræo-Latinum* 311
Nicolai Lloydii *Dictionarium Hiſtoricum, Geographicum, Poeticum* 111
Luciani *Samoſatenſis Opera Græco-Latina, cum doctorum virorum notis, ex recenſione Joh. Georgii Grævii* 570
Rolandi Mareſii *Epiſtolarum Philologicarum Libri II, cum aliquot Amicorum ad eum, nec non aliorum Cl. Virorum ad alios epiſtolis, curante L. Ad.* Rechenbergio 47

Ægidii Menagii *Poemata* 573
Stephani le Moine *Epistola de Melanophoris* 693
Andreæ Mulleri *Speciminum Sinicorum Decimæ de Decimis, una cum Mantissa* 129
Gulielmi Robertson *Thesaurus Linguæ Sanctæ* 308
Manipulus linguæ sanctæ & eruditorum 311
Francisci Sanctii *Minerva, sive de causis Latinæ Linguæ Commentarius, cum notis Gasparis* Scioppii *& Jacobi* Perizonii 607
Andreæ Erasmi a Seidel *de Numo Vetranionis Aureo Epistola* 644
Otthonis Sperlingii *Dissertatio ad Numum Furiæ Sabiniæ Tranquillinæ* 645
D. T. Medicina Mentis, sive Tentamen genuinæ Logicæ. 702
Isaaci Vossii *Variarum Observationum Liber, cui annexa est ejusdem Responsio ad Objectiones Criticæ Sacræ Simonianæ* 217
Observationum ad Pomponium Melam Appendix; Ejusdemque ad tertias P. Simonii objectiones Responsio, cum Pauli Colomesii ad Henricum Justellum Epistola Gallica 220
Johannis Christophori Wagenseilii *Exercitationes sex varii argumenti* 640
Christiani Weisii *Institutiones Oratoriæ ad Praxin hodierni seculi accommodatæ* 78
Matthiæ Zimmermanni *Florilegium Philologico-Historicum* 464

ERRATA.

Pag. 65 l. 11. lege *Atheismi*. P. 103. l. 21. lege *ad Ogygum*. P. 583. l. 9. pro *Pylam* lege *Pylum*. P. 658. l. 22. lege *Ecclesiam*. P. 667. l. 4. lege *subjuncta*. Non dubitamus, errata plura deprehensum hic illic iri, sed ea facile Lector Benevolus condonabit.

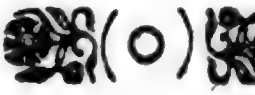

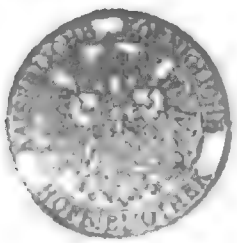

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google